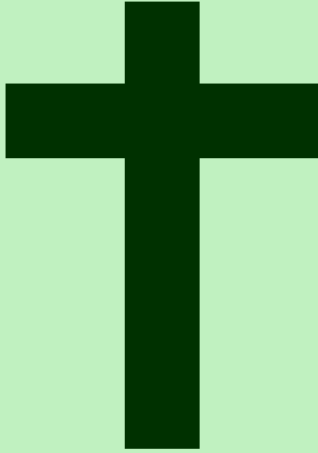

Ụ'dụkọ Múké Múngú
vé rị

Keliko: Ụ'dụkọ Múké Múngú vé rị New Testament+

Ụ'dụkọ Múké Múngú vé rị
Keliko: Ụ'dụkọ Múké Múngú vé rị New Testament+

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Keliko)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
14717198-957a-524c-b31f-2c3197945b20

Contents

Mātáyo	1
Mārákō	61
Lúkã	101
Yūwánĩ	163
Ēzĩ	209
Rómã	267
1 Kōrínítō	292
2 Kōrínítō	315
Gālātiyã	330
Ēfēsō	339
Pīlipóyĩ	347
Kōlōsáyĩ	353
1 Tēsālōnikē	359
2 Tēsālōnikē	364
1 Tīmōtáyō	367
2 Tīmōtáyō	374
Tītō	379
Filimónã	382
Ēbérē	384
Yōkóbū	403
1 Pétērō	409
2 Pétērō	416
1 Yūwánĩ	421
2 Yūwánĩ	427
3 Yūwánĩ	428
Yúdã	429
I'dangará	432

Ụ'dúkọ múké
Mātáyo
ní sǐ rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ ǎ
ũlũngára

Mātáyo ri Yésũ vé 'bá áyúáyũ mụdrị drị ni ìrĩ rĩ pi vé ógúpị. Tã ǎ pá ǎmbúgú ìri ní búkũ 'dĩri sǐzú rĩ, lè lùú Yáhúđị rĩ pi ní kǐnĩ, Yésũ ri 'bá 'bá paápi nĩ, (ìri Mǎsiyá) Múngú sō ũyō nĩ nĩ, ìpē Yésũ ri ìmụ kōpi ní. Sē búkũ rĩ vé í'dóngára gá, Mātáyo ní rụ Yésũ é'bípị vé rĩ sǐzú ǎnĩ, búkũ rĩ agásì céré, i'da kǐnĩ, tã nẹbị rĩ pi ní ùlũú búkũ Múngú vé Ùndị Ụkụ rĩ ruzú rĩ agá rĩ, tã ni nga 'i fũú tị ni gé gí Yésũ ǎ rụ'ba gá.

Mātáyo ùlũ kpá 'bá ní tã Yésũ ní ìmbá kǐnĩ, mǎlũngá Múngú vé rĩ ìri adri 'bá tã Múngú ní lēé rĩ 'du'ba nga'ba rĩ pi vé ni ǎngũ rĩ pi agásì céré 'dĩri rá. Cápītā 5-7 agá, Yésũ ri mǎlũngá Múngú vé rĩ vé ífifi ùlũú. Cápītā 10 agá, ìmbá tã mǎlũngá rĩ ní ìmụzú 'i ìrészú mụzú vũ drǐgē sǐ rĩ vé tã. Cápītā 13 agá, ìmbá mǎlũngá rĩ vé tã nǎpí sǐ. Cápītā 18 agá, ìmbá lẹtị 'bá ní adrizú mǎlũngá Múngú vé rĩ agá rĩ. Cápītā 24-25 agá, i'da lẹtị mǎlũngá Múngú vé rĩ ní ìmụzú vũ drǐgē nōgō rĩ.

Búkũ 'dĩri ùlũ ú'dógú'dógú Yésũ vé adrizú rĩ. Búkũ rĩ vé í'dóngára gá, ùlũ Yésũ vé tǐngára, ìrivé bǎtízimũ ǎ rụngára, ǎzini tã ǎdróko ní ìri ụ'bǐzú rĩ. Ùlũ kpá tị ìri ní sēé rĩ ǎ tã, tã ìri ní ìmbá rĩ ǎ tã, ǎzini tã ìri ní 'bá ìdrízú Gǎlíláyā gá rĩ vé tã. Búkũ rĩ agá, sǐkí ẹcị Yésũ ní ngazú Gǎlíláyā gá, ìri ní cazú Yērūsǎlémā gá rĩ vé tã, ǎzini sǐkí tã 'i ngaápi rụ'ba ní gé sẹbǐtị ụđđ vé rĩ agá vũ drǐgē nōgō rĩ vé tã. Búkũ rĩ vé ụđđ gé, sǐkí

Yésũ vé gbǎngára pẹtị alambaku sǐgē rĩ vé tã, ǎzini ìrivé ìngángára gōō ìdri rú drǎngára gǎlēsì rĩ vé tã.

E'bípị Yésũ vé rĩ pi ǎ rụ
(Lúkǎ 3:23-38)

¹ E'bípị Yésũ Kúrísítō vé rĩ pi ǎ rụ 'dĩ, Yésũ Kúrísítō ri úyú Dǎwúđị vé ni, Dǎwúđị ri úyú ǎbūrámā vé ni.

² ǎbūrámā tị Ísákā ri, Ísákā tị Yōkóbũ ri, Yōkóbũ tị Yúdā pi édrípị be, ³ Yúdā tị Pērészì pi Zérā be, kōpivé éndrẹpi Tāmárā 'i,

Pērészì tị Ēzírónā ri,

Ēzírónā tị Rámā ri,

⁴ Rámā tị ǎmǐnǎdábā ri,

ǎmǐnǎdábā tị Násónā ri,

Násónā tị Sǎlímónĩ ri,

⁵ Sǎlímónĩ tị Bōójā ri,

Bōójā vé éndrẹpi Rábā 'i,

Bōójā tị Ōbédē ri,

Ōbédē vé éndrẹpi Rútā 'i,

Ōbédē tị Yésē ri,

⁶ Yésē tị 'bágú Dǎwúđị ri,

Dǎwúđị tị Sōlōmónā ri, Sōlōmónā

vé éndrẹpi ìri ótụ ũkú Ụrǐyā vé ni,

⁷ Sōlōmónā tị Rōbámā ri,

Rōbámā tị ǎbǐjā ri,

ǎbǐjā tị ǎsā ri,

⁸ ǎsā tị Yōsǐpátā ri,

Yōsǐpátā tị Yōrámā ri,

Yōrámā tị Ụzǐyā ri,

⁹ Ụzǐyā tị Yōtómā ri,

Yōtómā tị ǎkázā ri,

ǎkázā tị Ìjǐkíyā ri,

¹⁰ Ìjǐkíyā tị Mǎnásē ri,

Mǎnásē tị ǎmónā ri,

ǎmónā tị Yōsiyā ri,

¹¹ Yōsiyā tị Yékóniyā pi édrípị

be lókí kōpi ní ǎpázú mụzú

Bǎbélónā gá rĩ gé.

¹² Kōpi ní ǎpázú mụzú Bǎbélónā

gá 'dālè rĩ ǎ vúdrị gé,

Yékóniyā tị Sǎlǐtíyélè ri,

Sǎlǐtíyélè tị Zērũbǎbélā ri,

¹³ Zērũbǎbélā tị ǎbǐyúdā ri,

Ābīyúdā tị Ēlīyākímā ri,
 Ēlīyākímā tị Āzórā ri,
 14 Āzórā tị Zādókā ri,
 Zādókā tị Ākímū ri,
 Ākímū tị Ēlīyúdā ri,
 15 Ēlīyúdā tị Ēlězārā ri,
 Ēlězārā tị Mátánā ri,
 Mátánā tị Yókóbū ri,
 16 Yókóbū tị Yösépā Māriyā ágó ní
 ri, Māriyā ní Yēsū ĩ ní zīj
 Kúrisítō ri tịzú.
 17 Í'dózú Ābūrāmā vúgá cazú
 Dāwúđī vúgá, ca úyú mụdrị drị
 ni sụ. Í'dózú Dāwúđī vúgá cazú ĩ
 ní 'bá rī pi uruzú mụzú Bābēlónā
 gá rī gé, ca úyú mụdrị drị ni sụ.
 Í'dózú ĩ ní 'bá rī pi uruzú mụzú
 Bābēlónā gá rī gé cazú Kúrisítō
 vúgá, ca úyú mụdrị drị ni sụ.

Yēsū Kúrisítō vé tịngará
(Lúkā 2:1-7)

18 Yēsū Kúrisítō* vé tịngará ĩri
 'dini, Yösépā ā'yī Māriyā Yēsū
 éndrẹpi ri jeé 'í ní ũkú rú. 'Bo
 kọpi ní drị ĩ úmúzu trụ kuyé rī gé,
 ịsụ Māriyā ri 'a be, 'a 'diri Māriyā
 ịsụ Índrị Uleteré rī† vé ũkpō sī.
 19 Yösépā ní adrii 'bá tā be piri rī
 sī, lē tā 'diri áyú gúnýá agá drinjá
 sězú Māriyā ní ku, ịsụ 'í ẹsị agá
 'dálé, 'í lē Māriyā ri gáá, 'bá āzi ā
 nī ku. 20 Yösépā ká tā 'diri ịsụ
 'dini, Úpí vé mālāyíkā‡ ní 'i 'dazú

* **1:18** 1:18 Yēsū Kúrisítō: Rụ Yēsū 'diri vé ififi, Múngú ri 'bá paapi rī. Kúrisítō ri 'bá ĩ ní ũdu
 dāá drị ni gé, lúzú kīnī Múngú ipē ĩri adrii 'bágú rú. Ēbéré tị sī Kúrisítō ri ĩ zị Māsiyā. 'Í lā
 Yūwánī 1:41. † **1:18** 1:18 Índrị Uleteré rī: Índrị Uleteré rī Índrị Múngú vé ni. Búkú Múngú
 vé rī kīnī, Ẹtẹpi ri Múngú 'i, ịrivé mvá Yēsū ri Múngú 'i, ázini Índrị Uleteré ri Múngú 'i. Ẹtẹpi
 ri, Mvọpi ri, ázini Índrị Uleteré rī, kọpi Múngú álu. 'Í lā Yūwánī 1:1-18; Yūwánī 8:41-42; Ẹzị
 5:3-4. ‡ **1:20** 1:20 Mālāyíkā: Mālāyíkā rī pi indri, kọpi ri adri Múngú be 'bụ gé 'dálé, kọpi
 rú 'bá ákó. Múngú ri sá ázi sī kọpi ipē imụ vū drịgé nōo ụ'dụkọ múké ívé rī ũlū 'bá rī pi ní.
 § **1:20** 1:20 Dāwúđī: Múngú ipē Dāwúđī ri adrii 'bágú Ísérélē rī pi vé ni, ẹzị kīnī, 'bágú ú'dí
 ri imụ ifi ịrivé úyú agá, ĩri mālūngá rī rụ mụzú 'dani'dani, 'bágú rī Yēsū Kúrisítō 'i. 'Í lā
 Sāwumā 132:11-12; Ẹzị 2:30. Tịkí Dāwúđī ri ịsụ ákūdē ílī rī ca élifū álu (1,000) gí, ílī 'dāri gé,
 ịsụ tịkí drị Yēsū Kúrisítō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmūélē 16-30; 2 Sāmūélē 1-24; 1 'Bágú 1-2. * **1:22**
 1:22 Nẹbị: Múngú ri ívé tā átá nẹbị rī pi ní, kọpi kuru ịrivé ụ'dụkọ rī ũlū 'bá rī pi ní. * **1:23**
 1:23 Ísáyá 7:14 * **2:1** 2:1 'Bágú Ēródé: 'Bágú 'diri vé rú ĩ zị Ēródé Āmbúgú rī. Sá ĩ ní Yēsū
 ri tịzú rī gé, Ēródé Āmbúgú 'diri rú ángú rī ní. 'Í lā Mātáyo 2:1-8; Lúkā 1:5. Ēródé Āmbúgú
 rī ká dráá, ịrivé mvá Ēródé Ānítipá gō mālūngá rī rụy ní sá Yūwánī ní bātízímú sězú Yēsú ní
 rī gé. 'Í lā Mātáyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkā 3:1; Ẹzị 4:27. Vụdrị ni gé, 'bágú ázi rụ ni Ēródé
 Āgírípá, ĩri Ēródé Āmbúgú rī vé mvá vé mvá. 'Í lā Ẹzị 12:1-23.

ĩri ní urobí agá, 'yozú ĩri ní kīnī,
 “Yösépā Dāwúđī§ ā mvá rī, lē mí
 ru ku, 'í je Māriyā ri mí ní ũkú
 rú, 'a ĩri ní ịsụ 'diri, ịsụ Índrị
 Uleteré rī vé ũkpō sī. 21 ĩri imụ
 mvá rī tī ágó, mí rụ ní 'da Yēsū 'i,
 ā'diātāsīyā ĩri imụ 'bá rī pi pa ịvé
 ũnjikányā agásī.”

22 Tā 'diri 'o 'i 'dini, átángá Úpí
 ní átá nẹbị* tị gé 'dāri ā nga rí
 'i fūú tị ni gé bēnī. 23 Átángá rī
 kīnī, “Ūkú kácáná rú ni imụ 'a ịsụ,
 ĩri mvá ágó tị, kọpi imụ rụ ni 'da
 Ēmánūēlē 'i.” Ífifi ní Múngú ri 'bá
 be trụ.

24 Yösépā ká aruú ụ'dụ gélésī,
 'dụ tā rī ngaá sū Úpí vé mālāyíkā
 ní ẹzị 'í ní rī tịj, jị Māriyā ri
 mụzú 'bētī 'í ní ũkú rú, 25 'bo kọpi
 úmúkí ĩ trụ kuyé cingbá Māriyā
 ní mváná rī tịngará gá. Māriyā ká
 mváná rī tīi, Yösépā ní mváná rī ā
 rụ 'dazú Yēsū 'i.

2

'Bá úmī be rī pi

1 Tịkí Yēsū ri Bētēlēmē gá, ángū
 Yūdáyā vé rī agá, ịsụ ákūdē
 Ēródé ri 'bágú* rú ní. Sá 'dāri
 gé, 'bá úmī be ni pi íngákí ũtí
 ní ífungará gálésíla, kọpi ícákí
 Yẹrúsálémá gá, ángū Yūdáyā vé rī
 agá. 2 Kọpi ní zizú kīnī, “Bá ĩ ní tị

Yāhúđĩ rĩ pi vé 'bāgú rú rĩ íngáá? 'Bá ndrekí ĩrivé línýā đĩpi rĩ ũtú ní ĩfungará gá 'dálé, 'bá ímúkí ĩri ĩnjngará gá.”

³ 'Bāgú Ēródē kā tā 'điri yĩ, sē ĩri ní tā ũsũngará ambamba, sē kpá 'bá Yērūsālēmā gá rĩ pi ní tā ũsũngará ambamba. ⁴ 'Bāgú rĩ ní atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi zizú ímúzú 'bá tǎimbĩ ímbá'bá rĩ pi be 'í vúgá nólé, ĩri ní kōpi zizú kĩnĩ, “Í ímú Kúrísítō ri tị íngũgá?” ⁵ Kōpi ní újázú kĩnĩ, “Í ímú ĩri tị Bētēlémē gá, āngũ Yũdáyā vé rĩ agá, ā'diātāsīyā tā nēbĩ rĩ pi ní sĩ rĩ ĩri 'dĩni,

⁶ “ 'Mi kũrú Bētēlémē āngũ Yũdáyā vé rĩ agá rĩ, mi kũrú tā be āmbúgú ni, ā'diātāsīyā ĩ ímú 'bá āngũ ruĩpi ni tị mí agá, ĩri ímú mávé 'bá Īsērélē vé rĩ pi úcé nĩ.”

⁷ Kúru Ēródē ní 'bá úmĩ be 'dĩ'bée zizú gārā gá, lē nĩ kōpi vúgá línýā rĩ ĩfũ dō pĩri ni sá ngōri gé. ⁸ ĩri ní kúru kōpi pēzú mužú Bētēlémē gá 'dāá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, ĩmi mukĩ mvánjā rĩ ndāá múké múké, ĩmi ĩsúkĩ dō ĩri gĩ, koro ĩmi íjĩkĩ tā ni lūu má ní, má mu rĩ kpá ĩri ĩnjĩ bēsĩnĩ.

⁹ Kōpi kā tā 'bāgú rĩ ní 'yoó 'điri yĩ, kōpi ní 'dezú mužú, línýā kōpi ní ndreé ũtú ní ĩfungará gá 'dāri ri đĩ mužú kōpi ęndretị gé sĩ drĩdrĩ, línýā rĩ mu pá tuú vūrā mvánjā rĩ ní adrizú rĩ gé. ¹⁰ Kōpi kā línýā rĩ ndreé, āyĩkō fu kōpi agaá rá. ¹¹ Kōpi kā fĩ jó agá 'dálé, kōpi ndrekĩ mvánjā rĩ pi ęndrępi Māriyā be, kōpi ní kũmũcí ũtĩzú vũgá, ĩri ĩnjĩzú. Kōpi ní kúru ívé sōndúkũ ā'bú vé rĩ pi ē tị ũzĩzú, kōpi í'dúkĩ dábũ, ngá ĩ ní zāá ngũũpi ndrĩndrĩ ni, āzini mĩrę sēe mvánjā rĩ ní fēfē rú. ¹² Múngú ní átázú kōpi ní urobĩ agá kĩnĩ, kōpi

ā újákĩ ĩ gōó vúlé Ēródē vúgá 'dálé ku, kōpi ní gōzú 'dezú mužú ívé āngũ gé 'dálé létị āzi túngú ni gé sĩ.

Ápákĩ muĩ Yēsũ be Ējępétō gá

¹³ 'Bá úmĩ be 'dĩ'bée kā 'deé mužú gĩ, Úpĩ vé mālāyĩkā ní ímúzú átázú Yōsépā ní urobĩ agá kĩnĩ, “Í nga, 'í 'du mvánjā rĩ pi ęndrępi be, mí ápá mužú Ējępétō gá. Mĩ adri 'dálé, cĩmgbá á lū dō mí ní ũ'dú mí ní ĩgōzú rĩ gĩ ká, ā'diātāsīyā Ēródē lē létị ndāá mvánjā rĩ 'dizú drázú 'dĩsĩ rá.” ¹⁴ Yōsépā ní ęçĩ í'dózú, ĩri ní mvánjā rĩ pi jizú ęndrępi be ĩnĩjā sĩ mužú Ējępétō gá 'dāá. ¹⁵ Yōsépā adri 'dálé cĩmgbá Ēródē drā ĩri ĩsú 'dāá. Kúru tā ótú Úpĩ ní ęzi nēbĩ rĩ tị gé rĩ nga 'i fũu tị ni gé gĩ kĩnĩ, “Á zĩ mávé mvá ĩfũu Ējępétō agásĩ āmve.”

¹⁶ Ēródē kā nĩĩ amá 'yozú kĩnĩ 'bá úmĩ be rĩ pi ũ'bākĩ 'i mĩ gĩ, ęşĩ ni ve ũnjĩ ũnjĩ, ĩri ní tǎimbĩ sēzú āngáráwá rĩ pi ní, kōpi ā mukĩ anjĩ āgō ílí be ĩrĩ, dōku ílí be ca'bá ĩrĩ kuyē Bētēlémē agá rĩ pi ú'dĩ, āzini anjĩ Bētēlémē gārā gá sĩ rĩ pi ú'dĩ ũdrāá céré 'dĩsĩ rá, ā'diātāsīyā 'bá úmĩ be rĩ pi ũlũkĩ ĩri ní kĩnĩ, ĩ ndrekĩ línýā rĩ, vũdrĩ ni 'du nóni caá ílí ĩrĩ. ¹⁷ Tā Múngú ní ęzi nēbĩ Yērēmīyā tị gé rĩ nga 'i fũu tị ni gé gĩ kĩnĩ,

¹⁸ “Ŭ'dúkō áá vé ni íbĩ íkú Rámā gá 'dāásĩ,

'bá rĩ pi rikĩ ngoó ĩzāngā ĩzāngā rú, rikĩ lũlũlũ gaá ú'dúkō be uru 'dāá, Rāélē rĩ ngoó ívé anjĩjā rĩ pi sĩ, lē 'bá āzi ā ũmĩ 'i ęşĩ ku, ā'diātāsīyā ĩ ní anjĩjā rĩ pi ú'dĩ ũdrāá gĩ rĩ sĩ.”

Yōsépā pi Māriyā be újákĩ ĩ gōó vúlé Nāzērētā gá

19 Ēródē kā drāá, Úpí vé mālāyikā ní ímúzu átázú Yōsépā ní urobí agá Ējēpētō gá 'dálé, 20 kīnī, “Í nga, ‘í 'du mváná rī pi éndrēpī be, ‘í 'de muḡú āngū Īsērélē vé rī gé, ā'diātāsīyā 'bá lē'bá mváná rī 'dī'bá rī pi údrākí gí.”

21 Kúru Yōsépā ní mváná rī pi 'duzú éndrēpī be, kōpi ní ĩ újázú gōzú āngū Īsērélē vé rī gé 'dāá. 22 Yōsépā kā yīi kīnī Ārākālāwū ru āngū Yūdayā vé rī nī étēpī Ēródē ā vūrā gá, gō 'oó ūrī sī mungará 'dálé rī sī. Kúru ĩ ní lūzú Yōsépā ní urobí agá kīnī, ā 'de muḡú āngū Gālīláyā vé rī gé. 23 Kōpi ní 'dezú muḡú adrizú kūrú Nāzērētā vé rī agá, tā ótú nēbī rī pi ní átá 'bá 'bā paapi rī ā tā sī rī nga 'i fūú tī ni gé gí kīnī, “Í ímú ĩri zī Nāzērētāgú.”

3

Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ímú lētī útú

(Mārākō 1:1-8; Lúkā 3:1-18; Yūwánī 1:19-28)

1 Ílī 'dā'bée ā vūdrī gé, Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ímú rīi tī sēé āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá āngū Yūdayā vé rī agá 'dāá. 2 Kīnī, “Ími újákí ేశī, ā'diātāsīyā mālūngā 'bū vé rī ícá ĩnyíná gí.” 3 'Bá nēbī Īsáyā ní tā ni átá rī, ĩri adriipi 'dī. “Ū'dukó 'bá āzi vé ni ri ó'ú āngū ā'wí cínýáfā rú rī agá 'dāá kīnī,

‘Ími údékí lētī Úpí ní,

‘imi útúkí lētī ĩrivé rī ā adri pīrī.’ ”

4 Bōngó Yūwánī ní suú rī údékí kāmīlō ā 'bí, gō ĩri ní 'yīi 'í úpīlē gá rī údékí lā'bú. ĩrivé ānyāngā ĩri ní rīi nyaá rī, úmbí, āzini ónyú áse agá 'dāá rī. 5 'Bá kūrú Yērúsálémā vé rī agá rī pi, āngū Yūdayā vé rī agá rī pi, āngū Yáridénī vé rī agá rī pi be céré 'dekí muḡú Yūwánī vúgá 'dāá, 6 kōpi ūlúkí ĩvé ūnjikānyā, Yūwánī ní kōpi ní bātízīmū* sēzú, ri bātízīmū rī sēé yīi āmbúgú dīpi dīdī Yáridénī agá.

7 Yūwánī kā ndree Fārúsī† rī pi Sādókē‡ rī pi be ri ímú kárakarā 'í vúgá vūrā 'í ní rizú bātízīmū sēzú rī gé nōó, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ími adri'bée sū ĩnī tīnī 'dī'bée, ā'di ĩngbē ĩmī mī ápázú Múngú vé jīkó úmvúlēsī ímúpi drīdrī 'dīlē rī gé sī ní? 8 Lē ĩmi 'okí tā lūupi 'yozú kīnī, ĩmi újákí ేశī ūnjikānyā agásī gí ni áyu. 9 Lē ĩmi rikí ūsūú ĩmī ేశī agá 'dálé 'yozú kīnī, ‘Ābūrāmā§ ri ĩmivé étēpī 'dīnī' ku. Á 'yo ĩmi ní, Múngú ri ícá ĩrā nōri újā ízú úyú Ābūrāmā vé ni pi rú rá.* 10 Múngú 'í'dú ūbóluḡ peḡi ā úlá ugazú rī 'í drīgé gí, peḡi 'a'bée ū'a be múké ku rī pi ārēvú céré ĩ uga vūgá, ĩ kōpi 'du ú'bé áci agá.

11 “Ma ri ĩmi ní bātízīmū sē yīi sī lūzú kīnī, ĩmi újákí ేశī ūnjikānyā agásī gí. 'Bo 'bá āzi ri ímú mā vūdrī gé 'dīi'dī, ĩrivé āmbūgū ndē mávé rī rá, má ícá ĩrivé ngá pá gá

3:3 3:3 Īsáyā 40:3 * 3:6 3:6 Bātízīmū: ĩ ri 'bá rī pi ní bātízīmū sē lūzú kīnī, kōpi újákí ేశī ĩvé ūnjikānyā agásī gí, kōpi ేశ'yīkí Múngú ri gí. † 3:7 3:7 Fārúsī: Fārúsī rī pi ngúlúmū Yāhūdī rī pi vé tāmbī Mósé vé rī ru'ba tītī rī pi. Kōpi 'dukí ĩndrī rī pi vé tā, āzini mālāyikā rī pi vé tā 'bāá tā āmbúgú rú, kōpi ేశ'yīkí rá 'yozú kīnī, 'bá ūdrā'ba gí rī pi gō íngá ĩdri rú rá. 'Í lā Ēzī 23:8. ‡ 3:7 3:7 Sādókē: Sádókē rī pi ngúlúmū Yāhūdī rī pi vé tāmbī Mósé vé rī ru'ba tītī rī pi, 'bo kōpi ేశ'yīkí ĩndrī rī pi vé tā kuyé, ేశ'yīkí mālāyikā rī pi vé tā kuyé, āzini kōpi ేశ'yīkí kpá 'yozú kīnī, 'bá ūdrā'ba gí rī pi gō íngá ĩdri rú rá 'dīnī kuyé. 'Í lā Ēzī 23:8. § 3:9 3:9 Ābūrāmā: Múngú zī Ābūrāmā rī kīnī, ā ku ívé 'bá 'bētī ásámrv gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de muḡú āngū āzi ú'dí ní gé. Ābūrāmā ri ేశ'bīpī Yāhūdī rī pi vé rī, tīkí ĩri ílī élifū álu mūdūrūlū ārō (1,800) gé, ísú tīkí drī Yēsú ri kuyé. 'Í lā 'dóngará 12-25. * 3:9 3:9 Úyú Ābūrāmā vé ni pi: Múngú ri 'bá rī ā'yī adri pīrī tā ĩri ní 'oó pīrī rī sī, adri 'yozú kīnī ĩri ní adrii úyú Ābūrāmā vé rī sī ku.

'dujú bá ku. Īri ímú bātízímū rī sē Índrí Uleterē rī sī, āzini ācī sī. ¹² Īri kòbì ngá ù'bìzú ni be drìgé, ĩri ímú ívé ànyá ù'bì ānì. Ànyá rī vé fí,† ĩri dā ĩrá agá, 'bí ni, ĩri zā ve ācī sī, ācī 'dĩri ícò drāá ku.”

Sēkí Yēsū ní bātízímū

(Mārākō 1:9-11; Lúkā 3:21-22)

¹³ Yēsū ní íngázú ímúzá āngū Gālíláyā vé rī gé 'dāásī, ĩri ní ímúzá Yūwánì vúgá Yáridénì gé nòlè, lē Yūwánì ā sē 'í ní bātízímū.

¹⁴ 'Bo Yūwánì lē kòdò gāá ĩri ní bātízímū sēgá sī. Yūwánì kīnì, “Mí té ícò má ní bātízímū sē nī, ngá mí ní ímúzá má vúgá 'yozú kīnì má sē mí ní bātízímū rī ā'di?”

¹⁵ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnì, “Lē tā rī ā 'du 'i ngaá sū má ní 'yoó 'dĩri tñjì, ā'diātāsīyā Múngú lē 'bā 'duki tā rī pi ārēvú céré ngaá pìrì sū 'í ní lēé rī tñjì.” Kúru Yūwánì ní ĩri ní bātízímū rī sēzú.

¹⁶ Yūwánì ká Yēsū ní bātízímū rī sēé, Yēsū ní ífúzá yīì rī agásì āmvé. Koro sá 'dāri gé, 'bū rī zì 'i kú mgbo, Índrí Múngú vé rī ní ísízú ímúzá sū āmámū tñjì, úrízú ĩri drìgé. ¹⁷ Kúru ù'dúkò ní íkúzá 'bū gé 'dāásì 'yozú kīnì, “Mvá 'dĩri mávé ni, á lē ĩri lēlè, ma ĩri sī āyīkò sī.”

4

Ādróko ù'bì Yēsū ri

(Mārākō 1:12-13; Lúkā 4:1-13)

¹ Kúru Índrí Uleterē rī ní Yēsū ri jìzú mužú ásé agá āngū ā'wí cínýáfā rú rī gé 'dāá, ādróko* ní ĩri ù'bìzú. ² Yēsū a'bi† 'i caá

ùtúná pūkú sù ìníná pūkú sù, nya ngá āzi kuyé, ēbìrì fù ĩri káyì. ³ Ādróko ní ímúzá ĩri ù'bìzú, 'yozú ĩri ní kīnì, “Mí dō Mvá Múngú vé ni, 'í 'yo ĩrá anjì 'dì'bée ní, kòpì ā újákì í ufuú pánga rú.”

⁴ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnì, “Síkì Búkū Múngú vé rī agá kīnì, ‘Bá ícò adrii ídri rú 'yéná pánga sī ó'dúkùlè ku, 'bá rī adri ídri rú ù'dúkò múké Múngú ní átá ífúú 'í tì gé sī rī sī.’”

⁵ Kúru Ādróko ní Yēsū ri jìzú mužú kūrú uleterē Yērúsálémā vé rī gé 'dāá, ĩri ní Yēsū ri jìzú tuzú Jó Múngú vé rī† drìgé uru 'dāá, ⁶ ĩri ní 'yozú kīnì, “Mí dō Mvá Múngú vé ni, 'í wa vūgá 'dāá, ā'diātāsīyā síkì Búkū Múngú vé rī agá kīnì, “ ‘Múngú ri ívé mālāyíkā rī pi ìpē ímú mī ìzā ko rá,

kòpì mī ko ì drìgé uru 'dìgé, mī sī rī mī pá ĩrá rú' 'bá gá ku.’”

⁷ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnì, “Síkì kpá Búkū Múngú vé rī agá kīnì, ‘Lē mī ù'bì Úpí Múngú mívé rī ku.’”

⁸ Ādróko rī gō kpá ĩri jìjì tuú ĩrá āco ni drìgé urugégé 'dāá, ĩri ní āngū 'bāgú rī pi ní ruú vū drìgé nōgó rī pi i'dazú Yēsū ní céré, āzini kòpívé ngá ũnyī be vū drìgé nōgó rī pi i'dazú ĩri ní. ⁹ ĩri ní 'yozú Yēsū ní kīnì, “Mí ùtjì dō kūmūcì má ẹndrẹtì gé ma ìnjìzú rá, ma ngá vū drìgé rī pi ārēvú sē céré mí ní.”

¹⁰ Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnì, “Sātánā, Š 'í de mi má gārā gá 'dīísì rá! Ā'diātāsīyā síkì Búkū Múngú

† **3:12** 3:12 Ànyá rī vé fí, āzini 'bí ni: Ànyá rī vé fí, ĩri 'bá Yēsū Kúrísítò ri ē'yj' 'bá gí rī pi, 'bí ni, ĩri 'bá Yēsū Kúrísítò ri ē'yj' 'bá kuyé rī pi. * **4:1** 4:1 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánā 'i, ĩri āmbúgú índrí ũnjì rī pi drìgé, gā tā Múngú vé ri 'dugá ngagá sī 'bū gé 'dālè. Múngú ídró

ādróko ri índrí ũnjì rī pi be 'bū gé 'dāásì nī. 'Í lā I'dangará 12:7-9. † **4:2** 4:2 A'bi: Sā āzi sī Yāhūdì rī pi rī i a'bi, nyakì ínyá ku, kòpì ri éšì 'bā rizú Múngú ri zìzú. **4:4** 4:4 Dètòronómè

8:3 † **4:5** 4:5 Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yéná álukúta Yērúsálémā gá 'dāá. Atala rī pi 'yéná ri ròbònjò zā Jò rī agá 'dāá nī, sū tām̀bì Mósé vé rī ní 'yoó rī tñjì. Múngú ri dī Vūrā Uleteretere rī gé, Jó Múngú vé rī agá 'dāá. **4:6** 4:6 Sāwumá 91:11-12 **4:7** 4:7 Dètòronómè

6:16 § **4:10** 4:10 Sātánā: Sātánā ri ādróko, ĩri āmbúgú índrí ũnjì rī pi drìgé, gā tā Múngú vé rī 'dugá ngagá sī, Múngú ídró ĩri 'bū gé 'dāásì. 'Í lā I'dangará 12:7-9.

vé rĩ agá kīnī, 'Lē mī ĩnjī 'yéǵá Úpí Múngú mívé rĩ áyu, mī nga ĩri ní ẹzǵ.' ”

¹¹ Kúru Ādróko rĩ ní ĩri kuzú, mālāyíkā rĩ pì ní ímúzá ĩri ẹ ǵzā kozú.

Yēsū í' dó ú' dúkó múké rĩ ũlūú
(*Mārākō 1:14-15; Lúkā 4:14-15*)

¹² Yēsū kā yīi kīnī 'beki Yūwānī ri jó āngū ũ'yīzú rĩ agá gí, ĩri ní 'i újázú gōzú āngū Gālíláyā vé rĩ gé 'dāá ũzi. ¹³ ĩri ní fūzú Nāzērētā agásī, 'dezú mužú

adrizú Kāpārānāúmā gá, ĩnyīná yīi bālālā rĩ ā gārā gá, āngū Jēbūlúnā pi vé Nāfātālī be rĩ gé, ¹⁴ tā nẹbī Īsáyā ní ótú 'yoó rĩ ā nga rí 'i fūú tì ni gé bēnī kīnī,

¹⁵ “Āngū Jēbūlúnā vé rĩ, āngū Nāfātālī vé rĩ,

lētì mužú ānī yīi bālālā rĩ gé rĩ, āngū yīi āmbúgú ñipi ñipi Yárídenī vé rĩ ā gārā gá rĩ,

'bá adri' bá Yāhūdī rú ku āngū Gālíláyā vé rĩ agá rĩ pi,

¹⁶ āzini 'bá adri' bá ĩnjīná agá rĩ pi ndrekí ũtúná āngū ĩngbērēēpi uletere rĩ gí,

'bá drā ru' bá ruru rĩ pi ndrekí ũtúná āngū ĩngbērēēpi uletere rĩ gí.”

¹⁷ 'Í' dózú sá 'dāri gé mužú drīdrī, Yēsū í' dó rii tì sēé mužú kīnī, “Lē ĩmi újákí ẹsǵ, ā' diātāsīyā mālūngā 'bū vé rĩ ícá ĩnyīná gí.”

'Bá Yēsū ní í' dó zīi drīdrī ímú 'i pámvú ũbū rĩ pi

(*Mārākō 1:16-20; Lúkā 5:1-11*)

¹⁸ Yēsū kā rii ẹcǵ yīi bālālā Gālíláyā vé rĩ ā gārā gá sī, ndre 'bá ĩrī, 'bá 'dī' bée ĩrītró ẹdrīpi. 'Bá rĩ Sīmōnā ĩ ní zīi Pétērō pi

ẹdrīpi Āndērēyā be, kōpi ri ímbá 'be yīi bālālā rĩ agá, ā' diātāsīyā kōpi 'bá ri' bá ĩ' bǵ 'be' bá ímbá sī ni pi. ¹⁹ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī,

“Īmi ímúkí má pámvú ũbīi, ma sē ĩmi ímú 'bá ísé ǵjǵ má ní sū ĩmi ní ĩ' bǵ 'beé rĩ tīnī.” ²⁰ Koro kōpi ní ívé ímbá rĩ pi kuzú, kōpi ní 'dezú mužú Yēsū vúgá sī.

²¹ Yēsū kā 'i útrú mužú drīdrī, ndre 'bá urukō ĩrī, kōpi ĩrītró ẹdrīpi, 'bá rĩ Yókóbū pi Yūwānī be, kōpi anji Zēbēdáyō vé ni. Kōpi úríkí kuú kúlúmgba agá 'dāá ĩ ẹtēpi Zēbēdáyō be trú, kōpi ri ívé ímbá a' di. Yēsū ní kōpi zizú kīnī, “Īmi ímúkí má vúgá nōó.” ²² Koro kōpi ní kúlúmgba rĩ kuzú, ĩ ẹtēpi ri kuzú, kōpi ní 'dezú mužú Yēsū vúgá sī.

Yēsū ídrí 'bá drā be rĩ pi
(*Lúkā 6:17-19*)

²³ Yēsū ri ẹcǵ mužú āngū Gālíláyā vé rĩ agásī, ri 'bá rĩ pi ímbá kōpivé Jó Múngú ri Zizú rĩ pi* agásī, ri 'ú' dúkó múké mālūngā vé rĩ ũlūú mužú, āzini ri 'bá drā be āndíāndí rĩ pi ídrí mužú 'bá rĩ pi āsámvú gé sī.

²⁴ Yēsū vé tā ā kúbǵ kú mužú āngū Sírīyā vé rĩ agásī céré. 'Bá rĩ pi ní 'bá drā be ũnjí ũnjí rĩ pi ǵjǵzú ímúzá ĩri vúgá nōlé, 'bá ri' bá drī cǵ' bá drā ũkpó ũkpó ni sī rĩ pi, 'bá índrī ũnjí † ní fíi kōpi drǵé rĩ pi, 'bá drā ní nyii kuú 'bélé' béle rĩ pi be, Yēsū ídrí kōpi rá. ²⁵ 'Bá kárákará íngá' bá āngū Gālíláyā vé rĩ agá rĩ pi, kūrú Dēkápólísí vé rĩ agá rĩ pi, Yērúsálémā agá rĩ pi, āngū Yūdáyā vé rĩ agá rĩ pi, āzini āngū Yárídenī vé álésí rĩ agá rĩ pi

4:10 4:10 Dětōrōnómē 6:13 **4:16** 4:16 Īsáyā 9:1-2 * **4:23** 4:23 Jó Múngú ri Zizú rĩ: Yāhūdī rĩ pi vé Jó Múngú ri Zizú rĩ pi kárákará kūrú rĩ pi agásí āndíāndí, kōpi ri i úmú Búkú Múngú vé rĩ lá, āzini kōpi ri Múngú ri ĩnjī 'Ú' dú Sābátá vé rĩ gé. † **4:24** 4:24 Índrī ũnjí: ĩri ándúrú mālāyíkā Múngú vé rĩ pi vé āzi 'bū gé 'dāá, nō tǵimǵ Múngú vé rĩ, Sātánā ri kōpivé āmbúgú. Múngú ídró kōpi 'bū gé 'dāási vúgá nōó, kōpi gōkí ufuú índrī ũnjí, kōpi ri 'bá rĩ pi ní ǵzāngá sē vū drǵé nōgó. 'Í lá 'dangárá 12:7-9.

ārēvú céré 'dekí mužú Yēsũ vúgá sī.

5

*Yēsũ ímbá 'bá rĩ pi írã drĩgé
(Lúkã 6:20-23)*

¹ Yēsũ kã 'bá bĩtríkã rĩ pi ndreé, ĩri ní 'dezú mužú írã drĩgé 'dãlé,

ĩri ní úrízú vúgá. ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní ímúzó ĩri vúgá nólé. ² ĩri ní 'dózó kôpi ímbázú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ,

³ “Bá éšĩ 'bã' bée Múngú drĩgé rĩ pi, Múngú ri kôpi ní tãkĩri sē rá, ã'diãtãsiyã kôpi fi mãlũngã 'bũ vé rĩ agá rá.

⁴ 'Bá ri' 'bã ngo' 'bã izãngã izãngã rĩ pi, kôpi tãkĩri ĩsú rá, ã'diãtãsiyã ĩ ímú kôpi ě éšĩ ùmĩ rá.

⁵ 'Bá adri' bée tã be mãdã rĩ pi, kôpi tãkĩri ĩsú rá, ã'diãtãsiyã kôpi ímú ngá Múngú ní eziĩ rĩ ĩsú vũ drĩgé nõgó rá.

⁶ 'Bá e' bĩrĩ be, ãzini úvá 'bã' 'bã tã pĩrĩ 'ozú rĩ pi, kôpi tãkĩri ĩsú rá, ã'diãtãsiyã tã pĩrĩ kôpi ní lée rĩ, kôpi ĩsú rá.

⁷ 'Bá éšĩ be múké rĩ pi, kôpi tãkĩri ĩsú rá, ã'diãtãsiyã Múngú ri ímú éšĩ múké 'bã kôpi ní rá.

⁸ 'Bá éšĩ be ule rĩ pi, kôpi tãkĩri ĩsú rá, ã'diãtãsiyã kôpi ímú Múngú ri ndre rá.

⁹ 'Bá tãkĩri ĩjĩ' 'bã' 'bã rĩ pi ãsãmvú gé rĩ pi, kôpi tãkĩri ĩsú rá, ã'diãtãsiyã Múngú ri ímú kôpi zĩ anji ívé ni.

¹⁰ 'Bá ĩ ní ọcũũ ĩzãngã nyaá tã pĩrĩ ã tã sĩ rĩ pi, kôpi tãkĩri ĩsú rá, ã'diãtãsiyã mãlũngã 'bũ vé rĩ adri kôpivé ni.

¹¹ “Ĭmi 'bã ĩ ní rĩĩ u'daá, ĩ ní rĩĩ ọcũũ ĩzãngã nyaá, ãzini ĩ ní rĩĩ

ũnjõ ullivan ĩmi drĩgé mã tã sĩ rĩ pi, ĩmi tãkĩri ĩsú rá. ¹² Ĭmi ùnjĩkĩ, ĩmi adrikĩ ãyĩkõ sĩ, ã'diãtãsiyã ãndẽma ãmbúgú ĩmi ùfẽzú rĩ, ĩri ĩmi tẽ 'bũ gé 'dãã'dã. Nẹbĩ ọtũ ĩmi sĩ drĩdrĩ rĩ pi, ọcũkĩ nyo kôpi ĩzãngã nyaá sũ ĩmi ní nyaá 'dĩri tĩnĩ.

*'Bá Yēsũ ã pámvú ùbĩ' 'bã rĩ pi
adrikĩ sũ e'yĩ tĩnĩ ãzini ۆtũnã tĩnĩ
(Mãrãkõ 9:50; Lúkã 14:34-35)*

¹³ “Ĭmi adrikĩ sũ e'yĩ tĩnĩ vũ drĩgé nõgó. 'Bo e'yĩ rĩ vé sũ asuúpi asuasú rĩ ícã dõ ãlãkãlã gĩ, ĩ ícõ gõ ĩri údé, ã asu rĩ asuasú íngónĩ? Gõ adriĩ múké ngá á'dízú ãnĩ ku, ĩ 'dũ dã vúgá, 'bã rĩ pi utu pá sĩ.”

¹⁴ “Ĭmi adrikĩ sũ ۆtũnã riĩpi ãngũ ĩmgbẽrẽepi vũ drĩgé nõgó rĩ tĩnĩ. Kũrũ ĩ ní sũĩ ángã drĩgé rĩ, ĩri índrẽ ku ãngũ ule gá. ¹⁵ 'Bã ãzi ícõ lãmbã 'yũũ ùdri ۆpĩĩ drĩ ní gé cí ku, ĩri lãmbã rĩ 'bã misã drĩgé, ĩri ãngũ ĩmgbẽrẽ ku uleterẽ 'bã rĩ pi ní jó agá 'dãã. ¹⁶ Lẽ kpã ĩmivé ãcí ã dĩ dĩ 'bã rĩ pi endrẽtĩ gé, kôpi ã ndrekĩ rĩ tã múké ĩmi ní 'oó rĩ, kôpi ě íngúkĩ rĩ ĩmi ۆtẽpĩ 'bũ gé rĩ ãnĩ.

Tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ

¹⁷ “Lẽ ĩmi rikĩ ۆsũũ 'yozú kĩnĩ mã ímú tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ fũũ drãã 'dĩnĩ ku, dõku mã ímú tã nẹbĩ rĩ pi ní sũĩ rĩ fũũ drãã 'dĩnĩ ku, mã ímú ĩmi ní tã rĩ vé ífĩfĩ ùlũũ. ¹⁸ Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dĩnĩ, tã ã fĩ tãĩmbĩ rĩ vé ĩ ní sũĩ rĩ ícõ ãvĩĩ ãlũnãni ku, cĩmgbã cazú 'bũ pi ní áfizú vũ be rĩ gé, tã ĩ ní sũĩ tãĩmbĩ rĩ agá rĩ pi ãrēvú céré ímú ĩ nga rá. ¹⁹ 'Bã tãĩmbĩ ĩ ní ndreé kuú mãdãnã rĩ n̄õõpi, gõõpi 'bã rĩ pi ímbãpi tã ãlu ãlu 'dĩri 'dũũpi ngaãpi rĩ, ĩ ímú ĩri ndre ku mãdãnãnã mãlũngã 'bũ vé rĩ gé 'dãã, 'bo 'bã tã ĩ ní eziĩ rĩ 'dũũpi ngaãpi rá rĩ, ĩ ímú ĩri 'dũ 'bã ãmbúgú mãlũngã 'bũ vé rĩ gé 'dãã. ²⁰ Lẽ ĩmi 'dũkĩ tãĩmbĩ

Múngú vé rĩ ngaá piri, ã ndě Fārúsĩ rĩ pi ní rií 'dujú ngaá rĩ rá, ázini ã ndě 'bá táimbĩ ímbá'bá rĩ pi ní rií 'dujú ngaá rĩ rá. Īmi 'okí dō 'dini ku, á sō úyō, ĩmi ícókí fíi mālũngā 'bũ vé rĩ agá 'dāá ku.

Yēsũ ímbá 'a vengará vé tã

²¹ “Īmi yikí rá, 'yokí 'bá ñógósí 'dā'bee ní kinĩ, 'Lě mí 'dì 'bá ku, 'bá rĩ 'dì dō 'bá, ĩ ĩri ĩrĩnā rá.’
²² 'Bo á 'yo ĩmi ní 'dini, 'bá rĩ ě éšì ve dō édrìpì ní, ĩ 'bá 'dìri ĩrĩnā rá. 'Bá rĩ 'da dō édrìpì ri, átá dō átángá ùnjí ĩri ní, ĩ 'bá 'dìri jì 'bá tã lì 'bá rĩ pi* èndrètj gé. 'Bo 'bá rĩ 'yo dō, 'Mí azakaza rú!' ĩ 'bá 'dìri 'dù 'be ácí vezú áni ùdũ ákó rĩ† agá.

²³ “Kúru mi dō ri fěfě jì sě Múngú ní vŭrā rōbōñō zāzú rĩ† gé 'dāá, 'í mụ dō ígá mí éšì agá 'dāá, mí 'o mí édrìpì ri ùnjí, ²⁴ 'í ku fěfě mí ní lěé jìj sěé Múngú ní rĩ kú vŭrā rōbōñō zāzú rĩ gé 'dāá, drĩdrĩ ní, ĩmi údékí ĩmi ásámvú mí édrìpì be rĩ ũgbále, kúru 'í gō rí mụj fěfě mí ní lěé sěé Múngú ní rĩ sěé ndō.

²⁵ “'Bá ázi lě dō mi tōó, lě dō mi jìj jó ĩ ní tã lizú rĩ agá, ĩmi kádō rií mụj ĩri be lětj gé 'digé, ĩmi údékí ĩmivé tã ĩmi ásámvú gé ĩri be rĩ mbělēná, 'í 'o dō 'dini kuyé, 'bá mi tōópi rĩ, ĩri mi jì pá tu 'bá tã lìpì rĩ èndrètj gé, 'bá tã lìpì rĩ mi sě ũgalaku drígé, ũgalaku rĩ mi jì 'be jó āngũ ũ'yízú rĩ agá. ²⁶ Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dini, 'dúkí dō mi 'beé jó āngũ ũ'yízú rĩ agá 'dāá gí, mí ĩfũ ámvé ku, mi ngá ĩ ní lìj mí

drígé rĩ ũfě ũgbále ká, mi íbì ĩfũ ámvé ndō.

Yēsũ ímbá ọwũ vé tã

²⁷ “Īmi yikí rá táimbĩ rĩ kinĩ, 'Lě mí 'bā ọwũ ku.’ ²⁸ 'Bo á 'yo ĩmi ní 'dini, 'bá rĩ ndre dō ũkú mụzú gbúgbú, 'bá 'dìri éšì agá 'dāá 'bā ọwũ gí. ²⁹ Mívé mị drì èndépì gé rĩ sě dō mi fíi ùnjikānyā 'oó nĩ, lě mí ñjé ĩri 'beé 'dĩsĩ ámvé. 'Í nje dō ñgélé ázi mí rù'bá gá rĩ 'beé vŭgá, ĩri múké, ndě mí ní fizú mí rù'bá be ngì ácí vezú áni ùdũ ákó rĩ agá 'dāá rĩ. ³⁰ Mívé drì èndépì sě dō mi fíi ùnjikānyā 'oó nĩ, lě mí lì ĩri 'beé 'dĩsĩ rá. 'Í lì dō ñgélé ázi mí rù'bá gá rĩ 'beé vŭgá, ĩri múké, ùnjí ní mí ní fizú mí rù'bá be ngì ácí vezú áni ùdũ ákó rĩ agá 'dāá rĩ.

Ayingará ágó pi vé ũkú be rĩ

(Mātáyo 19:9; Mārākō 10:11-12; Lúkā 16:18)

³¹ “Īmi yikí rá táimbĩ Mósē vé rĩ kinĩ, 'Bá rĩ dro dō ívé ũkú, lě ã sĩ kōkōbì sěé ũkú rĩ drígé ĩri drozú áni.’ ³² 'Bo á lě 'yoó ĩmi ní 'dini, 'bá rĩ dro dō ívé ũkú gí, 'dìri lŭ ũkú rĩ ní lětj ọwũ 'bāzú ni. Ũkú rĩ adri dō ágó ázi be ká, 'bá rĩ íbì ũkú rĩ dro ndō, 'bá ũkú 'dìri jeépi rĩ, 'bā 'dìri 'bā ọwũ 'bá ázi vé ũkú sĩ.

Yēsũ ímbá ũyō vé tã

³³ “Īmi yikí kpá rá 'yokí 'bá ñógósí rĩ pi ní kinĩ, 'Mí sō dō ũyō, lě mí ñō ũyō mí ní sōó rĩ ku, ũyō mí ní sōó Úpí èndrètj gé rĩ, lě mí 'dù tã ni ngaánga. ³⁴ 'Bo á 'yo ĩmi ní 'dini, lě ĩmi sōkí ũyō ku. Lě ĩmi rikí 'bũ ã rù éđj ũyō sōzú áni ku, ã'diātāsīyā 'bũ rĩ lúpá Múngú

5:21 5:21 Wŭngará 20:13; Dětōrōnómē 5:17

* 5:22 5:22 'Bá tã lì' 'bá rĩ pi: Átálágú ámbúgú

rĩ, atala atala rĩ pi drígé rĩ pi, drĩkoma rĩ pi, kōpi ri ĩ úmú tã Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ lì. † 5:22 5:22 Ácí vezú áni ùdũ ákó rĩ: Múngú ri úmvúlésì 'bá 'í è'yì' 'bá ku rĩ pi 'dù ú'bé ácí 'dìri agá. 'Í lā 'd'angará 20:7-15. † 5:23 5:23 Vŭrā rōbōñō zāzú rĩ: Vŭrā rōbōñō zāzú ni anigé Jó Múngú vé rĩ á bóró gá 'dāá, átálágú rĩ ri rōbōñō zā áni Múngú ní 'bá rĩ pi trüzú ívé ùnjikānyā agásì. Vŭrā èjìngŭrú zāzú ni anigé Vŭrā Uleteré rĩ gé Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, átálágú rĩ ri èjìngŭrú zā áni Múngú ní ù'bútìjā sī, ázini ùndrénjā sī sá Múngú ri zizú rĩ gé. 5:27 5:27 Wŭngará 20:14; Dětōrōnómē 5:18 5:31 5:31 Dětōrōnómē 24:1

vé ni, ³⁵ dōku ĩmi rikí vū ã rú édí ũyō sōzú āní ku, ã'diātāsīyā vū rī Múngú vé ni, ĩri pá 'bā āní, dōku ĩmi rikí Yērūsālēmā ã rú édí ũyō sōzú āní ku, ã'diātāsīyā ĩri kūrú 'Bāgú āmbúgú rī vé ni. ³⁶ Lē mī ri mī drī édí ũyō sōzú āní ku, ã'diātāsīyā mī ícá mī drī 'bí újá ícá imve dōku ĩni ku. ³⁷ Tā mī ní újá rī, ĩri dō ē, ã adri ē, dō kuyé, ã adri kuyé. Tā rī dō ũ'dū be túngú, tā 'diri íbī íngá ādróko vúgálésī.

'Bá rī 'o dō mi ũnjí, ã 'okí ĩri ũnjí ku

(Lúkã 6:29-30)

³⁸ “Īmi yíkí rá ótú 'yokí kíní, “Bá āzi sō dō mī mī ofuú, 'bá āzi ri kpá ĩri ē mī sō ofu rá, 'bá āzi kpu dō mī sí, 'bá āzi ri kpá ĩri ē sí kpu rá.’ ³⁹ ‘Bo á 'yo ĩmi ní 'díní, 'bá rī 'o dō mi ũnjí, ã 'okí ĩri ũnjí sū ĩri ní mi 'oó rī tñi ku. 'Bá rī sa dō mī gbángírí drī ěndepi gé rī, lē mī újá kpá mī gbángírí drī ĩjǐ gé rī ã sa. ⁴⁰ ‘Bá āzi lē dō mi jǐ muú 'bá tā lí 'bá rī pi ɛndretǐ gé, 'i 'du rí mívé bǒngó ágá vé rī, lē mī sē kpá ĩri ní mívé bǒngó akoó rǔkǔ rī ĩndí. ⁴¹ ‘Bá āzi si dō mi ũkpō sí, kíní mī jǐ 'i máyǐlí álu, lē mī jǐ ĩri caá máyǐlí* ĩrǐ. ⁴² ‘Bá āzi zǐ dō ngá mī tǐ gé, lē mī sē ĩri ní ngá ĩri ní zǐ rī, 'bá āzi lē dō ngá ɛ'yǐ mī vúgá, lē mī uga ĩri ní ngá rī ku.

Lē mī lē ari'ba mívé rī pi lēlē

(Lúkã 6:27-28, 32-36)

⁴³ “Īmi yíkí ándúrú rá kíní, ‘Lē mī lē 'bá mī gārā gá rī lēlē, āzini lē mī ndre mívé ari'ba rī pi ũnjí.’ ⁴⁴ ‘Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'díní, lē ĩmi lēkí ari'ba ĩmívé rī pi lēlē, 'bá ĩmi 'o'ba ũnjí rī pi, lē ĩmi zíkí kǒpi ní Múngú ri. ⁴⁵ Īmi 'okí dō tā rī 'díní,

ĩri lū 'yozú kíní ádarú ĩmi anjǐ 'bá ɛtépǐ Múngú 'bǔ gé rī vé ni. Múngú ri ũtǔ sē ka 'bá múké rī pi ní, āzini 'bá ũnjǐ rī pi ní ĩndí, āzini ĩri yǐgǒ sē 'dǐ 'bá tā 'o'ba pǐrǐ rī pi ní, āzini 'bá tā 'o'ba ũnjǐ rī pi ní ĩndí. ⁴⁶ ‘Í ri dō 'yéǵá 'bá mī lē 'bá rī pi lēé áyu, mī nyo ícá tā múké ísú āní rá? 'Bá mǔfēngá umbe jezú rī u'du'ba rī pi! lēkí kpá 'bá ĩ lē'ba rī pi lēlē ĩndí. ⁴⁷ Mī dō 'yéǵá ri mǒdó sē mī ɛdrǐpǐ ní, tā múké mī ní ísú 'a ní gé 'dǐgé rī ã'di? Pǎgánō rī pi 'okí nyo tā sǔú 'diri tñi ku? ⁴⁸ Sā céré sí, lē ĩmi 'okí tā pǐrǐ, sǔ sá céré sí ĩmi ɛtépǐ 'bǔ gé rī ní tā 'oó pǐrǐ rī tñi.”

6

Yēsū kǐnǐ ã sēkí ngá 'bá ngá ākó rī pi ní

¹ “Lē ĩmi ndrekí múké, ĩmi dō ri tā múké 'o, tā ĩmi ní 'oó rī, lē ĩmi rikí 'oó 'bá rī pi ɛndretǐ gé andrekelemgbe kǒpi ã ndrekí rí 'yozú kíní, ĩmi ri tā múké 'o 'díní ku. Īmi 'okí dō 'díní, ĩmi ícókí ngá ĩmi ɛtépǐ ní ũmvúlésí lēé sēé ĩmi ní 'bǔ gé 'dǎá rī ísú ku.

² “Mī dō ri ngá sē 'bá ngá ākó rī pi ní, lē mī ri tā ni áyú muzú 'bá rī pi ní sǔ 'bá ĩ 'bǎ'bee kú tā be pǐrǐ ri'ba ngá ĩ ní sēé 'bá ngá ākó rī pi ní rī ã tā áyú'ba Jó Múngú ri Zízú rī pi agásí, āzini létǐ drǐgé sí, 'bá rī pi ē íngúkí rí ĩ āní rǐ pi tñi ku. Ádarú á lē lūú ĩmi ní 'díní, ngá 'yéǵá kǒpi ní ísú rǐ, ĩri tā 'bá rǐ pi ní kǒpi íngúzú 'dǎri. ³ ‘Bo mi dō ri ngá sē 'bá ngá ākó rī pi ní, lē 'bá āzi ã nǐ ngá mī ní sēé rī vé tā ku. ⁴ Lē mī sē ngá rǐ kǐri, 'bá āzi ã nǐ tā ni ku. Kúru mī ɛtépǐ riúpi

§ 5:36 5:36 Lē mī ri mī drǐ édí ũyō sōzú āní ku: 'Bá uruko'bee vé mērē ágá, kǒpi 'duki drǐ vé tā 'báá āmbúgú ũyō sōzú āní. 5:38 5:38 Wǔngárá 21:24; Lǐvǐtǐkǎ 24:20; DǛtǒrónómē 19:21 *

5:41 5:41 Máyǐlí: 'Bá ri ícá ɛçǐ tu ca máyǐlí na sá álu ágá. 5:43 5:43 Lǐvǐtǐkǎ

19:18 † 5:46 5:46 'Bá mǔfēngá umbe jezú rī u'du'ba rǐ pi: 'Bá mǔfēngá umbe jezú rī u'du'ba rǐ pi, kǒpi Yǎhúdǐ rǐ'ba mǔfēngá umbe jezú rī u'du'ba 'bāgú āmbúgú Rómā vé rǐ ní rǐ. Kǒpi ri mǔfēngá rǐ u'du āmbúgú 'bāgú rǐ ní 'yoó kǒpi ã u'du'ba rǐ ndē.

tā ī ní 'oó kírí rī ndreépi rī, ĩri mi ũfē rá.

Múngú ri zingára

⁵ “Īmi kádō rií Múngú ri zīj, lē ĩmi adrikí sū 'bá ĩ 'bā'béé kú tā be pīrī rī pi tīnī ku, kōpi lēkí rií pá tuú urū sī Múngú ri zīj Jó Múngú ri Zizú rī pi agásí, āzini létī drīgé sī, 'bá rī pi ē ingúkí rī ĩ ānī bēnī. Ádarú á lē lūú ĩmi ní 'dīni, Ngá 'yéṅá kōpi ní ĩsú rī, ĩri tā 'bá rī pi ní kōpi ingúzú 'dāri. ⁶ Mí dō ri Múngú ri zī, lē mí fi jó agá, mí ũpī kēṭē rī cí, 'í zī mí Ĕtépi ĩ ní rú'bá ni ndreé ku rī, kúru mí Ĕtépi riipi tā ĩ ní 'oó kírí rī vé tā nīipi céré rī, ĩri mi ũfē rá. ⁷ Īmi kádō rií Múngú ri zīj, lē ĩmi rikí átángá ífífi ákó ni pi ɛndīj zīj mužú dīj dīj sū 'bá Múngú ri nī'bá kuyé rī pi tīnī ku, kōpi ũšūkí Múngú ri ícó ĩvé átángá ĩ ní átá kárákará 'dī'béé yī rá. ⁸ Lē ĩmi adrikí sū kōpi tīnī ku, ā'diātāsīyā tā ĩmi lēé zīj rī, ĩmi Ĕtépi nī ĩnógósí gí.

⁹ “Īmi lēkí dō Múngú ri zīj, ĩmi zīkí 'dīni,

“‘Bávé Ĕtépi 'bū gé rī, rú mívé rī ē ĩnjīkí ĩnjīnjī.

¹⁰ Lē mālūngá mívé rī ē ímú ĩyí, lē ā ngakí tā mí ɛsī ní lēé rī vū drīgé nōgó sū 'bū gé 'dīlē rī tīnī.

¹¹ 'Í sē 'bá ní ānyāngā ũ'dú āndrū rī gé.

¹² 'Í trū 'bā ũnjīkānyā 'bá ní 'oó rī agásí rá,

sū 'bá ní 'bá 'bā 'o'bá ũnjí rī pi trūú rī tīnī.

¹³ Lē mí sē tā ũnjí ā ũ'bī 'bá ku, lē mí pa 'bā ādróko drīgé sī rá.*

¹⁴ Ā'diātāsīyā ĩmi trūkí dō 'bá ĩmi 'o'bá ũnjí rī pi rá, ĩmi Ĕtépi 'bū gé rī kpá ĩmi trū rá. ¹⁵ 'Bo ĩmi trūkí

dō 'bá ĩmi 'o'bá ũnjí rī pi ku, ĩmi Ĕtépi 'bū gé rī trū kpá ĩmi ku.

Yēsū ímbá 'bá rī pi ínயá a'bingára vé tā sī

¹⁶ “Īmi dō ri ĩmi a'bi ngá nyanya sī, lē ĩmi rikí adrií ĩzāngā sī sū 'bá ĩ 'bā'béé kú tā be pīrī rī pi tīnī ku, kōpi ri adri ku ĩzāngā ĩzāngā rú, 'bá rī pi ā ndrekí rī 'yozú kīnī ĩ ri ānyāngā a'bi. Ádarú á lē lūú ĩmi ní 'dīni, ngá 'yéṅá kōpi ní ĩsú rī, ĩri tā 'bá rī pi ní kōpi ingúzú 'dāri. ¹⁷ 'Bo mí dō ri mí a'bi ngá nyangára sī, lē mí inga mí drī'bí inganga, mí ũjī mí ɛndrēti yī sī, ¹⁸ 'bá rī pi ā nīkí rī 'yozú kīnī mi ri mí a'bi ngá nyangára sī 'dīni ku. 'Bo 'yéṅá mí Ĕtépi riipi tā ĩ ní ũzūzū rī vé tā nīipi céré rī, ĩri mi ũfē rá.

Ā'bu 'bū gé 'dāá rī vé tā (Lúkā 12:33-34)

¹⁹ “Lē ĩmi rikí ā'bu 'bāá kuú ĩmi ní vū drīgé nōgó ku, vū drīgé nōgó, ĩjīrīkó ri ngá mbembe, ngá ri ũdrīdrī, ũgú'bá ri ngá ũgūgū. ²⁰ Lē ĩmi 'bākí ĩmi ní ngá múké rī pi kú 'bū gé 'dāá, vūrā ĩjīrīkó ní ngá izazú ku, ngá ní ũdrīzú ku, ũgú'bá ní ngá ũgūzú ku rī gé 'dāá. ²¹ Ā'diātāsīyā mí mí ɛsī 'bā ku vūrā mí ní mívé ā'bu 'bāzú rī drīgé.

(Lúkā 11:34-36)

²² “Mí ri lámā rú'bá nōri vé ni. Mí mī dō múké, ĩri sē tā mí rú'bá gá rī pi céré adri múké. ²³ Mí mī dō ũnjí, ĩri sē mí rú'bá ri céré adri ĩnīṅá agá. Mí újā dō mí rií tā ĩnīṅá vé ni 'oó, tā mívé rī gō adri ũnjīkānyākānyā.

(Lúkā 16:13)

²⁴ “‘Bá ālu ícó ɛzī ngáá 'bá ĩrī pi ní ku. Sā āzi sī, ĩri āzi rī gā sī, ĩri āzi rī lēlē, dōku ĩri ɛzī nga āzi rī ní, ĩri āzi rī idede. Mí dō ri ɛzī nga

* **6:13** 6:13 Búkū Mátáyo vé ĩ ní sī Gīrīkī tī sī rī pi urūko agá, sīkí kpá, “mālūngā rī, ũkpō rī, āzini ingúngará rī ĩri mívé ní, ā adri mužú 'dání'dání rī rá. Āminā.”

Múngú ní, lē mí 'bā ẹ̀sì ǎmbúgú mǔfēngā drǐgē ku.

Lē ìmi ríkí ìmi ỳsùú drǎá tǎ sǐ ku

(Lúkǎ 12:22-31)

²⁵ “Kúru á lē 'yoó ìmi ní 'díní, lē ìmi ríkí ìmi ỳsùú drǎá rǔ'ba nōrì vé tǎ sǐ ku. ǎnyāngā vé tǎ, ngá mvuúmvu rǐ vé tǎ, ǎzini bōngó sùusu rǐ vé tǎ, ìmi ríkí ìmi ỳsùú drǎá ǎnì ku. Ìmi kádō ỳsùú, ìdri vé tǎ ndē nyo ǎnyāngā 'bá ní ríi nyaá rǐ kuyé? Rǔ'ba 'bávé rǐ ndē nyo bōngó 'bá ní ríi suú 'bá rǔ'ba gá rǐ kuyé? ²⁶ Ìmi ndrekí drǐ ǎríná unga'ba ụrụ 'dǐ'bée ká, kòpì 'ákí ómvú ku, dōku kòpì ìkūnākí ǎnyāngā ku, dōku kòpì 'bākí ǎnyāngā ìrǎ agá ku. Ìmi Ẹ̀tẹ̀pì 'bù gé rǐ rì kòpì ní ǎnyāngā sē nǐ. Múngú mìlé gá 'dǎá, ìmivé tǎ ndē ǎríná rǐ pì vé rǐ rá, ìri ngá ìmi ní lēé rǐ sē ìmi ní rá. ²⁷ Ìmi dō rì ìmi ỳsùú drǎ tǎ sǐ sù 'dǐri tǐnì, ìmi nyo ícò adri ca lókí be ǎco rá?

²⁸ “Ngá ìmi ní rizú ìmi ỳsùú drǎzú bōngó ǎ tǎ sǐ rǐ ǎ'dì? Ìmi ndrekí drǐ pẹ̀tì ǎ fù ásé agá 'dǐ'bée ká. Kòpì ngakí ẹ̀zì ku, dōku kòpì údékí bōngó ku. ²⁹ 'Bo á lē 'yoó ìmi ní 'díní, 'bāgú Sòlòmónǎ rì ótù bōngó ỳnyǐ be ni suú, bōngó ìri ní suú rǐ vé ỳnyǐ ndē fù rǐ pì vé rǐ kuyé. ³⁰ Múngú rì dō pẹ̀tì ǎ fù zoópì ǎndrū, drǐ ìri ỳnyú rá rǐ pì ǎ tǎ mba rá pírì, Múngú ícò nyo ìmi ní bōngó sēé suú ku? Ẹ̀'yingárá ìmivé rǐ mǎdǎǎ. ³¹ Kúru lē ìmi ríkí ìmi ỳsùú drǎá 'yozú kínì, “Bá ǎ'dì nya?” dōku “Bá ǎ'dì mvu?” dōku “Bá ǎ'dì su yǎ 'dínì ku?” ³² Pǎgánō rǐ pì rì tǎ 'dǐ'bée 'o nǐ. Ìmi Ẹ̀tẹ̀pì 'bù gé rǐ nǐ ngá ìmi ní lēé rǐ pì ǎrèvú céré gí. ³³ Drǐdrǐ nì, lē ìmi 'bākí ẹ̀sì céré rizú mǎlǔngā Múngú vé rǐ vé ẹ̀zì ngazú, lē ìmi 'okí tǎ pìrì, ngá ìmi ní lēé rǐ pì,

Múngú rì ícò sē ìmi ní rá. ³⁴ Lē ìmi ríkí ìmi ỳsùú drǎá tǎ drǐ vé rǐ sǐ ku, tǎ drǐ vé rǐ, ìri 'i nga drǐ. Ụ'dù ǎlu ǎlu rì ívé ìzāngá be.

7

ǎ líkí 'bá ǎzi vé tǎ ỳnjí ku
(Lúkǎ 6:37-38, 41-42)

¹ “ǎ líkí 'bá ǎzi vé tǎ 'yozú kínì ìri ỳnjí ku, Múngú ǎ lì rì mívé tǎ ỳnjí ku. ² ǎ'diātāsīyǎ ìmi líkí dō 'bá ụrụkọ'bée vé tǎ 'yozú kínì kòpì ỳnjí, Múngú rì kpá ìmivé tǎ lì ỳnjí, sù ìmi ní kòpívé tǎ lì 'yoó kínì kòpì ỳnjí rǐ tǐnì. Tǎ ìmi ní 'oó 'bá ụrụkọ'bée ní rǐ, Múngú rì kpá 'o ìmi ní sù ìmi ní 'oó kòpì ní rǐ tǐnì.

³ “Mì ngá mǎdǎǎ 'deépi mí ógúpì mì gé rǐ ndre rá pírì, 'bo ngá 'deépi mí mì gé usegúgú 'dǐri, 'í ndre ku ǎsì? ⁴ Mì ícò 'yo 'í lē ngá mǎdǎǎ 'deépi mí ógúpì mì gé 'dǐri ìpéé rá, 'bo mí ícò ngá usegúgú 'deépi mí mì gé 'dǐri ìpéé ku ǎsì? ⁵ Mì 'bá mì 'bǎápi ku tǎ be pìrì 'dǐri, lē mí ìpé ngá usegúgú 'deépi mí mì gé 'dǐri ỳgbále, mì ndre rì ǎngū uletere, mì íbì rì ngá mǎdǎǎ 'deépi mí ógúpì mì gé 'dǐri ìpéé ndō.

⁶ “Ngá múké ì ní lēé sēé Múngú ní rǐ, ǎ sēkí 'bá adri'bée sù ỳcógú tǐnì rǐ pì ní ku. Mǎyākǎ ógú'ba ógúogú ǎjē be ǎmbúgú ì ní zǐ pǎlì rǐ pì,* ǎ sēkí 'bá adri'bée sù ìgá tǐnì rǐ pì ní ku, ìmi sēkí dō 'bá sù 'dǐ'bée tǐnì rǐ pì ní, kòpì utu ìnì pá sǐ, kòpì gō ìmi nya drǐ ní gé kpǎá.

'Í zì, 'í ndǎ, 'í ga kẹ̀tì rǐ
(Lúkǎ 11:9-13)

⁷ “Ìmi zìkí, ì sē ìmi ní rá, ìmi ndākí, ìmi ìsù rá, ìmi gákí kẹ̀tì rǐ, ì zì ìmi ní rá. ⁸ 'Bá rǐ zì dō ngá, ì sē ìri ní rá. 'Bá rǐ ndǎ dō ngá, ìri ìsù rá. 'Bá rǐ ga dō kẹ̀tì rǐ, ì zì ìri ní rá.

* 7:6 7:6 Mǎyākǎ ógú'ba ógúogú ǎjē be ǎmbúgú ì ní zǐ pǎlì rǐ pì: Pǎlì ìndré sù ìrǎ ógúpì ógúogú ỳnyǐ be ǎjē be ǎmbúgú rǐ tǐnì. Títíríkó rì kòpì údé nǐ ívé kókó'bō agá.

9 “Īmi āsámvú gé 'dīgé, mívé mváná zì dō pánga mí tì gé, mí nyo ícò ĩri ní irá sē áyu rá? 10 Dōku zì dō ĩbì, mí ícò ĩri ní ĩnì sē áyu rá? 11 Īmi 'bá adri'bée ũnjikānyā be 'dī'bée, ĩmi dō ícò ngá múké sē ĩmivé anjīnā rī pi ní fēfē rú rá píri, kúru ĩmi Ètépì 'bū gé rī ícò nyo ngá múké sē fēfē rú 'bá ngá zì'bá 'í vúgá rī pi ní ku? 12 Lē ĩmi 'okí 'bá rī pi múké, sū ĩmi ní lēé 'bá rī pi ā 'okí ĩmi múké rī tīnì. Tāimbì Mósē vé rī, āzini tā nēbì rī pi ní sīi rī vé ífifi adriipi 'dī.

Kĕētì mādānā rī

(Lúkā 13:24)

13 “Lē ĩmi fiki kĕētì mādānā rī agásì. Ā'diātāsīyā kĕētì ĕpì rī, āzini létì ĕpì rī, ĩri 'bá rī jì fi drāngará agá, 'bá kárakarā pi fi mužú 'a ní gé sī nī. 14 'Bo kĕētì mādānā rī, āzini létì ure rī, 'bá rī mužú ānì ídrīngará ĩsú, 'bá kíníkīnīnā ní pi 'yéná fi ídri rī ĩsú nī.

Ī pētì rī nī áamá ĩrivé ũ'a sī

(Lúkā 6:43-45)

15 “Lē ĩmi adrikí mī be kowu nēbì ũnjó rú 'dī'bée sī. Kōpi rī ĩ 'bā adri sū kābīlō ídríkídri rī tīnì, 'bo ĕsì gélésì, kōpi índrékí sū ārākīla āngū ũndīipi kpélékpélé rī tīnì. 16 Mī kōpi nī áamá tā kōpi ní 'oó rī sī, sū mí ní pētì rī pi nī áamá ĩvé ũ'a sī rī tīnì. 'Bá rī pi nyo ícò ũ'a vīnyō vé rī, dōku fīgì vé rī ũtī pētì ũcékúcé be rī sīgé rá? 17 Pētì múké rī, ũ'a ní rī adri múké, 'bo pētì ũnjí rī, ũ'a ní rī adri ũnjí. 18 Pētì múké rī ícò 'aá ũ'a be ũnjí ku, āzini pētì ũnjí rī ícò 'aá ũ'a be múké ku. 19 Pētì 'aapi múké ku rī, ĩ ĩri ga í'dé vūgá, ĩ 'dū 'be ācì agá. 20 Ī pētì rī nī áamá ũ'a ĩrivé rī sī, kúru ĩ 'bá ũnjó rú rī pi nī áamá tā kōpi ní 'oó rī sī.

Yēsũ gā 'bá ívé tā 'dū' 'bá nga' 'bá ku rī pi sī

(Lúkā 13:26-27)

21 “‘Bá rī'bá ma zì'bá tì sī ‘Úpí, Úpí,’ 'dī'bée āsámvú gé, urukō'bée ícókí fīi mālūngā 'bū vé rī agá ku, 'yéná 'bá rī'bá tā má Ètépì 'bū gé rī ní lēé ā 'dúkí ngaá rī 'dū' 'bá nga' 'bá rá rī pi ícò fi 'bū gé 'dāá nī. 22 Ū'dú ĩ ní ímúzá tā līzú 'dāri sī, 'bá kárakarā pi ma zì, ‘Úpí, Úpí,’ 'bá ũlūkí nyo ũ'dúkó múké rī mí rú sī kuyé? Āzini 'bá údrókí nyo índrì ũnjí rī pi mí rú sī kuyé? Āzini 'bá 'okí nyo tā āyāzú āyāyā ní ũkpō mívé rī sī kuyé?’ 23 Kúru ma ímú 'yo kōpi ní, ‘Á nī ĩmi kuyé. Īmi 'bá tā 'o' 'bá ũnjí 'dī'bée, ĩmi dĕkí ĩmi 'dīsī rá!’

'Bá ĩrī jò sī' 'bá rī pi

(Lúkā 6:47-49)

24 “‘Bá tā mávé rī yīpi rá, āzini tā ní 'dūipi ngaapi rá rī, adri sū 'bá ũmī be, jò sīpi ndūyú ní ā'bāapi ũkpó ũkpó irā sī rī tīnì. 25 Yīgò 'dì āmbúgú, yī tì jò rī ĩmūlūú, ũlì vī jò rī, 'bo jò rī arí kuyé, ā'diātāsīyā sī jò rī ũkpó ũkpó. 26 'Bá tā má ní ímbá rī yīpi ku, āzini tā ní 'dūipi ngaapi ku rī, adri sū 'bá azakaza rú, jò sīpi cínýáfā agá rī tīnì. 27 Yīgò 'dì āmbúgú, yī tì jò rī ĩmūlūú, ũlì vī jò rī, jò rī arí rūyū vūgá.”

28 Yēsũ ká átángá rī átá deé gí, 'bá bītríká rī pi āyākí āyāyā tā ĩri ní ímbá 'dīri sī, 29 ā'diātāsīyā Yēsũ ímbá tā rī ũkpō be, ímbá tā rī sū 'bá Mósē vé tāimbì ímbá' 'bá rī pi ní ímbá rī tīnì kuyé.

8

Yēsũ ídri ágó ũfú ní nyaá rī

(Márakō 1:40-45; Lúkā 5:12-16)

1 Yēsũ ká ísì irā drīgé 'dāāsī vūgá nōó, 'bá bītríká 'dekí mužú

vúdrī ní gé sī. ² Ágó āzi ūfú* ní nyaá ní ímú kúmūcí ūtīī Yēsū ɛndrɛtī gé, ĩri ní 'yozú kīnī, “Úpí, mí ā'yī dō rá, mí ídrí ma.”

³ Yēsū ní 'í drī suzú ágó rī ā rú'ba úlózú, ĩri ní 'yozú kīnī, “Má ā'yī rá, lē mí rú'ba ā adri ule.” Koro ūfú rī ní dezú ágó rī ā rú'ba gá sī. ⁴ Kúru Yēsū ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Lē mí lū tā 'dīri 'ba āzi ní ku. 'Í mu mi i'daá átálágú rī ɛndrɛtī gé, 'í 'yo ĩri ní mí rú'ba ícá múké gí. Kúru 'í jī fēfē sēé átálágú† rī ní, sū tāimbī Mósē‡ ní sēé rī tīnī, 'ba rī pi ā nīkí rí 'yozú kīnī mí rú'ba ícá múké gí.”

*Yēsū ídrí ūgalaku rī vé ātí'ba
(Lúkā 7:1-10; Yūwānī 4:43-54)*

⁵ Yēsū kā fīi Kāpārānāumā gá 'dāá, ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī§ ní ímúzá Yēsū vúgá nōó, ĩri ní Yēsū ri mázú drī ĩrī sī. ⁶ ĩri ní 'yozú kīnī, “Úpí, mávé ātí'ba la kú gbóló drīgé, ícá ɛcī tuú 'bā ku, ĩri ri ĩzāngā nya ambamba.”

⁷ Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ma mu ĩri ídrí rá.”

⁸ Ūgalaku rī ní 'yozú kīnī, “Úpí, má ícá mí ā'yīī muú mávé āngá 'dāá ku. Mí átá átángá rī nōgó, mávé ātí'ba rī ícá ídrí rá. ⁹ Ūgalaku ambugu ni pi anigé má drīlē gá, ma āmbúgú āngáráwá rī pi drīgé, kōpi tā yī má tī gé. Ma ícá 'yo ālu ni ní, “'Í mu, 'ĩri ícá mu rá. Ma ícá 'yo āzini ní, 'Mí ímú, 'ĩri ímú rá, Ma ícá 'yo mávé ātí'ba ní, “'Í 'du tā 'dīri ngāá, 'ĩri tā rī 'du nga rá.”

* **8:2** 8:2 Ūfú: Tāimbī Mósē vé rī kīnī, 'ba ūfú ní nyaá rī, ĩri āzāvú rú, ā'yīkí ĩri adrií 'ba ĩsērélē vé rī pi āsámvú gé ku. Drā ūfú vé rī ɛp dō rú'ba ní gé sī gí, lē ā mu 'í i'daá átálágú rī ɛndrɛtī gé, átálágú rī ĩri ndre, ĩri 'yo drā rī ɛp rú'ba ní gé sī gí. 'Í lā Lévītīkā 14:1-32. † **8:4** 8:4 Átálágú: 'Bá ĩsērélē vé rī pi āsámvú gé, 'yéná átálágú rī rōbōñō zā Jó Múngú vé rī agá 'dāá nī. Atala rī pi ri ĩfū úyú Lévī vé rī agá. ‡ **8:4** 8:4 Mósē: Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Ējēpétó vé rī 'bā anjī ĩsērélē vé rī pi ɛzī ngāá tūgērī rú caá ílī mūdūrūlū sū (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ĩpézú ímúzá anjī ĩsērélē vé rī pi pazú adringará tūgērī rú rī agāsī. Múngú sē tāimbī rī Mósē ní, ā lū anjī ĩsērélē vé rī pi ní, sēzú í ní tāimbī rī zizú tāimbī Mósē vé ni ānī. Tīkí Mósē ri ĩsú ākūdē ílī rī ca élifū ālu mūdūrūlū sū (1,400), ĩsú ākūdē tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā Wūngará 2-24. § **8:5** 8:5 Ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī: ĩri āngáráwá mūdūrūlū ālu rī pi ē drī koopi ni.

¹⁰ Yēsū kā tā 'dīri yīī, sē ĩri ní āyāngará, ĩri ní 'yozú 'ba 'í pámvú ūbī'ba rī pi ní kīnī, “Ádarú á lē lūú ĩmi ní 'dīni, ĩsērélē rī pi āsámvú gé, 'ba āzi má ní ĩsú ɛ'yīngará be ágó nōri vé rī tīnī 'dāáyo. ¹¹ Á 'yo mí ní 'dīni, 'ba kárakarā pi íbī íngá ūtū ní ĩfūngará gálésī, āzini ūtū ní 'dengará gálésī, kōpi ímú ĩ úmú ūmú nya Ābūrāmā pi be, ĩsākā pi be Yōkóbū pi be, mālūngā 'bū vé rī agá. ¹² 'Bo Yāhūdī Múngú rī ɛ'yī'ba kuyé rī pi, ĩ ímú kōpi dro fū mālūngā Múngú vé rī agāsī āmvé, kōpi mu adri vūrā bīpi nīpi cīcī rī agá, kōpi ímú ngo, āzini sīkányá ci ācī rī vé fīngará ĩ rú'ba gá rī sī.”

¹³ Kúru Yēsū ní 'yozú ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī ní kīnī, “'Í mvi gōó 'bētī, sū mí ní ɛ'yīī 'yozú kīnī, ātí'ba mívé rī ídrí rá rī tīnī, ātí'ba rī ídrí gí.” Ángáráwá rī pi vé āmbúgú rī ca muú ĩsú ívé ātí'ba rī ídrí gí, ídrí sá Yēsū ní 'yoó 'dāri gé.

*Yēsū ídrí 'ba kárakarā
(Mārākō 1:29-34; Lúkā 4:38-41)*

¹⁴ Yēsū kā fīi Pétēró vé jó agá 'dāá, ĩsú Pétēró ĩdrépi la kú gbóló drīgé, rú'ba ni ko gbírílí. ¹⁵ Yēsū ní ūkú rī ē drī ruzú, drā rī ní dezú ūkú rī rú'ba gá sī. Kúru ĩri ní íngázú uru, ĩri ní ínyá á'dízú sēzú Yēsū ní.

¹⁶ Ūndréná 'dāri sī, ĩjīkí 'ba kárakarā índrí ūnjí be ni pi ímú Yēsū vúgá nōó, Yēsū kā átá, índrí ūnjí rī pi fūkí 'ba 'dī'bée drīgé sī

rá. Yēsū idrí 'bá drā be rī pi ārevú céré. ¹⁷ Tā ọtú Múngú ní ezií, nēbī Ísáyā ní 'yoó rī nga 'i fūú tị ni gé gí kīnī,

“Sē 'bávé drā de 'bā rú' 'bá gá sī gí, āzini 'du drā de' 'bá ku rī pi 'bā rú' 'bá gá sī gí.”

Yēsū ā pámvú ūbīngará tā ni mbamba

(Lúkā 9:57-62)

¹⁸ Yēsū ká ndreé 'bá kárakará trakí 'í gārā kúrū, ĩri ní 'yozú kīnī, lē 'bā zokí yīī bālālā rī mužú álé 'dāá. ¹⁹ Kúru 'bá riipi tǎimbī Mósē vé rī ímbápi rī ní ímúzá Yēsū vúgá nōó, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ímbápi, ma 'de mužú mí vúgá sī ĩndī vūrā mí ní lēzú mužú rī gé 'dāá.”

²⁰ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Ūfá pi 'bū be rizú lazú ānī, āriṅá unga' 'bá ụrụ sī rī pi ívé jó be, 'bo ma 'Bá Mvá 'i,* vūrā má ní mà drī suzú adrizú ní 'dāáyo.”

²¹ 'Bá ĩri ā pámvú ūbī' 'bá rī pi vé āzi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ūpí, mà mu drī má étépí ri sīī ūgbále ká.”

²² 'Bo Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí ímú mà pámvú ūbīí, 'í ku 'bá ūdrā' 'bá gí rī pi ā sīkí ívé 'bá ūdrā' 'bá gí rī pi.”†

Yēsū uga ūlí viipi ūkpō be rī

(Mārākō 4:35-41; Lúkā 8:22-25)

²³ Kúru Yēsū pi ní tuzú kúlúmgbá agá ívé 'bá 'í pámvú ūbī' 'bá rī pi be. ²⁴ Koro ūlí ní íngázú vjuzú ūkpō be, sē yīī rī úvá ngūyá ngūyá, lē tīī kúlúmgbá rī agá. 'Bo ísú ākūdē Yēsū ri ú'dú ko. ²⁵ Īrivé 'bá ĩri āpámvú ūbī' 'bá rī pi ní ĩri aruzú ú'dú gélésī, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ūpí, 'bā ri tī yīī ā ndúgé, 'í pa 'bā fō!”

²⁶ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ngá ĩmi ní adrizú ūrī sī rī ā'di?

Īmivé ẹ'yīngará mādāṅá.” Kúru ĩri ní ngazú ụrụ sī, ĩri ní átázú ūkpō be kīnī, ūlí viipi ūkpō be 'dīri, āzini yīī riipi úvápi ngūyá ngūyá 'dīri ā tu pá, ūlí viipi rī, āzini yīī riipi úvápi ngūyá ngūyá rī gō pá tuú rá!

²⁷ Āgō kúlúmgbá agá rī pi āyākí tā 'dīri sī āyāyā, kōpi ní zizú kīnī, “Ágó ūlí viipi ūkpō be 'dīri ugaápi, āzini yīī riipi úvápi ngūyá ngūyá 'dīri ugaápi pá tuúpi 'dīri 'bá íngóni ní?”

Yēsū idrí 'bá ĩrī índrí ūnjí be ni pi

(Mārākō 5:1-20; Lúkā 8:26-39)

²⁸ Yēsū ká yīī bālālā rī zoó caá āngū Gērāsā vé rī gé 'dāá, āgō ĩrī índrí ūnjí be ni pi ri adri 'būrēdrī rī pi āsámvú gé 'dāá, kōpi ní ímúzá Yēsū vúgá nōó. Kōpi ọjógó ọjógó, 'bá āzi ícọ ẹlị lẹtị 'dāri gé sī ku. ²⁹ Āgō 'dī' bée ní trezú ú'dúkó be ụrụ 'dāá kīnī, “Yēsū Mvá Múngú vé rī, ngá mí ní lēé 'bá vúgá rī ā'di? Mí ímú 'bá ní ízāngā sēé ísúzá sā ní ícọ drī kuyé?”

³⁰ Vūrā 'dāri ĩ ri ígá úcé ānī, āsámvú ní vū kōpi be kuyé.

³¹ Índrí ūnjí rī pi ní Yēsū ri mǎzú kīnī, “'Í lē dō 'bā droó fūú āmvé, 'í pē 'bā mužú úfí ígá rī pi agá.”

³² Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “'Īmi mukí!” Índrí ūnjí rī pi ní fūzú āgō 'dī' bée rú' 'bá gá sī, mužú úfízú ígá rī pi agá, ígá rī pi ní njuzú mužú ọngú sī āngū úlúpi úlúlū rī gé 'dāá, kōpi ní u'dezú ūdrázú yīī bālālā rī agá 'dāá.

³³ 'Bá ri' 'bá ígá rī pi úcé' 'bá rī pi ní njuzú mužú kūrú agá 'dāá, kōpi ní mužú tā 'i ngaápi 'dīri ūlūzú, āzini kōpi ní tā 'i ngaápi āgō ĩrī índrí ūnjí be 'dī' bée rú' 'bá gá rī pi

8:17 8:17 Ísáyā 53:4 * **8:20** 8:20 'Bá Mvá: Yēsū zị 'i 'Bá Mvá lūzú kīnī, 'i Kúrísító 'i, 'i mǎlūngā rī rụ mužú nyonyo. 'Í lā Dányélē 7:13-14. † **8:22** 8:22 'í ku 'bá ūdrā' 'bá gí rī pi ā mukí ívé 'bá ūdrā' 'bá gí rī pi sīngará gá: Yēsū 'yo tā 'dīri 'dīni ā'diātāsīyā ĩri múké 'bá rī ní Yēsū ā pámvú ūbīzú āndrū ndē ĩri ní tēzú cīngbá étépí ní drázú ūgbále.

ülüzú. ³⁴ 'Bá kūrú agá rī pi céré ngakí ĩfūú ímú Yēsū vúgá nõó. Kōpi kâ Yēsū ri ndreé, kōpi mākí Yēsū ri kīnī, Yēsū ā fū ivé āngú agásí 'dīisī rá.

9

Yēsū idrí ágó pá be 'bélé'béle ni (Mārākō 2:1-12; Lúkã 5:17-26)

¹ Yēsū ní tuzú kúlúmgbá agá, gō yīī bālālã rī zoó mužú álé kūrú ĩri ní rizú adrizú rī agá 'dãá. ² Āgō urukō'béé ní ágó pá be 'bélé'béle ní í'dúzú pórōsī sī ĩjǐzú Yēsū vúgá nõó. Yēsū kâ kōpivé è'yīngará nīí áamá, ĩri ní 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rī ní kīnī, "Mâ mvá rī, mí adri ĩzāngã sī ku! Trūkí mi mívé ũnjikānyã agásí gí."

³ 'Bá Mósē vé tãimbj ímbá'bán rī pi ā urukō ní rizú átázú ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Ágó 'dīri ĩnjī Múngú ri ku! Ágó rī ũsū 'i Múngú 'i?"

⁴ Yēsū nī tã kōpi ní rií ũsū rī rá, ĩri ní 'yozú kīnī, "Ngá ĩmi ní rizú tã ũnjī ũsūzú ĩmí èsī agá 'dīni rī ā'di? ⁵ Mâ 'yo rí tã rī ĩngóni? Mâ 'yo rí, "Trūkí mi mívé ũnjikānyã agásí gí 'dīni,' dôku mâ 'yo, "Í nga uru èçī tuú?" ⁶ 'Bo á lē lūú ĩmi ní 'yozú kīnī, ma 'Bá Mvã 'i, ma ũkpō be ũnjikānyã trüzú vū drīgē nõgó" ĩri ní kúru 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rī ní kīnī, "Í nga uru, 'í 'dú mívé pórōsī, 'í mvi 'bētī." ⁷ Ágó rī ní kúru ngazú uru, ĩri ní 'dezú mužú 'bētī. ⁸ 'Bá bítriká rī pi kâ tã 'dīri ndreé, sē kōpi ní ũrī, kōpi ngakí rií Múngú ũkpō sēepi 'bán rī pi ní 'dīri íngú.

Yēsū zi Mátáyo ri

(Mārākō 2:13-17; Lúkã 5:27-32)

⁹ Yēsū kâ rií 'deé mužú létī gé sī, ĩri ní Mátáyo ri ndrezú, úri kuú jó ĩ ní rizú mūfēngã umbe jezú rī u'duzú 'bãgú āmbúgú Rómã vé rī ní rī agá. Yēsū ní 'yozú ĩri ní

kīnī, "Mí ímú adrií 'bán mâ pámvú ũbīpi ni," Mátáyo ní koro ngazú uru, ĩri ní 'dezú mužú Yēsū vúgá sī.

¹⁰ Yēsū pi kâ rií ínyã ũndréñã vé rī nyaá Mátáyo vé āngá 'dãá, 'bán mūfēngã umbe jezú rī u'du'bán rī pi, 'bán ri'bán ũnjikānyã 'o'bán rī pi be, ímúkí úri ínyã nyaá Yēsū pi be trú, āzini ĩrivé 'bán ĩri ā pámvú ũbī'bán rī pi be trú. ¹¹ Fārūsī rī pi kâ tã 'dīri ndreé 'dīni, kōpi ní 'bán Yēsū ā pámvú ũbī'bán rī pi zizú kīnī, "Īmivé 'bán riipi āngū ímbápi rī ri ínyã nya 'bán mūfēngã umbe jezú rī u'du'bán rī pi be, āzini 'bán ũnjikānyã 'o'bán rī pi be trú ā'diātāsī?"

¹² Yēsū kâ ta kōpivé 'dīri yīī, ĩri ní 'yozú kīnī, "Bã drã ákō rī ndã 'bán ũjō sēepi ni ku, 'bán drã be rī, ĩri 'bán ũjō sēepi ni ndã nī ¹³ 'Bo ĩmi mukí tã ĩ ní sī 'dīri ā fifi ũnjī, 'Á lē ĩmí èsī ā adri ĩdríkídri, adri 'yozú kīnī á lē ĩmi zākí má ní rōbōñjō yã 'dīni kuyé.' Má ímú 'bán tã 'o'bán pīrī rī pi zīī kuyé, má ímú 'bán ũnjikānyã 'o'bán rī pi zīī."

'Bã rī pi zikí Yēsū ri ngá nyanya a'bingará ā tã sī

(Mārākō 2:18-22; Lúkã 5:33-39)

¹⁴ U'dú ālu, 'bán Yūwánī ā pámvú ũbī'bán rī pi ní ímúzú Yēsū ri zizú kīnī, "Bã Fārūsī rī pi be ri 'bán a'bi ngá nyanya sī rá pírī, mívé 'bán mī pámvú ũbī'bán rī pi a'bikí ĩ ngá nyangará sī ku āsī?"

¹⁵ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Kērégú òmúrúgó rī vé rī dô drī ũmú ímú'bán òmúrúgó rī jengará gá rī pi āsámvú gé anigé, ũmú rī pi nyo ícō adri ĩzāngã sī rá? Sã āzi ri ímú 'dī'dī, kádō ímú òmúrúgó rī vé kērégú 'duú kōpi āsámvú gé sī, kúru kōpi ímú ĩ a'bi ngá nyangará sī.

¹⁶ Bōngó dēepi gí rī, ícókí bōngó ú'dí ĩsī vūrã āsīpi gí rī

íci āní ku, ā'diātāsīyā bōngó 'i nyaápi kú írìkọ rú gí rī, ícíkí dō úlē ní ọ̀zjùú bōngó ú'dí ní sī, írì gō āsī mužú drìgélé, úlē ní gō adri āmbúgú. ¹⁷ 'Bá āzi ícọ vinyọ́ í ní zoó ú'dí rú rī tōó lā'bu* 'i ní íci jürú rú ụ̀kụ ní agá ku. 'Bá rī tō dō vinyọ́ rī lā'bu 'i ní íci jürú rú ụ̀kụ ní agá, jürú rī āfī rá, írì sē vinyọ́ rī dā vūgá. Lē ā tōkí vinyọ́ rī jürú ú'dí ní agá, írì sē lā'bu rī ícọ āfī ku, vinyọ́ rī ícọ dāá vūgá ku.”

Yēsũ ri ụ̀kpọ́ be 'bá idrízú

(*Mārákō 5:21-43; Lúkā 8:40-56*)

¹⁸ Yēsũ ká ríí átá, drìkoma āzi ní ímúú kùmúcí ụ̀tjízú Yēsũ endrẹ̀tjì gé kīnī, “Mávé mvá ụ̀kúnjá drā sá 'dīri sī gí. Mí ímú drī 'bāá drī ní gé, ē ídrí rí gōó ũzi.” ¹⁹ Yēsũ pí ní 'dezú mužú vúdrjì ní gé sī ívé 'bá 'i pámvú ũbī' 'bá rī pí be.

²⁰ Sā 'dāri gé, ũkú āzi āri rí ẹ̀cì rụ' 'bá ní gé sī caá ílì mụdrjì drī ní írj, ũkú rī ímú Yēsũ ā úgóró gálésī, írì ní Yēsũ vé bōngó akoó rụ̀kụ rī ē tj úlózú. ²¹ Ụ̀sũ 'í ẹ̀sị́ agá 'dālé kīnī, “Má úló dō Yēsũ vé bōngó akoóko rī ē tj, ma ícọ́ ídrí rá.”

²² Yēsũ ní 'i újázú írì ndrezú, Yēsũ ní 'yozú kīnī, “Mvá ụ̀kúnjá 'dīri, mí adri ízāngā sī ku, mívé ẹ̀'yīngárá sē mí ídrí gí.” Sānjá 'dāri gé, āri rī vé ẹ̀cīngárá gō pá tuú rá.

²³ Yēsũ ká fíí drìkoma rī vé jó agá 'dāá, ká yjì 'bá bītríká rī pí rí ẹ̀rì co āvũ rī ngozú, ²⁴ írì ní 'yozú kīnī, “Īmi fūkí āmvé, mvá ụ̀kúnjá rī drā kuyé, írì rí ụ̀' dū́ ko.” 'Bo kọpi ríkí gụ̀úgụ tá Yēsũ ní 'yoó 'dīri sī. ²⁵ Yēsũ ká 'bá kárákará rī pí pēé fūú mužú āmvé 'dāá gí, írì ní fízú mužú jó agá 'dāá, írì ní mvá ụ̀kúnjá rī ē drj ruzú, mvá ụ̀kúnjá rī ní íngázú uru. ²⁶ Tā 'dīri ayi mužú kūrj 'dāri agásī cére.

Yēsũ idrí 'bá írj mị be ẹ̀sị́' 'bá gí ní pí

²⁷ Yēsũ ká ngáá mužú, 'bá írj mị be ẹ̀sị́' 'bá gí ní pí 'dekí mužú Yēsũ vúgá sī, kọpi ní Yēsũ rí zjzú kīnī, “Dāwúđj ā Mvá rī, † 'í ndre ízāngā 'bávé rī fò!”

²⁸ Yēsũ ká fíí mužú jó agá 'dāá, 'bá mị be ẹ̀sị́' 'bá gí rī pí ní fízú mužú Yēsũ vúgá 'dāá, Yēsũ ní kọpi zjzú kīnī, “Īmi ẹ̀'yjìkí 'yozú kīnī ma ícọ́ ĩmí mị zj rá 'dīni rá?”

Kọpi ní újázú kīnī, “Úpí, 'bá ẹ̀'yjìkí rá, mị 'bá mị zj rá.”

²⁹ Kúru Yēsũ ní kọpi ē mị úlózú ālu ālu cére, írì ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Īmi ní ẹ̀'yjì gí rī sī, ma ĩmi ídrí rá.” ³⁰ Koro kọpi ē mị ní 'i zjzú āngũ ndrezú. Yēsũ ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Lē ĩmi ũlúkí tā 'dīri 'bá āzi ní ku.” ³¹ Kọpi ní 'dezú mužú, 'bo kọpi gōkí tā rī ũlúú mužú kūrj rī agásī cére.

Yēsũ idrí ágó átápi ku ní

³² Yēsũ pí ká ríí 'deé mužú ívé 'bá 'i pámvú ũbī' 'bá rī pí be, 'bá urukọ ní ágó āzi índrj ũnjí be átápi ku ní íjízú Yēsũ vúgá nōó.

³³ Yēsũ ní índrj ũnjí rī drozú fūzú ágó rī drjgé sī, ágó ándúrú átápi ku rī ní 'i dózú átázú. 'Bá bītríká rī pí āyākí tā 'dīri sī āyāyā, kọpi ní 'yozú kīnī, “Tā āzi nga drj 'i āngũ Īsērélé vé rī agá sũ 'dīri tjñj kuyé!”

³⁴ 'Bo Fārúsj rī pí ní 'yozú kīnī, “Ágó 'dīri rí índrj ũnjí rī pí údró ụ̀kpọ́ āmbúgú índrj ũnjí rī pí vé rī sī.”

Yēsũ 'bā ẹ̀sị́ múké 'bá rī pí ní

³⁵ Yēsũ ní ẹ̀cízú kūrj rī agásī, āzini gúrú rī pí agásī, rí 'bá rī pí ímbá Jó Múngú rí Zjzú rī pí agásī, rí ụ̀' dū́kọ́ múké mālūngā vé rī ā tā ũlúú, rí 'bá drā be āndiāndí rī pí ídrí mužú. ³⁶ Yēsũ ká 'bá

* **9:17** 9:17 Lā'bu: Yāhúđj rī pí vé mērē gá, kọpi rí lā'bu ícì jürú rú vinyọ́ tōzú. Tā Yēsũ ní ímbá 'dīri írì vinyọ́ ú'dí rī vé tā 'i'da, āzini jürú ụ̀kụ rī, írì tājmbj Mósē vé rī 'i'da. † **9:27** 9:27 Dāwúđj ā Mvá rī: Múngú ẹ̀jì kīnī, Kúrísitō rí úmvúlésí ímú ífũ úyú 'bāgú Dāwúđj vé rī agá. † lā 1 Sāmüélē 16:1-13; Sāwujmā 132:11-12.

bĩtrĩká rĩ pi ndree, sē ĩri ní ĩzāngā, ā'diātāsīyā ĩzāngā kōpivé rĩ aga rá, 'bá āzi kōpi ē ĩzā koópi ní 'dāáyo, kōpi ĩndréki sũ kábĩlō 'bá úcépi ní ní adriú 'dāáyo rĩ tĩnĩ. 37 ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ānyāngā rĩ ka ambamba, 'bo 'bá ānyāngā rĩ ĩkūnā'bá rĩ pi gārú.”† 38 Lē ĩmi zĩkĩ Úpĩ ómvú 'dĩpa rĩ, ā pē rĩ 'bá rĩ pi muú ívé ómvú agá 'dāá ānyāngā rĩ ĩkūnāá.

10

Yēsũ pē ívé 'bá áyúāyũ muđrĩ đrĩ ni ĩrĩ rĩ pi

(*Mārākō 3:13-19; Lúkā 6:12-16*)

1 Yēsũ ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá muđrĩ đrĩ ni ĩrĩ rĩ pi zizú, sē kōpi ní ũkpō ĩndrĩ ũnjĩ rĩ pi údrózú, āzini 'bá drā be āndiāndĩ rĩ pi ídrízú.

2 Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi* vé rú pi 'dĩ, 'bá đrĩđrĩ rĩ, Sĩmónā 'i, ĩrivé rú āzi Pétēró 'i, āzi rĩ Pétēró éđrĩpi Āndērėyā 'i, Yōkóbũ Zēbēdáyō mvópi 'i, Yōkóbũ éđrĩpi Yūwánĩ 'i, 3 Pilípũ 'i, Bātĩlímáyō 'i, Tómā 'i, Mátáyo 'i, Mátáyo rĩ 'bá mũfēngā umbe jezú rĩ u'đuúpi ni, Yōkóbũ Ālāfáyō mvópi 'i, Tādáyō 'i, 4 Sĩmónā ešĩ 'bāāpi 'bá ívé rĩ pi ē ĩsúkĩ rĩ đrĩwālā rĩ 'i, āzini Yúdā ĩsĩkārĩyótā gōopi Yēsũ ā ũli 'beépi rĩ 'i.

Yēsũ ímbá ívé 'bá áyúāyũ muđrĩ đrĩ ni ĩrĩ rĩ pi

(*Mārākō 6:7-13; Lúkā 9:1-6*)

5 Yēsũ ní 'bá muđrĩ đrĩ ni ĩrĩ 'dĩ'bée pēzú muđú, ĩri ní ezizú kōpi ní kĩnĩ, “Lē ĩmi muđĩ 'bá adri'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi āsámvú

gé 'dāá ku, dōku lē ĩmi fikĩ kũrũ 'bá Sāmārĩyā vé rĩ pi ní adrizú rĩ agá 'dāá ku. 6 ĩmi muđĩ ĩsērélē adri'bá sũ kábĩlō āvĩ'bá gĩ rĩ pi tĩnĩ rĩ pi vúgá. 7 ĩmi cakĩ dō gĩ, ĩmi ũlũkĩ kōpi ní kĩnĩ, 'Mālũngā 'bũ vé rĩ ícá ĩnyĩnā gĩ.’ 8 ĩmi ídrĩkĩ 'bá drā be rĩ pi, ĩmi ĩngakĩ 'bá ũdrā'bá gĩ rĩ pi gōo ídrĩ rú, ĩmi ídrĩkĩ 'bá ũfú ní nyaá rĩ pi, ĩmi údrókĩ ĩndrĩ ũnjĩ rĩ pi. Á sē ĩmi ní ũkpō 'đĩri kána, 'bo lē ĩmi kokĩ kpá 'bá rĩ pi ē ĩzā kána. 9 Ā 'đukĩ mũfēngā jĩ muđú ĩndĩ ku. 10 ĩmi kádō muđú ečĩ rĩ gé 'dāá, ā 'đukĩ jũrũ muđú ĩndĩ ku, dōku ā 'đukĩ bōngó āzi āndō rú muđú ĩndĩ ku, dōku ā 'đukĩ ngá pá gá ni pi muđú ĩndĩ ku, dōku ā 'đukĩ túré muđú ĩndĩ ku, ā'diātāsīyā 'bá ežĩ nga'bá rĩ pi, lē ā sēkĩ kōpi ní ngá nyanya.

11 “Kũrũ ĩmi ní caá 'a ni gé rĩ, āzini gũrũ ĩmi ní caá 'a ni gé rĩ, lē ĩmi ndākĩ 'bá múké ni ĩsũ vũrā 'đāri agá, ĩmi adrikĩ ĩrivé āngá 'dāá, cĩngbá ĩmi ní ngazú muđú rĩ gé. 12 ĩmi fikĩ dō caá 'bēťĩ 'đāri agá, ĩmi sēkĩ mōdō 'bá 'bēťĩ 'đāri āsámvú gé rĩ pi ní. 13 'Bá 'bēťĩ 'đāri āsámvú gé rĩ pi é'yĩkĩ dō ĩmi rá, ĩmi sēkĩ kōpi ní tākĩri, dō 'bá 'bēťĩ 'đāri āsámvú gé rĩ pi gākĩ ĩmi é'yĩgá sĩ, ā sēkĩ kōpi ní tākĩri ku. 14 'Bá rĩ é'yĩ dō ĩmi kuyé, dōku gā dō ĩmivé tā yĩgá sĩ, ĩmi kádō ĩfũũ 'bēťĩ 'đāri agásĩ, dōku kũrũ 'đāri agásĩ, lē ĩmi wekĩ nyōókũ ĩmi pá ágélé gá rĩ kú 'đigé.† 15 Ādarú á 'yo ĩmi ní 'đĩni, ú'đú ĩ ní ĩmúzú tā lizú rĩ gé, kũrũ Sōdómō vé rĩ, āzini Gōmórā vé rĩ,† ĩ tā lĩ kōpi

† 9:37 9:37 'Bá ānyāngā rĩ ĩkūnā'bá rĩ pi gārú: Tā 'đĩri vé ífĩfi 'đĩni, 'bá lē'bá Yēsũ rĩ é'yĩ'bá rĩ pi kárakarā, 'bo 'bá ú'đukō múké rĩ ũlũ'bá rĩ pi gārú. * 10:2 10:2 'Bá áyúāyũ rĩ pi: 'Bá áyúāyũ rĩ pi, Yēsũ sē kōpi ní ũkpō, rĩ kōpi péé muđú 'bá rĩ pi ímbá, ĩndrĩ ũnjĩ rĩ pi údró, āzini tā āyázú āyāyā ni pi 'oó. † 10:14 10:14 Lē ĩmi wekĩ nyōókũ ĩmi pá ágélé gá rĩ kú 'đigé: Yāhúdĩ rĩ pi rĩ nyōókũ we ĩ pá gá sĩ 'bá ĩ é'yĩ'bá kuyé rĩ pi ní, lüzú kĩnĩ kōpi ā ve 'bá ĩ é'yĩ'bá kuyé 'đĩ'bée ní gĩ, ĩri kpá lũ 'yozú kĩnĩ Múngú rĩ tā lĩ 'bá ĩ é'yĩ'bá kuyé rĩ pi đrĩgé. † 10:15 10:15 Sōdómō āzini Gōmórā: Múngú iza kũrũ 'đĩ'bée ũnjĩkányā 'bá kũrũ 'đĩ'bée agá rĩ pi ní 'oó rĩ sĩ lókĩ Ābūrāmā vé rĩ gé. † 10:15 10:15 'Í lā 'Í lā 'Í dóngará 18:20-19:28.

dr̥ǵé mādā, 'bo ī ímú tā lị kǵrụ
'dāri dr̥ǵé aga rá.

Īzāngā ri ímú 'dī' dī

(*Mārākō 13:9-13; Lúkā 21:12-17*)

¹⁶ “Ma ĩmi pē mužú sū ī ní kābīlō pēē ārākīla rī pi āsámuvú gé rī t̥n̥j, kúru lē ĩmi adrikí úmī be sū ĩn̥j vé rī t̥n̥j, āzini ĩmi adrikí tā be p̥ir̥i sū āmāmū t̥n̥j. ¹⁷ 'Bo ĩmi ndrekí múké! 'Bá rī pi ímú ĩmi uru j̥i tō 'bá tā lị 'bá rī pi ɛndr̥ɛt̥j gé rá, k̥opi ĩmi ũgbā ívé Jó Múngú ri Z̥izú rī pi agá 'dāá rá. ¹⁸ ĩmi ní rii mā pámvú ũb̥ī rī sī, ī ímú ĩmi j̥i tō gāvānā ɛndr̥ɛt̥j gé, āzini 'bāgú rī pi ɛndr̥ɛt̥j gé, ĩri sē ĩmi ú'dúkó múké rī ũlū ānī k̥opi ní, āzini 'bá adri' 'bá Yāhúd̥j rú ku rī pi ní. ¹⁹ 'Bo k̥opi rukí dō ĩmi gí, lē ĩmi rikí ũs̥ŭú 'yozú k̥in̥j ĩmi átá íngóni yā 'dín̥i ku, ā'diātās̥iyā tā ĩmi ní lēé átá sā 'dāri gé rī, Índr̥i Uleterē rī ũlū ĩmi ní nī. ²⁰ ĩmi átákí tā rī nī ku, tā ĩmi ní lēé átá rī, Índr̥i ĩmi ɛt̥ɛp̥i Múngú vé rī átá ĩmi ní nī.

²¹ “ɛdr̥ip̥i ri ímú ɛdr̥ip̥i ā ũli 'be, ĩri ɛdr̥ip̥i ri sē 'd̥i drā rá. ɛt̥ɛp̥i ri ímú ívé anj̥in̥jā rī pi ā ũli 'be, ĩri k̥opi sē ú'd̥j ũdrā rá, anj̥in̥jā rī pi ímú ufu ku ari' 'ba rú, k̥opi 'bá ī t̥j' 'bá rī pi sē ú'd̥j ũdrā rá. ²² 'Bá rī pi céré ímú ĩmi gā sī mā tā sī, 'bo 'bá pá tuúpi t̥t̥j ívé ɛ'y̥ingará agá c̥ingbā ũd̥j gé rī, Múngú ri ímú ĩri pa rá. ²³ 'Bá rī pi 'okí dō ĩmi ũnj̥i k̥ur̥j āzi agá, ĩmi ápákí mužú k̥ur̥j āzi agá. Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dín̥i, ma 'Bá Mvā 'i, má ní dr̥i ícázú kuyé rī gé, ĩmi ícókí ɛc̥j k̥ur̥j Ís̥érélē vé rī pi agás̥i céré ku.

²⁴ “‘Bá ī ní rii ímbá rī ícó 'bá 'i ímbáp̥i rī ndēé tā sī ku, āt̥i' 'bá ícó adrií 'bá 'i ní rii ɛz̥j̥i ngaá vú ni gé rī dr̥ǵé āmbúgú rú ku. ²⁵ Lē 'bá ī ní rii ímbá rī ā adri sū 'bá riúpi 'i

ímbáp̥i rī t̥n̥j, lē āt̥i' 'bá rī ā adri sū ívé āmbúgú t̥n̥j. Ma adriúpi jó 'd̥ipa n̥ori, 'bá rī pi dō ri ma z̥i Bēlēzēbúlā, Š ĩmi 'bá adri' 'bée mávé jó āsámuvú gé n̥ō' 'bée, k̥opi ímú rú ũnj̥i 'da ĩm̥i rú' 'bá gá rá!

Lē ĩmi adrikí ũr̥j̥i s̥i ku

(*Lúkā 12:2-7*)

²⁶ “‘Bo lē ĩmi adrikí 'bá 'd̥i' 'bée s̥i ũr̥j̥i s̥i ku. Ngá āzi ícóp̥i 'i z̥ŭúpi, 'i 'i' daápi āmvé ku ni 'dāáyo, dōku ngá āzi 'i z̥ŭúpi ī ní ícó n̥j̥i ku ni 'dāáyo. ²⁷ Tā má ní ũlū ĩmi ní k̥iri n̥ori, lē ĩmi j̥ik̥i mužú ũlū 'bá rī pi ní. Átángá má ní átá ĩmi ní ũyōkōyō s̥i n̥ori, ĩmi mužú áyú 'bá rī pi ní ú'dúkó be uru 'dāá. ²⁸ Lē ĩmi rukí 'bá ri' 'bá āngū ú'd̥j' 'bá rī pi ku, k̥opi ícókí índr̥i rī 'd̥j̥i drāá ku. Lē ĩmi rukí 'yēn̥jā Múngú índr̥i rī sēepi fiúpi āc̥i agá, āzini rú' 'bá rī sēepi fiúpi āc̥i vezú ānī ũd̥j̥i ākó rī agá rī áyu. ²⁹ Ār̥in̥jā mādā mādā ĩr̥j̥i ī 'yēn̥jā ũz̥i m̥ufēngā ā f̥i ālu. 'Bo ālu ni ícó drāá ku, ĩmi ɛt̥ɛp̥i ā'y̥i dō tā ni nī ká, ĩri íb̥i drā ndō. ³⁰ Múngú lā dr̥j̥i' 'b̥i ĩmi dr̥ǵé rī pi céré gí. ³¹ Lē ĩmi adrikí ũr̥j̥i s̥i ku, ĩmivé tā ndē ār̥in̥jā kárakarā rī pi vé rī rá.

'Bá Kúrísitō ri ā'y̥iúpi dōku gāápi 'bá rī pi ɛndr̥ɛt̥j̥i gé rī

(*Lúkā 12:8-9*)

³² “‘Bá rī ā'y̥i dō ma rá 'bá rī pi ɛndr̥ɛt̥j̥i gé, 'yo dō 'i ā'y̥i ma gí, ma kpá ĩri ā'y̥i má ɛt̥ɛp̥i 'b̥j̥i gé 'dālē rī ɛndr̥ɛt̥j̥i gé rá. ³³ 'Bá rī gā dō ma s̥i vū dr̥ǵé n̥ōgó, ma kpá ĩri gā s̥i má ɛt̥ɛp̥i ɛndr̥ɛt̥j̥i gé 'b̥j̥i gé 'dālē.

Yēsū vé tā ĩj̥i acongará

(*Lúkā 12:51-53; 14:26-27*)

³⁴ “‘ĩmi rikí ũs̥ŭú 'yozú k̥in̥j, má ĩj̥i tāk̥iri vū dr̥ǵé n̥ōgó 'dín̥i ku. Má ĩj̥i tāk̥iri kuyé, mávé ímúngará n̥ori, 'bá rī pi ɛ ímúk̥i rí ī ng̥ŭú ānī ũnj̥i mā tā sī bēn̥i. ³⁵ Mávé ímúngará n̥ori ĩri sē,

Š 10:25 10:25 Bēlēzēbúlā: Bēlēzēbúlā vé rú āzi rī Sātánā 'i, ĩri ādróko, ĩri āmbúgú índr̥i ũnj̥i rī pi dr̥ǵé.

“mvá ágó pi ímú ĩ aco étépi be,
mvá ũkú pi ímú ĩ aco éndrépi
be,
ũkú ágó tị gé rĩ, kôpi ímú ĩ aco
ĩdrépi be.

³⁶ Ārĩ'bání mívé rĩ pi íbĩ ĩfũ
mívé 'bětị ăsamvú gé 'dīgé.'

³⁷ “Bá rĩ lē dō 'í étépi rĩ dōku 'í
éndrépi rĩ ma ndéé, 'bá 'dĩri ícú
adrii 'bá mâ pámvú ũbĩpi ni ku.
³⁸ 'Bá rĩ gā dō ívé peṭị alambaku*
'duḡá sī, āzini gā dō mâ pámvú
ũbĩgá sī, 'bá 'dĩri ícú adrii 'bá mâ
pámvú ũbĩpi ni ku. ³⁹ 'Bá riipi
ívé ídri ā tā mbaápi nyōḡkú drīgé
nōḡó rĩ, ícú ídri 'dání'dání rĩ ĩsú
ku. 'Bá rĩ adi dō ívé ídri sēé drāá
mā tā sī, ĩri ídri 'dání'dání rĩ ĩsú
rá.

Ī ícú ă'di rĩ ũfē?
(Mārākō 9:41)

⁴⁰ “Bá rĩ é'yị dō ĩmi, é'yị 'dĩri
ma, 'bá rĩ é'yị dō ma, é'yị 'dĩri má
Étépi ma ĩpēpi rĩ. ⁴¹ 'Bá rĩ é'yị dō
nēbị riipi tā Múngú vé rĩ ũlũupi
rĩ ívé āngá, ĩ ímú ĩri ũfē sụ ĩ ní
nēbị rĩ ũfē rĩ tịni. Āzini 'bá rĩ
é'yị dō 'bá tā be pịri Múngú vé ni
ívé āngá, ĩri ní tā 'oó pịri rĩ sī, ĩ
ímú ĩri ũfē sụ ĩ ní 'bá tā be pịri
'dĩri ũfē rĩ tịni. ⁴² 'Bá rĩ sē dō yị
ĩdrikídri ni mvụy 'bá mâ pámvú
ũbĩ'bání tā be mādā rĩ pi vé ălu ni
ní rá, ádarú ĩ ímú ĩri ũfē rá.”

11

*Yũwánĩ pē ívé 'bá 'í pámvú
ũbĩ'bání rĩ pi muḡ Yēsũ vúḡá*
(Lúkā 7:18-35)

¹ Yēsũ ká tā rĩ eziḡ deḡ ívé 'bá 'í
pámvú ũbĩ'bání muḡrị drị ni ĩrị rĩ
pi ní gí, ĩri ní 'dezú muḡú 'bá rĩ pi
ímázú, āzini tị sēzú muḡú kūrú
Gālíláyā vé rĩ pi agásĩ.

² Yũwánĩ Bātízĩmũ sēepi ĩ ní 'yĩ
kuú jó āngũ ũ'yízú rĩ agá rĩ ká

tā Kúrísitō ní rií 'oó rĩ yị, ĩri ní
ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bání rĩ pi pēzú
muḡú ³ Yēsũ rĩ zizú kīnĩ, “Bá ĩ
ní 'yoó kīnĩ ĩri ímú 'dĩ'đĩ rĩ, ĩri
mi 'i, dōku 'bá ĩ ní 'yoó ĩri ímú rĩ
túngú?”

⁴ Yēsũ ní újázú kôpi ní kīnĩ, “Īmi
újákí ĩmi ḡóó vúlé Yũwánĩ vúḡá
'dāá, ĩmi ũlũkí ĩri ní tā ĩmi ní yị,
āzini ĩmi ní ndreé rĩ. ⁵ 'Bá mị be
ēṣĩ'bání gí rĩ pi, kôpi nóni āngũ ndre
rá. 'Bá pá be ábá'bání gí rĩ pi, kôpi
nóni ēḡi tu rá. 'Bá ũfũ ní nyaá rĩ
pi, kôpi ā rụ'bání ícá nóni ule gí. 'Bá
bị be ēṣĩ'bání gí rĩ pi, kôpi nóni tā yị
rá. 'Bá ũdrā'bání gí rĩ pi ḡókí íngá
ídri rú gí. Āzini ú'dúkó múké rĩ, ĩ
ri ũlũ 'bá ngá ăkó rĩ pi ní rá. ⁶ 'Bá
ma gā 'bá kuyé rĩ pi, Múngú rĩ kôpi
ní tākiri sē rá.”

⁷ Yũwánĩ vé 'bá ĩri ā pámvú
ũbĩ'bání rĩ pi ká 'deé muḡ gí, Yēsũ
ní 'dózú átázú Yũwánĩ vé tā sī 'bá
bịrịká rĩ pi ní kīnĩ, “Bá ĩmi ní
muḡ ndreé āngũ ā'wí cínyáfā rú
rĩ gé 'dāá rĩ ā'di 'i? ĩmi ĩsúkí 'bá rĩ
ndreé adri sũ ásé mbaápi ăco ũlĩ
ní bĩi vúḡá rĩ tịni? ⁸ Dō adri 'dĩni
kuyé, ngá ĩmi ní ndreé rĩ ā'di? ĩmi
ĩsúkí ágó āzi su bōngó ũnyĩ be ni
rá? Adri 'dĩni kuyé, 'bá adri'bée
'bāḡú vé āngá rĩ pi bōngó ũnyĩ
be ni pi su nĩ. ⁹ Kuru ngá ĩmi ní
muḡ ndreé rĩ ā'di? ĩmi muḡ ní nēbị
rĩ ndreé? Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní
'dĩni, 'bá ĩmi ní muḡ ndreé rĩ ndē
nēbị rĩ rá. ¹⁰ 'Bá 'dĩri Yũwánĩ 'i, ĩ
ní tā ni sīi Búkũ Múngú vé rĩ agá
rĩ kīnĩ:

“Ma mávé 'bá áyúāyũ ni pē muḡú
mí ní drịdrị,

ĩri mu mí ní lētị údé.’

¹¹ Ádarú á lē lũu ĩmi ní 'dĩni, 'bá
ĩ ní tịi vũ drīgé nōḡó rĩ pi ăsamvú
gé, 'bá āzi Yũwánĩ Bātízĩmũ sēepi
rĩ ndēpi ămbũḡũ sī ni 'dāáyo.
'Bo 'bá ĩ ní ĩrivé tā 'duḡ 'bāá

10:36 10:36 Míkā 7:6 * **10:38** 10:38 Peṭị alambaku: 'Bá Rómā vé rĩ pi rĩ 'bá tā 'o'bání ũnjĩ
rĩ pi ḡbā mūsúmári sī peṭị alambaku sịgé, ĩri sá 'du ăco kôpi íbĩ drā ndō, kôpi ĩzāngā nya
ambamba drāngará rĩ gé. **11:10** 11:10 Málákĩ 3:1

mādānjā mālūngā 'bū vé rī gé 'dālē rī, ndē Yūwānī rī āmbūgū sī rá. ¹² Í'dózu lóki Yūwānī Bātízimū sēepi rī vé rī gé 'dāā, cimgbā āndrū sī, 'bá rī pi ríkí è'dí 'dij mālūngā 'bū vé rī ā tā sī, 'bá ũnji rī pi lēki mālūngā 'bū vé rī éří ĩ ní ũkpō sī. ¹³ Búkū nēbī rī pi vé rī, āzini tāimbī Mósē vé rī, ũlū tā ímūpi 'i ngaápi rī cimgbā cazú lóki Yūwānī vé rī gé. ¹⁴ Īmi ā'yíkí dō tā má ní átá 'dīri rá, Ēlīyā* ĩ ní 'yoó kīnī ĩri ímú 'dīi'dī rī, ĩri Yūwānī 'i. ¹⁵ 'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tā 'dīri.

¹⁶ “Mā ũ'bī rī 'bá lóki āndrū nōri vé rī pi ngá íngóni ni sī? Kōpi adriki sū anjiná úri' 'bá jōkōnī agá, rī' 'bá ĩ ōgūpīj zī' 'bá rī pi tīni, kōpi rī 'yo,

¹⁷ “ ‘Bá ríkí ĩmi ní éří coó, 'bo ĩmi gāki úngó tugá sī, 'bá ngókí ĩmi ní úngó izāngā vé ni,

'bo ĩmi gāki āá ngogá sī.’

¹⁸ Yūwānī riipi bātízimū sēepi rī rī 'i a'bií, nya ngá kuyé, āzini mvu ngá kuyé, 'bo kōpi kīnī, 'Índri ũnji fi drī ni gé gí.’ ¹⁹ 'Bo ma 'Bá Mvá 'i, ma rī ngá nya rá, āzini ma rī ngá mvu rá, kōpi kīnī, ma rī ngá nya ambamba, āzini ma rī ĩmērē ambamba, ma ũndī 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'du' 'bá rī pi vé ni, āzini ma ũndī 'bá rī' 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá rī pi vé ni. 'Bá tā 'oópi pīří rī, ĩ nī áamá 'yozú kīnī, ádarú ĩri úmī be.”

Ī tā lī 'bá éří új' 'bá kuyé rī pi drīgé

(Lúkā 10:13-15)

²⁰ Kúru Yēsū ní kūrú 'í ní tā āyāzú āyāyā 'ozú 'a ni agá kárakará rī pi vé tā átázú ũkpó ũkpó, ā'diātāsīyā 'bá kūrú rī pi

agá rī pi gāki éří újágá sī ĩvé ũnjikānyā agási. ²¹ “Īmi 'bá adri' 'bá kūrú Kōrāzínī vé rī agá

'dī' 'bée, āzini kūrú Bētēsāyídā† vé rī agá 'dī' 'bée, ĩmi ímú ĩzāngā nya rá! Tā āyāzú āyāyā má ní 'oó ĩmi ní 'dī' 'bée, mā 'o té dō kūrú Táyā vé rī agá, āzini kūrú Sídónā vé rī agá, 'bá kūrú rī pi agá rī pi újákí té éří ínogósí Múngú rī è'yīzú gí. Kōpi té bōngó íříkó rú ni pi úsú ĩ rú' 'bá gá, kōpi úfúragú úmvú dā ĩ drīgé. ²² 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní

'dīni, ú'dú ĩ ní ímú' 'bá rī lizú rī gé, ĩ ímú ĩmi ĩrīnā 'bá kūrú Táyā vé rī agá, āzini kūrú Sídónā vé rī agá rī pi vé rī ndē rá. ²³ Īmi 'bá adri' 'bá Kāpārānāumā agá 'dī' 'bée, ĩmi ũsūkí ĩmi nyo ícó fi 'bū gé rá? Īmi ícókí fí ku, ĩmi fi mu adri 'bū āvū rī pi vé rī agá. Tā āyāzú āyāyā má ní 'oó ĩmi ní 'dī' 'bée, mā 'o té dō kūrú Sódómō vé rī agá, 'bá Sódómō vé rī pi té éří újá rá, kōpivé kūrú rī té adri ũgōgō.

²⁴ Á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, ú'dú ĩ ní ímú' 'bá rī lizú rī gé, ĩ ímú ĩmi ĩrīnā Sódómō vé rī ndē rá.”

Īmi ímúki má vugá uvungará gá

(Lúkā 10:21-22)

²⁵ Sā 'dāri gé, Yēsū ní Múngú rī zizú kīnī, “Má Ētēpi, Úpi mālūngā 'bū vé rī ruúpi vū drīgé rī be rī, ōwō'difō mí ní tā áda rī ũzū' 'bá úmī be rī pi ní, āzini 'bá tā nī' 'bá ambamba rī pi ní rī sī, āzini mí ní tā rī 'i daá 'bá tā be mādā sū anjiná nyíríná tā ákó rī pi tīni rī pi ní rī sī. ²⁶ Ē, má Ētēpi, 'í lē tā rī ā nga 'i sū 'dīri tīni, ĩri mí ní āyīkō sē.

²⁷ “Má Ētēpi sē ngá rī pi ārēvú céré kú má drīgé, ma Mvá rú, 'bá āzi nī ma kuyé, 'yéná má Ētēpi nī

* **11:14** 11:14 Ēlīyā: Ēlīyā rī nēbī, Múngú 'du ĩri muzú 'bū gé ĩdri rú, drā kuyé. Tīki ĩri ākūdē ĩlī rī ca mūđūrūlū ũrōmī (900), ĩsú ākūdē tīki drī Yēsū rī kuyé. † **1** 'Bāgú 17-21; **2** 'Bāgú 1-3. † **11:21** 11:21 Kōrāzínī āzini Bētēsāyídā: Yāhúđī rī pi ríkí adrii kūrú 'dī' 'bée agá, 'bo 'bá adri' 'bá Yāhúđī rú ku rī pi ríkí adrii kūrú Táyā vé rī agá, āzini Sídónā vé rī agá.

ma nĩ, 'bá āzi nĩ má Ẹtẹ̀pì ri kuyé, 'yéná ma Mvá rú, á nĩ má Ẹtẹ̀pì ri nĩ, āzini 'bá má ní ùpéé rĩ pi nĩkí ìri nĩ.”

²⁸ Kúru Yésù ní 'yozú kīnĩ, “Ìmi āndé 'bá oḡu 'dunḡará sī gí 'dĩ 'bée, ìmi ìmùkí má vúgá nḡó, ma sē ìmi ìmù uvu rá.” ²⁹ Ìmi 'dukí oḡu má ní 'duyú nōri áyu, ìmi ùnĩkí tā má ní 'oó rĩ, á 'diātāsīyā ma ẹ̀ṣì be mādā, āzini tā be mādā, ìmí ẹ̀ṣì ri ícò uvunḡará ísù rá. ³⁰ Oḡu mávé nōri vé 'dunḡará ẹ̀njĩ ku, 'dunḡará ni kḡwùkḡwù.

12

Ụ'dụ Sábátá vé rĩ vé tā
(Mārākō 2:23-28; Lúkā 6:1-5)

¹ Sā 'dāri gé, Yésù pi ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ 'bá rĩ pi be rikí elìi muzú ómvú ānyá vé ni agāsī 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé,* ẹ̀bìrì fù ìrivé 'bá ìri ā pámvú ùbĩ 'bá rĩ pi káyì, kḡpi ní ānyá rĩ pi ẹ̀ drì ucezu anyizú cizú. ² Fārùsì rĩ pi ká tā 'dĩri ndree, kḡpi ní 'yozú Yésù ní kīnĩ, “Mívé 'bá mí pámvú ùbĩ 'bá rĩ pi ícókí té ānyá rĩ pi ẹ̀ drì uceé 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé ku, á 'diātāsīyā tāimbì Mósē vé rĩ ā'yì ku ì ní ẹ̀zì ngazú 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé.”

³ Yésù ní újázú kḡpi ní kīnĩ, “Ìmi lākí tā Dāwùdì pi ní 'oó ívé 'bá rĩ pi be sá ẹ̀bìrì ní kḡpi fuzú rĩ gé 'dāri kuyé? ⁴ Dāwùdì fi Jó Múnḡú vé rĩ agá 'dāá, kḡpi nyakí pánga ì ní 'bāá kuú Múnḡú vé jó agá rĩ ívé 'bá rĩ pi be, pánga 'dāri 'bākí 'yéná kuú atala rĩ pi ní, kḡpi ícókí kḡdó nyaá ku. ⁵ Ìmi lākí tāimbì Mósē vé rĩ agá 'yozú kīnĩ, atala rĩ

pi ri ẹ̀zì nga Jó Múnḡú vé rĩ agá 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé ìndì, kḡpi tā ākó 'dĩni kuyé? ⁶ Á lē lūu ìmi ní 'dĩni, 'bá Jó Múnḡú vé rĩ ndéepi rá rĩ nḡó anigé.† ⁷ Ìmi nĩkí té dō tā ì ní sīi Búkū Múnḡú vé rĩ agá ì ní 'yoó kīnĩ, 'Á lē ìmí ẹ̀ṣì ā adri ìdríkídri, adri 'yozú kīnĩ á lē ìmi zākí má ní rḡbḡḡ yā 'dĩni kuyé,' 'dĩri vé ìfífí rá, ìmi ícókí té tā līi 'bá tā ākó rĩ pi drìgé ùnjí ku. ⁸ Ma 'Bá Mvá 'i, ma Úpí 'ù'dụ Sábátá vé rĩ drìgé āmbúḡú nĩ.”

Yésù idrí ágó āzi 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé

(Mārākō 3:1-6; Lúkā 6:6-11)

⁹ Kúru Yésù ní ngazú fūzú vūrā 'dāri agāsī, ìri ní muzú fizú Jó Múnḡú ri Zìzú rĩ agá, ¹⁰ ísù ágó āzi 'dāá, drì ni ábá kuú 'bélé 'béle. Fārùsì rĩ pi ní Yésù ri zìzú kīnĩ, “Tāimbì ā'yì nyo ì ícò 'bá idrí 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé rá?” Kḡpi zìkí ìri 'dĩni, ì ísùkí rí tā ùnjí vú ni gé, ì tōkí rí ìri ānì.

¹¹ Yésù ní 'yozú kḡpi ní kīnĩ, “Ìmi āsámvú gé 'dìgé, 'bá rĩ vé kābìlō 'de dō 'bù agá 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé, ícò kābìlō rĩ ísé 'bù agá 'dāásì āmvé ku?” ¹² 'Bo 'bá ndē kābìlō ri tā sī rá! Tāimbì ā'yì rá, ì ícò tā múké 'o 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé rá.

¹³ Kúru Yésù ní 'yozú ágó rĩ ní kīnĩ, “Mí ùjù mí drì.” Ágó rĩ ní 'ì drì ùjüzú, drì ni gō ícá múké sù ìrivé drì āzi rĩ tìjì. ¹⁴ 'Bo Fārùsì rĩ pi ní fūzú muzú āmvé 'dāá, kḡpi rikí létì ì ní lèzú Yésù ri 'dìzú drāzú rĩ ndāá.

* **12:1** 12:1 Ụ'dụ Sábátá vé rĩ: Ụ'dụ 'dĩri Yāhùdì rĩ pi ní rizú uvuzú rĩ, āzini kḡpi ní rizú Múnḡú ri zìzú rĩ. Yāhùdì rĩ pi ri 'ù'dụ 'dĩri vé tā ígá kīnĩ, Múnḡú gbi 'bù pi vū be nĩ, āzini Múnḡú pa ì adringará tūḡẹ̀rì rú rĩ agāsì nĩ. Ụ'dụ Sábátá vé rĩ Yāhùdì rĩ pi ri zì 'ù'dụ ẹ̀zìrì, 'bo Kēlìkḡ rĩ pi ri zì 'ù'dụ áziyá. † **12:6** 12:6 'Bá Jó Múnḡú vé rĩ ndéepi rá rĩ nḡó anigé: 'Bá Yésù ní 'yoó ndē Jó Múnḡú vé rĩ rá, ìri nḡó anigé rĩ, 'bá ri Yésù ri 'i 'yo. **12:7** 12:7 Ọséyā 6:6 ‡ **12:8** 12:8 Úpí 'ù'dụ Sábátá vé rĩ: Yāhùdì rĩ pi ri 'ù'dụ Sábátá vé rĩ ígá kīnĩ, Múnḡú gbi ngá 'bù gé rĩ pi vū drìgé rĩ pi be cére 'du caá 'ù'dụ áziyá, kúru ìri ní uvuzú 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé. Múnḡú ri 'yéná Úpí Sábátá vé ni, kúru Yésù kīnĩ 'i Úpí Sábátá vé ni, kīnĩ 'i Múnḡú 'i. † **12:6** 12:6 'Bá Jó Múnḡú vé rĩ ndéepi rá rĩ nḡó anigé: 'Bá Yésù ní 'yoó ndē Jó Múnḡú vé rĩ rá, ìri nḡó anigé rĩ, 'bá ri Yésù ri 'i 'yo. **12:7** 12:7 Ọséyā 6:6 ‡ **12:8** 12:8 Úpí 'ù'dụ Sábátá vé rĩ: Yāhùdì rĩ pi ri 'ù'dụ Sábátá vé rĩ ígá kīnĩ, Múnḡú gbi ngá 'bù gé rĩ pi vū drìgé rĩ pi be cére 'du caá 'ù'dụ áziyá, kúru ìri ní uvuzú 'ù'dụ Sábátá vé rĩ gé. Múnḡú ri 'yéná Úpí Sábátá vé ni, kúru Yésù kīnĩ 'i Úpí Sábátá vé ni, kīnĩ 'i Múnḡú 'i. † **12:6** 12:6 'Bá Jó Múnḡú vé rĩ ndéepi rá rĩ nḡó anigé: 'Bá Yésù ní 'yoó ndē Jó Múnḡú vé rĩ rá, ìri nḡó anigé rĩ, 'bá ri Yésù ri 'i 'yo.

Yēsū ri ātí' bá, Múngú ĩpē ĩri nī

¹⁵ 'Bo Yēsū nī tā kōpi ní lēé 'oó rī rá, ĩri ní fūzú vūrā 'dāri agāsī rá. 'Bá kárákará 'dekí muų vūdrī nī gé sī, ídrí 'bá drā be rī pi céré,

¹⁶ 'bo ímbá kōpi kīnī, lē kōpi ā lūkí ívé tā 'bá āzi ní ku. ¹⁷ Tā ótú Múngú ní ezi, nēbī Īsáyā ní 'yoó rī nga 'i fūú tī ni gé gí kīnī,

¹⁸ "Īri ātí' bá mávé ni, má ĩpē ĩri nī, á lē ĩri lēlē, ma ĩri sī āyīkō sī, ma sē Índrí Uleterē rī, ĩri ní ũkpō sē,

ĩri ímú 'yo 'bá āngū rī pi agāsī rī pi ā 'okí tā pīrī.

¹⁹ Ícó āwāá 'bá āzi ní ku, dōku ícó útré 'bá āzi drīgē ku, ícó átá ú' dūkó āsīrā rú ni sī 'bá rī pi āsámuvú gé ku.

²⁰ Ícó 'bá ešī be ŋō 'bá gí rī pi 'oó ũnjí ku,

dōku ĩri ešī múké 'bā 'bá adri 'bá ũkpō ákō rī pi ní, 'bo ĩri ímú 'bá rī pi vé tā lī pīrī.

²¹ Súrú āngū rī pi agāsī rī pi céré ímú ešī 'bā drī ni gé."

Yēsū pi Bēlēzēbúlā be

(*Mārākō 3:20-30; Lúkā 11:14-23; 12:10*)

²² Kúru 'bá rī pi ní ágó āzi mī be ešīipi gí, átápi ku ni újízú Yēsū vúgá nōó, ágó rī índrí ũnjí be, Yēsū ídrí ágó rī rá, ágó rī ē mī gō āngū ndreé rá, gō kpá átá rá.

²³ 'Bá rī pi ārēvú céré ngakí āyāá tā 'dīri sī āyāyā, kōpi ní 'yozú kīnī, "Ágó 'dīri adri nyo Dāwúđī Mvópi 'i kuyé?"

²⁴ Fārúsī rī pi kâ tā 'dīri yīi, kōpi kīnī, "Ágó 'dīri ri índrí ũnjí rī pi údró ũkpō Bēlēzēbúlā vé rī sī, Bēlēzēbúlā ri āmbúgú índrí ũnjí rī pi vé rī."

²⁵ Yēsū nī tā kōpi ní rií ũsšú rī rá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Bá mālūngā ru' bá rī pi rikí dō ĩ fuų ĩ drīkā sī, ĩri sē kōpivé mālūngā ri ábá rá. 'Bá kūrú agá rī pi,

dōku 'bá 'bētī āsámuvú gé rī pi rikí dō ĩ fuų ĩ drīkā sī, ĩri sē kūrú 'dīri, dōku 'bētī 'dīri ábá rá.

²⁶ Sātánā dro dō 'i ōgūpīi índrí ũnjí rī pi, kōpi ri ĩ fuų ĩ drīkā sī, ĩrivé mālūngā ri ícó pá tu íngóni?

²⁷ Ma dō ri índrí ũnjí rī pi dro ũkpō Bēlēzēbúlā vé rī sī pírí, kúru 'bá ĩmivé rī pi ri índrí ũnjí rī pi dro ā'di vé ũkpō sī? 'Bá ĩmivé rī pi ímú ĩmivé tā lī, kōpi 'yo tā ĩmi ní 'yoó rī adri pīrī ku. ²⁸ 'Bo ma dō ri índrí ũnjí rī pi dro Múngú vé Índrí Uleterē rī vé ũkpō sī, ĩri lū 'yozú kīnī mālūngā Múngú vé rī ícá ĩmi āsámuvú gé gí.

²⁹ "Dōku 'bá ri ícó fi 'bá ũkpō be ni vé jó agá mu ĩrivé ngá ali íngóni íngóni? Drīdrī ni, ĩri drī 'bá ũkpō be 'dīri ru ũmbé, ĩri kúru íbī mu ngá ĩrivé jó agá rī pi ali ndō.

³⁰ "Bá rī adri dō má be trū ku, 'bá 'dīri mávé āri' bá, 'bá rī úmú dō kábīlō rī pi adrii má be trū ku,

'bá 'dīri kábīlō rī pi írérē. ³¹ Á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, 'bá rī 'o dō ũnjikānyā, āzini ide dō 'bá āzi, ĩ ícó ĩri trū rá, 'bo 'bá rī ide dō Índrí Uleterē rī vé tā, ícókí ĩri trūú āluñáni ku. ³² Ma 'Bá Mvā 'i, 'bá rī átá dō mávé tā ũnjí, ĩ ícó ĩri trū rá, 'bo 'bá rī átá dō Índrí Uleterē rī vé tā ũnjí, ícókí ĩri trūú ku, í'dózú āndrū, dōku lókí ímúpi drīdrī 'dīi rī gé.

Ī peṭi rī nī ámá ĩrivé ũ'a sī
(*Lúkā 6:43-45*)

³³ "Peṭi rī dō múké, ĩrivé ũ'a ri adri múké, peṭi rī dō ũnjí, ĩrivé ũ'a ri adri ũnjí, ā'diātāsīyā ĩ peṭi rī nī ámá ĩrivé ũ'a sī. ³⁴ ĩmi adri' bée sū ĩnī tīnī ri' bá ũnjikānyā 'o' bá 'dī' bée, ĩmi ícó tā múké átá íngóni? Tā ĩmi ní rií átá rī, ĩri íbī íngá ĩmi ešī agá. ³⁵ 'Bá adriipi múké rī, tā ĩri ní rií átá ĩfūú 'i ešī agāsī rī pi céré múké, 'bá adriipi ũnjí rī, tā ĩri ní rií átá ĩfūú 'i ešī

agásī rī pi cére ūnjí. ³⁶ 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'díni, 'bá riipi átángá átápi, tá ni ūsūúpi drīdrī ku rī, ū'dú ĩ ní tā lizú rī gé, ĩri ímú tā 'í ní átá rī ūlū 'í tī sī. ³⁷ Átángá ĩfūúpi mí tī gé sī múké rī, ĩri sē ĩ mí trū ání rá, 'bo átángá ĩfūúpi mí tī gé sī ūnjí rī, ĩri sē ĩ tā lī ání mí drīgé.”

Bilēmī Yónā vé rī

(*Mārākō 8:11-12; Lúkā 11:29-32*)

³⁸ Kúru Fārúsī uruko'bé, āzini 'bá tāimbī Mósē vé rī ímbá'bá rī pi ā uruko'bé be, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ímbápi, 'bá lēkí mí 'o 'bá ní tā āyāzú āyāyā ni.”

³⁹ 'Bo Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Úyú ūnjikānyā be rī 'bá ōwū 'bā'bé rī pi kīnī mā 'o ĩ ní tā āyāzú āyāyā ni! 'Bo tā āyāzú āyāyā má ní lēe 'oó kōpi ní rī, ĩri tā nēbī YónāS vé rī. ⁴⁰ Sū Yónā ní láá caá ĩ'bí āmbúgú rī agá ūtúná na ĩníná na rī tīnī, kúru ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú la ca 'bú agá ūtúná na ĩníná na. ⁴¹ Kúru 'bá Nínéwē vé rī pi ní ešī újá gí rī sī, kōpi ímú úyú āndrū nōri tō nī, āzini kōpi tā lī úyú āndrū nōri drīgé nī, ā'diātāsīyā kōpi újákí ešī tī Yónā ní sēe rī sī gí, 'bo 'bá Yónā ri ndēepi āmbūgū sī rī, ĩri nōgónō. ⁴² 'Bāgú ūkú rú āngū ándrelé rú rī gé rī úmvúlēsī ímú pá tu tā lī úyú āndrū nōri drīgé nī, ā'diātāsīyā íbī ímú āngū rárá rú ní gélēsī, ímú Sōlómónā vé úmī tā 'ozú rī yīi, 'bo 'bá āzi nōgónō ndē Sōlómónā rī āmbūgū sī rá.

Índrī ūnjí vé ĩgōngárá fizú 'bá rī ešī agá rī

(*Lúkā 11:24-26*)

⁴³ “Índrī ūnjí ĩfū dō 'bá āzi agásī gí, ĩri 'de mu āngū ā'wí cínýáfā rú rī gé 'dāá, ĩri mu vuzú uvuzú ní ndā, 'bo ĩsú vūrā uvuzú ní ku.

⁴⁴ ĩri kúru 'yo, 'Á lē ma újá gōo muú adrii jó má ní ĩfuzú rī agá.' Ca dō muú jó rī ā 'a ĩsú kálámgbá rú, 'bá āzi 'a ni agá 'dāáyo, wekí 'a ni kú uletere, ⁴⁵ ĩri mu 'i ōgūpīi índrī ūnjí be aga'bée rá ežīrī ni pi bī, kōpi fi mu adri jó rī agá 'dāá. 'Bá 'dīri vé adringará ūnjikānyā ni gō drīdrī 'dāri agá rá. Tā 'dīri ímú 'i ngá úyú ūnjikānyā be nō'bée rú' 'bá gá.”

Yēsū éndrépi pi Yēsū édrīpīi be

(*Mārākō 3:31-35; Lúkā 8:19-21*)

⁴⁶ Yēsū kā rií átá 'bá bītríká rī pi ní, éndrépi pi édrīpīi be tukí pá kuú āmvé 'dāá, kōpi lēkí átá ĩri be. ⁴⁷ 'Bá āzi ní lüzú Yēsū ní kīnī, “Mí éndrépi pi mí édrīpīi be tukí pá kuú āmvé 'dāá'dā, kōpi lēkí átá mí be.”

⁴⁸ Yēsū ní ágó rī zizú kīnī, “Má éndrépi ri ā'di 'i? Má édrīpīi ā'di pi?” ⁴⁹ Yēsū ní drī suzú mužú ívé 'bá 'i pámvú ūbī' 'bá rī pi vú 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnī, “Mávé éndrépi, āzini mávé édrīpīi kōpi adri' 'bá nō. ⁵⁰ 'Bá rī 'dú dō tā má Ētēpi 'bū gé rī ní lēe rī ngaá rá, 'bá 'dīri ĩri adri má édrīpīi, ĩri adri má ómvúpi, ĩri adri má éndrépi.”

13

Nāpi ágó ūri riipi rī vé rī

(*Mārākō 4:1-9; Lúkā 8:4-8*)

¹ Ū'dú ālu ālu 'dāri sī, Yēsū nga fūu jó rī agásī, mu adrii yīi bālālā rī ā gārā gá. ² 'Bá bītríká trakí ĩ Yēsū ā gārā gá sī kūrū, Yēsū ní ngazú tuzú kúlúmgbā agá, ĩri ní úrizú vūgá, 'bá rī pi áwíkí pá tuú kuú yīi rī ā gārā gá. ³ Yēsū ūlū 'bá

§ 12:39 12:39 Yónā: Yónā ri nēbī, Múngú pē ĩri muú ū'dúkó múké ívé rī ūlūú 'bá Nínéwē vé adri' 'bá Yāhúđī rú ku rī pi ní. Drīdrī ni Yónā ní drī mužú Nínéwē gá kuyé rī gé, ĩ'bí āmbúgú te ĩri, la ĩ'bí rī agá 'dālé ū'dú na, Múngú pa ĩri rá. Tīkí ĩri ĩlī mūdūrūlū ežīrī pūkú tōwú (750) gé, ĩsú ākūdē tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā Yónā 1:17; Mātáyo 12:39-40; Mātáyo 16:1-4; Lúkā 11:29-32.

rĩ pi ní tã kárakarã nãpí sĩ kĩnĩ,
 “Ágó ãzi ọmvú be ni mu ọri rií ívé
 ọmvú agá. ⁴ Ágó rĩ kã ọri rĩ rií, ọri
 rĩ pi ọrukọ u'dekí létì drìgé, ãrĩnã
 rĩ pi ímúkí ọri u'de'ba létì drìgé
 rĩ pi tee céré. ⁵ Ọri rĩ pi ã ọrukọ
 u'dekí nyọọkú írã drìgé ni agá.
 Ọri rĩ pi ífúkí mbēlējã, nyọọkú
 rĩ ní adrii nyetele rĩ sĩ. ⁶ 'Bo
 ọtú rĩ kã koó gbírílí, ọri ífù'ba
 rĩ pi 'wikí ùdrãá céré, ã'diãtãsiyã
 úlá ni pí ní fí vùgá 'dãã kuyé
 rĩ sĩ. ⁷ Ọri rĩ pi ã ọrukọ u'dekí
 ùcékúcé ãsãmvú gé, ùcékúcé rĩ
 dụ amuú, ọzú ọri ífù'ba dụ'ba rĩ
 pi rá. ⁸ Ọri rĩ pi ã ọrukọ u'dekí
 nyọọkú múké ni agá, kọpi dukí 'aá
 mị be gbálígbálí. Drì ni ãlu rĩ gé,
 ọrukọ ni ã fí mūdūrũlũ ãlu, ọrukọ
 ni pũkú áziyã, ọrukọ ni pũkú na.
⁹ 'Bá bĩ be rĩ, ã yì 'í ní tã 'dĩri.”

Yēsũ ri átángá rĩ átã nãpí sĩ ãsĩ
(Mārãkõ 4:10-12; Lúkã 8:9-10)

¹⁰ Yēsũ vé 'bã ìri ã pámvú ùbĩ'ba
 rĩ pi ní ímúzú ìri zìzú kìnĩ, “Mì ri
 átã 'bã rĩ pi ní nãpí sĩ ãsĩ?”

¹¹ Yēsũ ní ùjázú kọpi ní kìnĩ,
 “Sėkí ìmi ní ùmĩ málũngã 'bũ vé
 í ní ùzũjú kuú mūdũmūdũ rú rĩ
 vé tã ñìzú ámázú rĩ rá, 'bo sėkí
 ùmĩ 'dĩri 'bã ọrukọ ní kuyé. ¹² 'Bã
 tã má ní ímbã rĩ yìpi rá rĩ, ì
 ìri ní tã ñĩngará sē ãmbúgú, 'bo
 'bã tã mávé rĩ yìpi ku rĩ, ì ìrivé
 tã ñĩngará 'dú ùmĩ ni gé sĩ rá.
¹³ Ma kọpi ní tã rĩ átã nãpí sĩ
 ã'diãtãsiyã,

“ ‘Kọpi mị 'bã tã má ní 'oó rĩ
 ndrezú rá, 'bo kọpi ndrekí
 ku,

kọpi bĩ 'bã tã rĩ yìzú rá, 'bo
 kọpi yìkí ku, dọku tã rĩ fí
 kọpi drìgé ku.’

¹⁴ Tã 'dĩri nga 'i fũú tị ni gé gí, sũ
 nẹbĩ Ísáyã ní átã rĩ tĩnĩ kìnĩ,

‘Ìmi mávé ù'dúkọ yì rá, 'bo ìmi
 ícókí ífífí ni ñìjĩ ámã ku,

ìmi tã má ní 'oó rĩ ndre rá, 'bo
 ìmi ícókí tã ni ñìjĩ ámã ku.

¹⁵ 'Bã 'dĩ'bee ē ẹsì tete,

kọpi ē bĩ yì tã ku,

kọpi bĩkí ì mị cí,

kọpi ã bĩkí té dõ ì mị cí ku,

kọpi ē mị ri té ãngũ ndre rá,

kọpi ē bĩ ri té tã yì rá,

kọpi ē ẹsì ri té tã ñìjĩ ámã rá,

kọpi ã ùjãkí dõ ẹsì rá, ma té kọpi
 ídrí rá.’

¹⁶ 'Bo ñóni Múngú sē ìmi ní tãkĩri
 gí, ã'diãtãsiyã ìmĩ mị ri ãngũ
 ndre rá, ãzini ìmĩ bĩ ri tã yì rá.

¹⁷ Ádarú á lē 'yoó ìmi ní 'dĩni, nẹbĩ
 kárakarã, ãzini 'bã tã 'o'ba pĩrĩ
 kárakarã ándúrú rĩ pi 'bãkí ùvá
 lězú tã ìmi ní ndreé 'dĩri ndrezú,
 'bo kọpi ndrekí kuyé, ãzini kọpi
 lėkí tã ìmi ní yìjĩ 'dĩri yìjĩ, 'bo kọpi
 yìkí tã rĩ kuyé.

Yēsũ ùlũ nãpí ọri vé rĩ vé ífífí
(Mārãkõ 4:13-20; Lúkã 8:11-15)

¹⁸ “Kúru ìmi yìkí ífífí nãpí ágó
 ọri riipi rĩ vé rĩ. ¹⁹ Ọri u'de'ba

létì drìgé rĩ vé ífífí, ìri 'bã ù'dúkọ
 múké málũngã vé rĩ ã tã yì'ba

rã, tã ni ní fí kọpi drìgé kuyé rĩ
 pi. Ádróko ímú ọri rĩ pi u'dujú

kọpi ē ẹsì agãsĩ rá. ²⁰ Ọri u'de'ba
 nyọọkú írã drìgé rĩ agá rĩ pi, ìri

'bã ù'dúkọ múké rĩ yì'ba rá, ãzini
 ã'yì'ba ãyìkõ sĩ rĩ pi. ²¹ Kọpi ã úlá

ní fí vùgá 'dãã kuyé rĩ sĩ, kọpi
 ícókí adrii lókí be ãco ku. Tã ùkpó

ùkpó kãdõ kọpi ísú, dõku kãdõ
 kọpi ọcũjú ù'dúkọ múké rĩ vé tã sĩ,

kọpi gõ ẹ'yĩngará rĩ adi ì drìgé sĩ
 rá. ²² Ọri u'de'ba ùcékúcé ãsãmvú

gé rĩ pi, ìri 'bã ù'dúkọ múké rĩ
 yì'ba rá rĩ pi. 'Bo kọpi ní rií tã

rù'ba ñõri vé rĩ ùsũjú áyu rĩ sĩ,
 ãzini kọpi ní rií ã'bú vé tã 'dújú

'bãã ãmbúgú rĩ sĩ, sē ọri múké
 rĩ adri kọpi ē ẹsì agá ku. ²³ 'Bo

ọri u'de'ba nyọọkú múké rĩ agá
 rĩ pi, ìri 'bã ù'dúkọ múké rĩ yì'ba
 rá, tã ni ní fí kọpi drìgé múké

múké rī pi, 'bá 'dī'bée vé ānyāngā ri ka, drī ni ālu rī gé, fī ni ri adri mūdūrūlū ālu, uruko ni pūkú áziyá, uruko ni pūkú na, ī ní uri rī saá rī vú sī.”

Nāpí jōótā duḡipi ānyá agá rī vé rī

²⁴ Yēsū gō kōpi ní nāpí āzi ūlūú dīj kīnī, “Mālūngā 'bū vé rī adri sū 'bá uri múké ni riipi ómvú agá rī tīnī. ²⁵ 'Bá rī pi ká céré 'deé ū'dú kongará gá, ĩrivé ārī'bá ímú jōótā fī rií ĩrivé ānyá agá, gō 'deé muḡ 'dīisí rá, jōótā rī vé fī ĩfū duḡ ānyá rī agá. ²⁶ Ānyá rī ká ĩfūú, jōótā rī ní kpá ĩfūú.

²⁷ ‘Ātí'bá rī pi ní ímúú ómvú 'dīpa rī zizú kīnī, ‘Āmbúgú mávé rī, úri mí ní rií mívé ómvú agá rī adri úri múké ni pi kuyé? Jōótā ĩfūupi rī íbī íngá ngūgá?’

²⁸ “Īri ní újázú kōpi ní kīnī, ‘Ārī'bá 'o tā 'dīri nī.’

‘Ātí'bá rī pi ní ĩri zizú kīnī, ‘Mí ā'yī 'yozú kīnī, 'bā mukí jōótā rī unjeé ānyá rī agásī āmvé 'dīni rá?’

²⁹ “Ómvú 'dīpa rī ní újázú kīnī, ‘Adri 'dīni kuyé, ĩmi unjekí dō jōótā rī pi ānyá rī agásī āmvé, ĩmi kpá ānyá rī pi unje ĩndī. ³⁰ ĩmi kukí jōótā rī ā du muzú ānyá rī be trú cīngbá cazú sâ ĩ ní ímúú ānyá rī lizú rī gé. Kádō ímú ānyá rī líj, ma lū 'bá ězī nga'bá rī pi ní, “Drīdrī ni, ĩmi unjekí jōótā rī ānyá rī agásī, ĩmi úmbékí, ĩmi zākí veé ácí sī. Kúru ĩmi ĩkūnākí ānyá rī ĩj ímú 'bāá mávé ĩrá agá.” ’ ”

Nāpí marígó fī be mādānjá rī vé rī

(*Mārākō 4:30-32; Lúkā 13:18-21*)

³¹ Yēsū átá kpá kōpi ní nāpí āzi kīnī, “Mālūngā 'bū vé rī vé tā adri sū marígó ā fī mādānjá ĩ ní saá ómvú agá rī tīnī. ³² Marígó rī ā fī ā adri dō kiníkininjá drāāsiyā, kádō duḡ, ĩri du ómvú agá 'dāá ícá

āmbúgú. Ārīnjá rī pi mu ĩvé jó sī drītī ni pi gé sī.”

Nāpí ākúfī vé rī

³³ Yēsū ūlū nāpí āzi dīj kīnī, “Mālūngā 'bū vé rī adri sū ākúfī ūkú rī ní í'dú dāá íwá ĩ ní uruú gí rī agá rī tīnī, ākúfī rī sē íwá rī dra kōfūtō be.”

Tā ā pá Yēsū ní tā rī ūlūú nāpí sī rī

(*Mārākō 4:33-34*)

³⁴ Yēsū ri tā 'dī'bée ūlūú 'bá bītríká rī pi ní céré nāpí sī. Tā āzi ĩri ní átá 'bá bītríká rī pi ní nāpí sī kuyé ni 'dāáyo. ³⁵ Tā Múngú ní átá nēbī rī pi ní rī fū tī ni gé gí kīnī:

“Ma ĩmi ní tā rī ūlū nāpí sī,

Tā ĩ ní ūzūzū 'dóúú ĩ ní vū ri gbingará gá 'dāá rī, ma ífífí ni ūlū ĩmi ní rá.”

Yēsū ūlū jōótā ĩfūupi ānyá agá rī vé ífífí

³⁶ Kúru Yēsū ní fūzú 'bá bītríká rī pi āsámvú gé sī, ĩri ní fizú muzú adrizú jó agá. ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní ímúú ĩri vúgá, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí ūlū 'bá ní nāpí jōótā duḡipi ānyá agá rī vé ífífí.”

³⁷ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ma 'Bá Mvá 'i, ágó úri múké rī riipi rī, ĩri ma 'i. ³⁸ Ómvú rī, ĩri 'bá vū drīgē rī pi, úri múké rī, ĩri 'bá fī'bá mālūngā 'bū vé rī agá rī pi. Jōótā duḡipi ānyá agá rī, ĩri 'bá ādróko vé rī pi. ³⁹ Ārī'bágú jōótā riipi ānyá agá rī, ĩri ādróko 'i. Ānyá rī vé ĩkūnāngará, ĩri ū'dú ūdū vé rī, 'bá ānyá ĩkūnā'bá rī pi, mālāyikā rī pi.

⁴⁰ ‘Īkūnākí jōótā ānyá agá rī zāá ácí sī, tā 'dīri ímú 'i nga ū'dú ūdū vé rī gé. ⁴¹ Ma 'Bá Mvá 'i, ma mávé mālāyikā rī pi ĩpē ímú ngá séepi 'bá rī pi ní tā 'ozú pīrī ku, āzini 'bá rī pi séepi fīpī ūnjikānyā agá rī pi unje mávé mālūngā agásī

rá. ⁴² Mālāyikā rī pi ímú kôpi 'du ú'bé áci ciípi kú nyālū rī agá, 'dálé kôpi ímú útré áci rī vé fingará kôpi rú'ba gá rī sī, ázini kôpi ímú síkányá ci rá. ⁴³ 'Bo 'bá tâ 'o'ba piri rī pi, kôpi ímú ðī Ī Ētépī vé mālūngā agá 'dāá sū ūtū ní ðī rī tīni. 'Bá bí be rī, ā yī 'í ní tâ 'ðiri.

Nāpí ngá ājē be āmbúgú rī vé rī

⁴⁴ “Mālūngā 'bū vé rī adri sū ngá ājē be āmbúgú Ī ní zūú kuú nyōōkú agá rī tīni. Ágó rī kā ngá ājē be āmbúgú 'ðiri ísú, gō muú zūú ðī. Āyikō fiípi ẹsī ní agá rī sī, sē ngá rī jeé, mu nyōōkú 'ðari jeé āni.

⁴⁵ “Mālūngā 'bū vé rī adri sū 'bá riípi māyākā ógú'ba ógúōgū ājē be āmbúgú Ī ní zī pālī* rī pi ndāá rī tīni. ⁴⁶ Kā muú māyākā múké ógúpi ógúōgū ājē be āmbúgú 'ðiri ísú, uzī ívé ngá ārēvú céré, gō muú írā ógúpi ógúōgū 'ðari jeé āni.

Nāpí ímbá vé rī

⁴⁷ “Mālūngā 'bū vé rī adri kpá sū ímbá Ī ní 'beé yī bālālā rī agá ĩ'bí ősūkā be āndiāndí rī pi uruzú rī tīni. ⁴⁸ ĩ'bí rī pi ká Ī tōó gaá ímbá rī agá 'dāá tré, āgō ĩ'bí 'be'ba rī pi ísékí ímbá rī yī rī agásī āmvé nōó. Kôpi ní kúru úrizú vūgá, kôpi ní ĩ'bí múké múké rī pi ūpēzú ū'bāzú ūvú rī pi agá, 'bo kôpi ú'békí ĩ'bí ūnjí rī pi ásé agá. ⁴⁹ Lókí ūđđ vé rī gé, tâ rī ímú 'i nga sū 'ðiri tīni. Múngú ri ímú mālāyikā rī pi ĩpē ímú 'bá ri'ba ūnjikānyā 'o'ba rī pi āsámvú aco 'bá tâ 'o'ba piri rī pi be. ⁵⁰ Kôpi ímú 'bá tâ 'o'ba ūnjí rī pi ú'bé áci ciípi kú nyālū rī agá, kôpi ímú ngo

āzini síkányá ci áci rī vé fingará Ī rú'ba gá rī sī.”

⁵¹ Yēsū ní kôpi zizú kīnī, “Tā má ní átá 'ðī'bée fi nyo ĩmi ðrīgé rá?”

Kôpi ní újázú kīnī, “Ē, tâ rī fi 'bá ðrīgé rá.”

⁵² Yēsū ní 'yozú kôpi ní kīnī, “'Bá ālu ālu riípi tāímbí ímbápi rī, ímbákí ĩri mālūngā 'bū vé rī vé tâ sí gí, 'bá 'ðiri adri sū jó 'ðipa ívé ngá ú'dí rī í'dúpi ngá ūku rī be† ívé jó agásī āmvé rī tīni.”

'Bá Nāzēretā vé rī pi gākí Yēsū ri sī

(Mārākō 6:1-6; Lúkā 4:16-30)

⁵³ Yēsū kā nāpí rī ūlúú deé, ĩri ní fūzú āngū 'ðari agásī āmvé. ⁵⁴ Gō 'deé muú Nāzēretā gá kūrú ĩri ní mbazú rī gé, ĩri ní í'dózú 'bá rī pi ímbázú jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá, sē 'bá rī pi ní āyāngará, kôpi ní 'yozú kīnī, “Ágó 'ðiri ísú úmī rizú tâ āyāzú āyāyā 'ðiri 'ozú rī íngūgá?” ⁵⁵ Kôpi ní kpá gōzú zizú kīnī, “Ágó 'ðiri adri 'bá riípi párángi faápi rī vé mvá kuyé? Ágó 'ðiri vé éndrēpi adri Māriyā 'i kuyé? Īrivé édrípī adri Yókóbū 'i, Yōsépā 'i, Sīmōnā 'i, ázini Yúdā 'i kuyé? ⁵⁶ Īrivé ómvúpī 'ðī'bée rikí nyo adrií 'bá be trú kuyé? Ágó 'ðiri ísú tâ 'ðī'bée íngázú íngūgá?” ⁵⁷ 'Bá rī pi ā 'a vekí ūnjí ūnjí tâ ĩri ní 'oó 'ðī'bée sí.

Yēsū ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Nébī rī dō vūrā ázi gé, 'bá rī pi ĩri ĩnjī rá, 'bo ĩri dō 'bá ívé rī pi āsámvú gé, ĩnjīkí ĩri ku.”

⁵⁸ Yēsū 'o tâ āyāzú āyāyā ní āngū 'ðari agá kárakarā kuyé, ā'ðiātāsīyā 'bá āngū 'ðari agá rī pi ẹ'yīngará ākó.

* 13:45 13:45 Māyākā ógú'ba ógúōgū ājē be āmbúgú Ī ní zī pālī rī pi: Pālī índré sū írā ógúpi ógúōgū ūnyī be ājē be āmbúgú rī tīni. Titíríkó ri kôpi údé ní ívé kókó'bō agá. † 13:52 13:52 Jó 'ðipa ívé ngá ú'dí rī í'dúpi ngá ūku rī be rī: Ngá ú'dí rī, ĩri mālūngā 'bū vé rī vé tâ, ngá ūku rī, ĩri táfímbí rī vé tâ. ĩri múké Ī ní táfímbí rī ímbázú, ázini Ī ní mālūngā 'bū vé rī vé tâ ímbázú.

14

Yūwánī Bātízīmū sēepi rī vé drāngará

(Mārākō 6:14-29; Lúkã 9:7-9)

¹ Sã 'dãri gé, 'bãgū Ēródē* āngū Gālíláyã vé rī ruṣipi rī kã Yēsū vé tã yiī, ² Īri ní 'yozú ívé āti' bá rī pi ní kīnī, " 'Bá 'dīri Yūwánī Bātízīmū sēepi rī íngá gōó ídri rú nī! Sēzú Īri ní rizú tã āyázú āyāyã 'dī' bée 'ozú 'dini ānī."

³ Ā'diātāsīyã ótú Ēródē ru Yūwánī ri, úmbé Īri, jī Īri muṣú 'beé jó āngū ũ'yízú rī agá, 'í édrīpi Pílípū† vé ũkú Ēródīyã ā tã sī.

⁴ Yūwánī 'yo ándúru Ēródē ní kīnī, "Tãímbi Múngú vé rī ā'yī ku mí ní mívé édrīpi vé ũkú jezú mí ní ũkú rú." ⁵ Ēródē lē Yūwánī rī 'dīi, 'bo rī 'oó ũrī sī 'bã rī pi sī, ā'diātāsīyã kōpi ā'yīkí rá 'yozú kīnī, Yūwánī ri nēḅi.

⁶ Ū'dú ĩ ní Ēródē ri tizú rī kã ícá, údékí ũmū, ũ'dú 'dãri gé, mvá ũkúná Ēródīyã vé rī tu úngó Ēródē endreṭi gé, sē Ēródē ní āyīkō. ⁷ Ēródē sō ũyō kīnī, ngá mvá ũkúná rī ní lēé rī, 'i sē Īri ní rá. ⁸ Ēródīyã ní 'yozú ívé mvá ũkúná rī ní kīnī, " 'Í 'yo Ēródē ní, ā sē mí ní Yūwánī Bātízīmū sēepi rī ē drī sákānī agá." ⁹ Tã 'dīri sē 'bãgū Ēródē ní ízāngã, 'bo Īri ní ũyō sōó ívé ũmū rī pi endreṭi gé gí rī sī, Īri ní 'yozú kīnī, ngá mvá ũkúná rī ní lēé rī, ā sēkí Īri ní.

¹⁰ Īri ní āngáráwá rī pi pēzú muṣú Yūwánī ē drī lizú jó ĩ ní āngū ũ'yízú rī agá 'dãá. ¹¹ Āngáráwá rī pi ní Yūwánī ē drī 'í'dúzú íjizú sákānī agá, ímū sēé mvá ũkú rī drígé, mvá ũkú rī ní jizú sēzú endreṭi ní. ¹² Yūwánī vé 'bã Īri

ā pámvú ũbī' bá rī pi ní ímúzá Yūwánī vé āvū 'dúzú jizú muṣú sızú. Vúdrī ni gé, kōpi ní muṣú tã ni ũlúzá Yēsū ní.

Yēsū sē ānyāngã nyaá 'bã élifū tōwú pi ní

(Mārākō 6:30-44; Lúkã 9:10-17; Yūwánī 6:1-14)

¹³ Yēsū kã tã Yūwánī vé rī yiī, Īri ní 'dezú muṣú kúlúmgbã sī, mu adrii vūrã āzi gé ó'dúkúlegúsí. 'Bã bītríkã rī pi kã tã 'dīri yiī, kōpi ngakí fūú kūrú rī pi agásí, kōpi 'dekí muṣú Yēsú vúgá sī pá sī. ¹⁴ Yēsú kã ísú kúlúmgbã rī agásí vúgá nōó, kã 'bã bītríkã rī pi ndreé, sē ési ní ísú ízāngã ambamba, Īri ní kúru 'dezú rizú 'bã drã be rī pi ídrízú.

¹⁵ Kã muṣú adrii ũndreṇã rī sī, 'bã Yēsú ā pámvú ũbī' bá rī pi ní ímúzá Yēsú vúgá nōó. Kōpi ní 'yozú Īri ní kīnī, "Ūtú rī 'de nóni gí, āngū nōri ásé agá, lē mí pē 'bã bītríkã 'dī' bée muṣú ānyāngã jéé kūrú mādã mādã rī pi agásí."

¹⁶ Yēsú ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Lē 'bã 'dī' bée ā mukí vūrã āzi gé ku. Īmi sēkí kōpi ní ngá nyanya, kōpi ā nyakí."

¹⁷ Kōpi ní 'yozú Yēsú ní kīnī, "Ngá 'bã vúgá nōgó anigé rī 'yēṇá pánga tōwú 'í' bī be ĩrī."

¹⁸ Yēsú ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi íjíkí má vúgá nōó." ¹⁹ Īri ní 'yozú 'bã bītríkã rī pi ní, kōpi ā úrikí vúgá ásé drígé 'dígé. Īri ní pánga tōwú 'dī' bée 'í'dúzú 'í' bī ĩrī rī be, Īri ní āngū ndrezú 'bū gé 'dãá, Īri ní ōwō'difō sēzú, Īri ní pánga rī āndízú, Īri ní sēzú 'í' bī rī be ívé 'bã 'í pámvú ũbī' bá rī pi drígé, 'bã Īri ā pámvú ũbī' bá rī pi

* 14:1 14:1 'Bãgū Ēródē: Ēródē 'dīri Ēródē Ānitípã 'i, Īri Ēródē Āmbúgu rī vé mvá, gō málúngã rī ruṣi ní sã Yūwánī ní bātízīmū sēzú Yēsú ní rī gé. 'Í lã Mārākō 6:14; Lúkã 3:1; Ēzī 4:27. Sã ĩ ní Yēsú rī tizú rī gé, Ēródē Āmbúgu 'dīri ru āngū rī nī. 'Í lã Mátáyo 2:1-8; Lúkã 1:5. Vúdrī ni gé, 'bãgú āzi anigé rī ní Ēródē Āgrīpã, Īri Ēródē Āmbúgu rī vé mvá vé mvá. 'Í lã Ēzī 12:1-13:1. † 14:3 14:3 Pílípū: Pílípū rī 'bãgú Ēródē Ānitípã édrīpi, sã édrīpi Ēródē ní ĩrívé ũkú Ēródīyã rī 'dúzú 'í ní ũkú rú rī gé, ísú ākūdē Pílípū rī ídri rú.

ní awazú 'bá rī pi ní. ²⁰ 'Bá rī pi ārēvú céré nyakí ānyāngā rī épízú āní rá, 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ĩkūnākí ānyāngā ĩ ní nyaá rī ē ĩmbītā caá ũvú ā 'a mūdri drī ni ĩrī. ²¹ Āgō ānyāngā nya'bee rī pi vé kālāfe ri ícō ca élífú tōwú (5,000) rá, kālāfe 'dīri agá 'dīgégé, lākí ũkú rī pi anjīnā rī pi be kuyé.

Yēsū mu yīi drīgé sī pá sī
(*Mārākō 6:45-52; Yūwánī 6:15-21*)

²² Tā 'dīri ā vūdrī gé, koro Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'ī pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, kōpi ā tukí gōó kúlúmgbā agá 'dāá ũzi, kōpi ā zokí yīi bālālā rī mužú álé 'dāá. Vúlé 'dāá, ĩri ní 'bá rī pi ayizú mužú ívé āngá sī. ²³ Kā 'bá rī pi ayīi mužú gí, ĩri ní tuzú mužú irā drīgé 'dāá ó'dúkúlegūsī, ĩri ní Múngú rī zizú. Ūtú rī kā 'deé, ĩsú ĩri 'dālé ó'dúkúlegūsī. ²⁴ Sā 'dāri gé, kúlúmgbā rī vū rará rú nyōókú rī be. Ūlí ní vīzú ũkpō be, sē yīi rī úvá āní ngūyā ngūyā, sē kúlúmgbā rī ícō mužú āní bā ku.

²⁵ Āngū rī kā lēé ówú, Yēsū ní rizú ímúzu ívé 'bá 'ī pámvú ũbī'bá rī pi vúgá nōlé yīi bālālā rī drīgé sī pá sī. ²⁶ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi kā Yēsū ri ndree ĩri ri ímú yīi bālālā rī drīgé sī pá sī, ũrī fi kōpi ē ēsī agá ambamba. Kōpi ní 'yozú kīnī, "Ngá rī ĩndrī." Ūrī fi kōpi ē ēsī agá rī sī, kōpi ní ngazú útrézú.

²⁷ 'Bo koro Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Lē ĩmī ēsī ā wa ku! 'Bá rī ma 'i. ĩmī 'okí ũrī sī ku."

²⁸ Pétēró ní újázú Yēsū ní kīnī, "Úpí, ádarú 'bá rī dō mi 'i, lē mí 'yo, mā mu mí vúgá 'dīi yīi rī drīgé sī pá sī."

²⁹ Yēsū ní 'yozú Pétēró ní kīnī, "Mí ímú."

Kúru Pétēró ní ísízú kúlúmgbā rī agāsī, ĩri ní 'dezú mužú Yēsū vúgá 'dāá yīi rī drīgé sī pá sī. ³⁰ Pétēró kā nīi áamá 'yozú kīnī, ũlí

rī vī ũkpō be, gō rií 'oó ũrī sī, 'í'dó rií tīi mužú yīi ā ndúgé 'dāá, ĩri ní trezú ú'dúkó be uru 'dāá kīnī, "Úpí, 'i pa ma!"

³¹ Koro Yēsū ní 'ī drī suzú Pétēró ri ísézú 'í vúgá nōó, ĩri ní 'yozú Pétēró ní kīnī, "Mívé ē'yīngará mādānā, ngá mí ní 'ozú ũrī sī mávé tā ā'yīzú ku rī ā'di?"

³² Yēsū pi kā tuú Pétēró be kúlúmgbā rī agá 'dāá, ũlí rī ní pá tuzú. ³³ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi ní 'dezú ĩri ĩnjīzú, kōpi kīnī, "Ádarú mi Mvá Múngú vé ni."

Yēsū ídri 'bá drā be ni pi
Gēnēsārētā gá

(*Mārākō 6:53-56*)

³⁴ Kōpi kā zoó álé 'dāá, kōpi ní ĩfūzú kúlúmgbā rī agāsī āmvé, kōpi ní 'dezú mužú kūrú Gēnēsārētā vé rī gé. ³⁵ 'Bá kūrú 'dāri agá rī pi kā nīi áamá 'yozú kīnī, 'bá rī Yēsū 'i, kōpi ní ú'dúkó pēzú mužú 'bá adri'bá kūrú 'dāri ā gārā gá sī rī pi ní. 'Bá rī pi ní ívé 'bá drā be rī pi ĩjīzú ímúzu Yēsū vúgá nōó. ³⁶ 'Bá drā be rī pi ní Yēsū ri mázú kīnī, lē Yēsū ā ā'yī ĩ ní, ĩ úlókí rī ĩrivé bōngó úló'bá rī pi vé drā dē kōpi ā rú'bá gá sī rá.

15

Mērē Yāhúđī rī pi vé rī

(*Mārākō 7:1-13*)

¹ Vūdrī ni gé, Fārúsī uruko pi 'bá tāimbī ímbá'bá rī pi be íbíkí ímú Yērúsálēmā gálēsī, kōpi ní Yēsū ri zizú kīnī, ² "Ngá mívé 'bá mī pámvú ũbī'bá rī pi ní mērē 'bá ambugu rī pi vé rī nōzú rá rī ā'di? Á'diātāsīyā kōpi kádō ríi ngá nyaá, kōpi ũjīkí ĩ drī sū 'bávé mērē ní lēé rī tīnī ku!"

³ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Ngá ĩmī ní tāimbī Múngú ní 'yoó rī nōzú ĩmívé mērē ā tā sī rī ā'di?"

⁴ Múngú ezi kīnī, "Lē mí ĩnjī mí

étépi pi mí éndrépi be ñnjñjī.’
 “Bá átángá átápi étépi ní, dōku
 éndrépi ní ũnjí rī, ā ‘dīkí ñri drā
 ‘dīisí rá.’⁵ ‘Bo ñmi kīnī ‘bá rī ‘yo
 dō étépi ní, dōku éndrépi ní kīnī,
 ‘Fēfē má ní kōdō lēé sēé ñmi ní rī,
 á sē Múngú ní gí,’⁶ ‘dīri lū ‘yozú
 kīnī, ‘bá ‘dīri ñnjī étépi pi éndrépi
 be kuyé. ñmi gākí ũ‘dúkó Múngú
 vé rī sī, ñmivé mērē ā tā sī.⁷ ñmi
 ‘bá ī ‘bā‘bée kú tā be pīri ‘dī‘bée,
 tā Múngú ní lūú nēbī Ísáyā ní átá
 ñmi tā sī ‘dīri ñri tā áda kīnī,

8 “ ‘Bá ‘dī‘bée rī ma íngú tī sī
 kána,
 ‘bo kōpi ‘bākí ési má drīgé
 kuyé.

9 Kōpi ma ñnjī ku kána,
 tǎimbī kōpi ní rīi ímbá rī pi,
 ‘bá áda ũtī nī.’ ”

*Átángá ũnjí rī ñri ũnjikānyā ñjī
 ‘bá drīgé*

(Mārākō 7:14-23)

¹⁰ Yēsū ní ‘bá bītríká rī pi zizú
 ímúzú ‘í vúgá nōó, ñri ní ‘yozú
 kōpi ní kīnī, “ñmi ‘bākí bī tā má ní
 ‘yoó rī yizú, tā rī ā fi rī ñmi drīgé
 ‘dāá múké múké.¹¹ Ngá nyanya
 ‘bá rī ní nyaá rī ñjī ũnjikānyā ku,
 átángá ũnjí ífūúpi ‘bá rī tī gé sī rī,
 ñri ũnjikānyā ñjī nī.”

¹² ‘Bá Yēsū ā pámvú ũbī‘bá rī
 pi ní ímúzú Yēsū vúgá nōó, kōpi
 ní Yēsū rī zizú kīnī, “‘Í nī kuyé
 ‘yozú kīnī, átángá mí ní átá ‘dīri
 sī, Fārúsī rī pi ā ‘a ve rá?”

¹³ Yēsū ní újázú kōpi kīnī, “Ngá
 ārēvú céré má Étépi ‘bū gé rī ní
 saá nī kuyé rī pi, í ímú kōpi unje
 céré vúgá.¹⁴ Lē ñmi ũsūkí Fārúsī
 ‘dī‘bée vé tā ku, kōpi drīkoma mī
 ākó ni pi. ‘Bá rī dō mī ākó, ícó
 ógúpí ē drī ruú sēé ku, ñri sē kōpi
 ñrītró mu u‘de ‘bū agá.”

¹⁵ Pétēró ní ‘yozú Yēsū ní kīnī,
 “Mí ũlū ‘bá ní nāpí mí ní ‘yoó kīnī

ngá ũrukó ñri ‘bá ní ũnjikānyā ñjī
 ‘dīri vé ífífi.”

¹⁶ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, “ñmi
 āsámvú gé ‘dīgé, ‘bá āzi nyo tā má
 ní átá nōri ñjīpi kuyé ní anigé?
¹⁷ ñmi nīkí amá ‘yozú kīnī, ngá
 ‘bá ní nyaá fí ‘bá agá rī, ñri fū
 ‘bá agásī āmvé ‘dīni kuyé? ¹⁸ ‘Bo
 átángá ífūúpi ‘bá tī gé sī rī, ñri íbí
 íngá ‘bá ési agá, ñri sē ‘bá rī tā
 ‘āzāvū rú’ ní ‘o.¹⁹ ‘Á‘diātāsīyā yīkī
 ũnjí rī, ñri íbí ífū ési agalésī, ñri sē
 ‘bá rī āngū ‘dī, ñri la ‘bá āzi vé ũkú
 sī, dōku ũkú rī la ‘bá āzi vé ágó be,
 ñri ōwū ‘bā, ñri ngá ũgū, ñri ũnjó
 ũlī, āzini ñri āngū ‘yo‘yo.²⁰ Tā ī
 ní ũlāá ‘dī‘bée, ñri sē ‘bá rī adri
 ‘āzāvū rú’ Múngú éndrēti gé. ‘Bá
 rī nya dō ngá ísū ũjī ‘í drī kuyé, sē
 ‘bá rī ‘o tā ‘āzāvū rú’ ní ku.”

*Ūkú Kānānāzī ě‘yīngará be rī
 (Mārākō 7:24-30)*

²¹ Yēsū nga fūú vūrā ‘dāri agásī,
 ‘de muú āngū āmbúgú Táyā vé rī
 agá, āzini Sídónā vé rī agá.²² Ūkú
 āzi Kānānāzī, ñri ní ímúzú Yēsū
 rī mázú, rizú ngozú éndrēti ní gé
 kīnī, “Úpí, Dāwúdī ā Mvā rī, ‘í
 ndre ízāngā mávé nōri fō, mávé
 mvā ũkúná ‘dāá‘dā índrī ũnjí fi
 drī ní gé, índrī ũnjí rī rī ñri ní
 ízāngā sē ambamba.”

²³ Yēsū zī ‘í tī átángá ‘yozú kuyé.
 ñrivé ‘bá ñri ā pámvú ũbī‘bá rī pi
 ní ñri mázú, kōpi kīnī, “‘Í pē ũkú
 ‘dīri muú ‘dīisí rá, ñri rī ngo ímúzú
 ‘bá vūdrī gé sī ambamba.”

²⁴ Yēsū ní ‘yozú kīnī, “Ípēkí ma
 ímú ‘bá Ísērélē vé rī pi āsámvú gé,
 kōpi índrēkí sū kābīlō āvī‘bá gí rī
 pi tīnī.”

²⁵ Ūkú rī ní ímúzú kūmūcí ũtīzú
 Yēsū éndrēti gé, ñri ní ‘yozú kīnī,
 “Úpí, ‘í ko mā ízā!”

²⁶ Yēsū ní újázú ũkú rī ní kīnī,
 “Adri múké ku ī ní ínyá anjiná

úcézu rĩ pi í'dúzu* sèzu ùcógú rĩ pi ní.”

²⁷ Ūkú rĩ ní 'yozú kīnī, “Ūpí, tā mí ní átá rĩ, ĩri tā áda, 'bo ùcógú rĩ pi ícò ìnyá u'de'ba ĩ é'dípáa vé mísá drígé sī vùgá rĩ nya rá.”

²⁸ Yèsū ní újázú kīnī, “Ūkú 'dīri, é'yīngará mívé rĩ àmbúgú! Tā mí ní zīj má tị gé gí rĩ, ĩ ícò sē mí ní rá.” Sā 'dāri gé, ūkú rĩ vé mvá ūkúná rĩ gō ícá múké.

Yèsū idrí 'bá kárakará

²⁹ Yèsū ní ngazú fūzú vūrā 'dāri agāsī, ĩri ní 'dezú mužú yīj bālālā Gāliláyá vé rĩ gé 'dāá, ĩri ní mužú yīj bālālā rĩ ā gārā gá sī. ĩri ní tuzú mužú ĩrā drígé, ĩri ní úrizú vùgá. ³⁰ 'Bá bītríká rĩ pi ní ímúzu ĩri vùgá nōó, kōpi íjíkí 'bá pá be ábá'ba gí rĩ pi, 'bá mī ākó rĩ pi, 'bá ògòròvũ rú rĩ pi, 'bá átá'bée ku rĩ pi, 'bá urukò'bée be ímú 'bāá Yèsū èndreṭi gé, Yèsū idrí kōpi cére rá. ³¹ 'Bá rĩ pi ká ndree 'bá ándúru átá'ba ku rĩ pi nóni ri átátā, 'bá pá be ábá'ba gí rĩ pi ā pá ícá nóni múké gí, 'bá adri'ba ògòròvũ rú ri pi nóni ri èçī tu rá, 'bá mī be èsī'ba gí rĩ pi nóni āngū ndre rá. Tā 'dīri sē kōpi ní āyāngará, sē kōpi íngúkí Múngú Ísērélé vé rĩ āní rá.

Yèsū sē ānyāngā nyaá 'bá élifū su pi ní

(Mārākō 8:1-10)

³² Yèsū ní ívé 'bá 'í pámvú ūbī'ba rĩ pi zizú ímúzu 'í vùgá nōó, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ma ĩzāngā sī 'bá nō'bée sī, kōpi adríkí má be nōgó caá ú'dú be na, ngá āzi kōpi ní nyaanya ní 'dāáyo. Á lē kōpi pēe mužú nōósī èbīrī sī ku. ĩri sē kōpi ícò ìdrākā èbīrī sī létī gé rá.”

³³ Yèsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'ba rĩ pi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Āngū

nōri rará rú áse agá, 'bá nō'bée kárakará, 'bá ísúkí rí ānyāngā caápi kōpi ní rĩ íngúgá?”

³⁴ Yèsū ní kōpi zizú kīnī, “Pānga ĩmi vùgá 'dīi ngōpi?”

Kōpi ní újázú Yèsū ní kīnī, “Pānga 'bá vùgá nōó ézīrī anigé, āzini ĩ'bī 'bá vùgá nōó nyíríná ni pi anigé, 'bo adri kárakará kuyé.”

³⁵ Yèsū ní 'yozú kīnī, 'bá bītríká rĩ pi ā úríkí vùgá. ³⁶ Kúru Yèsū ní pánga ézīrī 'dī'bée í'dúzu ĩ'bī rĩ pi be, ĩri ní ōwò'dífò sèzu, ĩri ní ùndīzú, ĩri ní í'dúzu sèzu 'bá 'í pámvú ūbī'ba rĩ pi drígé, kōpi ní awazú 'bá rĩ pi ní. ³⁷ 'Bá rĩ pi cére nyakí ānyāngā rĩ épizú ā ní rá. Vúdrī ni gé, 'bá Yèsū ā pámvú ūbī'ba rĩ pi íkūnākí pánga ĩ ní ùndīi ĩ ní nyaá rĩ ē ĩmbītā caá ūvú á 'a ézīrī. ³⁸ 'Bá ānyāngā rĩ nya'bée rĩ pi vé kālāfe ca élifū su, lākí ūkú rĩ pi anjiná rĩ pi be kuyé. ³⁹ Yèsū ká 'bá bītríká rĩ pi ayií mužú 'dīisī gí, ĩri ní tuzú kúlúmgbá agá, ĩri ní mužú vūrā ĩnyíná kūrú Māgādánā vé rĩ gé.

16

'Bá rĩ pi lēkí tā āyāzú āyāyā ni ndree

(Mārākō 8:11-13; Lúkā 12:54-56)

¹ Fārúsī rĩ pi Sādókē rĩ pi be ímúkí Yèsū ri ũ'bīj, kōpi zíkí ĩri kīnī, ā 'o ĩ ní tā āyāzú āyāyā ni, ā lū rí ĩ ní 'yozú kīnī, ūkpō ĩri ní tā āyāzú āyāyā 'dīri 'ozú rĩ íbí íngá 'bū gélésíla.

² Yèsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi ri 'yo, 'Ūndréná rĩ sī, āngū rĩ ka dō kú mgbā, āngū rĩ adri ule, yījgò 'dī ku.’ ³ Ū'būtīnā rĩ sī, ĩmi ri 'yo, 'Āndrū sī yījgò ri 'dī rá, ā'diātāsīyā āngū rĩ ē mīlētī indré ika, kú ĩrībīrī rú.' Īmi nīkí āngū rĩ

* 15:26 15:26 Anjiná rĩ pi Ūcógú rĩ pi be: Yāhūdī rĩ pi ríkí 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rĩ pi ide kīnī kōpi adríkí sū ùcógú tīnī. Ū'dógú'dógú 'dīri agá, Yèsū átá kīnī, 'bá ĩri zīj anjiná rĩ pi, ĩri Yāhūdī rĩ pi, 'bá ĩri zīj ùcógú rĩ pi, ĩri 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rĩ pi.

vé mīlētī ā tā ūlūngará rá, 'bo tā 'i ngaápi má rŭ'ba gá āndrŭ nōri, ĩmi nīkī ífífi ní amá kuyé. ⁴ Úyú ūnjikānyā 'o'ba, ẹ'yī'ba kuyé rī pi, kōpi lēkī ā 'okī ĩ ní tā āyāzú āyāyā nī, 'bo á 'o kōpi ní tā āyāzú āyāyā nī ku, ma 'yégá tā āyāzú āyāyā Yónā* vé rī 'i da kōpi ní áyu." Kúru Yēsŭ ní 'dezú mužú, ĩri ní kōpi kuzú kú 'dīgé.

Ākúfī Fārúsī rī pi vé Sādókē rī pi be rī

(Mārākō 8:14-21)

⁵ Yēsŭ pi ká zoó yīi bālālā rī agásí alé 'dāá, 'bá Yēsŭ ā pámvú ūbī'ba rī pi ā tā āvī, jīkī pánga mužú ĩndī kuyé. ⁶ Yēsŭ ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Lē ĩmi adrikí mī be kōwŭ ākúfī Fārúsī rī pi vé Sādókē rī pi be rī ā tā sī."

⁷ 'Bá Yēsŭ ā pámvú ūbī'ba rī pi ní átázú ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Yēsŭ átá 'bá ní tā rī 'dīni, ā'diātāsīyā 'bá ní pánga ĩjī ĩndī kuyé rī sī."

⁸ Yēsŭ nī tā kōpi ní átá ĩ āsámvú gé sī rī rá, ĩri ní kōpi zizú kīnī, "Īmi adri'bée ẹ'yīngará be mādā 'dī'bée, ngá ĩmi ní rizú átázú 'yozú kīnī pánga 'dāáyo rī ā'di? ⁹ Tā 'dīri fi drī ĩmi drīgé kuyé? Īmi ndrekí pánga tōwŭ ándúrú 'bá élifŭ tōwŭ pi ní nyaá tí 'dāri kuyé? Īmi ĩkūnākī ándúrú ĩmbītā ní caá ūvú ā 'a ngōpí? ¹⁰ Pánga ézīrī 'bá élifŭ sŭ pi ní nyaá rī, ĩmi ĩkūnākī ándúrú ĩmbītā ní caá ūvú ā 'a ngōpí? ¹¹ Má átá tā pánga vé ní ku. Tā má ní átá rī vé tā fi ĩmi drīgé ku āsī? 'Bo lē ĩmi adrikí mī be kōwŭ ākúfī Fārúsī rī pi vé Sādókē rī pi be rī ā tā sī."

¹² Kúru kōpi ní nīzú amázú 'yozú kīnī, tā Yēsŭ ní ūlūú ĩ ní 'dīri adri 'yozú kīnī, ākúfī ĩ ní pánga á'dízú rī kuyé, ĩri tā Fārúsī rī pi ní rī

ĩmbá ūnjī Sādókē rī pi be rī vé tā ūlū.

Pétērō kīnī Yēsŭ ri Kúrisitō 'i (Mārākō 8:27-30; Lúkā 9:18-21)

¹³ Yēsŭ pi ká caá ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi be kŭrŭ Sízērīyā Pīlīpóyī vé rī agá 'dāá, ĩri ní ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi zizú kīnī, "Bá 'bá rī pi ní 'yoó kīnī ĩri 'Bá Mvā 'i 'dīri ā'di 'i?"

¹⁴ Kōpi ní újázú kīnī, "Bá urŭkŭ'bée kīnī, 'bá rī Yŭwánī Bātízimŭ sēepi rī 'i. Ūrŭkŭ'bée kīnī, 'bá rī Ēlīyā 'i. Ūrŭkŭ'bée kīnī, 'bá rī Yērēmīyā 'i, dōku 'bá rī nēbī rī pi vé āzi."

¹⁵ Yēsŭ ní kōpi zizú kīnī, "Bo ĩmi 'yo ma ā'di 'i?"

¹⁶ Sīmōnā Pétērō ní újázú kīnī, "Mī Kúrisitō 'i, Múngú adriipi ídri rú rī vé Mvā."

¹⁷ Yēsŭ ní újázú ĩri ní kīnī, "Sīmōnā Yónā ā mvā rī, tākiri ā adri mi be, tā 'dīri 'bá áda lŭ mí ní nī kuyé, má Ẹtēpī 'bŭ gé rī lŭ mí ní tā 'dīri nī. ¹⁸ Āndrŭ á 'yo mí ní 'dīni, mī rŭ ri adri Pétērō 'i, ífífi ní írā. Ma ímŭ mávé kánīsā† sī írā 'dīri drīgé, drā ícŭ kánīsā rī ndēé ūkpŭ sī ku. ¹⁹ Mālūngā 'bŭ vé rī vé mǎfŭtá, ma sē mí drīgé, tā mí ní úmbé vŭ drīgé nōgó gí rī, Múngú ri úmbé 'bŭ gé 'dálé rá. 'Bo tā mí ní oyŭú vŭ drīgé nōgó gí rī, Múngú rī kpá oyŭ 'bŭ gé 'dálé rá." ²⁰ Yēsŭ átá ūkpŭ ūkpŭ ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi ní kīnī, 'bá āzi ā lŭ 'yozú kīnī, 'i Kúrisitō 'i 'dīni ku.

Yēsŭ átá ívé drāngará ā tā

(Mārākō 8:31-9:1; Lúkā 9:22-27)

²¹ Í'dózú lókī 'dāri gé, Yēsŭ ri ūlūú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi ní kīnī, 'i lē mužŭ Yērŭsālēmā gá. 'Dálé 'i mužŭ ĩzāngā nya létī be āndiāndī 'bá ambugu rī pi drīgé,

* **16:4** 16:4 Tā āyāzú āyāyā Yónā vé rī: †'bī te nēbī Yónā rī, Yónā adri caá ū'dŭ na 'ī'bī rī agá 'dāá. † Í lā Yónā 1:17; Mátayo 12:39-40; Lúkā 11:29-32. † **16:18** 16:18 Kánīsā: Kánīsā rī 'bá Yēsŭ Kúrisitō ri ẹ'yī'ba gí rī pi.

atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi drĩgé, āzini 'bá tāĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi drĩgé, ĩ ímũ 'i 'dĩ drā rá. 1 'dũ na ní gé, 'i gō íngá ídri rĩ ũzi.

22 Pétēró ní Yēsũ rĩ sezũ gārā gá, ĩri ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Úpĩ, lē mí átá 'dĩni ku, tã 'dĩri ícó 'i ngāá mí rũ' 'bá gá sũũ 'dĩri tĩni ku!”

23 Yēsũ ní 'i újázũ āngũ ndrezú Pétēró vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Mi Sātánā! Mi ri mǎ lētĩ uga, yĩkĩ mívé rĩ, ĩri 'bá áda vé ni, yĩkĩ 'dĩri íbĩ íngá Múngú vúgálēsĩ kuyé.”

24 Kúru Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Bá rĩ lē dō mǎ pámvú ũbĩ, ā adi 'i rũ' 'bá, ā 'dũ ívé peṭĩ alambaku, ā ũbĩ mǎ pámvú. 25 'Bá rĩ ri dō ívé ídri rũ' 'bá nōri vé rĩ ā tã ũsũú áyu, ĩri ímũ ívé ídri 'be āvĩ 'dĩisĩ rá, 'bo 'bá rĩ adi dō 'i drāá mǎ tã sĩ, ĩri ímũ ídri 'dání' 'dání rĩ ísũ rá. 26 'Bá rĩ ísũ dō ngá múké nyōōkũ drĩgé nōgó rĩ pi ārēvũ céré, 'bo 'be dō ívé ídri āvĩ rá, ngá múké ĩri ní ísũ 'a ní gé 'dĩgé rĩ ā'di? Dōku ngá 'bá rĩ ní ícó sēé ívé ídri ē drĩ jezú rĩ ā'di? 27 Ma 'Bá Mvá 'i, mǎ ímũ mávé mǎlāyikā rĩ pi be, mǎ dī pōwũpōwũ sũ má Etēpĩ ní dīi pōwũpōwũ rĩ tĩni, má ímũ 'bá ālu ālu ũfē tã ĩri ní 'oó rĩ sĩ. 28 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá urũkō pá tu' 'bá nō'bée ícókĩ drĩ ũdrāá ku, kōpi 'Bá Mvá vé ímũngárá ívé mǎlũngā ruzú rĩ ndre ũgbále.”

17

Yēsũ ā rũ' 'bá újā 'i dīi imvesírĩlĩlĩ (Mārākō 9:2-13; Lúkā 9:28-36)

1 Vudrĩ ní kǎ caá 'dũ ázĩyá, Yēsũ ní Pétēró pi jĩzũ Yōkóbũ be, Yũwǎnĩ Yōkóbũ ēdrĩpĩ be 'i vúgá sĩ. Kōpi ní tuzú mužú írā drĩgé urũ 'dāá, ĩ mũkĩ rĩ adrii túngú ĩ drĩkā sĩ. 2 'Dǎlé Yēsũ újā 'i índré ũ'dũ be túngú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ęndreṭĩ gé. ęndreṭĩ

ni dī ógũ imvesírĩlĩlĩ sũ ũtũ ní dīi rĩ tĩni, ĩrivé bōngó újā 'i dīi imvesírĩlĩlĩ, sũ ũtũ ní dīi rĩ tĩni. 3 'Dǎlé Mósē pi ní ĩfuzũ Ēliyā be kōpi ęndreṭĩ gé, Mósē pi Ēliyā be rikĩ átá Yēsũ be.

4 Pétēró ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Úpĩ, múké ni, lē 'bá adrikĩ nōgó. Mĩ ā'yĩ dō rá, á lē mōrōgó 'beé na, ālu ní mí ní, ālu ní Mósē ní, ālu ní Ēliyā ní.”

5 Pétēró kǎ riĩ átá, koro ĩrĩbĩti imvesírĩlĩlĩ ĩmũlũ kōpi, 'dũdũkó ní íkuzú ĩrĩbĩti agá 'dāásĩ kĩnĩ, “Mvá 'dĩri mávé ní má ní lēlélé rĩ, mǎ ĩri sĩ āyĩkō sĩ. Lē ĩmi yĩkĩ tĩ ni yiyĩ!”

6 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi kǎ 'dũdũkó 'dĩri yĩ, ũrĩ sĩ, kōpi u'dekĩ ĩ ęndreṭĩ úsú vũgá. 7 'Bo Yēsũ ní ímũzú kōpi úlózú, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, “Īmi íngákĩ urũ, ĩmi 'okĩ ũrĩ sĩ ku.” 8 Kōpi kǎ ĩ mĩ íngāá āngũ ndreé urũ 'dāá, 'bá āzi āluǎnĩ 'dāayo, 'bá rĩ 'yēnǎ Yēsũ 'i.

9 Kōpi kǎ riĩ ísĩ ímũzú írā drĩgé 'dāásĩ vũgá nōó, Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, “Tã ĩmi ní ndreé 'dĩri, ā lũkĩ 'bá āzi ní ku, cĩngbá cazú ĩ ní 'Bá Mvá rĩ íngazú drāngárá gálēsĩla rĩ gé.”

10 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní Yēsũ ri zĩzũ kĩnĩ, “Bá tāĩmbĩ Mósē vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi ri 'yo kĩnĩ, Ēliyā ri ímũ Kúrĩsitō sĩ drĩdrĩ āsĩ?”

11 Yēsũ ní újázũ kōpi ní kĩnĩ, “Ádarú Ēliyā ri ímũ drĩdrĩ, ĩri ímũ tã rĩ pi ārēvũ útu ku céré ũrē. 12 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, Ēliyā ímũ ĩnógósĩ gĩ, 'bo 'bá rĩ pi ámákĩ ĩri kuyé, 'bá rĩ pi 'okĩ ĩri ũnjĩ, sũ ĩ ní lēé rĩ tĩni. Ma 'Bá Mvá 'i, mǎ kpá ímũ ĩzāngā nya kōpi drĩgé sũ 'dĩri tĩni.” 13 'Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi nĩkĩ ámá rá 'yozú kĩnĩ, 'bá Yēsũ ní riĩ tã ní átá 'dĩri Yũwǎnĩ Bātízĩmũ sēepi rĩ 'i.

Yēsũ idrí mvá ágó indrí ũnjí be ni
(Mārākō 9:14-29; Lúkã 9:37-43a)

14 Yēsũ pi kã ĩ újã ĩgōō ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be 'bá bĩtríkã rĩ pi vúgã nõó, ágó āzi ní ímúzá Yēsũ vúgã nõó, ĩri ní kũmũcí ũtĩzú Yēsũ ẽndrẽtĩ gé. 15 ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Úpĩ, 'í ndre mávé mvá ágó rĩ vé ĩzãngã fõ, ājĩ'bĩlíkĩ rĩ ĩri ú'bé, ĩri rĩ ĩzãngã nya ambamba, ājĩ'bĩlíkĩ rĩ nĩjĩ ĩri ú'bé ācí agá, dõku yĩjĩ agá. 16 Má ĩjĩ mvá rĩ mívé 'bá mĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vúgã, 'bo kõpi ídríkĩ ĩri kuyé.”

17 Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Īmi 'bá lókĩ āndrũ nõri vé ẽ'yĩngará ākó 'dĩ'bée, mã adri rĩ ĩmi be vũyũ caá lókĩ be gbã ngõpĩ? Mã nya rĩ ĩzãngã ĩmi tã sĩ caá lókĩ be gbã ngõpĩ? Īmi ĩjĩkĩ mvá ágó rĩ má vúgã nõó.” 18 Yēsũ ní átázú indrí ũnjĩ rĩ ní ú'dúkõ úkpõ úkpõ ni sĩ, indrí ũnjĩ rĩ ní fũzú mvá ágó rĩ rú'bá gá sĩ. Sãḡã 'dãri agá, drã rĩ gõ deḡ mvá ágó rĩ ã rú'bá gá sĩ rá.

19 Vúdrĩ ni gé, 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩ ínǰezú ímúzá Yēsũ vúgã nõó kírĩ, kõpi ní Yēsũ rĩ zizú kĩnĩ, “'Bá ícókĩ ĩni indrí ũnjĩ rĩ droó fũú āmvé ku āsĩ?”

20 Yēsũ ní újázú kõpi ní kĩnĩ, “Ẽ'yĩngará ĩmívé rĩ mãdãḡãḡã. Ádarú á lẽ lũú ĩmi ní 'dĩni, ĩmi dõ ẽ'yĩngará be mãdãḡã anigé sũ marigó ã fĩ ní adrii mãdãḡã rĩ tĩnjĩ, ĩmi ícõ 'yo írã āmbúgú 'dĩri ã nĩjĩ 'i vũrã nõri gé sĩ muḡú vũrã āzi gé, írã rĩ 'i nĩjĩ muḡú rá. Tã āzi mbaápi mbamba ĩmi ní 'dãáyo.” 21 Índrí ũnjĩ 'dĩni 'dĩri, a'bikĩ dõ ngá nyanya ānĩ ku, āzini zĩkĩ dõ Múngú rĩ ku, ícõ fũú ku.*

Yēsũ átã ívé drãngará ã tã dĩjĩ
(Mārākō 9:30-32; Lúkã 9:43b-45)

22 Yēsũ pi kã ĩ úmú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be āngũ Gãlĩlãyã vé rĩ gé 'dãá, ĩri ní 'yozú kõpi ní kĩnĩ, “Ma 'Bá Mvã 'i, ĩ ímú mã ũli 'be, ĩ ma sē arĩ'ba rĩ pi drĩgé. 23 Kõpi ímú ma 'dĩ drã rá, ú'dú na ni gé, ma gõ íngã ídri rú ũzi.” Tã 'dĩri sē 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩzãngã ambamba.

Mũfẽngã ĩ ní riĩ u'duũ Jó Múngú vé rĩ agá rĩ

24 Yēsũ pi ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, kõpi kã caá Kãpãrãnãumã gá 'dãá, 'bá rĩ'ba Jó Múngú vé rĩ vé mũfẽngã u'du'ba rĩ pi ní ímúzá Pětéro rĩ zizú kĩnĩ, “Īmívé ágó riĩpi āngũ ĩmbãpi rĩ, ĩri nyo rĩ Jó Múngú vé rĩ vé mũfẽngã sē rá?”

25 Pětéro ní újázú kõpi ní kĩnĩ “Īri ícõ sē rá.”

Pětéro kã fĩi jó agá 'dãá, ĩri ní drĩ átázú kuyé rĩ gé, Yēsũ zĩ ĩri drĩdrĩ kĩnĩ, “Sĩmõnã, mĩ ũsũ ngónĩ? 'Bãgú vũ drĩgé nõ'bée rĩ mũfẽngã umbe jezú rĩ u'du ã'di pi drĩgé sĩ? Kõpi rĩ u'du ĩvé anjĩḡã rĩ pi drĩgé sĩ, dõku kõpi rĩ u'du 'bá urũkõ túngú ni pi drĩgé sĩ?”

26 Pětéro ní újázú kĩnĩ “Kõpi rĩ mũfẽngã rĩ u'du 'bá urũkõ túngú ni pi drĩgé sĩ.”

Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, “'Bãgú rĩ vé anjĩ āgõ rĩ pi ũfẽkĩ mũfẽngã rĩ ku.” 27 'Bo Yēsũ ní 'yozú Pětéro ní kĩnĩ, “Lẽ 'bã sēkĩ 'bã mũfẽngã u'du'ba 'dĩ'bée ẽ ẽsĩ ã ve 'bã ní ku, 'i muḡú yĩjĩ bãlãlã rĩ agá 'dãá, 'i 'be mívé jãbãdã yĩjĩ bãlãlã rĩ agá 'dãá, ĩ'bĩ mĩ ní 'bé drĩdrĩ rĩ, 'i zĩ tĩ ni, mĩ mũfẽngã ã fĩ ẽnjĩĩpi ẽnjĩenĩ ni! ĩsũ tĩ ni gé 'dãá. 'Í 'du mũfẽngã ẽnjĩĩpi ẽnjĩenĩ 'dĩri, mĩ ũfẽ Jó Múngú vé rĩ vé mũfẽngã

* 17:21 17:21 Átãngã véřẽšĩ 21 agá 'dĩri, búkũ Mátáyo vé ĩ ní sĩĩ Ġĩřĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dãáyo, 'bo gõkĩ sĩĩ búkũ Mátáyo vé vúlé rĩ agá rá. † 17:27 17:27 Mũfẽngã ã fĩ ẽnjĩĩpi ẽnjĩenĩ rĩ: 'Bã rĩ nga dõ ẽzĩ caá ú'dú sũ, 'i 'bã rĩ ũfẽ mũfẽngã ã fĩ ẽnjĩĩpi ẽnjĩenĩ 'dĩri sĩ.

ānī, mí ūfē mávé rī, āzini mí ūfē mívé rī ānī.”

18

Ā'di ri adri āmbúgú mālūngā 'bū vé rī agá 'dāā nī?

(*Mārākō 9:33-37; Lúkā 9:46-48*)

¹ Lókí 'dāri gé, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi ní ímúzú Yēsū rī zizú kīnī, “Mālūngā 'bū vé rī agá 'dāā, ā'di ri mụ adri āmbúgú nī?”

² Yēsū ní mváná mādānjá ni zizú ímúzú pá tuzú ī āsámvú gé. ³ Īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, 'bá rī újā dō ẹsī adrizú sū mváná mādānjá nōri vé rī tịnị ku, ícó fíi mālūngā 'bū vé rī agá ku. ⁴ Kúru 'bá rī 'bā dō 'i kú tā be mādā sū mváná mādānjá nōri tịnị, ĩri mụ adri āmbúgú mālūngā 'bū vé rī agá 'dāā. ⁵ 'Bá rī ẹ'yí dō mváná mādānjá sū má andregá nōri tịnị ni mā rụ sī, 'bá 'dīri ẹ'yí ma.

'Bá āzi ā sē mváná fíi ūnjikānyā 'oó ku

(*Mārākō 9:42-48; Lúkā 17:1-2*)

⁶ “Bo mváná mādānjá ma ẹ'yīpi gí nōri, 'bá rī sē dō ĩri fíi ūnjikānyā 'oó, múké ni kōdō lē ā úmbékí írā āmbúgú umbe ni gé, ā 'bekí ĩri yī tafu agá. ⁷ 'Bá vū drīgé rī pi ímú ízāngā ịsú ambamba, ā'diātāsīyā tā vū drīgé nōgó rī sē 'bá rī pi rī fíi ūnjikānyā 'o nī! Tā 'dī' 'bée ímú ī nga rá, 'bo 'bá ógúpi rī sēpi 'deépi ūnjikānyā agá rī, ĩri ímú ízāngā ịsú ambamba. ⁸ Mívé drị ẹndépi sē dō mi fíi ūnjikānyā 'oó nī, lē mī lị ĩri 'beé 'dīisī āmvé. Mí rụ' 'bá ígélé āzi ábá dō nī, ĩri múké, ndē mí ní fizú mī rụ' 'bá be ngị ácí vezú ānī ūdụ ákó rī agá 'dāā rī. ⁹ Mívé mị drị ẹndépi gé rī sē dō mi fíi ūnjikānyā 'oó nī, lē mī nje ĩri 'beé 'dīisī āmvé. Ígélé āzi mī rụ' 'bá gá 'dīgé ábá dō nī,

ĩri múké, ndē mí ní fizú mī rụ' 'bá be ngị ácí vezú ānī ūdụ ákó rī agá 'dāā rī.”

¹⁰ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi ndrekí múké, lē ĩmi ụsụkí 'yozú kīnī anjiná nyíríná rī pi índrekí ĩmi mīlẹ gá ẹzị ákó 'dīni ku. 'Bo á lē lūú ĩmi ní 'dīni, kōpívé mālāyíkā 'bū gé 'dāā anigé, kōpi rī njị átá má Ẹtẹpi 'bū gé rī be anjiná rī pi vé tā sī. ¹¹ Ma 'Bá Mvá 'i, má ímú 'bá ūnjikānyā 'o' 'bá rī pi paá ívé ūnjikānyā agásī.*

Nāpi kābīlō āvīipi rī vé rī

(*Lúkā 15:3-7*)

¹² “'Bá rī dō kābīlō be mūdūrūlū ālu, ālu ni āvī dō gí, ĩri 'o íngóni? Ícó pūkú úrōmī drị ni úrōmī (99) 'dī' 'bée kuú ánga drīgé 'dīgé, 'de mụyú ālu āvīipi gí 'dāri ndāā ku? ¹³ Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, ịsú dō ívé kābīlō ālu āvīipi rī gí, āyíkō rī ĩri fụ aga rá, ndē āyíkō ĩri fụupi kābīlō pūkú úrōmī drị ni úrōmī (99) āvī' 'bá kuyé rī pi ā tā sī rī rá. ¹⁴ Īri kpá adri sū 'dīri tịnị, má Ẹtẹpi 'bū gé rī lē anji nyíríná rī pi ā āvīkí sū kābīlō ní āvī rī tịnị ku.

Mí ẹdrịpi, dōku mí ọmvúpi mī 'oópi ūnjí rí

(*Lúkā 17:3*)

¹⁵ “Mí ẹdrịpi, dōku mí ọmvúpi 'o dō mi ūnjí, 'í nga mụyú vú ni gé 'dāā, 'í lū ĩri ní tā ĩri ní 'oó mí ní ūnjí rī. Lē mī lū tā rī gúnýá agá ku. Yị dō mi rá, 'yo dō 'í tị sī kīnī, 'í 'o mi ūnjí, 'bá 'dīri gō 'i újā ícá mí ní ẹdrịpi, dōku mí ọmvúpi. ¹⁶ 'Bo yị dō mi kuyé, 'í jị 'bá ālu, dōku 'bá ịrị ụrụkọ' 'bée mụzú mí vúgá sī ındī, ā'diātāsīyā 'Tā ārēvú céré lẹkí dō útú ícá pịrị, lē 'bá ịrị, dōku 'bá na tā rī ndre' 'bá ī mị sī rá ni pi ā adrikí ındī.' ¹⁷ Gā dō 'bá mí ní jị 'dī' 'bée ẹ tị yigá sī, 'í jị tā ni mụyú ūlūú 'bá kānísā vé rī pi ní. Gā dō

* **18:11** 18:11 Átángá véřęsī 11 agá 'dīri, búkū Mätáyo vé ī ní sīi Gīrīkī tị sī drịdrị rī agá 'dāāyo, 'bo gókí sīi búkū Mätáyo vé vúlẹ rī agá rá. **18:16** 18:16 Dětōrōnómē 19:15

'bá kánísá vé rī pi ē tī yīgá sī, 'í ku ā adri kú págánō rú, dōku ā adri kú 'bá mūfēngā umbe jezú rī u'duǵipi ni tīnī.

18 “Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, tā ĩmi ní úmbé vū drīgé nōgó gí rī, Múngú ri kpá úmbé 'bū gé 'dālé rá, tā ĩmi ní oyuǵu vū drīgé nōgó gí rī, Múngú ri kpá oyuǵu 'bū gé 'dālé rá.

19 “Á lē 'yoó ĩmi ní dījī, 'bá ĩrī úmúkí dō ĩ tī tā āzi zizú vū drīgé nōgó, má Ētépī 'bū gé rī kōpivé tā rī ā'yī rá. 20 Kúru 'bá ĩrī, dōku 'bá na, úmúkí dō ĩ mā rú sī, ma adri kōpi āsámvú gé.”

Nāpí 'bá ógúpī ri trūúpi ku rī vé rī

21 Kúru Pétērō ní ímúzá Yésū ri zizú kīnī, “Úpí, má édrīpī 'o dō ma ũnjí, mā trū ĩri caá vú be ngōpí? Mā trū ĩri caá vú be ézīrī?”

22 Yésū ní újázú Pétērō ní kīnī, “Adri 'yéǵá vú be ézīrī ku, 'bo ā adri vú be pūkú ézīrī drī ni ézīrī.

23 “Kúru ũ'bīkí mālūngā 'bū vé rī 'bāgú lēpī mūfēngā 'í ní sēé ívé ātí'bá rī pi ní mēřī rú rī ā tā nījīpi rī sī. 24 'Bāgú rī kā 'dó ívé mūfēngā rī úmú gōó, ĩ ní ágó mūfēngā é'yīpī jūru āmbúgú sī élifū mūdri rī ĩjízú ímúzá pá tuzú 'bāgú rī ędretī gé. 25 'Bo ātí'bāgú rī ní mēřī rī ũfēé kuyé rī sī, 'bāgú rī kīnī, ā uzíkí ĩrivé ngá ārēvú céré, ā uzíkí kpá ĩrivé ũkú anjīná rī pi be ĩndī, ā ũfē rí mēřī rī ānī.

26 “Kúru ātí'bāgú rī ní kūmūcí ũtízú 'bāgú rī ędretī gé, ĩri ní 'bāgú rī mázú kīnī, “Í ku má ní sá, ma ímú mívé mūfēngā ārēvú ũfē gō céré rá!” 27 'Bāgú rī ndre ĩrivé ĩzāngā, gō mēřī rī vé tā kuú rá, oyuǵu ātí'bá rī muǵú rī.

28 “Bo ātí'bāgú rī kā 'deé muǵú gí, kōpi mukí ĩ řsú ógúpī ātí'bāgú

ívé mūfēngā fífí ęnjīpi ęnjīęnjī rī† é'yīpī mūdūrūlū ālu rī be. ĩri ní ātí'bāgú rī ruǵú, ũlélé ni ĩnjízú. ĩri ní 'yozú kīnī, ‘Mí ũfē mávé mūfēngā ú'díkírīná nōgó!’

29 “Ātí'bāgú rī ní kūmūcí ũtízú ĩri ędretī gé, ĩri mázú drī ĩrī sī kīnī, “Í ku má ní sá, ma ímú mívé mūfēngā ũfē gō vúlé rá.’

30 “Bo ágó rī gā ĩrivé tā ā'yīgá sī, gō ĩri 'beé jó ĩ ní rizú āngū ũ'yízú rī agá, ā muǵu adrii 'dālé cīmgbá ũfē dō ívé mūfēngā ũgbále gí ká. 31 Ātí'bá uruǵo ká tā 'i ngaápi 'dīri ndreé, kōpi gōkí adrii ĩzāngā sī. Kōpi ní muǵú tā 'i ngaápi 'dīri ũlüzú 'bāgú rī ní.

32 “Kúru 'bāgú rī ní ātí'bāgú drīdrī 'dāri zizú ímúzá 'í vúgá nōó, ĩri ní 'yozú ĩri ní kīnī, ‘Mí ātí'bá ũnjí, á ku ándúru mēřī mí ní 'duǵú rī rá, ā'diātāsīyā mí ímú ándúru ngoó má ędretī gé rá. 33 Mí té mí ógúpī ātí'bāgú rī vé ĩzāngā ndre sū má ní mívé ĩzāngā ndreé rī tīnī.’ 34 'Bāgú rī ē éří ve ũnjí ũnjí, jī ātí'bāgú rī muǵu suú jó ĩ ní rizú āngū ũ'yízú rī agá, ā muǵu adrii 'dālé cīmgbá ũfē dō ívé mūfēngā ũgbále gí ká.

35 “Īmi trūkí dō ĩmi ógūpī Yésū ri é'yī'bá gí rī pi ku, má Ētépī 'bū gé rī trū kpá ĩmi ku.”

19

Ayīngará ágó pi vé ũkú be rī (Mārākō 10:1-12)

1 Yésū ká tā 'dī'bée átá deę, ĩri ní füzú āngū Gālíláyā vé rī agásī, ĩri ní muǵú āngū Yūdáyā vé rī gé yījī āmbúgú dīpī dīdī Yáridéní vé rī ā wōǵkō gá álésī. 2 'Bá bītrīká 'dekí muǵú Yésū ā vūdrī gé sī, Yésū ídrí 'bá drā be rī pi rá.

3 Fārúsī uruǵo'bée ímúkí vú ni gé, kōpi lēkí ĩri ũ'bījī. Kōpi ní ĩri

† 18:24 18:24 Mūfēngā jūru āmbúgú élifū mūdri rī agá rī: 'Bá rī nga dō ézī íli mūdri drī ni tōwū, ĩ 'bá rī ũfē mūfēngā jūru āmbúgú ālu ni sī. † 18:28 18:28 Mūfēngā fífí ęnjīpi ęnjīęnjī rī: 'Bá rī nga dō ézī ũ'dú ālu, ĩ 'bá rī ũfē mūfēngā fífí ęnjīpi ęnjīęnjī ālu ni sī.

zizú kīnī, “Tāimbī ā'yī nyo 'yozú kīnī, 'bá ágó ri ícǒ ívé ũkú dro tā ā pá āzi sī 'dīni rá?”

⁴ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Īmi lākī bŭkū Múngú vé rī agá 'yozú kīnī, í'dóngará gá 'dāá, 'Múngú gbi ágó pi ũkú be' 'dīni kuyé?”

⁵ Múngú 'yo kīnī, “Tā 'dīri sī, 'bá ágó ri ívé étépī ku, ĩri ívé éndrēpī ku, kōpi ĩ úmú ũkú ni be, 'bá ĩrī 'dī'bée ĩ úmú adri rŭ'bá ālu.” ⁶ 'Bo kōpi acokī ĩ ku, kōpi adri rŭ'bá ālu. Kúru 'bá Múngú ní úmú gí 'dī'bée, lē 'bá āzi ā aco kōpi ásámvú ku.”

⁷ Fārŭsī rī pi ní Yēsū ri zizú kīnī, “Mósē sē tāimbī kīnī, 'Ágó ri kōkōbī sē ũkú ni ní, ĩri drozú ānī rá' āsī?”

⁸ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Mósē ā'yī ĩmi ní, ĩmi ícǒ ĩmi ayī ĩmi ũkúpī be rá, ā'diātāsīyā ĩmī éšī tete. 'Bo í'dóngará gá 'dāá, tā rī adri 'dīni kuyé. ⁹ Á lē lūu ĩmi ní 'dīni, 'bá ívé ũkú droopi rá, gōopi ũkú āzi túngú ni jeepi rī, 'o 'dīri tā ũnjī ōwŭ vé ni, tā ágó ní ícǒzú ívé ũkú drozú ānī rá rī, ũkú rī fŭ dō muŭ laá ágó āzi túngú ni be ká.”

¹⁰ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi ní 'yozú kīnī, “Tā ágó pi vé ũkú be rī, ĩri dō 'dīri tīnī, múké ni, lē 'bá rī ní adrizú ũkú ākó.”

¹¹ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “'Bá céré ngakī tā ĩmi ní 'yoó 'dīri ā'yī ku, Múngú 'bā dō tā 'dīri 'bá rī éšī agá nī ká, ícǒ ũkú jeé ku. ¹² Ágō ũrukō'bée tīkī kōpi kú 'báná rŭ. Ūrukō'bée ícákī 'báná rŭ ā'diātāsīyā í'dúkī kōpi ágélé gí, ũrukō'bée lēkī íngá adrii 'dīni ũkú ākó, mālŭngā 'bŭ vé rī ā tā sī. 'Bá rī lē dō tā ĩ ní 'yoó 'dīri 'duŭ ngaa, ā 'du ngaa ĩyí.”

Yēsū 'bā tākīri anjiná nyíríná rī pi drīgé

(Mārākō 10:13-16; Lúkā 18:15-17)

¹³ Kúru 'bá ũrukō ní ívé anjiná nyíríná rī pi íjízú Yēsū vúgá nōó, Yēsū ā tī rí drī kōpi drīgé, āzini ā zī rí kōpi ní Múngú rī. 'Bo Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi kīnī, lē 'bá rī pi ē íjīkī anjiná rī pi Yēsū vú nōó ku.

¹⁴ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ā ugakī anjiná nyíríná rī pi ní létī ku, ĩmi kukī kōpi ē ímúkī má vúgá nōó! Ā'diātāsīyā mālŭngā 'bŭ vé rī, ĩri adri 'bá adri'bée sŭ anjiná nyíríná nō'bée tīnī rī pi vé ni.”

¹⁵ Yēsū ní drī tīzú anjiná nyíríná rī pi drīgé, vŭdrī ni gé, ĩri ní gōzú 'dezú muŭzú 'dīisī rá.

Ágó ā'bú be rī vé tā

(Mārākō 10:17-31; Lúkā 18:18-30)

¹⁶ Ágó āzi ní ímúzá Yēsū vúgá nōó, ĩri ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “'Īmbápi, ngá múké má ní ícǒ 'oó, mā ĩsŭ rí ídri 'dání'dání rī ānī rī ā'dī?”

¹⁷ Yēsū ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Ngá mí ní ma zizú tā múké ā tā sī rī ā'dī? 'Bá múké rī 'yéná Múngú 'i. 'Í lē dō ídri 'dání'dání rī ĩsŭ, ngá múké rī, lē mí 'du tāimbī rī vé tā ngaa.”

¹⁸ Ágó rī ní Yēsū ri zizú kīnī, “Tāimbī ngōri?”

Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “'Lē mí 'dī 'bá ku, lē mí 'bā ōwŭ ku, lē mí ũgŭ 'bá āzi ā ngá ku, lē mí ũlī ũnjō 'bá āzi drīgé ku, ¹⁹ lē mí ĩnjī mí étépī pi mí éndrēpī be ĩnjīnjī.' 'Lē mí lē 'bá mí gārā gá rī sŭ mí ní mí rŭ'bá lē rī tīnī.' ”

²⁰ Ágó rī ní újázú Yēsū ní kīnī, “Á 'du tāimbī 'dī'bée vé tā ngaa céré rá. Ngá āzi nyo má ní gōó 'oó dīi ni anigé?”

²¹ Yēsū ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “'Í lē dō mí adri múké ézī Múngú vé rī ā ngangará gá, mí ũzī ngá mívé

rĩ pi ãrêvú céré, mí awa mũfêngã ni 'bá ngá ãkó rĩ pi ní, mí ímú má pámvú ùbĩí, mí kúru ã'bu 'bũ gé 'dãá rĩ ísú rá.”

²² Ágó rĩ kã tâ 'dĩri yĩí, ẹsị ni ísú ízãngã, gō 'deé mujú 'dĩisĩ rá, ã'diãtãsiyã ìri ã'bu be ambamba.

²³ Yẹsũ ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'ba rĩ pi ní kĩnĩ, “Ádarú á lē 'yoó ìmi ní 'dĩni, 'bá ã'bu be rĩ vé fíngará mālũngã 'bũ vé rĩ agá rĩ, tâ ni ùkpó ùkpó. ²⁴ Á lē 'yoó ìmi ní dđĩ kĩnĩ, kãmĩlō vé fíngará sĩndánĩ ã ùlě gá sĩ rĩ mbamba, 'bo 'bá ã'bu be rĩ vé fíngará mālũngã Múngú vé rĩ agá rĩ mba ndeé rá.”

²⁵ 'Bá Yẹsũ ã pámvú ùbĩ'ba rĩ pi kã tâ 'dĩri yĩí, sē kọpi ē drĩ ábá ãní rá, * kọpi ní zizú kĩnĩ, “'Bá ì ní ícó paá rá rĩ, ìri adri ã'di 'i?”

²⁶ Yẹsũ ní ãngũ ndrezú kọpi vúgá 'dãlé, ìri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Tã 'dĩri mbamba 'bá áda ní, 'bo tâ ãrêvú céré Múngú ri ícó 'o rá.”

²⁷ Pétêró ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “'Í ndre drĩ ká! 'Bá kuki 'bávé ngá ãrêvú céré, 'bã ri mí pámvú ùbĩ! Ngá ùmvúlésĩ 'bá ní ísú rĩ ã'di?”

²⁸ Yẹsũ ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Ádarú á lē lūũ ìmi ní 'dĩni, ma 'Bá Mvã 'i, sã má ní ímúzá vũ rĩ údézú ícázú ú'dí, ãzini má ní ímúzá úrízú mávé lúpá mālũngã vé 'i ní íngúngũ rĩ drĩgé rĩ kãdō ícó, ìmi rĩ'ba má pámvú ùbĩ'ba 'dĩ'bée, ìmi kpá ímú úrí lúpá mudrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi drĩgé, ìmi tâ lị sùrú mudrĩ drĩ ni ìrĩ Ìsêrélê vé rĩ pi drĩgé nĩ. ²⁹ 'Bá céré ìvé jó ku'ba, ẹdrípìì ku'ba, ọmvúpìì ku'ba, ẹtépìì ku'ba, ẹndrípìì ku'ba, an-jińá ku'ba, ãzini ìvé ọmvú ku'ba má tâ sĩ rĩ pi, 'i ímú kọpi ní 'bá kọpi ní kuú, ãzini ngá kọpi ní kuú rĩ pi ùfē vú be mũdđũrũlũ álu, ãzini

kọpi ímú ídri 'dáni'dáni rĩ ísú rá. ³⁰ 'Bá kárákará 'yo'ba kĩnĩ, 'i drĩdrĩ rĩ pi, kọpi ímú adri ùdđũmbítã. 'Bá kárákará adri'ba ùdđũmbítã rĩ pi, kọpi ímú adri drĩdrĩ.”

20

'Bá ẹzị nga'ba ọmvú agá rĩ pi vé tã

¹ Yẹsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Mālũngã 'bũ vé rĩ vé tâ adri sũ ágó ọmvú 'ãápi, mujúpi ù'bútì 'bá ẹzì vé ni ndãápi 'i ùfē rí kọpi ùfēfē rĩ tịni. ² Ágó rĩ ã'yĩ 'bá ẹzì vé rĩ pi ùfēé mũfêngã fífì ẹnjìpi ẹnjìjẹnì álu 'i ní rizú ãngũ ùfēzú ãní ù'dú álu vé rĩ sĩ, ìri ní kúru kọpi pèzú mujú ọmvú agá 'dãá.

³ “Kã mujú adrii sã úrõmĩ ù'bútìjã vé rĩ gé, ìri ní 'dezú mujú jòkõnì gé, kã mujú caá jòkõnì gé 'dãá, ísú 'bá ọrukọ tukí pá kuú jòkõnì agá 'dãá, ẹzì kọpi ní ngaánga ni 'dãáyo. ⁴ Ìri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, 'Ìmi mují ẹzì ngaá mávé ọmvú agá, ma ícó ìmi ùfē múké rá.’ ⁵ Kúru kọpi ní 'dezú mujú.

“Gõ kpá 'deé mujú jòkõnì gé 'dãá dđì, ùtú mgbímgbi gé 'dĩgé, gō kpá 'i ẹndìì mujú dđì sã na ùndrèjã vé rĩ gé, átá kpá tâ rĩ sũ 'i ní átá drĩdrĩ rĩ tịni. ⁶ Sã tọwú ùndrèjã vé rĩ gé, gō kpá mujú jòkõnì gé 'dãá dđì. Ísú kpá 'bá ọrukọ tukí pá kú jòkõnì agá 'dãá, ẹzì kọpi ní ngaánga ni 'dãáyo. Ìri ní kọpi zizú kĩnĩ, 'Ngá ìmi ní pá tuzú kuú jòkõnì agá nõgó ùtú njìí ẹzì ãkó rĩ ã'di?”

⁷ “Kọpi ní újázú ìri ní kĩnĩ, “'Bá ãzi zì 'bã ẹzì gé kuyé.’

“Ágó rĩ ní újázú kọpi ní kĩnĩ, 'Ìmi mují ẹzì ngaá mávé ọmvú agá.’

* **19:25** 19:25 Sē kọpi ē drĩ ábá ãní rá: 'Bá Yẹsũ ã pámvú ùbĩ'ba rĩ ē drĩ ábá tâ 'dĩri sĩ, ã'diãtãsiyã Yãhũdĩ rĩ pi ùsũkĩ kĩnĩ, 'bã rĩ dō ã'bu be, ìri lū 'yozú kĩnĩ, Múngú sē ìri ní tãkiri gĩ, ìri ícó fì 'bũ gé 'dãlé rá.

8 “Ūtú rī kâ muꝝ 'deé, ómvú 'dīpa ní ágó ĩ ní 'bāá drīkoma rú rī zizú ímúꝝ 'í vúgá nõó, ĩri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Í zị 'bá ẹzị nga'ba rī pi, mí ùfē kòpivé mūfēngā, mí 'í'dó 'bá ímú'ba vúlé rú rī pi ùfēé drīdrī, mí ùfē 'bá rī pi muꝝú cīngbá cazú ímú'ba drīdrī rī pi vúgá.”

9 “‘Bá ẹzị nga'ba rī pi kâ ẹzị rī ngaá caá sâ tōwú ùndrēná vé rī gé gí, ĩ ní 'bá álu álu ní mūfēngā fifi ẹnǰǰipi ẹnǰǰēnǰ álu ni sēzú ú'dú álu vé nī. 10 ‘Bá ĩ ní 'bāá ẹzị rī ngaá drīdrī rī pi kâ ícá, kòpi ùsũkí déna ĩ mūfēngā rī sē ĩ ní aga rá. ‘Bo kòpi ísũkí céré trōtrō. 11 Kòpi kâ mūfēngā rī ísú, kòpi 'dekí rií unuú ómvú 'dīpa ẹndrētị gé. 12 Kòpi ní 'yozú kīnī, “Bá ĩ ní íjị ẹzị ngaá vúlé rú nõ'bée ngakí ẹzị rī 'yéná sâ álu, mí ùfē 'bá kòpi be céré trōtrō, ísúꝝ 'bá ngakí ẹzị rī ùtú nǰǰí, ùtú ri 'bá zāá ómvú rī aga 'dāá.

13 “‘Bo ómvú 'dīpa ní újázú álu ni ní kīnī, ‘Mâ ùndī, á 'o mí ùnjí kuyé. ‘Bá yíkí 'bâ mi be, mí ẹ'yí rá 'yozú kīnī, ú'dú álu, mâ ùfē mí mūfēngā fifi ẹnǰǰipi ẹnǰǰēnǰ álu ni sī 'díní kuyé? 14 Mí ẹ'yí mívé mūfēngā, 'í 'de muꝝ 'bětị. Á lē mūfēngā rī sēé ágó ẹzị ngaápi vúlé rú nõri ní gbā má ní sēé mí ní rī pí. 15 Mūfēngā mávé rī sī, ma ícá tã má ní lēé 'oó rī 'o ání rá. Ngá mí ní ẹsị ùnjí 'bázú tã má ní 'oó múké 'bá rī pi ní rī sī rī á'di?”

16 “‘Bá adri'ba ùdũmbítã rī pi, kòpi ímú adri drīdrī, 'bá adri'ba drīdrī rī pi, kòpi ímú adri ùdũmbítã.”

Yēsũ átá ívé drāngará ā tā dǰǰí

(Mārākō 10:32-34; Lúkã 18:31-34)

17 Yēsũ kâ rií 'deé muꝝ Yērúsalémã gá 'dāá, ĩri ní ívé 'bá 'í pámvú ùbī'ba muꝝrị drī ìrī rī pi

zizú gārã gá, ĩri ní 'yozú kòpi ní kīnī, 18 “‘Bá kādō caá Yērúsalémã gá 'dāá, atala atala rī pi drīgé rī pi 'bá tǎimbí ímbá'ba rī pi be, kòpi ímú 'Bá Mvã ā ùli 'be rá. Kòpi ímú 'yo, ā 'díkí ĩri drāá 'dīsī rá. 19 Kòpi ímú ĩri sē 'bá adri'ba Yāhúdī rú ku rī pi drīgé, 'bá adri'ba Yāhúdī rú ku rī pi ímú gú ĩri sī guꝝ, kòpi ĩri ùgbã, kòpi ĩri gbã pētị alambaku sigé. 'Bo ú'dú na ni gé, ĩri gō íngá ídri rú drāngará galésī rá!”

'Bá rī lē dō adrii āmbúgú, ā 'bã 'i adrii átí'ba rú.

(Mārākō 10:35-45)

20 Kúru Zēbédáyō ũkú ni ní ímúꝝ Yēsũ vúgá ívé anjì āgō ìrī* rī pi be, ĩri ní kũmúci ùtízú vūgá, ĩri ní Yēsũ ri zizú Yēsũ ā 'o 'í ní tã múké.

21 Yēsũ ní ĩri zizú kīnī, “Ngá mí ní lēé mâ 'o mí ní rī ā'di?”

Ūkú rī ní újázú Yēsũ ní kīnī, “Mí kādō mívé mālūngā ruꝝ, lē mí 'bã mávé anjì āgō ìrī 'dī'bée, álu rī ā úrí mívé drī ẹndepi gé, ázi rī ā úrí mívé drī íjị gé.”

22 Yēsũ ní 'yozú kīnī, “Ími nǰkí tã zịbe kuyé, ĩmi nyo ícá ā'yí ìzāngā nya sũ má ní nyaá rī tǰnì rá?”

Kòpi ní újázú kīnī, “‘Bã ícá rá.”

23 Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Ími ímú ìzāngā nya sũ má ní nyaá rī tǰnì, 'bo má ícá ĩmi ní vūrã sēé muꝝú úrízú mâ drī ẹndepi gé, dōku mâ drī íjị gé 'díní ku, má Ẹtēpi údé vūrã rī pi 'bá 'í ní ùpēé kuú ìnógósí gí rī pi ní, kòpi ā muꝝkí rí adrii vūrã rī pi aga.”

24 'Bá Yēsũ ā pámvú ùbī'ba muꝝrị rī pi kâ tã 'dīri yǰǰí, kòpi ẹ ẹsị ve 'bá ìrī adri'bée ẹdrípǰ rú 'dī'bée ní ùnjí ùnjí. 25 'Bo Yēsũ ní ívé 'bá 'í pámvú ùbī'ba rī pi zizú ímúꝝ 'í vúgá nõlé, ĩri ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Ími nǰkí rá, 'bágú 'bá adri'ba Yāhúdī rú ku rī

* 20:20 20:20 Anjì āgō ìrī: Anjì āgō ìrī 'dī'bée ā rú, Yōkóbù pi Yūwání be.

pi vé rī pi ri ívé ũkpō i'da rizú tā ɛ̃nj̄ɛ̃nj̄ 'bázú 'bá adri'bá Yāhúđĩ rú ku rī pi dr̄ígé, k̄pívé ũgalaku rī pi kpá ri tā ɛ̃nj̄ 'bá ɛ̃nj̄ɛ̃nj̄ ni pi ũ'bā 'bá adri'bá Yāhúđĩ rú ku rī pi dr̄ígé. ²⁶ Īmi āsámví gé 'd̄ígé, lē tā rī ā adri sū 'd̄iri t̄inj̄ ku. Īmi āsámví gé 'd̄ígé, 'bá rī lē dō adrii 'bá āmbúgú rú, lē ā 'bā 'i adrii āti'bá ĩmivé ni. ²⁷ 'Bá rī lē dō adrii āmbúgú 'bá rī pi dr̄ígé sī céré, lē ā 'bā 'i adrii túgɛ̄r̄i ĩmivé ni. ²⁸ Ma 'Bá Mvá 'i, má ímú adrii 'yozú k̄inī, 'bá rī pi ɛ̄ ímúkí rí má ní ɛ̄z̄i ngaá yā 'd̄ini ku, má ímú ɛ̄z̄i ngaá 'bá rī pi ɛ̄ ĩzā kozú, má adi mávé ídri 'bá kárakará pi ɛ̄ dr̄i jezú āní.”

Yēsū z̄i 'bá ĩr̄i m̄i be ɛ̄s̄i' 'bá ḡi ni pi ɛ̄ m̄i āngū ndreé

(Mārākō 10:46-52; Lúkā 18:35-43)

²⁹ Yēsū pi ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rī pi be, k̄opi k̄a rii fūu mužú Yér̄ikō agāsī, 'bá b̄itr̄iká 'dek̄i mužú k̄opi ā v̄udr̄i gé sī. ³⁰ 'Bá ĩr̄i m̄i be ɛ̄s̄i' 'bá ḡi ni pi úr̄ikí kuú l̄et̄i ā gārā gá. K̄opi k̄a ȳi Yēsū ri aga mužú ĩ gārā gá sī, k̄opi ní trezú ũ'd̄úkó be ɛ̄r̄u 'd̄āá k̄inī, “Úpí, Dāwúđĩ ā Mvá rī, 'i ndre ĩzāngā 'bávé rī fō!”

³¹ 'Bá b̄itr̄iká rī pi trek̄i k̄opi dr̄ígé k̄inī, “Īmi új̄ikí k̄iri.” 'Bo k̄opi gōkí treé ũ'd̄úkó be ɛ̄r̄u 'd̄āá k̄inī, “Úpí, Dāwúđĩ ā Mvá rī, 'i ndre ĩzāngā 'bávé rī fō!”

³² Yēsū ní pá tuzú, ĩri ní k̄opi z̄izú k̄inī, “'Í l̄ék̄i mā 'o ĩmi ní ā'di?”

³³ K̄opi ní 'yozú Yēsū ní k̄inī, “Úpí, 'bá l̄ék̄i m̄i z̄i 'bá m̄i, 'bá ndrek̄i rí āngū fō.”

³⁴ Yēsū ɛ̄ ɛ̄s̄i' ĩs̄u ĩzāngā k̄opi sī, ĩri ní k̄opi ɛ̄ m̄i úlózú. Koro k̄opi

ɛ̄ m̄i ní 'i z̄izú āngū ndrezú, k̄opi ní 'dezú mužú Yēsū vúgá sī.

21

Yēsū vé fingará Yēr̄úsālēmā agá rī

(Mārākō 11:1-11; Lúkā 19:28-38; Yūwánī 12:12-19)

¹ Yēsū pi ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rī pi be, k̄opi k̄a rii mužú Yēr̄úsālēmā gá 'd̄āá, dr̄idr̄i ni, k̄opi cak̄i k̄ur̄ú mādāṅa Bēt̄éfágé vé rī gé, ĩr̄ā Ōlívē* vé rī dr̄ígé, k̄ur̄ú rī ĩnyinā Yēr̄úsālēmā ā j̄el̄é gá. Yēsū ní ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rī pi p̄ezú ĩr̄i, ² ĩri ní 'yozú k̄opi ní k̄inī, “Īmi muk̄i k̄ur̄ú mādāṅa ĩm̄i dr̄il̄é gá 'd̄āri agá, ĩmi ca mužú dōngí ĩs̄u 'ȳikí kuú 'd̄alé mv̄opi be tr̄u, ĩmi ĩtr̄uk̄i k̄opi ĩj̄i má vúgá nōó. ³ 'Bá āzi z̄i dō ĩmi, ngá ĩmi ní rii 'oó 'd̄ini rī ā'di, ĩmi 'yok̄i ĩri ní k̄inī, ‘Úpí l̄é k̄opi nī,’ 'bá 'd̄āri íc̄o dōngí rī pi ĩp̄é ĩmúzú rá.”

⁴ Tā 'd̄iri nga 'i 'd̄ini, tā n̄éb̄i ní 'yoó rī ā nga rí 'i fūu t̄inj̄ gé b̄enī,

⁵ “'Í lū 'bá S̄ionā† vé rī pi ní k̄inī, 'Īmi ndrek̄i dr̄i ká, ĩmivé 'bāgú ri ímú ĩmi vúgá 'd̄i'di,

ĩri 'bá tā be mādā ni,

ĩri ri ĩnjú ĩmúzú dōngí sī.’ ”

⁶ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbĩ'bá rī pi 'd̄uk̄i tā rī ngaá sū Yēsū ní lūú ĩ ní rī t̄inj̄. ⁷ K̄opi ĩj̄ik̄i dōngí rī pi mv̄opi be ĩr̄itr̄ó, k̄opi ũtr̄uk̄i ívé bōngó akoó r̄uk̄ū rī pi ũ'bāá dōngí rī pi ā úgóró gá, Yēsū úr̄i bōngó rī dr̄ígé. ⁸ 'Bá kárakará ũtr̄uk̄i ívé bōngó akoó r̄uk̄ū rī pi ũ'bāá l̄et̄i dr̄ígé, ɛ̄r̄uk̄o' b̄ée muk̄i ĩb̄ib̄i vāá ũ'bāá mužú l̄et̄i rī dr̄ígé sī. ⁹ 'Bá b̄itr̄iká 'de' 'bá Yēsū ɛ̄ ɛ̄ndr̄et̄i gé dr̄idr̄i rī pi, 'de' 'bá ĩri ā v̄udr̄i gé

* **21:1** 21:1 Ōlívē: Peṭ̄i ōlívē vé rī ĩri 'a ũ'a be, ĩ íc̄o nya rá, ĩ ĩrivé ũ'a zo ũdu rú, Yāhúđĩ rī pi ri t̄ib̄i 'á'di ũdu rī sī, āzini k̄opi ri tō lāmbā agá, āci 'yūzú āni. † **21:5** 21:5 S̄ionā: S̄ionā ri ĩ kpá z̄i Yēr̄úsālēmā. **21:5** 21:5 Zākāriyā 9:9 ‡ **21:9** 21:9 'Bá ĩmúpi Úpí ā r̄u sī rī: 'Bá 'd̄iri Yēsū 'i. **21:9** 21:9 Sāwumā 118:26

rĩ pi be, kôpi ní rizú ó'úzú mužú kínĩ,

“Hôsánā Mvā Dāwúđĩ vé rĩ!”

“Tākiri ā adri 'bá ímúpi Úpĩ ā rú sĩ rĩ† drĩgé!”

“Ē íngúkĩ Múngú ưrúgégé 'bũ gé rĩ!”

¹⁰ Yēsũ ka fiĩ caá Yērúsálémā gá 'dāá, sē 'bá kũrú agá rĩ pi ní céré āyāngará. Kôpi ní zizú kínĩ, “‘Bá 'đĩri ā 'di 'i?”

¹¹ ‘Bá bĩtrĩká rĩ pi ní újázú kínĩ, ‘Ágó 'đĩri Yēsũ 'i, ĩri nēbĩ, ĩbí íngá Nāzērētā gálésĩ, āngũ Gālĩláyā vé rĩ agá.”

Yēsũ fi Jó Múngú vé rĩ agá

(*Mārākō 11:15-19; Lúkā 19:45-48; Yūwánĩ 2:13-22*)

¹² Yēsũ ní fizú Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá, údró 'bá ri' 'bá ngá je' 'bá, āzini 'bá ri' 'bá ngá ưzĩ' 'bá rĩ pi céré. Uze misá 'bá ri' 'bá mũfēngā ufu' 'bá, āzini āmámũ ưzĩ' 'bá rĩ pi vé rĩ céré u' deé ũlĩ rú vũgá. ¹³ Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Múngú 'yo ívé búkũ agá kínĩ, 'Jó mávé rĩ ĩ zĩ jó rizú ma zizú nĩ, 'bo ĩmi újákĩ jó rĩ ícá vũrā ũgũ' 'bá rĩ pi ní rizú adrizú nĩ.”

¹⁴ ‘Bá mũ be ēsĩ' 'bá gĩ rĩ pi, 'bá pá be ábá' 'bá gĩ rĩ pi be, kôpi ní ímúzú Yēsũ vũgá Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá nōó, ĩri ní kôpi ídrizú.

¹⁵ ‘Bo atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi 'bá tǎĩmbĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, kôpi ká tǎ āyázú āyāyā Yēsũ nĩ 'oó 'đĩri ndreé, āzini kôpi ká yĩĩ anjĩná rĩ pi ri útré Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá, “Hôsánā Mvā Dāwúđĩ vé rĩ,” tǎ Yēsũ ní 'oó 'đĩri sĩ, sē kôpi ā 'a ve ũnjĩ ũnjĩ.

¹⁶ Kôpi ní Yēsũ ri zizú kínĩ, “‘Í yĩ nyo tǎ anjĩná rĩ pi ní rĩĩ átá 'đĩri rá?”

Yēsũ ní újázú kôpi ní kínĩ, “Ē, ĩmi lākĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá 'yozú kínĩ,

“ ‘Anjĩná ambugu rĩ pi nyĩrĩná rĩ pi be

ímú úngó āyĩkō vé ni ngo 'dĩni' kuyé?”

¹⁷ Kúru Yēsũ ní kôpi kuzú, ĩri ní ngazú mužú kũrú Bētēniyā vé rĩ gé, adri 'dǎlé ĩnĩ be rǎ.

Yēsũ tri peṭĩ ĩ ní zĩĩ fĩgĩ rĩ

(*Mārākō 11:12-14, 20-24*)

¹⁸ Ká mužú adriĩ ũ' bũtĩ, Yēsũ ní 'i újázú gōzú kũrú Yērúsálémā vé rĩ agá 'dāá, ẹbĩrĩ fũ ĩri káyĩ. ¹⁹ Yēsũ ká rĩ 'deé mužú létĩ gé sĩ, ĩri ní peṭĩ ĩ ní zĩĩ fĩgĩ rĩ ndrezú, ĩri ní 'i útrúzú ĩnyĩnǎná peṭĩ rĩ ā gārā gá 'dāá, ĩsũ peṭĩ rĩ 'a ālunǎni kuyé, 'yéǎá bĩ ni amu kú nĩ. ĩri ní 'yozú peṭĩ rĩ ni kínĩ, “Mĩ gō 'aá đĩĩ ālunǎni ku!” Koro peṭĩ rĩ ní 'wizú.

²⁰ ‘Bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ká peṭĩ rĩ ndreé, sē kôpi ní āyāngará. Kôpi ní zizú kínĩ, “Peṭĩ nōri 'wi mbēlēǎná ngóni ngóni?”

²¹ Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kínĩ, “Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dĩni, ĩmi dō ẹ'yĩngará be, āzini ĩmivé yĩkĩ awa dō 'i ĩrĩ kuyé, ĩmi ícó tǎ má ní 'oó peṭĩ 'đĩri ā rũ' 'bá gá rĩ 'o rá, ĩmi ícó tǎ ưrũkọ' 'bée 'o rá. ĩmi dō ẹ'yĩngará be, ĩmi ícó 'yo írā 'đĩri ní, ‘Í nĩĩ mi ngaá mužú 'deé yĩĩ tafu rĩ agá 'dāá, ĩri ícó 'i nga rá.

²² ĩmi dō ẹ'yĩngará be, ngá ĩmi ní zĩĩ Múngú vũgá rĩ, ĩmi ícó ĩsũ rá.”

Yāhúđĩ rĩ pi zĩkĩ ũkpō Yēsũ ní ẹzĩ ngazú rĩ vé tǎ

(*Mārākō 11:27-33; Lúkā 20:1-8*)

²³ Yēsũ ká fiĩ mužú Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá, ká 'dó 'bá rĩ pi ímbá, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, drĩkoma rĩ pi be, kôpi ní ímúzú Yēsũ vũgá nōó, kôpi ní ĩri zizú kínĩ, “Mĩ ĩsũ ũkpō mí ní rizú tǎ 'dĩ' 'bée 'ozú rĩ ā 'di vũgá? Ā 'di sē mí ní ũkpō rizú tǎ 'dĩ' 'bée 'ozú rĩ nĩ?”

24 Yésū ní újázú kòpì ní kīnī, “Á lē ìmì zìjì tǎ àlù sī, ìmì újákí dō má ní gí, ma ícò ìmì ní ùkpò má ní rizú tǎ 'dī'bée 'ozú rī lū rá. 25 Ùkpò Yūwánī ní bātízímù sēzú rī íbì íngá 'bù gélésì, dōku íbì íngá 'bá áda vúgá?”

Kòpì ní rizú tǎ 'dīrì átázú ì āsámvú gé sī kīnī, “Bá 'yokí dō, 'Ùkpò 'dīrì íngá 'bù gélésì,' ìrì 'bà zì, 'Ìmì ẹ'yìkí dí ìrì kuyé ā sī?” 26 'Bo 'bá 'yokí dō, 'Ùkpò 'dīrì íngá 'bá áda vúgálésì,' 'bá rī pì íngá 'bá drìgè ùnjì ùnjì, ā'diātāsìyā 'bá 'dī'bée ọ̀sùkí kīnī, Yūwánī rì nẹbì.”

27 Kúru kòpì ní újázú Yésū ní kīnī, “Bá nḱí kuyé.”

Kúru Yésū ní újázú kòpì ní kīnī, “Má ícò ùkpò má ní tǎ 'ozú rī lūú ìmì ní ku.”

Nāpí ànjì āgō ìrì rī pì vé rī

28 Yésū ní 'yozú kīnī, “Á lē ìmì ní ú'dógú'dógú ànjì āgō ìrì pì vé ní ùlūú, ìmì kúru tǎ ìmì ní ọ̀sùú rī lū má ní. Ágò āzì ànjì āgō be ìrì, ágò rì 'de muú ívé mvá kǎyú rī vúgá 'dǎá, ìrì ní 'yozú kīnī, 'Má mvá rī, àndrù sī lē mī mu ẹ̀zì ngáá ọ̀mvú agá.’

29 “Mvá rī ní újázú ẹ̀tẹ̀pì ní kīnī, 'Á mu ku!' 'Bo gō 'ì umí újá, 'deé muú rá.

30 “Ẹ̀tẹ̀pì gō 'deé muú ívé mvá āzì rī vúgá, 'yo kpá ìrì ní tǎ rī sù ìrì ní 'yoó mvá kǎyú rī ní rī tìnjì. Mvá rī újá ẹ̀tẹ̀pì ní kīnī, 'Bābá, ma mu rá,' 'bo mu kuyé.”

31 Yésū ní kòpì zìzú kīnī, “Anjì ìrì 'dī'bée āsámvú gé, mvá ẹ̀tẹ̀pì vé tǎ 'duúpì ngáápi rá rī, ìrì mvá ngōrì?”

Kòpì ní újázú kīnī, “Mvá kǎyú rī.”

Yésū ní 'yozú kòpì ní kīnī, “Ádarú á lē 'yoó ìmì ní 'dīnì, 'bá mǔfēngā umbe jezú rī u'du' 'bá rī pì uruko, ùkú uruko ọ̀wú rú rì 'bá ì rù' 'bá ọ̀zì' 'bá rī pì be, kòpì fì mǎlūngā Múngú vé rī agá 'dǎá ìmì sī drìdrì. 32 Yūwánī ìmú ìmì ní létì pìrì Múngú vé rī ùlūú, 'bo ìmì ẹ̀'yìkí ìrì kuyé, 'bá mǔfēngā umbe jezú rī u'du' 'bá rī pì, āzì ùkú ọ̀wú rú rì 'bá ì rù' 'bá ọ̀zì' 'bá rī pì ẹ̀'yìkí ìrì rá. Ìmì ndrekí drì ká, 'bá mǔfēngā u'du' 'bá rī pì, āzì ùkú ọ̀wú rú ì rù' 'bá ọ̀zì' 'bá rī pì újákí ẹ̀sì ú' dǔkó ìrì ní ùlūú rī sī rá, 'bo ìmì újákí ẹ̀sì ìrì ẹ̀'yìzú kuyé.”

Nāpí āgō ọ̀mvú 'ǎ' 'bá rī pì vé rī (Mārākō 12:1-12; Lúkā 20:9-19)

33 Yésū ní 'yozú atala atala rī pì drìgè rī pì ní, āzì Fārūsì rī pì ní kīnī, “Nāpí āzì 'dī, ìmì yìkí drì ká, ágò āzì 'ā ọ̀mvú, sa pẹ̀tì vīnyō vé rī pì ọ̀mvú rī agá, sì ābì ọ̀mvú rī ā gārā gá sī kúrù, ga 'bù rizú ù'a rī zozú vīnyō rú. Sì lágáraka uru 'dǎá rizú ọ̀mvú rī ùtẹ̀zú ānì. Kúru ìrì ní 'bá 'bázú rizú ẹ̀zì ngazú ívé ọ̀mvú rī agá, ìrì ní 'dezú muúú āngū āzì gé. 34 Lókí ì ní vīnyō ā ù'a ìkūnázú rī kǎ ícò, ìrì ní ívé ātì' 'bá rī pì pẹ̀zú muúú ívé vīnyō ā vúgú ì ní ìkūnāá rī ìjìzú.

35 “Bá ẹ̀zì nga' 'bá rī pì ní ìrìvé ātì' 'bá ìlù ní ruzú fuzú, kòpì 'dìkí àlù ní drǎá rá, kòpì úvìkí āzì rī ìrǎ sī. 36 Kúru ọ̀mvú 'dìpa ní ívé ātì' 'bá uruko' 'bée pẹ̀zú muúú kárakarà kòpì vúgá 'dǎá, kǎlǎfè ní agá ìrì ní pẹ̀ drìdrì 'dǎ' 'bée rá. 'Bo 'bá ẹ̀zì nga' 'bá rī pì 'okí ātì' 'bá rī pì ùnjì, sù ì ní drìdrì 'dǎ' 'bée 'oó ùnjì rī tìnjì.

37 Ọ̀dù ní gé, pẹ̀ ívé mvá muúú kòpì vúgá 'dǎá, ọ̀sù 'ì ẹ̀sì agá 'dǎlè kīnī, 'Kòpì ícò mávé mvá ìnjì rá.’

§ 21:33 21:33 Pẹ̀tì vīnyō vé rī: Yāhūdī rī pì 'dúkì pẹ̀tì vīnyō vé rī ā tǎ 'bǎá tǎ āmbúgú rú, kòpì rì ù'a ní zò vīnyō sù rú. Múngú ìpè 'bá Ìsērélè vé rī pì adrii 'bá ívé ní, kòpì ā adrikí rì sù pẹ̀tì vīnyō vé Múngú ní saá 'aápi ù'a be rī tìnjì. Nāpí pẹ̀tì vīnyō vé 'dīrì, sè 'bá tǎimbì ímbá' 'bá rī pì atala atala rī pì drìgè rī pì be nḱí á má rá 'yozú kīnī Yésū rì ívé tǎ átá. 'Í lǎ Sǎwúmá 80:8-16; Ísáyá 5:1-7; Yērēmíyá 2:21; Mátáyo 21:33-46; Mārākō 12:1-12; Lúkā 20:9-19.

38 “Bo 'bá ězị nga' bá rĩ pi ká ágọ rĩ vé mvá ágọ rĩ ndree, kọpi ní átázú ị ́ásámvú gé sị kíní, 'Mvá 'dírí ímú úrí ́etẹpi vé ́bú tị gé nĩ. Lẹ 'bá 'díkí ịrị rá, 'bá úríkí rí ́bú rĩ tị gé nĩ.’ 39 Kọpi ní mvá rĩ ruzú, kọpi sekí ịrị muzú ọmvú rĩ agásí ́ámvé, kọpi 'díkí ịrị dráá rá.”

40 Yésú ní kọpi zizú kíní, “Kúru ọmvú 'dịpa kádó ícá, ịrị tã ngóni ní 'o 'bá ězị nga' bá rĩ pi ní?”

41 Atala atala rĩ pi dríge rĩ pi, Fārúsị rĩ pi be, kọpi ní 'yozú kíní, “Ágọ rĩ ícọ 'bá ́esị be ́unjí 'dĩ' bée ú'dí ́udrā cére 'dịsị rá. Kúru ịrị ímú 'bá uruko' bée 'bá ězị nga ívé ọmvú vinyọ vé rĩ agá, ́ikúnákí dō vinyọ rĩ gí, kọpi ́a sẹkí rí ívé rĩ ́a vúgú.”

42 Yésú ní kọpi zizú kíní, “Ìmi lākí tã ị ní sị Búkú Múngú vé rĩ agá rĩ kuyé? Kíní,

“ ‘Írā ándúrú 'bá jó sị' bá rĩ pi ní gāá sị rĩ,
 újā nóni 'i ícá ́írā sẹepi jó rĩ ní pá tuzú ́aní ́ukpó ́ukpó ní.

Úpí 'o tã 'dírí nĩ,
 sẹ 'bá ní ́ayāngará.’

43 “Kúru á 'yoó ́imi ní 'díní, mālūngā Múngú vé rĩ ị ímú 'du ́imi dríge sị rá, ị ímú sẹ 'bá ́irivé tã 'du' bá nga' bá rĩ pi ní. 44 'Bá ́azi í'dé dō ́írā 'dírí dríge, ́iri nō rá. ́Írā rĩ í'dé dō 'bá rĩ dríge, ́iri 'bá rĩ ́injí drā vūgá 'dāá.”

45 Atala atala rĩ pi dríge rĩ pi, Fārúsị rĩ pi be, kọpi ká nāpí Yésú ní ́ulūú 'dírí yí, kọpi nńkí ámá rá 'yozú kíní, Yésú rí átá ívé tã sị.

46 Kọpi lẹkí kōdō Yésú rí ruú, 'bo kọpi 'okí ́urị sị, ́a'diātāsīyā kọpi nńkí ámá rá 'yozú kíní, 'bá bịtriká rĩ pi kíní, Yésú rí nẹbị.

22

*Umụ ọmúrúgọ jezú rí
 (Lúkà 14:15-24)*

21:42 21:42 Sāwúmā 118:22-23

1 Yésú ní gōzú átázú atala atala rĩ pi dríge rĩ pi ní, ́azini Fārúsị rĩ pi ní nāpí sị dđi kíní, 2 “Mālūngā 'bū vé rĩ adri sū 'bāgú ́umụ 'bāapi 'i mvọpi ní ́ukú jezú rĩ tịni. 3 'Bāgú rĩ pẹ ívé ́atí' bá rĩ pi muú 'bá 'í ní zị ímú ́umụ gé nōó rĩ pi zị, 'bo 'bá rĩ pi ímúki ́umụ rĩ gé nōó kuyé.

4 “Kúru ịrị ní ívé ́atí' bá uruko pězú muzú, ịrị ní 'yozú kọpi ní kíní, 'Ìmi mukí lūú 'bá ị ní zị gí rĩ pi ní kíní, má ́ulí tị rú' bá be mūnyāmūnyā ni pi, má ́a'di ́inyá rĩ kú ́inógósí gí, ngá ́ārēvú cére anigé. Lẹ 'bá ị ní zị gí rĩ pi ẹ ímúki ́umụ ́ukú jezú rĩ gé nōó!’

5 “'Bo 'bá ị ní muú zị rĩ pi gākí ímúgá ́umụ rĩ gé sị, 'bá rĩ pi uruko mukí ́ezị ngāá ívé ọmvú agá, uruko ni pi mukí ívé ngá ́uzingará gá. 6 'Bá rĩ pi uruko urukí 'bāgú rĩ vé ́atí' bá rĩ pi, ́ugbākí kọpi, ú'díkí kọpi ́udrāá rá. 7 'Bāgú rĩ ́a vé ́unjí ́unjí. ́Iri ní ívé ́āngáráwá rĩ pi pězú muzú 'bá ívé ́atí' bá rĩ pi ú'dí' bá rĩ pi ú'dízú drázú 'dịsị rá, ́āngáráwá rĩ pi zākí kọpivé kūrú veé ́aci sị.

8 “Kúru 'bāgú rĩ ní 'yozú ívé ́atí' bá rĩ pi ní kíní, 'Umụ ́ukú jezú rĩ má útú tã ni deę gí, 'bo 'bá má ní zị rĩ pi ́unjí, ́icókí kọpi zị ímú ́umụ rĩ gé ku. 9 'Ìmi mukí létí kūrú agásí rĩ pi gé sị, ́imi zíkí 'bá ́imi ní ́isú rĩ pi ́ārēvú cére, kọpi ẹ ímúki ́umụ ́ukú jezú rĩ gé nōó.’ 10 Kúru ́atí' bá rĩ pi ní 'dezu muzú létí kūrú agá rĩ pi agásí, kọpi zíkí 'bá tã 'o' bá piri rĩ pi, 'bá tã 'o' bá ́unjí rĩ pi be ímú ́umụ rĩ gé nōó, jó ị ní ́umụ 'bāzú rĩ agá dāá, ́umụ rĩ pi gākí tré.

11 “'Bāgú rĩ ká ímú ́umụ rĩ pi ndree, ́isú ágọ ́azi ́umụ rĩ pi ́ásámvú gé 'dāá su bōngó ́umụ vé rĩ kuyé. 12 'Bāgú rĩ ní ágọ rĩ zizú kíní, 'Ūndígó, 'í su bōngó ́umụ

vé rī kuyé, mí ímú nōgó ngóni ngóni? Ágó rī újí kírí.

¹³ “Bāgú rī ní 'yozú ívé átí' bá rī pi ní kīnī, ‘Ími úmbékí ágó rī ē drī pi pá ni be, í 'bekí íri āmvé āngú nīpi cīcī rī agá 'dāá, ā mụ rī ngoó, āzini síkányá cīí 'dālé.’

¹⁴ “Ā'diātāsīyā zīkí 'bá rī pi kárakará, 'bo í ní ūpēé rī pi kínikinijá.”

Mūfēngā umbe jezú rī vé ūfēngará 'bāgú āmbúgú rī ní rī
(Mārākō 12:13-17; Lúkã 20:20-26)

¹⁵ Kúru Fārúsī rī pi ní fūzú mužú āmvé, kōpi lēkí lētī ndāá Yēsū rī ū'bjízú, ā 'yo rí tā ūnjí bēnī.

¹⁶ Fārúsī rī pi ní ívé 'bá í pámvú ūbī' bá rī pi pēzú mužú Ēródē vé 'bá íri ēfī' bá rī pi be Yēsū vúgá 'dāá. 'Bá í ní pēé 'dī'bée ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Ímbápi, 'bá nīkí rá 'yozú kīnī, mí 'bá tā 'oópi pīrī ní, mí rí tā áda Múngú vé rī ímbá. Mí rí 'bá rī pi ó'dú céré trōtrō ĩnjīngará be, ā'diātāsīyā mí ūpē 'bá ku. ¹⁷ 'Í lū 'bá ní, mívé yīkí íngóni? Īri múké 'bá ní mūfēngā umbe jezú rī ūfēzú 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní,* dōku 'bā ūfēkí ku?”

¹⁸ 'Bo Yēsū nī tā ūnjí kōpi ē ésí agá 'dālé rī rá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ími 'bá í 'bā'bée kú tā be pīrī 'dī'bée, ngá ĩmi ní lēzú ma ū'bjízú rī ā'di? ¹⁹ ĩmi i'dakí má ní mūfēngā fífí ěnjīpi ěnjīěnjī í ní ūfēé 'bāgú rī ní umbe jezú āní rī.” Kōpi ní mūfēngā fífí ěnjīpi ěnjīěnjī rī í'dúzú sēzú Yēsū drīgé, ²⁰ Yēsū ní kōpi zízú kīnī, “Īndrīlīkí í ní údé, āzini rú í ní sīi mūfēngā fífí rī ā rú' bá gá 'dīri ā'di vé ní?”

²¹ Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, “Īndrīlīkí rī, āzini rú rī, 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī vé ní.”

Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ngá rī dō 'bāgú Rómā vé rī vé ní, ĩmi sēkí 'bāgú Rómā vé rī ní, ngá rī dō Múngú vé ní, ĩmi sēkí Múngú ní.”

²² 'Bá 'dī'bée ká tā 'dīri yīi, sē kōpi ní āyāngará. Kúru kōpi ní ngazú mužú, kōpi kukí Yēsū rí kuú ó'dúkúlēgúsī.

'Bá ūdrā' bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá
(Mārākō 12:18-27; Lúkã 20:27-40)

²³ Ū'dú 'dāri gé, Sādókē 'yo' bá kīnī 'bá rī drā dō gí, ícō íngá gōó ídri rú ku rī pi ní ímúzú Yēsū vúgá nōó, kōpi ní Yēsū rí zízú kīnī, ²⁴ “Ímbápi, tāímbí Mósē vé rī kīnī, 'bá ágó drā dō mvá ākó, édrīpī rí ícō ōwúzī rī é'yī rá, kōpi tīkí dō anjī, anjīná 'dī'bée adri édrīpī drāpī gí rī vé ní. ²⁵ Anjī āgō ézīrī, kōpi céré édrīpī rú, Mvā ágó kāyú rī ní ūkú jezú, drā úyé, kōpi tīkí mvá ūkú rī be kuyé, édrīpī 'deepi vú ní gé sī rī ní ūkú rī é'yízú. ²⁶ Édrīpī 'dīri drā kpá rá, kōpi tīkí mvá ūkú rī be kuyé. Édrīpī 'deepi 'dīri vúgá sī rī gō kpá ūkú rī é'yī, anjī édrīpī rú ézīrī 'dī'bée céré ríkí ūkú ālu 'dīri jeé, kōpi ūdrākí céré, tīkí mvá ūkú 'dīri be kuyé. ²⁷ Ūdū ní gé, ūkú rī ní kpá drázú. ²⁸ Anjī āgō ézīrī 'dī'bée céré ríkí ūkú ālu 'dīri jeé pírí, kādō caá ū'dú 'bá ūdrā' bá gí rī pi ní íngázú gōzú ídri rú rī gé, ūkú 'dīri pīrī ní úmvúlésī adri ā'di vé ní?”

²⁹ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Tā ĩmi ní zīi 'dīri adri pīrī ku, tā Búkū Múngú vé rī agá rī fī ĩmi drīgé kuyé, dōku ĩmi nīkí ūkpō Múngú vé rī kuyé. ³⁰ 'Bá ūdrā' bá gí rī pi kádō gōó íngá ídri rú, āgō rī pi jekí ūkú ku, ūkú rī pi jekí āgō ku. Kōpi mụ adri 'bū gé 'dāá sū mālāyíká rī pi tīnī. ³¹ 'Bo ĩmi

* 22:17 22:17 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rī: Īri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngú āndīāndī rī pi agá rī pi drīgé, āngú Yūdáyā vé rī drīgé, āngú Gālíláyā vé rī drīgé, āzini āngú Yāhūdī rī pi vé rī drīgé. 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgú āmbúgú rī zī ívé tī sī Kāyísárá.

lāki tā Múngú ní 'yoó kīnī, 'bá ūdrā' 'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá rī kuyé? ³² Múngú kīnī, 'Ma Múngú Ābūrāmā vé rī, Múngú Ísákā vé rī, āzini Múngú Yōkóbū vé rī, Múngú adri 'bá ūdrā' 'bá gí rī pi vé ni ku, ĩri Múngú 'bá adri' 'bá ídri rú rī pi vé ni.'†

³³ 'Bá bītríká rī pi ká tā Yēsū ní ímbá 'dīri yī, sē kōpi ní āyāngará.

Tāimbī tā be agaápi rá rī
(*Mārākō 12:28-34; Lúkā 10:25-28*)

³⁴ Fārúsī rī pi ká yī kīnī, tā Yēsū ní újá rī sē Sādókē rī pi újíkí kīri, Fārúsī rī pi gōkí ĩ úmú trú vūrā ālu gé. ³⁵ Ágō āzi ālu kōpi āsámuvú gé riipi tāimbī ímbápi rī ní Yēsū ri ũ' bīzú, ĩri zizú kīnī, ³⁶ "Ímbápi, tāimbī Mósē vé rī agá, tāimbī agaápi rá rī, ĩri íngōri?"

³⁷ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, " 'Lē mí lē Úpí Múngú mívé rī ẹsī be céré, índrī mívé rī be céré, yīkí mívé rī be céré.' ³⁸ Tāimbī agaápi rá rī ĩri 'dī, ĩri tāimbī drīdrī rī. ³⁹ Tāimbī ĩrī rī kpá tā be āmbúgú, 'Lē mí lē 'bá mí gārā gá rī sū mí ní mí rú' 'bá lée rī tīnī.' ⁴⁰ Tāimbī ambugu ĩrī 'dī' bée, 'bá rī 'dú dō tā ní ngáá rá, ĩnī tāimbī Mósē vé rī rá, āzini ĩnī tā nēbī rī pi ní ímbá rī rá."

Kúrísitō ri ā'di ā Mvá?
(*Mārākō 12:35-37; Lúkā 20:41-44*)

⁴¹ Fārúsī rī pi ká ĩ úmú trú ālu, Yēsū ní kōpi zizú kīnī, ⁴² "Īmi ní ũsūzú rī gé, Kúrísitō rī ā'di 'i? ĩri ā'di ā mvá?"

Kōpi ní újázú kīnī, "Īri Dāwúđī ā mvá."

22:32 22:32 Wūngará 3:6 † **22:32** 22:32 Ma Múngú Ābūrāmā vé rī, Ísákā vé rī, āzini Yōkóbū vé rī: Ābūrāmā pi Ísákā be, Yōkóbū sī, kōpi ā ūdrákí dō gí drāáasiyā, Múngú mí gé 'dálé kōpi ídri rú, ā'diātāsiyā úmvlési kōpi gō íngá ídri rú ũzi. **22:37** 22:37 Dētōrōnómē 6:5 **22:39** 22:39 Lēvītíkā 19:18 † **22:44** 22:44 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tā 'dīri vé ifífi, Úpí Múngú zī Yēsū Kúrísitō ri Úpí. § **22:44** 22:44 Drī ẹndẹpi gé: 'Bá úrípi drī ẹndẹpi gé rī, ĩri ũkpō be, ĩ ĩri ĩnīnī. **22:44** 22:44 Sāwumā 110:1 * **23:5** 23:5 Sōndúkū: Yāhúđī rī pi rī tāimbī rī pi ā uruko sī, kōpi 'bā sōndúkū agá, kōpi ri ũ'yī ĩ ẹndẹpi gé, āzini ĩ drígé tāimbī Múngú vé rī ígázú ání. 'Í lā Dētōrōnómē 6:6-8.

⁴³ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Índrī Uleterē rī kīnī Dāwúđī ā zī Kúrísitō ri Úpí āsī? Dāwúđī kīnī,

⁴⁴ " 'Úpí 'yo mávé Úpí ní† kīnī, "Mí úrí mǎ drī ẹndẹpi gé, § cīngbá má ní mívé ari'ba rī pi 'bāzú mí pálé gá rī gé." ' ,

⁴⁵ Dāwúđī zī dō ĩri 'Úpí 'i pírí,' ĩri ícó adri Dāwúđī ā mvá íngóni?"

⁴⁶ 'Bá āzi ícōpi tā ĩri ní zī 'dīri újápi ní 'dāáyo. 'Ídózú lókí 'dāri gé, 'bá āzi gō ĩri zī đī kuyé.

23

Yēsū kīnī lē 'bá rī pi ā adríkí mí be kowu Fārúsī rī pi vé tā sī āzini 'bá tāimbī Mósē vé rī ímbá' 'bá rī pi vé tā sī

(*Mārākō 12:38-40; Lúkā 11:37-52; 20:45-47*)

¹ Yēsū ní 'yozú 'bá bītríká rī pi ní, āzini 'bá 'i pámvú ũbī' 'bá rī pi ní kīnī, ² " 'Bá tāimbī ímbá' 'bá rī pi Fārúsī rī pi be, kōpi ũkpō be tāimbī Mósē vé rī ímbázú. ³ Kuru tā kōpi ní lūu ĩmi ní rī, ĩmi 'dúkí ngáanga. 'Bo lē ĩmi 'okí tā sū kōpi ní 'oó rī tīnī ku, ā'diātāsiyā tā kōpi ní ímbá rī, kōpi 'dúkí ngáa ku. ⁴ Kōpi ri 'bá rī pi mí tāimbī ũkpó ũkpó ni pi 'dú nga, sū ĩ ní oḡu 'bāá kōpi drīgé rī tīnī, 'bo kōpi lékí 'bá rī pi ē ĩzā koó oḡu 'dīri ọ'dúzú kōpi drīgé sī vūgá ku.

⁵ "Tā ārēvú céré kōpi ní rií 'oó rī, kōpi ri 'o, 'bá rī pi ā ndrekí rí 'yozú kīnī, ĩ 'bá múké. Kōpi údékí sōndúkū* ambugu ambugu ni pi, kōpi síkí véřsī Búkū Múngú vé rī agá rī pi 'bāá sōndúkū rī pi agá, kōpi ũ'yīkí ĩ ẹndẹpi gé sī,

āzini kōpi ũ'yīkí ĩ drīgé sī, 'bá rī pi ā ndrekí rí, āzini kōpi úsúkí bōngó, ũ'yīkí bōngó bāā† ācoco ni pi bōngó rī pi tị gé sī, 'bá rī pi ā ndrekí ĩ 'yozú kínī, ĩ 'bá múké. ⁶ Kōpi kádō ríí úrí ũmũ nyangárá gá, āzini Jó Múngú rí Zízú rī pi agá, kōpi lēkí úrí lúpá ĩ ní āngũ ĩnjĩzú ĩnjĩnjĩ rī pi drīgé. ⁷ Kōpi kádō ríí adrii jōkōnī agá, 'bá rī pi kádō kōpi eziĩ, kōpi lēkí 'bá rī pi ē ĩnjĩkí ĩ ĩnjĩnjĩ, lē 'bá rī pi ā zíkí ĩ 'imbápi.'

⁸ "Bo lē ĩmi ā'yīkí 'bá āzi ā zị mī imbápi 'díní ku, 'bá riipi ĩmi imbápi rī 'yéńá ālu, ĩmi cére édrípĩ, āzini ómvúpĩ. ⁹ Vū drīgé nōgó, lē ĩmi zíkí 'bá āzi 'yozú kínī, ĩri ĩmi étépĩ 'díní ku. Ā'diātāsīyā ĩmivé Étépĩ ĩri 'yéńá ālu 'bũ gé 'dāá'dā. ¹⁰ Lē ĩmi íngúkí ĩmi 'yozú kínī ĩmi 'bá āngũ imbá'ba ni pi 'díní ku, 'bá āngũ imbápi rī 'yéńá Kúrísitō 'i. ¹¹ 'Bá rī lē dō adrii 'bá āmbúgú rú, lē ā 'bā 'i adrii ātí'ba rú. ¹² 'Bá riipi 'i íngúpi kínī 'i 'bá āmbúgú rī, ĩrivé āmbúgũ rí ísị ícá ku mādāńáńá, 'bá 'i 'bāapi kú tá be mādā rī, ĩ ĩri íngúngũ.

¹³ "Īmi 'bá ri'ba tāimbĩ imbá'ba 'dĩ'bée, āzini ĩmi Fārúsĩ 'dĩ'bée, ĩmi 'bákí ĩmi kú 'bá tā 'o'ba piri ni pi rú, úmvúlésĩ ĩzāngā rī ímũ adri ĩmivé ni! ĩmi ōzũkí 'bá rī pi ní létị fizú āní mālũngā 'bũ vé rī gé rī gí, 'bo ĩmi ícókí fíí 'dāá ku. ¹⁴ ĩmi 'bá ri'ba tāimbĩ imbá'ba 'dĩ'bée, ĩmi Fārúsĩ 'dĩ'bée, āzini ĩmi 'bá ĩmi 'bā'bée kú 'bá tā 'o'ba piri ni pi rú 'dĩ'bée, ĩzāngā rī adri ĩmivé ni. ĩmi rí ọwuzi rī pi ē mị ũ'bā rizú kōpivé ngá jó āsámvú gé rī pi u'duzú kōpi drīgé sī. ĩmi rí Múngú rí zị sá be āco, 'bá rī pi ā ndrekí rí ĩmi, 'bo Múngú rí ímũ ĩmi ĩrińā ũnjí ũnjí.‡

¹⁵ "Īmi 'bá ri'ba tāimbĩ imbá'ba 'dĩ'bée, āzini ĩmi Fārúsĩ 'dĩ'bée, ĩmi 'bákí ĩmi kú 'bá tā 'o'ba piri ni pi rú, úmvúlésĩ ĩzāngā rī ímũ adri ĩmivé ni! ĩmi rí écị vū drīgé sī, āzini ĩmi rí yĩ bālālā rī pi zo, ĩmi lēkí kōdō 'bá āzi ā újá ésí, 'bá āzi újá té dō ésí rá, ĩmi sē ĩri ímũ fi ācị vezú āní ũdũ ākó rī agá, ĩzāngā ĩri ní nyaa rī ĩri ímũ ĩmivé rī ndē rá.

¹⁶ "Īmi drīkoma adri'ba mị ākó 'dĩ'bée, ĩzāngā rī ímũ adri ĩmivé ni. ĩmi kínī, "Bá rī sō dō ũyō Jó Múngú vé rī ā rú sī, ũyō ĩri ní sōo 'dĩri ézi ākó, 'bo 'bá rī sō dō ũyō dábũ ĩ ní 'bāá Jó Múngú vé rī agá rī ā rú sī, ā 'dụ ũyō rī vé tā ngāá.' ¹⁷ ĩmi drīkoma mị ākó adri'ba azakaza rú 'dĩ'bée, ngá 'dīgé tā be ndēepi rá rī ā'di, ĩri dábũ rī, dōku ĩri Jó Múngú vé ĩ ní dábũ rī 'bāá 'a ni gé kú Múngú ní rī? ¹⁸ ĩmi 'yokí kpá kínī, "Bá rī sō dō ũyō vūrā rōbōńō zāzú rī ā rú sī, ũyō ĩri ní sōo 'dĩri ézi ākó, 'bo 'bá rī sō dō ũyō fēfē ĩ ní sēē 'bāá vūrā rōbōńō zāzú rī drīgé rī ā rú sī, ā 'dụ ũyō rī vé tā ngāá.' ¹⁹ ĩmi drīkoma adri'ba mị ākó 'dĩ'bée, ngá 'dīgé tā be ndēepi rá rī ā'di? ĩri fēfē ĩ ní sēē rī pi, dōku vūrā rōbōńō zāzú ĩ ní fēfē 'bāá drī ni gé Múngú ní rī? ²⁰ 'Bá rī sō dō ũyō vūrā rōbōńō zāzú rī ā rú sī, sō ũyō rī vūrā rōbōńō zāzú rī ā rú sī, āzini sō ũyō rī ngá ĩ ní ũ'bāá vūrā rōbōńō zāzú rī drīgé 'dĩ'bée ā rú sī cére. ²¹ 'Bá rī sō dō ũyō Jó Múngú vé rī ā rú sī, sō 'dĩri ũyō Múngú adriipi Jó rī agá rī ā rú sī. ²² 'Bá rī sō dō ũyō 'bũ ā rú sī, sō ũyō 'dĩri Múngú vé lúpá ā rú sī, āzini Múngú riipi úripi lúpá rī drīgé rī ā rú sī.

²³ "Īmi 'bá tāimbĩ imbá'ba 'dĩ'bée, āzini ĩmi Fārúsĩ 'dĩ'bée,

† 23:5 23:5 Bōngó bāā: Yāhūdī rī pi rí bōngó bāā ũ'yī ívé bōngó tị gé sī. 'Í lā Kālāfe 15:37-41.

‡ 23:14 23:14 Átángá véřēsī 14 agá 'dĩri, búkũ Mátayo vé ĩ ní sīĩ Ğĩřĩkĩ tị sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sīĩ búkũ Mátayo vé vúlé rī agá rá.

ĩmi 'bākí ĩmi kú 'bá tā 'o'bá p̄r̄i
ni pi rú, ĩzāngā r̄i ĩmú adri ĩmivé
ni. Ngá ĩmi ní saá ĩmivé ómvú agá
sũ nānā t̄iñi, ĩngír̄iñá t̄iñi 'dĩ'bée,
ngá m̄udr̄i agá, ĩmi ri ālu ni Š í'dú
sē Múngú ní rá. 'Bo tāĩmb̄i r̄i
vé tā āmbúgú ĩ ní 'yoó, ā líkí tā
p̄r̄i, ā adrikí éš̄i be múké, ā 'dúkí
Múngú vé tā ngáá éš̄i be ālu 'd̄iri,
ĩmi 'dúkí ngáá kuyé. Lē ĩmi 'dúkí
tā 'dĩ'bée ngáá, 'bo lē ĩmi kukí
ngá sēngará Múngú ní r̄i ā vúgú
ku. ²⁴ ĩmi dr̄ikoma adri 'bá m̄i ākó
'dĩ'bée, ũnyũnyũ kádō 'deé ĩmivé
ȳi m̄vũm̄vũ r̄i agá, ĩmi ri úrá ȳi
r̄i agásĩ* āmvé, 'bo ĩmi tekí kámilō
kú ĩmi agá.

²⁵ "Ĩmi 'bá tāĩmb̄i ĩmbá'ba
'dĩ'bée, āzini ĩmi Fārúš̄i 'dĩ'bée,
ĩmi 'bākí ĩmi kú 'bá tā 'o'bá p̄r̄i
ni pi rú, ĩmi ri ĩmivé kópō, āzini
sákānī ā r̄i 'bá āmvé r̄i ũj̄i áyu,
'bo ĩmi ri 'a ni ku āzāvũ rú, ĩmi
adrikí sũ 'd̄iri t̄iñi, ĩmivé éš̄i agá
'dāá, ĩmi kpá éš̄i be āmbúgú ngá
dr̄igé, āzini ĩmi ĩndrá rú. ²⁶ ĩmi
Fārúš̄i m̄i ākó 'dĩ'bée! Dr̄idr̄i ni, lē
ĩmi ũj̄ikí ĩmivé kópō, āzini sákānī
ā 'a ũj̄ij̄i, úgóró ni ā adri r̄i kpá
ule.

²⁷ "Ĩmi 'bá tāĩmb̄i ĩmbá'ba
'dĩ'bée, āzini ĩmi Fārúš̄i 'dĩ'bée,
ĩmi 'bākí ĩmi kú 'bá tā 'o'bá p̄r̄i
ni pi rú, ĩmi ĩndrékí sũ 'būrēdr̄i
ĩ ní njōó kuú ĩmvesír̄ilí ũnyĩ be
ambamba r̄i t̄iñi, 'bo 'a ni gé 'dálé,
'bá ũdrā'ba gí r̄i pi ũmakí, kōpivé
fā adri kú āzāvũ rú. ²⁸ ĩmi ĩndrékí
'bá r̄i 'bá tā 'o'bá p̄r̄i ni pi t̄iñi, 'bo
tā p̄r̄i ĩm̄i éš̄i agá 'dāáyo, ĩmi ri
ũnj̄ikānyā 'o.

²⁹ "Ĩmi 'bá tāĩmb̄i ĩmbá'ba
'dĩ'bée, āzini ĩmi Fārúš̄i 'dĩ'bée,
ĩmi 'bākí ĩmi kú 'bá tā 'o'bá p̄r̄i
ni pi rú, ĩmi gbikí nēb̄i r̄i pi vé

'būrēdr̄i, āzini ĩmi njōkí 'būrēdr̄i
'bá tā 'o'bá p̄r̄i r̄i pi vé r̄i kú ũnyĩ
be ambamba. ³⁰ ĩmi ri 'yo, 'Lókí
'bá é'b̄ip̄i vé r̄i gé, 'bá adrikí dō
anigé, 'bá ícókí 'bá úmú 'bá étēp̄i
be nēb̄i r̄i pi ú'd̄i ku.' ³¹ Tā ĩmi ní
átá ĩm̄i t̄i s̄i 'd̄iri, lū 'yozú k̄inĩ ĩmi
'bá nēb̄i r̄i pi ú'd̄i 'bá r̄i pi vé anji.
³² ĩmi lēkí ũnj̄ikānyā 'oó sũ ĩmi
é'b̄ip̄i ní 'oó r̄i t̄iñi, ĩmi 'okí!

³³ "Ĩmi ĩndrékí sũ ĩn̄i t̄iñi, ĩmi
anji ĩn̄i vé ni pi! ĩmi nyo ícó
ápá tā ĩ ní l̄i ĩmi dr̄igé, ĩmi j̄i pi
f̄i pi āc̄i vezú ān̄i ũd̄i ākó r̄i agá
r̄i s̄ilé gá s̄i bā rá? ³⁴ Kuru á
lē 'yoó ĩmi ní 'd̄ini, ma ĩmú ĩmi
ní nēb̄i r̄i pi pē 'bá ũm̄i be r̄i
pi be, āzini 'bá āngū ĩmbá'ba r̄i
pi be, ĩmi ĩmú ur̄uk̄o'bee ú'd̄i rá,
ĩmi ur̄uk̄o'bee gbā p̄t̄i alambaku
s̄igé, ĩmi ur̄uk̄o'bee ũgbā k̄el̄iñá s̄i
ĩmivé Jó Múngú ri Z̄izú r̄i pi agásĩ,
ĩmi ĩmú kōpi údró f̄i m̄uzú k̄ur̄u
r̄i pi agásĩ āmvé. ³⁵ 'Bá Múngú
vé tā be p̄r̄i ĩ ní ú'd̄i r̄i pi vé ār̄i
ri ĩmú ngo ĩmi dr̄igé, ú'd̄ingará r̄i
í'dó Ēbélē tā be p̄r̄i r̄i r̄i 'bá gá,
c̄imgbá cazú Zākār̄iyā Bārāk̄iyā
m̄vōp̄i r̄i 'bá gá, 'd̄ikí Zākār̄iyā ri
Jó Múngú vé r̄i pi vé āsám̄vú v̄urā
r̄ōb̄ōñō zázú r̄i be r̄i gé, kōpivé ār̄i
ri ĩmú ngo ĩmi dr̄igé. ³⁶ Ádarú á lē
'yoó ĩmi ní 'd̄ini, ĩ ĩmú úyú āndr̄u
nō'bee ĩr̄iñá tā 'i nga'bee 'dĩ'bée ā
tā s̄i.

*Yēsũ ē éš̄i ĩsú ĩzāngā
Yēr̄úsālēmā ā tā s̄i
(Lúkā 13:34-35)*

³⁷ "Á, ĩmi 'bá Yēr̄úsālēmā vé r̄i
pi! ĩmi ú'd̄ikí nēb̄i ĩ ní pēé m̄u
ĩmi vúgá 'd̄i r̄i pi ũdrāá rá, āzini
ĩmi úv̄ikí kpá 'bá Múngú ní pēé
m̄u ĩmi vúgá r̄i pi ũdrāá ír̄ā s̄i.
Vú be kárakarā, á lē kōdō ĩmivé

Š 23:23 23:23 Ngá m̄udr̄i agá, ĩmi ri ālu ni í'dú sē: Tāĩmb̄i Mósē vé r̄i 'yo k̄inĩ, lē 'bá ĩsērélē
vé r̄i pi ē í'dúkí ngá m̄udr̄i agá, ālu ni sēé Múngú ní. 'Í lā Lēv̄it̄ikā 27:30-33; Kālāfe 18:21-24;
Dētōrōnōmē 12:5-19; 14:22-29. * 23:24 23:24 ũnyũnyũ āzini kámilō pi vé tā: Tā Yēsũ ní átá
r̄i vé ififí, Yāhūd̄i r̄i pi ri tāĩmb̄i mādāñá r̄i pi 'd̄u nga, kōpi 'dúkí tāĩmb̄i āmbúgú r̄i ngáá ku.
23:35 23:35 Í'dóngará 4:8 23:35 23:35 2 Kōrōnikōl 24:20-21

'bá rĩ pi ĩkũnāá ímụ adrií vūrā ālu gé, sũ ā'ụ ní ívé anjĩnā ĩkũnāá adrií 'i ũpelé'bi ā ndúgé rĩ tĩnị, 'bo ĩmi ā'yĩkĩ āluṅáni kuyé. ³⁸ ĩmi ndrekí drĩ ká, ĩmivé jó 'dĩri ímụ adri ku ándrú rú. ³⁹ Á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, í'dózú ándrú sĩ, ĩmi ícókí ma ndreé dīi ku, cĩngbá ĩmi ní ímúzú 'yozú, 'Tākĩri ā adri 'bá ímụpi Úpĩ ā rụ sĩ rĩ† be.' ”

24

Ī ímụ Jó Múngú vé rĩ ũṅō rá
(Mārākō 13:1-2; Lúkā 21:5-6)

¹ Yēsũ kā rii fũu muzú Jó Múngú vé rĩ agásĩ āmvé, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ímúzú ĩri vúgá, kōpi ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “'Í ndre drĩ Jó Múngú vé rĩ, āzini 'i ndre drĩ jó ĩ ní sīi gārā ni gé sī 'dĩ'bée ká.” ² Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, “Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, jó ĩmi ní ndreé 'dĩ'bée, ĩ ímụ kōpi ũṅō céré vūgá, ícókí írā āzi kuú ọgúpĩ drĩgé āluṅáni ku.”

Īzāngā ri ímụ 'dĩ'đĩ
(Mārākō 13:3-13; Lúkā 21:7-19)

³ Yēsũ kā úrĩ kuú Írā Ōlívě vé rĩ drĩgé 'dāá, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩ njezú muzú ĩri vúgá 'dāá, kōpi ní ĩri zizú kĩnĩ, “Tā 'dĩri ímụ 'i nga ngōtú? Ngá ícōpi mívé ímṅgárā ā tā 'i daápi rĩ ā 'di? Āzini ngá ícōpi ụ'dụ ụdụ vé rĩ ā tā 'i daápi rĩ ā 'di?”

⁴ Yēsũ ní újázú kōpi ní kĩnĩ, “'Īmi adrikí mị be kowu, lē 'bá āzi ā ũ'bā ĩmĩ mị ku. ⁵ 'Bá kárakará pi ímụ mā rụ sĩ, kōpi 'yo, 'Ma Kúrísitō 'i.' Kōpi ímụ 'bá kárakará pi ē mị ũ'bā rá. ⁶ ĩmi ímụ ẹ'dĩ ĩ ní rii 'dīi rĩ vé tā yị, āzini ĩmi ímụ tā 'bá rĩ pi ní lēzú ẹ'dĩ 'dizú rĩ vé tā yị rá, 'bo tā 'dĩri ā sē ĩmi ní ụrĩ

ku. Tā 'dĩ'bée ímụ ĩ nga rá, 'bo ụ'dụ ụdụ vé rĩ ícó drĩ ícá mbēlējá ku. ⁷ 'Bá āngũ āzi agá rĩ pi ímụ ẹ'dĩ 'dĩ 'bá āngũ āzi agá rĩ pi be, 'bāgũ āngũ āzi agá rĩ pi ímụ ẹ'dĩ 'dĩ 'bāgũ āngũ āzi agá rĩ pi be. Ẹbírĩ rĩ ímụ 'de ũgā vūgá sĩ, āzini nyōókú rĩ ímụ 'i aya dīngídīngí āngũ rĩ pi agásĩ céré. ⁸ Tā 'dĩ'bée ĩzāngā rĩ vé 'i dōngárá, sũ ũkú ní 'i dō ĩzāngā nyaá mvá tīngárá gá rĩ tĩnị.

⁹ “'Ī ímụ ĩmi uru sē 'bá āngũ ọcũ'bá rĩ pi drĩgé, kōpi ĩmi ụ'dĩ, 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi céré ímụ ĩmi ndre ũnjĩ mā tā sĩ. ¹⁰ Sā 'dāri gé, 'bá kárakará pi ímụ ívé ẹ'yīngárá ku rá, kōpi ímụ ĩ ọgúpĩ ā ũli 'be, āzini kōpi ímụ ĩ ọgúpĩ ndre ũnjĩ. ¹¹ Nēbĩ kárakará ũnjó rú ní ímụ ífũ, kōpi ímụ 'bá kárakará pi ē mị ũ'bā. ¹² Ũnjĩkānyā ní rii tị muzú drĩgélé rĩ sĩ, ĩri sē 'bá urukọ lēkí ĩ ọgúpĩ ku. ¹³ 'Bo 'bá pá tuupi ũkpó ũkpó cĩngbá cazú ụ'dụ ụdụ vé rĩ gé rĩ, Múngú ri ímụ ĩri pa rá. ¹⁴ Ụ'dúkọ múké mālūngā vé rĩ, ĩ ímụ ũlũ muzú āngũ rĩ pi agásĩ céré. 'Bá rĩ pi yikí dō céré gí, ụ'dụ ụdụ vé rĩ kuru ícá.

Ngá Ũnjĩ ri ímụ adri Jó Múngú vé rĩ agá

(Mārākō 13:14-23; Lúkā 21:20-24)

¹⁵ “'Īmi kádō 'Ngá Ũnjĩ āngũ izaápi rá, 'nēbĩ Dānyélē* ní ọtụ tā ni 'yoó tu pá kuú vūrā uletere rĩ agá rĩ ndre, 'bá tā ni láápi rĩ, ā nī tā ni vé ífifí múké. ¹⁶ Kuru sá 'dāri gé, ĩmi dō ri adri āngũ Yūdáyā vé rĩ agá, lē ĩmi njukí tujú muzú írā drĩgé. ¹⁷ 'Bá tujú 'bá ívé jó drĩgé rĩ pi, lē kōpi ē ísíki vūgá muṅ ngá āzi 'i dụ ívé jó agá 'dāá ku. ¹⁸ 'Bá

† 23:39 23:39 'Bá ímụpi Úpĩ ā rụ sĩ rĩ: 'Bá 'dĩri Yēsũ 'i. 23:39 23:39 Sāwumā 118:26 24:15

24:15 Dānyélē 9:27; 11:31; 12:11 * 24:15 24:15 Dānyélē: Dānyélē ri nēbĩ Múngú vé ni, rúkĩ ĩri jīi āngũ Bābēlónā vé rĩ gé, sá 'bāgũ Nēbākānézā ní Yērūsālēmā ri izaazú íli mūdūrũlũ tōwụ pũkũ ẹzĩrĩ (570) gé rĩ gé, ísụ tĩkí drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lē 2 'Bāgũ 24-25; Dānyélē 1:1-7.

adri'ba ívé ómuvú agá rĩ pi, lē kòpi ã gòkí muvú ívé bǒngó akoó rũkũ rĩ í'dú ku. ¹⁹ Sâ 'dãri gé, ìzāngā rĩ adri ãmbúgú ùkú 'a be rĩ pi ní, āzini ùkú rĩ'ba anji undru'ba undrundru rĩ pi ní. ²⁰ Lē ìmi zìkí Múngú ri, lóki ìmi ní ápázú rĩ ã adri lóki kilóngóro vé rĩ† gé ku, dōku ã adri ú'dú Sábátā vé rĩ gé ku. ²¹ Lóki 'dĩri, ìri lóki ùnjí ìzāngā nyazú ni. Í'dózú ì ní 'bũ pi gbizú vũ be rĩ gé, cĩmgbá ícázú ãndrũ sĩ, tã 'dĩri ãvũ ni nga drĩ 'i 'dĩni kuyé. Tã 'dĩri gō 'i ngaá 'dĩri tĩnĩ ñjĩ ku. ²² Múngú ẽ itrú té dō ú'dú 'dĩ'bée ícá ẽlĩná ku, 'bá ãzi ícá té adrii ídri rú ku, Múngú itrú ú'dú 'dĩ'bée ẽlĩná, ã'diātāsīyā ìrivé 'bá ìri ní ùpée gí rĩ pi ã tã sĩ. ²³ Sâ 'dãri gé, 'bá ãzi 'yo dō mí ní, "Í ndre drĩ ká, Kúrísítō ri nō!" dōku 'ĩri 'dã!' lē mí ẽ'yĩ ku. ²⁴ 'Bá ùnjó rú 'yo'ba kíni ì Kúrísítō rĩ pi nẽbĩ ùnjó rú rĩ pi be, kòpi ímú tã ambugu ambugu ni pi 'o, āzini tã ãyāzú ãyāyā ni pi 'o 'bá rĩ pi ẽ mĩ ù'bāzú, kòpi kpá ù'bĩ 'bá Múngú ní ùpée ívé ni rĩ pi ẽ mĩ ù'bā ìndĩ. ²⁵ Ìmi ndrekí drĩ ká, ã lū ìmi ní tã 'dĩri drĩdrĩ ìsú ãkūdē lóki 'dãri ícá drĩ kuyé.

²⁶ "Bá ãzi lū dō ìmi ní kíni, 'Ìmi ndrekí drĩ ká, Kúrísítō ri ãngũ ã'wí cínyáfā rú rĩ agá 'dãá'dã,' ìmi izakí sâ muzú ìri ndāzú ku, dōku 'yo dō ìmi ní kíni, 'Kúrísítō ri jó agalésĩ rĩ agá 'dãá'dã,' lē ìmi ẽ'yĩkĩ ku. ²⁷ 'Bá Mvā vé ímúngará ìri ímú adri sũ ùvi gaápi ãngũ ìmgbērēepi í'dózú ùtũ ní ìfúngará gá, cĩmgbá cazú ùtũ ní 'dengará gá rĩ tĩnĩ, 'bá rĩ pi ndre ãngũ rĩ pi agásĩ céré. ²⁸ Vūrā ãvũ rĩ pi ní ulazú rĩ, lógúnũ rĩ pi unga mu u'de vūrā 'dãri gé.

'Bá Mvā vé ìgōngará

(Mārākō 13:24-31; Lúkā 21:25-33)

²⁹ "Koro ú'dú ìzāngā nyazú 'dã'bée ã vùdrĩ gé,
 " 'Ūtũ rĩ ẽ mĩ ri ímú bí nĩ ku ìnĩná rú,
 mbāā rĩ gō kaá ku,
 Línyā rĩ pi ímú lū 'bũ gé 'dãāsĩ vūgá,
 ãngũ 'bũ gé 'dãā rĩ ímú 'i aya ñĩngí'dĩngí.'

³⁰ "Sâ 'dãri gé, ma 'Bá Mvā 'i, tã ãyāzú ãyāyā ni ímú 'i nga 'bũ gé 'dãā mávé ímúngará ã tã i'dazú, 'bá vũ drĩgē rĩ pi céré nga rĩ ngo ìzāngā ìzāngá rú. Ma 'Bá Mvā 'i, kòpi ímú mávé ímúngará ìrĩbĩtĩ agásĩ ùkpō be rĩ ndre, āzini mávé ñĩngará pōwũpōwũ rĩ ndre ì mĩ sĩ.

³¹ Ìri ímú ívé mālāyikā rĩ pi ìpē gũkē vu ú'dúkō be uru 'dãā 'bá rĩ pi zizú, kòpi ímú 'bá ìri ní ùpée gí rĩ pi ìkūnā vũ drĩgē sĩ céré.

³² "Lē ìmi nĩkĩ tã 'i ngaápi pētĩ ì ní zĩ fĩgĩ rĩ ã rù'bá gá rĩ. Pētĩ rĩ vé drĩtĩ í'dó dō rũú bí be gí, ìmi nĩ áamá 'yozú kíni, ãngũ rĩ ícá ẽzũ rú gí. ³³ Ìri kpá adri sũ 'dĩri tĩnĩ, ìmi ndrekí dō tã 'dĩ'bée ri ì nga, ìmi nĩ áamá 'yozú kíni, ẽsĩ mādā, ma ílókō ímúmũ, ma nóni kēétĩlē gá. ³⁴ Ádarú á lē 'yoó ìmi ní 'dĩni, 'bá úyú nōri vé rĩ pi ã urukō ùdrākĩ drĩ ku, cĩmgbá tã 'dĩ'bée ní ì ngángará gá. ³⁵ 'Bũ pi vũ be, kòpi dē rá, 'bo ú'dúkō má ní átá rĩ dē ku.

'Bá ãzi nĩ ú'dú ni kuyé dōku sã ni kuyé

(Mārākō 13:32-37; Lúkā 17:26-30, 34-36)

³⁶ "Bá ãzi nĩ ú'dú, dōku sã má ní ímúzú rĩ kuyé, mālāyikā 'bũ gé rĩ pi nĩkĩ kuyé, ma Mvā rú, á nĩ kpá kuyé, 'bo má ẽtēpi nĩ 'yéná nĩ.

³⁷ Ma 'Bá Mvā 'i, mávé ìgōngará,

† 24:20 24:20 Lóki kilóngóro vé rĩ: ãngũ Ìsērélē vé rĩ gé 'dãā, lóki kilóngóro vé rĩ gé, ẽcĩ tungará ùkpō ùkpō, ã'diātāsīyā yĩgō rĩ 'dĩ ambamba, sē ãngũ rĩ igbe igbe. 24:29 24:29 Ìsáyā 13:10; 34:4

ĩri ímú adri sũ lókí Núwã† vé rĩ gé rĩ tĩnĩ. ³⁸ Lókí yĩĩgó rĩ ní drĩ 'dizú tĩzú kuyé rĩ gé, 'bá rĩ pi ríkí ngá nyaá, kòpi ríkí ngá mvuú, kòpi ríkí ùkú jeé, àzini kòpi ríkí ívé anji ùkú rĩ pi sée jeé àgò rĩ pi ní, cĩngbá cazú lókí Núwã ní fizú ívé kùlúmgbá mọ̀ǫngú rĩ agá rĩ gé. ³⁹ Kòpi nĩkí 'yozú kínĩ, tã àzi ri ímú 'i nga 'dini kuyé, cĩngbá cazú lókí yĩĩgó rĩ ní tĩzú kòpi ìmùlùzú ú'dizú drázú rĩ gé. Ma 'Bá Mvã 'i, mávé ìgōngará ri ímú adri sũ 'dĩri tĩnĩ. ⁴⁰ Tã 'dĩri ímú 'bá ìrĩ pi ìsú ọ̀mvú agá, ì àlu ni 'du, ì àlu ni ku. ⁴¹ Īri ímú ùkú ìrĩ pi ìsú ngá 'yìngará gá, ì àlu ni 'du, ì àlu ni ku.

⁴² “Kúru lē ìmi adrikí mĩ be kọ̀wụ, à'diātāsīyā ú'dú Úpí ní ímúzá ìgōzú rĩ, ìmi nĩkí kuyé. ⁴³ 'Bo lē ìmi nĩkí tã 'dĩri múké, jó 'dĩpa rĩ ã nĩ té dō sã ùgú' 'bá ní ímúzá 'í vúgá ìnĩ sĩ rĩ rá, ĩri té adri mĩ be kọ̀wụ, ícò té ùgú' 'bá rĩ kuú muú ngá ùgú' 'bá ívé jó agá 'dãá ku. ⁴⁴ Lē ìmi adrikí kpá ùrē, à'diātāsīyā ma 'Bá Mvã 'i, sã má ní ímúzá rĩ, ìmi ícókí tã ní 'bãã ìmi drĩgē 'yozú kínĩ, ma ri ímú 'dĩ' 'dĩ 'dini ku.

Ātí' 'bá ẹ̀sì 'bãápi ívé ẹ̀zì drĩgē, àzini àtí' 'bá ẹ̀sì 'bãápi ívé ẹ̀zì drĩgē ku rĩ

(Lúkã 12:35-48)

⁴⁵ “Ātí' 'bá ẹ̀sì 'bãápi ívé àmbúgú rĩ vé tã 'duúpi ngaápi rá, adriúpi úmĩ be, àmbúgú rĩ ní 'bãã àtí' 'bá rĩ pi drĩgē àmbúgú rú ícòpi ànyāngã sēepi àtí' 'bá urukọ' 'bée ní sã múké gá rĩ ã'di 'i? ⁴⁶ 'Bá àmbúgú rĩ kãdō ìgōó, ìsú dō ívé àtí' 'bá rĩ nga ẹ̀zì rĩ múké, àtí' 'bá rĩ tãkírí ìsú rá. ⁴⁷ Ádarú á 'yo ìmi ní 'dini, 'bá àmbúgú rĩ ícò àtí' 'bá 'dĩri 'bã ívé ngá jó àsámvú gé rĩ pi àrēvú ùtē céré nĩ. ⁴⁸ 'Bo àtí' 'bá rĩ dō

'bá tã 'oópi ùnjí ni, 'yo dō, 'Mávé àmbúgú rĩ mu adriú àmvé sã be àco,' ⁴⁹ 'dó dō rií 'í ọ̀gùpì àtí' 'bá rĩ pi fuú, àzini fi dō rií íwá mvuú 'bá ri' 'bá íwá mvuú 'bá ìmērēzú rĩ pi be trú, ⁵⁰ àmbúgú àtí' 'bá 'dĩri vé rĩ ímú ícá lókí àtí' 'bá rĩ ní nĩ kuyé ni gé. ⁵¹ Īri ímú àtí' 'bá 'dĩri uga kpélékpélé, ĩri 'du 'be 'bá 'i 'bã' 'bée kú tã be piri rĩ pi àsámvú gé, 'dálé kòpi à mukí rí áá ngoó àzini s̄kányá cií.

25

Nāpi anji ùkú mudrĩ kácáná rú rĩ pi vé rĩ

¹ “Mālūngā 'bũ vé rĩ adri sũ anji ùkú mudrĩ kácáná rú ívé lãmbã 'du' 'bá muzú ìndĩ kērégú rĩ ē drĩ ùtēzú rĩ tĩnĩ. ² Anji ùkú tọ̀wú rĩ pi azakaza rú, tọ̀wú rĩ pi úmĩ be. ³ Anji ùkú azakaza rú rĩ pi 'dukí ívé lãmbã muzú ìndĩ, 'bo kòpi jíkí ùdu àndō rú ní kuyé. ⁴ Anji ùkú tọ̀wú úmĩ be rĩ pi tókí ùdu mālāngĩ agá, kòpi 'dukí muzú ìndĩ. ⁵ Kērégú rĩ 'du sã àco, ímú ícá ndō, ìsú àkūdē anji ùkú rĩ pi kokí ú' 'dú gí.

⁶ “Kã muú adriú ìnĩ ágágá, 'bá àzi ní trezú ú' 'dúkó be uru 'dãá kínĩ, 'Kērégú rĩ ri ímú 'dã! Īmi ìfúkí àmvé ĩri vú nōó.’

⁷ “Kúru anji ùkú rĩ pi ní aruzú ú' 'dú gélesĩ, kòpi ní ívé lãmbã rĩ pi vé bãákú ve' 'bá rĩ pi ē tĩ ùlízú 'dĩsĩ rá. ⁸ Anji ùkú azakaza rú rĩ pi ní 'yozú anji ùkú úmĩ be rĩ pi ní kínĩ, 'Īmi sēkí 'bá ní ùdu, 'bávé lãmbã rĩ pi vé àcí ri ùdrãdrã.’

⁹ “Anji ùkú úmĩ be rĩ pi ní újázú kòpi ní kínĩ, “Bá ícókí ìmi ní ùdu sēé ku, ùdu rĩ ícò caá 'bá ní ìmi be ku, ìmi mukí ùdu jeé 'bá ri' 'bá ùdu ọ̀zì' 'bá rĩ pi vúgá.’

¹⁰ “Kòpi kã 'deé muú ùdu jengará gá 'dãá, kērégú rĩ ní

† 24:37 24:37 Núwã: Núwã adri sã 'bá rĩ pi ní ùnjikányã 'ozú ùnjí 'dãri gé rá, kúru Múngú ní ĩri zizú à údé kùlúmgbá, yĩĩ rĩ kãdō ímú tĩ, à pa ri ĩrívé 'bá rĩ pi ĩrívé ànyápá rĩ pi à urukọ pi be. 'Í lã 'í dóngará 5-9.

ícazú. Anji ũkú ĩ útú'bá kú ũrē rĩ pi ní 'dezú mužú vŭrā ũkú jezú rĩ gé 'dāá. Ātí'bá rĩ pi ní kĕĕtĭ rĩ ũpĭzú cí.

11 “Vúlé vúlé rú anji ũkú aza-kaza rú rĩ pi ní kpá ícazú, kŕpi kĭnĭ, Āmbúgú 'bávė rĩ, 'í zĭ 'bá ní kĕĕtĭ rĩ!’

12 “Bo ĩri ní újázú kŕpi ní kĭnĭ, ‘Ádarú á lĕ 'yoó ĩmi ní 'dĭni, á nĭ ĩmi kuyé.’

13 “Kúru ĩmi 'bá má pámvú ũbĭ'bá 'dĭ'béé, lĕ ĩmi útúkĭ ĩmi kú ũrē, ā'diātāsĭyā ĩmi nĭkĭ ũ'dú, dŕku sá má ní ímúzá ĩgŕzú rĩ kuyé.

*Nāpĭ ātĭ'bá na rĩ pi vé rĩ
(Lúkā 19:11-27)*

14 “Á lĕ 'yoó ĩmi ní dĭjĭ 'yozú kĭnĭ, málungā 'bŭ vé rĩ adri sŭ ágó mužpĭ āngŭ vŭrā gá rĩ vé rĩ tĭnĭ. Ágó rĩ ká lĕé ngáa mužú, zĭ ívé ātĭ'bá na rĩ pi, awa kŕpi ní mŭfĕngā, kŕpi ā ngakĭ rĭ ězĭ ānĭ. 15 Sĕ āzi rĩ ní mŭfĕngā jŭrú āmbúgú* tŕwŭ, āzi rĩ ní mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ĩrĭ, āzi rĩ ní mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ālu. ĩri ní kúru 'dezú mužú ívé ěĉĭ gé 'dāá. 16 Ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú tŕwŭ rĩ, 'du mŭfĕngā rĩ mužú ězĭ ngazú ānĭ, gŕ āzini ĩsŭ drĭ ni gé caá jŭrú āmbúgú tŕwŭ. 17 'Bo ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú ĩrĭ rĩ, 'du mŭfĕngā rĩ mužú ězĭ ngazú ānĭ, gŕ āzini ĩsŭ drĭ ni gé caá jŭrú āmbúgú ĩrĭ. 18 'Bo ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú ālu rĩ, jĭ mŭfĕngā ívé āmbúgú rĩ vé rĩ sĭjĭ 'bŭ agá.

19 “Vŭdrĭ ni ká vŭŭ caá sá āco, ágó āmbúgú rĩ ní ímvízú. ĩri ní ívé ātĭ'bá rĩ pi zĭzú, lĕ nĭjĭ ámá dŕ kŕpi ngakĭ ězĭ mŭfĕngā rĩ sĭ íngónĭ. 20 Ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé

ĩri ní élifŭ tŕwŭ rĩ, gŕ élifŭ āzi ĩsŭ caá tŕwŭ. ĩri ní 'yozú ívé āmbúgú rĩ ní kĭnĭ, ‘Í sĕ āndúru má ní mŭfĕngā élifŭ tŕwŭ, nŕni á gŕ āzi ni ĩsŭ caá drĭ ni gé élifŭ tŕwŭ.’

21 “Īrivé āmbúgú rĩ ní újázú ĩri ní kĭnĭ, ‘Í nga ězĭ rĩ múké, mi ātĭ'bá múké, 'í 'bā mívė ěsĭ cére rizú ězĭ rĩ ngazú. 'Í 'bā ěsĭ rizú ngá mādāngā 'dĭri ā tā mbazú, ma nŕni mi 'bā ngá āmbúgú ni ā tā mba. Mí ímŭ, 'bá ímŭkĭ āyĭkŕ 'bāá mí be trŭ.’

22 “Ágó ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní élifŭ ĩrĭ rĩ ní ímŭzá, ĩri ní 'yozú ívé āmbúgú rĩ ní kĭnĭ, ‘Mŭfĕngā mí ní sĕé má ní élifŭ ĩrĭ rĩ, á gŕ āzini ĩsŭ caá drĭ ni gé élifŭ ĩrĭ.’

23 “Īrivé āmbúgú rĩ ní újázú kĭnĭ, ‘Í nga ězĭ rĩ múké, mi ātĭ'bá múké, 'í 'bā mívė ěsĭ cére rizú ězĭ rĩ ngazú. 'Í 'bā ěsĭ rizú ngá mādāngā 'dĭri ā tā mbazú, ma nŕni mi 'bā ngá āmbúgú ni ā tā mba. Mí ímŭ, 'bá ímŭkĭ āyĭkŕ 'bāá mí be trŭ.’

24 “Ātĭ'bá ĩ ní mŭfĕngā sĕé ĩri ní jŭrú āmbúgú ālu rĩ ní ímŭzá, ĩri ní 'yozú ívé āmbúgú rĩ ní kĭnĭ, ‘Āmbúgú, á nĭ rá mĭ tā ě sĭ mbamba, ānyāngā mí ní rĭí íkŭnāá rĩ, 'í 'ā ŕmvŭ ni mi 'i kuyé, ānyāngā mí ní rĭí íkŭnāá rĩ, 'í rĭ úri ni nĭ kuyé. 25 Á 'o ũrĭ sĭ, á jĭ mívė mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ālu rĩ sĭjĭ 'bŭ agá, mívė mŭfĕngā rĩ má ní ũjĭ nŕ.’

26 “Īrivé āmbúgú rĩ ní újázú ĩri ní kĭnĭ, ‘Mĭ ātĭ'bá ũnjĭ, mi ũvú rú! 'Í nĭ rá 'yozú kĭnĭ, ānyāngā má ní íkŭnāá rĩ, á sa nĭ kuyé, āzini ānyāngā má ní íkŭnāá rĩ, á rĭ úri ni nĭ kuyé. 27 Múké ni, mi té mávė mŭfĕngā jĭ 'bā jó ĩ ní rizú mŭfĕngā 'bázú rĩ agá, má

* 25:15 25:15 Mŭfĕngā jŭrú āmbúgú agá rĩ: 'Bá rĩ nga dŕ ězĭ ílĭ mŭdrĭ drĭ ni tŕwŭ, 'í 'bá rĩ ũfĕ mŭfĕngā jŭrú āmbúgú ālu ni sĭ.

kādō ĩgđō, ma té ĩsú ākūdē mávé mŭfēngā rī tị gí.'

²⁸ “Kúru āmbúgú rī ní 'yozú kīnī, 'ĭmi 'duki mŭfēngā jŭrú āmbúgú ālu 'dīri drị ní gé sī rá, ĩmi sēki mŭfēngā rī ātí' bá adriipi mŭfēngā jŭrú āmbúgú be mŭdrị rī nī! ²⁹ 'Bá ívé mŭfēngā áyúpi létị be múké rī, ĩ ímú ĩri ní āzi ní sē drịdrị 'dāri aga rá, ĩri ímú adri mŭfēngā be ambamba. 'Bo 'bá ívé mŭfēngā áyúpi létị be múké kuyé rī, ĩ ímú ĩrivé rī 'du drị ní gé sī 'dīisī rá. ³⁰ Ātí' bá 'dīri ẹjị ākó, ĩmi 'duki ĩri 'beé āmvé ĩnịná agá 'dāá, ā mụ rí āá ngoó, āzini sịkányá cii 'dāá.'

Ī ímú 'bá vŭ drịgé rī pi vé tã lị rá

³¹ “Ma 'Bá Mvá 'i, má kādō ĩgđō mālāyikā rī pi be sŭ 'bāgú tịni, ma ímú úri lúpá mālŭngā vé 'bŭ gé ĩ ní íngúngŭ rī drịgé. ³² Ī ímú 'bá rī pi úmú āngŭ rī pi agásī cére, ĩ kọpi ijị má ẹndrẹtị gé, ma ímú kọpi āsámvú aco sŭ ĩ ní kābīlō pi aco ndrịjị be rī tịni. ³³ Ma ímú kābīlō rī pi 'bā mávé drị ẹndẹpi gé, ma ndrịjị rī pi 'bā mávé drị ijị gé.

³⁴ “Ma 'bāgú rú, ma ímú 'yo kābīlō mávé drị ẹndẹpi gé rī pi ní, 'ĭmi ímúkí, má Ẹtẹpi 'bā tākiri ĩmi drịgé gí. ĩmi ímúkí fii mālŭngā ĩ ní údé kuú ĩmi ní ĩnógósí ĩ ní drị 'bŭ pi gbizú vŭ be kuyé rī agá. ³⁵ Ā'diātāsīyā ẹbịrị ká ma fuų, ĩmi sēki má ní ngá nyanya, á nya rá. Yjị úvá ká ma ndéé, ĩmi sēki má ní yjị, á mvu rá. Ma jākāgú, ĩmi ẹ'yíkí ma fii ĩmivé 'bẹtị āsámvú gé rá. ³⁶ Má ká adrii bōngó ākó, ĩmi sēki má ní bōngó suú rá. Drā ká ma ruų, ĩmi kókí má ĩzā rá. Ká ma 'beé jó āngŭ ũ'yizú rī agá, ĩmi múkí ma ndree rá.'

³⁷ “Kúru 'bá tã 'o'bá pịrị rī pi ímú újá má ní, kọpi 'yo, 'Úpí, 'bá nīkí ngõtú 'yozú kīnī, ẹbịrị fụ mi

gí, 'bá sēki mí ní ngá nyanya nyaá ngõtú, dōku 'bá nīkí ngõtú 'yozú kīnī yjị úvá ndē mi gí, 'bá sēki mí ní yjị mvuų ngõtú? ³⁸ 'Bá nīkí ngõtú 'yozú kīnī, mi jākāgú, 'bá ẹ'yíkí mi ífi 'bávé 'bẹtị āsámvú gé ngõtú, dōku 'bá nīkí ngõtú 'yozú kīnī, mi bōngó ākó, 'bá sēki mí ní bōngó suú ngõtú? ³⁹ 'Bá nīkí ngõtú 'yozú kīnī, mi drā rú, dōku 'bekí mi jó ĩ ní rizú āngŭ ũ'yizú rī agá, 'bá múkí mi ndree ngõtú?'

⁴⁰ “Ma 'bāgú rú, ma ímú 'yo kọpi ní, 'Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dini, tã ĩmi ní 'oó 'bá índré' bá kú ẹjị ākó rī pi ní 'dīri, ĩmi 'okí tã 'dīri má ní.'

⁴¹ “Ma ímú 'yo 'bá mávé drị ijị gé rī pi ní, 'ĭmi ngakí mụų má gārā gá 'dīisī rá! Múngú tri ĩmi gí, ĩmi fíkí áci vezú ānī ũđđú ākó, ĩ ní údé ādróko pi ní ívé índrị ũnjí rī pi be rī agá 'dāá. ⁴² Ā'diātāsīyā ẹbịrị fụ ándúrú ma rá, ĩmi sēki má ní ngá nyanya nyaá kuyé. Yjị úvá ndē ándúrú ma rá, ĩmi sēki má ní yjị mvuų kuyé. ⁴³ Ma ándúrú jākā, ĩmi ẹ'yíkí ma fii ĩmivé 'bẹtị āsámvú gé kuyé. Ma ándúrú bōngó ākó, ĩmi gākí má ní bōngó sēgá sī. Ma ándúrú drā rú, āzini 'bekí ma jó ĩ ní rizú āngŭ ũ'yizú rī agá, ĩmi gākí má ĩzā kogá sī.'

⁴⁴ “Kọpi ímú zị kīnī, 'Úpí, 'bá nīkí ngõtú 'yozú kīnī ándúrú ẹbịrị fụ mi gí, dōku yjị úvá ndē mi gí, dōku mi jākāgú, dōku mi bōngó ākó, dōku mi drā rú, dōku 'bekí mi jó ĩ ní rizú āngŭ ũ'yizú rī agá, 'bá kókí mí ĩzā kuyé góni?'

⁴⁵ “Ma ímú újá kọpi ní, 'Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dini, tã ĩmi ní 'oó 'bá índré' bá kú ẹjị ākó rī pi ní kuyé rī, ĩmi 'okí kpá má ní kuyé.'

⁴⁶ “'Bá tã 'o'bá pịrị ku rī pi, ĩ ímú kọpi ĩrīnā ũđđú ākó, 'bo 'bá tã 'o'bá pịrị rī pi, kọpi ímú idri 'dani'dani rī ĩsú rá.'

26

Atala ambugu rĩ pi rikí lẹti ndāa
Yēsū ri 'dizú

(*Mārākō 14:1-2; Lúkā 22:1-2; Yūwānī 11:45-53*)

¹ Yēsū kā átángá rĩ átá deę gí, ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbī' 'bá rĩ pi ní kīnī, ² “Īmi nīkí rá, Ụ'dú Múngú ní Elízú Jó rĩ pi tị gé sī rĩ* ace nóni ụ'dú ĩrī, ma 'Bá Mvá 'i, ĩ ímú ma rụ sē ari'ba rĩ pi drīgé ụ'dú 'dāri gé, kọpi ímú ma gbā peṭi alambaku sígé.”

³ Sā 'dāri gé, atala atala rĩ pi drīgé rĩ pi, drīkoma rĩ pi be, úmúki ĩ átálágú āmbúgú† ĩ ní zị Kāyáfā rĩ vé jó agá. ⁴ Kọpi rikí lẹti ndāa kírí kírí Yēsū ri ruzú, ĩ 'díkí rí ĩri drāá 'dīisí rá. ⁵ Kọpi ní 'yozú kīnī, “Lē 'bá rụkí ĩri ụ'dú ụmụ nyazú rĩ gé ku, ā'diātāsīyā 'bá rĩ pi ímú íngá mgbārāsī 'bá drīgé gí.”

Ūkú āzi ūdā ūdu Yēsū drīgé

(*Mārākō 14:3-9; Yūwānī 12:1-8*)

⁶ Yēsū kā ríi adrii Bētēniyā gá Sīmōnā ụfú ní ándúrú nyaá rĩ vé āngá 'dāá, ⁷ ūkú āzi ní ímúzá ūdu ējị be ngụupi ndrīndrī ni be mālāngī agá, ūdu rĩ ājē be āmbúgú, ūkú rĩ í'dú ūdu rĩ ūdāá Yēsū drīgé, ịsú ākūdē Yēsū ri ínyá nya.

⁸ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rĩ pi ká tā 'dīri ndreé, sē kọpi ē ẹsị ve rá. Kọpi ní zizú kīnī, “Ngá ūkú rĩ ní ūdu rĩ izazú 'dīni rĩ ā'di? ⁹ Ī té ūdu 'dīri sē je ājē be āmbúgú, ĩ té

íco mūfēngā ni awa 'bá ngá ākó rĩ pi ní.”

¹⁰ Yēsū kā tā kọpi ní 'yoó 'dīri yīi, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ngá ĩmi ní rizú unuzú ūkú 'dīri vé tā sī rĩ ā'di? Ngá ĩri ní 'oó má ní 'dīri, ĩri tā múké. ¹¹ Īmi njīi ri adri 'bá ngá ākó rĩ pi be, 'bo má íco adrii ĩmi be caá sá be āco ku. ¹² Ūdu ūkú rĩ ní dāá má drīgé 'dīri, ĩri rĩ má rú' 'bá údé, úmvúlēsī ĩ ímú ma sī āní 'bú agá. ¹³ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, 'bá rĩ pi rikí dō ụ'dúkọ múké rĩ ūlūu mụzú vū drīgé sī, kọpi kpá ímú tā ūkú 'dīri ní 'oó má ní rĩ ūlū rá, 'bá rĩ pi ē ígákí rí ĩrivé tā āní.”

Yúdā 'be Yēsū ā ūli

(*Mārākō 14:10-11; Lúkā 22:3-6*)

¹⁴ Kúru Yēsū vé 'bá mụdrí drī ni ĩrī rĩ pi vé ālu, ĩ ní zị Yúdā Īsīkārīyótā ní 'dezu mụzú atala atala rĩ pi drīgé rĩ pi vúgá 'dāá, ¹⁵ ĩri ní zizú kīnī, “Á sē dō Yēsū ri rụy ĩmi ní gí, ĩmi má ní ā'di sē?” Kúru kọpi ní mūfēngā fifi ẹnjīipi ẹnjīenjī ni pi lāzú pụkú na, sēzú ĩri ní. ¹⁶ Í'dózú sá 'dāri gé, Yúdā í'dó ríi lẹti ndāá, ā rụkí rí Yēsū ri āní.

Yēsū pi nyakí ínyá ụmụ vé rĩ ívé
'bá 'i pámvú ūbī' 'bá rĩ pi be

(*Mārākō 14:12-21; Lúkā 22:7-13; Yūwānī 13:21-30*)

¹⁷ Ụ'dú ĩ ní í'dózú Ụmụ ĩ ní Pángá ni 'Bāá Údrá ku rĩ nyazú rĩ‡ gé, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rĩ pi ní ímúzá Yēsū vúgá nōó, kọpi ní ĩri zizú kīnī, “Mí lē 'bá mụkí

* **26:2** 26:2 Ụ'dú Múngú ní Elízú Jó rĩ pi tị gé sī rĩ: Yāhūdī rĩ pi ri ụ'dú Múngú ní ọtụ elízú Īsērēlē rĩ pi vé jó rĩ pi tị gé sī Ējēpétó gá 'dāá rĩ vé tā ígá. Ọtụ kọpi ẹ' bīpī ụbēkí kābīlō ā ārí ívé kẹtí ē ẹrife gá sī, sē Múngú ụ'dí kọpi kuyé. Múngú ụ'dí 'bá Ējēpétó vé kābīlō ári ūbē' 'bá ívé kẹtí ē ẹrife gá sī kuyé rĩ pi vé anjī āgō kāyú rĩ pi ūdrāá 'bá ālu ālu vé 'bẹtí āsámúvú gé sī rá. 'Í lā Wūngará 12:17-28; Mátáyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkā 2:41; Yūwānī 2:13; Ẹzị 12:4; 1 Kōrínító 5:7; Ēbéré 11:28. † **26:3** 26:3 Átálágú āmbúgú rĩ: Átálágú āmbúgú rĩ ndē atala rĩ pi céré, ā'diātāsīyā ĩri 'yéná jí Jó Múngú vé rĩ agá Vūrā Uleteretere rĩ agá 'dāá nī, ĩri fi vú ālu ilí ālu agá. ĩri ārí rōbōṅṅó vé rĩ jì ūnjikānyā ūjizú. 'Í lā Lēvītíkā 16; Ēbéré 9. ‡ **26:17** 26:17 Ụmụ ĩ ní Pángá ni 'Bāá Údrá ku rĩ nyazú rĩ: Yāhūdī rĩ pi ri ụmụ 'dīri nya ca ụ'dú ẹzírī, kọpi ri ụ'dú Múngú ní í pazú adringará tūgērī rú 'bá Ējēpétó vé rĩ pi drīgé sī rĩ vé tā ígá āní. Ụmụ 'dīri í 'dó nya Ụ'dú Múngú ní Elízú Jó rĩ pi tị gé sī rĩ gé. 'Í lā Wūngará 12:17-20.

ínyá mí ní lēé nyaá Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jọ rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ á'dí íngùgá?"

¹⁸ Yēsũ ní újázú kọpi ní kīnī, "Ĩmi mụkí kùrú agá 'daá, ĩmi ágó àzị ịsụ, ĩmi 'yokí ĩri ní kīnī, 'Ímbápi kīnī, mávé sâ ícọ gí, á lē mụy ụmụ Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jọ rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ nyaá 'bá má pámvú ụbĩ'ba rĩ pi be mívé àngá.'" ¹⁹ Kúru 'bá Yēsũ ã pámvú ụbĩ'ba rĩ pi ní mụzú tã rĩ 'ozú sũ Yēsũ ní lūú ĩ ní rĩ tịni, kọpi ní mụzú inyá Ụ'dụ Múngú ní Ẹlízú Jọ rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ á'dízú 'dālē.

²⁰ Ụtụ rĩ kã 'deé, Yēsũ pi ní úrízú ívé 'bá 'í pámvú ụbĩ'ba mụdrị drị ní ĩrị rĩ pi be inyá nyangára gá. ²¹ Kọpi kã rií inyá rĩ nyaá, Yēsũ ní 'yozú kọpi ní kīnī, "Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dini, 'bá ǎlu ĩmi ǎsámvú gé 'dígé, ĩri ímụ má ụli 'be nĩ."

²² Tã 'dĩri sē 'bá Yēsũ ã pámvú ụbĩ'ba rĩ pi ní ïzàngá, 'bá ǎlu ǎlu í'dó rií 'yoó Yēsũ ní, "Úpí, 'bá déna ímụpi mĩ ụli 'beépi rĩ ĩri ma 'i?"

²³ Yēsũ ní újázú kọpi ní kīnī, "Bá 'bá ní rií ngá nyaá ĩri be sákānī ǎlu agá rĩ ímụ má ụli 'be nĩ. ²⁴ Ma 'Bá Mv́ 'i, ma ímụ drá rá, sũ ĩ ní sĩí Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tịni. 'Bo ïzàngá rĩ ụmvúlé sĩ ímụ adri ágó má ụli 'beépi rĩ vé ni, ĩ ímụ ĩri sē 'dị drá rá. 'Bá tã 'oópi 'dini 'dĩri, tịkí té dō ĩri kuyé múké."

²⁵ Yúdã lēépi Yēsũ ã ụli 'beépi rĩ ní ĩri zizú kīnī, "Ímbápi, 'bá mí ní tã ni átá 'dĩri, mí ụsũ 'bá rĩ ma 'i?"

Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnī "Ē, 'bá rĩ mĩ 'i."

Ínyá Ụpí vé uletere rĩ vé nyangára

(Mārākō 14:22-26; Lúkã 22:14-23; 1 Kōrínitō 11:23-25)

²⁶ Kọpi kã í'dó inyá rĩ nyaá, Yēsũ ní pánga rĩ í'dúzú, ĩri ní ǎwō'difō sēzú, ĩri ní 'a ni ǎndízú, ĩri ní sēzú ívé 'bá 'í pámvú ụbĩ'ba rĩ pi ní, ĩri ní 'yozú kīnī, "Ĩmi 'dụkí, ĩmi nyakí, 'dĩri rụ'ba mávé rĩ."

²⁷ ĩri ní kópō rĩ í'dúzú, ĩri ní ǎwō'difō sēzú Múngú ní, ĩri ní sēzú kọpi ní, ĩri ní 'yozú kīnī, "Ĩmi ǎrēvú céré, ĩmi mvukí. ²⁸ 'Dĩri mávé ǎrí má ní ụndĩ ruzú 'bá kárakará pi be rĩ. ²⁹ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dini, má ícọ gōó vinyọ mvụy dđi ku, cĩmgbá cazú ụ'dụ má ní mụzú vinyọ ú'dí mvuzú ĩmi be trú má Ẹtẹpi vé mǎlũngá agá 'dãri gé."

³⁰ Kọpi kã úngó ngoó, vúdri ni gé, kọpi ní 'dezú mụzú Írã Ọlívě vé rĩ drĩgé 'dãá.

Yēsũ kīnī Pétērō ri ímụ 'i gã rá
(Mārākō 14:27-31; Lúkã 22:31-34; Yūwánĩ 13:36-38)

³¹ Kúru Yēsũ ní 'yozú kọpi ní kīnī, "Ịnịyá nōri sĩ, ĩmi céré ímụ nga ápá rá tã ímụpi 'i ngaápi má rụ'ba gá rĩ sĩ, ĩmi ma ku ó'dụkụlẹ, ǎ'diātāsīyã sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kīnī,

" 'Ma ímụ 'bá kǎbīlō úcépi rĩ 'dị drá rá,

kǎbīlō rĩ pi ímụ ayi kpélékpélé."

³² 'Bo má kǎdō gōó íngá idri rú, ma 'de mụzú ĩmi ẹnđrẹtị gé sĩ drĩdrĩ, 'bá mụ 'bá ịsụ ĩmi be ǎngũ Gǎlíláyã vé rĩ gé 'dãá."

§ 26:28 26:28 'Dĩri mávé ǎrí má ní ụndĩ ruzú 'bá kárakará pi be rĩ: ǎrí 'dĩri 'bá rĩ pi vé ụnjikányã ụjĩ, ĩri sē kọpívé ụndĩ Múngú be rĩ adri múké. 'Bá Ísérélē vé rĩ pi rikí tị, ǎzini ndrĩj zǎá Múngú ní rōbōnọ rú, ǎ ụjĩ rĩ ívé ụnjikányã, ĩ adriki rĩ ule. Rōbōnọ ĩ ní zǎá 'dĩri i'da Yēsũ vé drǎngára pẹti alambaku sígé sũ Kǎbīlō Mv́ Múngú vé rĩ tịni rĩ. ǎrí Yēsũ vé dǎápi rōbōnọ rú 'dĩri, ĩri 'bá céré ĩri ẹ'yĩ'ba gí rĩ pi trũ ívé ụnjikányã agásí. 'Í lǎ Wũngára 24:8; Lěvītíkã 16:11-19; Mārākō 14:24; Èbéré 9:15-22. 26:31 26:31 Zǎkǎriyã 13:7

³³ Pétêró ní 'yozú kīnī, “Bá rī pi dō ápá tã ímúpi 'i ngaápi mí rú' bá gá rī sī rá drāáasiyā, má ícò mí kuú áluṅání ku.”

³⁴ Yésū ní újázú Pétêró ní kīnī, “Ádarú á lē 'yoó mí ní 'dīni, ñṅṅá ãndrū nōri sī, lōgúlōgú ní drī cêré 'bezú kuyé rī gé, mí ímú ma gā ca vú sī na, mí 'yo, 'í ñṅ ma kuyé.”

³⁵ Pétêró ní gōzú újázú kīnī, “Má ícò 'yoó kīnī á ñṅ mí kuyé 'dīni ku, 'bá ūdrā mí be trú.” 'Bá Yésū ã pámvú ūbī' bá rī pi ã uruḳo cêré átákí nyo sū Pétêró ní átá rī tīnī.

Yésū zì Múngú ri Gētēsēmánī gé.

(Mārākō 14:32-42; Lúkã 22:39-46)

³⁶ Kúru Yésū ní 'dezú mužú ívé 'bá 'í pámvú ūbī' bá rī pi be vūrā ī ní zīj Gētēsēmánī rī gé 'dāá, īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi úríkí 'dīgé, ma drī mužú Múngú ri zì.” ³⁷ Jì Pétêró ri, āzini Zēbēdayō ẹnjipījī Yōkóbū pi Yūwánī be mužú 'í vúgá sī īndī. Īzāngā 'í d'ó fíí ẹsì ní agá ambamba. ³⁸ Īri ní 'yozú kīnī, “Īzāngā ṅō má ẹsì drādrā ē tì ịsụ. Īmi adríkí 'dīgé, lē Īmi adríkí mị be mgbọ.”

³⁹ Yésū kã mužú vūjū mādā, īri ní kūmūcì ūtīzú, 'í drī sīzú vūgá, īri ní Múngú ri zìzú kīnī, “Má Ẹtépì, ícò dō rá, mí ku ma ríi Īzāngā nyaá nóni ku. 'Bo lē tã rī ã nga 'í sū mí ẹsì ní lēé rī tīnī, ã adri sū má ní lēé rī tīnī ku.”

⁴⁰ Yésū kã 'í újá gōó vúlé ívé 'bá 'í pámvú ūbī' bá na rī pi vúgá 'dāá, ịsụ kōpi ri ú'dú ko. Īri ní 'yozú Pétêró ní kīnī, “Īmi ícókí nyo adrií caá sã ālu mị be mgbọ ku? ⁴¹ Lē Īmi adríkí mị be mgbọ, Īmi zìkí Múngú ri, tã ūñjī ã ū' bī rí íma ku. Īmí ẹsì lē kōdō Múngú ri zìj rā, 'bo rú' bá gá, Īmi mūnyámúnya.”

⁴² Yésū ní gōzú mužú Múngú ri zìzú dījī, īri ní 'yozú kīnī, “Má Ẹtépì, 'í 'dú dō Īzāngā nōri má

rú' bá gá sī kuyé, múké ni, lē má nya Īzāngā rī mužú ịyí, tã mí ẹsì ní lēé rī ã nga 'í ịyí.”

⁴³ Yésū kã gōó ímú, ịsụ ívé 'bá 'í pámvú ūbī' bá rī pi kókí ú'dú kpílíkplí, ã 'diātāsīyā ú'dú rī ṅō kōpi ē mị ambamba. ⁴⁴ Vú na ni gé, gō kpá kōpi kuú 'dīgé, 'de mužú Múngú ri zìj īri ní té zìj drīdrī rī tīnī.

⁴⁵ Īri ní 'í újázú ĩgōzú ívé 'bá 'í pámvú ūbī' bá rī pi vúgá nōó, Īri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi drī ri ú'dú rī koko, āzini ĩmi ri ãndē vu? Īmi ndrekí, sã rī ícá ñyinjá gí, ĩ ímú 'Bá Mvã ri ru sē 'bá ūñjīkanyã 'o' bá rī pi drīgé. ⁴⁶ Īmi íngákí uru, 'bá mụkí! 'Bá lēépi má ūli 'beépi rī ícá ñyinjá gí!”

Yésū vé rúngará

(Mārākō 14:43-50; Lúkã 22:47-53; Yūwánī 18:3-12)

⁴⁷ Yésū kã ríi átá, 'bá Yésū ã pámvú ūbī' bá mužrī drī ní ĩrī rī pi vé ālu Yúdā ní ícázú, 'bá bītríká ímúkí vú ni gé sī, kōpi cêré ịlì áco áco ni pi be ĩ drīgé sī, āzini túré pi be ĩ drīgé sī. Atala atala rī pi drīgé rī pi, āzini 'bá drīkoma rú rī pi be ĩpēkí 'bá 'dī' bée ímúzú nī. ⁴⁸ Yúdā lū kōpi ní tã rī drīdrī kīnī, “Má u' de dō 'bá rī ẹzīj bēdrī sī, ágó rī adriípi 'dī, ĩmi rụkí īri.” ⁴⁹ Kúru Yúdā ní mužú Yésū vúgá 'dāá, īri ní 'yozú, “Īmbápi, mōdó mí ní!” Īri ní kúru Yésū ri u' dezú ẹzizú bēdrī sī.

⁵⁰ Yésū ní 'yozú kīnī, “Ūndīgó, mí ímú gí, 'í 'o tã mí ní lēé 'o' rī.”

Āgō uruḳo' bée ní kúru ímúzú Yésū ri u' dezú ruzú. ⁵¹ Yésū vé 'bá īri ã pámvú ūbī' bá rī pi vé ālu ní ívé ịlì áco rī ínjézú, īri ní átálágú āmbúgú rī vé átí' bá ē bī gazú mvōrú 'dezú vūgá 'dāá.

⁵² Yésū ní 'yozú īri ní kīnī, “'Í su mívé ịlì áco rī gōó ívé vūrā gá 'dāá ūzi. 'Bá cêré āngū ú'dì' bá drā' bée ịlì áco sī rī pi, ĩ kpá ímú kōpi ú'dì

ũdrā ñlĩ áco sī. ⁵³ Mí ũsũ má ícò má Ètèpi ri zĩj, ícò má ní mālāyíkā è'dĩ 'dĩ'bee ngúlúmú mùdrĩ drĩ ni ñrĩ ìpèè ìmú má Ìzā koó ú'díkĩrĩnā nōgò ku? ⁵⁴ 'Bo á 'o dō tā rĩ 'dĩni, tā Búkũ Múngú vé rĩ ní átá 'dĩri ã nga rĩ 'i fũũ tĩ ni gé ngóni?"

⁵⁵ Sā 'dāri gé, Yēsũ ní 'yozú 'bá bĩtrĩkā rĩ pi ní kĩnĩ, "Ìmi ri ìmú ñlĩ áco áco ni pi be, túré be, ìmi lēkĩ ìmú ma ruú, ìmi ũsũkĩ ma 'bá ũnjĩ riipi è'dĩ 'dĩpi 'bá āngũ ruúpi ni pi be ni? U'dũ céré, á ri 'bá rĩ pi ìmbá Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dāá, 'bo ìmi ruúki ma kuyé. ⁵⁶ 'Bo tā 'dĩri nga 'i 'dĩni, tā nēbĩ rĩ pi ní sī Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ, ã nga rĩ 'i fũũ tĩ ni gé bēnĩ." Kúru 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ngazú ápázú 'dĩsĩ rá, kukĩ Yēsũ ri kú ọ'dúkùlègúsi.

Yēsũ tu pá Yāhūdĩ tā lĩ'bá rĩ pi èndrètĩ gé

(*Mārākō 14:53-65; Lúkā 22:54-55, 63-71; Yūwānĩ 18:13-14, 19-24*)

⁵⁷ 'Bá Yēsũ ri ru'bá rĩ pi ní Yēsũ ri jizú mužú Kāyáfā vé āngá 'dāá, Kāyáfā ri átálágú āmbúgú. 'Bá tāĩmbĩ ìmbá'bá rĩ pi, ambugu Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ pi be, kōpi ri ì umú ñrivé āngá 'dāá. ⁵⁸ 'Bo Pétērō 'de mužú Yēsũ vúgá sī, kōpi rikĩ mužú āsámvú sī, cĩngbá ñri ní cazú átálágú āmbúgú rĩ vé bóró gá 'dāá. Ñri ní fizú bóró agá 'dāá, ñri ní úrizú 'bá āngũ ũtē'bá rĩ pi be trú, lē tēé ndreé dō tā Yēsũ vé rĩ ã ũdũ ñri adri ngóni.

⁵⁹ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tā lĩ'bá rĩ pi be, kōpi lēkĩ tā ũnjō vé ni ndāá ñsú Yēsũ ru'bá gá, ì 'dĩkĩ rĩ ñri drāá rá. ⁶⁰ 'Bá kārākarā ã átákĩ dō tā rĩ ũnjō sī Yēsũ ru'bá gá drāāsiyā, kōpi ñsũkĩ tā āzi ñri ní ícózú Yēsũ ri 'dĩzú ni kuyé.

Ūdũ ni gé, 'bá ñrĩ pi ìmúkĩ pá tuú, ⁶¹ kōpi kĩnĩ, "Ágò 'dĩri 'yo ándúrú kĩnĩ, 'Ma Jó Múngú vé rĩ ũsĩ vúgá, ma gō sị 'dũ na agá.' "

⁶² Átálágú āmbúgú rĩ ní íngázú pá tuzú uru sī, ñri ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, "Tā āgō 'dĩ'bee ní rií ũmbĩ mí drĩgé kārākarā 'dĩ'bee, 'i 'yo átángá mí tĩ gé sī ku āsĩ?" ⁶³ 'Bo Yēsũ ũjĩ 'i kĩri.

Átálágú āmbúgú rĩ ní 'yozú ñri ní kĩnĩ, "Í sō ũyō Múngú adriipi ídri rú rĩ èndrètĩ gé, 'i lū 'bá ní, mi Kúrísitō Múngú Mvōpi 'i?"

⁶⁴ Yēsũ ní újázú ñri ní kĩnĩ, "Tā mí ní átá 'dĩri pĩrĩ. Ádarú á lē 'yoó ñmi ní 'dĩni, ma 'Bá Mvā 'i, úmvúlēsĩ ñmi ìmú ma ndre, ma úri Múngú Ūkpō 'Dĩpa vé drĩ èndèpĩ gé, ma ñgō ìmú 'bũ gé 'dāāsĩ vúgá nōó ñrĩbĩtĩ agásĩ."

⁶⁵ Átálágú āmbúgú rĩ ã 'a ve ũnjĩ ũnjĩ, ru ívé bōngó āsĩ, ñri ní 'yozú kĩnĩ, "Ágò nōri ide Múngú ri! Ngá 'bá ní 'bá āzi lēzú ē ìmú ágó 'dĩri vé tā ũlūũ rĩ ã'di? Ñmi yĩkĩ tā ágó rĩ ní Múngú ri idezú rĩ gĩ. ⁶⁶ Ñmi lēkĩ ã lĩkĩ tā drĩ ni gé íngóni?"

Kōpi ní újázú kĩnĩ, "Ágò 'dĩri, lē ã 'dĩkĩ ñri drāá rá."

⁶⁷ Kōpi ní tũsú úwézú èndrètĩ ni gé, kōpi ní 'dezú ñri ũgbāzú. Ūrukō'bee ní ñri usazú. ⁶⁸ Kōpi ní 'yozú ñri ní kĩnĩ, "Kúrísitō, mí amá, ã'di gbā mi nĩ?"

Pétērō gā Yēsũ ri sī

(*Mārākō 14:66-72; Lúkā 22:56-62; Yūwānĩ 18:15-18, 25-27*)

⁶⁹ Sā 'dāri gé, Pétērō úri kuú āmvé jó rizú tā lizú rĩ ã bóró gá 'dāá, mvá ũkú āzi átĩ'bá rú ni ní ìmúzú, ñri ní 'yozú Pétērō ní kĩnĩ, "Ìmi rikĩ ándúrú adrii Yēsũ adriipi Gālĩláyāgú rĩ be trú."

⁷⁰ Pétērō ní gāzú 'bá rĩ pi èndrètĩ gé 'dĩgé kĩnĩ, "Á nĩ kuyé mi dō ri tā ngōri átá!"

⁷¹ Kúru Pétērō ní 'dezú mužú kání rĩ vé kēētĩlè gá 'dāá, mvá ũkú āzi ní ñri ndrezú, mvá ũkú rĩ ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, "Ágò

nōri, kōpi rikí ándúru adrií Yēsū Nāzērétágú rī be trú.”

⁷² Pétēró gō kpá gāá dīj, ĩri ní ũyō “sōz kīnī, “Á nī mā ágó 'dīri kuyé!”

⁷³ Kā adrií mādā, vúdri ni gé, 'bá urukō'béé pá tu' 'bá 'dālé rī pi ní ímúzá Pétēró vúgá nōó, kōpi ní 'yozú kīnī, “Bá nīkí rá, mi 'bá 'dī'béé vé ógúpí. Ú'dúkó mí ní rizú átázú rī lū 'bá ní kīnī, mi Gállíyágú.”

⁷⁴ Pétēró ní 'i trizú ũgōgōlé rú kīnī, “Múngú ā sē mā ísú drīlé ũnjí, á nī mā ágó 'dīri kuyé.”

Koro lōgúlōgú ní cērē 'bezú. ⁷⁵ Pétēró ní tā Yēsū ní ándúru 'yoó 'í ní, “Lōgúlōgú ní drī cērē 'bézú kuyé rī gé, mí ma gā ca vú na” 'dāri ā tā ígázú. Kuru Pétēró ní fūzú mužú āmvé 'dāá, ĩri ní 'dózá ngozú mádrā mádrā rú.

27

Jíkí Yēsū ri Pílatō ẹndrẹtí gé
(Mārākō 15:1; Lúkā 23:1-2; Yūwánī 18:28-32)

¹ Ūbútí kǔnīkǔnī, atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá ambugu rī pi be cērē, úmúkí tī trú, kōpi lēkí ā 'díkí Yēsū rī drāá rá. ² Kōpi ũdrōkí ĩri, jíkí ĩri mužú Pílatō ẹndrẹtí gé,* Pílatō ri gávānā.

Yúdā vé drāngará
(Ẹzị 1:18-19)

³ Yúdā Yēsū ā ũli 'beépi rī kā ndreé líkí Yēsū vé tā, lēkí ĩri 'dīj'di, tā rī sē ĩri ní ízāngā āmbúgú, ĩri ní mǔfēngā fífí pǔkú na rī újázú gōzú atala atala rī pi drīgé rī pi ní 'bá ambugu rī pi be. ⁴ ĩri ní 'yozú kīnī, “Á 'o ũnjīkānyā 'bá tā ũnjí 'oópi kuyé ni ā ũli 'bezú.”

Kōpi ní újázú ĩri ní kīnī, “Tā 'dīri adri tā 'bávé ni ku, tā 'dīri mi pá tu tī ni gé nī.”

⁵ Yúdā ní mǔfēngā rī 'bezú 'í drīgé sī Jó Múngú vé rī agá 'dāá, ĩri ní 'dezu mužú 'i 'yízú bāákú sī.

⁶ Atala atala rī pi drīgé rī pi ní mǔfēngā fífí rī pi u'duzú, kōpi ní 'yozú kīnī, “Tāimbí ā'yī ku ĩ ní mǔfēngā 'dīri 'bāzú jó ĩ ní rizú mǔfēngā 'bāzú rī agá, ā'diātāsīyā mǔfēngā 'dīri dākí ānī āri gí.”

⁷ Kōpi ũsúkí kīnī, mǔfēngā 'dīri sī, lē ā jekí vūrā ānī, 'bá ímú' 'bá jākā rú rī pi kádō ũdrāá, ā sīkí rí kōpívé āvū ānī. ⁸ Cīmgbá āndrū sī, zíkí vūrā rī ā rú, Vūrā Āri vé ni. ⁹ Tā ótú nēbī Yērēmíyā ní 'yoó rī, nga 'i fūú tī ni gé gí kīnī, “Kōpi 'dúkí mǔfēngā fífí pǔkú na, 'bá Īsērélé vé rī pi kīnī 'bá rī rú dō ĩri gí, ĩ mǔfēngā 'dīri sē ĩri ní. ¹⁰ Mǔfēngā rī sī, kōpi jekí vūrā 'bá rípi ũrúté ũdri gbízú ni vé ni ānī, sū Úpí ní ẹzị má ní rī tīnī.”

Pílatō ri Yēsū ri uzij

(Mārākō 15:2-5; Lúkā 23:3-5; Yūwánī 18:33-38)

¹¹ Yēsū kā pá tuú gávānā Pílatō ẹndrẹtí gé 'dāá, Pílatō ní ĩri zízú kīnī, “Mí nyo 'bāgú Yāhúdī rī pi vé rī?”

Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Tā rī mí ní 'yoó gí 'dī.”

¹² Atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá ambugu rī pi be, kōpi ká ĩri tōó, Yēsū zī 'i tī átángá 'yozú kuyé.

¹³ Pílatō ní ĩri zízú kīnī, “Í yī tā 'bá rī pi ní ríi 'yoó mí rú' 'bá gá ũnjí 'dīri kuyé?” ¹⁴ 'Bo Yēsū újā ĩri ní átángá ālunjani kuyé, sē gávānā ní āyāngará.

Líkí Yēsū vé drāngará ā tā

(Mārākō 15:6-15; Lúkā 23:13-26; Yūwánī 18:39-19:16)

¹⁵ Mērē gávānā vé rī gé, kádō ríi Ūmū Múngú ní Elízú Jó tī gé sī rī nyaá, 'bá bītríká rī pi 'bá ĩ ní ũ'yí kuú jó āngū ũ'yízú rī agá rī pi vé

* **27:2** 27:2 jíkí ĩri mužú Pílatō ẹndrẹtí gé: Kōpi jíkí ĩri mužú Pílatō ẹndrẹtí gé, ā'diātāsīyā kōpi ũkpō ákó 'bá 'dízú, 'yēnā gávānā Rómā vé rī ũkpō be 'bá 'dízú ní. **27:10** 27:10 Zākāriyā 11:12-13; Yērēmíyā 19:1-13; 32:6-9

ãlu ìpě, ì ìri oyu ìfũ ãmvé. ¹⁶ Sâ 'dâri gé, ágó àzi rú be kuúpi tâ ùnjí sí ni 'yíkí ìri kú jó àngũ ù'yízú rí agá 'dāá, ágó rí ã rú Bārābā 'i. ¹⁷ 'Bá b̄tríká rí pi ká ì úmú Pīlātō vé àngá 'dāá, Pīlātō ní kōpi zizú kīnī, "Ìmi lēkí m̄a oyu ìmi ní ã'di ri sēé? M̄a oyu Bārābā ri sēé, dōku m̄a oyu Yēsũ ì ní zīj Kúrísitō ri sēé?" ¹⁸ Pīlātō n̄i rá 'yozú kīnī, Yāhūdī ambugu rí pi ìjīkí Yēsũ ri 'í èndrētī gé nōó, ã'diātāsīyā kōpi 'bāki èsī ùnjí Yēsũ drīgē.

¹⁹ Pīlātō k̄a úri ívé lúpá tâ lizú rī drīgē, ūkú ni ní ù'dúkó pēzú vú ni gé 'dāá kīnī, "Ágó tâ ùnjí 'oópi kuyé 'dāri, ã 'okí ìri ùnjí ku, ìnjīnā àndrū rī sī, urobí ūbī ma ìrivé tâ sī, m̄a èsī ìsú ànī ìzāngā ambamba."

²⁰ 'Bo atala atala rí pi drīgē rí pi, 'bá ambugu rí pi be, ríkí 'bá b̄tríká rí pi é drī úcī kīnī, kōpi ã 'yokí, ã oyu kī Bārābā ri áyu, ã 'dīkí Yēsũ ri drāá rá.

²¹ Kúru gávānā Pīlātō ní 'bá b̄tríká rí pi zizú kīnī, "'Bá ìrī 'dī'bée àsámvú gé, ìmi lēkí m̄a oyu ìmi ní ã'di ri sēé?"

Kōpi ní újázú kīnī, "Mí oyu Bārābā ri áyu."

²² Pīlātō ní kōpi zizú kīnī, "Kúru Yēsũ ì ní zīj Kúrísitō 'dīri, m̄a 'o ìri ã'di rú?"

Kōpi ní céré újázú kīnī, "Á gbāki ìri pētī alambaku sígē!"

²³ Pīlātō ní kōpi zizú kīnī, "Àsī? Tā ùnjí ìri ní 'oó rī ã'di?"

Kōpi gōkí ọ'ú ù'dúkó be uru 'dāá kīnī, "Á gbāki ìri pētī alambaku sígē."

²⁴ Pīlātō k̄a ndree tā àzi 'i ní ícó 'oó ni 'dāáyo, 'bá rí pi lēkí íngá mgbārāsī, ìri ní yīj í'dúzú 'i drī ūjízú 'bá b̄tríká rí pi èndrētī gé 'dīgē. Ìri ní 'yozú kīnī, "Ágó nōri vé àrí, tâ ni adri má drīgē ku, tâ ni ri adri ìmi drīgē!"

²⁵ 'Bá rí pi ní céré újázú kīnī, "Ìrivé àrí, tâ ni ã adri 'bá drīgē, àzini 'bávé anjīnā rí pi drīgē!"

²⁶ Kúru Pīlātō ní Bārābā ri oyu zú. Ìri ní t̄áimbjī sēzú ívé àngáráwá rí pi ní, kōpi ã ūgbāki Yēsũ ri, kōpi ã gbāki ìri pētī alambaku sígē.

Àngáráwá rí pi ìnjákí Yēsũ é drī (Mārākō 15:16-20; Yūwānī 19:2-3)

²⁷ Kúru gávānā Pīlātō vé àngáráwá rí pi ní Yēsũ ri jizú mužú vūrā ívé rī gé 'dāá, kōpi ní àngáráwá rí pi úmúzú céré, kōpi trakí ì Yēsũ ã gārā gá sí kūrū.

²⁸ Kōpi njekí ìrivé bōngó akoóko rūkū rí rú'ba ni gé sī, kōpi sukí bōngó ika āco ni' rú'ba ni gé, ²⁹ kōpi údékí ūcékúcé suú drī ni gé k̄ulá rú. Kōpi 'bāki túré ìrivé drī èndēpī gé, kōpi ūt̄íkí k̄umūcī ìri èndrētī gé, kōpi ní ìri é drī ìnjázú 'yozú kīnī, "'Bāgú Yāhūdī rí pi vé rī, 'bá ìnjīkí mī rá!" ³⁰ Kōpi úwékí t̄usú rú'ba ni gé, kōpi í'dúkí túré ìri drīgē rī, ríkí ìri é drī ūgbāá ànī.

³¹ Kōpi k̄a ìri é drī ìnjá, kōpi ní bōngó akoóko rūkū rí njezú rú'ba ni gé sī, kōpi gōkí ìrivé bōngó suú ìri rú'ba gá 'dāá ūzi. Kúru kōpi ní ìri jizú mužú, ã mukí rí ìri gbāá pētī alambaku sígē.

Gbāki Yēsũ ri pētī alambaku sígē

(Mārākō 15:21-32; Lúkā 23:26-43; Yūwānī 19:17-27)

³² Kōpi k̄a ríi 'deé mužú, kōpi cakí ágó àzi ìsú, ágó rí íbī ímú Kūrénē gélésīla, ágó rí ã rú Sīmōnā 'i. Kōpi mīkí ágó rí pētī alambaku Yēsũ vé rí 'duj mužú. ³³ Kōpi ní cazú vūrā ì ní zīj Gōlōgótā rí gé 'dāá, (Gōlōgótā vé íffí, vūrā drī kōlōmgbó vé ni). ³⁴ Kōpi ní vīnyō usazú ngá drāápi ūkēngelī ni sī, sēzú Yēsũ

ní, ã mvu, Yésũ kã ngá rĩ 'bĩĩ, gã mvuḡá sī. ³⁵ Kõpi kã ïri gbãá peṭi alambaku sígè 'dãá gĩ, kõpi 'beki ïrivé bõngó jêkè sī, awakí ï ní. ³⁶ Kúru kõpi ní úrízú vũgá, kõpi tẽkí riú ïri ndreé. ³⁷ Kõpi siki tã ï ní ïri tõzú rĩ gbãá ïri drĩlé gá uru 'dãá, kõpi siki tã rĩ 'dini, 'DĪRI YĒSŪ, 'BĀGŪ YĀHŪDĪ RĪ PĪ VÉ RĪ. ³⁸ Gbãkí ũgũ'ba ïrĩ peṭi alambaku sígè Yésũ be trũ, gbãkí azi rĩ ïrivé drĩ ẽndépi gélésila, azi rĩ ïrivé drĩ ïjĩ gélésila. ³⁹ 'Bá ri'ba ẹlĩ'ba ẹlĩ ẹlĩ rĩ pi rikí ïri u'dãá, kõpi rikí ï drĩ yaá ïri idezú ani, ⁴⁰ kõpi rikí 'yoó kĩnĩ, "Mi ándúru 'yoópi, mi Jó Múngú vé rĩ ïñānyā, mi gō sī ụ'đụ na agá rĩ, mi dō Mvā Múngú vé ni, 'í pa mi! Mí ísị peṭi alambaku rĩ sígè sī vũgá nōo."

⁴¹ Atala atala rĩ pi drĩgè rĩ pi, 'bá tãĩmbĩ Mósè vé rĩ ïmbá'ba rĩ pi, azini 'bá ambugu rĩ pi, rikí kpá Yésũ ẽ drĩ ïnjá. ⁴² Kõpi kĩnĩ, "Ídrí 'bá uruḡo'bee rá píri, 'bo ídrí 'i ngúlúpí ku asĩ? ïri dō 'bāgú Īsērélē rĩ pi vé ni, ẽ ísị peṭi alambaku rĩ sígè sī vũgá nōo, kúru 'bā ïri ẹ'yĩ rá. ⁴³ 'Bā ívé ẹsị céré Múngú drĩgè. Lē Múngú ẽ ídrí ïri, dō Múngú lē ïri rá, ã'diātāsīyā 'yo 'dini kĩnĩ, 'Ma Mvā Múngú vé ni.'" ⁴⁴ Ūgũ'ba ï ní gbãá ïri be trũ rĩ pi rikí kpá ïri ẽ drĩ ïnjá ïndĩ.

Yésũ vé drāngará

(Mārākō 15:33-41; Lúkā 23:44-49; Yūwānī 19:28-30)

⁴⁵ Í'dózú ũtũ mgbĩngbi gé 'dĩgè, cazú sã na ùndrējá vé rĩ gé, āngũ rĩ bĩ niĩ kuú cịcị. ⁴⁶ Kã muḡ caá sã na gá, Yésũ ní trezú ụ'đụkọ be uru 'dãá kĩnĩ, "Elóyĩ, Elóyĩ, lãmã sãbãkātānĩ?" Ífifi ni kĩnĩ, "Múngú

mávè rĩ, Múngú mávè rĩ, ngá mí ní ma adizú rĩ ẽ'di?"

⁴⁷ 'Bá pá tu'ba 'dālè rĩ pi kã tã ïri ní 'yoó rĩ yĩ, kõpi kĩnĩ, "Íri ri Ēlīyā ri zị."

⁴⁸ Koro kõpi āsámvú gé 'dĩgè, 'bá ālu ní njuzú lífá í'dúzú, ïri ní suzú vinyõ údrápi gĩ ni agá, ïri ní suzú peṭi sígè, ïri ní suzú muzú Yésũ vúgá uru 'dãá, Yésũ ã mvu. ⁴⁹ 'Bá rĩ pi uruḡo'bee kĩnĩ, "Í kukí ïri ọ'dúkũlẹ, Ēlīyā ri dō ímú ïri ídrí rá."

⁵⁰ Yésũ gō treé dđi ụ'dúkọ be uru 'dãá, ïrivé índrí ní kúru fúzú.

⁵¹ Sã 'dāri gé, bõngó ï ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a ẹlízú rĩ† asĩ 'i ïrĩ, í'dózú uru 'dãá, cĩngbá vũgá nōo. Nyõókú rĩ aya 'i dĩngídĩngí, írā rĩ pi undakí ï kpélékpélé. ⁵² 'Bú āvũ sızú rĩ pi zíkí ï tị kú mgbọ, 'bá kárakarā Múngú ri ẹ'yĩ'ba, ũdrā'ba gĩ rĩ pi, ingakí kõpi gōo ídrí rú ũzi. ⁵³ Kõpi ífúkí 'bú rĩ pi agásí āmvé. Yésũ kã íngá gōo ídrí rú gĩ, kõpi 'dekí muzú kũrú uletere Yērūsālēmā vé rĩ gé 'dãá, kõpi i'dakí ï 'bá kárakarā pi ẽndrẹṭi gé rá.

⁵⁴ Ūgalaku rĩ pi ívé āngáráwá Yésũ ri ũtē'ba rĩ pi be, kõpi kã āngũ 'i ayaápi dĩngídĩngí 'dĩri ndreé, sē kõpi ní ũrĩ ambamba, kõpi kĩnĩ, "Ádarú ágó nōri Mvā Múngú vé ni!"

⁵⁵ Ūkú kárakarā tukí pá kuú rará rú, kõpi tẽkí nyo riú ndreé. Ūkú 'dĩ'bee íbíkí ímú Yésũ be trũ āngũ Gālīláyā vé rĩ gálésila, kõpi lēkí Yésũ ẽ ízā koó. ⁵⁶ Kõpi āsámvú gé 'dãá, 'bá rĩ Māriyā Māgādēlénā 'i, Māriyā Yōkóbũ pi vé ẽndrẹṭi Yōsépā be rĩ 'i, azini Zēbēdáyō ẹnjipíi vé ẽndrẹṭi sī.

27:46 27:46 Sāwūmā 22:1 † 27:51 27:51 Bõngó ï ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a ẹlízú rĩ: Bõngó 'dĩri ẹlĩkí Vūrā Uletere rĩ pi āsámvú Vūrā Uletere rĩ be rĩ ani. Atálágú āmbúgú rĩ 'yéná aga fĩ bõngó rĩ agásí Vūrā Uletere rĩ agá 'dãá nĩ, ã'diātāsīyā Múngú rĩ adri Vūrā Uletere dđipi pōwūpōwū rĩ agá 'dãá. 'Í lā Lẹvītíkā 16; Mārākō 15:38; Lúkā 23:45; Ēbérē 6:19-20; Ēbérē 9:1-7.

Yēsũ vé ŝingára

(*Mārākō 15:42-47; Lúkã 23:50-56; Yũwánĩ 19:38-42*)

⁵⁷ Ũndrénã 'dãri sĩ, Ārĩmátáyōgú āzi ā'bu be ni, rú ni Yōsépã 'i, ĩri ándúru 'bã Yēsũ ā pámvú ũbĩpi ni. ⁵⁸ ĩri ní 'dezú mužú Pílátō vúgã 'dãã, ĩri ní Yēsũ vé ávũ ā tā zizú Pílátō tĩ gé, Pílátō ní tãĩmbĩ sészú kĩnĩ, ā yóukĩ ávũ rĩ sée ĩri ní. ⁵⁹ Yōsépã ní ávũ rĩ 'duzú, ĩri ní ĩmũlũzú bōngó múké ule ni sĩ. ⁶⁰ ĩri ní ávũ rĩ jizú sızú ívé 'bũ 'í ní gaá lũũ írã agã rĩ agã. ĩri ní írã āmbúgú ni gũzú 'bãzú 'bũ rĩ tĩ gé, ĩri ní kúru 'dezú mužú. ⁶¹ Mãriyã Măgădělénã pi Mãriyã āzi rĩ be úríkĩ kuú 'bũřędrĩ rĩ ā gărã gã, kôpi tēkĩ riĩ ndreé.

'Bã āngũ ütē'bán rĩ pi rikĩ 'bũřędrĩ rĩ ütēé

⁶² Kã mužú adriĩ drũ 'dĩni, ú'dú Săbátã vé rĩ gé, atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi, Fărúsi rĩ pi be, kôpi ní 'dezú mužú Pílátō vúgã 'dãã. ⁶³ Kôpi ní 'yozú kĩnĩ, "Āmbúgú 'bávė rĩ, 'bã ígákĩ tā ágó ũnjó rú rĩ ní ándúru 'yoó lókĩ ĩri ní drĩ adrizú ídrĩ rú rĩ gé 'dãri gĩ kĩnĩ, 'Ũ'dú na ā vudrĩ gé, ma gō íngã ídrĩ rú ũzi.' ⁶⁴ Kúru lē mĩ sē tãĩmbĩ, ā ütėkĩ 'bũřędrĩ rĩ caá ú'dú na. 'Í 'o dō 'dĩni ku, ĩrivė 'bã ĩri ā pámvú ũbĩ'bán rĩ pi ímũ ĩrivė ávũ ũgũ rá, kôpi ímũ 'yo 'bã rĩ pi ní, íngã gōó ídrĩ rú gĩ. Ũnjō vúlė 'dĩri, ĩri ímũ drĩdrĩ 'dãriŝ aga rá."

⁶⁵ Pílátō ní 'yozú kĩnĩ, "Īmi pėkĩ āngáráwã rĩ pi mužú 'bũřędrĩ rĩ ütėé sũ ĩmi ní nĩĩ gĩ rĩ tĩnĩ." ⁶⁶ Kúru kôpi ní 'dezú mužú 'bũřędrĩ rĩ ütėzú, kôpi ní írã rĩ gũzú 'bãzú 'bũ rĩ tĩ gé, kôpi ní mbizú ũdrĩ sĩ, kôpi ní āngáráwã rĩ pi 'bãzú rizú 'bũřędrĩ rĩ ütėzú.

Ŝ 27:64 27:64 Ũnjō drĩdrĩ 'dãri: Drĩkoma Yăhũdĩ rĩ pi vé rĩ ũsũkĩ kĩnĩ, ũnjō drĩdrĩ rĩ, Yēsũ kĩnĩ 'i Kúrisítō 'i.

28

Yēsũ vé íngángará gōó ídrĩ rú drăngará gálėsĩla rĩ

(*Mārākō 16:1-8; Lúkã 24:1-12; Yũwánĩ 20:1-10*)

¹ Ũ'dú Săbátã vé rĩ ā vudrĩ gé, kã adriĩ Yĩngã sĩ ũ'bũtĩ kũnĩkũnĩ, Mãriyã Măgădělénã pi Mãriyã āzi rĩ be, 'dekĩ mužú 'bũřędrĩ rĩ ndreé.

² Koro āngũ rĩ ní 'i ayazú dĩngidĩngĩ, ā'diātăsĩyã mălăyíkã Úpĩ vé rĩ ímũ 'bũ gé 'dãási, 'de mužú 'bũřędrĩ gé 'dãã, gũ írã rĩ 'bũ rĩ tĩ gé sĩ, úrí drĩ ni gé. ³ Mălăyíkã rĩ vé ęndrėtĩ ógú sũ āngũ ní gaá ógú lókũlókũ rĩ tĩnĩ, ĩrivė bōngó imvesirĩlĩlĩ sũ ũtũ ní ógú rĩ tĩnĩ.

⁴ 'Bã 'bũřędrĩ ütē'bán rĩ pi kã ĩri ndreé, ũřĩ ĩmvú kôpi ambamba, kôpi ā rú'bán yã kpĩrĩkpĩrĩ, kôpi u'dekĩ vúgã sũ 'bã ũdrã'bán gĩ ni pi tĩnĩ.

⁵ Mălăyíkã rĩ ní 'yozú ũkú 'dĩ'bėe ní kĩnĩ, "Īmi 'okĩ ũřĩ sĩ ku, á nĩ rá ĩmi ri Yēsũ ĩ ní gbãã pėtĩ alambaku sígė rĩ ndã. ⁶ Yēsũ ri nōgó 'dãayo, Múngú ingã ĩri drăngará gálėsĩ gōó ídrĩ rú gĩ, sũ ándúru ĩri ní 'yoó rĩ tĩnĩ. Īmi ímũkĩ vũrã ĩ ní ĩri 'bãzú lazú rĩ ndreé. ⁷ Īmi mužú mbělė lũũ ĩrivė 'bã ĩri ā pámvú ũbĩ'bán rĩ pi ní kĩnĩ, 'Íngã drăngará gálėsĩla gōó ídrĩ rú gĩ, ĩri ri mužú āngũ Gălĩlăyã vé rĩ gé ĩmi ęndrėtĩ gé drĩdrĩ 'dĩ'dĩ, ĩmi ca mužú ĩri ĩsú ndre 'dãã.' Tã má ní ímũ lũũ ĩmi ní rĩ adriĩpi 'dĩ."

⁸ Ũkú rĩ pi ní ngazú mužú rú'bán sĩ 'bũřędrĩ gé 'dĩisĩ rá. Ũřĩ ĩmvú kôpi rá, 'bo āyĩkō fũ kôpi ambamba, kôpi ní njuzú mužú tã rĩ ũlũzú Yēsũ vé 'bã ĩri ā pámvú ũbĩ'bán rĩ pi ní. ⁹ Koro Yēsũ pi ní drĩ ĩsúzú kôpi be, ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "Mōdó ĩmi ní." Kôpi ní ímũzú ĩri vúgã nōó, kôpi ní kũmũcí ũtĩzú ĩri ęndrėtĩ gé, kôpi

ní ĩri ĩnjǐzú. ¹⁰ Kúru Yésũ ní 'yozú kôpi ní kǐnĩ, “Īmi 'okí ũrĩ sī ku. Īmi mukí lūú má édrípĩ* ní, kôpi ā mukí āngũ Gālíláyā vé rĩ gé, kôpi mu ma ĩsú ndre 'dālé.”

Tā 'bá 'būrēdrĩ ütē'bá rĩ pi ní ũlūú rĩ

¹¹ Ūkú rĩ pi kâ rií 'deé mužú kūrú agá 'dāá, 'bá 'būrēdrĩ ütē'bá rĩ pi ā urukọ ní 'dezú mužú tā 'i ngaápi rĩ ũlūú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní céré. ¹² Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi kâ ĩ úmú 'bá ambugu rĩ pi be, kôpi ũsũkí kǐnĩ, lē ĩ sēkí mũfēngā āmbúgú āngáráwá rĩ pi vé rĩ ní. ¹³ Kôpi ní 'yozú āngáráwá rĩ pi ní kǐnĩ, “Īmi 'yokí, Īrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ímúkí ĩnĩná sī, kôpi ũgũkí ĩrivé āvũ mužú gí, ĩsú ákūdē 'bá ú'dú gé.’ ¹⁴ Gávānā kādō tā 'dĩri yĩi, 'bá mu ési ni 'yo, tā āzi ícọ ĩmi ĩsú ku.” ¹⁵ Kúru āngáráwá rĩ pi ní mũfēngā rĩ 'duzú, kôpi 'dukí tā rĩ ngaá sũ ĩ ní lūú ĩ ní rĩ tĩnĩ. Tā 'dĩri ayi Yāhúdĩ rĩ pi āsámvú gé sī céré, ú'dógú'dógú 'dĩri ĩ drĩ rĩ ũlūú Yāhúdĩ rĩ pi āsámvú gé cĩngbá āndrũ sī.

Yésũ ezi tā ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá mužrĩ drĩ ni ālu rĩ pi ní
(*Mārākō 16:14-18; Lúkā 24:36-49; Yūwānĩ 20:19-23; Ezi 1:6-8*)

¹⁶ Kúru 'bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá mužrĩ drĩ ni ālu rĩ pi ní 'dezú mužú āngũ Gālíláyā vé rĩ gé írā Yésũ ní ándúru 'yoó kôpi ā mukí drĩ ni gé 'dāri gé 'dāá. ¹⁷ Kôpi kâ ĩri ndreé, kôpi ní ĩri ĩnjǐzú, 'bo tā 'dĩri fi urukọ'bée drĩgé āluṅani kuyé. ¹⁸ Kúru Yésũ ní ímúzú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ'bá rĩ pi vúgá nōó, ĩri ní 'yozú kôpi ní kǐnĩ, “Ūkpō 'bũ gé 'dālé rĩ, āzini vũ drĩgé nōgó rĩ, sēkí céré kú má drĩgé. ¹⁹ Kúru ĩmi mukí ũlūú āngũ rĩ pi agásĩ céré,

'bá rĩ pi ē ímúkí má pámvú ũbĩ, ĩmi sēkí kôpi ní bātízĩmũ Eṭépi ā rú sī, Mvópi ā rú sī, āzini Índrí Uletere rĩ ā rú sī. ²⁰ Īmi ímbákí tā má ní ezi ĩmi ní 'dĩri kôpi ní, kôpi ā 'dukí tā ni ngaánga. Ádarú ú'dú céré ma adri ĩmi be trũ, cĩngbá cazú ú'dú ũdũ vé rĩ gé.”

* **28:10** 28:10 Má édrípĩ: Má édrípĩ vé ífífí, 'bá Yésũ ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi. **28:19** 28:19 Ezi 8:16; 19:5; Rómā 6:3; 1 Kōrínító 1:13; 10:2; Gálátíyā 3:27

**Ū'dúkó múké
Mārākō
ní sī rī
Tā búkū rī vé rī ā
ūlungárá**

Búkū 'dīri Yūwánī Mārākō* sī nī. Yēsū kā adrii Yērūsālemā gá 'dāá, ṣsú ākūdē Mārākō ri drī kērīmvá rú. Mārākō újá 'i ícá 'bá Yēsū ā pámvú ūbīpi ni. Vúdrī ni gé, kōpi gōkí rií ēzī ngaá Páulū be trū. Vúdrī ni gé, kōpi gōkí rií ēzī ngaá Pétéro be. Yēsū vé tā ĩri ní sīi 'dīri agá, ūlū tā Yāhūdī rī pi ní rií átá rī, āzini ūlū mērē Yāhūdī rī pi vé rī, kúru índré sū sī búkū 'dīri 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku Yēsū ri ē'yī' 'bá gí rī pi ē ĩzā kozú.

Búkū 'dīri agá, Mārākō ūlū tā Yēsū ní 'oó rī pi, ndē tā Yēsū ní átá tī sī rī pi rá. Búkū 'dīri agá, 'bá ṣsúkí lāá, Yēsū 'o tā āyāzú āyāyā ni pi kárákará, ídri 'bá kárákará, údró índri ūnjī rī pi ūfūú 'bá rī pi drīgē sī, āzini trū 'bá rī pi ívé ūnjikānyā agásī rá. Tā ĩri ní 'oó 'dī' bée agá, lū 'yozú kīnī, Yēsū ri ūkpō be, íbī íngá Múngú vúgá, sē 'i 'dījī drāá 'bá rī pi trūzú ívé ūnjikānyā agásī.

Mārākō ūlū tā Yēsū vé rī, āzini ūlū tā Yūwánī ní bātízīmū sēzú Yēsū ní rī. Ūlū tā rī pi mužú uletere cīngbá cazú ūdū gé, ṣsú ākūdē gbākí drī Yēsū ri peṭi alam-baku sigé kuyé, búkū rī vé ūdū gé, ūlū tā Yēsū ní íngázú gōzú ídri rú drāngárá galésīla rī, āzini ūlū

ĩrivé ngangárá mužú 'bū gé rī vé tā.

*Yūwánī sē tī Múngú vé rī
(Mátayo 3:1-12; Lúkā 3:1-18;
Yūwánī 1:19-28)*

¹ Ū'dúkó múké Yēsū Kúrisitō Múngú Mvōpī vé tā sīi rī í'dó 'i 'dīni.†

² Nébī‡ Ísáyā sī ívé búkū agá 'dīni,

“Ma mávé 'bá áyúāyū ni pē mužú mí ní drīdrī,

ĩri mu mí ní létī údé.”

³ “Ū'dúkó 'bá āzi vé ni ri ó'ú āngū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá kīnī,

‘Īmi údékí létī Úpí ní,

ĩmi útúkí létī ĩrivé rī ā adri pīrī.’”

⁴ Yūwánī ní kúru ĩfūzú āngū ā'wí cínyáfā rú rī agá 'dāá, ĩri ní rizú tī sēzú 'bá rī pi ní kīnī, “Īmi újākí esī, ĩmi kukí ūnjikānyā ānī, Múngú ā trū rī ĩmi ĩmivé ūnjikānyā agásī rá. ĩri ní 'dezú rizú 'bá rī pi ní bātízīmū§ sēzú.”

⁵ 'Bá rī pi ní ímúzú āngū Yūdayā vé rī agásī, āzini kūrū Yērūsālemā vé rī agásī, āzini céré Yūwánī vúgá nōó. Kōpi ní ívé ūnjikānyā ūlūzú, Yūwánī ní kōpi ní bātízīmū sēzú yīi āmbúgú dīpī dīdī Yáridénī agá 'dāá. ⁶ Bōngó Yūwánī ní suú rī, údékí kāmīlō ā 'bí. 'Yī gō lā' 'bú rú ni 'i úpīlélé gá, ĩrivé ānyāngā rií nyaá rī, úmbí, āzini ōnyú ásé agá rī. ⁷ Yūwánī ní áyúzú 'bá rī pi ní kīnī, “'Bá āzi ri ímú mā vúdrī gé 'dīi' dī, ĩri ūkpō be ambamba, ndē ma ūkpō sī rá, má ícó ōvūū ĩrivé

* : Yūwánī Mārākō: Yūwánī Mārākō pi mukí Páulū be, Bārúnábā sī Sáyípūrāsī gé, 'bo Mārākō ku ēzī rī ā ngangárá Pāmīflīyā gá. Vúdrī ni gé, Páulū ā'yī Mārākō ri jīi mužú ĩ vúgá sī ĩndī kuyé. 'Bo Páulū kā adrii jó āngū ū'yīzú rī agá 'dāá, ĩri ní Tīmōtēyō rī zīzú, ē ĩjī Mārākō ri ímú 'i vúgá, 'i ĩzā koó. 'Í lā Ēzī 12:25; Ēzī 15:37-39; 2 Tīmōtēyō 4:11. † **1:1** 1:1 Yēsū Kúrisitō: Rū Yēsū 'dīri vé ífífi, Múngú ri 'bá paápi rī. Kúrisitō ri 'bá ĩ ní ūdu dāá drī ni gé, lūzú kīnī Múngú tīpē ĩri adrii 'bāgú rú. Ēberē tī sī Kúrisitō rī i zī Māsīyā. 'Í lā Yūwánī 1:41.

‡ **1:2** 1:2 Nébī: Múngú ri ívé tā átá nēbī rī pi ní, kōpi kúru ĩrivé ū'dúkó rī ūlū 'bá rī pi ní.

§ **1:4** 1:4 Bātízīmū: ĩ ri 'bá rī pi ní bātízīmū sē lūzú kīnī, kōpi újākí esī ívé ūnjikānyā agásī gí, kōpi ē'yīkí Múngú ri gí.

ngá pá gá ā bāá oyuyú bā ku. ⁸ Á sē ĩmi ní bātízĩmũ yĩĩ sī, 'bo ĩri ímũ ĩmi ní bātízĩmũ sē ũkpō Índrĩ Uletere rĩ* vé rĩ sī."

Yūwánĩ sē Yēsũ ní bātízĩmũ
(*Mātáyo 3:13-17; Lúkã 3:21-22*)

⁹ Lókĩ 'dãri gé, Yēsũ ímũ Nãzērétã gálésĩla, Nãzērétã ri āngũ Gālíláyã vé rĩ agá. Yūwánĩ ní bātízĩmũ sēzũ ĩri ní yĩĩ Yáridénĩ agá 'dãá. ¹⁰ Yēsũ kã riĩ ifũũ yĩĩ rĩ agásĩ, ndre 'bũ zĩ 'i kú mgbõ. Índrĩ Uletere rĩ ní ísízũ ímũzũ sũ āmámũ tĩnĩ, úrízũ drĩgé ní gé. ¹¹ Kúru ú'dúkõ ní íkúzũ 'bũ gé 'dãásĩ kĩnĩ, "Mĩ Mvã mávé ni, á lē mi ambamba, ma āyĩkõ sĩ mí sī."

Sātánã ũ'bĩ Yēsũ ri
(*Mātáyo 4:1-11; Lúkã 4:1-13*)

¹² Índrĩ Uletere rĩ ní Yēsũ ē tĩ pēzũ muzũ mbēlēñã āngũ ā'wĩ cínýáfã rú rĩ agá 'dãá. ¹³ Yēsũ mu adrii āngũ ā'wĩ cínýáfã rú rĩ agá 'dãá ú'dú pũkũ sũ, Sātánã† ri ĩri ũ'bĩĩ ásé agá 'dãá. Fi muzũ adrii ā'á ásé agá rĩ pi āsámvũ gé, 'bo mālāyĩkã rĩ pi† rikĩ ĩri ũtēē nĩ.

Yēsũ vé ězĩ í'dóngárã
(*Mātáyo 4:12-17; Lúkã 4:14-15*)

¹⁴ Kã Yūwánĩ ri 'beé jó āngũ ũ'yízũ rĩ agá 'dãá gĩ, Yēsũ ní 'dezũ muzũ āngũ Gālíláyã vé rĩ gé, ĩri ní ú'dúkõ múké Múngũ vé rĩ ũlúzũ muzũ. ¹⁵ ĩri ní 'yozũ kĩnĩ, "Mālũngã Múngũ vé rĩ ícã ĩnyĩñã

gĩ, ĩmi újákĩ ěsĩ, ĩmi ě'yĩkĩ ú'dúkõ múké má ní ũlũũ nõri."

'Bá Yēsũ ní í'dó zĩ drĩdrĩ ímũ 'i pámvũ ũbĩ rĩ pi

(*Mātáyo 4:18-22; Lúkã 5:1-11*)

¹⁶ Yēsũ kã riĩ ěcĩ yĩĩ bālālã Gālíláyã gārã gá sĩ, ĩri ní 'bá ĩrĩ ĩ'bĩ 'be'bá ni pi ndrezũ, 'bá rĩ Šimõnã pi ědrĩpi Āndērýã be, kõpi ri ĩ'bĩ 'be ímbá sĩ. ¹⁷ Yēsũ ní 'yozũ kõpi ní kĩnĩ, "Ĩmi ímũkĩ má pámvũ ũbĩ, ma sē ĩmi ímũ 'bá ísé ĩjĩ má ní sũ ĩmi ní ĩ'bĩ 'beé rĩ tĩnĩ." ¹⁸ Koro kõpi ní ívé ímbá kuzũ, kõpi ní 'dezũ muzũ Yēsũ vúgã sĩ.

¹⁹ Yēsũ kã 'i útrũ muzũ drĩdrĩ, ĩri ní Zēbēdáyõ enjĩpiĩ Yókõbũ pi ndrezũ ědrĩpi Yūwánĩ be, kõpi ri ívé ímbá a'di kũlũmgbã agá 'dãá ĩ'bĩ 'bezũ ānĩ. ²⁰ Yēsũ ní koro kõpi zízũ, kõpi ní ĩ ětēpi Zēbēdáyõ ri kuzũ ívé 'bá ězĩ vé rĩ pi be kũlũmgbã rĩ agá 'dãá, kõpi ní muzũ Yēsũ vúgã sĩ.

Yēsũ dro índrĩ ũnjĩ ágõ āzi drĩgé sĩ

(*Lúkã 4:31-37*)

²¹ Yēsũ pi ní 'dezũ muzũ ívé 'bá 'i pámvũ ũbĩ' 'bá rĩ pi be Kãpãrãñãmã gã. 'Bo ú'dú Sábátã vé rĩŠ kã ícã, Yēsũ ní muzũ Jó Múngũ ri Zízũ rĩ* agá 'dãá, ĩri ní 'dezũ rizũ 'bá rĩ pi ímbázũ. ²² 'Bá rĩ pi āyãkĩ tã ĩri ní ímbá rĩ sĩ rá, ā'diãtãsiyã tã ĩri ní ímbá rĩ ũkpõ be ambamba, ndē 'bá tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi vé rĩ rá. ²³ Ágõ

* **1:8** 1:8 Índrĩ Uletere rĩ: Índrĩ Uletere rĩ Índrĩ Múngũ vé ni. Búkũ Múngũ vé rĩ kĩnĩ, ětēpi ri Múngũ 'i, ĩrivé mvã Yēsũ ri Múngũ 'i, āzini Índrĩ Uletere rĩ Múngũ 'i. ětēpi ri, Mvõpi ri, āzini Índrĩ Uletere rĩ, kõpi Múngũ ālu. 'Í lã Yūwánĩ 1:1-18; Yūwánĩ 8:41-42; ězĩ 5:3-4. † **1:13** 1:13 Sātánã: Sātánã ri ādrõko, ĩri āmbúgũ índrĩ ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gã tã Múngũ vé rĩ 'dugã ngagã sĩ, Múngũ idrõ ĩri 'bũ gé 'dãási. 'Í lã I'dangárã 12:7-9. ‡ **1:13** 1:13 Mālāyĩkã rĩ pi: Mālāyĩkã rĩ pi índrĩ, kõpi ri adri Múngũ be 'bũ gé 'dãlé, kõpi rĩ' 'bá ákõ. Múngũ ri sã āzi sĩ kõpi ĩpē ímũ vũ drĩgé nõõ ú'dúkõ múké ívé rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní. § **1:21** 1:21 Ú'dú Sábátã vé rĩ: Ú'dú 'dĩri Yãhũdĩ rĩ pi ní rizũ uvuzũ rĩ, āzini kõpi ní rizũ Múngũ ri zízũ rĩ. Yãhũdĩ rĩ pi ri ú'dú 'dĩri vé tã ígã kĩnĩ, Múngũ gbi 'bũ pi vũ be nĩ, āzini Múngũ pa ĩ adringárã tũgẽrĩ rú rĩ agásĩ nĩ. Ú'dú Sábátã vé rĩ Yãhũdĩ rĩ pi ri zĩ ú'dú ězĩrĩ, 'bo Kẽlĩkõ rĩ pi ri zĩ ú'dú áziyã. 'Í lã Wũngárã 20:8-11; Dětõrõnõmē 5:12-16. * **1:21** 1:21 Jó Múngũ ri Zízũ rĩ: Yãhũdĩ rĩ pi vé Jó Múngũ ri Zízũ rĩ pi kárãkarã kũrũ rĩ pi agásĩ āndiãndĩ, kõpi ri ĩ umũ Búkũ Múngũ vé rĩ lã, āzini kõpi ri Múngũ ri ĩnjĩ Ú'dú Sábátã vé rĩ gé.

āzi índri ūñjī ní fīi drī ni gé ni ri adrií ívé Jó Múngú ri Zizú rī agá 'daá, ágó rī ní trezú ú'dúkó be uru 'daá kīnī, ²⁴ “Yēsū Nāzērētāgú rī, ngá mí ní rizú 'bā drī izazú rī ā'di? Mí ímú 'bā ú'dí ūdrāá? Á nī mi rá, mi 'Bá Uletere Múngú vé ni.”

²⁵ Yēsū ní trezú índri ūñjī rī drīgé kīnī, “Mí újī kīri, 'í fū ágó rī drīgé sī rá.” ²⁶ Índri ūñjī rī ní ágó rī ayazú ūkpō sī, ĩri ní ngazú fūzú ágó rī drīgé sī útréngará be ú'dúkó be uru 'daá.

²⁷ 'Bá rī pi ká tā 'dīri ndree, sē kōpi ní céré āyāngará. Kōpi rikí átá ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Ímbāngará ú'dí ĩ ní ímbá ūkpō be índri ūñjī rī pi ní tā ni 'dujú ězī ngazú rá 'dīri, ímbāngará íngóni ní?” ²⁸ Tā Yēsū ní 'oó 'dīri íré 'i mužú mbēlējā āngū Gāliláyā vé rī agásī céré.

Yēsū ídri 'bá kárakará

(Mátayo 8:14-17; Lúkā 4:38-41)

²⁹ Yēsū pi Yókóbū be Yūwánī sī, ngakí fūú Jó Múngú ri Zizú rī agásī, kōpi 'dekí mužú Šimōnā pi vé āngá Āndērēyā be. ³⁰ Kōpi ká mužú caá 'dálé, lūki Yēsū ní kīnī, Šimōnā ĩdrēpi ri āzó rú, rú'ba ní ko gbírílílí, la kú gbóló drīgé. ³¹ Yēsū ní mužú ūkú rī vúgá 'daá, drī ní ruzú, ĩri ingazú urugégé. Drā rī ní dežú ūkú rī rú'ba gá sī, ĩri ní ínyá á'dízú sēzú kōpi ní.

³² Ūndrējā Sábátā vé rī ká dežé, ūtú rī ká 'deé gí, 'bá rī pi ūlíki ívé 'bá drā be rī pi, 'bá índri ūñjī ní fīi kōpi drīgé rī pi be ímú Yēsū vúgá nōó. ³³ 'Bá kūrú Kāpārānāúmā agá rī pi úmúkí ĩ céré ímú adrií kuú jó rī vé kēṭīlē gá. ³⁴ Kúru Yēsū ídri 'bá drā be rī pi kárakará,

drā 'bá 'dī'bée ru'ba gá rī pi drā āndiāndí ni pi, āzini Yēsū údró índri ūñjī† kárakará ūfúú 'bá rī pi drīgé sī. 'Bo índri ūñjī rī pi ní Yēsū ri nīi rá rī sī, Yēsū ā'yī kōpi átángá átá kuyé.

Yēsū sē tī mužú āngū Gāliláyā vé rī agásī

³⁵ Kā mužú caá drū ū'būtī kūñkūñī, Yēsū ní íngazú uru, ĩri ní mužú adrizú ó'dúkúlēgúsī, 'dálé ri Múngú ri zīi. ³⁶ Vúdrī ni gé, Šimōnā pi 'í ōgūpīi be, kōpi ní 'dežú mužú Yēsū ri ndázú. ³⁷ Kōpi ká ĩri ĩsú, kōpi kīnī, “'Bá rī pi ri mi ndā.”

³⁸ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Lē 'bā mužú vūrā āzi túngú ni gé, mā ūlū rī kpá tī Múngú vé rī mužú kūrú uruko'bée agásī ĩndī, ā'diātāsīyā 'dīri ězī Múngú ní ma ĩpēzú rī.” ³⁹ Yēsū ní kúru ěczú Múngú vé tī ūlūzú Jó Múngú ri Zizú rī pi agásī, āngū Gāliláyā vé rī agásī céré, ri índri ūñjī rī pi údró ūfúú 'bá rī pi drīgé sī.

Yēsū ídri ágó ūfú ní nyaá ní

(Mátayo 8:1-4; Lúkā 5:12-16)

⁴⁰ Ágó āzi ūfú† ní nyaá ní ímú kūmūcí ūtīi Yēsū endrēti gé, ĩri ní Yēsū ri mázú drī ĩrī sī kīnī, “Mí ā'yī dō rá, mí sē mā rú'ba ē ícá ule fō.”

⁴¹ Tā 'dīri sē Yēsū ē ěsí ĩsú ĩzāngā ambamba, ĩri ní drī suzú ágó rī úlózú, ĩri ní 'yozú kīnī, “Á lē rá, mí rú'ba ē ícá ule.” ⁴² Koro ūfú rī ní dežú ágó rī ā rú'ba gá sī, rú'ba ni ní ícázú ule.

⁴³ Yēsū ní ágó rī pēzú mužú, ezizú ĩri ní trītrī, ⁴⁴ ĩri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Lē mí lū tā 'dīri 'bá āzi ní ku. 'Í mužú mi 'daá 'bá

† 1:34 1:34 Índri ūñjī rī pi: Índri ūñjī rī pi ándúru mālayikā Múngú vé ni 'bū gé 'daá, kōpi ŋōki tāimbī Múngú vé rī, Sātānā ri kōpivé āmbúgú. Múngú ídró kōpi 'bū gé 'daási vúgá nōó, kōpi gōki ufuú índri ūñjī, kōpi ri 'bá rī pi ní ĩzāngā sē vū drīgé nōgó. 'Í lā 'dangará 12:7-9.

‡ 1:40 1:40 Ūfú: Tāimbī Mósē vé rī kīnī, 'bá ūfú ní nyaá rī, ĩri āzāvú rú, ā'yīki ĩri adrií 'bá ĩsērélē vé rī pi āsámvú gé ku. Drā ūfú vé rī de dō rú'ba ní gé sī gí, lē ā mu 'i i'daá átálágú rī endrēti gé, átálágú rī ĩri ndre, ĩri 'yo drā rī de rú'ba ní gé sī gí. 'Í lā Lēvītikā 14:1-32.

átalágúš rú ni ɛndrɛtj gé, 'í jì ngá āzi mužú rōbōñō rú mí drjé sī ĩndī, sū tāimbj Mósē* vé rī ní 'yoó rī tñj, 'bá céré ā nīkí rí 'yozú kīnī, mī rú' 'bá ícá ule gí." 45 'Bo ágó rī kã 'deé mužú, 'ídó riú tã rī ũlũ mužú 'bá rī pi ní. Āní sē Yēsũ gō fí mužú ɛcī kūrj rī agá 'dãá 'bá rī pi āsámví gé sī andrekelemgbe kuyé. Yēsũ ā ugo dō 'i fingará kūrj rī agá 'dãá rī sī ugogo drããsiyã, 'bá rī pi rikí nyo ɛcī ĩri vúgá nõó íngázú vūrã rī pi gé sī céré.

2

Yēsũ idri ágó pá be 'bêlé'béle ni (Mátayo 9:1-8; Lúkã 5:17-26)

1 U'dj mādã ā vú drjé, Yēsũ ní kpá gōzú fizú Kãpãrãnãúmã gá 'dãá djí. 'Bá rī pi yíkí kīnī, Yēsũ ícá ĩgõó 'bɛtj gí. 2 'Bá rī pi ní ĩ úmúzú kárakarã, sē vūrã rī ca ku. 'Bá rī pi gakí jó rī agá 'dãá tré, cĩngbã cazú kɛtjilé gá āmvé 'dãá, Yēsũ ri u' dũkó múké rī ũlũ kōpi ní. 3 Āgõ urukõ 'bée sũ í' dũkí ágó āzi õgõrõvũ rú ni ĩj Yēsũ vú nõó. 4 'Bá rī pi ní adrii bĩtrikã rī sī, kōpi ndãkí ũ'dũ tí, kōpi ní tuzú jó drjé 'dãá,* kōpi ní jó rī ɛ drj ĩñanyãzũ, kōpi ní ágó pá be 'bêlé'béle rī ísúzú ímúzú ĩrivé pórõsĩ ĩri ní laá drj ní gé rī be vũgá Yēsũ ɛndrɛtj gé nõó. 5 Yēsũ kã nĩj ámã 'yoó kīnī, āgõ 'dĩ' bée ɛ'yíkí 'i gí, ĩri ní 'yozú ágó õgõrõvũ rú rī ní kīnī, "Mvã ágó 'dĩri, á trũ mi mívé ũñjãnyã agásĩ gí."

6 'Bá rī' 'bá tāimbj Mósē vé rī ímbã' 'bá rī pi uríkí kuú 'dãá, kōpi

rikí ũsũú ɛsĩsĩlé sī kīnī, 7 "Ngá ágó 'dĩri ní rizú átázú 'dĩni rī ã'di? Ágõ 'dĩri ĩñj Mungú ri ku! 'Bá āzi ālunãni āngũ trũupi ũñjãnyã agásĩ ní 'dãayo, 'yénã Mungú 'i ɔ' dũkũlɛgúsĩ."

8 Koro Yēsũ nĩ tã kōpi ní riú ũsũú ĩ ɛsj agá 'dãlé rī ámã bá. Kuru ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ngá ĩmi ní rizú tã ũsũzú 'dĩni rī ã'di? 9 Mã 'yo rí tã rī íngóni? Mã 'yo rí ágó pá be 'bêlé'béle nõri ní, 'Trũkí mi mívé ũñjãnyã agásĩ gí 'dĩni,' dõku mã 'yo, "Í nga urũ, 'i 'dũ mívé pórõsĩ, 'i 'de mužú' 'dĩni? 10 'Bo á lã lũú ĩmi ní 'yozú kīnī, ma 'Bá Mvã 'i, † ma ũkpõ be ũñjãnyã trüzú vũ drjé nõgõ" Yēsũ ní 'yozú ágó pá be 'bêlé'béle rī ní kīnī, 11 "Á 'yo mí ní, 'i nga urũ, 'i 'dũ mívé pórõsĩ, 'i mvi 'bɛtj." 12 Ágõ rī ní ngazú urũ, ĩri ní ívé pórõsĩ 'düzú, ĩri ní 'dezú mužú, 'bá rī pi rikí ĩri ndrɛé mužú. Tã 'dĩri sē 'bá rī pi ní āyãngará, āzini sē kōpi rikí Mungú ri íngú kīnī, "Bã ndrekí tã āzi ũkũ ní 'dĩri tñj kuyé."

Yēsũ zĩ Lévĩ ri

(Mátayo 9:9-13; Lúkã 5:27-32)

13 Yēsũ gõ 'i ɛndij mužú yĩ bálãlã Gãlĩlãýã tĩ gé 'dãá djí. 'Bá rī pi ní ĩ úmúzú kárakarã Yēsũ ā gãrã gá, ĩri ní 'ídózú kōpi ímbázú. 14 Yēsũ kã riú ɛcĩ yĩ bálãlã rī ā gãrã gá sī, ĩri ní Lévĩ Ālãfãýõ mvõpi riipi mũfẽngã umbe jezú rī u'dũupi rī ndrɛzú, ākũdẽ úrí kuú ívé jó rizú mũfẽngã umbe jezú rī u'düzú rī agá 'dãá. Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Mĩ ímũ mã pámvú ũbĩ." Koro

Š 1:44 1:44 Átalágú: 'Bã ĩsɛrɛlé vé rī pi āsámví gé, 'yénã átalágú ri rōbōñō zã Jó Mungú vé rī agá 'dãá nĩ. Atala rī pi ri ĩfũ úyú Lévĩ vé rī agá. * 1:44 1:44 Mósē: Yõsɛpã kã drãã gí, 'bãgũ ɛjɛpɛtõ vé rī 'bã anjĩ ĩsɛrɛlé vé rī pi ɛzĩ ngãã tũgɛrĩ rú caã ĩlĩ mũdũrũlũ sũ (400). Kuru Mungú ní Mósē ri ĩpɛzũ ímúzú anjĩ ĩsɛrɛlé vé rī pi pazú adringará tũgɛrĩ rú rĩ agásĩ. Mungú sē tãimbj rĩ Mósē ní, ā lũ anjĩ ĩsɛrɛlé vé rĩ pi ní, sɛzũ ĩ ní tãimbj rĩ zizũ tãimbj Mósē vé ni āni. Tĩkĩ Mósē ri ísũ ákũdẽ ĩlĩ rĩ ca ɛlĩfũ ālu mũdũrũlũ sũ (1,400), ísũ ákũdẽ tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã Wũngará 2-24. * 2:4 2:4 Tuzú jó drjé 'dãá: Yãhũdj rĩ pi jó sĩ drj be kpãkpã, 'bã

ri ícõ tu mužú ĩri drj ní gé rá. † 2:10 2:10 'Bã Mvã: Yēsũ zĩ 'i 'Bã Mvã lüzú kīnī, 'i Kúrĩsitõ 'i, 'i málũngã rĩ rũ mužú nyonyo. 'Í lã Dãnyélẽ 7:13-14.

Lévī ní ngazú 'dezú mužú ĩri vúgá sī.

¹⁵ Lévī zī Yēsū pi ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi be mužú ínyá nyaá ívé āngá. 'Bá kárakará mŭfēngā umbe jezú rī u'du' 'bá rī pi, † 'bá rī 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá rī pi be, kōpi ínyá rī ā nyangará gá 'dāá ĩndī. ¹⁶ 'Bá tāĩmbī ímbá' 'bá adri' 'bá Fārúsī rī pi ká ndree Yēsū pi rī ínyá nya 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá rī pi be, āzini 'bá mŭfēngā umbe jezú rī u'du' 'bá rī pi be trú, kōpi ní 'bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi zizú kīnī, "Ngá ĩmi ní rizú ínyá nyazú 'bá mŭfēngā umbe jezú rī u'du' 'bá rī pi be, āzini 'bá rī 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá rī pi be trú rī ā'di?"

¹⁷ Yēsū ká tā 'dīri yī, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Bá drā ākó rī ndā 'bá ũjó sēepi ni ku, 'bá drā be rī, ĩri 'bá ũjó sēepi ni ndā nī. Má ímú 'bá tā be pīrī rī pi zī kuyé, má ímú 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá rī pi zī éšī újā."

'Bá rī pi zīkí Yēsū rī ānyāngā a'bingará vé tā sī

(Mātáyo 9:14-17; Lúkā 5:33-39)

¹⁸ 'Bá Yūwánī ā pámvú ũbī'bá rī pi Fārúsī rī pi be, kōpi rī ĩ a'bi* ānyāngā ā nyangará sī a'bia'bi. 'Bá urukō ímúkí Yēsū rī zī kīnī, "Bá Yūwánī ā pámvú ũbī'bá rī pi Fārúsī rī pi be, kōpi rī ĩ a'bi ānyāngā nyangará sī a'bia'bi, 'bo mívé 'bá mī pámvú ũbī'bá rī pi a'bikí ĩ ku āsī?"

¹⁹ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Bá rī pi mukí dō ũkú jengará gá, ōmúrúgō rī vé kērégú dō ājē rī gé 'dālē anigé, ĩrivé ũndī mu' 'bá

vú ni gé sī rī pi ícókí ĩ a'bií ngá nyangará sī ku." ²⁰ 'Bo sá āzi rī ímú 'dī'dī, kádō ímú ōmúrúgō rī vé kērégú 'duj kōpi āsámvú gé sī, kúru ú'dú 'dāri gé, kōpi ímú ĩ a'bi ngá nyangará sī.

²¹ "Bá āzi ícō bōngó ú'dí ĩsī bōngó dēepi kú ĩrīkó rú ni vé ũlē ícī ōzūyū ānī ku, ā'diātāsīyā bōngó 'i nyaápi kú ĩrīkó rú gí rī, ícīkí dō ũlē ni ōzūyū bōngó ú'dí† sī, ĩri gō āsī mužú drīgélé. ²² 'Bá āzi ícō vīnyō ĩ ní zoó ú'dí rú rī tōó lā'bú ĩ ní ícī jūru rú ũkū ni agá ku. 'Bá rī tō dō vīnyō rī lā'bú ĩ ní ícī jūru rú ũkū ni agá, vīnyō rī íngá kōfūtō be, ĩri sē jūru rī āfī rá, vīnyō rī dā vūgá. Lē ā tōkí vīnyō rī jūru ú'dí† ní agá."

Fārúsī rī pi zīkí Yēsū rī Sábátā vé tā sī

(Mātáyo 12:1-8; Lúkā 6:1-5)

²³ U'dú ālu Yēsū pi rīkí elīj mužú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi be ōmvú ānyá vé ni agásī ú'dú Sábátā vé rī gé. ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ā urukō' bée ní rizú ānyá rī pi ē drī ucezu anyizú cizú. ²⁴ Fārúsī rī pi ní Yēsū rī zizú kīnī, "Bávé tāĩmbī kīnī, ā ngakí ēzī ú'dú Sábátā vé rī gé ku pírí, ngá 'bá mī pámvú ũbī'bá rī pi ní tāĩmbī rī nōzú, ānyá ē drī ucezu ú'dú Sábátā vé rī gé rī ā'di?"

† **2:15** 2:15 'Bá mŭfēngā umbe jezú rī u'du' 'bá rī pi: 'Bá mŭfēngā umbe jezú rī u'du' 'bá rī pi, kōpi Yāhūdī rī 'bá mŭfēngā umbe jezú rī u'du' 'bá 'bāgú āmbúgú Rómá vé rī ní rī. Kōpi rī mŭfēngā rī u'du' 'bāgú 'bāgú rī ní 'yoó kōpi ā u'dukí rī ndē. **2:16** 2:16 Fārúsī: Fārúsī rī pi ngúlúmū Yāhūdī rī pi vé tāĩmbī Mósé vé rī ru' 'bá títī rī pi. Kōpi 'dukí ĩndrī rī pi vé tā, āzini mālāyīkā rī pi vé tā 'bāá tā āmbúgú rú, kōpi ē'yīkí rá 'yozú kīnī, 'bá ũdrā' 'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lā Ēzī 23:8. * **2:18** 2:18 A'bi: Sá āzi sī Yāhūdī rī pi rī ĩ a'bi, nyakí ínyá ku, kōpi rī éšī 'bá rizú Múngú rī zizú. † **2:21** 2:21 Bōngó ú'dí: Ūjīkí dō bōngó ũkū ĩ ní bōngó ú'dí ícī rú' 'bá ní gé 'dīri gí, bōngó ú'dí ĩ ní ícī rú' 'bá ní gé 'dīri gō ícá mādānjā, ĩri āsī bōngó ũkū rī ā rú' 'bá gá sī rá. † **2:22** 2:22 Jūru ú'dí: Yēsū vé ímbāngará 'dīri adri sū vīnyō ĩ ní dāá jūru ú'dí agá rī tūnī.

25 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Īmi lāki tā 'bāgú DāwūdīŠ ní 'oó ívé 'bá rī pi be lóki ẹ̀bírí ní kōpi fuzú rī gé rī kuyé? 26 Lóki átálágú ǎmbúgú* ǎbīyātārī vé rī gé, Dāwūdī nga fí Jó Múngú vé rī† agá 'dāá, 'dụ pánga ĩ ní 'bāá Múngú ẹ̀ndrẹ̀tì gé, ĩ ní nyaá bādārú ku, 'yéná atala rī pi ní ríi nyaá ní rī nyaá, sē kpá uruko ní nyaá ívé 'bá 'í pámvú ũbī' 'bá rī pi ní.”

27 Yēsū ní 'yozú Fārúsī rī pi ní kīnī, “Múngú údé 'dụ Sábátā vé rī 'bá rī pi ā uvukí rí ānī, 'bā 'dụ Sábátā vé rī tā ẹ̀nǎjẹ̀nǎjẹ̀ rú 'bá rī pi drīgé kuyé. 28 Ma 'Bá Mvā 'i, ma Úpí 'dụ Sábátā vé rī‡ drīgé ǎmbúgú nī.”

3

Yēsū idrí ágó drī be 'bélé'béle ni 'dụ Sábátā vé rī gé

(Mātáyo 12:9-14; Lúkā 6:6-11)

1 'Dụ āzi gé, Yēsū gō muḡ fí Jó Múngú rí Zízú rī agá 'dāá dī, ísú ágó āzi drā ní drī ní nyíi kuú 'bélé'béle ni adri kú 'bá rī pi ǎsámuvú gé 'dāá. 2 Fārúsī rī pi ā uruko ríkí létí ndāá, ĩ tókí rí Yēsū rí ānī bēnī, kōpi tēkí nyo ríi Yēsū rí ndreé, dō tǎnā ĩrī ágó 'dírī idrí 'dụ Sábátā vé rī gé rá. 3 Yēsū ní 'yozú ágó drā ní drī ní nyíi kuú 'bélé'béle rī ní kīnī, “Mí íngá uru, mí ímú pá tuú 'bá rī pi ẹ̀ndrẹ̀tì gé nōgó.”

4 Yēsū ní kōpi zízú kīnī, “Ngá ĩmivé tǎimbī ní lēé ā 'okí 'dụ Sábátā vé rī gé ku rī ā'di? ĩrī tā múké 'ongará, dōku tā ũnjí 'ongará? ĩrī 'bá drā be 'díní 'dírī kuzú drázú, dōku ē idríkí ĩrī?” Kōpi zíkí ĩ tì átángá 'yozú kuyé.

5 Yēsū kǎ āngū ndreé kōpi vúgá 'dāá, ẹ̀sì ní ve kōpi ní ambamba. Tā ní fíi kōpi ē ẹ̀sì agá ku rī sī, sē Yēsū ní ĩzāngā ambamba. ĩrī ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Mí ũjū mí drī.” Ágó rī ní 'í drī ũjūzú. Ágó rī ē drī ní ícázú múké. 6 Koro Fārúsī rī pi ní fūzú muḡú 'bá Ēródē rí ẹ̀tī 'bá rī pi be Yēsū ā tā lizú, lēzú ĩrī 'dízú drázú 'dīsī rā.

'Bá bītríká 'dekí muḡ Yēsū ā vúdří gé sī

7 Yēsū pi ní 'dezú muḡú ívé 'bá 'í pámvú ũbī' 'bá rī pi be yīi bālālā Gālíláyā vé rī gé 'dāá, 'bá kárakarā íbíkí íngá āngū Gālíláyā vé rī gé, āzini āngū Yūdáyā vé rī gé, kōpi 'dekí muḡú Yēsū ā vúdří gé sī. 8 Kōpi kǎ tā Yēsū ní 'oó 'dírī yīi, 'bá kárakarā ímúkí Yēsū vúgá nōó, kōpi íbíkí íngá Yūdáyā gá, Yērúsálēmā gá, āngū Īdūmíyā vé rī gé, gúrú Yáridéní vé rī gé, kūrú Táyā vé rī gé, āzini kūrú Sídónā vé rī gé. 9 Yēsū kǎ muḡú ndreé 'bá rī pi gaki ambamba, ĩrī ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī' 'bá rī pi ní kīnī, kōpi ē 'dúkí kúlumgba mādāḡá ní 'bāá tēétē, 'bá bītríká rī pi ē ímúkí rí ĩ ĩmūlūú ku. 10 Yēsū idrí 'bá kárakarā, ānī sē 'bá drā be rī

Š 2:25 2:25 Dāwūdī: Múngú ipē Dāwūdī rí adrii 'bāgú Īsērélē rī pi vé ní, ẹ̀zi kīnī. 'bāgú 'dú rí ímú ífú ĩrívé úyú agá, ĩrī mǎlungā rí ru muḡú 'dání'dání, 'bāgú rī Yēsū Kúrísító 'i. 'Í lā Sāwūmā 132:11-12; Ẹ̀zì 2:30. Tíkí Dāwūdī rí ísú ǎkūdē ílī rī ca ẹ̀lífú ǎlu (1,000) gí, ílī 'dāri gé, ísú tíkí drī Yēsū Kúrísító rí kuyé. 'Í lā 1 Sāmūélē 16-30; 2 Sāmūélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2. * 2:26 2:26 Átálágú ǎmbúgú rī: Átálágú ǎmbúgú rī ndē atala rī pi céré, ā'diātāsīyā ĩrī 'yéná fí Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ĩrī fí vú ǎlu ílī ǎlu agá. ĩrī ārī rōbōḡó vé rī jī ũnjikānyā ũjízú. 'Í lā Lēvītíkā 16; Ẹ̀bérē 9. † 2:26 2:26 Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yéná ǎlukúta Yērúsálēmā gá 'dāá. Atala rī pi 'yéná rí rōbōḡó zā Jó rī agá 'dāá nī, sū tǎimbī Mósē vé rī ní 'yoó rī tñi. Múngú rí dī Vūrā Uleteretere rī gé, Jó Múngú vé rī agá 'dāá. ‡ 2:28 2:28 Úpí 'dụ Sábátā vé rī: Yāhūdī rí pi rí 'dụ Sábátā vé rí ígá kīnī, Múngú gbi ngá 'bū gé rí pi vū drīgé rí pi be céré 'dụ caá 'dụ ázīyá, kuru ĩrī ní uvuzú 'dụ Sábátā vé rí gé. Múngú rí 'yéná Úpí Sábátā vé ní, kuru Yēsū kīnī, 'i Úpí Sábátā vé ní, kīnī 'i Múngú 'i. 'Í lā Wūngará 20:8-11.

pi riki ī imīi imúzá Yēsū vúgá nõó ũkpõ sī, ī ulóki rī ĩri ā rú'ba bēni. 11 'Bá índri ũnji ní fii kōpi drǐgē rī pi kádō Yēsū ri ndreé, índri ũnji rī pi kōpi 'du a'be vúgá Yēsū ɛndrɛtǐ gē 'dǐgē, kōpi útré ú'dúkó be uru 'daá, "Mi Mvá Múngú vé ni." 12 'Bo Yēsū átá índri ũnji rī pi ní ũkpõ sī kīni, kōpi ā lúki 'ī tā 'bá āzi ní ku.

Yēsū ũpē 'bá áyúáyū ni pi mɔdrǐ drǐ ni ĩrǐ

(Mátáyo 10:1-4; Lúkā 6:12-16)

13 Vúdrǐ ní gé, Yēsū tu muɔ írá drǐgē 'daá, ĩri ní 'bá 'ī ɛsǐ ní lēé rī pi zizú muɔú 'í vú sī, kōpi ní muɔú Yēsū vú sī. 14 ĩri ní 'bá ũpézú mɔdrǐ drǐ ni ĩrǐ, kōpi ā adrikí rí ívé 'bá áyúáyū* ni pi rú, ĩri ní kōpi pézú muɔú, kōpi ā ũlúki rí tǐ Múngú vé rī muɔú. 15 Yēsū sē kōpi ní ũkpõ, kōpi ā údrókí rí índri ũnji rī pi fúú 'bá rī pi drǐgē sī āni. 16 'Bá ĩri ní ũpēé mɔdrǐ drǐ ni ĩrǐ rī pi vé rú pi 'dǐ, Sǐmónā 'i, Yēsū gō ĩri ní rú āzi 'daá Pétērō 'i, 17 Yókóbū Zēbēdáyō mvópi pi ɛdrǐpi Yūwánǐ be, Yēsū gō kōpi ní rú āzi 'daá Bōnāgésǐ 'i, rú 'dǐri vé ífǐfǐ, anji ũvi vé ni pi. 18 'Bá rī āzi Āndērɛyā 'i, Pílípū 'i, Bātǐlímáyō 'i, Mátáyo 'i, Tómā 'i, Yókóbū Āláfáyō mvópi 'i, Tádáyō 'i, Sǐmónā úvá 'bāápi 'bá ívé rī pi ɛ ísúkí rí drǐwālā rī 'i, 19 āzini Yúdā Ísikārǐyótā gōópi Yēsū ā ũli 'beépi rī 'i.

Yēsū pi vé tā Bēlězēbúlā be rī

(Mátáyo 12:22-32; Lúkā 11:14-23; 12:10)

20 Kúru Yēsū kā 'i újá gōó 'bētǐ 'daá, ĩri ní fizú jó agá, 'bá bǐtrǐká bǐkǐ muɔú vú ni gé sī, sē Yēsū pi ívé 'bá 'ī pámvú ũbǐ'ba rī pi be ísúkí sá ānyāngā nyazú ni kuyé. 21 Yēsū ɛ'dípáa kā tā Yēsū ní 'oó

'dǐri yǐi, kōpi ũsúkí kīni, Yēsū ɛ drǐ ábá gí, ī lēki ĩri ĩi muɔú 'bētǐ.

22 'Bá ri'ba tāimbǐ Mósē vé rī imbá'ba, imú'ba Yērúsālémā galésǐla rī pi kīni, "Ágó 'dǐri Bēlězēbúlā† fi drǐ ní gé gí, ĩri ri índri ũnji rī pi údró ũkpõ ádróko vé rī sī."

23 Yēsū ní kōpi zizú, ĩri ní átázú kōpi ní nāpi sǐ kīni, "Sātánā ri ícó 'í ógǔpi Sātánā ri dro fū íngóni ngóni? 24 'Bá āngū ālu agá ni pi acokí dō ī rií ɛ'dǐ 'dǐi ī ógǔpi be, mālūngā kōpi ní ruú 'dǐri ícó pá tuú ku. 25 'Bá jó ālu tǐ gé rī pi acokí dō ī gí, 'bētǐ 'dǐri ícó pá tuú ku. 26 Sātánā vé mālūngā aco dō 'í āsámvú ĩrǐ rií ɛ'dǐ 'dǐi, mālūngā 'dǐri ícó pá tuú ku, ĩrivé ũdǐ deépi 'dǐ. 27 'Bá adriipi ójógó ójógó rǐ, 'bá āzi ícó ĩrivé ngá alií ku, úmbékí dō ĩri vúgá ká, ī íbǐ ĩrivé ngá ali ndō. 28 Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dǐni, 'bá rī 'o dō ũnjikānyā, āzini ide dō āngū, ī ícó ĩri trū rá. 29 'Bo 'bá rī ide dō Índri Uleterē rǐ, ícokí ĩri trūú ālunāni ku, ũnjikānyā ĩrivé rǐ áwǐ adri muɔú 'dāni'dāni."

30 Yēsū 'yo tā 'dǐri 'dǐni, ā'diātāsǐyā 'bá rī pi riki átá kīni, "Yēsū ri índri ũnji be."

Yēsū ɛndrɛpi pi ɛdrǐpi be

(Mátáyo 12:46-50; Lúkā 8:19-21)

31 Yēsū ɛndrɛpi ní ícázú Yēsū ɛdrǐpi be, kōpi áwíkí pá tuú kuú āmvé 'daá. Kōpi ní 'bá āzi pézú muɔú Yēsū ri zizú. 32 'Bá kárakarā úríki kuú Yēsū ā gārā gá sǐ kúrǐ. Kōpi ní lúzú Yēsū ní kīni, "Mí ɛndrɛpi pi mí ɛdrǐpi be tukí pá kuú āmvé 'daá'dā, kōpi lēki mi ndreé."

* 3:14 3:14 'Bá áyúáyū rī pi: 'Bá áyúáyū rī pi, Yēsū sē kōpi ní ũkpõ, ri kōpi pēé muɔú 'bá rī pi imbá, índri ũnji rī pi údró, āzini tā áyázú áyáyā ni pi 'oó. † 3:22 3:22 Bēlězēbúlā: Bēlězēbúlā vé rú āzi rǐ Sātánā 'i, ĩri ádróko, ĩri āmbúgú índri ũnji rī pi drǐgē.

³³ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, “Bá ĩmi ní 'yoó ĩri má ẹ̀ndrẹ̀pì, ẹ̀zini má ẹ̀drìpìjì 'dī'bee à'di pì?”

³⁴ ĩri ní 'bá úrí'bá 'ì gārā gá sī 'dī'bee ẹ̀ndrẹ̀zú kúrū, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Mávẹ ẹ̀ndrẹ̀pì ẹ̀zini mávẹ ẹ̀drìpìjì, kōpi 'bá úrí'bá má gārā gá sī nō'bee. ³⁵ 'Bá Múngú vé tã 'duúpi ngaápi rī, ĩri má ẹ̀drìpì, ĩri má ọ̀mvúpì, ẹ̀zini ĩri má ẹ̀ndrẹ̀pì.”

4

Nāpí ágó úri ríipi rī vé rī
(Mátáyo 13:1-9; Lúkā 8:4-8)

¹ Yēsū gō 'dó 'bá rī pi ímbá yīi bālālā Gālíláyā tì gé 'dǎá dījì. 'Bá kárakará úmúkí ĩ Yēsū ẹ̀ gārā gá, sẹ Yēsū tọ mujú úrí kúlúmgbá agá yīi agá 'dǎá. 'Bá rī pi tukí pá kuú yīi rī tì gé. ² Yēsū ímbá 'bá rī pi ní tã kárakará nāpí sī. Tã ĩri ní ímbá rī pi 'díní kīnī, ³ “Īmi yìkí drī ká! Ágó ẹ̀zi mu úri ríi ívé ọ̀mvú agá. ⁴ Ká ríi úri rī ríi, úri rī pi ẹ̀ uruko u'dekí lẹ̀tì drìgẹ, ẹ̀ríná rī pi tekí kōpi rá. ⁵ Úri rī pi ẹ̀ uruko u'dekí nyọ̀okú írā drìgẹ ní agá, úri rī pi ífúkí mbẹ̀lẹ̀ná, à'diātāsīyā nyọ̀okú rī ní adrii nyetele rī sī. ⁶ 'Bo útú rī kǎ koó gbírílí, úri ífú'bá rī pi 'wikí ụ̀drǎá cére, ẹ̀'diātāsīyā ụ̀lá ní pi ní fíi vūgá 'dǎá kuyé rī sī. ⁷ Úri rī pi ẹ̀ uruko u'dekí ụ̀cékúcé ẹ̀sámvú gé, ụ̀cékúcé rī dụ amuú, ọ̀zú úri ífú'bá dụ'bá rī pi rá, sẹ úri ífú'bá rī pi 'akí kuyé. ⁸ Úri rī pi ẹ̀ uruko u'dekí nyọ̀okú múké múké ní agá, dukí 'aá mị be gbálígbálí. Ụ̀ruko ní pi 'akí cáá mị be pūkú na, uruko ní pi pūkú áziyá, uruko ní pi mụ̀dǔrǔlǔ ẹ̀lu.”

⁹ Yēsū ní kúru 'yozú 'bá rī pi ní kīnī, “'Bá bì be rī, ẹ̀ yì 'í ní tã 'dīri.”

Tã ẹ̀ pá Yēsū ní tã rī ụ̀lǔzú nāpí sī rī
(Mátáyo 13:10-17; Lúkā 8:9-10)

4:12 4:12 Ísáyá 6:9-10

¹⁰ Ká Yēsū ri kuú ọ̀'dúkùlẹ̀gúsì, ĩrivé 'bá áyúáyú mụ̀drì drī ní ĩrī rī pi, 'bá uruko ĩ tra'bá ĩri ẹ̀ gārā gá rī pi be, kōpi ní Yēsū rī zizú kīnī, “Nāpí mí ní ụ̀lǔú 'dīri vé ífífí à'di?”

¹¹ ĩri ní ụ̀jázú kōpi ní kīnī, “Má 'i'da ĩmi ní mǎlǔngǎ Múngú vé ĩ ní tã ní ụ̀zǔǔzǔ rī ẹ̀mvé gí. 'Bo ma 'bá uruko ní tã rī átá nāpí sī, ¹² tã ĩ ní sīi Búkú Múngú vé rī agá rī ẹ̀ nga rí 'i fúú tì ní gé bẹ̀sīnī kīnī,

“ 'Kōpi tã má ní 'oó rī ndre rá, 'bo kōpi nǐkí ífífí ní ku, kōpi tã má ní 'yoó rī yì rá, 'bo fì kōpi drìgẹ ku.

Kōpi ẹ̀ nǐkí té dō tã rī vé ífífí rá, kōpi té ẹ̀sì ụ̀jǎ, Múngú ri té kōpi trū rá.’ ”

Yēsū ụ̀lǔ nāpí rī vé ífífí

(Mátáyo 13:18-23; Lúkā 8:11-15)

¹³ Yēsū ní kúru kōpi zizú kīnī, “Nāpí má ní ụ̀lǔú 'dīri, ĩmi nǐkí nyo ífífí ní kuyé? Má átá dō ĩmi ní nāpí rī ẹ̀zi, ĩri ícọ fì ĩmi drìgẹ íngóni? ¹⁴ 'Bá úri ríipi rī, ĩri 'bá Múngú vé tì ụ̀lǔúpi rī. ¹⁵ Úri u'de'bá lẹ̀tì drìgẹ rī pi vé ífífí, ĩri 'bá Múngú vé tì yì'bá rá rī pi, vùdrì ní gé, koro Sātánā ri ímú Múngú vé tì kōpi ní yīi 'dīri iza kōpi ẹ̀ ẹ̀sì agásì rá. ¹⁶ Úri u'de'bá nyọ̀okú írā drìgẹ rī agá rī vé ífífí, ĩri 'bá Múngú vé tì yì'bá ẹ̀yìkō sī rī pi. ¹⁷ 'Bo kōpi kádō tì Múngú vé rī yīi, tì Múngú vé rī ní vūrā ị̀sú úrízú kōpi ẹ̀ ẹ̀sì agá 'dǎlé kuyé rī sī, tã ẹ̀zi ụ̀kpó ụ̀kpó kádō kōpi ayaá, tì Múngú vé rī gō ẹ̀vì kōpi ẹ̀ ẹ̀sì agásì rá. ¹⁸ Úri u'de'bá ụ̀cékúcé ẹ̀sámvú gé sī rī pi, ĩri 'bá Múngú vé tì yì'bá, ẹ̀'yì'bá rá rī pi. ¹⁹ 'Bo kōpi ní ríi tã rù'bá nōri vé rī ụ̀sǔú áyu rī sī, ẹ̀zini kōpi ní ríi ẹ̀'bú vé tã 'dujú 'bǎá ẹ̀mbúgú rī sī, ẹ̀zini kōpi ní ríi ẹ̀sì 'bǎa ngá uruko'bee drìgẹ rī sī, sẹ kōpi 'bǎkí ẹ̀sì tì Múngú vé rī yìzú ku, ĩri sẹ

kōpi adri sũ peṭi 'aápi ku rĩ tĩni.
²⁰ Úri u'de'ba nyòókú múké agá rĩ pi, kōpi 'bá Múngú vé tã yì'ba rá, 'bã'bee ì ẹsì agá tĩtĩ rĩ pi. Kōpive tã 'oó múké rĩ índre sũ ànyá 'aápi mĩ be gbálígbálí rĩ tĩni, drĩ ni àlu rĩ gé, 'a caá pũkú na, pũkú ázìyá, dōku mũdũrũlũ àlu.”

Nāpi lāmbā vé rĩ
(Lúkã 8:16-18)

²¹ Yēsũ ní gōzú kōpi ní nāpi āzi ùlüzú kīnī, “'Bá āzi ri nyo ícó lāmbā 'yũ su gbóló ā ndúgé, dōku ũdrí í'dú lāmbā ñipi āngũ ñgbērēpi rĩ ẹ drĩ ako ānī cí rá? Ícó 'oó 'dīni ku, ñri lāmbā rĩ 'yũ 'bã misá drĩgé, vūrā ñri ní ícózú āngũ ñgbērēzú jó agásī céré rĩ gé. ²² Ụ'dú āzi ri ímụ 'dī'dī, tã 'bá rĩ pi ní ũzũzũ rĩ, ì ímụ 'da āmvé, tã ì ní ũzũzũ rĩ pi ārēvú céré, ì ímụ 'da āmvé. ²³ 'Bá rĩ dō bĩ be, ā yì 'í ní tã 'dīri.”

²⁴ Yēsũ gō kpá 'yoó kōpi ní kīnī, “Ìmi 'bākí bĩ rizú tã má ní ùlũú ñmi ní 'dī'bee yizú múké múké. Múngú ri ñmi ní úmĩ sē ñmi ní ẹbĩrĩ 'bãá lēzú ñrivé tã ñizú rĩ sī. Ádarú Múngú ri ñmi ní tã ñngará sē ambamba. ²⁵ 'Bá ẹsì 'bãápi tã má ní ñmbá rĩ drĩgé rĩ, ma ñri ní tã ñngará sē āmbúgú, 'bo 'bá mávé tã yìpi ku rĩ, ma ñrivé tã ñngará 'dú úmĩ ni gé sē rá.”

Nāpi úri duipi rĩ vé rĩ

²⁶ Yēsũ ní 'yozú kīnī, “Mālūngā Múngú vé rĩ adri sũ ágó úri riipi ívé ómvú agá rĩ tĩni. ²⁷ Kādō adrii ñni sī, dōku ịtũ sī, ágó rĩ dō ụ'dú ko yā, dō ko ụ'dú ku yā, úri rĩ ñfũ, ñri dụ mužú dụdụ, ágó rĩ ñĩ kuyé dō úri ñfũupi rĩ ri dụ ngóni ngóni. ²⁸ Nyòókú rĩ sē úri rĩ ñfũ dụ múké, drĩdrĩ ni, bĩ ni ri í'dó ñfũ, ànyá rĩ ẹ drĩ ri kúru í'dó ayi, ụdũ ní gé, ñri kúru 'a mĩ be gbálígbálí. ²⁹ Ànyāngā rĩ ka dō gí, ómvú 'dipa ri méngēlēsī í'dú

ānyāngā rĩ lizú ānī, ā'diātāsīyā sá ānyāngā ñkūnāzú rĩ ícá gí.”

Nāpi marígó fi be mādāñá rĩ vé rĩ
(Mátayo 13:31-32; Lúkã 13:18-19)

³⁰ Yēsũ ní gōzú 'yozú ñĩ kīnī, “Mālūngā Múngú vé rĩ adri sũ ā'di tĩni? Dōku Mā áyú ri nāpi ngóni ní mālūngā Múngú vé rĩ ā tã ùlüzú ānī? ³¹ Mālūngā Múngú vé rĩ índre sũ marígó fi be mādāñá rĩ tĩni. ³² Kādō ñri saá, ñri ñfũ dụ mba āmbúgú, ñri peṭi ómvú agá rĩ pi ndē céré, drĩtĩ ni pi ñgārā ācoco, ārĩnā rĩ pi ímụ jó sị sị ni gé.”

Yēsũ ri 'bá rĩ pi ñmbá nāpi sī
(Mátayo 13:34-35)

³³ Yēsũ ñmbá 'bá rĩ pi nāpi āndiāndi ni pi sī, āzini lẹtĩ āndiāndi ni pi sī, kōpi ā amákí rĩ tã rĩ ānī. ³⁴ Yēsũ kādō rií tĩ Múngú vé rĩ ùlũú 'bá rĩ pi ní, ñri ùlũ mužú nāpi sī. 'Bo ñri dō ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'ba rĩ pi be ó'dúkúlegúsí, ñri tã rĩ vé ñfifi ùlũ kōpi ní céré.

Yēsũ uga ùlĩ viipi ùkpō be rĩ
(Mátayo 8:23-27; Lúkã 8:22-25)

³⁵ Ụ'dú àlu àlu 'dāri sī ùndrēsī, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní kīnī, “Lē 'bã zokí mužú yìi bālālā rĩ agásī alé 'dāá.” ³⁶ Kōpi ní 'bá bĩtrĩká rĩ pi kuzú, Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní tuzú kúlúmgba Yēsũ ní tuzú rĩ agá, kōpi ní 'dezú zozú mužú yìi rĩ agásī. Kúlúmgba ā urukọ anigé 'dekí mužú kōpi ā vùdrĩ gé sī. ³⁷ Kúru ùlĩ viipi ùkpō be ni ní íngázú vızú yìi bālālā rĩ drĩgé sī. Yìi rĩ ní 'bāzú úvázú kúlúmgba rĩ úvızú ngélé ngélé. Yìi ní í'dózú tĩzú kúlúmgba rĩ agá 'dāá, sē kúlúmgba rĩ lē tĩ ānī yìi ā ndúgé. ³⁸ Ịsúzú Yēsũ la ụ'dú koó kúlúmgba rĩ agá vùlé 'dāá, ẹtĩ 'í drĩ mākádā sī. Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní Yēsũ ri zizú ụ'dúkó be uru

'dāá kīnī, “Ímbápi, 'bâ ri tī yīi ā ndúgē, mí ásī 'bá sī ku āsī?”

³⁹ Yēsū ní aruzú ú'dú gélēsī, ĩri ní trezú ũlí vīpi ũkpō be rī drīgē kīnī, “Í tu pá, 'dīri ícō gí.” Koro ũlí vīpi ũkpō be rī ní pá tuzú, āngū rī ní újízú kīri.

⁴⁰ Yēsū ní ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi zízú kīnī, “Ngá ĩmi ní adrizú ũrī sī rī ā'di? ĩmi ē'yīngará ākó?”

⁴¹ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi, ũrī fi kōpi ē éšī agá ambamba, kōpi ní 'dezú ĩ uzizú ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Bá 'dīri 'bá íngóni ní, átángá átápi ũlí vīpi ũkpō be rī ní tī ni yīi ĩndī 'dīri?”

5

Yēsū dro índrí ũnjí fūú ágó ābābā rú ni drīgē sī

(Mātáyo 8:28-34; Lúkā 8:26-39)

¹ Yēsū pi ní kúru zozú mužú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi be yīi bālālā rī agásī, kōpi ní cazú āngū Gērásā vé rī gé. ² Yēsū kā ĩfūú kúlúmgbā rī agásī, koro ágó índrí ũnjí ní fīi drī ni gé ni ní ĩfūzú vūrā ĩ ní rizú āvū sīzú rī gé 'dāásī, ímúzú Yēsū vúgá nōó. ³ Ágó rī ri adri 'būrēdrī rī pi āsámvú gé 'dāá, 'bá āzi ícō ĩri úmbé ímvē sī bā ku. ⁴ Ándúrú ĩ nījī ri ágó rī ē drī pi úmbé pá ni pi be ímvē sī, 'bo ĩri ímvē ĩ ní 'í drī pi úmbézú 'í pá be 'dī'béé ũñō kpélékpélé 'dīisī rá, 'bá āzi ícōpi ágó 'dīri ā ũkpō ndēepi ni 'dāáyo. ⁵ Ūtúná sī āzini ĩnīná sī, ágó rī ri eci 'būrēdrī rī pi āsámvú gé sī, āngū ánga rú rī pi āsámvú gé sī, pí útréngará be, ĩri ri írá anjíná í'dú 'í rú'bá ũsī āní.

⁶ Ágó rī kā Yēsū ri ndreé rará rú 'dāá, ĩri ní njuzú kūmūci ũtīzú Yēsū endretī gé. ⁷ ĩri ní trezú ú'dúkó be uru 'dāá kīnī, “Yēsū, Mvá Múngú Ūkpō 'Dīpa vé rī, ngá mí ní lēé má vúgá rī ā'di? 'Í sō ũyō Múngú endretī gé 'yozú kīnī,

mí ícō ma 'oó ũnjí ku!” ⁸ Ágó rī átá 'dīni, ā'diātāsīyā Yēsū ní 'yoó índrí ũnjí rī pi ní, kōpi ā fūki ágó rī drīgē sī rá rī sī.

⁹ Yēsū ní kúru ágó rī zízú kīnī, “Mī rú ā'di 'i?”

Ágó rī ní újázú Yēsū ní kīnī, “Mā rú Bītrīká 'i, ā'diātāsīyā 'bá kárakarā.” ¹⁰ Kúru índrí ũnjí rī pi ní Yēsū ri mázú kīnī, Yēsū ā dro ĩ fūú āngū rī agásī āmvé ku.

¹¹ Ánga 'dāri ā pálé gá 'dāá, ĩ ri ĩgá úcé, ĩgá rī pi kárakarā.

¹² Índrí ũnjí rī pi ní rizú Yēsū ri mázú kīnī, “Í pē 'bá mužú adrii ĩgá 'dā'béé āsámvú gé fō, mí ā'yī 'bá ní, 'bá mužú úfí ĩgá rī pi agá.”

¹³ Yēsū ní ā'yīzú kōpi ní. Índrí ũnjí rī pi ní ũkpúzú ágó rī drīgē sī, mužú úfízú ĩgá rī pi agá. ĩgá rī pi élifū ĩrī. ĩgá rī pi ní njuzú mužú óngú sī āngū úlúpi úlúlū rī gé 'dāá, kōpi ní u'dezú yīi bālālā rī agá 'dāá.

¹⁴ 'Bá ri'bá ĩgá úcé'bá rī pi kâ tâ 'dīri ndreé, kōpi ngakí únjú mužú tâ 'dīri ũlūú 'bá kūrú agá 'dálé rī pi ní, āzini 'bá adri'bá gúrú kūrú rī ā gārā gá sī rī agá rī pi ní. 'Bá rī pi ní mužú tâ 'i 'oópi 'dīri ndrezú. ¹⁵ Kōpi kâ caá Yēsū vúgá 'dálé, kōpi ísúkí ágó índrí ũnjí ní fīi drī ni gé kárakarā rī ícá múké gí, úri kuú Yēsū endretī gé, su bōngó 'í rú'bá gá, úmī ní ícá múké gí. Tā 'dīri sē kōpi ní ũrī. ¹⁶ 'Bá tâ 'i ngaápi ágó rī ā rú'bá gá rī ndre'bá, āzini ĩgá rī pi ā rú'bá gá rī ndre'bá ĩ mī sī rī pi ní mužú tâ rī ũlūzú 'bá rī pi ní. ¹⁷ Kúru 'bá āngū 'dāri agá rī pi ní 'yozú kīnī, Yēsū ā nga mužú ívé āngū agásī 'dīisī rá.

¹⁸ Yēsū kā rií tuú kúlúmgbā rī agá 'dāá, ágó Yēsū ní índrí ũnjí droó fūú drī ni gé sī rī ní Yēsū ri mázú drī ĩrī sī kīnī, 'í lē mužú Yēsū vúgá sī ĩndī. ¹⁹ 'Bo Yēsū ā'yī ĩri mužú 'í vúgá sī kuyé, pē ĩri ē tī kīnī, “Í mvi 'bētī, 'í mu tâ āyāzú āyāyā

Úpí ní 'oó mî rû'ba gá, āzini ẹ̀sì ìdríkídri ìri ní 'bāá mí ní 'dìri vé tã ùlùú mívé 'bá 'bẹ̀tì ǎsámvú gé rì pi ní." ²⁰ Ágò rī ní kúru 'dezú ẹ̀cízú tã Yẹ̀sũ ní 'oó 'í ní rī ùlùzú muzú kūrú mụdrí ì ní zìjì Dẹ̀kápólìsì vé rī agásì. Tã ágò rī ní ùlùú rī sẹ 'bá rī pi ní ǎyāngará.

Yẹ̀sũ ìdrí mvá ùkú Yáyīrō vé rī, āzini ùkú drā be rī

(Mātáyo 9:18-26; Lúkà 8:40-56)

²¹ Yẹ̀sũ ká 'i újá gōó zoó muzú álé 'dāá kúlúmgbá sī, 'bá bítíkà ímúkí ì úmú adrii Yẹ̀sũ ǎ gārā gá sī kúrú yìjì tì gé 'dāá. ²² Ágò āzi rú ní Yáyīrō 'i, ìri dríkoma Jó Múngú rì Zìzú rī vé ni, ìri ní ímúzá kùmúcí ùtìzú Yẹ̀sũ ẹ̀ndrẹ̀tì gé, ²³ ìri ní Yẹ̀sũ rì mázú drì ìrì sī kìnì, "Mávè mvá ùkúná rī 'dālè drā be ùnjíkányākányā, lè drāadrā, 'í mụ drì tìjì drì ní gé, ẹ̀ ìdrí rí bēnì fò." ²⁴ Kúru Yẹ̀sũ pi ní 'dezú muzú ìri be ìrivé āngá 'dāá.

'Bá bítíkà 'dekí mụyì ìri vúgá sī ìndì, kòpi ríkì ìri ùmìlì muzú ùmìmì, ǎ'diātásiyā 'bá rī pi ní adrii tré rī sī. ²⁵ Ụ'dú 'dàri sī, ùkú āzi 'bá bítíkà rī pi ǎsámvú gé 'dāá, mbāá ụ'dú rì ẹ̀cì rú'ba ní gé sī, gā degá sī, 'dụ caá ìlì mụdrì drì ní ìrì. ²⁶ Ùkú rī ẹ̀cì 'bá kárakarà ùjò sẹ 'bá ní pi vúgá sī ìlì be aco, iza ívé mífèngā ambamba ùjò ǎrègá sī drā 'dìri vé tã sī, 'bo 'bá āzi ícòpi ìri ní ùjò sẹ̀epi ìrivé drā 'dìri ní dezú ní 'dāáyo. ²⁷ Ùkú rī ká Yẹ̀sũ vé tã yìjì, ìri ní 'i útrúzú ìnyíná Yẹ̀sũ ǎ úgóró gá 'bá bítíkà rī pi ǎsámvú gé 'dāá, ìri ní Yẹ̀sũ vé bōngó akoóko rī ùlózú. ²⁸ Ùkú rī ụsù kìnì, "Má uló dō Yẹ̀sũ vé bōngó, ma ìdrí rá." ²⁹ Ùkú rī ká Yẹ̀sũ vé bōngó ẹ̀ tì uló, mbèlèná ǎrì ẹ̀cìpi rú'ba ní gé sī rī ní pá tuzú, koro ùkú rī gō amá 'i rú'ba ícá múké gí.

³⁰ Sàṅá 'dàri gé, Yẹ̀sũ nì amá rá 'yozú kìnì, ívé ùkpò fù 'i rú'ba gá

sī gí. Yẹ̀sũ ní 'i újázú āngū ndrezú 'bá bítíkà rī pi vúgá 'dāá, ìri ní kòpi zìzú kìnì, "ǎ'di uló mávè bōngó nì?"

³¹ Yẹ̀sũ vé 'bá ìri ǎ pámvú ùbì'ba rī pi ní újázú ìri ní kìnì, "Mí nì rá 'bá rī pi kárakarà rì ì mī ímúzá mī rú'ba gá nōó, ngá mí ní 'bá zìzú 'yozú kìnì, ǎ'di uló mívé bōngó nì rī ǎ'di?"

³² 'Bo Yẹ̀sũ rì 'bá ívé bōngó ulópi rī úndrè 'bá rī pi ǎsámvú gé sī.

³³ Ùkú rī ká tã 'i ngaápi 'i rú'ba gá 'dìri nìjì amá, ụrì sī, rú'ba ní 'í dọ rí yāyā. Ìri ní ímúzá kùmúcí ùtìzú Yẹ̀sũ ẹ̀ndrẹ̀tì gé, ìri ní tã 'i ní bōngó rī ulózú rī ùlùzú Yẹ̀sũ ní cére. ³⁴ Yẹ̀sũ ní kúru 'yozú ùkú rī ní kìnì, "Mvá ùkú 'dìri, ẹ̀'yìngará mívé rī sẹ mí ìdrí gí. 'Í mụ ìyí, tākiri Múngú vé rī ǎ adri mí be, mí rú'ba ǎ adri ule."

³⁵ Yẹ̀sũ ká ríí átá ùkú rī be, koro āgō ụrụkò'bee ní ícázú, kòpi íbíkí ímú Yáyīrō vé āngá 'dāásì, kòpi ní 'yozú Yáyīrō ní kìnì, "Mívé mvá ùkúná rī drā gí, lè mī rì sá izaá átázú 'bá rípi āngū ímbápi rī be ku."

³⁶ Yẹ̀sũ ká tã 'dìri yìjì, ìri ní 'yozú Yáyīrō ní kìnì, "Lè mí ẹ̀sì ǎ ùtì ku, mí ẹ̀'yì mávè tã."

³⁷ Yẹ̀sũ lè 'bá āzi ǎ mụ 'i vúgá sī ku, ǎ'yì 'yèṅá Pétèró pi, Yókóbù be, Yūwánì Yókóbù ẹ̀drìpì sī. ³⁸ Kòpi ká mụyì caá Yáyīrō vé āngá 'dāá, Yẹ̀sũ ndre 'bá rī pi rì lùlùlù gá. ³⁹ Yẹ̀sũ ní fizú jó agá 'dāá, ìri ní 'yozú 'bá rī pi ní kìnì, "Ngá ìmi ní rizú lùlùlù gazú 'dìni rī ǎ'di? Mvá ùkúná rī drā kuyé, ìri ụ'dú ko." ⁴⁰ 'Bo 'bá rī pi ríkì gụyì ìri sī gụyì.

Yẹ̀sũ ní 'yozú kìnì, 'bá rī pi ǎ fúkì cére ǎmvé, ǎ'yì 'yèṅá ǎvù rī vé ẹ̀tẹ̀pi pi ẹ̀ndrẹ̀pi be, āzini ívé 'bá áyúáyù na 'dì'bee be, kòpi fíkì mụyì jó ǎvù rī 'bázú rī agá 'dāá nì.

⁴¹ Ìri ní mvá ùkúná rī ẹ̀ drì ruzú, ìri ní 'yozú kìnì, "Tālità kùmì!"

Ífífi ní kīnī, “Mvá ũkúná mādāṅá 'dīri, á 'yo mí ní, 'í nga ʊrʊ.”
 42 Mvá ũkúná rī ní koro íngázú ʊrʊ, ʊri ní 'dezú ɛ́cízú ʊrʊ sī. Mvá ũkúná rī ílí be mʊdrí drī ní ʊrī. Tā 'dīri sē 'bá rī pi ní āyāngará. 43 'Bo Yēsū ní átázú kōpi ní ũkpó ũkpó kīnī, lē kōpi ā ũlūkí tā 'dīri 'bá āzi ní ku. ʊri ní 'yozú kōpi ní kīnī, lē kōpi ā sēkí mvá ũkúná rī ní ngá nyaá.

6

'Bá Nāzērétā vé rī pi gākí Yēsū ri sī
 (Mātáyo 13:53-58; Lúkā 4:16-30)

1 Yēsū ní ngazú 'dāásī, ʊri ní 'dezú mʊzú Nāzērétā gá, kūrú ʊri ní mbazú rī gé. Kōpi mʊkí ívé 'bá 'í pámvú ũbī 'bá rī pi be trʊ. 2 ʊ'dú Sābátā vé rī kā ícá, Yēsū 'í'dó ríí 'bá rī pi ímbá Jó Múngú ri Zízú rī agá 'dāá. 'Bá kárakarā ʊrivé tā yí 'bá rī pi āyākí tā ʊri ní átá 'dīri sī āyāyā.

Kōpi rikí í uzíí í āsámvú gé sī kīnī, “Ágó 'dīri ʊsú tā nīngará, āzini ũkpō tā āyāzú āyāyā 'ozú 'dīri íngūgá? 3 Ágó 'dīri adri nyo Māriyā mvōpí ándúrú ríipi párángi faápi 'dígé rī 'i kuyé? Yókóbū pi Yósē be, Yúdā be, Sīmónā sī, adrikí ʊri ɛ́drípí kuyé? ʊrivé ɔ́mvúpí ri 'bá adri 'bée 'bá be kūrú 'bávé rī agá nō 'bée kuyé?” Tā ándúrú Yēsū ní 'oó 'dī 'bée sī, 'bá rī pi gākí ʊri sī.

4 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Í nébī rī pi ʊnjī vūrā ʊrʊko agásí ʊnjīnjī, 'bo kūrú ʊrivé rī agá, ʊnjíkí ʊri ku, 'bá ʊrivé 'bētí āsámvú gé rī pi, ʊrivé māríté rī pi be, kōpi ʊnjíkí ʊri ku.” 5 Yēsū gō tā āyāzú āyāyā ní 'oó āngū 'dāri gé dīí kuyé, tā ʊri ní 'oó rá rī, Yēsū tī drí 'bá drā be ní pi drígé, kōpi ídríkí rá, 'bá ʊri ní drí tī kōpi drígé rī pi vé kālāfe mādāṅá. 6 Tā 'dīri sē Yēsū

ní āyāngará, 'bá rī pi ní gāá 'i ɛ́'yígá sī rī sī.

Yēsū pē ívé 'bá áyúāyū mʊdrí drī ní ʊrī rī pi mʊú ɛ́zī ngaá
 (Mātáyo 10:5-15; Lúkā 9:1-6)

Yēsū ní kúru 'dezú rizú 'bá rī pi ímbázú mʊzú gúrú ālu ālu agásí. 7 Yēsū ní ívé 'bá áyúāyū mʊdrí drī ní ʊrī rī pi zízú ímúzá vūrā ālu gé, pē kōpi mʊzú ʊrī ʊrī, sē kōpi ní ũkpō índrī ũnjí rī pi údrózú.

8 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Lē ʊmi 'dúkí ngá āzi mʊzú ʊmi drígé sī ʊndí ku, 'yéṅá ʊmi 'dúkí túré ɛ́cī tuzú ní áyu. ʊmi kádō ríí mʊú, lē ʊmi 'dúkí kūmvū mʊzú ʊndí ku, ʊmi 'dúkí ānyāngā dōku mūfēngā mʊzú ʊndí ku. 9 ʊmi úsúkí ngá pá gá ní pi mʊzú, 'bo ā 'dúkí bōngó āzi āndō rú mʊzú ʊndí ku. 10 Kūrú ālu ālu ʊmi ní cazú rī agá, 'bētí í ní ʊmi ɛ́'yízú drīdrī rī, ʊmi áwíkí adríí 'dāgá, cīmgbá ʊmi ní füzú kūrú rī agásí rī gé. 11 Vūrā ālu ālu ʊmi ní fizú cazú rī agá, 'bá rī pi gākí dō ʊmi ɛ́'yígá sī, āzini gākí dō ú'dúkó múké ʊmi ní ũlūú rī yígá sī, ʊmi kádō ngaá mʊú, ʊmi wekí nyōfókú ʊmí pá ágélé gá rī kú 'dígé. ʊri lū 'yozú kīnī, ʊmi gākí 'bá gúrú 'dāri agá rī pi sī.”

12 Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ní kúru 'dezú mʊzú ú'dúkó múké rī ũlūngará gá kīnī, lē 'bá rī pi ā újákí ɛ́sí, kōpi ā kukí ũnjíkānyā āní. 13 Kōpi údrókí índrī ũnjí kárakarā ũfūú 'bá rī pi drígé sī, ũbékí ũdu 'bá drā be rī pi rú 'bá gá sī, kōpívé drā dē āní rá.

Yūwānī vé 'dīngará ā tā
 (Mātáyo 14:1-12; Lúkā 9:7-9)

14 'Bāgú Ēródē* yī 'bá rī pi ārēvú céré rikí átá Yēsū vé tā sī. 'Bá rī pi uruḵo rikí átá kīnī, "Yūwánī Bātízimū sēepi rī ingakí ĩri gōo ídri rú drāngará gálésī gí, ĩri ní rizú tā āyāzú āyāyā 'dī'bée 'ozú ũkpō be 'dīni ānī."

15 'Bá uruḵo'bée rikí 'yoó kīnī, "Bá rī Ēlīyā† 'i."

Uruḵo'bée kīnī, "Bá rī índre sū nēbī ótú ũḵu rī pi vé āzi tūnī."

16 Ēródē kā tā 'dīri yī, ĩri ní 'yozú kīnī, "Índrészú 'bá 'dīri Yūwánī má ní ótú drī ni līj 'dāri íngá gōo ídri rú drāngará gálésī nī!"

17 Ótú Ēródē sē tāimbī kīnī, ā ruḵí Yūwánī ri, ā 'bekí ĩri jó āngū ũ'yízú rī agá. Ēródē 'o tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā 'í ní édrīpī Pīlípū‡ vé ũkú Ēródīyā ri jeé 'í ní ũkú rú rī sī. 18 Ā'diātāsīyā Yūwánī ri 'yoó Ēródē ní kīnī, "Tāimbī ā'yī kuyé 'yozú kīnī, mí ní mí édrīpī vé ũkú jezú." 19 Ānī sē Ēródīyā 'bā éšj ũnjī Yūwánī ní, lē ĩri 'dīj drāá 'dīisī rá. 'Bo Ēródē ní ā'yī kuyé rī sī, Yūwánī vé 'dīngará ā tā mba Ēródīyā ní mbamba. 20 Ēródē ru Yūwánī ri ruru, nī áamá rá 'yozú kīnī, Yūwánī ri 'bá tā be pīrī ni, āzini 'bá uletere ni, sē Ēródē ri Yūwánī ā tā mbaá muké. Ēródē kā tā Yūwánī ní átá rī yī, sē drī ní ábá ānī céré céré, 'bo 'bā úvá rizú Yūwánī vé tā yīzú.

21 Kúru Ēródē ní ũmū údézú ívé ũ'dú í ní 'i tīzú rī ĩnjīzú ānī. ĩri ní ũgalaku ambugu rī pi zīzú ũgalaku ambugu āngaráwá rī pi

vé rī piš be, āzini drīkoma āngū Gālíláyā vé rī agá rī pi be ímúzá ũmū rī gé. ũmū 'dīri zī nóni létī Ēródīyā ní Yūwánī ri 'dīzú drāzú ānī. 22 Ēródīyā vé mvá ũkúná rī ní ífīzú úngó tuzú 'bá rī pi éndrēṭī gé 'dīgé, sē āyīkō fu Ēródē pi ívé ũmū rī pi be ambamba.

Ēródē ní 'yozú mvá ũkúná rī ní kīnī, "Ngá mí ní lēé rī, ma sē mí ní rá." 23 Ēródē ní ũyō sōzú kīnī, "Ngá mí ní lēé rī, ma ícō sē mí ní rá, mālūngá má ní ruḵ nōri, ma ígélé ni āmbúgú rī sē mí ní rá."

24 Mvá ũkúná rī ní fūzú muḵú éndrēpī ri zīzú kīnī, "Má zī ngá íngóni ni?"

Éndrēpī ní újázú ĩri ní kīnī, "Í 'yo ā līkí mí ní Yūwánī Bātízimū sēepi rī ē drī sēé."

25 Mvá ũkúná rī ní gōzú 'i újázú muḵú ru' 'bá sī Ēródē vúgá 'dāá, 'yozú ĩri ní kīnī, "Ngá má ní lēé mí sē má ní ú'díkīrīnā nōgó rī, ā līkí Yūwánī Bātízimū sēepi rī ē drī 'bāá ígā agá."

26 Tā 'dīri sē 'bāgú rī ní ízāngā ambamba, 'bo lē ũyō 'í ní sōo ũmū rī pi éndrēṭī gé 'dīri nōó ku.

27 Koro ĩri ní āngaráwá ālu pēzú muḵú jó āngū ũ'yízú rī agá 'dāá, 'yozú ĩri ní kīnī, ā lī Yūwánī ē drī íjī 'í vú nōó. Āngaráwá rī ní kúru muḵú jó āngū ũ'yízú rī agá 'dāá, ĩri ní Yūwánī ē drī līzú. 28 ĩri ní Yūwánī ē drī 'bāzú ígā agá, íjīzú sēzú mvá ũkúná rī ní. Mvá ũkúná rī ní kúru Yūwánī ē drī jīzú muḵú sēzú éndrēpī drīgé. 29 Yūwánī vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ká tā

* 6:14 6:14 'Bāgú Ēródē: Ēródē 'dīri Ēródē Ānītīpā 'i, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá, gō mālūngá rī ruḵ ní sá Yūwánī ní bātízimū sēzú Yēsū ní rī gé. 'Í lā Mátáyo 14:1; Lúkā 3:1; Ęzī 4:27. Sā ĩ ní Yēsū rī tīzú rī gé, Ēródē Āmbúgú 'dīri ru āngū rī nī. 'Í lā Mátáyo 2:1-8; Lúkā 1:5. Vūdrī ní gé, 'bāgú āzi anigé ru ní Ēródē Āgīrīpā, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá vé mvá. 'Í lā Ęzī 12:1-13:1. † 6:15 6:15 Ēlīyā: Ēlīyā ri nēbī, Múngú 'dú ĩri muḵú 'bū gé ídri rú, drā kuyé. Tīkí ĩri ākūdē ílī rī ca mūdūrūlū ūrōmī (900), íšú ākūdē tīkí drī Yēsū rī kuyé. 'Í lā 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3. Múngú Ęzī kīnī, 'í lē Ēlīyā ri ípēé ígōo vū drīgé nōó ũzi. 'Í lā Málākí 4:5. ‡ 6:17 6:17 Pīlípū: Pīlípū ri 'bāgú Ēródē Ānītīpā édrīpī, sá édrīpī Ēródē ní írivé ũkú Ēródīyā ri 'dūzú rī gé, íšú ākūdē Pīlípū ri ídri rú. § 6:21 6:21 Ūgalaku āmbúgú āngaráwá rī pi vé rī: ĩri āngaráwá élfū ālu rī pi ē drī koópi ni.

'dīri yīī, kōpi ní mužú Yūwánī vé āvū 'duzú jizú mužú sīzú vūrā ī ní rizú āvū sīzú rī agá 'dāá.

Yēsū sē ānyāngā nyaá 'bá élfū tōwū pi ní

(Mātáyo 14:13-21; Lúkā 9:10-17; Yūwánī 6:1-14)

³⁰ Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ká ímví ĩgōó vúlé nōó, kōpi 'dekí ríí ězī ī ní ngaá, āzini tā ī ní ímbá rī vé tā ũlūú Yēsū ní. ³¹ 'Bá bītríká rī 'bá ěcī 'bá rī pi, urukō 'bée dī ífī be, urukō 'bée dī fū be mužú, sē Yēsū pi ívé 'bá áyúāyū rī pi be ísúkí sá ānyāngā nyazú ni kuyé. Yēsū ní 'yozú ívé 'bá áyúāyū rī pi ní kīnī, "Īmi ngakí, 'bá mukí uvuú vūrā kīri ní gé."

³² Kúru Yēsū pi ní tuzú ívé 'bá áyúāyū rī pi be kúlúmgbá agá, kōpi ní mužú adrizú vūrā kīri 'bá ākó ni gé. ³³ 'Bo 'bá rī pi ká ndree Yēsū pi 'dekí mužú gí, 'bá rī pi ngakí njuú mužú óngú sī, íngázú kūrú āndiāndí ni pi agásī, kōpi njukí caá vūrā Yēsū pi ní lēzú mužú uvuzú rī gé 'dāá drīdrī. ³⁴ Yēsū ísī kúlúmgbá rī agásī, ká 'bá bītríká rī pi ndree, kōpivé tā fī ěsī ni gé ĩzāngā rú, ā'diātāsīyā kōpi índrékí sū kābīlō 'bá úcépi ni ní adriú 'dāáyo rī tīnī. Yēsū ní kúru í'dózú kōpi ímbázú, ímbá kōpi ní tā kárakará.

³⁵ Ūtú rī ká 'deé, Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī 'bá rī pi ní ímúzá 'yozú Yēsū ní kīnī, "Bá ímúkí kuú rará rú āngū 'bá ākó ni gé, ūtú rī 'de nóni gí. ³⁶ Lē mí pē 'bá rī pi mužú, kōpi ā mukí rī ī ní ānyāngā ndāá gúrú ĩnyīná rī pi agásī."

³⁷ 'Bo Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi sēkí kōpi ní ngá nyanya, kōpi ā nyakí."

Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, "Bá ísúkí rī mūfēngā fífī ěnjīpi

ěnjīěnjī* mūdūrūlū ĩrī ānyāngā jezú 'bá bītríká nō 'bée ní ngūgá?"

³⁸ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Pānga ĩmi vúgá 'dīlé ngōpí? Īmi mukí ndree."

Kōpi ká ísú nīī, kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, "Ngá 'bá ní ísú anigé rī, ĩri 'yējá pánga tōwū, ĩ'bī be ĩrī."

³⁹ Yēsū ní kúru 'yozú kōpi ní kīnī, ĩmi lūkí 'bá rī pi ā úríkí vūgá ngúlúmū rú ngúlúmū rú ásé drīgé. ⁴⁰ Kōpi ní kúru 'bá rī pi trazú úrizú ngúlúmū rú ngúlúmū rú. Ngúlúmū urukō agá, 'bá rī pi úríkí mūdūrūlū ālu ālu, urukō ni agá, 'bá rī pi úríkí pūkú tōwū tōwū.

⁴¹ Yēsū ní pánga tōwū 'dī 'bée í'duzú ĩ'bī ĩrī rī be, ĩri ní íngazú suzú uru, ĩri ní āngū ndrezú 'bū gé 'dāá, ĩri ní ōwō 'dīfō sēzú Múngú ní, ĩri ní pánga rī ũndīzú sēzú ívé 'bá ĩ pámvú ũbī 'bá rī pi drīgé, ĩri ní kpá ĩ'bī ĩrī 'dī 'bée í'duzú sēzú kōpi drīgé, kōpi ní kúru awazú mužú 'bá rī pi ní. ⁴² 'Bá ālu ālu ísú ānyāngā nyaá ěpízú ānī rá. ⁴³ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī 'bá rī pi íkūnākí pánga, āzini ĩ'bī ī ní awaá nyaá 'bá rī pi ní rī ē ĩmbītā caá ũvú ā 'a mūdri drī ni ĩrī. ⁴⁴ Āgō† ānyāngā rī nya 'bá rī pi vé kālāfe ca élfū tōwū.

Yēsū mu yīī drīgé sī pá sī

(Mātáyo 14:22-33; Yūwánī 6:15-21)

⁴⁵ Koro Yēsū ní ívé 'bá ĩ pámvú ũbī 'bá rī pi sēzú tuzú kúlúmgbá agá, kōpi ā 'dekí mužú Bētēsāyídā gá 'dālē drīdrī, ísúzá ĩri rī 'bá bītríká rī pi ayi vúlé nōó. ⁴⁶ Yēsū ká 'bá rī pi ayi gí, ĩri ní mužú írā drīgé Múngú rī zīngará gá.

⁴⁷ Ká mužú caá ĩnyīná sī, ísú kúlúmgbá rī fī caá Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi be yīī bālālā rī agá bīlībīlī 'dāá gí, kukí Yēsū rī kú

* 6:37 6:37 Mūfēngā fífī ěnjīpi ěnjīěnjī rī: 'Bá rī nga dō ězī ū'dú ālu, ī 'bá rī ūfē mūfēngā fífī ěnjīpi ěnjīěnjī ālu ni sī. † 6:44 6:44 Āgō: Lākí ūkú rī pi anjīná rī pi be kuyé.

ó'dúkúlegúsī āmvé nōó. ⁴⁸ Yēsū ndre ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi rī īzāngā ísú ambamba kúlúmgbā rī ā sōngará gá, ā'diātāsīyā ūlí rī rī kúlúmgbā rī vījī ayaá ūkpō sī. Āngū rī ní drī ówúzú kuyé rī gé, Yēsū ní rizú ímúzú kōpi vúgá nōó yījī rī drīgé sī pá sī, lē kōdō agaá kōpi ā gārā gá sī, ⁴⁹ 'bo kōpi ká ndree Yēsū rī ímú yījī rī drīgé sī pá sī, kōpi ngakí rīi útré ūrī sī, kōpi ūsūkí kinī tānā ngá rī indrī. ⁵⁰ Kōpi ká ndree Yēsū rī ímú yījī rī drīgé sī pá sī, kōpi adrikí céré ūrī sī.

Koro Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ími 'okí ūrī sī ku, 'bá rī ma 'i, ími úmbékí ésí." ⁵¹ Yēsū ní kúru tuzú kúlúmgbā rī agá 'dāá, ūlí rī ní pá tuzú. Sē Yēsū vé 'bá īri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní āyāngará. ⁵² Kōpi nīkí ānyāngā Yēsū ní sēē vaápi 'dīri vé ífifí kuyé, ózūkí kōpivé úmī rá, sē kōpi nīkí tā 'dīri áma kuyé.

Yēsū idrī 'bá drā be ni pi Gēnēsārētā gá
(Mātáyo 14:34-36)

⁵³ Yēsū pi ká yījī bālālā rī zoó, kōpi ní muzú ísízú Gēnēsārētā gá, kōpi ū'yīkí ūmgbū aya rú ni pi bāákú sī, ú'bé yījī agá 'dāá, kúlúmgbā rī ní pá tuzú 'dāgá. ⁵⁴ Kōpi ká ísī kúlúmgbā rī agásī, 'bá rī pi nīkí Yēsū rī áma bá. ⁵⁵ 'Bá āngū 'dāri agá rī pi ní ínjúzú céré ímúzú Yēsū vúgá nōó, kōpi ní ívé 'bá drā be rī pi u'duzú íjízú īri vúgá nōó pōrōšī sī vūrā kōpi ní yījī īri ní adrizú rī gé. ⁵⁶ Yēsū rī écī muzú gúrú rī pi agásī, kūrú rī pi agásī, āzini 'bētī rī pi agásī. Vūrā īri ní écízú 'dī'bée agásī, 'bá rī pi rikí ívé 'bá drā be rī pi íjī ímúzú vūrā jōkōnī vé rī gé. 'Bá rī pi rikí Yēsū rī maa kīnī, 'bá drā be rī pi ā úlókí īrivé bōngó ē tī. 'Bá céré Yēsū vé bōngó akoóko rī ē tī

úló'bá rá rī pi, kōpivé drā de kōpi ā rú'bá gá sī rá.

7

Mērē Yāhūdī rī pi vé rī
(Mātáyo 15:1-9)

¹ Fārúsī rī pi ā uruko āzini 'bá Mósē vé tāimbī ímbá'bá íngá'bá Yērúsalémā gálésī rī pi ā uruko'bée be, ímúkí ī traá Yēsū ā gārā gá sī kūrū. ² Kōpi ndreki Yēsū vé 'bá īri ā pámvú ūbī'bá rī pi í'dókí rīi ínyá nyaá, ūjīkí ī drī kuyé. ³ Fārúsī rī pi Yāhūdī uruko'bée be, kōpi kádō í'dó ínyá nyaá, kōpi céré ī drī ūjī 'dé'dé sū ívé mērē ī é'bīpījī vé rī ní lēé rī tīnī, kōpi íbī ínyá rī nya ndō. ⁴ Kōpi jekí dō ngá āzi jōkōnī gé, ūjīkí dō kuyé, 'bá āzi ícō drī nyaá ku. Mērē 'dīri kōpivé ni, kōpi áwíkí tā ni 'bāa kuú ūkpō ūkpō, kōpi rī ívé ngá ānyāngā nyazú sū kópō, sákānī, āzini bīnīgā tīnī rī pi ā 'a ūjī céré ūjījī.

⁵ Fārúsī rī pi 'bá tāimbī ímbá'bá rī pi be, kōpi ní Yēsū rī zízú kīnī, "Mívé 'bá mī pámvú ūbī'bá rī pi 'dukí tā 'bá é'bīpījī ní ímbá rī ngáa ku āsī? Kōpi kádō rīi ngá nyaá, kōpi ūjīkí ī drī ku āsī?"

⁶ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Ími 'bá ī 'bā'bée kú tā be pījī 'dī'bée! Tā nebī Ísáyā ní 'yoó ími tā sī rī, īri pījī. Sī 'dīni kīnī, " "Bá 'dī'bée rī ma íngú tī sī kána, 'bo kōpi 'bākí ésí má drīgé kuyé.

⁷ Kōpi ma īnjī ku kána, tāimbī kōpi ní rīi ímbá rī pi, 'bá áda ūtī nī.'

⁸ Ími gākí tā Múngú vé rī 'dugá ngagá sī. Ími 'dukí ímivé tā mērē vé rī 'bāa tā āmbúgú rú."

⁹ Yēsū ní kúru 'yozú kōpi ní kīnī, "Ími kīnī, ími úmī be tāimbī Múngú vé rī gázú, ími áwíkí rī tā ímivé mērē vé rī 'dujū ngáa áyu!

10 Mósē sē tāimbī 'dini kīnī, 'Lē mí ññj' mí étépi pi mí éndrépi be ñññjñj, 'āzini "Bá étépi ri triipi, dōku éndrépi ri triipi rī, ā 'dīkī ñri drāá 'dīñsī rá.' 11 'Bo ñmi ri 'bá rī pi ímbá, kōpi ícō 'yo ī étépi ní, āzini ī éndrépi ní, 'Má ícō ñmi ñzā koó ku, ā'diātāsīyā á sō ūyō gí, fēfē kōdō má ní lēé sēé ñmi ní rī, ma sē Múngú ní.* 12 ñmi ā'yīkī ku 'bá 'dī'bée ní ī étépi ē ñzā kozú, āzini ī éndrépi ē ñzā kozú. 13 ñmi gākī tā Múngú ní eziñ ñmi ní rī sī, ñmi 'dukī rī tā mērē vé rī pi ngaá áyu. Tā ñmi ní rī ngaá kárakará 'dī'bée ñri tā űñjī."

Ngá sēepi 'bá rī ní adrizú āzāvū rú rī
(Mātáyo 15:10-20)

14 Yēsū ní 'bá bītríká rī pi zizú ímúzú 'í vúgá nōó dīñ, ñri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "ñmi yīkī ma, ñmi 'dukī tā má ní lūū ñmi ní 'dīri 'bāá ñmi drīgé. 15 Ngá 'bá rī ní nyaá fīí 'í agá rī sē adri āñi āzāvū rú ku, tā āmbúgú rī, átangá ñri ní átá ífūú 'í tī gé sī rī sē ñri adri āzāvū rú nī. 16 'Bá rī dō bī be, ā yī 'í ní tā 'dīri."†

17 Yēsū kā 'bá bītríká rī pi kuú, ñri ní fizú jó agá. Írivé 'bá ñri ā pámvú űbī'bá rī pi zīkī ñri kīnī, ā űlū ī ní nāpī rī vé ífīfī. 18 ñri ní kōpi zizú kīnī, "Tā má ní rīí átá 'dīri fī drī ñmi drīgé kuyé? Ádarú ñmi nīkī 'yozú kīnī, ngá ñmi ní nyaá rī sē ñmi adrií āzāvū rú ku 'dini kuyé? 19 Ngá ñmi ní nyaá rī ícō fīí ñmī ési agá ku, ñri fī ñmi 'a agá, ñri kúru fū ñmi agásí āmvé." Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri vé ífīfī, ānyāngā rī pi ārēvú céré āzāvū ākó, ī ícō nya rá.‡

7:10 7:10 Wūngará 20:12; Dētōrōnómē 5:16

20 Yēsū ní 'yozú kīnī, "Tā ífūúpi mí ési agásí rī, ñri sē mí adri āzāvū rú nī. 21 Tā ífū'bá 'bá rī vé ési agá rī pi 'dī, yīkī űñjī, űwū 'bāngará, űgū, 'bá 'dīngará, 22 ágó űkú be rī ní lazú űkú āzi sī, dōku űkú ágó be rī ní lazú ágó āzi be, ési āmbúgú, yīkī tā űñjī 'ozú ni, mī ű'bāngará, ēbīrī űkú vé ni, dōku ēbīrī ágó vé ni, ési 'bāngará 'bá āzi vé ngá drīgé, ā'yóngará, āfū, āzini tā 'ongará azakaza rú rī. 23 Tā űñjī ī ní űlāá 'dī'bée céré, ñri íbī ífū 'bá rī vé ési agá, tā 'dī'bée sē 'bá rī adri āñi āzāvū rú."

Ūkú ē'yīngará be rī
(Mātáyo 15:21-28)

24 Yēsū nga fūú Gālīláyā agásí, 'de muú āngū Táyā vé rī gé, 'dālé mu rīí adrií 'bá āzi vé jó agá. Yēsū lē 'bá āzi ā nī 'yozú kīnī, 'í 'dāá'dā 'dini ku, 'bo 'bá rī pi nīkī rá 'yozú kīnī, Yēsū rī 'dāá'dā. 25 Ūkú āzi írivé mvá űkúná índri űñjī ní fīí drī ní gé ni kā muú vūrā Yēsū ní adrizú rī nīí amá, ñri ní muú kūmūcí űtīzú Yēsū éndrepi gé. 26 Ūkú 'dīri adri Yāhūdīzī ku, tīkī ñri Sírīyā gá, vūrā ī ní zīñ Fōnísīyā rī agá. Ūkú rī mā Yēsū rī kīnī, Yēsū ā dro índri űñjī rī fūú ívé mvá űkúná rī drīgé sī rá.

27 Yēsū ní 'yozú űkú rī ní kīnī, "Drīdrī ni, lē ā sēkī ānyāngā nyaá anjīnā rī pi ní, adri múké kuyé ī ní ānyāngā anjīnā úcézú rī ú'bézú űcógú ní."§

28 Ūkú rī ní újázú kīnī, "Ūpī, űcógú ula'bá mísá ā ndúgé rī pi nyakī ínyá u'de'bá anjīnā rī pi drīgé sī vúgá rī índī."

7:10 7:10 Wūngará 21:17; Lēvītīkā 20:9

* 7:11 7:11 Fēfē kōdō má ní lēé sēé ñmi ní rī, ma sē Múngú ní: Fēfē ī ní sēé Múngú ní rī, ī ñri zī Kōrōbānī. † 7:16 7:16 Átangá vērēsī 16 agá 'dīri, búkú Mārakō vé í ní sīí Gīrīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāayo, 'bo gōkī sī búkú Mārakō vé vúlé rī agá rá. ‡ 7:19 7:19 Ānyāngā āzāvū rú rī: Tāimbī Mósē vé rī ā'yī 'yozú kīnī, ā nyakī ānyāpá űrūko ī ní 'yoó kīnī, kōpi āzāvū rú 'dī'bée ku. 'Í lā Lēvītīkā 11:1-32. § 7:27 7:27 Ānyāngā sēngará űcógú ní rī: Yāhūdī rī pi zīkī 'bá adri'bée Yāhūdī rú ku 'dī'bée űcógú.

²⁹ Yēsū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, “Tā mí ní újā múké 'dīri sī, á dro índrī ūnjī rī fūū mívé mvá ūkúná rī drīgé sī āmvé gí, 'í mu 'bētī.”

³⁰ Ūkú rī 'de muṣū 'bētī 'dāá, ca muṣū ísú ívé mvá ūkúná rī la kú gbóló drīgé, índrī ūnjī rī fū drī ni gé sī gí.

Yēsū ídrí ágó bī be ẹ̀sīpi gí átápi ku ní

³¹ Yēsū ní fūzú āngū Táyā vé rī agásī, ĩri ní 'dezú muzú Sídónā gá, ĩri ní úlúzá muzú yīī bālālā Gālíláyā vé rī gé, ĩri ní cazú āngū Dēkápólīsī vé rī gé. ³² 'Dālé 'bá ụrukọ'béé ní ágó bī be ẹ̀sīpi gí átápi ku ní íjzú Yēsū vúgá. Kọpi mākí Yēsū rī kīnī, ā 'bā 'í drī ágó rī drīgé, ágó rī ē bī ā zī rí, ā átá rī bēnī.

³³ Yēsū ní ágó rī jízú 'bá bītríká rī pi āsámvú gé sī gārā gá, ĩri ní 'í drī suzú ágó rī ē bī úlózá ānī, āziri we tūsú 'í drīgé ágó rī ā ádra úlózá ānī. ³⁴ Yēsū ní āngū ndrezú muzú 'bū gé 'dāá, ĩri ní á'ázú fū, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ēfátā!” Ífífí ní kīnī, “Mí bī ā zī 'i.” ³⁵ Koro ágó rī ē bī ní 'i zīzú, ádra ní ní 'i oyuzú, ĩri ní 'í dózú átázú ụ'dúkọ be uletere.

³⁶ Yēsū ní 'yozú 'bá bītríká rī pi ní kīnī, ā lūkí tā má ní ágó 'dīri ídrízú rī 'bá āzi ní ku. 'Bo Yēsū ká 'yoó kọpi ā lūkí tā 'dīri 'bá āzi ní ku, kọpi ríkí nyo tā rī ūlūū muzú 'bá rī pi ní ūlūlū. ³⁷ Tā 'dīri sē 'bá rī pi ní āyāngará. Kọpi gōkí rīí átá kīnī, “Tā ágó 'dīri ní 'oó 'dīri, ĩri múké. Ídrī 'bá bī be ẹ̀sīpi gí, átápi ku rī, ĩri tā yī rá, ĩri átá rá.”

8

Yēsū sē ānyāngā nyaá 'bá élifū su pi ní

(Mātáyo 15:32-39)

¹ Sā 'dāri gé, 'bá bītríká trakí 'í Yēsū ā gārā gá. Ānyāngā kọpi ní nyaanya ní 'dāáyo. Kúru Yēsū ní

ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi zízú, ĩri ní 'yozú kọpi ní kīnī, ² “Ma ízāngā sī 'bá nō'béé sī, 'bá nō'béé adríkí caá má be ụ'dú na, kọpi nyakí ngá āzi kuyé. ³ 'Bá nō'béé ụrukọ íngákí rará rú, á pē dō kọpi muṣū ẹ̀bīrī sī, kọpi mu ídrākā létí gé.”

⁴ Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “'Bo āngū vūṣūpi rará rú 'bá ākó nōri gé, 'bá ānyāngā ísú ngūgá caapi 'bá nō'béé ní céré?”

⁵ Yēsū ní kọpi zízú kīnī, “Pānga ĩmi vúgá 'dīí ngōpí?”

Kọpi ní újázú kīnī, “Pānga 'bá vúgá nōó ẹ̀zīrī.”

⁶ Yēsū ní 'yozú 'bá bītríká rī pi ní kīnī, kọpi ā úríkí vúgá. ĩri ní pánga ẹ̀zīrī 'dī'béé 'í'dúzú 'í drīgé, ĩri ní ọwō'dífō sēzú Múngú ní, ĩri ní 'a ní pi ūndízú, 'dúzú sēzú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi drīgé, kọpi ā jíkí muṣū ū'bāá 'bá rī pi ẹ̀ndrẹtí gé sī, kọpi 'dúkí ngaá sū Yēsū ní 'yoó rī tīnī. ⁷ 'Í'bí mādānjá kọpi vúgá anigé, 'bo 'í'bí rī pi nyírinyírí. Yēsū ní 'í'bí rī 'í'dúzú, ĩri ní kpá ọwō'dífō sēzú, ĩri ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, kọpi ā jíkí awaá 'bá rī pi ní. ⁸ 'Bá rī pi nyakí ínyá rī ẹ̀pízú rá. Vúdrī ní gé, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi íkūnākí ānyāngā 'í ní nyaá rī ē 'imbītā caá ūvú ā 'a ẹ̀zīrī.

⁹ Ụ'dú 'dāri gé, āgō* rī pi ícọ ca élifū su rá. Kọpi ká ānyāngā rī nyaá deḡ, Yēsū ní kọpi pēzú muzú 'bētī. ¹⁰ Koro vúdrī ní gé, Yēsū pi ní ngazú tuzú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be kúlúmgba agá, kọpi ní 'dezú muzú āngū Dālāmānútā vé rī gé.

Fārúsī rī pi lēkí Yēsū ā 'o 'í ní tā āyāzú āyāyā ní

(Mātáyo 16:1-4)

¹¹ Fārúsī rī pi ká yīī kīnī Yēsū ícá gí, kọpi ícákí ímú 'í'dó rīí āgátá

* 8:9 8:9 Āgō: Lākí ūkú rī pi anjīnā rī pi be kuyé.

gāá ĩri be, ĩri ũ'bǐzú. Kōpi lēkí Yēsū ā 'o ĩ ní tā āyāzú āyāyā íngápi 'bū gélési ni. ¹² Yēsū ká mụyú tā 'dĩri yīi, ĩri ní á'ázú fū, ĩri ní 'yozú 'bá 'dĩ'bée ní kīnī, "Úyú lóki āndrū nōri gé rī pi lēkí má 'o ĩ ní tā āyāzú āyāyā ni āsī? Ádarú ā lē lūú ĩmi ní, á 'o tā āyāzú āyāyā ni ĩmi ní ku." ¹³ Kúru ĩri ní 'bá 'dĩ'bée kuzú, ĩri ní tuzú kúlúmgbá agá, yīi bālālā rī zozú mụzú álé 'dāá.

Ākúfī Fārúsī rī pi vé Ēródē be rī vé tā
(Mátayo 16:5-12)

¹⁴ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī' 'bá rī pi ā tā āvī, kōpi íjiki pánga ímúzá ĩndī kuyé, ngá kōpi vúgá anigé rī 'yéná pánga ālu kúlúmgbá rī agá 'dāá. ¹⁵ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi adrikí mī be kowu ākúfī† Fārúsī rī pi vé rī ā tā sī, āzini Ēródē vé rī ā tā sī."

¹⁶ Kōpi rikí tā 'dĩri átá ĩ āsámvú gé sī ĩ ōgūpīi be kīnī, "Yēsū átá tā rī 'dĩni, 'bá ní pánga íjī ĩndī kuyé rī sī."

¹⁷ Yēsū nī tā kōpi ní rīi átá rī rá, ĩri ní kōpi zizú kīnī, "Ngá ĩmi ní rizú átázú ĩmi āsámvú gé sī 'yozú kīnī pánga 'dāayo rī ā'di?" Tā 'dĩri fi drī ĩmi drīgé kuyé? Īmi úmī ākó tā 'dĩri nīzú ámázú? ¹⁸ Īmi kōdō mī be píri, ĩmī mī ndre āngū ku? Īmi kōdō bī be píri, ĩmī bī yī tā ku? Īmi ícókí tā má ní ānyāngā sēzú 'bá bītríká rī pi ní 'dāri ígá ku? ¹⁹ Má ká pánga tōwú rī ũndīi sēe nyaá 'bá élifū tōwú rī pi ní, ĩmi íkūnākí pánga ĩ ní nyaá tí rī ē ĩmbítá caá ũvú ā 'a ngōpí?"

Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, "Bá íkūnākí caá ũvú ā 'a mụdrī drī ni ĩrī."

²⁰ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Pánga má ní ũndīi sēe nyaá 'bá élifū sụ pi ní rī, ĩmi íkūnākí pánga ĩ ní nyaá tí rī ē ĩmbítá caá ũvú ā 'a ngōpí?"

Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, "Bá íkūnākí caá ũvú ā 'a ézīrī."

²¹ Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Tā 'dĩri fi drī ĩmi drīgé kuyé?"

Yēsū zī ágó mī be ēšīpi gí ni ē mī

²² Yēsū pi ká caá Bētēsāyidā gá 'dālé, 'bá urukō íjiki ágó āzi mī be ēšīpi gí ni ímú Yēsū vúgá nōó. Kōpi mākí Yēsū rī, ā uló rī ágó rī ā rụ' 'bá, ágó rī ē mī ā zī rī 'i bēnī. ²³ Yēsū ní ágó rī ē drī ruzú, ĩri sēzú fūzú mụzú gúrú rī agásī āmvé. Yēsū ní kúru tūzú wezú ágó rī mī gé, ĩri ní 'i drī tūzú ágó rī drīgé, ĩri ní ágó rī zizú kīnī, "Mī nóni ícó āngū ndre rá?"

²⁴ Ágó rī ní āngū ndrezú uru, ĩri ni 'yozú kīnī, "Á ndre 'bá, kōpi rī éci má gārā gá sī sū peti ní rīi éci má gārā gá sī kúrū rī tīni."

²⁵ Yēsū gō 'i drī 'bāá ágó rī ē mī gé dīi, ágó rī ē mī ní kúru 'i zizú gōzú āngū ndrezú uletere. ²⁶ Yēsū ní ágó rī pēzú mụzú 'bētī, 'yozú ĩri ní kīnī, "Lē mī újā mī gōó vúlé gúrú agá 'dāá ku."

Pētērō 'yo kīnī, Yēsū rī Kúrísitō
(Mátayo 16:13-20; Lúkā 9:18-21)

²⁷ Yēsū pi ívé 'bá 'i pámvú ũbī' 'bá rī pi be, kōpi ní 'dezú mụzú éci zú gúrú Sizerīyā Pīlīpōyī vé rī pi agásī. Kōpi ká rīi mụyú létī gé 'dīgé, Yēsū ní kōpi zizú kīnī, "Bá rī pi ũsūkí kīnī, ma ā'di 'i?"

²⁸ Kōpi ní újázú Yēsū ní, "Urukō'bée kīnī, mī Yūwānī rīpi bātízīmū sēepi rī 'i. Urukō'bée kīnī, mī Ēliyā 'i. Urukō'bée kīnī, mī nēbī rī pi vé ógūpī."

²⁹ Yēsū ní ívé 'bá 'i pámvú ũbī' 'bá rī pi zizú kīnī, "Īmi 'dĩ'bée, ĩmi ũsūkí kīnī, ma ā'di 'i?"

Pētērō ní újázú kīnī, "Mī Kúrísitō 'i."

† 8:15 8:15 Ākúfī: Ākúfī vé ífífi ĩri ĩmbángará ũnji Fārúsī rī pi vé rī, āzini Ēródē vé rī. 'I lā Mátayo 16:12; Lúkā 12:1.

³⁰ Yēsū átá kōpi ní ũkpó ũkpó kīnī, kōpi ā lūki 'i 'bá āzi ní ku.

Yēsū átá ívé drāngárá ā tā
(Mātáyo 16:21-28; Lúkā 9:22-

27)

³¹ Yēsū ní átázú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, “Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú ízāngā nya lētī be āndiāndí, 'bá ambugu rī pi, atala atala rī pi drīgē rī pi be, āzini 'bá tāimbī ímbá'bá rī pi be, kōpi ímú ma gā sī, kōpi ímú ma 'dī drā rá. 'Bo ū'dú na ā vūdrī gé, ma ímú íngá gō ídri rú.” ³² Yēsū ũlū kōpi ní tā rī ē mī uletere, Pétērō ní Yēsū ri sezú gārā gá, ĩri ē drī āvāzú.

³³ 'Bo Yēsū kā 'i újā ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi vúgá 'dāá, ĩri ní trezú Pétērō drīgē kīnī, “Mi Sātánā! 'Í de mī 'dīisī rá, mívé tā rīi ũšūy rī adri tā Múngú vé ni kuyé, ĩri tā 'bá nyōókú nōri vé rī pi vé ni.”

³⁴ Kúru ĩri ní 'bá bítíkā 'dī'bée zizú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi be ímúzú 'i vúgá nōlé, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “'Bá rī lē dō má pámvú ũbī, ā adi 'i rú'bá, ā 'dú ívé peṭi alambaku, † ā ũbī má pámvú. ³⁵ 'Bá riipi súupi 'i rú'bá gá 'i drā rī ku rī, ísú ídri 'dáni'dáni rī ku. 'Bá 'i séepi drāapi má tā sī, āzini ū'dúkó múké rī ā tā sī rī, ĩri ídri 'dáni'dáni rī ísú rá. ³⁶ 'Bá rī 'bā dō ési céré ngá nyōókú nōri vé rī drīgē, api dō ídri 'dáni'dáni rī sī, ngá múké ĩri ní ísú 'dīgē rī ā'di?

³⁷ Ngá āzi mī ní ícō sēé Múngú ní mī drī jezú ídri 'dáni'dáni rī ísúzú ni nyo anigé? ³⁸ 'Bá rī ē drī ri dō nja má sī, āzini ū'dúkó múké má ní ũlūú rī sī 'bá ōwú rú rī pi endreṭi gé, āzini 'bá rī'bá ũnjikānyā 'o'bá lókí nōri gé rī pi endreṭi gé, ma 'Bá Mvá 'i, ū'dú má ní ímúzú ígōzú má Ētēpi vé dīngárá be, āzini mālāyíkā uletere

rī pi be rī gé, ma adri ĩri sī drīnjá sī.”

9

¹ Yēsū ní gōzú 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi 'bá pá tu'bá 'dī'bée, ádarú á lē lūú ĩmi ní 'dini, 'bá uruko ĩmi āsámvú gé 'dīgē, ícókí drī drāá ku, kōpi mālūngā Múngú vé ímúpi ũkpō be rī ndre drīdrī ũgbále.”

Yēsū ā rú'bá újā 'i dīi imvesírílí
(Mātáyo 17:1-13; Lúkā 9:28-36)

² Ū'dú áziyá ā vūdrī gé, Yēsū ní Pétērō pi jizú Yōkóbū be Yūwānī sī muzú 'i vú sī, kōpi ní tuzú muzú írā drīgē uru 'dāá, ĩ mukí rí adrii túngú ĩ drīkā sī. Kōpi ká tuú caá írā drīgē 'dāá, Yēsū ā rú'bá újā 'i índré ũ'dú be túngú ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi endreṭi gé 'dīgē. ³ Īrivé bōngó újā 'i ógú imvesírílí, bōngó rī vé mvengárá aga ngá céré ĩ ní udé nyōókú drīgē nōgó rī pi rá. ⁴ Ēlīyā pi ní ífuzú Mósé be ímúzú ĩ 'idazú Yēsū pi endreṭi gé, kōpi ní rizú átázú Yēsū be.

⁵ Pétērō ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “'Ímbápi, ĩri múké 'bá ní adrizú nōgó, lē 'bá 'bekí mōrōgó na, ālu ni mī ní, ālu ni Mósé ní, ālu ni Ēlīyā ní.” ⁶ 'Bo ūrī fū Pétērō pi 'i ógūpi be ambamba, sē Pétērō nī tā 'i ní átá rī ā pámvú áamá kuyé.

⁷ Īribīṭi ní ísízú ímúzú kōpi ōzūzú, ū'dúkó ní íkúzú ĩribīṭi rī agá 'dāāsī kīnī, “Mvá 'dīri mávé ni má ní lēlélē rī. Lē ĩmi yíkí tī ni yiyi!”

⁸ Koro Pétērō pi ká ĩ gārā úndré kúrū, Mósé pi Ēlīyā be kōpi āsámvú gé 'dāayo, 'bá ĩ ní kuú kōpi āsámvú gé rī Yēsū 'i.

⁹ Yēsū pi ká rīi ísú ímú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi be írā drīgē

† 8:34 8:34 Ā 'dú ívé peṭi alambaku rī: Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri vé ífífi 'dini, lē mī útú mī ízāngā nyaá. 9:7 9:7 Mātáyo 17:5; Lúkā 9:35; 2 Pétērō 1:17

'dāāsī vūgá nōó, Yēsũ ní átázú kōpi ní kīnī, “Tā ĩmi ní ndreé ĩmī mī sī 'dī'bee, ā lūkí 'bá āzi ní ku. ĩmi úcíkí tā 'dīri kú ĩmī ẹsị agá, cīmgbá cazú lókí 'Bá Mv́a ní ímúzá drázú gōzú íngázú ídri rú rī gé.”¹⁰ Kúru kōpi úcíkí tā rī kú ĩ ẹsị agá, 'bo kōpi rikí átá ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Tā Yēsũ ní 'yoó 'i drā, 'i gō íngá ídri rú 'dīri vé ífífí ā'di?”

¹¹ Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ní Yēsũ ri zizú kīnī, “Bá tǎimbị ímbá'bá rī pi 'yokí kīnī, Ēlīyā ri ímú drīdrī nī āsī?”

¹² Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnī, “Ádarú Ēlīyā ri ímú drīdrī, ĩri ímú tā rī pi ārēvú útú céré ícá pīrī. Sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, 'Bá Mv́a ri ímú ízāngā nya, 'bá rī pi ĩri gā sī āsī? ¹³ 'Bo á lē lūú ĩmi ní, Ēlīyā* ícá ínógósị gí, 'bá rī pi 'okí ĩri ũnjí sū ĩ ní ĩrivé tā sī Búkū Múngú vé rī agá rī tịjị.”

Yēsũ ídri mv́a ágó índrí ũnjí be ni
(Mátáyo 17:14-20; Lúkā 9:37-43a)

¹⁴ Yēsũ pi ká ísị ímúzá írā drīgé 'dāāsī ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rī pi be vūgá nōó, kōpi ndrekí 'bá bītríká trakí ĩ Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá, ĩri ní kuú vúlé 'dāá rī pi ā gārā gá sī kūrū. 'Bá Mósē vé tǎimbị ímbá'bá rī pi ri āgátá gā kōpi be. ¹⁵ 'Bá rī pi ká Yēsũ ri ndreé, sē kōpi ní āyāngárá, kōpi ní njuzú mužú Yēsũ ri ẹzizú.

¹⁶ Yēsũ ní kōpi zizú kīnī, “Ngá ĩmi ní rizú āgátá gāzú rī ā'di?”

¹⁷ Ágó āzi ālu 'bá bītríká rī pi āsámvú gé 'dāá, ĩri ní újázú kīnī, “Ímbápi, má ijí mávé mv́a ágóńá nōri ímú mī vūgá, mī ídri rī ĩri, ā'diātāsīyā índrí ũnjí rī sē tị ni ọzū, átá ku. ¹⁸ Índrí ũnjí rī kādō fíí drī ní gé, índrí ũnjí rī ĩri 'du 'be vūgá, ĩri 'i sị nya, ú'búrúsā rī

kpu tị ní gé sī, rú'bá ní ri mba ku potokonyo. Má ẹ'yí mívé 'bá mī pámvú ũbī'bá rī pi índrí ũnjí rī droó mv́a ágóńá rī drīgé sī, 'bo kōpi ũ'bīkí droó tí.”

¹⁹ Yēsũ ní 'yozá 'bá bītríká rī pi ní kīnī, “Ími ẹ'yīngárá ákó 'dī'bee, má adri rí caá ĩmi be lókí be gbā ngōpí? Má ẹsị ā nya rí ízāngā caá lókí be gbā ngōpí ĩmī tā sī? ĩmi ijíkí mv́a ágóńá rī ímú má vūgá nōó.”

²⁰ Kúru kōpi ní mv́a ágóńá rī íjizú Yēsũ vú nōó. Índrí ũnjí rī ká Yēsũ ri ndreé, ĩri ní mv́a ágóńá rī 'duzá a'bezú vūgá 'dāá ũkpō sī, ĩri ní rizú 'i úlízú nyōókú gé sī pí ú'búrúsā be tị gé.

²¹ Yēsũ ní mv́a ágóńá rī vé ẹtẹpị zizú kīnī, “Índrí ũnjí rī ri mv́a ágóńá rī ú'bé sūú 'dīri tịjị vūú caá lókí be gbā ngōpí?”

Mv́a ágóńá rī vé ẹtẹpị ní újázú Yēsũ ní kīnī, “Índrí ũnjí rī 'ídó mv́a ágóńá rī ú'bé 'dini 'ídózú ānjīnā gá 'dāá. ²² Índrí ũnjí rī ri mv́a ágóńá rī ú'bé njīí ácí agá, āzini yīí agá, ā drā rí kōdó rá. 'Bo mī dō ícó mv́a ágóńá rī ídri rá, lē mī ndre 'bávé ízāngā nōri.”

²³ Yēsũ ní újázú ágó rī ní kīnī, “Tā mī ní 'yoó kīnī, ma dō ícó mv́a ágóńá rī ídri rá 'dīri vé ífífí ā'di? 'Bá rī ẹ'yí dō ma rá, tā āzi ícōpi ma ndeepi ní 'dāáyo.”

²⁴ Koro mv́a ágóńá rī vé ẹtẹpị ní trezú ụrụ 'dāá kīnī, “Yēsũ, má ẹ'yí mī gí, 'bo 'i ko má ízā, á lē mī ẹ'yíí dīí agaá rá!”

²⁵ Yēsũ ká ndreé 'bá bītríká rī pi ri ímú tā rī ā ndrengárá gá, Yēsũ ní trezú índrí ũnjí rī drīgé kīnī, “Mī índrí ũnjí 'dīri, 'i fū mv́a ágóńá 'dīri drīgé sī āmvé, mī gō fíí drī ní gé dīí ku.”

²⁶ Kúru índrí ũnjí rī ní trezú ú'dúkó be ụrụ 'dāá, mv́a ágóńá rī

* 9:13 9:13 Ēlīyā: Ēlīyā Yēsũ ní 'yoó 'dīri, 'bá rī Yūwání bātízímú sēepi rī 'i. 'Í lā Mátáyo 11:13-14; Mārakō 1:1-9; 6:14-29.

ayazú, fūzú ĩri ā drĭgē sĭ āmvé. 'Bá bĭtrĭká rĭ pi kâ ndree mvá ágóná rĭ la kú kpĭlĭkpĭlĭ 'bá drāapi gĭ nĭ tĭnĭ. 'Bá rĭ pi kĭnĭ, "Mvā ágóná rĭ drā gĭ." ²⁷ 'Bo Yēsũ ní mvá ágóná rĭ ē drĭ ruzú, ĩri ingazú pá tuzú uru sĭ.

²⁸ Vudrĭ ni gé, Yēsũ kâ mviĭ gōó 'bĕtĭ gĭ, Yēsũ pi ní fizú ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá rĭ pi be jó agá, Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbĭ' 'bá rĭ pi ní Yēsũ ri zĭzú ākūdē 'bá āzi kōpi ā gārā gá 'dāayo, kōpi kĭnĭ, "Ngá 'bá ní ícózú índrĭ ũnjĭ drozú ku rĭ ā'di?"

²⁹ Yēsũ ní újázú kōpi ní kĭnĭ, "Índrĭ ũnjĭ rĭ vé drongará, lē 'bá rĭ ā zĭ† Múngú ri."

Yēsũ átá ívé drāngará ā tā đĭĭ
(Mātáyo 17:22-23; Lúkā 9:43b-45)

³⁰ Yēsũ nga fūú mužú ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá rĭ pi be vūrā kōpi ní adrizú 'dāri agāsĭ, kōpi mužĭ trāā āngū Gālĭláyā vé rĭ agāsĭ. Yēsũ lē 'bá āzi ā nĭ vūrā ĩ ní mužú adrizú 'dāri ku, ³¹ ā'diātāsĭyā Yēsũ ri ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá rĭ pi ímbá kĭnĭ, "Í ímú 'Bá Mvā ā ũli 'be, ĩ ĩri ru sē 'bá éšĭ be ũnjĭ rĭ pi drĭgē, ĩ ĩri 'dĭ drā rá. Ū'dú na ā vudrĭ gé, ĩri ímú íngá gō ídri rú." ³² Tā Yēsũ ní átá 'dĭri fi 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĭ' 'bá 'dĭ' bée drĭgē 'dālē kuyé. Ūrĭ sĭ, sē kōpi gōkĭ tā Yēsũ ní átá 'dĭri vé íffĭ zĭĭ kuyé.

Ā'di ri adri āmbúgú nĭ?
(Mātáyo 18:1-5; Lúkā 9:46-48)

³³ Yēsũ pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá rĭ pi be, kōpi ní cazú Kāpārānāúmā gá, kōpi ní kúru fizú mužú adrizú jó agá. Kōpi ní rizú adrizú jó agá 'dāá rĭ gé, Yēsũ ní ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá rĭ pi zĭzú kĭnĭ, "Ngá ĩmi ní té rizú āgátá gāzú ímúzá lĕtĭ gé sĭ rĭ ā'di?" ³⁴ 'Bo kōpi újĭkĭ kĭri,

ā'diātāsĭyā kōpi ní rizú ímúngará gá lĕtĭ gé sĭ rĭ gé, kōpi rikĭ āgátá gāā ĩ āsámuvú gé sĭ kĭnĭ, ā'di ri adri āmbúgú rú nĭ.

³⁵ Kúru Yēsũ ní úrizú vūgá, ĩri ní ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá mužrĭ drĭ ni ĩrĭ 'dĭ' bée zĭzú ímúzá úrizú 'ĭ gārā gá sĭ kúrŭ, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĭnĭ, "Bá rĭ lē dō adriĭ 'bá rĭ pi drĭgē āmbúgú rú, lē ā adri 'bá ũdŭmbĭtā rú ni, ā adri ātĭ' 'bá rú rĭí 'bá rĭ pi ní ězĭ ngāá."

³⁶ Yēsũ ní mváná mādāṅá ni íjĭzú pá tuzú 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá 'dĭ' bée ęndrĕtĭ gé, ĩri ní 'ĭ drĭ 'bāzú mváná rĭ ā kĭdĭ gé. ĩri ní 'yozú 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá rĭ pi ní kĭnĭ, ³⁷ "Bá mváná mādāṅá nōri ę'yĭpi má rŭ sĭ rĭ, ę'yĭ 'dĭri ma, 'bá ma ę'yĭpi rĭ, ę'yĭ 'dĭri má ętĕpĭ ma ĩpĕĕpi rĭ."

'Bá 'bā tā ndreĕpi ũnjĭ ku rĭ, ĩri 'bá 'bávĕ ni
(Lúkā 9:49-50)

³⁸ Yūwānĭ ní 'yozú Yēsũ ní kĭnĭ, "Ímbápi, 'bá ndrekĭ ágó āzi ri índrĭ ũnjĭ údró mĭ rŭ sĭ, 'bá ugakĭ ĩri sĭ, ā'diātāsĭyā ágó rĭ adri 'bá ógŭpĭ kuyé."

³⁹ Yēsũ ní újázú ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ' 'bá rĭ pi ní kĭnĭ, "Ími ugakĭ ágó rĭ ku, 'bá rĭipi tā āyāzú āyāyā ni 'oópi rĭ, ícō gōó 'ĭ újā mā tā átá ũnjĭ ku. ⁴⁰ 'Bá 'bā tā ndreĕpi ũnjĭ ku rĭ, ĩri 'bá 'bávĕ ni. ⁴¹ 'Bá ĩmi ní yĭĭ sĕĕpi mvuŭpi má rŭ sĭ, ĩmi ní ma ę'yĭ Kúrĭsĭtō rú rá rĭ sĭ rĭ, ĩri āndĕma ĩsŭ rá."

Ā sĕkĭ 'bá āzi fĭ ũnjĭkānyā agá ku

(Mātáyo 18:6-9; Lúkā 17:1-2)

⁴² "Bá āzi úbē dō anĭjĭnā nyĭrĭṅá ma ę'yĭ' 'bá gĭ nō' bée 'deĕ fĭí tā ũnjĭ agá, ā 'yĭkĭ írā usegúgú ni umbe ni gé, ā 'bekĭ ĩri yĭĭ agá. ⁴³ Mĭ drĭ úló dō ũnjĭkānyā, lē mĭ ga ĩri 'dĭisĭ rá, ĩri múké mĭ ní fizú 'bŭ

† 9:29 9:29 Zĭ: Búkŭ ĩ ní sĭi drĭdrĭ Gĭrĭkĭ tĭ sĭ rĭ agá, sĭkĭ Múngú vé zĭṅgárā ā tā, āzini ínĭyā a'bingárā vé tā.

gé 'dālē drī be ālu, ndē mí ní fizú ācí vezú āní ūđđ ākó rī† agá drī be ĩrī rī. ⁴⁴ Vūrā 'dāri agá, ũ'bū rī pi ūdrāki ku, āzini ācí vūrā 'dāri agá rī drā kpá ku. ⁴⁵ Mī pá jī dō mí fií ūnjikānyā 'oó, lē mí ga ĩri 'dīisī rá, ĩri múké mí ní fizú 'bū gé 'dālē pá be ālu, ndē mí ní fizú ācí vezú āní ūđđ ākó rī agá 'dāá pá be ĩrī rī. ⁴⁶ Vūrā 'dāri gé, ũ'bū rī pi ūdrāki ku, āzini ācí vūrā 'dāri gé rī drā kpá ku.* ⁴⁷ Mī mī ndre dō ngá āzi mí sēepi fiípi ūnjikānyā agá ni, lē mí ínǵé ĩri 'dīisī rá, ĩri múké mí ní fizú mālūngā Múngú vé rī agá 'dāá mī be ālu, ndē mí ní fizú ācí vezú āní ūđđ ākó rī agá 'dāá mī be ĩrī rī. ⁴⁸ Vūrā 'dāri gé, ũ'bū rī pi ūdrāki ku, āzini ācí vūrā 'dāri gé rī drā kpá ku.

⁴⁹ “Bá rī pi ārēvú céré ĩ ímú kōpi ũ'bī ācí sī.

⁵⁰ “Ē'yī ri ngá múké, 'bo ě'yī rī vé sí asuúpi asuasú rī ícá dō ālákála gí, ě'yī rī gō adri múké ngóni? Lē ĩmi adriki ĩmi āsámví gé sī múké, sū ě'yī sí be múké rī tīnī, āzini lē ĩmi adriki ĩmi āsámví gé sí tā be kīri.”

10

Ayngará ágó pi vé ūkú be rī
(Mātáyo 19:1-12; Lúkā 16:18)

¹ Yēsū nga fūu muzú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be Kāpārānāumā agásī, muḡ āngū Yūdáyā vé rī gé. ĩri ní yīī āmbúgú dīipi dīdī Yáridénī vé rī zozú muzú álé 'dāá. 'Bá bītríká rī pi gōkí ímú vú ni gé nōó dīī, ĩri ní kōpi ímbázú, sū ĩri ní rīi kōpi ímbá nīī rī tīnī.

† 9:43 9:43 Ācí vezú āní ūđđ ākó rī: Múngú ri úmvúlésī 'bá 'i ě'yī'bá ku rī pi 'du ú'bé ācí 'dīri agá. 'Í lā 'l'dangará 20:7-15. § 9:44 9:44 Átángá véřęřī 44 agá 'dīri, búkū Mārākō vé ĩ ní sīi Ģīrīkī tī sī dīřdī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sīi búkū Mārākō vé vúlé rī agá rá. * 9:46 9:46 Átángá véřęřī 46 agá 'dīri, búkū Mārākō vé ĩ ní sīi Ģīrīkī tī sī dīřdī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sīi búkū Mārākō vé vúlé rī agá rá.

9:48 9:48 Ísáyá 66:24 10:4 10:4 Dětōrōnómé 24:1

10:6 10:6 Í'dóngará 1:27 10:8 10:8 Í'dóngará 2:24

² Fārúsī uruḡo'bée ímúki Yēsū rī zīī ĩri ũ'bīzú āní kīnī, “Tāímbī Mósē vé rī ā'yī nyo ágó ni ívé ūkú ayizú rá?”

³ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Tāímbī Mósē vé rī átá tā 'dīri dīřǵé íngóni?”

⁴ Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, “Mósē ā'yī rá kīnī, ‘Ágó ri kōkōbī sī sē ūkú ni ní, ĩri ayizú āní rá.’ ”

⁵ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Mósē sī tāímbī 'dīri ĩmi ní, ā'diātāsīyā ĩmivé ęřī ní teete rī sī.

⁶ Múngú ní í'dózú 'bū pi gbizú vū be rī gé, ‘Múngú gbi ágó pi ūkú be’

⁷ “Tā 'dīri sī, 'bá ágó ri ívé étēpī ku, ĩri ívé ęndrēpī ku, kōpi ĩ úmú ūkú ni be. ⁸ ‘Bá ĩrī 'dī'bée ĩ úmú adri rú'bá ālu.’ ⁹ Ājē Múngú ní úmú gí rī, lē 'bá āzi ā ayi ājē rī ku.”

¹⁰ Yēsū pi ká ímvi ĩgōó ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be 'bētī nōó, kōpi gōkí Yēsū rī zīī ágó pi vé ayngará ūkú be rī vé tā sī dīī.

¹¹ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ágó ívé ūkú ayīipi, gōopi ūkú āzi jeépi rī, fi 'dīri tā ōwū vé ni 'oó. ¹² Ūkú ívé ágó gāapi sī, gōopi ágó āzi jeépi rī, fi 'dīri tā ōwū vé ni 'oó.”

Yēsū 'bā tākiri anjíná nyíríná rī
pi dīřǵé

(Mātáyo 19:13-15; Lúkā 18:15-17)

¹³ 'Bá uruḡo'bée íjīkí ívé anjíná nyíríná rī pi Yēsū vúgá, ā tī rí drī kōpi dīřǵé, ā sē rí kōpi ní tākiri. 'Bo 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ní trezú 'bá ĩvé anjíná íjī'bá Yēsū vúgá 'dī'bée dīřǵé. ¹⁴ Yēsū ká tā kōpi ní 'oó 'dīri ndree, Yēsū ē ęřī ve kōpi ní rá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi kukí anjíná nyíríná rī pi ē ímúki má vúgá nōó! Īmi

ugakí kōpi ku. 'Bá adri'bán sũ anjĩná nyírĩná 'dĩ'bée tĩnĩ rĩ pi, kōpi mālũngā Múngú vé rĩ ịsú nĩ." ¹⁵ Ádarú á lē 'yoó ìmi ní 'dĩni, 'bá rĩ ã'yĩ dō mālũngā Múngú vé rĩ sũ anjĩná nyírĩná rĩ pi ní ã'yĩ rĩ tĩnĩ ku, ịcọ fí mālũngā Múngú vé rĩ agá ku. ¹⁶ Kúru Yēsũ ní anjĩná rĩ pi í'đúzú í drĩgé, ịri ní drĩ tĩzú mụzú kōpi drĩgé sĩ ălu ălu, ăzini ịri ní tākiri sēzú kōpi ní.

Ágó ă'bú be rĩ zị fingará 'bũ gé rĩ vé tã
(Mātáyo 19:16-30; Lúkã 18:18-30)

¹⁷ Yēsũ kã ívé ẹcị í'dó, ágó ăzi ní njuzú mụzú Yēsũ vúgá 'dãá, kã caá Yēsũ vúgá 'dãá, ịri ní kũmũcí ũtĩzú Yēsũ ẹndrẹtị gé, ịri ní Yēsũ rĩ zịzú kĩnĩ, "Ímbápi, mi 'bá múké, mã 'o ă'di mã ịsú rí idri 'dání'dání rĩ ăní?"

¹⁸ Yēsũ ní ágó rĩ zịzú kĩnĩ, "Ngá mí ní ma zịzú 'bá múké ă'di?*" 'Bá ăzi múké nĩ 'dãáyo, 'yéná Múngú rĩ múké nĩ. ¹⁹ Mí nĩ tãimbị rĩ rá kĩnĩ, 'Lē mí 'dị 'bá ku, lē mí 'bã ọwũ ku, lē mí ụgũ 'bá ăzi ă ngá ku, lē mí ullivan 'bá ăzi drĩgé ku, lē mí ũ'bã 'bá ăzi ẹ mị ịrivé ngá 'duzú ku, lē mí ịnjĩ mí ẹtẹpi pi mí ẹndrẹpi be ịnjĩnjĩ.' "

²⁰ Ágó rĩ ní újázú Yēsũ ní kĩnĩ, "Ímbápi, á 'du tãimbị 'dĩ'bée vé tã ngaá céré rá, í'dózú má ní adrizú mváná rú rĩ gé 'dãá."

²¹ Yēsũ ní ăngũ ndrezú ágó rĩ vúgá 'dãá, lē ágó rĩ lělē, ịri ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, "Tã mí ní 'oó kuyé rĩ 'yéná ălu, 'í mụ, mí ụzị ngá mívé rĩ pi ărěvú céré, mí awa mũfengã nĩ 'bá ngá ăkó rĩ pi ní, úmvúlésĩ mi mụ ă'bú ịsú 'bũ gé 'dălé ambamba, mí ímú mã pámvú ũbĩ."

²² Ágó rĩ kã tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri yĩ, mịlẹtị ni ịsị kuú ăní kịnjĩ, ịri ní 'dezu mụzú, ẹsị ni ịsú ịzãngã, ă'diãtãsiyã ágó rĩ ă'bú be ambamba.

²³ Yēsũ ní ăngũ úndrezú 'í gãrã gá sĩ kúrũ, ịri ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bán rĩ pi ní kĩnĩ, "Bá ă'bú be rĩ vé fingará mālũngã Múngú vé rĩ agá 'dălé rĩ, tã ni mbamba!"

²⁴ Tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri sē 'bá ịri ă pámvú ũbĩ'bán rĩ pi ní ăyãngará.† 'Bo Yēsũ gō tã rĩ ẹndịi 'yoó kōpi ní địi kĩnĩ, "Mã anjĩ rĩ, 'Bá ă'bú be rĩ vé fingará mālũngã Múngú vé rĩ agá 'dălé rĩ, tã ni ũkpó ũkpó!" ²⁵ Kámĩlō vé fingará sĩndánĩ ă ũlẹ gá sĩ rĩ mbamba, 'bo 'bá ă'bú be rĩ vé fingará mālũngã Múngú vé rĩ agá rĩ mba ndéé rá."

²⁶ 'Bá Yēsũ ă pámvú ũbĩ'bán rĩ pi ăyãkĩ tã 'dĩri sĩ ambamba, kōpi rikí átá ĩ ăsãmvú gé sĩ kĩnĩ, "Bá ĩ ní ịcọ paá ũnjĩkãnyã agásĩ 'bá ăsãmvú gé nōgó rĩ, ịri adri ă'di 'i?"

²⁷ Yēsũ ndre ăngũ kōpi vúgá 'dãá gōgō, ịri ní 'yozú kĩnĩ, "Bá áda ịcọ tã 'dĩri 'duđú ngaá ku, 'bo Múngú rĩ 'du nga rá, ă'diãtãsiyã Múngú rĩ ịcọ tã rĩ pi ărěvú 'du nga céré."

²⁸ Pétěró ní 'yozú ịri ní kĩnĩ, "Í ndre drĩ ká, 'bá kuki 'bávé ngá ărěvú céré, 'bã rĩ mí pámvú ũbĩ!"

²⁹ Yēsũ ní újázú kĩnĩ, "Ádarú á 'yo ìmi ní 'dĩni, 'bá ívé 'bẹtị kuúpi, ívé ẹdrịpi kuúpi, ívé ọmvúpị kuúpi, ívé ẹtẹpi kuúpi, ívé ẹndrẹpi kuúpi, ívé anjĩná kuúpi, ívé ọmvú kuúpi mã tã sĩ, ăzini ú'dúkó múké mávé rĩ ă tã sĩ rĩ, ³⁰ ịri jó ịsú, ẹdrịpi ịsú, ọmvúpị ịsú, ẹndrẹpi ịsú, anjĩná ịsú, ă'bú ịsú ca mụđũrũlũ kárakarã vũ drĩgé

* **10:18** 10:18 Mí ma zị 'bá múké ăsi: Tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri vé ịfifi 'dĩni, Yēsũ lē ágó rĩ ă ũsú 'yozú kĩnĩ, 'í Múngú 'í. **10:19** 10:19 Wũngará 20:12; Dětörönómě 5:16-20 † **10:24** 10:24 ăyãngará: 'Bá Yēsũ ă pámvú ũbĩ'bán rĩ pi ịsũkĩ kĩnĩ, Múngú sē ă'bú rĩ 'bá rĩ pi ní nĩ, 'bã tākiri drĩ ni gé gi.

nōgō. Ā nya dō īzāngā drāāāsīyā, ū'dū ūdū vé ímūpi 'dāri gé, īri ímū ídri 'dāni'dāni rī ísū rá. ³¹ 'Bá kárakarā 'yo'bá kinī, ī drīdrī rī pi, kōpi ímū adri ūdūmbītā. 'Bá adri'bá ūdūmbītā rī pi, kōpi ímū adri drīdrī."

Yēsū átá ívé drāngará ā tā dīī
(*Mātáyo 20:17-19; Lúkā 18:31-*

34)

³² Yēsū pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'ī pámvú ūbī'bá rī pi be Yērúsálémā gálé rú, Yēsū ko kōpi ē drī mužú nī. 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ē drī ábákí céré céré, āzini 'bá mužú'vá vú ni gé sī rī pi, ūrī ímvú kōpi rá. Yēsū ní 'bá 'ī pámvú ūbī'bá muždrī drī ni īrī 'dī'bée jizú gārā gá, īri ni tā lēēpi ímūpi 'i ngaápi 'ī rú'bá gá rī ūlūzú kōpi ní. ³³ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kinī, "Bá kādō mužú caá Yērúsálémā gá 'dāá, ma 'Bá Mvá 'i, ī ímū mā ūli 'be rá, ī ma jī pá tu atala atala rī pi drīgé rī pi ęndreṭi gé, āzini 'bá tāimbī Mósē vé rī ímbá'bá rī pi ęndreṭi gé. Kōpi ímū mávé tā lī, ma 'dizú āní rá, kōpi ma jī pá tu 'bá adri'bá Yāhúđī rú ku rī pi ęndreṭi gé. ³⁴ Kōpi ímū mā drī ínjá, kōpi tūsú úwé mā rú'bá gá, kōpi ma ūgbā, kōpi ma 'dī drā rá, 'bo ū'dū na ā vūdrī gé, ma gō íngá ídri rú."

Yōkóbū pi Yūwánī be zīkī tā āzi
Yēsū tī gé

(*Mātáyo 20:20-28*)

³⁵ Kúru Zēbēdáyō ęnjīpī Yōkóbū pi Yūwánī be, kōpi ní ímúzú Yēsū vúgá nōó, kōpi ní 'yozú Yēsū ní kinī, "Ímbápi, tā āzi anigé 'bá lēkī zījī mí tī gé, mí 'o 'bá ní."

³⁶ Yēsū ní kōpi zizú kinī, "Ngá īmi ní lēē má 'o īmi ní rī ā'di?"

³⁷ Kōpi ní ūjázú kinī, "Mí kādō úrí mívé lúpá málungā vé 'bá rī pi ní mí íngúzú íngungū rī drīgé, lē

mī ā'yī 'bá ālu ā úrí mí drī ęndēpi gé, āzi rī ā úrí mí drī jījī gé."

³⁸ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kinī, "Īmi nīkī ngá zī be ku. Īmi nyo ícō ngá kópō agá draápi dradra má ní ímū mvuú 'dīri mvu rá? Dōku bātízīmū ī ní sēē má ní īzāngā nyazú 'dīri, īmi nyo ícō ā'yī ā sēkī īmi ní, sū ī ní sēē má ní rī tījī rá?"

³⁹ Kōpi ní 'yozú kinī, "Bā ícō rá." Yēsū ní 'yozú kōpi ní kinī, "Īmi ícō ngá kópō agá draápi dradra má ní mvuú rī mvu rá, āzini bātízīmū ī ní sēē má ní īzāngā nyazú 'dīri, īmi ícō ā'yī, ī sē īmi ní rá, ⁴⁰ 'bo úringará mā drī ęndēpi gé, āzini mā drī jījī gé rī, má ícō tā ni ā'yī īmi ní nī ku. Vūrā 'dī'bée Múngú údé íngá 'bá 'ī ní ūpēē gī rī pi ní."

⁴¹ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ā uruḳo muždrī rī pi ká tā Yōkóbū pi ní 'yoó Yūwánī be 'dīri yījī, kōpi ē ęsī ve 'bá jīrī 'dī'bée ní rá.

⁴² Kúru Yēsū ní kōpi zizú ímúzú vūrā ālu gé, īri ní 'yozú kōpi ní kinī, "Bá adri'bá Yāhúđī rú ku ī ní 'bāá 'bá rī pi drīgé 'bāgú rú 'dī'bée, kōpi ri ūkpō áyú ívé 'bá rī pi drīgé, ívé ūgalaku ambugu rī pi ri ūkpō áyú 'bá ī ní ruy rī pi drīgé. ⁴³ Īmi āsámvú gé 'dīgé, lē tā rī ā adri sū 'dīri tījī ku. Īmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá rī lē dō adrii 'bá āmbúgú rú, lē ā 'bā 'i adrii ātī'bá īmivé ni, ⁴⁴ āzini 'bá rī lē dō 'ī adri āmbúgú 'bá rī pi drīgé céré, lē ā 'bā 'i adrii tūgērī rú rīi ęzī ngaá 'bá rī pi ní céré. ⁴⁵ Ma 'Bá Mvá 'i, má ímū 'yozú kinī, 'bá rī pi ā ngakí má ní ęzī 'dīni kuyé, má ímū ęzī ngaá 'bá rī pi ní, āzini má ímū ma sēē 'dījī drāá 'bá kárakarā pi ē drī jezú."

Yēsū zī Bārītímáyō mī be ęsīpi
gī rī ē mī

(*Mātáyo 20:29-34; Lúkā 18:35-*
43)

46 Kuru Yēsū pi ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be, kōpi ní cazú kūrú Yērīkō vé rī gé. Kōpi ká lēé fūū mužú kūrú rī agāsī, 'bá bītrīká rī pi 'dekí mužú kōpi ā vūdrī gé sī. Ágó āzi mī be ēšīpi gí ní rú ní Bārītīmáyō 'i, ĩri Tīmáyō ā mvá, ĩri ri úrí lētī ā jēlé gá, ri ngá má 'bá rī pi vúgá. 47 Bārītīmáyō ká yīi kīnī, 'bá rī Yēsū Nāzērētāgú rī ri eļi mužú nī, ĩri ní trezú ú'đukó be uru 'dāá kīnī, “Yēsū Dāwúđī ā Mvā rī, 'í ndre izāngā mávē nōri fō!”

48 'Bá uruko'bée trekí ágó rī drīgé kīnī, ā újī kīri. 'Bo ágó rī gō tree mužú drīgelé kīnī, “Dāwúđī ā Mvā rī, 'í ndre izāngā mávē nōri fō!”

49 Yēsū ní pá tuzú, ĩri ní 'yozú kīnī, “Īmi zīkí ĩri.” Kōpi ní ágó mī be ēšīpi gí rī zizú kīnī, “Mí adri ūrī sī ku, 'í nga uru, Yēsū ri mī zī.”

50 Bārītīmáyō ní ívé bōngó akoó rūkū rī njezú 'bezú vūgá, ĩri ní wazú uru, ĩri ní mužú Yēsū vúgá 'dāá.

51 Yēsū ní ĩri zizú kīnī, “Ngá mí ní lēé má 'o mí ní rī ā'di?”

Ágó mī be ēšīpi gí 'điri ní újázú Yēsū ní kīnī, “Īmbápi, á lē āngū ndreé.”

52 Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “'Í 'de mužú íyí, mí ní ma ē'yīi gí rī sī, mí ídrí gí.” Koro ágó rī ē mī ní 'i zizú āngū ndrezú, ĩri ní 'dezú mužú Yēsū pi ā vūdrī gé sī.

11

Yēsū vé fīngará Yērūsālémā gá rī

(Mātáyo 21:1-11; Lúkā 19:28-40; Yūwánī 12:12-19)

1 Yēsū pi ní cazú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be Bētēfágē gá, āzini Bētēnīyā gá, kūrú 'dī'bée ĩnyinjā Írá Ōlívē* vé rī jēlé gá. Kōpi ká

muų caá ĩnyinjā kūrú Yērūsālémā vé rī gé 'dāá, Yēsū ní ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá ĩrī ní pi pēzú mužú drīdrī. 2 Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi mužú gūrú ĩmi eņdreṭi gé 'dāri gé, ĩmi kādō fīi caá gūrú rī agá 'dāá, ĩmi dōngí mbaápi ú'dí rú 'bá āzi ní drī únjúzú ānī kuyé ni ĩsú 'yīkí kú 'dāá'dā, ĩmi oyukí dōngí rī ĩjī má vú nōó. 3 'Bá āzi zī dō ĩmi, 'Ngá ĩmi ní rīi 'oó 'dīni rī ā'di?' Īmi újákí ĩri ní 'dīni, 'Úpí lē dōngí rī nī, ĩ dōngí rī újā gō ĩmi ní vúlē rá.' ”

4 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá ĩrī 'dī'bée ní 'dezú mužú, kōpi ní cazú dōngí mbaápi ú'dí rú ni ĩsúzú 'yīkí ĩri ĩnyinjā kēṭīlélē āngū ndreépi mužú lētī ĩ ní fízú mužú kūrú rī gé 'dālē rī gé, kōpi ní dōngí rī oyuzú. 5 'Bá uruko pá tu'bá 'dālē rī pi ní kōpi zizú kīnī, “Īmi ri dōngí rī oyū ālē?” 6 Kōpi ní tā rī újázú 'bá pá tu'bá rī pi ní sū Yēsū ní 'yoó ĩ ní rī tīnī, 'bá pá tu'bá rī pi ní ā'yīzú kīnī, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ā jīkí dōngí rī mužú íyí. 7 Kōpi ní dōngí rī jizú mužú Yēsū vúgá 'dālē, kōpi ní ívé bōngó akoó rūkū rī pi 'bezú dōngí rī ā úgóró gá, Yēsū ní tuzú úrizú drī ni gé. 8 'Bá kárakarā ajakí ívé bōngó akoó rūkū rī pi mužú lētī rī drīgé sī, uruko'bée vākí ĩbībī ómvú agá rī pi ū'bāá mužú lētī rī drīgé sī. 9 'Bá 'de'bá Yēsū eņdreṭi gé drīdrī rī pi, 'de'bá ĩri ā vūdrī gé rī pi be, rikí gbilílí gaá mužú kīnī, “Hōsánā!”

“Tākiri ā adri 'bá ímúpi Úpí ā rú sī rī† ní!”

10 “Múngú ā 'bā tākiri mālūngā úyú Dāwúđī vé rī ní ímú ruų rī drīgé!”

“Hōsánā Múngú urugégé 'bū gé rī!”

* 11:1 11:1 Ōlívē: Peṭi ōlívē vé rī ĩri 'a ū'a be, ĩ ícó nya rá, ĩ ĩrívē ū'a zo ūdu rú, Yāhúđī rī pi ri tībī á'di ūdu rī sī, āzini kōpi ri tō lāmbā agá, ācí 'yūzú ānī. † 11:9 11:9 'Bá ímúpi Úpí ā rú sī rī: 'Bá 'điri Yēsū 'i. 11:9 11:9 Sāwúmā 118:25-26

11 Kúru Yēsū ní cazú kūrú Yērúsálémā vé rī gé 'dāá, ĩri ní fizú Jó Múngú vé rī agá 'dāá, ĩri ní 'dezú rizú ngá rī pi úndrezú ánázú kūrú. 'Bo ũtú rī ní 'deé gí rī sī, Yēsū pi ní 'dezú mužú ívé 'bá áyúáyū mudrī drī ni ĩrī rī pi be gúrú Bētēniyā vé rī gé.

Yēsū tri peṭi ĩ ní zī figī rī
(Mātáyo 21:18-19)

12 Kā mužú adrii drū 'dini, Yēsū pi ní füzú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'ba rī pi be gúrú Bētēniyā vé rī agásí āmvé, ēbīrī fu Yēsū ri káyī. 13 ĩri ní peṭi ĩ ní zī figī rī ndrezú rárá rú, bī ni amu kú kūmvū, ĩri ní 'dezú mužú peṭi rī ā gārā gá ĩnyinaṅá 'dāá, lē ndree dō peṭi rī 'a rá. Kā mužú caá peṭi rī ā gārā gá 'dāá, ĩsú peṭi rī 'a kuyé, 'yéná bī ni amu kú nī, ā'diātāsīyā lóki 'dāri adri peṭi ní 'azú ni kuyé. 14 Yēsū ní 'yozú peṭi rī ní kīnī, "Lē 'bá āzi ā gō mívé ũ'a nyaá dīi āluṅani ku." 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'ba rī pi yīki tā ĩri ní 'yoó 'dīri rá.

Yēsū údro 'bá mūfēngā ufu'ba
rī pi Jó Múngú vé rī agásí
(Mātáyo 21:12-17; Lúkā 19:45-48; Yūwānī 2:13-22)

15 Yēsū pi ká caá ívé 'bá 'i pámvú ũbī'ba rī pi be Yērúsálémā gá 'dāá, ĩri ní fizú mužú Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, ĩri ní 'dózú 'bá ri'ba ngá je'ba, āzini ri'ba ngá uzī'ba rī pi údrózú. ĩri ní 'bá ri'ba mūfēngā ufu'ba rī pi vé mísá uzezú u'dezú ũlī rú, āzini 'bá āmámū uzī'ba rī pi vé kītrī uzezú u'dezú ũlī rú. 16 Yēsū ā'yī 'bá āzi ní ngá jizú uzizú Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá ku. 17 Yēsū ní kōpi ímbázú, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Síkí nyo Búkū Múngú vé rī agá 'yozú kīnī,
" 'Jó mávé rī ĩ zī

jó 'bá āngū rī pi agásí rī pi ní ma zizú ní' 'dini kuyé?
'Bo ĩmi újaki jó rī ícá 'vūrā ũgú'ba rī pi ní rizú adrizú ni.' "

18 Atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá tāimbī Mósé vé rī ímbá'ba rī pi be, kōpi ká tā Yēsū ní 'oó 'dīri yīi, kōpi 'dókí létī ndāá lēzú Yēsū ri 'dizú drāzú rá. 'Bo kōpi 'okí ĩri sī ũrī sī, ā'diātāsīyā 'bá kárakarā āyāki tā ĩri ní ímbá rī sī rá.

19 Kā mužú adrii ũndreṅá rī sī, Yēsū pi ní füzú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'ba rī pi be kūrú rī agásí āmvé.

Peṭi ĩ ní zī figī rī vé 'wingará
(Mātáyo 21:20-22)

20 Kā mužú adrii drū 'dini, kōpi ká rií ēlī mužú peṭi ĩ ní zī figī rī ā gārā gá sī, Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'ba rī pi ní peṭi Yēsū ní trii 'dāri ndrezú, peṭi rī 'dó 'wii úlá ní gélésila. 21 Pétéro ní tā ándúru Yēsū ní peṭi rī trizú 'dāri ā tā ígázú. Pétéro ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Ímbápi, 'i ndre drī ká! Peṭi mí ní trii 'dāri 'wi gí."

22 Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ũbī'ba rī pi ní kīnī, "Lē ĩmi ē'yīki Múngú ri. 23 Ádarú á 'yo ĩmi ní, 'bá rī ē'yī dō Múngú ri rá, yīki ni awa dō 'i ĩrī kuyé, ĩri ícá 'yo írá 'dīri ní ā nī 'i 'deé yīi bālālā rī agá 'dāá, írá rī ícá 'i nī 'de yīi bālālā rī agá 'dāá rá. 24 'Í 'bā dō éšī rizú ngá zizú Múngú vúgá, ngá mí ní zī rī, Múngú ri sē mí ní rá. 25 'Bo mí dō ri Múngú ri zī, 'i 'bā dō 'bá āzi ā tā kú mí éšī agá, lē mí trū ĩri rá, mí Ētēpi 'bū gé rī ā trū rí mí mívé ũnjikānyā agásí bēnī. 26 'Bo 'i trū dō mí ógúpi ri ívé ũnjikānyā agásí ku, mí Ētēpi 'bū gé rī ícá mí trūú mívé ũnjikānyā agásí ku." †

Yāhūdī rī pi zīki ũkpō Yēsū ní
ēzī ngazú rī ā tā
(Mātáyo 21:23-27; Lúkā 20:1-8)

11:17 11:17 Īsāyā 56:7 11:17 11:17 Yērēmīyā 7:11 † 11:26 11:26 Átángá vérēšī 26 agá 'dīri, bókū Mārākō vé ĩ ní sī Gīrīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāayo, 'bo gōki sī bókū Mārākō vé lúle rī agá rá.

27 Yēsū pi ní gōzú cazú ívé 'bá 'í pámvú ūbī' 'bá rī pi be Yērūsālémā gá 'dāá dīj. Yēsū kā rií əcí Jó Múngú vé rī ā bóró agāsī, atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá tāimbj Mósē vé rī ímbá' 'bá rī pi be, 'bá ambugu urukō' 'bée be, kōpi ní ímúzú Yēsū vúgá nōó. 28 Kōpi ní Yēsū ri zizú kīnī, “Ūkpō mí ní 'bá ngá ẏzj' 'bá 'dī' 'bée údrózú Jó Múngú vé rī ā bóró agāsī 'dīri, mí ịsụ íngūgá? 'Á'di sē mí ní ūkpō 'dīri nī?”

29 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ma drī ími zj, ími újákí dō tā má ní ími zizú 'dīri rá, ma kúru ūkpō má ní tá 'ozú rī vé tā ūlū ími ní rá.” 30 Kúru íri ní kōpi zizú kīnī, “'Á'di sē Yūwánī ní ūkpō bātízīmū sēzú 'dīri nī? Yūwánī vé bātízīmū sēé 'dīri íbí íngá 'bū gélésila yā, dōku íbí íngá 'bá áda vúgálésī? Ími újákí má ní!”

31 Kōpi ní rizú átázú í āsámvú gé sī kīnī, “'Bá 'yokí dō, 'Ūkpō Yūwánī ní bātízīmū sēzú 'dīri íbí íngá 'bū gélésila, 'íri gō 'bá zj, 'Ími ẹ' 'yíkí Yūwánī ri kuyé āsī?”

32 'Bo 'bá rī pi ní 'yoó Yūwánī ri nēbī rī sī, 'bá ícókí 'yoó, bātízīmū Yūwánī ní sēé 'dīri, 'bá áda sē íri ní ūkpō ní nī 'dīni ku.”

33 Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, “'Bá nīkí kuyé.”

Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Má ícó ūkpō má ní tá 'ozú rī vé tā ūlū ími ní ku.”

12

Nāpi āgō ómvú 'ā' 'bá rī pi vé rī (Mátáyo 21:33-46; Lúkā 20:9-19)

1 Kúru Yēsū ní átázú atala atala rī pi drīgé rī pi ní, 'bá tāimbj Mósē vé rī ímbá' 'bá rī pi ní, āzini 'bá ambugu urukō' 'bée ní nāpí sī kīnī,

* 12:1 12:1 Peṭi vinyō vé rī: Yāhūdī rī pi 'dukí peṭi vinyō vé rī ā tā 'bāā tā āmbúgú rú, kōpi ri ū'a ni zo vinyō sụ rú. Múngú ípē 'bá Ísērélē vé rī pi adrii 'bá ívé ni, kōpi ā adriki rí sụ peṭi vinyō vé Múngú ní saá 'aapi ū'a be rī ịni. Nāpí peṭi vinyō vé 'dīri, sē 'bá tāimbj ímbá' 'bá rī pi atala atala rī pi drīgé rī pi be nīkí áamá rá 'yozú kīnī Yēsū ri ívé tā átá. 'Í lā Sāwúmā 80:8-16; Ísáyā 5:1-7; Mátáyo 21:33-46; Lúkā 20:9-19.

“Ágō āzi sa peṭi vinyō vé rī pi, * sị ābi ómvú rī ā gārā sī kúrū, ga 'bú kuú vūgá 'dāá, rizú vinyō rī zozú ānī, āzini sị lágáráka āco urugégé 'dāá, rizú āngū ūndrézú. Kúru íri ní ívé vinyō ómvú agá rī kuzú 'bá urukō' 'bée ómvú 'ā' 'bá ni pi ní ūkōlō, kōpi ūfēkí íri ní mūfēngā, íri ní 'dezú mužú āngū āzi gé. 2 Lókí í ní rizú ū'a rī ūtízú peṭi vinyō vé rī pi sịgé sī rī kā ícó, íri ní ívé ātí' 'bá pēzú mužú 'bá íri ní ómvú rī kuú kōpi ní ūkōlō 'dā' 'bée vúgá 'dāá, ātí' 'bá rī mụ írivé ū'a rī ā vúgú íj. 3 'Bo 'bá í ní ómvú rī kuú kōpi ní ūkōlō 'dā' 'bée ní íri ruzú, kōpi ní íri ūgbázú, íri pēzú mužú drj be ule.

4 “Íri ní ātí' 'bá āzi pēzú mužú kōpi vúgá 'dālé dīj, 'bo kōpi ā gbákí íri ē drī, kōpi u'dakí íri ūnjí ūnjí. 5 Íri ní gōzú ātí' 'bá āzi pēzú, kōpi 'díkí ātí' 'bá 'dīri drāá rá. Rí nyo ātí' 'bá rī pi ūpée mužú dīj dīj, kōpi ūgbákí urukō' 'bée, ú'díkí urukō' 'bée ūdrāá rá.

6 “'Bá rī ē ímbītā ace ālu, 'bá acepi rī, íri ómvú 'dīpa rī vé mvá íri ní lēé ambamba rī. Íri ní mvá rī pēzú mužú 'bá íri ní ómvú rī kuú kōpi ní ūkōlō rī pi vúgá 'dāá kīnī, 'Kōpi ícó mávé mvá ịnjí rá.’

7 “'Bo 'bá íri ní ómvú rī kuú kōpi ní ūkōlō rī pi ní rizú átázú í āsámvú gé sī kīnī, “'Bá ímúpi írivé ngá ē tị ruúpi rī, íri ímú 'dā, lē 'bá 'díkí íri drāá 'dīísí rá, 'bá 'dukí rí ómvú rī 'bá ní.’ 8 Kōpi ní íri ruzú, íri 'dizú drázú rá, kōpi ní írivé āvū 'duzú ómvú rī agāsī, jizú 'bezú āmvé.”

9 Yēsū ní kōpi zizú kīnī, “Ími kádō ūsụj, ómvú 'dīpa ri gō tā íngóni ni 'o? Á lē lūū ími ní 'yozú kīnī, íri ímú 'bá íri ní ómvú rī kuú

kōpi ní 'dā'bée ú'dī ūdrā rá, ĩri gō ǫmvú rī sē 'bá ʊrʊkō'bée ní.

¹⁰ ĩmi lâkī tā ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī kuyé? Búkū rī kīnī,

“ Īrā ándúru 'bá jó sī 'bá rī pi ní gāá sī rī,

újá nóni 'i ícá ĩrā sēepi jó rī ní pá tuzú áni ũkpó ũkpó ní.

¹¹ Úpí 'o tā 'dīri ní, sē 'bá ní āyāngará.' ”

¹² 'Bá Yēsū ní átá kōpi be 'dī'bée nīkī áamá rá, nāpí Yēsū ní ũlūú 'dīri, Yēsū ri tā rī pi nāpí rú ĩ rú 'bá gá. Kōpi lēkī kōdō ĩri rúy, 'bo kōpi rukí 'bá bītríká rī pi, kōpi kukí ĩri áni, kōpi gōkī muú 'dīisī rá.

Mūfēngā umbe jezú rī vé ũfēngará 'bāgú āmbúgú rī ní rī
(Mátáyo 22:15-22; Lúkā 20:20-26)

¹³ Drīkoma 'dī'bée ní Fārúsī rī pi ā ʊrʊkō pēzú 'bá Ēródē ri ēṭī 'bá rī pi be muzú Yēsū ri uzizú, ā 'yo rí tā, ĩ tōkí rí ĩri áni bēnī. ¹⁴ Kōpi ní cazú ĩri vúgá 'dāá, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “ Īmbápi, 'bá nīkí rá mi 'bá tā 'oópi pīrī ní, 'bá āzi ícá mívé yīkī tā 'nga rī újá ku, mi 'bá rī pi vé tā 'dū nga céré trōtrō, átā dō 'bá rī ā'di 'i, mi rī tā áda Múngú vé rī ímbá. ĩri nyo múké ĩ ní mūfēngā umbe jezú rī ũfēzú 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní,[†] dōku ā ũfēkí ku? ¹⁵ 'Bā ũfēkí íyí, dōku 'bā ũfēkí ku?”

'Bo Yēsū nī tā kōpi ē éší agá rī rá. Yēsū ní kōpi zizú kīnī, “ ĩmi ri tā ndā mâ rú 'bá gá 'dīni āsī? ĩmi íjīkí má ní mūfēngā fīfī ēnjīpī ēnjīēnjī ālu, mâ ndre drī ká.” ¹⁶ Kōpi ní mūfēngā ā fīfī íjizú ālu Yēsū vú nōó, Yēsū ní kōpi zizú kīnī, “ Īndrīlīkī ĩ ní údé mūfēngá rú 'bá

gá nōri, āzini rú ĩ ní sī rú 'bá ni gé nōri ā'di vé ni?”

Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, “ Īndrīlīkī rī, āzini rú rī 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī vé ni.”

¹⁷ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “ Ngá rī dō 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī vé ni, ĩmi sēkí 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní, ngá rī dō Múngú vé ni, ĩmi sēkí Múngú ní.”

Tā Yēsū ní újá kōpi ní 'dīri, sē kōpi ní āyāngará.

Īngángará drāngará gálésila rī vé tā

(Mátáyo 22:23-33; Lúkā 20:27-40)

¹⁸ Kúru 'bá ĩ ní zījī Sādókē,[‡] 'yo 'bá kīnī, 'bá rī drā dō gí ícá gōó íngá ídri rú ku 'dī'bée ní ímúzú Yēsū vúgá nōó, kōpi ní Yēsū ri zizú

¹⁹ kīnī, “ Īmbápi, Mósē sī 'bá ní kīnī, “ Bā rī vé édrīpī drā dō, ku dō ǫwúzí kú mvá ākó, 'bá drāápi rī vé édrīpī rī gō ǫwúzí rī é'yí 'i ní ũkú rú, kōpi anjī tī ǫwúzí rī be, anjī kōpi ní tījī rī pi adri édrīpī drāápi 'dāri vé ni.’ ²⁰ Ándúru anjī āgō ézīrī, kōpi édrīpī rú, mvá káyú rī je ũkú, ĩri ní drázú, kōpi tīkí mvá ũkú rī be kuyé. ²¹ Édrīpī āzi rī ní gōzú ũkú rī é'yízú, ĩri ní kpá drázú mvá ākó, édrīpī āzi rī ní kpá ũkú rī é'yízú, drā kpá 'dīni, kōpi tīkí mvá ũkú rī be kuyé.

²² Anjī ézīrī 'dī'bée ũdrákí céré, tīkí anjī ũkú rī be kuyé. Ūḍḍ ní gé, ũkú rī ní kpá drázú. ²³ Kúru 'i lū 'bá ní, āgō ũdrā 'bá ézīrī 'dī'bée céré rikí ũkú ālu 'dīri jeé, kādō muú caá ú'dú 'bá rī pi ní íngázú gōzú ídri rú rī gé, ũkú 'dīri adri ā'di vé ni?”

12:11 12:11 Sāwumā 118:22-23 † **12:14** 12:14 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rī: ĩri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndīfāndī rī pi agá rī pi drīgé, āngū Yūdáyā vé rī drīgé, āngū Gállilayā vé rī drīgé, āzini āngū Yāhūdī rī pi vé rī drīgé. 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgú āmbúgú rī zī ívé tī sī Kāyísárā.

‡ **12:18** 12:18 Sādókē: Sādókē rī pi ngúlumū Yāhūdī rī pi vé tāmībī Mósē vé rī rú 'bá títī rī pi, 'bo kōpi é'yīkí ĩndrī rī pi vé tā kuyé, é'yīkí mālāyīkā rī pi vé tā kuyé, āzini kōpi é'yīkí kpá 'yozú kīnī, 'bá ũdrā 'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá 'dīni kuyé. 'I lá Ézī 23:8. **12:19** 12:19 Dētōrōnómē 25:5

24 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Tā ĩmi ní átá 'dīri adri pīrī ku! ĩmi nīkī tā ī ní sīi Būkū Múngú vé rī agá rī kuyé! ĩmi nīkī ũkpō Múngú vé rī kuyé! 25 ‘Bá ũdrā'bá gí rī pi kádō íngá gōó idri rú, ágó gō ũkú jeé ku, ũkú gō ágó jeé ku. Kōpi adri sū mālāyíkā 'bū gé 'dālē rī pi tīnī. 26 ‘Bá ũdrā'bá gí rī pi vé íngángará gōó idri rú rī vé tā, ĩmi lākī būkū Mósē ní sīi rī agá rá. ĩmi nīkī tā ācí ní dīzú rūđú agá rī rá, Múngú 'yo Mósē ní kīnī, ‘Ma Múngú Ābūrámāš vé rī, Múngú Ísákā* vé rī, āzini Múngú Yōkóbū† vé rī,’ 27 Múngú adri 'yozú kīnī, ĩri Múngú 'bá ũdrā'bá gí rī pi vé ni kuyé, ĩri Múngú 'bá idri rú rī pi vé ni. ĩmi Sādókē 'dī'bée, tā ĩmi ní 'yoó kīnī, 'bá ũdrā'bée gí rī pi íngákí gōó idri rú ku 'dīri ũnjō.”

Tāĩmbĩ tā be agaapi rá rĩ

(Mātáyo 22:34-40; Lúkā 10:25-28)

28 ‘Bá tāĩmbĩ ímbá'bá rī pi vé ālu ní ícázú, ísú Yēsū pi ri āgátá gā Sādókē rī pi be. Kā ímú ísú Yēsū újá tā rī pīrī, ĩri ní Yēsū ri zizú kīnī, “Tāĩmbĩ 'dī'bée agásī céré, ngōri ndē nī?”

29 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Tāĩmbĩ agaapi rá rī, ĩri 'dī, ‘ĩmi anji Ísērélē vé 'dī'bée, ĩmi yīkī drī ká! Úpí 'bávē rī, ĩri 'yéńá Úpí Múngú 'i. 30 Lē mí lē Úpí Múngú mívé rī éšī be céré, índrī mívé rī be céré, yīkī mívé rī be céré, ũkpō mívé rī be céré.’ 31 Tāĩmbĩ ĩrī rī

'dīni, ‘Lē mí lē 'bá mí gārā gá rī sū mí ní mí rú' 'bá lēé rī tīnī.’ Tāĩmbĩ āzi tāĩmbĩ ĩrī 'dī'bée ndēepi rá ni 'dāayo.”

32 Ágó riipi tāĩmbĩ ímbápi rī ní 'yozú kīnī, ‘Ímbápi, tā mí ní 'yoó kīnī, Múngú ri 'yéńá ālu, Múngú āzi túngú ní 'dāayo 'dīri, ĩri tā áda. 33 Ádarú lē mí lē ĩri éšī be céré, yīkī mívé rī be céré, ũkpō mívé rī be céré, āzini 'í lē dō 'bá mí gārā gá rī sū mí ní mí rú' 'bá lēé rī tīnī, ndē ngá mí ní sēé rī pi rá, āzini ndē rōbōņō mí ní zāá rī rá.”

34 Yēsū kā ndree ágó rī újá tā rī pīrī, ĩri ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Mí ítrú nōni mí ícá ĩnyĩńá mālũngā Múngú vé rī ā jēlé gá gí.” Vúđrī ni gé, 'bá āzi gō Yēsū ri zī tī āzi sī dīi kuyé.

Kúrísītō ri ā'di ā Mvā?

(Mātáyo 22:41-46; Lúkā 20:41-44)

35 Yēsū kā rií 'bá rī pi ímbá Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, ĩri ní 'bá rī pi zizú kīnī, “Bá tāĩmbĩ ímbá'bá rī pi ri 'yo kīnī, Kúrísītō ri ímú ífū úyú Dāwúđī vé rī agá, tā kōpi ní 'yoó 'dīri, kōpi ũsūkī íffī nī a'di? 36 Índrī Uleterē rī ású Dāwúđī ri, sē átá 'dīni kīnī,

“ ‘Úpí Múngú 'yo mávé Úpí ní† kīnī,

“Mí úri má drī ěndépiš gé, cĩngbá má ní mívé ari'ba rī pi 'bázú mí palé gá rī gé.” ’

37 Dāwúđī zī dō Kúrísītō ri ívé Úpí pírī, Kúrísītō ri ícó adri Dāwúđī ā mvá íngóni ngóni?”

Š 12:26 12:26 Ābūrámā: Múngú zī Ābūrámā ri kīnī, ā ku ívé 'bá 'bēti āsámvú gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de muų āngū āzi u'dí ni gé. Ābūrámā ri é' bīpi Yāhúđī rī pi vé rī, tīkī ĩri ílī élfū ālu mūdīrūlū ārō (1,800) gé, ísú tīkī drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā 'dóngará 12-25. * 12:26

12:26 Ísákā: Ísákā ri mvá Múngú ní ezīi Ābūrámā ní rī. 'Í lā 'dóngará 17-35. † 12:26 12:26 Yōkóbū: Yōkóbū ri Ābūrámā mvōpi Ísákā vé mvá, ĩri anji be mūdri drī ni ĩrī, Múngú újá rú ni zīi Ísērélē, úyú ĩrivé rī zīkī anji Ísērélē vé ni. Sā Yēsū vé rī gé, zīkī kōpi Yāhúđī. 'Í lā 'dóngará 25-50. 12:26 12:26 Wũngará 3:6 12:30 12:30 Dētōrōnómē 6:4-5 12:31 12:31 Lēvīťkā

19:18 ‡ 12:36 12:36 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tā 'dīri vé íffī, Dāwúđī zī Yēsū Kúrísītō ri ívé Úpí.

Š 12:36 12:36 Drī ěndépi gé: 'Bá úripi drī ěndépi gé rī, ĩri ũkpō be, ĩri ĩnĩnĩ. 12:36 12:36 Sāwumā 110:1

'Bá kárakará 'bāki úvá rizú tā
ĩri ní ímbá 'dĩri yizú àyikō sī.

Yēsũ kīnĩ lē 'bá rĩ pi ã adrikí
mị be kowu 'bá tãĩmbĩ Mósē vé rĩ
ímbá'bá rĩ pi vé tã sī

(Mátáyo 23:1-36; Lúkã 20:45-
47)

³⁸ Yēsũ kã rii 'bá rĩ pi ímbá, ĩri
ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, “Ĩmi adrikí
mị be kowu 'bá ri 'bá tãĩmbĩ Mósē
vé rĩ ímbá'bá 'dĩ'bée ã tã sī. Kōpi
lēki ĩ úsú bōngó ācoco ni pi sī,
rii ẹci jōkōnĩ agásĩ, 'bá rĩ pi kádō
ĩ ẹzi, kōpi ẹ ĩnjĩki rĩ ĩ ĩnjĩnĩ.
³⁹ Āzini kōpi lēki ã 'bāki ĩ úri vūrã
'bá ambugu rĩ pi vé rizú úrizú Jó
Múngú rĩ Zizú rĩ pi agá 'dãã rĩ gé,
āzini vūrã 'bá ĩnjĩzú ĩnjĩnĩ rizú
ũmũ nyazú rĩ gé. ⁴⁰ Kōpi rĩ owuzi
rĩ pi ẹ mị ũ'bã rizú kōpivé ngá jó
āsámvú gé rĩ pi u'duzú kōpi drigé
sĩ. Kōpi rĩ Múngú rĩ zĩ sã be āco,
'bá rĩ pi ã ndrekí rĩ ĩ. 'Bá tã 'o'bá
'dĩni 'dĩ'bée, Múngú rĩ ímụ kōpi
ĩrĩnã ũnjĩ ũnjĩ.”

Ngá ọwúzígó rĩ ní sēe rĩ vé tã
(Lúkã 21:1-4)

⁴¹ Yēsũ ní 'dezu muzú úrizú
sōndũkũ ĩ ní 'bãã kuú Jó Múngú
vé rĩ agá, ĩ ní rizú mũfēngã 'bezu
'a ni gé rĩ ã gārã gá. Tē rii 'bá
kárakarã mũfēngã jĩ'bá 'be'bá rĩ
pi ndreé. Ndre 'bá ã'bú be rĩ
pi 'beki mũfēngã ívé rĩ āmbúgú.
⁴² Kuru ọwúzígó āzi ijĩ ívé rĩ
mũfēngã fífí nyirínã ẹnjĩpi ku ni
'beé ĩrĩ.

⁴³ Yēsũ ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá
rĩ pi zizú ímúzú 'í vúgá nōó, ĩri
ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, “Ádarú á
'yo ĩmi ní 'dĩni, ũkú ọwúzígó ngá
ākó 'dĩri vé mũfēngã 'beé rĩ, ndē
'bá 'be'bá āmbúgú rĩ pi vé rĩ rá.
⁴⁴ Ngá 'bá ã'bú be rĩ pi ní sēe rĩ,
kōpi 'dĩ'đúkí ívé ã'bú kárakarã rĩ pi
agá, 'bo ũkú ngá ākó 'dĩri sē ívé
ngá 'í ní kōdō 'ĩ ĩzã kozú rĩ ārēvú
céré.”

13

Ĩ ímụ Jó Múngú vé rĩ ũjō árí
vũgá

(Mátáyo 24:1-2; Lúkã 21:5-6)

¹ Yēsũ kã rii fũu muzú Jó Múngú
vé rĩ agásĩ, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú
ũbĩ'bá rĩ pi vé ālu ní 'yozú ĩri ní
kīnĩ, “Ímbápi, 'í ndre drĩ írã ũnyĩ
be 'dĩ'bée ká, āzini 'í ndre drĩ jó ĩ
ní siji jó Múngú rĩ ĩnjĩzú rĩ ã gārã
gá sī ũnyĩ be 'dĩ'bée ká!”

² Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnĩ, “Jó mí
ní ndreé ambugu ambugu 'dĩ'bée,
ĩ ímụ kōpi ũjō céré u'de vũgá, írã
ĩ ní jó rĩ pi ũ'bázú ānĩ 'dĩ'bée, ĩ
ímụ kōpi ũjō ú'bé céré vũgá.”

Ízāngã ímụpi drĩdrĩ 'dĩlé rĩ

(Mátáyo 24:3-14; Lúkã 21:7-19)

³ Vudrĩ ni gé, Yēsũ mu úri kuú
Írã Ōlívē vé rĩ drigé, 'bũnã aco
kōpi āsámvú Jó Múngú vé rĩ be nĩ.
Pétēró pi Yōkóbũ be, Yūwānĩ sī,
āzini Āndērēyã sī, kōpi ní ĩ njezú
muzú Yēsũ vúgá 'dãã. ⁴ Kōpi ní
Yēsũ rĩ zizú kīnĩ, “Tã 'dĩ'bée ímụ ĩ
nga ngōtũ? Ngá ímụpi lūupi kīnĩ,
tã 'dĩ'bée ímụ ĩ nga rá rĩ ã'di?”

⁵ Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnĩ, “Ĩmi
ndrekí múké, lē 'bá āzi ã ũ'bã ĩmĩ
mị ku, ⁶ ã'diātāsīyã 'bá kárakarã
pi ímụ ũnjō úlí mã rụ sī, kōpi 'yo,
ĩ Kúrísítō 'i. Kōpi 'bá kárakarã pi
ẹ mị ũ'bã rá. ⁷ ĩmi kádō tã ẹ'di vé
ni yi, āzini ĩmi kádō tã ẹ'di vé ĩ
ní rii átá rĩ ã tã yi, lē ĩmi adrikí
ũrĩ sī ku. Tã 'dĩni 'dĩ'bée ímụ ĩ
nga rá, 'bo adri 'yozú kīnĩ, ụdũ
nyọkũ nōri vé rĩ, ĩri 'i deępi 'dĩ
'dĩni kuyé. ⁸ 'Bá āngũ āzi agá rĩ
pi ímụ ẹ'di 'di ĩ āsámvú gé sī 'bá
āngũ āzi agá rĩ pi be. 'Bá mālũngã
rụ'bá rĩ pi ímụ ẹ'di 'di ĩ ọgũpi
mālũngã rụ'bá rĩ pi be, dīngidīngi
ri ímụ āngũ aya vūrã kárakarã
ni pi agásĩ, ẹbĩrĩ rĩ ímụ 'de ũnjĩ
ũnjĩ. 'Bo tã 'dĩ'bée drĩ ĩzāngã rĩ
vé 'í'dóngárã.”

⁹ “Īmi adrikí mị be kowu! Ī ímú ĩmi uru jì mu tō 'bá tã lị' 'bá rĩ pi ẹnđrẹtị gé, ĩ ĩmi ũgbã Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agásí kẹlị́nǎ sī. Ī ímú ĩmi jì mu pá tu ũgalaku ambugu rĩ pi ẹnđrẹtị gé, ǎzini 'bǎgú rĩ pi ẹnđrẹtị gé mǎ tã sī, ĩri adri drĩlẹ múké ĩmi ní mávé tã ũlǔzú kọpi ní. ¹⁰ Ụ'dụ ụdụ vé rĩ ní drĩ ícázú kuyé rĩ gé, lẹ ǎ ũlǔkí ụ'dụkọ múké rĩ muzú ǎngú rĩ pi agásí céré. ¹¹ Urukí dō ĩmi, ǎzini tókí dō ĩmi 'bá tã lị' 'bá rĩ pi ẹnđrẹtị gé, lẹ ĩmi rikí ĩmi ụsụ́ drǎá átángá ĩmi ní lẹé mujé átá rĩ vé tã sī ku. Sǎ ni kǎdō ícá, átángá ĩmi ní mujé átá rĩ, Múngú ri ũlǔ ĩmi ní nĩ. ĩmi átákí átángá rĩ nĩ ku, Índri Uleteré rĩ átá nĩ.

¹² “Eđrịpi ri ímú éđrịpi ǎ ũli 'be, ĩri éđrịpi ri sẹ 'dị drǎ rá. Etepi ri ímú ívé anjíná rĩ pi ǎ ũli 'be, ĩri kọpi sẹ ú'dị ũdrǎ rá, anjíná rĩ pi ímú ufu ku ari'ba rú, kọpi 'bá ĩ tị' 'bá rĩ pi sẹ ú'dị ũdrǎ rá. ¹³ 'Bá rĩ pi ímú ĩmi ngú ũnjí mǎ tã sī, 'bo 'bá pá tuúpi títí ívé ẹ'yịngará agá cǐmgbá cazú ụdụ gé rĩ, Múngú ri ímú ĩri pa rá.

Tã ũnjí ímúpi 'i ngaápi rĩ
(Mátáyo 24:15-21; Lúkǎ 21:20-24)

¹⁴ “Īmi kǎdō 'Ngá ũnjí ǎngú izaápi' ni ndreé tu pá kuú vǔrǎ ĩri ní kǎdō pá tuzú ku rĩ gé, 'bá tã ni lǎápi rĩ ǎ nị tã ni vé ífifi múké. Sǎ 'dǎri gé, 'bá adri' 'bá ǎngú Yǔdáyǎ vé rĩ agá rĩ pi, lẹ kọpi ǎ ápákí muzú írǎ drĩgé. ¹⁵ Tã 'dĩri ịsụ dō 'bá rĩ jó drĩgé, ẹ ịsụ fii jó agá 'dǎá, mujé ngá ǎzi í'dụ ku. ¹⁶ Tã 'dĩri ịsụ dō 'bá rĩ ọmvú agá, lẹ 'bá rĩ ǎ gō vúlẹ mujé ívé bǎngó akoó rǔkǔ rĩ í'dụ ku. ¹⁷ Lókí 'dǎri gé, tã rĩ ímú adri ũkpó ũkpó ũkú 'a be rĩ pi ní, ǎzini ũkú anjị be drĩ ũdéná rú bǎ

ndru' 'bá ndrundu rĩ pi ní! ¹⁸ Lẹ ĩmi zíkí Múngú ri, tã 'dĩ' 'bée ǎ ngá rí 'i lókí kílóngóro vé rĩ' gé ku, ¹⁹ ǎ'diátǎsīyǎ sǎ 'dǎri gé, ịzǎngǎ 'bá rĩ pi ní ímú nyaá rĩ, Múngú ní í'dózú vǔ rĩ gbingará gá 'dǎá, kọpi nyakí drĩ ǎvǔ nĩ kuyé. 'Bo ịzǎngǎ sụ 'dĩri tịni ni, ícọ gǎó 'i ngaá dđi ku. ²⁰ Ụpi ẹ ítrú dō ụ'dụ ịzǎngǎ nyazú rĩ ícá ẹlị́nǎ ku, 'bá ǎzi ícọ adrii ídri rú ku. 'Bo ĩrivé 'bá ĩri ní ịngá ũpée rĩ pi ǎ tã sī, ĩri ụ'dụ rĩ ítrú ícá ẹlị́nǎ. ²¹ Lókí 'dǎri gé, 'bá rĩ 'yo dō, ‘Í ndre, Kúrísítō ri nō!’ dōku ‘Īri 'dǎ!’ lẹ mĩ ẹ'yị ĩrivé tã ĩri ní 'yoó 'dĩri ku. ²² 'Bá ũnjó rú 'yo' 'bá kǐnĩ ĩ Kúrísítō 'i rĩ pi nẹbị ũnjó rú rĩ pi be, kọpi ímú ífǔ rĩ tã ǎyǎzú ǎyǎyǎ ni pi 'o 'bá Múngú ní ũpée rĩ pi ẹ mị ũ'bǎzú ǎni, 'bo kọpi ícókí ũ'bǎá bǎ ku. ²³ 'Bo ĩmi adrikí mị be kowu! Má ũlǔ ĩmi ní tã ímú' 'bá 'i nga' 'bá rĩ pi ǎrevú céré drĩdrĩ gí.

Yēsū vé ịgǎngará
(Mátáyo 24:29-31; Lúkǎ 21:25-28)

²⁴ “Lókí 'dǎri gé, ịzǎngǎ 'bá rĩ pi ní nyaá rĩ ǎ vǔdrĩ gé,

“ Ụtụ rĩ ẹ mị ri ímú bĩ nị ku ịnị́nǎ rú,
mbǎá rĩ gō kaá ku.

²⁵ Línýǎ rĩ pi ímú lǔ 'bụ gé 'dǎásí vǔgá,
ĩ ímú ngá 'bụ gé 'dǎlé rĩ pi aya rá.’

²⁶ “Sǎ 'dǎri gé, ma 'Bá Mvá 'i, 'bá rĩ pi ímú mávé ímǔngará ịrịbịtị agásí ũkpó be ǎmbúgú rĩ ndre, ǎzini mávé dđngará ọwǔpọwǔ rĩ ndre ĩ mị sī. ²⁷ Ma ímú mávé mǎlǎyíkǎ rĩ pi ịpẹ ímú 'bá ĩ ní ũpée gí rĩ pi tra vǔ drĩgé sī céré, cǐmgbá cazú 'bụ gé 'dǎá.

13:14 13:14 Dǎnyelẹ 9:27; 11:31; 12:11 * **13:18** 13:18 Lókí kílóngóro vé rĩ: ǎngú ĩserelẹ vé rĩ gé 'dǎá, lókí kílóngóro vé rĩ gé, ẹcị tungará ũkpó ũkpó, ǎ'diátǎsīyǎ yǐgǎo ri 'dị ambamba, sẹ ǎngú rĩ igbe igbe. **13:25** 13:25 Ísáyǎ 13:10; 34:4

Nāpi peṭi ī ní zīi figī rī vé rī
(*Mātáyo 24:32-35; Lúkā 21:29-33*)

²⁸ “Lē ĩmi nīkī tā 'dīri áamá peṭi rú'ba gá, peṭi ī ní zīi figī rī ē bí í'dó dō rūú gí, mi ícō nī áamá 'yozú kīnī, ēḗzū ícá ĩnyina gí. ²⁹ Kúru ĩmi ndrekí dō tā má ní ũlúú 'dī'bée ri í 'o, ĩmi ícō nī áamá 'yozú kīnī, lókí má ní ĩgōzú rī ícá ĩnyina gí. ³⁰ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīnī, 'bá urukō lókí nōri vé rī pi ũdrákí drī ku, tā 'dī'bée ārēvú céré ímú ī nga drīdrī ũgbále ká. ³¹ 'Bū pi vū be, kōpi ímú de rá, 'bo átangá má ní átá rī tā áda, ĩri adri muzú 'dání'dání.

'Bá āzi nī ú'dú, dōku sá má ní ímvízú rī kuyé
(*Mātáyo 24:36-44*)

³² “Bo 'bá āzi ní ú'dú, dōku sá tā 'dī'bée ní 'i ngazú rī kuyé, mālāyíkā 'bū gé rī pi nīkī kpá kuyé, Ma Mvá rú, á nī kpá kuyé, 'yéna má Ètēpi Múngú nī ĩngá nī. ³³ Lē ĩmi adrikí mī be kowu, ĩmi adrikí ũrē, ā'diātāsīyā ĩmi nīkī sá tā rī ní ímúzú 'i ngazú rī kuyé. ³⁴ Tā má ní átá 'dīri, ĩri adri sū ágó āzi ní ívé 'bēṭi kuú, ĩri ní 'deé muú ēḗ gé rará rú, ĩri ní ēzī awaá ívé átí'ba rī pi ní, ĩri ní 'yoó ívé átí'ba kēḗṭilē ũtēēpi rī ní, ā adri mī be mgbo rī tīnī.

³⁵ “Kúru lē ĩmi adrikí mī be mgbo, ā'diātāsīyā lókí jó 'dīpa ní ícázú rī, dō ĩri ícá ũndréna sī yā, dō ĩnina útu gé yā, dō ũ'būtī sī yā, ĩmi nīkī kuyé. ³⁶ 'Bo jó 'dīpa ícá dō mbēlēná, ē ícá rí ĩmi ísú ú'dú kongará gá ku. ³⁷ Tā má ní 'yoó ĩmi ní 'dīri, á 'yo 'bá céré ní, lē

ĩmi adrikí mī be mgbo, ĩmi ũtēkí ĩrivé ĩgōngará!”

14

'Bekí Yēsū ā ũli lēzú ĩri 'dizú
(*Mātáyo 26:1-5; Lúkā 22:1-2; Yūwánī 11:45-53*)

¹ Ū'dú Múngú ní Èlízú Jó rī pi tī gé sī rī, * āzini Ūmū ī ní Pánga ni 'Bāá Údrá ku rī nyazú rī† vé ú'dú kā aceé ĩrī, atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá tāĩmbī ímbá'ba rī pi be, ríkí Yēsū ā tā ndrīú lēzú ĩri ruzú, ī 'dīkí rī ĩri drāá 'dīísī rá. ² Kōpi ríkí 'yoó kīnī, “Lē 'bá rukí Yēsū rī ú'dú ũmū nyazú rī gé ku, ā'diātāsīyā 'bá rī pi ímú íngá 'bá drīgé gí.”

Ūkú āzi dā ũdu Yēsū drīgé
(*Mātáyo 26:6-13; Yūwánī 12:1-8*)

³ Yēsū kā rīi adrii Bētēniyā gá 'dāá, rī adrii Sīmōnā ótú ũfú ní nyaá rī vé āngá. Yēsū kā úrí ínyá nyangará gá, ũkú āzi ní ímúzú ũdu ngūŭpi ndrīndrī ni be drīgé mālāngī agá, ũdu rī ājē be āmbúgú. Ūkú rī ní mālāngī rī ē tī zīzú, ĩri ní ũdu rī dāzú Yēsū drīgé.

⁴ Tā 'dīri sē 'bá urukō ũmū rī gé 'dālē rī pi ē ēsī ve rá, kōpi ní rizú unuzú ī āsámvú gé sī kīnī, “Ngá ũkú rī ní rizú ũdu rī izazú 'dīnī rī ā'di?” ⁵ Kōpi íngákí ũkú rī drīgé mgbārāsī. Kōpi kīnī, “Ūkú rī té ũdu rī uzī mūfēngā fīfī ēnīīpi ēnījēnī mūdūrūlū na, ĩri té mūfēngā ni awa 'bá ngá ākó rī pi ní.”

⁶ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Lē ĩmi kukí ũkú rī, ngá ĩmi ní rizú ũkú rī ē drī izazú 'dīnī rī ā'di? Tā

* **14:1** 14:1 Ū'dú Múngú ní Èlízú Jó rī pi tī gé sī rī: Yāhūdī rī pi rī ú'dú Múngú ní ótú elízú Ísērēlē rī pi vé jó rī pi tī gé sī Èjēpétō gá 'dāá rī vé tā ígá. Ótú kōpi é'bíjūpī ũbekí kābīlō ā arí ívé kēḗṭi ē ērīfe gá sī, sē Múngú ú'dí kōpi kuyé. Múngú ú'dí 'bá Èjēpétō vé kābīlō arí ũbē'ba ívé kēḗṭi ē ērīfe gá sī kuyé rī pi vé anjī āgō kāyú rī pi ũdrāá 'bá ālu ālu vé 'bēṭi āsámvú gé sī rá. † Í lā Wūngará 12:17-28; Mātáyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkā 2:41; Yūwánī 2:13; Èzī 12:4; 1 Kōrínitō 5:7; Èbērē 11:28. † **14:1** 14:1 Ūmū ī ní Pánga ni 'Bāá Údrá ku rī nyazú rī: Yāhūdī rī pi rī ũmū 'dīri nya ca ú'dú ēzīrī, kōpi rī ú'dú Múngú ní í pazú adringará tūgērī rú 'bá Èjēpétō vé rī pi drīgé sī rī vé tā ígá ānī. Ūmū 'dīri ī í'dó nya Ū'dú Múngú ní Èlízú Jó rī pi tī gé sī rī gé. † Í lā Wūngará 12:17-20.

ũkú rĩ ní 'oó má ní 'dĩri, ĩri tã múké, ⁷ ã'diātāsīyā ù'dú céré ĩmi rĩ adri 'bá ngá ãkó rĩ pi be trũ, ĩmi lēkí dō kōpi ē ĩzā koó, ĩmi ícō ko rá. 'Bo má ícō áwí adrii ĩmi be nōgó rō ku. ⁸ Ūkú 'dĩri 'o ngá 'í ní lēé 'oó má ní rĩ gí. Má ní drĩ adrizú idri rú rĩ gé, ũkú rĩ dā ũdu mâ rù'bá trizú ãní, má kãdō ímú drãá, ĩsú trĩ mâ rù'bá ũdu rĩ sĩ ĩnógósĩ gí. ⁹ Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá rĩ pi kãdō rií ù'dúkó múké rĩ ũlũ múzú vũ drĩgē sĩ, kōpi tã ũkú rĩ ní 'oó rĩ ígá, kōpi ũlũ múzú 'bá rĩ pi ní."

Yúdã 'be Yēsũ ã ùli

(*Mātáyo 26:14-16; Lúkã 22:3-6*)

¹⁰ Kúru Yúdã Īsĩkãriyótã Yēsũ vé 'bá áyũáyũ mudrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi vé ãzi ní 'dezú múzú atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi vugá 'dãá, 'í 'be rí Yēsũ ã ùli, kōpi ã rúkí rĩ ĩri. ¹¹ Atala atala rĩ pi drĩgē 'dĩ'bée kã tã 'dĩri yĩ, kōpi adrikí ãní ãyĩkō sĩ, kōpi 'yokí ĩ tĩ sĩ kĩnĩ, ĩ Yúdã ní mũfengã sē rá. Kúru Yúdã ní lētĩ ndãzú Yēsũ ã ùli 'bezú ãní.

Ínyá ũdũ Yēsũ ní nyaá rĩ

(*Mātáyo 26:17-25; Lúkã 22:7-14, 21-23; Yũwánĩ 13:21-30*)

¹² Ū'dú ĩ ní 'dózú Ūmũ ĩ ní Pángã ní 'Bãá Údrã ku rĩ nyazú rĩ gé, Yãhúdĩ rĩ pi céré ãlu ãlu kãbĩlō mvã† 'í'dú lĩ rōbõnõ rú Ū'dú Múngú ní Ełizú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ gé, Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩri zizú kĩnĩ, "Mí lē 'bã mukí ínyá mí ní lēé nyaá Ū'dú Múngú ní Ełizú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ vé rĩ á'dí íngügá?"

¹³ Kúru Yēsũ ní ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ ni pi pēzú, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Īmi mukí kũrũ Yērúsãlemã vé rĩ agá 'dãá, ĩmi ca mu ágó ãzi ĩsú 'dãlé, ĩri ri ũdrĩ

'dũ múzú yĩ be agá. Īmi 'dekí muú vú ni gé sĩ. ¹⁴ Jó 'dĩpa rĩ kãdō fií jó agá 'dãá, ĩmi lúkí ĩri ní kĩnĩ, 'Ímbãpi kĩnĩ, "'Bã ũmũ Ū'dú Múngú ní Ełizú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ nya mávé 'bá mã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be íngügá?" ¹⁵ Jó 'dĩpa ri ĩmi jĩ tũ múzú jó 'a be ãmbúgú urugégé, ĩ ní ngá ũmũ vé rĩ útú ũ'bãá kuú 'a ni gé ĩnógósĩ gí rĩ agá 'dãá, ĩri ĩmi ní jó rĩ 'da. Kúru ĩmi á'díkí ínyá rĩ, ĩmi ũ'bãkí jó rĩ agá 'dãá."

¹⁶ Kúru 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ 'dĩ'bée ní ngazú 'dezú múzú kũrũ rĩ agá 'dãá, kōpi cakí tã rĩ ĩsú, sũ nyo Yēsũ ní 'yoó rĩ tĩnĩ. Kōpi ní ínyá ĩ ní lēé muú nyaá ũmũ Ū'dú Múngú ní Ełizú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ vé rĩ á'dízú, kōpi ní ũ'bãzú jó rĩ agá 'dãá.

¹⁷ Kã muú adrii ũndré sĩ, Yēsũ pi ní ícázú ívé 'bá áyũáyũ mudrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi be. ¹⁸ Yēsũ pi kã úrí ínyá rĩ nyangará gá ívé 'bá áyũáyũ rĩ pi be, ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Ádarú ĩmi ãsãmvú gé 'dĩgē, 'bá 'bá ní rií ngá nyaá ĩri be trũ rĩ ímú mã ùli 'be ní."

¹⁹ Tã Yēsũ ní 'yoó 'dĩri sē 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá 'dĩ'bée ní ĩzãngã ambamba, 'bá ãlu ãlu 'de rí Yēsũ ri zĩ, "'Bã rĩ adri nyo ma 'i ku?"

²⁰ Yēsũ ní újázú kōpi ní kĩnĩ, "Īmi 'bã mudrĩ drĩ ni ĩrĩ 'dĩ'bée, ĩmi ãsãmvú gé 'dĩgē, 'bá ínyá dũupi má be trũ sãkãní nōri agá rĩ, 'bá rĩ adriipi 'dĩ." ²¹ Ma 'Bã Mvã 'i, ĩ ímú ma 'dĩ drã rá, sũ ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tĩnĩ. 'Bo ĩzãngã rĩ ímú adri 'bã mã ùli 'beépi rĩ vé ní! Ōtũ ã tĩkí dō ágó 'dĩri kuyé, ĩri té adri múké.

† 14:12 14:12 Kãbĩlō mvã: Múngú sē tãĩmbĩ Mósē ní kĩnĩ, 'bã rĩ pi ã zãkí kãbĩlō Múngú ní rōbõnõ rú, ã trũkí rĩ kōpi ívé ũnjĩkãnyã agásĩ rá. Sē ĩ ní Yēsũ ri zizú Kãbĩlō Mvã Múngú vé ní ãní, ã'diātāsīyã Múngú ĩpē ĩri ímú drãá 'bávē ũnjĩkãnyã ũjĩ. 'Í lã Wũngará 12:17-28; Lúkã 22:7; Yũwánĩ 1:29-35; 1 Kōrĩnitō 5:7; 1 Pētérō 1:19.

Ínyá Úpí vé uletere rī vé nyangará

(*Mátáyo 26:26-30; Lúkã 22:14-23; 1 Kōrínitō 11:23-25*)

²² Yēsū pi ká úrí ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rī pi be ngá nyangará gá, ĩri ní pánga 'í dúzú, ĩri ní ōwō' dífō sēzú Múngú ní, ĩri ní 'a ni āndīzú, ĩri ní sēzú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rī pi ní, ĩri ní 'yozú kīnī, "Īmi é'yíkí nyaá, 'dĩri rú' 'bá mávé rī."

²³ ĩri ní kpá kópō vinyō be agá rī 'í dúzú, ĩri ní ōwō' dífō sēzú Múngú ní, ĩri ní sēzú kōpi ní, kōpi ní céré é'yízú mvuzú.

²⁴ Kúru ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Dĩri mávé āri dāapi, má ní ũndī ruzú 'bá kárakará pi ā tā sī rī. §

²⁵ Ádarú ā lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'í dózú āndrū mužú drīdrī, á gō vinyō mvuú dīi ku, ma mu vinyō ú'dí mvu mālūngā Múngú vé rī gé."

²⁶ Kúru kōpi ní úngó ngozú, kōpi ní 'dezú mužú ánga ĩ ní zīi ĩrá Ōlívē vé rī drīgé 'dāá.

Yēsū kīnī, Pétērō ri ímú 'i gā rá
(*Mátáyo 26:31-35; Lúkã 22:31-34; Yūwánī 13:36-38*)

²⁷ Kōpi ní rīi mvungará gá létī gé 'dīgé, Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rī pi ní kīnī, "Īmi céré ímú ápá mâ rú' 'bá gá sī rá, ā'diātāsīyā sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī,

"Ma ímú 'bá kābīlō úcépi rī 'dī drā rá,
kābīlō rī pi ímú ayi kpélékpélé."

²⁸ 'Bo má kādō íngá gōō ídri rú, ma 'de mužú ĩmī drīlé gá sī drīdrī āngū Gālīláyā vé rī gé 'dālé, 'bá mu 'bá ĩsú ĩmi be 'dālé."

²⁹ Pétērō ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Bá rī pi dō céré ápá mī rú' 'bá gá sī rá drāāāsīyā, má ícō ápá ku."

³⁰ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Pétērō, ĩnīnā āndrū nōri sī, mī ímú ma gá ca vú na, vūdrī ní gé, lōgúlōgú ri ímú céré 'be vú ĩrī."

³¹ Pétērō gō rīi tā rī sīi dīi dīi kīnī, "Má ícō āluṅáni 'yoó á gā mī sī 'dĩni ku, 'bā ũdrā mī be trū." 'Bá Yēsū ā pámvú ũbĩ' 'bá rī pi céré ngakí 'yoó, sū Pétērō ní 'yoó 'dĩri tīnī.

Yēsū zī Múngú ri Gētēsēmānī gé 'dālé

(*Mátáyo 26:36-46; Lúkã 22:39-46*)

³² Yēsū pi ní 'dezú mužú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rī pi be āngū ĩ ní zīi Gētēsēmānī rī gé 'dālé, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi úríkí 'dīgé, ma drī mu Múngú ri zī."

³³ Yēsū jī Pétērō pi Yōkóbū be, Yūwánī sī mužú 'í vúgá sī ĩndī. Īzāngā ṅō éṣi ni ambamba. ³⁴ ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īzāngā fi má éṣi agá nōlé, lē ma 'dīi drāá. Īmi adríkí 'dīgé, 'bo ĩmi adríkí mī be mgbō, ā kokí ú'dú ku."

³⁵ Yēsū gō 'i útrū drīdrī mādā, ĩri ní kūmūcí ũtīzú, ĩri ní Múngú ri zīzú kīnī, "Ícō dō rá, lē tā ũkpó ũkpó 'dĩni 'dĩri ā nga 'i mâ rú' 'bá gá ku." ³⁶ ĩri ní 'yozú kīnī, "Ábā,* má Ētēpi, tā āzi mi ndēēpi ni 'dāayo. Ícō dō rá, 'í 'dú kópō ĩzāngā vé 'dĩri mâ rú' 'bá gá sī rá. 'Í 'o tā mī éṣi ní lēē rī, adri 'yozú kīnī tā mâ éṣi ní lēē rī ku."

³⁷ Yēsū ní 'i újázú gōzú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rī pi vúgá 'dāá, ĩsú kōpi ri ú'dú ko. ĩri ní 'yozú

§ 14:24 14:24 'Dĩri mávé āri má ní ũndī ruzú 'bá kárakará pi be rī: Āri 'dĩri 'bá rī pi vé ũnjikānyā ũjī, ĩri sē kōpívē ũndī Múngú be rī adri múké. 'Bá ĩsērélē vé rī pi ríkí tī, āzini ndrīi zāá Múngú ní rōbōṅō rú, ā ũjī rī ívé ũnjikānyā, ĩ adríkí ri ule. Rōbōṅō ĩ ní zāá 'dĩri 'i da Yēsū vé drāngará peṭī alambaku sígé sū Kābīlō Mvā Múngú vé rī tīnī rī. Āri Yēsū vé dāapi rōbōṅō rú 'dĩri, ĩri 'bá céré ĩri é'yī' 'bá gí rī pi trū ívé ũnjikānyā agāsī. 'Í lā Wūngará 24:8; Lēvītīkā 16:11-19; Mátáyo 26:28; Ēbérē 9:15-22. 14:27 14:27 Zākārīyā 13:7 * 14:36 14:36 Ábā: Ábā vé ífífí, Ārāmáyīkí tī sī, ētēpi.

Sīmōnā Pétērō ní kīnī, “Īmi ri ụ'dụ ko? Īmi ícókí nyo adrii mị be mgbọ sá be ọlu ku? 38 Lē ĩmi adrikí mị be mgbọ, ĩmi zíkí Múngú rí, tã ụkpó ụkpó ni ē ímụ rí ĩmi ụ'bị ku. Ẹsị ĩmivé rí lē kōdō tã 'oó piri, 'bo ĩmí rụ'bá ní adrii ụkpō ọkó rí sị, ĩmi ícókí tã piri 'oó ku.”

39 Yēsū gō kpá 'deé mụyú Múngú rí zii ñi, sụ 'í ní té zii ñri ñri rí tịni. 40 Yēsū ká 'i ụjá gōo vúlé ívé 'bá 'i pámvú ụbĩ'bá rí pi vúgá 'dǎá ñi, ịsụ kọpi rí ụ'dụ ko, ǎ'diātāsīyǎ ụ'dụ rí ñri kọpi mị gé 'dǎá ụgōgō, sē kọpi ndákí átángá ĩ ní lēé átá rí tí.

41 Yēsū ká 'i ụjá caá kọpi vúgá 'dǎá vú na ni gé, ịri ní 'yozú kīnī, “Īmi ñri rí ụ'dụ rí koko, ǎzini ĩmi ñri rí uvuvu? Īmi kókí ụ'dụ rí ẹsiri! Sǎ ĩ ní 'Bá Mvǎ rí ruzú sēzú 'bá ụnjí rí pi ñri gé rí ícọ gí. 42 Īmi íngákí uru! 'Bá 'dekí mụyú! 'Bá mǎ ọli 'beepi rí ícá gí.”

Yēsū vé rúngará

(Mātáyo 26:47-56; Lúkǎ 22:47-53; Yūwání 18:3-12)

43 Yēsū ká ñri átángá rí átá deé 'í tị gé sị kuyé, koro Yúdǎ Yēsū ǎ ọli 'beepi rí ní ícázú, Yúdǎ rí 'bá Yēsū ǎ pámvú ụbĩ'bá mụdrí ñri ní ịri rí pi vé ǎzi. 'Bá kárákará ímúkí Yúdǎ pi be trú, kọpi í'dúkí ịl ọco ọco ni pi, ǎzini túré pi be ímúzú ĩ ñri gé sị ịndí. Atala atala rí pi ñri gé rí pi, 'bá tǎimbí Mósē vé rí ímbá'bá rí pi, ǎzini 'bá ambugu rí pi be, ịpẹkí kọpi ímúzú nǐ.

44 Yúdǎ lū ǎngáráwá rí pi ní ñri ñri kīnī, “Ágó má ní mụyú u'deé ẹzi ñri ñri sị rí, 'bá rí ịri adriipi 'dǐ. Īmi rúkí ịri, ĩmi ịkí ịri mụzú, ĩmi ụtẹkí ịri mụzú ụtẹtẹ.” 45 Kọpi ká caá, koro Yúdǎ ní 'dezú mụzú Yēsū vúgá 'dǎá, ịri ní 'yozú Yēsū

ní kīnī, “Ímbápi!” Ịri ní kúru Yēsū rí u'dezú ẹzizú ñri ñri sị. 46 Kúru ǎgō ímụ'bá Yúdǎ pi be 'dǐ'bée ní Yēsū rí ruzú. 47 ǎgō pá tu'bá Yēsū ǎ gǎrǎ gá 'dǐ'bée vé ọlu† ní ívé ịl ọco rí ịnjézú kéréwú rí ǎgási, ịri ní átálágú ǎmbúgú rí vé ǎtǐ'bá ē bí gazú mvórú 'dezú vúgá 'dǎá.

48 Yēsū ní 'yozú 'bá 'i rụ'bá rí pi ní kīnī, “Ngá ĩmi ní ímúzú ịl ọco ọco ni pi be, ǎzini túré pi be ñri gé, ma ruzú sụ 'bá tǎ ụnjí 'oópi rí tịni rí ǎ'di? 49 Ụ'dụ cére 'bá rikí adrii ĩmi be trú, á rí ĩmi ímbá Jó Múngú vé rí ǎ bóro gá 'dǎá, ĩmi rúkí ma kuyé. 'Bo tǎ 'i ngáapi má rụ'bá gá ǎndrú ñori, ǎ sē rí tǎ ĩ ní sǐ kú Búkú Múngú vé rí ǎgá rí, ǎ ngá rí 'i fūu tịni gé bēnǐ.” 50 Kúru Yēsū vé 'bá ịri ǎ pámvú ụbĩ'bá rí pi ngakí ǎpá cére, kúkí Yēsū rí kú ọ'dúkúlegúsí.

51 Kẹrímvá ǎzi rí 'deé mụzú Yēsū ǎ vúdri gé sị, ndrǎ bōngó 'i rụ'bá gá. 'Bá rí pi ká lēé ịri rụy, 52 kẹrímvá rí ǎnjó 'i kọpi ñri gé sị, kú ívé bōngó kú kọpi ñri gé, ǎpá mụzú rụ'bá be ule.

Yēsū tu pá Yǎhúdǐ ambugu tǎ ịl'bá rí pi endrẹti gé

(Mātáyo 26:57-68; Lúkǎ 22:54-55, 63-71; Yūwání 18:13-14, 19-24)

53 'Bá Yēsū rí rụ'bá rí pi ní Yēsū rí ịjizú mụzú átálágú ǎmbúgú rí vé ǎngá. Atala atala rí pi ñri gé rí pi, 'bá ñri koma rú rí pi, 'bá tǎimbí Mósē vé rí ímbá'bá rí pi be, ọmúkí ĩ cére vūrǎ ọlu gé. 54 Pétērō rí 'deé mụzú Yēsū ǎ vúdri gé sị, se 'i gōo vúlé rú ǎsámvú sị. Ká caá átálágú ǎmbúgú rí vé bóro gá 'dǎá, mụ ọri 'bá ǎngú ụtē'bá rí pi be trú, ríi ǎci yuú.

55 Atala atala rí pi ñri gé rí pi, 'bá tǎ ịl'bá rí pi† be cére, rikí lẹti ndǎá lẹzú tǎ ụnjí ịsúzú Yēsū ǎ rụ'bá gá,

† 14:47 14:47 ǎgō 'dǐ'bée vé ọlu: 'Bá 'dǐri Pétērō 'i. 'Í lǎ Yūwání 18:10-11. † 14:55 14:55 'Bá tǎ ịl'bá rí pi: Átálágú ǎmbúgú rí, atala atala rí pi ñri gé rí pi, ñri koma rí pi, kọpi rí ĩ ọmú tǎ Yǎhúdǐ rí pi vé rí ịl.

ĩ 'dĩkí rí ĩri drāá ānī, 'bo kōpi ĩsúkí tā ũnjí rú'bání gé kuyé. ⁵⁶ 'Bá kárakará 'dekí ríi ũnjō úlĩ Yēsũ drĩgé, 'bo átángá kōpívé rĩ, úmú 'ĩ trũ kuyé.

⁵⁷ Kúru 'bá urukọ'bée ní ngazú pá tuzú uru sī, ũnjō úlĩzú Yēsũ drĩgé, kōpi kīnī, ⁵⁸ "Bá yĩkí rá, Yēsũ ri 'yoó kīnī, 'Ma Jó Múngú vé 'bá áda ní sī rĩ ũnjō kpélékpélé, ma gō āzi ní sī ụ'dú na agá, 'bá áda sī nĩ ku." ⁵⁹ 'Bo átángá kōpi ní átá rĩ úmú 'i trũ kuyé.

⁶⁰ Átálágú āmbúgú rĩ ní íngázú pá tuzú uru sī 'bá tā lĩ'bání 'dĩ'bée āsámvú gé, ĩri ní Yēsũ ri zizú kīnī, "Tā āgō 'dĩ'bée ní ríi ũmbĩ mí drĩgé kárakará 'dĩ'bée, 'í 'yo átángá mí tị gé sī ku āsĩ?" ⁶¹ 'Bo Yēsũ újĩ kīrĩ, zĩ 'í tị átángá 'yozú ālujání kuyé.

Átálágú āmbúgú rĩ ní gōzú ĩri zizú dījĩ kīnī, "Mí Kúrisítō, Múngú ĩ ní íngúngú rĩ vé Mvá?"

⁶² Yēsũ ní újázú ĩri ní kīnī, "Bá rĩ ma 'i, ma 'Bá Mvá 'i, úmvúlésĩ ĩmi ímú ma ndre, ma úrĩ Múngú Ūkpō 'Dipa vé drĩ ẹndẹpĩ gé, ma ĩgō ímú 'bũ gé 'dāásĩ vūgá nǒo ĩrĩbītĩ agásĩ."

⁶³ Átálágú āmbúgú rĩ ní ívé bōngó āsízú, § ĩri ní 'yozú kīnī, "Ngá 'bá ní ādú'bání urukọ lēzú dījĩ rĩ ā'di?" ⁶⁴ ĩmi yĩkí ĩmi bĩ sī rá, ĩnjĩ Múngú ri ku. ĩmi ũsúkí tā 'dĩri drĩgé ngóni?"

Kōpi ngakí ā'yĩ céré kīnī, ā 'dĩkí ĩri drāá rá. ⁶⁵ 'Bá rĩ pi ā urukọ'bée í'dókí ríi tūsú úwé Yēsũ ā rú'bání gá, kōpi úmbékí mĩ ní bōngó sī cí, kōpi í'dókí ríi ĩri udĩjĩ, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, "Í lū 'bá ní, 'bá mí udĩ'bání pi ā'di pi?" 'Bá āngũ ütē'bání pi ní Yēsũ ri jizú mužú 'dīsĩ rá, kōpi ní rízú ĩri ũgbázú mužú.

§ 14:63 14:63 Bōngó āsízú: Átálágú āmbúgú rĩ āsĩ ívé bōngó lüzú kīnī, ẹsĩ ní ve tā Yēsũ ní 'yoó 'i úrĩ Múngú vé drĩ ẹndẹpĩ gé rĩ vé tā sī.

Pétēró gā Yēsũ ri sī
(Mátáyo 26:69-75; Lúkā 22:56-62; Yūwánĩ 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Pétēró ká ríi adrii jó tā lizú rĩ vé bóró gá 'dāá, átálágú āmbúgú rĩ vé ātĩ'bání ũkúná rú rĩ ní ímúzú. ⁶⁷ ĩri ní Pétēró ri ndrezú, ĩri ri ācí yu. Átĩ'bání ũkúná rú rĩ ndre Pétēró ri gōgō.

ĩri ní 'yozú kīnī, "Bá rĩ āzi mí 'i, ĩmi ríkí ándúrú adrii Yēsũ Nāzērétágú rĩ be trũ."

⁶⁸ Pétēró gā, kīnī, "Bá rĩ adri ma 'i ku! Tā mí ní átá 'dĩri fĩ má drĩgé ālujání kuyé." Pétēró ní 'dezú mužú kánĩ rĩ vé kẹtĩlé gá 'dāá, lōgúlōgú ní céré 'bezú.

⁶⁹ Átĩ'bání ũkúná rú rĩ ká ndree Pétēró tu pá kuú 'dāá, ĩri ní 'yozú 'bá pá tu'bání 'í gārā gá rĩ pi ní kīnī, "Ágó 'dĩri, ĩri 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bání pi vé āzi!" ⁷⁰ Pétēró gā kīnī, "Bá rĩ adri ma 'i ku!"

Vúdrĩ ní ká vűű mādā, 'bá pá tu'bání Pétēró gārā gá rĩ pi ní 'yozú Pétēró ní kīnī, "Ádarú mí 'bá Yēsũ ā pámvú ũbĩ'bání pi vé āzi! Mí Gālĩláyāgú!"

⁷¹ Pétēró ní 'i trizú, ĩri ní ũyō sōzú kīnī, "Múngú ẹndrẹtĩ gé, á nĩ mā ágó ĩmi ní ríi tā ní 'yoó 'dĩri kuyé."

⁷² Koro lōgúlōgú ní gōzú céré vú ĩrĩ ní 'bezú. Pétēró ní tā Yēsũ ní ándúrú 'yoó 'í ní kīnī, "Mí ímú ma gā ca vú na, vúdrĩ ní gé, lōgúlōgú ri ímú céré 'be ca vú ĩrĩ" 'dāri ígázú. Pétēró í'dó ríi ngoóngo.

15

Yēsũ tu pá Pílátō ẹndrẹtĩ gé
(Mátáyo 27:1-2, 11-14; Lúkā 23:1-5; Yūwánĩ 18:28-38)

¹ Ká mužú adrii ũ'bútĩjā rĩ sī, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá drĩkoma rú rĩ pi be, 'bá tǎimbĩ Mósē vé rĩ ímbá'bání pi be, 'bá

tã lĩ'ba rĩ pi be céré úríkí átá trjú, kôpi ní Yēsũ ri úmbézú, ĩri jizú muzú pá tuzú Pílatõ ędręti gé.

² Pílatõ ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, “Mi 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ?”

Yēsũ ní újázú Pílatõ ní kĩnĩ, “Í 'yo tã 'đĩri mi 'i.”

³ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi tõi kĩ Yēsũ ri, kôpi úlíkí ũnjõ drĩ ni gé kárakarã. ⁴ Pílatõ ní gõzú ĩri zizú đĩ kĩnĩ, “Í 'yo tã mí tĩ gé sĩ ku ãsĩ? Í yĩ drĩ tã ĩ ní ũmbĩ mí drĩgé kárakarã 'dĩ'bée kã!” ⁵ Yēsũ újĩ tĩtĩ, 'yo tã ãzi kuyé, ĩri ní 'i tĩ zĩ tã 'yozú kuyé rĩ sĩ, sē Pílatõ ní ãyãngará.

Pílatõ lĩ Yēsũ vé drãngará ã tã (Mátayo 27:15-26; Lúkã 23:13-25; Yũwãní 18:39-19:16)

⁶ Ílĩ ãlu ãlu, ú'dú ĩ ní rizú ũmũ Ú'dú Múngú ní Ẹlizú Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ ã nyangará gã, 'bã ĩ ní ũ'yĩ rĩ pi ãsãmvú gé, Pílatõ ri 'bã ãlu 'bã rĩ pi ní lēé ē ĩtrũkĩ rĩ ĩtrũ. ⁷ Ágó ãzi rú ni Bãrãbã 'i, ágó 'đĩri 'yĩkĩ kôpi 'bã wa'bã ari'ba rú tã Rómã vé rĩ gã'bã sĩ rĩ pi be, ágó 'đĩri 'đĩ 'bã drãã rá. ⁸ 'Bã kárakarã pi ní ímúzú Pílatõ vúgã nõõ, kôpi ní ĩri zizú kĩnĩ, lē Pílatõ ē ĩtrũ ĩ ní 'bã ãlu, 'bã ĩ ní ũ'yĩ 'dĩ'bée ãsãmvú gé, sũ ĩri ní ándúrú rĩ 'oó rĩ tĩnĩ.

⁹ Pílatõ ní 'bã kárakarã 'dĩ'bée zizú kĩnĩ, “Ími lēkĩ mã ĩtrũ ĩmi ní 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ?” ¹⁰ Pílatõ nĩ ámã múké 'yozú kĩnĩ, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ĩpēkĩ Yēsũ ri ímú 'i vúgã nõlé nĩ, ã'diãtãsiyã Yēsũ vé tã 'de kôpi ē ęsí agã ũnjĩ. ¹¹ 'Bo atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi rikĩ 'bã kárakarã 'dĩ'bée ĩcĩkĩkĩ, kôpi ã 'yokĩ rĩ, ē ĩtrũkĩ ĩ ní Bãrãbã ri áyu Yēsũ ã vũrã gã.

¹² Pílatõ ní kôpi zizú kĩnĩ, “Bo á trũ dõ Bãrãbã ri gĩ, ágó ĩmi ní zĩĩ 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé 'đĩri, mã 'o ĩri íngõní?”

¹³ 'Bã rĩ pi ní ọ'úzá ú'dúkõ be uru 'dãã kĩnĩ, “Á gbãkĩ ĩri pęti alambaku sígé.”

¹⁴ Pílatõ ní kôpi zizú kĩnĩ, “Tã ũnjĩ Yēsũ ní 'oó rĩ ã'di?” 'Bo kôpi gõkĩ ọ'ú muzú drĩgélé kĩnĩ, “Á gbãkĩ ĩri pęti alambaku sígé!”

¹⁵ Pílatõ ní lēé 'bã bĩtrĩká 'dĩ'bée ē ęsí ã ve 'i ní ku rĩ sĩ, ĩri ní Bãrãbã ri trũzú, ĩri ní tãĩmbĩ sēzú ívé ãngaráwã rĩ pi ní, kôpi ã ũgbãkĩ Yēsũ ri kęlĩnã sĩ, kôpi ã jĩkĩ ĩri gbãã pęti alambaku sígé.

Ángaráwã rĩ pi ĩnjãkĩ Yēsũ ē drĩ (Mátayo 27:27-30; Yũwãní 19:2-3)

¹⁶ Ángaráwã rĩ pi ní Yēsũ ri jizú muzú vũrã 'bãgú Pílatõ ní adrizú rĩ gé 'dãã, kôpi ní ĩ ọgũpĩ zizú ímúzú céré vũrã ãlu gé. ¹⁷ Kôpi 'yĩkĩ bõngó ika akoóko rũkũ* ni Yēsũ ã rú'bã gã, kôpi údékĩ ũcékúcé suú drĩ ni gé kũlã rú. ¹⁸ Kôpi í'dókĩ rĩ guý Yēsũ sĩ, kôpi 'yokĩ ú'dúkõ be uru 'dãã kĩnĩ, “Í ndrekĩ drĩ 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ kã!” ¹⁹ Kôpi ní drĩ ni ãgbãzú pęti sĩ, kôpi ní kpã tũsú úwézú rú'bã ni gé, kôpi ũtĩkĩ kũmũcĩ vũgã Yēsũ ri ĩnjĩzú, 'bo adri ĩnjĩngará áda ni kuyé. ²⁰ Ángaráwã rĩ pi kã guý Yēsũ sĩ gĩ, kôpi ní bõngó ika akoóko rũkũ rĩ njezú rú'bã ni gé sĩ, kôpi ní gõzú ĩrivé bõngó í'dúzú suzú rú'bã ni gé ũzi, kôpi ní ĩri jizú muzú vũrã ĩ ní lēzú ĩri gbãzú pęti alambaku sígé rĩ gé 'dãã.

²¹ Ágó ãzi rú ni Sĩmõnã 'i, ĩri Kũrēnēgú, íbĩ ímú ọmvú gélēsĩ, kôpi mĩkĩ ĩri pęti alambaku ĩ ní muzú Yēsũ ri gbãzú rĩ 'duý muzú. Sĩmõnã ri Ālēkĩzãndã pi vé ętępĩ Rũfãsi be.

* 15:17 15:17 Bõngó ika akoóko rũkũ ni: 'Bãgú rĩ pi ri bõngó ika akoóko rũkũ ni su, ã lũ ri 'yozú kĩnĩ, ĩ 'bãgú. 15:21 15:21 Rómã 16:13

Yēsū vé gbāngará peṭi alam-baku sígé rī

(*Mátáyo 27:31-44; Lúkā 23:27-43; Yūwánī 19:17-27*)

²² Āngáráwá rī pi ní Yēsū ri jizú mužú vūrā ī ní zīġ Gōlōgótā rī gé 'dāá (íffífi ní, vūrā drī kólōmgbó vé ní). ²³ Kōpi sēkí ĩri ní vīnyō, usakí pí ũjó be sēé mvuŭ ĩri ní, rŭ'bání ní ásópi rī ā ndrī rī ānī, 'bo gā mvugá sī. ²⁴ Kōpi ní Yēsū ri gbāzú peṭi alambaku sígé. Kōpi 'bekí ĩrivé bōngó jēké sī, 'bá ngōri dō ngōri 'du.

²⁵ Kōpi gbākí Yēsū ri peṭi alam-baku sígé 'dāá sá úrōmī ũ'bútīnā vé rī gé. ²⁶ Sīkí tā drīlé ní gé 'dīni, “BĀGÚ YĀHŪDĪ RĪ PI VÉ RĪ.” ²⁷ Āngáráwá rī pi gbākí kpá ũgŭ'bání ĩrī peṭi alambaku sígé, āzi rī Yēsū vé drī ěndēpī gélésīla, āzi rī ĩrivé drī ĩjī gélésīla. ²⁸ Tā ī ní sīí Búkū Múngú vé rī agá, ī ní 'yoó, “Lākí ĩri 'bá ũnjīkānyā 'o'bá rī pi be trŭ 'dīri, nga 'i fūú tī ní gé gí.” ²⁹ 'Bá rī 'bá eġi'bání eġi eġi rī pi rikí ĩri u'daá, kōpi rikí drī yaa ĩri idezú ānī, kōpi rikí 'yoó kīnī, “Mī ándúru 'yoópi, mī Jó Múngú vé rī ĩnānyā, mī gō sī ũ'dú na agá rī, mī adriipi 'dī? ³⁰ 'Í pa mī peṭi alambaku rī sígé sī, mī ísī vŭgá nōó!”

³¹ Atala atala rī pi drīgé rī pi, 'bá tāimbí Mósē vé rī ímbá'bání rī pi be, kōpi gŭkí kpá Yēsū sī, kōpi kīnī, “Ídrí 'bá urŭko rá píri, 'bo ídrí 'i ngúlúpi ku āsī? ³² Kīnī dō 'i Kúrisítō 'i, 'i 'bāgú Īsērélē rī pi vé rī, lē ē ísī peṭi alambaku rī sígé sī vŭgá nōó! 'Bá ndrekí dō gí, 'bá íbī ě'yī ndō.” Ūgŭ'bání ĩrī ī ní gbāá

Yēsū be trŭ 'dī'bée idekí kpá Yēsū rī rá.

Yēsū vé drāngará

(*Mátáyo 27:45-56; Lúkā 23:44-49; Yūwánī 19:28-30*)

³³ Kā mužú adrii ũtŭ mgbímgbi gé 'dīgé, āngŭ rī bī niġ kuú cġcġ vŭ drīgé sī céré, āngŭ rī nġ caá sá na ũndrēnā vé rī gé. ³⁴ Kā mužú adrii sá na ũndrēnā vé rī gé, Yēsū ní trezú ũ'dŭkó be urŭ 'dāá kīnī, “Elóyī, Ēlŏyī, lámā sābākātānī?” Íffífi ní kīnī, “Múngú mávé rī, Múngú mávé rī, ngá mī ní ma adizú rī ā'di?”

³⁵ 'Bá urŭko pá tu'bání 'dálé rī pi yġkí tā Yēsū ní átá 'dīri, kōpi nġkí íffífi ní kuyé, kōpi ní 'yozú kīnī, ĩri rī Ēlīyā rī zġ.

³⁶ Ágó āzi ní njuzú mužú lífā suzú vīnyō údrāpi gí ní agá, ĩri ní suzú peṭi sígé, suzú mužú urŭ Yēsū tġ gé peṭi alambaku sígé 'dāá, ā mvu rī, ĩri ní 'yozú kīnī, “Bá tēkí drī ndreé ká, dō Ēlīyā rī ímŭ ĩri pa peṭi alambaku rī sígé sī rá.”

³⁷ Yēsū ní trezú ũ'dŭkó be urŭ 'dāá, ĩrivé ídri ní kúru fŭzú.

³⁸ Bōngó ī ní Jó Múngú vé rī ā 'a eġizú rī' ní 'i āsízú ĩrī, í'dózú urŭ 'dāá, cġmgbá vŭgá nōó. ³⁹ Ūgalaku āngáráwá rī pi véš pá tuŭpi Yēsū ěndrēti gé rī kā ndreé Yēsū drā gí, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ádarú ágó 'dīri Mvā Múngú vé ní.”

⁴⁰ Ūkú urŭko'bée tukí pá kuú rará rú, kōpi tēkí nyo rí tā 'dīri ndreé. Kōpi āsámvú gé 'dāá, 'bá rī Māriyā Māgādēlénā pi Māriyā āzi rī be, Sálómē sī. Māriyā āzi 'dīri Yōkóbŭ mvā ũdŭ rī vé

† 15:28 15:28 Átángá vērēsī 28 agá 'dīri, búkū Mārākō vé ī ní sīí Gġrġkġ tġ sġ drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōkí sīí búkū Mārākō vé vŭlé rī agá rá. 15:28 15:28 Īsáyā 53:12 15:34 15:34 Sāwŭmā

22:1 † 15:38 15:38 Bōngó ī ní Jó Múngú vé rī ā 'a eġizú rī: Bōngó 'dīri eġikí Vūrā Uleterere rī pi āsámvú Vūrā Uleteretere rī be rī ānī. Atálágú āmbúgŭ rī 'yēnā aga fi bōngó rī agásī Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nġ, ā'diātāsīyā Múngú ri adri Vūrā Uleteretere dġipi pŭwŭpŭwŭ rī agá 'dāá. 'Í lā Lēvġtġkā 16; Mátáyo 27:51; Lúkā 23:45; Ēbérē 6:19-20; Ēbérē 9:1-7. § 15:39 15:39 Ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī: ĩri āngáráwá mŭdŭrŭlŭ ālu rī pi ē drī koópi ní.

éndrēpi, édrīpi ri Yósē 'i. ⁴¹ Āngū Gāliláyā vé rī gé 'dālē, ūkú 'dī'bée rikí Yēsū ā pámvú ūbīi, kōpi rikí kpá ĩri ē ĩzā koó ězī sī nī. Ūkú uruko kárakará mukí kōpi be trú Yērūsálēmā gá 'dālē.

Yēsū vé sīngará

(*Mātáyo 27:57-61; Lúkā 23:50-56; Yūwánī 19:38-42*)

⁴² Kā muų adrii ú'dú tōwú sī, ūtú rī ká rīi 'deé, ú'dú 'dāri ní adrii Yāhúdī rī pi vé ni rizú ĩ útúzá cazú ú'dú Sábátā vé rī gé rī* sī, ⁴³ ágó āzi rú ni Yósépā 'i, ĩri Ārīmātáyōgú, ĩri 'bá ĩ ní ĩnjī ĩnjī ni Yāhúdī rī pi vé 'bá tā lī' 'bá rī pi āsámvú gé, rī mālūngā Múngú vé úmvúlēsī ímúpi rī ūtéé. Nga muų ūrī ākó Yēsū vé āvū ā tā zīi Pīlātō tī gé. ⁴⁴ Pīlātō kā yīi kīnī Yēsū drā gí, sē ĩri ní āyāngará. ĩri ní ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī zizú ímúzú, lē nīi dō ádarú Yēsū drā gí. ⁴⁵ Ūgalaku rī ká lūú ĩri ní, Yēsū drā gí, ĩri ní kúru āvū Yēsū vé rī oyuzú sēzú Yósépā drígé. ⁴⁶ Yósépā ní kúru bōngó jezú, ĩri ní āvū rī 'd'úzá peṭi alambaku sígé 'dāásī vūgá nōó, ĩri ní ĩmūlūzú bōngó rī sī, jizú muųú sízú 'bú ĩ ní gaá lūú ĩnógósī ĩrá rú' 'bá gá rī agá. ĩri ní kúru ĩrá āmbúgú ni ĩgūzú, 'bú rī ē tī ōzūzú ānī cí. ⁴⁷ Māriyā Māgādēlénā pi, Māriyā Yósē éndrēpi be, kōpi ndrekí vūrā ĩ ní āvū rī sízú rī rá.

16

Yēsū vé íngángará drāngará gálēsīla rī

(*Mātáyo 28:1-8; Lúkā 24:1-12; Yūwánī 20:1-10*)

¹ Ú'dú Sábátā vé rī ká deų gí, Māriyā Māgādēlénā pi Māriyā Yōkóbū éndrēpi be, Sālómē sī,

kōpi jekí ūdu ngūupi ndrīndrī ni, kōpi lēki muų Yēsū vé āvū trīi ānī.

² Kā muų adrii Yīngā sī ū'būti, ūtú ní rīi ĩfūngará gá 'dīgé, kōpi ní 'dezu muųú 'būrēdrī gé 'dāá.

³ Kōpi ní rīi mungará gá létī gé 'dīgé, kōpi rikí ĩ uzīi ĩ āsámvú gé sī kīnī, ā'di ā gū rī 'bá ní ĩrá rī 'bú rī tī gé sī āmvé nī?

⁴ 'Bo kōpi ká caá, kōpi ndrekí gūki ĩrá āmbúgú 'dīri 'bú rī tī gé sī gārā gá gí! ⁵ Kōpi ní fizú muųú 'bú rī agá 'dāá, kōpi ndrekí kērimvá* āzi úri kuú drī éndēpi gélésī, su bōngó imvesírīlīlī akoóko rūkū ni. Sē kōpi ní ūrī.

⁶ Kērimvá rī ní 'yozú kīnī, "Lē ĩmi adrikí ūrī sī ku! Á nī rá ĩmi ri Yēsū Nāzērētāgú ĩ ní gbāá peṭi alambaku sígé rī ndā. Múngú inga ĩri gōó ídri rú gí! ĩri nōgó 'dāáyo. ĩmi ndrekí vūrā ĩ ní ĩrivé āvū 'bāzú rī 'dī. ⁷ Lē ĩmi mukí lūú 'bá ĩri ā pámvú ūbī' 'bá rī pi ní, agaápi rá rī, lē ĩmi lūki Pétērō ní kīnī, Yēsū ri 'de muųú ĩmi éndrēti gé sī āngū Gāliláyā vé rī gé 'dāá'dā, sū ĩri ní lūú ĩmi ní rī tīnī, ĩmi ca muų ĩri ĩsú 'dālē."

⁸ Ūkú rī pi ká ĩfūú 'bú rī agá 'dāásī, kōpi ē drī ábá céré céré, kōpi ā rú' 'bá yā kpīrīkpīrī, ūrī ĩmvú kōpi, kōpi ngakí njuú muųú óngú sī, kōpi lūki tā 'i ngaápi 'dīri 'bá āzi ní kuyé.

Yēsū 'i da 'i Māriyā Māgādēlénā éndrēti gé

(*Mātáyo 28:9-10; Yūwánī 20:11-18*)

⁹ †Ú'būti Yīngā sī, Yēsū kā íngá drāngará gálēsī, ĩri ní 'i 'dazú Māriyā Māgādēlénā ándúru ĩri ní índrī ūnjī ězīrī droó fūú drī ni gé sī rī éndrēti gé. ¹⁰ Māriyā Māgādēlénā ní muųú tā 'dīri

* **15:42** 15:42 Útúzá cazú ú'dú Sábátā vé rī gé rī: Ú'dú Sábátā vé rī ĩri 'dó ú'dú tōwú gé ūtú ní 'dengará. * **16:5** 16:5 Kērimvá: Kērimvá 'dīri mālāyīkā Múngú ní ĩpéé rī. 'Í lā Mātáyo 28:2. † **16:9** 16:9-20 Átángá véřēsī 9-20 agá 'dī'bée, búkú Mārākō vé ĩ ní sīi Gīrīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōki sīi búkú Mārākō vé vúlé rī agá rá.

ūlūzú 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bán, rī'bán īzāngā 'bā'bán, āā ngo'bán rī pi ní. ¹¹ Kōpi ká yī kīnī, Yēsū rī ídri rú, Māriyā ndre īri rá, kōpi ẹ'yīkí īrivé tā 'dīri kuyé.

Yēsū i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bán ĩrī ni pi ẹndrẹti gé
(Lúkā 24:13-35)

¹² Vúdrī ni gé, Yēsū ní 'i i'dazú índrészú ū'dū be túngú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bán ĩrī ni pi ẹndrẹti gé, ịsú kōpi rī fū mụzú kūrú Yērúsālémā vé rī agāsī āmvé. ¹³ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bán rī pi ká nñi áamá 'bán rī Yēsū 'i, kōpi ní njuzú gōzú vúlé, mụzú ūlūzú ī ọgụpịi ní, 'bo ọgụpịi ẹ'yīkí tā kōpi ní ūlūú 'dīri kuyé.

Yēsū ẹzi ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bán rī pi ní ẹzi ụ'dúkọ múké rī ūlūzú rī vé tā

(Mátáyo 28:16-20; Lúkā 24:36-49; Yūwánī 20:19-23; Ẽzị 1:6-8)

¹⁴ Vúdrī ni gé, Yēsū ní gōzú 'i i'dazú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bán mụdrí drī ni ālu, rī'bán ngá nya'bán rī pi ẹndrẹti gé. Átá kōpi drīgé ūkpō ūkpó, ā'diātāsīyā 'bán ívé íngángará ndre'bán rá rī pi ká ívé íngángará ā tā ūlūú kōpi ní, kōpi ẹ ẹsị mbamba, kōpi gākí tā rī ẹ'yīgá sī.

¹⁵ Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bán rī pi ní kīnī, "Īmi mụkí ụ'dúkọ múké Múngú vé rī ūlūú mụzú 'bán rī pi ní vū drīgé sī céré.

¹⁶ 'Bá ụ'dúkọ múké 'dīri ẹ'yīpị rá, āzini bātízīmū ịsúpị rá rī, īri ídri 'dáni'dáni rī ịsú rá. 'Bo 'bán ụ'dúkọ múké rī ẹ'yīpị kuyé rī, ī tā lị drī ni gé ūnjí. ¹⁷ 'Bá ma ẹ'yī'bán rá rī pi, kōpi ícọ tā āyāzú āyāyā ni pi 'o rá. Mávé rụ sī, kōpi índrī ūnjí údró fū 'bán rī pi drīgé sī rá, kōpi ícọ átá tị āndiāndí ī ní nñi kuyé ni pi sī rá. ¹⁸ Kōpi ícọ ĩnị rụ drī sī rá, kōpi mụkí dō kícú, kícú rī ícọ kōpi 'oó ūnjí ku. Kōpi ícọ drī

tī 'bán drā be rī pi drīgé, drā rī de kōpi rụ'bán gá sī rá."

Yēsū nga muú 'bū gé
(Lúkā 24:50-53; Ẽzị 1:9-11)

¹⁹ Úpí Yēsū ká átángá rī átá deé ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bán rī pi be gí, Múngú ní īri 'duzú mụzú 'bū gé 'dāá, mụ úrī Múngú vé drī ẹndẹpị gé. ²⁰ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī'bán rī pi ní mụzú ụ'dúkọ múké Múngú vé rī ūlūzú mụzú 'bán rī pi ní céré, Úpí vé ūkpō nga ẹzi kōpi rụ'bán gá rá, tā āyāzú āyāyā kōpi ní 'oó rī lū 'yozú kīnī, ụ'dúkọ múké kōpi ní ūlūú rī, īri tā áda.

Û'dúkò múké
Lúkã
ní sǐ rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ ã
ũlũngára

Búkũ 'dĩri Lúkã sǐ nĩ, sǐ kpá búkũ Ẹzì vé rĩ nĩ. Lúkã adri Yāhūdīgú ku, 'bo ímbákí ìri tã nǐ ambamba. Lúkã rĩ Ġĩrĩkǐgú, újã éşì Yēsũ rĩ ẹ'yǐzú rá. Lúkã pi rikí ẹzì ngaá Páulũ be trú, kòpi rikí ù'dúkò múké Yēsũ vé rĩ ùlũú 'bá rĩ pi ní. Búkũ ìri ní sǐ 'dĩri agá, ùlũ Yēsũ vé adringára ã tã, āzini ẹzì Yēsũ ní ngaá rĩ ã tã, tã ni ã fi rí 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rĩ pi drĩgè múké.

Búkũ 'dĩri agá, Lúkã sǐ tã kárakarã, ícókí ìşú búkũ uruko ù'dúkò múké vé rĩ pi agá ku. Lúkã sǐ Yūwánĩ bātízimũ sēepi rĩ vé ẗngará ã tã, sǐ Yēsũ vé ẗngará ã tã, āzini sǐ sã Yēsũ ní drĩ adrizú mvãṅã rú rĩ vé tã, āzini sǐ ẗ Yūwánĩ bātízimũ sēepi rĩ ní sēe rĩ vé tã. I'da lēngará Múngú ní 'bá rĩ pi lēzú céré rĩ vé tã. Yēsũ ùlũ tã rĩ pi nāpí sǐ, ùlũ Sāmāriyāgú éşì be múké rĩ vé tã (cápĩtã 10 gé), āzini ùlũ mvã ìpēřĩpi muzú rará rú rĩ vé tã (cápĩtã 15 gé), āzini ùlũ Yēsũ pi vé adringára 'bá mũfēngã u'du'bá rĩ pi be trú rĩ vé tã (cápĩtã 19 gé), āzini ẹzì kǐnĩ, 'bá tã ùnjí 'oópi rĩ ẹ'yĩ dō 'i rá, ìri ídri 'dání'dání rĩ ìşú rá, (cápĩtã 23 gá).

Lúkã ẹdĩ Índrí Múngú vé rĩ vé tã vú sǐ kárakarã, ẹdĩ kpá Yēsũ vé ẹzì ã tã ìndĩ, i'da kpá lẹtì Yēsũ ní

rizú Múngú rĩ zìzú rĩ vé tã ìndĩ. Búkũ rĩ vé ùdũ gé, ùlũ tã Yēsũ ní 'i i'dazú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi endrẹtì gé lókí ìri ní íngázú gòzú ídri rú drāngará gálēsĩ rĩ vé tã. Tã 'dĩ'bée lũ kǐnĩ, ádarú Yēsũ gō íngá adrii ídri rú dǐjã rá.

Tã ẹ drĩ 'dóngará

¹ Āmbúgú Tōfílĩ, 'bá kárakarã 'bĩkí tã Múngú ní ngaá 'bá āsámvú gé nõgò rĩ sǐ rá. ² Kòpi sǐkí tã 'bá rĩ pi ní ùlũú 'bá ní rĩ, 'bá tã rĩ ùlũ'bá rĩ pi ndrekí tã ì 'o'bá rĩ pi ì mǐ sǐ 'dóngará gá 'dãá. ³ Āmbúgú Tōfílĩ, á 'bã éşì tã rĩ pi ùñĩzú múké múké ìri ní 'i 'dóngará gá 'dãá, má ũşũ á lē tã 'i ngaápi rĩ sǐ sēe mí ní. ⁴ Ā'diātāsīyã mĩ nǐ rí 'yozú kǐnĩ tã ì ní ímbá mí ní rĩ, ìri tã áda.

Mālāyikã lũ Yūwánĩ Bātízimũ sēepi rĩ vé ẗngará ã tã

⁵ Lókí Ēròdē ní adrizú 'bāgú* rú āngũ Yūdáyã vé rĩ agá rĩ gé, átálágú† āzi rú ni Zākāriyã 'i. Ágò rĩ íbĩ ìfũú úyú atala rĩ pi vé rĩ agá, úyú Ābĩjã vé rĩ agá. Ūkú ni Ēlīsābētã íbĩ ìfũú úyú Áronã vé rĩ agá. ⁶ Kòpi ìřĩtrò tã 'o pĩrĩ Múngú endrẹtì gé, kòpi rĩ tãĩmbĩ Úpí vé rĩ 'du nga rá, āzini kòpi rĩ tã ì ní ẹzì rĩ 'du nga rá. ⁷ Kòpi ẗkí anji kuyé, ā'diātāsīyã Ēlīsābētã ní adrii úndó rú rĩ sǐ, kòpi ìřĩtrò dēkí kuú ārākã rú.

⁸ Û'dú ǎlu, Zākāriyã rĩ ẹzì ngaá Jó Múngú vé rĩ‡ agá 'dãá, ā'diātāsīyã ù'dú 'dãri gé, ngúlúmũ Ābĩjã vé rĩ pi rikí ẹzì rĩ

* **1:5** 1:5 'Bāgú Ēròdē: 'Bāgú 'dĩri vé rú ì zĩ Ēròdē Āmbúgú rĩ. Sã ì ní Yēsũ rĩ tìzú rĩ gé, Ēròdē Āmbúgú 'dĩri rú āngũ rĩ nĩ. † **1:5** 1:5 Átálágú: 'Bá Īsērélé vé rĩ pi āsámvú gé, 'yēṅã átálágú rĩ ròbòṅò zã Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá nĩ. Atala rĩ pi rĩ ìfũú úyú Lévĩ vé rĩ agá. ‡ **1:8** 1:8 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yēṅã ǎlukúta Yērūsālēmã gá 'dãá. Atala rĩ pi 'yēṅã rĩ ròbòṅò zã Jó rĩ agá 'dãá nĩ, sũ tãĩmbĩ Mósé vé rĩ ní 'yoó rĩ ẗnĩ. Múngú rĩ dǐ Vürã Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá.

ngaá nĩ. ⁹ Īpēkí Zākāriyā ri muḃ ẽjĩngũrũ zāá Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, sũ mērē atala rĩ pi vé rĩ ní lēé rĩ tĩñi. ¹⁰ Lóki ẽjĩngũrũ zázú rĩ kã ícò, 'bá í umú' 'bá rĩ pi rikí Múngú ri zĩĩ ãmvé.

¹¹ Kúru Úpí vé mālāyikāš ní índrészú Zākāriyā ẽndreṭi gé, mālāyikā rĩ tu pá vūrā ẽjĩngũrũ zázú rĩ gé drĩ ẽndepi gélesĩla. ¹² Zākāriyā kã mālāyikā rĩ ndreé, ẽsí ni tĩ rũcũ, ũrĩ imvũ ĩri ũnjĩ ũnjĩ. ¹³ 'Bo mālāyikā rĩ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Zākāriyā, mĩ 'o ũrĩ sĩ ku! Múngú yĩ mívé zĩngará gĩ. Mĩ ũkú ni Ēlīsābētā ri imú mí ní mvá ágó tĩ rá, 'í 'da mváná rĩ ā rũ Yūwání 'i. ¹⁴ Āyĩkō ri imú mi fũ ambamba, mi ũnjĩ ānĩ rá. 'Bá kárakarā pi imú ũnjĩ ĩ ní ĩri tĩĩ rĩ sĩ. ¹⁵ ĩri imú adri āmbúgú Úpí ẽndreṭi gé. Mvũ vĩnyō ku, āzini mvũ íwá ku, ĩri ẽpĩ Índri Uleterere rĩ* sĩ í'dózú ẽndreṭi agá 'dāá. ¹⁶ ĩri imú 'bá Īsērélē vé rĩ pi íjĩ kárakarā ĩgō ĩvé Úpí Múngú vúgá. ¹⁷ ĩri 'de muzú Úpí ní drĩdrĩ, Índri Uleterere rĩ ĩri ású, āzini ĩri ũkpō ĩsũ sũ Ēlīyā† vé rĩ tĩñi. ĩri imú anji ẽtēpĩi vé ẽsí újā, kōpi ĩvé anji lē ānĩ lēlē, āzini ĩri imú 'bá drĩ be ũkpō ũkpō rĩ pi újā tā nĩ sũ 'bá Múngú vé adri' 'bá pĩrĩ rĩ pi ní tā nĩ rĩ tĩñi, ĩri imú 'bá rĩ pi údé ku ũrē Úpí ri ũtēngará gá.”

¹⁸ Zākāriyā ní mālāyikā rĩ zizú kĩnĩ, “Ma ícò nĩ amá íngóni 'yozú kĩnĩ tā 'dĩri 'i nga rá? Á dē kú ārākā rú gĩ, mā ũkú ni dē kpá

ārākā rú gĩ.”

¹⁹ Mālāyikā rĩ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Ma Gābūrélē 'i. Ma ātí' 'bá Múngú vé ni, Múngú ĩpē ma imú mí ní ú' 'dúkó múké 'dĩri ũlũú. ²⁰ 'Í ndre drĩ ká, í'dózú āndrũ sĩ, mĩ tĩ ri ōzũ, mí atá ku, cĩngbá ĩ ní mváná rĩ tĩzú rĩ gé, ā' 'diātāsīyā mí ẽ'yĩ tā má ní 'yoó ĩri imú 'i nga sã pĩrĩ ni gé rĩ kuyé.”

²¹ 'Bá rĩ pi kã rĩi Zākāriyā ri tēé, kōpi rikí ũsũú kĩnĩ, Zākāriyā áwí Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá sã be ācò 'dĩni āsĩ. ²² Zākāriyā kã ifũú āmvé nōó, ícò átá kōpi be ku. Kōpi ní nĩzú amázú 'yozú kĩnĩ tā āzi 'i 'da 'i ĩri ní índrĩlĩkĩ agá Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá gĩ, gō rĩi kōpi ní tā rĩ ũlũú drĩ sĩ.

²³ Zākāriyā kã ívé ẽzĩ deḃ, ĩri ní mvizú muzú 'bēṭi. ²⁴ Tã 'dĩri ā vudrĩ gé, koro ũkú ni Ēlīsābētā ní 'a ĩsúzú, Ēlīsābētā adri mbāá tōwũ kú 'bēṭi. ²⁵ ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Tã Úpí ní 'oó mā rũ' 'bá gá nōri, 'dũ drĩnjá má drĩgē sĩ gĩ, sē 'bá rĩ pi ínjkáki mā drĩ ku.”

Mālāyikā lũ Yēsũ vé tĩngará ā tā

²⁶ Ēlīsābētā vé 'a rĩ kã mbaá caá mbāá āziyá, Múngú ní mālāyikā Gābūrélē ri ĩpēzú imúzú kũrũ Nāzērētā vé rĩ gé, āngũ Gālĩlāyā vé rĩ agá, ²⁷ ĩpē ĩri imú Māriyā adriipi kácáná rú Yōsēpā ní lēé jeé 'í ní ũkú rú rĩ vúgá, Yōsēpā ifũ úyú Dāwũdĩ† vé rĩ agá. ²⁸ Mālāyikā rĩ ní fizú ĩri vúgá 'dāá,

Š **1:11** 1:11 Mālāyikā: Mālāyikā rĩ pi índri, kōpi ri adri Múngú be 'bũ gé 'dálé, kōpi rũ' 'bá ákó. Múngú ri sã āzi sĩ kōpi ĩpē imú vũ drĩgē nōó ú' 'dúkó múké ívé rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní. * **1:15** 1:15 Índri Uleterere rĩ: Índri Uleterere rĩ Índri Múngú vé ni. Bũkũ Múngú vé rĩ kĩnĩ, ẽtēpĩ ri Múngú 'i, ĩrivé mvá Yēsũ ri Múngú 'i, āzini Índri Uleterere rĩ Múngú 'i. ẽtēpĩ ri, Mvōpĩ ri, āzini Índri Uleterere rĩ, kōpi Múngú ālu. 'Í lã Yūwání 1:1-18; Yūwání 8:41-42; ẽzĩ 5:3-4. † **1:17** 1:17 Ēlīyā: Ēlīyā ri nēbĩ, Múngú 'dũ ĩri muzú 'bũ gé idri rú, drā kuyé. Tĩkĩ ĩri ākūdē ílĩ rĩ ca mũdũrũlũ úrōmĩ (900), ĩsũ ākūdē tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã 1 'Bāgũ 17-21; 2 'Bāgũ 1-3. ‡ **1:27** 1:27 Dāwũdĩ: Múngú ĩpē Dāwũdĩ ri adrii 'bāgũ Īsērélē rĩ pi vé ni, ẽzĩ kĩnĩ, 'bāgũ ú'dĩ ri imú ifũ ĩrivé úyú agá, ĩri mālũngā rĩ rũ muzú 'dání'dání, 'bāgũ rĩ Yēsũ Kúrĩsītō 'i. 'Í lã Sāwũmā 132:11-12; ẽzĩ 2:30. Tĩkĩ Dāwũdĩ ri ĩsũ ākūdē ílĩ rĩ ca ẽlĩfũ ālu (1,000) gĩ, ílĩ 'dāri gé, ĩsũ tĩkĩ drĩ Yēsũ Kúrĩsītō ri kuyé. 'Í lã 1 Sāmũlē 16-30; 2 Sāmũlē 1-24; 1 'Bāgũ 1-2.

'yozú ìri ní kīnī, “Mōdó mí ní, sēkí mí ní tākiri gí, Úpí ri mí be trú.”

²⁹ Māriyā ē drī ábá céré céré tā mālāyíkā rī ní 'yoó rī sī, ri ūsūú 'í ẹsị agá 'dāá, mōdó 'dīri vé ífífí ǎ'di. ³⁰ Mālāyíkā rī ní 'yozú Māriyā ní kīnī, “Mí 'o ụrī sī ku. Múngú 'bā tākiri mí drīgé gí. ³¹ Mí ímú 'a ịsụ, mi mvá ágóná tị, 'í 'da rú ni Yēsūš 'i. ³² Ịri ímú adri ǎmbúgú, ị ímú ịri zị Mvá Múngú ǎmbúgú 'bá drīgé céré rī vé ni. Úpí Múngú ri ímú sē ịri ẹ'bịpị Dāwúđị vé mālūngā ru nī. ³³ Ịri ímú adri 'bāgú rú súrú Yókóbū* vé rī pi drīgé. Ịri ímú mālūngā ru muzú ụđđ ǎkó.”

³⁴ Māriyā ní mālāyíkā rī zizú kīnī, “Ma drī ágó ǎkó píri, tā 'dīri ímú 'i nga má rụ'bá gá íngóni ngóni?”

³⁵ Mālāyíkā rī ní 'yozú Māriyā ní kīnī, “Índrí Uleteré rī ímú mí ású, ǎzini ụkpō Múngú vé rī ímú mí ású rá. Mvá mí ní ímú tị rī, ịri adri uleteré, ị ịri zị Mvá Múngú vé ni. ³⁶ Mívé māríté Ẹlīsābētā rī nóni 'a be, ịri ímú mvá ágó tị rá, ịsúzú dē kú ǎrākā rú, 'a nì mba nóni caá mbāá ázịyá, 'bá rī pi rikí 'yoó kīnī ịri ụndó rú. ³⁷ Tā ǎzi Múngú ri ndēepi ni ǎlunáni 'dāáyo.”

³⁸ Māriyā ní 'yozú kīnī, “Ma ǎtí'bá Úpí vé ni. Tā rī ǎ nga 'i má rụ'bá gá sū mí ní 'yoó rī tịnị.” Kúru mālāyíkā rī ní ịri kuzú, ịri ní 'dezú muzú.

Māriyā mu Ẹlīsābētā vúgá

³⁹ Sā 'dāri gé, Māriyā ní 'dezú muzú rụ'bá sī kūrú ánga rú Yūdáyā vé rī gé 'dāá, ⁴⁰ ịri ní muzú kūrú Zākāriyā ní adrizú rī gé, ịri ní fizú Zākāriyā vé jó agá 'dāá, ịri ní Ẹlīsābētā ri ẹzịzú. ⁴¹ Ẹlīsābētā

kā Māriyā vé ẹzịngará 'dīri yị, mváná rī ní 'i úlózú Ẹlīsābētā agá 'dāá. Índrí Uleteré rī ní Ẹlīsābētā ri ásúzú. ⁴² Ịri ní 'í'dózú átázú ụ'dúkó be uru 'dāá kīnī, “Ụkú rī pi ǎsámvú gé, 'bākí tākiri mí drīgé gí, mvá mí ní ímú tị rī, 'bākí tākiri drī ni gé gí! ⁴³ 'Bo ngá sēepi Múngú ní ma ịnjịzú, ịri ní Úpí ẹndrẹpị ri ịpẹzú ímúzú ma ndrezú rī ǎ'di? ⁴⁴ Má kā mōdó mí ní sēé rī yị, koro mvá má agá rī adri ǎyíkō sī, úló 'i má 'a gá 'dāá. ⁴⁵ Múngú 'bā tākiri mí drīgé gí, ǎ'diātāsīyā mí ǎ'yī tā Úpí ní 'yoó ịri 'i nga mí rụ'bá gá rī rá.”

Māriyā ngo úngó Múngú ri íngúzú

⁴⁶ Māriyā ní 'yozú kīnī, “Má íngú Múngú ri ẹsị be céré.

⁴⁷ Má ē ẹsị ịsụ ǎyíkō Múngú ma Paápi rī sī.

⁴⁸ ǎ'diātāsīyā ma ǎtí'bá ị ní ndrēé kuú ẹzị ǎkó ni, Múngú ụsụ má tá gí.

Í'dózú ǎndrū muzú drīdrī, anjị ị ní ímú tị vúlé 'dī rī pi ímú 'yo kīnī, Múngú 'bā tākiri má drīgé gí,

⁴⁹ ǎ'diātāsīyā Múngú Ụkpō 'Dịpa 'o tá ǎmbúgú má rụ'bá gá gí, ịrivé rụ uleteré.

⁵⁰ Ẹsị ni ri adri ịdríkídri 'bá 'i ru'bá ruru rī pi ní muzú 'dáni'dáni.

⁵¹ Inga 'í drī ụkpō be rī tá 'ozú ǎni, ịré 'bá ǎfú rú rī pi kpélékpélé.

⁵² Ísị 'bá ǎngū ru'bá rī pi ịvé lúpá drīgé sī vúgá,

gō 'bá tá be mādā rī pi ingáá uru.

⁵³ Sē ngá múké nyaá 'bá ẹbịrị ní fụfụ rī pi ní, 'bo pē 'bá ǎ'bú be rī pi muzú drī be ule.

⁵⁴ Ko ịvé ǎtí'bá Ịsērélē vé rī pi ē ịzā rá.

§ 1:31 1:31 Yēsū: Rụ Yēsū 'dīri vé ífífí, Múngú ri 'bá paápi rī. * 1:33 1:33 Yókóbū: Yókóbū ri ǎBūrāmā mvọpị Ísákā vé mvá, ịri anjị be mụdrị drī ní ịrī, Múngú ụjá rụ ní zị Ịsērélē, ụyú ịrivé rī zịkí anjị Ịsērélē vé ni. Sā Yēsū vé rī gé, zịkí kọpi Yáhúđị. 'Í lā 'í'dóngará 25-50.

Ávĩ ùyõ 'í ní sōó lēzú éşĩ
İdríkídri 'bāzú kōpi ní 'dāri
ā tā sī kuyé.

55 Sō ùyõ 'bá é'bípi Ābūrámā† ní
İrivé úyú pi be kīnī, 'i adri
kōpi ní éşĩ be múké mužú
nyonyo.”

56 Māriyā áwí adrii Ēlisābētā vé
āngá 'dāā mbāā na, İri ní kuru
mvizú mužú 'bētĩ.

*Yūwānī Bātīzīmū sēepi rĩ vé
tīngará*

57 Sā Ēlisābētā ní mvāñá rĩ tīzú
rĩ kã ícõ, tĩ mvāñá rĩ ágõñá. 58 'Bá
İrivé jó gārā gá rĩ pi māríté rĩ pi
be kã yīi kīnī, Úpí 'bã éşĩ múké İri
ní, tĩ mvāñá rĩ gí, kōpi adrikí ānī
āyĩkõ sī.

59 Mvāñá rĩ kã adrii caá ú'dú
ārõ, Zākāriyā é'dípáa pi İrivé ündĩ
rĩ pi be, úmúkí ĩ mvāñá rĩ vé ágélé
ē tĩ līngará‡ gá, kōpi lēkí kōdõ
mvāñá rĩ vé étēpi vé rú Zākāriyā
'dĩri 'daá mvāñá rĩ ā rú'ba gá.
60 'Bo éndrēpi gā sī, kīnī, “Ā 'dakí
mvá rĩ ā rú Yūwānī.”

61 'Bá rĩ pi ní 'yozú kīnī, “Mivé
māríté rĩ pi āsámvú gé, 'bá āzi rú
be 'dīni 'dāāyo.”

62 Kuru kōpi rikí átá Zākāriyā
ní drĩ sī, kōpi lēkí nīi vú ni gé,
lē ā 'dakí mvá rĩ ā rú ā'di 'i.

63 Zākāriyā ní ngá kpolõ'bu ni
zizú, 'i sī rĩ mvāñá rĩ ā rú ānī, İri
ní mvāñá rĩ ā rú sīzú kīnī, “Rú ni
Yūwānī 'i.” 'Bá rĩ pi céré āyākí tā
'dĩri sī āyāyā. 64 Koro Zākāriyā ē
tĩ ní 'i zizú, ádra ni ní 'i oyuzú, İri
ní í'dózú átángá átázú, Múngú rĩ
íngúzú. 65 'Bá adri'ba İri ā gārā
gá rĩ pi ārēvú céré āyākí tā 'dĩri sī
āyāyā. 'Bá adri'ba āngū Yūdáyā

vé ánga rú rĩ gé rĩ pi ārēvú céré
rikí átá tā 'dĩ'bée sī. 66 'Bá tā 'dĩri
yī'ba rĩ pi ārēvú céré ngakí āyāā
tā 'dĩri sī āyāyā, kōpi ní zizú kīnī,
“Mvāñá 'dĩri úmvúlēsĩ ímú adri
'bá íngõni ni?” Ā'diātāsīyā kōpi
ndrekí, Úpí rĩ İri be trũ.

*Zākāriyā ngo úngó Múngú rĩ
íngúzú*

67 İndri Uletere rĩ ní mvāñá rĩ vé
étēpi Zākāriyā rĩ āsúzú, Zākāriyā
ní kuru ú'dúkõ íngápi Múngú
vúgálēsĩ rĩ ũlüzú kīnī,

68 “Ē íngúkí Úpí Múngú İserélē vé
rĩ íngúngū,
ā'diātāsīyā ímú ívé 'bá rĩ pi
paá gí.

69 Īpē 'bá ní 'bá ũkpõ be ni ímú 'bá
paá,
İpē íngázú ívé ātĩ'bagú
Dāwūdĩ vé úyú agá.

70 Úpí ezi tā 'dĩri kú ívé nēbĩŞ
uletere rĩ pi ní õtú İnogõsĩ,

71 kīnī, ĩ ímú 'bá pa 'bávé ari'ba rĩ
pi drĩgé sī,
āzini 'bá 'bā ndre'ba ũnjĩ rĩ pi
drĩgé sī rá.

72 Múngú kīnī 'i éşĩ rĩ adri
İdríkídri 'bávé étēpiĩ ní,
āzini 'i ívé ündĩ 'i ní ruyú
uletere rĩ vé tā ígá rá.

73 Sō ùyõ rĩ 'bá é'bípi Ābūrámā ní
74 kīnī, 'i 'bá pa 'bávé ari'ba rĩ pi
drĩgé sī rá,

'bá ngakí rĩ 'i ní ēzi ũrĩ ākõ,

75 ú'dú céré 'bá adrikí rĩ uletere,
āzini 'bá 'okí rĩ tā pĩrĩ 'i
ēndrēti gé.

76 Mā mvá rĩ, ĩ ímú mi zi nēbĩ
Múngú ũkpõ be 'bá rĩ pi
drĩgé céré rĩ vé ni,

† 1:55 1:55 Ābūrámā: Múngú zi Ābūrámā rĩ kīnī, ā ku ívé 'bá 'bētĩ āsámvú gé rĩ pi, ā ku ívé
āngū, ā 'de mužú āngū āzi ú'dĩ ní gé. Ābūrámā rĩ é'bípi Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ, tĩkĩ İri ilí élifũ ālu
mūdũrũlũ ārõ (1,800) gé, İşũ tĩkĩ drĩ Yēsũ rĩ kuyé. 'Í lã Í'dóngará 12-25. ‡ 1:59 1:59 Ágélé
ē tĩ līngará: Múngú lũ Ābūrámā ní kīnī, anji āgõ Ābūrámā vé rĩ pi adrikí dõ caá ú'dú ārõ gí,
lē ā ũlĩkĩ kōpi ā ágélé ē tĩ rá, lüzú kīnī, kōpi anji Múngú vé ni. 'Bá rĩ ā'yĩ dõ 'i ágélé ē tĩ sēé
lĩ gí, İri tāĩmbĩ Mósé vé rĩ 'du nga. 'Í lã Í'dóngará 17:9-14; Ēzi 15:1-5. § 1:70 1:70 Nēbĩ:
Múngú rĩ ívé tā átá nēbĩ rĩ pi ní, kōpi kuru İrivé ú'dúkõ rĩ ũlũ 'bá rĩ pi ní.

ã'diätäsīyā mi ímú mu drīdrī
Úpí ní létì údé.

⁷⁷ Mi ímú lū ìrivé 'bá rī pi ní, ì ícò
kòpi pa rá,

Múngú trū dō kòpi ìvé
ùnjìkányā agásī gí.

⁷⁸ Múngú ní adrií ẹsì be múké rī
sī,

ìri ímú 'bá ní ùtúná ìpē 'bū gé
'dāásī dī 'bá drīgé,

⁷⁹ Ìri ímú dī 'bá adri'bee ìnìná agá
rī pi drīgé,

ázini 'bá ri'ba drāngará
ùtē'ba rī pi drīgé,

ìri 'bá ní létì pìrì tākìrì ìsúzá ni
ì'da."

⁸⁰ Yūwánì ká mbaá, Índrì
Múngú vé rī sē ìri ní ùkpò.
Yūwánì adri āngū ā'wí cínýáfā
rú rī agá 'dāá cīngbá cazú ù'dú ì
ní ìri pèzú mužú 'bá Ìsèrélē vé rī
pi āsámvú gé rī gé.

2

*Yēsū vé tìngará
(Mātáyo 1:18-25)*

¹ Lókí 'dāri gé, 'bāgú āmbúgú
Rómā vé* Āgósītō sē tām̀bì kìnì,
lē 'bá Rómā vé rī pi céré, ā sīkì
kòpi ā rù bükū agá. ² ('Dìri rù ì
ní ì'dó sī drīdrī 'bá rī pi lāzú, ìsú
ākūdē Kūrìnyā ri gāvānā āngū
Sírīyā vé rī agá rī.) ³ 'Bá ālu ālu
nga mužú 'ì rù sī ìvé kūrú agá.

⁴ Kúru Yösépā pi ní ngazú āngū
Gālíláyā vé rī agá, kūrú Nāzèrētā
vé rī agásī, kòpi ní 'dezú mužú
āngū Yūdáyā vé rī gé, kūrú
Bètèlémē vé rī agá, ā'diätäsīyā
Yösépā ìfū úyú Dāwúđì vé rī agá.

⁵ Jì Māriyā ìri ní lēé jeé 'ì ní ùkú
rú rī mužú 'ì vúgá sī ìndì, ìsú
Māriyā ā 'a mba deęé gí, ìri ìlókò
tītì. ⁶ Kòpi ká rii adrií 'dālé, sā
Māriyā vé mvá rī tizú rī ní ícázú.

⁷ Māriyā ní ívé mvá káyú rī tizú
ágóná. Ìri ní ìm̀lüzú bōngó sī,
ìri ní 'bāzú lazú sōndúkū ānyāpá
rī pi ní rizú ngá nyazú rī agá.
'Bā mváná rī laá sōndúkū rī agá,
ã'diätäsīyā jó ùmú rī pi ní lazú rī
agá 'dāá, kòpi ìsúkì vūrā lazú ni
kuyé.

*'Bá kábìlō úcé' bá rī pi mālāyikā
rī pi be*

⁸ Ìnìná 'dāri sī, 'bá uruko kábìlō
úcé'ba ni pi rikì ìvé kábìlō ùtēé
ásé agá 'dāá. ⁹ Mālāyikā ālu
Úpí vé rī ní ìndrèzú kòpi ẹndrètì
gé, dīngará Úpí vé rī ní āngū
ìngbèrèzú kòpi ā gārā gá sī, sē
ùrì fù kòpi ambamba. ¹⁰ Kúru
mālāyikā rī ní 'yozú kòpi ní kìnì,
"Ìmi adrikì ùrì sī ku. Má ìjì ìmi ní
ù'dúkò múké, 'bá rī pi céré ímú
adri ānì āyìkò sī āmbúgú. ¹¹ Ìnìná
āndrū nōri sī, tìkì ìmi ní 'bá ìmi
Paápi ni gí kūrú Dāwúđì vé rī agá
Bètèlémē agá, ìri Úpí Kúrísítò†
'ì. ¹² Ngá ìmi ní ícózú ìri nīzú
ámázú rī ìri 'dìni, ìmi mužú ùdèngá
rī ìsú ìm̀lúkì bōngó sī, 'bākì ìri
laá sōndúkū ānyāpá rī pi ní ngá
nyazú rī agá."

¹³ Koro mālāyikā uruko
kárakarā íngákì 'bū gé 'dāásì,
kòpi umúkì ì mālāyikā ìndrèpi
'dìri be trù, kòpi rikì Múngú ri
íngú, rikì 'yoó kìnì,

¹⁴ "È íngúkì Múngú 'bū gé 'dāá rī
íngúngū,

tākìrì ā adri vū drīgé nōgò 'bá
Múngú ní āyìkò sē'ba rī pi
āsámvú gé."

¹⁵ Mālāyikā rī pi ká ì újā gđò
muų 'bū gé 'dāá, 'bá kábìlō úcé'ba
rī pi ní átázú ì āsámvú gé sī kìnì,
"Lē 'bā 'dekì mužú Bètèlémē gá

* **2:1** 2:1 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rī: Ìri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndiāndì rī pi agá rī pi
drīgé, āngū Yūdáyā vé rī drīgé, āngū Gālíláyā vé rī drīgé, āzini āngū Yāhúđì rī pi vé rī drīgé.
'Bá Rómā vé rī pi ìvé 'bāgú āmbúgú rī zì ìvé tì sī Kāyisārā. † **2:11** 2:11 Kúrísítò: Kúrísítò
ri 'bá ì ní ùdu dāá drī ní gé, lüzú kìnì Múngú ìpē ìri adrií 'bāgú rú. Èbèrē tì sī Kúrísítò ri ì zì
Māsiyā. 'Í lā Yūwánì 1:41.

'daá tá 'i ngaápi Úpí ní lüü 'bá ní r'ndreeé 'bã mị sī."

¹⁶ Kôpi alikí ĩ mužú rụ' 'bá sī, kôpi cakí Māriyā pi ịsụ Yōsépã be ùdéná rī sī, 'bākí ùdéná rī laá sòndúkũ ànyāpá rī pi ní ngá nyazú rī agá. ¹⁷ 'Bá kãbīlō úcé' 'bá 'dī' 'bée kã mužú caá mváná rī ndreeé, kôpi ùlũkí tá mālāyíkã rī ní lüü ĩ ní mváná rī ã tá sī rī 'bá rī pi ní céré. ¹⁸ 'Bá rī pi kã tá 'bá kãbīlō úcé' 'bá rī pi ní ùlũú 'dīri yī, sē kôpi ní àyāngará. ¹⁹ 'Bo Māriyā 'bã tá 'dī' 'bée céré kuú 'í ẹsị agá, rī tá ni ụsụ ẹsịsílẹ sī. ²⁰ 'Bá kãbīlō úcé' 'bá rī pi kã mvií gōó, kôpi rikí ñngará Múngú vé rī íngú, ã' diātāsīyā tá kôpi ní ndreeé, àzini kôpi ní yī rī nga 'i sụ mālāyíkã rī ní lüü ĩ ní rī tịni.

Jíkí Yēsũ ri i' daá Jó Múngú vé rī agá

²¹ Mváná rī kã adrií caá ú' 'dú ãrō, ĩ ní ágélẹ ni ē tị lizú, ĩ ní rụ ni 'dazú Yēsũ 'i, rụ 'dīri mālāyíkã lü nī drīdrī, ịsụ ãkūdē ẹndrẹpi rī drī 'a ãkó.

²² Māriyā pi Yōsépã be, kôpivé ú' 'dú lã' 'bī vé ifüzú yī agásí rī kã deę, kôpi ní mváná rī jizú mužú i' 'dazú Úpí ẹndrẹti gé Yērūsālémã gá 'daá, sụ tãimbị Mósē† vé rī ní lée rī tịni. ²³ Tãimbị Úpí vé rī 'yo kīnī, "Anji ãgō ĩ ní tị kãyú rī pi ãrėvú céré, ĩ kôpi sē Úpí Múngú ní." ²⁴ Kúru kôpi ní rōbõñõ§ sězú zázú sụ tãimbị Úpí vé rī ní 'yoó, "Ã sėkí ãmámũ ĩrī, dōku ù' bōlōgú ĩrī rī tịni."

Sĩmĩyónã ùlũ ú' 'dúkọ íngápi Múngú vúgálésĩ rī

† 2:22 2:22 Mósē: Yōsépã kã drãá gí, 'bãgú Ẹjẹpétó vé rī 'bã anji Ịsērėlẹ vé rī pi ẹzi ngáa tųgẹrī rú caá ilí mụdđrũlũ sụ (400). Kúru Múngú ní Mósē rī ịpẹzú ímúzú anji Ịsērėlẹ vé rī pi pazú adringará tųgẹrī rú rí agásí. Múngú sē tãimbị rī Mósē ní, ã lü anji Ịsērėlẹ vé rī pi ní, sězú ĩ ní tãimbị rī jizú tãimbị Mósē vé ni ãní. Tíkí Mósē rī ịsụ ãkūdē ilí rí ca ẹlífũ ãlu mụdđrũlũ sụ (1,400), ịsụ ãkūdē tíkí drī Yēsũ rī kuyé. 'Í lã Wũngará 2-24. 2:23 2:23 Wũngará 13:2, 12

§ 2:24 2:24 Rōbõñõ: Rōbõñõ 'dīri lü kīnī Māriyā pi Yōsépã be ngá ãkó. 'Í lã Lẹvítikã 12:8.

2:24 2:24 Lẹvítikã 12:8

²⁵ Lókí 'dāri gé, ágó āzi rī adri Yērūsālémã gá 'daá, rụ ni Sīmĩyónã 'i, ĩri tá 'o piri, ĩri rī Múngú rī zị ú' 'dú céré, ẹpi Ịndrĩ Uleteré Múngú vé rī sī, rī 'bá Ịsērėlẹ vé rī pi vé pangará ùtēé. ²⁶ Ịndrĩ Uleteré rī lü ĩri ní kīnī, ícó drī drãá ku, ĩri Kúrísitō Úpí Múngú ní ùmvúlésĩ ịpée rī ndre ùgbále, ĩri íbĩ drã ndō. ²⁷ Ú' 'dú 'dāri gé, Ịndrĩ Uleteré rī ko Sīmĩyónã ē drī mužú Jó Múngú vé rī ã bóró gá 'daá. Māriyā pi Yōsépã be, kôpi kã mváná Yēsũ rī jīi Úpí vúgá 'daá sụ tãimbị Mósē vé rī ní lée rī tịni, ²⁸ Sīmĩyónã ní mváná rī i' 'dúzú ruzú 'i drigé, ĩri ní Múngú rī íngúzú, ĩri ní 'yozú kīnī,

²⁹ "Úpí, ma átí' 'bá mívé ni, mī sē mã drã tá be kírí.

'Í 'o tá mí ní ẹzị rī gí.

³⁰ Á ndre 'bá ãngũ paapi,

³¹ mí ní ịpée 'bá céré pi ní rī gí.

³² Ịri ụtúná, ĩri Múngú rī i' 'da 'bá adri' 'bá Yãhũdĩ rú ku rī pi ní,

ịri sē 'bá rī pi 'bá Ịsērėlẹ vé rī pi íngúngũ!"

³³ Tá Sīmĩyónã ní 'yoó 'dīri sē Yōsépã pi Māriyā be àyākí ãní àyāyā. ³⁴ Kúru Sīmĩyónã ní kôpi ní tãkírí sězú, ĩri ní 'yozú Māriyā ní kīnī, "Mívé mváná 'dīri, 'bá urukọ Ịsērėlẹ vé rī pi ímú ĩri gã sī, ĩ ímú kôpi ĩrĩnã ãní rá, urukọ' 'bée ímú ĩrivé tá ã'yī rá, kôpi ímú ídringará ịsụ ãní rá. Kãdō ímú 'i i' 'daá, 'bá rī pi ĩri gã sī. ³⁵ Mvã 'dīri ímú tá 'bá rī pi ní rii ụsụ ĩ ẹsị agá 'dālẹ rī pi i' 'da céré ãmvé. Māriyā,

mî ẹ̀sì ri ìmú ìzāngā ìsú sù sòkí ìlì ǎco sī tìnjì.”

³⁶ Ûkú āzi nẹ̀bì, rú ni Ánā 'i, ìri Pānùélè ā mvá, ìri Āsérāzì, ìri ārākā rú. Kòpi ní ì jezú rì gé, kòpi adrikí ágó ni be caá ìlì ẹ̀zìrì, ágó rì ní drāzú. ³⁷ Ánā adri ọ̀wúzi rú, ìrivé ìlì ca pùkú ārò drì ni sù, ku Jó Múngú vé rì kuyé, ri Múngú ri ìnjì ọ̀túnjá pi ìnjìná be, ri 'i a'biì* ngá nyangárá sī, āzini ri Múngú ri zìjì. ³⁸ Ánā ní koro ícázú, ìsú ākūdē Sīmīyónā ri átá Māriyā pi ní Yōsépā be. Ánā ní Múngú ní ọ̀wò'dífò sèzú, ìri ní mváná rì vé tã átázú 'bá céré ri' 'bá Yẹ̀rúsālémā vé pangárá ütē' 'bá rì pi ní.

³⁹ Yōsépā pi Māriyā be, kòpi ká lā'bì tǎimbì Úpí vé rì ní lée rì 'oó deẹ́ céré gí, kòpi ní mvizú gōzú ìvé kùrú Nāzērētā vé rì gé āngū Gálíláyā vé rì agá 'dǎlé ùzi. ⁴⁰ Mváná rì mba ícá ùkpò be, tã nīngárá be, Múngú 'bā ẹ̀sì múké ìri ní.

Yẹ̀sù ri Jó Múngú vé rì agá

⁴¹ Ílì ālu ālu, Yẹ̀sù ẹ̀tẹ̀pì pi ẹ̀ndrẹ̀pì be, kòpi ri ẹ̀cì Yẹ̀rúsālémā gá ùmũ Ụ'dù Múngú ní Ẹ̀lìzú Jó rì pi tì gé sī rì ā nyangárá gá.† ⁴² Yẹ̀sù ká adrií ìlì be mụdrì drì ni ìrì, kòpi 'dekí mụy ẹ̀tẹ̀pì be ẹ̀ndrẹ̀pì sī ùmũ rì gé, sù ìvé mērè ní lée rì tìnjì. ⁴³ Ùmũ rì ká deẹ́, Yẹ̀sù ẹ̀tẹ̀pì pi ẹ̀ndrẹ̀pì be, kòpi ká rií mvií mụzú 'bẹ̀tì Nāzērētā gá 'dǎá, Yẹ̀sù áwí kuú vúlé Yẹ̀rúsālémā gá 'dǎá, ẹ̀tẹ̀pì pi ẹ̀ndrẹ̀pì be nìkí áamá kuyé. ⁴⁴ Kòpi ọ̀sùkí déna ìri 'bá ì ní rií ẹ̀cì tuú kòpi be trù rì pi ǎsámví gé, kòpi ẹ̀cìkí ọ̀tù njì. Kòpi ní kúru í'dózú

Yẹ̀sù ri ndázú ìvé mǎríté rì pi ǎsámví gé sī. ⁴⁵ Kòpi ká ìri ìsú kuyé, kòpi ní gōzú mụzú ìri ndázú vúlé Yẹ̀rúsālémā gá 'dǎlé. ⁴⁶ Ụ'dù na ā vùdrì gé, kòpi cakí mụy Yẹ̀sù ri ìsú Jó Múngú vé rì ā bóró gá, úrì kuú 'bá āngū ímbá' 'bá rì pi ǎsámví gé, ìri ri kòpívé tã yì, āzini ìri ri kòpi uzì tã sī. ⁴⁷ 'Bá rì pi ká tã nīngárá ìri ní átázú, āzini tã újázú rì yì, kòpi āyākí ǎní āyāyā. ⁴⁸ Yẹ̀sù ẹ̀tẹ̀pì pi ẹ̀ndrẹ̀pì be, kòpi ká ìri ndreé, sē kòpi ní āyāngárá. Ẹ̀ndrẹ̀pì ní 'yozú ìri ní kīnì, “Má mvá rì, 'bā mí ẹ̀tẹ̀pì be, 'bá rikí mi ndǎá ìzāngā ìzāngā rú. 'Í 'o 'bá 'dìni ǎsì?”

⁴⁹ Yẹ̀sù ní kòpi zìzú kīnì, “Ngá ìmi ní rizú ma ndázú rì ǎ'dì? Ìmi nìkí kuyé 'yozú kīnì, lē mǎ adri má Ẹ̀tẹ̀pì vé jó agá?” ⁵⁰ 'Bo tã ìri ní átá kòpi ní 'dīri fi kòpi drìgé kuyé.

⁵¹ Kúru ìri ní 'dezú mụzú kòpi be trù Nāzērētā gá 'dǎlé, 'dù kòpívé tã ngáá rá. 'Bo ẹ̀ndrẹ̀pì 'bā tã ì nga'bée 'dì'bée céré kuú 'í ẹ̀sì agá. ⁵² Yẹ̀sù mba tã nīngárá be, āzini mba rù' 'bá be múké múké. Múngú lē ìri rá, 'bá rì pi lèkí kpá ìri rá.

3

Yūwánì Bātízīmū sēepi rì vé tì sēngárá

(Mátayo 3:1-12; Mǎrākō 1:1-8; Yūwánì 1:19-28)

¹ 'Bāgú āmbúgú Rómā vé Tìbẹ̀rìyā rù mǎlūngā rì caá ìlì mụdrì drì ni tǔwù, ìsúzú Pónítìyō Pílátō ri gávānā āngū Yūdáyā vé

* **2:37** 2:37 A'bi: Sà āzi sī Yāhūdì rì pi ri ì a'bi, nyakí ínyá ku, kòpi ri ẹ̀sì 'bā rizú Múngú ri zìzú. † **2:41** 2:41 Ụ'dù Múngú ní Ẹ̀lìzú Jó rì pi tì gé sī rì: Yāhūdì rì pi ri ọ̀dù Múngú ní ọ̀tù ẹ̀lìzú Ìserélè rì pi vé jó rì pi tì gé sī Ẹ̀jẹ̀pétò gá 'dǎá rì vé tã igá. Ọ̀tù kòpi ẹ̀'bìpìjì ùbékì kǎbìlò ā ǎrì ìvé kẹ̀tẹ̀ ẹ̀ ẹ̀rife gá sī, sē Múngú ú'dì kòpi kuyé. Múngú ú'dì 'bá Ẹ̀jẹ̀pétò vé kǎbìlò ǎrì ùbè' 'bá ìvé kẹ̀tẹ̀ ẹ̀ ẹ̀rife gá sī kuyé rì pi vé anjì āgō kǎyú rì pi ùdrǎá 'bá ǎlu ǎlu vé 'bẹ̀tì ǎsámví gé sī rá. 'Í lā Wūngárá 12:17-28; Mátayo 26:2; Mǎrākō 14:1; Lúkã 2:41; Yūwánì 2:13; Ẹ̀zì 12:4; 1 Kōrínitò 5:7; Ẹ̀bérè 11:28.

rĩ agá, Ēródē* ru āngũ Gālíláyā vé rĩ nĩ. Ēródē édrĩpĩ Pilípũ ru āngũ Ítúrīyā vé rĩ pi Tūrākōnítĩ vé rĩ be, Lísānīyāsī ru ívé rĩ āngũ Ābīlēnē vé rĩ. ² Lókĩ 'dāri gé, Ānāsī pi Kāyāfā be, kōpi atala ambugu, ú'dúkó Múngú vé rĩ ní ícázú Zākāriyā mvópĩ Yūwānī vúgá āngũ ā'wĩ cinyáfā rú rĩ agá 'dāā. ³ Yūwānī ní mužú yīī Yáridénī vé rĩ ē mīlé gá sī, ri tĩ sēē mužú 'bá rĩ pi ní kīnī, 'bá rĩ pi ā újákĩ éšĩ, kōpi ā ruķĩ bātízīmũ, Múngú ā trũ rĩ kōpi ívé ūnjikānyā agásĩ rá. ⁴ Tā 'dirĩ nēbī Ísáyā sī ọtụ ínogósĩ ívé búkũ agá kīnī,

“Ū'dúkó 'bá āzi vé ni ri ọ'ụ āngũ ā'wĩ cinyáfā rú rĩ agá 'dāā, kīnī,

“Īmi údékĩ lẹtĩ Úpĩ ní, ĩmi útúkĩ lẹtĩ ĩrivé rĩ ā adri pĩrĩ.

⁵ Īmi ọtúkĩ āngũ í'bujá rú rĩ pi rá, ĩmi udíkĩ írā rĩ pi, āzini ĩmi gaki āngũ ánga rú rĩ pi, ā adri kpākpā,

Īmi útúkĩ lẹtĩ gōrōgō rú rĩ pi ē ícá pĩrĩ, ĩmi ọtúkĩ lẹtĩ 'bú rú rĩ pi ícá kpākpā.

⁶ 'Bá rĩ pi ímụ ūkpō Múngú ní āngũ pazú rĩ ndre ĩ mị sī.’

⁷ 'Bá bĩtríkā ímúkĩ, kōpi lēkĩ Yūwānī ā sē ĩ ní bātízīmũ,† Yūwānī ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi adri'bée sū ĩnī tĩnī 'dĩ'bée, ā'di ĩngbē ĩmī mị ápázú Múngú vé jíkó úmvúlésĩ ímụpi drĩdrĩ 'dīlé rĩ gé sī nĩ? ⁸ Lē ĩmi 'okĩ tā lūúpi 'yozú kīnī, ádarú ĩmi újákĩ éšĩ

ĩmivé ūnjikānyā agásĩ gĩ ni áyu, lē ĩmi rikĩ 'yoó, Ābūrāmā ri ĩmi é'bĩpĩ 'dĩni ku. Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, Múngú ri ícó írā anjíná 'dĩ'bée újā ufu anjíná Ābūrāmā vé ni‡ rú rá. ⁹ Múngú í'dụ ūbólú peṭi ā ulá ugazú rĩ 'í drígé gĩ, peṭi 'a'bée ū'a be múké ku rĩ pi ārēvú céré ĩ uga vūgá, ĩ kōpi 'dụ ú'bé áci agá.”

¹⁰ 'Bá bĩtríkā rĩ pi ní Yūwānī ri zizú kīnī, “Kúru lē 'bá 'okĩ ā'di?”

¹¹ Yūwānī ní újázú kōpi ní kīnī, “'Bá rĩ dō bōngó be ĩrĩ, ā sē ālu ni 'bá bōngó ákó rĩ ní, 'bá rĩ dō ānyāngā be, ā sē ānyāngā 'bá ānyāngā ákó rĩ ní.”

¹² 'Bá mūfēngā umbe jezú rĩ u'dụ'bá rĩ pi‡ ímúkĩ kpá Yūwānī vúgá, Yūwānī ā sē ĩ ní bātízīmũ. Kōpi ní ĩri zizú kīnī, “'Īmbápi, kúru lē 'bá 'okĩ ā'di?”

¹³ Yūwānī ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Lē ĩmi u'dúkĩ mūfēngā rĩ 'bá rĩ pi vúgá sī sū táimbĩ ní lēé rĩ tĩnī, ā u'dúkĩ āndō be ku.”

¹⁴ Āngáráwá uruķo ímúkĩ kpá Yūwānī ri zĩ kīnī, “Kúru lē 'bá 'okĩ ā'di?”

Īri ní újázú kōpi ní kīnī, “Ē éříkĩ 'bá āzi ā ngá ūkpō sī ku, āzini ā tōkĩ 'bá āzi ūnjō sī ku, lē ĩmi adrikĩ āyíkō sī ngá ĩ ní ĩmi ūfēzú rĩ sī.”

¹⁵ 'Bá rĩ pi rikĩ céré éšĩ 'bāá Kúrísítō ri ūtēzú, kōpi rikĩ ūsūú ĩ éšĩ agá 'dālē kīnī, déna Yūwānī ri Kúrísítō 'i.

¹⁶ Yūwānī ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ma ri ĩmi ní bātízīmũ rĩ sē yīī sī. 'Bo 'bá āzi ri ímụ vúlé 'dĩ'dĩ, ĩrivé āmbūgũ ndē mávé rĩ rá. Má ícó ĩrivé ngá pá gá rĩ vé bāá ọyụú bā ku. Īri ímụ ĩmi ní bātízīmũ sē

* 3:1 3:1 'Bāgú Ēródē: Ēródē 'dirĩ Ēródē Ānītípā 'i, ĩri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá. 'Í lā Mātáyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkã 3:1; Ēřĩ 4:27. Sā ĩ ní Yēsú ri tizú rĩ gé, Ēródē Āmbúgú 'dirĩ ru āngũ rĩ nĩ. 'Í lā Mātáyo 2:1-8; Lúkã 1:5. Vūdrĩ ni gé, 'bāgú āzi anigé rụ ni Ēródē Āgĩrípā, ĩri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvá vé mvá. 'Í lā Ēřĩ 12:1-13:1. 3:6 3:6 Ísáyā 40:3-5 † 3:7 3:7 Bātízīmũ: Ī ri 'bá rĩ pi ní bātízīmũ sē lūzú kīnī, kōpi újákĩ éšĩ ívé ūnjikānyā agásĩ gĩ, kōpi é'yīkĩ Múngú ri gĩ. ‡ 3:8 3:8 Anjĩ Ābūrāmā vé ni: 'Bá uruķo'bée ūsūkĩ kīnī ĩ dō anjĩ Ābūrāmā vé ni, Múngú ri ícó ĩ pa rá. § 3:12 3:12 'Bá mūfēngā u'dụ'bá rĩ pi: 'Bá mūfēngā u'dụ'bá 'dĩ'bée, kōpi Yāhūdĩ rĩ'bá mūfēngā u'dụ'bá 'bāgú āmbúgú Rómā vé rĩ ní rĩ. Kōpi ri mūfēngā rĩ u'dụ āmbúgú 'bāgú rĩ ní 'yoó kōpi ā u'dúkĩ rĩ ndē.

ũkpõ Índrí Uletere rĩ vé rĩ sĩ, āzini ācí sĩ. ¹⁷ Īri kòbì be drìgé ānyá ù'bjúú ānì, Īri ānyá rĩ ù'bjì, Īri ānyá rĩ vé fì* dā Īrá agá, Īri 'bí ní zā ve ācí drāpì ku ní sĩ.” ¹⁸ Yūwánì ũlū Múngú vé ù'dúkò múké rĩ 'bá rĩ pì ní lètì be āndiāndí.

¹⁹ 'Bo Yūwánì ní Ēròdē ē drì ĩnjázú Īri ní ědrìpì Pìlípū vé ũkú Ēròdíyā rĩ 'dujì 'í ní ũkú rú rĩ sĩ, āzini Īri ní tā ũnjì 'oó tré rĩ sĩ. ²⁰ Ēròdē gō ũnjìkānyā āzi 'oó agaá rá, 'du Yūwánì rĩ 'beé jó āngū ũ'yìzú rĩ agá.

Yūwánì sē Yēsū ní bātízimū
(*Mātáyo 3:13-17; Mārākō 1:9-11*)

²¹ Sā Yūwánì ní rizú 'bá rĩ pì ní bātízimū sēzú rĩ gé, sē kpá Yēsū ní bātízimū ĩndí. Yūwánì ká ríí Múngú rĩ zìjì, 'bù ní 'i zìzú, ²² Índrí Uletere rĩ ní isìzú imúzú sũ āmámū tìní, úrízú Yēsū drìgé. Kúru ù'dúkò ní ikúzú 'bù gé 'dāāsì kìnì, “Mi Mvā māvé nì, á lē mi ambamba, ma āyìkō sĩ mí sĩ.”

Ē'bjìpì Yēsū vé rĩ pì
(*Mātáyo 1:1-17*)

²³ Yēsū ká ívé ězì 'í dó, ĩsú ĩrivé ĩlí rĩ ílókō ca pùkù na. 'Bá rĩ pì céré ũsùkì kìnì, Īri Yōsépā ā mvá, Yōsépā rĩ Héli ā mvá, ²⁴ Héli rĩ Mātátā ā mvá, Mātátā rĩ Lévī ā mvá, Lévī rĩ Mēlékī ā mvá, Mēlékī rĩ Yānáyī ā mvá, Yānáyī rĩ Yōsépā ā mvá, ²⁵ Yōsépā rĩ Mātátíyā ā mvá, Mātátíyā rĩ Āmósā ā mvá, Āmósā rĩ Nāhúmū ā mvá, Nāhúmū rĩ Ēsélí ā mvá, Ēsélí rĩ Nāgáyī ā mvá, ²⁶ Nāgáyī rĩ Mátā ā mvá, Mátā rĩ Mātátíyā ā mvá, Mātátíyā rĩ Sēmēyínì ā mvá,

Sēmēyínì rĩ Yōsékē ā mvá, Yōsékē rĩ Yódā ā mvá, ²⁷ Yódā rĩ Yōnānā ā mvá, Yōnānā rĩ Rēsā ā mvá, Rēsā rĩ Zērūbābélā ā mvá, Zērūbābélā rĩ Sālītíyélē ā mvá, Sālītíyélē rĩ Nérí ā mvá, ²⁸ Nérí rĩ Mēlékī ā mvá, Mēlékī rĩ Ádī ā mvá, Ádī rĩ Kōsāmā ā mvá, Kōsāmā rĩ Ēlēmādāmā ā mvá, Ēlēmādāmā rĩ Ērē ā mvá, ²⁹ Ērē rĩ Yósūwā ā mvá, Yósūwā rĩ Ēlízérē ā mvá, Ēlízérē rĩ Yōrímā ā mvá, Yōrímā rĩ Mātátā ā mvá, Mātátā rĩ Lévī ā mvá, ³⁰ Lévī rĩ Sīmīyōnā ā mvá, Sīmīyōnā rĩ Yúdā ā mvá, Yúdā rĩ Yōsépā ā mvá, Yōsépā rĩ Yōnámū ā mvá, Yōnámū rĩ Ēlīyākímā ā mvá, ³¹ Ēlīyākímā rĩ Mēléyā ā mvá, Mēléyā rĩ Ménā ā mvá, Ménā rĩ Mātátā ā mvá, Mātátā rĩ Nātānā ā mvá, Nātānā rĩ Dāwúđì ā mvá, ³² Dāwúđì rĩ Yēsē ā mvá, Yēsē rĩ Ōbédē ā mvá, Ōbédē rĩ Bōójā ā mvá, Bōójā rĩ Sālīmóní ā mvá, Sālīmóní rĩ Nāsónā ā mvá, ³³ Nāsónā rĩ Āmīnādābā ā mvá, Āmīnādābā rĩ Ādīmínì ā mvá, Ādīmínì rĩ Ārínì ā mvá, Ārínì rĩ Ēzírónā ā mvá, Ēzírónā rĩ Pērézì ā mvá, Pērézì rĩ Yúdā ā mvá, ³⁴ Yúdā rĩ Yōkóbū ā mvá, Yōkóbū rĩ Īsákā† ā mvá, Īsákā rĩ Ābūrāmā ā mvá, Ābūrāmā rĩ Térā ā mvá, Térā rĩ Nāhórā ā mvá, ³⁵ Nāhórā rĩ Sērúgā ā mvá, Sērúgā rĩ Réwū ā mvá, Réwū rĩ Pēlégē ā mvá,

* **3:17** 3:17 Ānyá rĩ vé fì, āzini 'bí ní: Ānyá rĩ vé fì, ĩri 'bá Yēsū Kúrísítò rĩ ě'yì' 'bá gí rĩ pì, 'bí ní, ĩri 'bá Yēsū Kúrísítò rĩ ě'yì' 'bá kuyé rĩ pì. † **3:34** 3:34 Īsákā: Īsákā rĩ mvá Múngú ní ězìjì Ābūrāmā ní rĩ. 'Í lā Í'dóngárā 17-35.

Pëlégē ri Ēbérē ā mvá, Ēbérē ri Sélā ā mvá,
³⁶ Sélā ri Kāyīnānā ā mvá, Kāyīnānā ri Ārīpākāsādā ā mvá,
 Ārīpākāsādā ri Sémē ā mvá, Sémē ri Núwā ā mvá,
 Núwā ri Lēmékē ā mvá, ³⁷ Lēmékē ri Mētūsélā ā mvá,
 Mētūsélā ri Ēnókā ā mvá, Ēnókā ri Yāredē ā mvá,
 Yāredē ri Māhālālélī ā mvá, Māhālālélī ri Kēnānā ā mvá,
³⁸ Kēnānā ri Ēnósā ā mvá, Ēnósā ri Sétē ā mvá,
 Sétē ri Ādāmā† ā mvá, Ādāmā ri, Múngú gbi ĩri nī.

4

Ādróko ũ'bī Yēsū ri

(Mátayo 4:1-11; Mārakō 1:12-13)

¹ Yēsū kā ĩfūú yīī Yáridénī agásī, Índrí Uleterē rī ní ĩri ásúzá, Índrí Uleterē rī ko ĩri ē drī mužú āngū ā'wí cínýfā rú rī gé 'dāá, ² 'Dālē ādróko* ũ'bī Yēsū ri ũ'dú pūkú sū. Ŭ'dú 'dī'bée agá, nya ngá āzi kuyē, ēbīrī fū ĩri rá.

³ Ādróko rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Mí dō Mvā Múngú vé nī, mí újā írā mvá 'dīri ufuú pánga rú."

⁴ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Síkí búkū Múngú vé rī agá kīnī, 'Bá ícō adrii ídri rú 'yéjā ānyāngā sī ku.' "

⁵ Ādróko rī ní ĩri jīzú tuzú ánga drīgé urugégé 'dāá, ĩri ní āngú vū drīgé rī pi i'dazú ĩri ní céré. ⁶ ĩri ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Ma sē mí āngū vū drīgé nō'bée rú céré nī, ngá ũnyī be rī pi ārēvú céré, ma sē

mí ní, ā'diātāsīyā sēkí kōpi kú má drīgé, ma ícō sē 'bá má ní lée rī ní rá. ⁷ Mí ũtī dō kūmūcí ma ĩnjīzú rá, ma ngá rī pi ārēvú sē céré mí ní."

⁸ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Síkí búkū Múngú vé rī agá kīnī, 'Lē mí ĩnjī 'yéjā Úpí Múngú mívé rī áyu, mí nga ĩri ní ēzī.' "

⁹ Ādróko rī ní Yēsū ri jīzú mužú Yērúsálémā gá 'dāá, ĩri ní Yēsū ri jīzú tuzú Jó Múngú vé rī drīgé urū 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnī, "Mí dō Mvā Múngú vé nī, 'í wa vūgá 'dāá. ¹⁰ Ā'diātāsīyā síkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī,

" 'Múngú ri ívé mālāyíkā rī pi ĩpē ímú mí ĩzā ko rá, ¹¹ kōpi mí ko ĩ drīgé urū 'dīgé, mí sī rí mí pá írā rú' 'bá gá ku.' "

¹² Yēsū ní újázú ādróko rī ní kīnī, "Síkí búkū Múngú vé rī agá kīnī, 'Lē mí ũ'bī Úpí Múngú mívé rī ku.' "

¹³ Ādróko kā Yēsū ri ũ'bī lētī be āndīāndí tí, ĩri ní Yēsū ri kuzú kuú 'dāá, 'í íbī rí ĩgōó ndō.

Yēsū í'dó ēzī ngaá Gālíláyā gá

(Mátayo 4:12-17; Mārakō 1:14-15)

¹⁴ Yēsū ní 'i újázú gōzú āngū Gālíláyā vé rī gé 'dālē, Índrí Uleterē rī vé ũkpō ású ĩri rá. ĩrivé tā ayi mužú āngū rī agásī céré. ¹⁵ Yēsū ri 'bá rī pi ímbá Jó Múngú ri Zízú rī pi† agásī, 'bá rī pi ārēvú céré íngúkí ĩri rá.

'Bá Nāzērētā vé rī pi gākí Yēsū ri sī

(Mátayo 13:53-58; Mārakō 6:1-6)

† **3:38** 3:38 Ādāmā: Ādāmā ri 'bá Múngú ní í'dó gbii drīdrī rī. ĩri étēpi 'bá vū drīgé rī pi vé ní céré. ĩrivé ũkú Évā ri ēndrēpi 'bá vū drīgé rī pi vé ní céré. 'Í lā í'dóngará 1-5. * **4:2** 4:2 Ādróko: Ādróko vé rú Sātānā 'i, ĩri āmbúgú índrí ũnjí rī pi drīgé, gā tā Múngú vé ri 'dugá ngagá sī 'bū gé 'dālē. Múngú ídró ādróko ri índrí ũnjí rī pi be 'bū gé 'dāásī nī. 'Í lā í'dangará 12:7-9. **4:4** 4:4 Dētōrōnómē **8:3** **4:8** 4:8 Dētōrōnómē 6:13 **4:11** 4:11 Sāwúmā 91:11-12

4:12 4:12 Dētōrōnómē 6:16 † **4:15** 4:15 Jó Múngú ri Zízú rī: Yāhūdī rī pi vé Jó Múngú ri Zízú rī pi kárákará kūrū rī pi agásī āndīāndí, kōpi ri ĩ úmú Búkū Múngú vé rī lā, āzini kōpi ri Múngú ri ĩnjī Ŭ'dú Sábátā vé rī gé.

16 Yēsũ ní 'i újázú gōzú vúlé Nāzērētã gá, vūrã ìri ní mbazú rĩ gé 'dãá, ù'dù Sábátã vé rĩ gé, † ìri ní 'dezú mužú Jó Múngú ri Zìzú rĩ agá 'dãá, sũ ìri ní rii 'oó nǝĩ rĩ tĩnĩ. Ìri ní ngazú uru sĩ Búkũ Múngú vé rĩ lãzú. 17 Ì ní búkũ nēbĩ Ìsáyã vé rĩ 'dùzú sēzú drĩ ni gé. Ìri ní búkũ rĩ zìzú, ìsũ vūrã ì ní sĩ kìnĩ,

18 “Índrí Uleteré Úpí vé rĩ ású ma gí, ã'diãtãsiyã ìpē ma ímú ù'dúkò múké rĩ ùlũú 'bã ngá ãkó rĩ pi ní.

Ìpē ma ímú 'bã ì ní ù'yĩ jó agá rĩ pi vé oyungará ã tã ùlũú, ãzini 'bã mĩ be ēšĩ 'bã gí rĩ pi vé ãngũ ndrengará ã tã ùlũú,

'bã ì ní kòpi ē drĩ ọrũ rĩ pi ē ìsúkí rí drĩwãlã.

19 Lókí Úpí ní lēzú éšĩ múké 'bãzú 'bã rĩ pi ní rĩ ícò gí, ìpē ma ímú tã ni ùlũú.”

20 Yēsũ ní búkũ rĩ ùpĩzú, ìri ní sēzú 'bã riipi búkũ rĩ ã tã mbaápi rĩ drĩgé, ìri ní úrízú vũgá. 'Bã Jó Múngú ri Zìzú rĩ agá rĩ pi ãrēvú céré 'bãkí mĩ rizú ìri ndrezú. 21 Kúru ìri ní 'yozú 'bã rĩ pi ní kìnĩ, “Búkũ Múngú vé má ní lãá, ìmi ní yĩ ãndrũ 'dĩri, tã ni nga 'i fũú tĩ ni gé gí.”

22 'Bã rĩ pi ãrēvú céré ngakí átã kìnĩ, ìri múké, kòpi ãyãkí tã ìri ní átã múké 'dĩri sĩ rá, kòpi ní rizú ì uzìzú ì ãsãmvú gé sĩ kìnĩ, “Mvã 'dĩri adri nyo Yōsēpã mvòpĩ 'i kuyé?”

23 Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, “Ádarú ìmi ímú átã má ní nãpĩ sĩ 'dĩni, 'Mi riipi ãngũ ídrĩpi rĩ, mí ídrĩ mí ùlũngu! Tã 'bã ní yĩ mí ní 'oó Kãpãrãnãumã gá 'dãlè rĩ, lè mí 'o kpã mívé kũrũ agá nõgó.”

24 Yēsũ ní gōzú 'yozú kìnĩ, “Ádarú á lè 'yoó ìmi ní 'dĩni, 'bã rĩ dõ nēbĩ, ìnjĩkí ìri ìrivé kũrũ agá ku. 25 Ádarú á 'yo ìmi ní 'dĩni, ọtũ lókí Èliyã rú rĩ pi kárakarã ãngũ Ìsērélè vé rĩ agá, ìlĩ ná ãlĩ sĩ, yĩigó 'dĩ kuyé, ēbĩrĩ 'de ùnjĩ ùnjĩ ãngũ rĩ agásĩ céré. 26 'Bo Múngú pē nēbĩ Èliyã ri mužú ọwuzĩ Ìsērélè vé rĩ pi vúgá kuyé, pē ìri mužú ọwuzĩgógó adriipi kũrũ Zãrēfãtã vé rĩ agá rĩ vúgá, ãngũ Sídónã vé rĩ agá. 27 Ọtũ lókí nēbĩ Èlisã* vé rĩ gé, 'bã ùfú† ní nyaã rĩ pi kárakarã ãngũ Ìsērélè vé rĩ agá 'dãá, 'bo 'bã ãzi ùfú ní deę rũ 'bã ni gé sĩ ni 'dãáyo, 'yēnã ùfú rĩ de Nãmãnã† Sírĩyãgũ rĩ rũ 'bã gá sĩ.”

28 'Bã adri 'bã Jó Múngú ri Zìzú rĩ agá rĩ pi kã tã 'dĩri yĩ, kòpi ē éšĩ ve ùnjĩ ùnjĩ. 29 Kòpi ní ungazú uru, kòpi ní ìri zezú mužú kũrũ rĩ agásĩ ãmvé. Kòpi jĩkí ìri mužú ánga ì ní kũrũ rĩ sìzú rĩ drĩgé 'dãá, kòpi lèkí kòdò ìri zeé 'deé wĩlĩwĩlĩ agá 'dãá. 30 'Bo Yēsũ ní 'dezú mužú 'bã bĩrĩkã rĩ pi ãsãmvú gé sĩ 'dĩisĩ rá, ìri ní kòpi kuzú.

Yēsũ dro índri ùnjĩ fũú ágó ãzi drĩgé sĩ

(Mārãkò 1:21-28)

31 Kúru Yēsũ ní 'dezú mužú kũrũ Kãpãrãnãumã vé rĩ gé, ãngũ

† 4:16 4:16 Ù'dù Sábátã vé rĩ: Ù'dù 'dĩri Yãhũdĩ rĩ pi ní rizú uvuzú rĩ, ãzini kòpi ní rizú Múngú ri zìzú rĩ. Yãhũdĩ rĩ pi ri ù'dù 'dĩri vé tã ígã kìnĩ, Múngú gbĩ 'bũ pi vũ be nĩ, ãzini Múngú pa ì adringará tũgērĩ rú rĩ agásĩ nĩ. Ù'dù Sábátã vé rĩ Yãhũdĩ rĩ pi ri zì ù'dù ézĩrĩ, 'bo Kēlĩkò rĩ pi ri zì ù'dù áziyã. 'Í lã Wũngará 20:8-11; Dětõrõnómè 5:12-16. 4:19 4:19 Ìsáyã 61:1-2 § 4:26 4:26 Ọwuzĩgógó: Ọwuzĩgógó 'dĩri adri 'bã Ìsērélè vé ni kuyé. 'Í lã 1 'Bãgú 17:1-24.

* 4:27 4:27 Èlisã: Èlisã gõ adrii nēbĩ Múngú vé ni Èliyã ã vudrĩ gé. 'Í lã 1 'Bãgú 19; 2 'Bãgú 2-13. † 4:27 4:27 Ùfú: Tãjmbj Mósè vé rĩ kìnĩ, 'bã ùfú ní nyaã rĩ ìri ãzãvũ rú, ã'yĩkí ìri adrii 'bã Ìsērélè vé rĩ pi ãsãmvú gé ku. Lè dõ drã rĩ ã de 'i rũ 'bã gá sĩ rá, ìri mu 'i 'da átãlágú rĩ èndrēti gé, átãlágú rĩ ìri ndre, ìri 'yo drã rĩ de rũ 'bã ni gé sĩ gí. 'Í lã Lēvĩtĩkã 14:1-32. ‡ 4:27 4:27 Nãmãnã: Nãmãnã adri 'bã Ìsērélè vé ni kuyé. 'Í lã 2 'Bãgú 5:1-27.

Gãliláyã vé rĩ agá, ri 'bá rĩ pi ímbá ú'dú Sábátã vé rĩ gé. ³² 'Bá rĩ pi áyãkí tã ĩri ní ímbá rĩ sĩ rá, ã'diãtãsiyã tã ĩri ní átã rĩ úkpõ be.

³³ Ú'dú ãlu, Yësũ kã adrií Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dãá, ágó ãzi índrí ũnjíS ní fíi drĩ ni gé ni kpá 'dãá'dã, ágó rĩ ní trezú ú'dúkó be uru 'dãá kĩnĩ, ³⁴ "Á! Yësũ Nãzëretãgú rĩ, ngá mí ní lée 'bá vúgá rĩ ã'di? Mí ímú 'dĩri 'bã 'dij? Á nĩ mi rá! Mí 'Bá Uleterë Múngú vé ni."

³⁵ Yësũ ní trezú índrí ũnjí rĩ drĩgë kĩnĩ, "Mí újĩ kĩri. 'Í fũ ágó 'dĩri drĩgë sĩ!" Índrí ũnjí rĩ ní ágó rĩ 'duzú a'bezú vúgá 'bá rĩ pi andregá 'dĩgë, ĩri ní ngazú kpuzú muzú, 'o ágó rĩ ũnjí kuyé.

³⁶ 'Bá rĩ pi cérë áyãkí tã 'dĩri sĩ áyãyã, kòpi rikí ĩ uzijĩ ĩ ásámvú gé sĩ kĩnĩ, "Tã ágó 'dĩri ní átã 'dĩri íngóni? ĩri ri átã úkpõ be, ĩri ri 'yo índrí ũnjí rĩ pi ní, kòpi ã fũkí ãmvé 'bá rĩ pi drĩgë sĩ, kòpi nga fũ rá." ³⁷ Yësũ vé tã ayi muzú ãngũ 'dãri agásĩ cérë.

Yësũ idrí 'bã kárakarã

(Mátáyo 8:14-17; Mãrákõ 1:29-

34)

³⁸ Yësũ ní füzú Jó Múngú ri Zizú rĩ agásĩ, ĩri ní 'dezú muzú Sĩmõnã vé ãngá. Ca muú ĩsú Sĩmõnã ĩdrëpi ri drã rú, rú'bã ni ko gbĩrĩlĩ. 'Bã ãlu ãlu ní Yësũ ri mãzú kĩnĩ, "Mí ídrĩ 'bã ní ũkú nõri fõ!" ³⁹ Yësũ ní 'i útrúzú ĩnyĩnãgã ũkú rĩ vé gbóló gãrã gã 'dãá. ĩri ní 'yozú kĩnĩ, drã rĩ ã nga ũkú rĩ drĩgë sĩ. Drã rĩ ní dezú ũkú rĩ rú'bã gã sĩ, koro ĩri ní íngázú uru, ĩri ní ínyã á'dízú sëzú kòpi ní.

⁴⁰ Útũ rĩ kã 'deé, 'bã rĩ pi ní ĩvé 'bã drã be ãndiãndĩ rĩ pi ijizú Yësũ vúgã nõõ, ĩri ní drĩ 'bãzú 'bã drã

be 'dĩ'bée drĩgë sĩ ãlu ãlu cérë, ĩri ní kòpi ídrízú. ⁴¹ Índrí ũnjí rĩ pi ní úkpúzú 'bã kárakarã rĩ pi drĩgë sĩ, rikí útré ú'dúkó be uru 'dãá kĩnĩ, "Mí Mvã Múngú vé ni!" 'Bo Yësũ ní trezú kòpi drĩgë kĩnĩ, lë kòpi ã újĩkĩ kĩri, ã'diãtãsiyã kòpi nĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, ĩri Kúrĩsitõ 'i.

⁴² ãngũ rĩ kã ówú, Yësũ ní füzú muzú vũrã 'bã ãkó ni gé. 'Bã rĩ pi ní 'dezú rizú ĩri ndãzú. Kòpi kã ĩri ĩsú, kòpi lëkĩ kòdõ ĩri ugaá ã mu ílélé ku. ⁴³ 'Bo Yësũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, "Lë mã ùlũ kpá ú'dúkó múké mãlũngã Múngú vé rĩ ã tã muzú kũrũ urukõ'bée agásĩ ĩndĩ, ã'diãtãsiyã ĩpëkĩ ma ëzĩ 'dĩri ngaá." ⁴⁴ Kuru Yësũ ní éçizú ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ùlüzú muzú Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agásĩ, ãngũ Yũdáyã vé rĩ agásĩ cérë.

5

'Bã Yësũ ní 'dó zijĩ drĩdrĩ ímú 'i pámvú ùbũ rĩ pi

(Mátáyo 4:18-22; Mãrákõ 1:16-20)

¹ Ú'dú ãlu, Yësũ kã ríi tĩ Múngú vé rĩ ùlũú yĩĩ bãlãlã Gënësãretã* vé rĩ tĩ gé 'dãá, 'bã bĩtrĩkã trakĩ ĩri ã gãrã kũrũ, rikí tĩ Múngú vé rĩ yĩ.

² Yësũ ní kũlũmgba ĩrĩ ndrezú yĩĩ bãlãlã rĩ tĩ gé 'dãá, 'bã ĩ'bĩ 'be'bã rĩ pi kukĩ kũlũmgba rĩ pi kú nĩ, kòpi ri ĩvé ímbá ũjĩ. ³ Yësũ ní tuzú fizú kũlũmgba Sĩmõnã vé rĩ agá. ĩri ní 'yozú Sĩmõnã ní ã ze kũlũmgba rĩ fizú yĩĩ agalé rú mãdã. ĩri ní kuru úrizú kũlũmgba rĩ agá 'dãá, ĩri ní 'bã bĩtrĩkã rĩ pi ímbázú.

⁴ Yësũ kã átãngã rĩ átã deé, ĩri ní 'yozú Sĩmõnã ní kĩnĩ, "Mí útrú kũlũmgba rĩ muzú yĩĩ kuúpi kuku rĩ agá 'dãá, 'i 'be ímbã rĩ 'deé ëlĩ agá 'dãá, mi ĩ'bĩ uru kárakarã."

S 4:33 4:33 Índrí ũnjí: ĩri ándúru mãlãyĩkã Múngú vé rĩ pi vé ãzi 'bũ gé 'dãá, nõ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ, Sãtãnã ri kòpivé ãmbúgú. Múngú ídrõ kòpi 'bũ gé 'dãási vũgã nõõ, kòpi gòkĩ ufuú índrí ũnjĩ, kòpi ri 'bã rĩ pi ní ĩzãngã së vũ drĩgë nõgõ. 'Í lã l'dangárã 12:7-9. * **5:1** 5:1 Yĩĩ bãlãlã Gënësãretã: Yĩĩ bãlãlã Gënësãretã ri ĩ kpã zijĩ Gãliláyã.

5 Sîmônã ní újázú kînî, “Ămbúgú mávé rî, 'bá ỳ'bîkí kôdô ỳ'bî rî 'beé ìnî be rã, 'bo 'bá ručí ỳ'bî ăluŋanı kuyé. 'Bo 'í 'yo dô 'dîni, ma ícô ỳ'bî dđĩ rá.”

6 Kôpi kã ìvé ìmbá rî pi 'beé yîi agá 'dãá, kôpi urukí ỳ'bî kárakarã, sê ìmbá rî pi lëkí uceé ăní ucece. 7 Kôpi ní ì ôgũpîi kúlúmgbã be rî pi ógúzú ìmúzú ì ìzã kozú. Ôgũpîi kã ícã, kôpi u'dukí ỳ'bî rî pi ù'bãã kúlúmgbã ìrî ni pi agá tré tré, kúlúmgbã rî pi í'dókí riú tíi yîi ă ndúgé.

8 Sîmônã Pétêrô kã tâ 'dîri ndreé 'dîni, ìri ní kùmúci útîzú Yêsũ ędretî gé, ìri ní 'yozú kînî, “Úpí, 'í mu mã jélé gá 'dîisî rá, mávé ũnjikãnyã ambamba.” 9 Sîmônã Pétêrô pi 'bá adri'bée ìri be trú rî pi be céré ăyãkí tâ kôpi ní ỳ'bî uruzú 'dîri sî ăyãyã. 10 Ìri ôgũpîi Zêbédáyô ęnjîpîi Yókóbũ pi Yúwãni be, ăyãkí kpã tâ 'dîri sî ăyãyã.

Yêsũ ní 'yozú Sîmônã ní kînî, “Mí adri ỳrî sî ku. Í'dózú ăndrũ muzú drđrđ, ìmi ìmú 'bá ísé ìjî mã ní, sũ ìmi ní ỳ'bî 'beé rî tîni.” 11 Kúru kôpi ní ìvé kúlúmgbã rî pi jîzú muzú yîi tî gé 'dãá, kôpi kukí ìvé ngá rî pi ărêvú céré kú 'dîgé, kôpi 'dekí muų Yêsũ vú sî.

Yêsũ idrí 'bá ũfú ní nyaá ni
(Mátayo 8:1-4; Mărákô 1:40-45)

12 Yêsũ kã riú adriú kũrũ ăzi agá 'dãá, ágó ăzi ũfú ní nyaá ni kã Yêsũ ri ndreé, ìri ní kùmúci útîzú, 'í drđ sîzú vũgá Yêsũ ędretî gé, ìri ní Yêsũ ri mãzú drđ ìrî sî kînî, “Úpí, ícô dô rá, mã sê ũfú nōri ă dę mã rú' bã gá sî, mã rú' bã ę ícã rí ule.”

13 Yêsũ ní 'í drđ suzú ágó rî úlózú, ìri ní 'yozú kînî, “Á lë mi ídrí rá. Ũfú 'dîri ă dę mi rú' bã gá

sî rá!” Koro ũfú rî ní dęzú ágó rî ă rú' bã gá sî.

14 Yêsũ ní 'yozú ágó rî ní kînî, “Lë mi lũ tâ 'dîri 'bã ăzi ní ku, 'í mu mi 'daá átálágú rî ęndretî gé, 'í sê ngá ì ní zãã rōbōŋō rú ni pi sũ tãimbî Mósê vé rî ní 'yoó rî tîni, 'bã rî pi ă nîkí rí 'yozú kînî, ũfú rî dę mi rú' bã gá sî gí.”

15 Kúru Yêsũ vé tâ ní ayizú muzú ăngũ rî pi agásî, 'bã bîtríkã ìmúkí tâ ìri ní riú ìmbá rî yîi, ăzini ę ídrí rí ì ìvé drã agásî. 16 'Bo Yêsũ ri 'í ęndîi muų vũrã 'bã ăkó ni gé Múngú ri zîi.

Yêsũ idrí 'bá pá be 'bêlé'béle ni
(Mátayo 9:1-8; Mărákô 2:1-12)

17 Ụ'dú ălu, Yêsũ kã riú 'bã rî pi ìmbá, Fărúsi† rî pi, 'bã tãimbî ìmbá' bã rî pi be, ìmúkí gúrú ăndiándi ăngũ Gălîláyã vé rî agá rî pi agásî, ăzini gúrú ăndiándi ăngũ Yũdáyã vé rî agá rî pi agásî, urukô' bée íngákí kũrú Yêrusălemã vé rî agá, kôpi rikí tâ Yêsũ ní ìmbá rî yîi. Úpí sê Yêsũ ní ũkpô 'bã drã be rî pi ídrízú.

18 Ăgô urukô' bée í'dúkí ágó pá be 'bêlé'béle ni ìmúzú pórôšî sî. Kôpi ỳ'bîkí kôdô ũkpô sî, lëkí ágó rî jîi muų 'bã Yêsũ ędretî gé jó agá 'dãá. 19 'Bã rî pi ní adriú bîtríkã rî sî, kôpi ndăkí ũ'dũ tí, kôpi ní tuzú jó rî drđgé 'dãá, kôpi ní jó rî ę drđ ñŋanyázú, kôpi ní ágó rî ísúzú ìmúzú ìrivé pórôšî rî be vũgá Yêsũ ędretî gé 'bã bîtríkã rî pi ăsámvú gé nōó.

20 Yêsũ kã 'bã 'dî'bée vé ę'yîngará ndreé, ìri ní 'yozú ágó pá be 'bêlé'béle rî ní kînî, “Má ũndîgó, á trũ mi mívé ũnjikãnyã agásî gí.”

21 Fărúsi rî pi 'bã tãimbî ìmbá' bã rî pi be, rikí ũsũũ ì ęsî agá 'dălé kînî, “'Bã 'dîri ă'di 'i Múngú

† 5:17 5:17 Fărúsi: Fărúsi rî pi ngúlúmũ Yăhũđî rî pi vé tãimbî Mósê vé rî rú' bã tîi rî pi. Kôpi 'dukí ídrí rî pi vé tâ, ăzini mãlâyikã rî pi vé tâ 'bãã tâ ămbúgú rú, kôpi ę'yîkí rá 'yozú kînî, 'bã ũdrã' bã gí rî pi gô íngá ídrí rú rá. 'Í lã Ęzî 23:8.

ri ñnjĩpi ku 'dĩri? Ā'di ri ícò 'bá trũ ùnjĩkãnyã agásĩ nĩ? Adri 'yénã Múngu ri 'bá trũ ùnjĩkãnyã agásĩ nĩ kuyé?"

²² Yésũ nĩ tã kòpi ní rií ũsũú rĩ rá, ñri ní kòpi zizú kĩnĩ, “Ngá ñmi ní rizú tã ũsũú ñmĩ éšĩ agá 'dĩni rĩ Ā'di? ²³ Tã adriipi mũnyámũnya rĩ íngõri? Mâ 'yo rĩ, “Trũkĩ mi mívé ùnjĩkãnyã agásĩ gĩ' 'dĩni? Dõku mâ 'yo, “Í nga urũ ěcĩ tuú?” ²⁴ 'Bo á lē lūũ ñmi ní 'yozú kĩnĩ, ma 'Bá Mvã 'i,† ma ũkpõ be ùnjĩkãnyã trũzú vũ drĩgé nõgó.” Ñri ní 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rĩ ní kĩnĩ, “Í nga urũ, 'í 'dũ mívé pórõšĩ, 'í mvi 'bētĩ.”

²⁵ Koro ágó rĩ ní íngázú kòpi endreṭĩ gé 'dĩgé, ñri ní ívé pórõšĩ 'dũzú, ñri ní 'dezú mužú, rĩ Múngú rĩ íngú mužú. ²⁶ 'Bá rĩ pi ārēvũ céré āyākĩ tã 'dĩri sĩ āyāyã, kòpi íngúkĩ Múngú rĩ rá. Ũrĩ ñmvũ kòpi rá, kòpi ní 'yozú kĩnĩ, “Bá ndrekĩ tã āyāzú āyāyã ni āndrũ gĩ.”

Yésũ zĩ Lévĩ ri

²⁷ Tã 'dĩri ā vũdrĩ gé, Yésũ ní fũzú kũrũ rĩ agásĩ, ñri ní ágó āzi mũfēngã umbe jezú rĩ u'dũpĩ ni ndrezú, rũ ni Lévĩ§ 'i, úrĩ kuú ívé jó rizú mũfēngã umbe jezú rĩ u'dũzú 'bãgú āmbúgú Rómã vé rĩ ní rĩ agá. Yésũ ní 'yozú ñri ní kĩnĩ, “Mĩ ímũ mã pámvũ ũbĩ.” ²⁸ Lévĩ ní ngá rĩ pi ārēvũ kuzú céré, ñri ní Yésũ ā pámvũ ũbĩzú mužú.

²⁹ Kúru Lévĩ ní ũmũ údézú āmbúgú ívé āngá 'dãã, ñri ní Yésũ ri zizú ũmũ rĩ gé, zĩ 'bá kárakarã mũfēngã umbe jezú rĩ u'dũ' 'bá rĩ pi 'bá urukõ' 'bée be ũmũ rĩ gé 'dãã ñndĩ. ³⁰ 'Bo Fārúsĩ rĩ pi 'bá tãĩmbĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, rikĩ unuú 'bá Yésũ ā pámvũ ũbĩ' 'bá rĩ pi ní kĩnĩ,

“Ngá ñmi ní rizú ngá nyazú, āzini ngá mvũzú 'bá mũfēngã umbe jezú rĩ u'dũ' 'bá rĩ pi be, āzini 'bá ùnjĩkãnyã 'o' 'bá rĩ pi be trũ rĩ Ā'di?”

³¹ Yésũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Bá drã ākó rĩ ndã 'bá ũjó sēepi ni ku, 'bá drã be rĩ, ñri 'bá ũjó sēepi rĩ ndã nĩ. ³² Mã ímũ 'bá tã 'o' 'bá pĩrĩ rĩ pi zĩĩ éšĩ újã kuyé, 'bo mã ímũ 'bá ùnjĩkãnyã 'o' 'bá rĩ pi zĩĩ, kòpi ā újãkĩ éšĩ.”

Ānyāngã a'bingará

(Mátayo 9:14-17; Mārākõ 2:18-22)

³³ Kòpi ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, “Yũwãñĩ vé 'bá ñri ā pámvũ ũbĩ' 'bá rĩ pi rĩ ĩ a'bi ngá nyangará sĩ rá, kòpi rĩ Múngu rĩ zĩ rá, āzini 'bá Fārúsĩ rĩ pi vé tã 'dũ' 'bá nga' 'bá rĩ pi kpá rĩ 'o' 'dĩni rá pĩrĩ, 'bo mívé 'bá mũ pámvũ ũbĩ' 'bá rĩ pi rĩ ngá nya rá, āzini ngá mvũ rá āsĩ?”

³⁴ Yésũ ní újázú kòpi ní kĩnĩ, “Kērégú õmúrúgõ rĩ vé rĩ dõ drĩ ũmũ ímũ' 'bá õmúrúgõ rĩ jengará gá rĩ pi āsámvũ gé anigé, ñmi ícò 'yo kērégú rĩ vé ũmũ rĩ pi ā a'bikĩ ĩ ngá nyangará sĩ 'dĩni rá? ³⁵ 'Bo sã āzi rĩ ímũ 'dĩ' 'dĩ, kádõ ímũ õmúrúgõ rĩ vé kērégú 'dũ kòpi āsámvũ gé sĩ, kúru ũ'dũ 'dãri gé, kòpi ímũ ĩ a'bi ngá nyangará sĩ.”

³⁶ Kúru Yésũ ní nãpĩ āzi ũlũzú kòpi ní kĩnĩ, “Bá āzi ícò bõngó ú'dĩ ni ĩsĩ bõngó dēepi gĩ ni vé ũlē ícĩ õzũũ ānĩ ku. 'O dõ 'dĩni, ñri sē bõngó ú'dĩ rĩ āsĩ rá, bõngó ú'dĩ rĩ pi úmúkĩ ĩ bõngó ũkũ rĩ be ku.

³⁷ 'Bá āzi ícò vinyõ ĩ ní zoó ú'dĩ rĩ ni tõõ lã' 'bú ĩ ní ícĩ jũrú rĩ ũkũ ni agá ku. 'Bá rĩ tõ dõ vinyõ rĩ lã' 'bú ĩ ní ícĩ jũrú rĩ ũkũ ni agá, jũrú rĩ āfĩ rá, ñri sē vinyõ rĩ dã vũgá, jũrú rĩ gõ ábã rá. ³⁸ Lē vinyõ ú'dĩ rĩ, ā dākĩ jũrú ú'dĩ agá. ³⁹ 'Bá rĩ mvũ

† 5:24 5:24 'Bá Mvã: Yésũ zĩ 'i 'Bá Mvã lũzú kĩnĩ, 'i Kúrísitõ 'i, 'i mãlũngã rĩ rũ mužú nyonyo. 'Í lã Dãnyelē 7:13-14. § 5:27 5:27 Lévĩ: Lévĩ vé rũ āzi rĩ Mátayo 'i. Mátayo gõ adrii 'bá Yésũ ā pámvũ ũbĩpi ni. * 5:39 5:39 Vinyõ ú'dĩ: Ũ'dũkõ múké Yésũ ní ímbã rĩ adri sũ vinyõ ú'dĩ rĩ tĩnĩ, tãĩmbĩ Mósē vé rĩ adri sũ vinyõ ũkũ rĩ tĩnĩ.

dõ vinyõ draápi dradra rĩ gĩ, ícõ vinyõ ú'di* rú draápi ku rĩ mvũú ku, ĩri 'yo, 'Vinyõ draápi dradra rĩ múké nĩ.' "

6

Fārúsĩ rĩ pi zikĩ Yēsũ ri ú'dú Sábátã vé rĩ ã tã sĩ
(*Mátáyo 12:1-8; Mārākõ 2:23-28*)

¹ Ú'dú ãlu Sábátã sĩ, Yēsũ pi rikĩ ęlĩ mũzú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be ómvú ãnyá vé ni agásĩ, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ã urukõ ní ãnyá rĩ pi ę drĩ ucezó anyizú cizú. ² Fārúsĩ rĩ pi ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, "Bávę tãĩmbĩ kĩnĩ, ã ngakĩ ęzĩ ú'dú Sábátã vé rĩ gé ku pĩrĩ, ngá ĩmi ní tãĩmbĩ rĩ ŋózú, ãnyá ę drĩ ucezó anyizú cizú ú'dú Sábátã vé rĩ gé rĩ ã'di?"

³ Yēsũ ní újázú kõpi ní kĩnĩ, "Ĩmi lãkĩ tã 'bãgú Dãwũđĩ ní 'oó ívé 'bá rĩ pi be sã ębĩrĩ ní kõpi fuzú rĩ gé rĩ kuyé? ⁴ 'Bãgú Dãwũđĩ nga fĩ Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá, í'dú pánga ĩ ní údé 'bãá kuú Múngú ęndređĩ gé tã be uletere 'yęná atala rĩ pi ní rĩ nyaá nĩ rĩ nyaá, sę urukõ ni nyaá ívé 'bá rĩ pi ní." ⁵ Yēsũ ní kúru 'yozú kõpi ní kĩnĩ, "Ma 'Bá Mvã 'i, ma Úpĩ ú'dú Sábátã vé rĩ* drĩgę ãmbúgú nĩ."

Yēsũ ídrĩ ágó ãzi drĩ be 'bėlé'bele ni ú'dú Sábátã vé rĩ gé
(*Mátáyo 12:9-14; Mārākõ 3:1-6*)

⁶ Ú'dú Sábátã vé rĩ ãzi gé, Yēsũ ní mũzú fizú Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dãá, ĩri ní rizú 'bá rĩ pi ímbázú, ĩsú ágó ãzi drĩ ęndępi be 'bėlé'bele ni jó rĩ agá 'dãá'dã. ⁷ Fārúsĩ rĩ pi 'bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ

pi be, rikĩ lętĩ ndãá, ĩ tõkĩ rĩ Yēsũ ri ãnĩ bęnĩ, kõpi tękĩ nyo rĩ Yēsũ ri ndreę, dõ tãnã ĩri ágó 'đĩri ídrĩ ú'dú Sábátã vé rĩ gé rá. ⁸ 'Bo Yēsũ nĩ tã kõpi ní rĩ ęsũú rĩ rá, ĩri ní 'yozú ágó drĩ be 'bėlé'bele rĩ ní kĩnĩ, "Í nga uru, mí ímú pá tuú 'bá rĩ pi ęndređĩ gé 'dĩgę." Ágó rĩ ní íngázú ímúzú.

⁹ Yēsũ ní kúru 'yozú Fārúsĩ rĩ pi ní 'bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ be kĩnĩ, "Á lę drĩ ĩmi zĩ, ngá ĩ ní lęę ã 'okĩ ú'dú Sábátã vé rĩ gé rĩ ã'di? Á 'okĩ tã múké yã, dõku ã 'okĩ tã ũnjĩ? Ę ídrĩkĩ 'bá rĩ pi yã, dõku ã ú'dĩkĩ 'bá rĩ pi?"

¹⁰ Yēsũ ní 'bá rĩ pi úndrezú 'i gārã gá sĩ kúrũ, ĩri ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, "Mĩ ũjũ mí drĩ." Ágó rĩ ní 'i drĩ ũjuzú. Ágó rĩ ę drĩ gõ ícã múké. ¹¹ 'Bo 'bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi Fārúsĩ rĩ pi be, kõpi ã 'a ve Yēsũ ní ũnjĩ ũnjĩ. Kõpi 'bãkĩ rĩ Yēsũ ã tã lí, lęzú ĩri 'dĩzú drãzú 'dĩsĩ rá.

Yēsũ ũpę 'bá áyúãyũ ni pi mũdrĩ drĩ ni ĩrĩ

(*Mátáyo 10:1-4; Mārākõ 3:13-19*)

¹² Ú'dú ãzi sĩ, Yēsũ nga tuú mũú ĩrã drĩgę Múngú ri zĩ, zĩ Múngú ri 'dãlé ĩnĩ be rá. ¹³ Āngũ rĩ kã ówũ, ĩri ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zizú ímúzú 'i vúgã nõlé, ũpę 'bá mũdrĩ drĩ ni ĩrĩ adrii ívé 'bá áyúãyũ ni pi† rú.

¹⁴ 'Bá ĩri ní ũpęę rĩ pi ã rú 'đĩ, Sĩmõnã (ĩri ní zĩ Pětęró rĩ 'i), ędrĩpi Āndęréyã 'i, Yũwãní 'i, Yũwãní ędrĩpi Yõkõbũ 'i, Pĩlĩpũ 'i, Bãtĩlĩmãýõ 'i,† ¹⁵ Mátáyo 'i, Tõmã 'i, Yõkõbũ Ālãfãýõ mvõpi

6:4 6:4 1 Sãmüélę 21:1-6 * **6:5** 6:5 Úpĩ ú'dú Sábátã vé rĩ: Yãhũđĩ rĩ pi ri ú'dú Sábátã vé rĩ ígã kĩnĩ, Múngú gbi ngá 'bũ gé rĩ pi vũ drĩgę rĩ pi be cęré 'du caá ú'dú áziyã, kúru ĩri ní uvuzú ú'dú Sábátã vé rĩ gé. Múngú ri 'yęná Úpĩ Sábátã vé ni, kúru Yēsũ kĩnĩ, 'i Úpĩ Sábátã vé ni, kĩnĩ 'i Múngú 'i. † **6:13** 6:13 'Bá áyúãyũ rĩ pi: 'Bá áyúãyũ rĩ pi, Yēsũ sę kõpi ní ũkpõ, ri kõpi pęę mũú 'bá rĩ pi ímbá, índri ũnjĩ rĩ pi údrõ, ãzini tã áyãzú áyãyã ni pi 'oó. † **6:14** 6:14 Bãtĩlĩmãýõ: Bãtĩlĩmãýõ ri i kpã zĩ Nãtãnãyélę 'i. † **6:15** 6:15 Mátáyo 'i, Tõmã 'i, Yõkõbũ Ālãfãýõ mvõpi 1:45. **6:16** 6:16 Yúdã: Yúdã ri i kpã zĩ Tãdãýõ 'i. † **6:16** 6:16 Mátáyo 10:3; Mārākõ 3:18.

'i, Sîmônã úvá 'bãápi 'bá ívé rî pi ë ïşúkî rî drîwâlã rî 'i,
16 YûdãŞ Yôkóbû mvôpi 'i, âzini Yûdã Îsîkãrîyôtã gôopi Yêsû ã ûli 'beépi rî 'i.

Yêsû ímbã 'bá rî pi, âzini ídrí 'bã drã be rî pi

(Mâtáyo 4:23-25)

17 Yêsû pi ívé 'bá 'î pámvú ûbî'bán rî pi be, kôpi kã ïş ímúzá írã drîgé 'dããsî, kôpi ímúkî áwî adrii kuú ãngû kpãkpã ni gé. Írivé 'bá ïri ã pámvú ûbî'bán rî pi ã urukô kárakarã tuki pá kuú 'dãã. Âzini 'bá bítríkã íngã'bán ãngû Yûdáyã vé rî gé, kûrû Yêrusãlémmã vé rî gé, kûrû Táýã vé rî gé, âzini kûrû Sîdônã vé rî gé rî pi be úmúkî ï céré kuú 'dãã. 18 Kôpi ímúkî tã Yêsû tî gé rî yîi, kôpi lëkî Yêsû ë ídrí ï. 'Bá rî'bán ïzãngã nya'bán índrî ãnjî rî pi drîgé rî pi, Yêsû ídrí kôpi rá. 19 'Bá ãlu ãlu lë Yêsû ã rû'bán úló, ã'diãtãsiyã ûkpô 'bán ídrízú rî íbî ïfûu rû'bán ni gélésî, ídrí 'bán rî pi ãrêvú céré.

Tãkîri âzini ïzãngã
(Mâtáyo 5:1-12)

20 Yêsû ní 'i újázú ívé 'bá 'î pámvú ûbî'bán rî pi ndrezú, ïri ní 'yozú kîni,

“Îmi 'bán ngã ãkó rî pi, ïmi ímú tãkîri ïşú rá,
ã'diãtãsiyã mãlũngã Múngú vé rî ímú adri ímivé ni.

21 Îmi 'bán ëbîrî ní rîi fûy rî pi, ïmi ímú tãkîri ïşú rá,
ã'diãtãsiyã ïmi ímú ngã ïşú épîzú ãni rá.

Îmi 'bán rî'bán ãã ngo'bée rî pi, ïmi ímú tãkîri ïşú rá,
ã'diãtãsiyã ïmi ímú ôgûngárã gú rá.

22 'Bá rî pi ndrekî dô ïmi ãnjî,
kôpi gãkî dô ïmi sî, kôpi dô rî ïmi u'da,

kôpi dô rî ïmi rû 'yo ãnjî 'Bá Mvã vé tã sî, ïmi ímú tãkîri ïşú rá.

23 “Ôtû kôpivé étépîi 'okî nyo nèbî rî pi 'dîni. Kúru tã 'dî'bée kãdô ímú ï 'oó, lë ïmi adrikî ãyîkô sî, ã'diãtãsiyã Múngú rî ímú ïmi ïfë 'bû gé 'dãlé rá.

24 “Bo ïzãngã rî úmvúlesî ímú adri ímivé ni, ïmi adri'bán ã'bú be ambamba 'dî'bée, ã'diãtãsiyã ïmi ïşúkî ãyîkô nyôôkû drîgé nôgô gî.

25 ïzãngã rî úmvúlesî ímú adri ímivé ni, ïmi 'bán adri'bée ãnyãngã be kárakarã 'dî'bée,
ã'diãtãsiyã ïmi úmvúlesî ímú adri ëbîrî sî.

Ïzãngã rî úmvúlesî ímú adri ímivé ni, ïmi rî'bán ôgûngárã gû'bán 'dî'bée,
ã'diãtãsiyã ïmi úmvúlesî ímú ïzãngã ïşú, ãzini ïmi ãã ngo.

26 ïzãngã rî úmvúlesî ímú adri ímivé ni, ïmi 'bán ï ní rîi íngûngû 'dî'bée,
ã'diãtãsiyã ïmi é'bîpîi rikî nyo ôtû nèbî ãnjô rû rî pi íngú 'dîri tîni.”

Lë ïmi lëkî ímivé ari'ba rî pi lëlé
(Mâtáyo 5:38-48; 7:12a)

27 “Bo ïmi rî'bán ma yî'bán 'dî'bée, á lë 'yoó ïmi ní 'dîni, lë ïmi lëkî ímivé ari'ba rî pi lëlé, lë ïmi 'okî tã múké 'bán ïmi ndre'bán ãnjî rî pi ní. 28 ïmi zîkî Múngú rî, ã sê rî tãkîri 'bán ïmi wã'bán rî pi ní, ãzini 'bán ïmi 'o'bán ãnjî rî pi ní. 29 'Bá ãzi sa dô mî gbángîrî, mí újã ïri ní ãzi rî, ã sa. 'Bá ãzi 'dû dô mívé bõngó akoóko rî, 'í sê ïri ní mívé bõngó ágã vé rî ïndî. 30 'Bá ãzi zî dô ngã mí vúgã, 'í sê ïri ní ngã ïri ní zîi rî. 'Bá ãzi 'dû dô ngã mívé ni, lë mî zî gôó vúlé ku. 31 Lë ïmi 'okî tã múké 'bán urukô'bée ní, sû ïmi ní lëé kôpi ã 'okî ïmi ní rî tîni.

³² “Īmi lēki dō 'yéṅá 'bá ĩmi lē'ba rī pi áyu, Múngú ri nyo ícò ĩmi ní tākíri sē rá? Ísúzó 'bá ũnjikānyā 'o'bá rī pi lēki kpá 'bá ĩ lē'ba rī pi ĩndī. ³³ Īmi 'okí dō tā múké rī 'yéṅá 'bá ĩmi 'o'bá múké rī pi ní, ĩmi tākíri ísú íngóni? Ísúzó 'bá ũnjikānyā 'o'bá rī pi ri eṣí múké 'bā 'bá ĩ 'o'bá múké rī pi ní. ³⁴ Īmi dō 'yéṅá ri ngá sē mēṛí rú 'bá ícò'bá mēṛí rī ũfē'ba rá rī pi ní, ngá múké ĩmi ní ísú 'a ni gé 'dígé rī ā'di? 'Bá ũnjikānyā 'o'bá rī pi kpá ri ngá sē 'bá ũnjikānyā 'o'bá rī pi ní mēṛí rú ĩndī, ā'diātāsīyā kōpi ũsūki kīnī, ngá ĩ ní sēē rī, ĩ ícò ũfē gō ĩ ní vúlé rá.

³⁵ “Bo lē ĩmi lēki ĩmivé ari'ba rī pi lēlē, lē ĩmi 'okí kōpi múké. Lē ĩmi sēki mēṛí kōpi ní, lē ĩmi 'bāki eṣí 'yozú kīnī, kōpi ā újaki ngá ĩmi ní sēē mēṛí rú rī gōó vúlé 'dīni ku. Kúru ĩmi ímú āndēma ísú āmbúgú. 'Bū gé 'dālē, ĩmi ímú adri anji Múngú Ūkpō 'Dípa vé ni, ā'diātāsīyā ĩrivé eṣí múké 'bá ōwō'difō sē'ba ku rī pi ní, āzini 'bá ũnjikānyā 'o'bá rī pi ní. ³⁶ Lē ĩmi eṣí ā adri ĩdríkídri 'bá ʊrukō'bee ní, sū ĩmi Eṭépi 'bū gé rī ē eṣí ní adrii ĩdríkídri ĩmi ní rī tīni.

Ā 'yokí 'bá āzi vé tā ũnjí ku
(Mātáyo 7:1-5)

³⁷ “Lē ĩmi líki tā 'bá āzi drīgé ku, ā líki rí kpá tā ĩmi drīgé ku. Lē ĩmi 'yokí 'bá āzi ní ĩri 'bá ũnjí 'dīni ku, ā 'yokí rí kpá ĩmi 'bá ũnjí ku. Lē ĩmi trūki 'bá ʊrukō'bee ívé ũnjikānyā agási rá, Múngú ā trū rí ĩmi ĩmivé ũnjikānyā agási bēsīnī. ³⁸ Īmi sēki dō ngá 'bá āzi ní, ĩ kpá újā sē ĩmi ní āmbúgú. ĩ ngá rī ũ'bī ĩmi ní āmbúgú, ĩ ũmīmī, ĩ ya, drī ni ri ayi vūgá sī, ĩ kúru dā ĩmivé ngá agá. Ngá ĩmi ní ngá ũ'bīzú rī, ĩ kpá gō ngá ũ'bī sē ĩmi ní ānī.”

³⁹ Yēsū gō 'bá rī pi ní nāpi āzi ũlūú kīnī, “Bá mī be eṣīpi gí rī

nyo ícò ógúpí mī be eṣīpi gí rī se mužú 'í vúgá sī rá? Kōpi ícókí nyo u'deē ĩrītró 'bú agá ku? ⁴⁰ 'Bá ĩ ní rīi ímbá rī ícò 'bá ĩ ímbápi rī ndēē ku, 'bo ímbákí dō 'bá rī gí, ĩri ímú adri sū 'bá 'i ímbápi rī tīni.”

⁴¹ “Mi ngá mādāṅá 'deēpi mí ógúpí mī gé rī ndre rá píri, 'bo ngá 'deēpi mí mī gé usegúgú 'dīri, 'í ndre ku āsī? ⁴² Mi ícò 'yo mívé ũndī ní, 'í sē mā ĩpē ngá 'deēpi mí mī gé 'dīri āmvé, 'bo ngá 'deēpi mí mī gé usegúgú 'dīri, 'í ndre ku āsī? Mi 'bá rīipi mī 'bāāpi kú tā bē píri 'dīri, lē mī ĩpē ngá 'deēpi mí mī gé usegúgú 'dīri ũgbále, mí íbī rí ngá 'deēpi mí ógúpí mī gé rī ĩpēē ndō.

Peṭi múké rī ĩ nī áamá ĩrivé ũ'a
sī
(Mātáyo 7:17-20; 12:34b-35)

⁴³ “Peṭi múké rī, ícò 'aá ũ'a be ũnjí ku, peṭi ũnjí rī, ícò 'aá ũ'a be múké ku. ⁴⁴ ĩ peṭi rī nī áamá ĩrivé ũ'a sī. 'Bá āzi ícò peṭi ĩ ní zīi fīgī 'dīri vé ũ'a ĩtīi peṭi ũcékúcé be ni sígé ku, dōku 'bá āzi ícò vīnyó vé ũ'a ĩtīi peṭi túngú ni sígé ku. ⁴⁵ 'Bá múké rī, ĩri tā múké 'o, ā'diātāsīyā ĩrivé eṣí múké. 'Bá ũnjí rī, ĩri tā ũnjí 'o, ā'diātāsīyā ĩrivé eṣí ũnjí. Átángá ĩri ní átá rī, ĩri íbī íngá ĩri eṣí agá.”

Nāpi 'bá ĩrī jó sī'ba rī pi vé rī
(Mātáyo 7:24-27)

⁴⁶ Kúru Yēsū ní 'yozú kīnī, “Īmi ri ma zī 'Úpí, Úpí', tā má ní lūú ĩmi ní rī, ĩmi 'dúkí ngaá ku āsī? ⁴⁷ 'Bá mávé tā yīpi rá, tā ni 'duṣipi ngaápi rá rī, ⁴⁸ ĩri adri sū 'bá jó sīpi írá drīgé, 'bú ni gaápi kuṣipi vūgá 'dāá rī tīni. Yīi ká tīi jó rī ĩmūlūú lēé jó rī ayaá 'í'dé vūgá, jó rī arí kuyé, ā'diātāsīyā sīkí jó rī ũkpó ũkpó. ⁴⁹ 'Bo 'bá mávé tā yīpi rá, tā ni 'duṣipi ngaápi ku rī, ĩndré sū 'bá jó sīpi nyōṣkú agá, ndūú ni ā'bāāpi ũkpó ũkpó kuyé

rĩ tĩni. Yĩĩ kã tĩĩ jó rĩ ìmũlũú, ze jó rĩ ùñõó í'dé vùgá.”

7

Yēsũ idrĩ ùgalaku rĩ vé àtĩ'bá
(*Mātáyo 8:5-13; Yũwánĩ 4:43-*

54)

¹ Yēsũ kã tã 'dĩ'bée átá deḡ 'bá rĩ pi ní gí, ìri ní 'dezú mužú Kãpārãñũmã gá. ² Kũrũ rĩ agá 'dãá, ùgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ* vé àtĩ'bá ìri ní lée ambamba rĩ, drã rũ ìri ùñjĩ ùñjĩ, lē drãádrã.

³ Ùgalaku rĩ kã Yēsũ vé tã yĩĩ, ìri ní 'bá ambugu Yãhũḡĩ rĩ pi vé rĩ pi ã urũko pēzũ mužú Yēsũ ri zizú, ē ìmũ rí ívé àtĩ'bágú rĩ idrĩ.

⁴ Kõpi kã caá Yēsũ vùgá 'dãá, kõpi ní Yēsũ ri mázú kĩnĩ, “Ãngáráwá ãmbúgú rĩ, ìri 'bá múké, lē mĩ ìmũ ìrivé àtĩ'bá drã ní ruḡ rĩ idrĩ, ⁵ ã'diãtãsiyã ãngáráwá rĩ lē 'bávé 'bá rĩ pi ambamba, sĩ 'bá ní Jó Múngú ri Zizú ni.” ⁶ Kũru Yēsũ ní 'dezú mužú kõpi be trũ.

Kõpi kã caá ìnyĩná 'dãá, ãngáráwá rĩ pi vé ãmbúgú rĩ ní ívé ùndĩ urũko'bée pēzũ mužú Yēsũ vùgá 'dãá, kõpi ní ãngáráwá rĩ vé átãngá ùlũzũ Yēsũ ní kĩnĩ, “Úpĩ, mĩ iza mĩ sã ìmũzũ mávé ãngá nõó ku, ã'diãtãsiyã 'í ndē ma ãmbũgũ sĩ rá, mĩ ícõ ìmũ mávé ãngá nõó ku. ⁷ Á mu mĩ vùgá 'dĩlē kuyé, ã'diãtãsiyã 'í ndē ma ãmbũgũ sĩ rá. Lē mĩ átã átãngá rĩ, mávé àtĩ'bá rĩ ícõ ídrĩ rá. ⁸ Ãngáráwá urũko'bée anigé má drĩlē gá, kõpi má ní tãĩmbĩ sē nĩ, ãngáráwá urũko'bée anigé mã palé gá, ma kõpi ní tãĩmbĩ sē nĩ. Ma ícõ 'yo ãlu ni ní, “Í mu, 'ìri mu rá. Ma ícõ 'yo ãzi ni ní, ‘Mĩ ìmũ,’ ìri ìmũ rá. Ma ícõ 'yo mávé àtĩ'bá rĩ ní, “Í 'o 'dĩnĩ,’ ìri tã rĩ 'o rá.”

⁹ Yēsũ kã tã ì ní ùlũú 'í ní 'dĩri yĩĩ, sē ìri ní ãyãngárá, ìri ní 'i

újázú 'bá bĩtrĩká mu'bá 'í vũdrĩ gé sĩ rĩ pi vùgálé, ìri ní 'yozú kõpi ní kĩnĩ, “Ìsērélē agá nõgó, mã ìsũ drĩ 'bá ãzi ē'yĩngárá be ùkpõ ùkpõ sũ ágó 'dĩri vé rĩ tĩni kuyé!” ¹⁰ Ågõ ì ní pēē 'dã'bée kã ì újã gõõ 'bēḡĩ 'dãá, kõpi cakĩ ìsũ ãngáráwá rĩ vé àtĩ'bá rĩ idrĩ gĩ.

Yēsũ idrĩ õwũzĩgõ ãzi vé mvã ágó drãápi gĩ ni

¹¹ Tã 'dĩri ã vũdrĩ gé, koro Yēsũ ní 'dezú mužú kũrũ Nãinĩ vé rĩ gé, 'bá ìri ã pámvũ ùbĩ'bá rĩ pi 'bá bĩtrĩká rĩ pi be 'dekĩ mužú ìri ã vũdrĩ gé sĩ ìndĩ. ¹² Kõpi kã caá ìnyĩná kũrũ rĩ vé kēḡtĩlē gá 'dãá, kõpi ndrekĩ 'bá rĩ pi ri õwũzĩgõ rĩ vé mvã ãlukúta drãápi gĩ rĩ vé ãvũ 'du mužú. 'Bá bĩtrĩká 'dekĩ mužú ùkú rĩ vùgá sĩ ìndĩ. ¹³ Úpĩ Yēsũ kã õwũzĩgõ rĩ ndree, ìzãngã fi ēsĩ ni agá, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Í ngo ku.”

¹⁴ Yēsũ ní á'ya ãvũ rĩ 'duzú rĩ ùlózú, 'bá ãvũ 'du'bá rĩ pi ní pá tuzú. Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Kēřĩmvã 'dĩri, 'í nga urũ.” ¹⁵ Ævũ rĩ ní ìngázú úrizú urũ sĩ, ìri ní 'dózá átázú, Yēsũ ní ìri sēzú gõzú èndrēpi vùgá 'dãá.

¹⁶ 'Bá rĩ pi ãrēvũ céré rukĩ tã Yēsũ ní 'oó 'dĩri rá, sē kõpi ìngúkĩ Múngú ri rá. Kõpi kĩnĩ, “Nēbĩ ãmbúgú ìfũ 'bá ãsãmvũ gé gĩ. Múngú ìmũ ívé 'bá rĩ pi ē ìzã kongárá gá.” ¹⁷ Tã Yēsũ ní 'oó 'dĩri ayi mužú ãngũ Yũḡáyã vé rĩ agásĩ, ãzini ãngũ jēlē gá sĩ rĩ pi agásĩ céré.

Yēsũ pi vé tã Yũwánĩ Bãtĩzĩmũ sēepi rĩ be rĩ

(*Mātáyo 11:1-19*)

¹⁸ Yũwánĩ Bãtĩzĩmũ sēepi rĩ vé 'bá ìri ã pámvũ ùbĩ'bá rĩ pi ní tã Yēsũ ní 'oó rĩ pi ùlũzũ Yũwánĩ ní céré. Kũru Yũwánĩ ní ívé 'bá 'í pámvũ ùbĩ'bá rĩ pi zizú ìrĩ, ¹⁹ ìri ní kõpi pēzũ mužú Úpĩ ri zizú kĩnĩ,

* 7:2 7:2 Ùgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ: Ìri ãngáráwá mũḡḡĩrũlũ ãlu rĩ pi ē drĩ koõpi ni.

“Mi 'bá ĩ ní 'yoó kɪnĩ, ĩri ímú 'dĩí'dĩ rĩ 'i, dõku 'bá 'bá ní ríi ütēē rĩ ĩri túngú?”

²⁰ Yūwánĩ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ 'dĩ'bée kã caá Yēsũ vúgá 'dãá, kôpi ní 'yozú Yēsũ ní kɪnĩ, “Yūwánĩ Bātízímũ sēēpi rĩ ĩpē 'bá ímú mi zĩj, 'Mi 'bá ĩ ní 'yoó kɪnĩ, ĩri ímú 'dĩí'dĩ rĩ 'i, dõku 'bá 'bá ní ríi ütēē rĩ ĩri túngú?”

²¹ Sã 'dãri gé, Yēsũ ídri 'bá drã be ãndiãndĩ ni pi, 'bá índri ũnjĩ be ni pi kárakarã, zĩ 'bá kárakarã mĩ be ēšĩ'bá gĩ ni pi ē mĩ ãngũ ndreé rá. ²² Kúru Yēsũ ní újázú 'bá Yūwánĩ vé áyúáyũ rĩ pi ní kɪnĩ, “Ími mvikĩ gõo Yūwánĩ vúgá 'dãá, ĩmi ũlũkĩ ĩri ní tã ĩmi ní ndreé ĩmi mĩ sĩ, ãzini ĩmi ní yĩ ĩmi bĩ sĩ rĩ. 'Bá mĩ ãkó rĩ pi nóni ãngũ ndre rá, 'bá bãtrã rú rĩ pi ngakĩ ěĉĩ tuú rá, 'bá ũfú ní nyaá rĩ pi ã rú'bá ícákĩ céré ule rá, 'bá bĩ be ēšĩ'bá gĩ rĩ pi ē bĩ zĩ 'i tã yĩ rá, 'bá ũdrã'bá gĩ rĩ pi íngákĩ gõo ídri rú rá, ãzini ĩ nóni rĩ ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũ 'bá ngá ãkó rĩ pi ní. ²³ ĩmi lũkĩ Yūwánĩ ní 'yozú kɪnĩ, tã má ní 'oó, ãzini tã má ní 'yoó rĩ, 'bá rĩ gã dõ ma kuyé, Múngú rĩ ĩri ní tãkiri sē rá.”

²⁴ Yūwánĩ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi kã 'deé mujú gĩ, Yēsũ ní í'dózú Yūwánĩ vé tã átázú 'bá bĩtrikã rĩ pi ní kɪnĩ, “Ngá ĩmi ní mujú ndreé ãngũ ã'wĩ cinyáfã rú rĩ agá 'dãá rĩ ã'di? ĩmi mukĩ 'bá ũkpõ ãkó sũ íziríkõ ũlĩ ní ríi úvĩ rĩ tĩnĩ ni ndreé? ²⁵ Dõ 'dĩni kuyé, ngá ĩmi ní mujú ndreé rĩ ã'di? ĩmi mukĩ ágó bõngó suúpi ũnyĩ be ni ndreé? 'Bá bõngó ãjē be ni pi su'bá rĩ pi, kôpi ã'bú be ambamba, kôpi rĩ adri vũrã 'bãgú ní rizú adrizú rĩ gé. ²⁶ 'Bo ngá ĩmi ní mujú ndreé ãngũ ã'wĩ cinyáfã rú rĩ agá 'dãá rĩ ã'di? ĩmi mukĩ nēbĩ ndreé? Ē, á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá ĩmi ní mujú ndreé 'dãri ndē nēbĩ rĩ pi rá. ²⁷ 'Bá

'dĩri Yūwánĩ 'i, sĩkĩ ĩrivé tã Búkũ Múngú vé rĩ agá kɪnĩ:

“Ma mávé 'bá áyúáyũ ni pē mužú mí ní drĩdrĩ,

ĩri mu mí ní lēti údé.’

²⁸ Á lē lūú ĩmi ní kɪnĩ, 'bá ũkú ní tĩj rĩ pi ãsámvú gé, 'bá ãzi Yūwánĩ rĩ ndēēpi ãmbũgũ sĩ ni ãlujãni 'dãáyo. 'Bo 'bá málũngã Múngú vé rĩ agá 'dãá ũdũmbĩtã rú rĩ, ndē Yūwánĩ rĩ ãmbũgũ sĩ rá.”

²⁹ 'Bá rĩ pi ãrēvú céré, 'bá mũfēngã umbe jezú rĩ u'du'bá rĩ pi be, kôpi kã tã Yēsũ ní átã 'dĩri yĩj, kôpi ě'yĩkĩ rá 'yozú kɪnĩ, tã Múngú vé 'oó rĩ, ĩri pĩrĩ, ã'diãtãsiyã Yūwánĩ sē ĩ ní bātízímũ nĩ. ³⁰ 'Bo Fãrũsĩ rĩ pi, 'bá ĩ ní ímbã tãimbĩ Mósē vé rĩ nĩ'bá múké múké rĩ pi be, gãkĩ tã Múngú ní lēé kôpi ã 'okĩ rĩ sĩ, ã'diãtãsiyã kôpi lēkĩ Yūwánĩ ã sē ĩ ní bātízímũ ku.

³¹ Yēsũ ní gõzú 'yozú kɪnĩ, “Mã ũ'bĩ rĩ úyú lókĩ nõri vé rĩ pi ngá íngóni ni sĩ? Kôpi adrikĩ sũ ngá íngóni ni tĩnĩ? ³² Kôpi adrikĩ sũ anjĩnã ĩ úmú'bá áví áví'bée jõkõnĩ agá rĩ pi tĩnĩ, kôpi rĩ 'yo,

“‘Bá cokĩ ĩmi ní kũ'dĩ,

'bo ĩmi tukĩ úngó kuyé,

'Bá ngokĩ úngó ãvũ vé ni,

'bo ĩmi ngokĩ ãá kuyé.’

³³ ã'diãtãsiyã Yūwánĩ Bātízímũ sēēpi rĩ ímú, nya pánga kuyé, ãzini mvu vinyõ kuyé, 'bo ĩmi kɪnĩ, 'Índri ũnjĩ fi drĩ ni gé gĩ.’

³⁴ Ma 'Bá Mvã 'i, má ímú, á nya ngá rá, ãzini á mvu ngá rá, ĩmi kɪnĩ, 'Ma rĩ ngá nya ambamba, ãzini ma rĩ ĩmērē ambamba, ma ũndĩ 'bá mũfēngã umbe jezú rĩ u'du'bá rĩ pi vé ni, ãzini 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi vé ni.’ ³⁵ Tã 'bá úmĩ be rĩ ní ngaá rĩ ĩri lū 'yozú kɪnĩ tã ĩri ní 'oó rĩ pĩrĩ.”

Ũkú ũnjĩkãnyã be rĩ dã ũdu Yēsũ ã pá gá

36 Fãrúsiḡú āzi zī Yēsũ ri muḡ ínyá nyaá ívé āngá, kúru Yēsũ ní 'dezu muḡú ágó rī vé āngá 'dãá, kōpi ní úrizú vūgá ínyá rī ā nyangará gá. 37 Ūkú āzi ũnjikānyā be ni kūrú 'dãri agá, ũkú rī kã yī kīnī, Yēsũ ri ínyá nya Fãrúsiḡú rī vé āngá 'dãá'dã, ĩri ní ũdu ājē be āmbúgu ní íjízú mālāngī agá, 38 ĩri ní ímúzu pá tuzú Yēsũ ā úgóró gá, ĩri ní kūmūci ũtīzú Yēsũ ā pá galésī, ĩri ní rizú ngozú, ĩrivé mīndrē ri u'deé Yēsũ ā pá gá. Kúru ĩri ní mīndrē rī ĩnizú 'i drī'bí sī, ĩri ní Yēsũ ā pá undruzú, ĩri ní ũdu ngūḡpi ndrīndrī ni dāzú Yēsũ ā pá gá.

39 Fãrúsiḡú Yēsũ ri zīpi rī kã tā 'dīri ndreé, ri ũḡḡú 'í ési agá 'dálé kīnī, “Ágó 'dīri dō nēbī, ícó té nīí amá 'yozú kīnī, ũkú riipi drī 'bãápi 'i rú'ba gá 'dīri, ĩri 'bá ũnjikānyā be ni ku?”

40 Yēsũ ní 'yozú Fãrúsiḡú rī ní kīnī, “Sīmōnā, á lē mí ní tā āzi lūu 'dī.”

Sīmōnā ní ě'yīzú kīnī, “Ímbápi, mi ícó tā rī lū má ní rá.”

41 Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ágó āzi sē mūfēngā 'bá ĩrī pi ní mēri rú. Sē ágó āzi rī ní mūfēngā fīfī ěnjīpi ěnjīěnjī mūdūrūlū tōwú, sē āzi rī ní mūfēngā fīfī ěnjīpi ěnjīěnjī† pūkú tōwú. 42 Āgō ĩrī 'dī'bée ndákí ũ'dū tí mēri 'dī'bée ũfēzú. Mēri 'dīpa kã ndreé 'dīni, gō mūfēngā rī vé tā oyuú 'í ési agási rá. 'Bá ĩrī 'dī'bée pi āsámvú gé, 'bá mēri 'dīpa rī lēepi agaápi rá rī íngōri?”

43 Sīmōnā ní újázú kīnī, “Má ígá 'bá mēri 'duḡpi āmbúgu rī 'i.”

Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Tā mí ní újá 'dīri pīri.”

44 Kúru Yēsũ ní 'i újázú ũkú rī ndrezú, ĩri ní 'yozú Sīmōnā ní kīnī, “'Í ndre drī ũkú 'dīri ká, má

ní ícázú mívé āngá nōgó rī gé, 'í sē má ní yī pá ũjízú ni kuyé, 'bo ũkú nōri ũjī má pá mīndrē 'í mī gé rī sī, ĩnī má pá 'i drī'bí sī. 45 Mí u'de ma ezi bēdrī sī kuyé, 'bo sã má ní ífízú nōgó rī gé, ũkú rī ri má pá ndruú, ku ndrungará ni kuyé. 46 'Í dã ũdu má drīgé kuyé, 'bo ũkú rī ũdã ũdu ngūḡpi ndrīndrī rī má pá gá nī. 47 Kúru á lē 'yoo mí ní 'dīni, ũnjikānyā ũkú rī ní 'oó kárakará 'dī'bée, á trū ĩri gí, ā'diātāsīyā lē ma ambamba. 'Bo 'bá ĩ ní ĩrivé ũnjikānyā trūu cére kuyé rī, ĩrivé lēngará mādāḡá.”

48 Kúru Yēsũ ní 'yozú ũkú rī ní kīnī, “'Á trū mi mívé ũnjikānyā agási gí.”

49 Ūmú rī pi ní rizú átázú ĩ āsámvú gé sī kīnī, “'Bá 'dīri ũḡḡú 'i ā'di 'i ícōpi ũnjikānyā trūupi rá ni?”

50 Yēsũ ní 'yozú ũkú rī ní kīnī, “Mívé ě'yīngará ídrí mi gí, 'í mu, tákiri ā adri mí be.”

8

Ūkú mu'ba Yēsũ be trū rī pi

1 Tã 'dīri ā vūdrī gé, Yēsũ ri ěci muḡú kūrú rī pi agási, gúrú rī pi agási, ri ú'dúko múké mālūngā Múngú vé rī ā tā ũlūu 'bá rī pi ní. ĩrivé 'bá áyúāyū muḡri drī ni ĩrī rī pi rikí ěci ĩri be trū. 2 Ūkú uruko ĩri ní índrī ũnjí údro kōpi drīgé sī, āzini ũkú uruko ĩri ní ídrí drā āndiāndi agási rī pi, kōpi rikí kpá ěci ĩri be trū, ũkú āzi rī ā rú Māriyā Māgādēlēnā 'i, ũkú 'dīri ótú Yēsũ ní índrī ũnjí ězīrī rī pi droo fūu drī ni gé sī rī 'i, 3 āzi rī vé rú Jūwānā 'i, ĩri Kúzā vé ũkú, Kúzā rī 'bá riipi Ērōdē vé ngá 'bētī agá rī pi vé tā mbaápi rī, āzi rī ā rú Sūzānā 'i, ũkú uruko kárakará ni pi be. Ūkú 'dī'bée ri ngá ívé rī

† 7:41 7:41 Mūfēngā fīfī ěnjīpi ěnjīěnjī rī: 'Bá rī nga dō ězi ú'dú ālu, ĩ 'bá rī ũfē mūfēngā fīfī ěnjīpi ěnjīěnjī ālu ni sī.

pi sê Yésũ pi ẽ ìzã kozú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi be.

Nāpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ
(*Mātáyo 13:1-9; Mārākō 4:1-9*)

⁴ Ʋ'dú ǎlu, 'bá bĩtríká ímúkí ĩ úmú Yésũ ǎ gārã gá, kōpi íbíkí ímú kũrú ǎndiǎndí ní pi gélésĩ, Yésũ ní kōpi ní nāpí 'dĩri ùlũzú kĩnĩ, ⁵ “Ágó ǎzi ómvú be ní mu úri rií ívé ómvú agá, ágó rĩ kã úri rĩ rií, úri rĩ pi ǎ Ƴrũkó u'dekí lẹtĩ drĩgé, 'bá rĩ pi ríkí utuú pá sĩ, ǎrĩnǎ rĩ pi tekí kōpi rá. ⁶ Úri rĩ pi ǎ Ƴrũkó u'dekí nyõókú irã drĩgé ní agá, kōpi kã ífũú, kōpi 'wikí rá, ǎ'diātāsiyã yĩ nyõókú rĩ agá 'dǎáyo. ⁷ Úri rĩ pi ǎ Ƴrũkó u'dekí ùcékúcé ǎsámuvú gé, ùcékúcé rĩ dụ kōpi be trú, ọzũ úri ífũ' 'bá dụ' 'bá rĩ pi rá. ⁸ Úri rĩ pi ǎ Ƴrũkó u'dekí nyõókú múké ní agá, kōpi ífũkí dụyú rá, ǎlu rĩ 'a caá müdürũlũ ǎlu.”

Yésũ kã nāpí rĩ ùlũú deę, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Bá bĩ be rĩ, ǎ yĩ 'í ní tã 'dĩri.”

Nāpí rĩ vé ífĩfĩ
(*Mātáyo 13:10-17; Mārākō 4:10-12*)

⁹ Yésũ vé 'bá ĩri ǎ pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní ĩri zizú kĩnĩ, nāpí 'dĩri vé ífĩfĩ íngóni. ¹⁰ ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Sékí ĩmi ní úmĩ mǎlũngã Múngú vé ĩ ní ùzũyú kuú müdũmüdü rú rĩ vé tã nĩzú ǎmázú rĩ rá, 'bo ma tã rĩ átá 'bá Ƴrũkó' 'bée ní nāpí sĩ, lũzú kĩnĩ,

“ ‘Kōpi ǎngũ ndre rá, 'bo kōpi ǎmákí ngá rĩ ndreé ku, kōpi tã rĩ yĩ rá, 'bo tã rĩ fi kōpi drĩgé ku.’

Yésũ ùlũ nāpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ
(*Mātáyo 13:18-23; Mārākō 4:13-20*)

¹¹ “Nāpí rĩ vé ífĩfĩ 'dĩni, úri rĩ tĩ Múngú vé rĩ. ¹² Úri u'de' 'bá lẹtĩ

drĩgé rĩ pi, ĩri 'bá Múngú vé tĩ yĩ' 'bá rá rĩ pi, 'bo ǎdróko ri ímú tĩ Múngú vé rĩ 'du kōpi ẽ ẹsĩ agásĩ rá, kōpi ẽ ẹ'yĩkí rĩ ku, ǎzini kōpi ẽ ísúkí rĩ ídringárá ku. ¹³ Úri u'de' 'bá nyõókú irã drĩgé rĩ agá rĩ pi, ĩri 'bá tĩ Múngú vé rĩ yĩ' 'bá, ẹ'yĩ' 'bá ǎyĩkō sĩ rĩ pi, 'bo kōpi ǎ úlá fi vũgá 'dǎá kuyé, kōpi ẹ'yĩ lókĩnǎ be mǎdǎ, 'bo tã ùkpó ùkpó kádō kōpi ísú, kōpi ẹ'yĩngárá rĩ ku rá.

¹⁴ Úri u'de' 'bá ùcékúcé ǎsámuvú gé rĩ pi, ĩri 'bá tĩ Múngú vé rĩ yĩ' 'bá rá rĩ pi, 'bo ìzãngã nyõókú nōri vé rĩ, ǎ' 'bú nyõókú nōri vé rĩ, ǎzini ǎyĩkō nyõókú nōri vé rĩ sê kōpi adri ù'a ǎkó. ¹⁵ 'Bo úri u'de' 'bá nyõókú múké rĩ agá rĩ pi, ĩri 'bá adri' 'bá tã be múké, ǎzini ẹsĩ be múké rĩ pi, kōpi tĩ Múngú vé rĩ yĩ rá, kōpi tã ní 'du nga rá, kōpi 'a ù'a be múké.

Nāpí lámǎ vé rĩ
(*Mārākō 4:21-25*)

¹⁶ “Bá ǎzi ícó lámǎ 'yũú, drĩ ní Ƴpĩĩ ùdrĩ sĩ cí ku, dōku ícó lámǎ rĩ suú gbóló ǎ ndúgé ku. ĩri lámǎ rĩ 'bǎ mísá drĩgé, 'bá ífĩ' 'bá jó agá rĩ pi ǎ ndrekí rĩ ǎngũ ǎní bēnĩ.

¹⁷ Ngá ǎrěvú céré ĩ ní zũyú kuú müdũmüdü rú rĩ ĩ ímú 'i' 'da ǎngũ ule gá, ngá ǎzi 'i' zũyúpi ĩ ní ícó nĩĩ ku ní 'dǎáyo. ¹⁸ ĩmi ndrekí múké, lē ĩmi 'bákí bĩ tã rĩ yizú. 'Bá ngá* be rĩ, ĩ ĩri ní ǎzi ní sē ǎmbúgú, 'bá ngá ǎkó rĩ, ǎ Ƴsũ dō 'yozú kĩnĩ, 'i' ngá be drǎǎsĩyã, ĩ ngá ĩrivé 'dĩri 'du rá.”

Yésũ ẹndrẹpi pi ẹdrĩpĩ be
(*Mātáyo 12:46-50; Mārākō 3:31-35*)

¹⁹ Vudrĩ ní gé, Yésũ ẹndrẹpi pi ímúkí ẹdrĩpĩ be Yésũ ri ndreé, 'bo kōpi ndǎkí ù'dũ tí fizú cazú ĩri vũgá 'dǎá, ǎ'diātāsiyã 'bá rĩ pi gákí ambamba. ²⁰ 'Bá ǎzi ní lũzú Yésũ ní kĩnĩ, “Mí ẹndrẹpi pi

8:10 8:10 Ísáyá 6:9

*

8:18 8:18 Ngá: Ngá Yésũ ní tã ní átá 'dĩri, ĩri úmĩ tã Múngú vé rĩ nĩzú rĩ.

mi édrípíjì be tukí pá kuú àmvé 'dãá' bá, kôpi lēkí mi ndreé.”

²¹ Yēsũ ní 'yozú kīnī, “Bá Múngú vé tì yì' bá rá, tã ni 'du' bá nga' bá rá rī pi, kôpi mávé èndrèpì, àzini mávé èdrípíjì.”

Yēsũ uga ũlí vīpì ũkpõ be rī

(*Mátayo 8:23-27; Mārākõ 4:35-41*)

²² Ū'dú ālu, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī' bá rī pi ní kīnī, “Bá zokì muḡ yījì bālālā rī agāsī álé 'dãá.” Kúru kôpi ní tuzú kúlúmgbá agá, kôpi ní 'dezú muḡú. ²³ Kôpi kã rīi zoó muḡú, Yēsũ ní ū'dú kozú. Kúru ũlí vīpì ũkpõ be ni ní íngázú vīzú yījì bālālā rī drīgè sī, yījì ní írízú tīzú kúlúmgbá rī agá 'dãá, sē kúlúmgbá rī lē tīi ānī yījì ā ndúgè.

²⁴ Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī' bá rī pi ní ĩri aruzú 'yozú ĩri ní kīnī, “Úpí, Úpí, 'bã rī tì yījì ā ndúgè!”

Yēsũ ní ngazú uru sī, ĩri ní trezú ũlí rī drīgè, àzini yījì úvapi ngūyá ngūyá rī drīgè, ũlí vīpì ũkpõ be rī ní pá tuzú. ²⁵ Yēsũ ní ívé 'bá 'í pámvú ũbī' bá rī pi zizú kīnī, “Īmi è'yīngará ākõ āsī?”

Ūrī fu kôpi, tã 'dĩri sē kôpi ní āyāngará, ógúpì ní ógúpì ri zizú, “Bá 'dĩri ā'di 'i átangá átapi ũlí ní tì ni yījì, àzini yījì úvapi ngūyá ngūyá rī ní tì ni yījì ĩndī 'dĩri?”

Yēsũ idrì ágó āzi ĩndrì ũnjì rī pi ní fíi drī ni gé ni

(*Mátayo 8:28-34; Mārākõ 5:1-20*)

²⁶ Yēsũ pi ívé 'bá 'í pámvú ũbī' bá rī pi be, kôpi ní yījì bālālā Gālíláyā ri zozú álé 'dãá, kôpi ní cazú āngū Gērásá vé rī gé. ²⁷ Yēsũ kã ísì kúlúmgbá rī agāsī, ágó āzi ĩndrì ũnjì ní fíi drī ni gé ni ní ímúzú Yēsũ vúgá nõõ. Ágõ rī adri lókí be aco, su bõngó 'i rù' bá gá ku, adri 'bètjì ku, ĩri ri adri 'búrèdrī rī pi àsámvú gé. ²⁸ Ágõ rī kã Yēsũ

ri ndreé, ĩri ní trezú ū'dúkõ be uru 'dãá, ĩri ní kūmūcì ũtīzú Yēsũ èndrètjì gé, ĩri ní 'yozú ū'dúkõ be uru 'dãá kīnī, “Yēsũ, Mvã Múngú Ūkpõ 'Dĩpa vé rī, 'i lē má vúgá ā'di? Á mã mi drī ĩrī sī, ā 'okí ma ũnjì ku fô!” ²⁹ Drīdrī ni, Yēsũ 'yo ĩndrì ũnjì rī ní rá kīnī, ĩndrì ũnjì rī ā fū ágõ rī drīgè sī rá. (Ágõ 'dĩri ĩndrì ũnjì rī fi rù' bá ni gé ótú ĩnógósì, kádõ drī ni pi úmbé pá ni pi be ímvè sī, kádõ rīi ĩri ũtèé, ĩri ímvè rī uce 'dĩsī rá, ĩndrì ũnjì rī ĩri jì muḡ ásé agá āngū 'bá ākõ ni agá.)

³⁰ Yēsũ ní ágõ rī zizú kīnī, “Mí rù ā'di 'i?”

Ágõ rī ní újázú Yēsũ ní kīnī, “Mã rù Bītríkã 'i.” Ágõ rī 'yo 'dĩni, ā'diātāsīyã ĩndrì ũnjì fi' bá rù' bá ni gé rī pi kárakarã.

³¹ ĩndrì ũnjì rī pi ní rizú Yēsũ ri mǎzú kīnī, Yēsũ ā pē ĩ muḡ 'bú kuyipi ũdũ ākõ rī agá 'dãá ku.

³² Īgá kárakarã 'bã rī pi ri kôpi úcé ánga rī drīgè 'dãá. ĩndrì ũnjì rī pi ní Yēsũ ri mǎzú kīnī, Yēsũ ā pē ĩ muḡ úfí ĩgá rī pi agá, Yēsũ ní kôpi pèzú muḡú. ³³ ĩndrì ũnjì rī pi ní ũkpúzú ágõ rī drīgè sī, muḡú úfízú ĩgá rī pi agá, ĩgá rī pi ní njuzú muḡú óngú sī āngū úlupi úlúlú rī gé 'dãá, kôpi ní u'dezú yījì bālālā rī agá 'dãá.

³⁴ 'Bã rī' bá ĩgá rī úcé' bá rī pi kã tã 'i 'oópi 'dĩri ndreé, kôpi ní njuzú muḡú tã 'dĩri ũlüzú 'bã kūrú agá rī pi ní, àzini 'bã kūrú rī ā gārã gá sī rī pi ní. ³⁵ 'Bã rī pi ní ngazú muḡú tã 'i 'oópi rī ndrezú. Kôpi kã caá Yēsũ vúgá 'dãlé, kôpi ísúkí ágõ ándúrú ĩndrì ũnjì rī pi ní fíi drī ni gé sī gí rī, úrì kuú Yēsũ èndrètjì gé, úsú 'i bõngó sī, úmĩ ni ícã múké gí, sē kôpi ní ũrjì. ³⁶ 'Bã tã rī ndre' bá rī pi ní muḡú tã ĩ ní ágõ ĩndrì ũnjì be rī ídrízú 'dĩri ũlüzú 'bã urukõ' bée ní. ³⁷ Kúru 'bã cérè āngū Gērásã vé rī agá rī

pi ní Yésũ ri mǎzú kǐnĩ, Yésũ ǎ nga muɔ 'd̄iisĩ rá, ǎ'diātāsīyā ũrĩ fi kōpi ɛsĩ agá ambamba. Kúru Yésũ ní tuzú fizú kúlúmgbá agá, ĩri ní 'dezu muɔzú.

³⁸ Ágó Yésũ ní ĩndrĩ ũnjĩ droó fũú drĩ ni gé sĩ rĩ ní Yésũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kǐnĩ, ĩ muɔkĩ Yésũ be trũ, 'bo Yésũ ní ĩri pɛzú muɔzú, ĩri ní 'yozú kǐnĩ, ³⁹ “Í mvi gōó 'bɛtĩ, 'í mu tǎ ǎyǎzú ǎyǎyā Múngú ní 'oó mí ní 'd̄iri ũlũú mívé 'bá 'bɛtĩ ǎsámvu gé rĩ pi ní.” Ágó rĩ ní 'dezu muɔzú kũrũ rĩ agá 'dǎá, ĩri ní tǎ Yésũ ní 'oó 'í ní 'd̄iri ũlũzú muɔzú 'bá rĩ pi ní céré.

*Yésũ ĩdrĩ mvá ũkú Yáyĩrō vé rĩ, ǎzini ũkú drǎ be rĩ
(Mátayo 9:18-26; Mǎrǎkō 5:21-43)*

⁴⁰ Kúru Yésũ kǎ 'i újǎ zoó gōó álé 'dǎá, 'bá b̄itrĩká ri 'bá ĩri ũtɛ' bǎ rĩ pi ní ĩri ɛ'yǐzú. ⁴¹ Ágó ǎzi rũ ni Yáyĩrō 'i, ĩri Jó Múngú ri Zǐzú rĩ vé dr̄ikoma, ágó rĩ ní imúzú kũmũcĩ ũtĩzú Yésũ ɛndrɛtĩ gé, ĩri ní Yésũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kǐnĩ, ĩ muɔkĩ Yésũ be trũ ívé ǎngá 'dǎá, ⁴² ǎ'diātāsīyā ívé mvá ũkú ǎlukútanǎ ílí be muɔdrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ, drǎ rũ ĩri ũnjĩ ũnjĩ, lɛ drǎádrǎ.

Yésũ kǎ riĩ 'deé muɔ Yáyĩrō vé ǎngá 'dǎlé, 'bá b̄itrĩká rĩ pi riki ĩ m̄ĩ muɔzú Yésũ rũ' bǎ gá 'dǎá. ⁴³ Ũkú ǎzi kōpi ǎsámvu gé 'dǎlé, ǎri ri ɛcĩ rũ' bǎ ni gé sĩ ílí muɔdrĩ drĩ ni ĩrĩ, 'bo 'bá ǎzi ĩri ĩdrĩpi ní 'dǎáyo. ⁴⁴ Ũkú rĩ ní 'i útrúzú ĩnyinǎ Yésũ ǎ úgóró gá, ĩri ní Yésũ vé bōngó akoóko rĩ ɛ tĩ úlózú, koro ǎri ɛcĩpi rĩ ní pá tuzú.

⁴⁵ Yésũ ní zǐzú kǐnĩ, “Bá ma úlópi rĩ ǎ'di 'i?”

'Bá b̄itrĩká rĩ pi ní 'yozú kǐnĩ, ĩ n̄ikĩ kuyé. Pétêrō ní 'yozú Yésũ ní kǐnĩ, “Úpi, 'bá rĩ pi kárakarǎ ri ĩ imĩ imúzú mí rũ' bǎ gá nōó.”

⁴⁶ 'Bo Yésũ ní 'yozú kǐnĩ, “Bá ǎzi úló ma gĩ, ǎ'diātāsīyā á n̄ĩ rá ũkpō

ǎngũ ĩdrízú rĩ fũ mǎ rũ' bǎ gá sĩ gĩ.”

⁴⁷ Ũkú rĩ kǎ ndrɛé Yésũ n̄ĩ tǎ 'd̄iri ǎmá gĩ, rũ' bǎ ni ní 'd̄ózú yǎzú, ĩri ní kũmũcĩ ũtĩzú Yésũ ɛndrɛtĩ gé, ĩri ní tǎ 'í ní Yésũ vé bōngó úlózú, ǎzini 'í ní koro ĩdrízú rĩ vé tǎ ũlũzú 'bá rĩ pi ní. ⁴⁸ Kúru Yésũ ní 'yozú ũkú rĩ ní kǐnĩ, “Mǎ mvá rĩ, ɛ'yǐngárǎ mívé rĩ ĩdri mi gĩ. 'Í mu, tǎkĩri ǎ adri mí be.”

⁴⁹ Yésũ kǎ riĩ ǎtángǎ rĩ ǎtá, 'bá ǎzi ní imúzú Yáyĩrō dr̄ikoma Jó Múngú ri Zǐzú rĩ vé rĩ vé ǎngá 'dǎásĩ, ĩri ní 'yozú Yáyĩrō ní kǐnĩ, “Mívé mvá ũkú rĩ drǎ gĩ, mí ri imbápi ɛ drĩ izaá ku.”

⁵⁰ Yésũ kǎ tǎ 'd̄iri yĩ, ĩri ní 'yozú Yáyĩrō ní kǐnĩ, “Lɛ mí adri ũrĩ sĩ ku, mí ɛ'yĩ ma, mvá ũkú rĩ ícō ídrĩ rá.”

⁵¹ Yésũ kǎ muɔ caá Yáyĩrō vé ǎngá 'dǎlé, ǎ'yĩ 'bá ǎzi fĩ 'í vúgá sĩ jó agá 'dǎlé kuyé, kōpi fikĩ 'yɛnǎ Pétêrō be, Yũwǎnĩ be, Yōkóbũ sĩ, ǎzini mvá ũkú rĩ vé ɛtɛpĩ be ɛndrɛpĩ sĩ. ⁵² 'Bá rĩ pi céré riki ngoó ĩzǎngǎ ĩzǎngǎ rú mvá ũkú rĩ vé drǎngárǎ sĩ. Yésũ ní 'yozú kǐnĩ, “Imĩ ngokĩ ku, mvá ũkú rĩ drǎ kuyé, ĩri ri ú'dũ ko.”

⁵³ 'Bo 'bá rĩ pi riki guũgu ĩrivé tǎ 'd̄iri sĩ, ǎ'diātāsīyā kōpi n̄ikĩ rá 'yozú kǐnĩ mvá ũkú rĩ drǎ gĩ. ⁵⁴ 'Bo Yésũ ní mvá ũkú rĩ ɛ drĩ ruzú, ĩri ní 'yozú kǐnĩ, “Mǎ mvá rĩ, mí íngǎ urũ.” ⁵⁵ Mvá ũkú rĩ vé ĩndrĩ ní imvízú ĩgōzú, koro ĩri ní ngazú urũ. Kúru Yésũ ní 'yozú mvá ũkú rĩ vé ɛtɛpĩ pi ní ɛndrɛpĩ be kǐnĩ, “Imĩ sɛkĩ ĩri ní ngá nyaá.” ⁵⁶ Mvá ũkú rĩ vé ɛtɛpĩ pi ɛndrɛpĩ be ǎyákĩ tǎ 'd̄iri sĩ ǎyǎyā, 'bo Yésũ ní tǎimbĩ sɛzú kōpi ní kǐnĩ, lɛ kōpi ǎ ũlũkĩ tǎ 'i ngaápi 'd̄iri 'bá ǎzi ní ku.

9

Yēsũ pē ívé 'bá áyúāyũ mụdrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi muụ ú'dúkò múké rĩ ùlũú

(*Mátáyo 10:5-15; Mārákò 6:7-13*)

¹ Kúru Yēsũ ní ívé 'bá áyúāyũ mụdrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi zízú ímúzú 'í vúgá nõó, ìri ní ùkpõ sězú kòpi ní, kòpi ã údrókí rí ìndrí ùnjí rĩ pi ãní, ãzini kòpi ã ìdríkí rí 'bá drã be ãndíãndí rĩ pi ãní. ² Ìri ní kòpi pězú mụzú mālũngã Múngú vé rĩ ã tá ùlũzú 'bá rĩ pi ní, ãzini kòpi ã ìdríkí 'bá drã be rĩ pi. ³ Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Á 'dukí túré, kũmvũ, ãnyãngã, mũfẽngã mụzú ìndí ku, ãzini ã 'dukí bõngó ãzi ãndõ rú mụzú ìndí ku. ⁴ 'Bětĩ ìmi ní cazú 'a ni gé rĩ, lã ìmi áwíkí adrií 'bětĩ 'dãri agã cĩngbã ú'dú ìmi ní fũzú kũrú 'dãri agãsi rĩ gé. ⁵ 'Bá rĩ pi gãkí dõ ìmi é'yígã sĩ, ìmi kádõ fũú kòpivé kũrú agãsi, ìmi wekí nyõõkú ìmi pá ágélé gá rĩ kú 'dĩgé, ìri lũ 'yozú kĩnĩ, ìmi kukí kòpi ní tá ùnjí gí.” ⁶ Kúru kòpi ní 'dezú rizú ẽcízú gúrú rĩ pi agãsi, kòpi rikí ú'dúkò múké Múngú vé rĩ ùlũú mụzú, ãzini 'bá drã be rĩ pi ìdrí mụzú ãngũ rĩ pi agãsi.

'Bãgú Ēródẽ ã drĩ ábã rá

(*Mátáyo 14:1-12; Mārákò 6:14-29*)

⁷ Ēródẽ kã tá ãyãzú ãyãyã Yēsũ ní ríú 'oó rĩ yĩ, drĩ ni ábã ãní céré céré, ã'diãtãsiyã 'bá uruko'bee kĩnĩ, Yũwãní bãtizimũ sãepi rĩ íngã gõõ ìdri rú nĩ.

⁸ Uruko'bee kĩnĩ, 'bá rĩ Ēliyã ímú nĩ, uruko'bee kĩnĩ, 'bá rĩ nẽbĩ õtũ ìnógõsĩ rĩ pi vé ãlu íngã gõõ ìdri rú nĩ. ⁹ 'Bo Ēródẽ ní 'yozú kĩnĩ, “Á lĩ Yũwãní ã drĩ gí píri, 'bá má ní tá ni yĩ 'dĩri ã'di 'i?” Ēródẽ ù'bĩ ùkpõ sĩ, lã Yēsũ rĩ ndree.

Yēsũ sã ãnyãngã nyaã 'bã élifũ tõtũ pi ní

(*Mátáyo 14:13-21; Mārákò 6:30-44; Yũwãní 6:1-14*)

¹⁰ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi kã ímví ìgõó, kòpi ùlũkí tá ì ní 'oó rĩ pi ãrẽvú céré Yēsũ ní. Kúru Yēsũ pi ní ngazú fũzú 'bã rĩ pi ãsãmvú gé sĩ, kòpi ní 'dezú mụzú kũrú Bětãsiyidã vé rĩ gé. ¹¹ 'Bo 'bã bĩtríkã rĩ pi kã vũrã Yēsũ ní mụzú rĩ nĩ ãmã, kòpi 'dekí muụ vú ni gé sĩ. Ìri ní kòpi é'yízú, ìri ní mālũngã Múngú vé rĩ ã tá ùlũzú kòpi ní, ìri ní 'bã drã be rĩ pi ìdrízú.

¹² Ọtũ rĩ kã 'bãã rií 'deé, Yēsũ vé 'bá áyúāyũ mụdrĩ drĩ ni ìrĩ rĩ pi ní ímúzú Yēsũ vúgã, kòpi ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “'Í pã 'bã bĩtríkã 'dĩ'bee muụ gúrú ìnyinã rĩ pi agãsi, ãzini ãngũ rĩ agãsi, kòpi ã mụkí ì ní ãnyãngã ndãã, ãzini vũrã lazú ni ndãã, ã'diãtãsiyã ngã nyanya nõgõ 'dãáyo, ãzini vũrã lazú ni nõgõ 'dãáyo.”

¹³ Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Ìmi sãkí kòpi ní ngã nyanya, kòpi ã nyakí.”

'Bá áyúāyũ rĩ pi ní újãzú kĩnĩ, “Ngã 'bã vúgã nõgõ rĩ 'yẽjã pánga tõtũ, ì'bĩ be ìrĩ. 'Bã lãkí dõ 'bã bĩtríkã nõ'bee ã nyakí ngã, lã 'bã mụkí kòpi ní ãnyãngã jã.”

¹⁴ Āgõ rĩ pi ícõ ca élifũ tõtũ rá.

Yēsũ ní 'yozú ívé 'bã 'ì pámvú ùbĩ'bã rĩ pi ní kĩnĩ, “Ìmi 'bãkí 'bã rĩ pi úri ngúlúmũ rú, pũkú tõtũ pũkú tõtũ.” ¹⁵ Kòpi ní 'ozú sũ Yēsũ ní 'yoó rĩ tĩni, kòpi ní 'bã rĩ pi 'bãzú úrizú céré vũgã. ¹⁶ Yēsũ ní pánga tõtũ rĩ pi í'dúzú ì'bĩ ìrĩ rĩ be, ìri ní ãngũ ndrezú uru, ìri ní õwõ'difõ sězú, ìri ní kòpi ùndízú, ìri ní sězú ívé 'bã 'ì pámvú ùbĩ'bã rĩ pi ní, kòpi ã awakí 'bã rĩ pi ní. ¹⁷ 'Bã rĩ pi ãrẽvú céré nyakí, kòpi épíkí ãní rá, 'bã Yēsũ ã pámvú ùbĩ'bã rĩ pi ìkũnãkí ngã ì ní nyaã

tí rĩ ẽ ìmbìtã caá ùvú ã 'a mụdrí drĩ ni ìrĩ.

Pétêrô kīnī Yēsū ri Kúrísítô 'i
(Mátáyo 16:13-19; Mārākō 8:27-29)

¹⁸ Ụ'dú ̄lu, Yēsū ri Múngú ri zịj ọ'dúkúlẹgúsí, ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi rikí adrii ìri be trú, ìri ní kọpi zizú kīnī, "Bá rĩ pi ri 'yo, ma ã'di 'i?"

¹⁹ Kọpi ní újázú kīnī, "Bá ụrụkọ kīnī, mi Yūwánī Bātízīmū sēepi rĩ 'i. Ụrụkọ'bée kīnī, mi Ēllyā 'i. Ụrụkọ'bée kīnī, mi nẹbī ọtụ ìnọgósí ùdrā'bá gí rĩ pi vé ̄lu ìngá gđó ìdri rú nĩ."

²⁰ Kúru ìri ní kọpi zizú kīnī, "Bo ìmi ní ụsúzú rĩ gé, ma ã'di 'i?" Pétêrô ní újázú kīnī, "Mi Kúrísítô 'i, Múngú ní ìpēe rĩ."

²¹ Yēsū átá kọpi ní ụkpó ụkpó kīnī, kọpi ã lūkí tã 'dĩri 'bá āzi ní ku.

Yēsū átá ívé drāngará ã tã
(Mátáyo 16:20-28; Mārākō 8:30-9:1)

²² Yēsū ní 'yozú kīnī, "Ma 'Bá Mvã 'i, ma ìmú ìzāngā nya lẹti be āndiāndi, 'bá ambugu rĩ pi, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, āzini 'bá tãimbí ìmbá'bá rĩ pi be céré ìmú ma gā sī, kọpi ma 'dị drā rá, 'bo ụ'dú na ni gé, ì ma ìngá gđó ìdri rú ùzi."

²³ Kúru Yēsū ní 'yozú 'bá bítriká rĩ pi ní kīnī, "Bá rĩ lē dō m̄ pámvú ùbī, ã adi 'i rụ'bá, ụ'dú céré ã 'du ívé pẹti alambaku,* ã ùbī m̄ pámvú. ²⁴ 'Bá lēepi ívé ìdri rụ'bá nōri vé rĩ ã tã mbaápi áyu rĩ, ìri api ìdri 'dáni'dáni rĩ sī rá. 'Bo 'bá ívé ìdri rụ'bá nōri vé rĩ adii pi, drāapi m̄ tã sī rĩ, ìri ìdri 'dáni'dáni rĩ ìsú rá. ²⁵ 'Bá rĩ ìsú dō ngá nyọkú drĩgé nōgó rĩ pi ārēvú céré, api dō ìdri 'dáni'dáni rĩ sī rá, tã múké ìri ní ìsú 'a ni gé

'dĩgé rĩ ã'di? ²⁶ 'Bá rĩ ẽ drĩ ri dō nja má sī, āzini átángá má ní rii átá rĩ sī, Ma 'Bá Mvã 'i, má kãdō ìmú ñngará be pọwụpọwụ, āzini má Ētẹpi vé ñngará pọwụpọwụ rĩ be, āzini mālāyikā uletere rĩ pi vé ñngará be, ma kpá adri ìri sī drĩnjá sī. ²⁷ Ádarú á lē 'yoó ìmi ní 'dini, 'bá pá tu'bá nō'bée āsámvú gé, 'bá ụrụkọ'bée ícókí drĩ ùdrāá ku, kọpi mālūngā Múngú vé rĩ ndre ùgbále."

Yēsū ã rụ'bá újã 'i dđi imvesírílilí
(Mátáyo 17:1-8; Mārākō 9:2-8)

²⁸ Tã Yēsū ní átá 'dĩri ã vúdri kã caá ụ'dú ārō, ìri ní tuzú mụzú ìrã drĩgé Múngú ri zizú, jị Pétêrô pi Yūwánī be Yōkóbū sī mụzú 'i vúgá sī ìndĩ. ²⁹ Yēsū kã rii Múngú ri zịj, ẹndrẹti ni újã 'i, dđi ọgú ù'dú be túngú, ìrivé bōngó gđó 'i újã imvesírílilí, dđi ọgú pọwụpọwụ. ³⁰ Mósē pi Ēllyā be rikí átá ìri be, ³¹ kọpi ã rụ'bá dđi ọgú pọwụpọwụ. Kọpi rikí drāngará Yēsū ní úmvúlésí ìmúzá drāzú Yērúsālémá gá rĩ vé tã átá, tã Múngú ní ụttí gí rĩ, ã nga rí 'i fũú ti ni gé bēnĩ.

³² Pétêrô pi 'i ọgụpịi be, ụ'dú 'be kọpi ẽ ti, kọpi kã aruú ụ'dú gélésí, kọpi ndrekí Yēsū vé ñngará pọwụpọwụ rĩ, āzini ndrekí 'bá ìrĩ tukí pá kuú ìri be trú. ³³ Mósē pi Ēllyā be, kọpi kã lēe mụy, Pétêrô ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Ímbápi, ìri múké 'bá ní adrizú nōgó. Lē 'bá 'bekí mōrōgó na, ̄lu ni mí ní, ̄lu ni Mósē ní, ̄lu ni Ēllyā ní." 'Bo Pétêrô n̄ tã 'i ní átá rĩ vé íffí kuyé. ³⁴ Pétêrô kã rii tã rĩ átá, ìrībítí ní ìmúzá kọpi ọzúzú, ụrĩ fụ Yēsū vé 'bá áyúāyū rĩ pi rá, ìrībítí rĩ ní kọpi ọzūú rĩ sī.

³⁵ Ụ'dúkó ní átázú ìrībítí rĩ agá 'dãá, ìri ní 'yozú kīnī, "Mvã 'dĩri

* 9:23 9:23 Pẹti alambaku: 'Bá Rómã vé rĩ pi ri 'bá tã 'o'bã ùnjí rĩ pi gbã mūsūmárí sī pẹti alambaku sígé, ìri sã 'du āco kọpi ìbí drā ndō, kọpi ìzāngā nya ambamba drāngará rĩ gé.

mávè ni, má ìpě ìri nĩ, lě ìmi yìkí tì ni yìyì!" ³⁶ Ù'dùkọ átápi rĩ kã újí, kọpi ndrekí Yèsù ri ó'dùkùlẹ. Kọpi újìkí kuú tã 'dìri be ì ẹsì agá, kọpi lùkí tã ì ní ndreé 'dìri 'bá àzi ní àlunáni kuyé.

Yèsù idrí mvá ágó índrí ùnjí be ni
(Mátáyo 17:14-18; Mārākō 9:14-27)

³⁷ Kã adrii drũ ù'bùtì, kọpi kã isì irã rĩ drìgẹ 'dãásì vùgá nōó, 'bá b̄tríká ímùkí Yèsù vùgá nōó. ³⁸ Ágó àzi 'bá b̄tríká rĩ pi àsámvú gé 'dãá, ìri ní Yèsù ri zìzú ù'dùkọ be uru 'dãá k̄nĩ, "Ímbápi, á mã mi drì ìrì s̄i, 'í ndre mávè mvá, 'í ko ìri è ìzã, ã'diātāsīyā mávè mvá 'yéná àlukúta 'dĩ. ³⁹ Índrí ùnjí rĩ kãdō mváná rĩ 'dujú a'beé, ìri útré, ù'búrúsã rĩ kpu tì ni gé s̄i. Índrí ùnjí rĩ ìri nyi ùnjí ùnjí, ku ìri mbēlẹ ku. ⁴⁰ Á mã mívé 'bá mí pámvú ùb̄i'ba rĩ pi ímù índrí ùnjí rĩ droó fũú mvá rĩ drìgẹ s̄i rá, 'bo kọpi ícókí droó b̄a ku."

⁴¹ Yèsù ní 'yozú k̄nĩ, "Ími 'bá tã 'o'bá p̄rì ku, ẹ'yīngará àkó 'dĩ'bée, mã adri ri ìmi be vùjú lókí be gbã ngōpì? Mã ẹsì è ìsù rì ìzāngā ìmivé tã s̄i vùjú lókí be gbã ngōpì?" Kúru Yèsù ní 'yozú ágó rĩ ní k̄nĩ, "Mí ìjì mívé mvá rĩ ímù má vùgá nōó."

⁴² Mvá rĩ kã rii ímù Yèsù vùgá nōó, índrí ùnjí rĩ 'du ìri a'beé, ri ìri nyii vùgá 'dìgẹ, 'bo Yèsù ní trezú índrí ùnjí rĩ drìgẹ, ìri ní mvá rĩ idrízú, ìri ní s̄ezú gōzú étépì vùgá 'dãá. ⁴³ 'Bá rĩ pi àrèvú céré àyākí àyāyā ùkpō Múngú vé 'dìri s̄i.

Yèsù gō ívé drāngará ã tã átá d̄i
(Mátáyo 17:22-23; Mārākō 9:30-32)

'Bá rĩ pi kã àyāá tã Yèsù ní 'oó 'dìri s̄i, Yèsù ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ùb̄i'ba rĩ pi ní k̄nĩ, ⁴⁴ "Ími

'bākí b̄i átángá má ní lēé 'yoó rĩ yìzú, Ma 'Bá Mvã 'i, ì ímù mã ùli 'be, ì ímù mã s̄e mávè ari'ba rĩ pi drìgẹ." ⁴⁵ 'Bo 'bá Yèsù ã pámvú ùb̄i'ba rĩ pi n̄kí tã ìri ní 'yoó 'dìri vé ífífí kuyé. Múngú úcì kọpi ní tã rĩ vé ífífí úcìcì, kọpi ã n̄kí rì tã Yèsù ní 'yoó rĩ ku, kọpi 'okí ùr̄i s̄i, zìkí tã rĩ vé ífífí kuyé.

À'di ri adri àmbúgú nĩ?
(Mátáyo 18:1-5; Mārākō 9:33-37)

⁴⁶ 'Bá Yèsù ã pámvú ùb̄i'ba rĩ pi ní 'dózú àgátá gāzú ì àsámvú gé s̄i k̄nĩ, ì àsámvú gé 'dìgẹ, ã'di ri adri àmbúgú nĩ. ⁴⁷ 'Bo Yèsù n̄i tã kọpi ní rii ùs̄ùú ì ẹsì agá 'dālẹ rĩ rá, ìri ní mváná mādāṅá ni ìjìzú pá tuzú 'í j̄elẹ gá. ⁴⁸ Kúru ìri ní 'yozú kọpi ní k̄nĩ, "Bá mváná mādāṅá n̄ri ẹ'yìpi mã rú s̄i r̄i, ẹ'yì 'dìri ma. 'Bá ma ẹ'yìpi r̄i, ẹ'yì 'dìri 'bá ma ìp̄épi r̄i. Ìmi àsámvú gé 'dìgẹ, 'bá ì ní ndreé kuú ẹzì àkó r̄i, ìri adri àmbúgú nĩ."

'Bá àzi údró índrí ùnjí rĩ pi Yèsù ã rú s̄i
(Mārākō 9:38-40)

⁴⁹ Yūwánì ní 'yozú Yèsù ní k̄nĩ, "Ímbápi, 'bá ndrekí 'bá àzi ri índrí ùnjí rĩ pi údró ùfũ 'bá rĩ pi drìgẹ s̄i mí rú s̄i, 'bo 'bá ugakí ìri s̄i, ã'diātāsīyā adri 'bávẹ ógúpì ku."

⁵⁰ Yèsù ní 'yozú k̄nĩ, "Ími ugakí ìri ku, ã'diātāsīyā 'bá ìmi 'oópi ùnjí ku r̄i, ìri ìmi ógúpì."

'Bá Sāmāriyā vé rĩ pi gākí Yèsù ri ẹ'yìgá s̄i

⁵¹ Sã ì ní l̄ezú Yèsù ri 'dujú mužú 'b̄i gé r̄i kã ícá ìnyiná gí, Yèsù 'bã ẹsì l̄ezú mužú Ȳerúsālēmã gá. ⁵² Ìri ní 'bá áyúáyū ni pi p̄ezú mužú dr̄idr̄i, kọpi ã mukí ḡurú Sāmāriyā vé r̄i agá 'í ní v̄urã údé. ⁵³ 'Bo 'bá 'dālẹ r̄i pi ẹ'yìkí ìri kuyé, ã'diātāsīyā ìri ri mu Ȳerúsālēmã gá. ⁵⁴ Yèsù vé 'bá ìri ã pámvú ùb̄i'ba Yōkóbū pi

Yüwãní be, kôpi kã tâ 'i ngaápi 'dĩri yií, kôpi ní Yësũ ri zizú kĩnĩ, “Úpí, mí ã'yĩ rá, 'bã zĩkĩ ácí 'bũ gé 'dãásĩ ímũ 'bã 'dĩ'bée ú'djũdrãá?”

⁵⁵ 'Bo Yësũ ní 'i újázú, ìri ní trezú kôpi drĩgé. ⁵⁶ Kúru kôpi ní 'dezu mužú gúrũ ázi gé.

Yësũ ã pámvú ã ùbĩngará tâ ni mbamba

(Mátáyo 8:19-22)

⁵⁷ Yësũ pi kã rií mužú létjĩ agásĩ, ágó ázi ní 'yozú Yësũ ní kĩnĩ, “Á lè mí pámvú ùbĩ cĩngbã cazú vũrã mí ní mužú rĩ gé.”

⁵⁸ Yësũ ní 'yozú kĩnĩ, “Mgbũwã rĩ pi vũrã lazú ni be, ãrĩṅã rĩ pi jó lazú ni be, 'bo ma 'Bá Mvã 'i, vũrã má ní mã drĩ suzú adrizú ni 'dãáyo.”

⁵⁹ Yësũ ní gõzú 'yozú ágó ázi ní kĩnĩ, “Mí ímũ mã pámvú ùbĩ.”

'Bo ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, “Úpí, 'i sē mã mu drĩ mã étèpi ri sũ ùgbále† kã.”

⁶⁰ Yësũ ní újázú ágó rĩ ní kĩnĩ, “'Í ku 'bã ùdrã'bã gĩ rĩ pi† ã mužĩ ívé 'bã ùdrã'bã gĩ rĩ pi sĩngará gá, 'bo 'i mu málũngã Múngú vé rĩ vé tâ ùlũ.”

⁶¹ 'Bã ázi ní kpá 'yozú Yësũ ní kĩnĩ, “Úpí, ma mí pámvú ùbĩ rá, 'bo 'i ku mã gõ drĩ mužú tâ eziĩ mávé 'bã 'bèti ãsámvú gé rĩ pi ní ùgbále kã.”

⁶² Yësũ ní újázú ìri ní kĩnĩ, “'Bã í'dópi ómvú 'aápi, ãngũ ndreépi vúlè rĩ, ícò málũngã Múngú vé rĩ gé ku.”

10

Yësũ pē 'bã pũkũ ézĩrĩ drĩ ni ìrĩ mužú tĩ Múngú vé rĩ ùlũ

¹ Tã 'dĩri ã vudrĩ gé, Úpí ní 'bã urukò ùpèzú pũkũ ézĩrĩ drĩ

ni ìrĩ, pē kôpi mužú ìrĩ ìrĩ, pē kôpi mužú drĩdrĩ kũrũ 'i ní lèé mužú rĩ pi agá, ãzini gúrũ 'i ní lèé mužú rĩ pi agá. ² Ìri ní

'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ányãngã rĩ ka kú ambamba, 'bo 'bã ãnyãngã rĩ ìkũnã'bã rĩ pi vé kãlãfe mãdãnjã.

Ìmi mãkĩ ãnyãngã rĩ vé é'dĩpa Úpí ri, ã pē ri 'bã ézi nga'bã ni pi mužú ãnyãngã rĩ ìkũnãã ívé ómvú agá 'dãã. ³ Ìmi 'dekĩ mužú! Lè ìmi nĩkĩ 'yozú kĩnĩ, ma ri ìmi pē mužú sũ ì ní kãbĩlò pèé fií ãrãkĩla rĩ pi ãsámvú gé rĩ tĩnjĩ. ⁴ Lè ìmi 'dukĩ jũrũ mũfẽngã vé ni mužú ìndĩ ku, ãzini ìmi 'dukĩ kũmvũ, dõku ngã pá gá mužú ìndĩ ku, lè ìmi eziĩkĩ 'bã ázi létjĩ gé 'dĩgé ku.

⁵ “Ìmi cakĩ dõ jó ázi tĩ gé, drĩdrĩ ni, ìmi 'yokĩ, 'Tãkĩri ã adri jó nõri ãsámvú gé.’ ⁶ 'Bã adri'bée jó 'dãri ãsámvú gé rĩ pi dõ tâ be kĩri, tãkĩri ìmivé 'dĩri adri 'bã jó 'dãri ãsámvú gé rĩ pi drĩgé rá, kôpi adrikĩ dõ tâ be kĩri ku, tãkĩri ìmivé 'dĩri 'i újã gõ ìmi ní vúlè. ⁷ Ìmi áwĩkĩ adrii jó 'dãri tĩ gé, lè ìmi nyakĩ ngã, ãzini ìmi mvukĩ ngã ì ní sèé ìmi ní rĩ, ã'diãtãsiyã 'bã ézi ngaápi rĩ, lè ã ùfèkĩ ìri ùfèfè. Lè ìmi rikĩ éci ngalanji jó rĩ pi tĩ gé sĩ ku.

⁸ “Ìmi fikĩ dõ caá kũrũ ázi agá, 'bã rĩ pi é'yĩkĩ dõ ìmi rá, ìmi nyakĩ ngã ì ní 'bãã ìmi ẽndrètjĩ gé rĩ nyanya. ⁹ Ìmi ídrĩkĩ 'bã drã be rĩ pi, ìmi 'yokĩ kôpi ní, 'Málũngã Múngú vé rĩ ícã ìnyĩnjã ìmi gãrã gá gĩ.* ¹⁰ Dõ ìmi fikĩ kũrũ ázi agá, 'bã rĩ pi é'yĩkĩ dõ ìmi kuyé, ìmi fũkĩ mužú létjĩ drĩgé 'dãã, ìmi 'yokĩ 'bã rĩ pi ní, ¹¹ 'Nyõõkũ 'bã ní utuú 'bã pá gá ìmivé kũrũ agá nõri, 'bã we ku ìmi ní tâ ùnjĩ rú nõgò,

† **9:59** 9:59 Mã étèpi ri sũ ùgbále: Sã ázi sĩ, ágó rĩ vé étèpi drã drĩ kuyé, ágó rĩ lè étèpi ri ùtèé cĩngbã ìri ní drãngará gá. † **9:60** 9:60 'Bã ùdrã'bã gĩ rĩ pi: 'Bã ùdrã'bã gĩ rĩ pi kôpi 'bã Múngú ri nĩ'bã kuyé rĩ pi. * **10:9** 10:9 Málũngã Múngú vé rĩ ícã ìnyĩnjã ìmi gãrã gá gĩ: Tã ì ní 'yoó Málũngã Múngú vé rĩ ícã ìnyĩnjã ìmi gãrã gá gĩ 'dĩri vé ìfifi, 'bã rĩ pi drĩlè múké ìsũ Yësũ ri é'yĩzũ, kôpi adri anji Múngú vé ni.

ádarú lē ĩmi nĭkí múké 'yozú kĭnĭ, mālŭngā Múngú vé rĭ ícá ĩnyĭnǎ gí.'¹² Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dĭni, ú'dú ĩ ní tā lĭzú rĭ gé, ĩ ímú 'bá kŭrú 'dãri agá rĭ pi ĩrĭnǎ 'bá kŭrú Sŏdómŏ vé rĭ agá rĭ pi vé rĭ ndē rá."

Īzāngā rĭ úmvúlésĭ adri 'bá Kŏrāzĭnĭ vé rĭ pi vé ni 'bá Bētēsāyídā vé rĭ pi be
(Mátáyo 11:20-24)

¹³ Yēsŭ ní gŏzú 'yozú kĭnĭ, "Īzāngā rĭ úmvúlésĭ adri ĩmivé ni, ĩmi 'bá Kŏrāzĭnĭ vé rĭ pi! Īzāngā rĭ úmvúlésĭ adri ĩmivé ni, ĩmi 'bá Bētēsāyídā vé rĭ pi! Tā āyāzú āyāyā ĩ ní 'oó ĩmi āsámvú gé rĭ pi ā 'okí té dŏ Táyā agá, āzini Sĭdónā agá, 'bá āngŭ 'dĭ'bée agá rĭ pi újákí té éšĭ ĩnŏgŏsĭ gí, kŏpi té bŏngŏ ĩrĭkŏ rú ni pi úsú, āzini kŏpi té úfúragú úmvú dā ĩ drĭgé.¹⁴ 'Bo ú'dú tā lĭzú rĭ gé, ĩ ímú ĩmi ĩrĭnǎ 'bá Táyā vé rĭ pi ndē, āzini 'bá Sĭdónā vé rĭ pi ndē rá.¹⁵ ĩmi 'bá adri'bée Kāpārānāúmā agá 'dĭ'bée, ĩmi ũšŭkĭ ĩ nyo ícŏ ĩmi ĩnĭjĭ 'bŭ gé 'dālē rá? Ícŏkĭ ĩmi ĩnĭjĭ ku, ĩmi ímú fi mužú 'bŭ āvŭ rĭ pi vé rĭ agá vŭgá 'dāā.

¹⁶ "Īmi mávé 'bá mâ pámvú ũbĭ'bá rĭ pi, 'bá ĩmi yĭĭpi rá rĭ, yĭ 'dĭri ma. 'Bá ĩmi gāápi sĭ rĭ, gā 'dĭri ma. Āzini 'bá ma gāápi sĭ rĭ, gā 'dĭri Múngú ma ĩpēepi rĭ."

'Bá Yēsŭ ní pēé pŭkŭ ézĭrĭ drĭ ni ĩrĭ rĭ pi vé ĩmvĭngárá

¹⁷ 'Bá Yēsŭ ní pēé pŭkŭ ézĭrĭ drĭ ni ĩrĭ rĭ pi ĩmvĭkĭ āyĭkŏ be ambamba, kŏpi kĭnĭ, "Úpĭ, 'bá kādŏ mívé rŭ zĭjĭ, ĩndrĭ ũnjĭ rĭ pi 'bā tĭ yĭ rá."

¹⁸ Yēsŭ ní 'yozú kŏpi ní kĭnĭ, "Á ndre Sātánā' íbĭ í'dé 'bŭ gé 'dāásĭ vŭgá nŏŏ sŭ āngŭ ní gāá áci be

ndērē rĭ tĭnjĭ.¹⁹ Á sē ĩmi ní ũkpŏ ĩnĭ rĭ pi utuzú pá sĭ, āzini ngá ĩrĭ be āngŭ zā'bée zāzā rĭ pi utuzú, ĩmi ndēkĭ rĭ ārĭ'bágú Sātánā vé ũkpŏ ānĭ, ngá āzi ícŏ ĩmi 'oó ádrá āluŭnĭni ku.²⁰ 'Bo āyĭkŏ ā fŭ ĩmi ĩndrĭ ũnjĭ rĭ pi ní ĩmĭ tĭ yĭĭ rá rĭ sĭ ku, āyĭkŏ ā fŭ ĩmi ĩ ní ĩmĭ rŭ sĭ 'bŭ gé 'dālē gí rĭ sĭ."

Āyĭkŏ fŭ Yēsŭ ri ambamba
(Mátáyo 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Sā 'dãri gé, Īndrĭ Uleterē rĭ sē āyĭkŏ fŭ Yēsŭ ri ambamba, ĩri ní 'yozú kĭnĭ, "Má Ĕtēpĭ, "Má adriipi Úpĭ ngá 'bŭ gé rĭ pi drĭgé, āzini ngá vŭ drĭgé rĭ pi drĭgé cére rĭ, á sē mí ní ũwŏ'dĭfŏ, ā'diātāsĭyā mí ũzŭ tā 'dĭ'bée 'bá tā nĭngárá be rĭ pi ní rá, āzini mí ũzŭ 'bá ngá lā'bée ambamba rĭ pi ní rá, mí i'da tā rĭ anĭnǎ rĭ pi ní. Ĕ, má Ĕtēpĭ, 'í 'o tā rĭ 'dĭni, ā'diātāsĭyā tā mí ní 'oó 'dĭri sē mí ní āyĭkŏ.

²² "Má Ĕtēpĭ sē ngá rĭ pi ārēvú cére kŭ má drĭgé. Ma Mvā rŭ, 'bá āzi nĭ ma kuyé, 'yéŭá má Ĕtēpĭ nĭ ma nĭ, 'bá āzi nĭ kpá má Ĕtēpĭ ri kuyé, ma Mvā rŭ, 'yéŭá á nĭ ĩri nĭ, āzini 'bá má ní lēé má Ĕtēpĭ vé tā ũlŭú kŏpi ní rĭ pi nĭkĭ ĩri nĭ."

²³ Kŭru Yēsŭ ní 'i újázú ívé 'bá 'ĭ pámvú ũbĭ'bá rĭ pi vŭgá 'dāā, ĩsŭ ákŭdē kŏpi ĩ drĭkā sĭ, ĩri ní 'yozú kŏpi ní kĭnĭ, "Īmi ní tā rĭ ndreé rá rĭ sĭ, ĩmi ĩsŭkĭ tākĭri gí.²⁴ Á lē 'yoó ĩmi ní 'dĭni, nēbĭ kárakarā, āzini 'bágú kárakarā lēkĭ kŏdŏ tā ĩmi ní ndreé rĭ pi ndreé, 'bo kŏpi ndrekĭ kuyé, āzini kŏpi lēkĭ kŏdŏ tā ĩmi ní yĭĭ rĭ pi yĭĭ, 'bo kŏpi yĭkĭ kuyé."

Nāpĭ Sāmāriyāgú múké rĭ vé rĭ

²⁵ Ú'dú ālu, ágŏ tājĭmbĭ Mŏsē vé rĭ nĭĭpi múké múké rĭ ní ngazú ũrŭ sĭ, ĩri ní Yēsŭ rĭ ũ'bĭzú, ĩri ní zĭzú kĭnĭ, "Īmbápi, mâ 'o ā'di, má ĩsŭ rĭ ídri 'dání'dání rĭ ānĭ?"

† 10:18 10:18 Sātánā: Sātánā ri ādrŏko, ĩri āmbúgú ĩndrĭ ũnjĭ rĭ pi drĭgé, gā tā Múngú vé rĭ 'dŭgá ngagá sĭ, Múngú ídrŏ ĩri 'bŭ gé 'dāásĭ. 'Í lā l'dangárá 12:7-9.

26 Yēsũ ní újázú ìri ní kīnī, “Sīkí búkū tǎimbj vé rī agá íngóni? ‘Í lã búkū rī, mí ìsù tã ni íngóni?”

27 Ágó rī ní újázú kīnī, “ ‘Lě mí lě Úpí Múngú mívé rī ẹ̀sì be céré, índrí mívé rī be céré, ùkpõ mívé rī be céré, yīkì mívé rī be céré,’ ǎzini ‘Lě mí lě ‘bá mí gārã gá rī, sũ mí ní mí rù‘bá lěé rī tìnjì.’ ”

28 Yēsũ ní ‘yozú ìri ní kīnī, “Átángá mí ní újã ‘dìri pìrì, ‘í ‘dù tã ‘dìri ngaá, mí idri ‘dani‘dani rī ìsù rá.”

29 ‘Bo ágó rī lě ‘i ‘bãá adrii ‘bã pìrì ni rú, ìri ní Yēsũ ri zìzú kīnī, “‘Bã adriipi mã gārã gá rī ǎ‘dì ‘i?”

30 Yēsũ ní újázú ìri ní kīnī, “Ágó ǎzi íbì íngá Yērúsälémã gá, ìri ri úlú mužú Yērìkõ gá, ágó rī mu ‘deé ùgú‘bã rī pi drìgé. Ùgú‘bã rī pi alikí ìrivé bõngó, kòpi ùgbãkí ìri, kòpi ní ‘dezu mužú, kukí ìri kú kí‘dìkí‘dì vùgá ‘dìgé.

31 “Kúru átalágú ǎzi ímù lètì ǎlu ǎlu ‘dìri gé sī, kã ágó rī ndreé, ku agaá ágó rī ǎ jélé gá sī. 32 Vùdrì ni gé, Lěvìgú[†] ẹ̀zì ngaápi Jó Múngú vé rī agá rī ní kpá ícázú vùrã ‘dãri gé, kã ágó rī ndreé, ku kpá agaá ágó rī ǎ jélé gá sī.

33 “Kúru Sãmãriyãgú ǎzi ní kpá ícázú vùrã ‘dãri gé, kã ágó rī ndreé, ẹ̀sì ni ìsù ìzãngã ágó rī vé tã sī. 34 Ìri ní ‘dezu mužú ágó rī vùgá ‘dãá, ìri ní ùdu í‘dùzú vinyõ be ǎzó rī ẹ̀ mì ùjìzú ǎnì, ìri ní ágó rī vé ǎzó ùdrõzú bõngó sī. Ìri ní ágó rī ‘dùzú ‘bãzú ívé dõngí drìgé, jì ìri muṣú ‘bãá jó ùmù vé rī agá, ùtè ágó rī múké. 35 Kã caá drù ù‘bùtì, Ìri ní mǔfẽngã fífì ẹ̀njìpi ẹ̀njìnjì ni pi í‘dùzú ìrì, Ìri ní sèzú ‘bã riipi jó ùmù vé rī ùtèépi rī ní. Ìri ní ‘yozú kīnī, ‘Lě mí ùtè ágó rī múké, mǔfẽngã mí ní ágó rī ùtèzú

rī aga dõ rá, má kãdõ ìgõõ, ma ímù ùfè mí ní rá.’ ”

36 Kúru Yēsũ ní ágó tǎimbj Mósè vé rī ñjipi rá rī zìzú kīnī, “‘Bã na ‘dì‘bée ǎsãmvú gé, ‘bã adriipi ágó ùgú‘bã rī pi ní alii rī ǎ gārã gá rī ǎ‘dì ‘i?”

37 Ágó rī ní újázú kīnī, “‘Bã ìrivé ìzãngã ndreépi rī.”

Yēsũ ní ‘yozú ìri ní kīnī, “‘Í mu tã rī ‘oó sũ ‘dìri tìnjì.”

Yēsũ mu Mārátã pi vùgá Mãriyã be

38 Yēsũ pi kã rií muṣú ívé ‘bã ‘i pámvú ùbì‘bã rī pi be Yērúsälémã gá ‘dãá, kòpi kukí fíi gúrú ǎzi agá, kòpi kã caá ‘dãlé, kòpi ìsúkí ùkú ǎzi rù ni Mārátã ‘i, ùkú rī ní kòpi ẹ̀‘yìzú ívé ǎngá. 39 Mārátã vé ọmvùpi Mãriyã ní ímùzú úrìzú Úpí Yēsũ ẹ̀ndrètì gé, ri tã Yēsũ ní rií atá rī yì. 40 ‘Bo Mārátã ẹ̀ drì ǎbã ẹ̀zì ‘í ní ngaá ambamba rī sī rá. Ìri ní ímùzú Yēsũ vùgá nõõ, ìri ní ‘yozú kīnī, “Úpí, má ọmvùpi ku ma rií ẹ̀zì rī ngaá ọ‘dùkùlẹ, mí ùsũ tã ‘dìri múké? ‘Í ‘yo ìri ní ẹ̀ ímù mã ìzã koó!”

41 Úpí ní ‘yozú kīnī, “Mārátã, Mārátã, mí drì ǎbã ẹ̀zì mí ní ngaá ambamba rī sī gí, 42 ‘bo tã agaápi rá ì ní lěé rī ‘yèná ǎlu. Mãriyã ìpè tã adriipi múké ni, ícókí tã ‘dìri ‘dùpì drì ni gé sī ku.”

11

Yēsũ ímbã ívé ‘bã ‘i pámvú ùbì‘bã rī pi Múngú ri zìngará sī (Mátayo 6:9-13; 7:7-11)

1 Ù‘dù ǎlu, Yēsũ mu Múngú ri zìjì vùrã ǎzi gé, kã Múngú ri zìjì deé, ìrivé ‘bã ìri ǎ pámvú ùbì‘bã rī pi vé ǎzi ní ìri zìzú kīnī, “Úpí, lě mí ímbã ‘bã Múngú ri zìngará sī, sũ Yùwãní ní rií ívé ‘bã ‘i pámvú ùbì‘bã rī pi ímbã rī tìnjì.”

10:27 10:27 Dětõrõnõmè 6:5 10:27 10:27 Lěvìtikã 19:18 † 10:32 10:32 Lěvìgú: Atala Ìsèrèlè rī pi vé rī ǎrèvù céré, íbikí ifùù úyú Lěvì vé rī agá.

² Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Īmi lēkí dō Múngú ri zījī, ĩmi zīkí 'dīni. “ ‘Bávé Ètépì 'bũ gé rī, rú mívé rī ē ñjīkí ñjīñjī.

Lē mālūngā mívé rī ē ímú ìyí.*

³ Í sē 'bá ní ànyāngā ù'dù àlu àlu vú sī céré.

⁴ Í trū 'bà 'bávé ùnjīkānyā agásī rá, sũ 'bá ní 'bá 'bá 'o'bá ùnjī rī pi trūú ìvé ùnjīkānyā agásī rī tñjī.

Lē mī sē tā ùnjī ā ù'bī 'bà ku.’ ”

⁵ Kúru ĩri ní zīngará rī vé tā ímbázú kôpi ní nāpī sī kīnī, “Īmi àsámvú gé 'dīgé, 'bá àzi mụ dō ìvé ùndī vúgá ñjīnā ágágá, 'yo dō ĩri ní kīnī, ‘Ùndīgó, 'í sē má ní pánga na, ⁶ ā 'diātāsīyā mávé ùndīgó ímú kuú má vúgá 'dāá'dā, ngá àzi má ní sēe nyaá ĩri ní 'dāáyo.’ ⁷ Ùndīgó jó agá 'dāá rī gō újā 'yo, 'Mí ri má drī izaá ku. Má ùpī mávé kēētī gí, 'bá ulakí mávé anjīnā rī pi be vūgá gí. Má ícó ngáá uru mụú mí ní ngá àzi sēe ku.’ ⁸ Á 'yo ĩmi ní, ùndīgó jó agá rī ícó dō íngá uru mụú ùndīgó àmvé rī ní pánga rī sēe ku drāāsiyā, ùndīgó àmvé rī ní adrií ĩrivé ùndī rī sī, 'bo ùndīgó àmvé rī ní rií pánga rī zījī ñjī ñjī rī sī, ùndīgó jó agá rī ícó íngá, ĩri ngá ùndīgó àmvé rī ní lēe rī sē ĩri ní rá.

⁹ “Kúru á 'yo ĩmi ní 'dīni, ĩmi zīkí, ĩ sē ĩmi ní rá, ĩmi ndākí, ĩmi ñsú rá, ĩmi gakí kēētī rī, ĩ zī ĩmi ní rá. ¹⁰ Ā 'diātāsīyā 'bá ngá zījīpi rī, ĩ sē ĩri ní rá, 'bá ngá ndāápi rī, ĩri ñsú rá, 'bá kēētī gaápi rī, ĩ kēētī rī zī ĩri ní rá.

¹¹ “Īmi anjī ètépījī, mívé mvá zī dō ì'bī mí tī gé, mí ícó ĩri ní ñjī sē áyu rá? ¹² Dōku mvánā rī zī dō à'ù gbé mí tī gé, mí ícó ĩri ní ngá ñjī be àngū zāápi zāzā ní sē

áyu rá? ¹³ Īmi 'bá ùnjīkānyā be 'dī'bée, ĩmi ñkí ngá múké sē be fēfē rú ñmivé anjīnā rī pi ní rá. 'Bo ñmivé Ètépī 'bũ gé rī, ĩri ĩmi ní ngá sē aga rá, ĩri Índrí Uleteré rī sē 'bá zījīpi rī ní rá!”

Yēsũ pi vé tā Bēlēzēbúlā be rī (Mátáyo 12:22-30; Mārákō 3:20-27)

¹⁴ Ù'dù àlu, Yēsũ dro índrí ùnjī fūú ágó átápi ku ní drīgé sī. Índrí ùnjī rī ká fūú gí, ágó átápi ku rī ní í'dózú átángá átázú, sē 'bá bītríká rī pi ní àyāngará. ¹⁵ 'Bo 'bá uruko'bée kôpi àsámvú gé 'dāá, kôpi ní 'yozú kīnī, “Yēsũ ri índrí ùnjī rī pi údró Bēlēzēbúlā† vé ùkpō sī, Bēlēzēbúlā ri àmbúgú índrí ùnjī rī pi vé ni.” ¹⁶ 'Bá uruko'bée ù'bīkí Yēsũ ri, kôpi kīnī, lē Yēsũ ā 'o tā àyázú àyāyā íngápi 'bũ gélésīla ni.

¹⁷ Yēsũ ñjī tā kôpi ní rií ùsũú rī rá, ĩri ní 'yozú kôpi ní kīnī, “Mālūngā ĩ ní rujū rī agá, 'bá rī pi acokí dō ĩ rií è'dí 'dījī ĩ ògúpījī be, mālūngā 'dīri ícó pá tuú ku. 'Bá jó àsámvú gé rī pi rikí dō ĩ fuú ĩ ògúpījī be, 'bētī 'dīri gō ábá rá. ¹⁸ Sātánā fu dō ùmbā ògúpījī be, ĩrivé mālūngā 'dīri ícó pá tu íngóni? Á 'yo tā 'dīri 'dīni, à 'diātāsīyā ĩmi kīnī, ma ri índrí ùnjī rī pi údró Bēlēzēbúlā vé ùkpō sī. ¹⁹ Ma dō ri índrí ùnjī rī pi údró Bēlēzēbúlā vé ùkpō sī, ñmivé 'bá ĩmi pámvú ùbī 'bá rī pi ri índrí ùnjī rī pi údró à'di vé ùkpō sī? Kôpi ímú tā lī ĩmi drīgé tā ĩmi ní 'yoó rī sī. ²⁰ 'Bo ma dō ri índrí ùnjī rī pi údró Múngú vé ùkpō sī, ĩri lū 'yozú kīnī, mālūngā Múngú vé rī ícá ĩmi àsámvú gé gí.

²¹ “‘Bá ùkpō be adriípi ngá è'dí vé ni be rī, ĩri ícó ìvé 'bētī ùtē rá, ĩrivé ngá 'bētī àsámvú gé rī pi

* **11:2** 11:2 Lē mālūngā mívé rī ē ímú ìyí: Lē mī ímú mālūngā rī rujū adrizú 'bágú rú 'bá drīgé. † **11:15** 11:15 Bēlēzēbúlā: Bēlēzēbúlā vé rjū àzi rī Sātánā 'i, ĩri àdróko, ĩri àmbúgú índrí ùnjī rī pi drīgé.

adri múké. ²² 'Bo 'bá äzi ùkpõ be ni ímú dô ẹ'dí 'díj ìri be, ndě dô Ìrivé ùkpõ gí, Ìri jó 'dìpa vé ngá ẹ'dí 'díjzú, Ìri ní ẹsì 'bää drì ní gé 'i ùtèzú rì pi upa drì ní gé sī rá, Ìri awa 'bá urukọ'béé ní.

²³ "Bá adriipi má be trù ku rì, 'bá 'dìri mávé àrì'bá, 'bá ànyāngā Ìkūnāapi má be trù ku rì, Ìri ànyāngā ìreré.

Índrì ùnjí rì vé ìgōngará 'bá rì ẹ ẹsì agá rì

(Mátayo 12:43-45)

²⁴ "Índrì ùnjí rì fù dô 'bá rì rù'bá gá sī àmvé gí, Ìri ẹcì ngalanji àngū à'wí rú rì pi agásì, rì vūrā uvuzú ni ndā, Ìsù dô vūrā kuyé, Ìri 'yo, 'Ma gō jó má ní kuú rì agá 'dālè ùzi.' ²⁵ Índrì ùnjí rì kádò ícá, Ìsù dô wekí jó rì à 'a uletere, údékí kuú múké múké, ²⁶ Ìri mụ índrì ùnjí urukọ ẹzìrì ùnjìkānyā be ívé rì ndépi rá ni pi ìjì, kọpi céré fi adri 'bá rì agá. 'Bá rì vé adringará rì gō adri ùnjí drìdrì 'dāri ndě."

²⁷ Yèsù ká ríi tā 'dìri átá, ùkú äzi 'bá bītríká rì pi àsámú gé 'dāá, Ìri ní átázú ù'dúkọ be uru 'dāá kīnī, "Tākiri ā adri ùkú mí tìpi rì drìgé, āzini mí ní bā sēepi ndrúpi rì drìgé."

²⁸ Yèsù ní újázú kīnī, "Tākiri ā adri 'bá ù'dúkọ múké Múngú vé rì yì'bá rá, āzini 'dù'bá nga'bá rá rì pi drìgé."

'Bá rì pi lēkí ā 'okí ì ní tā àyāzú àyāyā ni

(Mátayo 12:38-42; Mārākō 8:12)

²⁹ 'Bá bītríká rì pi ká ì úmú Yèsù ā gārā gá, Yèsù ní 'yozú kīnī, "Ìmi úyú àndrū nō'bée, Ìmi 'bá ùnjí. Ìmi lēkí tā àyāzú àyāyā ni ndree Ìmì mị sī, 'bo ícókí Ìmi ní tā àyāzú àyāyā ni 'oó ku, 'yéná Ìri adri tā

àyāzú àyāyā Yónā vé rì.† ³⁰ Tā 'i ngaápi Yónā rù'bá gá rì 'i'da 'bá Nīnéwē vé rì pi ní kīnī, Múngú ìpē Ìri ní. Ma 'Bá Mvā 'i, tā 'i ngaápi mā rù'bá gá rì 'i'da 'bá úyú àndrū nō'bée vé rì pi ní kīnī, Múngú ìpē ma ní. ³¹ Ù'dù tā ìzú rì gé, 'bāgú ùkú rú àngū àndréle rú rì gé rì úmvúlésì ímú pá tu tā ì úyú àndrū nō'bée drìgé ní, ā'diātāsīyā 'bāgú rì ìbì ímú àngū rará rú ni gélésì, ímú Sōlōmónā vé úmì tā 'ozú rì yì, 'bo 'bá äzi nōgónō ndě Sōlōmónā rì àmbūgū sī rá. ³² Ù'dù tā ìzú rì gé, 'bá Nīnéwē vé rì pi ímú pá tu kọpi úyú àndrū nō'bée tō ní, kọpi 'yo úyú àndrū nō'bée 'okí tā ùnjí, ā'diātāsīyā Yónā ká tì Múngú vé rì sēé, kọpi újákí ẹsì ìvé ùnjìkānyā agásì rá. 'Bá äzi nōgónō ndě Yónā rì àmbūgū sī rá, § 'bo Ìmi úyú àndrū nō'bée, Ìmi gākí ẹsì újágá sī.

Yèsù ìmbá 'bá rì pi lámabā dīpi rì vé tā sī

(Mátayo 5:15; 6:22-23)

³³ "Bá äzi ícó lámabā 'yūú jì zùú vūrā ìndrépi ku ni gé ku, dôku ícó ùdrì ùpìjì drì ní gé cí ku. Ìri lámabā rì 'bā mísá drìgé, 'bá ìfí'bá jó agá rì pi à ndrekí rì àcì dīpi rì. ³⁴ Mì mívé rì, Ìri lámabā mī rù'bá vé ni. Mì mívé rì dô múké, rù'bá mívé rì ìndré ku ùtúná agá uletere. Mívé mì dô ùnjí, rù'bá mívé rì adri ku ìnìjā agá. ³⁵ Lē mī nī múké 'yozú kīnī, mívé rù'bá adriipi ùtúná agá rì, lē ā gō 'i újā adri ìnìjā agá ku. ³⁶ Mívé rù'bá dô ùtúná agá, Ìgélé äzi mī rù'bá gá adriipi ìnìjā agá ni 'dāayo, mī rù'bá rì adri céré ùtúná agá, sù lámabā vé àcì ní dī àngū ìmgbērēé mí ní uletere rì tìjì."

† 11:29 11:29 Tā àyāzú àyāyā Yónā vé rì: 'Bì te nẹbì Yónā rì, Yónā adri caá ù'dù na 'bì rì agá 'dāá. 'Í lā Yónā 1:17; Mátayo 12:39-40; Mátayo 16:1-4; Lúkã 11:29-32. 11:31 11:31 1

'Bāgú 10:1-13 § 11:32 11:32 'Bá äzi nōgónō ndě Yónā rì àmbūgū sī rá: 'Bá Yèsù ní 'yoó ndě Sōlōmónā pi Yónā be rá rì, Yèsù rì 'i 'yo.

Yēsũ tre Fãrúsĩ rĩ pi drĩgẽ, āzini 'bã tãĩmbĩ ìmbá'bã rĩ pi drĩgẽ (Mátáyo 23:1-36; Mārákõ 12:38-40; Lúkã 20:45-47)

³⁷ Yēsũ kã átángá rĩ átá deęé, Fãrúsĩgú āzi ní Yēsũ ri zizú mužú ínyá nyaá ívé āngá, kúru Yēsũ ní fizú jó gá 'dálé, ĩri ní úrízú vugá ínyá rĩ nyangará gá. ³⁸ Fãrúsĩgú rĩ kã ndree Yēsũ í'dó ínyá rĩ nyaá, ũjĩ 'í drĩ sũ ívé mērē ní lēé rĩ tĩnĩ kuyé, sē ĩri ní āyāngará.

³⁹ Kúru Úpí ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "Ĩmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ĩmi ri kópõ, āzini kūrã rĩ pi vé rú'bã āmvélésĩla rĩ ũjĩ áyu, 'bo ĩmĩ ešĩ agá 'dálé, ĩmi ešĩ be āmbúgú ngá drĩgẽ, āzini ĩmĩ ešĩ ũnjĩ. ⁴⁰ ĩmi azakĩ azaza! Múngú rú'bã āmvélésĩla rĩ gbiĩpi rĩ, gbi kpa rú'bã agálésĩla rĩ nĩ kuyé? ⁴¹ Lē ĩmi sēkĩ ngá ĩmivé rĩ pi 'bã adri'bã ngá ākõ rĩ pi ní, ĩmi 'okĩ dõ 'dĩni, ĩri Múngú ní āyĩkõ sē.

⁴² "Ĩmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ĩzāngã rĩ úmvúlésĩ adri ĩmivé ni, ā'diātāsīyã ngá mādāngá ómvú agá sũ nānã tĩnĩ, ĩngĩrĩnã tĩnĩ rĩ pi, mužrĩ agá, ĩmi ri ālu ni í'dú sē* Múngú ní rá, 'bo ĩmi kokĩ 'bã 'bã urukõ'bée ní 'oó ũnjĩ rĩ pi ē ĩzã kuyé. Lē ĩmi 'okĩ 'bã rĩ pi múké, āzini ĩmi lēkĩ Múngú ri, āzini ĩmivé ngá mužrĩ agá, ĩmi sēkĩ ālu ni Múngú ní.

⁴³ "Ĩmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ĩzāngã rĩ úmvúlésĩ adri ĩmivé ni, ā'diātāsīyã ĩmi lēkĩ vūrã úrízú ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ Jó Múngú ri Zizú rĩ agá rĩ pi áyu, āzini ĩmi lēkĩ 'bã rĩ pi ā rikĩ ĩmi ní mōdó sēé jōkõnĩ agá 'dãā ĩnjĩngará be.

* **11:42** 11:42 Ngá mužrĩ agá, ĩmi ri ālu ni í'dú sē: Tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ 'yo kĩnĩ, lē 'bã ĩsērélē vé rĩ pi ē í'dúkĩ ngá mužrĩ agá, ālu ni sēé Múngú ní. 'Í lã Lēvĩtĩkã 27:30-33; Kálãfe 18:21-24; Dětõrõnõmē 12:5-19; 14:22-29. **11:51** 11:51 Í'dóngará 4:1-16 † **11:51** 11:51 Vūrã rõbõñõ zãzú rĩ: Vūrã rõbõñõ zãzú ni anigé Jó Múngú vé rĩ ā bórõ gá 'dãā, átálágú rĩ ri rõbõñõ zã ānĩ Múngú ní 'bã rĩ pi trüzú ívé ũnjĩkanyã agásĩ. Vūrã eĵĩngũrũ zãzú ni anigé Vūrã Uleterē rĩ gé Jó Múngú vé rĩ agá 'dãā, átálágú rĩ ri eĵĩngũrũ zã ānĩ Múngú ní ũ'bũtĩnã sĩ, āzini ũndrēnã sĩ sã Múngú ri zizú rĩ gé.

⁴⁴ "Ĩzāngã rĩ úmvúlésĩ adri ĩmivé ni, ā'diātāsīyã ĩmi adrikĩ sũ 'bũrēdrĩ ĩ ní ícõ ámá ku rĩ tĩnĩ, 'bã rĩ pi ri eĵĩ drĩ ní gé sĩ, kõpi ámákĩ ku."

⁴⁵ 'Bã āzi tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ nĩjĩpi múké múké rĩ ní 'yozú kĩnĩ, "Ĩmbãpi, tã mí ní 'yoó 'dĩri, mi ri 'bã u'da."

⁴⁶ Yēsũ ní újázú kĩnĩ, "Ĩmi 'bã ĩ ní ímbã tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ nĩ'bã múké múké 'dĩ'bée, ĩzāngã rĩ úmvúlésĩ adri ĩmivé ni, ā'diātāsīyã ĩmi ri oĝu 'bã 'bã rĩ pi drĩgẽ, kõpi ícõkĩ 'dujũ bã ku, ĩmi lēkĩ ĩmivé drĩ 'bãā kõpi ē ĩzã kozú ku. ⁴⁷ ĩzāngã rĩ úmvúlésĩ adri ĩmivé ni, ā'diātāsīyã ĩmi ri 'bũrēdrĩ nēbĩ rĩ pi vé rĩ gbi, ĩsúzú ĩmi é'bĩpĩjĩ ú'dĩkĩ ótũ kõpi ũdrãā nĩ. ⁴⁸ Tã ĩmi ní 'oó 'dĩri, ĩri lũ 'yozú kĩnĩ, ĩmi ā'yĩkĩ tã ĩmi é'bĩpĩjĩ ní nēbĩ rĩ pi ú'dĩzú 'dãri gĩ, ĩmi ní rizú kõpivé 'bũrēdrĩ rĩ pi gbizú ānĩ 'dĩ. ⁴⁹ Tã 'dĩri sĩ, Múngú tã nĩngará be rĩ kĩnĩ, 'Ma nēbĩ rĩ pi pē mu 'bã áyũyũ rĩ pi be kõpi urukõ'bée ú'dĩ ũdrã, āzini kõpi urukõ'bée oĵũ ũnjĩ ũnjĩ.' ⁵⁰ ĩmi úyú āndrũ nõ'bée, nēbĩ ĩ ní ú'dĩ ũdrãā Múngú ní vũ rĩ gbingará gá 'dãā rĩ pi vé ārĩ ri ngo ĩmi drĩgẽ. ⁵¹ Í'dózú ĩ ní Ĕbélē ri 'dĩngará gá, ícázú sã ĩ ní Zákãrĩyã ri 'dĩzú vūrã rõbõñõ zãzú rĩ† pi āsãmvú Jó Múngú vé rĩ be rĩ gé, ĩmi úyú āndrũ nõ'bée, ārĩ 'bã 'dĩ'bée vé rĩ ngo ĩmi drĩgẽ.

⁵² "Ĩmi 'bã ĩ ní ímbã tãĩmbĩ Mósẽ vé rĩ nĩjĩ'bã múké múké 'dĩ'bée, ĩzāngã rĩ úmvúlésĩ adri ĩmivé ni, ā'diātāsīyã ĩmi 'dukĩ mǎfütã tã nĩngará vé rĩ zũjũ gĩ. ĩmi fikĩ kuyé,

ĩmi ugakí 'bá lē'bá fi'bá rĩ pi ní lėti gí.”

⁵³ Yēsũ kā átángá rĩ átá deḗ, Fārúsĩ rĩ pi 'bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi be, kōpi ē ēsĩ ve Yēsũ ní ũnjĩ ũnjĩ, kōpi í'dókĩ riĩ ĩri uzĩĩ, ⁵⁴ ĩ ĩsúkĩ rĩ átángá ũnjĩ yĩ tĩ ni gé, ĩ tókĩ rĩ ĩri ãní bēnĩ.

12

Ĩmi adrikí mĩ be kowũ 'bá ĩ 'bã'béé kú tā be piĩ rĩ pi ā tā sĩ

¹ 'Bá bĩtrĩká trakĩ ĩ Yēsũ ā gārā gá, élifũ ní ambamba, kōpi rikĩ ĩ ũmĩi muzú ũmĩmĩ. Yēsũ ní í'dózú átázú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Lē ĩmi adrikí mĩ be kowũ tā Fārúsĩ rĩ pi ní riĩ ímbá rĩ sĩ, ā'diātāsĩyā tā kōpi ní ímbá rĩ, kōpi 'dukĩ ngaá ku. ² Tã ĩ ní ũzũzũ rĩ, ĩri ímũ 'í i'da āmvé, tā ĩ ní 'oó kĩri kĩri rĩ, ĩ ímũ ĩrivé tā nĩ rá. ³ Tã ĩmi ní átá ĩnĩnã agá rĩ, ũtũnã sĩ ĩ ímũ yĩ rá, tā ĩmi ní átá ũyōkōyō sĩ jó agá 'dãá rĩ, ĩ ímũ tā ni áyú jó drĩgé.”

*Lē ĩmi adrikí ũrĩ sĩ ku
(Mātáyo 10:28-31)*

⁴ Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Ũndĩ mávé rĩ pi, á 'yo ĩmi ní 'dĩni, lē ĩmi adrikí ũrĩ sĩ ku, 'bá lē'bá ĩmi 'dĩ'bá rĩ pi sĩ, kōpi 'yēnã rụ'bá rĩ 'dĩ, kōpi ícókĩ ĩmivé ĩndrĩ 'dĩ drãá ku. ⁵ 'Bo ma 'bá ĩmi ní ícó ruũ rĩ lũ ĩmi ní rá, lē ĩmi rukĩ Múngú ũkpō be 'bá 'dĩpi 'beēpi ācí vezú ãnĩ ũdũ ākó rĩ* agá rĩ áyu. ⁶ Ārĩnã nyĩrĩnã tōwũ ũzikĩ nyo mũfēngã fĩfĩ ĩrĩ ku? 'Bo Múngú āvĩ ārĩnã ālu ni vé tā sĩ ku. ⁷ Múngú lã drĩ'bĩ ĩmi drĩgé rĩ pi céré gĩ. Lē ĩmi adrikí ũrĩ sĩ ku, ĩmivé tā ndē ārĩnã kárakarã rĩ pi vé rĩ rá.

*Ũlũkĩ tā Kúrísitō vé rĩ
(Mātáyo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ “Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, 'bá rĩ ĩ'yĩ dō ma 'bá rĩ pi ęndrėti gé, 'yo dō 'í ā'yĩ ma rá, ma 'Bá Mvã 'í, ma kpã ĩri ā'yĩ mālãyĩkã Múngú vé rĩ pi ęndrėti gé rá. ⁹ 'Bá rĩ gã dō ma vũ drĩgé nōgó sĩ, ma kpã ĩri gã sĩ mālãyĩkã Múngú vé rĩ pi ęndrėti gé. ¹⁰ Ma 'Bá Mvã 'í, 'bá rĩ átá dō tā ũnjĩ mã rụ'bá gá, Múngú rĩ ícó ĩri trũ rá, 'bo 'bá rĩ ide dō ĩndrĩ Uleterē rĩ, Múngú trũ ĩri ālunãni ku.

¹¹ “‘Bá āzi jĩ dō ĩmi muũ Jó Múngú rĩ Zizú rĩ agá, tō dō ĩmi 'bá āngũ rụ'bá rĩ pi ęndrėti gé, āzini 'bá ũkpō be rĩ pi ęndrėti gé, lē ĩmĩ ēsĩ ā adri ĩzāngã sĩ 'yozú kĩnĩ, ĩmi mu ĩmivé tā gã ngóni yã 'dĩni ku, dōku ĩmi átá ngóni yã 'dĩni ku, ¹² sã 'dãri gé, tā ĩmi ní átá rĩ, ĩndrĩ Uleterē rĩ ũlũ ĩmi ní nĩ.”

Nãpi ágó azakaza rú ā'bũ be rĩ vé rĩ

¹³ Ágó āzi 'bá bĩtrĩká rĩ pi āsãmvú gé 'dãá, ĩri ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Ímbãpi, 'í 'yo má édrĩpi ní, ā awa ā'bũ 'bá étēpi drããpi gĩ rĩ ní kuũ rĩ 'bá ní 'í be.” ¹⁴ Yēsũ ní újázú kĩnĩ, “Ágó 'dĩri, ā'di ĩpē ma 'bá tā lĩpi ni rú nĩ, dōku ā'di ĩpē ma ĩmivé tā āsãmvú acoó nĩ?” ¹⁵ Kúru Yēsũ ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ĩmi ndrekĩ múké, lē 'bá āzi ā adri ēsĩ be āmbúgu ngá drĩgé ku, 'bá rĩ dō ā'bũ be tré, ā'bũ ĩrivé 'dĩri ícó ĩrivé ídri sēē adriĩ múké nĩ ku.”

¹⁶ Yēsũ ní nãpi 'dĩri ũlũzú kōpi ní kĩnĩ, “Ágó āzi ā'bũ be ni ānyāngã ka ĩrivé ọmvũ agá ambamba. ¹⁷ Ágó rĩ rĩ ũsũũ kĩnĩ, 'Vũrã má ní mávé ānyāngã 'bãzú ni 'dãáyo, mã 'o rĩ ā'di?” ¹⁸ Kúru ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Á lē 'oó 'dĩni, á lē ĩrã mávé rĩ pi uzeé vũgã, á lē ambugu ambugu ni pi údé, ma mávé ānyāngã 'bã 'a ni gé, āzini ma mávé ngá rĩ pi ũ'bã céré 'a

* **12:5** 12:5 Ācí vezú ãnĩ ũdũ ākó rĩ: Múngú rĩ ũmvúlēsĩ 'bá 'í ĩ'yĩ'bá ku rĩ pi 'dũ ú'bé ācí 'dĩri agá. 'Í lã ĩ'dangárã 20:7-15.

ni gé. ¹⁹ Kúru ma gō átá má éşí agá nōlé, “Ma nóni ānyāngā be ambamba, ĩri adri ca ílí kárakará. Á gō ězi ngaa dđi ku, ma ngá nya, ma ngá mvu, ma adri āyikō sí.”

²⁰ “Bo Múngú ní 'yozú ĩri ní kīnī, ‘Mí azaza! Īnījá āndrū nōri sí, ma mívé ídri 'du rá. Kúru ā'di ri ímú mívé ngá 'dī'bée 'du nī?’

²¹ “Bá ngá 'bāápi kú 'í ní, ngá sēépi Múngú ní ku rī, ĩri adri sū 'bá 'dīri tīnī.”

Lē ĩmi rikí ĩmi ũşşú drāá tā sī ku

(Mātáyo 6:25-34)

²² Kúru Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbī'bá rī pi ní kīnī, “Á 'yo ĩmi ní, lē ĩmi rikí ĩmi ũşşú drāá ídri rī vé tā sī 'yozú kīnī, ĩmi ā'di nya yā, dōku ĩmi ā'di su yā 'dīni ku. ²³ Ídri ndē ngá nyanya ri rá, rú'bá ndē bōngó ri rá. ²⁴ ĩmi ndrekí drī ārińá rī pi ká, kōpi 'ákí ómvú ku, kōpi íkūnāki ānyāngā ku, kōpi jó ānyāngā 'bāzú ní ákó, dōku írá ákó. 'Bo Múngú ri kōpi úcé nī. ĩmi ndēki ārińá rī pi rá. ²⁵ Éşí ĩmivé riipi ũtīpi 'dīri sí, ĩmi nyo ícó sâ āzi íşú adrizú āní ídri rú rá? ²⁶ ĩmi ícókí dō sâ āzi íşú mādāńá adrizú ídri rú ku píri, ngá ĩmi ní rizú ĩmi ũşşú drāzú tā sī rī ā'di?

²⁷ “ĩmi ndrekí drī peţi ā fū ũnyī be 'dī'bée ká, kōpi ngakí ězi ku, āzini kōpi nīkí bōngó ící be ĩ ní ku. 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, Sōlōmónā ri ā'bú be, su bōngó ũnyī be sū fū ũnyī be 'dī'bée tīnī kuyé. ²⁸ Múngú ri dō sē fū ásé agá rī pi zo ũnyī be, ĩri zo āndrū, drū sí, ĩ zā ve ācí sí rá píri, ĩmi 'bá ě'yīńgára be mādāńá 'dī'bée, ádarú Múngú ícó nyo ĩmi ní bōngó sēe suú ku? ²⁹ Lē ĩmī éşí ā ri ũtīi ngá nyaánya ā tā sí ku, dōku ngá mvuúmvu ā tā sí ku, ĩmī éşí ā ri ũtīi tā ní sí ku. ³⁰ 'Bá Múngú ri nī'bá ku rī pi ē éşí ri ũtī

tā 'dī'bée sí nī, ĩmi Ēţepi nī ngá ĩmi ní lēe rī rá. ³¹ 'Bo lē ĩmi 'bāki éşí mālūngā Múngú vé rī ndázú, ĩri ímú ngá ĩmi ní lēe rī pi sē ĩmi ní rá.

Ā'bú 'bū gé 'dāá rī vé tā
(Mātáyo 6:19-21)

³² “ĩmi ngúlúmū mādā má pámvú ũbī'bá 'dī'bée, ĩmi adrikí ũrī sí ku, ā'diātāsīyā ĩmi Ēţepi ri āyikō sí, lē ĩmi fikí mālūngā ívé rī agá. ³³ ĩmi ũzikí ngá ĩmivé rī pi, ĩmi awakí mūfēngā ní 'bá ngá ákó rī pi ní. Lē ĩmi íşúkí ĩmi ní jūru mūfēngā 'bāzú āsípi ku ní, ā'bú 'bū gé 'dāle rī ábá ku, ũgú'bá ícó ũgūş ku, āzini ĵjiríkó ícó mbee ku. ³⁴ Vūrā ĩmi ní ĩmivé ā'bú 'bāzú rī, ĩmī éşí ri adri drī ní gé.”

Lē 'bá rī ā adri ũrē ā ũtē Yēsū vé ĩgōńgára

(Mātáyo 24:45-51)

³⁵ “Lē ĩmi úsúkí ĩmi kú ũrē, ĩmi ũ'yúkí ĩmivé lāmbā ā ri dđiđi, ³⁶ lē ĩmi adrikí sū 'bá ri'bá ívé 'bá āmbúgú riipi ĩmvípi ũmú ũkú jezú rī gélésī rī ũtē'bá rī pi tīnī, ā'diātāsīyā 'bá āmbúgú rī kādō ímú kēeti rī gaá, ĩmi zíkí rí kēeti rī ĩri ní. ³⁷ 'Bá āmbúgú rī kādō ícá, íşú dō ívé ātī'bá rī pi ũtēki 'i kú ũrē, ĩri adri āyikō sí. Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, ĩri ātī'bá rī pi sē úri vūgá, ĩri kōpi ní ngá sē nya. ³⁸ 'Bá āmbúgú rī dō ícá ĩnīńá ágágá yā, dōku āngū ní ówūńgára gá yā, ícá dō íşú ātī'bá rī pi ri 'i ũtē, ātī'bá rī pi adri āyikō sí. ³⁹ 'Bo lē ĩmi nīkí 'yozú kīnī, jó 'dīpa ā nī dō sâ ũgú'bá rī ní ímúzó rī rá, ícó té ívé jó kuu űōō ũgú'bá rī ní, ĩri ní fizú āní jó agá 'dāá ku. ⁴⁰ Lē ĩmi adrikí ũrē, ā'diātāsīyā ma 'Bá Mvā 'i, sâ má ní ímúzó ĩgōzó rī ĩmi ícókí nīi ku.”

⁴¹ Pétēró ní zizú kīnī, “Úpí, mi ri nāpí 'dīri 'yo 'bá ní, dōku mi ri 'yo 'bá rī pi ní céré?”

42 Úpí ní újázú ìrì ní kīnī, “Bá ẹ̀sì 'bãápi céré rizú ẹ̀zì ngazú rī ã'di 'i, àzini àtí'bá umī be tā 'oópi pìrì àmbúgú rī ní 'bãã 'bá àmbúgú rú ívé àtí'bá rī pi drìgè ã rì ínyá sèé kòpi ní sã múké nì gé rī ã'di 'i? 43 'Bá àmbúgú rī ícá dō ìsù ẹ̀zì àtí'bá rī ní ngaá rī múké, ìrì àtí'bá rī ùfè rá. 44 Ádarú á lè 'yoó ìmi ní 'dìni, ìrì àtí'bá rī 'bã adri 'bá àmbúgú rú ívé ngá rī pi ã tā mba. 45 'Bo àtí'bá rī ùsù dō 'í ẹ̀sì agá 'dálé kīnī, 'Mávè àmbúgú ícá ícá mbèlèṅa ku,' í'dó dō rīi àtí'bá àgō rī pi fùú ùkú rú rī pi be, àzini í'dó dō rīi ngá nyaá, àzini ngá mvùú ìmèrèzú. 46 Ìrivé 'bá àmbúgú rī nga ícá ù'dù, dōku sã ìrì ní nṣì kuyé nì gé, ìrì àtí'bá rī uga kpélékpélé, ìrì 'du 'be 'bá ẹ̀'yī' 'bá kuyé rī pi àsámvú gé vūrã kòpi ní adrizú rī gé.

47 “Àtí'bá àzi ívé àmbúgú rī vé tā ìrì ní lèé ã 'okí rī nṣìpi rá rī, útú dō 'i ùrè kuyé, dōku 'du dō tá ívé àmbúgú ní ẹ̀zì rī ngaá kuyé, ì ìrì gbã ùnjí ùnjí. 48 'Bo àtí'bá àzi ívé àmbúgú rī vé tā nṣìpi kuyé, tā 'oópi ùnjí rī, ì ìrì ìrṣṣã mādã. 'Bá ì ní ngá sèé ìrì ní àmbúgú rī, ì ngá lè ìrì vùgá àmbúgú, 'bá ngá ẹ̀'yìpi àmbúgú rī, ì ngá zì ìrì vùgá àmbúgú.

Yèsù vé tā ìjì acongará

(Mátáyo 10:34-36)

49 “Má ìjì tā àcì àcì nì vù drìgè nōgò, má ùsù tā àcì àcì rī í'dó té dō 'i gí, ìrì adri múké! 50 Ì ìmú má ní bātízìmũ ìzàngã vé nì sè, ma tā ẹ̀njìṅjì 'du cìmgbã tā rī ní 'i dežú. 51 Ìmi ùsùkí má ìjì 'bá rī pi ní tákiri nyòókú drìgè nōgò? Adri 'dìni kuyé, má ìjì acongará. 52 Í'dózú àndrũ muzú drìdrì, 'bá tòwù 'bèṣì àsámvú gé rī pi ìmú ì aco rá, na rī pi ìrì rī pi gã sī, ìrì rī pi na rī pi gã sī. 53 Kòpi ìmú ì aco rá, mvá ẹ̀tèpì rì ìmú ívé mvá gã sī, mvá rì ìmú ẹ̀tèpì rì gã sī, mvá

ẹ̀ndrèpì rì ìmú ívé mvá ùkú gã sī, mvá ùkú rì ìmú ẹ̀ndrèpì rì gã sī, ìdrèpì rì ìmú 'ì mvòpì vé ùkú gã sī, mvòpì vé ùkú rì ìmú 'ì ìdrèpì rì gã sī.”

Lókí vé àmángará

(Mátáyo 16:2-3; 5:25-26)

54 Yèsù ní 'yozú 'bá bṣṣrìkã rī pi ní kīnī, “Ìmi ndrekí dō ìrìbṣṣrì rī íngá ìmúú ùtú ní 'dengará gálèsì, ìmi 'yo, 'Yìgò rì 'dì rá, ádarú ìrì 'dì rá. 55 Ìmi ndrekí dō ùlì rī rì ívì ìmúú àndrèlésìla, ìmi 'yo, 'Ùtú rī ìmú ko gbírìlì, ádarú ìrì ko gbírìlì rá. 56 Ìmi 'bá ì 'bã' bée kú tá be pìrì 'dì' bée, ìmi kádō àngũ vù drìgè nōgò rī ndree, àzini 'bṣṣ gè 'dálé rī ndree, ìmi nṣìkí àngũ rī è mṣṣlè áamá be rá, ìmi ùlù rá pírì, ìmi nṣìkí tá ríipi 'i 'oópi lókí àndrũ nòri gé rī ùlù be ku íngóni íngóni?”

57 “Ngá ìmi ní tá pìrì rī nṣìzú àmázú ku rī ã'di? 58 'Bá rī tō dō mi, ìmi dō rì mṣṣ ìrì be létì gé sī trù, ìmi údékí ìmivé tá ìmi àsámvú gé sī ìrì be rī deṣ létì gé 'dìgè, ìmi údékí dō ku, ìrì mṣṣ jì mṣṣ tō 'bá tá lṣṣpi rī ẹ̀ndrèṣì gé, 'bá tá lṣṣpi rī, ìrì mṣṣ jì sè àngaráwá drìgè, àngaráwá rī mṣṣ jì 'be jó àngũ ù'yìzú rī agá. 59 Á 'yo mí ní 'dìni, kukí mṣṣ ìfùú àmvé ku, mṣṣ mṣṣfèngã ì ní lṣṣ mí drìgè rī ùfè de ùgbále, mṣṣ ìbì ìfù ndò.”

13

Lè ìmi ùjákí ẹ̀sì ìmivé ùnjìkányã agásì rá

1 Sã 'dãrì gé, 'bá uruko' bée ùlùkí Yèsù ní kīnī, Pilátò ú'dì 'bá Gālìláyã vé rī pi ùdrãã, ìsù kòpi rì ròbòṅò zã Jó Múngú vé rī agá 'dãã. 2 Yèsù ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Ìmi ùsùkí 'bá Gālìláyã vé ì ní ú'dì 'dã' bée vé ùnjìkányã ndè ọ̀gṣṣpṣṣ Gālìláyã rī pi vé rī rá, kòpi ní ìzàngã nyazú àní? 3 Á 'yo ìmi ní, adri 'dìni kuyé. 'Bo ìmi ùjákí dō ẹ̀sì ku, ìmi kpá ùmvúlèsì céré

ũdrã rá. ⁴ Īmi ũsũkí 'bá mụdrí drĩ ni ãrõ lágáraka Silómũ vé rĩ ní árí kòpi drĩgè, ũdrã 'bá 'dã'bée, kòpivé ùnjikányã ndè 'bá adri' 'bá Yẽrusalémã agá rĩ pi vé rĩ rá? ⁵ 'Bo á lè 'yoó ĩmi ní 'dĩni, adri 'dĩni kuyé! Īmi újákí dõ èsì ku, úmvúlèsì ĩmi kpá céré ũdrã sũ kòpivé rĩ tĩnì."

Nāpí peṭi ĩ ní zĩ fĩgĩ 'aápi kuyé rĩ vé rĩ

⁶ Kúru Yèsũ ní nāpí 'dĩri ũlũzú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, "Ágó ãzi sa peṭi ĩ ní zĩ fĩgĩ rĩ ívé ómvú agá, ĩri ní 'dezú mụzú ũ'a ní úndrészú sị ní gé 'dãá, ìsú peṭi rĩ 'a kuyé. ⁷ Kúru ĩri ní 'yozú ágó ómvú rĩ 'ãápi rĩ ní kĩnĩ, 'Ílì na, á ri ècì peṭi rĩ vé ũ'a úndré, má ìsú ũ'a sị ní gé kuyé. 'Í ga peṭi rĩ vùgá! Īri ri nyõókú rĩ èrĩ kána.'

⁸ "Ágó ómvú 'ãápi rĩ ní újázú kĩnĩ, 'Àmbúgú mávé rĩ, 'í ku drĩ ã adri ílì álu ká, mà 'ã drĩ gārã ni, mà dã ndrĩjì zè ndũjì ni gé. ⁹ 'A dõ ílì drũ rĩ gé rá, múké! 'A dõ kuyé, 'í ga rì kúru ĩri vùgá.' "

Yèsũ idrì ùkú ótrũpi ótrũotrũ ni ù'dù Sábátã vé rĩ gé

¹⁰ Yèsũ ní rizú 'bá rĩ pi ímbázú Jó ãzi Múngú ri Zìzú ní agá ù'dù Sábátã vé rĩ gé, ¹¹ ùkú ãzi 'dãlé índrì ũnjì 'o ĩri ótrũ, adri caá ílì mụdrí drĩ ni ãrõ, sè ùkú rĩ ícò 'i ùjũu ngaá uru sị ku. ¹² Yèsũ kã ùkú rĩ ndreé, ĩri ní ùkú rĩ zìzú ímúzú 'í vùgá nõó. Īri ní 'yozú ùkú rĩ ní kĩnĩ, "Ūkú 'dĩri, mí ídrì gí." ¹³ Yèsũ ní 'í drĩ 'bázú ùkú rĩ ã rù'bá gá, koro ùkú rĩ ní ngazú 'i ùjũzú pĩrì, ĩri ní Múngú ri íngúzú.

¹⁴ Drĩkoma Jó Múngú ri Zìzú rĩ vé rĩ ã 'a ve Yèsũ ní ùkú rĩ ídrì ù'dù Sábátã vé rĩ gé rĩ ã tã sị rá. Īri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, "Ū'dù èzì ngazú rĩ pi áziyá, lè ĩmi ímúkí, è ídrìkí ĩmi ù'dù áziyá 'dĩ'bée agá, adri ù'dù Sábátã vé rĩ gé ku."

¹⁵ Úpí ní újázú ĩri ní kĩnĩ, "Īmi 'bá ĩ 'bã'bée kú tã be pĩrì 'dĩ'bée! Īmi ãsámvú gé 'dĩgè, 'bá ãzi ícò nyo ívé tì, dõku dõngí trũú jĩjì mụyú yĩjì mvuú ù'dù Sábátã vé rĩ gé ku? ¹⁶ Ūkú 'dĩri íbì ífũú úyú Àbũrãmã vé rĩ agá, Sātánã 'yĩ ĩri kú vùgá ìzãngã nyaá ílì mụdrí drĩ ni ãrõ, ídrìkí dõ ĩri ù'dù Sábátã vé rĩ gé ũnjì?"

¹⁷ Yèsũ kã tã rĩ 'yoó 'dĩni, sè ĩrivé ari'ba rĩ pi ní drĩnjá. 'Bo 'bá rĩ pi ãrèvú céré àyĩkò sị tã àyãzú àyãyã Yèsũ ní 'oó 'dĩri sị.

Nāpí marígó fĩ be mādãñãgã rĩ vé rĩ

(Mátayo 13:31-33; Mārákõ 4:30-32)

¹⁸ Yèsũ ní kúru 'bá rĩ pi zìzú kĩnĩ, "Mālũngã Múngú vé rĩ adri sũ ã'di tĩnì? Mã ũ'bĩ rì ĩri ngá ngóni ni sị? ¹⁹ Mālũngã Múngú vé rĩ adri sũ marígó fĩ be mādãñãgã rĩ tĩnì, kádõ ĩri saá, ĩri dù mba àmbúgú àmbúgú, àrĩjã rĩ pi gũ ku sị ní gé."

Nāpí àkũfĩ vé rĩ

²⁰ Yèsũ ní kpá gõzú 'yozú kĩnĩ, "Mã ũ'bĩ rì mālũngã Múngú vé rĩ ngá ngóni ni sị? ²¹ Mālũngã Múngú vé rĩ adri sũ àkũfĩ ùkú rĩ ní 'í'dù dãá usaá fũndru be, èpĩipi àmbúgú rĩ tĩnì."

Kèṭi mādãñã rĩ

(Mátayo 7:13-14, 21-23)

²² Kúru Yèsũ ní 'dezú rizú ècìzú kũrú rĩ pi agásì, àzini gúrú rĩ pi agásì, rì 'bá rĩ pi ímbá, ìsú ĩri ri mụ Yẽrusalémã gá. ²³ 'Bá ãzi ní ĩri zìzú kĩnĩ, "Úpí, 'bá mādãñã pi nyo 'yèñã ímú pangará ìsú nĩ?"

Yèsũ ní újázú kòpi ní kĩnĩ, ²⁴ "Lè ĩmi ũ'bĩkí fíi ùkpò sị kèṭi mādãñã rĩ gé sị, ã'diãtãsiyã á 'yo ĩmi ní 'dĩni, 'bá kárakarã pi ũ'bĩ fi kèṭi mādãñã rĩ gé sị, 'bo kòpi ícókí fíi ku. ²⁵ Jó 'dĩpa ícì dõ kèṭi rĩ gí, ĩmi áwí pá tu ku àmvé, ĩmi kèṭi rĩ ga,

ãzini ìmi 'yo, 'Ámbúgú 'bávè rĩ, 'í zĩ 'bá ní kĕĕtĩ rĩ.'

“Bo ìri 'yo, 'Á nĩ ìmi kuyé, ìmi íbíkí ímù íngòósìla?”

²⁶ “Ìmi kúru 'yo, 'Ándúru 'bá rikí ngá nyaá, ãzini ngá mvụú mí be trụ, ãzini mí ri 'bá ímbá 'bávè lĕtĩ rĩ pi drĩgè sị.’

²⁷ “Bo ìri 'yo kòpi ní, 'Á nĩ ìmi kuyé, ìmi íbíkí ímù íngòósìla? Ìmi 'bá ùnjìkányà 'o'bá 'dĩ'bée, ìmi dĕkĩ ìmi má ẹnđrĕtĩ gé 'dĩísì rá!’

²⁸ “Ìmi kádō Ābūrámā pi ndree Īsákā be, Yōkóbū be, nĕbĩ rĩ pi be céré mālūngā Múngú vé rĩ agá 'dālé, ísụ ídrókí ìmi kú āmvélésìla, ìmi fi ri ngongo, ãzini ìmi sịkányá ci. ²⁹ 'Bá rĩ pi úmvúlésì ímù ỳtụ ní ìfūngará gálésìla, urukọ ni pi ímù ỳtụ ní 'dengará gálésìla, urukọ ni pi ímù ỳrúlésìla, ãzini ándrélésìla, kòpi ímù úri ỳmụ nya mālūngā Múngú vé rĩ agá 'dāá. ³⁰ Ádarú 'bá ỳdũmbìtā* rĩ pi, kòpi ímù adri drĩdrĩ, 'bá drĩdrĩ† rĩ pi, kòpi ímù adri ỳdũmbìtā.”

Yēsũ ẽ ẹsị ísụ ízāngā 'bá Yĕrūsālémā vé rĩ pi ā tā sị

³¹ Sā 'dāri gé, Fārúsị urukọ'bée ní ímùzú Yēsũ vúgá, kòpi ní 'yozú ìri ní kìnĩ, “Í ku āngū nōri, 'í 'de mvụ 'dĩísì rá, ā'diātāsīyā Ēródē lē mī 'dị drāá rá.”

³² Yēsũ ní újázú kòpi ní kìnĩ, “Ìmi mvukí lūū Ēródē adriipi ulúkú rú 'dāri ní kìnĩ, 'Ma ri nōlē índrì ùnjì rĩ pi údró, ãzini ma ri 'bá rĩ pi ídrì 'í'dózú āndrũ sị, cazú drũ, cazú ỳ'dụ na ni gé, cĩmgbá má ní mávè ẹzị đezú.’ ³³ Í'dózú āndrũ sị, cazú drũ, cazú ỳ'dụ na ni gé, má kādō rií mvụ, ma nyo ri mávè ẹzị nga mvụzú, ā'diātāsīyā lē nĕbĩ

ā drā āmvé ku, ā drā Yĕrūsālémā gá.

Yēsũ lē 'bá Yĕrūsālémā gá rĩ pi lēlē (Mātayo 23:37-39)

³⁴ “Á Yĕrūsālémā, Yĕrūsālémā, mívè 'bá rĩ pi ú'díkí nĕbĩ rĩ pi, ãzini kòpi úvìkí Múngú vé 'bá áyúāyū ì ní pĕé mvụ mí vúgá 'dílē rĩ pi ỳdrāá írā sị. Á lē kōdō mívè anjíná rĩ pi íkūnāá sù ā'ụ ẹnđrĕpì ní ívé anjíná íkūnāá 'ì ỳpìlĕ'bí ā ndúgè rĩ tịnị, 'bo mívè 'bá rĩ pi gākí sị. ³⁵ Ìmi ndrekí drĩ ká, jó ìmivè rĩ pi kukí kú ándrú rú. Kúru á 'yo ìmi ní 'dini, ìmi ícókí gōó ma ndree dđĩ ku, cĩmgbá cazú sá ìmi ní ímùzú 'yozú, 'Tākiri ā adri 'bá ímùpi Úpí ā rụ sị rĩ†drĩgè rĩ gé.”

14

Yēsũ ídrì ágó drā be ni ỳ'dụ Sābātā vé rĩ gé

¹ Ỳ'dụ Sābātā vé rĩ gé, Yēsũ ká mvụ ínyá nyaá Fārúsìgú ì ní ìnjĩ ìnjĩ rĩ vé āngá 'dāá, 'bá rĩ pi rikí nyo tĕé ìri ndree, ² ā'diātāsīyā ágó āzi 'dālē rụ 'bá ni ỳpì céré kuú ỳpìpì. ³ Yēsũ ní Fārúsì rĩ pi zizú 'bá ì ní ímbá tāimbì Mósē vé rĩ nĩ 'bá múké múké rĩ pi be kìnĩ, “Tāimbì ā'yī nyo ì ícò 'bá ídrì ỳ'dụ Sābātā vé rĩ gé rá, dōku ídríkí ku?” ⁴ 'Bo kòpi újíkí kírì. Yēsũ ní drĩ 'bázú ágó rĩ ā rụ 'bá gá, ìri ní ágó rĩ ídrizú, ìri ní ágó rĩ pĕzú mvụzú.

⁵ Yēsũ ní kòpi zizú kìnĩ, “Ìmi āsámvú gé 'dĩgè, 'bá rĩ vé mváná, dōku tị 'de dō 'bụ kvụpi kvụ ni agá ỳ'dụ Sābātā vé rĩ gé, ícò ísé āmvé ku?” ⁶ Kòpi újíkí kírì, 'yokí átángá kuyé.

Mi dō ỳmù, lē mī 'o tã piri

* **13:30** 13:30 'Bá ỳdũmbìtā rĩ pi: 'Bá ì ní ndree kuú ẹzị ákò rĩ pi. † **13:30** 13:30 'Bá drĩdrĩ rĩ pi: 'Bá ì ní íngúngū rĩ pi. † **13:35** 13:35 'Bá ímùpi Úpí ā rụ sị rĩ: 'Bá 'dĩri Yēsũ 'i. **13:35** 13:35 Sāwumā 118:26

7 Yésũ kã ndree 'bá Fārúsĩgú rĩ ní zĩĩ ímũ ùmũ gé rĩ pi ri mu úrí vũrã ĩ ní ĩnjĩĩ ĩnjĩ rĩ gé, ĩri ní kôpi ní nãpĩ 'dĩri ùlũzú kĩnĩ, 8 "Bá ázi zĩ dõ mi ùmũ ùkú jẹzú ni gé, lẽ mĩ 'bã ẹsĩ mụzú úrízú vũrã ĩ ní ĩnjĩĩ ĩnjĩ rĩ gé ku, ǎ'diātāsīyā zĩkĩ déna 'bá ázi ǎmbúgú ĩnjĩĩ ĩnjĩ mi ndéepi ǎmbũgũ sĩ ni rá. 9 Kúru 'bá mi zĩĩpi rĩ ímũ 'yo mí ní, "Í ku vũrã 'dĩri ágó 'dĩri ní.' ĩri gõ mi jĩ 'bã úrí vúlé 'dǎlé, mi drĩnjá ĩsú ambamba. 10 'Bo 'bá ázi zĩ dõ mi ímũ ùmũ gé, 'í mu úrí vúlé 'dǎá, 'bá mi zĩĩpi rĩ kǎdõ mi ndree, ĩri ímũ 'yo mí ní, 'Mávé ùndĩ, 'í mu úrí vũrã múké 'dǎri drĩgé.' Kúru 'bá rĩ pi céré mi ĩnjĩnjĩ ùmũ rĩ pi ẹndrẹti gé 'dĩgé. 11 'Bá riipi 'í íngúpi íngúngũ rĩ, ĩ ímũ ĩri ndre ku mǎdǎnjá, 'bá 'í 'bǎãpi kú mǎdǎnjá rĩ, ĩ ímũ ĩri ĩnjĩnjĩ."

12 Yésũ ní 'yozú 'bá 'í zĩĩpi ímũpi rĩ ní kĩnĩ, "Mĩ dõ ri 'bá ázi zĩ ímũ ínyá ùtúná vé rĩ nya, dõku ùndréná vé rĩ nya, mĩ zĩ mívé ùndĩ rĩ pi, mí ẹdrĩpĩjĩ, mívé mǎríté rĩ pi, 'bá mívé jó gǎrǎ gá rĩ pi áyu ku, ǎ'diātāsīyā 'í zĩ dõ kôpi, kôpi kpá gõ mi zĩ, 'dĩri lũ 'yozú kĩnĩ, kôpi ri mívé ngá ǎrígó ùfẽ. 13 Mĩ dõ 'bá zĩ ngá nya, múké ni lẽ mĩ zĩ 'bá ngá ǎkó rĩ pi, 'bá ọgõrõvũ rú rĩ pi, 'bá bǎtrá rú rĩ pi, ǎzini 'bá mĩ be ẹsĩ 'bá gĩ rĩ pi, 14 mi tǎkĩri ĩsú rá. Kôpi ǎ ùfẽkĩ dõ mívé ngá ǎrígó ku drǎáásīyā, Múngú rĩ ímũ mí ùfẽ sǎ 'bá tǎ 'o'bá pĩrĩ rĩ pi ní íngázú drǎngará gálésĩla rĩ gé."

Nãpĩ ùmũ ǎmbúgú rĩ vé rĩ (Mátáyo 22:1-10)

15 'Bá úrí 'bá Yésũ be trũ ínyá nyangará gá 'dĩ'bee vé ázi kã tǎ Yésũ ní 'yoó 'dĩri yĩjĩ, ĩri ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, "Tǎkĩri ǎ adri 'bá ùmũ nyaápi mǎlũngǎ Múngú vé rĩ agá rĩ drĩgé."

16 Yésũ ní újázú nãpĩ sĩ kĩnĩ, "Ū'dụ ǎlu, ágó ázi údé ùmũ

ǎmbúgú ni, zĩ 'bá tré ùmũ rĩ ǎ nyangará gá. 17 Kã ínyá rĩ á'dí deę gĩ, ĩri ní ívé ǎtĩ 'bá pẹzú mụzú 'bá 'í ní zĩĩ rĩ pi zizú kĩnĩ, 'ĩmi ímũkĩ, á'díkĩ ínyá rĩ gĩ.'

18 "Bo 'bá rĩ pi céré 'dókĩ riĩ 'yoó kĩnĩ, ĩ mụkĩ ku. 'Bá rĩ ázi ní 'yozú kĩnĩ, 'Á je ọmvú, á lẽ mụj ọmvú rĩ ndree. Mĩ ọyụ ma, á mụ ku.'

19 "Ázi rĩ ní 'yozú kĩnĩ, 'Á je tí ọmvú 'ǎ'bá ni pi mụdrĩ, á lẽ kôpi jĩjĩ mụj ọmvú rĩ 'ǎngará gá, dõ kôpi ọmvú rĩ 'ǎ múké rá. Mĩ ọyụ ma, á mụ ku.'

20 "Ázi rĩ ní 'yozú kĩnĩ, 'Á je drĩ mávé ùkú ú'dí rú, má ícó mụj ku.'

21 "ǎtĩ 'bá rĩ ní 'í újázú ĩgõzú, ĩri ní tǎ 'bá rĩ pi ní 'yoó 'í ní 'dĩ'bee ùlũzú ívé 'bá ǎmbúgú rĩ ní. Ágó ǎmbúgú rĩ ẹ ẹsĩ ve ambamba, ĩri ní tǎmbĩ sẹzú ívé ǎtĩ 'bá rĩ ní kĩnĩ, "Í 'de mụj mbẽlẽ létĩ ǎmbúgú rĩ drĩgé 'dǎá, ǎzini létĩ ure ure kũrú agá rĩ pi drĩgé 'dǎá, mí ijĩ 'bá ngá ǎkó rĩ pi, 'bá ọgõrõvũ rú rĩ pi, 'bá mĩ be ẹsĩ 'bá gĩ rĩ pi, 'bá bǎtrá rú rĩ pi.'

22 "ǎtĩ 'bá rĩ kã ímvĩ ĩgõó, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, 'ǎmbúgú mávé rĩ, á 'o tǎ mí ní lũú má ní rĩ gĩ, 'bo vũrã úrízú rĩ pi drĩ ǎnigé.' 23 Kúru 'Bá ǎmbúgú rĩ ní 'yozú ívé ǎtĩ 'bá rĩ ní kĩnĩ, "Í mụ létĩ gũrú agá rĩ pi drĩgé 'dǎá, ǎzini létĩ ure ure rĩ pi drĩgé 'dǎá, 'í 'yo 'bá rĩ pi ẹ ímũkĩ, 'bá rĩ pi ǎ gǎkĩ rĩ tré mávé jó agá nõó. 24 Á 'yo mí ní, 'bá má ní zĩjĩ drĩdrĩ rĩ pi ícókĩ ínyá ĩ ní á'dí rĩ nyaá ku.'

Yésũ ǎ pámvú ùbĩngará (Mátáyo 10:37-38)

25 'Bá bĩtrĩká rikĩ mụj Yésũ vúgá sĩ, Yésũ ní 'í újázú kôpi vúgá 'dǎá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, 26 "Bá rĩ lẽ dõ mǎ pámvú ùbĩjĩ, ǎ lẽ ma 'í ẹtẹpi ri ndéé, 'í ẹndrẹpi ri ndéé, 'í ùkú ni ri ndéé, ívé ǎnjĩnjá rĩ pi ndéé,

'í édrípíj ndéé, 'í ómvúpíj ndéé, ázini ívé ídri ndéé. 'Bá rĩ lē dō ma sũ 'dĩri tĩj ku, ícō adrii 'bã mã pámvú ũbĩpi ni ku. ²⁷ 'Bá rĩ 'du dō ívé pētĩ alambaku ku, ázini ũbĩ dō mã pámvú ku, ícō adrii 'bã mã pámvú ũbĩpi ni ku.

²⁸ "Ími ásámvú gé 'dĩgé, 'bã ázi lē dō lágáraka sũ, ícō nyo úrí vŭgã tã ni ũtĩ ũgbále, nĩzú ámázú dō mŭfēngã lágáraka rĩ sizú rĩ ícō ězĩ rĩ dē rá yã 'dĩni ku? ²⁹ 'Bá rĩ ã'bã dō lágáraka rĩ ã ndũ, 'bo dē dō ězĩ ni kuyé, 'bã rĩ pi céré ímú gũ ĩri sĩ gũgũ. ³⁰ Kōpi 'yo, 'Ágō 'dĩri í'dó kōdō lágáraka rĩ sũ jí, 'bo dē ězĩ ni kuyé.'

³¹ "Dōku 'bãgú ázi lē dō muú ě'dĩ 'dĩ 'bãgú ázi be. Drĩdrĩ ni, ícō nyo úrí vŭgã tã ni ũsũ 'yozú kĩnĩ 'i āngáráwã be élfũ mŭdrĩ, 'i ícō ívé ari'ba āngáráwã be élfũ pũkú ĩrĩ (20,000) lē'bã ímú'bã ě'dĩ 'dĩ'bée 'í be 'dĩ'bée ndē rá 'dĩni ku? ³² Ũsũ dō 'í ícō ari'ba rĩ pi ndéé ku, ari'ba rĩ pi vũkĩ dō drĩ vŭvũ, ĩri 'bã pē muzú kōpi vŭgã 'dãã, kōpi ã mukĩ rĩ 'bãgú rĩ zĩj, ngã ĩri ní lēé rĩ ã'di, ĩ adrikĩ rĩ kĩri ĩ ásámvú gé sĩ. ³³ Sũ má ní té 'yoó drĩdrĩ rĩ tĩj, 'bã rĩ ku dō ngã ívé rĩ pi ārēvú céré ku, ícō adrii 'bã mã pámvú ũbĩpi ni ku.

Ē'yĩ vé tã ázini ũtũjã vé tã
(Mátáyo 5:13; Mārãkō 9:50)

³⁴ "Ē'yĩ ri ngã múké, 'bo ě'yĩ rĩ vé sĩ asuúpi asuasũ rĩ ícã dō ãlákála gĩ, ě'yĩ rĩ gō adri múké ngóni? ³⁵ Ē'yĩ 'dĩri ícō ězĩ ngã nyōókú gé ku, dōku kĩ'dĩrō gã ku, ĩ dã ásé agã. 'Bã bĩ be rĩ, ã yĩ 'í ní tã 'dĩri."

15

Nãpi kãbilō ãvũpi rĩ vé rĩ
(Mátáyo 18:12-14)

¹ Ũ'dú ãlu, 'bã mŭfēngã umbe jezũ rĩ u'dũ'bã rĩ pi, 'bã ũnjikãnyã 'o'bã rĩ pi be úmúkĩ ĩ Yēsũ ã gãrã

gã, kōpi rikĩ tã Yēsũ ní riĩ ímbã rĩ yĩ. ² 'Bo Fãrũsĩ rĩ pi, 'bã tãimbĩ ímbã'bã rĩ pi be rikĩ unuú kĩnĩ, "Ágō 'dĩri ri ũndĩ rũ 'bã ũnjikãnyã 'o'bã rĩ pi be, ĩri ri ngã nya kōpi be trũ."

³ Kúru Yēsũ ní í'dózú kōpi ní nãpi 'dĩri ũlúzú kĩnĩ, ⁴ "Dō 'bã ázi ĩmi ásámvú gé 'dĩgé kãbilō be mŭdŭrũlũ ãlu (100), ãlu ni ãvĩ dō, ĩri ã'di 'o? Ícō pũkú úrōmĩ drĩ ni úrōmĩ (99) rĩ pi kuú ásé agã 'dãã, ícō muú ãlu ãvũpi gĩ rĩ ndãã ku? ⁵ Įsũ dō kãbilō rĩ gĩ, ĩri adri ãyĩkō sĩ, ĩri 'du 'bã 'í umbe gã, ⁶ ĩri 'de muzú 'bētĩ. ĩri kúru ívé ũndĩ rĩ pi zĩ 'bã 'í gãrã gã rĩ pi be vŭrã ãlu gé, ĩri 'yo kōpi ní, 'Má įsũ mávé kãbilō ãvũpi rĩ gĩ, ĩmi ímúkĩ, 'bã 'bãkĩ ãyĩkō ĩmi be trũ.' ⁷ Á 'yo ĩmi ní, ĩri nyo adri sũ 'dĩri tĩj, 'bũ gé 'dãlé, ãyĩkō ri ímú ga ambamba, 'bã ãlu ũnjikãnyã be ni ní ěsĩ újã Múngũ ri ě'yĩ gĩ rĩ sĩ, ndē ãyĩkō ándúrũ Múngũ ní 'bãã 'bã pũkú úrōmĩ drĩ ni úrōmĩ (99) adri'bã pĩrĩ, ũnjikãnyã ãkō rĩ pi ã tã sĩ rĩ."

Nãpi mŭfēngã ãvũpi rĩ vé rĩ

⁸ "Dōku ũkú ázi dō mŭfēngã fĩfĩ be mŭdrĩ, ãlu ni 'de dō ãvĩ, ícō ãcí 'yũú jó rĩ ã 'a wezú mŭfēngã fĩfĩ rĩ ndãzũ ěsĩ be céré cĩngbã ĩri ní mŭfēngã rĩ įsúzũ ku? ⁹ Įsũ dō ívé mŭfēngã fĩfĩ rĩ gĩ, ĩri ívé ũndĩ rĩ pi zĩ 'bã ívé jó gãrã gã rĩ pi be vŭrã ãlu gé, ĩri 'yo kōpi ní, 'Má įsũ mávé mŭfēngã fĩfĩ ãvũpi rĩ gĩ, ĩmi ímúkĩ, 'bã 'bãkĩ ãyĩkō ĩmi be trũ.' ¹⁰ Á 'yo ĩmi ní, ĩri nyo adri sũ 'dĩri tĩj, 'bã ãlu ũnjikãnyã be ni újã dō ěsĩ gĩ, mālãyĩkã Múngũ vé rĩ pi adri ãyĩkō sĩ."

Nãpi mvã ágō ĩpēřĩpi rĩ vé rĩ

¹¹ Yēsũ ní kpã nãpi ázi ũlúzú kōpi ní kĩnĩ, "Ágō ázi anjĩ ãgō be ĩrĩ. ¹² Mvã ũdũ rĩ ní 'yozú ětēpi ní kĩnĩ, 'Má ětēpi, 'i sē má ní mávé ngã ã vŭgũ įnōgósĩ nóni.' Ētēpi ní

kúru ngá rĩ awazú kôpi ní édrípì kâyú rĩ be.

¹³ “Kã muý adrií mãdã, mvã ùdú rĩ ikunã ívé ngá ãrèvú céré, uzi 'dĩsĩ rá. Īri ní ngazú ĩpèrĩzú muzú ãngũ rará rú ní gé, iza ívé mũfengã céré ãyĩkô nyôokú nōri vé rĩ ã tã sĩ. ¹⁴ Kã ívé mũfengã izaá deý céré gĩ, ěbĩrĩ ní 'dezú ũnjĩ ũnjĩ ãngũ 'dãri agásĩ céré, ěbĩrĩ ní 'dózú ĩri fuzú. ¹⁵ Īri ní 'dezú muzú ězĩ ndázú ágó ãzi ãngũ 'dãri agá ní vúgá, ágó rĩ ní ĩri pèzú muzú ívé ĩgá úcé. ¹⁶ Mvã ùdú rĩ lē kōdō tĩbũ ã kókó'bō ĩ ní rizú ĩgá úcézú rĩ nyaá, 'bo 'bã ãzi sē ĩri ní kuyé.

¹⁷ “Mvã ágó rĩ vé yĩkĩ kã ícã múké, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, ‘Bã ězĩ nga'bã má ětèpì vúgá rĩ pi ãnyãngã be ambamba, kôpi rĩ nya, nōgó ma rĩ drã ěbĩrĩ sĩ! ¹⁸ Á lē ngáã mvií gōó má ětèpì vúgá 'dãá ũzi, ma 'yo ĩri ní, “Má ětèpì, á 'o ũnjĩ Múngú 'bũ gé rĩ ãndrètĩ gé, ãzini mí ãndrètĩ gé. ¹⁹ Ícô ku ĩ ní ma zizú mĩ mvã, lē mĩ 'bã ma adrií mívé 'bã ězĩ ngaapi ní rú.” ²⁰ Mvã ùdú rĩ ní ngazú mvizú gōzú ětèpì vúgá 'dãá.

“Bo kã drĩ adrií rará rú, ětèpì ndre ĩri, ěsĩ ní ĩsũ ĩzãngã ĩrivé tã sĩ, ĩri ní njuzú muzú mvôpì vúgá 'dãá, ĩri ní mvôpì rĩ u'dezú bēdrĩ sĩ, ĩri ní gbãngĩrĩ ní ndrúzú.

²¹ “Mvôpì ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, ‘Má ětèpì, á 'o ũnjĩ Múngú 'bũ gé rĩ ãndrètĩ gé, ãzini mí ãndrètĩ gé, ícô ku ĩ ní ma zizú mĩ mvã.’

²² “Bo ětèpì ní 'yozú ívé ãtĩ'bã rĩ pi ní kĩnĩ, ‘Īmi ímúkĩ mbēlē! Īmi ĩjĩkĩ bōngó akoóko rũkũ múké múké ní suú rũ'bã ní gé. Īmi sukĩ kãtĩmũ drĩmvãngã ní gé, ĩmi sukĩ ngá pá gá pá ní gé. ²³ Īmi ĩjĩkĩ tĩ kãjōngã rũ'bã be mũnyãmũnyã ní, ĩmi líkĩ. Lē 'bã údékĩ ũmũ, 'bã nyakĩ rĩ ãyĩkō 'bãzú ãni. ²⁴ Ā'diãtãsiyã mávé mvã ágó nōri

índrè sũ 'bã kōdō drãapi gĩ ní tĩni, 'bo ãkūdē ĩri ídri rú, ĩpèrĩ kōdō ábã gĩ, 'bo nōni ícã ĩgōó gĩ.’ Kúru kôpi ní 'dózú ãyĩkō 'bãzú.

²⁵ “Īsúzú ãkūdē mvã ágó kâyú rĩ drĩ ězĩ gé ómvú agá 'dãá'dã. Mvã ágó rĩ kã ícã ĩnyĩngã 'bètĩ rĩ be, yĩ ěrĩ ã ũ'dúkō, ãzini 'bã rĩ pi rĩ úngó tu. ²⁶ Īri ní ãtĩ'bã ãlu zizú ímúzú 'í vúgá nōó, ĩri ní ãtĩ'bã rĩ zizú kĩnĩ, ‘Ngá rĩ 'bètĩ 'dĩlé ã'di?’ ²⁷ Ātĩ'bã rĩ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, ‘Mĩ édrípì ícã gĩ. Mĩ ětèpì lì tĩ kãjōngã rũ'bã be mũnyãmũnyã rĩ gĩ, ã'diãtãsiyã mvã rĩ ímvĩ ĩgōó 'bètĩ nōó rũ'bã be múké.’

²⁸ “Mvã kâyú rĩ ã 'a ve tã 'dĩri sĩ ũnjĩ ũnjĩ, gã figá jó agá 'dãlé sĩ. ětèpì ní fúzú muzú ĩri mãzú kĩnĩ, ě ífĩ ímúzú jó gá nōó. ²⁹ Mvã kâyú rĩ ní 'yozú ětèpì ní kĩnĩ, ‘Í ndre drĩ kã, ilĩ kãrákarã 'dĩ'bée agá, á rĩ ězĩ ngáã mí ní ũkpō sĩ, má owo mĩ tĩ kuyé. 'Bo 'í sē tró má ní ndrĩĩ mvãngã má ní ũmũ 'bãzú ãni mávé ũndĩ rĩ pi be ãluñani kuyé. ³⁰ 'Bo mívé mvã ágó mívé ã'bú izaapi ũkú owo rú rĩ pi ãrègásĩ rĩ kã ícã 'bètĩ nōó, mí ísē tĩ kãjōngã rũ'bã be mũnyãmũnyã rĩ lì ĩri ní.’

³¹ “ětèpì ní 'yozú kĩnĩ, ‘Mã mvã rĩ, 'bã rĩ njĩĩ adri mí be trũ, ngá mávé rĩ pi ãrèvú céré mívé ni. ³² 'Bo nōni lē 'bã údékĩ ũmũ, ãzini 'bã 'bãkĩ ãyĩkō, ã'diãtãsiyã mí édrípì índrè ãndúru sũ 'bã kōdō drãapi gĩ ní tĩni, ĩri nōni ídri rú, ótũ ãvĩ gĩ, 'bã ĩsũkĩ nōni ĩri gĩ.’ ”

16

Nãpi 'bã ngá ã tã mbaapi múké ku rĩ vé rĩ

¹ Yēsũ ní 'yozú ívé 'bã 'ĩ pámvú ũbĩ'bã rĩ pi ní kĩnĩ, “Ágó ãzi ã'bú be ni 'bã 'bã rií ívé ã'bú ã tã mbaá, 'bã ãzi ní ũlüzú ĩri ní kĩnĩ, 'bã riipi ĩrivé ã'bú ã tã mbaapi rĩ iza ĩrivé ã'bú gĩ. ² Kúru ã'bú 'dĩpa ní ĩri zizú ímúzú, ĩri ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ,

'Tã má ní yìí ì ní 'yoó mí rù' 'bá gá 'dìri, ìri nyo tã áda? Mí ùlũ èzì mí ní ngaá rĩ vé tã, ã'diãtãsiyã mí ícò gòó mávé ã'bú ã tã mbaá ñjì ku.'

³ "Bá riípi ã'bú ã tã mbaápi rĩ ní 'yozú 'í èsì agá 'dãã kīnī, 'Má 'o rí ma íngóni? Mávé ãmbúgú lē ma droó èzì gé sī ãmvé. Ma ùkpõ ãkó ómvú 'ázú, mà drī ri kpá njanja ngá zingará sī. ⁴ Á nī tã má ní lēé 'oó rĩ rá, ã'diãtãsiyã njekí dō ma èzì gé sī ãmvé gí, 'bá rĩ pi ē é'yìkí rí ma ìvé 'bètjì ãsámuvú gé.'

⁵ "Kúru ìri ní 'bá ã'bú 'dìpa vé ngá é'yì' 'bá mēřì rú rĩ pi zizú ímúzú àlu àlu, ìri ní 'bá ngá rĩ é'yìpi drīdrī rĩ zizú kīnī, 'Mí é'yì mávé ãmbúgú rĩ vé ngá mēřì rú ngòpí?"

⁶ "Ìri ní újázú kīnī, 'Má é'yì ùdu jòlónjì mūdūrūlū ãrō.'

"Bá riípi ã'bú rĩ ã tã mbaápi rĩ ní 'yozú ìri ní kīnī, 'Mí í'dú mívé kòkòbì mēřì vé rĩ, mí úrì vūgá mbèlè, 'í sī mūdūrūlū sù.'

⁷ "Ìri ní kpá ágó ãzi rĩ zizú kīnī, 'Mí é'yì ngòpí?"

"Ágó rĩ ní újázú kīnī, 'Má é'yì ãnyá ùvú ã 'a élifū àlu.'

"Bá riípi ã'bú rĩ ã tã mbaápi rĩ ní 'yozú ìri ní kīnī, 'Mí í'dú mívé kòkòbì mēřì vé rĩ, 'í sī mūdūrūlū ãrō.'

⁸ "Á'bú 'dìpa íngú 'bá ngá ã tã mbaápi múké ku rĩ rá, ã'diãtãsiyã 'du tã rĩ ngaá tã nīngará be. 'Bá nyòókú nòri vé rĩ pi* rĩ tã 'du ngá ì ògūpìjì be tã nīngará be, ndē 'bá adri'bée ùtúná agá rĩ pi vé rĩ rá.

⁹ Á 'yo ìmi ní 'dìni, lē ìmi sēkí ìmivé ã'bú nyòókú drīgé nògò rĩ pi 'bá rĩ pi ní, ìmi ìsúkí rí ùndí ãní bēnī, ã'bú rĩ dē dō gí, ì ímú ìmi é'yì vūrã adrizú 'dání'dání rĩ gé rá.

¹⁰ "Bá tã mādã mādã rĩ pi 'duyipi ngaápi pìřì rĩ, ìri ícò tã ambugu ambugu rĩ pi 'du nga pìřì rá, 'bá tã mādã mādã rĩ pi 'duyipi ngaápi pìřì ku rĩ, ícò tã ambugu ambugu rĩ pi 'duyì ngaá pìřì ku. ¹¹ Ìmi mbakí dō ã'bú nyòókú drīgé nògò rĩ pi ã tã pìřì ku, ã'di rĩ ícò ìmi ní ã'bú tã be pìřì 'bū gé 'dãã rĩ sē nī? ¹² Ìmi mbakí dō ngá 'bá ãzi vé rĩ ã tã pìřì ku, ã'di rĩ ícò ìmi ní ngá sē ã adri rĩ ìmivé ni rú nī?"

¹³ "Átí' 'bá ícò èzì ngaá 'bá ambugu ìřì pi ní ku. Ìri ãzi rĩ gá sī, ìri ãzi rĩ lélè, dōku ìri èsì 'bã ãzi rĩ drīgé, ìri ãzi rĩ idede. Ìmi 'bákí dō èsì céré mūfēngã drīgé, ìmi ícókí èsì 'bãá Múngú drīgé ku."

*Átángá Yēsū ní átá rĩ
(Mátayo 11:12-13; 5:31-32;
Márakò 10:11-12)*

¹⁴ Fārúsì rĩ pi lēkí mūfēngã ambamba. Kòpi kã tã Yēsū ní 'yoó 'dìri yìjì, kòpi gukí ìri sī guḡu.

¹⁵ Yēsū ní 'yozú kòpi ní kīnī, "Ìmi rĩ ìmi 'bã adri 'bá pìřì ni pi rú 'bá rĩ pi èndrēřì gé, 'bo Múngú nī tã ìmi èsì agá 'dálé rĩ rá. Ngá 'bá rĩ pi ní lēé nyòókú drīgé nògò ambamba rĩ, Múngú mị gé 'dálé ùnjí.

Yēsū gō tã rĩ ãzi ímbá

¹⁶ "Tãimbì Mósē vé rĩ, ãzini tã nēbì rĩ pi ní sī rĩ ùlúkí cīmgbá cazú lókí Yūwánì Bãtizīmū sēepi rĩ vé rĩ gé. 'Ídózú lókí 'dãri gé, rikí ù'dúkò múké mālūngã Múngú vé rĩ vé tã ùlúu muzú 'bá rĩ pi ní, 'bá kárakarã pi rĩ ù'bì ùkpõ sī fizú mālūngã rĩ gé 'dãã.

¹⁷ 'Bū† pi vū be, kòpi dē rá, 'bo tãimbì Múngú vé ì ní sī rĩ vé tãfí àlu ni ãvì ku.

¹⁸ "Bá ívé ùkú droópi, gòopi ùkú ãzi jeepi rĩ, 'bã 'dìri òwū, 'bá

* 16:8 16:8 'Bá nyòókú nòri vé rĩ pi: Kòpi 'bá Múngú vé tã 'du' 'bá nga' 'bá ku rĩ pi. 'Bá ùtúná vé rĩ pi, kòpi 'bá Múngú vé tã 'du' 'bá nga' 'bá rĩ pi. † 16:17 16:17 'Bū: 'Bū 'dìri adri vūrã Múngú ní adrizú rĩ ku, ìri vūrã ùtú pi ní adrizú mbã be, ãzini línýã be rĩ.

ũkú ĩ ní droó gí rĩ jeépi rĩ, 'bã 'dĩri ọwũ.

Ágó ã'bu be rĩ pi vé tã Lázãró be rĩ

¹⁹ “Ágó ãzi ã'bu be tré, ĩri 'i úsú bõngó ndrõlũndrõlũ rú ùnyĩ be, ãjẽ be ni pi sĩ, ụ'dụ céré, ĩri ri ngá múké ni pi nya. ²⁰ Ágó ãzi riipi ngá mãápi ni, rú ni Lázãró 'i, rú'ba ni adri kú céré ãzó rú, ijĩkĩ ĩri 'bãá kuú ágó ã'bu be rĩ vé kẹ̀tĩlé gá. ²¹ ĩri ri ínáyá u'de'ba ágó ã'bu be rĩ vé mísá ã ndúgé rĩ pi u'dụ nya. Ûcógú rĩ pi ri ímú ĩrivé ãzó ẽ mị umbe.

²² “Ágó ngá mãápi rĩ ní drãzú, mãlãyĩkã Múngú vé rĩ pi 'dukĩ ĩri jĩjĩ muụ 'bãá adrii Ābũrãmã be trụ. Ágó ã'bu be rĩ ní kpá drãzú, 'bã rĩ pi ní ĩri sịzú. ²³ Ágó ã'bu be rĩ vé índrí mu ịzãngã nyaá ãcí agá. Ágó rĩ kã 'i mị ingá, ĩri ní Ābũrãmã ri ndrezú rará rú, Lázãró adri kú ĩri ã jélé gá. ²⁴ ĩri ní Ābũrãmã ri zizú kĩnĩ, 'Má ẹ̀tẹ̀pi Ābũrãmã, 'i 'bã ẹ̀sị múké má ní fõ, mí ĩpẹ̀ Lázãró ri ímú má vúgá nõõ, ã su 'i drĩ mváná yĩ agá, ã tĩ yĩ rĩ má ádra gá, má ádra ã ndrĩ rĩ ãnĩ, ã'diãtãsiyã ma ri ịzãngã nya ãcí nõri agá.’

²⁵ “Bo Ābũrãmã ní újázú ĩri ní kĩnĩ, 'Má mvá rĩ, lẹ̀ mĩ nĩ 'yozú kĩnĩ ọ̀tụ mí ní rizú adrizú rĩ gé, 'i ri ngá múké ni pi ịsụ, 'bo Lázãró ri ngá ùnjĩ ni pi ịsụ. 'Bo nõgõ, ĩri ãyĩkõ gá, ma ri ĩri ẹ̀sị ùmĩ, 'bo mi ri ịzãngã nya. ²⁶ Tã rĩ ãzi 'dĩ, wĩlĩwĩlĩ aco 'bã ãsámvú ĩmi be gí, 'bã ãzi ícõ ngá nõõsĩ agaá muụ ĩmi vúgá 'dĩlé ku, dõku 'bã ãzi ícõ íngá 'dĩisĩ ízó ímúzú 'bã vúgá nõlé ku.’

²⁷ “Ágó ã'bu be rĩ ní 'yozú kĩnĩ, 'Má ẹ̀tẹ̀pi Ābũrãmã, á mã mi drĩ ĩrĩ sĩ, 'i pẹ̀ Lázãró ri muụ má ẹ̀tẹ̀pi vé ãngá 'dãlé, ²⁸ ã'diãtãsiyã ma ẹ̀drĩpi be tõwũ, ã mu lũú kõpi ní,

kõpi ẽ ímúkĩ rĩ kpá vũrã ịzãngã nyazú nõri gé ku.’

²⁹ “Ābũrãmã ní újázú kĩnĩ, 'Mí ẹ̀drĩpi ã lãkĩ tã Mósẽ pi ní sũ nẹ̀bĩ rĩ pi be rĩ, lẹ̀ kõpi ã 'dukĩ tã ni ngaanga.’

³⁰ “Ágó ã'bu be rĩ ní újázú kĩnĩ, 'Adri 'dĩni kuyé má ẹ̀tẹ̀pi Ābũrãmã! Pẹ̀kĩ dõ 'bã ãzi drãápi gí ni muụ kõpi vúgá 'dãá, kõpi ẹ̀sị újã rá.’

³¹ “Bo Ābũrãmã ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, 'Bã 'dã'bée gãkĩ dõ Mósẽ pi ẽ tị yĩgá nẹ̀bĩ rĩ pi be sĩ, kõpi ícókĩ 'bã íngãpi drãngará gálésĩ rĩ ẽ tị yĩ ku.’ ”

17

Yẹsũ ìmbá 'bã rĩ pi, kõpi ã 'okĩ rĩ tã piri

(Mátayo 18:6-7, 21-22; Mārãkõ 9:42)

¹ Yẹsũ ní 'yozú ívé 'bã 'i pámvú ùbĩ'ba rĩ pi ní kĩnĩ, “Tã sẹ̀pi 'bã rĩ pi ímú u'de ùnjĩkãnyã agá rĩ pi ímú 'dĩ'dĩ, 'bo ịzãngã rĩ ùmvúlėsĩ ímú adri 'bã sẹ̀pi 'bã rĩ 'deepi ùnjĩkãnyã agá rĩ vé ni. ² 'Yĩkĩ dõ ĩrã usegúgu umbe ni gé, 'bekĩ dõ ĩri yĩ tafu agá, ĩri adri múké, ã sẹ̀ rĩ anjĩnã nyĩrĩnã rĩ pi 'deé ùnjĩkãnyã agá ku. ³ Kúru lẹ̀ ĩmi ndrekĩ múké, ã sẹ̀kĩ 'bã ãzi 'deé ùnjĩkãnyã agá ku.

“Mí ẹ̀drĩpi 'o dõ ùnjĩkãnyã, lẹ̀ mí lũ ĩri ní 'yozú kĩnĩ, 'o ùnjĩkãnyã. Mí ẹ̀drĩpi újã dõ ẹ̀sị rá, 'i trũ ĩri ĩrivé ùnjĩkãnyã agásĩ rá. ⁴ 'O dõ mi ùnjĩ vú be ẹ̀zĩrĩ ụ'dụ ãlu rĩ agá, ẹ̀cĩ dõ mí vúgá nõlé vú be ẹ̀zĩrĩ, zĩ dõ trũngará, lẹ̀ mí trũ ĩri rá.”

⁵ Kúru 'bã áyúáyũ rĩ pi ní 'yozú Úpĩ ní kĩnĩ, “Í sẹ̀ 'bávẹ ẹ̀'yĩngará ã adri ùkpõ ùkpõ!”

⁶ Yẹsũ ní újázú kõpi ní kĩnĩ, “Īmivé ẹ̀'yĩngará dõ mãdãnjãnjã anigé, sũ marigõ ã fĩ mãdãnjãnjã rĩ tĩnĩ, ĩmi ícõ 'yo pẹ̀tĩ ãmbúgú 'dĩri ní, “Í nje mi, 'i mu mi saá yĩ tafu

rĩ agá 'dǎá,' ĩri ícǒ 'i 'o sũ 'dĩri tĩnĩ rá.

⁷ "Mívé átí' bá adri dō ɔmvú gé, dōku adri dō kǎbĩlō úcéngará gá, kǎdō ímvi ĩgōō 'bētĩ nōó, mi nyo ícǒ 'yo ĩri ní, 'Mí ímú úri vūgá ínyá nyaá 'dĩni rá?' ⁸ Mí ícǒ 'yoó 'dĩni ku. Mi 'yo, mí údé má ní ngá nyanya, mí ĩjĩ má vúgá nōó, má nya rí. Mi kúru ínyá rĩ nya, ázini mi ngá mvuúmvu rĩ mvu. ⁹ Mí ícǒ ɔwō'difō sēé átí' bá rĩ ní ku, á'diātāsīyā ĩri ri ɛzĩ mí ní lūú rĩ ngá. ¹⁰ ĩri kpá adri 'dĩni, ĩmi 'dúkĩ dō tā ĩ ní lūú ĩmi ní rĩ ngaá rá, ĩmi 'yo, 'Bá átí' bá, 'bá rĩ pi ícǒkí 'bá íngú ku, 'bá ri ɛzĩ ĩ ní sēé 'bá drígé rĩ nga.' "

Yēsũ idrí 'bá mụdrĩ ũfú ní nyaá ni pi

¹¹ Yēsũ kǎ riĩ 'deé muú Yērúsālēmā gá 'dǎá, mu létĩ Sāmāriyā pi ásámvú Gǎliláyā be rĩ gé sī. ¹² Yēsũ kǎ riĩ muú gúrú āzi agásĩ, āgō mụdrĩ ũfú ní nyaá ni pi tukĩ pá rará rú, ¹³ kōpi rikĩ Yēsũ ri zĩ ń' dũkǒ be uru 'dǎá kĩnĩ, "Ámbúgú, Yēsũ, 'i 'bá ɛsĩ múké 'bá ní fō."

¹⁴ Yēsũ ní āngũ ndrezú kōpi vúgá 'dǎlé, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "ĩmi mukĩ ĩmi i' daá atala rĩ pi ɛndrētĩ gé." Kōpi kǎ muú, ũfú rĩ ní dezú kōpi ā rụ' bá gá sī.

¹⁵ Kōpivé ālu kǎ ndree ũfú rĩ de 'i rụ' bá gá sĩ gĩ, ĩri ní 'i újázú ĩgōzú Yēsũ vúgá nōó, ĩri ní Múngú ri íngúzú ń' dũkǒ bē uru 'dǎá kĩnĩ, "Ũfú rĩ de má rụ' bá gá sĩ gĩ."

¹⁶ Ágó rĩ ũtĩ kũmũcí 'i drĩ sĩ vūgá Yēsũ ɛndrētĩ gé, sē Yēsũ ní ɔwō'difō tā Yēsũ ní 'oó 'i ní 'dĩri sī, ágó rĩ Sāmāriyāgú.

¹⁷ Yēsũ ní zizú kĩnĩ, "Bá má ní idrí rĩ pi adrikĩ mụdrĩ kuyé?"

Ūrōmĩ rĩ pi íngǎá? ¹⁸ 'Bá āzi ĩgō Múngú ní ɔwō'difō sēé kuyé, 'yéná jǎkǎgú rĩ ímú ɔwō'difō sēé nĩ āsĩ?" ¹⁹ Yēsũ ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, "Í nga muú, mívé ɛ'yĩngará sē mí ícǎ múké gĩ."

Mǎlūngā Múngú vé rĩ vé ímúngará

(Mátayo 24:23-28, 37-41)

²⁰ Ū'dú ālu, Fārūsĩ rĩ pi ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, "Mǎlūngā Múngú vé rĩ ímú ícǎ ngōtú?" Yēsũ ní újázú kĩnĩ, "Mǎlūngā Múngú vé rĩ ícǒkí rụ' bá ni ndree ku. ²¹ 'Bá rĩ pi ícǒkí 'yoó kĩnĩ, 'Mǎlūngā Múngú vé rĩ ĩri nō, 'dōku 'ĩri 'dǎ, 'dĩni ku, á'diātāsīyā mǎlūngā Múngú vé rĩ ĩmi ásámvú gé nōgónō."*

²² Kúru Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' bá rĩ pi ní kĩnĩ, "Lókĩ āzi ri ímú 'dĩ' dĩ, ĩmi ímú ɛsĩ 'bá lēzú ń' dũ 'Bá Mvá ní ímúzú rĩ ndrezú. 'Bo ĩmi ícǒkí ndree ku, ²³ 'Bá rĩ pi ímú 'yo, 'Bá Mvá ri 'dǎ!' dōku 'ĩri nō!' 'Bo lē ĩmi ɛ'yĩkĩ kōpivé tā ku, ²⁴ Ma 'Bá Mvá 'i, ń' dũ má ní ímúzú ĩgōzú rĩ, ĩri adri sũ ũvi ní gaá lókú āngũ ĩngbērēé 'dózú wōókō āzi gé cazú wōókō āzi gé rĩ tĩnĩ. ²⁵ 'Bo drĩdrĩ ni, ma ímú ĩzāngā nya ambamba, 'bá úyú āndrũ nōri vé rĩ pi ímú ma gá sī.

²⁶ "Ma 'Bá Mvá 'i, ń' dũ má ní ímúzú ĩgōzú rĩ, ĩri adri sũ lókĩ Núwā† vé rĩ gé rĩ tĩnĩ. ²⁷ Lókĩ Núwā vé rĩ gé, 'bá rĩ pi rikĩ ngá nyaá, rikĩ ngá mvuú, rikĩ ũkú jeé, ázini rikĩ ũkú rĩ pi sēé jeé āgō rĩ pi ní, cĩngbá cazú ń' dũ Núwā ní fizú kũlúmgbá mōngú rĩ agá rĩ gé. Kúru yĩ ní tĩzú, ń' dũ kōpi ũdrǎá céré.

²⁸ "Ū'dú má ní ímúzú ĩgōzú rĩ, ĩri kpá adri sũ lókĩ Lótō vé rĩ gé rĩ tĩnĩ, 'bá rĩ pi rikĩ ngá nyaá, rikĩ

* **17:21** 17:21 Mǎlūngā Múngú vé rĩ ĩmi ásámvú gé nōgónō: Yēsũ ri átá kĩnĩ 'i Mvá Múngú vé ni, 'i kōpi ásámvú gé. † **17:26** 17:26 Núwā: Núwā adri sǎ 'bá rĩ pi ní ũnjĩkǎnyā 'ozú ũnjĩ 'dāri gé rá, kúru Múngú ní ĩri zizú ā údé kũlúmgbá, yĩ rĩ kǎdō ímú tĩ, ā pa rĩ ĩrivé 'bá rĩ pi ĩrivé ānyápá rĩ pi ā urukọ pi be. 'Í lǎ 'f' dǒngará 5-9.

ngá mvuú, rikí ngá jeé, rikí ngá uzií, rikí ngá saá, ázini rikí jó sîí.
²⁹ 'Bo ú'dú Lótō ní füzú Sódómō agási rî gé, ácikúlúlu ingá 'bû gé 'dãási, lû kôpi drîgé sÿ yîigó tîni, ú'dj kôpi ùdrãá céré.

³⁰ "Ma 'Bá Mvá 'i, ú'dú má ní ímúzá ma i'dazú rî, ìri adri sÿ 'dîri tîni. ³¹ Ú'dú 'dãri gé, 'bá tujúpi ívé jó drîgé rî, ícô ísí ímú ívé ngá jó agá rî pi 'dujú ku. 'Bá ómvú agá rî, ícô gôo muú ngá ázi í'dú ívé jó agá 'dãá ku. ³² Ìmi úsÿkí drî tã 'i ngaápi Lótō úkú ní ã rû 'bá gá rî ká! ³³ 'Bá rî ri dô ívé ídri ã tã mbaa áyu, ísú ídríngará† ku, 'bá ívé ídri adiípi sêépi draápi rá rî, ìri ídríngará ísú rá. ³⁴ Á 'yo ìmi ní 'dîni, ìniñá 'dãri sî, 'bá ìrî pi ímú la gbóló drîgé, ì álu rî 'du, ì álu rî ku. ³⁵ Úkú ìrî pi ímú ngá 'yî trú írá drîgé, ì álu rî 'du, ì álu rî ku. ³⁶ Ágô ìrî pi ímú ómvú 'a, ì álu rî 'du, ì álu rî ku."S

³⁷ Yésÿ vé 'bá ìri ã pámvú ùbî'ba rî pi ní ìri zizú kînî, "Úpi, tã 'dîri ímú 'i nga íngügá?"

Ìri ní újázú kôpi ní kînî, "Lógúnû rî pi úmúkí dô ì vûrã 'dãri gé, ìri lû 'yozú kînî ávû 'dägá 'dã, ìri kpá adri sÿ 'dîri tîni, ìmi ndrèkí dô tã 'dî'bée ri ì nga, ìri lû 'yozú kînî ú'dú ùdÿ vé rî ícá ìnyinã gí."

18

Ōwúzígó rî pi vé tã ágó tã lîpi rî be rî

¹ Kúru Yésÿ ní nãpi ázi ùlüzú ívé 'bá 'i pámvú ùbî'ba rî pi ní kînî, lë kôpi ã zîkí Múngú ri, kôpi ã kukí zîngará rî ku. ² Ìri ní 'yozú kînî, "Ágô ázi tã lîpi ní kÿrÿ ázi gé, ru Múngú ri ku, ósÿ kpá 'bá ázi vé tã sí ku. ³ Úkú ázi ówúzígó rî ni kpá

kÿrÿ rî agá 'dãá, ówúzígó rî ri éci ágó tã lîpi rî ìvÿrôó kînî, 'Lë mí aco 'bávè tã ãri'bagú rî be rî pîri.'

⁴ "Bá tã lîpi rî gá sî vù be kárakarã. Údÿ ní gé, gô úsÿú 'í ési agá 'dálè kînî, 'Á ru dô Múngú ri ku, ázini á mba dô 'bá rî pi vé tã ku drãáasiyã, ⁵ ma ówúzígó 'dîri vé tã aco pîri rá, ã 'diãtãsiyã ìri ri éci má drî iza. Má aco dô ìrivé tã ku, ìri nyo gô ri éci má drî iza.' "

⁶ Úpi ní 'yozú kînî, "Ìmi yîkí drî ágó tã lîpi pîri ku 'dîri vé tã ìri ní 'yoó 'dîri ká. ⁷ Múngú ícô nyo 'bá 'í ní ùpéè ri'ba ngo'bée 'í èndrèti gé ùtúnã pi ìniñá be rî pi vé tã lî pîri ku? Ícô nyo kôpi ã ìzã koó mbëlënjã ku? ⁸ Á 'yo ìmi ní 'dîni, Múngú ri ímú kôpivé tã lî pîri, ìri lî mbëlënjã. 'Bo ma 'Bá Mvá 'i, má kãdô ímú, ma nyo ícô 'bá è'yîngará be ni ísú vû drîgé nõgô rá?"

Nãpi Fãrúsîgú rî vé rî, ázini 'bá mÿfëngã umbe jezú rî u'duúpi rî vé rî

⁹ Yésÿ ní nãpi 'bá úsÿ'ba kînî, ì tã be pîri, 'bá rî pi ã urukó ndrè'ba kú èzî ãkó rî pi vé tã ùlüzú kînî: ¹⁰ "Bá ìrî fikí Jó Múngú vé rî agá 'dãá Múngú ri zîngará gá, ágó ázi rî Fãrúsîgú, ázi rî 'bá mÿfëngã umbe jezú rî u'duúpi ni. ¹¹ Fãrúsîgú rî ní ngazú pá tuzú uru sî, rî Múngú ri zîi, rî 'i íngú kînî, 'Múngú, á sê mí ní òwô'dîfô, má adri sÿ 'bá ngá ali'ba rî pi tîni ku, 'bá ùnjikányã 'o'ba rî pi tîni ku, 'bá ówú rú rî pi tîni ku, dôku 'bá mÿfëngã umbe jezú rî u'duúpi 'dîri tîni ku. ¹² Ma ri ma a'bi ngá nyangará sî ú'dú ìrî Sêbîtî álu agá, ngá mudrî agá, ma ri álu ni í'dú sê mí ní.'

¹³ "Bo ágó mÿfëngã umbe jezú rî u'duúpi rî tu pá kuú rará rú, sã

17:32 17:32 Ídóngará 19:26 † 17:33 17:33 Ídríngará: Ídríngará ì ní tã ní 'yoó 'dîri, ìri ídri 'dãni'dãni rî. S 17:36 17:36 Átángá vèrëšj 36 agá 'dîri, búkú Lúkã vé ì ní síi Gîrîkî tî sí drîdrî rî agá 'dãayo, 'bo gôkí síi búkú Lúkã vé vúlè rî agá rá.

ĩri ní rizú Múngú ri zizú rĩ gé, 'bã 'i mĩ ãngũ ndrezú 'bũ géle kuyé, ri 'i bẽdrĩ ðĩ Ìzãngã Ìzãngã rú kĩnĩ, 'Múngú, mí ẹsị ả adri Ìdríkídri má ní, ma 'bã ùnjĩkãnyã be ni!' ”

¹⁴ Yẹsũ ní kúru 'yozú kĩnĩ, “Á 'yo ìmi ní 'dĩni, ảgõ ìrĩ 'dĩ'bée kã mviĩ gõo 'bẹtĩ 'dãã, Múngú ả'yĩ ảgõ mũfẽngã u'duyipi rĩ adrii 'bã pĩrĩ, adri 'yozú kĩnĩ Fãrúsĩgũ rĩ kuyé. 'Bã riĩpi 'i ảngũpi ảngũngũ rĩ, ỉ ảmũ ìri ndre ku mãdãnjã, 'bã 'i 'bããpi kú mãdãnjã rĩ, ỉ ảmũ ìri ảngũngũ.”

Yẹsũ 'bã tãkĩri anjĩnjã nyĩrĩnjã rĩ pi drĩgẽ

(*Mãtãyo 19:13-15; Mãrãkõ 10:13-16*)

¹⁵ 'Bã rĩ pi rikĩ ìvẽ anjĩnjã ìjĩ ảmũ Yẹsũ vùgã, ả tĩ rĩ drĩ kõpi drĩgẽ. 'Bo 'bã Yẹsũ ả pãmvũ ùbĩ'bã rĩ pi kã tã 'dĩri ndree, kõpi ní útrézú 'bã 'dĩ'bée drĩgẽ. ¹⁶ 'Bo Yẹsũ ní anjĩnjã rĩ pi zizú ảmũzú 'i vùgã nõo, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Ìmi ugakĩ anjĩnjã rĩ pi ku, ìmi kukĩ kõpi ẽ ảmũkĩ mã vùgã nõo, ả'ðiãtãsiyã mãlũngã Múngú vé rĩ, ìri 'bã adri'bée sũ anjĩnjã nõ'bée tĩnĩ rĩ pi vé ni. ¹⁷ ảdarú á 'yo ìmi ní 'dĩni, 'bã rĩ ả'yĩ dõ mãlũngã Múngú vé rĩ sũ mvãnjã mãdãnjã tĩnĩ ku, ảcõ fĩ mãlũngã Múngú vé rĩ ảgã ku.”

Ảgõ ả'bũ be rĩ vé tã

(*Mãtãyo 19:16-30; Mãrãkõ 10:17-31*)

¹⁸ Yãhũdĩ rĩ pi vé drĩkoma ảzi ní Yẹsũ ri zizú kĩnĩ, “Mĩ ảmbãpi adriĩpi mũkẽ rĩ, mã 'o ả'di mã ảsũ rĩ ìdri 'dãni'dãni rĩ ảnĩ?”

¹⁹ Yẹsũ ní 'yozú ìri ní kĩnĩ, “Ngã mí ní ma zizú 'bã mũkẽ rĩ ả'di? 'Bã ảzi mũkẽ nĩ 'dããyo, 'yẽnjã Múngú ri mũkẽ nĩ. ²⁰ Mĩ nĩ tãĩmbĩ rĩ rá, tãĩmbĩ rĩ kĩnĩ, 'Lẽ mĩ 'bã ỏwũ ku, lẽ mĩ 'dĩ 'bã ku, lẽ mĩ ửgũ 'bã ảzi ả ngã ku, lẽ mĩ ửlĩ ùnjõ 'bã ảzi

drĩgẽ ku, lẽ mĩ ìnjĩ mí ẻtẹpi pi mí ẻndrẹpi be ìnjĩnjĩ.' ”

²¹ ảgõ rĩ ní 'yozú Yẹsũ ní kĩnĩ, “'I'dózú mã ní adrizú mvãnjã rú rĩ gé 'dãã, cĩngbã ảndrũ sĩ, á 'du tãĩmbĩ 'dĩ'bée vé tã ngãã cérẽ rá.”

²² Yẹsũ kã tã 'dĩri yĩ, ìri ní 'yozú ảgõ rĩ ní kĩnĩ, “Ngã ảzi ảlu anigẽ 'i 'o drĩ kuyé. Lẽ mĩ ửzi mívẽ ngã rĩ pi ảrẽvũ cérẽ, 'i sẽ mũfẽngã nĩ 'bã ngã ảkõ rĩ pi ní, mĩ ảmũ adri ả'bũ be ambamba 'bũ gé 'dãã. Kúru mí ảmũ mã pãmvũ ùbĩ.”

²³ ảgõ rĩ kã tã 'dĩri yĩ, ẻsị ni ảsũ Ìzãngã, ả'ðiãtãsiyã ìri ả'bũ be ambamba. ²⁴ Yẹsũ ní ìri ndrezú, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “'Bã ả'bũ be rĩ vé fingãrá mãlũngã Múngú vé rĩ ảgã 'dãã, tã ni ùkpõ ùkpõ. ²⁵ ảdarú, kãmĩlõ vé fingãrá sĩndãni ả ùlẽ gã sĩ rĩ mbamba, 'bo 'bã ả'bũ be rĩ vé fingãrá mãlũngã Múngú vé rĩ ảgã rĩ mba ndẽe rá.”

²⁶ 'Bã tã 'dĩri yĩ'bã rĩ pi ní zizú kĩnĩ, “Dõ 'dĩni, ả'di ri ảcõ ìdrĩngãrá ảsũ nĩ?”

²⁷ Yẹsũ ní ùjãzú kĩnĩ, “Ngã 'bã rĩ pi ní ảcõ 'oó bã ku rĩ, Múngú ri 'o rá.”

²⁸ Pẻtẻrõ ní 'yozú kĩnĩ, “'Bã kukĩ 'bãvé ngã rĩ pi ảrẽvũ cérẽ, 'bã ri mĩ pãmvũ ùbĩ.”

²⁹ Yẹsũ ní 'yozú kõpi ní kĩnĩ, “ảdarú á 'yo ìmi ní 'dĩni, 'bã ìvẽ 'bẹtĩ kuĩpi, dõku ìvẽ ùkũ kuĩpi, dõku ìvẽ ẻdrĩpĩ kuĩpi, dõku ìvẽ ẻtẹpi pi kuĩpi ẻndrẹpi be, ảzini ìvẽ anjĩnjã kuĩpi mãlũngã Múngú vé rĩ á tã sĩ rĩ, ³⁰ Múngú ri ìri ní ngã sẽ ambamba vũ drĩgẽ nõgõ, ùmvùlẹsĩ 'bũ gé 'dãlẽ, ìri ìdri 'dãni'dãni rĩ ảsũ rá.”

Yẹsũ ảtã ìvẽ drãngãrá ả tã ðĩ

(*Mãtãyo 20:17-19; Mãrãkõ 10:32-34*)

³¹ Yẹsũ ní ìvẽ 'bã ảyũayũ mụdrĩ drĩ nĩ ìrĩ rĩ pi zizú gãrã gã, ìri ní 'yozú kõpi ní kĩnĩ, “'Bã ri mụ

Yërusälémã gá, ma 'Bá Mvá 'i, tã nêbî rî pi ní sîi mâ tã sî rî, ìri ímú 'i nga fû tî ni gé rá. ³² Ì ímú ma rụ sê 'bá adri' 'bá Yáhúđî rú ku rî pi drígé. Kôpi gu má sî, kôpi ma u'da, kôpi tûsú úwé má rú' 'bá gá. ³³ Kôpi ma ùgbã, kôpi ma 'dî drã rá, 'bo ú'dú na ni gé, ma gô íngá ídri rú ùzi."

³⁴ 'Bo tã 'dîri fi 'bá Yësü ã pámvú ùbî' 'bá rî pi drígé ãlunãni kuyé, tã rî vé ífífi zû 'i kôpi ní rá, kôpi nîki tã ìri ní átã 'dîri vé ífífi kuyé.

Yësü zî 'bá mî be êşîpi gî ni ã ngũ ndreé

(Mátáyo 20:29-34; Mārākō 10:46-52)

³⁵ Yësü pi kã ícã ãnyinãná kûrú Yërikô vé rî gé, ágó ãzi mî be êşîpi gî ni úrí kuú létî jêlé gá, ìri rî ngá mã. ³⁶ Ágó rî kã 'bá bîtríkã rî pi vé ú'dúkó yîi, kôpi rî aga mužú, ìri ní zizú kîni, ngá riipi 'oópi 'dîni rî ã'di. ³⁷ 'Bá rî pi ní lüzú ìri ní kîni, "Yësü Nãzêrétã vé rî ri aga mužú ni."

³⁸ Ágó rî ní zizú ú'dúkó be uru 'dãã kîni, "Yësü, Dãwúđî ã Mvá rî,* 'í ndre ãzãngã mávé nōri fô!"

³⁹ 'Bá 'de' 'bá drîdrî rî pi ní trezú ágó rî drígé kîni, ã újî kîri, 'bo ágó rî gô treé mužú drígelé kîni, "Dãwúđî ã Mvá rî, 'í ndre ãzãngã mávé nōri fô!"

⁴⁰ Yësü kã tã 'dîri yîi, ìri ní pá tuzú. Ìri ní 'yozú, ã íjîkî ágó rî 'í vúgã nōó. Ágó rî kã ícã ãnyinã, Yësü ní ìri zizú kîni, ⁴¹ "Í lã mã 'o mí ní ã'di?"

Ágó rî ní újázú kîni, "Úpí, á lã ãngũ ndreé."

⁴² Yësü ní 'yozú ìri ní kîni, "Mivé ê'yîngará ídri mi gí. Mí mî ã ndre ãngũ." ⁴³ Koro ágó rî ã mî ní 'i zizú ãngũ ndrezú, ìri ní 'dezú mužú Yësü vúgã sî, ri Múngú ri íngú

mužú. 'Bá rî pi kã tã 'dîri ndreé, kôpi íngúkî kpá Múngú ri rá.

19

Zākáyo mûfēngã umbe jezú rî u'duúpi rî vé tã

¹ Yësü ní fizú mužú kûrú Yërikô vé rî agá 'dãã, ãlî mužú kûrú rî agásî. ² Ágó ãzi 'dãlé, rú ni Zākáyo 'i, ìri 'bá ãmbúgú mûfēngã umbe jezú rî u'duúpi ni, ìri ã'bú be ambamba. ³ Zākáyo ri úvã be lëzú Yësü ri ndrezú, 'bo ìri ní adrii ãlîná rî sî, ícô Yësü ri ndreé 'bá bîtríkã rî pi ãsãmvú gé sî ku. ⁴ Kuru Zākáyo ní njuzú mužú drîdrî, ìri ní tuzú peŕi ãmbúgú ì ní zîi sîkãmórê rî sígé, 'i ndre rî Yësü ri bēni, ã'diãtãsiyã Yësü ri ímú létî 'dãri gé sî.

⁵ Yësü kã caã peŕi rî ã jêlé gá 'dãã, ìri ní ãngũ ndrezú uru 'dãã, Ìri ní 'yozú kîni, "Zākáyo, mí ísî vúgã nōó mbêlê. ãndrũ sî á lã muŕi adrii mívé ãngã." ⁶ Zākáyo ní koro ísîzú vúgã nōó, ìri ní Yësü ri ê'yîzú ãyîkô sî, ìri jîzú mužú ívé ãngã 'dãã.

⁷ 'Bá rî pi kã tã 'dîri ndreé, kôpi rikî unuú kîni, "Ágó 'dîri mu adrii ũmú rú 'bá ãnjîkãnyã 'oópi 'dîri vé ãngã."

⁸ 'Bo Zākáyo ní ngazú uru sî, ìri ní 'yozú Úpí ní kîni, "Úpí, 'í ndre drî ká! Ma mávé ã'bú aco ãrî, ma ãlu ni sê 'bá ngã ãkô rî pi ní. Á 'dú dõ 'bá ãzi vé ngã ãnjõ sî, ma ãrígó ní újã sê ìri ní vú be sù."

⁹ Yësü ní 'yozú Zākáyo ní kîni, "U'dú ãndrũ nōri gé, 'bá 'bêŕi nōri ãsãmvú gé rî pi ísúkî pangará gí, ã'diãtãsiyã ágó nōri mvã ãbûrãmã vé ni.* ¹⁰ Má 'Bá Mvá 'i, má ímú 'bá ãvî' 'bá gî rî pi ndãã, ãzini kôpi paã ãvé ãnjîkãnyã agásî."

* **18:38** 18:38 Dãwúđî ã Mvá rî: Múngú eŕi kîni, Kúrisítô ri úmvúlésî ímú ífũ úyú 'bãgú Dãwúđî vé rî agá. 'Í lã 1 Sãmúelê 16:1-13; Sãwúmã 132:11-12. * **19:9** 19:9 Mvá ãbûrãmã vé ni: Yësü kîni Zākáyo ri nōni 'bá Múngú vé ni.

Nãpi átí' bá mụdrị rĩ pi vé rĩ
(*Mātáyo 25:14-30*)

11 'Bá rĩ pi kã rií tã Yēsũ ní átázú kòpi ní nãpi sī, ã'diātāsīyã ca ìnyinã Yērúsalémã gá gí, ãzini 'bá rĩ pi ũsũkí, mālũngã Múngú vé rĩ ímú 'i 'i'da mbèlènjá. 12 Īri ní 'yozú kīnī, “Ágó ãzi ãmbúgú 'de muṣú ãngũ rará rú ni gé, ã 'bákí rí 'i 'bágú rú, 'í újã rí kúru 'i ìgòó. 13 Ágó rĩ ní drĩ ngazú muṣú kuyé rĩ gé, zì ívé átí' bá mụdrị rĩ pi ímú 'í vúgã nõó, awa kòpi ní mũfèngã jürú mädãnjã ni sī' ãlu ãlu, ĩri ní 'yozú kīnī, 'Īmi ngakí èzì ãní cĩmgbã cazú ú'dú má ní ìgòzú rĩ gé, ã tì rí tìtì.’

14 “‘Bo 'bá ĩrivé ãngũ agá rĩ pi lèkí ĩri ã tã ku, kòpi pèkí 'bá urukò muṣú ĩri ã vúdrị gé sī, kòpi ã mukí 'yoó, “Bá lèkí ágó 'dĩri ã adri 'bávè 'bágú rú ku.’

15 “‘Bo 'bákí ágó rĩ 'bágú rú rá, ĩri ní ímvízú ìgòzú ívé ãngã nõó. ĩri ní ívé átí' bá 'í ní mũfèngã awazú kòpi ní rĩ pi zizú ímúzú 'í vúgã nõó, lè nĩ dõ mũfèngã rĩ tì caá ngòpí.

16 “‘Átí' bá drĩdrị rĩ ní ímúzú, ĩri ní 'yozú kīnī, ‘Ámbúgú mávé rĩ, mũfèngã jürú mädãnjã ãlu mí ní sèé má ní rĩ, á nga èzì ãní, tì caá mụdrị.’

17 “‘Bágú rĩ ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Í 'o múké, mi átí' bá múké! ã'diātāsīyã mũfèngã mädãnjã 'dĩri sī, 'í 'bã èsì èzì ngazú ãní rá, ma nõní mi 'bã adri gávãná kũrú mụdrị rĩ pi vé ni.’

18 “‘Átí' bá ãzi rĩ ní ímúzú, ĩri ní 'yozú kīnī, ‘Ámbúgú mávé rĩ, mũfèngã jürú mädãnjã ãlu mí ní sèé má ní rĩ, á nga èzì ãní, tì caá tòwú.’

19 “‘Bágú rĩ ní újázú ĩri ní kīnī, ‘Í 'o múké! Ma nõní mi 'bã adri gávãná kũrú tòwú rĩ pi vé ni.’

20 “Kúru átí' bá ãzi rĩ ní ímúzú, ĩri ní 'yozú kīnī, ‘Ámbúgú mávé rĩ, mũfèngã jürú mädãnjã ãlu mí ní sèé má ní rĩ, ĩri nõ, á zũ ĩri múké bõngó agá. 21 Á 'o mí sī ũrì sī, ã'diātāsīyã mívé tã è sì mbamba, mi ri ngá mí ní èzì ni ngaá kuyé rĩ pi u'du 'bá rĩ pi drìgé sī, ãzini mi rì ãnyãngã mí ní saá nĩ kuyé rĩ pi ìkũná.’

22 “‘Bágú rĩ ní 'yozú ĩri ní kīnī, ‘Mi átí' bá ũnjí, ma tã lì mí drìgé tã ìfũupi mí tì gé 'dĩri sī! 'Í nĩ rá, má tã è sì mbamba, ma ri ngá má ní èzì ni ngaá kuyé rĩ pi u'du 'bá rĩ pi drìgé sī, ãzini ma rì ãnyãngã má ní saá nĩ kuyé rĩ pi ìkũná. 23 'Í 'bã té mávé mũfèngã rĩ jó mũfèngã 'bázú rĩ agá kuyé ãsì? Má kãdõ ìgòó, má té ìsú tì gí.’

24 “‘Bágú rĩ ní 'yozú átí' bá urukò pá tu' bá ìnyinã 'dálé rĩ pi ní kīnī, 'Īmi 'dukí mũfèngã jürú mädãnjã ãlu rĩ drì ni gé sī rá, ĩmi sèkí átí' bá mũfèngã é'yìpi jürú mädãnjã mụdrị rĩ ní.’

25 “‘Átí' bá rĩ pi ní 'yozú kīnī, ‘Ámbúgú 'bávè rĩ, ĩrivé mũfèngã fífí jürú mädãnjã mụdrị.’

26 “‘Bágú rĩ ní 'yozú kīnī, ‘Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, 'bá adriipi ngá be rĩ, ĩ ĩri ní ngá ãzi sè ãmbúgú, 'bo 'bá ngá ãkó rĩ, ngá ĩrivé rĩ, ĩ 'du drì ni gé sī rá. 27 'Bo mávé ari' ba 'yo' bá kīnī mã adri ívé 'bágú rú ku 'dĩ' bée, ĩmi ìjìkí kòpi, ĩmi ú'dìkí kòpi má andregá 'dìgé.’ ”

Yēsũ vé fìngará Yērúsalémã agá
rĩ

(*Mātáyo 21:1-11; Mārãkõ 11:1-11; Yũwãní 12:12-19*)

28 Yēsũ kã tã rĩ átã deḡé, ĩri ní 'dezu muṣú Yērúsalémã galé rú. 29 Yēsũ pi kã caá ìnyinã

† 19:13 19:13 Awa kòpi ní mũfèngã jürú mädãnjã ni sī: 'Bá rĩ nga dõ èzì caá mbãá na, ĩ 'bá rĩ ùfè mũfèngã jürú mädãnjã ãlu ni sī.

kũrũ Bētēfágē vé rĩ gé, āzini kũrũ Bētēniyā vé rĩ gé, ánga ĩ ní zĩ ĩrã Ōlívē† vé rĩ gé 'dāá, ĩri ní ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ ni pi pēzú, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, ³⁰ “Īmi mukĩ gũrũ ĩmi ɛndreṭi gé 'dāri gé, ĩmi kádō fií caá gũrũ rĩ agá 'dāá, ĩmi dōngĩ mbaápi ú'dí rú ni ĩsũ, 'yĩkĩ kú 'dāá, 'bá āzi tũ drĩ úrĩ drĩ ni gé kuyé, ĩmi ĩtrũkĩ ĩri ĩjĩ má vúgá nōó. ³¹ 'Bá āzi zĩ dō ĩmi, 'Īmi rĩ dōngĩ rĩ trũ ālé?” Īmi 'yokĩ ĩri ní, 'Úpĩ lē dōngĩ rĩ nĩ.”

³² 'Bá Yēsũ ní pēé muṭú 'dĩ'bée mukĩ dōngĩ rĩ ĩsũ, sũ ĩri ní lĩũ ĩ ní rĩ tĩnĩ. ³³ Kōpi ká rií dōngĩ rĩ trũú, dōngĩ 'dĩpa ní kōpi zizú kīnĩ, “Īmi rĩ dōngĩ rĩ trũ ālé?”

³⁴ Kōpi ní újázú kīnĩ, “Úpĩ lē dōngĩ rĩ nĩ.”

³⁵ Kōpi ní dōngĩ rĩ ĩjĩzú Yēsũ vúgá nōlé, kōpi ní ívé bōngó akoó rũkũ rĩ pi 'bezú dōngĩ rĩ ā úgóró gá, Yēsũ ní tuzú úrízú drĩ ni gé. ³⁶ Yēsũ ká rií muṭú, 'bá rĩ pi rikĩ ívé bōngó akoó rũkũ rĩ pi ajaá muzú létĩ rĩ drĩgē sĩ.

³⁷ Yēsũ ká muṭú caá vũrã létĩ rĩ ní úlúú muzú ĩrã Ōlívē vé rĩ gé rĩ gé 'dāá, 'bá bĩtrĩká ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi 'dókĩ rií Múngú rĩ íngú āyĩkō sĩ ú'dúkō be urũ 'dāá tā āyázú āyayā kōpi ní ndreé rĩ sĩ.

³⁸ “Tākĩri ā adri 'bágú ímũpi Úpĩ ā rú sĩ rĩŠ drĩgē!”

“Tākĩri ā adri 'bũ gé 'dāá, ẽ íngúkĩ Múngú 'bũ gé 'dāá rĩ íngúngũ!”

³⁹ Fārũsĩ ā urũkō 'bá bĩtrĩká rĩ pi āsámvú gé 'dāá, kōpi ní 'yozú Yēsũ ní kīnĩ, “Īmbápi, 'ĩ 'yo mívé 'bá mĩ pámvú ũbĩ'bá 'dĩ'bée ā újĩkĩ kĩri!”

⁴⁰ Yēsũ ní újázú kōpi ní kīnĩ, “Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, kōpi újĩkĩ dō kĩri,

ĩrã 'dĩ'bée ícó ma íngú ú'dúkō be urũ 'dāá rá.”

Yēsũ ngo kũrũ Yērúsālēmã vé rĩ ā tā sĩ

⁴¹ Yēsũ ká muṭú caá ĩnyĩná kũrũ Yērúsālēmã vé rĩ gé 'dāá, ká kũrũ rĩ ndreé, 'ídó ngoó kũrũ rĩ ā tā sĩ ngongo. ⁴² ĩri ní 'yozú kīnĩ, “Mívé 'bá rĩ pi nĩkĩ ngá tākĩri ĩjĩpi ĩ ní ú'dú āndrũ nōri gé rĩ kuyé, á lē kōdō kōpi ā nĩkĩ, 'bo ũzũkĩ kōpi ní tā ni ũzũzũ. ⁴³ Ū'dú āzi rĩ ímũ 'dĩ'dĩ, ĩmívé ari'ba rĩ pi ímũ ābi sĩ ĩmi gārã gá sĩ kũrũ, kōpi ĩmi ce ku ágágá, kōpi létĩ rĩ pi ōzũ céré. ⁴⁴ Kōpi ĩmi 'du a'be vúgá ĩmívé anjĩná rĩ pi be. Kōpi ícókĩ ĩrã mváná āzi kuú ōgũpi drĩgē ku, ā'diātāsĩyā ĩmi nĩkĩ sã Múngú ní ímũzú ĩmi vúgá nōó rĩ kuyé.”

Yēsũ údró 'bá rĩ pi Jó Múngú vé rĩ agásĩ

(Mátayo 21:12-17; Mārakō 11:15-19; Yũwánĩ 2:13-22)

⁴⁵ Kũrũ Yēsũ ní fizú Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá, ĩri ní 'dózú 'bá ngá ũzĩ'bá rĩ pi údrózú ívé vũrã ngá ũzizú rĩ pi gé sĩ. ⁴⁶ ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnĩ, “Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kīnĩ, 'Jó mávé rĩ, ĩri jó rizú ma zizú ni, 'bo ĩmi újákĩ jó rĩ ícá 'vũrã ũgũ'bá rĩ pi ní rizú adrizú ni.”

⁴⁷ Ū'dú céré, Yēsũ rĩ 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá. 'Bo atala atala rĩ pi drĩgē rĩ pi, 'bá tãĩmbĩ Mósé vé rĩ ímbá'bá rĩ pi be, āzini drĩkoma 'bá rĩ pi āsámvú gé 'dálé rĩ pi be, kōpi rikĩ létĩ ndāá lēzú Yēsũ rĩ 'dizú drázú 'dĩĩsĩ rá. ⁴⁸ 'Bo kōpi ĩsũkĩ létĩ ĩri 'dizú drázú kuyé, ā'diātāsĩyā 'bá rĩ pi 'bãkĩ úvá rizú tā ĩri ní átá rĩ yizú.

† **19:29** 19:29 Ōlívē: Peṭi olívē vé rĩ ĩri 'a ũ'a be, ĩ ícó nya rá, ĩ ĩrívē ũ'a zo ũdu rú, Yāhúdĩ rĩ pi rĩ tĩbĩ á'dí ũdu rĩ sĩ, āzini kōpi rĩ tō lãmbã agá, ācĩ 'yũzú ānĩ. **S 19:38** 19:38 'Bágú ímũpi Úpĩ ā rú sĩ rĩ: 'Bágú 'dĩri Yēsũ 'ĩ. **19:38** 19:38 Sãwũmã 118:26 **19:46** 19:46 ĩsáyã 56:7 **19:46** 19:46 Yērēmĩyã 7:11

20

Yāhūdī rī pi zíkí ũkpō Yēsū ní ẹ̀zị ngazú rī vé tā

(Mātáyo 21:23-27; Mārákō 11:27-33)

¹ Ụ'dú ǎlu, Yēsū kǎ rií 'bá rī pi ímbá, ǎzini rií ụ'dúkò múké rī ùlũ kòpi ní Jó Múngú vé rī ǎ bóró gá 'dǎá, atala atala rī pi dríge rī pi, 'bá tǎimbí Mósē vé rī ímbá 'bá rī pi be, ǎzini Yāhūdī ambugu rī pi be, ímúkí ìri vúgá. ² Kòpi ní 'yozú kíní, "Í lú 'bá ní, mi ri tá 'dǎ'béé nga ũkpō ǎ'di vé ni sǐ? ǎ'di sē mí ní ũkpō 'dǎri ní?"

³ Ìri ní újázú kíní, "Á lē drí kpá ìmi zǐí, ìmi lúkí má ní, ⁴ ũkpō Yūwǎnǐ ní bǎtízímū sēzú 'dǎri íngá 'bǎ gélésíla, dōku 'bá ǎda sē ìri ní ũkpō 'dǎri ní?"

⁵ Kòpi ní átázú í ǎsámví gé sǐ kíní, "Bá 'yokí dō tá ni íbǐ íngá 'bǎ gélésí, ìri 'bá zǐ, 'bá ẹ'yǐkí ìri kuyé ǎsǐ. ⁶ 'Bá 'yokí dō tá ni íbǐ íngá 'bá ǎda vúgá, 'bá rī pi 'bá úvǐ írǎ sǐ rá, ǎ'diátásíyǎ kòpi ǎ'yǐkí rá 'yozú kíní, Yūwǎnǐ ri nēbǐ."

⁷ Kúru kòpi ní újázú kíní, "Bá nǐkí kuyé ǎ'di sē dō ìri ní ũkpō bǎtízímū sēzú 'dǎri ní."

⁸ Yēsū ní 'yozú kíní, "Á lē ũkpō má ní ẹ̀zị ngazú ǎnǐ rī vé tā ùlũ ìmi ní ku."

Nǎpí ǎgō ọ́mvú 'ǎ'bá rī pi vé rī (Mātáyo 21:33-46; Mārákō 12:1-12)

⁹ Yēsū ní gōzú 'bá rī pi ní nǎpí 'dǎri ùlũzú kíní, "Ágò ǎzi 'ǎ ọ́mvú, sa pẹ̀tì vǐnyọ́ vé ni pi* 'a ni gé, ìri ní ọ́mvú rī ẹ̀zǐzú 'bá ụ̀rụ̀kọ́ ọ́mvú 'ǎ'bá ni pi ní, ìri ní ngazú mužú adrízú ǎngū ǎzi gé ílǐ be kárákará. ¹⁰ Lókí ǎnyǎngá ìkūnǎzú rī kǎ ícò, ìri ní ǎtǐ'bá pèzú mužú 'bá ọ́mvú

'ǎ'bá rī pi vúgá 'dǎá, kòpi ǎ sēkí rí pẹ̀tì vǐnyọ́ vé rī vé ũ'a ụ̀rụ̀kọ́ 'í ní. 'Bo 'bá ọ́mvú 'ǎ'bá rī pi fúkí ìri, pèkí ìri mužú drí be ule. ¹¹ Ìri ní ǎtǐ'bá ǎzi pèzú, 'bo kòpi ụ̀gbákí ìri, kòpi 'okí ìri ùnjí, pèkí ìri mužú drí be ule. ¹² Ìri ní kpá ǎtǐ'bá ǎzi pèzú, kòpi fúkí ìri ùnjí ùnjí ǎzó be, kòpi drokí ìri fūú ọ́mvú rī agásí ǎmvé.

¹³ "Ọ́mvú 'dǐpa ní 'yozú kíní, 'Mǎ 'o rí ǎ'di? Dō 'dǎni, ma mávé mvá má ní lèlèlè rī pè mužú ǎyu, sǎ ǎzi sǐ kòpi ìri ìnjǐ rá."

¹⁴ "Bo 'bá ọ́mvú 'ǎ'bá rī pi kǎ mvá rī ndree, kòpi rikí átá í ǎsámví gé sǐ kíní, "Bá ímúpi ìrivé ngá ẹ̀ tì rụ̀pǐ rǐ 'dǎ. Lē 'bá 'dǐkí ìri drǎá 'dǐsǐ rá, ngá ọ́mvú agá rī ǎ adri rí 'bávé ni." ¹⁵ Kòpi ní ìri drozú ọ́mvú rī agásí, kòpi ní ìri 'dǐzú drǎzú."

Yēsū ní 'bá rī pi zǐzú kíní, "Ìmi ní ụ̀sǔzú rī gé, ọ́mvú 'dǐpa ri 'bá ọ́mvú 'ǎ'bá 'dǐ'béé 'o ngóni? ¹⁶ Á 'yo ìmi ní, ọ́mvú 'dǐpa ri ímú 'bá ọ́mvú 'ǎ'bá 'dǐ'béé ú'dǐ ùdrǎ rá, ìri ọ́mvú rī sē 'bá ụ̀rụ̀kọ́'béé ní."

'Bá rī pi kǎ tá 'dǎri yǐí, kòpi ní 'yozú kíní, "Lē tá 'dǎri ǎ nga 'í 'dǎni ku."

¹⁷ Yēsū ní ǎngū ndrezú kòpi vúgá 'dǎá, ìri ní kòpi zǐzú kíní, "Tǎ ì ní sǐí Búkú Múngú vé rī agá kíní, "Írǎ ǎndúrú 'bá jó sǐ' 'bá rī pi ní gǎá sǐ rī,

újá nóni 'í ícá írǎ sēepi jó rī ní pá tuzú ǎnǐ ũkpó ũkpó ni,' 'dǎri vé ífíí ǎ'di?

¹⁸ 'Bá í'dépi írǎ 'dǎri dríge rī, ìri ùñò kǔ'yúkū'yú, 'bo írǎ rī 'í'dé dō 'bá rī dríge, ìri 'bá rī ìnjí ku kpásákpásá."

¹⁹ Atala atala rī pi dríge rī pi, 'bá tǎimbí Mósē vé rī ímbá 'bá rī pi be,

* **20:9** 20:9 Pẹ̀tì vǐnyọ́ vé rí: Yāhūdī rī pi 'dúkí pẹ̀tì vǐnyọ́ vé rí ǎ tá 'bǎá tá ǎmbúgú rú, kòpi ri ũ'a ni zo vǐnyọ́ sù rú. Múngú ìpè 'bá Ísèrélè vé rí pi adrii 'bá ívé ni, kòpi ǎ adriki rí sù pẹ̀tì vǐnyọ́ vé Múngú ní saá 'aápi ũ'a be rí tǐnǐ. Nǎpí pẹ̀tì vǐnyọ́ vé 'dǎri, sē 'bá tǎimbí ímbá 'bá rī pi atala atala rī pi dríge rī pi be nǐkí ǎmá rá 'yozú kíní Yēsū rí ívé tá átá. 'Í lǎ Sǎwǔmǎ 80:8-16; Ísáyá 5:1-7; Yèrēmíyǎ 2:21; Mātáyo 21:33-46; Mārákō 12:1-12. **20:17** 20:17 Sǎwǔmǎ 118:22

kôpi kã tâ 'dĩri yĩ, kôpi lēkí kōdō Yēsũ ri ruų sã 'dãri gé, ã'diãtãsiyã kôpi nĩkí rá 'yozú kìnĩ, Yēsũ ri nãpí 'dĩri átã ìvé tâ sĩ. 'Bo kôpi 'okí 'bã rĩ pi sĩ ũrĩ sĩ.

Mũfēngã umbe jezú rĩ vé ũfēngárã 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní rĩ

(*Mátayo 22:15-22; Mārãkō 12:13-17*)

²⁰ Kôpi tēkí riĩ Yēsũ ri ndreé, kôpi ní 'bã ãngũ úmí' 'bã ni pi pēzú muzú Yēsũ ri úmízú, 'bã ãngũ úmí' 'bã rĩ pi 'bãkí ĩ kú 'bã tâ be pĩrĩ ni pi rú. Kôpi lēkí kōdō átángã ũnjĩ ĩsú yĩ Yēsũ tĩ gé, ĩ ruķĩ rĩ ĩri ãnĩ, ĩ jĩkĩ rĩ ĩri muų sēé gávãnã ũkpō be tâ lĩpĩ rĩ drĩgé. ²¹ 'Bã ãngũ úmí' 'bã rĩ pi ní 'yozú kìnĩ, "Ímbãpi, 'bã nĩkí rá, átángã mí ní riĩ átã rĩ, ãzini tâ mí ní riĩ ímbã rĩ, ĩri pĩrĩ, mí újã mívé yĩkĩ ku, mi ri 'bã rĩ pi vé tâ 'du nga trōtrō, mi ri tâ áda íngãpi Múngú vúgã rĩ ímbã. ²² 'Í lũ 'bã ní, ĩri nyo múké 'bã ní mũfēngã umbe jezú rĩ ũfēzú 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní, dōku 'bã ũfēkĩ ku?"

²³ Yēsũ nĩ rá 'yozú kìnĩ, kôpi lēkí tâ ũnjĩ ĩsú yĩ 'ĩ tĩ gé, kúru ĩri ní 'yozú kìnĩ, ²⁴ "Ími 'ĩdãkĩ má ní mũfēngã fifĩ ẽnjĩpĩ ẽnjĩẽnjĩ ãlu ni." ĩri ní kôpi zizú kìnĩ, "Índrĩlĩkĩ mũfēngã rú' 'bã gã 'dĩri, ãzini rú rú' 'bã ni gé 'dĩri ã'di vé ni?"

²⁵ Kôpi ní újãzú kìnĩ, "Bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ vé ni."

Kúru ĩri ní 'yozú kôpi ní kìnĩ, "Ngã 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ, ĩmi sēkĩ ĩri ní, ngã Múngú vé rĩ, ĩmi sēkĩ Múngú ní."

²⁶ Kôpi ĩsúkĩ átángã ũnjĩ tĩ ni gé 'bã rĩ pi ãsãmvú gé 'dãlē ãlunãni kuyé. Kôpi ãyãkĩ tâ ĩri ní újã 'dĩri sĩ rá, sē kôpi újĩkĩ kĩri.

Íngángárã gōō ídri rú drãngárã gálēsĩla rĩ vé tâ
(*Mátayo 22:23-33; Mārãkō 12:18-27*)

²⁷ Yãhũdĩ ambugu zilé Sãdókē' 'yo' 'bã kìnĩ, 'bã rĩ drã dō gĩ, gō íngã ídri rú ku rĩ pi ní ímúzú Yēsũ vúgã nōó. ²⁸ Kôpi ní Yēsũ ri zizú kìnĩ, "Ímbãpi, Mósē sĩ 'bã ní kìnĩ, "Bã rĩ vé édrĩpĩ drã dō, ku dō ōwúzĩ kú mvã ãkó, 'bã drããpi rĩ vé édrĩpĩ rĩ gō ōwúzĩ rĩ é'yĩ, kôpi anji tĩ ōwúzĩ rĩ be, anji kôpi ní tĩjĩ rĩ pi gō adri édrĩpĩ drããpi 'dãri vé ni." ²⁹ Ōtũ anji ãgō ézĩrĩ édrĩpĩ rú. Mvã kãyú rĩ je ũkú, drã kú mvã ãkó. ³⁰ Édrĩpĩ 'deepi vú ni gé sĩ rĩ ní ōwúzĩ rĩ é'yĩzú, ĩri ní kpã drãzú mvã ãkó. ³¹ Édrĩpĩ 'deepi 'dĩri ã vudrĩ gé sĩ rĩ ní kpã ōwúzĩ rĩ é'yĩzú, ĩri ní kpã drãzú mvã ãkó. Anji ézĩrĩ 'dĩ' 'bée céré é'yĩkĩ ōwúzĩ rĩ rá, kôpi ũdrãkĩ céré mvã ãkó. ³² Ūdũ ni gé, ũkú rĩ ní kpã drãzú. ³³ Kúru 'ĩ lũ 'bã ní, lókĩ Múngú kãdō ímú 'bã ũdrã' 'bã gĩ rĩ pi ingãã gōō ídri rú, ũkú 'dĩri ímú adri ã'di vé ni?"

³⁴ Yēsũ ní újãzú kìnĩ, "Ãjē ágō pi ní ĩ jezú ũkú be rĩ, ĩri 'yēnã 'ĩ nga vũ drĩgé nōgō. ³⁵ 'Bo 'bã úmvúlesĩ Múngú ní ã'yĩ adrii pĩrĩ íngã' 'bã gō' 'bã ídri rú drãngárã gálēsĩla rĩ pi, ãgō rĩ pi jekĩ ũkú ku, ũkú rĩ pi jekĩ ãgō ku, ³⁶ kôpi ícókĩ gōō ũdrãã dĩjĩ ku, ã'diãtãsiyã kôpi adri sũ mālãyĩkã rĩ pi tĩjĩ. Kôpi anji Múngú vé ni, ingãkĩ kôpi drãngárã gálēsĩla ídri u'dĩ rĩ ĩsú gĩ.

³⁷ "Ū'dógú' 'dógú' ãcí ní dĩzú pētĩ amuúpi kũmvũ rĩ agã rĩ vé rĩ 'yo 'dĩni, Mósē sĩ tâ rĩ lũzú kìnĩ, 'bã ũdrã' 'bée gĩ rĩ pi íngã gō ídri rú ũzi, kìnĩ Úpĩ rĩ 'Múngú Ābũrãmã

† 20:27 20:27 Sãdókē: Sãdókē rĩ pi ngúlumũ Yãhũdĩ rĩ pi vé tãimbĩ Mósē vé rĩ ru' 'bã tĩtĩ rĩ pi, 'bo kôpi é'yĩkĩ índri rĩ pi vé tâ kuyé, é'yĩkĩ mālãyĩkã rĩ pi vé tâ kuyé, ãzini kôpi é'yĩkĩ kpã 'yozú kìnĩ, 'bã ũdrã' 'bã gĩ rĩ pi gō íngã ídri rú rá 'dĩni kuyé. 'Í lã Ĕzĩ 23:8. 20:28 20:28 Dětōrónómē 25:5 20:37 20:37 Wũngárã 3:6

vé ni, Múngú Ísákã vé ni, āzini Múngú Yókóbū vé ni.’³⁸ Múngú adri 'bá ūdrã' bá gí rī pi vé ni ku. Múngú ri 'bá ídri rú rī pi vé ni, ā'diātāsīyã Múngú ndre 'bá rī pi 'í mī gé 'dãã ídri rú.”

³⁹ 'Bá tãimbī ímbá' bá rī pi ā ʊrukɔ ní 'yozú kīnī, “Ímbápi, tã mí ní újá 'dīri ĩri múké!”⁴⁰ Tã 'dīri ā vúdri gé, 'bá āzi gō Yēsū ri zīj ālujani kuyé.

Kúrisitō ri ā'di ā mvá?
(*Mātáyo 22:41-46; Mārākō 12:35-37*)

⁴¹ Yēsū ní kúru 'yozú kōpi ní kīnī, “Tã sēepi 'bá rī pi ní 'yozú kīnī, Kúrisitō ri Dāwúđī ā Mvã rī ā'di? ⁴² Dāwúđī sī uletere búkū Sāwumã vé rī agã kīnī,

“ ‘Úpí Múngú 'yo mávé Úpí ní † kīnī,

“Mí úrí mã drī ěndépi †gé,

⁴³ cĩngbã mã ní mívé ari'ba rī pi 'bãzú mī pálé gã rī gé.”

⁴⁴ Dō Dāwúđī zī Kúrisitō ri ívé Úpí píri, Kúrisitō ri ícõ adri Dāwúđī ā mvã íngóni?)*

'Bá tãimbī Mósē vé rī ímbá' bá rī pi vé tã

(*Mātáyo 23:1-36; Mārākō 12:38-40; Lúkã 11:37-54*)

⁴⁵ 'Bá rī pi kã rií tã Yēsū ní átã rī yīj, Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbī' bá rī pi ní kīnī, ⁴⁶ “Lē ĩmi adriki mī be kowu 'bá tãimbī Mósē vé rī ímbá' bá 'dī' bée vé tã sī. Kōpi lēki ĩ úsú bõngó ācõ ācõ ni pi sī, kōpi dō jōkõnī agã, kōpi lēki 'bã rī pi ē ẹzikí ĩ ĩnjĩngará sī, kōpi lēki úri vūrã ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ Jõ Múngú ri Zizú rī pi agã rī pi drīgé, āzini vūrã ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ ũmũ nyazú rī gé. ⁴⁷ 'Bo kōpi ri ɔwuzi rī pi ē

mī ũ' bã rizú kōpivé ngã jó āsãmvú gé rī pi u'duzú kōpi drīgé sī. Kōpi ri Múngú ri zī sã be ācõ, 'bã rī pi ā ndrekí rī ĩ. 'Bã tã 'o' bá 'dīni 'dī' bée, Múngú ri ímú kōpi ĩrĩñã ũnjĩ ũnjĩ.”

21

Ōwúzīgõ āzi sē mūfēngã fifi ĩrĩ
(*Mārākō 12:41-44*)

¹ Yēsū kã rií adrii Jõ Múngú vé rī agã 'dãã, ndre 'bã ã' bú be rī pi ri mūfēngã 'be sõndúkū ĩ ní 'bãã kuú Jõ Múngú vé rī agã mūfēngã 'bezú rī agã. ² Ndre kpã ũkú āzi ngã ākõ, ɔwúzīgõ rú ni, 'be mūfēngã fifi nyírĩñã ĩrĩ. ³ ĩri ní 'yozú kīnī, “Ádarú á lē 'yoõ ĩmi ní 'dīni, ɔwúzīgõ 'dīri 'be mūfēngã rī 'bã rī pi vé rī agãã rá. ⁴ Mūfēngã 'bã 'dī' bée ní sēē rī, kōpi íbíkí 'í' dū ã' bú ívé rī agã, 'bo ũkú ngã ākõ 'dīri sē ívé ngã 'í ní kōdõ 'í ĩã kozú rī ārēvú céré.”

Yēsū ũlū tã ímúpi 'i ngaapi ú' dū ũđū vé rī gé rī

(*Mātáyo 24:1-2; Mārākō 13:1-2*)

⁵ Yēsū vé 'bã ĩri ā pámvú ūbī' bá rī pi ā ʊrukɔ rikí átã ĩrã ũnyī be ĩ ní Jõ Múngú vé rī sizú rī ā tã sī, āzini ngã 'bã rī pi ní sēē Múngú ní rī pi ā tã sī. 'Bo Yēsū ní 'yozú kīnī, ⁶ “Sã āzi ri ímú 'dī' dī, ngã ĩmi ní ndreé 'dī' bée, ĩ ímú ũñõ céré vūgã, ícókí ĩrã ālu ni kuú adrii ɔgúpĩ drīgé ku.”

Īzãngã úmvúlēsĩ ímúpi drĩdrĩ 'dīlē rī

(*Mātáyo 24:3-14; Mārākō 13:3-13*)

⁷ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī' bá rī pi ní Yēsū ri zizú kīnī, “Ímbápi, tã 'dī' bée ímú ĩ nga ngõtú? Ngã

† 20:42 20:42 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tã 'dīri vé iffĩ, Úpí Múngú zī Yēsū Kúrisitō ri Úpí.

§ 20:42 20:42 Drī ěndépi gé: 'Bá úripi drī ěndépi gé rī, ĩri ũkpõ be, ĩ ĩri ĩnjĩnjĩ. 20:43 20:43

Sāwumã 110:1 * 20:44 20:44 Kúrisitō ri ícõ adri Dāwúđī ā mvã íngóni?: Tĩkí Yēsū ri 'bã

áda rú, ĩrivé ẹ' bīpĩ Dāwúđī 'i, 'bo ĩ ní drĩ ĩri tizú kuyé rī gé, kōpi rikí adrii Múngú be trĩ 'bũ

gé 'dãã, ĩri Mvã Múngú vé ni. Gbĩ ngã rī pi ārēvú céré ní, kúru ĩri Úpí Dāwúđī vé ni. 'Í lã 1

Sãmüelē 16:1-13; Sāwumã 132:11-12; Yūwání 1:1-18.

lũupi 'yozú kînĩ, tã rĩ ìlókò ìmú 'i nganga rĩ ã'di?"

⁸ Yésũ ní újázú kôpi ní kînĩ, "Bá àzi ã ù'bã ìmĩ mì ku. 'Bá káràkará pi ìmú mà rù sī, kôpi 'yo ì Kúrísitò 'i, àzini kôpi 'yo, 'Sã rĩ ícò gí.' 'Bo lè ìmi è'yĩkí kôpivé tã 'dĩri ku. ⁹ Ìmi kádò tã è'djì vé ni yjì, àzini tã 'bã rĩ pi ní rizú íngázú mgbárãsi ì ògũpji drìgè rĩ vé tã yjì, lè ìmi 'okí ùrjì sī ku. Tã 'dĩ'bée ìmú ì nga drìdrjì, 'bo ú'djù ùdjù vé rĩ ícò drì ícã mbèlènjá ku."

¹⁰ Yésũ ní kúru 'yozú kôpi ní kînĩ, "Bá àngũ àzi agá rĩ pi ìmú è'djì 'djì 'bã àngũ àzi agá rĩ pi be, 'bãgú rĩ pi ìmú è'djì 'djì ì ògũpji 'bãgú rĩ pi be. ¹¹ Àngũ rĩ ìmú 'i aya òngídìngí, èbìrjì rĩ ìmú 'de ùnjí ùnjí, drã ùnjí ùnjí ni pi ìmú 'de àngũ àndiándí ni pi agásĩ, Tã àyãzú àyãyã 'bã rĩ pi ní ùrjì sèèpi ni pi ìmú 'i nga 'bù gé 'dãá.

¹² "Bo drìdrjì ni, tã 'dĩri ní drì 'i ngazú kuyé rĩ gé, ì ìmú ìmi uru, ì ìmi òcũ ùnjí ùnjí. Ì ìmú ìmi jì tò Jó Múngú rĩ Zizú rĩ pi agá, àzini ì ìmi jì jó àngũ ù'yizú rĩ pi agá, ì ìmi tò 'bãgú rĩ pi èndrètjì gé, àzini gávànã rĩ pi èndrètjì gé, ìmi ní mà pámvú ùbĩ rĩ sī. ¹³ 'Dĩri ìmú adri ìmi ní drìlè múké ìmi ní mávé tã ùlúzú kôpi ní. ¹⁴ 'Bo ìmi dõ rĩ ìmĩ tjì gã, lè ìmi rikí ìmi ùsũú drãã tã ìmi ní lèé átã rĩ sī ku. ¹⁵ 'Á'diãtãsiyã ma ìmi ní átángã pìrjì rĩ sè nĩ, àzini ma ìmi ní úmĩ rĩ sè nĩ, ìmivé ari'ba rĩ pi ícókí ìmi ideé ku, dõku kôpi ícókí 'yoó tã ìmi ní 'yoó rĩ ùnjò 'dini ku. ¹⁶ Sã àzi sī, ìmi ètèpji, ìmi èndrèpji, ìmi è'dípãã, ìmi èdrìpji, àzini ìmivé ùndĩ rĩ pi, kôpi ìmú ìmi ùli 'be, kôpi ìmi urukò ú'djì ùdrã rá. ¹⁷ 'Bã rĩ pi àrèvú cérè ìmú ìmi gã sī mà tã sī. ¹⁸ 'Bo drjì'bí ìmi drìgè rĩ àlu ni ícò àvĩ ku. ¹⁹ Ìmi tukí dõ pá tjtjì ìmivé è'yjìngará agá, ìmi ìdri 'dani'dani rĩ ìsù rá.

*Ì ìmú Yèrúsálémã rĩ iza rá
(Mátáyo 24:15-21; Mārākō 13:14-19)*

²⁰ "Ìmi ndrekí dõ àngárãwã rĩ pi cekí Yèrúsálémã rĩ kùrjù, ìmi nĩ 'yozú kînĩ, sã ì ní Yèrúsálémã rĩ izazú rĩ ícã gí. ²¹ Kúru lè 'bã adri'bã àngũ Yũdáyã vé rĩ agá rĩ pi ã ápákí muzú írã gã 'dãã, 'bã adri'bã kùrjù agá rĩ pi ã fũkí kùrjù rĩ agásĩ àmvé, 'bã adri'bã kùrjù rĩ agá ku rĩ pi ã gòkí fíí kùrjù rĩ agá 'dãã ku. ²² 'Á'diãtãsiyã sã 'dĩri ì ní àngũ ìrjìnjãzú rĩ, tã ì ní síí Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ, ã nga rí 'i fũú tjì ni gé bènĩ. ²³ Ú'djù 'dãri gé, ùkú 'a be rĩ pi ìmú ìzãngã ìsù ùnjí ùnjí, àzini ùkú rì'bã bã sè'bã ndrũ'bã anjinhã ní rĩ pi kpã ìmú ìzãngã ìsù ùnjí ùnjí. Ìzãngã rĩ ìmú adri ùnjí ùnjí àngũ 'dãri agá, Múngú ã 'a rì ve 'bã 'dĩ'bée ní ùnjí ùnjí. ²⁴ Ari'ba rĩ pi ìmú 'bã rĩ pi ú'djì ìlì àcò sī. Kôpi 'bã rĩ pi urukò uru jì àngũ jãkã rĩ pi vé rĩ gé. 'Bã adri'bã Yãhùdjì rú ku rĩ pi ìmú Yèrúsálémã rĩ ru, kôpi adri Yèrúsálémã agá 'dãã, cimgbã sã kôpivé rĩ ní dezú rĩ gé."

*'Bã Mvã vé ìgõngará
(Mátáyo 24:29-31; Mārākō 13:24-27)*

²⁵ Yésũ ní 'yozú kînĩ, "Tã àyãzú àyãyã ni ìmú ìndrè ùtjù rĩ mì gé, mbãã rĩ mì gé, àzini linyã rĩ pi mì gé. 'Bã vũ drìgè nõgò rĩ pi ìmú adri àní ùrjì sī, kôpi è drjì rĩ ìmú àbã yjì tafu rĩ vé unction sī, àzini ìrivé úvãngará ngüyã ngüyã rĩ sī. ²⁶ Úrjì rĩ 'bã rĩ pi fũ ambamba, tã ìmúpi 'i ngaãpi vũ drìgè rĩ sī. Ngã 'bù gé rĩ pi àrèvú cérè, ì ìmú kôpi aya u'de vügã. ²⁷ Sã 'dãri gé, ma 'Bã Mvã 'i, kôpi ìmú mávé ìmúngará ìrjìbítjì agásĩ ùkpõ be rĩ ndre, àzini mávé òngará pòwùpòwù rĩ ndre ì mì sī. ²⁸ Ìmi ndrekí dõ tã 'dĩ'bée ídókí ì ngaá gí, ìmi tukí pá uru sī, ìmi ingakí

ĩmi drĩ uru, ã'diãtãsiyã sã ĩ ní ĩmi pazú rĩ ícã ĩnyinã gí.”

Nãpi peṭi ĩ ní zĩ fĩgĩ rĩ vé rĩ

(*Mãtãyo 24:32-35; Mãrãkõ 13:28-31*)

²⁹ Yẽsũ ní kõpi ní nãpi 'dĩri ũlũzú, “Ĩmi ndrekĩ drĩ peṭi ĩ ní zĩ fĩgĩ 'dĩri ká, ãzini ĩmi ndrekĩ drĩ peṭi rĩ pi ká. ³⁰ Kõpi kãdõ í'dó rũú, ĩmi nĩ 'yozú kĩnĩ, ẽẽzũ ícã ĩnyinã gí. ³¹ ĩri kpá adri sũ 'dĩri tĩnĩ, ĩmi ndrekĩ dõ tã má ní lũú ĩmi ní 'dĩ'bée ri 'i nga, ĩmi nĩ 'yozú kĩnĩ, mãlũngã Múngú vé rĩ ícã ĩnyinã gí. ³² Adarú á lẽ 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bã urukõ'bée ĩmi ãsãmvú gé 'dĩgẽ ícókĩ drĩ ũdrãã ku, cĩmgbã tã 'dĩ'bée ní ĩ ngazú rĩ gé. ³³ 'Bũ pi vũ be, ĩri ímũ dẽ rá, 'bo ú'dúkõ mávé rĩ dẽ ku.

³⁴ “Ĩmi ndrekĩ múké, ĩmi rikĩ ẽsĩ 'bãã ngã nyanya drĩgẽ ku, ãzini ĩmi rikĩ íwã mvũũ ĩmẽrẽzũ ãnĩ ku, ãzini ĩmi rikĩ ĩmi ũsũũ drãã tã nyõõkũ nõri vé rĩ sĩ ku, ĩmi rikĩ dõ tã 'dĩ'bée 'oó, ú'dũ ũdũ vé rĩ ímũ ícã mbẽlẽnjã, ĩmi ícókĩ nũũ ku. ³⁵ Tã 'dĩri ímũ 'i nga 'bã adri'bã vũ drĩgẽ nõgõ rĩ pi ní cérẽ. ³⁶ Lẽ ĩmi adrikĩ mĩ be kowũ, ĩmi zĩkĩ Múngú ri, tã ímũ'bã ĩ nga'bã 'dĩ'bée ẽ ĩsũ rĩ ĩmi ku, ma 'Bã Mvã 'i, ĩmi tukĩ rĩ pá mã ẽndreṭi gé ũrĩ ãkõ.”

³⁷ Ú'dũ ãlu ãlu, Yẽsũ ri ẽcĩ 'bã rĩ pi ímbã Jó Múngú vé rĩ ã bõró gã 'dãã, ũndrẽnjã ãlu ãlu, ĩri mu ánga ĩ ní zĩ ĩrã Ōlĩvẽ vé rĩ drĩgẽ 'dãã, ĩri la 'dãlẽ. ³⁸ Kãdõ adrii

ũ'bũṭi kũnĩkũnĩ, 'bã rĩ pi ri ímũ tã Yẽsũ ní ímbã rĩ yĩ Jó Múngú vé rĩ ã bõró gã 'dãã.

22

Yũdã 'be Yẽsũ ã ũli

(*Mãtãyo 26:1-5, 14, 16; Mãrãkõ 14:1-2, 10-11; Yũwãní 11:45-53*)

¹ Ūmũ ĩ ní Pãnga ni 'Bãã Údrã ku rĩ* vé Ú'dũ Múngú ní Ełĩzũ Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ nyazú rĩ kã ícã ĩnyinã gí, ² atala atala rĩ pi drĩgẽ rĩ pi, 'bã tãĩmbĩ ímbã'bã rĩ pi be, rikĩ lẹṭi ndãã lẹzũ Yẽsũ ri ruzũ kĩri, ĩri 'dĩzũ drãzũ rá, ã'diãtãsiyã kõpi 'okĩ ũrĩ sĩ 'bã rĩ pi sĩ. ³ Kũru Sãtãnã ní fizũ Yũdã ĩ ní zĩ ĩsĩkãrĩyõtã ẽ ẽsĩ agã. Yũdã ri Yẽsũ vé 'bã áyũãyũ muṭrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi vé ãzi. ⁴ Yũdã ní ngazũ muzũ atala atala rĩ pi drĩgẽ rĩ pi vũgã, ãzini ũgalaku Jó Múngú vé rĩ ũtẽ'bã rĩ pi vũgã 'dãã, ĩri ní rizũ lẹṭi 'i ní lẹzũ Yẽsũ ã ũli 'bészũ rĩ átãzũ kõpi ní. ⁵ Atala atala rĩ pi drĩgẽ rĩ pi ũgalaku rĩ pi be adrikĩ ãyĩkõ sĩ, kõpi kĩnĩ, ĩ mũfẽngã sẽ Yũdã ní rá. ⁶ Yũdã ã'yĩ rá, ĩri ní í'dõzũ lẹṭi ndãzũ, 'i sẽ rĩ Yẽsũ ri kõpi drĩgẽ, ãkũdẽ 'bã bĩtrĩkã rĩ pi 'dããyo.

Ĩnyã ũdũ Yẽsũ ní nyaã ívé 'bã muṭrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi be rĩ

(*Mãtãyo 26:17-25; Mãrãkõ 14:12-21; Yũwãní 13:21-30*)

⁷ Ūmũ ĩ ní Pãnga ni 'Bãã Údrã ku, ĩ ní rizũ kãbĩlõ mvã† úłĩzũ Ú'dũ Múngú ní Ełĩzũ Jó rĩ pi tĩ gé

* **22:1** 22:1 Ūmũ ĩ ní Pãnga ni 'Bãã Údrã ku rĩ nyazũ rĩ: Yãhũdĩ rĩ pi ri ũmũ 'dĩri nya ca ú'dũ ẽzĩrĩ, kõpi ri ú'dũ Múngú ní ĩ pazũ adringãrá túgẽrĩ rũ 'bã Ẽjẽpõtõ vé rĩ pi drĩgẽ sĩ rĩ vé tã ígã ãnĩ. Ūmũ 'dĩri ĩ í'dó nya Ú'dũ Múngú ní Ełĩzũ Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ gé. 'Í lã Wũngãrá 12:17-20.

† **22:7** 22:7 Kãbĩlõ mvã: Múngú sẽ tãĩmbĩ Mõsẽ ní kĩnĩ, 'bã rĩ pi ã zãkĩ kãbĩlõ Múngú ní rõbõñõ rũ, ã trũkĩ ri kõpi ívé ũnjikãnyã agãsi rá. Sẽ ĩ ní Yẽsũ ri zĩzũ Kãbĩlõ Mvã Múngú vé ni ãnĩ, ã'diãtãsiyã Múngú ipẽ ĩri ímũ drãã 'bãvé ũnjikãnyã ũjĩ. 'Í lã Wũngãrá 12:17-28; Mãrãkõ 14:12; Yũwãní 1:29-35; 1 Kõrĩnĩtõ 5:7; 1 Pẽtẽrõ 1:19. † **22:7** 22:7 Ú'dũ Múngú ní Ełĩzũ Jó rĩ pi tĩ gé sĩ rĩ: Yãhũdĩ rĩ pi ri ú'dũ Múngú ní ótũ ẽłĩzũ ĩsẽrẽlẽ rĩ pi vé jó rĩ pi tĩ gé sĩ Ẽjẽpõtõ gã 'dãã rĩ vé tã ígã. Ótũ kõpi ẽ'biṭĩ ũbẽkĩ kãbĩlõ ã ãri ívé kẹṭi ẽ ẽrĩfẽ gã sĩ, sẽ Múngú ú'dũ kõpi kuyẽ. Múngú ú'dũ 'bã Ẽjẽpõtõ vé kãbĩlõ ãri ũbẽ'bã ívé kẹṭi ẽ ẽrĩfẽ gã sĩ kuyẽ rĩ pi vé anjĩ agõ kãyũ rĩ pi ũdrãã 'bã ãlu ãlu vé 'bẹṭi ãsãmvú gé sĩ rá. 'Í lã Wũngãrá 12:17-28.

sĩ rĩ[†] vé rĩ nyazú rĩ kã ícá, ⁸ Yēsũ ní Pétēró pi pèzú mužú Yūwānĩ be drĩdrĩ, ĩri ní 'yozú kīnĩ, “Īmi mužĩ 'bá ní ānyāngā Ū'dú Múngú ní Ēlìzú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ á'dí, 'bá mužĩ rĩ nyaá.”

⁹ Kòpi ní ĩri zìzú kīnĩ, “Í lē 'bá mužĩ á'dí íngūgá?”

¹⁰ ĩri ní újázú kòpi ní kīnĩ, “Īmi kádō caá kūrú rĩ agá 'dālē, ĩmi ágó āzi ĩsú ĩri yĩ 'dụ mužú ũdrĩ sĩ. ĩmi 'dekĩ mužú ĩri ā vùdrĩ gé sĩ, cĩmgbá jó ĩri ní mužú fizú rĩ agá 'dāá. ¹¹ ĩmi 'yokĩ jó 'dipa ní, 'Īmbápi zị kīnĩ, 'Bá mužú ũmũ Ū'dú Múngú ní Ēlìzú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ nya mávé 'bá má pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi be íngūgá?” ¹² ĩri ĩmi ní jó ā 'a āmbúgú urulésila rĩ lū, údékĩ 'a nị kú múké múké. ĩmi á'díkĩ 'bá ní ínyá rĩ 'dālē.”

¹³ Kòpi ní 'dezú mužú kūrú rĩ gé 'dālē, kòpi ĩsúkĩ ngá rĩ pi ārēvú céré sũ Yēsũ ní 'yoó rĩ tịnị. Kòpi ní ínyá ũmũ Ū'dú Múngú ní Ēlìzú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé rĩ á'dízú 'dālē.

Ínyá Úpí vé uletere rĩ vé nyangará

(Mātáyo 26:26-30; Mārákō 14:22-26; 1 Kōrínitō 11:23-25)

¹⁴ Sā ũmũ rĩ nyazú rĩ kã ícá, Yēsũ pi ní urízú ívé 'bá áyúāyũ rĩ pi be mísá ínyá nyazú rĩ ā jēlē gá.

¹⁵ ĩri ní 'yozú kòpi ní kīnĩ, “Ma úvá be, á lē Ū'dú Múngú ní Ēlìzú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé ũmũ nyaá ĩmi be trú, ĩsúzú á nya drĩ ĩzāngā rĩ kuyé.

¹⁶ Á lē 'yoó ĩmi ní, á gō ũmũ nōri āzi nyaá ĩmi pi be đĩ ku, cĩmgbá Múngú ní 'bá rĩ pi oyuuzú fizú ívé mālūngā agá rĩ gé.”

¹⁷ ĩri ní kópō rĩ í'dúzú, ĩri ní ōwō'difō sèzú Múngú ní, ĩri ní 'yozú kīnĩ, “Īmi é'yíkĩ, ĩmi ālēkĩ mvuú ĩmi āsámví gé sĩ. ¹⁸ Á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, í'dózú āndrũ mužú drĩdrĩ, á gō vinyō mvuú đĩ

ku, cĩmgbá mālūngā Múngú vé rĩ ní ímúzú rĩ gé.”

¹⁹ ĩri ní kpá pánga í'dúzú, ĩri ní ōwō'difō sèzú Múngú ní, ĩri ní pánga rĩ āndízú, ĩri ní sèzú kòpi ní, ĩri ní 'yozú kīnĩ, “Dĩri mávé rú 'bá má ní sèé ĩmi tā sĩ rĩ, ĩmi 'okĩ 'dĩni má tā ígázú ānĩ.”

²⁰ Kòpi kã ínyá rĩ nyaá deé gĩ, ĩri ní kpá kópō rĩ í'dúzú, ĩri ní 'yozú kīnĩ, “Kópō 'dĩri, ĩri mávé āri dāāpi ĩmi tā sĩ, Múngú ní ũndĩ ú'dí ruzú rĩ. ²¹ Ágó ímúpi má ũli 'beépi rĩ, 'bá ri nga nya ĩri be mísá drĩgé trú. ²² Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú drā sũ ĩ ní tā ni ũtĩ gĩ rĩ tịnị, 'bo ĩzāngā rĩ ímú adri 'bá má ũli 'beépi rĩ vé ni.” ²³ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní í'dózú ĩ uzizú ĩ āsámví gé sĩ kīnĩ, 'bá ĩ āsámví gé lēépi tā 'dĩri 'oópi rĩ á'di 'i.

²⁴ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní í'dózú āgátá gāzú ĩ āsámví gé sĩ kòpi kīnĩ, “Mālūngā úmvúlēsĩ ímúpi rĩ gé, ā'di ri adri 'bá āmbúgú rú nĩ?” ²⁵ Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kīnĩ, “Bāgú súrú rĩ pi agásĩ rĩ pi ũkpō be tǎimbị sèzú ívé

'bá rĩ pi ní, drĩkoma ũkpō be rĩ pi ri 'yo ĩ ũndĩ 'bá rĩ pi vé ni. ²⁶ 'Bo lē ĩmi adrikĩ sũ 'bá 'dĩ'bée tịnị ku, 'bá lēépi adriipi āmbúgú rú rĩ, lē ā adri sũ mváná mādānjá rĩ tịnị, lē 'bá āngũ ruupi rĩ ā adri sũ átĩ 'bá tịnị. ²⁷ 'Bá úrípi mísá gārā gá ínyá nyaápi rĩ pi 'bá ínyá rĩ sèépi ĩri ní rĩ be, 'bá ngōri āmbúgú nĩ? Adri 'bá úrípi mísá gārā gá ínyá nyaápi rĩ 'i kuyé? 'Bo ma ĩmi āsámví gé nōgó, má adri sũ 'bá riipi ngá sèépi rĩ tịnị. ²⁸ Sā tā ũkpó ũkpó ní ma ũ'bízú rĩ gé, 'bá pá tu 'bá tĩtĩ má be trú rĩ ĩmi 'i. ²⁹ Ma ĩmi ní ũkpō sē āngũ ruzú sũ 'bāgú rĩ pi ní ruu rĩ tịnị, sũ má Ẹtẹpi ní ma 'bāā 'bāgú rú āngũ ruu rĩ tịnị.

³⁰ Kúru 'bá ímú ngá nya ĩmi be, āzini ngá mvuú ĩmi be trú mávé mālūngā má ní ímú ruu rĩ gé 'dāá, 'bá ālu ālu ri ímú úri lúpá drĩgé,

tã li sùrú Ìsèrèlè vé mụdrị drị ni ìrị rị pi drìgè.”

Yèsù átá tã Pétèró ní ìmúzá 'i gázú rī

(Mātáyo 26:31-35; Mārákō 14:27-31; Yūwánī 13:36-38)

³¹ Yèsù ní 'yozú kīnī, “Sīmōnā, Sīmōnā, 'í ndre drī ká! Sātánā zì kīnī, 'í lè ìmi yaá sù 'i ní ànyá yaá rī tịnị. ³² 'Bo Sīmōnā, á zì mí ní Múngú ri, ã sè rí mívé ẹ̀'yingárá ã adri rí ùkpó ùkpó. Mí újã dō mívé ẹ̀sị ìgōzú má vúgá gí, 'í ko mí ọ̀gūpị ẹ̀ ìzā, kọpi ã adriki rí ùkpó ùkpó ívé ẹ̀'yingárá agá.”

³³ 'Bo Pétèró ní újázú kīnī, “Úpí, má ã'yī rá, 'bã mụ mí be trị jó àngū ù'yīzú rī agá 'dāá, 'bã ùdra mí be trị.”

³⁴ Yèsù ní újázú kīnī, “Pétèró, á 'yo mí ní 'dini, mí ìmú ma gā ca vú be na, mí 'yo, 'í nī ma kuyé, lōgúlōgú ri kúru cèré 'be.”

³⁵ Kúru Yèsù ní kọpi zìzú kīnī, “Má ní ándúru ìmi pèzú mụzú ù'dúkó múké rī ùlūngárá gá mūfēngā àkó, kūmvū àkó, dōku ngá pá gá àkó rī gé, ìmi unukí ngá àkó sī rá?”

Kọpi ní újázú kīnī, “'Bá unukí ngá àkó sī kuyé.”

³⁶ Yèsù ní 'yozú kọpi ní kīnī, “'Bo nóni ìmi mūfēngā jì jūru be rá. Ìmi dō ìlì áco àkó, ìmi ụzịkí ìmivé bōngó akoó rụkú rī pi, ìmi jekí ìlì áco ànī. ³⁷ Á 'yo ìmi ní 'dini, siki Búkū Múngú vé rī agá kīnī, “Dukí Ìrivé tã 'bāá sū 'bá tã ùnjí 'oópí rī tịnị.’ Tã 'dìri ìmú 'i nga mà rú' 'bá gá rá. Ádarú tã 'i ní sū Búkū Múngú vé rī agá mà tã sī rī, ìri nóni ri 'i nga fū tị ni gé.”

³⁸ Yèsù vé 'bá áyúáyū rī pi ní 'yozú kīnī, “Úpí, 'í ndre drī ká, 'bã ìlì áco be ìrị kú nō.”

Yèsù ní újázú kīnī, “Átángá rī ẹ̀ ẹ̀sị 'dìgè.”

Yèsù zì Múngú ri ívé drāngárá ã tã sī

(Mātáyo 26:36-46; Mārákō 14:32-42)

³⁹ Yèsù ní 'dezú mụzú Írā Òlívè vé rī drìgè 'dāá, sū ándúru rī tịnị, ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbī' 'bá rī pi 'dekí mụú vú ni gé sī ìndī. ⁴⁰ Kọpi ká mụú caá írā drìgè 'dālè, ìri ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Ìmi zìkí Múngú ri ùkpó sī, ìmi 'dekí rí tã ùnjí agá ku.” ⁴¹ Yèsù ní kọpi kuzú, ìri ní 'i útrúzú vűú mādā, ìri ní kūmūcí ùtīzú Múngú ri zìzú kīnī, ⁴² “Má Ẹtépí, mí ã'yī dō rá, 'í 'dụ kópó ìzāngā vé 'dìri má rú' 'bá gá sī rá. 'Bo ã adri má ní lèé rī tịnị ku, ã adri mí ní lèé 'oó rī tịnị.” ⁴³ Mālāyikā àlu íngá 'bū gé 'dāásī, ìmú 'i 'daá ẹ̀ndrètị ni gé, ìri ní ùkpó sèé. ⁴⁴ Yèsù ẹ̀ ẹ̀sị ìsú ìzāngā ambamba, ìri ní Múngú ri zìzú ẹ̀sị be cèré, ìrivé úrúndẹ ra nyọ̀kú gé 'dāá, sū àri ní raá rī tịnị.

⁴⁵ Yèsù ká Múngú ri zì deé gí, ìri ní íngázú ụru, ìri ní 'i újázú gōzú ívé 'bá 'i pámvú ùbī' 'bá rī pi vúgá 'dālè, ìsú kọpi ri ù'dú ko, kọpi àndèkí káyī, kọpi adriki kuú ìzāngā sī. ⁴⁶ Ìri ní kọpi zìzú kīnī, “Ngá ìmi ní rizú ù'dú kozú 'dini rī ã'di? Ìmi ngakí ụru, ìmi zìkí Múngú ri, tã ùnjí ã ù' 'bī rí ìmi ku.”

Yèsù vé rụngárá

(Mātáyo 26:47-56; Mārákō 14:43-50; Yūwánī 18:3-11)

⁴⁷ Yèsù ká rii átá ívé 'bá áyúáyū rī pi be, 'bá bītríká pi ní ícázú, Yèsù vé 'bá áyúáyū mụdrị drị ni ìrị rī pi vé àzi, Yúdā íkó kọpi ẹ̀ drị ìmúzá nī. Ìri ní mụzú Yèsù ri u' dezú ezi zú bēdrị sī. ⁴⁸ Yèsù ní ìri zìzú kīnī, “Yúdā, ma 'Bá Mvā 'i, 'í lè ma ẹ̀zị bēdrị sī lüzú kīnī, 'í lè mà ùlì 'beé?”

⁴⁹ Yèsù vé 'bá áyúáyū rī pi ká tã riipi 'i ngaápi 'dìri ndreé, kọpi ní Yèsù ri zìzú kīnī, “Úpí,

'bã fukí ùmbã kôpi be ìlì áco rĩ sī ìyí?" 50 Kôpivé 'bá ãlu ní átálágú àmbúgú rĩ vé àtí'bá ē bí drī ãndépi gé rĩ gazú ìlì áco rĩ sī mvôrú 'dezu vùgá 'dãá.

51 Yésũ ní 'yozú kīnī, "Díni kuyé!" Īri ní ágó rĩ ē bí ùlózú, ágó rĩ ē bí ní ícázú múké.

52 Kúru Yésũ ní 'yozú atala atala rĩ pi drīgé rĩ pi ní, ùgalaku Jó Múngú vé rĩ ùtē'bá rĩ pi ní, āzini 'bá ambugu ímú'bá 'i rụ'bá rĩ pi ní kīnī, "Īmi ri ímú ìlì áco áco ni pi be, túré be ĩmi drīgé sī, ĩmi ũsũkí ma 'bá riipi 'bá wa'bá āri'bá rú rĩ pi ē drī koopi ni? 53 Ū'dú céré á ri adrii ĩmi be trú Jó Múngú vé rĩ ā bóro gá 'dãá, ĩmi rúkí ma kuyé. 'Bo sã nõri ĩmivé ni, ādróko ní ívé ẽzi ngazú āni rĩ."

Pétêró gã Yésũ ri sī

(Mátáyo 26:57-58, 67-75; Mārākō 14:53-54, 66-72; Yūwánī 18:12-18, 25-27)

54 Kôpi ní Yésũ ri ruzú jizú mužú átálágú àmbúgú§ rĩ vé kání agá 'dálé. Pétêró se 'i gôzú vulé rú. 55 'Bá āngũ ùtē'bá rĩ pi ùdēkí āci bóro rĩ agá 'dãá, kôpi úríkí āci rĩ ā gārā gá, Pétêró ní fizú úrizú kôpi āsámvú gé. 56 Tùgēriṅá āzi ùkú rú ni ní Pétêró ri ndrezú úrí kuú āci rĩ tị gé 'dãá. Īri ní Pétêró ri ndrezú gōgō, Īri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kīnī, "Ágó nõri, kôpi rikí ándúru adrii Yésũ be trú."

57 'Bo Pétêró gã tā Īri ní 'yoó 'dĩri rá kīnī, "Ūkú 'dĩri, á nī ágó 'dĩri kuyé."

58 Vúdrī ni kã vũú mādã, ágó āzi ní kpá Pétêró ri ndrezú, Īri ní 'yozú kīnī, "Mí ágó ĩ ní rụú 'dĩri vé ógúpì."

Pétêró ní újázú kīnī, "Ágó 'dĩri, má adri ĩri ógúpì ku!"

59 Kã mužú adri sã ãlu ā vúdrī gé, ágó āzi ní kpá rizú sizú kīnī, "Ádarú ágó 'dĩri, kôpi rikí adrii ĩri be trú, ā'diātāsīyā ĩri Gālílāyāgú."

60 Pétêró ní újázú kīnī, "Ágó 'dĩri, á nī tā mí ní rii átá 'dĩri kuyé." Pétêró kã rii tā 'dĩri 'yoó, koro lōgúlōgú ní cērē 'bezú.

61 Úpí Yésũ ní 'i újázú Pétêró ri ndrezú. Kúru Pétêró ní tā Úpí ní 'yoó 'í ní, "Mí ímú ma ga ca vú be na, lōgúlōgú ri kúru cērē 'be" 'dãri vé tā ígázú. 62 Pétêró ní ngazú füzú āmvé, ĩri ní í'dózú āã ngozú mádrã mádrã rú.

Āngáráwá Yésũ ri ùtē'bá rĩ pi rikí Yésũ ē drī ìnjá

63 Āngáráwá Yésũ ri ùtē'bá rĩ pi ní í'dózú Yésũ ē drī ìnjázú, āzini ĩri ùgbázú. 64 Kôpi úmbékí ĩri ē mị cí, kôpi ní ĩri zizú kīnī, "Í lū 'bá ní, ā'di gbã mī nĩ?" 65 Kôpi rikí átángá ùnjí ùnjí ni pi átá, ĩri u'dazú.

Jíkí Yésũ ri drīkoma Yāhūdī rĩ pi vé tā lī'bá rĩ pi ẽndrētị gé

(Mátáyo 26:59-66; Mārākō 14:55-64; Yūwánī 18:19-24)

66 Kã mužú adrii ũ'bútĩjã rĩ sī, 'bá ambugu rĩ pi, atala atala rĩ pi drīgé rĩ pi, āzini 'bá tãĩmbí ímbá'bá rĩ pi be, kôpi ní ĩ úmúzú vūrã ãlu gé Yésũ vé tā lizú, ĩ ní Yésũ ri íjizú ímúzú kôpi ẽndrētị gé. 67 Kôpi ní 'yozú kīnī, "Mí dō Kúrísítō 'i, 'í lū 'bá ní."

Yésũ ní újázú kīnī, "Mã lū dō ĩmi ní, ĩmi ícókí ẽ'yĩ ku. 68 Mã zị dō ĩmi tā sī, ĩmi ícókí újã má ní ku. 69 'Bo í'dózú āndrũ mužú drīdrī, ma 'Bá Mvã 'i, ma mụ úrí Múngú Ūkpō 'Dípa vé drī ẽndépi gé."

70 Kôpi ní céré ĩri zizú kīnī, "Mí Mvã Múngú vé ní?"

§ 22:54 22:54 Átálágú àmbúgú rĩ: Átálágú àmbúgú rĩ ndē atala rĩ pi céré, ā'diātāsīyā ĩri 'yéñã fi Jó Múngú vé rĩ agá Vūrã Uleteretere rĩ agá 'dãá nĩ, ĩri fi vú ãlu ílì ãlu agá. Īri āri rōbõṅó vé rĩ jì ùnjĩkãnyã ũjizú. 'Í lã Lẽvĩtĩkã 16; Ēbéré 9.

Ïri ní újázú kīnī, “Tã ïmi ní ‘yoó rī pīrī.”

⁷¹ Kúru kôpi ní ‘yozú kīnī, “‘Bá yīkí tã rī tī ni gé gí. Nga ‘bá ní lēzú ‘bá āzi ē ïmú tã rī átã nī rī ‘ã’di?”

23

Jíkí Yēsū ri Pīlātō ɛndrɛtī gé (Mātáyo 27:1-2, 11-14; Mārākō 15:1-5; Yūwánī 18:28-38)

¹ Drīkoma Yāhūdī rī pi vé tã lī ‘bá rī pi ārēvú céré, kôpi ní Yēsū ri jizú mužú Pīlātō ɛndrɛtī gé ‘dãá.*

² Kôpi ní ‘ídózú ïri tōzú, kôpi kīnī, “‘Bá nīkí rá ágó nōri ri ‘bávé ‘bá rī pi ē drī úcī kīnī, kôpi ā ūfēkī mūfēngā umbe jezú rī ‘bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní ku, ïri ri ‘yo, ‘i Kúrísitō, āzini ‘i ‘bāgú.”

³ Kúru Pīlātō ní Yēsū ri zizú kīnī, “Ádarú mi ‘bāgú Yāhūdī rī pi vé rī?”

Yēsū ní újázú kīnī, “Ē, ïri adri sū mí ní ‘yoó rī tīnī.”

⁴ Kúru Pīlātō ní ‘yozú atala atala rī pi drīgé rī pi ní, āzini ‘bá bītrīká rī pi ní kīnī, “Má ïsú tã ūnjí ĩ ní tã līzú ānī ágó nōri drīgé ni kuyé.”

⁵ ‘Bá rī pi rikí sī kīnī, “Ágó ‘dīri úcī ‘bá rī pi ē drī ívé tã ímbálé ūnjí rī sī ‘bávé āngū Yūdáyā vé rī agásí céré. ‘Ídó ívé tã ‘dīri ímbá āngū Gālíláyā vé rī agá, ícá kpá ívé drī úcīngará rī be Yērūsālémā gá nōgó.”

⁶ Pīlātō kã tã ‘dīri yī, ïri ní zizú kīnī, ágó ‘dīri nyo Gālíláyāgú?

⁷ Pīlātō kã nīí áamá ‘yozú kīnī, Yēsū ri adrií Gālíláyā gá āngū Ēródē ní ruú rī agá, Pīlātō ní Yēsū ri pēzú mužú Ēródē vúgá ‘dãá, sã ‘dāri gé, Ēródē ri adrií Yērūsālémā gá ‘dãá.

Yēsū tu pá Ēródē ɛndrɛtī gé

⁸ Ēródē kã Yēsū ri ndreé, adri āyīkō sī, ā‘diātāsīyā ‘du sã āco, lē kōdō Yēsū ri ndreé. Ēródē yī tã Yēsū ní ‘oó rī pi kárakarã, ‘bã ɛsī, lē kōdō Yēsū ā ‘o tã āyázú āyāyã ni ‘í mī gé sī. ⁹ Ēródē uzī Yēsū ri tã sī kárakarã, ‘bo Yēsū újã ïri ní tã āzi kuyé. ¹⁰ Atala atala rī pi drīgé rī pi, ‘bã tãímbí ímbá ‘bá rī pi be, tukí pá kuú ‘dãlé, kôpi rikí ïri tōó tã ūnjí ūnjí ni pi sī. ¹¹ Kúru Ēródē pi ívé āngáráwá rī pi be, kôpi ní Yēsū ē drī ínjázú, āzini ïri u‘dazú. Kôpi sukí bōngó akoóko rūkū múké múké ní† ru‘bá ni gé. Kúru kôpi ní gōzú ïri pēzú mužú Pīlātō vúgá ‘dãá ūzi. ¹² Ándúrú Pīlātō pi Ēródē be, kôpi āri‘bá rú ĩ āsámvú gé sī. U‘dú ‘dāri gé, kôpi gōkí ícá ūndī rú ĩ āsámvú gé sī.

Pīlātō ā‘yī Yēsū ri sēé ‘dīī drãá rá

(Mātáyo 27:15-26; Mārākō 15:6-15; Yūwánī 18:39-19:16)

¹³ Pīlātō ní atala atala rī pi drīgé rī pi zizú ‘bá ambugu rī pi be, ‘bá rī pi be céré ímúzú vūrã ālu gé,

¹⁴ ïri ní ‘yozú kôpi ní kīnī, “Īmi íjīkí ágó nōri tōó, ïmi kīnī, ïri ri ‘bá rī pi ē drī úcī, ‘bá rī pi ā wakí rí ari‘ba rú. Má uzī ĩrivé tã ĩmi ɛndrɛtī gé ‘dīgé, má ïsú tã āzi ūnjí ĩmi ní ïri tōzú ni ru‘bá ni gé kuyé.

¹⁵ Ēródē ïsú kpá tã ūnjí ru‘bá ni gé kuyé, ïri ní ágó rī ĩpēzú ĩgōzú ‘bá vúgá nō, sū ĩmi ní ndreé rī tīnī, tã āzi ĩ ní ágó ‘dīri ‘dīzú drãzú ni ālujání ‘dãáyo. ¹⁶ Ma ĩri gbã, ma kúru ïri oyú.” ¹⁷ U‘dú ūmū nyazú rī gé, lē Pīlātō ā oyú ‘bá ĩ ní ū‘yī rī pi vé ālu jó āngū ū‘yīzú rī agásí āmvé.†

¹⁸ ‘Bá bītrīká rī pi ní céré ọ‘úzú kīnī, “Ā ‘dīkí ágó ‘dīri drãá ‘dīísí

* **23:1** 23:1 Pīlātō ɛndrɛtī gé ‘dãá: Kôpi jíkí Yēsū ri mužú gávānã Pīlātō Rómā vé rī ɛndrɛtī gé, ā‘diātāsīyã Pīlātō ri ícá Yēsū vé tã lī ā ‘dīkí ïri drãá rá ní. **23:8** 23:8 Lúkã 9:9 † **23:11** 23:11 Bōngó āco akoóko múké múké ni: Bōngó āco akoóko múké múké rī, ‘bāgú rī pi ri su ní. † **23:17** 23:17 Átángá vérɛsī 17 agá ‘dīri, búkú Lúkã vé ĩ ní sīí Gīrīkī tī sī drīdrī rī agá ‘dãáyo, ‘bo gōkí sī búkú Lúkã vé vúlé rī agá rá.

rá. Mí oyú 'bá ní Bārābā ri áyu.”
 19 'Bekí Bārābā ri jó āngū ũ'yízú rī
 agá tā ĩri ní 'bá rī pi ē drī úcī wazú
 āri' 'bá rú Yērūsālēmā agá 'dāá rī
 vé tā sī, āzini ĩri ní 'bá 'dijī drāá rī
 vé tā sī.

20 Pīlātō ní átázú kōpi ní dījī,
 ā'diātāsīyā lē kōdō Yēsū ri oyūú
 rá. 21 'Bo kōpi rikí ó'ú mužú
 drīgélé, “Ā gbākí ĩri peṭi alam-
 baku sīgé, ā gbākí ĩri peṭi alam-
 baku sīgé.”

22 Vú na ni gé, Pīlātō ní 'yozú
 kōpi ní kīnī, “Tā ũnjī ágó nōri ní
 'oó rī ā'di? Má ĩsú tā ā pá ĩ ní ícózú
 ĩri 'dizú drázú ni kuyé. Ma ĩri sē
 gbā, ma kúru ĩri oyú rá.”

23 'Bo 'bá rī pi gōkí ó'ú 'dúkó
 be urú 'dāá kīnī, “Ā gbākí Yēsū ri
 peṭi alambaku sīgé.” Kúru 'bá rī pi
 vé ó'ungará sē Pīlātō ā'yī kōpivé
 tā rá. 24 Kúru Pīlātō ní Yēsū ri
 sēzú 'dizú sū kōpi ní lēé rī tīnī.
 25 Pīlātō ní Bārābā ĩ ní 'yī kuú tā
 ĩri ní wazú āri' 'bá rú, āzini ĩri ní
 'bá 'dijī rī ā tā sī rī oyuzú, sū kōpi
 ní zījī rī tīnī. Kúru ĩri ní Yēsū ri
 sēzú āngáráwá rī pi drīgélé, kōpi ā
 'okí rī tā 'bá bītrīká rī pi ní lēé rī.

*Yēsū vé gbāngará peṭi alam-
 baku sīgé rī*

*(Mátáyo 27:31-44; Mārākō
 15:21-32; Yūwānī 19:17-27)*

26 Kōpi ká rií Yēsū ri jījī mužú,
 kōpi ní Sīmōnā Kūrēnégú rī ruzú,
 ĩsú ĩri ri ímú gúrú āzi gélésī, kōpi
 ní peṭi alambaku rī 'bāzú umbe
 ni gé, ā 'du mužú Yēsū ā vūdrī gé
 sī. 27 'Bá bītrīká 'dekí mužú Yēsū
 ā vūdrī gé sī, ũkú rī pi rikí ngoó
 mužú ĩzāngā ĩzāngā rú, ĩrivé tā sī.
 28 Yēsū ní 'i újázú, ĩri ní 'yozú ũkú
 rī pi ní kīnī, “Īmi ũkú Yērūsālēmā
 vé 'dī' 'bée, ĩmi rikí ngoó mávé tā
 sī ku, ĩmi ngokí ĩmi áyu, āzini ĩmi
 ngokí ĩmivé anjīná rī pi. 29 Sā āzi

ĩzāngā vé ni ri ímú 'dī' 'dī, ĩmi ímú
 'yo, 'Tākíri rī adri ũkú úndó rú
 anjī tī' 'bá kuyé rī pi vé ni, āzini
 ũkú anjī undru' 'bá bā sī kuyé rī pi
 vé ni.’ 30 Kúru

“ 'kōpi ímú 'yo írá rī pi ní, “Īmi
 'dékí 'bá drīgélé!”

āzini kōpi 'yo ānga rī pi ní,
 “Īmi 'dékí 'bá drīgélé!” ’

31 Ā'diātāsīyā 'bá rī pi dō ri tā ũnjī
 'o 'dīni, ĩsúzú peṭi rī drī úbūrú, S
 peṭi rī 'wi dō gí, tā ngóni ri ímú 'i
 nga nī?”

32 Āgō urukō 'bée ĩrī ũgú' 'bá rú
 ni pi, ĩ ri kōpi jī mu ú'dī Yēsū be
 trú. 33 Kōpi ká mužú caá āngū ĩ
 ní zījī Drī Kólōmgbó rī gé 'dālé,
 kōpi ní Yēsū ri gbāzú peṭi alam-
 baku sīgé. Kōpi ní kpá ũgú' 'bá ĩrī
 'dā' 'bée vé āzi gbāzú Yēsū ē drī
 ẽndépi gélésīla, āzi rī gbāzú ĩri ē
 drī jījī gélésīla. 34 Yēsū ní 'yozú
 kīnī, “Má Ẹṭepi, 'i trū kōpi rá,
 ā'diātāsīyā kōpi nīkí tā ĩ ní 'oó rī
 kuyé.” Āngáráwá rī pi 'i 'dúkí Yēsū
 vé bōngó 'beé jéké sī, kōpi awakí
 ĩ āsámvú gé sī.

35 'Bá bītrīká tukí pá, rikí tā
 'dīri ndree. Yāhūdī ambugu rī
 pi rikí Yēsū ri guú kīnī, “Ídrí ĩni
 'bá urukō rá píri, ĩri dō Kúrísítō
 Múngú ní ĩpéé rī 'i, ídrí 'i ngúlúpí
 ku āsī?”

36 Āngáráwá rī pi gukí ĩri sī,
 kōpi íjīkí vinyō údrápi gí ni sēé ĩri
 ní. 37 Kōpi ní 'yozú kīnī, “Mi dō
 'bāgú Yāhūdī rī pi vé rī, 'i pa mī
 ngúlúpí.”

38 Sīkí peṭi alambaku ĩ ní Yēsū
 ri gbāzú rī drīlégá 'dīni, “DĪRĪ
 'BĀGÚ YĀHŪDĪ RĪ PI VÉ RĪ.”

39 Ūgú' 'bá ālu ĩ ní gbāá Yēsū be
 trú rī ide Yēsū ri kīnī, “Mi dō
 Kúrísítō 'i, 'i pa mi, 'i pa 'bā ĩndī!”

23:30 23:30 Ōsēyā 10:8 S 23:31 23:31 Peṭi ú'būrú rī: Peṭi ú'būrú rī vé íffí, 'bá ũnjīkányā
 ákó ni. Peṭi ā'wí rī vé íffí, 'bá ũnjīkányā 'oópi ní. 'Bá rī pi 'okí dō tā ũnjī Yēsū ũnjīkányā ákó
 rí ní, kōpi tā ũnjī 'o 'bá Yērūsālēmā gá ũnjīkányā 'o' 'bá ambamba rī pi ní agá rá.

40 Ʋgũ'ba āzi rĩ ní trezú ógũpi drĩgé kĩnĩ, “Í ru Múngú ri ku, ʃsúzu mí ílókò drãdrã, sũ ʃrivé rĩ tĩnĩ?” 41 Tã ĩ ní 'bã ʃrĩñãzũ rĩ, ʃri pĩrĩ, ã'ðiãtãsiyã ĩ ri 'bã ʃrĩñã ùnjĩkãnyã 'bã ní 'oó rĩ sĩ. 'Bo ágó 'dĩri 'o tã ùnjĩ ãlunãni kuyé.”

42 Kúru ʃri ní 'yozú kĩnĩ, “Yésũ, 'í ca dõ mívé málũngã ruḡ gĩ, mí ʃsũ mã tã be.”

43 Yésũ ní újãzú ʃri ní kĩnĩ, “Ádarú á 'yo mí ní 'dĩni, ãndrũ sĩ, 'bã mu adri mí be trũ 'bũ gé 'dãlé.”

Yésũ vé drãngará

(Mátayo 27:45-56; Mārãkõ 15:33-41; Yũwãñĩ 19:28-30)

44 Kã muḡ adrii ʃtũ ngbĩngbi gé 'dĩgé, ãngũ rĩ bĩ nĩ kuú cĩcĩ ãngũ 'dãri agã, ãngũ rĩ nĩ caá sã na ùndrẽná vé rĩ gé. 45 Sã 'dãri gé, ʃtũ rĩ gõ kaá kuyé. Bõngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a eʃizũ rĩ* ãsĩ 'í 'a ʃrĩ. 46 Yésũ ní Ɛtẽpi ri zizũ ʃ'dũkõ be urũ 'dãã kĩnĩ, “Má Ɛtẽpi, á ku mávé ʃndrĩ kuú mĩ drĩ ágélé gã.” Kã muḡ 'yoó 'dĩni, ʃrivé ʃdri ní fũzũ.

47 Ʋgalaku ãngaráwã rĩ pi vé rĩ kã tã 'i ngaápi 'dĩri ndreé, ʃngú Múngú ri rá, ʃri ní 'yozú kĩnĩ, “Ádarú ágó nõri tã be pĩrĩ.” 48 'Bã bĩtrĩká ʃmũ'ba Yésũ vé gbãngará pẽtĩ alambaku sĩgé rĩ ndre'ba rĩ pi kã muḡ tã 'i ngaápi 'dĩri ndreé, ʃzãngã nõ kõpi é eʃĩ ambamba, kõpi ní 'dezú mvizũ 'bẽtĩ. 49 'Bo 'bã Yésũ ri nĩ'ba rá rĩ pi, ʃkũ ʃngã'ba Gãlĩlãyã gã ʃmũ'ba vũdrĩ ni gé sĩ rĩ pi be, tukĩ pá kuú rãrá rú, tẽkĩ riĩ tã 'dĩri ndreé.

Yésũ vé ʃngará

(Mátayo 27:57-61; Mārãkõ 15:42-47; Yũwãñĩ 19:38-42)

* 23:45 23:45 Bõngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a eʃizũ rĩ: Bõngó 'dĩri eʃikĩ Vürã Uleterẽ rĩ pi ãsãmvũ Vürã Uleteretere rĩ be rĩ ãnĩ. Átalágũ ãmbũgũ rĩ 'yẽná aga fi bõngó rĩ agãsĩ Vürã Uleteretere rĩ agã 'dãã nĩ, ã'ðiãtãsiyã Múngú ri adri Vürã Uleteretere ʃĩpi põwũpõwũ rĩ agã 'dãã. 'Í lã Lẽvĩʃtĩkã 16; Mátayo 27:51; Mārãkõ 15:38; Lúkã 23:45; Èbérẽ 6:19-20; Èbérẽ 9:1-7.

* 24:2 24:2 Gũkĩ ʃrã rĩ 'bũ rĩ tĩ gé sĩ jẽlé gã gĩ: Yõsẽpã gũ ãndũrũ ʃrã 'bãã 'bũ rĩ tĩ gé cí. 'Í lã Mārãkõ 15:46.

50 Ágõ āzi rũ ni Yõsẽpã 'i, ágõ rĩ 'bã ri'ba Yãhũdĩ rĩ pi vé tã lĩ'ba rĩ pi vé ãzi, ʃri 'bã múké, tã be pĩrĩ. 51 Ágõ rĩ ã'yĩ tã 'i ógũpi rĩ'ba Yãhũdĩ rĩ pi vé tã lĩ'ba rĩ pi ní riĩ ʃsũũ, ãzini kõpi ní riĩ 'oó Yésũ ã tã sĩ rĩ kuyé. Ágõ rĩ ʃbĩ ʃmũ kũrũ Ārĩmãtãyõ vé rĩ gélesĩla, kũrũ 'dĩri ãngũ Yũdãyã vé rĩ agã, ágõ rĩ ri málũngã Múngú vé rĩ vé ʃcãngará ùtẽé. 52 Yõsẽpã ní muḡ Pĩlátõ vũgã 'dãã, ʃri ní Yésũ vé ãvũ ã tã zizũ Pĩlátõ tĩ gé. 53 Kúru Yõsẽpã ní ãvũ rĩ 'í'dũzũ vũgã nõó, ʃri ní ʃmũlũzũ bõngó múké ni sĩ, ʃri ní jizũ 'bãzũ 'bũ agã 'dãã, 'bũ rĩ gaki lũũ ʃrã rũ'ba gã, ãvũ 'bãzũ ãnĩ, 'bo 'bã ãzi 'bã drĩ ãvũ 'a ni gé 'dãlé kuyé. 54 Ʋ'dũ 'dãri 'bã rĩ pi ní rizũ eʃĩ ngazũ ĩ útũzũ cazũ ʃ'dũ Sãbatã vé rĩ gé rĩ. Ʋtũ rĩ kãdõ 'deé, ʃ'dũ Sãbatã vé rĩ kúru 'í dó.

55 Ʋkũ ãndũrũ ʃngã'ba ãngũ Gãlĩlãyã vé rĩ gé, Yésũ ã vũdrĩ ʃbĩ'ba rĩ pi 'dekĩ muḡ Yõsẽpã ã vũdrĩ gé sĩ, kõpi cakĩ 'bũ rĩ gé 'dãlé, kõpi ndrekĩ ãvũ rĩ vé 'bãngará 'bũ agã 'dãlé rĩ ĩ mĩ sĩ rá. 56 Kúru kõpi ní mvizũ gõzũ 'bẽtĩ, kõpi ní ʃdu ngũũpi ndrĩdrĩ ni á'dizũ. 'Bo kõpi ní uvuzũ ʃ'dũ Sãbatã vé rĩ gé, sũ tãĩmbĩ Mõsẽ vé rĩ ní lãé rĩ tĩnĩ.

24

Yésũ vé ʃngãngará drãngará gálẽsĩla rĩ

(Mátayo 28:1-10; Mārãkõ 16:1-8; Yũwãñĩ 20:1-10)

1 Yĩngã sĩ ʃ'bũtĩ kũñkũñĩ, ʃkũ 'dĩ'bée ní ʃdu ĩ ní á'dĩ ngũũpi ndrĩndrĩ rĩ 'dũzũ, kõpi ní 'dezũ muḡ 'bũrẽdrĩ gé 'dãã. 2 Kõpi cakĩ ʃsũ gũkĩ ʃrã rĩ 'bũ rĩ tĩ gé sĩ jẽlé gã

gí.*³ Kòpi kã fií 'bù rĩ agá 'dälé, kòpi ìşúki Úpí Yésù vé ävũ kuyé.⁴ Kòpi è drĩ ábá tã 'dĩri sĩ céré céré, koro ägõ ìrĩ pi ní ìndrézú pá tuzú kòpi ä gārã gá, kòpivé böngó ðĩ imvesírĩlí. ⁵ Urĩ ìmvú ùkú 'dĩ'bée agaá rá, kòpi ní òvũzú ì drĩ úsúzá vúgá, ägõ 'dĩ'bée ní 'yozú kìnĩ, “Ngá ìmi ní rizú 'bá ìdri rú rĩ ndázú 'bá ùdrã 'bá gí rĩ pi äsámvú gé sĩ rĩ ä'di? ⁶ Yésù ri nõgõ 'dääyo, íngá drãngará gálésila gí! Ìmi ùşúki tã ìri ní lüü ìmi ní ìşúzá äküdë ìmi drĩ ängü Gäliláyã vé rĩ gé 'dãri, kìnĩ, ⁷ 'Ma 'Bá Mvã 'i, ì ìmú ma sã 'bá ùnjikãnyã 'o'bã rĩ pi drĩgé, kòpi ma gbã peṭi alambaku sígé, ú'dú na ni gé, ma gõ íngá ìdri rú ùzi.’ ” ⁸ Kúru kòpi ní tã ìri ní òṽ 'yoó 'dãri ígázú.

⁹ Kòpi kã ìfũú 'bù rĩ agásĩ, kòpi ní muzú tã 'dĩri ùlüzú Yésù vé 'bá áyúäyũ müdrĩ drĩ ni älu rĩ pi ní, äzini 'bá urukõ Yésù ä pámvú ùbĩ'bã rĩ pi ní. ¹⁰ Ùkú tã rĩ ùlũ'bã Yésù vé 'bá áyúäyũ rĩ pi ní rĩ, kòpivé rú Mãriyã Mägädëlenã 'i, Jüwãnã 'i, Mãriyã Yökóbũ èndrëpi 'i, ùkú urukõ'bée be. ¹¹ 'Bo kòpi è'yĩkĩ ùkú 'dĩ'bée vé tã kuyé, ä'diätäsiyã tã ùkú 'dĩ'bée ní ùlũú 'dĩri ìndré kòpi vúgá 'dälé tã íffĩ äkó ni. ¹² Pétëro ní njuzú muzú 'bùrëdrĩ gé 'dälé, ìri ní òvũzú 'bù rĩ ä 'a ndrezú, ndre 'yëṇã böngó ì ní ävũ rĩ ìmülüzú äni rĩ áyu, ìri ní mvizú gõzú 'bëṭi, drĩ ni ábá céré céré tã 'i 'oópi 'dĩri sĩ.

Yésù 'i'da 'i ívé 'bã 'i pámvú ùbĩ'bã ìrĩ ni pi èndrëṭi gé (Märákõ 16:12-13)

¹³ Ú'dú älu älu 'dãri sĩ, Yésù vé 'bã ìri ä pámvú ùbĩ'bã ìrĩ ni pi rikí müyú gúrú ì ní zĩ Émáwũ rĩ gé 'dälé, gúrú rĩ íngázú Yërusälémã gá 'dãgá, vũ caá máyĩlĩ† ézĩrĩ. ¹⁴ Kòpi kã rií müyú, kòpi rikí átã

ì äsámvú gé sĩ tã ì nga'bã rĩ pi sĩ. ¹⁵ Kòpi kã rií átã ì äsámvú gé sĩ tã ì nga'bã 'dĩ'bée sĩ, koro Yésù ní ìmüzú fizú kòpi äsámvú gé, kòpi ní rizú muzú trú. ¹⁶ 'Bo Múngú sã kòpi nĩkĩ ìri ámá kuyé.

¹⁷ Yésù ní kòpi zizú kìnĩ, “Ìmi kã rií ìmú lëṭi gé 'dĩgé, ngá ìmi ní rizú átázú äni rĩ ä'di?”

Koro kòpi ní pá tuzú, kòpi èndrëṭi adri kú ìzãngã sĩ. ¹⁸ 'Bã ìrĩ 'dĩ'bée äsámvú gé, Këlëyõpã ní Yésù ri zizú kìnĩ, “Mí ìmú drĩ ùmú rú Yërusälémã gá nõgõ, 'i nĩ tã ì nga'bã ú'dú 'dĩ'bée agaá rĩ pi kuyé?”

¹⁹ Yésù ní kòpi zizú kìnĩ, “Ngá rĩ ä'di ä tã?”

Kòpi ní újázú kìnĩ, “Ngá rĩ tã 'i ngaápi Yésù Nãzëretãgú rĩ ä rú'bã gá rĩ. Ìri nëbĩ, ìri ängü ìmbá ùkpõ be, äzini ìri tã 'o ùkpõ be Múngú èndrëṭi gé, äzini 'bã rĩ pi èndrëṭi gé. ²⁰ 'Bo atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bávë 'bã abugu rĩ pi be, kòpi rukĩ ìri jĩ müzú gávãnä èndrëṭi gé, ä lì ìrivé tã, ä 'dĩkĩ rĩ ìri drãã rá, kúru ì ní ìri gbãzú peṭi alambaku sígé. ²¹ 'Bo 'bã 'bãkĩ kõdõ ándúru éşĩ céré drĩ ni gé, 'bã ùşúki ìri ìmú 'bã Ìsërelë vé rĩ pi pa nĩ. Tã 'dĩri 'o 'i 'du nóni caá ú'dú na. ²² Tã rĩ äzi 'dĩ, 'bávë ùkú urukõ'bée ùlũkĩ 'bã ní tã äzi, 'bã äyãkĩ tã rĩ sĩ rá. Kòpi kpukĩ té müyú 'bùrëdrĩ gé 'dãá ù'bütĩ künĩkünĩ, ²³ 'bo kòpi ìşúki ävũ Yésù vé rĩ kuyé. Kòpi ìmúkĩ ùlũú 'bã ní kìnĩ, ì ndrekĩ ìndrĩlíkĩ mälâyĩkã rĩ pi vé ni, mälâyĩkã rĩ pi kìnĩ, Yésù ri ìdri rú. ²⁴ Kúru 'bã õgũpi urukõ 'dekĩ müyú 'bùrëdrĩ gé 'dälé, kòpi cakĩ tã rĩ ìşú sũ ùkú rĩ pi ní ùlũú ì ní rĩ tĩni, 'bo kòpi ìşúki Yésù ri ndreé ìdri rú kuyé.”

²⁵ Kúru Yésù ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, “Ìmi azakaza rú, ngá ìmi ní tã nëbĩ rĩ pi ní sĩ rĩ è'yĩzú

† 24:13 24:13 Máyĩlĩ: 'Bã ri ícõ èṭi tu ca máyĩlĩ na sã älu agá.

mbëlëñá ku rĩ ã'di? ²⁶ Īmi nĩkĩ 'yozú kīnī, dīdrī ni, Kúrísitō ri ĩzāngā nya, ĩ ĩbī ĩri ĩngú ndō 'dīni kuyé?" ²⁷ Yēsũ ní 'dózu tā ĩ ní sī Búkū Múngú vé rĩ agá 'i tā sī rĩ ũlūzú kōpi ní, 'dó tā Mósē ní sī rĩ pi ũlū, cīngbá cazú tā nēbī rĩ pi ní sī rĩ gé.

²⁸ 'Bá 'dī'bée kã 'bãá caá ĩnyīñá gúrú ĩ ní lēzú mužú rĩ gé, Yēsũ 'o 'i sũ 'bá lēpi agaapi mužipi dīdrī ni tīni. ²⁹ 'Bo kōpi ní Yēsũ ri mázú dīrī ĩrī sī kīnī, "Mí adri 'bá be nōgō, ũtū rĩ 'de gí." Kúru ĩri ní 'dezú mužú 'bá 'dī'bée vé āngá 'dãá.

³⁰ Kōpi kã úri ĩnyá nyangará gá, Yēsũ ní pánga 'dúzu, ĩri ní ōwō'difō sēzú Múngú ní, ĩri ní pánga rĩ āndīzú, ĩri ní sēzú kōpi ní. ³¹ Koro kōpi ā úmī ní 'i zīzú, kōpi ní Yēsũ ri amázú. Yēsũ ní āvīzú kōpi āsámvú gé sī 'dīisī rá. ³² Kōpi ní ĩ uzīzú ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Yēsũ kã rií átá 'bá be lētī gé 'dīgē, kã rií tā Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ ũlū 'bá ní, tā 'dīri úló nyo 'bá ēsī kuyé?"

³³ Kōpi ní ĩ újázú gōzú mužú Yērūsālēmā gá 'dālē, kōpi ĩsúkī Yēsũ vé 'bá áyúáyū mužrī dīrī ni ālu rĩ pi 'bá adri'bá kōpi be trū rĩ pi be úmúkī ĩ kú vūrā ālu gé. ³⁴ 'Bá ĩ úmú'bá rĩ pi ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Tā rĩ tā áda! Úpī íngá gōó idri rú drāngará gálésīla gí. 'I'da 'i Sīmonā Pētēro ēndrētī gé rá." ³⁵ Kúru 'bá ĩrī ímú'bá Ēmáwū gélésīla rĩ pi ní tā 'i ngaapi lētī gé 'dālē ri ũlūzú 'bá ĩ úmú'bá rĩ pi ní, āzini kōpi ní tá Yēsũ ní pánga āndīzú, kōpi ní ĩri nīzú amázú rĩ ũlūzú.

Yēsũ 'i'da 'i ívé 'bá 'i pámvú ũbī'bá rĩ pi ēndrētī gé

(Mátáyo 28:16-20; Mārákō 16:14-18; Yūwānī 20:19-23; Ēzī 1:6-8)

³⁶ Yēsũ vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá ĩrī rĩ pi kã rií átá tā 'i ngaapi 'dīri

sī, Yēsũ ní 'i 'dazú kōpi āsámvú gé, ĩri ní kōpi ní mōdō sēzú kīnī, "Tākīri ā adri ĩmi be."

³⁷ Ūrī ĩmvú kōpi, kōpi ē ēsī wa rá, kōpi rikī ũsūú kīnī, ngá ĩ ní ndrēé rĩ ĩndrī. ³⁸ Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ngá ĩmi ní adrizú ūrī sī rĩ ã'di? Mávē íngāngará gōzú idri rú rĩ vé tā fi ĩmi drīgē ku āsī?" ³⁹ Īmi ndrekī má dīrī ágélé, āzini má pá úgóró. 'Bá rĩ ma 'i! Īmi úlóki má rú'bá, āzini ĩmi ndrekī ma, ĩndrī ri rú'bá ākó, āzini fā ākó, 'bo ĩmi ní ndrēé rá rĩ tīni, ma rú'bá be."

⁴⁰ Yēsũ kã tā rĩ átá kōpi ní 'dīni, ĩri ní 'i dīrī ágélé 'dazú, āzini 'i pá úgóró 'dazú kōpi ní. ⁴¹ Kōpi ā'yīkī tā 'dīri ālujāni kuyé, ā'diātāsīyā āyīkō fu kōpi, āzini kōpi āyākī tā 'dīri sī rá. Kúru Yēsũ ní kōpi zīzú kīnī, "Ngá nyanya ĩmi vúgá 'dīlé anigé?" ⁴² Kōpi ní 'i'bī ĩ ní á'dí gí ni 'dúzu sēzú ĩri ní. ⁴³ ĩri ní 'i'bī rĩ 'é'yīzú nyazú kōpi ēndrētī gé 'dīgē.

⁴⁴ Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Ándúrú má ní adrizú ĩmi be trū rĩ gé, má ũlū ĩmi ní tā rĩ rá. Má kīnī, tā ĩ ní ándúrú sīi má tā sī búkū Mósē ní sīi rĩ pi agá, búkū nēbī rĩ pi ní sīi rĩ pi agá, āzini búkū Sāwumā vé rĩ agá rĩ, ĩri 'i nga fū tī ni gé rá."

⁴⁵ Kúru ĩri ní kōpi ā úmī zīzú, kōpi ā nĩkī rī tā Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ ānī. ⁴⁶ ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Síkī Búkū Múngú vé rĩ agá kīnī, Kúrísitō ri úmvúlēsī ímú ĩzāngā nya, ĩri drā, ú'dú na ni gé, ĩri ímú íngá gō idri rú ũzi, ⁴⁷ tā 'i ngaapi rú'bá ni gé 'dīri sī, ĩ ímú ú'dúkō ēsī újázú rĩ ũlū, āzini tā āngū trūzú ũnjīkānyā agásī rĩ ũlū āngū rĩ pi agásī céré, ĩ 'dó ũlū Yērūsālēmā gá. ⁴⁸ ĩmi ndrekī tā 'dī'bée ĩmī mī sī rá, lē ĩmi ũlúkī 'bá urukō'bée ní. ⁴⁹ Ma ímú ngá

má Ẹtẹ̀pì ní ẹ̀zìí rī† ìpě ìmi ní rá,
'bo ìmi adrikí kūrú rī agá 'dǐgé
cìngbá ì ní ímúzá ùkpò íngápi
'bù gélésì rī sèzú ìmi ní rī gé.”

*Yèsù vé ngangára mọ̀zú 'bù gé
rī*

(Mārákō 16:19-20; Ẹ̀zì 1:9-11)

⁵⁰ Yèsù kã ívé 'bá 'í pámvú
ũbì'bá rī pi ẽ drī koó mọ̀zú
Bètēniyã gá 'dǎlé, ìri ní 'í drī
íngazú uru, ìri ní tǎkírì 'bǎzú kòpi
drǐgé. ⁵¹ Kã ríí tǎkírì rī 'bǎá kòpi
drǐgé, kúru ì ní ìri 'duzú mọ̀zú 'bù
gé 'dǎá, ìri ní kòpi kuzú. ⁵² Kúru
kòpi ní Yèsù ri ìnjǐzú. Kòpi ní ì
újázú mvizú gōzú Yẹ̀rúsǎlémã gá
'dǎlé ãyĩkō be ãmbúgú. ⁵³ Ẹ̀'dú
ãlu ãlu, kòpi rikí ẹ̀cì Jó Múngú vé
rī agá 'dǎá, ríí Múngú ri íngú.

† **24:49** 24:49 Ngá Múngú ní ẹ̀zìí rī: Ngá Múngú ní ẹ̀zìí lěé ìpěé rī, ìri Índrì Uleterè rī. Ìri ímú ùkpò sè 'bá rī pi ní ní. 'Í lǎ Ẹ̀zì 2:1-4.

**Ū'dúkó múké
Yūwánī
ní sī rī
Tã búkū rī vé rī ã
ũlũngará**

Yūwánī ri Yésū vé 'bá áyúâyū rī pi vé ógúpī. Sī búkū 'dīri Yāhúdī rī pi ē izā kozú, āzini 'bá Yésū ri ē'yī' 'bá gí rī pi ē izā kozú. Ūlū tā kárakarā Yésū ní 'oó áyāzú áyāyā rī pi rá, āzini ūlū tā Yésū ní ímbá rī pi rá, 'bo sī tā Yésū vé rī pi ã urukò' bée kuyé. Yūwánī lū kīnī, Yésū adri 'yéná 'bá áda kuyé, ĩri kpá Múngú 'i.

Búkū rī vé í'dóngará i'da kīnī, Yésū ri Ū'dúkó Múngú vé ni 'bá rī pi ní, ĩrivé drāngará, ĩri rōbōŋò 'bá rī pi vé ūnjikānyā ūjīpi ni. Yésū ri Māsīyā nēbī rī pi ní tā ni ūlū búkū Múngú vé Ūndī Ūku rī ruzú rī agá 'yoó kīnī, ĩri ímú rá rī 'i. Cápītā 13-17 agá, Yūwánī ūlū tā Yésū ní ívé 'bá 'í pámvú ūbī' 'bá rī pi lēzú rī, āzini ūlū tā ĩri ní kōpi ē ēsī ūmīzú ūndrēná 'dāri sī ĩsú ākūdē rukí drī ĩri kuyé rī. Búkū rī vé ūdū gé, ūlū tā ĩ ní lī Yésū drīgé rī vé tā, ĩrivé gbāngará pētī alambaku sígé rī vé tā, ĩrivé íngángará gōó ĩdri rú drāngará gálésī rī vé tā, āzini ĩri ní 'i 'dazú ívé 'bá 'í pámvú ūbī' 'bá rī pi ęndrētī gé vú be kárakarā rī vé tā.

Ū'dúkó ĩdri sēpi rī

¹ Í'dóngará gá 'dāá ĩ ní drī 'bū pi gbizú vū be kuyé rī gé, ĩsú Ū'dúkó rī ĩnógósí anigé. Ū'dúkó rī ri adrii Múngú be trū, Ū'dúkó rī Múngú 'i. ² Í'dóngará gá 'dāá, Ū'dúkó rī ri adrii Múngú be trū.

³ Ngá ārēvú céré údéki ūkpō ĩrivé rī sī, ngá āzi ĩ ní údé ĩri ākó

ni 'dāáyo. ⁴ Ngá ĩ ní údé rī pi ārēvú céré ĩsúkí ívé ĩdri íngázú ĩri vúgá, ĩdri ĩrivé 'dīri, ĩri ka 'bá ālu ālu drīgé ūtúná rú. ⁵ Ūtúná rī ĩngbērē āngū niipi cīcī rī kú uletere, āngū niipi cīcī 'dīri ícó ūtúná āngū ĩngbērēēpi uletere 'dīri ugaá ku.

⁶ Múngú ĩpē ágó āzi, rú ni Yūwánī* 'i. ⁷ Yūwánī ímú ūtúná rī vé tā ūlūú, 'bá ālu ālu ē ē'yīkí rī ĩri. ⁸ Yūwánī adri ūtúná āngū ĩngbērēēpi uletere rī 'i kuyé, Yūwánī ímú ívé rī 'yéná ūtúná āngū ĩngbērēēpi uletere rī vé tā ūlūú. ⁹ Ūtúná áda āngū ĩngbērēēpi uletere 'bá rī pi drīgé céré rī ri ímú 'bá rī pi vúgá vū drīgé nōó.

¹⁰ Ū'dúkó rī ri adrii 'bá rī pi āsámvú gé vū drīgé nōgó, údéki ngá rī pi ārēvú céré vū drīgé nōgó ūkpō ĩrivé rī sī, 'bo 'bá vū drīgé rī pi níki ĩri áma kuyé. ¹¹ Ū'dúkó rī ímú nyōókú drīgé nōgó, 'bo é'dípáa Yāhúdī rī pi é'yīkí ĩri kuyé. ¹² 'Bo 'bá ĩri é'yī' 'bá rá rī pi, sē kōpi ní drīlé múké adrizú anji Múngú vé ni pi rú. ¹³ Kōpivé ícángará anji Múngú vé ni pi rú 'dīri, adri 'yozú kīnī, yīkī 'bá áda vé ni sī kuyé, ĩri yīkī Múngú vé ni sī.

¹⁴ Ū'dúkó rī újá 'i ícá 'bá áda rú, ri adrii 'bá āsámvú gé nōgó, 'bá ndrekí íngúngará ĩ ní ĩri íngúzú rī rá, 'bá ndrekí Ētēpi vé Mvá ālukútaná rī vé íngúngará ĩ ní ĩri íngúzú rī rá. Ēsī múké, āzini tā áda ĩrivé rī, íbī íngá Ētēpi vúgálésīla, ícá kuú 'bá āsámvú gé vūgá nōgónō.

¹⁵ Yūwánī átá ĩrivé tā ū'dúkó be uru 'dāá kīnī, "Bá má ní tā ni ūlūú kīnī, ĩri ímú 'dīi' dī rī, ĩri adriipi 'dī! ĩrivé āmbūgū ndē mávé rī rá, ā'diātāsīyā ĩ ní drī ma tizú kuyé rī gé, ĩri ótú anigé." ¹⁶ ĩrivé ēsī ní adrii múké rī sī, sē 'bá ĩsúkí tākiri

* 1:6 1:6 Yūwánī: Yūwánī 'dīri bātízímū sēpi rī.

mụzú dīi dīi. 17 Múngú ẹzi tǎimbị rĩ Mósē† ní, 'bo sē ẹsị múké rĩ, ǎzini tǎ áda rĩ Yēsū Kúrísitō ní nĩ. † 18 'Bá ǎzi ndre Múngú ri ǎlunǎni kuyé. Ádarú ǎrivé Mvǎ ǎlukútaǎá adriipi Múngú 'i, adriipi ǎnyinǎǎá 'í Ẹtẹpi ǎ gǎrǎ gǎ rĩ, i'da 'bá ní ọsũkǎ Múngú vé rĩ nĩ.

Yüwání Bǎtizímũ sẹpi rĩ átá Yēsū vé tǎ

(*Mǎtáyo 3:1-12; Mǎrǎkō 1:1-8; Lúkǎ 3:15-17*)

19 Ambugu Yǎhúdĩ rĩ pi vé adri'bá kǎrú Yērúsǎlémǎ vé rĩ agǎ rĩ pi pẹkí atala rĩ pi, § Lẹvĩ* ri 'bá ẹzi nga 'bá Jó Múngú vé rĩ agǎ rĩ pi be muú Yüwání ri ziji kǎnĩ, "Mi ǎ'di 'i?" 20 Yüwání 'yo kọpi ní uletere kǎnĩ, "Má adri Kúrísitō 'i ku."

21 Kọpi ní ǎri zizú, "Mi dí ǎ'di 'i? Mí Ẹlǎyǎ† 'i?"

Kǎnĩ, "Kuyé, má adri Ẹlǎyǎ 'i ku."

Kọpi ní gōzú ǎri zizú, "Mi nẹbĩ rĩ† 'i?"

Kǎnĩ, "Kuyé."

22 Kọpi ní 'yozú kǎnĩ, "Mi ǎ'di 'i? 'Í lǎ 'bá ní, 'bǎ jǎkí rĩ tǎ mí ní újǎ rĩ muú ǎlǎúú 'bá 'bǎ ipẹ'bá rĩ pi ní. 'Í lǎ 'bá ní, mí ngúlúpí, mí ǎ'di 'i?"

23 Yüwání ní tǎ rĩ újǎzú sũ ọtú nẹbĩ§ Ẫsǎyǎ ní 'yoó rĩ tǎnĩ kǎnĩ, "Ma ỳ'dụkọ riipi ọ'ụpi ǎngũ ǎ'wí cǎnyǎfǎ rú rĩ agǎ 'dǎǎ 'yoópi, Ẫmi údékí lẹti Úpí ní, Ẫmi útúkí lẹti ǎrivé rĩ ǎ adri piri rĩ 'i!"

24 Fǎrúsĩ* ǎ ní pẹe rĩ pi ní 25 Yüwání ri zizú kǎnĩ, "Mí adri dō Kúrísitō 'i kuyé, dōku Ẹlǎyǎ 'i kuyé, dōku nẹbĩ kuyé piri, mí ǎsũ ǎkpō rizú bǎtizímũ† sẹzú 'dĩri ǎ'di vúgǎ?"

26 Yüwání ní újǎzú kọpi ní kǎnĩ, "Ma ri yĩ ǎyú bǎtizímũ sẹzú ǎnĩ 'bá rĩ pi ní, 'bo 'bá ǎzi Ẫmi ǎsǎmvú gé 'dígé 'dĩ, Ẫmi nĩkí drĩ ǎri kuyé. 27 ǎri imú tǎ rĩ ǎlǎ má vǎdrĩ gé, 'bo ǎrivé ǎmbügũ ndé mávé rĩ rá. Má ǎcǎ ǎrivé ngǎ pá gǎ rĩ vé bǎǎ ọyụú bǎ ku."

28 Tǎ 'dĩri Yüwání pi rikí átá Bětēnǎyǎ gǎ, yĩ ǎmbügú dīpi dīdī Yǎridénĩ vé wọkọ ọtú ní ifüngǎrá gǎlėsǎla rĩ gé, ǎsũ ǎküdē Yüwání ri bǎtizímũ sē.

Yēsū ri Kǎbĩlō Mvǎ Múngú vé ni

29 Kǎ muú adrii drũ 'dĩni, Yüwání ndre Yēsū ri imú 'í vúgǎlé

† **1:17** 1:17 Mósē: Yōsépǎ kǎ drǎǎ gí, 'bǎgú Ẹjẹpétō vé rĩ 'bǎ ǎnǎ Ẫsērélé vé rĩ pi ẹzi ngǎǎ tǎgẹrĩ rú caǎ ǎlĩ mǎdǎrũlũ sũ (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ipẹzú imúzú ǎnǎ Ẫsērélé vé rĩ pi pazú adringǎrá tǎgẹrĩ rú rĩ agǎsĩ. Múngú sē tǎimbị rĩ Mósē ní, ǎ lǎ ǎnǎ Ẫsērélé vé rĩ pi ní, sẹzú ǎ ní tǎimbị rĩ zizú tǎimbị Mósē vé ni ǎnĩ. Tǎkí Mósē ri ǎsũ ǎküdē ǎlĩ rĩ ca ẹlǎfũ ǎlu mǎdǎrũlũ sũ (1,400), ǎsũ ǎküdē tǎkí drĩ Yēsū ri kuyé. 'Í lǎ Wǎngǎrá 2-24. † **1:17** 1:17 Yēsū Kúrísitō: Rũ Yēsū 'dĩri vé ifǎfĩ, Múngú ri 'bǎ paǎpi rĩ. Kúrísitō ri 'bá ǎ ní ǎdu dǎǎ drĩ ni gé rĩ, lǎzú kǎnĩ Múngú ipẹ ǎri adrii 'bǎgú rú. Ẹbéré tǎ sĩ Kúrísitō ri ǎ zĩ Mǎsiyǎ. 'Í lǎ Yüwání 1:41.

§ **1:19** 1:19 Atala rĩ pi: 'Bá Ẫsērélé vé rĩ pi ǎsǎmvú gé, 'yǎǎ átalǎgú ri rọbọṅ zǎ Jó Múngú vé rĩ agǎ 'dǎǎ nĩ. Atala rĩ pi ri ifũ úyú Lẹvĩ vé rĩ agǎ. * **1:19** 1:19 Lẹvĩ: Atala Ẫsērélé rĩ pi

vé rĩ ǎrẹvú céré ǎbikí ifũú úyú Lẹvĩ vé rĩ agǎ. † **1:21** 1:21 Ẹlǎyǎ: Ẹlǎyǎ ri nẹbĩ, Múngú 'du ǎri muú 'bũ gé idri rú, drǎ kuyé. Tǎkí ǎri ǎküdē ǎlĩ rĩ ca mǎdǎrũlũ úrómĩ (900), ǎsũ ǎküdē tǎkí drĩ Yēsū ri kuyé. 'Í lǎ 1 'Bǎgú 17-21; 2 'Bǎgú 1-3. † **1:21** 1:21 Nẹbĩ rĩ: Kọpi rikí átá nẹbĩ Mósē ní 'yoó rĩ imú rá rĩ vé tǎ sĩ. Nẹbĩ Mósē ní 'yoó 'dĩri Yēsū 'i. 'Í lǎ Dětörönómē 18:15-18; Yüwání 6:14; Ẹzi 3:22-23; Ẹzi 7:37.

§ **1:23** 1:23 Nẹbĩ: Múngú ri ivé tǎ átá nẹbĩ rĩ pi ní, kọpi kúru ǎrivé ỳ'dụkọ rĩ ǎlǎ 'bá rĩ pi ní. **1:23** 1:23 Ẫsǎyǎ 40:3 * **1:24** 1:24 Fǎrúsĩ: Fǎrúsĩ rĩ pi ngúlúmú Yǎhúdĩ rĩ pi vé tǎimbị Mósē vé rĩ rụ 'bá tǎtĩ rĩ pi. Kọpi 'dụkí ǎndrĩ rĩ pi vé tǎ, ǎzini mǎlǎyíkǎ rĩ pi vé tǎ 'bǎǎ tǎ ǎmbügú rú, kọpi ẹ'yǎkí rá 'yozú kǎnĩ, 'bá ǎdrǎ 'bá gí rĩ pi gō ingǎ idri rú rá. 'Í lǎ Ẹzi 23:8. † **1:25** 1:25 Bǎtizímũ: ǎ ri 'bá rĩ pi ní bǎtizímũ sē lǎzú kǎnĩ, kọpi

újǎkí ẹsĩ ivé ǎnjǎkǎnyǎ agǎsĩ gí, kọpi ẹ'yǎkí Múngú ri gí. † **1:29** 1:29 Kǎbĩlō Mvǎ: Múngú sē tǎimbị Mósē ní kǎnĩ, 'bá rĩ pi ǎ zǎkí kǎbĩlō Múngú ní rọbọṅ rú, ǎ trũkí ri kọpi ivé ǎnjǎkǎnyǎ agǎsĩ rá. Sē ǎ ní Yēsū ri zizú Kǎbĩlō Mvǎ Múngú vé ni ǎnĩ, ǎ'diǎtǎsiyǎ Múngú ipẹ ǎri imú drǎǎ 'bǎvé ǎnjǎkǎnyǎ újĩ. 'Í lǎ Wǎngǎrá 12:17-28; Mǎrǎkō 14:12; Lúkǎ 22:7; 1 Kórĩnĩtō 5:7; 1 Pětérō 1:19.

rú, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ī ndrekí drī ká, Kābīlō Mvā† Múngú vé ímúpi 'bá nyōókú drīgé rī pi vé ũnjikānyā ũjīpi rī, ĩri 'dā! 30 ĩri 'bá má ní átá tā ni sī, má ní 'yoó, “Bá āzi rī ímú má vúdřī gé vúlé 'dī'dī rī 'i, 'bo ĩrivé āmbūgū ndē mávé rī rá, ā'diātāsīyā ĩri ótú anigé ísú tīkí drī ma kuyé.’

31 Ándúru á nŕi ĩri kuyé. 'Bo tā má ní bātízīmū sēzú yī sī rī, Īsērelé rī pi ā nŕikí rí ĩri ānī bēsīnī.”

32 Yūwānī ní 'yozú kīnī, “Á ndre Índrī Uleterē rī ímú 'bū gé 'dāāsī sū āmámū tīnī, úrī ĩri drīgé. 33 Á nŕi kōdō áamá 'yoó 'bá rī ĩri 'i 'dīni kuyé, 'bo Múngú ma ĩpēēpi ímúpi bātízīmū sēēpi yī sī rī 'yo má ní kīnī, 'Mi ímú ndre Índrī Uleterē rī ímú úrī 'bá āzi drīgé, ĩri 'bá ímúpi bātízīmū sēēpi Índrī Uleterē rī sī rī 'i.’ 34 Á ndre ĩri má mī sī, á 'yo ĩmi ní, 'bá rī Múngú Mvōpī 'i.”

Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá drīdrī rī pi

35 Kā muų adrii drŕ 'dīni, Yūwānī pi tukí pá kuú ívé 'bá ĩrī 'i pámvú ũbī'bá rī pi be. 36 Yūwānī ká ndreé Yēsū rī aga muųú nī, ĩri ní 'yozú kīnī, “Ī ndrekí Kābīlō Mvā Múngú vé rī, ĩri 'dā!”

37 Yūwānī vé 'bá ĩrī ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ká tā 'dīri yī, kōpi 'dekí muų Yēsū ā vúdřī gé sī. 38 Yēsū ká 'i újā kōpi ndreé, ísú kōpi rī ímú 'i vúdřī gé sī, ĩri ní kōpi zízú kīnī, “Īmi lēkí ā'di?”

Kōpi ní újázú ĩri ní kīnī, “Rábī, mī rī adri ngūgá?” (Rábī rī Ēbērē tī sī, ífífí nī Īmbápi.)

39 ĩri ní újázú kōpi ní kīnī, “Īmi ímúkí vūrā má ní adrizú rī ndreé

ĩmī mī sī.” Kōpi ní kúru 'dezú muųú vūrā rī ndrezú ĩ mī sī, kōpi áwíkí adrii ú'dú 'dāri deų nŕi Yēsū be trŕ ālu vūrā ĩri ní adrizú rī gé 'dāá, ākūdē ũtŕ rī dī 'i caá sá su ũndrēnā vé rī gé gí.

40 'Bá ĩrī 'dī'bée āsámvu gé, āzi rī Šīmōnā Pétērō édrīpi Āndērēyā 'i, kōpi yīkí tā Yūwānī ní 'yoó rī nī, āzini kōpi 'dekí muų Yēsū ā vúdřī gé sī nī. 41 Āndērēyā ká 'i édrīpi Šīmōnā rī ísú, ĩri ní 'yozú 'i édrīpi ní kīnī, “'Bá ísúkí Māsiyā rī gí.” (Māsiyā vé ífífí Kúrisitō.) 42 ĩri ní kúru Šīmōnā rī jízú muųú Yēsú vúgá 'dāá.

Yēsū ní āngū ndrezú ĩri vú 'dāá kīnī, “Mī rŕ Šīmōnā 'i, mī Yūwānī ā mvá, 'bo ĩ nōni mī rŕ zī Kéfā.” (Rŕ Kéfā 'dīri Ārāmáyīkī tī sī, Gŕīkī tī sī Pétērō 'i.)*

Yēsū zī Pīlípŕ pi Nātānāyélē be

43 Kā muų adrii drŕ 'dīni, Yēsū ũsŕ 'i drīgé 'dāá, nga 'deé muųú āngū Gālílāyā vé rī gé. 'Dālē ca muų Pīlípŕ rī ísú, ĩri ní 'yozú Pīlípŕ ní kīnī, “Mī ímú má pámvú ũbī.”

44 Pīlípŕ íbī íngá kŕrŕ Bētēsāyídā gá, kŕrŕ Āndērēyā pi ní adrizú Pétērō be rī agá. 45 Pīlípŕ muų Nātānāyélē rī ísú, ĩri ní 'yozú Nātānāyélē ní kīnī, “'Bá ísúkí ágó Mósē ní tā ni sī bŕkŕ tāmbŕ vé rī agá, āzini nēbŕ rī pi† ní kpá tā ni sī rī gí. Ágó rī Yēsū Nāzērētāgŕ Yōsēpā mvōpī 'i.”

46 Nātānāyélē ní Pīlípŕ rī zízú kīnī, “Tā múké rī nyo ícō adri kŕrŕ Nāzērētā vé rī agá rá?”

Pīlípŕ ní újázú ĩri ní kīnī, “Mī ímú ndreé mī mī sī.”

47 Yēsū ká ndreé Nātānāyélē rī ímú 'i vúgá nōó, Yēsū ní 'yozú

§ 1:33 1:33 Índrī Uleterē rī: Índrī Uleterē rī Índrī Múngú vé ni. Bŕkŕ Múngú vé rī kīnī, Ētēpi rī Múngú 'i, ĩrivé mvá Yēsū rī Múngú 'i, āzini Índrī Uleterē rī Múngú 'i. Ētēpi rī, Mvōpī rī, āzini Índrī Uleterē rī, kōpi Múngú ālu. 'Í lā Yūwānī 1:1-18; Yūwānī 8:41-42; Ēzī 5:3-4. * 1:42

1:42 Rŕ Pétērō, āzini Kéfā 'dīri vé ífífí írā. † 1:45 1:45 Nēbŕ: Múngú rī ívé tā átā nēbŕ rī pi ní, kōpi kúru ĩrivé ú'dŕkō rī ũlŕ 'bá rī pi ní.

kĩnĩ, “Ísērélégú áda adriípi tā be piri rĩ, iri mi 'i, mi ũnjō ákó!”

⁴⁸ Nātānāyélē ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, “Í nĩ ma ngóni ngóni?”

Yēsũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Á ndre ándúrú mi peṭi figĩ vé rĩ ā ndúgé gé, ĩsúzú ákūdē Pílípũ zĩ drĩ mi kuyé.”

⁴⁹ Nātānāyélē ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Ímbápi, mi Mvá Múngú vé ni! Mi 'Bágú Ísērélē rĩ pi vé rĩ!”

⁵⁰ Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Mí ẹ'yĩ ma, tā má ní 'yoó mí ní á ndre mi peṭi figĩ vé rĩ ā ndúgé gé 'dāá rĩ sĩ? Mi ímú tā ambugu ambugu 'dĩri ndēepi rá ni pi ndre rá!” ⁵¹ Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Ma ĩmi ní tā áda lū, ĩmi ímú ndre 'bũ zĩ 'i kú mgbọ, mālāyikā Múngú vé rĩ pi† isĩ ímúzú 'bũ gé 'dāásĩ mâ rú'ba gá sĩ, kọpi gō tụ muzú 'bũ gé 'dāá mâ rú'ba gá sĩ, ma 'Bá Mvá 'i.”[‡]

2

Yēsũ újá yĩ ufuú vinyọ rú

¹ Kā muṣ caá ú'dú na ni gé, 'bāki ũmũ ọmúrúgọ muzú ni Kánā gá, āngũ Gālílāyā vé rĩ agá. Ūmũ rĩ gé 'dālē, Yēsũ ẹndrẹpi ri anigé.

² Zíkí Yēsũ pi muzú ívé 'bá 'i pámvú ũb'ba rĩ pi be ũmũ rĩ gé 'dālē ĩndi. ³ Vinyọ rĩ ká deḡ gí, Yēsũ ẹndrẹpi ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Vinyọ rĩ de gí.”

⁴ Yēsũ ní újázú ẹndrẹpi ní kĩnĩ, “Mí ícọ má ní tā 'dĩri lūlū ku, lókí mávé tā 'dụzú ngazú rĩ ícọ drĩ kuyé.”

⁵ Yēsũ ẹndrẹpi ní 'yozú átí'ba rĩ pi ní kĩnĩ, “Yēsũ lū dō ĩmi ní tā, ĩmi 'dukí ngaánga.”

⁶ Ū'bāki ũdrĩ áziyá kuú kọpi ā gārā gá, ũdrĩ 'dĩ'bee, Yāhúdĩ rĩ pi ri áyú ĩ pá ũjízú ānĩ, āzini ĩ drĩ

ũjízú ānĩ, sũ ĩvé mērē ní lēé rĩ tĩni. Ūdrĩ ālu rĩ, ĩ ícọ yĩ dā ca 'a ni gé jǒlónĩ ā 'a pūkú ĩrĩ, dōku pūkú na rá.

⁷ Yēsũ ní 'yozú átí'ba rĩ pi ní kĩnĩ, “Ími ukokí yĩ ũdāá ũdrĩ rĩ pi agásí tré tré.” Kuru kọpi ní yĩ rĩ ukozú ũdāzú ũdrĩ rĩ pi agásí tré tré.

⁸ Yēsũ ní 'yozú átí'ba rĩ pi ní kĩnĩ, “Ími ĩbēkí yĩ ũdrĩ agá rĩ jĩ muṣ sēe mvuṣ 'ba āmbúgú riipi ũmũ rĩ vé tā ndreepi rĩ ni.”

Kọpi 'dukí tā rĩ ngaá sũ Yēsũ ní 'yoó ĩ ní rĩ tĩni. ⁹ Āmbúgú riipi ũmũ rĩ vé tā ndreepi 'dāri ní yĩ ĩ ní újā ufuú vinyọ rú 'dĩri ẹjĩ 'bǐzú. Āmbúgú rĩ nĩ ámá 'yozú kĩnĩ, vinyọ rĩ ĩbēkí íngázú ngūgá yā 'dĩni kuyé, 'bo átí'ba rĩ pi nĩkí íngá ámá nĩ. Āmbúgú rĩ ní ọmúrúgọ rĩ vé kērégú rĩ zizú gārā gá, ¹⁰ ĩri ní 'yozú kērégú rĩ ní kĩnĩ, “Vinyọ draápi dradra rĩ, ĩ té kōdō sē mvu ũmũ rĩ pi ní drĩdrĩ, kọpi mvukí dō gí, ĩ té ĩbí draápi mādā rĩ awa ndō. 'Bo ĩmi 'bāki vinyọ múké rĩ tēe kuú 'dālē, ĩmi ímukí sēe mvuṣ 'ba rĩ pi ní vulé vulé rú, ĩsú ákūdē ũmũ rĩ pi mvukí ĩ ẹpí gí, ĩmi awakí vinyọ draápi mādā rĩ drĩdrĩ, ĩmi gókí múké rĩ awaá vulé rú!”

¹¹ Tā āyāzú āyāyā Yēsũ ní 'dó 'oó drĩdrĩ rĩ, ĩri adriípi 'dĩ, Yēsũ 'o tā rĩ Kánā gá, āngũ Gālílāyā vé rĩ agá. Tā 'dĩri ĩ ní ĩri íngúzú ānĩ rĩ, sē ĩrivé 'ba ĩri ā pámvú ũb'ba rĩ pi ẹ'yíkí ĩri ānĩ rá.

¹² Ūmũ ọmúrúgọ muzú 'dāri ā vudrĩ gé, Yēsũ pi ẹndrẹpi be, ẹdrípĩ be, ĩrivé 'ba 'i pámvú ũb'ba rĩ pi be, 'dekí muṣ adrií kūrú Kāpārānāúmā gá ú'dú be mādā.

† **1:51** 1:51 Mālāyikā rĩ pi: Mālāyikā rĩ pi ĩndri, kọpi ri adri Múngú be 'bũ gé 'dālē, kọpi rú'ba ákó. Múngú ri sá āzi sĩ kọpi ĩpē ímú vū drĩgé nōó ú'dúkọ múké ívé rĩ ũlū 'ba rĩ pi ni.

‡ **1:51** 1:51 'Bá Mvá: Yēsũ zĩ 'i 'Bá Mvá lūzú kĩnĩ, 'i Kúrísító 'i, 'i mālūngā rĩ rú muzú nyonyo. 'Í lā Dānyélē 7:13-14. **1:51** 1:51 'dóngará 32:22-32

Yēsū údró 'bá rī pi Jó Múngú vé rī agāsī

(Mātáyo 21:12-13; Mārākō 11:15-17; Lúkā 19:45-46)

¹³ Kā muḡ caá ĩnyinǎǎ Ú'dú Múngú ní Ẹlǐzú Yāhúǎdī rī pi vé jó tị gé sī rī gé,* Yēsū ní 'dezú muzú Yērúsālēmā gá 'dǎá. ¹⁴ Yēsū kā muḡ caá Jó Múngú vé rī† ā bóró gá 'dǎá, ǐsú 'bá rī pi ri tị ụzị, kǎbīlō pi be, ǎmámū pi be, 'bá ụrukọ úríkí kuú ìvé mísá gārā gá sī, kọpi ri mǔfēngā ufu. ¹⁵ Yēsū ní zǎā ā lǎ'bu í'dúzá údézú kēlǐnǎ rú, údró 'bá adri' 'bá Jó Múngú vé rī ā bóró gá rī pi, ìvé tị pi be, kǎbīlō pi be, íré 'bá rī' 'bá mǔfēngā ufu' 'bá rī pi vé mǔfēngā kpélékpélé, uze kọpívé mísá u'deé ụlǐ rú. ¹⁶ Yēsū ní 'yozú 'bá ǎmámū ụzị' 'bá rī pi ní kǐnī, “Īmi 'dukí ĩmívé ǎmámū 'dī'bée 'dǐsī ǎmvé! Īmi kukí ĩmívé tā rizú má Ẹtẹpi vé jó újázú vūrā ngá ụzízú ni rú 'dīri ǎnǐ!”

¹⁷ Yēsū kā 'bá rī pi údró fūú ǎmvé gí, kúru ĩrívé 'bá ĩri ā pámvú ũbǐ' 'bá rī pi ní tā ĩ ní sǐi kuú Búkū Múngú vé rī agá 'yoopi kǐnī, “Jó Múngú vé rī ā tā adri kú má ẹsị agá ǎmbúgú rī ígázú.”

¹⁸ Yāhúǎdī rī pi vé 'bá drǐkoma rú rī pi ní Yēsū ri zízú kǐnī, “Tā ǎyázú ǎyāyā mí ní ícọ 'oó lūúpi kǐnī mi ũkpō be ícózú tā 'dīri 'ozú rī ā'di?”

¹⁹ Yēsū ní újázú kọpi ní kǐnī, “Īmi ĩñānyākí Jó Múngú vé 'dīri, ma ícọ ĩri sị gō ǎjǐ ụ'dú na agá.”

²⁰ 'Bá drǐkoma rú 'dǎ'bée ní újázú ĩri ní kǐnī, “Jó Múngú vé 'dīri vé sǐngárá 'du ílǐ pǔkú sụ drǐ ní ázǐyá, mí kǐnī mi ícọ jó rī sị 'yéná ụ'dú na agá?” ²¹ Jó Múngú

vé Yēsū ní tā ni 'yoó rī, Yēsū ri ìvé rú' 'bá ā tā 'yo. ²² Yēsū kā gōó íngá ídri rú, ĩrívé 'bá ĩri ā pámvú ũbǐ' 'bá rī pi ní tā Yēsū ní 'yoó 'dāri ígázú. Kúru kọpi ní tā ĩ ní sǐi kuú Búkū Múngú vé rī agá rī ẹ'yǐzú, ǎzini kọpi ní tā Yēsū ní 'yoó 'dāri ẹ'yǐzú.

²³ Yēsū kā ríi adrii ụmū Ú'dú Múngú ní Ẹlǐzú Jó rī pi tị gé sī rī vé rī gé Yērúsālēmā gá 'dǎá, 'bá kárakará ndrekí tā ǎyázú ǎyāyā Yēsū ní 'oó rī pi, kọpi ẹ'yǐkí ĩri ǎnǐ rá. ²⁴ Yēsū 'bǎ ẹsị 'bá 'dī'bée drǐgé kuyé, ǎ'diātāsīyā nǐ tā kọpi ní ríi ǔsǔú rī cére gí. ²⁵ Lē 'bá ǎzi ā lū 'í ní tā 'bá ǎzi ní ríi ǔsǔú 'í ẹsị agá 'dǎlé rī ku, ǎ'diātāsīyā nǐ tā 'bá rī pi ẹ ẹsị agá 'dǎlé rī pi cére gí.

3

Yēsū ǐmbá Níkōdémā ri

¹ Ágọ ǎzi rú ni Níkōdémā 'i, ĩri Fārúsǐ rī pi vé ǎzi, ágọ rī drǐkoma 'bá rī' 'bá tā Yāhúǎdī rī pi vé rī lǐ' 'bá rī pi vé ni. ² Ágọ rī 'de muḡ Yēsū vúgá 'dǎá ĩnǐnǎ sī, ĩri ní 'yozú kǐnī, “Īmbápi, 'bá nǐkí rá 'yozú kǐnī, Múngú ǐpē mi ímú 'bá ǐmbá. Múngú ǐpē dō 'bá rī nǐ kuyé, ícọ tā ǎyázú ǎyāyā mí ní 'oó 'dīri 'oó ku.”

³ Yēsū ní újázú Níkōdémā ní kǐnī, “Ádarú á 'yo mí ní, tǐkí dō 'bá rī ǎjǐ kuyé, ícọ mǎlǔngá Múngú vé rī ndree ǎlunǎni ku.”

⁴ Níkōdémā ní ĩri zízú kǐnī, “'Bá rī ícá dō ǎká rú gí, ĩ ícọ ĩri tị ǎjǐ íngóni íngóni? ĩri ũkpó ũkpó 'bá rī ní gōzú fizú ẹndrẹpi agá, ĩ ní gōzú ĩri tǐzú ǎjǐ!”

* **2:13** 2:13 Ú'dú Múngú ní Ẹlǐzú Jó rī pi tị gé sī rī: Yāhúǎdī rī pi ri ụ'dú Múngú ní otú ẹlǐzú Ísèrélè rī pi vé jó rī pi tị gé sī Ẹjẹpétó gá 'dǎá rī vé tā ígá. Otú kọpi ẹ'bípǐjǐ ũbékí kǎbīlō ā ǎri ìvé kẹtẹtị ẹ ẹrǐfe gá sī, sē Múngú ú'dǐ kọpi kuyé. Múngú ú'dǐ 'bá Ẹjẹpétó vé kǎbīlō ǎri ũbè' 'bá ìvé kẹtẹtị ẹ ẹrǐfe gá sī kuyé rī pi vé ǎni ǎgọ kǎyú rī pi ũdrǎá 'bá ǎlu ǎlu vé 'bẹtǐ ǎsámvú gé sī rá. 'Í lǎ Wǔngárá 12:17-28; Mātáyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkā 2:41; Yüwání 2:13; Ẹjǐ 12:4; 1 Kórínító 5:7; Ẹbèré 11:28. † **2:14** 2:14 Jó Múngú vé rī: Jó Múngú vé rī 'yéná ǎlúkúta Yērúsālēmā gá 'dǎá. Atala rī pi 'yéná rī rọbọhọ zǎ Jó rī agá 'dǎá nǐ, sǔ tǎmbǐ Mósè vé rī ní 'yoó rī tǐjǐ. Múngú ri ǎjǐ Vūrā Uleteretere rī gé, Jó Múngú vé rī agá 'dǎá. **2:17** 2:17 Sǎwǐmǎ 69:9

⁵ Yésü ní 'yozú kīnī, “Ádarú á 'yo mí ní, sēkí dō 'bá rī ní bātízīmū yīi sī ĩri tizú ícázú ú'dí rú kuyé, āzini Índrí Múngú vé rī újá dō ĩri ícá ú'dí rú kuyé, ícó fī mālúngā Múngú vé rī agá ku. ⁶ 'Bá áda ri 'bá tī sū 'í tīnī 'bá áda rú, 'bo Índrí Múngú vé rī, ĩri índrí 'bá rī vé rī újá ícá mvá Múngú vé ní. ⁷ Lē mí āyā tā má ní 'yoó mí ní, ā tīkí ĩmi céré dīi 'dīri sī ku. ⁸ Úlí ri vī mužú vūrā 'í ní lēé rī gé. Mī ĩrivé ú'dúkó vīipi rī yī rá, 'bo mí ícó nīi áma ku, íbī dō íngá ngūgá, ĩri dō ri vī mužú ngōlé. 'Bá Índrí Múngú vé rī ní fīi 'a ní gé gí rī, ĩri adri sū 'dīri tīnī.”

⁹ Nīkōdēmā ní zizú kīnī, “Tā mí ní átá 'dīri vé ífīfī ā'di?”

¹⁰ Yésü ní újázú kīnī, “Mī 'bá āmbúgú riipi Ísrélé rī pi ímbápi ní, 'bo mí nī drē tā 'dī'bée ālunāni kuyé? ¹¹ Ádarú á 'yo mí ní, 'bá ri tā 'bá ní nīi rá rī ūlū ĩmi ní, āzini 'bá ri tā 'bá ní ndreé 'bá mī sī rī ūlū ĩmi ní, 'bo ĩmi lēkí tā 'bá ní ūlūú ĩmi ní 'dīri ē'yīi ku. ¹² Má ūlū ĩmi ní tā ĩ nga 'bá nyōókú drīgé nōgó rī pi, ĩmi ē'yīkí kuyé píri, 'bo má ūlū dō ĩmi ní tā ĩ nga 'bá 'bū gé 'dāá rī pi, ĩmi ícó ē'yī íngóni? ¹³ 'Bá āzi muž drī ālunāni 'bū gé 'dāá kuyé, 'yéngá ma 'Bá Mvā 'i ímúpi 'bū gé 'dāási rī. ¹⁴ Ma 'bá Mvā 'i, ĩ ímú ma 'bā peṭi sígé, ĩ inga uru, sū Mósē ní aya údé ĩnī rú,* ĩri ní 'bāá peṭi sígé, ingāá ídrēé uru āngū ā'wī cinyáfá rú rī agá 'dāá rī tīnī. ¹⁵ 'Bá ālu ālu ma ē'yīipi rá rī, ĩri ídri 'dāni'dāni rī ísú rá.

¹⁶ “Múngú lē 'bá nyōókú drīgé rī pi agaá rá, ísē ívé Mvā ālukútaṅá rī ímú nyōókú drīgé nōgó, 'bá ĩri ē'yīipi rá rī ā drā rí ku, ē ísú rí ídri 'dāni'dāni rī ānī bēnī. ¹⁷ Múngú ĩpē 'i Mvōpi ri ímú tā līi

'bá nyōókú drīgé nōgó rī pi drīgé kuyé, ĩpē ĩri ímú 'bá rī pi paá. ¹⁸ 'Bá Mvā 'dīri ē'yīipi rá rī, líkí tā drī ní gé ku, 'bo 'bá ĩri ē'yīipi kuyé rī, líkí tā drī ní gé íngóṣí gí, ā'diātāsīyā ĩri ní Múngú vé Mvā 'yéngá ālukúta 'dīri ē'yīi kuyé rī sī.

¹⁹ “Ūtúná ímú kaá āngū ĩngbēréé 'bá rī pi ní gí, 'bo 'bá rī pi ríkí ūnjīkānyā 'oó, sē líkí tā kōpi drīgé, ā'diātāsīyā 'bá rī pi lēkí tā ĩnīngá vé rī ūtúná vé rī ndeé. ²⁰ Kōpi gākí ūtúná rī sī, ā'diātāsīyā kōpi lēkí rīi ūnjīkānyā 'oó ĩnīngá agá. Kōpi rúkí ūtúná rī ruru, ímúkí ūtúná vúgá nōó ku, ā'diātāsīyā ívé ūnjīkānyā ē 'i'da rí 'i āmvé ku. ²¹ 'Bo 'bá riipi tā áda 'oópi rī, ĩri ímú ūtúná vúgá nōó āyīkō sī, 'bá rī pi ā ndrekí rí tā ĩri ní 'oó rī, 'yozú kīnī, ĩri tā rī 'o ūkpō Múngú vé rī sī.”

Yüwānī Bātízīmū sēepi rī ūlū Yésü vé tā

²² Tā 'dīri ā vūdrī gé, Yésü pi ní ngazú 'dezú mužú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi be āngū Yūdáyā vé rī agá, mužú adrii kōpi be sá be mādā, ri bātízīmū sēé 'bá rī pi ní. ²³ Yüwānī ri kpá bātízīmū sēé Āyínónī gé, Āyínónī ri ĩnyīngá kūrú ĩ ní zīi Sālímū ā gārā gá, ā'diātāsīyā yīi vūrā 'dāri agá rī tī kú élí rú. 'Bá rī pi ríkí ímú Yüwānī vúgá, ā sē rí ĩ ní bātízīmū. ²⁴ Tā 'dīri nga 'i ísú ākūdē 'yíkí drī Yüwānī ri jó āngū ū'yīzú rī agá kuyé. ²⁵ Lókí 'dāri gé, Yāhúđīgú āzi 'i'dó āgátá gāá Yüwānī vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi be lā'bī rizú rú 'bá ūjīzú yīi sī ícázú Múngú endreṭi gé ule rī ā tā sī. ²⁶ Kōpi ní kúru 'dezú mužú Yüwānī vú 'dāá, kōpi ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Ímbápi, ágó ándúru adriipi mí be Yáridēnī gé, mí ní tā

* **3:14** 3:14 Aya údé ĩnī rú rī: Múngú 'yo Mósē ní kīnī, mí údé aya ufuú ĩnī rú, 'i 'bā peṭi sígé, mí inga peṭi rī ídrēé uru, ĩnī ga dō 'bá āzi, ā ndre rí aya mí ní údé ĩnī rú 'dīri, ē ídri rí ānī. Kālāfe 21:4-9.

ni átá 'dāri, ĩri nóni ri bātízimū sē, 'bá rī pi cére ri mu ĩri vúgá!"

27 Yūwánī ní újázú ĩri ní kīnī, "Múngú adriipi 'bū gé rī, ĩri ri 'bá ālu ālu ní ězi awa nī. 28 ĩmi nīkí rá, á lū ĩmi ní uletere 'yozú kīnī, 'Má adri Kúrísitō 'i kuyé, ĩpēkí ma ímú drīdrī létī údé ĩri ní.' 29 'Bá ōmúrúgó rī jeepi rī, ĩri ōmúrúgó rī vé ágó. Ágó ōmúrúgó rī jeepi rī vé ūndī pá tuúpi ágó rī vé tā yīpi rī, ĩri adri āyīkō sī ĩri ní ágó ōmúrúgó rī jeepi rī vé ú'dúkó yī rī sī. Kúru āyīkō fu nóni ma ambamba tā ĩri ní 'oó rī sī. 30 Lē Yēsū ā adri āmbúgú má sī nī, ma adri ĩri ā pále gá.

31 "Yēsū ímú 'bū gélésila, ĩri āmbúgú 'bá rī pi drīgé cére nī. 'Bá 'bávé rī 'bá nyōókú nōri vé ni, mávé tā má ní átá rī, ĩri tā nyōókú nōri vé ni. Yēsū ímú 'bū gélésila, ĩri āmbúgú 'bá rī pi drīgé cére nī. 32 ĩri ri tā 'í ní ndree 'i mī sī, āzini 'í ní yī 'í bí sī 'bū gé 'dāá rī ūlū, 'bo 'bá rī pi ě'yīkí tā ĩri ní ūlū rī kuyé. 33 'Bá ĩrivé tā ě'yīpi rá rī, nī áamá rá 'yozú kīnī, Múngú ri tā áda átá. 34 'Bá Múngú ní ĩpēé rī, ĩri ú'dúkó Múngú vé rī átá mužú be áyu, Múngú ri ĩri ní ĩndrí Uletere rī sē vúgú ākó. 35 Múngú Yēsū Ētēpi lē 'i Mvópi ri lēlé, sē ívé tā ārēvú cére kuú drī ni gé. 36 'Bá Múngú Mvópi ri ě'yīpi rá rī, ĩri ídri 'dání'dání ri ĩsú rá, 'bo 'bá Múngú Mvópi ri ě'yīpi ku rī, ícó ídri 'dání'dání ri ĩsú ku, 'bo jīkó ri 'de Múngú ágá, ĩri tā lī drī ni gé rá."

4

Yēsū átá ūkú Sāmāriyāzī rī be

* 4:3 4:3 Yēsū fū āngū Yūdáyā vé rī agásī: Yēsū fū āngū Yūdáyā vé rī agásī, ā'diātāsīyā Fārūsī rī pi 'bākí ā'yā ězi ĩri ní ngaá rī ā tā sī. † 4:5 4:5 Yōkóbū: Yōkóbū ri Ābūrāmā mvópi Ísākā vé mvá, ĩri anji be muđrī drī ni ĩrī, Múngú újá rú ní zī ĩsērélē, úyú ĩrivé rī zīkí anji ĩsērélē vé ni. Sā Yēsū vé rī gé, zīkí kōpi Yāhūdī. 'Í lā Í'dóngará 25-50. ‡ 4:5 4:5 Yōsépā: Yōsépā ri Yōkóbū vé mvá ĩri ní lēlé rī, ědrīpī sēkí ĩri jeé tūgērī rú āngū Ējēpétó vé rī gé. Múngú sē ĩri ícá āmbúgú, ko ívé 'bá rī pi ě Izā mužú adrii āngū Ējēpétó vé rī ágá nī. Sā 'dāri gé, ěbīrī 'de caá ílī ězīrī. 'Í lā Í'dóngará 30-50.

1 Fārūsī rī pi yīkí kīnī, sēkí 'bá kárakará pi ní bātízimū Yēsū ā rú sī, sē 'bá kárakará ě'yīkí ĩri, ímúkí adrii 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá ní pi rú, ndē Yūwánī vé rī pi rá, 2 Yēsū ri 'i ngúlúpi sī sē bātízimū rī ní kuyé, ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi rīkí bātízimū rī sēé nī. 3 Úpi Yēsū kā tā 'bá rī pi ní rīí átá kīnī 'bá kárakará pi ě'yīkí 'i gí 'dāri yī, nga fūú āngū Yūdáyā vé rī agásī,* 'de gōo mužú vúlé āngū Gālíláyā vé rī gé 'dāá ūzi.

4 Yēsū lē ẹlī mužú āngū Sāmāriyā vé rī agásī mužú Gālíláyā gá. 5 ĩri ní kúru fizú cazú kūrú Sāmāriyā vé ĩ ní zī Sāyīkā rī ágá, ĩnyināná nyōókú Yōkóbū† ní ótú sēé mvópi Yōsépā‡ ní rī gé. 6 Yōkóbū vé kídí, ĩri vūrā 'dāri gé. Yēsū āndē ěci rī sī káyī, ca mužú úri vúgá kídí rī tī gé útú mgbímgbi gé 'dīgé.

7 Ūkú Sāmāriyāzī 'de mužú yī ĩbēé kídí rī gé 'dāá. Yēsū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, "Mí ícó má ní yī sē mvá rá?" 8 Ísú ākūdē Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi 'dekí mužú ānyāngá jengará gá kūrú Sāyīkā vé rī gé 'dāá gí.

9 Ūkú Sāmāriyāzī rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Mí Yāhūdīgú, ma Sāmāriyāzī, mí 'yo mā sē mí ní yī mvúú ngóni ngóni?" Yāhūdī rī pi úmúkí ĩ Sāmāriyā rī pi be ku.

10 Yēsū ní újázú ūkú rī ní kīnī, "Mí nī dō fēfē Múngú ní lēé sēé mí ní rī rá, āzini mí nī dō 'bá yī zīpi mí tī gé rī rá, mí té kōdó ícó ĩri zī, ĩri té mí ní yī ídri sēepi mužú 'dání'dání rī sē rá."

11 Ūkú rī ní 'yozú Yésū ní kīnī, “Āmbúgú mávé rī, kídí rī kúkú, ngá mí ní yīī rī ísézú ní 'dāáyo píri, mi yīī ídri 'dání'dání sēēpi 'dīri ísú ngūgá? 12 'Í ndē 'bá étēpi Yōkóbū 'bá ní kídí gaápi, í'dópi yīī rī mvuúpi nī rī rá? Írivé anji rī pi, írivé ndrīī rī pi be céré ri yīī 'dīri mvu.”

13 Yésū ní újázú ūkú rī ní kīnī, “'Bá céré yīī 'dīri mvu 'bá rī pi, yīī úvá ri gō kōpi ndē rá, 14 'bo 'bá má ní kōpi ní yīī sēé mvuú rī pi, yīī úvá gō kōpi ndēé dīī āluḡáni ku. Yīī 'dīri kōpi ní ídri 'dání'dání rī sē.”

15 Ūkú rī ní 'yozú Yésū ní kīnī, “Āmbúgú mávé rī, 'í sē má ní yīī mí ní 'yoó 'dīri mvuú, yīī úvá ā ndē rí ma dīī ku bēsīnī, mā gō rí ímú yīī íbēé kídí nōri gé dīī ku.”

16 Yésū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, “'Í mu mí ágó ni ri zīī, ĩmi ígōkí ímú ĩri be má vúgá nōó.”

17 Ūkú rī ní 'yozú Yésū ní kīnī, “Ma ágó ākó.”

Yésū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, “Tā mí ní 'yoó mí ágó ākó 'dīri, ĩri tā áda. 18 Mí kīnī dō mí ágó ākó, ĩri tā áda, 'bo 'í ru ándúru ágō caá tōwú, ágó mí ní nóni ruú 'dīri adri ágó mívé égbī rī 'i kuyé.”

19 Ūkú rī ní 'yozú kīnī, “Āmbúgú mávé rī, á nī áamá rá 'yozú kīnī, mí takūdē nēbī. 20 'Bá étēpi rikí Múngú ri ĩnjīī írā nōri drīgé. 'Bo ĩmi Yāhúđī 'dī'bée, ĩmi kīnī, vūrā 'bá ní Múngú ri zizú rī, ĩri Yērúsálémā gá.”

21 Yésū ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, “Lē mī ē'yī tā má ní 'yoó mí ní 'dīri, lókí āzi ri ímú 'dīī'dī, 'bá rī pi ícókí má Étēpi ri ĩnjīī írā nōri drīgé ku, dōku Yērúsálémā gá ku. 22 ĩmi 'bá Sāmāriyā vé 'dī'bée, ĩmi nīkí Múngú ĩmi ní rīī ĩnjīī rī kuyé, 'bá Yāhúđī rú, 'bá nīkí Múngú 'bá ní rīī ĩnjīī rī rá, ā'diātāsīyā 'i'da 'i 'bá ní rá.

Pangará ũnjikānyā agāsī rī íbī 'i í'dó 'bávé sūrú Yāhúđī vé rī agá. 23 'Bo lókí āzi ri ímú 'dīī'dī, lókí rī ícá nóni gí, 'bá má Étēpi ri ĩnjī 'bá tā áda sī rī pi, kōpi ĩri ĩnjī 'i éśí agá, āzini tā áda sī, ā'diātāsīyā má Étēpi lē 'bá 'i ĩnjī 'bá éśí agá, āzini tā áda sī rī pi. 24 Múngú ri índrī, lē 'bá ĩri ĩnjī 'bá rī pi, ē ĩnjīkí ĩri éśí be céré, āzini ē ĩnjīkí tā áda sī.”

25 Ūkú rī ní 'yozú Yésū ní kīnī, “'Á nī rá Māsīyā ri ímú 'dīī'dī, ĩri Kúrísítō 'i, kādō ímú, ĩri 'bá ní tā ārēvú ũlū céré.”

26 Yésū ní újázú ūkú rī ní kīnī, “Ma rīipi átápi mí be nōri, ma 'bá mí ní 'yoó, ĩri ímú 'dīī'dī rī 'i.”

27 Yésū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī 'bá rī pi ká 'i újā ígōó, ísú Yésū ri átá ūkú rī be, tā 'dīri tī kōpi 'i éśí agá ndrī. 'Bo 'bá āzi ũsū 'yozú kīnī, Yésū lē ūkú rī vúgá ā'di yā 'dīni kuyé, dōku ĩri ri átá ūkú rī be tā ngóni sī yā rī 'bá āzi ũsū tró zīī kuyé.

28 Ūkú rī ku ívé ũdrī kuú yīī tī gé 'dīgé, nga 'deé mužú vulé kūrú Sāyíkā vé rī agá 'dāá, mu 'yoó 'bá rī pi ní, 29 kīnī, “'Īmi ímúkí 'bá āzi ndree nōónō, ũlū mávé tā ārēvú má ní 'oó rī pi bá bá, 'bá 'dīri adri tātā Kúrísítō 'i kuyé?” 30 'Bá rī pi ngakí fūu kūrú rī agāsī, 'dekí mužú Yésū vúgá 'dāá.

31 Ísúzu Yésū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī 'bá rī pi ri ĩri mā kīnī, “'Īmbápi, mī adri 'dīni ku, mī nya ngá.”

32 'Bo Yésū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ngá nyanya má vúgá nōó anigé, ĩmi nīkí tā drī ni gé kuyé.”

33 Yésū vé 'bá ĩri ā pámvú ũbī 'bá rī pi ní átázú 'i āsámvú gé sī kīnī, “'Índré sū 'bá āzi íjī Yésū ní ānyāngā sēé nyaá gí tīnī.”

34 Yésū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “'Ānyāngā mávé rī, ĩri rizú 'bá ma ípēēpi rī vé tā 'dūzú ngazú, āzini ēzī ĩri ní sēé rī dezú. 35 ĩmi kīnī, mbāá sū ā vūdrī gé, ĩmi íbī

ānyāngā rī īkūnā īrā agā ndō 'dīni kuyé? Á 'yo īmi ní, īmi újákí drī īmi āngū ndree ómvú agá 'dāá ká! Ānyāngā rī ka gí, lē nóni īkūnāngará ni. ³⁶ 'Bá ānyāngā īkūnā 'bá īrā agá rī pi, ī kōpi ūfē múké múké, ānyāngā kōpi ní īkūnāá rī, īri 'bá idri 'dāni'dāni rī īsú' 'bá rī pi. 'Bá ngá 'āápi rī pi ānyāngā rī īkūnāápi rī be, kōpi ímú āyīkō īsú aga rá! ³⁷ Īmi nīkí rá tā ī ní 'yoó 'dīri tā áda, "Bá ālu 'ā ānyāngā rī nī, 'bá īkūnāápi rī túngú." ³⁸ Á pē īmi muú ēzī īmi ní ngaá kuyé nī vé ānyāngā īkūnāá. 'Bá urukō ngakí ēzī ūkpó ūkpó rī nī, īmi ímúkí imivé rī āndēma ni īsú áyu."

'Bá Sāmāriyā vé rī pi ē'yīkí Yēsū rī rá

³⁹ 'Bá kárakarā kūrú Sāmāriyā vé rī agá rī pi ē'yīkí Yēsū rī tā ūkú rī ní 'yoó, Yēsū ūlū tā 'í ní 'oó rī pi bá bá rī sī. ⁴⁰ Kúru 'bá Sāmāriyā gá rī pi ní ímúzá Yēsū vúgá nōó, kōpi ní īri mázú kīnī, "Mí ímú adrii 'bá be nōgó." Īri ní adrizú kōpi be ū'dú īrī. ⁴¹ Tā Yēsū ní átá kōpi ní rī sē 'bá kárakarā ē'yīkí īri rá.

⁴² 'Bá rī pi ní 'yozú ūkú rī ní kīnī, "Bá ē'yīkí Yēsū rī 'yéná tā mí ní ūlūú 'bá ní rī sī kuyé, 'bá yīkí nóni tā īri ní átá rī 'bā bī sī gí, ádarú 'bá nīkí nóni gí 'yozú kīnī, ágó nōri, īri 'bá 'bá Paápi ūnjīkānyā agásī ni."

Yēsū idrí ūgalaku āzi vé mvá (Mátayo 8:5-13; Lúkā 7:1-10)

⁴³ Ū'dú īrī ā vūdrī gé, Yēsū nga 'deé muzá āngū Gālíláyā vé rī gé. ⁴⁴ Yēsū 'yo ándúru kīnī, "Bá rī dō nébī, 'bá īrivé āngū agá 'dīgé rī pi īnjīkí īri ku." ⁴⁵ Yēsū kā caá āngū Gālíláyā vé rī gé 'dāá, 'bá Gālíláyā gá rī pi ē'yīkí īri rá. Kōpi ndrekí tā āyázú āyāyā ándúru īri ní 'oó Yērūsálémā gá 'dāá Ūmū Ū'dú Múngú ní Elízú Jó rī pi tī gé

sī rī gé rī rá, ā'diātāsīyā kōpi 'dālé anigé.

⁴⁶ Yēsū ní kúru 'dezú muzá Kánā gá āngū Gālíláyā vé rī agá, āngū īri ní yījī újázú ícázú vīnyō rú rī gé. Ūgalaku āzi rīipi ēzī ngaápi 'bāgú rī ní kūrú Kāpārānāumā vé rī agá 'dālé ni, drā ru īrivé mvá nī. ⁴⁷ Ágó rī kā yījī kīnī, Yēsū ímú āngū Yūdáyā vé rī gélésī, ícá kuú āngū Gālíláyā vé rī agá 'dāá'dā, ágó rī ní 'dezú muzá Yēsū vúgá 'dāá, īri ní Yēsū rī zízú ímúzá Kāpārānāumā gá nōlé, ē ímú rí ívé mvá drā ni ruú kōdō lēepi drāápi drādrā rī idrí.

⁴⁸ Yēsū ní 'yozú īri ní kīnī, "Īmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá āzi ndre dō tā āyázú āyāyā ni 'í mī sī ūgbále kuyé, ícá ē'yījī ku."

⁴⁹ Ágó rī ní 'yozú Yēsū ní kīnī, "Āmbúgú mávé rī, mí ímú 'bá 'dekí muú mí be trū, mávé mváná rī ā ūkpō de gí, lē drāádrā!"

⁵⁰ Yēsū ní 'yozú īri ní kīnī, "Í mu īyí, mivé mváná rī ícá drāá ku!"

Ágó rī ē'yījī tā Yēsū ní 'yoó rī rá, īri ní 'dezú muzá. ⁵¹ Ágó rī ní rizú mvízú muzá 'bētī rī gé, īri ní muzá drī īsúzá ívé ātí' 'bá rī pi be. Ātí' 'bá rī pi ní 'yozú īri ní kīnī, "Mivé mváná rī idri rú." ⁵² Ágó rī ní ātí' 'bá rī pi zízú kīnī, "Mvá rī vé rī' 'bá ícá gōó múké sá ngōri gé?"

Kōpi ní újázú īri ní kīnī, "Mváná rī vé rī' 'bá ícá gōó múké ájée sá ālu ūtúná vé rī gé, drā rī gō īri kuú rá."

⁵³ Mváná rī vé étēpi nī amá rá 'yozú kīnī, sá 'dāri, īri sá Yēsū ní 'yoó 'í ní, mváná rī ícá drāá ku rī. Ágó rī 'bá ívé 'bētī āsámvú gé rī pi be cére ē'yīkí Yēsū rī rá.

⁵⁴ 'Dīri nóni vú īrī Yēsū ní tā āyázú āyāyā ni 'ozú rī, īsú ākūdē Yēsū íbī íngá āngū Yūdáyā vé rī agá, īri rī mu āngū Gālíláyā vé rī gé.

5

Yēsū idrí ágó drā be ni

¹ Tā 'dīri ā vūdrī gé, Yēsū nga muų Yērúsālémā gá ūmū Yāhūdī rī pi vé rī ā nyangará gá ĩndī. ² Yērúsālémā gá 'dāá, gaki kídí ĩnyiná kēętilē ĩ ní zī Kābīlō vé rī gé, vūrā ĩ ní gaá rī, Ēbérē tī sī ĩ zī Bētēsídā. 'Bekí ápālā tōwū ĩndrī rú gārā ni gé sī kūrū. ³ Vūrā 'dāri gé, 'bá kárakarā bātrā rú rī pi, 'bá mī be ęšī 'bá gí rī pi be, 'bá drā ní nyíi kuú 'bēlé'béle rī pi be, kōpi ri ula ĩndrī 'dāri ā ndúgé. ⁴ Sā uruko 'bée gé, mālāyīkā rī kādō ímú yīi rī usaá, 'bá fiipi yīi rī agá 'dāá drīdrī rī, ĩrivé drā ri de rú 'bá ni gé sī rá.* ⁵ Ágó āzi anigé drā ru ĩri caá íli be pūkú na drī ni ārō. ⁶ Yēsū kā ágó rī ndree la kú yīi rī ā gārā gá 'dāá, Yēsū kā ĩsú nīi kīnī ágó rī adri caá ívé drā 'dīri be lóki be āco, Yēsū ní ágó rī zizú kīnī, “Í lē ē idríki mi?”

⁷ Ágó rī ní újázú Yēsū ní kīnī, “Āmbúgú mávé rī, kádō rií yīi rī usaá, 'bá āzi mā ĩzā koópi, ma suúpi yīi rī agá 'dāá ni 'dāáyo. Má kádō lēé fií yīi rī agá 'dāá, 'bá āzi ri fi yīi rī agá 'dāá má sī drīdrī.”

⁸ Kúru Yēsū ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “Í nga uru! 'Í 'du mívé pórōšī, 'í nga ęçī tuú.” ⁹ Mbēlēná ágó rī ní ícázú múké. 'Du ívé pórōšī, nga ęçī tuú.

Ū'dú ĩri ní ícázú múké 'dāri, ĩri ū'dú Sábátā vé rī.† ¹⁰ Kúru Yāhūdī rī pi ní 'yozú ágó drā ní deę rú 'bá ni gé sī gí rī ní kīnī, “Ū'dú nōri, ĩri ū'dú Sábátā vé rī, tāimbī ā'yī kuyé mí ní mívé pórōšī 'duzú ū'dú nōri gé.”

¹¹ 'Bo ágó rī ní újázú kīnī, “Ágó ma sēepi ícápi múké nōri 'yo má ní kīnī, má 'du mávé pórōšī, má nga ęçī tuú.”

¹² Yāhūdī rī pi ní ágó Yēsū ní idrí 'dīri zizú kīnī, “'Bá 'yoópi mí ní, mī 'du mívé pórōšī, mī nga ęçī tuú rī ā'dī 'i?”

¹³ Ágó ĩ ní idrí 'dīri nī 'bá 'i idrípi rī kuyé. Vūrā 'dāri gé, 'bá rī pi kárakarā. Yēsū ní 'i njezú füzú kōpi āsámvú gé sī āmvé.

¹⁴ Vūdrī ni gé, Yēsū gō caá ágó rī ĩsú Jó Múngú vé rī agá 'dāá, Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “'Í ndre drī ká, nōni mí ícá múké gí, lē mī ku tā ūnjí 'ongará ānī. 'Í ku dō ku, tā ūnjí ri mī ĩsú drīdrī rī aga rá.” ¹⁵ Ágó rī ní 'dezú muųú lüzú Yāhūdī rī pi ní kīnī, “'Bá ma idrípi rī Yēsū 'i.”

Ídri íbí íngá Múngú Mvōpi vúgá

¹⁶ Kúru drīkoma Yāhūdī rī pi vé rī í'dóki rií Yēsū ri 'oó ūnjí, ā'diātāsīyā Yēsū ní ęzī ngaá ū'dú Sábátā vé rī gé rī sī. ¹⁷ Yēsū ní 'yozú drīkoma Yāhūdī vé rī pi ní kīnī, “Má Ętēpi ri ęzī nga, ma kpá ri ęzī nga.” ¹⁸ Tā 'dīri sī, drīkoma Yāhūdī rī pi vé rī lēki létī ndāá ūkpō sī Yēsū ri 'dizú drázú 'dīsī rá, kōpi lēki ĩri 'dij drāá adri 'yéná ęzī ĩri ní ngaá ū'dú Sábátā vé rī gé rī ā tā sī kuyé, lēki ĩri 'dij drāá ĩri ní 'yoó Múngú ri 'í Ętēpi rī sī, āzini ĩri ní 'i 'bāá adrií Múngú be trōtrō rī sī.

¹⁹ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ma ĩmi ní tā áda 'yo, ma Mvá rú, á nga tā āzi mā drī sī ku, ma tā má Ętēpi ní ngaá rī ndre 'du nga áyu, ā'diātāsīyā ęzī má Ętēpi ní ngaá rī, ma Mvá rú, ma kpá

* 5:4 5:4 Átángá véřęšī 4 agá 'dīri, búkū Yüwání vé ĩ ní sīi Ğīrīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gōki sīi búkū Yüwání vé vülé rī agá rá. † 5:9 5:9 Ū'dú Sábátā vé rī: Ū'dú 'dīri Yāhūdī rī pi ní rizú uvuzú rī, āzini kōpi ní rizú Múngú ri zizú rī. Yāhūdī rī pi ri ū'dú 'dīri vé tā ígá kīnī, Múngú gbi 'bū pi vū be nī, āzini Múngú pa ĩ adringará túgērī rú rī agási nī. Ū'dú Sábátā vé rī Yāhūdī rī pi ri zī ū'dú ęzīrī, 'bo Kęřīkō rī pi ri zī ū'dú áziyá. 'Í lā Wūngará 20:8-11; Dētōrōnómē 5:12-16.

nga rá. ²⁰ Ma Mvá rú, má Ètèpi lè ma lèlè, i'da ívé tã àrèvú céré má ní rá. Múngú ri ímú má ní tã ambugu ndè'ba rá, ìri ní i'daá má ní drĩdrĩ 'dã'bée i'da rá. Tã 'dĩri ìmi ní àyàngará sè. ²¹ Ìri adri sũ má Ètèpi ní 'bá ùdrã'ba gí rĩ pi ídri gōó ídri rú ùzi rĩ tĩni, ma Mvá rú, ma ícò ídri 'dání'dání rĩ sè 'bá má ní lèé rĩ pi ní rá. ²² Má Ètèpi lì tã 'bá rĩ pi drĩgé ku, ma Mvá rú, ku èjĩ tã lìzú 'bá rĩ pi drĩgé rĩ céré kuú má drĩgé, ²³ 'bá rĩ pi àrèvú céré è ìnjĩkí rí ma sũ ì ní má Ètèpi rí ìnjĩ rĩ tĩni, 'bá ma ìnjĩpi ku rĩ, ìnjĩ má Ètèpi ma ìpèépi rĩ ku.

²⁴ "Ma ìmi ní tã áda 'yo, 'bá má tĩ yì'ba rá, àzini Múngú ma ìpèépi rĩ è'yì'ba rá rĩ pi, kòpi ídri 'dání'dání rĩ ìsú rá. Lìkí tã kòpi drĩgé ku, kòpi wakí drã sígé sĩ fũú ídri ìsú gí. ²⁵ Ma ìmi ní tã áda 'yo, lókí àzi ri ímú 'dĩ'dĩ, ícá nóni gí, ma Múngú Mvópì 'i, 'bá ùdrã'ba gí rĩ pi ímú má ù'dùkò yì rá, 'bá mávé ù'dùkò yì'ba rá rĩ pi ímú ì újã ícá gō ídri rú. ²⁶ Ídri rĩ 'dó má Ètèpi vúgá, ma Múngú Mvópì 'i, má Ètèpi sè kpá má ní ùkpò ídri vé rĩ nĩ. ²⁷ Múngú sè kpá má ní ùkpò tã lìzú rĩ ìndĩ, à'diãtãsiyã ma 'Bá Mvá 'i.

²⁸ "Lè ìmi àyãkí tã 'dĩri sĩ ku, lókí àzi ri ímú 'dĩ'dĩ, àvũ ì ní sũ 'bú agá rĩ pi ímú má ù'dùkò yì, ²⁹ kòpi nga ìfũ àmvé. 'Bá adri'ba tã be múké rĩ pi, kòpi nga ìfũ ídri rú, 'bá ùnjĩkãnyã 'o'ba rĩ pi, kòpi kádō ìfũú, ì tã lì kòpi drĩgé. ³⁰ Má ícò tã àzi ngaá ùkpò mávé rĩ sĩ ò'dùkùlègúsĩ ku. Ma tã rĩ lì pìrì sũ má Ètèpi ní ezìjì má ní rĩ tĩni. Tã má ní 'oó 'dĩri adri 'yozú kìnĩ má ngúlúpì è ìsú rí àyĩkò ànĩ yã 'dĩni ku, ìri àyĩkò sè má Ètèpi ní.

'Bá rĩ pi ùlúkí Yèsù vé tã

³¹ "Má ùlũ dō mávé tã ùgōgōlè rú nĩ, 'bá rĩ pi ícókí tã má ní ùlũú rĩ 'dujú 'bãá tã áda rú ku. ³² 'Bá

àzi anigé riipi mávé tã ùlũúpi ni, á nĩ rá ìri riipi tã áda ùlũúpi má rú sĩ ni.

³³ "Ìmi pèkí ándúrú 'bá uruko mujú má tã uzijì Yüwání tĩ gé, ìmi kã 'bá 'dĩ'bée pèé, Yüwání ùlũ ìmi ní tã áda mávé rĩ nĩ. ³⁴ Á lè èsì 'bãá tã 'bá áda ní átá má tã sĩ rĩ drĩgé ku, 'bo má èdí tã Yüwání ní ùlũú 'dĩri, ìmi ìsúkí rí pangará bèsinĩ. ³⁵ Yüwání sũ lãmbã riipi ñĩpi àngũ ìmgbèrèépi ule rĩ tĩni, ìmi ìsúkí àyĩkò lókíjã be mãdã lãmbã riipi ñĩpi àngũ ìmgbèrèépi 'dĩri sĩ.

³⁶ "Tã mávé rĩ ndè tã Yüwání ní ùlũú má tã sĩ rĩ rá. Á lè ìmi ní tã àzi ùlũú lüzú kìnĩ má Ètèpi ìpè ma nĩ. Tã àmbúgú má Ètèpi ní lũú kìnĩ má 'o rĩ, ma ri 'o mujú rá. ³⁷ Má Ètèpi ma ìpèépi rĩ, ìri ri átá mávé tã sĩ nĩ, ìmi yìkí ìri ã ù'dùkò kuyé, àzini ìmi ndrekí kpá ìri kuyé. ³⁸ Ìmi 'dukí ìrivé átángá 'bãá ìmi èsì agá àlunãni kuyé, à'diãtãsiyã ìmi è'yìkí 'bá ìri ní ìpèé rĩ vé tã kuyé. ³⁹ Ìmi ri ù'dùkò Múngú vé ì ní sũ kuú Búkũ Múngú vé rĩ agá 'dĩ'bée lã, ìmi ùsúkí ìmi ídri 'dání'dání rĩ ìsú ànĩ. Ù'dùkò ì ní sũ kuú Búkũ Múngú vé rĩ agá 'dĩ'bée ri átá mávé tã sĩ. ⁴⁰ 'Bo ìmi gãkí ímúgá má vú nõó ídri 'dání'dání rĩ ìsúgá sĩ.

⁴¹ "Má à'yì 'yozú kìnĩ 'bá rĩ pi è ìngúkí ma 'dĩni ku. ⁴² 'Bo á nĩ ìmi rá. Á nĩ rá ìmĩ èsì agá 'dãlé, ìmi lèkí Múngú ri kuyé. ⁴³ Má ímú má Ètèpi ã rú sĩ, 'bo ìmi à'yìkí ma kuyé, 'bo 'bá àzi túngú ni ímú dō ívé tã be ìmi vú, ìmi ìrivé tã à'yì rá. ⁴⁴ Ìmi lèkí ìngúngará 'bá àzi ní rizú ìmi ìngúzú rĩ áyu, 'bo ìmi gãkí tã Múngú adriipi 'yèná àlu rĩ ní lèé ìmi ìngúzú rĩ 'ogá sĩ. Ìmi ícò ma è'yì ìngóni ìngóni?

⁴⁵ "Bo lè ìmi ùsúkí 'yozú kìnĩ, ma ìmi tō má Ètèpi èndrètjì gé rá 'dĩni ku. Mósè ìmi ní èsì 'bãá drĩ ni gé 'dĩri, ìri ímú ìmi tō nĩ. ⁴⁶ Ìmi

ĕ'yīkí dō té Mósē vé tã rá, ĩmi té ícò ma ĕ'yī rá, ã'diātāsīyã tã Mósē ní sīi 'dīri, ĩri tã mávė rī. ⁴⁷ 'Bo ĩmi ĕ'yīkí tã Mósē ní sīi rī pi kuyé piri, ĩmi ícò tã má ní 'yoó rī ĕ'yī íngóni íngóni?"

6

Yēsũ sē ānyāngã nyaá āgō élifũ tōwũ pi ní

(Mátáyo 14:13-21; Mārákō 6:30-44; Lúkã 9:10-17)

¹ Tã 'dīri ã vùdrī gé, Yēsũ ní ngazú zozú mužú yīi bālālã Gāliláyã vé rī agásí álé 'dãá, yīi 'dīri ã rú ĩ kpá zī Tībēryã. ² 'Bá bítríkã 'dekí mužú ĩri ã vùdrī gé sī vūrã ĩri ní mužú 'dãri gé, ã'diātāsīyã kōpi ndrekí tã āyãzú āyãyã ĩri ní 'oó 'bã drã be rī pi ídrízú 'dīri. ³ Kúru Yēsũ pi ní tuzú mužú ívé 'bã 'í pámvú ũbī'bã rī pi be írã drīgė 'dãá, kōpi ní úrizú vūgá. ⁴ Įsúzú ũmũ Ū'dú Múngú ní Ēlízú Yãhũđī rī pi vé Jó tī gé sī rī vé rī nyazú rī ícã ĩnyinã gí.

⁵ Yēsũ kã rií 'í gārã úndré, ndre 'bã kárakarã pi ri ímú 'í vúgã nõó, ĩri ní Pílípũ ri zizú kīnī, "Bã ānyāngã įsú je ngũgã caápi 'bã nõ'bée ní cérė?" ⁶ Yēsũ zī Pílípũ ri 'dini lėzú nīzú amázú dō Pílípũ nī ũkpõ 'í ní ĕzī ngazú rī rá, 'bo nī tã 'í ní lėé 'oó rī įnógósī gí.

⁷ Pílípũ ní újázú Yēsũ ní kīnī, "Bã lėkí dō 'bã 'dī'bée ālu ālu cérė ĕ įsúkí ānyāngã mādãnjã nyaá, mũfēngã fifi ĕnjīpi ĕnjīnējī* 'bã ní lėzú ānyāngã jezú rī, ĩri ca mũđđrũlũ ĩrī, 'bo mũfēngã 'dīri adri ambamba!"

⁸ Āndėrėyã Sįmõnã Pėtėró ĕdrīpi riipi Yēsũ ã pámvú ũbīpi rī ní 'yozú kīnī, ⁹ "Mvã ágõnjã āzi 'bã āsámví gé nõgõnõ, ĩri pánga be tōwũ, ĩ'bī be ĩrī, 'bo awakí dō

'bã kárakarã nõ'bée ní, ĩri nyo ca kōpi ní rá?"

¹⁰ Yēsũ ní 'yozú ívé 'bã 'í pámvú ũbī'bã rī pi ní kīnī, "Īmi lūkí 'bã rī pi ní, kōpi ã úríkí vūgá." Āngũ 'dãri dũ kú cérė ásė rú, kúru 'bã rī pi ní úrizú cérė vūgá, āgõ† rī pi ícò ca élifũ tōwũ (5,000) rá. ¹¹ Yēsũ ní pánga rī pi í'dúzú, ĩri ní Múngú ní ōwõ'difõ sėzú, ĩri ní kúru sėzú ívé 'bã 'í pámvú ũbī'bã rī pi drīgė, kōpi ní 'dezú awazú 'bã úrí'bã kú rõ'bõ 'dī'bée ní, sũ kōpi ní lėé rī tīnī. ĩri ní kpá ĩ'bī rī í'dúzú, ōwõ'difõ sėzú Múngú ní, ĩri ní kpá sėzú ívé 'bã 'í pámvú ũbī'bã rī pi drīgė, kōpi ní awazú ícózú 'bã rī pi ní cérė, sũ kōpi ní lėé rī tīnī.

¹² 'Bã rī pi kã ānyāngã rī įsú nyaá caá ĩ vú sī cérė gí, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bã 'í pámvú ũbī'bã rī pi ní kīnī, "Īmi úmúkí ānyāngã ĕ ĩmbītã ĩ ní nyaá tí rī 'bãã cérė vūrã ālu gé, ĕ izakí ku." ¹³ Kōpi kã ānyāngã rī ĕ ĩmbītã úmú, kōpi úmúkí caá ũvũ ã 'a mũdrī drī ní ĩrī.

¹⁴ 'Bã rī pi kã tã Yēsũ ní 'oó āyãzú āyãyã 'dīri ndreeé, kōpi í'dókí rií átã kīnī, "Ádarú ágó nõri nēbī ĩ ní 'yoó kīnī, ĩri ímú 'bã nyõõkú nõri drīgė rī pi āsámví gé rī 'i." ¹⁵ Yēsũ kã ndreeé 'bã rī pi lėkí 'i mĩ 'bãã adrii 'bãgú ívé ni rú ũkpõ sī, ĩri ní fúzú mužú adrizú írã drīgė 'dãlė ó'dúkũlėgúsí.

Yēsũ mu yīi drīgė sī pá sī

(Mátáyo 14:22-27; Mārákō 6:45-52)

¹⁶ Kã mužú adrii ũndrėnjã 'dãri sī, 'bã Yēsũ ã pámvú ũbī'bã rī pi ní 'dezú mužú yīi bālālã rī gé 'dãá, ¹⁷ kōpi ní tuzú kúlúmgba agá, kōpi ní í'dózú zozú mužú álė kũrũ Kãpãrãnãumã gá 'dãá. Āngũ rī nī, įsú Yēsũ ca drī kōpi

* **6:7** 6:7 Mũfēngã fifi ĕnjīpi ĕnjīnējī rī: 'Bã rī nga dō ĕzī ū'dú ālu, ĩ 'bã rī ũfē mũfēngã fifi ĕnjīpi ĕnjīnējī ālu ni sī. † **6:10** 6:10 Āgõ: Lãkí ũkú rī pi anjinã rī pi be kuyé.

vúgá 'dǎá kuyé. ¹⁸ Ūlí ũkpō be ni ní vǐzú, sē yǐ rǐ úvá ání ngūyá ngūyá. ¹⁹ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbǐ' 'bá rǐ pi ká kúlúmgbá rǐ sōo mụú caá máyǐlǐ† na dōku sū, kōpi ní Yēsū ri ndrezú, ǐri ri ímú yǐ rǐ drǐgé sǐ pá sǐ, ícá ǐnyǐnǎ kúlúmgbá rǐ ā gārā gá, sē ũrǐ ǐmvú kōpi áni ambamba. ²⁰ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kǐnǐ, “ǐmi 'okí ũrǐ sǐ ku, 'bá rǐ ma 'i.” ²¹ Kōpi ũtēkǐ ǐri kú ũrē lēzú ǐri é'yǐzú fizú ǐ vúgá kúlúmgbá agá 'dǎá. Mbēlēnǎ kōpi ní cazú vūrā ǐ ní lēzú mụzú rǐ gé.

'Bá rǐ pi rikí Yēsū ri ndǎá

²² Kā adrii drǐ 'dǐni, 'bá bǐtrǐkǎ adri' 'bá yǐ bǎlǎlǎ rǐ vé wōkōkō álé sǐ rǐ gé rǐ pi nǐkǐ ámá rá, ándúrú kúlúmgbá pá tuúpi kú 'dǎlé rǐ 'yēnǎ álu. Kōpi nǐkǐ ámá rá 'yozú kǐnǐ, Yēsū fi kúlúmgbá ǐrivé 'bá ǐri ā pámvú ũbǐ' 'bá rǐ pi ní mụzú rǐ agá 'dǎá kuyé, kōpi kukǐ ǐri kú vúlé. ²³ Kúru kúlúmgbá urukō íngákǐ Tǐbérǐyǎ gálésǐ, ímúkǐ pá tuú vūrā Úpí Yēsū ní ōwō'dǐfō sēzú Múngú ní ǎnyāngǎ ā tā sǐ, gōzú sēzú nyazú āgō élifū tōwú pi ní 'dǎri gé. ²⁴ 'Bá bǐtrǐkǎ 'dǐ' 'bée ká nǐí ámá Yēsū pi ívé 'bá 'í pámvú ũbǐ' 'bá rǐ pi be 'dǎáyo, kōpi ní tuzú kúlúmgbá 'dǐ' 'bée agá, zozú mụzú yǐ bǎlǎlǎ 'dǐri agasǐ kǐrú Kǎpārānǎúmǎ vé rǐ gé, Yēsū ri ndǎá.

Yēsū ri 'bá ǐdri sēepi ni

²⁵ 'Bá bǐtrǐkǎ 'dǐ' 'bée ká caá Yēsū ri ǐsú yǐ bǎlǎlǎ rǐ gé álé 'dǎlé, kōpi ní 'yozú kǐnǐ, “ǐmbápi, mí ícá nōlé íngóni íngóni?”

²⁶ Yēsū ní újázú kōpi ní kǐnǐ, “Ádarú ǐmi ri ma ndǎ, ā'diātāsǐyǎ má ní ǐmi ní ǎnyāngǎ sēe nyaá rǐ sǐ, adri 'yozú kǐnǐ tā āyāzú āyāyā ǐmi ní ndree 'dǐ' 'bée sǐ

kuyé. ²⁷ Lē ǐmi rikí ẹsǐ 'bǎá 'yēnǎ rizú ǎnyāngǎ nyōókú drǐgé nōgō ábá' 'bée ábábǎ rǐ pi vé ẹzǐ ngazú áyu ku, lē ǐmi 'bákǐ ẹsǐ rizú ǎnyāngǎ ǐdri 'dǎni' 'dǎni rǐ sēepi rǐ vé ẹzǐ ngazú. Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímú ǎnyāngǎ rǐ sēe ǐmi ní nǐ, ā'diātāsǐyǎ má Ẹtépǐ Múngú sē má ní ũkpō tā 'dǐri 'ozú nǐ.”

²⁸ Kōpi ní ǐri zǐzú kǐnǐ, “'Bá 'okí ā'di tā Múngú ní lēe 'bá 'okí rǐ 'duzú ngazú?”

²⁹ Yēsū ní újázú kōpi ní kǐnǐ, “Tā Múngú ní lēe ǐmi 'okí rǐ, lē ǐmi ẹ'yǐkǐ 'bá 'í ní ǐpēe 'dǐri.”

³⁰ Kōpi ní újázú kǐnǐ, “Lē mí 'o tā āyāzú āyāyā ni ũgbále, 'bá ǐbí mí ẹ'yǐ ndō. Ngá mí ní ícō 'oó 'dǐgé rá rǐ ā'di? ³¹ 'Bá ẹ'bǐpǐjǐ nyakǐ ǎnyāngǎ ǐ ní zǐjǐ mánǎš rǐ āngū ā'wǐ cǐnyáfǎ rú rǐ agá 'dǎá, sǐ ǐ ní sǐí Búkú Múngú vé rǐ agá rǐ tǐnǐ, 'Múngú sē kōpi ní ǎnyāngǎ nyaanya ní íngázú 'bǐ gélésǐla.’”

³² Yēsū ní 'yozú kōpi ní kǐnǐ, “ǎnyāngǎ ǐ ní sēe ǐmi ní 'dǐri, adri 'yozú kǐnǐ Mósē sē nǐ kuyé, ǎnyāngǎ 'dǐri íngá 'bǐ gélésǐla, má Ẹtépǐ sē ǐmi ní nǐ. Má Ẹtépǐ ri ǎnyāngǎ áda rǐ sē ǐmi ní nǐ. ³³ ǎnyāngǎ Múngú ní ǐsēe ǐmi ní íngápǐ 'bǐ gélésǐla rǐ, ǐri ma 'i, ma ǎnyāngǎ ǐdri sēepi 'bá rǐ pi ní nyōókú drǐgé nōgō rǐ.”

³⁴ 'Bá rǐ pi ní 'yozú kǐnǐ, “Úpí, 'í sē 'bá ní ǎnyāngǎ 'dǐri mụzú dǐjǐ dǐjǐ.”

³⁵ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kǐnǐ, “Ma ǎnyāngǎ riipi ǐdri sēepi rǐ. 'Bá ǐmúpǐ má vúgá ma ẹ'yǐpi rá rǐ, ẹbǐrǐ gō ǐri fuú dǐjǐ ku, ázini yǐ úvá gō ǐri ndēe dǐjǐ ku. ³⁶ 'Bo ǐmi ndrekǐ dō ma rá drǎáāsǐyǎ, ǐmi ẹ'yǐkǐ ma kuyé. ³⁷ 'Bá má Ẹtépǐ ní ẹzǐjǐ má ní gǐ rǐ pi ímú má vúgá. 'Bá ǐmúpǐ 'bá má vúgá rǐ pi, á gǎ kōpi áluṅáni

† **6:19** 6:19 Máyǐlǐ: 'Bá ri ícō ẹçǐ tu ca máyǐlǐ na sǎ álu agá. **6:31** 6:31 Mánǎ: Mánǎ ri ǎnyāngǎ Múngú ní ǐsēe 'bá ǐsērélē vé rǐ pi ní rǐ. ǐsē sǎ kōpi ní adrizú āngū ā'wǐ cǐnyáfǎ rú rǐ agá 'dǎá ǐlǐ pǔkǐ sǐ rǐ gé. 'Í lǎ Wǔngárǎ 16:1-36. **6:31** 6:31 Wǔngárǎ 16:4; Nēmáyǎ 9:15; Sǎwǐmǎ 78:24-25

ku. ³⁸ Má ímú 'bũ gé 'dãásĩ vũgá nõgó tâ Múngú ní ma ìpèzú rĩ 'dujú ngaá, adri 'yozú kínĩ tâ má ní lée ngaá mã drĩ sĩ ni kuyé. ³⁹ Tã íngápi Múngú ma ìpèépi rĩ ě esĩ agá rĩ, ìri 'dĩ, 'bá céré ìri ní sée má ní rĩ pi, á 'be ãlu ni ãvĩ ku. Ma kòpi inga gō ìdri rú ú'dú ùdũ vé rĩ gé. ⁴⁰ Tã má Ètèpi ní lée rĩ, ìri 'dĩ, ma Mvá rú, 'bá ma ndre 'bá rá, àzini ma è'yì 'bá rá rĩ pi, kòpi ìdri 'dání'dání rĩ ìsú rá, ma ímú kòpi inga gō ìdri rú ú'dú má ní ìgòzú gé."

⁴¹ Tã Yèsũ ní 'yoó 'i ãnyāngā ìbìpi 'bũ gélésila rĩ sĩ, sē Yāhūdī bītríká rĩ pi rikí unuú àní ununu. ⁴² Kòpi rikí ĩ uzijĩ ĩ ãsámvú gé sĩ kínĩ, "Mvá 'dĩri adri nyo Yèsũ Yōsépā mvòpi 'i kuyé? 'Bá nĩkĩ ètèpi pi èndrèpi be rá, ìri ícò 'yo kínĩ 'i íngá 'bũ gélésila íngóni íngóni?"

⁴³ 'Bo Yèsũ ní újázú kòpi ní kínĩ, "Lē ìmi rikí unuú ìmi ãsámvú gé sĩ ku. ⁴⁴ Má Ètèpi ìpè dō 'bá rĩ nĩ kuyé, ícò ícá má vúgá ku, ma ímú ìri inga gō ìdri rú ú'dú má ní ìgòzú rĩ gé. ⁴⁵ Sũ nèbì rĩ pi ní sĩ rĩ tĩnì, 'Múngú ri ímú kòpi ìmbá céré nĩ.' 'Bá ãlu ãlu má Ètèpi vé tâ yì 'bá rá, àzini ìrivé tâ ùnì 'bá rĩ pi ímú má vúgá nĩ. ⁴⁶ 'Bá àzi ndre má Ètèpi ri kuyé, 'yéǵá ma ímúpi Múngú vúgálésĩ rĩ, á ndre má Ètèpi ri nĩ. ⁴⁷ Ádarú á 'yo ìmi ní, 'bá mávé tâ è'yìpi rá rĩ, ìri ìdri 'dání'dání rĩ ìsú nĩ. ⁴⁸ Ma ãnyāngā riipi ìdri sèépi rĩ. ⁴⁹ Ìmi è'bìpìjì rikí ótú mánā nyaá ásé agá 'dāá, 'bo kòpi ùdrákĩ rá. ⁵⁰ 'Bo ãnyāngā íngápi 'bũ gélésĩ rĩ, ìri 'dĩni, 'bá rĩ nya dō ãnyāngā 'dĩri, ícò drāá ku. ⁵¹ Ma ãnyāngā íngápi 'bũ gélésĩ rĩ 'i, 'bá rĩ nya dō ãnyāngā 'dĩri, ìri adri lēmgbērē rú. ãnyāngā 'dĩri,

ìri mávé rú 'bá má ní ímú adii sée drāá 'bá nyōókú drĩgé nõgó rĩ pi vé ìdri ā tâ sĩ rĩ 'i."

⁵² Yāhūdī rĩ pi ní 'dózuú āgátá gāzú ĩ ãsámvú gé sĩ kínĩ, "Ágó 'dĩri ícò 'i rú 'bá sē nya 'bá ní íngóni íngóni?"

⁵³ Yèsũ ní 'yozú kòpi ní kínĩ, "Ádarú á 'yo ìmi ní, ma 'Bá Mvá 'i, ìmi nyakí dō mávé rú 'bá kuyé, àzini ìmi mvukí dō mávé àri kuyé, ìmi ícókĩ adrii ìdri rú ku. ⁵⁴ 'Bá mávé rú 'bá nyaápi, àzini mávé àri mvuúpi rĩ, ìri ìdri 'dání'dání rĩ ìsú nĩ, ma ímú ìri sē íngá gō ìdri rú ú'dú ùdũ vé rĩ gé. ⁵⁵ Mávé rú 'bá, ìri ínyá áda ni, àzini mávé àri, ìri ngá mvuúmvuú áda ni. ⁵⁶ 'Bá mávé rú 'bá nya 'bá rĩ pi, àzini mávé àri mvu 'bá rĩ pi, kòpi adri 'bá mávé ni, ma kpá adri 'bá kòpivé ni. ⁵⁷ Má Ètèpi adriipi lēmgbērē rú rĩ ìpè ma nĩ, ma ri adri ìdri rú ìrivé ùkpō sĩ, 'bá rĩ nya dō mávé rú 'bá, ìri adri ìdri rú ùkpō mávé rĩ sĩ. ⁵⁸ ãnyāngā íngápi 'bũ gélésila 'dĩri adri sũ mánā ìmi è'bìpìjì ní nyaá, vùdrĩ ni gé, kòpi ní ùdrázú rá 'dāri tĩnì ku. 'Bá ãnyāngā 'dĩri nyaápi rĩ, ìri adri muzú lēmgbērē rú." ⁵⁹ Yèsũ 'yo tâ 'dĩri ìsú àkūdē ìri ri āngū ìmbá Jó Múngú ri Zìzú rĩ agá Kāpārānāúmā gá.*

Ìdri 'dání'dání rĩ vé tâ

⁶⁰ 'Bá Yèsũ ā pámvú ùbĩ 'bá rĩ pi ká tâ Yèsũ ní 'yoó 'dĩri yìjì, kòpi ní 'yozú kínĩ, "Tã Yèsũ ní 'yoó 'dĩri mbamba, 'bá àzi ícò tâ 'dĩri ā'yìjì ku."

⁶¹ Yèsũ nĩ áamá bá 'yozú kínĩ, 'bá 'i pámvú ùbĩ 'bá rĩ pi ri unu tâ 'i ní 'yoó 'dĩri sĩ. Yèsũ ní kòpi zìzú kínĩ, "Tã má ní 'yoó 'dĩri, ìri ìmì drĩ iza iza tĩnì àsì? ⁶² 'Bo ìmi ndrekí dō 'Bá Mvá ri mvi gō 'bũ gé vūrā 'i ní íngázú rĩ gé 'dālē, ìmi

6:45 6:45 Ísáyā 54:13 * 6:59 6:59 Jó Múngú ri Zìzú rĩ: Yāhūdī rĩ pi vé Jó Múngú ri Zìzú rĩ pi kárákará kūrú rĩ pi agásĩ àndiāndi, kòpi ri ĩ úmú Búkū Múngú vé rĩ lā, àzini kòpi ri Múngú ri ìnjì 'dú Sábátā vé rĩ gé.

'okí rí ìmi íngóni? ⁶³ Índrí Uleterē rī ídri sē nī, ūkpō rú'ba nōri vé rī 'o ngá āzi ku. Átángá má ní átá ìmi ní 'dīri, Índrí Uleterē rī lū má ní nī, mávé átángá rī ídri sē. ⁶⁴ 'Bo 'bá ʊrukō ìmi āsámvú gé 'dígé gāki mávé tā ẹ'yīgá sī." Yēsū 'yo tā 'dīri 'dīni, ā'diātāsīyā í'dóngará gá 'dāá, Yēsū nī 'bá 'i ẹ'yī'ba kuyé rī pi rá, āzini nī 'bá ímúpi 'i ūli 'beépi rī rá. ⁶⁵ Kúru Yēsū ní 'yozú kīnī, "Bá ʊrukō ní gāá mávé tā ẹ'yīgá sī rī sī, má ní 'yozú ìmi ní, má Ẹtẹpi ā'yī dō 'bá rī nī kuyé, ícó ímú má vúgá ku ānī."

⁶⁶ Tā Yēsū ní 'yoó 'dīri sī, 'bá kárakarā ìri ā pámvú ūbī'ba rī pi gōkí í njeé fūú ìri ā rú'ba gá sī āmvé.

⁶⁷ Yēsū ní 'bá 'i pámvú ūbī'ba mụdrị drị ni ìrī 'dī'bée zizú kīnī, "Ìmi lēkí kpá fūú mụzú ìndī?"

⁶⁸ Sīmōnā Pétērō ní újázú Yēsū ní kīnī, "Úpí, 'bá mụkí rí ā'di vúgá? Mívé átángá, ìri ídri 'dáni'dáni rī sē nī. ⁶⁹ 'Bá ẹ'yīkí mi gí, 'bá nīkí rá 'yozú kīnī, mi 'Bá Uleterē Múngú vé ni."

⁷⁰ Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'ba rī pi ní kīnī, "Má ūpē ìmi mụdrị drị ni ìrī, 'bo 'bá ālu ìmi āsámvú gé 'dígé ìri ādróko†."

⁷¹ 'Bá Yēsū ní 'yoó 'dīri, ìri Yúdā Sīmōnā Ísikārīyótā mvópí 'i. Yúdā ā adri dō 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'pi 'bá mụdrị drị ni ìrī rī pi vé āzi drāāsiyā, ìri ímú Yēsū ā ūli 'be nī.

7

Yēsū pi édrípíi be

¹ Tā 'dīri ā vūdrị gé, Yēsū ri adrii āngū Gālíláyā vé rī gé, ri ẹcị mụzú kịrú Gālíláyā vé rī pi agásí. Gá

mụgá āngū Yūdáyā vé rī gé 'dālé sī, ā'diātāsīyā Yāhúdī rī pi lēkí ìri 'dīi drāá 'dīisí rá. ² 'Bo Yāhúdī rī pi vé ú'dú rizú Ẹmụ Nyazú Gākū rī pi agá rī* ká ícá ìnyinjá gí, ³ Yēsū édrípíi ní 'yozú ìri ní kīnī, "Í ku vūrā nōri rá, 'í mụ adrii āngū Yūdáyā vé rī agá, 'bá mí pámvú ūbī'ba rī pi ā ndrekí rí tā mí ní mụú 'oó í ní āyāzú āyāyā 'dīri. ⁴ 'Bá lēepi adriipi 'bá rī pi ẹndrẹtị gé rī, ìri ívé tā 'o andrekelemgbe, ūzū ívé tā pi ku. Mi dō ri tā āyāzú āyāyā ni 'o, lē 'bá vū drīgé rī pi céré ā nīkí tā mí ní ríi 'oó rī." ⁵ Átā édrípíi ẹ'yīkí ìri kuyé.

⁶ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, "Sā mávé mụzú 'dālé rī ícó drī kuyé, sá ìmívé mụzú rī, ìri ìmi drīgé. ⁷ 'Bá vū drīgé rī pi ícókí ìmi ngūú ūnjí ku, kōpi ma ngū ūnjí, ā'diātāsīyā ma rī 'yo, tā kōpi ní ríi 'oó rī ūnjí. ⁸ Ìmi 'dekí mụú Ẹmụ rī nyangará gá 'dālé ìyí, á mụ drī Ẹmụ rī gé 'dālé ku, ā'diātāsīyā mávé sá mụzú Ẹmụ rī gé 'dālé rī ícó drī kuyé." ⁹ Yēsū ká átá 'dīni, áwí adrii āngū Gālíláyā vé rī gé 'dālé.

¹⁰ 'Bo Yēsū édrípíi ká 'deé mụú Ẹmụ rī gé 'dālé gí, Yēsū ní kpá gōzú 'dezú mụzú, 'bo mụ andrekelemgbe kuyé, mụ ívé rī ụgúzā rú. ¹¹ Ambugu Yāhúdī rī pi vé rī pi rikí Yēsū ri úndré 'bá rī pi āsámvú gé sī Ẹmụ rī gé 'dālé, kōpi rikí uzị kīnī, "Ágó rī íngāá?"

¹² 'Bá rī pi rikí átá ì āsámvú gé sī ūyōkōyō sī ìri ā tā sī, ʊrukō ni pi kīnī, "Ìri 'bá múké."

ʊrukō ni pi kīnī, "Ìri 'bá riipi 'bá rī pi ē mị ū'bāapi ni." ¹³ 'Bo 'bá āzi ìri ā tā átápi gúnýá agá

† **6:70** 6:70 Ìri ādróko: 'Bá ālu Yēsū ní 'yoó ìri ādróko 'dīri vé íffíi, ìri 'bá ādróko ní ríi drị ni koó tā 'ongará gá ni. * **7:2** 7:2 Ẹmụ í ní Nyaá Gākū rī pi agá rī: Íli ālu ālu agá, ú'dú ẹzīrī, Yāhúdī rī pi rikí adrii gākū rī pi agá Yērúsālemā gá, āngū Yūdáyā vé rī agá. Íli pūkú sụ ótú kōpi ẹ'bípíi rikí adrii gākū rī pi agá āngū ā'wí cínýáfá rú rī agá 'dāá, kōpi rikí íli pūkú sụ í ní adrizú gākū rī pi agá 'dāri ígá. 'Í lā Lẹvítíkā 23:39-43.

ni 'dāayo, ā'diātāsīyā kōpi riki ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi ruú.

Yēsū ímbá 'bá rī pi Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá

¹⁴ Kúru ūmū rī vé nyangará kā 'dujú caá ú'dú sū, Yēsū ní fizú mužú Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, ĩri ní 'dezú rizú 'bá rī pi ímbázú. ¹⁵ Ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi ká ĩrivé ímbángará 'dīri yīi, kōpi āyākí āní āyāyā, kōpi kīnī, “Ágó 'dīri nī tā kárakarā 'dīni íngūgá, ísúzá ímbákí ĩri kuyé?”

¹⁶ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ma ri tā mávé ni ímbá kuyé, ma ri tā 'bá ma ípēpi rī vé rī ímbá. ¹⁷ 'Bá lēpi tā Múngú ní lēē ā 'okí rī 'dujúpi ngaápi rī, ĩri ícá tā má ní 'oó rī nī áamá rá, dō ma ri tā íngápi Múngú vúgá ni ímbá, dōku ma ri tā mávé ni ímbá. ¹⁸ 'Bá riípi ívé tā átápi ūgōgōlē rú rī, ĩri ri 'i íngú, 'bo 'bá riípi ēzī ngaápi 'bá 'i ípēpi rī íngúzú rī, ĩri 'bá tā áda 'oópi ni, ĩri 'bá ūnjō ākō ni. ¹⁹ Mósē sē ĩmi ní táimbī rī rá, adri 'dīni kuyé? 'Bo ĩmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá āzi tró táimbī Mósē vé rī 'dujúpi ngaápi ni 'dāayo. Ngá ĩmi ní lēzú ma 'dizú drázú rī ā'di?”

²⁰ 'Bá bītríká rī pi ní újázú ĩri ní kīnī, “Índri ūnjī† fi mí drīgé gí, 'bá lēpi mi 'dīpi rī ā'di 'i?”

²¹ Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Má ídrí ándúrú 'bá drā be ni ú'dú Sábátā vé rī gé, sē céré ĩmi ní āyāngará. ²² 'Bo ĩmi rukí táimbī Mósē vé ĩ ní rizú ágélē ē tī úljú rī, ‡ ĩmi ri anji āgō rī pi ā ágélē ē tī úljú ú'dú Sábátā vé rī gé. 'Bo mērē ágélē ē tī úljú 'dīri í'dó 'i Mósē vúgá kuyé, í'dó 'i Ābūrāmā vúgá. ²³ Dō ĩ mvá ágōná ā ágélē ē tī lī

ú'dú Sábátā vé rī gé rá, ā nōkí rí táimbī Mósē vé rī ku píri, tā sēepi ĩmī ēsī ní vezú má ní 'bá ídrízú ú'dú Sábátā vé rī gé rī sī rī ā'di? ²⁴ Lē ĩmi riki 'bá rī pi vé rú 'bá āmvé rī ndreé, kōpivé tā lizú āní ku, lē ĩmi līkí 'bá rī pi vé tā píri.”

Yēsū ri Kúrísitō 'i?

²⁵ 'Bá urukō'bee adri 'bá Yērúsalēmā gá 'dāá rī pi rikí átá kīnī, “Ágó 'dīri adri nyo 'bá ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi ní lēē dīi drā rá rī 'i kuyé? ²⁶ ĩmi ndrekí drī ká, ĩri ri átá gūnyā āsámvú gé, 'bá āzi átápi ĩri ā tā sī ūnjī ni tró 'dāayo. 'Bávē 'bá ambugu Yāhūdī vé rī pi nīkí nyo áamá rá 'yozú kīnī, ádarú ĩri Kúrísitō 'i 'dīni rá? ²⁷ 'Bá nīkí vūrā ágó 'dīri ní íbízú ímúzú rī rá, Kúrísitō kādō ícá, 'bá āzi nī vūrā ĩri ní íbízú ímúzú rī ku.”

²⁸ Yēsū kā rií 'bá rī pi ímbá Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāá, ri átá ú'dúkō be urū 'dāá kīnī, “Ē, ĩmi nīkí ma rá, ĩmi nīkí vūrā má ní ímúzú rī rá. Má ímú nōgó mávé ūkpō sī kuyé, 'bá ma ípēpi rī vé tā, ĩri tā áda, 'bo ĩmi nīkí ĩri kuyé. ²⁹ 'Bo á nī ĩri rá, ā'diātāsīyā má íbī ímú ĩri vúgálēsīla, ípē ma ímúzú nī.”

³⁰ 'Bá ambugu Yāhūdī rī pi vé rī lēkí kōdō ĩri ruú, 'bo kōpi rukí ĩri kuyé, ā'diātāsīyā lókí ĩrivé rī ní drī ícá kuyé rī sī. ³¹ 'Bá bītríká rī pi āsámvú gé, 'bá kárakarā ē'yīkí Yēsū ri rá. Kōpi ní 'yozú kīnī, “Kúrísitō kādō ícá, ĩri nyo ímú tā āyázú āyāyā ni 'o ágó nōri vé rī ndē rá?”

Atala atala rī pi drīgé rī pi lēkí ā rukí Yēsū ri

³² Fārúsī rī pi ká yīi 'bá bītríká rī pi ri Yēsū ā tā ndrī, kōpi úmúkí

† 7:20 7:20 Índri ūnjī: ĩri ándúrú mālāyikā Múngú vé rī pi vé āzi 'bū gé 'dāá, nō táimbī Múngú vé rī, Sātánā ri kōpivé āmbúgú. Múngú ídró kōpi 'bū gé 'dāási vúgá nōó, kōpi gōkí ufuú índri ūnjī, kōpi ri 'bá rī pi ní ízāngā sē vū drīgé nōgó. † lā l'dangará 12:7-9. ‡ 7:22 7:22 Tā ĩ ní ágélē ē tī úljú rī: Múngú lū Ābūrāmā ní kīnī, anji āgō Ābūrāmā vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ārō gí, lē ā úljú kōpi ā ágélē ē tī rá, lüzú kīnī, kōpi anji Múngú vé ni. † lā l'dóngará 17:9-14.

ĩ atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi be, kōpi ní āngaráwá ri'ba Jó Múngú vé rĩ ütē'ba rĩ pi pēzú mužú Yēsū ri ruzú.

³³ Yēsū ní 'yozú kīnī, “Ma adri ĩmi be nōgó lókí be mādā, kúru ma gō ma újā mu 'bá ma ĩpēepi rĩ vúgá 'dāá ũzi. ³⁴ 'Bo ĩmi ma ndā rá, ĩmi ícókí ma ĩsú ku. Vūrā má ní mužú adrizú rĩ, ĩmi ícókí caá 'a ni gé ku.”

³⁵ Yāhūdī ambugu rĩ pi rikí átá ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Ágó rĩ ní 'yozú kīnī 'bá ícókí 'i ĩsú ku rĩ, ágó rĩ lē mužú ngōlé? Ágó rĩ lē mužú 'bavé 'bá ĩ írē'ba adri'ba Ĝirīkī rĩ pi āsámvú gé rĩ pi vúgá, lē Ĝirīkī rĩ pi ímbá ĩndī? ³⁶ Tā ĩri ní 'yoó kīnī, ‘Īmi ímú ma ndā, 'bo ĩmi ícókí ma ĩsú ku, vūrā má ní mužú adrizú rĩ, ĩmi ícókí caá 'a ni gé 'dālē ku' 'dīri vé ífífí ā'di?”

Yēsū ezi yīi idri sēepi rĩ vé tā

³⁷ Ū'dú ũmū rĩ nyazú rĩ vé ũdūš gé, ú'dú 'dāri ú'dú āmbúgú, Yēsū nga átá ú'dúkó be uru 'dāá kīnī, “Bá rĩ dō yīi úvá be, ē ímú má vúgá nōó, ā mvu yīi rĩ. ³⁸ 'Bá rĩ ē'yī dō ma rá, yīi idri sēepi 'dīri ímú ídī ĩfū ĩri ē ēšī agāsī, sū Búkū Múngú vé rĩ ní 'yoó rĩ tīnī.” ³⁹ Tā ĩri ní 'yoó yīi idri sēepi 'dīri, ĩri ri Índrī Uletere ĩ ní ímú sēé 'bá ālu ālu ĩri ē'yī'ba gí rĩ pi ní rĩ i'da. Lókí 'dāri gé, ĩsúzú sēkí drī Índrī Uletere rĩ 'bá rĩ pi ní kuyé,

ā'diātāsīyā Yēsū fi drī ũnyī ĩ ní ímúzá ĩri íngúzú 'dāri agá kuyé.

⁴⁰ 'Bá bītríká 'dī'bée ká tā Yēsū ní 'yoó 'dīri yīi, 'bá rĩ pi ā uruķo kīnī, “Ádarú ágó adriipi nēbī rú rī,* ĩri 'dī.”

⁴¹ 'Bá rĩ pi ā uruķo kīnī, “Ágó rĩ Kúrísítō 'i.”

Ūruķo ni pi kīnī, “Bá rĩ adri Kúrísítō 'i ku, Kúrísítō ri ímú āngū Ĝālíláyā vé rĩ gélesī íngóni íngóni? ⁴² Búkū Múngú vé rĩ lū uletere kīnī, ĩ ímú Kúrísítō ri tī ĩfū úyú Dāwūdī† vé rĩ agá, kūrū Bētélémē ĩ ní Dāwūdī ri tīzú rĩ agá.”† ⁴³ 'Bá rĩ pi acókí ĩ āsámvú ĩrī Yēsū vé tā sī. ⁴⁴ 'Bá uruķo lēkí ĩri ruŷ, 'bo 'bá āzi uló rú'ba ni kuyé.

Drīkoma Yāhūdī rĩ pi vé rĩ gākí Yēsū ri ē'yīgá sī

⁴⁵ 'Bá Jó Múngú vé rĩ ütē'ba rĩ pi ká ĩ újā gōó atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi vúgá āzini Fārūsī rĩ pi vúgá 'dāá, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi Fārūsī rĩ pi be zíkí kōpi kīnī, “Īmi ĩjíkí Yēsū ri ímúzá ĩndī kuyé āsī?”

⁴⁶ Kōpi ní újázú kīnī, “Bá yíkí āvū ni 'bá āzi átápi ágó 'dīri tīnī ni kuyé.”

⁴⁷ Fārūsī rĩ pi kīnī, “Ū'bā kpá ĩmī mī gí tīnī āsī? ⁴⁸ 'Bā drīkoma rú Fārūsī rĩ pi be, 'bá āzi nyo 'bā āsámvú gé ĩrivé tā ē'yīipi ni anigé? ⁴⁹ 'Bá bītríká Yēsū ā pámvú ũbī'ba 'dī'bée nīkí tāĩmbī Mósē vé

Š 7:37 7:37 Ū'dú ézīrī ũmū nyazú rĩ gé, atala rĩ pi yīi ĩbē, kōpi jī Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, Múngú ri íngúzú, Múngú ní yīi sēé ĩ ē'bīpīj ní rĩ sī. 'Bá rĩ pi kpá ímú Múngú ri íngú tākiri ĩri ní ímú sēé ĩ ní rī sī ū'dú ũdū vé rĩ pi gé. Ū'dú ũmū nyazú rĩ vé ũdū gé, atala rĩ pi jíkí yīi Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá ku. 'Bo 'bá rĩ pi ri Múngú ri íngú āngū Múngú ní sēé ĩ ní adrizú 'a ni gé rĩ sī. Āngū 'dīri agá, yīi rĩ pi ambamba, āzini Múngú sē ngá kōpi ní lēé rĩ pi ārevú céré rá. Ū'dú ũdū vé 'dāri ri gé, Yēsū kīnī, “Bá rĩ ē'yī dō ma rá, yīi idri sēepi 'dīri ímú ídī ĩfū ĩri ē ēšī agāsī.” * 7:40 7:40 Nēbī rī: Kōpi rikí átá nēbī Mósē ní 'yoó ĩri ímú rá rĩ vé tā sī. Nēbī Mósē

ní 'yoó 'dīri Yēsū 'i. 'Í lā Dētōrōnómē 18:15-18; Yūwánī 6:14; Ežī 3:22-23; Ežī 7:37. † 7:42 7:42 Dāwūdī: Múngú ĩpē Dāwūdī ri adrii 'bāgū Īsērélē rĩ pi vé ni, ezi kīnī, 'bāgū ú'dí ri ímú ĩfū ĩrivé úyú agá, ĩri mālīngā rī ru mužú 'dāni'dāni, 'bāgū rī Yēsū Kúrísítō 'i. 'Í lā Sāwūmā 132:11-12; Ežī 2:30. Tīkí Dāwūdī rī ĩsú ākūdē ílī rī ca élfū ālu (1,000) gí, ílī 'dāri gé, ĩsú tīkí drī Yēsū Kúrísítō ri kuyé. 'Í lā 2 Sāmúélē 5:2; Mikā 5:2; Mātáyo 2:1; Lúkā 2:1-6. ‡ 7:42 7:42 Tīkí Yēsū ri Bētélémē gá, úyú Dāwūdī vé rĩ agá. 'Í lā Lúkā 2:4-7; Mātáyo 2:1-6.

rĩ kuyé, kôpi tâ ùnjí ìşú Múngú drìgé rá.”

⁵⁰ Nìkòdémā Fārúşĩ rĩ pi vé āzi ándúru muşpi Yésũ vúgá 'dálé rĩ ní 'yozú kĩnĩ, ⁵¹ “Tāĩmbĩ 'bávé rĩ ā'yĩ nyo ĩ ní tâ lizú 'bá āzi drìgé ìşúzú yíkĩ ĩrivé tĩ kuyé, āzini nĩkĩ ĩrivé tâ 'oó rĩ kuyé 'dĩni rá?”

⁵² Kôpi ní újázú kĩnĩ, “Mĩ kpá Gālĩláyāgú yā? 'Í lā drĩ Búkũ Múngú vé rĩ ká, mi ìşú sĩkĩ 'a ni gé 'dálé kĩnĩ, nēbĩ ícò ĩfũũ āngũ Gālĩláyā vé rĩ agá ku.”

⁵³ Kúru 'bá ālu ālu ní 'dezú muşú ívé āngá. §

8

Yésũ trũ ũkú õwú rú rĩ

¹ 'Bo Yésũ ní ívé rĩ 'dezú muşú ĩrā Ōlívē vé rĩ gé 'dāá. ² Kā muşú adriĩ drũ 'dĩni, ũ'bútĩ kũnĩkũnĩ, Yésũ gō muşú dđĩ Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá. 'Bá bĩtrĩká rĩ pi trakĩ ĩ ĩri ā gārā gá sĩ kúrũ, kúru ĩri ní úrízú vūgá 'dezú rizú 'bá rĩ pi ĩmbázú. ³ 'Bá ri' 'bá tãĩmbĩ ĩmbá' 'bá rĩ pi Fārúşĩ rĩ pi be, kôpi ní ũkú ĩ ní ruşú ágó be ni ĩjízú, kôpi 'bākĩ ĩri pá tuú 'bá bĩtrĩká 'dĩ' 'bée endreţĩ gé, ⁴ kôpi ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, “'Bá āngũ ĩmbápi rĩ, ũkú nōri ruķĩ ĩri ágó be. ⁵ Tãĩmbĩ Mósē vé rĩ 'yo 'bá ní kĩnĩ, ũkú tâ 'oópi 'dĩni 'dĩri ā úvĩkĩ ĩri ĩrā sĩ drāá 'dĩisĩ rá. Nóni mi 'yo ĩngóni?” ⁶ Kôpi zĩkĩ tâ rĩ 'dĩni, lēzú létĩ ndázú Yésũ ā 'yo rĩ tâ, ĩ újákĩ rĩ tâ ānĩ Yésũ drìgé bēnĩ.

'Bo Yésũ ní õvũzú vūgá, 'ídózú tâ sızú nyõõkú gé 'dĩgé únyófĩ sĩ. ⁷ Kôpi ká riĩ Yésũ ri uzĩĩ muşú drìgelé, Yésũ ní kúru ngazú uru sĩ, 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “'İmi āsámuvé 'dĩgé, 'bá rĩ dō ùnjikānyā ākó, ā 'ídó ũkú rĩ vjĩ.” ⁸ Yésũ ní kpá gōzú õvũzú tâ rĩ sızú nyõõkú gé 'dāá dđĩ.

⁹ 'Bá ũkú rĩ tō' 'bá 'dĩ' 'bée ká tâ Yésũ ní 'yoó 'dĩri yjĩ, kôpi 'dekĩ riĩ ĩ unjeé muşú ālu ālu, ārākā rĩ pi 'ídókĩ ĩ unjeé muşú drĩdrĩ, kukĩ Yésũ pi pá tuú kuú ũkú rĩ be 'dálé. ¹⁰ Yésũ ní ngazú uru sĩ, ĩri ní ũkú rĩ zizú kĩnĩ, “'Bá mi tō' 'bá rĩ pi ĩngāá? 'Bá mi tō' 'bá 'yo' 'bá kĩnĩ, mí 'o ùnjikānyā rĩ pi vé ālu kukĩ 'dĩgé rá?”

¹¹ Ũkú rĩ ní újázú kĩnĩ, “'Āmbúgú mávé rĩ, 'bá ma tō' 'bá rĩ pi, ālu ni aceépi ni 'dāáyo.”

Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, “'Á lĩ tâ mí drìgé ku, 'í 'de muşú, ā gōkĩ ùnjikānyā 'oó dđĩ ku.”

Yésũ ri dđĩ ũtũná rú vũ drìgé nõgó

¹² Yésũ gō átá 'bá rĩ pi ní dđĩ kĩnĩ, “'Ma ri āngũ ĩngbēre ũtũná rú 'bá vũ drìgé nõgó rĩ pi drìgé nĩ. 'Bá mâ pámvú ũbĩpi rĩ, ícò écĩ ĩnĩnā agásĩ ku, ũtũná āngũ ĩngbēreépi rĩ ĩri ē drĩ ko muşú tâ ĩdri ìşúzú rĩ gé nĩ.”

¹³ Fārúşĩ rĩ pi ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, “'Mi ri mívé tâ átá ũgōgōlé rú, tâ mí ní átá 'dĩ' 'bée céré ũnjō.”

¹⁴ Yésũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, “'Mā ri dō mávé tâ átá ũgōgōlé rú drāāāsĩyā, ma ri tâ áda 'dĩri átá, ā' diātāsĩyā á nĩ vũrā má ní ĩmúzu rĩ rá, āzini á nĩ vũrā má ní muşú rĩ rá. 'Bo ĩmi nĩkĩ vũrā má ní ĩbízú ĩmúzu, dōku má ní rizú muşú rĩ kuyé. ¹⁵ 'İmi ri tâ rĩ lĩ rú' 'bá rú' 'bá, á lĩ tâ 'bá āzi drìgé ku. ¹⁶ 'Bo té dō ma tâ lĩ rá, tâ má ní lĩ rĩ, ĩri adri pĩrĩ, ā' diātāsĩyā má adri õ' dũkũle ku tâ rĩ ā lĩngará gá, 'bá má Ètēpi ma ĩpēpi rĩ be. ¹⁷ Sĩkĩ ĩmivé búkũ tãĩmbĩ vé rĩ agá kĩnĩ, 'bá ĩrĩ tâ rĩ ndre' 'bá ĩ mĩ sĩ rĩ pi ĩtĩkĩ dō tâ rĩ rá, tâ kôpi ní ĩtĩkĩ 'dĩri, ĩri tâ áda. ¹⁸ Ma ri mávé tâ ũlũ ũgōgōlé rú, má Ètēpi má ĩpēpi rĩ, ĩri mávé tâ ĩri ní ndreé 'ĩ mĩ sĩ rĩ ĩtĩ nĩ.”

§ 7:53 7:53 Átángá vērēşĩ 7:53-8:11 agá 'dĩ' 'bée, búkũ Yüwání vé ĩ ní sĩ Gĩrĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dāáyo, 'bo gōkĩ sĩ búkũ Yüwání vé vúlé rĩ agá rá.

19 Kōpi ní Yēsū ri zizú kīnī, “Mí étépī ri íngólé?”

Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Īmi nīkí ma kuyé, āzini ĩmi nīkí kpá má Ètépī ri kuyé. Īmi nīkí té dō ma rá, ĩmi té ícó má Ètépī ri nī rá.”
20 Yēsū ri tā 'dīri átá ísúzú ĩri ri 'bá rī pī ímbá Jó Múngú vé rī ā bóro gá sōndúkú ĩ ní rizú ngá úmúzú 'bázú rī ā gārā gá. 'Bo 'bá āzi rú tró ĩri kuyé, ā'diātāsīyā ĩrivé sâ ĩ ní ĩri 'dizú rī ní drī ícó kuyé rī sī.

21 Yēsū ní gōzú átázú kōpi ní dījī kīnī, “Ma ri mụ mụ, 'bo ĩmi ímụ ma ndā rá, ĩmi dō ri ũnjikānyā 'o mụzú drīgélé, ĩmi ímụ ũdrā ku ũnjikānyā agá. Vūrā má ní mụzú rī, ĩmi ícókí mụjū ānī ku.”

22 Yāhūdī rī pi vé drīkoma rī pi ní 'yozú kīnī, “Yēsū ní 'yozú 'bá ícókí caá vūrā 'í ní mụzú rī gé 'dālé ku rī, Yēsū lē déna 'i 'dijī drāá rá?”

23 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Īmi 'bá nyōókú drīgé nōgó ní, má íbī ímụ 'bū gélésila, ĩmi 'bá nyōókú nōri vé ní, 'bo má adri 'bá nyōókú nōri vé ní ku. 24 Á lū ĩmi ní rá, ĩmi ẹ'yīkí dō 'yozú kīnī 'bá má ní 'yoó rī, ĩri ma 'i kuyé, ĩmi ímụ ũdrā ku ũnjikānyā agá.”

25 Kōpi ní ĩri zizú kīnī, “Mi ā'di 'i?”

Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Má ní té 'yoó ĩmi ní drīdrī rī tīnī, 'bá rī ma 'i. 26 Á nī ĩmivé ũnjikānyā ā tā rá, ma té ícó tā lī ĩmi drīgé rá, 'bo 'bá ma ĩpēepi rī vé tā pīrī. Ma ri tā má ní yījī vú ni gé rī ũlū 'bá vū drīgé rī pi ní.”

27 'Bo kōpi ámákí kuyé 'yozú kīnī, Yēsū ri tā 'í Ètépī vé rī átá. 28 Kúru Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ma 'Bá Mvá 'i, ĩmi ingakí dō ma pētī alambaku sigé gí ká, ĩmi kúru nī áamá 'yozú kīnī, 'bá rī ma má ní

'yoó ma 'i rī 'i. Á 'o tā mávé ũkpō sī ó'dúkūlẹ ku, ma ri 'yéná tā má Ètépī ní ẹzījī má ní rī ũlū. 29 'Bá ma ĩpēepi rī, ĩri má be trú ālu, ku ma ó'dúkūlẹ kuyé, ā'diātāsīyā ú'dú céré tā má ní 'oó rī ĩri ní āyīkō sē.” 30 Yēsū ká tā rī átá 'dīni, 'bá kárakarā ẹ'yīkí ĩri rá.

Anjī Ābūrāmā vé rī pi

31 Yēsū ní 'yozú Yāhūdī 'i ẹ'yī' 'bá gí rī pi ní kīnī, “Tā má ní ímbá rī, ĩmi 'dukí dō ngaá rá, ĩmi ádarú 'bá má pámvú ũbī' 'bá ni pi. 32 Īmi ícó tā áda rī nī rá, tā áda rī, ĩri ícó ĩmi oyū adringará tūgērī rú rī agásí rá.”

33 Kōpi ní újázú ĩri ní kīnī, “Bá nō'bée úyú Ābūrāmā* vé ni, 'bá adrikí tūgērī 'bá āzi vé ni kuyé pírí, ngá mí ní 'yozú kīnī, ĩ 'bá oyū adringará tūgērī rú rī agásí rī ā'di?”

34 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ádarú á 'yo ĩmi ní, 'bá ũnjikānyā 'o'bá rī pi, kōpi tūgērī ũnjikānyā vé ni. 35 'Bá tūgērī rú rī adri 'bētī āsámvú gé 'dīgé mụzú nyonyo ku, 'bo mvá ĩ ní tījī 'bētī 'dīri agá rī, ĩri adri 'bētī 'dīri agá mụzú nyonyo nī. 36 Ma Mvá rú, má oyū dō ĩmi ífúú ũnjikānyā agásí gí, ũnjikānyā gō vūrā ísú ẹzī ngazú ĩmi be ku.

37 Á nī rá ĩmi úyú Ābūrāmā vé ni, 'bá ụrukọ ĩmi āsámvú gé 'dīgé lēkí ma 'dijī, ā'diātāsīyā tā má ní átá rī ní fī ĩmī ẹsī agá 'dāá kuyé rī sī. 38 Ma ri tā má ní ndreé má Ètépī vúgá 'dālé rī ũlū ĩmi ní, 'bo ĩmi ri tā ĩmi étépī ní ũlūú ĩmi ní rī 'dú nga.”

39 Kōpi ní újázú Yēsū ní kīnī, “Bávé ẹ'bīpī Ābūrāmā 'i.”

Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Īmi dō anjī Ābūrāmā vé ni, ĩmi té ẹzī Ābūrāmā ní ngaá rī 'dú nga rá.

* 8:33 8:33 Ābūrāmā: Múngú zī Ābūrāmā ri kīnī, ā ku ívé 'bá 'bētī āsámvú gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de mụjū āngū āzi ú'dí ní gé. Ābūrāmā ri ẹ'bīpī Yāhūdī rī pi vé rī, tīkí ĩri ílī élifū ālu mūdūrūlū ārō (1,800) gé, ísú tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā 'í'dóngará 12-25.

40 Má ülü ìmi ní tã áda má ní yì Múngú vúgá rĩ, 'bo ìmi ri létì ndã ùkpõ sī lészú ma 'dìzú. Ābūrámã 'o tã ázi 'dĩri tĩnì kuyé. 41 Ìmi ri tã ìmi étèpì ìmi tĩpì rĩ ní ülü rĩ 'dù nga."

Kòpì ní újázú kìnì, "Bávè étèpì adri túngú kuyé, 'bávè Ètèpì, Ìri Múngú 'i."

Anjì àdróko vé rĩ pi

42 Yèsù ní 'yozú kòpì ní kìnì, "Múngú ã adri té dō ìmi Ètèpì, ìmi té ma lèlè, ã'diātāsīyã má ìbí ìmú Ìri vúgálésīla, má ìmú nōgō mã drī sī kuyé, má Ètèpì ìpè ma ìmúzú nī. 43 Tã má ní 'yoó ìmi ní rĩ lè fī ìmi drīgè ku ãsī? Tã rĩ fī ìmi drīgè ku, ã'diātāsīyã ìmi lèkí tã má ní 'yoó rĩ 'dù ñgaá ku! 44 Ādróko† ri ìmivé étèpì, ìmi ri tã Ìri ní lèè rĩ pi 'dù nga áyu. Í'dóngará gá 'dãá, Ìri 'bá àngū ú'dìpì ní, gã tã áda rĩ sī, tã áda vú ní gé 'dãáyo, kãdō rīí átá, Ìri ri átángá ùnjō vé ni pi átá, Ìri ùnjó'bá, Ìri étèpì ùnjō vé ni. 45 Má kãdō rīí tã áda rĩ átá ìmi ní, ìmi lèkí mávè tã è'yī ku ãsī? 46 Ìmi ãsámvú gé 'dīgè 'bá 'yoópi kìnì, á 'o ùnjikányã rá rĩ ã'di 'i? Ma dō ri ìmi ní tã áda rĩ átá, ngá ìmi ní mávè tã è'yīzú ku rĩ ã'di? 47 'Bá adriipi Múngú agá rĩ, Ìri ícò Múngú vé tã yì rá, ìmi ní tã Múngú vé rĩ yì ku rĩ sī, lū uletere 'yozú kìnì, ìmi adrikí anjì Múngú vé ni ku."

Yèsù pi vé tã Ābūrámã be rĩ

48 Yāhūdī rĩ pi ní 'yozú Yèsù ní kìnì, "Tã 'bá ní 'yoó mī Sāmāriyāgú, Ìndrī ùnjí ású mī gí 'dĩri, Ìri pīrì!"

49 Yèsù ní újázú kòpì ní kìnì, "Índrī ùnjí ású ma kuyé, má ìnjì má Ètèpì ri ìnjìnjì, 'bo ìmi ìnjìkì

ma kuyé. 50 Ā lè ma íngú ùgōgōlè rú ku, Múngú ri ma íngú nī, Ìri 'bá tã līpi ní. 51 Tã má ní 'yoó ìmi ní 'dĩri tã áda, 'bá mávè tã 'dùpì ngaápi rá rĩ, ícò drãá ãlunãni ku."

52 Kúru Yāhūdī rĩ pi ní 'yozú Yèsù ní kìnì, "Bá nīkí rá Ìndrī ùnjí ású mī gí! Ābūrámã drã rá, nēbī rĩ pi ùdrákí kpá rá, 'bo mī kìnì, 'bá rĩ yì dō mívè ú'dúkò rá, ícò drãá ãlunãni ku. 53 'Í ndè nyo 'bá é'bìpì Ābūrámã ri rá? Ābūrámã drã rá, nēbī rĩ pi ùdrákí kpá rá. Mí ũsū mī kìnì, mī 'dīgè ã'di 'i?"

54 Yèsù ní újázú Yāhūdī rĩ pi ní kìnì, "Má íngú dō ma ùgōgōlè rú, Ìri èzì àkò. 'Bá riipi ma íngúpi rĩ, Ìri má Ètèpì ìmi ní kpá 'yoó, Ìri Múngú ìmivè ni rĩ 'i. 55 Ìmi nīkí Ìri kuyé, 'bo á nī Ìri rá. Á 'yo té dō á nī Ìri kuyé, 'dĩri té lū 'yozú kìnì, ma ùnjó rú, sū ìmi tĩnì. 'Bo á nī Ìri rá, ma ri tã Ìri ní lūú má ní rĩ 'dù nga. 56 Ìmi é'bìpì Ābūrámã ri àyikò sī kìnì, 'í lè mávè ìmúngará vūgá nōò rĩ ndreé 'í mī sī, ndre rá, àyikò fū Ìri ãnì rá."

57 Yāhūdī rĩ pi ní 'yozú Yèsù ní kìnì, "Mívè ìlì ca pūkú tōwú kuyé píri, ngá mī ní 'yozú 'í ndre Ābūrámã ri rá rĩ ã'di?"

58 Yèsù ní újázú kòpì ní kìnì, "Tã má ní 'yoó ìmi ní 'dĩri tã áda, Ìri ní drī Ābūrámã ri tizú kuyé rĩ gé, Ìsú àkūdè ma anigé." 59 Yèsù kã tã rĩ 'yoó 'dĩni, kòpì ní Ìrã anjina u'duzú Ì drīgè sī, lészú Yèsù ri úvìzú drãzú 'dīsī rá, 'bo Yèsù zū 'i rá, nje 'i fūú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá sī àmvè.

9

Yèsù zī ágó mī be èšīpi gí ni ē mī

1 Yèsù kã rīí 'deé muzú, Ìri ní ágó ázi Ì ní tĩ mī be èšīpi gí ni

† 8:44 8:44 Ādróko: Ādróko vé rĩ Sātānã 'i, Ìri àmbúgú Ìndrī ùnjí rĩ pi drīgè, gã tã Múngú vé ri 'dugá ngagá sī 'bū gé 'dálè. Múngú idró àdróko ri Ìndrī ùnjí rĩ pi be 'bū gé 'dãásì nī. 'Í lã Ì'dangará 12:7-9.

ndrezú. ² 'Bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ĩri zizú kīnī, "Ímbápi, ágó 'dĩri tiki mĩ ákó ũnjikānyā ā'di vé rĩ sī? Mĩ ní ẹsĩ ũnjikānyā ĩri ní 'oó rĩ sī yā, dōku ũnjikānyā ẹtẹpi pi ní 'oó ẹndrẹpi be rĩ sī?"

³ Yēsū ní újázú kọpi ní kīnī, "Adri 'yozú kīnī tiki ĩri ifūú mĩ ákó ũnjikānyā ĩri ní 'oó rĩ sī kuyé, dōku ũnjikānyā ẹtẹpi pi ní 'oó ẹndrẹpi be rĩ sī kuyé. Tiki ĩri ifūú mĩ ákó 'dīni, ā ndrekí rí ũkpō Múngú vé āngū idrízú rĩ rụ'ba ni gé bēnī. ⁴ Lē 'bā ngakí ẹzi 'bá ma ĩpēepi rĩ vé rĩ, isuzú āngū rĩ ní drī adrizú ụtúná rú nō. Ininá ri imú 'dĩ'dĩ, 'bá āzi ícọ tā āzi 'oó ānī ku. ⁵ Lókí má ní drī adrizú vū drīgé nōgó rĩ gé, á ri āngū ĩngbērēē ụtúná rú vū drīgé nōgó."

⁶ Yēsū kā tā rĩ 'yoó 'dīni, ĩri ní tūsú wezú nyōókú gé 'dāá, ĩri ní ũtrētrē usazú tūsú rĩ sī, bēzú ágó rĩ mĩ gé 'dāá. ⁷ ĩri ní 'yozú ágó rĩ ní kīnī, "Í mụ mĩ mĩ ũjĩ kídí ĩ ní zĩ Silómū rĩ gé 'dāá." Rú Silómū 'dĩri vé ififí ĩri "Pēngará." Kúru ágó rĩ ní mụzú 'i mĩ ũjizú kídí rĩ gé 'dāá, ágó rĩ kā ríi ịgōó imúzú ívé āngá nōlé, mĩ ni ri āngū ndre rá.

⁸ 'Bá 'bētj be ĩnyiná ĩri ā gārā gá rĩ pi, āzini 'bá ándúrú ĩri ndre'ba lókí ĩri ní adrizú mĩ ákó rizú ngá mázú rĩ gé rĩ pi ní zizú kīnī, "Ágó 'dĩri adri nyo ándúrú mĩ ákó riipi ngá mǎápi 'bá rĩ pi vúgá rĩ 'i kuyé?" ⁹ 'Bá ụrụkọ'bée kīnī, "Bá rĩ ĩri 'i."

'Bá ụrụkọ'bée kīnī, "Bá rĩ adri ĩri 'i kuyé, 'bo ágó rĩ indré sū ágó mĩ ákó 'dāri tịnj."

'Bo ágó rĩ kīnī, "Bá rĩ ma 'i ándúrú riipi ngá mǎápi rĩ."

¹⁰ 'Bá rĩ pi ní ágó rĩ zizú kīnī, "Mĩ mĩ zĩ 'i āngū ndreé ngóni ngóni?"

¹¹ Ágó rĩ ní újázú kọpi ní kīnī, "Ágó 'bá rĩ pi ní zĩ Yēsū 'dĩri usa ũtrētrē, ĩri ní bēzú má mĩ gé, ĩri ní 'yozú má ní kīnī, mā mụ má mĩ ũjizú kídí ĩ ní zĩ Silómū rĩ gé 'dāá. Má ní kúru 'dezú mụzú mā mĩ ũjizú kídí rĩ gé 'dāá, sēzú nóni mā mĩ ní āngū ndrezú nō."

¹² Kọpi ní ágó mĩ ákó rĩ zizú kīnī, "Ágó rĩ ینگāá?"

Ágó rĩ ní újázú kīnī, "Á nĩ mā kuyé."

Fārúsī rĩ pi lēkí nñi ágó mĩ be ẹsĩpi gĩ rĩ ē mĩ zĩ 'i ngóni ngóni

¹³ Kúru kọpi ní ágó ándúrú mĩ ákó rĩ jizú mụzú Fārúsī rĩ pi vúgá 'dālé. ¹⁴ Ụ'dú Yēsū ní ũtrētrē usazú, ágó rĩ ē mĩ zizú āngū ndrezú 'dāri, ĩri ụ'dú Sābātā vé rĩ. ¹⁵ Fārúsī rĩ pi ní ágó rĩ zizú kīnī, "Mĩ mĩ zĩ 'i āngū ndreé ngóni ngóni?"

Ágó rĩ ní újázú kīnī, "Ágó rĩ bē ũtrētrē má mĩ gé, má ní mụzú mā mĩ ũjizú, má mĩ ní 'i zizú āngū ndrezú nō."

¹⁶ Fārúsī rĩ pi acokí ĩ āsámvú ĩrĩ, ụrụkọ'bée kīnī, "Ágó tā 'oópi 'dĩri íbĩ imú Múngú vúgálésĩ kuyé, ā'diātāsīyā ĩri ri ẹzi nga ụ'dú Sābātā vé rĩ gé."*

Ụrụkọ'bée kīnī, "Bá ũnjikānyā be rĩ, ĩri ícọ tā āyāzú āyāyā ni 'o 'dĩri tịnj ینگóni?" Kúru Fārúsī rĩ pi acokí ĩ āsámvú ĩrĩ Yēsū vé tā sī.

¹⁷ Kọpi gōkí ĩ újā ágó ándúrú mĩ ákó rĩ zĩ kīnī, "Mĩ kīnī, ágó rĩ zĩ mĩ mĩ nĩ píri, mĩ átá ĩrivé tā sī ینگóni?"

Ágó ándúrú adriipi mĩ ákó rĩ ní újázú kīnī, "Ágó rĩ, ĩri nēbī."

¹⁸ Yāhūdī rĩ pi vé drīkoma ẹ'yīkí ālunāni 'yozú kīnī, ágó rĩ ándúrú mĩ ákó, nóni āngū ndreépi 'dĩ 'dīni kuyé. Kọpi ní ágó rĩ vé ẹtẹpi pi zizú imúzú ẹndrẹpi be ĩ vúgá nōlé. ¹⁹ Kọpi ní ágó rĩ vé ẹtẹpi

* 9:16 9:16 ĩri ri ẹzi nga ụ'dú Sābātā vé rĩ gé: Múngú 'yo kọpi ní kīnī, kọpi ā ngakí ẹzi ụ'dú Sābātā vé rĩ gé ku. 'Í lā Wūngará 20:8-11.

pi zizú ɛndrɛpɪ be kɪnɪ, “Mvá nōri nyo ɪmivé ni? Ɔmi tɪkɪ nyo ɪri kú mɪ ákó nóni? Dō mvá rɪ ɪ ní ándúru tɪj mɪ ákó rɪ, mɪ ni nóni rɪ ángū ndre ngóni?”

²⁰ Ágó rɪ vé ɛtɛpɪ pi ɛndrɛpɪ be, kɔpi ní újázú kɪnɪ, “Mvá rɪ 'bávɛ ní, 'bá tɪkɪ ɪri kú mɪ ákó 'dɪni. ²¹ 'Bo mɪ ni zɪ dō 'i ángū ndrɛé ngóni yā, 'bá nɪkɪ kuyé, á'di zɪ dō ɪri ɛ mɪ ángū ndrɛzú nɪ yā, 'bá nɪkɪ kuyé. 'Bo ɪri 'bá mbaápi ámbúgú gɪ ni, ɪri ɪcɔ ívé tã áta 'í tɪ sɪ nɪ, lɛ ɪmi uzɪkɪ tã rɪ tɪ ni gé.” ²² Ɖtɛpɪ pi ɛndrɛpɪ be 'yókɪ tã rɪ 'dɪni, á'diátásiyā kɔpi rikɪ drɪkoma Yāhúđɪ rɪ pi vé rɪ pi ruú, á 'okɪ rɪ ɪ ũnjɪ ku, á'diátásiyā drɪkoma Yāhúđɪ rɪ pi vé rɪ pi drɔkɪ tɪ kɪnɪ, 'bá 'yoópi Yɛsū rɪ Kúrísitɔ rɪ, ɪ ɪri dro fū Jó Múngú rɪ Zizú rɪ agásɪ ámvé. ²³ Tã 'dɪri sɛ ɛtɛpɪ pi ɛndrɛpɪ be kɔpi ní tã rɪ 'yozú áni kɪnɪ, “Ágó rɪ 'bá mbaápi ámbúgú gɪ ni, ɪri ɪcɔ ívé tã áta 'í tɪ sɪ nɪ.”

²⁴ Kɔpi ní ágó ándúru adriipi mɪ ákó rɪ zizú ɪgɔzú ɪ vúgá nōó dɪj, kɔpi ní ɪri zizú kɪnɪ, “Mí áta tã áda rɪ áyu Múngú ɛndrɛtɪ gé, 'bá nɪkɪ rá ágó 'dɪri 'bá ũnjɪkányā be ni.”

²⁵ Ágó ándúru mɪ ákó rɪ ní újázú kɪnɪ, “Ɖri dō ũnjɪkányā be yā, dō ɪri ũnjɪkányā ákó yā, á nɪ má kuyé. Ngá má ní nɪj rá rɪ, ándúru ma mɪ ákó, á ndre ángū ku, 'bo nóni ma ángū ndre rá.”

²⁶ Kɔpi ní ágó ándúru mɪ ákó rɪ zizú kɪnɪ, “Ágó rɪ 'o á'di mɪ mɪ ní 'i zizú ángū ndrɛzú áni?”

²⁷ Ágó rɪ ní újázú kɪnɪ, “Á lū té ɪmi ní tã rɪ rá, ɪmi lɛkɪ tã má ní 'yoó rɪ yɪj ku, ngá ɪmi ní lɛzú tã rɪ yizú dɪj rɪ á'di? Ɔmi lɛkɪ kpá ufuú adrii 'bá ɪri á pámvú ũbɪ'bá rɪ pi rú?”

²⁸ Kúru kɔpi ní ágó ándúru mɪ ákó rɪ ɛ drɪ ɪnjázú kɪnɪ, “'Bá beni

riipi ɪri á pámvú ũbɪipi rɪ mi 'i, 'bo 'bá 'bávɛ rɪ Mósɛ á pámvú ũbɪ. ²⁹ 'Bá nɪkɪ rá Múngú áta Mósɛ be rá, 'bo ágó ɪ ní zɪj Yɛsū 'dɪri ɪbí dō ɪmú ngóósɪla yā, 'bá nɪkɪ kuyé.”

³⁰ Ágó ándúru mɪ ákó rɪ ní újázú kɪnɪ, “Ágó 'dɪri zɪ má mɪ nɪ, 'bo ɪmi kɪnɪ ágó 'dɪri ɪbí dō ɪmú ngóósɪla yā, ɪmi nɪkɪ kuyé, tã 'dɪri ɪngóni ɪngóni! ³¹ 'Bá nɪkɪ rá Múngú yɪ 'bá ũnjɪkányā be rɪ pi vé tã ku, ɪri 'bá 'i ɪnjɪ'bá, ázini ívé tã 'dɪ'bá nga'bá rɪ pi vé tã yɪ áyú. ³² 'Ídózú ɪ ní vū rɪ gbingará gá 'dāá, 'bá ázi yɪ drɪ 'yozú kɪnɪ, 'bá ázi zɪ 'bá ɪ ní tɪj mɪ ákó ni ɛ mɪ álujani kuyé. ³³ Ágó 'dɪri ɛ ɪmú dō Múngú vúgálɛsɪ kuyé, ɪcɔ té tã 'dɪri 'oó ku.”

³⁴ Kɔpi ní újázú ɪri ní kɪnɪ, “Mí 'bá ɪ ní tɪj ũnjɪkányā be 'dɪri, mɪ 'bá ɪmbá ngóni ngóni?” Kɔpi ní ɪri drozú fúzú Jó Múngú rɪ Zizú rɪ agásɪ ámvé.

Fārúšɪ rɪ pi ɪndrɛkɪ sū 'bá mɪ be ɛsɪ'bá gɪ rɪ pi tɪnɪ

³⁵ Yɛsū ká yɪj kɪnɪ, drokɪ ágó ándúru mɪ ákó rɪ fūú Jó Múngú rɪ Zizú rɪ agásɪ ámvé gɪ, ɪri ní ágó rɪ ndázú ɪsúzú, ɪri ní ágó rɪ zizú kɪnɪ, “Mí ɛ'yɪ nyo 'Bá Mvá rɪ rá?”

³⁶ Ágó rɪ ní újázú Yɛsū ní kɪnɪ, “Ámbúgú mávé rɪ, 'bá mí ní 'yoó 'Bá Mvá rɪ á'di 'i? 'Í lū má ní, má ɛ'yɪ rɪ ɪri.”

³⁷ Yɛsū ní 'yozú ɪri ní kɪnɪ, “Ágó rɪ, ɪri mí ní ndrɛé, riipi áta pi mɪ be nō.”

³⁸ Ágó rɪ ní 'yozú kɪnɪ, “Mávé Úpɪ, má ɛ'yɪ gɪ.” Kúru ágó rɪ ní 'dezú ɪri ɪnjɪzú.

³⁹ Yɛsū ní 'yozú kɪnɪ, “Má ɪmú vū drɪgé nōgó 'bá rɪ pi vé tã lɪj, † 'bá adrii'bá mɪ ákó rɪ pi á ndrɛkɪ rɪ ángū, ázini 'bá mɪ be ángū

ndre'ba ndre ndre rī pi ā adrikí rī mī ākó.”

⁴⁰ Fārūsī pá tu'ba 'dālē rī pi ā uruko ní Yēsū ri zizú kīnī, “Mí ūsū, mī kīnī, 'bā kpá mī ākó?”

⁴¹ Yēsū ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Ádarú té dō ĩmi mī ākó, ícókí té tā lī ĩmi drīgē ũnjīkānyā ĩmi ní 'oó rī sī ku, 'bo ĩmi kīnī, ĩmi ri āngū ndre ndre, sē ĩmi áwíkí adrii kuú ĩmivē ũnjīkānyā be ũgōgō.”

10

Nāpī 'bā kābīlō úcépi rī vé rī

¹ Yēsū ní átázú kīnī, “Ádarú á 'yo ĩmi ní, 'bā ítúpi ífipi kōró agá nōó ābi drīgē sī, ífipi kēētīlé gā sī kuyé rī, ĩri ũgū'ba, āzini ĩri 'bā ngá aliipi ni. ² 'Bā ífipi kōró rī vé kēētī gé sī rī, ĩri 'bā riipi kābīlō úcépi rī 'i. ³ 'Bā kābīlō ũtēepi rī ĩri kēētī rī zī 'bā kābīlō úcépi rī ní ífízú ānī kōró agá nōó. 'Bā kābīlō úcépi rī ívé kābīlō rī pi zī rú sī, kābīlō rī pi ĩrivé ú'dúkó nī áamá rá, ĩri kōpi ē drī ko fū mužú āmvē nī. ⁴ Kādō ívé kābīlō rī pi traá céré, ĩri 'de drīdrī, kābīlō rī pi mu ĩri ā vūdrī gé sī, ā'diātāsīyā kōpi nīkí ĩrivé ú'dúkó áamá gī. ⁵ Kōpi muží 'bā kōpi ní nījī kuyé rī ā vūdrī gé sī ku, kōpi ápá ĩri sī ápápā, ā'diātāsīyā kōpi nīkí ĩri ā ú'dúkó áamá kuyé.” ⁶ 'Bo nāpī Yēsū ní átá kōpi ní 'dīri, tā ni fi ālujāni kōpi drīgē kuyé.

⁷ Yēsū gō tā 'dīri átá dījī kīnī, “Ádarú á 'yo ĩmi ní, ma kēētī kābīlō rī pi ní ífízú kōró agá nōó rī 'i. ⁸ 'Bā céré ímú'ba má sī drīdrī rī pi ũgū'ba, āzini kōpi 'bā ri'ba āngū ali'ba ni pi, 'bo kābīlō rī pi yīkí kōpi ē tī kuyé. ⁹ Ma kēētī, 'bā céré ífī'ba kēētī rī gé sī rī pi, kōpi ídrīngará ísú rá. 'Bā ímú'ba traá má vúgálésī rī pi āzini fū'ba āmvē rī pi, kōpi ānyāngā ísú rá. ¹⁰ Ūgū'ba vé ēzī, ĩri rizú ngá ũgūzú, āngū ú'dízú,

āzini ngá izazú. Mávē ímúngará nōri, má ímú ĩmi ní ídri 'dāni'dāni deēpi ku rī sēē.

¹¹ “Ma 'bā kābīlō úcépi múké ni, 'bā kābīlō úcépi múké rī, ĩri 'i adi sē drā ívé kābīlō rī pi ā tā sī. ¹² 'Bā ĩ ní íjī kābīlō úcé, ĩ ní rīí ũfēé mūfēngā sī rī, kābīlō rī pi ní adrii ĩrivé ni kuyé rī sī, kādō ndreé ēbēngī ri ímú nī, ĩri kābīlō rī pi ku, ĩri nga ápá rá. Ébēngī rī kābīlō rī pi u'de ru, ĩri kābīlō rī pi íré kpélékpélé. ¹³ 'Bā ĩ ní íjī 'bāá rīí ēzī ngaá mūfēngā sī rī, ĩri nga ápá rá, ā'diātāsīyā ĩri 'i ri ēzī rī nga mūfēngā sī, ūsū ālujāni kābīlō rī pi drīgē ku.

¹⁴ “Ma 'bā kābīlō úcépi múké ni, á nī mávē kābīlō rī pi rá, kōpi nīkí kpá ma rá, ¹⁵ sū má Ētēpi ní ma nījī rá rī tīnī, á nī kpá má Ētēpi ri rá. Á lē ma adii drāá kābīlō rī pi ā tā sī. ¹⁶ Ma kābīlō uruko'bee be anigé, ífiki drī kōró agá nōó kuyé. Á lē kōpi íjī ífī kōró agá nōó, kōpi ē ímúki ri adrii trú vūrā ālu gé, kōpi má ú'dúkó yī, ma ímú kōpi ũtē nī. ¹⁷ Má Ētēpi lē ma lēlē, ā'diātāsīyā má ní ma adii sēē drāá, gōó íngá ídri rú dījī rī sī. ¹⁸ 'Bā āzi ícó ma 'dījī ku, á ku dō ma 'dījī ĩri ní nī ká. Ma mávē 'dīngará ā tā ā'yī ma 'i, ma kpá mávē íngángará gōó ídri rú rī ā tā ā'yī ma 'i. Má Ētēpi ezi má ní tā rī nī, kīnī mā 'o sū 'dīri tīnī.”

¹⁹ Yēsū kā tā rī 'yoó 'dīni, Yāhūdī rī pi gōkí kpá ĩ acoó dījī rīí āgátá gāá ĩ ásámvú gé sī. ²⁰ Ndēē ni pi kīnī, “Ngá rī índrī ũnjī fi drī ní gé nī, ĩri ābābā rú, ngá ĩmi ní rizú 'bā 'dīni 'dīri vé tā yīzú rī ā'dī?”

²¹ 'Bo uruko'bee kīnī, “'Bā índrī ũnjī ní fīí drī ní gé rī ícó átá 'dīri tīnī ku. Índrī ũnjī ícó 'bā mī be ēšīpi gī ni ē mī zījī ku.”

Yāhūdī rī pi ē'yīkí Yēsū vé tā kuyé

22 Ǫ'dü ĩ ní rizú Ǫmũ ämbúgu Jó Múngú vé rĩ* fizú Ƴërúsälémã gá 'dälé rĩ ä tâ ígázú rĩ ní ícózú, íşüzú lóki 'däri, ĩri lóki kílongóro vé rĩ.† 23 Ƴësũ ri adrii Jó Múngú vé rĩ ä bóro gá 'dää, ri ęci Jó'bilé gá sĩ, jó'bilé 'dĩri ziki ĩri Sölómónã vé jó'bilé. 24 Ƴähũđĩ rĩ pi trakí ĩ ĩri ä gārã gá sĩ kúrũ, kôpi ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, “Ngá mí ní lëzú lüzú kĩnĩ, mi Kúrísitõ 'i ku rĩ ä'di? Mi dö Kúrísitõ 'i, lë mĩ úci mi 'bá ní ku.”

25 Ƴësũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, “Á lũ tâ rĩ ĩmi ní rá, 'bo ĩmi gáki ę'yĩgá sĩ. Tã äyãzú äyãyã má ní 'oó má Ƴtëpi vé ũkpõ sĩ 'dĩ'bée, kôpi lũ 'yozú kĩnĩ, 'bá rĩ ma 'i, Kúrísitõ 'i. 26 'Bo ĩmi gáki mávé tâ ę'yĩgá sĩ, ä'diätäsĩyã ĩmi adriki kãbilõ mávé ní kuyé. 27 Mávé kãbilõ rĩ pi nĩki má ú'dúkõ rá, á nĩ kôpi rá, kôpi ri má vudrĩ ũbĩ. 28 Ma kôpi ní idri 'dáni'dáni deępi ku rĩ sē, kôpi ícókĩ drãã äluñani ku, 'bá äzi ícõ kôpi ęri má drigé sĩ bã ku. 29 Má Ƴtëpi kôpi sēępi má drigé rĩ vé ũkpõ aga ngá rĩ pi ārëvú céré, 'bá äzi ícõ kôpi ęri má Ƴtëpi drigé sĩ bã ku. 30 'Bã má Ƴtëpi be ngá älu.”

31 Ƴähũđĩ rĩ pi gõki kpã írã í'dü lëzú Ƴësũ ri úvízú añi. 32 Ƴësũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ūkpõ má Ƴtëpi ní sēé má ní rĩ sĩ, á 'o tâ múké äyãzú äyãyã ni pi kárakarã, ĩmi ndrekĩ ĩmĩ mĩ sĩ rá, 'bo tâ má ní 'oó äyãzú äyãyã 'dĩ'bée äsãmvú gé, tâ ĩmi ní ndreé ũnjĩ lëzú ma úvízú drãzú írã sĩ rĩ ä'di?”

33 Ƴähũđĩ rĩ pi ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “'Bã úvíki mi drãã írã sĩ tâ múké äyãzú äyãyã mí ní 'oó rĩ sĩ ku, 'bã mi úvĩ mí ní Múngú ri ĩnjĩ

kuyé rĩ sĩ, ä'diätäsĩyã mí kĩnĩ, mi Múngú 'i, íşüzú mi 'bã áda.”

34 Ƴësũ ní újázú kôpi ní kĩnĩ, “Tãĩmbĩ ĩmivé ĩ ní sĩ rĩ agá, 'Á 'yo ĩmi ní ĩmi múngú äzi' 'dĩni kuyé? 35 ĩmi nĩki rá tâ Búkũ Múngú vé rĩ ní 'yoó rĩ, ĩri tâ áda, 'bã äzi ícõ újã ku, 'bã Múngú vé ú'dúkõ ní ícã kôpi vúgã rĩ pi, Múngú 'yo dö kôpi ní kĩnĩ, kôpi 'múngú' äzi píri, 36 'bo ma má Ƴtëpi ní gũũ kú túngú uletere ívé ni, ĩri ní ĩpëé ĩmũ vũ drigé nõõ rĩ, tâ má ní 'yoó kĩnĩ, ma Múngú vé Mvã 'dĩri sĩ, ngá ĩmi ní 'yozú kĩnĩ, má ĩnjĩ Múngú ri ku rĩ ä'di? 37 Ma té dö ri ęzi má Ƴtëpi vé rĩ nga kuyé, ĩmi ícókĩ té mávé tâ ę'yĩi ku ndõ. 38 'Bo ma ri ęzi má Ƴtëpi vé rĩ 'du nga, ĩmi kĩnĩ dö ĩmi ę'yĩki mávé tâ ku, ĩmi ę'yĩki bēni tâ äyãzú äyãyã má ní 'oó rĩ pi äyu, ĩmi ícõ ní amã añi 'yozú kĩnĩ 'bã má Ƴtëpi be älu rĩ.” 39 Kôpi lëki kõdõ ĩri ruę đĩ, ĩri ní 'i njezú füzú kôpi äsãmvú gé sĩ rá.

40 Kúru Ƴësũ ní 'i újázú gõzú vulé, ĩri ní yĩ ämbúgu đĩpi đĩđĩ Ƴáridēnĩ ri zozú, ĩri ní áwízú adrizú ĩnyĩñã vürã Yüwání ní ótũ rizú 'bã rĩ pi ní bätízĩmũ sēzũ rĩ gé. 41 'Bã bĩtrĩká 'dekĩ múę ĩri vúgã, kôpi kĩnĩ, “Yüwání 'o dö tâ äyãzú äyãyã ni kuyé drããäsĩyã, tâ Yüwání ní átã ágó 'dĩri vé tâ sĩ rĩ céré tâ áda.” 42 'Bã tré ę'yĩki Ƴësũ ri rá vürã 'dãri gé.

11

Lázãró vé drãngárã

1 Ágó äzi rü ni Lázãró 'i, ágó rĩ drã ru ĩri nĩ. Ágó rĩ ri adri Bētēniyã gá, kôpi ri adri ómvúpĩ be trũ, ĩrivé ómvúpĩ 'dĩ'bée vé rü

* 10:22 10:22 Ǫmũ ämbúgu Jó Múngú vé rĩ fizú rĩ: Ƴähũđĩ rĩ pi rĩ ú'dü 'dĩri ígã 'bãgu Ğĩrĩkĩ rĩ pi vé rĩ ní ívé Jó Múngú vé rĩ izaã äzãvũ rú rĩ sĩ. Ƴũdã Mákãbē dro 'bãgu rĩ Jó Múngú vé rĩ agásĩ ämvé, gõ Jó Múngú vé rĩ údé ícã uletere. Tã 'dĩri nga 'i ĩli mũđũrũũ älu pũkũ ęzĩrĩ (170) gé, íşũ tĩki drĩ Ƴësũ ri kuyé. † 10:22 10:22 Lóki kílongóro vé rĩ: Ängũ İserélé vé rĩ gé 'dää, lóki kílongóro vé rĩ gé, ęci tungárã ũkpõ ũkpõ, ä'diätäsĩyã yĩgõ ri 'dĩ ambamba, sē ängũ rĩ igbe igbe. 10:34 10:34 Säwũmã 82:6

Māriyā pi Mārātā be. ² Māriyā 'dīri ūdu nguŭpi ndrīndrī rī dāapi Úpí Yēsū pá gá, ɪnɪpi 'i drī'bí sī rī 'i. Lázāró drā ní ruŭ 'dīri, ɪri Māriyā vé édrɪpi. ³ Lázāró vé ɔmvúpi ɪrī 'dī'bée ní tɪ pēzú muzú Yēsū vú sɪ kɪnɪ, “Úpí, 'bá mívé mí ní lēlé rī, drā ru ɪri ũnɪ ũnɪ.”

⁴ Yēsū ká tã 'dīri yɪ kɪnɪ, “Drā Lázāró ri ruŭpi 'dīri, Lázāró ícɔ drāá ãní ku. Ngá 'dīri 'o 'i, ē íngúkí rí Múngú ri ãní, āzini ē íngúkú rí Múngú Mvɔpi ri ãní bēnɪ.” ⁵ Yēsū lē Mārātā pi Māriyā be Lázāró sɪ lēlé. ⁶ Yēsū ká Lázāró vé drā ɪri ruŭpi rī ã tã yɪ, áwí adrii vūrã 'í ní rizú adrizú 'dāri gé caá ú'dú be ɪrī.

⁷ Kúru ɪri ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ũbɪ'ba rɪ pi ní kɪnɪ, “Lē 'bá újákí 'bá gōo muŭ āngū Yūdáyā vé rɪ agá 'dālē ũzi.”

⁸ 'Bá ɪri ã pámvú ũbɪ'ba rɪ pi ní 'yozú ɪri ní kɪnɪ, “Ímbápi, ũtērēsɪnjá nōgó 'bá Yūdáyā gá rɪ pi lēkí kōdō mi úvɪ ɪrã sɪ, mi kpá 'yo kɪnɪ, mí lē mi újá gōo Yūdáyā gá 'dāá dɪi?”

⁹ Yēsū ní újázú kɔpi ní kɪnɪ, “Ūtúná ri sã be muɔrɪ drɪ ni ɪrɪ, adri 'dini kuyé? 'Bá éci'ba ũtúná sɪ rɪ pi, kɔpi ri éci múké, ã'diātāsɪyā ũtúná riipi āngū ɪmgbērēepi kú ule vū drɪgé nōgó ni anigé, kɔpi ri āngū ndre ãní. ¹⁰ 'Bá riipi écipi ɪnɪnjá sɪ rɪ, kúmū ri ɪri ã pá ũsɪ muzú trɪko, ã'diātāsɪyā ngá āngū ɪmgbērēepi ule ni 'dāáyo.”

¹¹ Yēsū ká tã rɪ 'yoó 'dini, vúdri ni gé, gō 'yoó kɪnɪ, “Bávē ũndígó Lázāró ri ú'dú ko, 'bo á lē muŭ ɪri ruŭ ingaá ruŭ.”

¹² ɪrivé 'bá ɪri ã pámvú ũbɪ'ba rɪ pi ní 'yozú ɪri ní kɪnɪ, “Úpí, ágó rɪ dō ri ú'dú ko, ɪri ícɔ ícá múké rá.”

¹³ 'Bá Yēsū ã pámvú ũbɪ'ba rɪ pi ũsúkí déna Yēsū kɪnɪ Lázāró ri

ú'dú ko, 'bo ɪsúzú Yēsū ri Lázāró vé drāngará ã tã 'yo.

¹⁴ Kúru Yēsū ní tã rɪ ē mɪ lūzú kɔpi ní ule kɪnɪ, “Lázāró drā gí. ¹⁵ Ma āyikō sɪ má ní adrii ɪri ã jēlé gá 'dālē 'dāáyo rɪ sɪ, ã'diātāsɪyā tã 'i 'oópi 'dīri sɪ, ɪri sē ɪmi ɪmú ma ɛ'yɪ ãní rá. 'Bo 'bá 'dekí muŭ ɪri vúgá 'dālē.”

¹⁶ Tórnã ɪ ní zɪ Dídímã* rɪ ní 'yozú 'i ɔgŭpi ri 'bá Yēsū ã pámvú ũbɪ'ba rɪ pi ní kɪnɪ, “Bá muŭki ũdrāá Yēsū pi be trɪ álu.”

Yēsū ũmɪ Māriyā pi ɛsɪ Mārātā be

¹⁷ Yēsū ká caá Bētēniyā gá 'dāá, lūkí ɪri ní kɪnɪ, Lázāró la caá 'bú agá 'dāá ú'dú su gí. ¹⁸ Ngazú Yērūsalemā gá 'dāgá, Bētēniyā vū caá máyɪlɪ ɪrɪ kuyé. ¹⁹ Yāhúdɪ kárakará ɪmúkí Mārātā pi ē ɛsɪ ũmɪ Māriyā be kɔpivé édrɪpi Lázāró ní drāá rɪ sɪ. ²⁰ Mārātā ká yɪ kɪnɪ, Yēsū ri ɪmú nɪ, 'de fūu muzú Yēsū vúgá āmvé 'dāá muŭ drɪ ɪsú ɪri be, 'bo Māriyā áwí ívé rɪ kú 'bētɪ 'dāá.

²¹ Mārātá ní 'yozú Yēsū ní kɪnɪ, “Úpí, mɪ adri té dō nōgó anigé, má édrɪpi ícɔ té kōdō drāá ku. ²² 'Bo á nɪ rá nóni, ngá mí ní zɪ rɪ, Múngú ri sē mí ní rá.”

²³ Yēsū ní 'yozú Mārātá ní kɪnɪ, “Mí édrɪpi Lázāró ri íngá gō ídri rú ũzi rá.”

²⁴ Mārātá ní újázú Yēsū ní kɪnɪ, “Á nɪ rá ɪri ũmvúlésɪ íngá gō ídri rú ú'dú ũdú 'bá cére ní íngázú gōzú ídri rú rɪ gé.”

²⁵ Yēsū ní 'yozú ɪri ní kɪnɪ, “Ma 'bá ũdrã'ba gí rɪ pi sē íngá gō ídri rú ũzi! 'Bá ma ɛ'yɪ'ba gí rɪ pi ã ũdrákí dō gí drāáásɪyā, kɔpi mu adri ídri rú. ²⁶ 'Bá ma ɛ'yɪ'ba gí rɪ pi ídri 'dáni'dáni rɪ ɪsú rá, kɔpi ícókí drāá áluŭáni ku. Tã 'dīri fi nyo mí drɪgé rá?”

* 11:16 11:16 Dídímã: Rú Dídímã 'dīri vé ífiffi ɛtɪ.

27 Mārātā ní újázú Yēsū ní kīnī, “Úpí, má ẹ'yī rá 'yozú kīnī, mi Kúrísitō Múngú Mvọpị lēepi ímúpị 'bá nyọọkú nōri vé rī pi ǎsámvú gé rī 'i.”

28 Tā Mārātā ní 'yoó Yēsū ní 'dīri ā vùdrī gé, nga muọ ọmvúpị Māriyā ri zịi muọ átá ịri be gārā gá kīnī, “Ímbápi ri nōgónō, lē mi ndreé.” 29 Māriyā ká tā 'dīri yīi, koro ịri ní ngazú muọ Yēsū vúgá 'dāá. 30 Tā 'dīri ịsú Yēsū ca drī gúrú 'dāri agá 'dāá kuyé, 'bo áwí drī kú vūrā kọpi ní ị ịsú Mārātā be rī gé. 31 Yāhúđị adri'bée jó agá 'dāá Māriyā ẹ ẹsị ụmī'ba rī pi ká ndreé Māriyā nga fūú muọ ǎmvé 'dāá rú'ba sī, kọpi ụsụkí déna Māriyā lē muọ Lázāró ǎ 'būrēdrī gé ǎá ngoó, kọpi ní 'dezú muọ vú ni gé sī.

32 Māriyā ká muọ caá vūrā Yēsū ní adriú rī gé 'dāá, ká Yēsū ri ndreé, nju muọ í'dé Yēsū ǎ pálé gá kīnī, “Úpí, mī adri té dō nōgó anigé, má ẹdrịpị Lázāró ícọ té drāá ku!”

33 Yēsū ká muọ ndreé Māriyā ri ngongo, ǎzini Yāhúđị ímú'ba ịri be trú 'dī'bée kpá ri ngongo, tā rī fi ẹsị ni gé, sē ịri ní ịzāngā ǎmbúgú. 34 Yēsū ní kọpi zịú kīnī, “Ími sịkí Lázāró ri ịngúgá?”

Kọpi ní újázú kīnī, “Úpí, mí ímú ndreé, sịkí ịri kú nō.”

35 Yēsū ní í'dózu ngozú.

36 Yāhúđị rī pi ní 'yozú kīnī, “Í ndrekí drī ká, Yēsū lē Lázāró ri ǎmbamba.”

37 Yāhúđị ǎ uruko'bée ní 'yozú kīnī, “Ágó 'dīri zị ǎndúrú 'bá mị be ẹsịpi gí ni ẹ mị rá píri, 'bo ku Lázāró ri drāá rá ǎsī?”

Yēsū inga Lázāró ri gōó ịdri rú drāngará gálésī

38 Yēsū ẹ ẹsị gō ịzāngā ịsú agaá rá, ịri ní 'dezú muọ 'būrēdrī gé

'dāá. 'Bú 'dāri, ịri ụjị, gūkí ịrā ǎmbúgú 'bāá ụjị rī ẹ tị ọzú ǎnī. 39 Yēsū ní 'yozú kīnī, “Ími gūkí ịrā rī 'bú rī tị gé sī rá.”

ǎvū rī vé ọmvúpị Mārātā ní 'yozú kīnī, “Úpí, ǎvū rī la nóni caá 'bú gé 'dālē ụ'dụ sụ gí, ịri nóni ri ẹjị 'be'be.”

40 Yēsū ní 'yozú Mārātā ní kīnī, “Á lū ǎndúrú mí ní 'yozú kīnī, mí ẹ'yī dō mávé tá rá, mi ímú Múngú vé ịngúngará ndre rá 'dini kuyé?”

41 Kuru kọpi ní ịrā rī gúzu 'bú rī tị gé sī. Yēsū ní ǎngū ndreú uru 'dāá, ịri ní 'yozú kīnī, “Má Ẹtẹpi, ọwō'difō mí ní ma yị rī sī. 42 Á nī rá ụ'dụ cére mi ri ma yị rá, 'bo á 'yo tá 'dīri 'bá pá tu'ba nō'bée ǎ tá sī, kọpi ẹ ẹ'yīkí rí 'yozú kīnī, mí ịpē ma nī.”

43 Yēsū ká tā 'dīri 'yoó 'dini, ịri ní Lázāró ri zịú ụ'dúkọ be uru 'dāá kīnī, “Lázāró, mí ịfū ǎmvé.”

44 ǎvū rī ní ịngázú ịfúzu 'bú rī agá 'dāásī ǎmvé nōó, ịsú ụdrōkí drị ni pi, pá ni pi, mịlẹti ni be bōngó sī.

Yēsū ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Ími ọyukí bōngó rī rú'ba ni gé sī, ịmi kukí ǎ 'de muọ.”

Ndākí lẹti Yēsū ri 'dizú drázú (Mátayo 26:1-5; Mārākō 14:1-2; Lúkā 22:1-2)

45 Yāhúđị ímú'ba Māriyā vúgá ịri ẹ ẹsị ụmī'ba 'dī'bée ká tá Yēsū ní 'oó 'dīri ndreé, kọpi ẹ'yīkí ịri rá. 46 'Bo 'bá uruko'bée mukí tá Yēsū ní 'oó rī ụlū Fārúsī rī pi ní. 47 Kuru atala atala rī pi drīgé rī pi, Fārúsī rī pi be, kọpi ní 'bá tá lị'ba rī pi† zịú ímúzu átángá átázú ị ǎsámvú gé sī.

Kọpi rikí átá kīnī, “Ágó nōri ri tá ǎyázú ǎyāyā ni 'o muọ dīđ ẹjị, 'bá 'okí rí ǎ'di? 48 'Bá kukí dō ágó 'dīri rií tá 'oó muọ 'dīri tịni, 'bá rī pi cére ímú ịri ẹ'yī ǎyu, ịri sē

† 11:47 11:47 'Bá tá lị'ba rī pi: Atalágú ǎmbúgú rī, atala atala rī pi drīgé rī pi, drīkoma rī pi, kọpi ri ị ụmú tá Yāhúđị rī pi vé rī lị.

āngaráwá Rómā vé rī pi ímú 'bávé Jó Múngú vé rī éřī, kōpi 'bá 'bávé āngū agá rī pi ú'dī ūdrā céré rá.”

⁴⁹ 'Bá 'dī'bée vé ālu rú ni Kāyáfā 'i, ĩri átálágú āmbúgú† ílí 'dāri gé. ĩri ní 'yozú kīnī, “Īmi nīkī tā kuyé! ⁵⁰ Īmi nīkī ámá rá 'yozú kīnī, 'bá ālu drā dō 'bá rī pi vé tā tī gé nī, ĩri múké, 'bá āngū rī pi agásī rī pi ícókí ūdrāā ānī ku.”

⁵¹ Tā Kāyáfā ní 'yoó 'dīri, ígá 'í drīgé kuyé. 'Bo ílí 'dāri gé, ĩri ní adrii átálágú āmbúgú rī sī, ndrī kīnī, Yēsū ri úmvúlésī ímú drā Yāhūdī rī pi vé tā tī gé, ⁵² drā 'yéná Yāhūdī rī pi ní ó'dúkūle ku, ĩri ímú drā anji Múngú vé ĩ íré 'bá nyōókú drīgé nōgō rī pi ní céré, kōpi íjizú ímúzú adrizú ngá ālu rú. ⁵³ Í'dózú ú'dú 'dāri gé, kōpi ríkí létī ndāā lēzú Yēsū ri 'dizú drāzú.

⁵⁴ Kúru Yēsū gō rii éci Yāhūdī rī pi āsámvú gé sī andrekelemge kuyé, fū Yērúsálémā agásī, 'de muų adrii ívé 'bá 'í pámvú ūbī'ba rī pi be ĩnyinā āngū ā'wí cínýáfā rú rī gé, ĩnyí gúrú í ní zīj Ēfērémā rī gé 'dāā.

⁵⁵ Yāhūdī rī pi vé Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī kā ícá ĩnyinā gí, 'bá kárakarā fūkí āngū ĩ ní adrizú rī agásī, kōpi 'dekí muų lā'bī mērē ĩ ní adrizú ānī ule rī 'oó Yērúsálémā gá 'dāā, ísúzu Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī ícá drī kuyé. ⁵⁶ Kōpi ká ĩ umú Jó Múngú vé rī ā bóró gá 'dāā, kōpi ní rizú Yēsū ri úndrēzú 'bá rī pi āsámvú gé sī, kōpi 'dekí rii ĩ uzij ĩ āsámvú gé sī kīnī, “Ágō rī nyo ímú ūmū rī gé nōó rá?” ⁵⁷ 'Bo atala atala rī pi drīgé rī pi, Fārúšī rī pi be, sēkí tāimbī kīnī, “Bá rī ísú dō Yēsū ri ndreé rá, ē ijī tā ni lūú 'bá ní, ā rúkí rí ĩri bēsīnī.”

12

Ūkú āzi ūdā ūdu Yēsū ā pá gá (Mātayo 26:6-13; Mārakō 14:3-

9)

¹ Yēsū 'de muų Bētēnīyā gá vūrā ĩri ní Lázārō rī ídrízú gōzú ídri rú rī gé 'dāā, ísú Ū'dú Múngú ní Elizú Jó rī pi tī gé sī rī vé ū'dú ēšī áziyá. ² ĩ ní Yēsū pi ní ínyá ūndrēná vé rī ā'dízú, Mārātā ijī ínyá rī sēé kōpi ní ní, Lázārō rī kōpi āsámvú gé ínyá tī gé 'dālē ĩndī. ³ Kúru Māriyā ní ūdu ējī be ngūúpi ndrīndrī ājē be āmbúgú ni í'dúzú mālāngī ālu, ūdázú Yēsū ā pá gá sī, ĩri ní ĩnizú 'í drī'bí sī, ūdu 'dīri sē jó rī ā 'a ngū kú ānī ndrīndrī.

⁴ 'Bo 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'ba rī pi vé āzi rú ni Yúdā Īsikārīyótā 'i, Yúdā 'dīri, ĩri 'bá ímúpi Yēsū ā ūli 'beépi rī 'i, ĩri ní 'yozú Yēsū ní kīnī, ⁵ “Sēkí té ūdu ējī be ngūúpi ndrīndrī 'dīri jeé mūfēngā fífí ēnjīpi ēnjīnējī mūdūrūlū na, awakí 'bá ngá ākō rī pi ní kuyé āsī? Ūdu ĩ ní sēé jeé 'dīri, ĩrivé mūfēngā ri ícō 'bá ēzī vé ni ūfē ílí ālu rá.” ⁶ Yúdā 'yo tā 'dīri 'dīni adri 'yozú kīnī, 'bā éšī 'bá ngá ākō rī pi drīgé yā 'dīni kuyé, ā'diātāsīyā ĩri ūgū'ba, ĩri ní rii jūrú mūfēngā vé rī ūlíi nī rī sī, kīnī 'í 'du rī mūfēngā rī ā uruko 'í ní 'í izā kozú ānī.

⁷ Yēsū ní újázú Yúdā ní kīnī, “Í ku ūkú rī ā 'o tā 'í ní lēé 'oó rī, ūdu ĩri ní ūdāā má pá gá 'dīri, ĩri rī māvé ū'dú drāngará vé rī ā tā útú. ⁸ Īmi ícō adri 'bá ngá ākō rī pi be rá,* 'bo má ícō adrii caá ĩmi āsámvú gé lókí be āco ku.”

⁹ Yāhūdī bītrīká 'dī'bée ká yij kīnī, Yēsū ícá gí, 'bá kárakarā 'dekí muų vūrā 'dāri gé,

† 11:49 11:49 Átálágú āmbúgú rī: Átálágú āmbúgú rī ndē atala rī pi céré, ā'diātāsīyā ĩri 'yéná í Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāā nī, ĩri fi vú ālu ílí ālu agá. ĩri āri rōbōņō vé rī jī ūnjīkānyā ūjizú. 'Í lā Lēvītīkā 16; Ēbērē 9. * 12:8 12:8 Īmi ícō adri 'bá ngá ākō rī pi be rá: Tā 'dīri vé ífifi lū 'yozú kīnī, 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'ba rī pi úmvúlésī ícō 'bá ngá ākō rī pi ē izā ko rá.

ã'diätäsiyã kôpi lëki muꝝ Yësũ ri ndree, äzini Lázáro ándúru dráápi gí, Yësũ ní idri ífũú 'bú gélésila 'dãri ndree. ¹⁰ Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi riki létĩ ndãá lëzú Lázáro ri 'dizú drázú ïndĩ. ¹¹ Lázáro vé idringará ã tâ sĩ, sē Yāhūdĩ kárakarã 'dekĩ muꝝ Yësũ vúgã 'dãã, kôpi ẽ'yĩkĩ ïri rá.

Yësũ vé fngará Yërúsälémã gã rĩ
(Mätáyo 21:1-11; Mārākō 11:1-11; Lúkã 19:28-40)

¹² Kã muꝝ adrii drũ 'dĩni, 'bã bĩtrĩká mu' 'bã Ūmũ Yāhūdĩ rĩ pi vé Múngú ní Èlĩzú Jó tĩ gé sĩ rĩ ã nyangará gã rĩ pi kã yĩ kĩnĩ, Yësũ lē ifi Yërúsälémã gã, ¹³ kôpi ũñókĩ mbĩrã bĩ kú ĩ drĩgé sĩ, kôpi mukĩ Yësũ vúgã 'dãã, kôpi riki ọ'ũ wĩnyã kĩnĩ, "Hōsánã!"

"Tākĩri ã adri, 'bã ímũpi Úpĩ ã rũ sĩ rĩ† ní!"

"Mĩ 'bãgú Īsērélē rĩ pi vé rĩ, tākĩri Úpĩ Múngú vé rĩ ã adri mĩ be!"

¹⁴ Yësũ ĩsũ dōngĩ mbaápi ú'dĩ rú 'bã äzi ní drĩ tuꝝ úri drĩ ni gé kuyé ni, tu úri drĩ ni gé, sũ ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agã rĩ tĩni,

¹⁵ "Īmi 'bã Sīōnã† vé rĩ pi, ĩmi 'okĩ ũrĩ sĩ ku,

Īmi ndrekĩ drĩ kã, ĩmivé 'bãgú ri ímũ ĩmi vúgã 'dĩ' dĩ,
ĩri ri ĩnjú ímũzú dōngĩ mbaápi ú'dĩ rú ni sĩ."

¹⁶ Drĩdrĩ ni, Yësũ vé 'bã ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bã rĩ pi ámáki tã riipi 'ĩ ngaápi 'dĩri kuyé. Múngú kã Yësũ rĩ íngú, kôpi ní kúru nĩzú ámázú ĩrivé tã ọtũ ĩ ní sĩ kuú Búkũ Múngú vé rĩ agã rĩ 'ĩ ngaápi 'dĩ.

¹⁷ Sã Yësũ ní Lázáro ri zizú 'bú agã 'dããsĩ rĩ gé, Lázáro ní íngázú idri rú, 'bã bĩtrĩká tã rĩ ndre' 'bã rĩ pi 'dekĩ rii tã rĩ ũlũú muꝝú 'bã rĩ pi ní. ¹⁸ Tã sēepi 'bã bĩtrĩká rĩ pi ní muꝝ Yësũ vúgã 'dãã rĩ, kôpi yĩkĩ tã Yësũ ní 'oó äyãzú äyãyã 'dĩri. ¹⁹ Fārũsĩ rĩ pi ní átázú ĩ äsãmvú gé sĩ kĩnĩ, "Ī ndrekĩ drĩ kã, tã Yësũ ní lēé 'oó rĩ, 'bã ícókĩ ugaã bã ku. Ī ndrekĩ 'bã vũ drĩgé rĩ pi ãrēvú céré 'dekĩ muꝝ ĩri vú sĩ."

Yësũ átã ívé drãngará ã tâ

²⁰ 'Bã ĩ úmũ' 'bã Yërúsälémã gã Múngú ri ĩnjĩngará gã ũmũ Yāhūdĩ rĩ pi vé Múngú ní Èlĩzú Jó tĩ gé sĩ rĩ ã nyangará gã rĩ gé 'dãã, Gĩrĩkĩ rĩ pi ã urũko kpã kôpi äsãmvú gé 'dãã anigé. ²¹ Gĩrĩkĩ rĩ pi ní 'dezú muꝝ Pĩlĩpũ ímũpi kũrũ Bētēsãyidã gélésila rĩ vúgã 'dãã, Bētēsãyidã ri ängũ Gãlĩlãyã vé rĩ agã. Kôpi ní ĩri mãzú kĩnĩ, "Ämbúgú 'bãvé rĩ, 'bã lëki Yësũ ri ndree." ²² Kôpi kã tã rĩ 'yoó 'dĩni, Pĩlĩpũ ní 'dezú muꝝú tã rĩ ũlũzú Ändērēyã ní. Ändērēyã pi Pĩlĩpũ be, kôpi ní ĩ újázú muꝝú tã rĩ ũlũzú Yësũ ní.

²³ Yësũ ní átãngã rĩ újázú kĩnĩ, "Ma 'Bã Mvã 'ĩ, sã ĩ ní ma íngúzú rĩ ícõ gĩ. ²⁴ Áda ádarú á 'yo ĩmi ní 'dĩni, mávé drãngará ri adri sũ mgbáyã ã fĩ älu ĩ ní saá nyõõkũ agã, kókõ'bõ ni ri ũma, ĩri gõ ĩfũ dũ 'a mĩ be gbãlĩgbãlĩ rĩ tĩni, ĩri sē 'bã kárakarã pi idri 'dãni'dãni rĩ ĩsũ ãnĩ. ²⁵ 'Bã rĩ 'dũ dõ idri rũ' 'bã nõri vé rĩ ã tã 'bãã tã ämbúgú rũ, S ícõ úmvúlésĩ idri 'dãni'dãni rĩ ĩsũ ku, 'bo 'dũ dõ idri rũ' 'bã nõri vé rĩ ã tã 'bãã ämbúgú kuyé, ĩri idri 'dãni'dãni rĩ ĩsũ rá. ²⁶ 'Bã lēepi ẽzĩ ngaápi mã ní rĩ, lē ã ũbĩ mã

† 12:13 12:13 'Bã ímũpi Úpĩ ã rũ sĩ rĩ: 'Bã 'dĩri Yësũ 'ĩ. 12:13 12:13 Sãwũmã 118:25-26

† 12:15 12:15 Sīōnã: Sīōnã ri ĩ kpã zĩ Yërúsälémã. 12:15 12:15 Zākãriyã 9:9 § 12:25 12:25 'Bã rĩ 'dũ dõ idri rũ' 'bã nõri vé rĩ ã tã 'bãã tã ämbúgú rũ, ícõ úmvúlésĩ idri 'dãni'dãni rĩ ĩsũ ku: Tã 'dĩri vé ífĩfĩ, 'bã rĩ gã dõ Yësũ ã pámvú ũbĩgã sĩ, 'ĩ ĩsũ rĩ ngã múké vũ drĩgé nõgõ ãnĩ, ícõ idri 'dãni'dãni rĩ ĩsũ ku.

pámvú. Vūrā má ní mužú adrízú rī, mávé átí' bá rī mụ adri 'a ni gé. 'Bá ẹ̀jì nḡáápi má ní rī, má Ẹ̀tẹ̀pì rī Ìrì íngúngū.

27 “Nóni mà ẹ̀sì ịsụ Ìzāngā ambamba, mà 'yo rī íngóni? Má 'yo rí, 'Má Ẹ̀tẹ̀pì, mí ímụ ma paá tá ímụpì 'i nḡáápi mà rụ' bá gá drịdrị 'dī rī agásí rá' 'díní? Kuyé, má ícò 'yoó 'díní ku, ǎ'diātāsīyā tá má ní ímúzú rī, má ímụ Ìzāngā nyaá. 28 Má Ẹ̀tẹ̀pì, mí sē ē íngúkí mi íngúngū!”

Ụ'dúkọ ní íkúzú 'bū gé 'dāásí kīnī, “Íngúkí ma gí, ma gō sē 'i ma íngú mužú dī dī.” 29 'Bá bītríká pá tu' bá rī pi ká ụ'dúkọ 'dīrì yī, ụrụkọ' bée kīnī, “Nḡá rī āngū rī lī nī.”

Ụrụkọ' bée kīnī, “Nḡá rī mālāyíká átá Ìrì be nī!”

30 'Bo Yēsū ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Ụ'dúkọ Ì ní átá 'dīrì, átákí mà tá sī kuyé, átákí Ìmi tá sī. 31 Sā tá lizú 'bá rī pi drīgé rī ícò gí, Ì ímụ Sātánā rī dro mužú 'dīsí rá. 32 Kádō ímụ ma inga ụrụ 'dāá, ma ímụ 'bá rī pi sē adri céré 'bá mávé ni.” 33 Yēsū 'yo átángá rī 'díní lüzú kīnī, ívé drāngará, Ì ímụ 'i inga ụrụ pẹti alambaku sígé.

34 'Bá bītríká rī pi ní 'yozú kīnī, “Búkū Múngú vé rī lū 'bá ní kīnī, Kúrísitō rī adri lēmbērē rú pírì, nḡá mí ní 'yozú kīnī, 'Í ímụ 'Bá Mvā rī 'dì drā rá rī ǎ'dì? 'Bá mí ní 'yoó 'Bá Mvā 'dīrì ǎ'dì 'i'?”

35 Yēsū ní 'yozú 'bá bītríká rī pi ní kīnī, “Ma rì dī Ìmi ǎsámvú gé nōgò ụtúná rú lókí be mādā. Ìmi ẹ̀cíkí ụtúná sī, Ìrì ní drī rizú dīzú āngū Ìmbērēzú rī gé nō, Ìnīnǎ ē ịsụ rí Ìmi ku. 'Bá ẹ̀cì tuúpi Ìnì sī rī, lẹ̀tì Ìrì ní lēzú mužú rī ǎvī Ìrì ní rá. 36 Ìmi ẹ̀'yīkí ụtúná rī áyu, Ìrì ní drī adrízú ụgōgō nō. Ìmi adri ǎnì anjì ụtúná vé ni.” Yēsū kǎ átángá rī átá

deḡ 'díní, nḡá 'i njeé kọpi ǎsámvú gé sī, mụ 'i zūy kọpi sī zūzú.

Yāhūdī rī pi ẹ̀'yīkí Yēsū rī kuyé

37 Yēsū ǎ 'o dō tá ǎyāzú ǎyāyā 'dī' bée Yāhūdī rī pi ẹ̀ndrẹti gé rá drāǎsīyā, kọpi ẹ̀'yīkí Ìrì kuyé. 38 Tā 'dīrì 'o nyo 'i sū nẹbī Ìsáyā ní ọtú 'yoó rī tịnì kīnī,

“Úpì, ǎ'dì ẹ̀'yī ụ'dúkọ múké 'bá ní ũlū rī rá nī?”

Úpì, mí 'da mívé ũkpō 'bá pazú rī ǎ'dì ní?”

39 'Bá 'dī' bée ẹ̀'yīkí tá 'dīrì kuyé, sū Ìsáyā ní 'yoó rī tịnì kīnī,

40 “Múngú ọzụ kọpi ē mị gí, sē kọpi ē ẹ̀sì tete,

sē kọpi ē mị ndre āngū ku,

sē kọpi ē ẹ̀sì nī tá áamá ku,

kọpi ǎ ụjákí té dō ẹ̀sì rá, ma té kọpi ídrí rá.”

41 Ìsáyā 'yo tá 'dīrì 'díní, ǎ'diātāsīyā ndre tá Ì ní Yēsū rī íngúzú rī rá, Ìrì ní átázú Yēsū vé tá sī ǎnì.

42 Sē 'bá kárakará ẹ̀'yīkí Yēsū rī rá, Yāhūdī rī pi vé drīkoma ẹ̀'yīkí kpá Yēsū rī rá, 'bo kọpi ríkí ívé ẹ̀'yīngará ǎ tá ũzūzú, ǎ'diātāsīyā kọpi ríkí 'oó ụrī sī Fārúsī rī pi sī, kọpi ǎ drokí rí Ì fūú Jó Múngú rī Zizú rī agásí ǎmvé ku. 43 Kọpi lēkí 'bá rī pi ē íngúkí Ì áyu, kọpi 'dukí tá Múngú vé rī 'bāá tá ǎmbúgú rú kuyé.

44 Yēsū ní átázú ụ'dúkọ be ụrụ 'dāá kīnī, “'Bá rī ẹ̀'yī dō ma rá, ẹ̀'yī 'yéná ma ọ'dúkùlẹgúsí kuyé, ẹ̀'yī kpá Múngú ma Ìpēpi rī rá. 45 'Bá rī ndre dō ma gí, ndre má Ẹ̀tẹ̀pì ma Ìpēpi rī gí. 46 Má ímụ 'bá rī pi ǎsámvú gé nōgò ụtúná rú, ǎnì 'bá ma ẹ̀'yī' bá gí rī pi ǎ áwíkí rí adri Ìnīnǎ agá ku.

47 “'Bá mávé ụ'dúkọ yīpi rá, tá ni 'duúpi nḡáápi ku rī, á lị Ìrìvé tá ni ku, ǎ'diātāsīyā má ímụ tá lị 'bá vū drīgé rī pi drīgé kuyé, má ímụ kọpi paá. 48 'Bá ma gāápi

sĩ, āzini mávé ú'dúkó má ní átá nōri ē'yīpi ku rĩ, ĩ ímú tā lì ĩri drĩgé rá. Átángá má ní rií átá nōri, ĩri úmvúlésĩ ímú ĩrivé tā lì nĩ. ⁴⁹ Átángá má ní átá nōri, má ígá má drĩgé kuyé, má Ètèpì ma ĩpèèpi rĩ lū má ní nĩ kīnĩ, mà ímú tā 'dĩri átá. ⁵⁰ Á nĩ rá tā má Ètèpì ní èzìjì 'dĩri, ĩri sè 'bá rĩ pi ìdri 'dání'dání rĩ ìsù àní rá. Tā má ní átá rĩ, ĩri tā má Ètèpì ní lūú má ní, mà átá rĩ."

13

Yèsù ùjĩ ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ā pá

¹ Ú'dú Múngú ní Èlìzú Jó rĩ pi tì gé sī rĩ vé ùmũ nyangará ní drĩ ícázú kuyé rĩ gé, Yèsù nĩ rá 'yozú kīnĩ, ívé sà 'i ní vū nōri kuzú, 'i ní mužú 'i Ètèpì vúgá rĩ ícò gí. I'da ívé lèngará ívé 'bá vū drĩgé rĩ pi ní, lè kòpi agaá rá cĩmgbá cazú ùdũ gé.

² Yèsù pi ní úrìzú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be ínyá ùndrèjá vé rĩ ā nyangará gá, ìsùzú àdróko fi kú Yúdā Ìsìkārìyótā Sìmónā mvòpì È èsì agá ìnógòsì gí, lè létì ndāā Yèsù ā ùlì 'bezú àní. ³ Yèsù nĩ rá 'yozú kīnĩ, 'i Ètèpì sè 'i ní ùkpò tā àrèvú 'ozú rĩ céré gí, 'i íbì ímú Múngú vúgálésìla, 'i kpá ri 'i újā gō mù Múngú vúgá 'dālè ùzi. ⁴ Kúru Yèsù ní ngazú uru sī ínyá tì gé 'dìgé, ĩri ní ívé bōngó á'bé'bè rĩ njezú 'i rù'bá gá sī rá, ĩri ní gōzú bōngó rù'bá ìnìzú nì 'dùzú ndrāzú 'i ùpìlè gá áyu. ⁵ ĩri ní yījì 'dùzú dāzú bèsèñì àngũ ùjìzú nì agá, ĩri ní 'dózú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ā pá ùjìzú, ĩri ní ívé bōngó rù'bá ìnìzú 'i ní ndrāā 'i ùpìlè gá 'dĩri oyuzú kòpi ā pá ìnìzú àní.

⁶ Kā ícá Sìmónā Pétèró vúgá, Pétèró ní 'yozú kīnĩ, "Úpí, 'i lè nyo mà pá ùjì?"

⁷ Yèsù ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Í nĩ drĩ tā má ní 'oó nōri kuyé, 'bo ú'dú āzi sī, mi ímú nĩ rá."

⁸ Pétèró ní 'yozú Yèsù ní kīnĩ, "Mí ícò mà pá ùjì ãlunjáni ku."

Yèsù ní újázú Pétèró ní kīnĩ, "Má ùjì dō mà pá kuyé, mí adri 'bá mà pámvú ùbĩpi nì ku."

⁹ Sìmónā Pétèró ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Úpí, mi 'yèná mà pá ùjì áyu āsì? Mí ùjì mà drì pi mà drì be ìndì!"

¹⁰ Yèsù ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Bá 'i ùjìpi gí rĩ, ĩri 'yèná 'i pá ùjì áyu, ā'diātāsīyā ĩri ā rù'bá ule, ìndì ākó. ĩmi céré ule tā ùnjì ākó, 'yèná 'bá ālu ĩmi āsámvú gé 'dìgé, ĩri tā ùnjì be nĩ." ¹¹ Yèsù nĩ 'bá ímúpi 'i ùlì 'beèpi rĩ ìnógòsì gí, sè ĩri ní 'yozú ĩmi adrikí céré ule kuyé àní.

¹² Yèsù ká ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ā pá ùjì deş gí, ĩri ní ívé bōngó á'bé'bè rĩ 'dùzú gōzú akozú 'i rù'bá gá ùzi, ĩri ní 'i újázú mužú úrìzú 'i vūrā gá ínyá tì gé 'dālè, ĩri ní kòpi zìzú kīnĩ, "ĩmi nĩkì nyo tā má ní 'oó ĩmi ní 'dĩri rá? ¹³ ĩmi ri ma zì 'Ímbápi' āzini 'Úpí,' tā ĩmi ní 'yoó 'dĩri pìrì, ā'diātāsīyā 'bá rĩ, ĩri ma 'i. ¹⁴ Ma ĩmivé Úpí, āzini Ímbápi, mà ùjì ĩmì pá gí, nóni ĩmi 'dókì ĩmì pá ùjìlì, ógúpì ā ùjì ógúpì vé rĩ. ¹⁵ Má 'i'da ĩmi ní tā rĩ gí, lè ĩmi 'okì mužú sù má ní 'oó nōri tìni. ¹⁶ Ma ri ĩmi ní tā áda lū, àtí'bá ícò adrií āmbúgú ívé āmbúgú drĩgé ku, 'bá ĩ ní rií áyúāyū rĩ, ícò adrií 'bá 'i áyúpi rĩ drĩgé āmbúgú rú ku. ¹⁷ Nóni ĩmi nĩkì tā 'dì'bée gí, ĩmi 'dukì dō ngaá rá, ĩmi tākìri ìsù rá.

Yèsù ri átá kīnĩ, 'bá āzi ri ímú 'i ùlì 'be rá

¹⁸ "Tā má ní 'yoó nōri, á 'yo ĩmi tā sī céré kuyé, á nĩ 'bá má ní ùpèè rĩ pi gí. 'Bo tā 'dĩri ā sè rí tá 'i ní sīlì Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ ā nga rí 'i fūú tì nì gé bēnĩ. Tā ĩ ní sīlì rĩ

'dini, "Bá 'bá ní rií drī úsú ĩri be ngá nyazú trū rī, ĩri ímú má ũli 'be nĩ."

¹⁹ "Á lū ĩmi ní tā 'dĩri drīdrī, ā'diātāsīyā tā má ní lūú ĩmi ní 'dĩri kādō ímú 'i ngaá, ĩmi ẽ'yĩkí rí 'yozú kīnĩ, 'bá rī ma Kúrísítō 'i. ²⁰ 'Bá rī ā'yī dō 'bá má ní pēe rī rá, ā'yī 'dĩri ma, 'bá rī ā'yī dō ma rá, ā'yī má Ẹtēpī ma ĩpēepi rī rá."

Yēsū ũlū tā ímúpi 'i ngaápi 'i rú'bá gá rī

(*Mátáyo 26:20-25; Mārākō 14:17-21; Lúkā 22:21-23*)

²¹ Tā Yēsū ní 'yoó 'dĩri ā vūdrī gé, Yēsū ẽ ẹsī gō ĩzāngā ĩsú agaá rá, ĩri ní gōzú tā rī lūzú kōpī ní uletere kīnĩ, "Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dini, ĩmi āsámvú gé 'dǐgé, 'bá ālu rí ímú má ũli 'be nĩ."

²² 'Bá ĩri ā pámvú ũbĩ'bá rī pi, ógúpī ndre ógúpī ẽ mī, sē kōpī ẽ drī ábá céré céré, ríkí ũsūú déna 'bá ĩri ní 'yoó 'dĩri adri ā'di 'i. ²³ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbĩ'bá rī pi āsámvú gé, ālu ní Yēsū ní lēlē rī úrí kuú ĩri ā gārā gá. ²⁴ Sīmōnā Pétēro ní drī suzú ágó úrípi Yēsū ā gārā gá 'dĩri vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú ágó rī ní kīnĩ, "Í zī Yēsū rí, 'bá lēepi tā ũnjī 'dĩri 'oópi rī, ĩri adri ā'di 'i?"

²⁵ Ágó rī ní 'i ẹtīzú Yēsū rú'bá gá 'dāá, ĩri ní Yēsū rí zizú kīnĩ, "Úpí, 'bá mí ní 'yoó 'dĩri ā'di 'i?"

²⁶ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Bá má ní ímú pánga í'dú dūú tībī agá, sēe ĩri ní rī, 'bá rī adriipi 'dĩ." Kúru ĩri ní pánga rī í'dúzú dūzú tībī agá 'dāá, ĩri ní sēzú Yúdā Īsikārīyótā Sīmōnā mvópī ní. ²⁷ Yúdā kā pánga rī ẹ'yī, koro Sātánā* ní fizú ẹsī ní agá.

Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnĩ, "Í 'o tā mí ní lēe 'oó rī mbēlē mbēlē!" ²⁸ Tā Yēsū ní 'yoó 'dĩri fi 'bá úrí'bá

ínyá tī gé 'dĩ'bée drīgé ālujāni kuyé. ²⁹ Yúdā ní adrii 'bá riipi mūfēngā 'bāapi ní rī sī, 'bá Yēsū ā pámvú ũbĩ'bá rī pi ā uruko ũsūkí déna Yēsū lū Yúdā ní ā mu ānyāngā ũmū rī vé rī jeé, dōku ā mu ngá sēe 'bá ngá ākó rī pi ní. ³⁰ Yúdā kā pánga rī ẹ'yī, koro nga 'deé fūu muu āmvé. ĩsú āngū rī nī gí.

Tāimbī ú'dí rī

³¹ Yúdā kā fūú jó rī agāsī gí, Yēsū ní 'yozú kīnĩ, "Ma 'Bá Mvā 'i, sá ĩ ní má íngúzú rī ícó gí, ĩ Múngú rí íngú má rú'bá gá, tā ímúpi 'i ngaápi má rú'bá gá rī sī. ³² Íngúkí dō Múngú rí tā má ní 'oó rī sī, ma Mvā rú, Múngú rí ímú ma íngú rá, ĩri ímú ma íngú mbēlējā.

³³ "Má anjī rī, má adri caá ĩmi āsámvú gé nōgó lókí be āco ku, ĩmi úmvúlēsī ímú ma ndā sū má ní ándúrú lūú Yāhūdī rī pi ní rī tīnī. Āndrū sī, á lē lūú ĩmi ní 'dini, vūrā má ní muzú rī, ĩmi ícókí caá 'a ní gé ku.

³⁴ "Nóni á lē tāimbī ú'dí ní ezií ĩmi ní, lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē. Sū má ní ĩmi lēe rī tīnī, kúru lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē. ³⁵ ĩmi lēkí dō ĩmi lēlē, 'bá rī pi céré nī áamá 'yozú kīnĩ, ĩmi 'bá má pámvú ũbĩ'bá ní pi."

Yēsū 'yo Pétēro ní kīnĩ, Pétēro rí ímú 'i gā rá

(*Mátáyo 26:31-35; Mārākō 14:27-31; Lúkā 22:31-34*)

³⁶ Sīmōnā Pétēro ní Yēsū rí zizú kīnĩ, "Úpí, 'i lē muu íngólé?"

Yēsū ní újázú ĩri ní kīnĩ, "Vūrā má ní lēzú muzú 'a ní gé rī, mí ícó muu má be trū āndrū ku, mí íbī mu má vúgá sī ndō."

³⁷ Pétēro ní Yēsū rí zizú kīnĩ, "Úpí, mí kīnĩ, má ícó muu mí be trū ku āsī? Á lē ma adri drāá mí tā sī."

13:18 13:18 Sāwumā 41:9 * **13:27** 13:27 Sātánā: Sātánā rí ādróko, ĩri āmbúgu índri ũnjī rī pi drīgé, gā tā Múngú vé rī 'dugá ngagá sī, Múngú ídró ĩri 'bū gé 'dāāsī. 'Í lā l'dangará 12:7-9.

³⁸ Yēsū ní újázú Pétēró ní kīnī, “Mi nyo ícó mi adi drā mā tā sī rá? Ádarú á 'yo mí ní 'dini, mi ímú 'yo mí tị sī ca vú be na, 'í nī ma kuyé, vùdrị ni gé, lögúlögú ri kúru cērē 'be.”

14

Yēsū ūmī ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi vé ẹsị

¹ “Lē ĩmī ẹsị ā adri ĩzāngā sī ku, ĩmi ẹ'yīkí Múngú ri, lē ĩmi ẹ'yīkí kpá ma ĩndī. ² Má Ẹtẹpi vúgá 'bū gé 'dāá, jó rī pi kárakará anigé, ā adri té dō 'dini kuyé, má ícó té 'yoó kínī, ma mụ ĩmi ní vūrā údé 'dālé 'dini ku. ³ Á mụ dō vūrā rī údé ĩmi ní gí, ma ĩgō ímú ĩmi bī jì mụ adri má be trú vūrā má ní adrizú rī gé 'dāá. ⁴ ĩmi nīkí lẹtị má ní lẹzú mụzú ānī vūrā rī gé 'dālé rī gí.”

Yēsū ri lẹtị mụzú ānī Ẹtẹpi vúgá 'dālé rī

⁵ Tómmā ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Úpí, 'bá nīkí kuyé mi dō ri mụ íngōlé, 'bá ícó lẹtị mí ní mụzú rī nī íngóni íngóni?”

⁶ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Ma lẹtị rī 'i, tā áda rī 'i, āzini ídri rī 'i. 'Bá rī ẹ'yī dō ma kuyé, ícó agaá caá má Ẹtẹpi vúgá 'dālé ku. ⁷ Ádarú ĩmi nīkí té dō ma rá, ĩmi té ícó má Ẹtẹpi ri nī rá. Ídózú āndrū sī, mụzú drīdrī, ĩmi nīkí má Ẹtẹpi ri gí, ĩmi ndrekí ĩri gí.”

⁸ Pīlípū ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Úpí, mí i'da 'bá ní mí Ẹtẹpi ri, 'bá ẹpíkí rí tā ni sī múké múké.”

⁹ Yēsū ní újázú Pīlípū ní kīnī, “Pīlípū, á ri adrii ĩmi be trú nōgó lókí be āco, 'í nī drī ma kuyé? 'Bá rī ndre dō ma gí, ndre má Ẹtẹpi ri gí, ngá mí ní 'yozú kínī, mā i'da má Ẹtẹpi ri ĩmi ní rī ā'di? ¹⁰ ĩmi ẹ'yīkí 'yozú kínī, 'bá má Ẹtẹpi be ngá ālu 'dini kuyé? Tā má ní átá ĩmi ní 'dī'bée, má ígá ĩri má drīgē

kuyé, má Ẹtẹpi 'bá ní adrii ĩri be ngá ālu rī, sē má ní ūkpō rizú ívé ẹzị ngazú nī. ¹¹ Lē ĩmi ẹ'yīkí tā má ní 'yoó 'bá má Ẹtẹpi be ngá ālu 'dīri, dōku ĩmi ẹ'yīkí ma, tā āyāzú āyāyā má ní 'oó 'dī'bée sī. ¹² Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dini, 'bá ma ẹ'yīpi rá rī, ĩri ẹzị ālu ālu má ní ngaá nōri 'dụ nga rá. ĩri ícó ẹzị rī nga má ní ngaá nōri ndē rá, ā'diātāsīyā ma ri mụ má Ẹtẹpi vúgá. ¹³ ĩmi zíkí dō tā āzi má rú sī, ma ícó 'o ĩmi ní rá, ā'diātāsīyā ma Mvā rú, ẹzị má ní 'oó 'dīri sī, ĩ má Ẹtẹpi ri íngú ānī. ¹⁴ ĩmi zíkí dō tā āzi má rú sī, ma ícó 'o ĩmi ní rá.”

Yēsū ẹzi Índri Uleterē rī vé tā

¹⁵ Yēsū ní 'yozú ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ní kīnī, “ĩmi lēkí dō ma rá, tā má ní lūū ĩmi ní 'dīri, ĩmi 'dúkí ngaánga. ¹⁶ Ma má Ẹtẹpi ri zị, ĩri ĩmi ní Índri Uleterē rī ĩpē ímú ĩmi ĩzā ko, ĩri ímú adri ĩmi be mụzú 'dāni'dāni. ¹⁷ Índri Uleterē rī, ĩri ĩmi ní tā áda rī i'da nī. 'Bá nyọkú nōri vé Yēsū ri ẹ'yī'bá ku rī pi ícókí Índri Uleterē rī ísụ ku, ā'diātāsīyā kọpi ícókí ĩri ndreé ku, dōku nīkí ĩri áamá ku. 'Bo 'yéngá ĩmi nīkí ĩri nī, ĩri adri ĩmi be trú, ĩri fi adri ĩmi agá.

¹⁸ “Á mụ dō gí, má ícó ĩmi kuú ĩmváanji rú ku, ma ĩgō ĩmi vúgá nólé rá. ¹⁹ Ẹsị mādā, 'bá ma ẹ'yī'bá kuyé rī pi ícókí ma ndreé dīi ku, 'bo ĩmi ma ndre nī, ā'diātāsīyā ma adri ídri rú, ĩmi kpá adri ídri rú. ²⁰ Ụ'dú má ní ímúzú íngázú gōzú ídri rú rī gé, ĩmi ímú nī 'yozú kínī, 'bá má Ẹtẹpi be ngá ālu. ĩmi ímú adri má be trú ālu, sū má ní adrii ĩmi be trú rī tịnị. ²¹ 'Bá rī ẹ'yī dō mávé tā 'dụyí ngaá rá, 'bá 'dīri lē ma lēlē. 'Bá ma lēpí lēlē rī, má Ẹtẹpi ri kpá ĩri lēlē, ma kpá ĩri lēlē, ma ímú ma i'da ĩri ní rá.”

22 Yūdā ní 'yozú kīnī, “Úpí, mi 'yéñá mi i'da 'bá ní, mí i'da mi 'bá vū drīgé nōgó rī pi ní ku āsī?” Yūdā 'dīri adri Yūdā Ísīkārīyótā 'i ku, ĩri 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi vé āzi.

23 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “'Bá rī lē dō ma lēlē, ĩri tā má ní ímbá 'dīri 'dụ nga rá. Má Ẽtẹpị rī ĩri lēlē, 'bá úmvúlésī mụ ĩri vúgá, 'bá fi adri ĩri agá. 24 'Bá ma lēepi ku rī, lē tā má ní ímbá rī 'dụú ngáá ku, 'bo ā nī á má múké 'yozú kīnī, má ígá tā 'dīri má drīgé kuyé, má Ẽtẹpị ma ĩpẹepi rī lū má ní nī.

25 “Ma rī tā 'dī' bée átá ĩmi ní má ní drī adrizú ĩmi be rī gé nō. 26 'Bo Índrī Uleteré má Ẽtẹpị ní ímụ ĩpẹé mả rụ sī ĩmi ĩzā koó rī, ĩri ímụ ĩmi ní tā rī pi ārēvú ímbá cére nī, ĩri sē ĩmi ímụ tā má ní átá ĩmi ní rī ígá ání. 27 Ma ímụ ĩmi ní tākíri ku, tākíri má ní lēe kuú ĩmi ní 'dīri, íngá má vúgá, á sē ĩri ĩmi ní sū 'bá ẽ'yī' 'bá kuyé rī pi ní rīi sēé rī tịnị ku. Lē ĩmī ẹsị ā adri ĩzāngā sī ku, dōku ĩmi 'okí ừrị sī ku.

28 “'ĩmi yíkí ándúrú rá, má kīnī, 'Ma rī mụ mụ, 'bo ma ĩgō ĩmi vúgá nōó rá.' ĩmi lēkí té dō ma rá, ĩmi té adri āyīkō sī, tā má ní 'yoó ma rī mụ má Ẽtẹpị vúgá rī sī, ā'diātāsīyā ĩri má sī āmbúgú nī. 29 Á lū ĩmi ní tā 'dīri drīdrī ísụ nga drī 'i kuyé, ā'diātāsīyā kādō ímụ 'i ngáá, ĩmi ẽ'yīkí rī bēsīnī. 30 Á lē átá ĩmi be vūú áco ku, ā'diātāsīyā ādróko vū nōri ruúpi rī rī ímụ 'dī' dī, 'bo ícó ma ndéé ũkpō sī ku. 31 'Bo lē 'bá vū drīgé nōgó rī pi ā nīkí múké 'yozú kīnī, á lē má Ẽtẹpị rī lēlē, sēzú má ní rizú tā má Ẽtẹpị ní ẹzịi rī 'dụzú ngazú ání.

“'ĩmi íngákí, 'bá mụkí.”

15

Yēsū rī peṭi áda vinyō vé rī

1 “Ma peṭi áda vinyō vé rī,* má Ẽtẹpị rī ómvú vinyō vé rī vé ẹ'dịpa. 2 Má Ẽtẹpị rī peṭi vinyō vé rī ẹ drịtị 'a' 'bá ku rī pi uga vūgá. 'Bo peṭi rī vé drịtị 'a' 'bá ĩndī rī pi, ĩri rụ' 'bá kọpi rụ' 'bá gá rī pi úpí vūgá, kọpi gō 'a' ambamba. 3 ĩmi ícákí nōni múké tā má ní lūú ĩmi ní 'dī' bée sī gí. Ẹ'dụkọ má ní lūú ĩmi ní 'dīri, ũjī ĩmi ícá kuú ule gí. 4 ĩmi áwíkí adrii má agá, ma kpá adri ĩmi agá. Peṭi vinyō vé rī ẹ drịtị gákí dō ẹrịnga nī ā rụ' 'bá gá sī gí, ícó 'a' á ku. Lē peṭi vinyō vé rī ẹ drịtị ā adri ẹrịnga rī ā rụ' 'bá gá. ĩmi áwíkí dō adrii má agá kuyé, ĩmi ícókí tā múké 'o' ó ku.

5 “Ma peṭi vinyō vé rī, ĩmi adriki sū peṭi vinyō vé rī ẹ drịtị tịnị. ĩmi áwíkí dō adrii má agá, ĩmi ícó tā múké nī pi 'o' rá, ĩmi adriki dō má rụ' 'bá gá sī rará rú, ĩmi ícókí tā múké 'o' ó ku. 6 'Bá rī áwí dō adrii má rụ' 'bá gá kuyé, ĩri gū āmvé, sū ĩ ní peṭi vinyō vé rī ẹ drịtị 'wi' 'bá gí rī pi uga vūgá rī tịnị, ĩ kọpi zā vé áci sī. 7 ĩmi áwíkí dō adrii má agá, átángá má ní átá rī, ĩri áwí adri ĩmī ẹsị agá. ĩmi zíkí dō ngá ĩmī ẹsị ní lēe rī, ĩ ícó sē ĩmi ní rá. 8 Lē ĩmi 'okí tā múké, 'bá rī pi ā ndrekí rí 'yozú kīnī, ĩmi 'bá má pámvú ūbī' 'bá nī pi, tā ĩmi ní 'o' ó rī sī, ĩ má Ẽtẹpị rī íngú ání íngúngú.

9 “Á lē ĩmi lēlē, sū má Ẽtẹpị ní ma lēe rī tịnị. Lē ĩmi áwíkí adrii lēngará mávé rī agá. 10 ĩmi 'dụkí dō tǎimbị mávé 'dīri ngáá rá, ĩmi áwí adri lēngará mávé 'dīri agá, sū má ní má Ẽtẹpị vé tǎimbị 'dụú ngáá rá, má ní áwí adrii ĩrivé lēngará agá rī tịnị. 11 Á 'yo ĩmi

* 15:1 15:1 Peṭi vinyō vé rī: Yāhūdī rī pi 'dụkí peṭi vinyō vé rī ā tā 'báá tā āmbúgú rú, kọpi rī ũ'a nī zo vinyō sū rú. Múngú ĩpẹ 'bá Ísērélē vé rī pi adrii 'bá ívé nī, kọpi ā adriki rí sū peṭi vinyō vé Múngú ní saá 'aápi ũ'a be rī tịnị. Nāpí peṭi vinyō vé 'dīri, sē 'bá tǎimbị ímbá' 'bá rī pi atala atala rī pi drīgé rī pi be nīkí á má rá 'yozú kīnī Yēsū rī ívé tā átá. Í lā Sāwúmá 80:8-16; Ísáyá 5:1-7; Yērēmīyá 2:21; Mátáyó 21:33-46; Mārākō 12:1-12; Lúká 20:9-19.

ní tã 'dĩri, ã sê rí ìmi ní àyĩkō ãmbúgú, sũ má ní kpá adrii àyĩkō sĩ rĩ tĩnĩ. ¹² Á 'yo ìmi ní 'dĩni, lē ìmi lēkí ìmi lēlē, sũ má ní ìmi lēé rĩ tĩnĩ. ¹³ Tã ãmbúgú lúúpi kìnĩ 'bá rĩ lèngará be rĩ, ìri 'bá rĩ ní ívé ídri adizú sèzú drázú ívé ùndĩ rĩ pi ã tã sĩ. ¹⁴ Ìmi 'dũkí dō tã má ní lúú ìmi ní 'dĩ'bée ngaá rá, ìmi gō ícá ùndĩ mávé ni. ¹⁵ Má ícó nóni ìmi zĩí átí'bá ku, ã'diātāsīyā átí'bá ícó èzĩ ívé 'bá ãmbúgú ní ngaá rĩ nĩ ku. Ìmi nóni mávé ùndĩ, ã'diātāsīyā tã má Ètèpì ní lúú má ní rĩ, mà ùlú ìmi ní céré gí. ¹⁶ Ìmi ìpèkí ma nĩ kuyé, má ìpè ìmi nĩ. Má ìpè ìmi, ìmivé tã ìmi ní 'oó rĩ ã pámvú ã 'a rí ù'a rú mužú nyonyo. Ìmi zĩkí dō ngá má Ètèpì tĩ gé mà rú sĩ, ìri sē ìmi ní rá. ¹⁷ Tãimbĩ má ní sēē ìmi ní rĩ 'dĩni, lē ìmi lēkí ìmi lēlē.

'Bá nyõókú nõri vé rĩ pi ìmú ìmi ngũ ùnjĩ

¹⁸ “Dō 'bá nyõókú nõri vé rĩ pi ngũkí ìmi ùnjĩ, lē ìmi nĩkí 'yozú kìnĩ, kòpi í'dókí drĩdrĩ ni ma ngũú. ¹⁹ Ìmi té dō ri tã nyõókú nõri vé rĩ pi 'dũ nga, 'bá vũ drĩgé rĩ pi té ìmi lēlē. 'Bo ìmi adrikí 'bá nyõókú nõri vé ni ku. Má ìpè ìmi ífúú 'bá nyõókú nõri vé rĩ pi ãsámvú gé sĩ nĩ, 'bá nyõókú nõri vé rĩ pi ní ìmi ngũzú ùnjĩ ãnĩ. ²⁰ Lē ìmi ígákí tã ándúru má ní lúú ìmi ní: 'Átí'bá ícó adrii ãmbúgú ívé ãmbúgú drĩgé ku 'dãri.' Dō 'bá rĩ pi õcũkí ándúru ma rá, ìmi ùsũkí kòpi ícókí kpá ìmi õcũú ku? Kòpi 'dũkí té dō tã má ní ímbá rĩ ngaá rá, kòpi té kpá tã ìmi ní ímbá rĩ 'dũ nga rá. ²¹ Kòpi ìmi õcũ 'dĩni mà tã sĩ, ã'diātāsīyā kòpi nĩkí 'bá ma ìpèepi rĩ kuyé. ²² Mâ ìmú té dō kòpi ní tã 'dĩri átá ku, kòpi ícókí té ámá 'yozú kìnĩ, tã ì ní 'oó 'dĩri ùnjĩkãnyã 'dĩni ku. 'Bo nóni kòpi ícókí ívé ùnjĩkãnyã ã tã gãá bã ku. ²³ 'Bá rĩ ngũ dō ma ùnjĩ,

ngũ kpá má Ètèpì ri ùnjĩ. ²⁴ Mâ 'o dō tã àyázú àyāyā 'bá ãzi ní àvũ ni 'oó kuyé ni kòpi ãsámvú gé ku, kòpi ícókí té nĩí ámá 'yozú kìnĩ, tã ì ní 'oó 'dĩri ùnjĩkãnyã 'dĩni ku. 'Bo nóni kòpi ndrekí tã má ní 'oó 'dĩ'bée, sē kòpi ngũkí 'bá má Ètèpì be ãnĩ ùnjĩ. ²⁵ Tã ì ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá 'yoópi kìnĩ, 'Kòpi ngũkí ma ùnjĩ tã ã ndú ãkó' 'dĩri, 'i ngaápi fúúpi tĩ ni gé 'dĩ.

²⁶ “Ma ìmú ìmi ní Índrí Uletere tã be áda ìmi ízã koópi rĩ ìpè, ìri ìmú má Ètèpì vúgálésĩ, ìri ìmú tã mávé rĩ átá nĩ. ²⁷ Ìmi kpá úmvúlésĩ ìmú mávé tã ùlú 'bá rĩ pi ní nĩ, ã'diātāsīyā ìmi rikí adrii má be trũ í'dóngará gá 'dãá.”

16

¹ “Mâ ùlú ìmi ní tã 'dĩri 'dĩni, ìmi áwíkí rí adrii ìmivé è'yĩngará agá ùgõgõ. ² Kòpi ìmú ìmi údro ùfũ Jó Múngú ri Zizú rĩ agásĩ ãmvé. Lókí ãzi ri ìmú 'dĩ'dĩ, kòpi ìmú ìmi ú'dĩ, kòpi 'yo, ì 'dĩri ri èzĩ nga Múngú ní. ³ Kòpi ìmú tã 'dĩ'bée 'o ìmí rú'bá gá rá, ã'diātāsīyā kòpi nĩkí má Ètèpì ri kuyé, kòpi nĩkí kpá ma kuyé. ⁴ 'Bo á lū ìmi ní tã 'dĩri, ã'diātāsīyā lókí tã 'dĩ'bée ní ìmúzú ì ngazú rĩ kãdõ ícá, ìmi ìmú tã má ní lúú ìmi ní 'dĩri ígá rá. Á lū ìmi ní tã 'dĩ'bée drĩdrĩ kuyé, ã'diātāsīyā ma drĩ ri adrii ìmi be adriadri lókí be áco.

Índrí Uletere rĩ vé èzĩ

⁵ “Bo nóni á nga gí, ma ri ma újá gō mužú má Ètèpì ma ìpèepi rĩ vúgá 'dãá, 'bo ìmi ãsámvú gé 'dĩgé, 'bá ãzi ma zĩipi 'yoópi kìnĩ, ma ri mu ngólé yã 'dĩni 'dãáyo. ⁶ Má ní 'yoó ma ri mu má Ètèpì vúgá rĩ sĩ, sē ìmi ní ízãngã ìmi èsĩ agá. ⁷ 'Bo ádarú á lē lúú ìmi ní 'dĩni, tã má ní lèzú mužú ndõsĩ rá rĩ, ma mu ìmi ní tã mužé 'o. Má

ní drī adringará gá ĩmi be ũgōgō rī gé, Índrí Uleteré rī ícō ímú ĩmi ĩzā koó ku. 'Bo á mụ dō gí, ma íbì Índrí Uleteré rī ĩpē ímú ĩmi ású ndō. ⁸ Índrí Uleteré rī kādō ímú, ĩri ímú 'bá vū drīgē rī pi vé ũnjikānyā ā tā átá kōpi ní pīrī nī, ĩri tā pīrī rī vé tā átá kōpi ní pīrī nī, āzini ĩri tā līngará rī vé tā átá pīrī nī. ⁹ ĩri ũnjikānyā rī vé tā átá kōpi ní pīrī, ā'diātāsīyā kōpi ẹ'yīkí ma kuyé. ¹⁰ ĩri tā pīrī rī vé tā átá pīrī kōpi ní, ā'diātāsīyā ma ri mụ má Ẹtẹpị vúgá, ĩmi gōkí ma ndree dīi ku. ¹¹ ĩri tā līngará rī vé tā átá pīrī kōpi ní, ā'diātāsīyā ādróko riipi 'bá rī pi ẹ drī ọrúpi vū drīgē nōgó rī, līkí tā drī ni gé ịnógosí gí."

¹² "Ma drī tā be āmbúgú má ní lēé átá ĩmi ní, 'bo nóni tā má ní lēé átá ĩmi ní nōri, tā ni ícō fíi ĩmi drīgē ku. ¹³ Índrí Uleteré tā áda átápi rī kādō ícá, ĩri ímú ĩmi drī ko tā áda rī nīzú nī. Índrí Uleteré rī ígá tā rī 'í drīgē ku, ĩri tā rī yì má tị gé, ĩri íbì ũlū ĩmi ní ndō. ĩri ímú tā ímú 'bá ĩ nga 'bá drīdrī 'dīlé rī pi ũlū ĩmi ní nī. ¹⁴ Índrí Uleteré rī sē ĩ ímú ma íngúngū, ĩri tā ífūupi má tị gé rī jì ũlū ĩmi ní nī. ¹⁵ Ngá má Ẹtẹpị vé rī pi ārēvú céré mávé ni. Sē má ní 'yozú, Índrí Uleteré rī ā jì tā ífūupi má tị gé rī mụú ũlūú ĩmi ní ānī.

¹⁶ "Ẹsị mādā, ĩmi gōkí ma ndree dīi ku, ĩri gō adri mādā, vūdrī ni gé, ĩmi gō ma ndre rá."

Īzāngā rī gō 'i újá ícá āyīkō

¹⁷ 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī 'bá rī pi uruḱo rikí ĩ uzīi ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Tā ĩri ní 'yoó, 'Ẹsị mādā, ĩmi gōkí ma ndree dīi ku, ĩri gō adri mādā, vūdrī ni gé, ĩmi gō ma ndre rá,' āzini ĩri ní 'yoó, 'Ma ri mụ má Ẹtẹpị vúgá,' 'dīri vé ífífi ā'di?" ¹⁸ Kōpi gōkí 'yoó dīi kīnī, "Tā ĩri ní 'yoó kīnī, 'ẹsị mādā,' 'dīri

vé ífífi ā'di? 'Bá nīkí tā ĩri ní átá 'dīri vé ífífi kuyé."

¹⁹ Yēsū nī áamá rá 'yozú kīnī, kōpi lēkí 'i zīi tā 'dīri sī, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi ri ĩmi uzī ĩmi āsámvú gé sī tā má ní 'yoó ĩmi ní, 'Ẹsị mādā, ĩmi gōkí ma ndree dīi ku, ĩri gō adri mādā, vūdrī ni gé, ĩmi gō ma ndre rá' 'dīri sī? ²⁰ Ádarú á 'yo ĩmi ní 'dīni, ĩmi ímú āá ngo, āzini lūlūlú ga rá, 'bo 'bá nyōḱkú nōri vé rī pi adri āyīkō sī. ĩmi ímú ĩzāngā nya rá, ĩzāngā ĩmi ní nyaá rī ā vūdrī gé, ĩmi gō āyīkō ísú rá. ²¹ Ūkú lēepi tíipi títi rī, ĩri ĩzāngā nya ambamba sá mváná rī tízú rī gé, 'bo tí dō mváná rī gí, ĩzāngā ĩri ní nyaá rī vé tā ri gō āvī ẹsị ni agásí rá, ā'diātāsīyā ĩri adri āyīkō sī, 'í ní mváná rī tíi ífūú vū drīgē nōgó gí rī sī. ²² ĩmi nóni ĩzāngā sī, 'bo ma gō ímú ĩmi ndre dīi rá, ĩmi gō ímú adri āyīkō sī, 'bá āzi ícō ímivé āyīkō izaá ímí ẹsị agásí ku. ²³ Ū'dú 'dāri gé, ĩmi ícókí gōó ngá āzi zīi má tị gé ku. Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní, ĩmi zīkí dō ngá āzi má rú sī, má Ẹtẹpị ri ícō sē ĩmi ní rá. ²⁴ Í'dózú 'dā cīmgbá āndrū sī, ĩmi zīkí ngá āzi má rú sī ālunáni kuyé. ĩmi zīkí, ĩmi ícō ísú rá, ímivé āyīkō ri ímú aga rá.

²⁵ "Á ri ĩmi ní tā 'dīri átá nāpí rú, lókí āzi ri ímú 'dīi 'dī, á gō átá ĩmi ní nāpí sī ku, ma ímú má Ẹtẹpị vé tā lū ĩmi ní uleteré. ²⁶ Ū'dú 'dāri gé, ĩmi ímú tā rī zī má Ẹtẹpị tị gé mả rú sī. Tā má ní 'yoó 'dīri, adri 'yozú kīnī, ma mụ tá ri zī má Ẹtẹpị tị gé 'dāá nī 'dīni ku. ²⁷ Lē ĩmi nīkí múké 'yozú kīnī, má Ẹtẹpị lē ĩmi lēlē, ā'diātāsīyā ĩmi lēkí kpá ma lēlē, ĩmi ẹ'yīkí rá 'yozú kīnī, má íbì ímú Múngú vúgálésíla. ²⁸ Má íbì ímú má Ẹtẹpị vúgálésíla, má ífí ícá 'bá nyōḱkú nōri vé rī pi āsámvú gé. Nóni ma 'bá nyōḱkú nōri vé rī pi ku, ma ri ma újá gō

ma Étèpì vùgá.”

²⁹ 'Bá Yèsũ ã pámvú ùbĩ'ba rĩ pi ní 'yozú ìri ní kìnĩ, “Nóni mí átá 'bá ní tã rĩ nãpì sī kuyé, 'í lū 'bá ní tã rĩ uletere gí. ³⁰ Nóni 'bá nĩkí áamá rá 'yozú kìnĩ, 'í nĩ tã ãrèvú céré, lè 'bá ázi ē iza sã mí zizú ñjĩ ku. Tã 'dĩri sē 'bá ẹ'yĩkí 'yozú kìnĩ, mí íbí ímú Múngú vùgálésìla.”

³¹ Yèsũ ní újázú kòpì ní kìnĩ, “Ádarú ìmi ẹ'yĩkí nóni ma gí? ³² 'Bo lókí ázi ri ímú 'dĩ'dĩ, ícá nóni gí, ìmi ímú ìmi íré rá, 'bá ãlu ãlu ri nga mù ívé ãngá. Ìmi ímú ma ku ọ'dúkùlẹgúsí. 'Bo má adri ọ'dúkùlẹ ku, má Étèpì ri adri má be trù ãlu.

³³ “Á lū ìmi ní tã 'dĩri, ìmi ní adrií má agá rĩ sī, ìmi ísúkí rí tākíri ãní. Vũ drìgè nōgó, ìmi ímú ìzàngá nya ambamba. 'Bo lè ìmí ẹşjĩ ã adri ùkpó ùkpó, ã'diātāsīyā á ndē vū ùnjikānyā be nōri vé ùkpó gí.”

17

Yèsũ zì Múngú ri

¹ Yèsũ kã átàngá rĩ átá deşé ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'ba rĩ pi ní gí, ìri ní 'í mị 'bázú ãngú ndrezú mužú 'bũ gé 'dãá, ìri ní 'yozú kìnĩ, “Má Étèpì, ma Mvã mívé ni, sã mí ní ma íngúzú rĩ ícò gí, sã má ní kpá mí íngúzú rĩ ícò gí. ² Má Étèpì, mí sē má ní ùkpó adrizú 'bá rĩ pi drìgè céré rĩ nĩ, mà sē rí ídri 'dáni'dáni rĩ 'bá mí ní ẹzìjĩ kuú má ní rĩ pi ní ãní. ³ Lẹtì ì ní ídri 'dáni'dáni rĩ ísúzú rĩ, lè 'bá rĩ pi ã nĩkí mí 'yozú kìnĩ, mí Múngú adriípi áda rĩ, ãzini lè kòpì ã nĩkí kpá ma Yèsũ Kúrísitò mí ní ìpèé ímú vū drìgè nōó rĩ. ⁴ Má Étèpì, ẹzìjĩ mí ní sēé má ní, mà ímú ngaá vū drìgè nōgó rĩ, á de nóni gí, sē 'bá rĩ pi íngúkí mí ãní rá. ⁵ Má Étèpì, nóni mí sē ē íngúkí ma íngúngū, sū ì ní 'bã íngú mí be

ĩ ní drĩ vū rĩ gbizú kuyé 'dãri gé rĩ tĩnì.

Yèsũ zì Múngú ri ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'ba rĩ pi ní

⁶ “Má Étèpì, mí sē má ní 'bá mà pámvú ùbĩ'ba ní pi rá, 'bá mí ẹ'yĩ'ba kuyé rĩ pi ãsámvú gé, má 'da mívé tã kòpì ní rá, kòpì ọtù 'bá mívé ni pi, nóni mí ẹzì kòpì má ní gí, kòpì 'dukí ọ'dúkó mívé rĩ ã tã 'bãá ãmbúgú. ⁷ Kòpì nĩkí rá 'yozú kìnĩ, ngá mí ní sēé má ní rĩ pi ãrèvú céré íbí íngá mí vùgá.

⁸ Tã mí ní ùlúú má ní rĩ, mà ùlú 'bá mà pámvú ùbĩ'ba rĩ pi ní rá, kòpì ẹ'yĩkí rá. Kòpì nĩkí rá 'yozú kìnĩ, má íbí ímú mí vùgálésìla, ãzini kòpì ẹ'yĩkí rá 'yozú kìnĩ, mí ìpè ma nĩ. ⁹ Múngú, ma ri mí zì 'bá ma ẹ'yĩ'ba gí rĩ pi ní, á zì 'bá ma ẹ'yĩ'ba kuyé rĩ pi ní ku. Ma ri mí zì 'bá mí ní sēé má ní rĩ pi ní, ã'diātāsīyā kòpì 'bá mívé ni. ¹⁰ 'Bá mí ní sēé má ní 'dĩ'bée, kòpì 'bávè ni mí be, kòpì sē ì ma ìnjĩnĩ.

¹¹ Má Étèpì adriípi Uletere rĩ, á gò adrií nyòòkù drìgè nōgó ku, ma mù mí vùgá, 'bo 'bá mà pámvú ùbĩ'ba rĩ pi drĩ áwí adri mà vùdrì gé nyòòkù drìgè nōgó. Mí ùtè kòpì ùkpó mí ní ãndúrú sēé má ní 'dãri sī, kòpì ã adrikí rí ngá ãlu, sū 'bá ní adrií mí be ngá ãlu rĩ tĩnì. ¹² Má ní adringárá gá kòpì be rĩ gé, á rù kòpì múké ùkpó mí ní sēé má ní 'dãri sī, á mba kòpì ã tã múké, á ku 'bá ázi fií tã ùnjì gé kuyé, 'yéñá ágó úmvúlésì ímúpi fiípi ìzàngá deşepi ku rĩ agá rĩ 'í, tã ì ní sī Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ, ã nga rí 'í fiú tì ni gé bēnì.

¹³ “Á nga nóni gí, ma ri mù mí vùgá, tã má ní tã 'dĩri átázú ísúzú ma drĩ nyòòkù drìgè nōgó rĩ, ã'diātāsīyā 'bá mà pámvú ùbĩ'ba rĩ pi ã adrikí rí ãyikò sī, sū má ní adrií rĩ tĩnì. ¹⁴ Má ùlú tã mí ní ùlúú má ní rĩ 'bá mà pámvú ùbĩ'ba rĩ pi ní rá, 'bo 'bá nyòòkù

drīgē nōgō rī pi lēkī kōpi ā tā ku, ā'diātāsīyā 'bá má pámvú ūbī'bá rī pi adrikí 'bá nyōōkú nōri vé ni pi ku, sū má ní adrii 'bá nyōōkú nōri vé ni ku rī tīni. ¹⁵ Má Ētēpi, á zī mi 'yozú kīnī, mī 'du 'bá má pámvú ūbī'bá rī pi vū drīgē sī rá 'dīni ku, lē mī ūtē kōpi, ādróko ā 'o rī kōpi ūnjí ku. ¹⁶ 'Bá má pámvú ūbī'bá rī pi adrikí 'bá nyōōkú nōri vé ni ku, sū má ní adrii 'bá nyōōkú nōri vé ni ku rī tīni. ¹⁷ Mí ē'yī kōpi adrii 'bá mívé ni pi, mí ímbá kōpi ní tā áda mívé rī, tā mí ní ímbá 'dīri ā sē rī kōpi ā adrikí rī uletere. ¹⁸ Á pē kōpi mužú 'bá nyōōkú nōri vé rī pi āsámvú gé 'dāá, sū mí ní ma ípēe ímúžú 'bá nyōōkú nōri vé rī pi āsámvú gé rī tīni. ¹⁹ Má adi má ngúlúpi kōpi ā tā sī, kōpi ā adrikí rī ádarú uletere 'bá mívé ni pi.

²⁰ "Á zī mi 'yēná 'bá má pámvú ūbī'bá rī pi ní ó'dúkúle ku, ma mi zī 'bá úmvúlésí ímú' 'bá ma ē'yī' 'bá rá rī pi ní ĩndī, kōpi ní ū'dúkó múké 'bá má pámvú ūbī'bá rī pi ní ūlūú rī yīí rá rī sī. ²¹ Ma ri mi zī kōpi ní, kōpi ā adrikí rī ngá ālu, sū 'bá ní adrii mí be ngá ālu rī tīni. Má Ētēpi, 'bá mí be ngá ālu, kōpi ā adrikí ngá ālu 'bá agá, 'bá nyōōkú nōri vé rī pi ē ē'yīkī rī 'yozú kīnī, mí ípē ma nī. ²² Má íngú 'bá má pámvú ūbī'bá rī pi íngúngū, sū mí ní ma íngú rī tīni, ānī kōpi ā adrikí rī ngá ālu, sū 'bá ní adrii mí be ngá ālu rī tīni. ²³ 'Bá 'bá má pámvú ūbī'bá rī pi be ngá ālu, 'bá kpá mí be ngá ālu, ānī 'bá nyōōkú nōri vé rī pi ā nīkī rī 'yozú kīnī, mí ípē ma ímúžú nī, āzini 'í lē kōpi sū mí ní ma lēē rī tīni.

²⁴ "Má Ētēpi, á lē 'bá mí ní sēé má ní rī pi á mūkī adrii má be trū vūrā má ní mužú adrizú rī gé, kōpi ā ndrekí rī mávé đingará

pōwūpōwū mí ní sēé má ní rī, ā'diātāsīyā ĩ ní drī 'bū pi gbizú vū be kuyé rī gé, 'í lē ma lēlē.

²⁵ "Má Ētēpi, mi adriipi tā be pīri rī, 'bá nyōōkú nōri vé rī pi nīkī mi kuyé, 'bo á nī mi rá, 'bá má pámvú ūbī'bá rī pi nīkī á má rá 'yozú kīnī, mí ípē ma nī. ²⁶ Á sē kōpi nīkī mi gí, ma sē kōpi mi nī mužú nyonyo, ānī lēngará mí ní ma lēžú ālu ālu 'dīri ā aga rī caá kōpi rú' 'bá gá, ma má ngúlúpi sī, ma adri kōpi be trū."

18

Āngáráwá rī pi ruķí Yēsū ri
(*Mátayo 26:47-56; Mārākō 14:43-50; Lúkā 22:47-53*)

¹ Yēsū kā Múngú ri zīđ deđ, ĩri ní ngazú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be, kōpi ní elīžú mužú 'būnjá Kīdīrōnī vé rī agásī alé 'dāá, kōpi ní cazú ómvú ĩ ní peṭi olívē* vé rī pi sazú rī gé. Kōpi ní fizú mužú ómvú rī agá 'dāá.

² Yūdā Yēsū ā ūli 'beēpi rī nī vūrā 'dāri rá, ā'diātāsīyā Yēsū pi ándúrú ri ĩ úmú ívé 'bá 'í pámvú ūbī'bá rī pi be nījī vūrā 'dāri gé. ³ Kúru Yūdā ní āngáráwá Rómā vé rī pi ē drī kozú mužú 'bá ri' 'bá Jó Múngú vé rī ūtē' 'bá rī pi be ómvú rī agá 'dāá, atala atala rī pi drīgē rī pi Fārūsī rī pi be, ípēkī āngáráwá rī pi ímúžú Yēsū ri rúngará gá nī. Āngáráwá rī pi ū'yūkī áci, u'dukí lāmbā, āzini ngá ē'dī vé ni pi ĩ drīgē sī mužú ĩndī.

⁴ Yēsū nī tā ímú' 'bá ĩ nga' 'bá 'í rú' 'bá gá rī pi ārēvú céré rá. Yēsū ní ĩfūžú ímúžú kōpi endreṭi gé nōó, ĩri ní kōpi zīžú kīnī, "Bá ĩmi ní rīi ndāá rī ā'di 'í?"

⁵ Āngáráwá ĩ ní ípēē rī pi ní újázú Yēsū ní kīnī, "Bá ri Yēsū Nāžērétāgú rī ndā."

* 18:1 18:1 Olívē: Peṭi olívē vé rī, ĩri 'a ū'a be, ĩ ícō nya rá, ĩ ĩrivé ū'a zo ūdu rú, Yāhūdī rī pi ri tībī á'di ūdu rī sī, āzini kōpi ri tō lāmbā agá, āci 'yūžú ānī.

Yēsū ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Bá ĩmi ní ríi ndāá rī ma 'i.” Yūdā Yēsū ā ũli 'beépi rī, tu pá kòpi āsámvú gé 'dāá ĩndī. ⁶ Yēsū kā 'yoó kòpi ní, “Bá rī ma 'i,” kòpi sīkí úgóró sī úgóró sī u'deé vūgá.

⁷ Yēsū ní gōzú kòpi zizú dīi kīnī, “Bá ĩmi ní ríi ndāá rī ā'di 'i?”

Kòpi ní 'yozú kīnī, “Bā ri Yēsū Nāzērétágú rī ndā.”

⁸ Yēsū ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Á lū ĩmi ní rá, 'bá rī ma 'i. ĩmi dō ri ma ndā, lē ĩmi kuki 'bá adri'bée má be nō'bée ā dēkí ĩ 'dīisī rá.”

⁹ Tā Yēsū ní 'yoó, lē 'bá adri'bá 'i be 'dī'bée ā dēkí ĩ 'dīisī rá 'dīri, ā sē rí tā ĩri ní ándúrú 'yoó kīnī, “Á ku 'bá mí ní sēe má ní rī pi fíi tā ũnjí gé ku” 'dāri ā nga rí 'i fūú tì ní gé bēsīnī.

¹⁰ Sīmōnā Pétēró adriipi ĩlī āco be drīgé rī ní ívé ĩlī ĩnjézú, ĩri ní átálágú āmbúgú rī vé tūgērī ē bī drī ěndépi gé rī gazú mvórú 'dezú vūgá 'dāá. Tūgērī rī ā rú Málūkō 'i.

¹¹ Yēsū ní 'yozú Pétēró ní kīnī, “Í su mívé ĩlī āco 'dīri gōó ívé kērēwū agá 'dāá ũzi! Mí ũsū, mí kīnī, ĩzāngā má Ētēpi ní tā ni útú kuú má ní ĩnógósí gí 'dīri, ícó ma ĩsú ku?”

Jíkí Yēsū ri muzú Ānásī ẹndrẹti gé

(Mátayo 26:57-58; Mārākō 14:53-54; Lúkā 22:54)

¹² Kúru āngáráwá Rómā vé rī pi ívé ũgalaku āmbúgú† rī be, Yāhúdī rī pi vé 'bá āngū ütē'bá rī pi be, kòpi ní Yēsū ri ruzú úmbézú. ¹³ Drīdrī ni, kòpi jíkí ĩri muzú Ānásī ẹndrẹti gé. Ānásī ri Kāyáfā vé ẹnyépi. Ílī 'dāri gé, Kāyáfā ri átálágú āmbúgú rú nī, Ānásī ā vūrā gá. ¹⁴ Kāyáfā 'yo ándúrú Yāhúdī rī pi vé 'bá drīkoma rú rī pi ní kīnī, “Bá tré

pi ní ũdrāzú, múké ni, lē 'bá ālu ā drā kòpi ā vūrā gá nī.”

Pétēró 'dó Yēsū ri gāá

(Mátayo 26:69-70; Mārākō 14:66-68; Lúkā 22:55-57)

¹⁵ Sīmōnā Pétēró pi ní 'dezú muzú 'bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi vé āzi be Yēsū ā vūdrī gé sī. Átálágú āmbúgú rī nī 'bá Yēsū ā pámvú ũbīpi 'dīri rá, 'bá Yēsū ā pámvú ũbīpi 'dīri 'de muzú Yēsū ā vūdrī gé sī átálágú āmbúgú rī vé jó ā bóró gá 'dāá. ¹⁶ 'Bo Pétēró áwí ívé rī tēe kuú āmvé kání rī vé kẹtīlẹ gá 'dāá. 'Bá Yēsū ā pámvú ũbī'bá rī pi vé āzi átálágú āmbúgú rī ní nīí rá rī ní 'i újázú gōzú kẹtīlẹ gá 'dāá, ĩri ní átázú mvá ũkú riipi kẹtīlẹ rī ütēpi rī be, mvá ũkú rī ní Pétēró ri ĩjízú ífízú jó agá nōó.

¹⁷ Mvā ũkú kẹtīlẹ rī ütēpi rī ní Pétēró ri zizú kīnī, “Mí adri nyo 'bá ágó 'dāri ā pámvú ũbī'bá rī pi vé āzi 'i kuyé?”

Pétēró ní újázú ĩri ní kīnī, “Bá rī adri ma 'i kuyé.”

¹⁸ Āngū rī ní igbeégbe rī sī, átī'bá ẹzi nga'bá rī pi, ũgalaku rī pi be ũdēkí áci, kòpi tukí pá kuú áci rī ā gārā gá sī kúpū, ríi áci rī yuú, Pétēró tu pá kòpi āsámvú gé 'dāá ĩndī áci rī yungará gá.

Átálágú āmbúgú rī uzī Yēsū ri tā sī

(Mátayo 26:59-66; Mārākō 14:55-64; Lúkā 22:66-71)

¹⁹ Átálágú āmbúgú Ānásī ní Yēsū ri zizú ĩrivé 'bá ĩri ā pámvú ũbī'bá rī pi ā tā sī, āzini tā ĩri ní ríi ímbá rī ā tā sī.

²⁰ Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, “Má átá tā rī 'bá rī pi ní andrekelemgbe, á ri tā rī ímbá 'bá rī pi ní Jó Múngú ri Zizú rī pi agásī, āzini Jó Múngú vé rī agá, vūrā Yāhúdī rī pi ní rizú ĩ úmúzú rī pi

† 18:12 18:12 ũgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī: ĩri āngáráwá élifū ālu rī pi ē drī koópi ni.

gé sī, má úcí tā āzi ālujání kuyé.
 21 Ngá mí ní ma zizú rī ā'di? 'Í zī 'bá mávé tā yī'bá gí rī pi áyu, 'í zī kōpi tā má ní lūu kōpi ní rī sī, kōpi nīkí tā má ní 'yoó rī rá.

22 Yēsū kā tā rī 'yoó 'dīri tīnī, 'bá āngū ütē'bá rī pi vé ālu ní Yēsū ri sazú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Ngá mí ní tā újázú átálágú āmbúgú rī ní 'dīni rī ā'di?"

23 Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Á 'yo dō tā āzi ūnjí rá, 'í lū tā ūnjí má ní 'yoó rī. Tā má ní 'yoó rī dō pīrī, ngá mí ní ma sazú rī ā'di?" 24 Ānāsī ní Yēsū ri pēzú mužú átálágú āmbúgú Kāyáfā vúgá 'dāá, ĩsú úmbékí drī ní kú cí.

Pētēro ɛndī 'yoó kīnī, 'í nī Yēsū ri kuyé

(*Mātáyo 26:71-75; Mārákō 14:69-72; Lúkā 22:58-62*)

25 Šimōnā Pētēro kā rīi pá tuú ācí yungará gá 'dāá, 'bá 'dī'bée ā uruḱo ní gōzú ĩri zizú dīj kīnī, "Mí adri nyo ágó rī vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi vé āzi 'i kuyé?"

Pētēro gā kīnī, "'Bá rī adri ma 'i kuyé."

26 Átálágú āmbúgú rī vé tūgērī 'dāá anigé. Tūgērī 'dīri, ĩri ágó Pētēro ní bī ni līj mvōrú 'dāri vé māríté. ĩri ní Pētēro ri zizú kīnī, "Mí adri nyo ágó má ní ndreé Yēsū be trú ómvú ágá 'dāri 'i kuyé?"

27 Pētēro gā tā 'dīri kpémgbélé kīnī, "'Bá rī adri ma 'i kuyé." Koro lōgúlōgú ní céré 'bezú.

Pilátō lī Yēsū vé tā

(*Mātáyo 27:1-2, 11-14; Mārákō 15:1-5; Lúkā 23:1-5*)

28 Ū'bútī kūnīkūnī, Yāhūdī rī pi ní Yēsū rī ĩjizú Kāyáfā vé āngá 'dāāsī, kōpi ní ĩri jizú mužú ūgalaku Rómā vé ĩ ní zīj Pilátō rī vé vūrā adrizú rī gé 'dālé. Kōpi fīkí caá vūrā rī gé 'dālé kuyé, ā'diātāsiyā kōpi lēkí ĩ a'bií, ĩ adrikí rī ule, ĩ nyakí rī ānyāngá

ĩ ní á'dí Ū'dú Múngú ní Eļizú Jó rī pi tī gé sī rī bēnī. 29 Pilátō ní fūzú mužú Yāhūdī rī pi vúgá āmvé 'dālé, ĩri ní kōpi zizú kīnī, "Tā ā pá ĩmi ní ágó nōri tōzú rī ā'di?"

30 Kōpi ní újázú Pilátō ní kīnī, "Ágó 'dīri ā 'o té dō tā ūnjí kuyé, 'bá ícókí té ĩri ĩjī mí ɛndrētī gé ku."

31 Pilátō ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmi jīkí ĩri mužú 'dālé, ĩmi līkí ĩrivé tā sū ĩmivé tāĩmbī ní lée rī tīnī."

Kōpi ní újázú Pilátō ní kīnī, "Tāĩmbī 'bávé Yāhūdī vé rī ā'yī 'bá ní 'bá āzi sēzú 'dizú drāzú ku."

32 Tā 'dīri nga 'i 'dīni, tā Yēsū ní ótú 'yoó, 'i ĩmú drā sū 'dīri tīnī 'dāri, ā nga rī 'i fūu tī ni gé bēnī.

33 Pilátō ní fizú gōzú jó ágá 'dāá, ĩri ní Yēsū ri zizú ĩmúzú 'i vúgá nōó, ĩri ní ĩri zizú kīnī, "Mí 'bāgú Yāhūdī rī pi vé rī?"

34 Yēsū ní újázú Pilátō ní kīnī, "Zingará mí ní ma zizú 'dīri, mí ígá ĩri mí drīgé yā, dōku 'bá uruḱo rikí átá āní má rú sī nī?"

35 Pilátō ní újázú Yēsū ní kīnī, "Mí ūsū ma Yāhūdīgú? Mívé 'bá rī pi, atala atala rī pi drīgé rī pi be, ĩjīkí mí sēe má drīgé nī. Tā ūnjí mí ní 'oó rī ā'di?"

36 Yēsū ní 'yozú kīnī, "Mālūngā mávé rī adri nyōóḱú nōri vé ni kuyé. Mālūngā mávé rī ā adri té dō nyōóḱú nōri vé ni, mávé 'bá má pámvú ūbī'bá rī pi té ɛ'dī 'dī ma ɛrīzú ípázú Yāhūdī rī pi vé ambugu rī pi drīgé sī rá. 'Bo mālūngā mávé rī adri nyōóḱú nōri vé ni kuyé."

37 Pilátō ní Yēsū ri zizú kīnī, "Mí 'bāgú?"

Yēsū ní újázú ĩri ní kīnī, "Tā mí ní 'yoó kīnī, ma 'bāgú 'dīri, ĩri tā áda, tīkí ma nyōóḱú nōri drīgé tā ā pá ālu sī, má ĩmú tā áda rī ūlūú. 'Bá tā áda 'oópi rī, ĩri mávé tā yī rá."

38 Pílatō ní Yēsǔ ri zizú kǐnǐ, “‘Bá rǐ ícō tā áda rǐ nǐ áamá íngóni?”

Pílatō lì Yēsǔ vé drǎngárá ā tā (Mātáyo 27:15-31; Mārákō 15:6-20; Lúkǎ 23:13-25)

Pílatō ní gōzú füzú āmvé 'dǎá, ĩri ní 'yozú Yāhúdǐ rǐ pi ní kǐnǐ, “Má ĩsú tā āzi ũnjǐ ágó nōri rǐ 'bá gá kuyé.

39 “‘Bo ĩmi Yāhúdǐ rú, ĩmivé mērē gá, Ǫ'djú Múngú ní Ǫlǐzú Jó rǐ pi tǐ gé sǐ rǐ gé, ĩmi lēkǐ ā trǔkǐ ĩmi ní 'bá ĩ ní 'yǐi kuú jó āngǔ ũ'yǐzú rǐ agá ni ālu sēé. ĩmi lēkǐ mā ĩtrǔ ĩmi ní 'bǎgú Yāhúdǐ rǐ pi vé rǐ sēé?”

40 Kōpi ní ǒ'úzú ǔ'dúkǒ be urǔ 'dǎá kǐnǐ, “Kuyé, adri ĩri 'i ku! 'Í sē 'bá ní Bārābā ri áyu.” Bārābā ri 'bá ũnjǐ, ĩri 'bá waápi ārǐ 'bá rú ni.

19

Pílatō lì Yēsǔ vé tā kǐnǐ, ā 'dǐkǐ ĩri drǎá rá

1 Pílatō ní Yēsǔ ri sēzú āngáráwá rǐ pi drǐgé, kōpi 'dekǐ rǐi ĩri ũgbāá kēlǐná sǐ. 2 Āngáráwá rǐ pi trakǐ ũcékúcé suú Yēsǔ drǐgé kǐlǎ rú, kōpi 'dúkǐ bōngó ika akoóko rǔkǔ 'bǎgú rǐ pi ní rǐi ángírǐ suú rǐ suú ĩri ā rǐ 'bá gá. 3 Kōpi rikǐ ĩ ĩtrǔ mǔzú Yēsǔ vúgá 'dǎá dǐi dǐi, kōpi rikǐ 'yoó kǐnǐ, “‘Bá íngúkǐ mǐ rá, mǐ 'bǎgú Yāhúdǐ rǐ pi vé rǐ!” Kōpi ní ĩri usazú.

4 Pílatō ní gōzú füzú mǔzú āmvé 'dǎá dǐi, ĩri ní 'yozú 'bá rǐ pi ní kǐnǐ, “‘ĩmi ndrekǐ drǐ ká, ma mǔ Yēsǔ ri ĩjǐ ĩmi vúgá āmvé nōó, 'bo lē ĩmi nǐkǐ áamá múké 'yozú kǐnǐ, má ĩsú tā āzi ĩri ā rǐ 'bá gá lǔúpi kǐnǐ ĩri 'bá ũnjǐ ni kuyé.” 5 Yēsǔ ní kúru ĩfüzú āmvé nōó, sukǐ ũcékúcé ĩ ní traá kǐlǎ rú rǐ drǐ nǐ gé, sukǐ bōngó akoóko rǔkǔ

ndrǒlǔndrǒlǔ rú ni ĩri ā rǐ 'bá gá, Pílatō ní 'yozú 'bá rǐ pi ní kǐnǐ, “‘ĩ ndrekǐ drǐ ká! Ágó rǐ nō!”

6 Atala atala rǐ pi drǐgé rǐ pi, 'bá rǐ 'bá Jó Múngú vé rǐ ũtē 'bá rǐ pi be, kōpi ká mǔyú Yēsǔ ri ndreé, kōpi ní ǒ'úzú ǔ'dúkǒ be urǔ 'dǎá kǐnǐ, “‘ĩmi gbākǐ ĩri pētǐ alambaku sígé! ĩmi gbākǐ ĩri pētǐ alambaku sígé!”

Pílatō ní 'yozú kǐnǐ, “‘ĩmi jǐkǐ ĩmǐngá ĩri mǔyú gbāá ĩyǐ, má ĩsú mā ĩrivé ũnjǐkǎnyā lēzú ĩri 'ozú ũnjǐ ni kuyé.”

7 Yāhúdǐ adri 'bá drǐkoma rú rǐ pi ní újázú Pílatō ní kǐnǐ, “‘Tǎĩmbǐ 'bávé rǐ ā'yǐ rá kǐnǐ, ā 'dǐkǐ ĩri drǎá rá, ā 'diātāsǐyā kǐnǐ, 'i Mvá Múngú vé ni.”

8 Pílatō kā tā 'dǐri yǐi, ũrǐ gō ĩri fǔyú ambamba. 9 Pílatō ní gōzú fizú ívé vǔrā adrizú rǐ gé 'dǎá, jǐ Yēsǔ ri mǔzú ĩndǐ. ĩri ní Yēsǔ ri zizú kǐnǐ, “‘Mǐ íbǐ íngá ngǔgá?” 'Bo Yēsǔ újǐ tǐtǐ. 10 Pílatō ní 'yozú ĩri ní kǐnǐ, “‘Í lē átá má ní ku āsǐ? 'Í nǐ áamá 'yozú kǐnǐ, ma ũkpō be mǐ kuzú, dōku sēzú mǐ gbǎzú pētǐ alambaku sígé 'dǐni kuyé?”

11 Yēsǔ ní újázú Pílatō ní kǐnǐ, “‘Múngú ā útú té dō tā ni ĩnógósǐ kuyé, ũkpō mívé mǐ ní 'bāá tā 'ozú mā rǐ 'bá gá 'dǐri ícō té ǧzǐ ngaá má be ku. 'Bo 'bá ma ruúpi ĩjǐpi mǐ ǧndrētǐ gé nōri 'o ũnjǐkǎnyā agaápi rá ni.”

12 Pílatō kā tā 'dǐri yǐi, lē lētǐ ndǎá Yēsǔ ri ǒyuzú 'dǐisǐ rá. 'Bo drǐkoma Yāhúdǐ rǐ pi vé rǐ pi ní 'yozú Pílatō ní kǐnǐ, “‘Mǐ ǒyú dō ágó 'dǐri gǐ, mǐ ícō adrii ũndǐ 'bǎgú āmbúgú Rómā vé rǐ* vé ni ku. 'Bá 'yoópi 'í lē adrii 'bǎgú rú 'dǐri, ĩri ārǐ 'bá 'bǎgú āmbúgú 'dǐri vé ni.”

* 19:12 19:12 'Bǎgú āmbúgú Rómā vé rǐ: ĩri 'bǎgú āmbúgú 'bǎgú āngǔ āndǐāndǐ rǐ pi agá rǐ pi drǐgé, āngǔ Yǔdáyá vé rǐ drǐgé, āngǔ Gǎlǐláyá vé rǐ drǐgé, āzini āngǔ Yāhúdǐ rǐ pi vé rǐ drǐgé. 'Bá Rómā vé rǐ pi ívé 'bǎgú āmbúgú rǐ zǐ ívé tǐ sǐ Kǎyísárá.

13 Yāhūdī rī pi kâ tâ 'dīri 'yoó 'dīni, Pīlātō ní Yēsū ri ijízú ímúzá kōpi vúgá āmvé úróó dīī. Pīlātō ní gōzú mužú úrízú ívé lúpá āmbūgū vé rī drīgé, vūrā ī ní údé kuú kpākpā írā sī rī drīgé. Vūrā 'dāri zíkí Ēbérē tī sī Gābātā. 14 Ū'dú 'bá rī pi ní rizú ī útúzá Ū'dú Múngú ní Elijú Jó rī pi tī gé sī rī vé rī gé, ūtú rī kâ í'dó caá sá mužrī drī ní írī gé 'dīgé, Pīlātō ní 'yozú Yāhūdī rī pi ní kīnī, "Īmivé 'bāgú rī, ĩri 'dī."

15 'Bá rī pi ní ó'úzá ú'dúkó be ūru 'dāá kīnī, "Á 'dīkí ĩri drāá 'dīīsī rá, ā deki ĩri ēzī 'dīīsī rá!"

Pīlātō ní kōpi zízú kīnī, "Īmi lēkí nyo mâ gbā ĩmivé 'bāgú rī peṭi alambaku sígé?"

Atala atala rī pi drīgé rī pi ní újázú Pīlātō ní kīnī, "Bā 'bāgú ākó, 'bāgú 'bávé rī 'yéná 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī 'i!"

16 Pīlātō ní kúru Yēsū ri sēzú kōpi drīgé, kōpi ā muží gbāá peṭi alambaku sígé.

Yēsū vé gbāngará peṭi alambaku sígé rī

(Mātáyo 27:32-44; Mārākō 15:21-32; Lúkā 23:26-43)

Āngáráwá rī pi ní kúru Yēsū ri jízú mužú. 17 Yēsū 'du peṭi alambaku† ī ní mužú 'i gbāzú sī ni gé rī 'i ngúlúpí sī nī mužú vūrā ī ní zīj "Drī Kólōmgbó rī" gé 'dāá. Vūrā 'dāri Ēbérē tī sī zíkí ĩri Gōlōgótā. 18 Āngáráwá rī pi muží Yēsū ri gbāá vūrā 'dāri gé, gbākí kpá 'bá ūrukó írī Yēsū be trú vūrā ālu ālu 'dāri gé, āzi rī ĩrivé drī éndépi gélésī, āzi rī drī ĩjī gélésī, gbākí Yēsū ri ágágá.

19 Pīlātō ní tāimbī sēzú, ī ní tâ Yēsū ri tōzú rī sīzú 'bāzú peṭi alambaku ī ní Yēsū ri gbāzú sī

ni gé rī drīlé gá 'dīni, "YEŠU NĀZĒRĒTĀGÚ RĪ, 'BĀGÚ YĀHŪDĪ RĪ PI VÉ RĪ." 20 Yāhūdī kárakará rikí tâ ī ní sīi Yēsū vé peṭi alambaku ī ní ĩri gbāzú rī drīlé gá 'dīri lāá, ā'diātāsīyā vūrā ī ní Yēsū ri gbāzú rī, ĩri ĩnyinānā kūrú ā gārā gá. Sīkí tâ ri Ēbérē tī sī, Lātīnī tī sī, āzini Ġīrīkī tī sī. 21 Atala atala rī pi drīgé rī pi ní 'yozú Pīlātō ní kīnī, "Mī sī tâ rī 'yozú kīnī, 'Bāgú Yāhūdī rī pi vé nī' 'dīni ku, lē mī sī 'Ágó 'dīri 'yo 'i tī sī kīnī, 'i 'Bāgú Yāhūdī rī pi vé rī.' "

22 Pīlātō ní újázú kōpi ní kīnī, "Tā ī ní sīi gí rī, újákí ku."

23 Āngáráwá rī pi kâ Yēsū ri gbāá peṭi alambaku sígé 'dāá gí, kōpi í'dúkí ĩrivé bōngó acoó caá vūrā sī sū, kōpi awakí ī āsámvú gé sī, ógúpī 'du ālu, ógúpī 'du ālu. Kōpi 'dukí kpá ĩrivé bōngó ĩri ní rīi suú rūkū rī† ĩndī, údékí bōngó 'dīri āco rūkū caá vūgá 'dāá, adri kú múlú rú, ícīkí ícīcī kuyé.

24 Āngáráwá rī pi ní átázú ī āsámvú gé sī kīnī, "Lē 'bā ūsīkí bōngó āco rūkū 'dīri ku, 'bā 'bekí jēké sī, ā'di ri dō ícó 'du nī."

Tā 'dīri nga 'i sū ī ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī tīnī,

"Kōpi 'bekí mávé bōngó jēké sī, kōpi awakí ī āsámvú gé sī."

Āngáráwá rī pi 'okí sū ī ní lēé rī tīnī.

25 Yēsū éndrépi pi Yēsū éndrépi vé ómvúpī be, Māriyā Kīlópāsī ūkú ni be, āzini Māriyā Māgādēlénā be, kōpi muží pá tuú peṭi alambaku ī ní Yēsū ri gbāzú kú sī ni gé rī ā gārā gá. 26 Yēsū kâ éndrépi ri ndree tu pá kuú ívé 'bá 'i pámvú ūbīipi 'i ní lēlē rī gārā gá, ĩri ní 'yozú éndrépi ní kīnī, "Bá nóni adriipi mī mvá rú

19:14 19:14 Wūngará 12:17 † 19:17 19:17 Peṭi alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi ri 'bá tâ 'o'bá ūnjī rī pi gbā mūsūmārī sī peṭi alambaku sígé, ĩri sá 'du āco kōpi íbī drā ndō, kōpi ĩzāngā nya ambamba drāngará rī gé. ‡ 19:23 19:23 Bōngó ĩri ní rīi suú rūkū rī: Bōngó 'dāri ĩndré sū jūlūbīyā tīnī. 19:24 19:24 Sāwūmā 22:18

rĩ, ĩri 'dĩ." ²⁷ Yēsũ ní kpá 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩpi rĩ ní kĩnĩ, "Bá adriipi mí ẹndrẹpi rú rĩ, ĩri 'dĩ." Ágó Yēsũ ă pámvú ũbĩpi 'dĩri ní Māriyā rĩ jizú mužú ívé ăngá.

Yēsũ vé drăngará

(*Mătáyo 27:45-56; Mărákō 15:33-41; Lúkă 23:44-49*)

²⁸ Yēsũ kă nĩĩ áamá 'yozú kĩnĩ, 'í de ívé ẹzĩ gí, tã ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ ă nga rĩ 'í fũú tĩ ní gé ăní, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Yĩĩ úvá ndě ma gí." ²⁹ 'Băkĩ vinyo ũndrăkúndra kú ĩgăñá ăzi agá, kōpi í'dúkĩ lífă suú peṭĩ sĭgé, suú vinyo rĩ agá 'dăá, kōpi sukĩ Yēsũ tĩ gé. ³⁰ Yēsũ kă vinyo ũndrăkúndra rĩ mvụ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Tã rĩ deṭepi 'dĩ." Drĩ ní ní kúru úlúzu kũlũ, ĩri ní ívé ĩndrĩ kuzú Múngú drĭgé.

³¹ Ụ'dụ 'dări 'bá rĩ pi ní rizú ĩ útúzu rĩ, kădō mužú caá drũ 'dĩni, ĩri adri ụ'dụ Săbătăŝ vé rizú ũmũ nyazú rĩ. Yăhũdĩ rĩ pi lėkĩ 'bá ĩ ní gbăá peṭĩ alambaku sĭgé 'dĩ'bée ă adrikĩ caá cĩmgbá ụ'dụ Săbătă vé rĩ gé ku, kōpi zĭkĩ Pĭlătō tĩ gé kĩnĩ ăngărăwá rĩ pi ă ũgbăkĩ 'bá 'dĩ'bée ă kórókó ũñō 'dĩisĩ rá, kōpi ă ũdrăkĩ rĩ mbělĕnjă, ă ũtrũkĩ rĩ kōpivé ăvũ vũgá. ³² Ăngărăwá rĩ pi ní í'dózú ágó ăzi ĩ ní gbăá Yēsũ be trũ rĩ ă kórókó ũgbăzú ũñōzú, vudrĩ ni gé, kōpi ní kpá ăzi rĩ vé rĩ ũgbăzú ũñōzú. ³³ 'Bo kōpi kă caá Yēsũ vũgá, kōpi ĩsũkĩ Yēsũ dră gí, kōpi ũgbăkĩ ĩri ă kórókó fă ũñō kuyé. ³⁴ Ăngărăwá ălu ní ní Yēsũ ă gărăfă sōzu oju sĩ, ări, ăzini yĩĩ ní ĩfũzú razú 'dĭzú rũ'bá ní gé sĩ vũgá nōó. ³⁵ Ágó tã rĩ ndrėpi 'í mĩ sĩ rĩ, ũlũ tã rĩ nĩ, tã ĩri ní ũlũ rĩ, ĩri tã áda. Nĩ áamá 'yozú kĩnĩ, tã 'í ní ũlũ 'dĩri adri ũñjō kuyé. Ũlũ tã 'dĩri kĩnĩ, ĩmi ẹ'yĩkĩ rĩ 'yozú

kĩnĩ, ĩri tã áda. ³⁶ Tã 'dĩ'bée ngakĩ ĩ 'dĩni, tã ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, "Ícókĩ ĩrivé fă ũgbăá ñōó ălunđani ku" 'dări, ă nga rĩ 'í fũú tĩ ní gé bĕnĩ. ³⁷ Tã rĩ ăzi ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ 'yo kĩnĩ, "Kōpi mĩ 'bă 'bá ĩ ní gărăfă ní sōó oju sĩ rĩ ndrezú."

Yēsũ vé sĭngará

(*Mătáyo 27:57-61; Mărákō 15:42-47; Lúkă 23:50-56*)

³⁸ Yōsépă Ārĩmătáyōgú rĩ, ĩri 'bá Yēsũ ă pámvú ũbĩpi ni, 'bo ri tã 'í ní Yēsũ ri ẹ'yĭzú rĩ úcĭcĩ, ă'diătăsiyă ĩri ri 'o Yăhũdĩ rĩ pi sĩ ũrĩ sĩ. Mu Yēsũ vé ăvũ ă tã zĭ Pĭlătō tĩ gé, Pĭlătō ă'yĩ ĩri ní rá. ĩri ní ăvũ rĩ 'duzú mužú sĭzú nĩ. ³⁹ Nĭkōdēmă otũ ĩmũpi Yēsũ vũgá ĩnĩ sĩ rĩ 'de mužú Yōsépă vũgá sĩ ĩndĩ, jĩ ũdu ĩ ní usaá ẹjĭngũrũ sĩ ni mužú 'í drĭgé sĩ ĩndĩ, ũdu rĩ vé ẹnjĭngără ĩri ícō ca kĭlō pũkũ na drĩ ni tōwũ 'dĩni rá. ⁴⁰ Ágō ĩrĩ 'dĩ'bée í'dúkĩ ẹjĭngũrũ rĩ ũdăá Yēsũ vé ăvũ rũ'bá gá sĩ, kōpi í'dúkĩ bōngó ăvũ rĩ ă rũ'bá ĩmũlũzú ăni, sũ Yăhũdĩ rĩ pi vé mĕrĕ rizú ăvũ sĭzú rĩ tĭnĩ. ⁴¹ Vũră ĩ ní Yēsũ ri gbăzú peṭĩ alambaku sĭgé rĩ, ĩri ĩnyĭnă omvũ ă gără gá, găkĩ 'bũ lũú ũjĩ agá ăvũ sĭzú ní kú omvũ rĩ agá 'dăá, ũjĩ 'dări sĭkĩ drĩ 'bá ăzi 'a ni gé 'dălé kuyé. ⁴² Ụ'dụ 'dări ní adrii ụ'dụ Yăhũdĩ rĩ pi vé ni rizú ĩ útúzu fũzú ăni ụ'dụ Săbătă vé rĩ gé rĩ sĩ, ăzini ũjĩ ăvũ sĭzú rĩ ní adrii ĩnyĭnă rĩ sĩ, kōpi áwĭkĩ Yēsũ ri sĭi ũjĩ rĩ agá 'dăgá.

20

Yēsũ vé ĩngăngără gōzú ĩdri rú rĩ vé tã

(*Mătáyo 28:1-10; Mărákō 16:1-8; Lúkă 24:1-12*)

¹ Kă mužú adrii Yĭngă sĩ ũ'bũtĩ kũnĭkũnĩ, Măriyă Măgădĕlĕnă ní

'dezu mužú 'būrēdrī gé 'dāá, ca mužú įsú gūkí írā ī ní 'bū rī ē tī ōzūzú rī āmvé gí. ² Īri ní 'dózu njuzu mužú Sīmonā Pétēro vúgá, āzini Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbīpi ĩri ní lēlé rī vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Kōpi 'duki Úpí Yēsū vé āvū 'bū rī agásī gí, 'bá nīkí kuyé dō kōpi įkí ĩri 'bāá ngūgá!”

³ Pétēro pi ní 'dezu mužú Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbīpi ĩri ní lēlé rī be 'būrēdrī gé 'dāá. ⁴ 'Bá įrī 'dī'bée rikí njuú mužú ōngú sī, 'bo 'bá Yēsū ā pámvú ūbīpi āzi 'dīri ndē Pétēro ri ōngú sī rá, nju caá 'būrēdrī gé 'dāá drīdrī. ⁵ Ōvū 'bū rī ā 'a ōlūy, įsú 'yéná bōngó ī ní āvū rī ā rų'bá ĩmūlūzú rī ndreé áyu, 'bo fi 'bū agá 'dāá kuyé. ⁶ Sīmonā Pétēro ī ní kuú vulé rī kā caá, fi 'bū agá 'dāá nī, ndre bōngó ī ní āvū rī ā rų'bá ĩmūlūzú rī, kukí kú 'bū agá 'dāá áyú. ⁷ Bōngó ī ní Yēsū ē mīlētī úmbézú rī tra 'i kú túngú, bōngó ī ní āvū rī ā rų'bá ĩmūlūzú rī gū kpá 'i kú túngú. ⁸ Kúru 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi vé āzi caapi 'būrēdrī gé 'dāá drīdrī rī ní kpá fizú 'bū agá 'dāá, kā bōngó rī ndreé, ĩri ní kúru ę'yízú 'yozú kīnī, Yēsū íngá gōó idri rú gí. ⁹ Tā ótú Búkū Múngú vé rī ní 'yoó, Yēsū ri ímú íngá gōó idri rú rá 'dīri fi kōpi drīgé 'dāá kuyé.

Yēsū 'i da 'i Māriyā Māgādēlénā ęndreṭi gé

(Mārākō 16:9-11)

¹⁰ Kúru Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi ní 'dezu mvizú gōzú 'bētī, ¹¹ 'bo Māriyā áwí ívé rī rií ngoó vūrā āvū sīzú rī gé 'dāá. Īri ní ōvūzú 'bū rī ā 'a ōlūzú, ¹² ĩri ní mālāyīkā įrī ni pi ndrezú 'bū agá 'dāá, kōpi úsúki ī kú bōngó imve imve ni pi sī, kōpi úríki kuú 'bū ī ní Yēsū ri sīzú rī agá 'dāá, āzi rī drīgelé sī, āzi rī pápálésī.

¹³ Mālāyīkā rī pi ní Māriyā ri zizú kīnī, “Ūkú 'dīri, mi ri ngo āsī?”

Māriyā ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Dukí Úpí mávé rī mužú gí, á nī kuyé, dō įkí ĩri mužú 'bāá ngūgá.” ¹⁴ Māriyā ní kúru 'i újázú āngū údrézú 'i gārā gá sī, ndre Yēsū tu pá kuú 'dāá, 'bo nī ámá 'yozú kīnī, 'bá rī Yēsū 'i 'dīni kuyé.

¹⁵ Yēsū ní ĩri zizú kīnī, “Ūkú 'dīri, mi ri ngo āsī? 'Bá mí ní rií ndāá rī ā'di 'i?”

Māriyā ūsū 'bá rī ōmvú 'dīpa 'i. Īri ní 'yozú kīnī, “Āmbúgú mávé rī, 'i 'du dō āvū rī mužú nōósi mi 'i, 'i lū má ní vūrā mí ní ĩri įizú mužú 'bāzú rī, má mu rí āvū rī įsú ndreé bēsīnī.”

¹⁶ Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Māriyā!”

Māriyā ní 'i újázú āngū ndrezú Yēsū vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú Ēberē tī sī kīnī, “Rābónī,” ífífi ni “Ímbápi.”

¹⁷ Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Lē mí uló má rų'bá ku, má újá drī ma gōó má ętēpi vú 'dāá kuyé, 'i mu lūú má ędrīpi ní, 'i 'yo, 'Ma ri ma újá gō má ętēpi Múngú vúgá, ĩri kpá ĩmi ętēpi, ĩri kpá ĩmivé Múngú.”

¹⁸ Māriyā Māgādēlénā ní 'dezu mužú 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi vúgá 'dālé, ūlū kōpi ní kīnī, “Á ndre Úpí ri gí.” Māriyā ní tā Úpí ní 'yoó 'i ní rī ūlūzú kōpi ní.

Yēsū 'i da 'i ívé 'bá 'i pámvú ūbī'bá rī pi ęndreṭi gé

(Mātayo 28:16-20; Mārākō 16:14-18; Lúkā 24:36-49)

¹⁹ Kā mužú adrií Yīngā sī ūndrésī, Yēsū vé 'bá ĩri ā pámvú ūbī'bá rī pi úmúki ī vūrā ālu gé, kōpi fikí úri jó agá, kōpi ūpīki kęęti rī pi cí, ā'diātāsīyā kōpi ri 'o ūrī sī 'bá ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi sī. Yēsū ímú pá tuú kōpi āsámvú gé, 'yo kōpi ní kīnī,

“Tākíri ã adri ìmi be!” ²⁰ Kã tâ rĩ átá kòpì ní 'dìni, ìri ní ãzó bílé 'í drìgé, ãzini 'î gārāfā gá rĩ sèzú ndrezú kòpì ní. 'Bá ìri ã pámvú ùbì'bá rĩ pì adrikí àyìkò sī kòpì ní Úpí ri ndree rĩ sī.

²¹ Yèsù gō 'yoó kòpì ní dījì kīnī, “Tākíri ã adri ìmi be. Á lē ìmi pēé mužú sù má Ètèpì ní ma ìpēé rĩ tìni.” ²² Yèsù ní èvìvì vuzú kòpì drìgé, ìri ní 'yozú kòpì ní kīnī, “Índrí Uleterè rĩ ã adri ìmi be. ²³ Ìmi trūkí dō 'bá ùnjìkányā 'o'bá rĩ pì ìvé ùnjìkányā agásì rá, Múngú ri kòpì trū ìvé ùnjìkányā agásì rá, ìmi trūkí dō kòpì ìvé ùnjìkányā agásì kuyé, Múngú trū kòpì ku.”

Yèsù i'da 'i Tómā èndrètì gé

²⁴ 'Bá Yèsù ã pámvú ùbì'bá rĩ pì vé àlu rú ní Tómā Dìdímā 'i, Yèsù kã ícá kòpì àsámvú gé, Tómā rĩ ògùpìjì àsámvú gé 'dāáyo. ²⁵ 'Bá Yèsù ã pámvú ùbì'bá rĩ pì ã urukò ní lüzú ìri ní kīnī, “'Bá ndrekí Úpí ri rá!”

'Bo ìri ní 'yozú kòpì ní kīnī, “Á ndre dō mūsómá rĩ vé bílémì ì ní Yèsù è drì gbázú rĩ má mì sī kuyé, ãzini má úló dō mèmèrìkò rĩ má drì sī kuyé, ãzini á 'bã dō má drì bílémì gārāfā ni gé rĩ úlózú kuyé, má ícò tâ 'dìri è'yìjì ku.”

²⁶ U'dú èzìrì ã vùdrì gé, Yèsù vé 'bá ìri ã pámvú ùbì'bá rĩ pì úmúkí ì gōó mužú adrii trù jó agá, Tómā ri kòpì àsámvú gé 'dálé ìndī. Kòpì ùpìkí kèètì rĩ pì cí, 'bo Yèsù ímú fí adrii kòpì àsámvú gé 'dálé, ìri ní 'yozú kòpì ní kīnī, “Tākíri ã adri ìmi be.” ²⁷ Yèsù ní kúru 'yozú Tómā ní kīnī, “'Í 'bã mì drì mvàná 'dìgé, 'í ndre má drì ágélé, mí ísú mì drì, mí úló má gārāfā ãní. Lē mívé yìkì ã awa 'i ìrì ku, lē mí è'yì ma.”

²⁸ Tómā ní újázú ìri ní kīnī, “Mì Úpí mávé ni, mì kpá Múngú mávé ni!”

²⁹ Yèsù ní 'yozú ìri ní kīnī, “Mì è'yì ma mí ní má rù'bá ndree gí rĩ sī? 'Bá ma è'yì'bá, má rù'bá ndre'bá kuyé rĩ pì vé àyìkò ri ímú aga rá.”

³⁰ Yèsù nga tâ àyázú àyāyā ní pì kárakarà, ìrivé 'bá ìri pámvú ùbì'bá rĩ pì ndrekí rá. Tã àyázú àyāyā ìri ní 'oó rĩ pì urukò'bée siki búkù nòri agá kuyé. ³¹ 'Bo siki tâ 'dì'bée, ìmi è'yìkí rì 'yozú kīnī, Yèsù ri Kúrìsitò, ìri Mvã Múngú vé ni, ìmi è'yìkí dō ìri gí, ìmi ìdri 'dání'dání rĩ ìsú rá.

21

Yèsù gō 'i i'daá dījì

¹ Yèsù gō ìndré ìvé 'bá 'i pámvú ùbì'bá rĩ pì èndrètì gé dījì yìjì bālālã Tìbèrìyā ã gārã gá 'dāá. Tã rĩ nga 'i 'dìni. ² Sìmõnã Pètèró pì, Tómã Dìdímã be, Nãtãnyélè ìngápi Kánã gálèsì àngù Gálìláyã vé rĩ agá rĩ be, Zèbédáyò ènjipìjì ìrì rĩ pì be, ãzini 'bá Yèsù ã pámvú ùbì'bá rĩ pì ã urukò ìrì ni pì be, úmúkí ì vürã àlu gé. ³ Sìmõnã Pètèró ní 'yozú kòpì ní kīnī, “Á lē mužú ì'bì 'beé.”

Kòpì ní 'yozú ìri ní kīnī, “'Bá lèkí mužú ìndī.” Kòpì ní 'dezú fizú kúlúmgbã agá, mužú ì'bì 'bengará gá, 'bo ìnjã 'dãri sī, kòpì 'bekí ì'bì àlujãni kuyé.

⁴ Kã mužú adrii ù'bútì kùnìkùnì, Yèsù mužú pá tuú kuú yìjì tì gé 'dāá, ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbì'bá rĩ pì nìkí ámá 'yozú kīnī, 'bá rĩ Yèsù 'i 'dìni kuyé.

⁵ Yèsù ní kòpì zizú kīnī, “Mávè ùndì rĩ pì, ìmi 'i'békí tró ì'bì kuyé?”

Kòpì ní újázú ìri ní kīnī, “'Bá 'i'békí àlujãni kuyé.”

⁶ Yèsù ní 'yozú kīnī, “'Ìmi 'bekí ìmivé ìmbá rĩ pì kúlúmgbã rĩ vé wòkò drì èndèpì gélé rú rĩ gé, ìmi ícò ì'bì 'be rá.” Kòpì kã ìmbá rĩ 'beé, sù Yèsù ní 'yoó rĩ tìni, kòpivé ìmbá rĩ ènjì lili, kòpì ícókí ísè bã

ku, ã'diätäsīyã ì'bì rī pi tōkí ì'ímbá rī agá 'dãá kárakarã.

⁷ 'Bá Yēsũ ã pámvú ùbĩ'bá rī pi vé ãlu Yēsũ ní lée agáá rá rī ní 'yozú Pétêró ní kīnĩ, "'Bá rī Úpí 'i." Sīmōnã Pétêró kã yīì 'yozú kīnĩ, "'Bá rī Úpí 'i," ìri ní ívé bōngó 'í ní trūú 'bãá kuú vūgá rī í'dúzá akozú 'í rú'bá gá, ìri ní wazú 'dezú yīì agá 'dãá. ⁸ 'Bá Yēsũ ã pámvú ùbĩ'bá rī pi sōkí ívé kúlúmgbã rī muú pá tuú yīì tì gé 'dãá, í'dózú kúlúmgbã rī ã rú'bá gá 'dīgé, cazú yīì tì gé 'dãá, ì ovu ca pá ã 'a mūdūrūlū ãlu. Kōpi ní ívé ímbá rī ísézú ì'bì be agá tré. ⁹ 'Bá Yēsũ ã pámvú ùbĩ'bá rī pi kã ísì kúlúmgbã rī agásì, kōpi ísúkí ùdékí ãcì kuú 'dãá, 'bãkí ì'bì úzó ãnì, ãzini 'bãkí pánga gārã ni gé.

¹⁰ Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rī pi ní kīnĩ, "Ìmi ìjìkí ì'bì ìmi ní 'beé sãjã 'dìri sī rī pi ã uruko ímúzá nõó."

¹¹ Sīmōnã Pétêró ní tuzú fizú kúlúmgbã agá, ìri ní ímbá rī ísézú ímúzá yīì tì géle rú, ì'bì ã'yĩ 'a ni gé mūdūrūlū ãlu pūkú tōwú drī na, ì'bì kárakarã 'dĩ'beé sī, ímbá rī uce kuyé. ¹² Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rī pi ní kīnĩ, "Ìmi ímúkí, 'bã nyakí ínyá." 'Bo ùrī sī, 'bá ãzi zīpì 'yoópi kīnĩ, 'bá rī ã'di 'i yã 'dīni 'dãáyo, ã'diätäsīyã kōpi nīkí áamá rá 'yozú kīnĩ, 'bá rī Úpí Yēsũ 'i. ¹³ Yēsũ ní kúru ímúzá, ìri ní pánga rī í'dúzá sēzú kōpi ní. Vúdrī ni gé, ìri ní kpá ì'bì rī í'dúzá sēzú kōpi ní. ¹⁴ 'Dìri nóni vú na ni Yēsũ ní 'i í'dazú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rī pi èndrètì gé, ìri ní íngázú gōó ídri rú rī ã vúdrī gé rī.

Yēsũ pi vé tã Pétêró be rī

¹⁵ 'Bá Yēsũ ã pámvú ùbĩ'bá rī pi kã ínyá rī nyaá deé, Yēsũ ní 'yozú Sīmōnã Pétêró ní kīnĩ, "Sīmōnã Yüwání ã mvã rī, 'í lè nyo ma mí ògũpìì 'dĩ'beé agáá rá?"

Pétêró ní újázú ìri ní kīnĩ, "Úpí, mí nī rá 'yozú kīnĩ, á lè mi agáá rá."

Yēsũ ní 'yozú ìri ní kīnĩ, "Mí úcé mávé kãbilō anji rī pi múké."

¹⁶ Yēsũ gō tã rī èndīì 'yoó dīì kīnĩ, "Sīmōnã Yüwání ã mvã rī, èndèpì 'í lè nyo ma rá?"

Sīmōnã ní újázú ìri ní kīnĩ, "Úpí, mí nī rá 'yozú kīnĩ, á lè mi rá."

Yēsũ ní 'yozú ìri ní kīnĩ, "Mí ütē mávé kãbilō rī pi múké."

¹⁷ Vú na ni gé, Yēsũ gō 'yoó Sīmōnã ní kīnĩ, "Sīmōnã Yüwání ã mvã rī, 'í lè nyo ma rá?"

Pétêró gō adrii ìzãngã sī, ã'diätäsīyã Yēsũ ní 'i zīì caá vú na kīnĩ, "'Í lè ma rá yã" rī sī. Ìri ní kúru 'yozú Yēsũ ní kīnĩ, "Úpí, mí nī rá, á lè mi ambamba!"

Yēsũ ní 'yozú ìri ní kīnĩ, "Mí úcé mávé kãbilō rī pi múké. ¹⁸ Áda ádarú á 'yo mí ní 'dīni, mí ní drī ótú adrizú kërĩjã rú rī gé, mí ri bōngó mívé rī úsú mí rú'bá gá mí drī sī nĩ, mí mu vūrã mí ní lée muú rī gé. 'Bo 'í dē dō gí, mí mí drī ádrō vūrã ãlu gé, 'bá ãzi ri ímú mí ru, ìri mí drī úmbé, ìri ímú mí jì muzá vūrã mí ní lée ku ni gé." ¹⁹ Yēsũ 'yo tã rī 'dīni lüzú kīnĩ, lètì Pétêró ní ímúzá drãzú rī, ìri sē ì ímú Múngú ri íngú ãnì rá. Yēsũ ní 'yozú Pétêró ní kīnĩ, "Mí ùbĩ mã pámvú!"

'Bá Yēsũ vé lèlè rī

²⁰ Pétêró újã 'i ãngü úndré 'í gārã gá sī kūrū, ìri ní Yēsũ vé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rī pi vé ãlu Yēsũ ní lèlè rī ndrezú, ìri ri ímú ì vúdrī gé sī, 'bá 'dīri úrípi Yēsũ ã gārã gá ìnyĩjã ínyá tì gé 'yoópi, "Úpí, 'bá lèepi mí ùli 'beépi rī ã'di 'i rī 'i?" ²¹ Pétêró kã ágó rī ndree, ìri ní Yēsũ ri zizú kīnĩ, "Úpí, mí ùšú tã ágó 'dīri drīgé íngóni?"

²² Yēsũ ní újázú Pétêró ní kīnĩ, "Á lè dō ágó 'dīri ã adri ídri rú cĩmgbã mã ní ícázú rī gé, adri mí

tã kuyé. Á 'yo mí ní 'díní, lē mí ũbĩ má pámvú.”²³ Tã 'dĩri ayi mužú 'bá Yēsũ ri ẽ'yĩ' 'bá gí rĩ pi vúgá sĩ kínĩ, ágó Yēsũ ã pámvú ũbĩpi 'dĩri ícó drãá ku. 'Bo tã Yēsũ ní 'yoó rĩ adri 'yozú kínĩ, ágó rĩ drã ku yã 'díní ku, Yēsũ kínĩ, “Á lē dō ágó 'dĩri ã adri ídri rú cĩngbá ỳ' dũ má ní ícázú rĩ gé, adri mì tã kuyé?”

²⁴ Ágó 'dĩri 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩpi rĩ 'i, ndre tã 'dĩ'bée 'i mị sĩ, sĩ kpá tã rĩ nĩ, 'bá nĩkí rá tã Yēsũ vé ãri ní ndreé 'i mị sĩ 'dĩ'bée, ãri tã áda.

²⁵ Yēsũ 'o tã kárakará. ã sĩkí té dō tã rĩ pi cére rá, vũrã ã ní búkũ rĩ pi 'bãzú rĩ ícó té caá ku.

Ězì 'bá áyúáyũ rĩ pi vé rĩ Tã búkũ rĩ vé rĩ ã ũlũngará

Búkũ Ězì 'bá áyúáyũ rĩ pi vé rĩ, Lúkã sī nĩ, sī kpá búkũ Lúkã vé rĩ nĩ. Búkũ 'dĩri agá, Lúkã ũlũ tã 'dĩri įsú ãkũdē Yēsũ nga mužú 'bũ gé gí. Drĩdrĩ ni, 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ũlũkí ú'dúkó múké rĩ Yáhũdĩ rĩ pi ní kòpivé ãngũ agá. Vúdrĩ ni gé, kòpi ũlũkí 'bá uration'béé ní ãngũ uration'béé agásĩ rá. Lúkã ũlũ tã Índrí Uletere rĩ ní 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ásúzá drĩdrĩ rĩ vé tã, ãzini ũlũ tã Índrí Uletere rĩ ní kòpi ē drĩ kozú, ĩri ní kòpi ní ũkpõ sēzú įvé 'bá drĩkoma rú rĩ pi be rĩ vé tã.

Cápĩtã 1-12 agá, tã Lúkã ní ũlũú 'dĩgé agaápi rá rĩ, ũlũ tã Pétēro ní 'oó rĩ, ãzini ũlũ tã 'i ngaápi 'bá Yēsũ ri ē'įy' 'bá gí rĩ pi ãsámví gé Yērúsálēmã gá 'dãlé rĩ. Tã ĩ nga'béé 'dĩ'béé agásĩ, Índrí Uletere rĩ ko kòpi ē įzã rá, kòpi ã nĩkí rí ámá 'yozú kĩnĩ, Múngú lē, kòpi ã ũlũkí ú'dúkó múké Yēsũ vé rĩ 'bá rĩ pi ní ãngũ rĩ pi agásĩ céré, adri 'yéná Yáhũdĩ rĩ pi ní ku. Cápĩtã 13-28 agá, Lúkã ũlũ létĩ Índrí Uletere rĩ ní Páulũ ē įzã kozú, ĩri ní ú'dúkó múké rĩ ũlũzú mužú vũrã kárakarã agásĩ rĩ vé tã, í'dó Ězĩyã gá, Yúrõpũ gé, cĩngbã cazú kũrũ Rómã vé rĩ gé. Ú'dógú'dógú 'dĩri agá, Lúkã ũlũ tĩ Páulũ ní sēé rĩ vé tã, ãzini tĩ 'bá áyúáyũ rĩ pi ní sēé rĩ vé tã. Tã 'dĩ'béé 'bá įzã ko nĩzú ámázú kĩnĩ,

kòpi ũlũkí ú'dúkó múké Yēsũ vé rĩ 'bá ãndĩándĩ pi ní, tã 'i nga'bá rĩ pi agásĩ ãndĩándĩ.

Ězíkí Índrí Uletere rĩ vé tã

¹ Tõfĩlĩ má ní lēlē rĩ, búkũ má ní sĩ drĩdrĩ rĩ agá, á sĩ tã Yēsũ ní í'dó 'oó rĩ pi, ãzini ĩri ní ímbá rĩ pi ãrēvú céré, ² cĩngbã cazú ú'dú ĩri ní ívé 'bá áyúáyũ rĩ pi* ímbázú Índrí Uleterē† rĩ vé ũkpõ sĩ rĩ gé, ãzini ĩ ní ĩri 'duzú mužú 'bũ gé rĩ gé. ³ Įzãngã Yēsũ ní nyaá rĩ ã vúdrĩ gé, Yēsũ gō 'i 'daá ívé 'bá áyúáyũ rĩ pi endrētĩ gé létĩ be ãndĩándĩ, lũzú kĩnĩ 'i ĩdri rú. Í'da 'i kòpi endrētĩ gé caá ú'dú pũkú sũ, rĩ kòpi ní mālũngã Múngú vé rĩ ã tã ũlũú.

⁴ Ú'dú ãlu, kã riĩ ínyá nyaá ívé 'bá áyúáyũ rĩ pi be, ĩri ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Lē ĩmi fũkí Yērúsálēmã agásĩ ãmvé ku, ĩmi tēkí fēfē má Ĕtēpi ní ězĩ, ĩri ní lēé sēé ĩmi ní, má ní tã ni 'yoó ĩmi ní rĩ. ⁵ Yũwánĩ sē bātízĩmũ† rĩ yĩ sĩ, 'bo ú'dú mādã ã vúdrĩ gé, ĩ ímũ ĩmi ní bātízĩmũ rĩ sē Índrí Uletere rĩ sĩ.”

Yēsũ vé 'dũngará mužú 'bũ gé rĩ

⁶ Yēsũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi kã riĩ adrií Yēsũ pi be trũ, kòpi ní Yēsũ ri zizú kĩnĩ, “Úpí, sã nõri gé, mi nyo ícõ mālũngã rĩ sē gō 'bá Įsērēlē vé rĩ pi drĩgé rá?”

⁷ Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Adri tã ĩmivé ni, ĩmi ní lēzú sã ni nĩzú, dõku mbãã ú'dú ni nĩzú ku, má Ĕtēpi ũtĩ įngã tã ni ívé ũkpõ sĩ gí. ⁸ 'Bo Índrí Uletere rĩ kãdõ ímũ ĩmi ású, ĩri ĩmi ní ũkpõ sē, ĩmi ndrekí mávé tã ĩmĩ mĩ sĩ gí, ĩmi

* **1:2** 1:2 'Bá áyúáyũ rĩ pi: 'Bá áyúáyũ rĩ pi, Yēsũ sē kòpi ní ũkpõ, rĩ kòpi pēé mužú 'bá rĩ pi ímbá, índri ũnjĩ rĩ pi údrõ, ãzini tã ãyázú ãyãyã ni pi 'oó. † **1:2** 1:2 Índrí Uleterē rĩ: Índrí Uleterē rĩ Índrí Múngú vé ni. Búkũ Múngú vé rĩ kĩnĩ, Ĕtēpi ri Múngú 'i, ĩrivé mvã Yēsũ ri Múngú 'i, ãzini Índri Uleterē rĩ Múngú 'i. Ĕtēpi ri, Mvõpi ri, ãzini Índri Uleterē rĩ, kòpi Múngú ãlu. 'Í lã Yũwánĩ 1:1-18; Yũwánĩ 8:41-42; Ězĩ 5:3-4. ‡ **1:5** 1:5 Bātízĩmũ: Į rĩ 'bá rĩ pi ní bātízĩmũ sē lũzú kĩnĩ, kòpi újãkí ēšĩ ívé ũnjikãnyã agásĩ gí, kòpi ē'įkĩ Múngú ri gí.

í'dókí tã ni ùlúú kúrú Yêrúsâlémã vé rî agá, āngū Yūdāyã vé rî agásî céré, āzini āngū Sāmāriyã vé rî agá, cazú vū drîgê sî céré.”

⁹ Yêsū kā tã rî átá 'dîni, î ní ïri 'duzú mužú 'bū gé 'dãá, kôpi rikí ïri ndree mužú, ïribîti rî ní ïri ôzüzú, kôpi gôkí ïri ndree kuyé. ¹⁰ 'Bá rî pi kã riî mî 'bãá ïri ndrezú mužú 'bū gé 'dãá, koro āgô ïrî pi ní ïmüzú pá tuzú kôpi āsámvú gé, kôpi úsúkí bōngó invé î rú'ba gá. ¹¹ Kôpi ní 'yozú kînî, “Īmi āgô Gāliláyã vé 'dî'bée, ngá ĩmi ní rizú pá tuzú nōgô āngū ndrezú mužú 'bū gé 'dãá rî ā'di? Yêsū Gāliláyāgū î ní 'duyū ĩmi āsámvú gé sî mužú 'bū gé 'dîri, ïri nyo gô ïmvî sū ĩmi ní ïri ndree mužú 'bū gé 'dîri tîni.”

Īpêkí Mătíyã ri 'bãá Yūdã ā vūrã gá

¹² Kúru Yêsū vé 'bá áyúāyū rî pi ní ïsîzú Īrã Ōlívě vé rî drîgê 'dãásî, kôpi ní mvizú gōzú Yêrúsâlémã gá 'dälé. Kúrú Yêrúsâlémã vé rî pi vé āsámvú vū caá ĩrã rî be máyîlîš ālu kuyé. ¹³ Kôpi kã caá, kôpi ní tuzú mužú jó ā 'a urulésî kôpi ní rizú adrizú rî agá 'dãá. 'Bá rî Pétêró 'i, Yūwánî 'i, Yōkóbū 'i, Āndêréyã 'i, Pílípū 'i, Tómã 'i, Bâtîlímáyō 'i, Mătáyō 'i, Yōkóbū Āláfáyō mvôpi 'i, Sîmónã úvá 'bãápi 'bá ívé rî pi ē ïsúkí rî drîwālã rî 'i, Yūdã Yōkóbū mvôpi sî.

¹⁴ Ū'dú céré kôpi ri î úmú trú Múngú ri zî Māriyã Yêsū éndrêpi pi be, ūkú urukô'bée be, āzini ĩrivé édrîpîi be.

¹⁵ Ū'dú 'dã'bée gé, 'bá Yêsū ri ē'yî'ba gî rî pi úmúkí î caá mûdîrîlîlū ālu pûkú ĩrî vūrã ālu

gé. Kúru Pétêró ní ngazú uru sî, ïri ní átazú kôpi ní kînî, ¹⁶ “Má édrîpîi má ômvúpîi, tã Īndrî Uletere rî ní átá kuú Dãwúđî* tî gé Yūdã vé tã sî, î ní sîi Búkū Múngú vé rî agá rî, ā nga rî 'i fûú tî ni gé bēnî. Yūdã ko 'bá Yêsū ri ru'ba rî pi ē drî mužú nî. ¹⁷ Yūdã ri ôtú 'bávé ôgúpî, ĩpêkí ïri êzî ngáá 'bá be trú.”

¹⁸ (Yūdã je ômvú mûfēngã î ní ūfēé ïri ní ūnjîkānyã 'ozú 'dãri sî, í'dé 'i drî sîi vūgá, 'a ni āfi rá, fi ni úkpú céré āmvé. ¹⁹ 'Bá adri'ba Yêrúsâlémã gá rî pi céré yîkí tã 'dîri rá. Kúru kôpi ní vūrã 'dãri ā rú zîzú ívé tî sî Ākêlêdámã, nyôôkú ári vé ni.)

²⁰ Kúru Pétêró ní 'yozú kînî, “Sîkí búkū Sãwúmã vé rî agá kînî, “Īrivé 'bêtî ē ícã ándrú rú.

'Bá āzi ā adri 'bêtî rî agá 'dãá ku.’

Āzini,

'Lē ā 'bākí 'bá āzi ïri ā vūrã gá êzî ĩrivé rî ngáá.’

²¹ Kúru lē 'bá ĩpêkí 'bá āzi 'bãá ïri ā vūrã gá, ā nga rî êzî ïri ní riî ngáá rî. Lē 'bá î ní ĩpêé 'dîri ā adri 'bá ándúrú adriipi 'bá be trú lókí 'bá ní rizú êzî ngazú Úpí Yêsū be rî gé ni, ²² ā adri 'bá í'dózú Yūwánî ní bătízîmū sēzú Yêsū ní rî gé, cîmgbá î ní ïri 'duzú mužú 'bū gé rî gé ni. 'Bá î ní ĩpêé 'dîri, ïri 'i úmú 'bá be trú, ïri adri 'bá Yêsū vé íngángará drāngará gálésî rî vé tã ūlūupi ni.”

²³ Kúru kôpi ní 'bá ĩrî ĩpêzú, 'bá rî Yōsépã î ní zîi Bārîsábã 'i (ĩrivé rú āzi Yúsîtô 'i), 'bá rî āzi Mătíyã 'i. ²⁴ Kúru kôpi ní Múngú ri zîzú kînî, “Úpí, 'i nî 'bá ālu ālu vé êsî rá. Mí 'da 'bá ní, 'bá ĩrî

§ 1:12 1:12 Mãyîlî: 'Bá ri ícô êçî tu ca máyîlî na sã ālu agá. * 1:16 1:16 Dãwúđî: Múngú ĩpê Dãwúđî ri adrii 'bãgú Īsêrêlê rî pi vé ni, êzî kînî, 'bãgú ú'dí ri ïmú ĩfū ĩrivé úyú agá, ïri mālîngã rî ru mužú 'dãni'dãni, 'bãgú rî Yêsū Kúrîsítô 'i. 'Í lã Sãwúmã 132:11-12; Ezî 2:30. Tîkî Dãwúđî ri ïsú ākūdê ílî rî ca élífū ālu (1,000) gî, ílî 'dãri gé, ïsú tîkî drî Yêsū Kúrîsítô ri kuyé. 'Í lã 1 Sãmüelê 16-30; 2 Sãmüelê 1-24; 1 'Bãgú 1-2. 1:20 1:20 Sãwúmã 69:25 1:20 1:20 Sãwúmã 109:8

'dī'bée āsámvú gé, 'bá mí ní ĩpěé rī, ĩri adri ā'di 'i, ²⁵ ěžī ngaápi 'bá áyúáyū ní rú Yúdā ā vūrā gá rī, ā'diātāsīyā Yúdā ku 'bā, mu vūrā ĩ ní tā lizú rī gé gí." ²⁶ Kúru kōpi ní jéké 'hezú, jéké rī 'de Mātīyā ā rú sī, kúru ĩ ní Mātīyā ri ĩpézú fizú 'bá áyúáyū muđrī đrī ní ālu rī pi āsámvú gé.

2

Índrí Uleterē rī vé ícángará

¹ U'dú Pēnītíkósītā* vé rī kā ícá, Yēsū vé 'bá áyúáyū rī pi úmúkí ĩ céré vūrā ālu gé. ² Koro kúbj ní íkúzá 'bū gé 'dāásī, sū ũlí vīpi ũkpō be rī tīni, ĩmūlū jó kōpi ní úrízú rī ā 'a céré. ³ Kōpi ní ngá āzi ndrezú sū ācí sí tīni, ayi úrí 'bá ālu ālu đrīgé. ⁴ Índrí Uleterē rī ású kōpi ārēvú céré, Índrí Uleterē rī sē kōpi ní ũkpō átázú tī āndíāndí sī.

⁵ Yāhúdī uruko Múngú ri ĩnjī 'bá ĩnjīnjī ímú 'bá āngū rī pi agásī sī céré rī pi ri adri Yērúsálémā gá 'dāá. ⁶ Kōpi ká kúbj 'uúpi rī yīj, 'bá bītríká pi ní ímúzá ĩ úmúzá vūrā ālu gé, kōpi āyākí tā 'dīri sí rá, ā'diātāsīyā 'bá ālu ālu yī Yēsū vé 'bá áyúáyū rī pi ri átá ĩvé tī sī.

⁷ Kōpi āyākí tā 'dīri sí rá, kōpi ní zízú kīnī "Bá átá'bée 'dī'bée kōpi adríkí nyo 'bá Gālíláyā vé ni pi kuyé? ⁸ 'Bá yīkí kōpi ri átá 'bávé tī sī āsī? ⁹ 'Bá āsámvú gé, 'bá uruko íbíkí ímú Párítīyā gélésī, Médīyā gélésī, Ēlámū gélésī, uruko ímúkí Mēsōpótāmīyā gélésī, Yūdáyā gélésī, Kāpādōkīyā gélésī, Pónītō gélésī, Ěžīyā gélésī, ¹⁰ Pūrūgīyā gélésī, Pāmífīlīyā gélésī, Ějēpétō gélésī, uruko'bée ímúkí Lībīyā vé

wōqō ĩnyīnā Kūrénē be rī gélésī, uruko'bée ímúkí Rómā gélésī, ¹¹ ('bá 'dī'bée Yāhúdī āzini 'bá ĩ újā 'bá Yāhúdī rú rī pi,) uruko'bée ímúkí Kūrétē gélésī, āzini āngū Árabī vé rī gélésī, 'bá yīkí kōpi ri tā āyāzú āyāyā Múngú ní 'oó 'dīri vé tā ũlū 'bávé tī sī." ¹² Kōpi āyākí tā 'dīri sí rá, kōpi ē đrī ábā āní céré céré, kōpi ríkí ĩ uzīj ĩ āsámvú gé sī kīnī, "Tā 'dīri vé ífífí ā'di?"

¹³ 'Bá uruko'bée ríkí guj kōpi sī guḡu, kōpi kīnī, "Bá 'dī'bée mvúkí íwá ĩmērēzú gí."

Pétērō sē Múngú vé tī 'bá bītríká rī pi ní

¹⁴ Pétērō pi ní ngazú 'bá áyúáyū muđrī đrī ni ālu rī pi be uru sī, Pétērō ní átázú 'bá bītríká rī pi ní ũ'dúkō be uru 'dāá kīnī, "Īmi Yāhúdī 'dī'bée, ĩmi ārēvú céré adri 'bá Yērúsálémā agá 'dī'bée, ĩmi 'bákí bī tā má ní lēé 'yoó ĩmi ní rī yízú. ¹⁵ Īmi uruko'bée kīnī, 'bá 'dī'bée mvúkí íwá ĩmērēzú gí, 'bo adri 'dīni kuyé, nóni ĩri sá ũrōmī, āngū rī đrī ũ'būtiḡá. ¹⁶ Tā ĩmi ní ndree 'dīri, nēbī† Yōlēl átá ótú tā ni rá kīnī,

¹⁷ "Múngú kīnī, ũ'dú ũđū vé rī gé, ma ímú mávé Índrí Uleterē rī pē 'bá rī pi ású céré.

Īmivé anjī āgō rī pi anjī ũkú rī pi be, kōpi úmvúlésī ímú tā ĩ nga 'bá đrīđrī 'dīlē rī pi ũlū.

Īmivé kērīanji rī pi úmvúlésī ímú ĩndrīlīkí tā ĩ nga 'bá đrīđrī 'dīlē rī pi vé rī ndre rá.

Īmivé 'bá ārākā rú rī pi ímú urobí ũbī.

¹⁸ U'dú 'dāri sī, má ímú mávé Índrí Uleterē rī sē mávé

* **2:1** 2:1 U'dú Pēnītíkósītā vé rī: U'dú Múngú ní Ělizú Jó rī pi tī gé sī rī ká muḡ caá ũ'dú pūkú tōwú, vūđrī ní gé, U'dú Pēnītíkósītā vé rī ní ícázú. U'dú 'dāri gé, Yāhúdī rī pi ri ānyāngā ĩ ní íkūnāā ĩvé ómvú agá rī pi ĩjī Yērúsálémā gá sē Múngú ní, āzini kōpi ri ũ'dú Múngú ní tāmīmbj sēzú Mósē ní ĩrā Sīnáyí vé rī đrīgé 'dāri vé tā ígá. Kūrīsītīyānī rī pi ri ũ'dú ĩ ní Índrí Uleterē rī ĩpézú 'bá Yēsū ri ē'yī 'bá gí rī pi ásúzá U'dú Pēnītíkósītā vé rī gé 'dāri vé tā ígá. † **2:16** 2:16 Nēbī: Múngú ri ívé tā átá nēbī rī pi ní, kōpi kúru ĩrivé ũ'dúkō rī ũlū 'bá rī pi ní.

ãtí'ba āgō rú rī pi ású ũkú
rú rī pi be, kōpi ímú tā 'i
ngaapi drīdrī 'dilé rī ũlū.

19 Ma sē tā āyāzú āyāyā ni pi ímú
ī nga 'bū gé 'dālē,

āzini tā ũ'dū be túngú ni pi ímú ī
i'da vū drīgé nōgō,

ārī ri ímú dā rá, ācī ri ímú dī
rá, ācīgā ri ímú āngū ōzū
rá.

20 Ūtj rī gō 'i újā bī nī ku ĩnĭjā rú,
mbāā rī ē mī ri gō 'i újā ka ku
ārī rú
tā 'dī'bée céré ímú ī nga
drīdrī, ú'dú āmbúgú Úpí ní
ĭgōzú dĭngará be rī ĩbī ícá
ndō.

21 'Bá céré Úpí ā rú zī'ba rī pi,
ī ímú kōpi pa rá.'

22 "Īmi 'bá Īsērélē vé 'dī'bée,
ĭmi yĭkī tā má ní lēē 'yoó ĭmi ní
'dīri, tā āyāzú āyāyā, tā ambugu
ambugu, āzini tā bĭlēmī rú Yēsū
Nāzērētāgú rī ní 'oó 'dī'bée lū kĭnī
Múngú ĩpē ĩri nī. Yēsū 'o tā 'dī'bée
ĭmi āsámvú gé, sū ĭmi ní nŭjā rā
rī tĭnī. 23 Múngú ūtj tā Yēsū vé
rī sēē ĭmi drīgé nī, nŭjā tā ĭmi ní
lēē 'oó ĩri ní rī rá. Īmi ní ĩri
jĭzú sēzú 'bá ũnjĭkānyā 'o'ba rī
pi drīgé, kōpi ní ĩri gbāzú peṭi
alambaku sĭgé, ā drā rī 'dīsī rā
'dī. 24 'Bo Múngú inga ĩri gōō ídri
rú drāngará gálēsī, oyu ĩri drā sĭlé
gá sī rá, ā'diātāsīyā ā áwī rī kú
āvū rú ku. 25 Dāwúđī sī tā Yēsū
ní átá rī 'dīni,

" 'Ū'dú céré ma ri Úpí Múngú ri
ndre mā gārā gá.

Ā'diātāsīyā ĩri mávé drī
ēndēpĭ gé,

tā āzi ícá ma ayaá ku.

26 Tā 'dīri sē mā ēsĭ adri āyĭkō sī,
āzini ma ri ĩri íngú āyĭkō sī,

ma ri ēsĭ 'bā rŭ'ba mávé rī ā
tā ũsŭzú,

27 ā'diātāsīyā Múngú, mí ícá ma
sēē fīí 'bū āvū rī pi vé rī agá
ku,

ma mívé 'Bá Uleterē ni, mí ícá
mávé rŭ'ba sēē űmaá ku.

28 Mí i'da má ní lētĭ ídri vé rī gĭ,
mí ímú sē ma adri āyĭkō sī, mí
ní adrií má be trŭ rī sī.'

29 "Má édrĭpĭjĭ má ōmvúpĭjĭ, á
lē lŭú ĩmi ní uleterē 'yozú kĭnī,
'bá é'bĭpĭ Dāwúđī drā, sĭkĭ ĩri 'bū
agá rá, ĩrivé 'bŭrēdrĭ nōgō anigé
cĭmgbá ú'dú āndrŭ rī gé. 30 'Bo ĩri
nēbĭ, nŭjā rā 'yozú kĭnī Múngú ezi
'í ní, sō ũyō kĭnī, 'i ímú mvá ālu
ĭfŭúpi ívé úyú agá ni 'bā úrí ívé
lúpá drīgé. 31 Dāwúđī nŭjā rā 'yozú
kĭnī, tā 'dīri ímú 'i nga rá, átá
Kúrísitō vé íngángará drāngará
gálēsī rī vé tā kĭnī, Múngú ícá ĩri
kuú 'bū āvū rī pi vé rī agá 'dāá ku,
āzini ícá ĩrivé rŭ'ba kuú űmaá ku.

32 "Múngú inga Yēsū ri gōō
ídri rú drāngará gálēsīla rá, 'bá
ndrekĭ tā rī 'bā mĭ sī. 33 Múngú
íngú Yēsū ri, 'bā ĩri úrí ívé drĭ
ēndēpĭ gé, Yēsū ĩsŭ Índrĭ Uleterē
rī Ĕtēpĭ vúgá, nóni Yēsū sē 'bá ní
Índrĭ Uleterē rī gĭ, sŭ ĭmi ní ndreé,
āzini ĭmi ní yĭjĭ rī tĭnī. 34 Dāwúđī
nga muṭ 'bū gé 'dālē kuyé, 'bo
kĭnī,

" 'Úpí Múngú 'yo mávé Úpí nĭ†
kĭnī,

"Mí úrí mā drĭ ēndēpĭsĭgé,

35 cĭmgbá má ní mívé ari'ba rī pi
'bāzú
mĭ pálé gá rĭ gé."'

36 "Kúru lē 'bá Īsērélē vé rī pi
ārēvú céré ā nĭkĭ tā 'dīri, Yēsū ĩmi
ní gbāá peṭi alambaku sĭgé 'dīri,

2:21 2:21 Yōlēl 2:28-32 2:28 2:28 Sāwŭmā 16:8-11 2:31 2:31 Sāwŭmā 16:10 † 2:34

2:34 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tā 'dīri vé ífĭfĭ, Úpí Múngú zĭ Yēsū Kúrísitō ri Úpí. § 2:34 2:34
Drĭ ēndēpĭ gé: 'Bá úrípi drĭ ēndēpĭ gé rĭ, ĩri ũkpō be, ĩri ĩnĭjĭnĭ. 2:35 2:35 Sāwŭmā 110:1

* 2:36 2:36 Yēsū Kúrísitō: Rŭ Yēsū 'dīri vé ífĭfĭ, Múngú ri 'bā paápi rĭ. Kúrísitō ri 'bá í ní
ūdu dāá drĭ ní gé, lŭzú kĭnī Múngú ĩpē ĩri adrií 'bāgú rú. Ēbérē tĭ sī Kúrísitō ri ĩ zĭ Māsīyā.
'Í lā Yŭwānĭ 1:41.

Múngú 'bá ìri adrií Úpí, àzini Kúrísítò.”*

³⁷ 'Bá rí pi ká tã 'dìri yìì, tã 'dìri n̄ò kòpi ẹ̀sì ambamba, kòpi ní 'yozú Pétèrò ní, àzini Yésù vé 'bá áyúáyù rí pi ã uruko'bee ní kìnì, “'Bá ẹ̀drìpìì, 'bá 'okí ã'di?”

³⁸ Pétèrò ní újázú kìnì, “Ìmi àrèvú céré, lè ìmi újákí ẹ̀sì, ìmi rúkí bātízìmũ rú Yésù Kúrísítò vé rí sī, ã trūkí rí ìmi ìmivé ùnjikānyā agásì rá. Kúru ì fěfě Índrì Uleterè rí vé rí sē ìmi ású rá. ³⁹ Índrì Uleterè 'dìri ẹ̀zikí ìmi ní, ìmivé anjínjá rí pi ní, àzini 'bá adri' 'bá rárá rú, Úpí Múngú ní ìmú zìì rí pi ní.”

⁴⁰ Pétèrò ùlũ kòpi ní tã kárakarà, ri kòpi mǎá drì ìrì sī kìnì, “Lè ìmi zìkí Múngú ri, ã pa rí ìmi tã ì ní ìmúzá 'bá ùnjikānyā be úyú n̄òri vé rí pi ìrìjázú rí agásì rá.” ⁴¹ 'Bá Pétèrò vé ù'dúkò múké rí ẹ̀'yì' 'bá rá rí pi, sèkí kòpi ní bātízìmũ rá. Ù'dú 'dǎri gé, 'bá fi' 'bá 'bá Yésù ri ẹ̀'yì' 'bá gí rí pi ãsámvú gé rí pi ícò ca ẹ̀lìfũ na (3,000) rá.

'Bá Yésù ri ẹ̀'yì' 'bá gí rí pi ùmúkí ì adrií trú

⁴² 'Bá Yésù ri ẹ̀'yì' 'bá gí rí pi, ù'dú céré kòpi ríkí ì úmú trú, kòpi ríkí ẹ̀sì 'báà céré tì Yésù vé 'bá áyúáyù rí pi ní ríì ùlũ rí yìzú, kòpi ríkí pánga rí ùndíí' nyaá trú, àzini kòpi ríkí Múngú ri zìì. ⁴³ Yésù vé 'bá áyúáyù rí pi 'okí tã áyázú áyāyā ni pi tã ambugu ambugu ni pi be kárakarà, sē 'bá rí pi ní áyāngará. ⁴⁴ 'Bá Yésù ri ẹ̀'yì' 'bá gí rí pi àrèvú céré ríkí ì úmú adrií vùrà ãlu gé, kòpi ríkí ìvé ngá àlèé ì ãsámvú gé sī trú. ⁴⁵ 'Bá ãlu ãlu ri ìvé ngá sē je 'dìisì rá, ìri mǔfēngā ni ì'dú sē 'bá ngá àkó rí

pi ní. ⁴⁶ Ù'dú céré kòpi ríkí ì úmú Jò Múngú vé rí† ã bóró gá 'dǎá. Kòpi ríkí ẹ̀cì ìvé jò rí pi tì gé sī, ríkí pánga ùndí nya trú ẹ̀sì be ãlu, áyìkò sī. ⁴⁷ Kòpi ríkí Múngú ri ìngú, 'bá rí pi àrèvú céré kòpi sī áyìkò sī. Ù'dú ãlu ãlu, Úpí ri 'bá ì ní paá gí rí pi sē fi 'bá ẹ̀'yì' 'bá gí rí pi ãsámvú gé.

3

Pétèrò ìdrì ágò ọ̀gọ̀rọ̀vũ rú ni

¹ Ù'dú ãlu, Pétèrò pi Yūwánì be ríkí mụzú Jò Múngú vé rí agá 'dǎá sǎ Múngú ri zìzú rí gé, sǎ na ùndréná vé rí gé. ² Kòpi cakí ágò ẹ̀ndrèpì ní tìì kuú ọ̀gọ̀rọ̀vũ rú ni ìsù. Ágò 'dìri ù'dú céré 'bá rí pi ri ìri 'du jì 'bǎ Jò Múngú vé rí ã kẹ̀tìlè ì ní zìì Ùnyì be ambamba rí gé 'dǎá. Ìri ri ngá mǎ 'bá fi' 'bá Jò Múngú vé rí ã bóró gá 'dǎlé rí pi vúgá. ³ Ágò rí kǎ Pétèrò pi ndrèé Yūwánì be, kòpi lèkí fíì mụzú Jò Múngú vé rí agá 'dǎlé, ìri ní mǔfēngā zìzú kòpi vúgá.

⁴ Pétèrò pi Yūwánì be, kòpi ní àngũ ndrezú ìri vúgá 'dǎá, kúru Pétèrò ní 'yozú kìnì, “'Í ndre àngũ 'bá vúgá n̄ó!” ⁵ Kúru ágò rí ní àngũ ndrezú kòpi vúgá 'dǎá, ùsù déna kòpi lèkí 'í ní ngá sēé. ⁶ Kúru Pétèrò ní 'yozú kìnì, “Mǔfēngā fííí má ní sēé mí ní ni 'dǎáyo, 'bo ngá má ní ícò sēé mí ní ni anigé. Rú Yésù Kúrísítò Názèrètá vé rí sī, mí ìngá ẹ̀cì tuú.”

⁷ Pétèrò ní ìri ẹ̀ drì ẹ̀ndèpì ruzú, ìri ìngazú uru, koro ágò rí ã pá, àzini ìrivé mǔrũkũ'yá ní ícázú ùkpó ùkpó. ⁸ Ágò rí ní wazú uru, ìri ní ì'dózá ẹ̀cì tuzú. Ìri ní 'dezú mụzú kòpi be trú Jò Múngú vé rí ã bóró gá 'dǎá, ri ẹ̀cì tuú mụzú, ri

† 2:42 2:42 Kòpi ríkí pánga rí ùndíì: Tã 'dìri vé ífíí, kòpi ríkí ìnyá nyaá trú, àzini kòpi ríkí vinyò mvụú trú. ‡ 2:46 2:46 Jò Múngú vé rí: Jò Múngú vé rí 'yéná ãlukúta Yērúsálémá gá 'dǎá. Atala rí pi 'yéná rí r̄òb̄òj̄ò zǎ Jò rí agá 'dǎá n̄ì, sù tǎìmbj̄ Mósè vé rí ní 'yoó rí t̄j̄n̄ì. Múngú ri ñ Vùrà Uletereterè rí gé, Jò Múngú vé rí agá 'dǎá.

waá muzú, ázini ri Múngú ri íngú muzú.

⁹ 'Bá rî pi ârêvú céré ndreki îri ri êçî tu, ázini îri ri Múngú ri íngú.
¹⁰ Kôpi kâ nîî áamá 'yozú kînî ágó rî 'bá ándúru riîpi mûfêngâ mãápi Jó Múngú vé rî vé kêêtîlê î ní zîî Ûnyî be ambamba rî gé 'dâlê rî 'i, kôpi âyâki tâ 'i ngaápi 'dîri sî rá.

Pétêró sê tî Jó Múngú vé rî agá

¹¹ Ágó rî kâ áwí ɔnjú kuú Pétêró pi â vûdrî gé Yûwánî be tîtî, 'bá rî pi ârêvú céré âyâki tâ 'dîri sî rá, kôpi únjúki muzú ɔngú sî vûrâ î ní zîî Sôlómónâ vé Jó'bîlé rî gé 'dâá. ¹² Pétêró kâ kôpi ndreé, îri ní 'yozú kôpi ní kînî, "Îmi ágô Îsêrelê vé 'dî'bée, ngá îmi ní âyâzú tâ 'dîri sî rî â'di? Ngá îmi ní rizú 'bá ndrezú 'dîni rî â'di? Îmi ûsûki kînî, 'bá ídríki ágó nôri 'bávê ûkpô sî? Dôku 'bá ní adrii 'bá Múngú vé ni rî sî? ¹³ Múngú Âbûramâ* vé rî, Îsákâ† vé rî, ázini Yôkóbû‡ vé rî, Múngú 'bá é'bîpîi vé rî íngú ívé âti' 'bá Yêsû ri rá. Îmi sêki Yêsû ri 'dîî drâá nî. Pîlátô lê kôdô îri ɔyûú rá, îmi gâki sî. ¹⁴ Îmi gâki Yêsû 'Bá Uletere, ázini 'Bá Pîrî rî sî, îmi lêki â ɔyûki 'bá ângû 'dîipi rî sêé îmi ní áyu. ¹⁵ Îmi 'dîki 'bá ídri sêépi rî drâá rá, 'bo Múngú inga îri gôo ídri rú drângará gálésîla rá. 'Bá ndreki tâ 'dîri 'bâ mî sî. ¹⁶ Ágó îmi ní ndreé, ázini îmi ní nîî rá 'dîri, îri ní Yêsû ri é'yîî gî rî sî, sê îri ní ícázú ûkpô ûkpô 'dî. Îri ní Yêsû

ri é'yîî gî rî sî, sê îri ní ídrízú, îmi ní îri ndrezú îmi mî sî 'dî.

¹⁷ "Má édrîpîi má ɔmvûpîi, á nî rá 'yozú kînî îmi ímivé drîkoma rî pi be, îmi 'okî tâ rî êñîákô sî. ¹⁸ 'Bo tâ Múngú ní ɔtú átá nêbî rî pi tî gé 'yoó kînî, Kúrísîtô ri úmvúlésî ímú îzângâ nya rá rî, nga 'i fûú tî ni gé gî. ¹⁹ Kúru lê îmi újâki ési ímivé ûnjîkányâ agásî rá, îmi ímûki Múngú vúgá, â ûjîki ri ímivé ûnjîkányâ rá, Úpî â trû ri îmi ímivé ûnjîkányâ agásî rá. ²⁰ Sâ ázi ri ímú 'dîi'dî, Úpî ri ímú îmi ní ûkpô sê, îri ímú Kúrísîtô 'í ní ípêé rî pê muzú îmi vúgá 'dîi, 'bá rî Yêsû 'i. ²¹ Îri áwí adri 'bû gé 'dâá cîmgbá sâ Múngú ní ímúzú ngá rî pi údézú céré ú'dí rî gé, sû Múngú ní ɔtú ezîî nêbî uletere rî pi tî gé rî tîni. ²² MósêŞ 'yo ɔtú kînî, Úpî Múngú ímivé rî úmvúlésî ímú îmi ní nêbî îpê ímivé 'bá rî pi âsámvú gé sû má tîni, îmi 'bâki bî tâ ârêvú céré îri ní átá rî pi yîzú. ²³ 'Bá Írivé tâ yîipi ku rî, í ímú îri gû írivé 'bá rî pi âsámvú gé sî âmvé, î îri 'dî drâ 'dîisî rá.'

²⁴ "Ádarú ɔtú nêbî rî pi átâki 'dîni, í'dózu Sámüélé vúgá, nêbî ímú' 'bá îri â vûdrî gé rî pi be céré, 'yokî tâ nóni riîpi 'i ngaápi 'dîri rá. ²⁵ Tâ nêbî rî pi ní ɔtú átá rî, tâ ni ri ímú 'i nga ímî rû' 'bá gá, ázini ûndî Múngú ní ruú îmi é'bîpîi be rî, îri ímú adri ímivé ni. Á'diâtâsiyâ Múngú 'yo Âbûramâ ní kînî, "Bá ângû rî pi agásî rî pi ârêvú céré

* **3:13** 3:13 Âbûramâ: Múngú zî Âbûramâ ri kînî, â ku ívé 'bá 'bêti âsámvú gé rî pi, â ku ívé ângû, â 'de muú ângû ázi ú'dí ni gé. Âbûramâ ri é'bîpi Yâhûdî rî pi vé rî, tîki îri íli élifû âlu mûdûrîlû âro (1,800) gé, ísú tîki drî Yêsû ri kuyé. 'Í lâ í'dóngará 12-25. † **3:13** 3:13 Îsákâ: Îsákâ ri mvá Múngú ní ezîî Âbûramâ ní rî. 'Í lâ í'dóngará 17-35. ‡ **3:13** 3:13 Yôkóbû: Yôkóbû ri Âbûramâ mvôpi Îsákâ vé mvá, îri anji be muđrî drî ni îrî, Múngú újâ rû ni zîî Îsêrelê, úyú írivé rî zîki anji Îsêrelê vé ni. Sâ Yêsû vé rî gé, zîki kôpi Yâhûdî. 'Í lâ í'dóngará 25-50. § **3:22** 3:22 Mósê: Yôsépâ kâ drâá gî, 'bâgú Êjêpêto vé rî 'bâ anji Îsêrelê vé rî pi êjî ngáa tûgêrî rú caá íli mûdûrîlû sù (400). Kúru Múngú ní Mósê ri ípêzu ímúzú anji Îsêrelê vé rî pi pazú adringará tûgêrî rú rî agásî. Múngú sê tâjmbî ri Mósê ní, â lû anji Îsêrelê vé rî pi ní, sêzú î ní tâjmbî rî zîzú tâjmbî Mósê vé ni âni. Tîki Mósê ri ísú âküdê íli ri ca élifû âlu mûdûrîlû sù (1,400), ísú âküdê tîki drî Yêsû ri kuyé. 'Í lâ Wûngará 2-24. **3:23** 3:23 Dêtorónómê 18:15-19

úmvléṣí tākíri ṣṣú úyú mívé rĩ pi vúgá,' 26 Drīdrī ni Múngú ìpē ívé mvá Yésù ri ìmú ìmi vúgá, ā sē rí ìmi ní tākíri, 'bá àlu àlu à ùjá rí ẹṣí ívé ùnjíkányā agásí rá."

4

Pétèró pi Yūwánī be tukí pá Yāhúdī tā lì' bá rī pi ẹnṛẹṭi gé

1 Pétèró pi Yūwánī be, kòpi ká rií átá 'bá rī pi ní, atala rī pi* ā uruko, kápítèní Jó Múngú vé rī ùtēpi rī be, āzini Sádókē† rī pi ā uruko' bée be, kòpi ní ìmúzú Pétèró pi vúgá nōó. 2 Kòpi ā 'a ve ùnjí ùnjí, ā'diātāsīyā Pétèró pi ní rií 'bá rī pi ìmbá Yūwánī be kīnī, Yésù vé ùkpō sī 'bá ùdrā' bá gí rī pi ícó íngá rá rī sī. 3 Kòpi ní Pétèró pi ružú Yūwánī be, ùtú rī ní 'deé gí rī sī, kòpi sukí 'bá 'dī' bée jó āngū ù'yížú rī agá, cìmgbá cazú ù'bùṭiṇá gá. 4 'Bo 'bá kárákará yìkí tī Pétèró ní sēé rī, kòpi ẹ'yìkí Yésù ri rá, āgō‡ rī pi ícó ca élifū tōwú (5,000) rá.

5 Kā muú adrií ṛṛ 'díní, 'bá āngū ru' bá rī pi 'bá ambugu rī pi be, 'bá tǎimbí Mósē vé rī ìmbá' bá rī pi be, kòpi ní ĩ úmúzú Yērúsálémā gá 'dāá. 6 Ānásí átálágú āmbúgú atala rī pi ṛṛgē rī§ 'dǎlé anigé, āzini Kāyáfā, Yūwánī, Ālēkízándā, āgō uruko' bée be, kòpi kpá anigé. 'Bá 'dī' bée mǎríté átálágú āmbúgú rī vé ní. 7 Kā Pétèró pi ìjì ícá Yūwánī be kòpi ẹnṛẹṭi gé, kòpi ní Pétèró pi zìžú Yūwánī be kīnī, "Ìmi 'okí

tā āyāzú āyāyā 'dīri ā'di vé ùkpō sī? Dōku ā'di vé rú sī?"

8 Kúru Índrí Uleterè rī ní Pétèró ri ásúžú, ĩri ní 'yozú kòpi ní kīnī, "Ìmi 'bá āngū ru' bá rī pi, āzini ambugu 'bávè āngū agá rī pi! 9 ĩmi ri 'bá zì ẹṣí múkè 'bá ní ágó ọgōrọwú rú rī ídrízú rī sī! ĩmi lēkí nǎ 'yozú kīnī 'bá ídríkí ágó 'dīri ngóni ngóni yā 'díní? 10 Á lē lūú ĩmi ní, āzini 'bá Īsèrélè vé rī pi ní céré kīnī, ágó ídrípi pá tuúpi ĩmi ẹnṛẹṭi gé 'dīri, ídrí Yésù Kúrísitō Názèrètágú ĩmi ní gbāá pẹṭi alam-baku sígè, Múngú ní íngáá gđó ídri rú ṛṛngará galésí rī vé rú ùkpō be rī sī. 11 Yésù ri, " 'írā ĩmi 'bá jó sì' bá rī pi ní gǎá sī rī,

ùjá nóni 'i ícá írā sēepi jó rī ní pá tuzú ānī ùkpó ùkpó ní.'

12 'Bá āzi ícópí āngū paápi ní 'dǎáyo, ā'diātāsīyā rú āzi vū ṛṛgē nōgó ĩ ní 'daá 'bá āzi rú' bá gá āngū paápi ní 'dǎáyo."

13 'Bá ĩ úmú' bá vūrā tā lížú rī gé rī pi ká tā Pétèró pi ní átá Yūwánī be ùrī ākó 'dīri yìi, kòpi ká nǎ ámá 'yozú kīnī ìmbákí kòpi kuyé, āzini kòpi nǎkí tā kuyé, sē kòpi ní āyāngará. Kòpi gōkí nǎ ámá 'yozú kīnī 'bá 'dī' bée rikí adrií Yésù pi be ṛṛ. 14 'Bo kòpi ká ndrèé ágó ĩ ní ídrí rī tu pá kuú Pétèró pi āsámví gé Yūwánī be, kòpi gōkí átángá 'yoó'yo ní ndǎá tí. 15 Kúru kòpi ní 'yozú Pétèró pi ní Yūwánī be kīnī, lē kòpi ā mučí 'bá tā lì' bá rī pi* ẹnṛẹṭi gé 'dīisí rá, kòpi ní átázú ĩ āsámví

3:25 3:25 Í'dóngará 22:18; 26:4 * 4:1 4:1 Átálágú: 'Bá Īsèrélè vé rī pi āsámví gé, 'yéná átálágú ri rōbōṇō zā Jó Múngú vé rī agá 'dāá nī. Atala rī pi ri Ifū úyú Lévī vé rī agá. † 4:1 4:1 Sádókē: Sádókē rī pi ngúlúmú Yāhúdī rī pi vé tǎimbí Mósē vé rī ru' bá títí rī pi, 'bo kòpi ẹ'yìkí índrí rī pi vé tā kuyé, ẹ'yìkí mǎlāyíkā rī pi vé tā kuyé, āzini kòpi ẹ'yìkí kpá 'yozú kīnī, 'bá ùdrā' bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá 'díní kuyé. 'Í lá Ẹzì 23:8. ‡ 4:4 4:4 Ágō: Lákí ùkú rī pi anjíná rī pi be kuyé. § 4:6 4:6 Átálágú āmbúgú rī: Átálágú āmbúgú rī ndē atala rī pi céré, ā'diātāsīyā ĩri 'yéná fi Jó Múngú vé rī agá Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá nī, ĩri fi vú àlu lífi àlu agá. ĩri ārī rōbōṇō vé rī jì ùnjíkányā ùjìžú. 'Í lá Lévítíkā 16; Èbèrè 9. 4:7 4:7 Ẹzì 3:5-8

4:11 4:11 Sāwúmā 118:22 * 4:15 4:15 'Bá tā lì' bá rī pi: Átálágú āmbúgú rī, atala atala rī pi ṛṛgē rī pi, ṛṛkoma rī pi, kòpi rī ĩ úmú tā Yāhúdī rī pi vé rī lì.

gé sī kīnī, ¹⁶ “Bā 'okí āgō 'dī'bée íngóni? 'Bá adri'bée Yērúsālémā agá rī pi ārēvú céré nīkí tā āyāzú āyāyā kōpi ní 'oó 'dīri rá, 'bá ícókí tā 'dīri gáá bā ku. ¹⁷ 'Bo 'bá lēkí dō 'bá 'dī'bée ugaá kōpi ā ūlūkí tā 'dīri mužú 'bá rī pi ní ku, lē 'bá útréki kōpi drīgé, kōpi ā gōkí rí Yēsū vé tā ūlūú mužú 'bá rī pi ní ku.” ¹⁸ Kúru kōpi ní Yēsū vé 'bá áyúāyū ĭrī 'dī'bée zizú ĭgōzú ĭ vúgá nōlé, útrézú kōpi drīgé kīnī, kōpi ā gōkí Yēsū vé tā átá đīj ku, āzini kōpi ā gōkí ímbá đīj ku.

¹⁹ 'Bo Pétēro pi ní újázú Yūwánī be kīnī, “ĭmi 'bīkí drī tā 'dīri amá ĭmi ngúlúpi sī ká. Tā íngōri pīrī Múngú endrēti gé nī, 'bá 'dukí ĭmivé tā ngaá áyu yā, dōku 'bá 'dukí tā Múngú vé rī ngaá áyu? ²⁰ 'Bo 'bá tīnī, tā 'bá ní ndree 'bá mī sī, āzini 'bá ní yīj 'bá bī sī rī pi, 'bá ícókí tā ni ā ūlūngará kuú ku.”

²¹ 'Bá tā ĭj' 'bá rī pi ní útrézú Pétēro pi drīgé Yūwánī be đīj. Kōpi ndākí létī ĭ ní 'bá 'dī'bée ĭrīñázú ni tí. Kúru kōpi ní 'bá 'dī'bée pēzú mužú 'dīísí rá. 'Bá rī pi ārēvú céré ríkí Múngú rī íngú tā ĭ nga' 'bá 'dī'bée sī, ²² ā'diātāsīyā ágó ĭ ní ídrí tā be āyāzú āyāyā 'dīri adri ōgōrōvū rú aga ílī pūkú su rī rá.

'Bá Yēsū rī ě'yī' 'bá gí rī pi zīkí Múngú rī

²³ Kā mužú Pétēro pi oyuū Yūwánī be jó ĭ ní āngū ū'yīzú rī agá 'dāásí gí, kōpi ní 'dezú mužú tā atala atala rī pi drīgé rī pi ní 'yoó ĭ ní 'bá ambugu rī pi be rī ūlūzú 'bá urukō Yēsū rī ě'yī' 'bá gí rī pi ní. ²⁴ 'Bá Yēsū rī ě'yī' 'bá gí rī pi ká tā Pétēro pi ní ūlūú 'dīri yīj, kōpi úmúki ĭ trū Múngú rī zīj, kōpi kīnī, “Úpi Ūkpō 'Dīpa, 'í gbi

'bū pi vū be, yīj bālālā rī be, ngá ārēvú 'a ní gé rī pi be céré nī.

²⁵ Ōtú mí átá ūkpō Índrī Uleterē rī vé rī sī mívé ātī' 'bá 'bávé ě' 'bīpi Dāwūdī tī gé, mí kīnī,

“ 'Ngá sēēpi 'bá āngū rī pi agá rī pi ā 'a ní vezú rī ā'di?

Ngá sēēpi 'bá rī pi ní rizú tā azakaza vé ni pi ā tā ūtīzú rī ā'di?

²⁶ 'Bāgú vū drīgé rī pi útúki ĭ kú ūrē lēzú ě' dī 'dizú,

āzini 'bá āngū rú' 'bá rī pi úmúki ĭ trū,

lēkí ě' dī 'dīj Úpí Múngú be, āzini lēkí ě' dī 'dīj Māsīyā be.'

²⁷ “Ádarú 'bāgú Ēródē† pi Pónítīyō Pilátō be úmúki ĭ 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi be, āzini 'bá Īsērēlé vé adri'bée Yērúsālémā agá nōgō rī pi be, kōpi gākí mívé ātī' 'bá uleterē Yēsū mí ní ĭpēé Māsīyā rú rī sī. ²⁸ Kōpi 'okí tā rī sūj mí ní ūtīj mívé ūkpō sī, mí ěsī ní lēé ā 'okí rī tīnī. ²⁹ Úpí, 'í yī tā kōpi ní rizú útrézú 'bá drīgé 'dīri, 'í sē mívé ātī' 'bá rī pi ā ūlūkí tī mívé rī ūrī ākó. ³⁰ 'í sē 'bá ní ūkpō mívé ātī' 'bá uleterē Yēsū ā rú sī, 'bá ídríkí rí 'bá rī pi ānī, āzini 'bá 'okí rí tā āyāzú āyāyā ni pi tā ambugu ambugu ni pi be ānī.”

³¹ Kōpi ká Múngú rī zīj deē, vūdrī ni gé, vūrā kōpi ní ĭ úmúzu rī ní 'i ayazú dīngídīngí. Kúru Índrī Uleterē rī ní kōpi ásúzu céré, kōpi ní 'dózu tī Múngú vé rī ūlūzú ūrī ākó.

'Bá Yēsū rī ě'yī' 'bá gí rī pi ríkí ĭvé ngá ālēé ĭ āsámvú gé sī trū

³² 'Bá Yēsū rī ě'yī' 'bá gí rī pi ríkí adrii céré ěsī be ālu, āzini úmī be ālu. 'Bá āzi 'yoopi kīnī ngá ívé rī pi ívé ni ō' dūkūlēgūsī 'dīni 'dāāyo, kōpi ríkí ĭvé ngá rī pi ālēé

4:26 4:26 Sāwūmā 2:1-2 † 4:27 4:27 'Bāgú Ēródē: Ēródē 'dīri Ēródē Ānitīpā 'i, ĭri Ēródē Āmbúgú rī vé mvā. 'Í lā Mātāyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkā 3:1. Sā ĭ ní Yēsū rī tīzú rī gé, Ēródē Āmbúgú 'dīri rú āngū rī nī. 'Í lā Mātāyo 2:1-8; Lúkā 1:5. Vūdrī ni gé, 'bāgú āzi anigē rú ni Ēródē Āgīrīpā, ĭri Ēródē Āmbúgú rī vé mvā vé mvā. 'Í lā Ezj 12:1-13:1.

ĩ ásámvú gé sī céré trų. ³³ Yésũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi rikí tã Úpí Yésũ vé íngázú gőó idri rú rĩ vé tã ũlũú 'bá rĩ pi ní ũkpõ be. Múngú 'bã tãkiri ambúgú kôpi drĩgé céré. ³⁴ Kôpi ásámvú gé, ngá 'bá äzi ndéepi ni 'dãáyo, ä'diätãsiyã 'bá nyõõkú be, dõku jó be rĩ pi rikí ívé ngá uzijĩ, kôpi rikí mũfengã ni ijĩ, ³⁵ sée Yésũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi drĩgé, kôpi rikí awaa 'bá ngá lë'ba rĩ pi ní.

³⁶ Yösépã Lévĩgũ† ímúpi Sáyípürãsi gélésĩ Yésũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi ní zijĩ Bãrúnábã rĩ (rú Bãrúnábã 'diri vé ífifi 'bá riipi ési ímbápi ni), ³⁷ sē ívé nyõõkú jeé, ijĩ mũfengã ni sée Yésũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi drĩgé.

5

Ānānīyā pi vé tã ũkú ni Sāfirā be rĩ

¹ Ágó äzi rú ni Ānānīyā 'i, kôpi ũkú ni Sāfirā be sēki kpá ívé nyõõkú urukõ jeé rá. ² Ānānīyā 'du mũfengã rĩ ã urukõ zũúzũ, kôpi ũsũkĩ tã ni ũkú ni Sāfirā be trų, ĩri ní mũfengã rĩ vé ímbítã jizú sězú Yésũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi vúgá 'dãá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, mũfengã 'bá ní nyõõkú uzizú rĩ, ĩri céré 'dĩ.

³ Kúru Pétēró ní 'yozú kĩnĩ, "Ānānīyā, ngá sēepi Sātánã* ní fizú mí ési ágá, mí ní ũnjõ úlízú Índrí Uleterē rĩ endrētĩ gé, mí ní mũfengã nyõõkú uzizú rĩ ã urukõ zũzú rá rĩ ã'di? ⁴ Nyõõkú mí ní uzijĩ rĩ, ĩri mívé ni, mũfengã mí ní nyõõkú rĩ uzizú rĩ, ĩri mívé ni, adri 'dini kuyé? Ngá mí ní rizú tã rĩ 'ozú 'dini rĩ ã'di? Mí ũ'bã 'bã mĩ kuyé, mí ũ'bã Múngú ě mĩ."

⁵ Ānānīyā kã tã Pétēró ní 'yoó 'diri yijĩ, ĩri ní í'dézú vúgá, ĩri ní drázú. 'Bá céré tã 'i ngaapi 'diri yijĩ'ba rĩ pi, ũrĩ fũ kôpi ambamba. ⁶ Kúru kęřianji urukõ'bee ní ímúzú ävũ rĩ ímũlũzú bõngó sĩ, kôpi ní 'duzú muzú ämvé 'dãá, kôpi ní ävũ rĩ sızú.

⁷ Vúdrĩ ni kã vũũ caá sã na, ũkú ni Sāfirā ní ífizú jó ágá nõó, 'bo nĩ ámá kuyé 'yozú kĩnĩ ágó ni drã gi. ⁸ Pétēró ní ĩri zizú kĩnĩ, "Í lũ má ní, mũfengã ĩmi ní nyõõkú rĩ sězú jezú mí ágó ni Ānānīyā be rĩ, ĩri nyo adriipi 'dĩ?"

Ũkú rĩ ní 'yozú kĩnĩ, "Ě, mũfengã rĩ adriipi 'dĩ."

⁹ Pétēró ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "Ngá ĩmi ní tĩ ícizú Índrí Úpí vé rĩ ũ'bızú rĩ ã'di? 'Í ndre drĩ ká, 'bá mí ágó ni ri sĩ'ba rĩ pi ícákĩ pá tuú kuú kęřtilé gá 'dĩ, kôpi kpá mi 'du mu ämvé 'dãá."

¹⁰ Sã 'dãri gé, ũkú rĩ ní í'dézú Pétēró pá gá 'dĩgé, ĩri ní drázú. Kęřianji rĩ pi kã ífi jó ágá nõó, kôpi ísũkĩ ũkú rĩ drã gi, kôpi ní ĩrivé ävũ 'duzú muzú ämvé 'dãá, kôpi ní ävũ rĩ sızú ágó ni ã jélé gá 'dãá. ¹¹ 'Bá kãnisã vé rĩ pi kã tã 'diri yijĩ, ũrĩ fũ kôpi ambamba.

Yésũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi idríki 'bá drã be ni pi kárakarã

¹² Yésũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi 'okĩ tã äyãzú äyãyã ni pi, äzini tã ambugu ambugu ni pi kárakarã 'bá rĩ pi ásámvú gé. Ú'dú céré 'bá Yésũ ri ě'yĩ'ba gĩ rĩ pi ärevú céré rikí ĩ úmú trų Jõ'bilé Sõlõmõnã vé rĩ† gé 'dãá. ¹³ 'Bá rĩ pi ě íngúkĩ dõ Yésũ vé 'bá áyúáyũ rĩ pi íngungũ drããsiyã, 'bá urukõ Yésũ ri ě'yĩ'ba kuyé rĩ pi fikĩ 'bá Yésũ ri ě'yĩ'ba gĩ rĩ pi ásámvú gé kuyé. ¹⁴ 'Bo ägõ kárakarã, äzini

† **4:36** 4:36 Lévĩgũ: Atala İserélē rĩ pi vé rĩ ärevú céré, íbiki ífũu úyú Lévĩ vé rĩ ágá. * **5:3** 5:3 Sātánã: Sātánã rĩ ädrõko, ĩri ambúgú índri ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gã tã Múngú vé rĩ 'dugã ngagã sĩ, Múngú idró ĩri 'bũ gé 'dãási. 'Í lã 'dangárã 12:7-9. † **5:12** 5:12 Jõ'bilé Sõlõmõnã vé rĩ: Jõ'bilé Sõlõmõnã vé rĩ, ĩri Jõ Múngú vé rĩ ã bõró gá.

ükú kárakarä ë'yîkí Úpí ri rá, kôpi úmúki í fií 'bá Yësü ri ë'yî' 'bá gí rî pi äsámvú gé rá. ¹⁵ Yësü vé 'bá áyúäyü rî pi ní tá äyázú äyâyâ ni 'oó rî sî, sê 'bá rî pi ülíki ívé 'bá drâ be rî pi á'ya sî äzini pórósî sî, ijî ímú ü'bää létî mîlé gá sî, Pétëró kãdô agaá muzú, írívë índríkíndrî vé ükpô ë ímvú rí 'bá drâ be rî pi, kôpivé drâ ä dë ri kôpi rü' 'bá gá sî rá. ¹⁶ 'Bá bîtríká íbíkí ímú kûrú Yërúsälémâ gârâ gá rî pi agásî, kôpi ijîkí ívé 'bá drâ be rî pi, äzini índrí ünjí be rî pi, ídríkí kôpi céré rá.

Oçûki Yësü vé 'bá áyúäyü rî pi

¹⁷ Átálágú ämbúgú rî, ívé ügalaku adri' 'bá Sãdókê rî pi be, Yësü vé 'bá áyúäyü rî pi vé tá 'de kôpi ë ësî agá ünjí. ¹⁸ Kôpi ní Yësü vé 'bá áyúäyü 'dî'bée ruzú ú'bézú jó í ní rizú ängü ü'yîzú rî agá. ¹⁹ 'Bo íninjá 'dâri sî, mälâyikã† Úpí vé rî ní kêtî jó í ní rizú ängü ü'yîzú rî pi üzîzú, írî ní Yësü vé 'bá áyúäyü 'dî'bée íjîzú ífüzú ämvé. Mälâyikã rî ní 'yozú kôpi ní kînî, ²⁰ "Ími mukí Jó Múngú vé rî ä bóró gá 'dää, ími ülüki ídri ú'dí í ní Yësü ri ë'yîzú rî vé tá 'bá rî pi ní céré." ²¹ Kôpi yîkí tá mälâyikã rî ní 'yoó rî rá. Ängü rî kã ówú, kôpi ní muzú 'bá rî pi ímbázú Jó Múngú vé rî ä bóró gá 'dää.

Átálágú ämbúgú rî kã ícá ívé ügalaku rî pi be, kôpi ní ívé 'bá tá lî' 'bá rî pi zízú 'bá ambugu Ísërelê vé rî pi be ímúzú vürâ älu gé, kôpi ní 'bá rî pi pëzú muzú jó ängü ü'yîzú rî agá 'dää, kôpi ä mukí rî Yësü vé 'bá áyúäyü rî pi ijî ímú ämvé nõó. ²² 'Bo ügalaku rî pi 'bá Múngú vé jó ütë' 'bá rî pi be kã muú caá jó ängü ü'yîzú rî agá 'dää, kôpi ísúkí Yësü vé 'bá áyúäyü rî pi kuyé. Kôpi ngakí í újá

ímú tá 'dîri ülü átálágú ämbúgú Yãhüdü rî pi vé rî ní kînî, ²³ "Bá cakí ísú jó ängü ü'yîzú rî ícíkí tî ni cí. 'Bá rî' 'bá ängü ütë' 'bá rî pi tukí pá kuú kêtîlê gá, 'bo 'bá kã kêtî jó ängü ü'yîzú rî vé rî zîj, 'bá ísúkí 'bá 'dã'bée jó agá 'dää kuyé." ²⁴ Ügalaku ämbúgú riipi Jó Múngú vé rî ütëepi rî, äzini atala atala rî pi drîgé rî pi kã tá 'dîri yîj, kôpi ë drî ábá céré céré, kôpi rikí üsüú kînî, tá 'dîri vé üdü ri ímú adri ngóni.

²⁵ Kúru ágó äzi ní ícázú ímúzú ülüzú kôpi ní kînî, "Ägô ájée ími ní uruú ú'bé jó ängü ü'yîzú rî agá 'dã'bée, kôpi nóni rî 'bá rî pi ímbá Jó Múngú vé rî ä bóró gá 'dää'dã." ²⁶ Ügalaku ämbúgú Múngú vé jó ütëepi rî ní ngazú muzú ívé 'bá rî' 'bá Jó Múngú vé rî ütë' 'bá rî pi be Yësü vé 'bá áyúäyü rî pi uruzú íjîzú. 'Bo kôpi urukí 'bá 'dî'bée ükpô sî kuyé, ä'diätäsîyã kôpi 'okí ürî sî 'bá rî pi ä úvíkí í írã sî ku.

²⁷ Kôpi kã Yësü vé 'bá áyúäyü 'dî'bée íjî pá tuú 'bá tá lî' 'bá rî pi ëndrëti gé, átálágú ämbúgú rî ní 'yozú kôpi ní ²⁸ kînî, "Bá 'yokí nyo ándúru ími ní, ími ímbákí 'bá rî pi Yësü ä rü sî ku 'dîni kuyé? Ími ndrekí drî kã, ími ímbákí nóni 'bá rî pi Yërúsälémâ agásî céré Yësü vé tá sî. Ími nóni rî írívë drãngará ä tá ngo 'bá drîgé."

²⁹ 'Bo Pétëró pi Yësü vé 'bá áyúäyü rî pi be, kôpi ní újázú kînî, "Bá tá Múngú ní 'yoó' 'bá ní rî 'dû nga áyu. 'Bá 'dükí tá 'bá áda ní lüü 'bá ní rî ngaá áyu ku. ³⁰ Múngú 'bá é'bîpîjî vé rî inga Yësü ími ní ipaá pëtî alambaku sígé 'dîri gôó ídri rú rá. ³¹ Múngú sê írî ní ämbügü, 'bã írî úrí ívé drî ëndëpî gé Úpí rú, äzini 'Bá 'bã Paápi ní rú. Múngú 'o tá 'dîri 'dîni, ä'diätäsîyã lê 'bá Ísërelê vé

† 5:19 5:19 Mälâyikã: Mälâyikã rî pi índrí, kôpi ri adri Múngú be 'bü gé 'dälé, kôpi rü' 'bá ákó. Múngú ri sã äzi sî kôpi ípê ímú vü drîgé nõó ü'dükó múké ívé rî ülü 'bá rî pi ní.

rī pi ā újaki ɛsı, 'i trū rı kōpi ivé ũnjikānyā agāsı bēnı. ³² 'Bá ndrekı tā 'dı'béé 'bā mı sı rá, Š āzini İndrı Uletere Múngú ní ipéé 'bá ivé tā 'du' 'bá nga' 'bá rı pi ní rı ndre kpá tā 'dıri 'ı mı sı rá.”

³³ 'Bá ambugu rı pi kâ tā 'dıri yıı 'dını, kōpi ā 'a ve ũnjı ũnjı, kōpi lēki Yésü vé 'bá áyúâyü 'dı'béé ú'dı drāá 'dı'sı rá. ³⁴ 'Bo Fārú'sıgú* āzi rú ni Gāmāliyélē 'ı, ıri 'bá tāmıbí ímbápi ni, 'bá rı pi cére ĩnjıki ıri ĩnjınjı, ıri ní pá tuzú 'bá tā lı' 'bá rı pi endreıı gé, ıri ní 'yozú kını, ā jıki āgō 'dı'béé fūü āmvé sâıá be mādā. ³⁵ İri ní 'yozú kōpi ní kını, “İmi 'bá İserélē vé 'dı'béé, lē İmi ũsüki tā İmi ní lēé 'oó āgō 'dı'béé rı' 'bá gá rı pi múké múké. ³⁶ Ötų Tęwüđā ifü 'yo kını, 'ı 'bá āmbúgú, 'bá müđürülü su úmúki ĩ ıri vúgá. 'Bo 'dıki ıri drāá rá, ıréki İrivé 'bá ĩ úmú' 'bá ıri be rı pi kpélékpélé, İrivé tā gō ıcá ngá kána. ³⁷ İri ā vüđrı gé, Yüđā Gālıláyāgú rı ní kpá ifüzü lóki āzi 'bá lāzú ni gé, 'bá kárakará müki vü ni gé sı, 'bo 'dıki ıri drāá rá, ıréki İrivé 'bá ıri āpámvü ũbı' 'bá rı pi kpélékpélé.

³⁸ “Á 'yo İmi ní, İmi kukı 'bá 'dı'béé. Dō tā 'bá 'dı'béé ní rıı 'oó 'dıri ıngá yıki 'bá áda vé ni vúgá, tā 'dıri gō ıcá ngá kána. ³⁹ 'Bo dō tā 'dıri ıngá Múngú vúgálésıla, İmi ıcókı āgō 'dı'béé ugaá bā ku. İmi ndrekı dō múké ku, tā İmi ní rıı 'oó 'dıri, İmi ri ũmbā fü Múngú be.”

⁴⁰ 'Bá ambugu tā āsámvü áma' 'bá rı pi ā'yıki İrivé tā rá. Kōpi ní Yésü vé 'bá áyúâyü rı pi zızú ímúzú, kōpi sēki 'bá áyúâyü 'dı'béé gbāá ũnjı ũnjı, 'bá ambugu 'dı'béé átakı kōpi ní ũkpó ũkpó

kını, lē kōpi ā gōki Yésü ā rı zıı đıı ku, ĩ ní kōpi öyüzü müzü.

⁴¹ Yésü vé 'bá áyúâyü rı pi ní füzü vürā 'bá rı pi ní tá lızü rı agāsı āmvé, kōpi rikı ũnjı müzü, ā'diātāsıyā Múngú 'du kōpivé tā 'bāā āmbúgú, ā'yı kōpi sēé İzāngā nyaá Yésü vé tā sı. ⁴² Ü'dü cére kōpi rikı 'bá rı pi ímbá Jó Múngú vé rı ā bóró gá, āzini 'bá rı pi vé 'bēıı āsámvü gé sı, kōpi rikı ü'dükö múké rı ũlüü müzü āndēngará ākó kını, “Māsıyā İmi ní rıı ndāá rı, ıri Yésü Kúrısıtō 'ı.”

6

Ūpēki āgō ęzıřı 'bá kānsā vé rı pi ę İzā koo

¹ Lóki 'dāri gé, 'bá Yésü ā pámvü ũbı' 'bá rı pi vé kālāfe ri vaá müzü drıgélé. 'Bá átá'béé Gıřıki tı sı rı pi rikı unuú 'bá átá'béé Ēberé tı sı rı pi vé tá sı kını, ü'dü ālu ālu kádō rıı ānyāngā awaá, sēki ānyāngā rı öwuzı átá'béé Gıřıki tı sı rı pi ní ku. ² Kuru Yésü vé 'bá áyúâyü müđrı đrı ni ıřı rı pi ní 'bá Yésü ā pámvü ũbı' 'bá rı pi úmúzú vürā ālu gé, kōpi ní 'yozú kını, “Adri múké ku 'bá ní Múngú vé ü'dükö múké rı vé ũlüngará kuzú, 'bá ní rizü ānyāngā awazú áyu. ³ Má ęđrıpiı má ömvüpiı, lē İmi ũpēki 'bá ęzıřı İmi āsámvü gé 'dıgē ĩ ní ĩnjıı ĩnjı, ępi' 'bá Múngú vé İndrı Uletere rı sı gı, adri' 'bá úmı be ni pi, 'bā kōpi 'bā ri ęzı 'dıri nga, ⁴ 'bā 'bāki rı ęsı rizü Múngú ri zızú, āzini tı Múngú vé rı ũlüzü.”

⁵ Tā Yésü vé 'bá áyúâyü 'dı'béé ní 'yoó 'dıri sē 'bá ĩ úmú' 'bá rı pi ní cére āyıkō. Kōpi ní Sētēfanō ę'yıngará be āmbúgú, ępiı İndrı Uletere rı sı rı İpézú, āzini

Š 5:32 5:32 'Bá ndrekı tā 'dı'béé 'bá mıřı sı: Yésü vé 'bá áyúâyü rı pi ndrekı Yésü vé drāngará, āzini İrivé ıngāngará gōo ıdri rú drāngará gálésı rı, āzini İrivé ngangará müzü 'bı gé rı rá.

* 5:34 5:34 Fārú'sı: Fārú'sı rı pi ngúlümü Yāhüđı rı pi vé tāmıbí Mósē vé rı rı' 'bá tıı rı pi. Kōpi 'duki ındrı rı pi vé tá, āzini mālāyıkā rı pi vé tá 'bāā tā āmbúgú rú, kōpi ę'yıki rá 'yozú kını, 'bá ũđrā' 'bá gı rı pi gō ıngá ıdri rú rá. 'ı lā ęzı 23:8.

kôpi îpêkî Pîlîpû ri, Pörökörö ri, Nîkônörâ ri, Tîmônî ri, Pürümênâ ri, âzini Nîkôlâ îngapi Ânîtiyókâ gâ, 'i újâpi Yâhûdî rú ri. ⁶ Kôpi ní 'bá í ní ùpêé 'dî'bée jîzú i'dazú Yêsû vé 'bá áyúáyû rî pi endreṭi gé. Yêsû vé 'bá áyúáyû rî pi ní Múngú ri zîzú kôpi ní, kôpi ní drî ṭîzú 'bá í ní ùpêé 'dî'bée drîgé.

⁷ Kúru ṭi Múngú vé rî ní ayîzú muzú āngû rî pi agásî. 'Bá Yêsû ri ê'yî' 'bá gî Yērúsâlémâ gâ 'dâlê rî pi vé kâlâfe gô vaá muzú drîgélê, atala kárakarâ gôkî riî êṣî 'bââ Úpi Yêsû drîgé.

Sētēfānō vé rungará

⁸ Sētēfānō épîpi êṣî múké Múngú vé rî sî, adriipi ũkpō Múngú vé rî be rî, 'o tâ ambugu ambugu ni pi, âzini tâ āyāzú āyāyâ ni pi kárakarâ 'bá rî pi āsámvú gé. ⁹ Ū'dú ālu, Yâhûdî adri' 'bá Jó Múngú ri Zîzú* í ní zîj, Túgêrî Drîwâlâ İṣû' 'bá gî rî pi vé rî agâ rî pi i'dókî āgátâ gââ Sētēfānō be, kôpi íbîkî ímú Kúrénê gélésî, urukō ni pi ímúkî Ālêkîzāndāriyâ gélésî, urukō ni pi ímúkî āngû Kîlîkiyâ vé rî gélésî, urukō'bée ímúkî āngû Êzîyâ vé rî gélésî. ¹⁰ 'Bá 'dî'bée āsámvú gé 'dîgé, 'bá âzi úmî be sū Sētēfānō vé rî ṭîjî 'dâáyo, â'diātāsîyâ Índrî Uletere rî sê îri ní úmî tâ nîzú ambamba.

¹¹ Kúru kôpi ní rizú 'bá urukō'bée îcîcîkîzú kîri kîri kînî, "Îmi 'yokî, "Bá yîkî Sētēfānō ri tâimbî Mósê vé rî ideé, âzini ri Múngú ri ideé."

¹² Kôpivé átángâ 'dîri sê 'bá bîṭrîká rî pi, 'bá ambugu rî pi, âzini 'bá tâimbî ímbá' 'bá rî pi â 'a vekî rá. Kôpi ní Sētēfānō ri ruzú jîzú muzú 'bá tâ lî' 'bá rî pi endreṭi gé. ¹³ 'Bá urukō rikî ũnjō úlî Sētēfānō drîgé kînî, "Ágô 'dîri

ri átá muzú ũnjî Jó Múngú vé uletere rî â tâ sî, âzini tâimbî Mósê vé rî â tâ sî. ¹⁴ 'Bá yîkî ágô 'dîri kînî, 'Yêsû Nāzērétāgú ri ímú Jó Múngú vé 'dîri nō iza 'dîsî rá, âzini îri ímú mērê Mósê vé í ní sêé 'bá ní 'dîri újâ 'dîsî rá.' "

¹⁵ 'Bá úrî' 'bá tâ lî' 'bá rî pi ārêvú cére 'bâkî mî rizú Sētēfānō ri ndrezú, kôpi ndrekî îrivé endreṭi índré sū mālâyîká vé rî ṭîjî.

7

Sētēfānō átá ívé tâ 'bá tâ lî' 'bá rî pi endreṭi gé

¹ Átálágú āmbúgú rî ní Sētēfānō ri zîzú kînî, "Tâ í ní mî tōzú 'dî'bée, îri nyo tâ áda?"

² Sētēfānō ní újâzú kôpi ní kînî, "Mâ êdripiî, âzini mâ êtêpiî, îmi yîkî drî ma kâ. 'Bávê Múngú đîngará be pōwŭpōwŭ rî i'da 'i ándúru 'bá é' 'bîpi Ābūrámâ ní rá, íṣû îri ri adri Mēsōpōtāmîyâ gâ 'dâlê, gô 'deé muṭ Hārānâ gâ 'dâlê ndō. ³ Múngú 'yo îri ní kînî, "Í ku āngû îmivé rî, 'í ku maríté mívê rî pi, 'í mu adrii āngû má ní úmvúlésî lēê lūu mí ní rî gé."

⁴ "Kúru Ābūrámâ ní āngû 'bá Kālédéyâ vé rî pi ní adrizú rî kuzú, îri ní muzú adrizú Hārānâ gâ. Êtêpiî kâ drāá gî, Múngú ní îri íjîzú adrizú āngû îmi ní adrizú nōri agâ. ⁵ Múngú sê āngû rî vé wōŭkō kînikiniyâ ni Ābūrámâ ní kuyé. Lókî 'dâri gé, Ābūrámâ â adri dō mvâ ákô drāáāsîyâ, Múngú sō ũyō kînî, āngû 'dîri ímú adri Ābūrámâ vé ni, âzini îrivé úyú rî pi vé ni. ⁶ Múngú ní 'yozú Ābūrámâ ní kînî, "Úyú mívê rî pi úmvúlésî mu adri jākâ rú āngû âzi gé, kôpi adri túgêrî rú, î kôpi ōcŭ ca ílî mŭdŭrŭlŭ su." ⁷ Múngú ní kpá gōzú 'yozú kînî, "Bo ma

* 6:9 6:9 Jó Múngú ri Zîzú rî: Yâhûdî rî pi vé Jó Múngú ri Zîzú rî pi kárakarâ kŭrŭ rî pi agásî āndîāndî, kôpi ri í úmú Búkú Múngú vé rî lâ, âzini kôpi ri Múngú ri ĩnjî Ū'dú Sábátâ vé rî gé.

ímú 'bá āngū rī agá kōpi 'bā'béé
 ēzī nga'ba tūgērī rú rī pi īrīnā
 rá. Vúdrī ni gé, kōpi úmvúlésī īfū
 āngū 'dāri agāsī, kōpi ímú ma īnī
 vūrā nōri gé.' ⁸ Múngú ní 'yozú
 Ābūrámā ní kīnī, 'Anji āgō 'bētī
 ālu ālu āsámvú gé rī pi, ā úlīkī
 kōpi ā ágélé ē tī rá, ā lū rī 'yozú
 kīnī ūndī má ní ruý mí be rī, 'í 'du
 tā ni ngáá rá.' Kā Īsákā ri tīi, vúdrī
 ni kā adrii caá ú'dú ārō, Ābūrámā
 ní ágélé ni ē tī lizú.* Vúdrī ni gé,
 Īsákā ní Yōkóbū ri tizú, Yōkóbū tī
 anji mūdri drī ni īrī, īrivé anji rī
 pi ízúkī caá súrú mūdri drī ni īrī,
 súrú kōpivé rī pi zīkī Īsērélē.

⁹ "Yōsépā ā tā 'de ívé édrīpīi
 anji Yōkóbū† vé rī pi ē ésí agá
 ūnjī, kōpi sēkī īri jeé jīi Ējēpétō
 gá tūgērī rú, 'bo Múngú ūtē īri
 rá. ¹⁰ Múngú pa Yōsépā ri tā ūkpó
 ūkpó īri ísú'ba rī pi agāsī rá. Sē
 īri ní úmī, ānī sē 'bāgú rī 'du
 īrivé tā 'bāá múké, 'bāgú rī 'bā
 Yōsépā ri adrii ūgalaku āmbúgú
 āngū Ējēpétō vé rī agá, āzini 'bā
 īri āmbúgú rīi ívé ngá kánī agá rī
 pi ā tā mbaá.

¹¹ "Kúru ēbīrī ní 'dezú āngū
 Ējēpétō vé rī agá, āzini Kānānā
 vé rī agá ūnjī ūnjī, sē 'bā
 rī pi nyakī īzāngā ambamba,
 'bā é'bīpīi ndākī ngá nyanya tí.
¹² Yōkóbū kā yīi kīnī ānyāngā
 Ējēpétō gá 'dālē anigé, īri ní 'bā
 é'bīpīi pēzú mužú ānyāngā jezú
 'dālē, 'dīri vú ālu īri ní kōpi pēzú
 rī. ¹³ Kōpi kā gōo mužú ānyāngā
 rī āzi jeé Ējēpétō gá 'dālē vú īrī
 ní gé, Yōsépā ní 'i 'dazú kōpi ní,
 'bāgú rī ní kúru nīzú ámázú 'yozú
 kīnī, 'bā rī Yōsépā édrīpīi pi. ¹⁴ Tā
 'dīri ā vúdrī gé, Yōsépā ní tī pēzú 'í

étēpi Yōkóbū ní, āzini ívé māríté
 rī pi ní, kōpi ē ímúkī Ējēpétō gá
 nōo, kōpivé kālāfe ca céré pūkú
 ézīrī drī ni tōwú. ¹⁵ Kúru Yōkóbū
 ní 'dezú mužú Ējēpétō gá 'dāá,
 drā 'dālē, 'bávé é'bīpīi ūdrākī kpá
 'dālē. ¹⁶ Jīkī kōpivé āvú mužú sīi
 Sēkémē gá, 'bū Ābūrámā ní jeé
 Āmōrā ęnjīpīi drīgē rī agá.

¹⁷ "Sā Múngú ní lēzú ūyō 'í ní
 sōo Ābūrámā ní rī vé tā 'duzú
 ngazú rī kā 'bāá ícá īnyīnā gí, 'bā
 'bávé āngū Ējēpétō vé rī agá rī pi
 vé kālāfe gō izú kárakarā. ¹⁸ Kúru
 'bāgú āzi Yōsépā vé tā nīipi kuyé
 ni ní gōzú adrizú 'bāgú rú 'bā
 Ējēpétō vé rī pi drīgē. ¹⁹ 'Bāgú
 'dīri ri 'bā é'bīpīi ē mī ū'bāá, āzini
 ri kōpi 'oó ūnjī, sē kōpi ní tāimbī
 kīnī, kōpi ā ú'békī ívé anji ī ní
 tīi ūdéná rú rī pi ásé agá, kōpi ā
 ūdrākī ri 'dīisī rá.

²⁰ "Tīkī Mósē ri lókī 'dāri gé,
 īri ūnyī be ambamba. Ētēpi pi
 éndrēpi be mbakī īri ā tā caá
 mbāá na ívé jó agá 'dāá. ²¹ Kōpi
 kā Mósē ri jīi 'bāá ásé agá 'dāá,
 'bāgú rī vé mvá ūkúná rī ní īri
 'duzú mužú úcézú mvá ívé ni rú.
²² Īmbakī Mósē ri Ējēpétō gá 'dālē,
 nī tā múké múké, īri átángá átá
 ūkpō be, āzini īri tā 'o ūkpō be.

²³ "Mósē vé ílī kā caá pūkú
 sū, īri ní ngazú mužú 'í é'dīpāa
 Īsērélē rī pi ndrezú. ²⁴ Mósē ca
 mužú ísú Ējēpétōgú āzi ri ívé 'bā
 āzi 'o ūnjī, īri ní ágó rī ípázú, īri
 ní Ējēpétōgú rī 'dizú drázú 'dīisī
 rá. ²⁵ Mósē ūsú déna ívé 'bā rī pi
 ícá nī ámá 'yozú kīnī Múngú ĩpē 'i
 ímú kōpi paá nī 'dīnī rá, 'bo kōpi
 nīkī ámá kuyé.

7:7 7:7 Í'dóngará 15:13-14 * 7:8 7:8 Ágélé ni ē tī lizú: Múngú lū Ābūrámā ní kīnī, anji
 āgō Ābūrámā vé rī pi adrii dō caá ú'dú ārō gí, lē ā úlīkī kōpi ā ágélé ē tī rá, lūzú kīnī, kōpi
 anji Múngú vé ni. 'Í lā Í'dóngará 17:9-14. † 7:9 Yōsépā: Yōsépā ri Yōkóbū vé mvá īri
 ní lēlé rī, édrīpīi sēkī īri jeé tūgērī rú āngū Ējēpétō vé rī gé. Múngú sē īri ícá āmbúgú, ko
 ívé 'bā rī pi ē ízā mužú adrii āngū Ējēpétō vé rī agá nī. Sā 'dāri gé, ēbīrī 'de caá ílī ézīrī. 'Í lā
 Í'dóngará 30-50. 7:16 7:16 Í'dóngará 33:19

26 “Kā muꞑ adrií drũ 'dini, Mósê ca muꞑ ísú Īsêrelê ĭrĩ ni pi ri ĭ fũ. Ū'bí kōdō kōpi ē ēsí 'yoó kīnī, Āgō 'dĩ'béé, ĩmi édrĩpi, ngá ĩmi ní ĩmi 'ozú ũnjĩ 'dini rĩ ā'di?”

27 “Bo ágó ũmbā í'dópi rĩ ní Mósê ri zezú, ĩri ní 'yozú kīnī, Ā'di 'bā mi 'bā āmbúgú rú rií tā lĩ 'bá drĩgé nĩ? 28 'Í lē ma 'dĩ sũ mí ní ájée Ējêpétōgú rĩ 'dĩ drāá rĩ tĩnĩ?” 29 Mósê ká tā 'dĩri yĩ, koro nga ápá muꞑ adrií āngũ Mĩdĩyānā vé rĩ gé jākāgú rú. 'Dālē tĩ anjĩ āgō ĭrĩ.

30 “Mósê ká adrií Mĩdĩyānā gá 'dālē caá íli pũkũ sũ, mālāyíkā ní 'i i'dazú Mósê ní ācĩ dīpi peṭi amuꞑpi kũmvũ ni agá, āngũ ā'wí cinyáfā rú rĩ agá 'dāá, peṭi ācĩ ní dīzú 'dĩri ĩnyĩná ĭrā Sīnáyĩ vé rĩ ā gārā gá. 31 Mósê ká ndreé ācĩ dīpi rĩ zā peṭi rĩ veé kuyé, sē ĩri ní āyāngárā. Mósê útrú 'i ĩnyĩná muꞑ ācĩ riipi dīpi rĩ ndreé. ĩri ní Úpí vé ú'dúkó yizú kīnī, 32 ‘Ma Múngú mí é'bípĩ vé rĩ, Múngú Ābūrāmā vé rĩ, Īsākā vé rĩ, āzini Yōkóbũ vé rĩ.’ Mósê ā rú' 'bá yā kpĩrkpĩrĩ, ũrĩ fũ ĩri ambamba, gō mĩ 'bāā ācĩ rĩ ndrezú kuyé.

33 “Úpí Múngú ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Í nje mívé ngá pá gá† mí pá gá sī rá, ā'diātāsīyā vūrā mí ní pá tuzú 'dĩri, ĩri vūrā uletere ni. 34 Á ndre ĭzāngā 'bá mávé rĩ pi ní nyaá Ējêpétō gá 'dālē rĩ gí. Á yĩ kōpivé ngongárā gí, má ímũ kōpi pangárā gá. Á lē nóni mi pēé gōó vulé Ējêpétō gá 'dāá.’

35 “Mósê 'dĩri ándúrú 'bá ĩrivé rĩ pi ní ĩri gāá sī, kōpi ní 'yoó, Ā'di 'bā mi āmbúgú rú rií tā lĩ 'bá drĩgé nĩ rĩ 'i?” Múngú pē ĩri muꞑ adrií kōpi drĩgé āmbúgú rú, āzini ívé 'bá rĩ pi paá, Múngú

pē mālāyíkā muꞑ átá Mósê be peṭi amuꞑpi kũmvũ rĩ agá 'daá. 36 Mósê 'o tā āyāzú āyāyā ni pi kárakarā Ējêpétō agá 'dāá. Íli pũkũ sũ 'dĩri agá, Mósê ĭjĩ 'bá rĩ pi ĩfũú āngũ ā'wí cinyáfā rú rĩ agásĩ, ko kōpi ē drĩ zozú muꞑú Yĩ Tafu lka rĩ agásĩ.

37 “Mósê 'yo 'bá Īsêrelê vé rĩ pi ní kīnī, ‘Múngú ri úmvúlēsĩ ímũ ĩmi ní nēbĩ ĩpē ĩmivé 'bá rĩ pi āsámvú gé sũ má tĩnĩ.’ 38 Mósê ri adrií 'bá é'bípĩĩ āsámvú gé āngũ ā'wí cinyáfā rú rĩ agá 'dāá, mālāyíkā rĩ átá ĩri ní ĩrā Sīnáyĩ drĩgé 'dāá. Ūlũkĩ ĩri ní ú'dúkó ídri vé rĩ 'dālē, ā ũlũ rĩ 'bá ní.

39 “Bo 'bá é'bípĩĩ gākĩ Mósê ē tĩ yĩgá sī. Kōpi gākĩ ĩri sī, kōpi lēkĩ kōdō ĭújá gōó Ējêpétō gá 'dāá vulé. 40 Kōpi ní 'yozú Ārónā ní kīnī, ‘Mí údé 'bá ní ngá múngú rú, ā ko rĩ 'bā drĩ muꞑú, Mósê íkó 'bā drĩ ĩfũzú Ējêpétō agásĩ nĩ, 'bo 'bá nĩkĩ kuyé dō ā'di 'o ĩri nĩ.’ 41 Kōpi ní ngá údézú múngú rú sũ tĩ mvānā tĩnĩ, kōpi ĭjĩkĩ ngá ĭ ní rĩ zāá rōbõnõ rú rĩ sēé ĩri ní, kōpi ní ũmũ 'bāzú āmbúgú ngá ĭ ní údé múngú rú 'dĩri ĩnjĩzú. 42 Múngú gā kōpi sī, adi kōpi rií lĩnyā 'bũ gé rĩ pi ĩnjĩĩ, mbāá rĩ ĩnjĩĩ, āzini ũtũ rĩ ĩnjĩĩ ívé múngú rú. Tā 'dĩri nga 'i fũú tĩ ni gé gí sũ nēbĩ rĩ pi ní sĩ bũkũ agá rĩ tĩnĩ kīnī,

“ ‘Ĭmi úyú Īsêrelê vé 'dĩ'béé,
 íli pũkũ sũ ĩmi ní adrizú āngũ
 ā'wí cinyáfā rú rĩ agá 'dālē
 rĩ gé,
 ĩmi zākĩ nyo má ní rōbõnõ rá?

43 Ĭmi ri ngá ĩmi ní údé múngú rú ĩ ní zĩ Mólékĩ ri 'dũ muꞑú ĩndĩ, āzini gākũ rĩ 'dũ muꞑú ĩndĩ,

7:28 7:28 Wũngárā 2:14 7:31 7:31 Wũngárā 3:1-10 7:32 7:32 Wũngárā 3:6 † 7:33 7:33 'Í nje mívé ngá pá gá: Tā 'dĩri vé ífifi lũ ĩnjĩngárā. 7:34 7:34 Wũngárā 3:5-10 7:35 7:35 Wũngárā 2:14 7:37 7:37 Dètõrõnõmê 18:15 7:40 7:40 Wũngárā 32:1-8

āzini ĩmi ri ngá ĩmi ní údé
múngú rú sũ línýā t̃ñj̃ ĩ ní
z̃ij̃ Rēfánā r̃i 'd̃u muzú ĩndī,
āzini ĩmi ri ngá ĩmi ní údé
Múngú rú r̃i pi ĩnj̃j̃.

Kúru ma ĩmi p̃e m̃u adri rámbá
rú Bābēlónā[§] vé w̃ōók̃ō
'dāás̃ila r̃i gé.'

⁴⁴ “Bá é'b̃ip̃ij̃ rikí gākū ĩ ní
t̃áimb̃j̃ Múngú vé r̃i 'b̃ázú 'a ní gé
r̃i* 'd̃ũỹ muzú āngū ā'wí c̃ínyáfā
rú r̃i agá 'dāá. K̃ōpi s̃ik̃i gākū r̃i sũ
Múngú ní tā ni ez̃ij̃ Mósē ní r̃i t̃ñj̃.

⁴⁵ Lókí Yósūwā[†] ní ē'd̃j̃ 'd̃izú 'bá
adri 'bá āngū Kānānā vé r̃i agá r̃i
pi be r̃i gé, Múngú dro 'bá 'd̃i'bée
āngū Kānānā vé r̃i agás̃i rá. 'Bá
Īsērélē vé r̃i pi 'd̃uk̃i gākū Múngú
vé r̃i j̃ij̃ muzú ĩndī, s̃ē k̃ōpi ndēk̃i
'bá āngū 'dāri agá r̃i pi āñí rá, k̃ōpi
ér̃ik̃i āngū 'dāri 'd̃ũỹ ĩ ní. Gākū
Múngú vé r̃i ri adrii āngū Īsērélē
vé r̃i agá 'dāá, c̃imgbá cazú lókí
'bāgú Dāwúđj̃ vé r̃i gé. ⁴⁶ Múngú
ri āỹik̃ō s̃i Dāwúđj̃ s̃i, ĩri ní Múngú
ri z̃izú k̃iñi, 'í lē Jó s̃ij̃ Múngú
Yōkóbū vé r̃i ní. ⁴⁷ 'Bo Sōlōmónā
s̃ij̃ Jó Múngú vé r̃i ñi.

⁴⁸ “Múngú āmbúgú 'bá dr̃igé
céré r̃i adri jó 'bá áda ní s̃ij̃ r̃i
agá ku, sũ ñēb̃j̃ r̃i ní 'yoó r̃i t̃ñj̃.
Múngú k̃iñi,

⁴⁹ “'Bū ri vūrā má ní úrízú ni,
vū ri vūrā má ní pá 'bázú ni.

Úpí ní z̃izú k̃iñi,

§ 7:43 7:43 Bābēlónā: Lókí Núwā vé r̃i ā ṽudr̃j̃ gé, 'bá r̃i pi s̃ik̃i lágárāka Bābēlā gá, ṽudr̃j̃
ní gé, 'bá r̃i pi gōk̃i vūrā r̃i z̃ij̃ Bābēlónā. Íl̃i kárakarā ā ṽudr̃j̃ gé, 'bāgú Nēbākānēzā j̃ij̃ 'bá
Īsērélē vé r̃i pi ā ur̃uk̃ō mũỹ āngū Bābēlónā vé r̃i gé, iza Yēr̃us̃alēmā ri íl̃i m̃ud̃j̃r̃il̃i t̃ōw̃j̃
p̃ūk̃i éz̃ir̃j̃ (570) gé, ĩs̃u āk̃udē t̃ik̃i dr̃i Yēsū ri kuyé. 'Í lā 'í d̃óngárā 11; 2 'Bāgú 24-25; Dānyélē
1:1-7. **7:43** 7:43 Āmōsā 5:25 * **7:44** 7:44 Gākū ĩ ní t̃áimb̃j̃ Múngú vé r̃i 'bázú 'a ní gé r̃i:
Múngú ez̃ij̃ Mósē ní k̃iñi, Mósē ā s̃ij̃ Gākū āngū ā'wí c̃ínyáfā rú r̃i agá 'dāá, ā 'bāk̃i r̃i t̃áimb̃j̃
Múngú vé r̃i 'a ní gé 'dāá, 'bá r̃i pi ā rik̃i u'd̃ũỹ muzú vūrā r̃i pi gé s̃i. Sōlōmónā s̃ij̃ Jó Múngú
vé r̃i Yēr̃us̃alēmā gá 'dāá, ícók̃i u'd̃ũỹ ku. Atala r̃i pi ri r̃ōb̃ōj̃ō zā Múngú ní vūrā ĩr̃j̃ 'd̃i'bée
agás̃i. 'Í lā Ēbērē 8:5. † **7:45** 7:45 Yósūwā: Mósē k̃ā dr̃āá gí, Múngú ĩp̃ē Yósūwā r̃i 'bá r̃i pi ē
dr̃j̃ koó muzú āngū Kānānā vé r̃i gé. 'Í lā W̃ūngárā 17-24; Yósūwā 1-24. **7:50** 7:50 Ísáyā 66:2
‡ **7:52** 7:52 'Bá tā be pĩr̃j̃ r̃i: 'Bá tā be pĩr̃j̃ r̃i Yēsū 'i. **§ 7:53** 7:53 Mālāyikā r̃i pi: Mālāyikā r̃i
pi ĩndr̃i, k̃ōpi ri adri Múngú be 'b̃ū gé 'dālē, k̃ōpi r̃i 'bá āk̃ō. Múngú ri s̃ā āzi s̃i k̃ōpi ĩp̃ē ĩm̃ỹ
vū dr̃igé ñōó ũ'd̃uk̃ō múké ívé r̃i ũl̃i 'bá r̃i pi ní. * **7:56** 7:56 'Bá Mvā: Yēsū z̃ij̃ 'i 'Bá Mvā
lūzú k̃iñi, 'i Kúr̃is̃it̃ō 'i, 'i mālūngā r̃i r̃u muzú nyonyo. 'Í lā Dānyélē 7:13-14. † **7:57** 7:57 'Bá
tā l̃i 'bá 'd̃i'bée: 'Bá tā l̃i 'bá 'd̃i'bée ōz̃ūk̃i ĩ b̃ij̃ cí, k̃ōpi ōs̃ūk̃i k̃iñi Sētēfánō 'da Múngú ri.

Jó ĩmi ní lēé s̃ij̃ má ní r̃i ōs̃ūk̃ā
ní ā adri r̃i ngóni?

Vūrā má ní adrizú r̃i ngūgá?

⁵⁰ Má údé nyo ngá r̃i pi ār̃ēvū
céré ma 'i kuyé?

⁵¹ “Īmi 'bá dr̃j̃ be ũkpó ũkpó
'd̃i'bée, ĩmi gākí éš̃ij̃ ũjágá Múngú
ri ē'ỹigá s̃i, ĩmi ōz̃ūk̃i ĩm̃i b̃ij̃ cí,
ĩmi ỹik̃i r̃i ĩrivé tā ku! Īmi adrik̃i
sũ ĩmi é'b̃ip̃ij̃ t̃ñj̃, ĩmi gākí Īndr̃i
Uleterē r̃i vé tā s̃i! ⁵² Nēb̃j̃ āzi ĩmi
é'b̃ip̃ij̃ ní ōc̃ūỹ kuyé ní nyo anigé?
Īmi é'b̃ip̃ij̃ ũ'd̃ik̃i nēb̃j̃ 'Bá tā be
pĩr̃j̃ r̃i[‡] vé ĩm̃ỹngárā ā tā ũl̃i 'bá
r̃i pi ũdr̃āá rá. Nóni ĩmi 'bek̃i ĩri
ā ũli, ĩmi 'd̃ik̃i ĩri gí. ⁵³ Mālāyikā
r̃i pi[§] ĩm̃ỹk̃i ĩmi ní t̃áimb̃j̃ Múngú
vé r̃i s̃ēé, 'bo ĩmi 'd̃uk̃i tā ni ngāá
kuyé.”

Ūṽik̃i Sētēfánō ri dr̃āá ir̃ā s̃i

⁵⁴ 'Bá tā l̃i 'bá r̃i pi k̃ā átángá
Sētēfánō ní átá 'd̃iri ỹij̃, k̃ōpi ā
'a ve ũnj̃j̃ ũnj̃j̃. ⁵⁵ 'Bo Sētēfánō
ép̃ip̃i Īndr̃i Uleterē r̃i s̃i ambamba
r̃i ndre āngū muzú 'b̃ū gé 'dāá, ĩri
ní Múngú vé d̃j̃ngárā p̃ōw̃p̃ōw̃j̃
r̃i ndrezú, āzini ndre Yēsū tu pá
kuú Múngú vé dr̃j̃ ēndēp̃ij̃ gé.
⁵⁶ Sētēfánō ní 'yozú k̃iñi, “Īmi
ndrek̃i dr̃i k̃ā, á ndre 'b̃ū z̃ij̃ 'i kú
mg̃b̃ō, 'Bá Mvā* tu pá kuú Múngú
vé dr̃j̃ ēndēp̃ij̃ gé.”

⁵⁷ 'Bá tā l̃i 'bá 'd̃i'bée[†] k̃ā tā 'd̃iri
ỹij̃ 'd̃ini, k̃ōpi ōz̃ūk̃i ĩ b̃ij̃ cí, k̃ōpi

í'dókí útré ń'dúkọ́ be ọ̀rú 'dǎá, kọ̀pí ní njuzú Sètēfánō rí ruzú, ⁵⁸ kọ̀pí sekí Ìrì kúrú rí agásí àmvé, kọ̀pí í'dókí Ìrì ńvẹ́ ìrǎ sǐ, 'bá Ìrì tǒ'bá rí pì unjekí ìvé bǒngó 'bǎá kẹ̀rímvá rú be ì ní zìjì Sǎúlǎ† gǎrǎ gǎ.

⁵⁹ 'Bá rí pì kǎ í'dó rí Sètēfánō rí ńvẹ́ ìrǎ sǐ, Sètēfánō ní Múngú rí zizú kǐnǐ, "Úpí Yésù, 'í 'dụ mávé ìndrí." ⁶⁰ Kúru Ìrì ní kǔmǔcì ńtǐzú vǔgǎ, Ìrì ní trezú ń'dúkọ́ be ọ̀rú 'dǎá kǐnǐ, "Úpí, lẹ́ mǐ lẹ́ tǎ 'bá 'dǐ'bée drǐgé ńjǐkǎnyǎ kọ̀pí ní 'oó rí sǐ ku." Sètēfánō kǎ tǎ 'dǐrì 'yoó 'dínì, koro ìrìvé ídri ní füzú.

8

¹ Sǎúlǎ ǎ'yǐ Sètēfánō rí sée ńvẹ́ ìrǎ sǐ.

Ọ̀cǔkí 'bá kǎnísǎ vé rí pì, írẹ́kí kọ̀pí kpélékpélé

Lókí 'dǎrì gé, ọ̀cǔkí 'bá kǎnísǎ vé Yẹ̀rúsǎlémǎ gǎ 'dǎlé rí pì ńjǐ ńjǐ, sẹ́ kọ̀pí írẹ́kí ì mụ́ ńdrii ǎngǔ Yǔdáyǎ vé rí agásí, ǎzini ǎngǔ Sǎmǎrǐyǎ vé rí agásí. 'Yẹ́ǎ Yésù vé 'bá áyúáyú rí pì áwíkí ńdrii Yẹ̀rúsǎlémǎ gǎ 'dǎá nǐ. ² 'Bá Múngú rí ñjǐ'bá ñjǐnǐ rí pì sǐkí Sètēfánō vé ǎvǔ nǐ. Kọ̀pí ngokí Ìrì ìzǎngǎ be ambamba. ³ 'Bo Sǎúlǎ ní í'dózú 'bá kǎnísǎ vé rí pì ọ̀cǔzú ńjǐ ńjǐ. Rí ẹ́cì mụ́zú jó rí pì tẹ́ gé sǐ 'bá kǎnísǎ vé rí pì uruú mụ́zú. Uruú ǎgǒ rí pì ńkú rí pì be jǐjǐ mụ́ ńvẹ́ jó ǎngǔ ń'yǐzú rí agǎ.

Pílípú ńlú ń'dúkọ́ múké rí Sǎmǎrǐyǎ gǎ

⁴ Úpí vé 'bá ì ní írẹ́ kpélékpélé 'dǐ'bée ríkí ń'dúkọ́ múké Múngú vé rí ńlú mụ́zú ǎngǔ kọ̀pí ní mụ́zú rí pì agásí céré. ⁵ Pílípú* ní 'dezú mụ́zú kúrú Sǎmǎrǐyǎ vé rí gé 'dǎá, Ìrì ní tǎ Kúrísítǒ vé rí

ńlúzú 'bá rí pì ní. ⁶ 'Bá bítǐrǐkǎ rí pì kǎ tǎ Pílípú ní átá rí yǐjǐ, ǎzini tǎ Ìrì ní 'oó ǎyǎzú ǎyǎyǎ 'dǐ'bée ndreé, kọ̀pí 'bǎkí ńvǎ rízú tǎ rí yǐzú. ⁷ 'Bá kǎrǎkarǎ ìndrí ńjǐ be rí pì, ìndrí ńjǐ rí pì ńfúkí kọ̀pí drǐgé sǐ útréngǎrǎ be, 'bá kǎrǎkarǎ pá be 'bẹ́lé'bée rí pì ọ̀gǒrǒvǔ rú rí pì be, ìdríkí kọ̀pí rá. ⁸ Tǎ 'í ngaápi 'dǐrì, sẹ́ ǎyǐkǒ fụ́ 'bá rí pì kúrú agǎ 'dǎá ambamba.

Sǐmónǎ ńdrii pì ńjǐgú rú rí

⁹ Ágǒ ǎzi rú ní Sǐmónǎ 'í, rí ńdrii kúrú Sǎmǎrǐyǎ vé rí agǎ, nga ẹ́zì ńjǐgú vé ní caá lókí be ǎco, sẹ́ 'bá ńdrii 'bá kúrú Sǎmǎrǐyǎ vé rí agǎ rí pì ní ǎyǎngǎrǎ. Rí 'í ñgú kǐnǐ 'í ńkpǒ be. ¹⁰ 'Bá kúrú Sǎmǎrǐyǎ vé rí agǎ rí pì ǎrẹ́vú céré, í'dózú 'bá ngǎ ǎkó rí pì vúgǎ cazú 'bá ngǎ be rí pì vúgǎ, kọ̀pí ríkí 'yoó kǐnǐ, "Ágǒ 'dǐrì ńkpǒ be ǎmbúgú, ńkpǒ 'dǐrì Múngú vé ní." ¹¹ Sǐmónǎ nga ẹ́zì ńjǐgú vé rí caá lókí be ǎco, sẹ́ 'bá rí pì ní ǎyǎngǎrǎ, sẹ́ 'bá rí pì céré rí mụ́ vú ní gé 'dǎá. ¹² 'Bo Pílípú kǎ 'bá mụ́ 'bá Sǐmónǎ vúgǎ rí pì ní ń'dúkọ́ múké mǎlǔngǎ Múngú vé rí ǎ tǎ ńlú, ǎzini Yésù Kúrísítǒ vé rí ǎ tǎ ńlú, kọ̀pí ẹ́'yǐkí rá. Sẹ́ ǎgǒ rí pì ńkú rí pì be, sẹ́kí kọ̀pí ní bǎtízímú rá. ¹³ Sǐmónǎ ẹ́'yǐ kpá rá, sẹ́kí Ìrì ní bǎtízímú rá. Vǔrǎ Pílípú ní rízú ẹ́cízú rí agásí céré, Sǐmónǎ rí ẹ́cì vú ní gé sǐ ìndí, tǎ Pílípú ní 'oó 'dǐ'bée sẹ́ Ìrì ní ǎyǎngǎrǎ.

¹⁴ Yésù vé 'bá áyúáyú Yẹ̀rúsǎlémǎ gǎ 'dǎlé rí pì kǎ yǐjǐ kǐnǐ, 'bá Sǎmǎrǐyǎ gǎ rí pì ẹ́'yǐkí ń'dúkọ́ Múngú vé rí gǐ, kọ̀pí pẹ́kí Pétěró pì Yǔwǎnǐ be mụ́ Sǎmǎrǐyǎ gǎ 'dǎlé. ¹⁵ Yésù vé 'bá áyúáyú ñrǐ 'dǐ'bée kǎ caá, kọ̀pí ní Múngú rí zizú 'bá drǐ Yésù rí ẹ́'yǐ 'bá ń'dí rú rí pì ní, Ìndrí

† 7:58 7:58 Sǎúlǎ: Sǎúlǎ gǒ ícǎ 'bá Yésù ǎ pámvú ńbǐpì ní, gǒkí rú ní zìjì Pǎúlú 'í. 'Í lǎ Ẹ̀ṣ̀í 13:9. * 8:5 8:5 Pílípú: Pílípú 'dǐrì ńdrii Yésù vé 'bá áyúáyú ní kuyé. Ìrì 'bá ẹ́zǐrǐ ì ní ńpéé ngǎ awǎá ọ̀wǔzǐ rí pì ní rí vé ǎzi. 'Í lǎ Ẹ̀ṣ̀í 6:1-6.

Uletere rĩ ã ású rí kôpi bēsīnī,
 16 ã'diātāsīyā Índrí Uletere rĩ ícá
 drī ímú kôpi ású kuyé, sēkí kôpi
 ní bātízīmū rĩ 'yéná Úpí Yēsū ã rú
 sī. 17 Pétēro pi Yūwánī be tĩkí drī
 mužú 'bá Yēsū ri ě'yī'bá gí rĩ pi
 drīgē sī ālu ālu cére, Índrí Uletere
 rĩ ní 'bá 'dī'bée ásúzu.

18 Šimónā kã ndreé 'bá áyúāyū
 Pétēro pi Yūwánī be, tĩkí drī 'bá rĩ
 pi drīgē, Índrí Uletere rĩ ású kôpi
 gí, Šimónā í'dú mūfēngā, lē ūkpō
 Múngú vé 'dīri jeé ānī. 19 Īri ní
 'yozú kīnī, “Īmi sēkí má ní ūkpō
 'dīri ĩndī, á tĩ dō drī 'bá rĩ pi drīgē,
 Índrí Uletere rĩ ã ású rí kpá kôpi
 bēnī.”

20 'Bo Pétēro ní újázú ĩri ní kīnī,
 “Í drā mívé mūfēngā rĩ be 'dīsī
 rá, ã'diātāsīyā 'í lē ūkpō Múngú
 vé rĩ jeé mūfēngā sī. 21 Mí ícō ězī
 Múngú vé nōri ālēé ngaá 'bá be
 trú ku, ã'diātāsīyā mí adri 'bá pīri
 ku Múngú ęndreṭi gé. 22 Lē mí újá
 ęsí ūnjikānyā agásī rá, 'í zī Úpí ri,
 ĩri ícō mi trū yĩkī ūnjí mí ní ūššú
 'dīri agásī rá. 23 Á nĩ rá, mí ęsí ūká
 ūká, mí túgęřī ūnjikānyā vé ni.”

24 Šimónā ní 'yozú kīnī, “Īmi zīkí
 má ní Úpí ri, tā ĩmi ní átá 'dīri ā
 ru rí ma ūnjí ku!”

25 Pétēro pi Yūwánī be kã
 ú'dúkó Úpí vé rĩ ūlūú, kôpi ní ĩ
 újázú gōzú Yērúsālēmā gá 'dālē
 ūzi, kôpi kã rií mužú létī gé 'dīgē,
 kôpi ūlūkí ú'dúkó múké rĩ mužú
 gúrú kárakará Sāmāriyā vé rĩ pi
 agásī.

*Pīlípū pi vé tā Ētīyópīyāgú rĩ be
 rĩ*

26 Úpí vé mālāyíkã ní 'yozú
 Pīlípū ní kīnī, “Í nga, 'i 'du
 létī mužūpi ándrelé rú, íngápi
 Yērúsālēmā gá, ęlīpi āngū ā'wí
 cínýáfā rú rĩ agásī, mužūpi Gázā gá

rĩ.” 27 Pīlípū ní koro ngazú mužú.
 Īri ní ūgalaku āmbúgú Ētīyópīyā
 vé ni ĩsúzu. Ágó rĩ 'báná† rú,
 ĩrivé ězī rií ngaá rĩ, ĩri ri ūkú
 drīkoma rú Ētīyópīyāzī ĩ ní zīí
 Kāndásī rĩ vé ngá rĩ pi ūtē nī. Ágó
 'dīri íbī íngá Múngú ri zīngará gá
 Yērúsālēmā gá 'dāá, 28 ĩri ri mvií
 mužú 'bęṭī, úrí ívé ārābīyā ĩ ní rií
 seése ri agá, ri búkū nębī Īsáyā ní
 sī rĩ lāá.

29 Índrí Uletere rĩ ní 'yozú Pīlípū
 ní kīnī, “Í muž adrií ĩnyinā ārābīyā
 'dāri ā gārā gá.” 30 Pīlípū ní njuzú
 cazú ārābīyā rĩ ã gārā gá 'dāá, yī
 ūgalaku rĩ ri búkū nębī Īsáyā ní
 sī rĩ lā. Pīlípū ní ágó rĩ zīzú kīnī,
 “Í nĩ tā mí ní rií lāá 'dīri vé ífífí
 rá?”

31 Ágó rĩ ní újázú Pīlípū ní kīnī,
 “Bá āzi ūlū dō má ní ífífí ni kuyé,
 ma ícō nĩ íngóni?” Ágó rĩ ní
 kúru Pīlípū ri ā'yīzú tuzú 'í vúgá
 ārābīyā agá 'dāá.

32 Tã ūgalaku rĩ ní rií lāá Búkū
 Múngú vé rĩ agá rĩ ĩri 'dīni,
 “Jīkí ĩri mužú sū kãbīlō ĩ ní lēé līlī
 rĩ tīnī,

újí kú kīri sū kãbīlō mvā ĩ ní
 rií 'bí ni rēe rĩ tīnī,
 zī 'í tī átángá átázú kuyé.

33 Idekí ĩri, 'bá āzi ĩrivé tā līpi pīri
 ní 'dāáyo.

Īri ícō anji tī ngóni,
 'dīkí dō ĩri drāá vū drīgē nōgó
 gí?”

34 Ūgalaku rĩ ní Pīlípū ri zīzú
 kīnī, “Í lū má ní, tā nębī ní átá
 'dīri, átá tā 'í rú'bá gá ni yā,
 dōku átá tā 'bá āzi rú'bá gá ni?”
 35 Pīlípū í'dó vūrā ágó rĩ ní lāá
 Búkū Múngú vé rĩ agá 'dāá rĩ vé
 tā ūlūú ágó rĩ ní, ūlū ĩri ní ú'dúkó
 múké Yēsū vé rĩ.

36 Kôpi kã rií mužú létī gé 'dīgē,
 kôpi cakí mužú yīí ĩsú, ūgalaku rĩ

† 8:27 8:27 'Báná: 'Báná vé ífífí, 'bá ĩ ní ĩrivé rú'bá ágó vé rĩ ā fī unjeé gí ni. Kôpi ri ězī nga
 'bágú rĩ vé 'bęṭī ásamvú gé, ūkú 'bágú rĩ vé rĩ pi ásamvú gé. 8:33 8:33 Īsáyā 53:7-8

ni 'yozú Pilípū ní kīnī, “Í ndre drī ká! Yīj nō! Í sē má ní bātízīmū ku ā'diātāsī?”

³⁷ Pilípū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Mí ẹ'yī dō ẹsī be céré, ma ícò mí ní bātízīmū sē rá.”

Ūgalaku rī ní újázú ĩri ní kīnī, “Má ẹ'yī rá 'yozú kīnī, Yēsū Kúrísitō ri Mvá Múngú vé ni.”[†]

³⁸ Ūgalaku rī ní 'yozú ívé 'bá ārābīyā ĩ ní ríi seése rī jīpi rī ní, ā uga ārābīyā rī ā tu pá. Kōpi ní ísízú Pilípū be ĩrītró, kōpi ní fizú mužú yīj agá 'dāá, Pilípū ní kúru ĩri ní bātízīmū sēzú.

³⁹ Kōpi ká ĩfūú yīj rī agásī āmvé nōó, koro Índrī Úpí vé rī ní Pilípū ri jizú 'dīsī rá, ūgalaku rī gō ĩri ndreé đjī kuyé, ūgalaku rī ní kúru 'dezú mužú āyikō be āmbúgú.

⁴⁰ Vúdrī ni gé, Pilípū nī áamá nóni 'í ca kūrú ĩ ní zīj Āzótōsī agá gí. Pilípū ri ẹcī mužú kūrú rī pi agásī, ĩri ní cazú kūrú Sizerīyā vé rī gé, ri ú'dúkó múké Yēsū vé rī ūlúú mužú 'bá rī pi ní kūrú 'dī'bée agásī céré.

9

Sáulā újā ẹsī

(Ezj 22:6-16; 26:12-18)

¹ Sáulā í'dó ríi 'bá Úpí Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi ẹ mī ĩngbēé lēzú kōpi ú'djízú. ĩri ní 'dezú mužú átálágú āmbúgú rī vúgá.

² Sáulā zī kōkōbī átálágú āmbúgú rī vúgá kīnī, ā sī kōkōbī sēé 'bá Jó Múngú ri Zizú Dāmāsékē gá 'dālē rī pi ní, 'í ísú dō āgō dōku ūkú Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi 'dālē, 'í ĩjī rī kōpi ímú ũ'yī Yẹrúsálémā gá nōlé.

³ Sáulā ká caá ĩnyinā Dāmāsékē gá 'dāá, áci ní đjízú 'bū gé 'dāásī, ĩngbērē āngū gārā ni gé sī kūrū.

⁴ ĩri ní ngazú í'dézú vúgá. ĩri ní ú'dúkó yizú, ú'dúkó rī kīnī,

“Sáulā, Sáulā. Ngá mí ní rizú ma ọcǔzú 'dini rī ā'di?”

⁵ Sáulā ní zizú kīnī, “Úpí, mi ā'di 'i?”

Ū'dúkó rī ní újázú kīnī, “Ma Yēsū mí ní ríi ọcǔy rī 'i. ⁶ 'Í nga mužú kūrú agá 'dāá, 'í ca dō 'dāá gí, ĩ tā ĩ ní lēé mī 'o rī ūlū mí ní rá.”

⁷ Āgō ri 'bá mu'ba Sáulā be trú rī pi tukí pá 'dālē, kōpi zīkí ĩ tī tā 'yozú kuyé, ā'diātāsīyā kōpi yīkí 'yéná ú'dúkó riipi átápi rī áyu, kōpi ndrekí 'bá átápi rī ā rú'bá kuyé. ⁸ Sáulā ní ngazú uru, ká lēé 'í mī zīj āngū ndrezú, mī ni ndre āngū ku. Āgō mu'ba ĩri be rī pi ní drī ni ruzú, ĩri sezú mužú Dāmāsékē gá 'dālē. ⁹ Sáulā adri caá ú'dú na, mī ni ndre āngū ku, nya ngá kuyé, dōku mvu ngá āzi kuyé.

¹⁰ Dāmāsékē gá 'dāá, ágó āzi Yēsū ā pámvú ūbīpi ni, rú ni Ānānīyā 'i. Úpí Yēsū ní 'i 'dazú ĩri ní ĩndrīlīkí agá, ĩri ní Ānānīyā ri zizú kīnī, “Ānānīyā!”

Ānānīyā ní ā'yizú kīnī, “Úpí, ma nō.”

¹¹ Úpí Yēsū ní 'yozú ĩri ní kīnī, “Í nga mužú ágó rú be ĩ ní zīj Yúdā rī vé āngá 'dāá, 'i 'du létī rú be ĩ ní zīj Piri rī mužú. Mí kādō caá 'dālē, mī ágó āzi ísú rú ni Sáulā 'i, ágó rī íbī ímú Tārāsísā gálésī, ĩri ri Múngú ri zī. ¹² Ágó rī ndre tā mívé rī ĩndrīlīkí agá, ndre ágó āzi rú be Ānānīyā ri ímú 'í vúgá nōó, tī drī 'í drīgé, 'í mī ā zī rí 'i āngū ndreé.”

¹³ Ānānīyā ní újázú kīnī, “Úpí! 'Bá kárakarā ūlúkí má ní tā ágó 'dīri ní 'oó rī pi rá. Ágó 'dīri 'o mívé 'bá mī ẹ'yī'ba gí rī pi ūnjí Yẹrúsálémā gá 'dālē. ¹⁴ Atala atala rī pi drīgé rī pi sēkí ĩri ní ūkpō

[†] 8:37 8:37 Átángá véřęřī 37 agá 'dīri, búkú Ezj vé ĩ ní sīi Gīrīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāayo, 'bo gōkí sīi búkú Ezj vé vúlé rī agá rá. 9:1 9:1 Ezj 7:58-8:1

ímúzá 'bá céré mi ìnjì' 'bá rí pi uruzú."

15 'Bo Úpí Yésù ní 'yozú Ænānīyā ní kīnī, "Í mụ! Ágó 'dāri, má ìpē ìri, ā mụ rí mávé tā ùlūú 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rí pi ní, 'bāgú rí pi ní, āzini 'bá Ìsērélē vé rí pi ní.* 16 Ma ímụ lū ìri ní 'yozú kīnī, ìri ímụ Ìzāngā nya mā tā sī ambamba."

17 Ænānīyā ní kúru mụzú jó Sāúlā ní adrizú rí ìsúzú, ìri ní fizú mụzú jó agá 'dālē. Ìri ní drī tīzú Sāúlā drīgē, ìri ní 'yozú kīnī, "Sāúlā, Úpí Yésù 'i i' daápi mí ẹndrētì gé létì gé 'dālē lókí mí ní rizú ímúzá rí gé rí, ìpē ma ímụ mí vúgá nōlé, mī mī ā ndre rí āngū, āzini Índrī Uleterē rí ā ású rí mī bēnī." 18 Koro ngá āzì sù 'i' b'ì ā kókó' b'ò tìjì ní pi ní ìfüzú u' dezú Sāúlā mī gé sī. Ìri ē mī ní kúru 'i zīzú. Ìri ní ngazú uru, Ænānīyā ní ìri ní bātīzīmū sēzú. 19 Kā mụú adrií vúdřī ni gé, 'i ní ìri ní ìnyá sēzú nyazú, r'ú' 'bá ní gō adrií ùkpō be.

Sāúlā sē tì Dāmāsékē gá

Sāúlā pi adriki Yésù vé 'bá ìri ā pámvú ùb'ì' 'bá rí pi be Dāmāsékē gá 'dālē 'ú' 'dú be kárakarā. 20 Koro Sāúlā 'i' d'ó ríi tì sēé mụzú jó Múngú rí Zizú rí pi agásì kīnī, Yésù rí Mvā Múngú vé ni. 21 'Bá céré r'ì' 'bá tì ìri ní sēé rí y'ì' 'bá rí pi āyākí tā 'd'iri sī āyāyā. Kōpi kīnī, "Ágó 'd'iri adri nyo ándúrú riipi 'bá Yésù ā pámvú ùb'ì' 'bá rí pi ọc'úpi Yērúsālēmā gá 'dālē rí 'i kuyé? 'Bá n'íkí amá rá, ágó 'd'iri ímú nōgó 'bá rí pi uruú, 'i jì rí kōpi mụú atala atala rí pi drīgē rí pi ẹndrētì gé Yērúsālēmā gá 'dālē bēnī."

22 Tì Sāúlā ní sēé rí ùkpō ni ambamba, sē Yāhūdī Dāmāsékē gá 'dālē rí pi ní āyāngará, tā ìri ní

ímbá 'yoó kīnī Yésù rí Kúrísitō 'i rí sī. 23 Kā mụú adrií 'ú' 'dú kárakarā ā vúdřī gé, Yāhūdī rí pi ríkí létì ndāá lēzú ìri 'd'izú drāzú 'd'īsī rá. 24 'Bo ùlūki Sāúlā ní tā 'i ní rizú létì ndāzú ìri 'd'izú 'd'iri rá. Kōpi ríkí ìri tēé kūrú rí vé kēṭilē gá 'dāá, 'ú' t'úná pi ìniná be, 'i 'd'íkí rí ìri drāá 'd'īsī rá. 25 Kúru 'bá Sāúlā ā pámvú ùb'ì' 'bá rí pi ā urukọ ní Sāúlā rí suzú aráká āmbúgú ni agá, kōpi ní ìri ìsúzú kání rí drīgē sī vūgá nōó.

Sāúlā rí Yērúsālēmā gá

26 Sāúlā kā mụú caá Yērúsālēmā gá 'dāá, lē kōdō fíí 'bá Yésù ā pámvú ùb'ì' 'bá rí pi āsámú gé, 'bo kōpi 'okí céré ìri sī 'ú' r'í sī. Kōpi 'ú' s'úkí kīnī Sāúlā rí 'i m'ì 'ú' 'bā ā 'yokí rí kīnī, 'i 'újá 'ésì Yésù rí 'é' 'y'izú gí. 27 Kúru Bārúnábā ní Sāúlā rí jizú mụzú Yésù vé 'bá áyúāyū rí pi vúgá 'dāá, ìri ní tā Sāúlā ní Úpí rí ndrezú létì gé 'dāá, āzini tā Úpí ní átá Sāúlā ní rí ùluzú kōpi ní. Bārúnábā kīnī, Sāúlā kā adrií Dāmāsékē gá 'dāá, sē tì Yésù ā rú sī 'ú' r'í 'á'kó. 28 Sāúlā rí 'é' 'c'í mụzú Yésù vé 'bá áyúāyū rí pi be trú Yērúsālēmā agásì, 'bá āzì gā ìri kuyé, rí tì sēé mụzú 'ú' r'í 'á'kó Úpí Yésù ā rú sī. 29 Sāúlā pi ríkí āgátá gāá Yāhūdī urukọ átá' 'bá Gíríkí tì sī rí pi be, 'bo kōpi lēkí létì ndāá ìri 'd'izú. 30 'Bá Yésù rí 'é' 'y'ì' 'bá gí rí pi ká tā 'd'iri y'ì, kōpi jíkí ìri mụzú kūrú Sizeriyyā vé rí gé, pēkí ìri mụzú Tārāsísā gá kūrú 'i ní ìri tizú rí gé.

31 Kúru 'bá kánisā vé adri' bée āngū Yūdāyā vé rí agá, āngū Gālílāyā vé rí agá, āzini āngū Sāmāriyā vé rí agá rí pi gōkí adrií tā be kírì. Kōpi mbakí 'icá ùkpó ùkpó 'ivé 'é' 'y'ingará agá. 'Bá rí pi vé kālāfe gō vaá mụzú drīgélē ùkpō Índrī Uleterē rí vé rí sī.

* 9:15 9:15 'Bá Ìsērélē vé rí pi: 'Bá Ìsērélē vé rí pi Yāhūdī rí pi. 9:27 9:27 Ẹzì 4:36-37

Pétêró idrí Āyīnéyā pi Dõrúkã be

³² Pétêró kã rií eçj mužú āngũ rĩ pi agāsĩ, ĩri ní mužú 'bá Yēsũ ri e'yĩ' 'bá gĩ rĩ pi ndrezú kũrũ Lídã vé rĩ gé 'dãã. ³³ Įsũ ágó āzi 'dãã rũ ni Āyīnéyā 'i. Ágó 'dĩri drã nyi pá ni pi kú 'bêlé' 'béle, la gbóló drĩgé caá ílí ārõ. ³⁴ Pétêró ní 'yozú Āyīnéyā ní kĩnĩ, “Yēsũ Kúrísitõ idrí mi gĩ. 'Í nga uru, 'í tra mívé pórõsĩ.” Koro Āyīnéyā ní ngazú uru sĩ. ³⁵ 'Bá kárakarã adri' 'bá Lídã gã rĩ pi Sãronĩ gé rĩ pi be, kõpi kã ndree Āyīnéyā ri eçj tu rá, kõpi újãkĩ ešj Úpĩ Yēsũ ri e'yĩzũ rá.

³⁶ Ūkũ āzi Yópã gã 'dãã rũ ni Tãbitã 'i, ĩri 'bá Yēsũ ri e'yĩpi gĩ ni. (Rũ Tãbitã 'dĩri Ğĩrĩkĩ tĩ sĩ ĩ zĩ Dõrúkã. Rũ Dõrúkã 'dĩri vé íffĩ nyámãta.) ĩri ri tã múké 'o 'bá rĩ pi e ĩzã kozú. ³⁷ Lókĩ 'dãri gé, drã ru ũkũ rĩ, ĩri ní drãzũ, ĩ ní ĩrivé āvũ ũjĩzũ jĩzũ mužú 'bãzũ jó ĩ ní sijĩ āco urugégé 'dãã ni agã. ³⁸ Lídã ri ĩnyĩñãjá Yópã be, 'bá Yēsũ ã pámvũ ũbĩ' 'bã rĩ pi kã yijĩ kĩnĩ Pétêró ri Lídã gã 'dãã' 'dã, kõpi pẽkĩ āgõ ĩrĩ mujĩ ĩri mää kĩnĩ, “Pétêró, mí imũ mbêlê!”

³⁹ Pétêró ní 'dezũ mužú kõpi be trũ. Pétêró kã caá, kõpi jĩkĩ ĩri mužú jó ĩ ní sijĩ āco urugégé 'dãã rĩ agã, ũkũ õwuzĩ kárakarã imũkĩ āã ngoó Pétêró ã gãrã gã. Kõpi rikĩ āã rĩ ngoó, ruĩkĩ bõngó Dõrúkã ní ícĩ awãã ĩ ní rĩ pi ĩ drĩgé. ⁴⁰ 'Bo Pétêró ní 'yozũ kõpi ã fũkĩ jó rĩ agāsĩ céré āmvé. ĩri ní kũmũcĩ ũtĩzũ vũgã Mũngũ ri zĩzũ. Pétêró ní 'i újãzũ āngũ ndrezũ āvũ rĩ vũgálé rũ, ĩri ní 'yozũ kĩnĩ, “Tãbitã, mí íngã uru.” Tãbitã ní 'i mũ zĩzũ. Kã Pétêró ri ndree, ĩri ní íngãzũ úrĩzũ uru sĩ. ⁴¹ Pétêró ní 'i drĩ suzũ ĩri ruzũ

ingazũ uru. ĩri ní õwuzĩ rĩ pi zĩzũ imũzũ 'bá Yēsũ ri e'yĩ' 'bã gĩ rĩ pi be, ĩri ní 'i' 'dãzũ kõpi ní kĩnĩ, Tãbitã ri idri rũ.

⁴² Tã Tãbitã vé 'i ngaápi 'dĩri ayi mužú kũrũ Yópã vé rĩ agāsĩ céré. Tã 'dĩri sē 'bã kárakarã újãkĩ ešj Úpĩ Yēsũ ri e'yĩzũ rá. ⁴³ Pétêró adri Yópã gã 'dãã lókĩ be āco. Kõpi rikĩ adriĩ Sĩmõnã lã' 'bũ nyiipi rĩ be trũ.

10

Pétêró pi vé tã Kõrõnõlĩyõ be rĩ

¹ Ágó āzi rũ ni Kõrõnõlĩyõ 'i, ágó rĩ ri adriĩ kũrũ Sizeriyã vé rĩ agã. ĩri ũgalaku āngárãwã* ĩ ní zijĩ ngúlũmũ Ītãlĩyã rĩ pi vé ni. ² Ágó rĩ ívé 'bã 'bêtĩ āsãmvũ gé rĩ pi be,† kõpi 'bãkĩ ĩvé ešj céré Mũngũ drĩgé, ĩnjĩkĩ Mũngũ ri ambamba, ágó rĩ ri ngã sēé 'bã ngã ākõ rĩ pi ní ešj be céré, ri Mũngũ ri zijĩ ú' 'dũ be céré. ³ Ū' 'dũ ālu, ũtũ rĩ kã mujĩ caá sã na ũndrẽjã vé rĩ gé, Kõrõnõlĩyõ ní ĩndrĩlĩkĩ ndrezũ. Ndre mālãyĩkã ri imũ Mũngũ vũgálẽsĩ, mālãyĩkã rĩ zĩ Kõrõnõlĩyõ ri rũ sĩ kĩnĩ, “Kõrõnõlĩyõ!”

⁴ Kõrõnõlĩyõ 'bã mũ rizũ mālãyĩkã rĩ ndrezũ, ũrĩ fu ĩri ambamba. ĩri ní mālãyĩkã rĩ zĩzũ kĩnĩ, “Āmbũgũ mávé rĩ, 'í lã má ní tã ngõni ní lũú?”

Mālãyĩkã rĩ ní újãzũ ĩri ní kĩnĩ, “Mũngũ ri āyĩkõ sĩ mí ní 'i zijĩ rĩ sĩ, āzini fẽfẽ mí ní sēé 'bã ngã ākõ rĩ pi ní ešj be céré rĩ sĩ. ⁵ Lẽ mí pẽ āgõ urukõ ú' 'dikĩrĩñã nõgó mužú Yópã gã 'dãã, kõpi ã muĩkĩ ágó rũ be ĩ ní zijĩ Sĩmõnã Pétêró ri ijĩ. ⁶ Ágó rĩ imũ ũmũ rũ, ĩri ri adri Sĩmõnã riipi lã' 'bũ nyiipi rĩ vé āngã. Sĩmõnã vé jó ĩnyĩñãjá yijĩ tafu rĩ ã gãrã gã.”

* **10:1** 10:1 Ūgalaku āngárãwã rĩ pi vé rĩ: ĩri āngárãwã mũdũrũlũ ālu rĩ pi e drĩ koopi ni.

† **10:2** 10:2 Ágó rĩ ívé 'bã 'bêtĩ āsãmvũ gé rĩ pi be: Kõrõnõlĩyõ pi 'bã ívé 'bêtĩ āsãmvũ gé rĩ pi be, kõpi adriki Yãhũdĩ ku. 'Í lã Ezj 11:1-3.

7 Mälâyîkâ átâpi îri be rî kâ 'deé muú gí, koro Kōrōnōlîyō ní ívé átí'bánî ni pi zîzú ívé āngáráwá āzi ālu Múngú ri ñjîpi ñjîni ni be. 8 Îri ní tâ 'i nga'bánî pi ùlüzú kōpi ní, îri ní kúru kōpi pēzú muzú Yópâ gá 'dâá.

9 Kâ muú caá drũ 'dîni, ùtú mgbîmgbî gé 'dîgé, átí'bánî Kōrōnōlîyō ní pēé muzú 'dî'bée kâ caá ñnyîñjâ kūrú Yópâ vé rî gé 'dâá, Pétêró nga tuú muzú Múngú ri zîjî jô ï ní sîjî drî be kpâkpâ rî agá uru 'dâá. 10 Ebrîrî fu îri káyî, lê kōdô ngá nyaá, kâ drî riî ñnyá rî á'dî, îri ní 'dezú ú'dú gé, îri ní ñndrîlîkî ndrezú. 11 Kâ riî ú'dú rî kōó, ndre 'bû zî 'i kú mgbô, ngá āzi epijúgú sî bōngó lârá rú ni tîni, ùpîlé be sù, rikî îri ísú ímúzú vûgá nõó. 12 Ngá sũúpi bōngó tîni rî agá 'dâá, ndre ānyâpá ôsũkâ be āndîāndî pá be sù rî pi, ā'á eci'bánî bēdrî sî rî pi be, āriñâ rî pi be. 13 Kúru Pétêró ní ú'dúkô yîzú, ú'dúkô rî kîni, "Pétêró, 'i nga uru, mí uru ānyâpá 'dî'bée ú'dî, 'i nya kōpi nyanya."

14 Pétêró ní 'yozú kîni, "Úpî, má ícô tâ 'dîri 'oó ku. Á nya drî ānyâpá āzāvû rú 'dî'bée āluñani kuyé."

15 Pétêró ní gōzú ú'dúkô rî yîzú dîjî, ú'dúkô rî kîni, "Ngá Múngú ní údé uletere 'dî'bée, lê mî 'yo kōpi āzāvû rú 'dîni ku."

16 Tâ 'dîri nga 'i caá vú sî na, vûdrî ni gé, koro ï ní bōngó lârá rú 'dîri sezú gōzú 'bû gé 'dâá.

17 Pétêró ē drî ábâ céré céré, ri ũsũú, ñndrîlîkî 'dîri vé ífîfî ā'dî? Kúru āgō Kōrōnōlîyō ní pēé rî pi ní cazú Sîmōnâ vé jô ísúzú. Kōpi áwikî pá tuú kánî rî vé kējetîlé gá. 18 Kōpi zîkî nîzú ámázú dô Sîmōnâ Pétêró ri adri 'dāgá.

19 Pétêró kâ riî ñndrîlîkî 'i ní ndree 'dîri vé tâ ũsũú, ñndrî Uletere rî ní 'yozú îri ní kîni, "Sîmōnâ, āgō urukô'bée na, kōpi ri mi ndâ. 20 'i nga uru, 'i sî muzú vûgá 'dâá. 'i 'de muzú kōpi be trû, lê mî ũsũ ku, má ñpē kōpi ímúzú nî."

21 Pétêró ní kúru sîzú muzú vûgá 'dâá, îri ní 'yozú kōpi ní kîni, "Bá îmi ní riî ndâá rî, îri ma 'i. Tâ îmi ní ma ndázú rî á'dî?"

22 Kōpi ní újázú îri ní kîni, "Kōrōnōlîyō ï ní 'bâá āngáráwá Rómâ vé rî pi drîgé drîkoma rú rî ñpē 'bâ ímúzú nî. Îri 'bâ tâ 'oópi pîri ni, ññjî Múngú ri ñjîni, Yâhúdî rî pi céré ññjîkî îri ñjîni. Mälâyîkâ uletere Múngú vé rî 'yo îri ní kîni, mî mu ívé āngá 'dâá, mî mu 'i ní ú'dúkô múké Múngú vé rî ùlûú, 'i yî rî." 23 Pétêró ní kúru 'yozú āgō 'dî'bée ní kîni, kōpi ā lakî lala.

Pétêró pi 'dekî muú Kōrōnōlîyō vûgá

Kâ muú adriî drũ 'dîni, Pétêró pi ní 'dezú muzú 'bâ 'dî'bée be trû, āzîni 'bâ urukô Yésú ri e'yî'bánî gí Yópâ gá 'dâlê rî pi be. 24 Kâ muú adriî drũ 'dîni, kōpi ní cazú kūrú Sîzérîyâ vé rî gé, vûrâ Kōrōnōlîyō ní rizú kōpi ùtēzú rî gé 'dâá, Kōrōnōlîyō zî ívé máríté rî pi ívé ùndî rî pi be céré ímú Pétêró ri ùtēé. 25 Pétêró kâ fî caá Kōrōnōlîyō vé āngá 'bêtî 'dâá, Kōrōnōlîyō ní kûmûcí ùtîzú Pétêró ri ññjîzú. 26 'Bo Pétêró ní îri ruzú ingazú 'yozú îri ní kîni, "Í nga uru. Ma nōri 'bâ áda sũ mî tîni."

27 Pétêró ní rizú átázú îri be, kōpi ní 'dezú fizú muzú jô agá 'dâá, vûrâ 'bâ kárákará rî pi ní ï úmúzú rî gé. 28 Pétêró ní 'yozú kōpi ní kîni, "Ími nîkî rá 'yozú

† 10:14 10:14 Ānyāngā āzāvû rú rî: Tāimbî Mósē vé rî ā'yî 'yozú kîni, ā nyakî ānyâpá urukô ï ní 'yoó kîni, kōpi āzāvû rú 'dî'bée ku. 'Í lâ Lēvîtîkâ 11:1-32.

kínĩ, 'bávè tǎĩmbĩ Yǎhúďĩ vé rĩ ã'yĩ ku Yǎhúďĩgú ní 'i úmúú adrizú 'bá adri'bá Yǎhúďĩ rú ku rĩ pi be trũ, dõku tǎĩmbĩ ã'yĩ ku ïri ní muzú kõi vúgá. 'Bo Múngú lũ má ní kǐnĩ, lè má 'yo 'yozú kǐnĩ 'bá rĩ pi urukõ adrikĩ pĩrĩ ku 'dĩni ku, dõku 'bá rĩ pi urukõ ãzāvũ rú 'dĩni ku. ²⁹ Mĩ kǎ 'bá rĩ pi pèé muú má vúgá sĩ, sè má ní ímúú mbèlènjá ãnĩ. Nõni ïmi lũkĩ má ní, ïmi zĩkĩ ma ímú ã'di 'oó?"

³⁰ Kõrõnõlĩyõ ní újázú ïri ní kǐnĩ, "U'dú sũ, á ri Múngú ri zĩĩ mávé jó agá 'dǎá sǎ nõri tĩnĩ rĩ gé, sǎ na ùndrènjá vé rĩ gé. Koro ágó ãzi bõngó be imvesĩrĩlĩ ni ní ïfũú ímúú pá tuzú má èndrètĩ gé. ³¹ ïri ní 'yozú má ní kǐnĩ, 'Kõrõnõlĩyõ, Múngú yĩ mívé zĩngará mí ní rizú 'i zĩzú rĩ gĩ, ãzini fèfè mí ní rĩ sèé 'bá ngá ãkõ rĩ pi ní rĩ vé tǎ ca 'i vúgá 'dǎá gĩ. ³² Lè mí pè ãgõ urukõ muú Yõpǎ gá ágó 'i ní zĩĩ Sĩmõnǎ Pètèró rĩ bĩ. ïri ri adri ágó ãzi 'i ní zĩĩ Sĩmõnǎ riipi lǎ'bú nyiipi rĩ vé ãngá. Sĩmõnǎ vé jó ïnyĩnǎnjá yĩ tafu rĩ ã gǎrǎ gá.' ³³ Má ní 'bá pèzú muzú mbèlènjá mí vúgá sĩ mi bĩzú ïjĩzú ãnĩ, mí ícá múké. 'Bá Múngú èndrètĩ gé nõ, 'bá ri ù'dúkõ múké Úpĩ ní lũú mí ní rĩ tē yĩ mí tĩ gé."

³⁴ Kúru Pètèró ní 'dódúú átázú kǐnĩ, "Ádarú á nĩ á má rá 'yozú kǐnĩ, Múngú èndrètĩ gé, 'bá rĩ pi céré trõtrõ. ³⁵ Múngú ã'yĩ 'bá 'i ru'bá rĩ pi, ãzini 'bá tǎ 'o'bá pĩrĩ rĩ pi ãngũ rĩ pi agásĩ céré. ³⁶ ïmi yĩkĩ ù'dúkõ múké Múngú vé 'i ní ùlũú 'bá ïsèrélè vé rĩ pi ní rĩ gĩ kǐnĩ, Múngú ri ïmi ní tǎkĩri sè Yèsũ Kúrĩsitõ ã rú sĩ, ïri Úpĩ 'bá rĩ pi vé ni céré. ³⁷ ïmi nĩkĩ tǎ 'i 'oopi ãngũ Yũdáyǎ vé rĩ agá rĩ pi rá, tǎ rĩ 'í'dó 'i ngá Gǎlĩlayǎ gá,

lókĩ Yũwánĩ ní tǎ bǎtizĩmũ vé rĩ ùlũú rĩ ã vũdrĩ gé. ³⁸ ïmi nũkĩ rá 'yozú kǐnĩ, Múngú sè ïndrĩ Uletere rĩ ású Yèsũ Nǎzèrètǎgú rĩ, ãzini sè ïri ní ùkpõ, ècĩ ãngũ rĩ pi agásĩ tǎ múké 'oó 'bá rĩ pi ní, ãzini ïdrĩ 'bá ãdrókoS ní èrĩ 'bá ívé ni rú rĩ pi rá, ã'diǎtǎsĩyǎ Múngú ri ïri be trũ.

³⁹ "Bá Yèsũ vé 'bá áyúáyũ nõ'bée, 'bá ndrekĩ tǎ Yèsũ ní 'oó kǎrǎkǎrǎ ãngũ Yǎhúďĩ rĩ pi vé rĩ agá, ãzini kũrũ Yèrũsǎlémǎ vé rĩ agá rĩ rá. Kõi 'dĩkĩ Yèsũ ri drǎá pètĩ alambaku sĩgé, ⁴⁰ 'bo ù'dú na ni gé, Múngú inga ïri gõõ ïdrĩ rú drǎngará gálèsĩ rá, ãzini Múngú 'i'da kpá ïri sèé ndrèé 'bá rĩ pi ní rá. ⁴¹ 'Bá rĩ pi céré ngakĩ ïri ndrèé kuyé, 'yènjá 'bá ndrekĩ ïri nĩ, 'bá rikĩ ngá nyaá, ãzini ngá mvuú ïri be trũ lókĩ ïri ní íngázú drǎngará gálèsĩla gĩ rĩ ã vũdrĩ gé. Múngú ïpè 'bá nĩ, 'bá ùlũkĩ rĩ ïrivé tǎ 'bá urukõ ní. ⁴² Múngú sè 'bá ní tǎĩmbĩ kǐnĩ, lè 'bá ùlũkĩ 'bá rĩ pi ní 'yozú kǐnĩ, Múngú ïpè Yèsũ ri ímú 'bá ïdrĩ rú rĩ pi vé tǎ lĩ 'bá ùdrǎ'bá gĩ rĩ pi be. ⁴³ Nèbĩ rĩ pi céré átákĩ kǐnĩ, 'bá Yèsũ ri è'yĩ'bá gĩ rĩ pi, 'i ímú kõi trũ ïvé ùnjĩkǎnyǎ agásĩ rá ïrivé rú sĩ."

⁴⁴ Pètèró kǎ rĩ átá, ïndrĩ Uletere rĩ ní ímúú 'bá ri'bá ù'dúkõ rĩ yĩ'bá rĩ pi ásúú céré. ⁴⁵ Yǎhúďĩ Yèsũ ri è'yĩ'bá gĩ 'i ní kõi ã ágélè è tĩ ùlĩ gĩ, ímú'bá Pètèró be trũ rĩ pi ãyǎkĩ tǎ ïndrĩ Uletere rĩ ní 'bá adri'bá Yǎhúďĩ rú ku rĩ pi ású ïndĩ rĩ sĩ rá. ⁴⁶ Kõi yĩkĩ 'bá adri'bá Yǎhúďĩ rú ku 'dĩ'bée ri átá tĩ ãndĩfándĩ ni pi sĩ, ãzini kõi ri Múngú ri íngú.

Pètèró ní kúru 'yozú kǐnĩ, ⁴⁷ "Bá adri'bá Yǎhúďĩ rú ku 'dĩ'bée, ïndrĩ Uletere rĩ ású kõi gĩ, sũ ïri ní 'bá ású rĩ tĩnĩ, á nĩ rá

§ 10:38 10:38 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánǎ 'i, ïri ãmbúgú ïndrĩ ùnjĩ rĩ pi drĩgè, gǎ tǎ Múngú vé ri 'dugá ngagá sĩ 'bũ gé 'dǎlé. Múngú ïdró ãdróko ri ïndrĩ ùnjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dǎásĩ nĩ. 'Í lǎ 'dangará 12:7-9.

bătízimũ ĩ ní lée sêe kôpi ní rĩ, 'bá ázi ícô ugaá ku!" 48 Kúru Pétêró ní tãimbĩ sêzũ kĩnĩ, ã sêkĩ kôpi ní bătízimũ Yêşũ Kúrísitô vé rũ sĩ. Vűdrĩ ni gé, kôpi ní Pétêró ri mázũ, lē ã adri ĩ be cazũ ú'dũ ázi gé.

11

Pétêró ũlũ ívé êżĩ ã tã

1 Yêşũ vé 'bá áyũâyũ rĩ pi 'bá Yêşũ ri ê'yĩ' 'bá gĩ Yűdáyã gá rĩ pi be yĩkĩ kĩnĩ, 'bá adri' 'bá Yãhűđĩ rú ku rĩ pi ê'yĩkĩ ú'dűkô Múngú vé rĩ gĩ. 2 Kúru Pétêró kã caá Yêřúsálémã gá 'dãlê, Yãhűđĩ ê'yĩ' 'bá gĩ ĩ ní kôpi ágélê ê tĩ úlĩ gĩ rĩ pi í'dókĩ Pétêró ri ideé. 3 Kôpi kĩnĩ, "Ngá mí ní muzũ nga nyazũ 'bá ĩ ní kôpi ã ágélê ê tĩ úlĩ kuyé rĩ pi be trũ rĩ ã'di?"

4 Pétêró ní í'dózũ tã 'i ngaápi rĩ ũlũzũ kôpi ní cérê, ku ãlu ni kuyé, 5 kĩnĩ, "Ú'dũ ãlu, má kã riĩ Múngú ri zĩ kűrũ Yópã vé rĩ gé 'dãá, á 'de riĩ ú'dũ koó, koro má ní ĩndrĩlĩkĩ ndrezũ. ĩndrĩlĩkĩ rĩ agá 'dãá, á ndre ngá ázi ãmbűgũ ri ĩşĩ ímũzũ 'bű gé 'dãásĩ vűgá nõó, sű bõngó lãrá rú ũpílê be sũ rĩ tĩnĩ, ímũ pĩrĩ má vűgá. 6 Má kã bõngó rĩ ã 'a ndreé, á ndre ãnyãpã pá be sũ vű drĩgê nõgó rĩ pi, nyãlãgã ásé agá rĩ pi, ngá êcĩ' 'bá będrĩ sĩ rĩ pi, ázini ãriņã rĩ pi. 7 Má ní kúru ú'dűkô yĩzũ, ú'dűkô ri 'yo má ní kĩnĩ, 'Pétêró, 'ĩ nga urũ, mí ú'dĩ ãnyãpã 'dĩ'bée, 'ĩ nya kôpi nyanya.'

8 "Má ní újázũ ĩri ní, má kĩnĩ, 'Ádarũ Úpĩ, á nya drĩ ngá ãzãvũ rú ĩ ní nyaá ku 'dĩ'bée kuyé.'

9 "Ú'dűkô rĩ ní gõzũ átázũ má ní 'bű gé 'dãásĩ đĩ kĩnĩ, 'Lê mĩ zĩ ngá ázi 'yozũ kĩnĩ ãzãvũ rú 'dĩni ku. Múngú údê kôpi uletere.' 10 Tã 'đĩri nga 'i caá vű be na. Vűdrĩ ni gé, ĩ ní bõngó lãrá rú 'đĩri sezũ muzũ 'bű gé 'dãá.

11 "Koro 'bá na ĩ ní ĩpêe íngázũ kűrũ Sizerĩyã vé rĩ gélêsi rĩ pi ní ícázũ pá tuzũ jó má ní adrizũ rĩ tĩ gé. 12 ĩndrĩ Uletere rĩ ní lűzũ má ní kĩnĩ, má 'de muzũ kôpi be trũ. Lê má ũşũ 'yozũ kĩnĩ, 'bá 'dĩ'bée adrikĩ Yãhűđĩ ku 'dĩni ku. 'Bá áziyã Yêşũ ri ê'yĩ' 'bá gĩ 'dĩ'bée mukĩ má be trũ ãlu, 'bá ní fizũ Kõrõnõlĩyõ vé jó agá 'dãá. 13 Kõrõnõlĩyõ ní tã mãlãyĩkã ní ĩndrêzũ 'ĩ endrêtĩ gé ívé jó agá rĩ ũlũzũ 'bá ní kĩnĩ, mãlãyĩkã rĩ 'yo 'ĩ ní kĩnĩ, 'Í pē 'bá urũkõ muđ Yópã gá Sĩmõnã Pétêró vűgá 'dãá. 14 Pétêró ê ímũ rĩ ú'dűkô muké rĩ ũlũ mí ní, ázini 'bá mívé jó ãsãmvũ gé rĩ pi ní, ĩmi ĩşũkĩ rĩ pangarã.'

15 "Má kã í'dó ú'dűkô muké rĩ ũlũ, koro ĩndrĩ Uletere rĩ ní ĩşĩzũ kôpi ásúzũ, sű ándúrũ ĩri ní 'bá ásũ rĩ tĩnĩ. 16 Kúru má ní tã Úpĩ ní 'yoó kĩnĩ 'Yűwãnĩ sê Bătízimũ rĩ yĩ sĩ, 'ho ĩ ímũ ĩmi ní bătízimũ rĩ sê ĩndrĩ Uletere rĩ sĩ' 'dãri ígázũ. 17 Múngú sê dõ ĩndrĩ Uletere rĩ 'bá adri' 'bá Yãhűđĩ rú ku rĩ pi ní rá sű ĩri ní sêe 'bá ní lókĩ 'bá ní Úpĩ Yêşũ Kúrísitô ri ê'yĩ' rĩ gé rĩ tĩnĩ pĩrĩ, ma ã'di 'i ícõpi ágátã gãápi tã Múngú vé rĩ sĩ?"

18 Kôpi kã tã Pétêró ní átã 'đĩri yĩ, kôpi gõkĩ ágátã gãá kuyé, kôpi í'dókĩ Múngú ri íngũ. Kôpi ní 'yozũ kĩnĩ, "Bá ndrekĩ nõni Múngú sê drĩlê muké 'bá adri' 'bá Yãhűđĩ rú ku rĩ pi ní êşĩ újázũ ívé ũnjkãnyã agãşĩ gĩ, kôpi ê ĩşũkĩ rĩ ĩdri 'dãni'dãni rĩ ãni."

'Bá kãnisã vé Ānĩtĩyõkã gá rĩ pi

19 Kã Sêtêfãnõ ri 'đĩ drãã gĩ, 'bá Úpĩ ri ê'yĩ' 'bá gĩ rĩ pi írêkĩ ĩ muđ caá ãngũ Fõnisĩyã vé rĩ agá, ãngũ Sãyĩpũrãşĩ vé rĩ agá, ázini kűrũ Ānĩtĩyõkã vé rĩ agá, ã'diãtãşiyã ĩ ní kôpi õcűũ rĩ sĩ. Kôpi rikĩ ú'dűkô muké Múngú vé rĩ ũlũ

muzú, kôpi ùlùkí 'yéná 'bá Yāhūdī vé rī pi ní. ²⁰ 'Bo 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ā uruko íbíkí íngá Sáyípūrāsí gé, āzini Kūréné gá, agakí caá Ānītīyókā gá, Kôpi ríkí ú'dúkọ múké Úpí Yēsū vé rī ā tā ùlūú múkú 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní. ²¹ Ūkpō Múngú ní sēé kôpi ní rī sī, 'bá kárakarā adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi újákí ẹsì Úpí Yēsū ri ẹ'yīzú rá.

²² 'Bá kánisā vé Yērúsālémā gá rī pi ká tā 'i ngaápi 'dīri yī, kôpi pēkí Bārúnábā ri muṣú Ānītīyókā gá. ²³ Bārúnábā ká caá ẹsì múké Múngú ní 'bāá 'bá rī pi ní rī ndree 'i mī sī, āyīkō fū ĩri ambamba, āní ímbá kôpi kīnī, kôpi ā 'bākí tā Úpí Yēsū vé rī kú ĩ ẹsì agá títí. ²⁴ Bārúnábā ri 'bá múké, ẹpí Índrí Uletere rī sī, āzini ĩri 'bá ẹ'yīpi gí ni, āní sē 'bá kárakarā ẹ'yīkí Úpí ri rá.

²⁵ Bārúnábā ní ngazú muzú Tārāsísā gá, mu Sáulā ri ndāá. ²⁶ Bārúnábā ká Sáulā ri ísú, ĩri ní Sáulā ri íjízú Ānītīyókā gá. Kôpi áwíkí rīi adrii 'bá kánisā vé rī pi be ílī ālu. Bārúnábā pi Sáulā be ímbákí 'bá kárakarā. Í'dókí 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi zīi Kūrīsītīyānī* Ānītīyókā gá 'dāá.

²⁷ Lókí 'dāri gé, nẹbī uruko' bée íbíkí íngá Yērúsālémā gá, ícákí Ānītīyókā gá. ²⁸ Nẹbī rī pi vé āzi rú ní Ágábū 'i. Índrí Uletere

rī vé ūkpō sī, ĩri ní ngazú uru sī, ĩri ní 'yozú kīnī, ẹbírí ri ímú 'de ūnjí ūnjí āngú Rómā vé rī agásí céré. (Tā 'dīri nga 'i lókí Kálāwūdīyō 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ní mālūngā ruṣú rī gé.) ²⁹ 'Bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá Ānītīyókā gá rī pi ūsūkí ĩ ẹsì agá 'dāá kīnī, 'bá ālu ālu ē 'i'dú ngá sēé 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí Yūdáyā gá rī pi ní, kôpi ē ízā kozú, ĩri ní ísú rī vú sī. ³⁰ Kôpi 'i'dúkí fēfē ĩ ní soó rī sēé Bārúnábā pi drígé Sáulā be, kôpi jíkí muṣú sēé 'bá dríkoma rú Yērúsālémā gá 'dālē rī pi drígé.

12

'Bāgú Ēródē ọcṣ' 'bá kánisā vé rī pi

¹ Lókí 'dāri gé, 'bāgú Ēródē* uru 'bá kánisā vé rī pi ā uruko sēé ríi ọcṣú. ² 'Bāgú rī pē āngáráwá muṣú Yókóbū Yūwání ẹdrípí ē drí līj ílī āco sī. ³ Ēródē ká ndree tā 'i ní 'oó 'dīri sē Yāhūdī ambugu rī pi ní āyīkō, gō kpá āngáráwá rī pi pēé muṣú Pétēró ri ruṣú. Tā 'dīri nga 'i lókí Ūmū ĩ ní Pánga ni 'Bāá Údrá ku rī nyazú rī† gé. ⁴ Ká Pétēró ri ruṣú, ĩri ní Pétēró ri 'bezú jó āngú ū'yízú rī agá, 'bā āngáráwá ngúlúmū sū ríi Pétēró rī ūtée, ngúlúmū ālu rī āngáráwá be sū. Ēródē lē kōdō ē íjíkí Pétēró ri ífūú āmvé, 'i lí rī írivé tā 'bá rī pi ẹndrẹtí gé Ū'dú Múngú ní Ẹlízú

* **11:26** 11:26 Kūrīsītīyānī: 'Bá 'dī' bée ẹ'yīkí rá 'yozú kīnī, Yēsū ri Kūrīsítō, pa ĩ nī. Zíkí kôpi Kūrīsītīyānī, ā'diātāsīyā kôpi ri Yēsū Kūrīsítō ā pámvú ūbī. * **12:1** 12:1 'Bāgú Ēródē: 'Bāgú ĩ ní zīi Ēródē Āgírípá rī, ĩri Ēródē Āmbúgú rī vé mvá vé mvá. 'Í lā Ezj 12:1-13:1. Sā ĩ ní Yēsū rī tízú rī gé, Ēródē Āmbúgú 'dīri ru āngú rī nī. 'Í lā Mátáyo 2:1-8; Lúkā 1:5. Ēródē Āmbúgú rī ká drāá, írivé mvá Ēródē Ānítípá gō mālūngā rī ruṣú ní sá Yūwání nī bātízímū sēzú Yēsū ní rī gé. 'Í lā Mátáyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkā 3:1; Ezj 4:27. † **12:3** 12:3 Ūmū ĩ ní Pánga ni 'Bāá Údrá ku rī nyazú rī: Yāhūdī rī pi rī ūmū 'dīri nya ca 'i'dú ẹzírí, kôpi ri 'i'dú Múngú ní ĩ pazú adringará túgērí rú 'bá Ẹjēpétó vé rī pi drígé sī rī vé tā ígá ānī. Ūmū 'dīri ĩ 'i'dó nya Ū'dú Múngú ní Ẹlízú jó rī pi tí gé sī rī gé. 'Í lā Wūngará 12:17-20; Mátáyo 26:2; Mārākō 14:1; Lúkā 2:41; Yūwání 2:13; Ezj 12:4; 1 Kōrínítō 5:7; Ẹbērē 11:28. † **12:4** 12:4 Ū'dú Múngú ní Ẹlízú jó rī pi tí gé sī rī: Yāhūdī rī pi rī 'i'dú Múngú ní ótú ẹlízú Ísérélē rī pi vé jó rī pi tí gé sī Ẹjēpétó gá 'dāá rī vé tā ígá. Ótú kôpi ẹ'bīpījī ūbékí kábīlō ā āri ívé kẹtí ē ẹrífē gá sī, sē Múngú 'i'dú kôpi kuyé. Múngú 'i'dú 'bá Ẹjēpétó vé kábīlō āri ūbē' 'bá ívé kẹtí ē ẹrífē gá sī kuyé rī pi vé anjī āgō káyú rī pi údrāá 'bá ālu ālu vé 'bẹtí ásámvú gé sī rá. 'Í lā Wūngará 12:17-28.

Jó rī pi tī gé sī rīṯ ā vūdrī gé. ⁵ 'Bo Pétēró kā rií adrií jó āngū ũ'yīzú rī agá 'dāá, 'bá kánisā vé rī pi riki Múngú ri zīj ĩri ní ẹṣi be céré.

Mālāyikā oyū Pétēró ri ifūú jó āngū ũ'yīzú rī agásí

⁶ Ēródē kā lēē ē ijíki Pétēró ri 'bá tā lī'ba rī pi ẹndrẹti gé, inṣṣá 'dāri sī, ịsú Pétēró ri ụ'dú ko, úmbéki drī ní pi ịrītró imvè sī āngáráwá ịrī ní pi ịsámvú gé, 'bāki kọpi rī ĩri ịtēé jó agá 'dāá. 'Bāki kpá āngáráwá ụrụkọ ịrī kẹtẹti jó rī vé rī ịtēé āmvélésila. ⁷ Koro mālāyikā Úpí vé rī ní ịndrészú, āzini ācí ní dīzú āngū imgbērészú jó ĩ ní āngū ũ'yīzú rī agá 'dāá, mālāyikā rī ní Pétēró ā rụ'ba sazú, Pétēró ri aruzú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Í nga ụrụ mbēlē!" Imvè ĩ ní Pétēró ē drī úmbézú rī ní 'i oyuzú drī ní gé sī 'dezú vūgá.

⁸ Mālāyikā rī ní kúru 'yozú Pétēró ní kīnī, "Í su mívé bōngó, 'i su mívé ngá pá gá, āzini 'i su mívé bōngó akoó rụkú rī mī rụ'ba gá, mí ũbī mā pámvú imúzú!" Pétēró 'du tā rī ngáá sū mālāyikā rī ní lūú 'i ní rī tīnī. ⁹ Pétēró ní fūzú jó āngū ũ'yīzú rī agásí, ĩri ní 'dezú mūzú mālāyikā rī ā vūdrī gé sī. 'Bo sá 'dāri gé, Pétēró ịsú 'yozú kīnī, tā mālāyikā rī ní 'oó 'dīri ĩri tā áda 'dīni kuyé, ịsú ngá rī urobí. ¹⁰ Pétēró pi mālāyikā rī be agakí āngáráwá ĩ ní 'bāá drīdrī rī ā gārā gá sī, kọpi gōkí kpá agáá āngáráwá āzi rī ā gārā gá sī, kọpi ní cazú kẹtẹti āmbúgú aya rú ĩ ní fūzú mūzú kūrú agá rī gé. Kẹtẹti rī ní 'i zīzú ó'dúkụlẹgúsí, kọpi ní fūzú āmvé 'dāá. Kọpi mụkí lẹtị āmbúgú rī drīgé sī, cīngbá cazú lẹtị rī vé ịdđú gé. Koro mālāyikā rī ní ĩri kuzú.

¹¹ Pétēró imú tā 'i 'oópi 'dīri nīj ámá vúlé vúlé rú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Ádarú tā 'dīri tā ẹgbi! Úpí ịpē ívé mālāyikā imú ma paá 'bāgú Ēródē drīgé sī, āzini tā ambugu Yāhūdī vé rī pi ní ịtīj lēé ngáá má rụ'ba gá rī agásí gí."

¹² Pétēró kā tā 'dīri nīj ámá, ĩri ní 'dezú mūzú Mārīyā vé āngá, Mārīyā ri Yūwānī ĩ ní zīj Mārākó rī vé ẹndrẹpi, ịsú 'bá kánisā vé rī pi úmúkí ĩ kárakará, kọpi ri Múngú ri zī. ¹³ Pétēró ní kẹtẹti kání rī vé rī gazú, mvá ũkúná āzi átí'ba rú rú ní Ródā 'i, ĩri ní mūzú kẹtẹti gé 'dāá, lē nīj ámá 'bá kẹtẹti rī gaapi rī ā'di 'i. ¹⁴ Mvā ũkúná rī kā Pétēró ā ụ'dúkọ nīj ámá, āyikō fụ ĩri ambamba, gō njuú vúlé, zī kẹtẹti rī kuyé, ĩri ní lūzú 'bá rī pi ní kīnī, "Pétēró ícá kuú kẹtẹtilé gá 'dāá'dā!"

¹⁵ Kọpi ní újázú ĩri ní kīnī, "Mí drī ábá gí." Mvā ũkú rī kā rií síf tā rī 'yoó dđi dđi. Kọpi gōkí 'yoó mvá ũkú rī ní kīnī, "Īri ícá adri mālāyikā Pétēró ri ịtēepi rī 'i."

¹⁶ Pétēró ri nyo kẹtẹti rī gaága, kọpi ní kẹtẹti rī zīzú, kọpi ká Pétēró ri ndree, sē kọpi ní āyāngará. ¹⁷ Pétēró ní drī 'bezú kọpi ní kīnī, kọpi ā újiki kīri. Īri ní tā Úpí ní 'i ijízú ifūzú jó āngū ũ'yīzú rī agásí āmvé rī ũluzú kọpi ní. Īri ní 'yozú kọpi ní kīnī, lē kọpi ā ũlúkí tā 'dīri Yōkóbūš ní, āzini 'bá Yēsū ri ẹ'yī'ba gí rī pi ní, kúru ĩri ní 'dezú mūzú vūrā āzi gé.

¹⁸ Kā mụú adrií ụ'bútīnā rī sī, āngáráwá Pétēró ri ịtē'ba rī pi ē drī ábá céré céré, sē kọpi ní ịrī ambamba. Kọpi nīkí kuyé tā íngóni ní 'o Pétēró be nī. ¹⁹ Ēródē ní āngáráwá rī pi pēzú mūzú Pétēró ri ndāá, 'bo kọpi ịsúkí ĩri kuyé. Ángáráwá rī pi ká Pétēró

§ 12:17 12:17 Yōkóbū: Yōkóbū cápītā 'dīri agá rī ĩri Yēsū vé ẹdrīpi, ĩri 'bá Yēsū ri ẹ'yī'ba gí Yērūsālēmā gá rī pi vé drīkoma. 'Í lā Ezj 15:12-21; 21:18-19; Gālātīyā 1:19. Lókí 'dīri gé, ịsú ākūdē 'dīkí Yōkóbū Yēsū vé áyúāyū rī drāá gí. 'Í lā Ezj 12:2.

ri ndāá tí gí, Ēródē ní āngáráwá rī pi uzizú. Kā tā pirí ịsú kuyé, ị tã kọpi dríge kīnī, ā ú'díkí kọpi ūdrāá 'dīisí rá.

Vúdřī ni gé, Ēródē nga fūú Yūdáyā agásí, mu adriú křřú Sízérīyá vé rī agá lókinjá be mādā.

Ēródē vé drāngará

²⁰ 'Bāgú Ēródē āwā 'bá Táyā vé rī pi ní, āzini 'bá Sídōnā vé rī pi ní ūnjí ūnjí. Kọpi ní í úmúú trú, í lēkí átá 'bāgú rī be. 'Bá 'dī'bée mukí ūndī ruú Bālāsītā riipi ẹzị ngaápi 'bāgú rī ní rī be. Kọpi 'yokí Bālāsītā ní kīnī, í lēkí tākiri, ā'diātāsīyā kọpi ri ānyāngā ịsú 'bāgú rī vé āngū agá. ²¹ Í ní ú'dú ázi ịpězú 'bá 'dī'bée ā mukí rí átá ānī Ēródē be. Ú'dú rī kā ícá, Ēródē ní 'i úsúú ívé bōngó āmbūgū vé rī sī, ịri ní úrízú ívé lúpá dríge. Ịri ní átázú 'bá rī pi ní sá be āco. ²² 'Bá rī pi ní útrézú ú'dúkọ be uru 'dāá kīnī, "Ú'dúkọ mí ní átázú 'dīri Múngú vé ni, adri 'bá áda vé ni kuyé."

²³ Koro mālāyikā Úpí vé rī ní Ēródē ri gbāzú í'dézú vūgá, ũ'bū ní ịri nyazú drāzú, ā'diātāsīyā Ēródē íngú Múngú ri kuyé.

²⁴ Ú'dúkọ múké Múngú vé rī ayi muzú āngū rī pi agásí, sē 'bá kárakará pi ẹ'yīkí rá.

²⁵ Bārúnábā pi Sāúlā be, kọpi ká ívé ẹzị í ní muzú Yērúsálēmā gá 'dāá rī deę gí, kọpi ní gōzú muzú Ānītīyókā gá, kọpi jikí Yūwání í ní zịj Mārākō rī muzú í vúgá sī ịndí.

13

Pēkí Sāúlā pi Bārúnábā be muú ú'dúkọ múké rī ūlūú

¹ 'Bá kánisā vé Ānītīyókā agá rī pi āsámvú gé, nẹbī rī pi anigé, āzini 'bá āngū ímbá 'bá rī pi anigé. 'Bá rī Bārúnábā 'i, Sīmīyónā í ní

zịj Náyījā 'i, Lūkiyā ímúpi Kūrénē gélésí rī 'i, Mānāyēnī (Ēródē ní úcé rī 'i), Sāúlā sī. ² Kọpi ká ríi Úpí rī ịnjījī, āzini ríi í a'bií* ānyāngā nyangará sī, Índrí Uleterē rī ní 'yozú kọpi ní kīnī, "Ími ịpēkí má ní Sāúlā pi Bārúnábā be, ā'diātāsīyā á lē kọpi pée muzú ẹzị má ní kọpi zizú rī ngangará gá." ³ 'Bá kánisā vé rī pi ká ríi Múngú ri zịj, āzini kọpi ká ríi í a'bií ngá nyangará sī, kọpi ní drí tizú Sāúlā pi dríge Bārúnábā be, kọpi ní kúru 'bá 'dī'bée pězú muzú.

Sāúlā pi Bārúnábā be cakí Sáyípūrāsí gé

⁴ Índrí Uleterē rī ní Sāúlā pi pězú muzú Bārúnábā be ú'dúkọ múké rī ūlūzú, kọpi ní cazú křřú Sélúsīyā vé rī gé. Kọpi ní tuzú kúlúmgbá agá, kọpi ní muzú cazú āngū 'i ịjipi kú ngu yīj agá í ní zịj Sáyípūrāsí rī gé. ⁵ Kọpi ká muú caá křřú Sālāmísí vé rī gé 'dālé, kọpi ní í'dózú tị Múngú vé rī ūlūzú Yāhūdī rī pi ní kọpivé Jó Múngú ri Zizú rī pi agásí, kọpi jikí Yūwání Mārākō† ri muzú í vúgá sī ịndí, í ịzā koó ẹzị sī.

⁶ Bārúnábā pi Sāúlā be, kọpi mukí āngū 'i ịjipi kú ngu yīj agá rī agásí, kọpi ní cazú křřú Páfōsí vé rī gé. 'Dālé kọpi ịsúkí Yāhūdīgú āzi újógú rú ni, ịri kpá nẹbī ūnjó rú ni, rú ni Bārā Yēsū 'i. ⁷ Újógú 'dāri ri ẹzị nga ágó āmbúgú Sērēgíyā Páulāsí Rómāgú 'bālē āngū 'dāri ā tã mbaápi rī ní. 'Bá rī pi céré ịnjīkí ágó āmbúgú 'dāri ịnjīnjī, ā'diātāsīyā nī tã ambamba. Ịri ní Bārúnábā pi zizú Sāúlā be, lē kọpi ē ímúkí 'i vúgá nōlé, 'i lē ú'dúkọ Múngú vé kọpi ní ríi ūlūú 'bá rī pi ní 'dīri yīj ịndí. ⁸ Újógú

* **13:2** 13:2 A'bi: Sā āzi sī Yāhūdī rī pi rī í a'bi, nyakí ínyá ku, kọpi ri ẹsị 'bā rizú Múngú ri zizú. † **13:5** 13:5 Yūwání Mārākō: Yūwání Mārākō sī búkú Mārākō vé rī ní. 'Í lā Ẹzị 12:12.

Bārā Yēsū vé rú āzi Ēlīmāsī, ĩrivé rú 'dīri zíkí Ġirīkī tī sī, lē Sāulā pi vé tā Bārúnábā be ku. Lē ágó āmbúgú rī ē ē'yī tā Úpí vé Sāulā pi ní rií ũlúú Bārúnábā be 'dīri ku.

⁹ Kúru Sāulā ĩ ní kpá zīj Páulū 'dīri epī Índrí Uletere rī sī, ri újógú rī ē mī ndreeé. ĩri ní 'yozú Ēlīmāsī ní kīnī, ¹⁰ “Mi mvá ādróko vé ní, mī āri'bánā tā pīrī rī pi vé ní. Mí ũnjó rú, mī ri 'bá rī pi ē mī ũ'bā. Létí múké Úpí vé mī ní ugaá 'bá rī pi ní 'dīri, mī ku rī ā vúgú ni ngōtú? ¹¹ Úpí ri mī ĩrīñā rá, mī mī ri ímú ēšī ú'dú be mādā, ndre āngū ku.”

Koro ágó rī ē mī ní ēšizú, 'de rií āngū ómvú mužú drī sī, ri 'bá āzi ndáá, ā se rī 'i drī mužú. ¹² Ágó āmbúgú rī kā tā 'i ngaápi 'dīri ndreeé, ĩri ní kúru Úpí ri ē'yīzú, ā'diātāsīyā āyā tā Úpí vé ĩ ní ímbá 'dīri sī.

Páulū pi Bārúnábā be sēkí tī kūrú Ānītīyókā vé rī agá āngū Pīsídīyā vé rī agá

¹³ Páulū pi 'i ōgūpīj be, ngakí kūrú Páfōsī vé rī agāsī, kōpi múkí kúlumgba sī, cakí kūrú Pērigā vé rī agá, āngū Pāmīfīlīyā vé rī agá. Yūwānī Mārākō ní kōpi kuzú 'dāgá, ĩri ní 'i újázú gōzú vúlé Yērúsalémā gá. ¹⁴ Páulū pi ní ngazú Pērigā gá 'dāāsī, kōpi ní 'dezú mužú kūrú Ānītīyókā vé rī gé āngū Pīsídīyā vé rī agá. Kā mužú adrii ú'dú Sābátā vé rī gé, † kōpi fikí mužú úri Yāhūdī rī pi vé Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá. ¹⁵ Kā tāimbī Mósē vé rī lāá, āzini tā nébī rī pi ní sīī rī lāá, 'bá adri'bánā drīkoma rú Jó Múngú ri Zizú rī agá rī pi ní ú'dúkó pēzú mužú Páulū pi ní Bārúnábā be kīnī, “Īmi

'bá édrīpīj, tā āzi dō anigé ĩmi ní lēzú 'bá nō'bée ímbázú ānī, ĩmi átákí.”

¹⁶ Páulū ní ngazú uru sī, ĩri ní drī 'bezú 'bá rī pi ugazú ānī, ĩri ní 'yozú kīnī, “Īmi 'bá Īsērélē vé 'dī'bée, āzini ĩmi 'bá adri'bánā Yāhūdī rú ku Múngú ri ĩnjī'bánā ĩnjīnjī 'dī'bée, ĩ yíkí drī ma ká. ¹⁷ Múngú Īsērélē vé rī ĩpē 'bá é'bīpīj nī, sē kōpi ní drīlé múké lókí kōpi ní adrizú Ējēpétō gá 'dāá rī gé, ĩjī kōpi ĩfūú Ējēpétō agá 'dāāsī ũkpō ívé rī sī. ¹⁸ Múngú mba kōpi ā tā āngū ā'wí cinyáfā rú rī agá 'dāá caá ílī pūkú su. ¹⁹ Múngú ú'dí súrú ézīrī āngū Kānānā vé rī agá rī pi rá, 'du āngū rī sēé ívé 'bá rī pi ní. ²⁰ Tā 'dīri nga 'i caá ílī mūdūrūlū su pūkú tōwú.

“Vúdri ni gé, Múngú sē kōpi ní 'bá tā lī'bánā ni pi rií tā līj, cīmgbá cazú lókí nébī Sāmūélē vé rī gé. ²¹ Kúru 'bá rī pi kīnī, ĩ lēkí 'bāgú. Múngú ní Sāulā Kīšī mvōpī ri ĩpēzú 'bāzú kōpi ní 'bāgú rú, sū kōpi ní lēé rī tīnī. Kīšī ĩfū úyú Bēnyēmīnē vé rī agá. Sāulā adri 'bāgú rú caá ílī pūkú su. ²² 'Bo Múngú nje Sāulā ri rá, gō Dāwūdī ri 'bāá 'bāgú rú Sāulā ā vūrā gá. Múngú átá ĩrivé tā sī 'dīni kīnī, 'Dāwūdī Yēsē mvōpī vé tā sē má ní āyīkō ambamba, ĩri ícō tā má ní lēé rī pi ārēvú 'du nga céré rá.’

²³ “Múngú ezi kīnī, 'bá āzi ri ímú ĩfū úyú Dāwūdī vé rī agá, ĩri ímú 'bá Īsērélē vé rī pi pa nī, 'bá rī Yēsū 'i. ²⁴ Yēsū ní drī ímúzú kuyé rī gé, Yūwānī ri tī sēé 'bá Īsērélē vé rī pi ní kīnī, kōpi ā újákí ēšī, āzini kōpi ā ručí bātízīmū. ²⁵ Yūwānī kā rií ívé ēzī deé, zī 'bá rī pi kīnī, 'Īmi ũsūkí, ma ā'di 'i? Īmi ũsūkí ma 'bá Múngú ní

† 13:14 13:14 Ú'dú Sābátā vé rī: Ú'dú 'dīri Yāhūdī rī pi ní rizú uvuzú rī, āzini kōpi ní rizú Múngú ri zizú rī. Yāhūdī rī pi ri ú'dú 'dīri vé tā ígá kīnī, Múngú gbi 'bū pi vū be ní, āzini Múngú pa ĩ adringará tūgērī rú rī agāsī nī. Ú'dú Sābátā vé rī Yāhūdī rī pi ri zī ú'dú ézīrī, 'bo Kēlīkó rī pi ri zī ú'dú áziyá. 'Í lā Wūngará 20:8-11; Dětōrōnómē 5:12-16.

ũyõ ni sõó rĩ 'i? 'Bá rĩ adri ma 'i kuyé. 'Bá Múngú ní ũyõ ni sõó rĩ, ìri ímú vúlé 'dĩ'dĩ. Má ícõ ìri è izã koó ìrivé ngá pá gá njezú ku, ã'diãtãsiyã ìrivé ãmbũgũ ndẽ mávé rĩ rá.'

²⁶ “Ìmi úyú Ābūrāmā vé 'dĩ'bée, āzini ìmi 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku Múngú ri ìnjĩ' 'bá ìnjĩnjĩ 'dĩ'bée, ìmi ímúkí ú'dúkó múké pangará vé nōri yīj, ã'diãtãsiyã ìpèkí ú'dúkó rĩ 'bá rĩ pi ní céré. ²⁷ 'Bá adri' 'bá Yērūsālēmā gá rĩ pi ìvé ambugu rĩ pi be céré nīkí áamá 'yozú kīnī, 'bá 'bá paápi rĩ Yēsũ 'i 'dīni kuyé. Kōpi nīkí tã nēbī rĩ pi vé ì ní rīi laá ú'dú Sābātā vé rĩ gé rĩ vé íffī kuyé. Kōpi rīkí átá Yēsũ rú' 'bá gá ũnjī, sũ nēbī rĩ pi ní átá rĩ tīnī. ²⁸ Kōpi ìsúkí tã ã pá ì ní lēzú Yēsũ ri 'dizú ni kuyé, kōpi ní Pīlātō ri zizú kīnī, ã 'dīkí ìri drāá rá.

²⁹ “Kōpi kã tã nēbī rĩ pi ní sīi ìrivé tã sī rĩ 'dujú ngaá céré gí, ì ní ìrivé āvũ 'idúzú peṭi alam-baku sígé 'dãásī, jizú sīzú 'bú agá. ³⁰ 'Bo Múngú inga ìri gõó ídri rú drāngará gálésīla rá. ³¹ Yēsũ 'i'da 'i vú be kárakarã 'bá ímú' 'bá ìri be trũ íngázú āngũ Gālīláyã vé rĩ gé cazú Yērūsālēmā gá rĩ pi ní. 'Bá 'dĩ'bée ndrekí Yēsũ ri rá, kōpi rīkí ìrivé tã ũlũú 'bá rĩ pi ní.

³² “Bã nōni ri ú'dúkó múké Múngú ní eziĩ 'bá é' 'bīpīj ní rĩ ũlũ. ³³ Múngú 'o nōni tã 'i ní eziĩ 'bá é' 'bīpīj ní 'dãri 'bá ní gí, inga Yēsũ ri gõó ídri rú drāngará gálésīla rá. Sũ ì ní sīi búkũ Sāwúmã vé rĩ agá cápīã ìrī gé rĩ tīnī,

“Mi Mvã mávé ni, ãndrũ sī ma mí Èṭepī.’

³⁴ Tã Múngú ní Yēsũ ri ingazú gõzú ídri rú drāngará gálésīla 'dīri kīnī, ìrivé rú' 'bá ã ņma rī ku, Múngú 'yo óṭú tã ni ìnógosj kīnī,

'Ma ímú mí ní tãkiri uletere má ní tã ni eziĩ Dãwúđĩ ní rĩ sē rá.'

³⁵ Dãwúđĩ sī tã Yēsũ ní lēé átá rĩ búkũ Sāwúmã vé rĩ agá kīnī,

'Ma mívé 'Bá Uletere ni, mí ícõ mávé rú' 'bá sēé ņmaá ku.'

³⁶ “Dãwúđĩ ní adrizú ídri rú rĩ gé, 'du tã Múngú ní eziĩ ì ní rĩ ngaá rá. Kã drāá, sīkí ìri vūrã ì ní é' 'bīpīj sīzú rĩ gé, ìrivé āvũ ņma rá. ³⁷ 'Bo Múngú inga Yēsũ ri drāngará gálésīla rá, ìrivé āvũ ņma kuyé.

³⁸ “Má édrīpīj má ómvúpīj, ìmi yīkí drī ká! Ú'dúkó ì ní lūũ ìmi ní 'dīri lū 'yozú kīnī, Yēsũ ri ìmi trũ ìmivé ũnjīkãnyã agásī rá. ³⁹ 'Bá céré ìri é' 'yī' 'bá gí rĩ pi, Múngú ri kōpi 'bã adri 'bá pīrī ni pi, Mósē vé tãimbī ícõ kōpivé ũnjīkãnyã ũjī ku. ⁴⁰ Ìmi ndrekí múké tã nēbī rĩ pi ní átá rĩ ã nga 'i ìmi rú' 'bá gá ku. Kōpi kīnī,

⁴¹ “Ìmi ndrekí drī ká, ìmi 'bá ri' 'bá Múngú ri ide' 'bá rĩ pi,

lẽ ìmi āyākí āyāyã, āzini lẽ ìmi ũdrākí rá.

Ú'dú ìmi ní adrizú ídri rú rĩ gé, ma tã āzi 'o ìmi ní rá,

'bá āzi ã ũlũ dõ ìmi ní tã ñi rá drããsiyã, ìmi ícõkí é' 'yī ku.’ ”

⁴² Páulũ pi Bãrúnábã be kã ngaá fũú Jó Múngú ri Zizú rĩ agásī, 'bá rĩ pi mākí kōpi kīnī, kōpi é ìgõkí ímú ì ní tã rĩ ũlũú đīj Sābātã ímúpi drũ 'dīri gé. ⁴³ 'Bá ì úmú' 'bá Múngú ri ìnjĩ' 'bá rĩ pi kã ayīi, Yāhūdī kárakarã, āzini 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku Múngú ri ìnjĩ' 'bá rĩ pi 'dekí muj Páulũ pi vú sī Bãrúnábã be, Páulũ pi Bãrúnábã be mākí kōpi kīnī, lẽ éšī múké Múngú vé rĩ ã adri kōpi be mužú nyonyo.

⁴⁴ Kã muj caá ú'dú Sābātã vé rĩ āzi gé, 'bá kūrú agá rĩ pi céré ímúkí ú'dúkó Úpi vé rĩ yīngará gá. ⁴⁵ 'Bo Yāhūdī rĩ pi kã 'bá bītrīkã

'dî'bée ndree, tâ ni 'de kôpi ē eşi agá ũnjí, kôpi u'dakí Páulũ ri, kôpi e'yîkí tâ İri ní atá rî kuyé.

⁴⁶ Kúru Páulũ pi Bārúnábā be, kôpi ní átázú 'bá 'dî'bée ní ũrî ākó kînî, “İmi Yāhūdî rú, 'bá ũlũkí ú'dúkó múké Múngú vé rî İmi ní drîdrî. 'Bo İmi gākí ú'dúkó rî sî! 'Dîri lû uletere 'yozú kînî, İmi ícókí İdri 'dani'dani rî İşú ku. Nóni 'bá lēkí muşú ú'dúkó rî ũlũú 'bá adri'bá Yāhūdî rú ku rî pi ní.

⁴⁷ Tā Úpí ní eziî 'bá ní rî, İri 'dîni kînî,

“ ‘Á 'bā İmi adrii ũtúná rú 'bá adri'bá Yāhūdî rú ku rî pi İşámuvú gé, lē İmi ũlũkí tâ İ ní 'bá pazú rî muşú āngŭ rî pi agásî céré.’ ”

⁴⁸ 'Bá adri'bá Yāhūdî rú ku rî pi kâ tâ 'dîri yiî, sē kôpi ní āyîkō ambamba. Kôpi sēkí ōwō'dîfō ú'dúkó Úpí vé 'dîri sî. 'Bá İ ní ũpēē İdri 'dani'dani rî İşú 'bá rî pi e'yîkí Úpí ri rá.

⁴⁹ Ú'dúkó Úpí vé rî ayi muşú āngŭ 'dāri agásî céré. ⁵⁰ 'Bo Yāhūdî drîkoma rú rî pi muşú ũkú ambugu Múngú ri İnjî 'bá İnjînjî kŭrú agá 'dāá rî pi ē drî úcî āgō drîkoma rú kŭrú agá 'dālē rî pi be, kôpi íngákí Páulũ pi drîgé Bārúnábā be, ōcŭkí kôpi ũnjí ũnjí. Kôpi drokí Páulũ pi Bārúnábā be fũú İvé āngŭ agásî āmvé. ⁵¹ Kúru Páulũ pi Bārúnábā be, kôpi ní nyōŋkú İ pá ágélé gá rî wezú kú 'dāgá, lŭzú kînî, İ gākí kôpi sî. Kôpi ní 'dezú muşú kŭrú İkóniyōmũ vé rî gé. ⁵² Āyîkō fu 'bá Yēsŭ ā pámvú ũbî 'bá adri'bá Ānītiyókā gá 'dālē rî pi ambamba, āzini İndrî Uletere rî asú kôpi rá.

14

Páulũ pi Bārúnábā be sēkí tî İkóniyōmũ gé

13:47 13:47 İsayā 49:6

¹ Páulũ pi Bārúnábā be, kôpi kâ caá İkóniyōmũ gé 'dālē, kôpi fikí Yāhūdî rî pi vé Jó Múngú ri Zizú rî agá 'dāá, sŭ kôpi ní riî 'oó drîdrî rî tînjî. Kôpi sēkí tî Múngú vé rî, ũló 'bá rî pi ē eşi rá, sē Gîrîkî rî pi 'bá adri'bá Yāhūdî rú ku rî pi be kárakarā újákí eşi Múngú rî e'yîzú rá. ² 'Bo Yāhūdî e'yî 'bá kuyé rî pi úcîkí 'bá adri'bá Yāhūdî rú ku rî pi ē drî, sē kôpi íngákí Páulũ pi drîgé Bārúnábā be ũnjí.

³ Páulũ pi Bārúnábā be áwíkí riî tî Úpí vé rî sēē lókí be āco ũrî ākó. Úpí sē kôpi ní ũkpō tā āyāzú āyāyā ni pi 'ozú rá. Úpí i'da 'bá rî pi ní kînî, eşi múké Úpí vé Páulũ pi ní tâ ni ũlũú Bārúnábā be ũrî ākó 'dîri, İri tâ áda. ⁴ 'Bá kŭrú agá rî pi acokí İ şámuvú İrî, ũrŭkō ni pi ā'yîkí Yāhūdî rî pi vé tâ, ũrŭkō ni pi ā'yîkí 'bá áyúāyŭ rî pi vé tâ.

⁵ 'Bá adri'bá Yāhūdî rú ku rî pi Yāhūdî rî pi be, úmúkí İ İvé ambugu rî pi be, kôpi lēkí Páulũ pi 'oó Bārúnábā be ũnjí, āzini kôpi lēkí Páulũ pi úvî İrā sî. ⁶ 'Bo 'bá áyúāyŭ İrî 'dî'bée kâ tâ rî yiî, kôpi ngakí ápá muşú āngŭ Likóniyā vé rî gé, muşú adrii kŭrú Lēsītūrā vé rî agá, āzini Dērebē vé rî agá, āzini āngŭ 'dāri ā gārā gá rî pi agá. ⁷ Kôpi rikí ú'dúkó múké rî ũlũú 'dālē.

Páulũ pi Bārúnábā be cakí Lēsītūrā gá, āzini Dērebē gá

⁸ Páulũ pi kâ caá Lēsītūrā gá 'dāá, kôpi İşúkí ágó āzi tîkí İri kú ōgōrōvŭ rú, tu eçî ku. ⁹ Páulũ kâ riî tî Múngú vé rî ũlũú, ágó rî 'bā bî rizú tâ Páulũ ní ũlũú rî yîzú. Páulũ ndre āngŭ muşú ágó rî vúgá 'dāá, Páulũ nî rá 'yozú kînî ágó rî e'yî Yēsŭ rî gî, Páulũ kînî, Múngú ri ícō İri İdri rá. ¹⁰ Páulũ ní ágó rî zizú ú'dúkó be ũrŭ 'dāá kînî, “‘İ nga ũrŭ!” Koro ágó rî ní

wazú ury 'dāá, ĩri ní í'dózú ęći tuzú.

¹¹ 'Bá rĩ pi kâ tâ Páulũ ní 'oó 'dĩri ndreeé, kôpi í'dókí átá ĩvé tĩ Lĩkónĩyā vé rĩ sĩ kını, "Āgō nō'bée adrikí sũ mungú rĩ pi tĩj, kôpi újákí nóni ĩ ícá 'bá áda rú." ¹² Kôpi 'dakí Bārúnábā ā rú Zéwũ 'i,* 'dakí Páulũ vé rĩ Hērémē 'i, ā'diātāsīyā Páulũ ri átángá rĩ átá nĩ. ¹³ Jó 'bá rĩ pi ní rizú mungú Zéwũ vé rĩ ĩnjĩzú rĩ, ĩri ĩnyĩná kęętilé ĩ ní fizú muzú kũrú rĩ gé rĩ ā gārā gá, Átálágú rĩpi ęzi ngaápi jó rĩ agá rĩ āzini 'bá bĩtríká rĩ pi ĩjĩkí tĩ āgō, āzini peťi ā fũ ímú 'bāá kũrú rĩ vé kęętilé gá, ā'diātāsīyā átálágú rĩ 'bá bĩtríká rĩ pi be, kôpi lęki rōbōņō zāá Bārúnábā pi ní Páulũ be.

¹⁴ Bārúnábā pi Páulũ be, kôpi Yésũ vé 'bá áyúáyũ ni pi, kôpi kâ tâ 'dĩri yĩ, kôpi gākí tâ 'bá 'dĩ'bée ní 'oó rĩ sĩ, sē kôpi ũsíkí ĩvé bōngó ĩ rú' 'bá gá sĩ, kôpi njukí muzú 'bá bĩtríká rĩ pi āsámví gé 'dāá, kôpi trekí ú'dúkó be ury 'dāá kını, ¹⁵ "Ānjĩrĩ, ngá ĩmi ní rĩí 'oó 'dĩni rĩ ā'di? 'Bā nō'bée 'bá áda sũ ĩmi tĩj. 'Bá ímúkí nōri Mungú ídri rú 'bũ pi gbiĩpi vũ be, yĩ tafu rĩ be, ngá 'a ni gé rĩ pi be céré rĩ vé ú'dúkó múké rĩ ũlũú, ĩmi kukí ĩmivé mungú ĩ ní údé drĩ sĩ 'dĩ'bée ānĩ, ĩmi ę'yĩkí Mungú adriĩpi ídri rú rĩ áyu. ¹⁶ Ōtú ĩnógósĩ 'dālé, Mungú ku 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ārėvú céré rikí tâ 'oó sũ ĩ ní lęé rĩ tĩj. ¹⁷ 'Bo tâ múké Mungú ní 'oó 'dĩ'bée sĩ lũ 'yozú kını, Mungú ri ótú anigé. Mungú ri ĩmi ní yĩgó sē 'dĩ 'bũ gélésĩla, ĩri sē ĩmivé ānyāngā ri dũ ānĩ. ĩri ĩmi ní ĩnyā sē, sē ĩmi adri ānĩ āyĩkō sĩ" ¹⁸ Páulũ pi ā átákí dō 'bá 'dĩ'bée ní 'dĩni drāāsīyā, tâ 'dĩri fi kôpi drĩgé ālunáni kuyé. Kôpi

lęki drĩ nyo rōbōņō rĩ zāá Páulũ pi ní zāzā.

¹⁹ Yāhúdĩ urykō íngákí Ānĩtĩyókā gálėsĩla, āzini ĩkónĩyōmũ gálėsĩla, kôpi ĩcĩcĩkĩkĩ 'bá bĩtríká rĩ pi, kôpi íngákí Páulũ drĩgé ũnjĩ ũnjĩ, kôpi úvĩkí Páulũ ri írá sĩ. Kôpi sekí ĩri muđ kũrú rĩ agásĩ āmvé 'dāá. Kôpi ũsũkĩ kını, Páulũ drā gĩ. ²⁰ 'Bo 'bá Yésũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi kâ ĩ úmú Páulũ ā gārā gá sĩ kũrũ, Páulũ ní íngázú ury, ĩri ní 'i újázú gōzú vúlé kũrú rĩ agá 'dāá. Kā muđ adriĩ drũ 'dĩni, Páulũ pi ní ngazú muzú Bārúnábā be kũrú Dērėbē vé rĩ gé.

Páulũ pi Bārúnábā be újákí ĩ gōó kũrú kôpi ní ú'dúkó múké rĩ ũlũzú rĩ pi agá

²¹ Páulũ pi Bārúnábā be, kôpi ní ú'dúkó múké Mungú vé rĩ ũlũzú Dērėbē gá 'dālé, 'bá kárakarā újákí ęsĩ Yésũ ri ę'yĩzú rá. Kuru kôpi ní gōzú ngazú 'dāásĩ, kôpi ní ĩ újázú gōzú Lėsĩturā gá, kôpi ní agazú muzú ĩkónĩyōmũ gé, cazú Ānĩtĩyókā gá, āngũ Písidiyā vé rĩ agá. ²² Kôpi 'dekí muđ 'bá Yésũ ā pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ę ęsĩ ímbá, kôpi ā adrikí rĩ ũkpó ũkpó ĩvé ę'yĩngará agá, kôpi kını, "Bā ĩzāngā nya ambamba, 'bā íbĩ fi mālũngā Mungú vé rĩ agá ndō." ²³ Páulũ pi Bārúnábā be, kôpi ũpėkí 'bá ũ'bāá drĩkoma rú kánísā rĩ pi agásĩ céré. Kôpi rikí Mungú ri zĩ, āzini rikí ānyāngā a'biĩ, kôpi í'dakí 'bá 'dĩ'bée Úpĩ kôpi ní ęsĩ 'bāá drĩ ni gé rĩ endreťi gé, ā ũtē rĩ kôpi. ²⁴ Páulũ pi Bārúnábā be ngakí fũú Písidiyā agásĩ, kôpi 'dekí muđ Pāmĩfiliyā gá. ²⁵ Kôpi muđ tĩ sēé kũrú Pėrĩgā vé rĩ agá, kuru kôpi ní agazú muzú kũrú Ātálĩyā vé rĩ gé.

* **14:12** 14:12 Zéwũ pi Hērémē be: Gĩrĩkĩ rĩ pi ri mungú kárakarā ni pi ę'yĩ. Zéwũ ri 'bāgú mungú rĩ pi vé ni, Hērémē rĩ 'bāgú rĩ vé 'bá áyúáyũ rĩ.

Páulù pi Bārúnábā be újákí ì gḗó Ānīṭiyókā gá āngū Sírīyā vé rī agá

²⁶ Kòpì ní ngazú Ātálíyā gá 'dāgá, tuzú kúlúmgba agá, mužú kūrú Ānīṭiyókā vé rī gé, āngū Sírīyā vé rī agá, vūrā kòpì ní ìvé èçì í 'dózú rī gé. 'Bá è'yì' 'bá gí 'dálé rī pi pèkí kòpì mužú èşì múké Múngú vé rī sī èzì rī ngaá, kòpì deki èzì rī rá. ²⁷ Kòpì ká caá Ānīṭiyókā gá 'dálé, kòpì zíkí 'bá kánísā vé rī pi ímú céré vūrā ālu gé. Kòpì ūlúkí tā Múngú ní ì ìzā kozú, āzini tā ìrì ní sèé 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní èşì újázú Yésù rì è'yìzú rī. ²⁸ Kòpì áwíkí adrii 'dálé lókí be āco 'bá Yésù ā pámvú ūbī' 'bá rī pi be trú.

15

'Bá ambugu tā 'yo' 'bá Yērúsálémā gá rī pi

¹ Páulù pi Bārúnábā be ká rii adrii kūrú Ānīṭiyókā vé rī agá āngū Sírīyā vé rī gé 'dāá, āgō uruko' 'bée ímúkí āngū Yūdáyā vé rī gélésīla, kòpì ríkí 'bá rī pi ímbá kīnī, "Líkí dō ìmī ágélé è tì sū Mósè ní ímbá ìvé tāimbí agá rī tìñi kuyé, ìmi ícókí pangará ìsú ku."

² Tā 'dīrì sē Páulù pi Bārúnábā be fikí āgátá gāá āgō 'dī' 'bée be sà be āco tā kòpì ní ímbá 'dīrì sī. Kúru ì ní Páulù pi ìpèzú Bārúnábā be, 'bá uruko Yésù rì è'yì' 'bá gí rī pi be, kòpì ā mukí rì Yērúsálémā gá 'dāá, kòpì ā átákí rì tā 'dīrì 'bá ì ní rii áyúāyū rī pi be, āzini 'bá kánísā vé drīkoma rú rī pi be. ³ 'Bá kánísā vé rī pi ní Páulù pi pèzú mužú Bārúnábā be Yērúsálémā gá 'dálé, kòpì ní mungará gá létì gé 'dígé, kòpì mukí pá tuú āngū Fōnísīyā vé rī agá, āzini āngū Sāmāriyā vé rī agá, kòpì mukí 'bá kánísā vé rī pi ndreé. Kòpì ní tā 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní èşì újázú Yésù rì è'yìzú rī ūlūzú.

Tā 'dīrì sē 'bá Yésù rì è'yì' 'bá gí rī pi ní āyīkō ambamba.

⁴ Páulù pi Bārúnábā be ká caá Yērúsálémā gá 'dálé, 'bá kánísā vé rī pi, Yésù vé 'bá áyúāyū rī pi be, āzini 'bá ambugu rī pi be céré ngakí kòpì è'yì, kòpì ní tā Múngú ní ì ìzā kozú rī pi ūlūzú kòpì ní céré. ⁵ 'Bo Fārúşī uruko èşì újá' 'bá Yésù rì è'yì' 'bá gí rī pi ní ngazú uru, kòpì ní 'yozú kīnī, "Lē 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku Yésù rì è'yì' 'bá gí rī pi, ā ūlúkí kòpì ā ágélé è tì rá, āzini lē kòpì ā 'dukí tāimbí Mósè vé rī ngaá."

⁶ Yésù vé 'bá áyúāyū rī pi ní ì úmúzú 'bá kánísā vé drīkoma rú rī pi be trú, kòpì ní rizú 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi vé tā átázú. ⁷ 'Bá 'dī' 'bée átákí tā rī caá sà be āco. Vūdri ni gé, Pétéro ní ngazú uru, ìrì ní 'yozú kòpì ní kīnī, "Má èdrípì, ìmi nìkí rá 'yozú kīnī, Múngú ìpè ma ìmi āsāmvú gé, mà ūlū rì ú' 'dukó múké rī 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní, kòpì ā yíkí rì ú' 'dukó múké rī, kòpì è è'yìkí rì bēnī. ⁸ Múngú nī 'bá ālu ālu vé èşì rá, 'dīrì lū 'yozú kīnī, ā'yì 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi rá, sē kòpì ní Índrì Uleteré rī, sū ìrì ní sèé 'bá ní rī tìñi. ⁹ Múngú rì 'bá rī pi ó' 'dú céré trōtrō, sū ìrì ní 'bá ó' 'dú rī tìñi. Kòpì ní Múngú rì è'yì' 'gí rī sī, sē ūjì kòpì vé èşì ícá kuú uleteré. ¹⁰ Ngá ìmi ní rizú Múngú rì ū' 'bīzú, tā èñjēñjē 'bāzú 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku Yésù ā pámvú ūbī' 'bá rī pi drígé 'dínì rī ā' 'dì? Tā èñjēñjē 'dīrì ndé 'bá ūkpō rá, dōku ndé kpá 'bá è' 'bìpì ì ūkpō rá. ¹¹ 'Bá è'yìkí rá 'yozú kīnī, 'bávé Úpì Yésù vé èşì ní adrii múké rī sī, 'bá pangará ìsú rá, sū 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní pangará ìsú rī tìñi."

¹² Bārúnábā pi Páulù be, kòpì ká rii ūkpō Múngú ní sèé ì ní tā āyázú āyāyā ní pi 'ozú, āzini

tã û'dũ be túngú ni pi 'ozú 'bá adri' 'bá Yāhúđĩ rú ku rĩ pi ăsámvú gé 'đĩri ũlũú, 'bá rĩ pi céré újĩkĩ kĩri, tēki riĩ yĩ. ¹³ Páũlũ pi kã tã rĩ átá đeđé gĩ, Yōkóbũ ní 'yozú kĩnĩ, “Má éđrĩpĩ, ĩmi yĩkĩ đrĩ ma ká! ¹⁴ Sĩmónã Pétēró ũlũ 'bá ní tã Múngú ní í'dózú ęsí 'bãzú 'bá adri' 'bá Yāhúđĩ rú ku rĩ pi đrĩgé, ĩri ní 'bá uruđo 'đužú adrizú 'bá ívé ni pi rú rĩ vé tã rá. ¹⁵ Tã 'đĩri ru 'i tã ótú ñębĩ rĩ pi ní sũ rĩ be trũ, kĩnĩ,

¹⁶ “Tã 'đĩri ă vudrĩ gé, ma Úpĩ 'i, ma úmvúlésĩ ĩgō ĩmũ Dăwúđĩ vé jó ărĩpi gĩ 'đĩri sĩ gō rá.

Ma gō sĩ vũrã ĩ ní kuú ándrú rú rĩ gé,

ma gō ĩri inga ũzi,

¹⁷ 'bã ăngũ uruđo' 'bée agá rĩ pi ă 'bãkĩ rĩ ęsí ma ndăžú, ăzini 'bã adri' 'bã Yāhúđĩ rú ku, ęsí 'bã' 'bée má đrĩgé rĩ pi ă 'bãkĩ rĩ ęsí ma ndăžú,

ma Úpĩ 'i, á 'yo tã 'đĩri nĩ, má ũpē 'bã 'đĩ' 'bée nĩ,'

¹⁸ Má ęzi tã 'đĩri ótú ĩnógósĩ.

¹⁹ “Má éđrĩpĩ má ómvúpĩ, lē 'bã 'bãkĩ tã ęñjēñjĩ 'bã adri' 'bã Yāhúđĩ rú ku lē 'bã Múngú rĩ ę'yĩ' 'bã rĩ pi đrĩgé ku. ²⁰ Lē 'bã sĩkĩ kōkōbĩ sēé kōpi ní, lüzú kĩnĩ, lē kōpi ă nyakĩ ănyăngã ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ pi ní rĩ ku, lē kōpi ă 'bãkĩ ówũ ku, kōpi ă nyakĩ ănyăpá ĩ ní umbe ni piĩ đrăá đrĩ sĩ rĩ ku, ăzini kōpi ă nyakĩ zăá ă ărĩ ku. ²¹ ă'điătăsiyă tăĩmbĩ Mósē vé 'đĩri ũlũkĩ mužú kũrũ Yāhúđĩ rĩ pi ní adrizú rĩ pi agásĩ, Săbătă ălu ălu, rikĩ tăĩmbĩ rĩ lăá Yāhúđĩ rĩ pi vé jó Múngú rĩ Zĩžú rĩ pi agá.”

Sĩkĩ kōkōbĩ sēé 'bã adri' 'bã Yāhúđĩ rú ku Úpĩ rĩ ę'yĩ' 'bã gĩ rĩ pi ní

²² Yēsũ vé 'bã áyúăyũ rĩ pi 'bã ambugu rĩ pi be, ăzini 'bã céré Yēsũ rĩ ę'yĩ' 'bã gĩ Yērũsălémã gá rĩ pi be, ũpēkĩ 'bã uruđo' 'bée ĩ ăsámvú gé 'đĩgé, pēkĩ kōpi mužú ănĩtĩyókã gá, kōpi mužú Páũlũ pi be, ăzini Bărũnábã sĩ. 'Bã ĩ ní ũpēé rĩ pi Yúdă ĩ ní zĩ Bărisábã pi* Sílă be, 'bã ĩrĩ 'đĩ' 'bée, kōpi đrĩkoma kănisă vé ni. ²³ Kōpi sĩkĩ kōkōbĩ sēé 'bã 'đĩ' 'bée đrĩgé kĩnĩ,

'Bã Yēsũ vé 'bã áyúăyũ rĩ pi 'bã ambugu rĩ pi be, 'bã ĩmivé éđrĩpĩ, ĩmi 'bã adri' 'bã Yāhúđĩ rú ku Yēsũ rĩ ę'yĩ' 'bã gĩ kũrũ ănĩtĩyókã vé rĩ agá, ăngũ Sírĩyă vé rĩ agá, ăzini ăngũ Kĩlĩkiyă vé rĩ agá 'đĩ' 'bée. 'Bã sēkĩ ĩmi ní mōđó.

²⁴ 'Bã yĩkĩ kĩnĩ, 'bã uruđo' 'bée ngakĩ nōósĩ mužú ĩmi ní tã adripi pĩrĩ ku ní ĩmbá, tã kōpi ní ĩmbá rĩ sē ĩmi ní ăyĩkō kuyé, 'bo 'bã pēkĩ kōpi ní kuyé.

²⁵ Kũru 'bã ní 'bã ũmúzũ, 'bã ă'yĩkĩ 'bã ăsámvú gé sĩ trũ, lē 'bã ũpēkĩ 'bã uruđo 'bã ăsámvú gé nōgó, 'bã pēkĩ rĩ kōpi 'bã ógũpĩ Bărũnábã be, ăzini Páũlũ sĩ, kōpi ă mužú rĩ ĩmi vúgá 'đĩlé.

²⁶ 'Bã ĩ ní ũpēé 'đĩ' 'bée adikĩ ĩ sēé ĩzăngă nyaá 'bávé Úpĩ Yēsũ Kũrisĩtō vé tã sĩ. ²⁷ Kũru 'bã rĩ Yúdă pi pē mužú Sílă be ĩmi vúgá 'đĩlé, kōpi ă mužú rĩ tã 'bã ní sũ 'đĩri ũlũú ĩmi ní tĩ sĩ.

²⁸ ĩndrĩ Uleterē rĩ 'i' 'đă 'bã ní kĩnĩ, lē 'bã 'bãkĩ tã ęñjēñjĩ ĩmi đrĩgé ku. Lē ĩmi 'okĩ 'đĩni, ²⁹ lē ĩmi nyakĩ ănyăngã ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ pi ní rĩ ku, ĩmi nyakĩ zăá ă ărĩ ku, ĩmi nyakĩ ănyăpá ĩ ní umbe ni piĩ đrăá đrĩ sĩ rĩ ku. Lē ĩmi 'bãkĩ ówũ mužú băđărú ku. ĩmi 'đuđĩ đō tã 'đĩ' 'bée ngaá rá, ĩmi ícō adri mŭké.

Múngú ă adri ĩmi be.

15:17 15:17 ămósă 9:11-12 * **15:22** 15:22 Yúdă ĩ ní zĩ Bărisábã rĩ: Yúdă Bărisábã rĩ ícō adri Yōsépă Bărisábã vé éđrĩpĩ.

30 Pēkī āgō 'dī'bée muḡú Ānītīyókā gá. Kúru kōpi ní 'bá kánísā vé rī pi zizú imúzu vūrā ālu gé, kōpi ní kōkōbī ī ní sīi sēē ī drīgē 'dīri sēzú 'bá 'dā'bée ní. 31 'Bá rī pi ká kōkōbī rī lāá, kōpi adrikí āyīkō sī, tā ī ní sīi kōkōbī rī agá rī ímbá kōpi ē ēsī rá. 32 Yūdā pi Sílā be, kōpi nēbī, kōpi átákí átángá rī sá be āco 'bá Yēsū ri ē'yī' 'bá gí rī pi ē ēsī ímbázú, kōpi ā adrikí rí ũkpō ũkpō ívé ē'yīngárá agá.

33 Yūdā pi Sílā be, adrikí caá 'dālē lóki be mādā, 'bá Yēsū ri ē'yī' 'bá gí rī pi sēki kōpi ní tákiri, kōpi ní kúru Yūdā pi pēzú muḡú Sílā be kánísā Yērūsālēmā vé rī gé vúlē 'bá ándúru ī pē' 'bá rī pi vúgá 'dāá. 34 'Bo Sílā áwí ívé rī adrii Ānītīyókā gá 'dālē.† 35 'Bo Páulū pi Bārúnábā be áwíki adrii Ānītīyókā gá 'dālē, kōpi 'bá uruko kárakarā ni pi be, ímbákí 'bá rī pi, āzini ũlúki ũ'dúkó Úpí vé rī 'bá rī pi ní 'dālē.

Páulū pi Bārúnábā be acokí ī Yūwánī Mārākō vé tā sī

36 Kā muḡú adrii mbāá mādā ā vūdrī gé, Páulū ní 'yozú Bārúnábā ní kīnī, “Lē 'bā gōkí muḡú vúlē kūrú 'bá ní ũ'dúkó múké rī ũlúzu rī pi agá 'dāá, 'bā muḡú rí 'bá Úpí ri ē'yī' 'bá gí rī pi ndree, 'bā muḡú rí nñī dō kōpi ri adri 'dāá íngóni.” 37 Bārúnábā lē Yūwánī ī ní zīi Mārākō ri jīi muḡú īndī. 38 'Bo Páulū ā'yī Bārúnábā vé tā 'dīri ālujání kuyé, ā'diātāsīyā Mārākō ku ī kú Pāmifilīyā gá 'dāá, nga ēzī ī be kuyé.

39 Páulū pi ní āgátá gāzú ī āsámvu gé sī Bārúnábā be, kōpi ní

kúru ī acozú. Bārúnábā jī Mārākō ri muḡú 'í vúgá sī īndī, kōpi ní tuzú kúlumgba agá, 'dezu muḡú Sáyipūrāsī gé. 40 Páulū jī ívé rī Sílā ri muḡú, 'bá ē'yī' 'bá gí rī pi kīnī, ēsī múké Úpí vé rī ā adri kōpi be. 41 Kúru kōpi ní 'dezu muḡú āngū Sírīyā vé rī gé, āzini āngū Kīlīkīyā vé rī gé, kōpi rikí 'bá kánísā vé rī pi ē ēsī ũmīi.

16

Tīmōtéyō ko Páulū pi ē īzā Sílā be ēzī sī

1 Páulū pi Sílā be ngakí muḡú kūrú Dērēbē vé rī gé, kōpi agakí caá kūrú Lēsíturā vé rī gé. Kōpi cakí muḡú 'bá Yēsū ā pámvú ũbīpi ni ísú, rú ni Tīmōtéyō 'i, īrivé éndrēpi Yāhūdīzī, īri 'bá Yēsū ri ē'yīpi gí ni, 'bo étēpi ri Gīrīkīgú. 2 'Bá Yēsū ri ē'yī' 'bá gí Lēsíturā gá 'dālē rī pi Íkónīyōmū gé rī pi be, rikí céré átá kīnī, Tīmōtéyō ri 'bá múké. 3 Páulū lē īri jīi muḡú 'í vúgá sī īndī, kúru Páulū ní ágélē ní ē tī lizú,* ā'diātāsīyā Yāhūdī adri' 'bá vūrā 'dāri agá rī pi nñī rá 'yozú kīnī, Tīmōtéyō étēpi ri Gīrīkīgú. 4 Kōpi ká rīi éci muḡú kūrú rī pi agásī ālu ālu, kōpi rikí kōkōbī† Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ní sīi 'bá ambugu Yērūsālēmā vé rī pi be rī lāá 'bá rī pi ní, lē kōpi ā 'dúkí tā ni ngaánga. 5 'Bá kánísā vé rī pi vé ē'yīngárá gō ícá ũkpō ũkpō. Ũ'dú ālu ālu, 'bá ē'yī' 'bá gí rī pi vé kālāfe gō rīi vaá muḡú drīgélē.

Páulū ndre īndrīlīkī Mākēdōnīyāgū vé ni urobí agá

6 Páulū pi ní ēlizú muḡú 'í ōgūpīi Sílā pi be āngū Pūrūgīyā vé rī agásī, āzini āngū Gālātīyā vé rī

† 15:34 15:34 Átángá vérēšē 34 agá 'dīri, búkū Ēzī vé ī ní sīi Gīrīkī tī sī drīdrī rī agá 'dāayo, 'bo gōkí sīi búkū Ēzī vé vúlē rī agá rá. * 16:3 16:3 Ágélē ē tī līngárá: Páulū lī Tīmōtéyō ā ágélē ē tī, ā'diātāsīyā Tīmōtéyō vé éndrēpi Yāhūdī, 'bo īrivé étēpi Gīrīkī. Gīrīkī rī pi līkī ívé anjī āgō rī pi vé ágélē ē tī ku. 'Bá rī vé éndrēpi dō Yāhūdī, Yāhūdī rī pi īri ā'yī adri Yāhūdī rú. Sēzú Páulū ní Tīmōtéyō ā ágélē ē tī lizú ānī, Yāhūdī rī pi ā 'ā'yīkí rī īri adrii 'bá í vé ni.

† 16:4 16:4 Kōkōbī: 'í lā kōkōbī 'dīri búkū Ēzī vé rī agá, Ēzī 15:23-29.

agási. Sâ 'dâri gé, Índrí Uleterere rĩ ã'yĩ ku kôpi ní muzú tị sêzú ãngũ Èzìyã vé rĩ gé 'dâlê. ⁷ Kôpi kâ muú caá ìnyináná ãngũ Méziyã vé rĩ gé, kôpi lèkí kôdô muú Bītūniyã gá, 'bo Índrí Uleterere Yésũ vé rĩ ã'yĩ kôpi ní muzú kuyé. ⁸ Kúru kôpi ní ẹlízú muzú ãngũ Méziyã vé rĩ agási, kôpi ní cazú kũrú Tūrówã vé rĩ gé.

⁹ Ìníná 'dâri sī, tā āzi i'da 'i Páulū ní ìndrìlìkì agá. Páulū ndre ágó āzi Mākēdōniyāgú tu pá, ìri ri 'i mā drì ìrì sī, ágó rĩ ní 'yozú Páulū ní kīnī, “Lē mí ímú Mākēdōniyã gá nōó 'bã ìzã koó.” ¹⁰ Páulū kã tā 'i i'daapi ìndrìlìkì agá rĩ ndreé, koro 'bã ní 'bã útúzá 'dezú muzú Mākēdōniyã gá. 'Bã ñkí áamá rá 'yozú kīnī, Múngú zì 'bã muú ụ'dúkó múké rĩ ùlūú kôpi ní 'dâlê.

Lúđiýã újá ẹsí

¹¹ 'Bã ní ngazú Tūrówã gá 'dãgá, 'bã fikí kúlúmgbã agá, 'bã ní muzú pìrì Sãmōtērēsī gé 'dâlê, kã muú caá drù 'dini, 'bã ní cazú Nēyāpólìsī gé. ¹² 'Bã ní ngazú vūrã 'dâri gé sī, 'bã ní cazú Pìlìpoyí gé. Kũrú 'dâri 'bã Rómã vé rĩ pi rúkí nī, kũrú rĩ ndē kũrú Mākēdōniyã agá 'dâlê rĩ pi rá. 'Bã adrikí 'dâlê ụ'dụ be kárakarã.

¹³ Ụ'dụ Sābātã vé rĩ gé, 'bã ní fūzú muzú kũrú rĩ vé kẹ̀tì gé sī ãmvé 'dãá, 'bã ní 'dezú muzú yĩ tị gé 'dâlê, 'bã mukí rí vūrã Múngú rí zizú nì ìsú bēnī. 'Bã ní úrizú vūgá, 'bã ní átázú ùkú ì úmú'bã kú 'dâlê rĩ pi be. ¹⁴ Ùkú āzi kôpi ãsámví gé 'dãá, rú nì Lúđiýã 'i, ìbì ímú kũrú Tãyítirã vé rĩ gélēsīla, ìri 'bã riipi bōngó ndrōlūndrōlū nì uzìipi nì, āzini 'bã riipi Múngú rí ìnjìpi nì. Múngú vé tā fi ẹsí nì gé, sē ẹ'yĩ tā Páulū nì átá rĩ rá. ¹⁵ Sēkí ìri nì bātízímū ìrivé 'bã 'bētì ãsámví gé rĩ pi be, ìri nì

'bã zizú, 'bã mukí ívé ãngá. Ìri ní 'yozú kīnī, “Ìmi ã'yĩkí dō 'yozú kīnī má ẹ'yĩ Úpí rí gí, 'bã mukí ìmi be adrii mávé ãngá.” Sī 'bã vúgá sī, 'bã mukí ìrivé ãngá 'dâlê rá.

'Yíkí Páulū pi Sílã be jó ãngũ ù'yìzú rĩ agá

¹⁶ Ụ'dụ ãlu 'bã† kã rií muú vūrã Múngú rí zizú rĩ gé 'dãá, 'bã ìsúkí mvá ùkú tųgērì rú ìndrì ùnjí nì fií drì nì gé nì, ìri rí tā ímú'bã ì nga'bã drìdrì 'dìlê rĩ pi ùlū. Mvã ùkú rĩ rí mūfēngã ìsú sē ívé ambugu rĩ pi ní ambamba tā ìri ní rí ùlūú rĩ sī. ¹⁷ Mvã ùkú 'dìri 'de muzú 'bã vùdrì gé sī Páulū pi be, rí útré muzú, “Ágō 'dì'bée átí'bã Múngú ãmbúgú 'bã drìgé cére rĩ vé nì, kôpi ímúkí ìmi ní lètì pangará vé rĩ ùlūú.”

¹⁸ Mvã ùkú rĩ 'o tā 'dìri 'dini ụ'dụ be kárakarã. Tã 'dìri sē Páulū ní ìzāngã, ìri ní 'i újázú 'yozú ìndrì ùnjí rĩ ní kīnī, “Yésũ Kúrísítō ã rú sī, ìndrì ùnjí 'dìri, 'i fū mvã ùkú 'dìri drìgé sī ãmvé.” Koro ìndrì ùnjí rĩ ní fūzú mvã ùkú rĩ drìgé sī.

¹⁹ Mvã ùkú tųgērì rú rĩ vé ambugu rĩ pi kã ñjì áamá 'yozú kīnī, lètì āzi ì ní gōzú mūfēngã ìsúzá nì 'dãáyo, kôpi ní Páulū pi ruzú Sílã be, sezú muzú vūrã ì ní tā lizú rĩ gé, kôpi ã tukí rí pá 'bã tā lị'bã rĩ pi ẹndrètì gé. ²⁰ Kôpi kã Páulū pi sēé pá tuú 'bã tā lị'bã rĩ pi ẹndrètì gé, kôpi ní 'yozú kīnī, “Ágō 'dì'bée Yáhúđì, kôpi rí 'bã 'bávè kũrú agá rĩ pi ẹ drì iza. ²¹ Kôpi rí mērē 'bã ní lēé ku nì vé tā ímbã 'bã ní, 'bã 'bã Rómã vé rĩ pi, 'bã ã'yĩkí rí tā nì, dōku 'bã 'dúkí rí tā nì ngáá.”

²² 'Bã bñtríkã rĩ pi ní ì úmúzá Páulū pi fuzú Sílã be, 'bã tā lị'bã rĩ pi ní tãimbì sēzú, ã ùsíkí kôpívè bōngó rá, ã ùgbákí kôpi. ²³ Kôpi kã Páulū pi ùgbãá ùnjí ùnjí, ì ní kôpi jizú 'bezú jó ãngũ ù'yìzú rĩ

† 16:16 16:16 Tãfífí 'bã 'dìri, Lúkã pi Páulū pi be trù.

agá, ĩ ní lüzú 'bá āngū ũtēēpi rĩ ní, lē ā ũtē kōpi múké múké, kōpi ā ápákı rı ku. ²⁴ Ágó āngū ũtēēpi rĩ 'dú tā rĩ ngáa sũ ĩ ní lüzú 'ı ní rĩ rĩñı, jı kōpi suú jó āngū ũ'yızú rĩ agá ágágá 'dāá, úmbé kōpi ā pá ākpāá peṭı rı' 'bá gá.

²⁵ Kā muı adriı ĩñı ágágá, Páülü pi Sılā be rikı Múngú rı zıı, āzini kōpi rikı úngó ngoó Múngú ní, 'bá uruḵo ĩ ní ũ'yı rı pi rikı tā kōpivé rı yıı. ²⁶ Koro dıngıdıngı ní āngū ayazú ũkpō be, jó āngū ũ'yızú rı aya 'ı dıngıdıngı, jó āngū ũ'yızú rı vé kēṭı ũzıki ĩ cére kú mgbo, ímvē ĩ ní 'bá rı pi ũ'yızú rı pi ucekı ĩ cére! ²⁷ Ágó riıpi jó āngū ũ'yızú rı ũtēēpi rı ká muı aruú ú'dú gélésı, řsú kēṭı jó āngū ũ'yızú rı vé rı pi ũzıki ĩ cére kú mgbo, řri ní ívé řlı āco rı 'ı'dúzü lēzü 'ı 'dızü drāzü 'dıısi rá, ā'diātāsiyā ũsũ déna 'bá ĩ ní ũ'yı rı pi ápákı cére gı. ²⁸ Páülü ní trezú kını, "Lē mi 'dı mi drāá ku! 'Bá cére anigé."

²⁹ Ágó riıpi jó āngū ũ'yızú rı ũtēēpi rı ní ācı zızú, řri ní njuzú fıızú jó agá 'dāá, muızú 'ı'dézü Páülü pi endreṭı gé Sılā be, rı' 'bá ni yā kpırıkpırı. ³⁰ Ágó rı ní Páülü pi řızú řfızú āmvé, řri ní kōpi zızú kını, "řmi mávé ambugu rı pi, má 'o ā'dı, má řsú rı pangará āñı?"

³¹ Kōpi ní újázú řri ní kını, "Mı ř'yı Úpı Yésũ rı, mi pangará řsú rá, āzini mívé 'bá 'bēṭı āsámvú gé rı pi pangará řsú rá." ³² Kuru kōpi ní ú'dúkó Úpı vé rı ũlüzú ágó rı ní, āzini 'bá cére řrivé 'bēṭı āsámvú gé rı pi ní. ³³ řñıñá 'dāri gé, ágó jó āngū ũ'yızú rı ũtēēpi rı ní kōpi jızú muızú vürā āzi gé, řri ní kōpivé āzó ē mı ũjızú. Koro ĩ ní ágó rı ní bātızımü sēzü řrivé 'bá 'bēṭı āsámvú gé rı pi be cére.

³⁴ Ágó rı ní Páülü pi jızú muızú Sılā be ívé āngá 'dāá, řri ní ānyāngā sēzü nyazú kōpi ní. Ágó rı ívé 'bá 'bēṭı āsámvú gé rı pi be cére adrikı āyıkō sı, ā'diātāsiyā ĩ ní Múngú rı ř'yı gı rı sı.

³⁵ Kā muı adriı drı 'dıni ũ'bütıñá rı sı, 'bá tā lı' 'bá rı pi ní ũgalaku rı pi pēzü muızú ágó jó āngū ũ'yızú rı ũtēēpi rı vúgá 'dāá, kōpi ní tāımbı sēzü kını, ágó rı ā oıyü Páülü pi Sılā be muı 'dıısi rá. ³⁶ Ágó jó āngū ũ'yızú rı ũtēēpi rı ní 'yozü Páülü pi ní kını, "Bá tā lı' 'bá rı pi sēkı tāımbı kını, lē ā oıyüki řmi Sılā be muı 'dıısi rá. řmi ícó mu rá. řmi muıki tā be kırı."

³⁷ 'Bo Páülü ní 'yozü ũgalaku rı pi ní kını, "Bá adrikı dö 'bá Rómā vé ni\$ drāáāsiyā, kōpi ũgbākı 'bá gúnyá agá, kōpi 'bekı 'bá jó āngū ũ'yızú rı agá, řsú řıkı drı 'bávé tā kuyé.* Nóni kōpi lēkı 'bá pēe muızú āmvé kırı, 'bá āzi ā nı nyo tā ni ku? Adri 'dıni ku! Lē kōpi ē ímúki 'bá oıyü fıü nõósi nı."

³⁸ ũgalaku rı pi ní tā 'dıri jızú ũlüzú 'bá tā lı' 'bá rı pi ní. 'Bá tā lı' 'bá rı pi ká yıı kını, Páülü pi Sılā be 'bá Rómā vé ni pi, sē kōpi ní řrı. ³⁹ Kōpi ní ímúzü trüngará zızú Páülü pi endreṭı gé. Kuru kōpi ní Páülü pi jızú fıüzú jó āngū ũ'yızú rı agásı āmvé, kōpi māzü kını, lē kōpi ā fıki křrı rı agásı rá. ⁴⁰ Páülü pi Sılā be ká řfıü jó āngū ũ'yızú rı agásı, kōpi ní 'dezü muızú Lüdıyā vé āngá, kōpi řsúki 'bá Yésũ rı ř'yı' 'bá gı rı pi řrivé āngá 'dāá, kōpi ní 'bá Yésũ rı ř'yı' 'bá gı 'dı' 'bée ē řşı ímbázú. Kōpi ní kuru 'dezü muızú.

17

Ş 16:37 16:37 'Bá Rómā vé rı pi: Lóki Yésũ vé rı gé, 'bāgú āmbúgú Rómā vé rı rı 'bá rı pi āngū āndıāndı gé sı. 'Bá 'dı' 'bée āsámvú gé, 'bá Rómā vé rı pi mādā, 'bāgú āmbúgú rı kōpi ũtē múké, ā'diātāsiyā kōpi 'bá ívé ni. * 16:37 16:37 Tāımbı Rómā vé rı ř'yı ku ĩ ní 'bá Rómā vé rı gbāzü řsúzü řıkı drı řrivé tā kuyé.

Páülü vé tị sēngará Tēsālōnikē gá rī

¹ Páülü pi ní ełizú mužú Sílā be kūrú Āmīfipólīsī vé rī agāsī, āzini kūrú Āpōlōniyā vé rī agāsī, kōpi ní cazú Tēsālōnikē gá. Yāhūdī rī pi vé Jó Múngú ri Zizú rī kūrú agá 'dāá anigé. ² Páülü ní fizú Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá, sū ĩri ní rīi 'oó nījī rī tịni. Sábátā na, ri tā Búkū Múngú vé rī agá rī ũlúu 'bá rī pi ní. ³ Ri tā Kúrísitō ní ĩzāngā nyazú, āzini ĩri ní íngázú gōō ídri rú drāngará gálésī rī vé tā ũlúu kīnī, “Yēsū má ní rīi ĩrivé tā ũlúu nōri, ĩri Māsiyā.” ⁴ Tā Páülü ní átá rī, 'bá urukọ kōpi āsámvú gé 'dīgé ẹ'yīkí rá, kōpi gōkí Páülü pi ā pámvú ũbī Sílā be. Gīrīkí kárakarā Múngú ri ĩnjī 'bá ĩnjīnjī rī pi, ũkú ambugu ĩ ní ĩnjī ĩnjī kūrú rī agá rī pi be, kōpi újákí ẹsī Yēsū ri ẹ'yīzú rá.

⁵ 'Bo tā 'dīri 'de ambugu Yāhūdī rī pi vé rī pi ẹ ẹsī agá ũnjí. Kúru kōpi ní 'bá jōkōnī agá tā be ũnjí rī pi úmúzú, kōpi ní 'bá rī pi ĩcīcīkízú tā ũnjí sī, 'bá rī pi ní rizú útrézú wīnyá kūrú rī agāsī. Kōpi ní njuzú mužú Páülü pi ndázú Sílā be Yāsónā vé āngá 'dāá, ĩ ĩjīkí rí kōpi ímúzú 'bá bītríká rī pi āsámvú gé nōó. ⁶ 'Bo kōpi ká caá 'bá 'dī'bée ĩsú 'dālé kuyé, kōpi ní Yāsónā pi ružú 'bá urukọ'bée Yēsū ri ẹ'yī 'bá gí rī pi be, ĩjīzú ũgalaku kūrú agá 'dālé rī pi endrẹtị gé, kōpi ní útrézú ú'dúkọ be uru 'dāá kīnī, “Āgō 'bá rī pi ẹ drī iza 'bá vū drīgé sī céré rī pi, nóni kōpi ícákí kpá kuú nō, ⁷ Yāsónā ẹ'yī kōpi ívé āngá. Kōpi ārėvú céré njókí tǎimbí 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī* ní ũtī rī rá, kōpi kīnī, 'bāgú āzi anigé, rụ ni Yēsū 'i.” ⁸ ũgalaku rī pi 'bá bītríká

rī pi be, kōpi ká tā 'dīri yīj, kōpi ẹ ẹsī ve rá. ⁹ Kúru ũgalaku rī pi lėkí Yāsónā pi 'bá Yēsū ri ẹ'yī 'bá gí rī pi be, kōpi ā sėkí mūfēngā ĩ drī jezú ānī, ĩ oyukí rí kōpi mužú.

Páülü pi mukí Sílā be Bērėyā gá

¹⁰ Āngū rī ká niij, 'bá Yēsū ri ẹ'yī 'bá gí rī pi ní Páülü pi pėzú mužú Sílā be Bērėyā gá. Kōpi ká caá 'dālé, kōpi ní fizú Yāhūdī rī pi vé Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá. ¹¹ 'Bá Bērėyā vé rī pi múké, ndē 'bá Tēsālōnikē vé rī pi rá, ā'diātāsīyā kōpi 'bākí úvá rizú ú'dúkọ múké Páülü ní ũlúu rī yīzú. Ũ'dú ǎlu ǎlu, kōpi rikí tā ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī lāá, kōpi lėkí nīj dō tā Páülü ní átá rī tā áda. ¹² Yāhūdī kárakarā ẹ'yīkí Yēsū ri rá, āzini ũkú ambugu Gīrīkí vé ĩ ní ĩnjī ĩnjī rī pi āgō Gīrīkí vé rī pi be, kōpi ẹ'yīkí Yēsū ri rá.

¹³ Yāhūdī Tēsālōnikē gá rī pi ká yīj kīnī, Páülü ri tị Múngú vé rī sėé Bērėyā gá 'dālé, kōpi ní kpá 'dezú mužú 'dālé 'bá bītríká rī pi ĩcīcīkízú, kōpi ā 'okí rí Páülü pi ũnjí. ¹⁴ Koro 'bá Yēsū ri ẹ'yī 'bá gí rī pi ní Páülü ri pėzú mužú yīj tị gé 'dāá, 'bo Sílā pi Tīmōtėyō be áwíkí adrií Bērėyā gá 'dāá. ¹⁵ 'Bá Páülü ri jī 'bá rī pi jīkí Páülü ri caá Ātėnėsī gé, Páülü ní ẹzizú kōpi ní kīnī, lė kōpi ā újákí ĩ muų lúu Sílā pi ní Tīmōtėyō be, kōpi ẹ ímúkí 'í vúgá sī mbėlē.

Páülü sē tị Múngú vé rī Ātėnėsī gé

¹⁶ Páülü ká rīi Sílā pi ũtėé Tīmōtėyō be Ātėnėsī gé 'dālé, ẹsī ni ĩsú ĩzāngā, ĩri ní ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ndrėé kūrú agá 'dāá kárakarā rī sī. ¹⁷ ĩri ní fizú Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá, rizú

* 17:7 17:7 'Bāgú āmbúgú Rómā vé rī: ĩri 'bāgú āmbúgú 'bāgú āngū āndīāndí rī pi agá rī pi drīgé, āngū Yūdāyā vé rī drīgé, āngū Gālilāyā vé rī drīgé, āzini āngū Yāhūdī rī pi vé rī drīgé. 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgú āmbúgú rī zị ívé tị sī Kāyísárā.

átázú Yāhúđī rī pi ní, āzini 'bá adri' 'bá Yāhúđī rú ku Múngú ri ɪ̃n̄jī' 'bá rī pi ní. Ẹ'dú ǎlu ǎlu ri kpá átá 'bá jòkòñí agá 'dālè rī pi ní.

¹⁸ Ngúlúmū tā nī' 'bá ambamba ɪ̃ ní zīj Ẹpikúriyā, āzini ɪ̃ ní zīj Sítóyíkí ri' 'bá ǎngū ɪ̃mbá' 'bá rī pi ɪ̃' 'dókí rii ǎgátá gǎá Páulū be.

Ẹrukò' 'bée rikí 'yoó kīnī, "Tā ágó 'dīri ní rii átá ɪ̃fifí ǎkó 'dīri ǎ'di?"

Ẹrukò' 'bée kīnī, "Índrészú ɪ̃ri ri tā Múngú túngú 'bá Ẹrukò' 'bée vé ni ǎ tā átá." Kòpi átákí 'dīni, ǎ'diātāsīyā Páulū ri Ẹ'dúkò múké Yésū vé rī ũlūú, āzini ri Yésū vé ɪ̃ngángará gōó ɪ̃dri rú rī vé tā ũlūú.

¹⁹ Kúru kòpi ní Páulū ri jizú muzú pá tuzú 'bá ɪ̃ úmú' 'bá tā lī' 'bá ɪ̃ ní zīj ǎrēpágō rī pi Ẹndrētī gé, kòpi ní 'yozú ɪ̃ri ní kīnī, "Lē mí ũlū 'bá ní tā ú'dí mí ní rii ɪ̃mbá 'dīri, ɪ̃ri tā ngóni ní? ²⁰ Tā mí ní rii átá 'dīri, ọ'ú 'bá bī gé nōó ũ'dū be túngú, 'bá úvá be lēzú tā 'dīri nīzú."

²¹ ('Bá ǎtēnésī vé rī pi jākā ɪ̃mú' 'bá adri' 'bá 'dālè rī pi be, kòpi rikí átá tā ɪ̃ ní ɪ̃mbá ú'dí 'dīri vé tā sī, kòpi rikí bī 'báá tā rī yizú ǎní.)

²² Kúru Páulū ní ngazú pá tuzú 'bá ɪ̃ úmú' 'bá ɪ̃ ní zīj ǎrēpágō rī pi Ẹndrētī gé, ɪ̃ri ní 'yozú kīnī, "Ími 'bá ǎtēnésī vé 'dī' 'bée, á ndre ɪ̃mi 'bákí ẹsì céré rizú múngú rī pi ɪ̃n̄jizú. ²³ ǎ'diātāsīyā má ká rii ẹcì kūrú ɪ̃mivé rī agásí, á ndre ngá ɪ̃mi ní rii ɪ̃n̄jī múngú rú rī pi kárákará, á ndre vūrā rōbōṅṅō zāzú rī vé ǎlu, sīkí rú' 'bá ni gé, MÚNGÚ ɪ̃ NÍ NĪ KUYÉ NI NÍ. Múngú ɪ̃mi ní rii ɪ̃n̄jī, ɪ̃mi ní n̄jī kuyé 'dīri, á lē ɪ̃mi ní tā ni ũlūú.

²⁴ Múngú vū gbĩpi, āzini ngá vū drīgè rī pi gbĩpi céré rī, ɪ̃ri Úpí 'bū pi rũpí vū be rī. Múngú adri jó bá áda ní sīj rī agá ku. ²⁵ 'Bá āzi ɪ̃còpi ɪ̃ri ẹ ɪ̃zā koópi tā āzi sī 'dǎáyo, tā āzi ɪ̃ri ní lēé 'bá āzi

vúgá ni 'dǎáyo. ɪ̃ri ri 'bá ní ɪ̃dri sē nī, ẹv̄v̄v̄ sē nī, āzini ɪ̃ri ri 'bá ní ngá rī pi ǎrēvú sē céré nī. ²⁶ 'Bá Múngú ní gbĩi vū drīgè nōgó rī pi, kòpivé úri ɪ̃bí ɪ̃fūú 'bá ǎlu rú' 'bá gá, kòpivé úyú ǎ ayi rí vū drīgè sī céré. Ẹtī sá kòpi ní adrizú rī, āzini vūrā kòpi ní adrizú rī kú ɪ̃n̄ogósí gí.

²⁷ "Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, 'bá rī pi ǎ ndákí rí 'i, 'bá rī pi ǎ rikí rí ǎngū rī ọmvú muzú drī sī, kòpi ẹ ɪ̃súkí rí 'i ǎní. 'Bo Múngú vū 'bá ǎlu ǎlu rú' 'bá gá sī rará rú kuyé. ²⁸ 'Bá ní adrii ɪ̃ri agá rī sī, ɪ̃ri ri 'bá ní ũkpō sē adrizú ɪ̃dri rú, ẹcì tuzú, āzini 'bá ní adrizú ǎnigé ǎní.' Ẹngó ɪ̃mi ní sī rī pi Ẹrukò agá, lū 'bá ní kīnī, "Bá anjī ɪ̃rivé ni."

²⁹ "Sū 'bá ní adrii anjī Múngú vé ni rī tīnī, lē 'bá rikí ũsūú 'yozú kīnī, Múngú ri ngá ɪ̃ ní údé dábū sī, aya ọgú' 'bá ọgúọgú ni pi sī, dōku ɪ̃rá sī ni 'dīni ku, Múngú adri ngá ɪ̃ ní údé drī sī ni ku. ³⁰ Ọtú 'bá ní drī tā nīzú kuyé rī gé, Múngú ũsū 'bá drīgè ũnjí kuyé. 'Bo nóni Múngú lē 'bá rī pi ǎrēvú céré ǎngū rī pi agásí ǎ újákí ẹsì. ³¹ Múngú útú Ẹ'dú 'i ní lēzú 'bá rī pi vé tā lizú rīv̄i vū drīgè nōgó rī gí, ɪ̃ri Yésū rī ɪ̃pē ɪ̃mú 'bá rī pi vé tā lī nī. Múngú i'da 'bá ní tā 'dīri lūzú kīnī, ɪ̃ri tā áda, ɪ̃ri ní Yésū ri ingáá gōó ɪ̃dri rú drāngará gálésíla rá rī sī."

³² 'Bá rī pi ká tā Páulū ní 'yoó, Yésū drā, ɪ̃ngá gōó ɪ̃dri rú drāngará gálésíla rá 'dīri yīj, 'bá Ẹrukò' 'bée rikí gũú ǎní gũgu, 'bo Ẹrukò' 'bée kīnī, "Lē mí ũlū tā 'dīri đīj, 'bá lēkí yīj." ³³ Páulū ní ngazú fūzú 'bá ɪ̃ ní zīj ǎrēpágō rī pi ǎsámvú gé sī. ³⁴ 'Bá rī pi ǎ Ẹrukò újákí ẹsì Úpí ri ẹ'v̄yizú rá, kòpi újákí ɪ̃ ɪ̃cá 'bá Páulū ǎ pámvú ũbī' 'bá ni pi. Kòpi ǎsámvú gé 'dǎá, 'bá rī ǎlu ní Dīyōnísīyō 'i, Dīyōnísīyō ri 'bá ɪ̃ úmú' 'bá ɪ̃ ní

ziì Ārēpágō rī pi vé ógúpì, 'bá rī āzi ūkú ĩ ní zìí Dāmá rī 'i, 'bá uruḵo 'bée be.

18

Páulū sē tị Múngú vé rī Kōrínítō gá

¹ Kúru Páulū ní ngazú fūzú kūrú Ātēnēsí vé rī agásí, ĩri ní 'dezú mužú Kōrínítō gá. ² Páulū ca mužú Yāhūdǐgú āzi ísú 'dǎlé, rú ni Ákúwílā 'i, tǐkí ĩri āngū Pónítō vé rī agá, kōpi ímúkí drī ūkú ni Pīrīsilā be ú'dí rú Ítálíyā gélésíla, ā'diātāsíyā 'bāgú Kālāwūdíyō sē tāimbì 'bá Yāhūdǐ vé rī pi ní kīnī, lē kōpi ārēvú céré ā fūkí Rómā agásí rá. Páulū muž kōpi ndreé, ³ ísú kōpivé ězì rizú māsámā údézú nì, sǔ Páulū ní rií māsámā údé rī tǐnì. Kúru Páulū ri adrií kōpi be trú, kōpi úmúkí ĩ rií ězì rī ngaá trú. ⁴ Sábátā ālu ālu, Páulū ri 'bá rī pi ímbá Jó Múngú ri Zìzú rī agá 'dǎá, ri Yāhūdǐ rī pi úbé Gíríkí rī pi be, kōpi ē ě'yǐkí rí Yēsū rí.

⁵ Sílā pi ká ímú Tīmōtēyō be āngū Mākēdōnīyā vé rī gé 'dǎásí, kōpi ká ícá Kōrínítō gá nólé, Páulū 'bá ẹsì rizú tị Múngú vé rī sēzú sá céré, ri ūlū Yāhūdǐ rī pi ní kīnī, Yēsū ri Kúrísítō. ⁶ 'Bo Yāhūdǐ rī pi ọwúkí tị Páulū ní sēé 'dǎri rá, kōpi u'dakí Páulū ri rá. Páulū ní fúrúndí ívé bōngó ru'ba gá rī yazú, lūzú kīnī, 'í gā kōpi sí. ĩri ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Īmivé ári ā ngo ĩmi drǐgé! Ícókí mǎ rú zìí ānì ku! Í'dózú āndrū sí mužú drǐdrǐ, ma 'de muž adri 'bá adri'ba Yāhūdǐ rú ku rī pi āsámvú gé."

⁷ Páulū ní fūzú Jó Múngú ri zìzú rī agásí, ĩri ní mužú fizú Tǐtōsǐ Yúsītō* riipi Múngú ri ĩnǐipi rī vé jó agá. ⁸ Kúrísípō ĩ ní 'bǎá drǐkoma rú Jó Múngú ri Zìzú rī

ūtēepi rī pi ívé 'bá 'bētí āsámvú gé rī pi be, ě'yǐkí Úpí ri rá. 'Bá kárakarā Kōrínítō gá 'dǎlé rī pi yǐkí tị Páulū ní sēé rī, kōpi ě'yǐkí Úpí ri rá, sēkí kōpi ní bātizímū rá.

⁹ Īnǐnǎ āzi sí, Úpí Yēsú ní átázú Páulū ní urobí agá kīnī, "Mí 'o ũrǐ sí ku, 'í sē tị Múngú vé rī mužú, lē mǐ újǐ kírí ku. ¹⁰ Ma mǐ útē rá, 'bá āzi ícó mǐ 'oó ũnjǐ ālujání ku, ā'diātāsíyā 'bá mávé ni pi kárakarā anigé kūrú nōri agá." ¹¹ Páulū adri caá Kōrínítō agá 'dǎá ílǐ ālu ẹlǐ sí, ri ú'dúkó Múngú vé rī ímbá 'bá rī pi ní.

¹² Lókí Gálíyō ní adrizú gávānā rú āngū Ākáyā† vé rī agá rī gé, Yāhūdǐ rī pi ā uruḵo úmúkí ĩ Páulū ri ruú, kōpi jǐkí ĩri pá tuú gávānā ẹndrētí gé, ā lǐ rí ĩrivé tā. ¹³ Kōpi ní 'yozú kīnī, "Ágó nōri ri 'bá rī pi ē drǐ úcǐ, kōpi ē ĩnǐkí rí Múngú ri sǔ 'bávé tāimbì ní lēé rī tǐnì ku."

¹⁴ Páulū kǎ lēé kōdō átá, Gálíyō ní 'yozú Yāhūdǐ rī pi ní kīnī, "Īmi Yāhūdǐ 'dǎ'bée, tā ĩmi ní Páulū ri tōzú rǐ, ídǐ té dō ālǐ, āzini 'o dō tā ũnjǐ, ma té ícó ĩmivé tā yǐ rá. ¹⁵ 'Bo tā rī ní adrií átángá Páulū ní átá rī vé tā, rú vé tā, āzini ĩmivé tāimbì vé tā rī sí, lē ĩmi útúkí ĩmi āsámvú gé sí útútú, átángá 'dǎ'bée sí, á lǐ tā ānǐ Páulū drǐgé ku." ¹⁶ Kúru ĩri ní kōpi drozú fūzú jó tā lǐzú rī agásí āmvé. ¹⁷ Kōpi ní Sōsītēnǐ adriipi drǐkoma rú Jó Múngú ri Zìzú rī agá rī ruzú, kōpi ní rizú ĩri fuzú jó tā lǐzú rī ẹndrētí gé 'dǐgé. 'Bo tā ni fi Gálíyō agá 'dǎá ālujání kuyé.

Páulū újǎ 'i gōō Āntǐyókā gá āngū Síríyā vé rī agá

¹⁸ Vúdǐrǐ ni gé, Páulū gō adrií Kōrínítō gá 'dǎlé ú'dú kárakarā. ĩri ní kúru 'bá Yēsū ri ě'yǐ'ba gí rī pi kuzú, ĩri ní tuzú kúlúmgba agá,

* 18:7 18:7 Tǐtō: Tǐtō adri Yāhūdǐ ku. † 18:12 18:12 Ākáyā: Kūrú Kōrínítō vé rī āngū Ākáyā vé rī agá.

Îri ní 'dezú muzú āngū Sírīyā vé rī gé, Pīrīsīlā pi Ákúwílā be, kōpi 'deki muḡ Páulū pi be trú. Kōpi ní drī muzú kuyé rī gé, Páulū sē 'i drī'bí rēé rá, sē rēé Kēnikūriyā gá 'dāá, ā'diātāsiyā îri ní ūyō sōo Múngú endrēṭi gé gí rī sī. ¹⁹ Kōpi ká muḡ caá Ēfēsō gá 'dāá, Páulū ní Pīrīsīlā pi kuzú Ákúwílā be, îri ní 'dezú fizú Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá ó'dúkúlegúsī, kōpi ní í'dózú átázú Yāhūdī rī pi be. ²⁰ Yāhūdī rī pi mākī kōdō îri kīnī, ā adri caá î be lókī be āco, 'bo Páulū ā'yī kuyé. ²¹ Páulū ká lēé 'deé muḡ, îri ní 'yozú kōpi ní kīnī, “Múngú lē dō rá, ma îgō îmi vúgá nõo rá.” Kúru îri ní tuzú kúlumgba agá Ēfēsō gá 'dāgá, îri ní 'dezú muzú. ²² Páulū ká muḡ caá kūrú Sīzériyā vé rī gé, îri ní íszú vūgá, îri ní 'dezú muzú 'bá Yēsū ri ẽ'yī'ba gí Yērúsālēmā gá 'dālē rī pi ẽzizú. Kúru îri ní agazú muzú kūrú Ānitīyókā† vé rī gé 'dāá.

²³ Páulū adri Ānitīyókā gá 'dāá ú'dú kárakarā. Vúdrī ni gé, îri ní 'dezú muzú āngū Galātiyā vé rī gé, āzini Pūrūgīyā vé rī gé, ri ẽci 'bá Yēsū ri ẽ'yī'ba gí rī pi úndré āngū 'dī'bée agásī, ri 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'ba rī pi ẽ ẽsī ímbá, kōpi ā adrikí rí ũkpó ũkpó ívé ẽ'yīngará agá.

²⁴ Yāhūdīgú āzi rú ni Āpólō 'i, ṭíkī îri Ālěkīzāndāriyā gá, îri ní ícázú Ēfēsō gá. Ímbákī îri Búkū Múngú vé rī sī, nī tā ni ambamba. ²⁵ Ímbákī îri ní tā Úpí Yēsū vé rī rá, āní sē ri tā Yēsū vé rī ímbá 'bá rī pi ní úvá sī, ímbá tā rī múké múké. 'Bo bātízīmū 'yéná îri ní nīí rá rī, îri bātízīmū Yūwānī ní sēé rī. ²⁶ Āpólō ní í'dózú ṭi Múngú vé rī sēzú ũṛī ākó Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dāá. Pīrīsīlā pi Ákúwílā

be ká ṭi îri ní sēé 'dīri yīí, kōpi ní îri zizú muzú ívé āngá, kōpi ní tā Múngú vé rī vé ífífí ũlüzú îri ní múké múké.

²⁷ Āpólō ká lēé 'deé muḡ āngū Ākáyā vé rī gé 'dāá, 'bá Yēsū ri ẽ'yī'ba gí Ēfēsō gá rī pi ímbákī îri ẽ ẽsī, kōpi sīkí kōkōbī sēé 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'ba Ākáyā gá 'dālē rī pi ní kīnī, lē kōpi ẽ ẽ'yīkí Āpólō ri múké. Āpólō vé cangará 'dālē rī ko 'bá Yēsū ri ẽ'yī'ba ẽsī múké Múngú vé rī sī rī pi ẽ ízā ambamba. ²⁸ Āpólō í'dó rīí āgátá gāá Yāhūdī rī pi be ũkpó sī gúnyá agá, ri tā Búkū Múngú vé rī agá rī ũlūú kōpi ní, lüzú 'yozú kīnī, Yēsū ri Kúrísítō.

19

Ezî Páulū ní ngaá Ēfēsō gá rī

¹ Āpólō ká rīí adrii Kōrínítō gá 'dālē, Páulū ní ẽlizú muzú āngū rī agásī, îri ní cazú Ēfēsō gá. Ca muḡ 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'ba ni pi íszú 'dālē. ² Páulū ní kōpi zizú kīnī, “Sā îmi ní Yēsū ri ẽ'yīzú rī gé, Índrī Uleterē rī ású nyo îmi rá?”

Kōpi ní 'yozú kīnī, “Índrī Uleterē rī ású 'bā kuyé, 'bá yīkí 'yozú kīnī Índrī Uleterē anigé 'dīni kuyé?”

³ Kúru Páulū ní kōpi zizú kīnī, “Bātízīmū î ní sēé îmi ní rī, îri bātízīmū ngōri?”

Kōpi ní újázú kīnī, “Bātízīmū î ní sēé 'bá ní rī, Yūwānī ní tā ni ímbá rī.”

⁴ Páulū ní 'yozú kīnī, “Bātízīmū Yūwānī ní sēé rī, îri ẽsī újázú āní ũnjikānyā agásī. Yūwānī 'yo 'bá rī pi ní kīnī, lē kōpi ẽ ẽ'yīkí 'bá úmvúlēsī ímúpi 'i vúdrī gé rī, 'bá úmvúlēsī ímúpi rī Yēsū 'i.”

⁵ 'Bá rī pi ká tā Páulū ní 'yoó 'dīri yīí, vúdrī ni gé, î ní kōpi ní bātízīmū sēzú Úpí Yēsū ā rú sī.

† 18:22 18:22 Kūrú Ānitīyókā: Kūrú Ānitīyókā 'dīri āngū Sírīyā vé rī agá.

6 Páulū kā drī tīj kōpi drīgé, Índrí Uleterē rī ní kōpi ásúzá, kōpi ní rizú átázú tī āndíāndí ní pi sī, āzini kōpi ní rizú tā Múngú ní ūlūú kōpi ní rī ūlūzú 'bá rī pi ní.
7 'Bá Índrí Uleterē rī ní ású rī pi vé kālāfe ri ícō ca mūdri drī ni ĩrī rá.

8 Páulū fi Jó Múngú ri Zizú rī agá 'dālē, ri tī Múngú vé rī sēē ūrī ākō caá mbāá na, ri kōpi úbé, ūlū kōpi ní mālūngā Múngú vé rī ā tā, kōpi ē ē'yīkí ri tā 'í ní ūlūú rī bēnī. 9 'Bo Yāhūdī rī pi urukō ē drī ícá ūkpó ūkpó, kōpi gāki tā Páulū ní ímbá rī sī, kōpi átákí ūnjí Yēsū vé tā sī gúnýá agá. Páulū ní kōpi kuzú. Īri ní ngazú mužú jó Tērānā vé ĩ ní rizú āngū ímbázú rī agá 'dāá, jī 'bá Yēsū ā pámvú ūbī'bá rī pi mužú 'í vúgá sī ĩndī. Ū'dú ālu ālu, ri 'bá rī pi ímbá jó Tērānā vé rī agá 'dāá. 10 Páulū ímbá 'bá rī pi caá 'dālē ílí ĩrī, Yāhūdī rī pi, āzini Ġirīkī adri'ba āngū Ēzīyā vé rī agá rī pi yīkí ū'dúkó múké Úpí Yēsū vé ĩ ní ūlūú 'dīri rá.

11 Múngú sē Páulū ní ūkpō āmbúgú tā āyāzú āyāyā ní pi 'ozú.
12 'Bá rī pi rikí Páulū vé lāmbá, āzini bōngó ĩri ní suú 'í bēdrī gé rī pi jījī mužú 'bāá 'bá drā be rī pi ā rú'ba ūlózú ānī, kōpivé drā de ānī rá, āzini índrí ūnjí rī pi fūkí kōpi drīgé sī rá.

13 Yāhūdī urukō rikí éci kūrú rī pi agásī, kōpi lēkí índrí ūnjí rī pi* údró fūú 'bá rī pi drīgé sī. Kōpi ū'bīkí rīi índrí ūnjí rī pi údró Yēsū ā rú sī. Kōpi rikí 'yoó kīnī, "Yēsū Páulū ní rīi átá ĩrivé tā sī 'dīri ā rú sī, ĩmi índrí ūnjí rī pi, ĩmi fūkí 'bá rī pi drīgé sī rá." 14 Anji āgō ézīrī Sēkévā vé rī pi rikí tā 'dīri 'oó nī. Sēkévā ri Yāhūdī rī pi vé átálágú atala rī pi drīgé rī. 15 Ū'dú ālu,

kōpi kā lēé índrí ūnjí droó ágó āzi drīgé sī, índrí ūnjí rī ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Á nī Yēsū ri rá, á nī kpá Páulū ri rá, 'bo ĩmi ā'di pi?" 16 Ágó índrí ūnjí be rī ní wazú kōpi ruzú ōjōgō sī, ndē kōpivé ūkpō rá. Fū kōpi ūnjí ūnjí, kōpi ápákí ūfūú jó rī agásī āmvé 'dāá rú'ba be ule, ārí ri raá kōpi ā rú'ba gá sī.

17 Yāhūdī, āzini 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku adri'ba Ēfēsō gá rī pi kā tā 'dīri yījī, ūrī fū kōpi ambamba, sē kōpi ĩnjīkí Úpí Yēsū vé rú ānī ambamba. 18 'Bá kárakarā Yēsū ri ē'yī'ba gí rī pi ūlūkí ĩvé tā ūnjí ĩ ní 'oó rī pi rá gúnýá agá. 19 'Bá kárakarā ándúrú adri'ba újógú rú rī pi úmúkí ĩvé búkū ūjōgū vé rī pi, kōpi ĩjīkí zāá gúnýá agá 'bá rī pi ēndreṭi gé 'dīgé. Kōpi kā mūfēngā ĩ ní búkū rī pi jezú rī lāá, ājē ní mūfēngā fīfī ēnjījīpi ēnjījījī élifū pūkú tōwú (50,000). 20 Kúru ū'dúkó Úpí vé ĩ ní ūlūú rī, ayi mužú āngū rī pi agásī céré, ūkpō be ambamba.

21 Tā 'i ngaápi 'dīri ā vūdrī gé, Páulū ūsū kīnī 'í lē 'deé mužú Yērúsalēmā gá, 'i eḷi mužú trāá āngū Mākēdōniyā vé rī agásī, āzini āngū Ākáyā vé rī agásī. Īri ní 'yozú kīnī, "Á ca dō 'dālē gí, á lē kpá 'deé mužú 'bá Rómā vé rī pi ndreé." 22 Īri ní ívé 'bá ĩrī ri'ba 'í ĩzā ko'ba rī pi pēzú mužú Mākēdōniyā gá 'dālē, 'bá rī Tīmōtēyō pi Ērésitō be, áwí ívé rī adrii āngū Ēzīyā vé rī gé 'dālē lókí be mādā.

'Bá rī pi ĩgānyākí ūnjí ūnjí Ēfēsō agá 'dāá

23 Lókí 'dāri gé, 'bá rī pi ĩgānyākí ūnjí ūnjí Úpí vé tā ĩ ní ūlūú rī sī. 24 Ágó āzi ūndógó rīipi aya dīipi ni, rú ni Dēmētírīyō 'i,

* 19:13 19:13 Índrí ūnjí rī pi: Índrí ūnjí rī pi ándúrú mālāyīkā Múngú vé ni 'bū gé 'dāá, kōpi nōkí tāimbī Múngú vé rī, Sātānā ri kōpivé āmbúgú. Múngú ídró kōpi 'bū gé 'dāásī vūgá nōó, kōpi gókí ūfúú índrí ūnjí, kōpi ri 'bá rī pi ní ĩzāngā sē vū drīgé nōgō. 'Í lā 'dangará 12:7-9.

Îri ri aya ôgû'ba ôgûôgû ni pi di mungú ûkú rú î ní zîjî Âtémî rî vé jó sîzú ânî, 'ba êzî nga'ba îri be trû rî pi ri mûfêngâ îsû ambamba. ²⁵ Dêmêtîriyô ní ívé 'ba êzî vé rî pi zîzú ímúzá 'î vûgá nôô, zî kpá 'ba rî'ba êzî âlu âlu 'dîri nga'ba rî pi ímúzá îndî, îri ní 'yozú kôpi ní kîñî, "Ăgô 'dî'bée, îmi nîkî rá mûfêngâ 'ba ní îsû âmbúgú nôri, 'ba îsûkî êzî 'ba ní rîi ngaá nôri sî. ²⁶ Sû îmi ní ndreé, âzini îmi ní yîjî rá rî tîñî, ágó Páulû 'dîri í'dó 'ba rî pi ê drî úcî kîñî, mungú î ní údé drî sî 'dîri, adri mungú áda kuyé, úcî 'ba kárakarâ pi ê drî í'dózú Êfésô gá, cîmgbá cazú ângû Êzîyâ vé rî agásî céré. ²⁷ 'Bá rî pi céré ímú átá êzî 'bavé nôri â tâ sî ûñjî. Kôpi gôkî jó mungú ûkú rú Âtémî 'dîri vé rî ññjî ku, mungú 'dîri í'dókî îri ññjî ângû Êzîyâ vé rî agásî céré, cazú vû drîgê sî céré. 'Bavé mungú adriîpi âmbúgú 'dîri, tâ ni ri ímú âvî 'ba rî pi agásî rá."

²⁸ 'Bá êzî nga'bée rî pi kâ tâ 'dîri yîjî, kôpi â 'a ve rá, kôpi í'dókî rîi útré ú'dúkô be uru 'dâá kîñî, "Ătémî ri âmbúgú 'ba Êfésô vé rî pi vé ni!" ²⁹ Kâ muş adriî mädâ, 'ba kûrú agá rî pi céré ngakî rîi útré. 'Bá rî pi ní Gáyô pi ruşú Ârîsîtarúkô be, njuzú muşú kôpi be vûrâ 'ba rî pi ní rizú î úmúzá ávî ndrezú rî gé 'dâá. 'Bá ññjî 'dî'bée ímúkî Páulû pi be trû Mâkêdônîyâ gá 'dâásî. ³⁰ Páulû lê kôdô muş 'î i'dâá 'ba bitríká rî pi êndreţî gé 'dâá, 'bo 'ba Yêsû â pámvú ûbî'ba rî pi ugakî îri sî. ³¹ Ūgalaku uruşô ângû 'dâri agá adri'ba Páulû vé ûndî rî pi, kôpi ní ú'dúkô pëzú muşú Páulû ní, kôpi mâkî îri kîñî, â muş vûrâ ávî úndrezú rî gé 'dâá ku.

³² 'Bá î úmú'ba rî pi ní í'dózú útrézú ú'dúkô be uru 'dâá, kôpi rikî útré létî be ândîandî. 'Bá rî

pi ê drî ábá céré céré, kôpi nîkî kuyé 'yozú kîñî, î úmúkî î vûrâ 'dâri gé â'di 'oó. ³³ Yâhúđî rî pi ní Âlêkîzândâ ri zezú muşú yá tuzú î êndreţî gé 'dâá, kôpi ní 'yozú îri ní kîñî, "Mî ûlû 'ba ní mívé tâ." Âlêkîzândâ ní drî 'bâzú 'ba rî pi â újîkî kîri, 'î ûlû rî tâ 'î ngaápi rî. ³⁴ 'Bo 'ba rî pi kâ nîjî ámá 'yozú kîñî, Âlêkîzândâ ri Yâhúđîgú, kôpi ní í'dózú útrézú ú'dúkô be uru 'dâá kîñî, "Ătémî ri âmbúgú 'ba Êfésô vé rî pi vé ni!"

³⁵ Ūgalaku riîpi tâ kûrú rî vé rî sîîpi rî ní 'ba rî pi ugazú újîzú kîri, îri ní 'yozú kîñî, "Îmi 'ba Êfésô vé 'dî'bée, 'ba ângû nôri agá rî pi ârevú céré nîkî rá 'yozú kîñî, 'bâ ri jó mungú Âtémî vé rî ütê nî. Kôpi nîkî rá 'yozú kîñî, írá í'dépi 'bû gélésîla rî, í'dé vûrâ nôri gé, 'ba rî pi ní rîi ññjî mungú Âtémî rú 'dî. ³⁶ Tâ 'dîri îri tâ áda, 'ba âzi ícô gâá ku, lê îmi adrikî kîri, â 'dekî tâ gá mbêlêñá ku. ³⁷ Ăgô îmi ní îjî nô'bée ũgûkî ngá 'bavé jó mungú vé rî agá rî kuyé, kôpi u'dakî kpá 'bavé mungú Âtémî ri kuyé. ³⁸ Dêmêtîriyô pi ívé 'ba êzî vé rî pi be, dô kôpi tâ be anigé 'ba 'dî'bée be, jó tâ lîzú rî anigé, 'ba tâ lî'ba rî pi kpá anigé, kôpi tâ rî lî nî. ³⁹ 'Bo dô tâ âzi îmi êsî agá túngú ni anigé îmi lêkî átá, 'ba rî'ba tâ ũşşî'ba kûrú agá rî pi ícô tâ 'dîri útú nî. ⁴⁰ Tâ 'ba ní îgânyâzú ú'dú ândrû rî agá nôri, îri sê î tâ lî ânî 'ba drîgê. 'Bá ícókî 'ba úná tâ 'dîri agásî bâ ku, â'diâtâsîyâ tâ 'ba ní îgânyâzú 'dîri vé íffî 'dâáyo." ⁴¹ Ūgalaku rî kâ tâ 'dîri 'yoó 'dîni, îri ní kûru 'yozú kîñî, 'ba rî pi â ayikî 'dîisî rá.

20

Páulû eļî muşú ângû Mâkêdônîyâ vé rî agásî, âzini Ğîrîkî vé rî agásî

¹ Īgānyāngará 'bá rī pi ní rizú útrézú 'díri ká újí, Páulū ní 'bá Yēsū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi zizú ímúzu 'í vúgá nōó, ĩri ní kōpi ẹsí ímbázú. ĩri ní 'yozú kīnī, mōdó ĩmi ní, ĩri ní kúru 'dezú mužú āngū Mākēdōnīyā vé rī gé. ² Páulū ri ẹcī mužú kūrú rī pi agásī, ri 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ẹ ẹsí ímbá mužú, kúru ĩri ní cazú āngū Ġīrīkī* vé rī gé, ³ adri caá 'dāá mbāá na. Páulū útú 'i lēzú mužú Sírīyā gá kúlúmgbá sī, 'bo Yāhúđī rī pi ní ĩri ā tā líi rī sī, ūšū, gō 'i újā, 'du lētī ẹlīpi mužú āngū Mākēdōnīyā vé rī agásī rī.

⁴ 'Bá mu' 'bá Páulū be trú rī pi, Sōpátā Páyírāsī mvōpi íngapi Bērēyā gá rī 'i, Ārīsītārúkó 'i, Sēkúndā 'i, 'bá 'dī' 'bée íngákí Tēsālōnīkē gá, Gáyó 'i, Tīmōtéyō 'i, 'bá 'dī' 'bée íngákí Dērebē gá, Tūkíkō 'i, Tōrōfīmū 'i, 'bá 'dī' 'bée íbíkí íngá āngū Ẹzīyā vé rī agá. ⁵ 'Bá 'dī' 'bée 'dekí mužú drīdrī, kōpi mukí 'bá tēé Tūrówā gá. ⁶ Ū'dú ĩ ní Ūmū Pánga ni 'Bāá Údrá ku rī nyazú rī ā vūdrī gé, 'bá ní tuzú kúlúmgbá agá Pīlīpópōyī gé 'dāgá, 'bá ní 'dezú mužú. 'Bá tukí ẹcī caá ū'dú tōwú, 'bá cakí mu' kōpi ísú Tūrówā gá, 'bá adríkí caá 'dāá ū'dú ẹzīrī.

Íngákí Ēwūtíkō rī gōó idri rú drāngará gálésī kūrū Tūrówā vé rī agá

⁷ Kā mu' adrí ū'dú Sābātā vé rī gé ūndrésī, 'bá ní 'bá úmúzu céré vūrā ālu gé pánga Úpí vé rī nyangará gá. Páulū ní 'dózú tī sēzú 'bá rī pi ní, drū 'díní, ĩri ní lēé mu' rī sī, sē tī rī caá cīmgbá íñíná ágágá. ⁸ Ū'yūkí lámā kárakarā jó 'bá ní tuzú úrízú urugégé rī agá 'dāá. ⁹ Páulū ká ríi tī rī sēé mužú sá be áco, kērīmvá Ēwūtíkō úrī ívé rī kú

sūbā gá, 'de ū'dú gé kpílíkplí, ĩri ní 'dézú jó ā 'a na urugégé rī gé 'dāásī vūgá nōó. 'Bá rī pi ká ĩri íngāá, ísú ākūdē drā gí. ¹⁰ Páulū ní ísízú ímúzu uru 'dāásī vūgá nōó, ĩri ní ọvūzú, u'dezú āvū rī ruzú, ĩri ní 'yozú kīnī, "Īmi újíkí kírí, 'bá āzi ā ngo ku, Ēwūtíkō rī ídri rú." ¹¹ Kúru Páulū pi ní gōzú tuzú jó agá urugégé 'dāá, ĩri ní pánga 'dúzu ūndízú, kōpi ní nyazú trú. Páulū átá cīmgbá cazú ū'būtīnā gá, ĩri ní kúru 'dezú mužú. ¹² 'Bá Yēsū rī ẹ'yī' 'bá gí rī pi ní kērīmvá rī jízú mužú 'bētī 'dāá ídri rú, āyīkō fu kōpi ambamba.

Páulū átá ívé tā ūdū drīkoma Ēfēsō vé rī pi ní

¹³ Páulū ūšū, lē mu' pá sī kūrú Ásō vé rī gé 'dāá. Kúru 'bá ní 'dezú mužú drīdrī kúlúmgbá sī Ásō gá 'dāá, vūrā 'bá ní mužú 'bá ísúzu Páulū pi be rī gé. ¹⁴ Páulū caá 'bá ísú Ásō gá 'dāá, ĩri ní tuzú kúlúmgbá agá, 'bá ní 'dezú mužú Mīlilénē gá 'dāá trú. ¹⁵ Kā mu' adrí drū 'díní, 'bá ní 'dezú mužú kúlúmgbá rī sī, 'bá ẹlīkí mužú āngū 'i līpi kú ngu yīí agá Kīyósī vé rī ā gārā gá sī. Kā mu' adrí drū 'díní, 'bá ní cazú Sāmósī gé. Ū'dú 'díri ā vūdrī gé drū 'díní, 'bá ní cazú Mīlétó gá.

¹⁶ Páulū ūšū ándúru kīnī, 'í lē agaá kūrú Ēfēsō vé rī ā gārā gá sī, ā'diātāsīyā 'í lē sá izaá āngū Ẹzīyā vé rī agá 'dāá ku. 'Í lē mu' mbēlē mbēlē, 'í ca rí Yērúsālēmā gá, ícó dō rá, ū'dú Pēnītíkósītā vé rī ẹ ísú rí 'i 'dālé. ¹⁷ 'Bá ká caá Mīlétó gá 'dāá, Páulū ní ū'dúkó pēzú mužú drīkoma kánísā vé rī pi ní Ēfēsō gá 'dāá, lē kōpi ẹ ímúkí 'í vúgá nōó.

¹⁸ Kōpi ká ícá, Páulū ní 'yozú kōpi ní kīnī, "Lókí má ní ícázú āngū Ẹzīyā vé rī agá, 'bá ní

* **20:2** 20:2 Āngū Ġīrīkī vé rī: Índrészú Páulū 'de mu' kūrú Kōrīnītó vé rī agá, āngū Ākáyā vé rī agá. Ākáyā rī āngū Ġīrīkī vé rī agá.

adrizú ìmi be rĩ gé, ìmi nĩkí mávé adringará rá. ¹⁹ Yāhúđĩ rĩ pi ã uruḵo 'okí ma ùnjí, sē má ní ìzāngā ambamba, 'bo á 'bā ma kú mādā, á ri ẹzị ngaa Úpí ní. ²⁰ Ìmi nĩkí rá, má ní tị Múngú vé rĩ ùlūngará gá, má ùzụ ìmi ní tã āzi ālunāni kuyé, á ri tã rĩ ímbá gúnýá agá, āzini ìmivé 'bẹtị āsámvú gé sī. ²¹ Á 'yo Yāhúđĩ rĩ pi ní, āzini 'bá adri' 'bá Yāhúđĩ rú ku rĩ pi ní tã ùkpó ùkpó, lē kọpi ã újákí ẹsị ùnjikānyā agásí rá, kọpi ẹ ẹ'yíkí Múngú ri, āzini kọpi ẹ ẹ'yíkí Úpí Yēsū Kúrísitō ri.

²² “Sū Índrī Uleterē rĩ ní lūú má ní rĩ tīnī, á lē nóni muú Yērúsālemā gá, 'bo á nī kuyé dō tã ngóni ri mu 'i nga má be 'dālé nī. ²³ Kūrú ālu ālu má ní cazú rĩ agá, Índrī Uleterē rĩ ri ùlūú má ní kīnī, ī ma 'dụ 'be ìzāngā nya jó āngū ũ'yīzú rĩ agá. ²⁴ 'Bo tã ngóni ri dō 'i nga má be nī, má ũsụ ku, á lē ẹzị Úpí Yēsū ní sēé má ní rĩ ngaa caá ũdđú gé. Ẹzị ĩri ní sēé má ní nōri, ma ri ú'dụkọ múké Múngú vé ẹsị múké vé rĩ ã tã ùlū muzú.

²⁵ “Á ri ẹcị mālūngā Múngú vé rĩ ã tã ùlūú ìmi ní, 'bo á nī rá ìmi āsámvú gé 'dīgē, 'bá āzi gō ma ndreé đjị ku. ²⁶ Āndrū sī á lē 'yoó ìmi ní 'dīni, 'bá rĩ sē dō 'i fí drāngará 'dāni'dāni rĩ agá, adri mā tã kuyé. ²⁷ Ā'diātāsīyā má ùlū ìmi ní tã Múngú ní lēé rĩ pi ārēvú céré rá.

²⁸ “Lē ìmi ùtēkí ìmi ùtētē, āzini ìmi ùtēkí kābīlō Índrī Uleterē rĩ ní sēé kuú ìmi drīgē rĩ pi ùtētē. Lē ìmi úcékí kābīlō Múngú vé adri' 'bá kānisā agá, ĩri ní jeé ívé āri sī rĩ pi. ²⁹ Á nī rá úmvúlēsī á mu dō gí, 'bá uruḵo ímú ífí ìmi āsámvú gé sū ārākíla tīnī, kọpi ímú kābīlō rĩ pi 'o ùnjí. ³⁰ Ìmi āsámvú gé 'dīgē, 'bá uruḵo ímú tã ùnjō vé ní ùlū, kọpi lēkí 'bá rĩ pi ã ā'yíkí tã ĩ ní rií ùlūú rĩ áyu. ³¹ Lē

ìmi ndrekí múké! Ìmi ígákí tã má ní adrizú ìmi āsámvú gé nōgó cazú ílī na 'dāri, á 'bā ẹsị rizú ìmi ímbázú ùtūnā pi ĩnīnā be mīindrē be mị gé, ìmi adrikí rĩ ùkpó ùkpó ìmivé ẹ'yīngará agá.

³² “Á ku nóni ìmi Múngú drīgē, ĩrivé ẹsị múké rĩ ã adri ìmi be, ã sē ìmi ã adrikí ùkpó ùkpó, ã sē ìmi ní ngá múké, ìmi ālēkí rí anjī ĩri ní ùpēé gí rĩ pi be trú.

³³ “Á 'bā ẹsị 'bá āzi vé mūfēngā drīgē kuyé, dōku 'bá āzi vé bōngó drīgē kuyé. ³⁴ Ìmi nĩkí rá, á ri ẹzị ngaa drị mávé nōri sī, má ìzā kozú, āzini 'bá má ní rizú ẹzị ngazú kọpi be trú rĩ pi ẹ ìzā kozú. ³⁵ Ẹzị céré má ní ngaa rĩ pi agásí, má 'i'da ìmi ní lētī ẹzị ngazú, ìmi kokí rí 'bá ùkpō ākō rĩ pi ẹ ìzā ānī. Ìmi ígákí Úpí Yēsū vé tã ĩri ní 'yoó 'dāri kīnī, “Bá riipi ngá sēepi rĩ, ĩri tākíri ísú 'bá ngá ẹ'yipi rĩ ndē rá.”

³⁶ Páulū kā átāngá 'dīri átá, kọpi ní kūmūcī ũtīzú 'bá 'dī'bée be trú, ĩri ní Múngú ri zizú. ³⁷ 'Bá rĩ pi kā rií Páulū ri u'deé ẹzị bēdrī sī, kọpi ngakí céré rií ngoóngo. ³⁸ Kọpi céré adrikí kú ìzāngā sī, ā'diātāsīyā Páulū ní 'yoó kīnī kọpi ícókí 'i ndreé đjị ku rĩ sī. Kọpi ní kúru Páulū ri jizú muzú kúlūmgba gá 'dāā.

21

Páulū 'de muzú Yērúsālemā gá

¹ 'Bá kā 'bá kānisā vé drīkoma rú Ēfēsō vé rĩ pi kuú, 'bá ní tuzú kúlūmgba agá, 'bá ní muzú pīrī cazú Kósī gé. Kā muú adrii drū 'dīni, 'bá ní cazú Rōdēsī gé, kúru 'bá ní gōzú 'dezú muzú Pātārā gá. ² 'Bá ní kpá gōzú tuzú kúlūmgba agá, 'bá ní muzú āngū Fōnísīyā vé rĩ gé. ³ 'Bá ní āngū 'i lípi kú ngu yīi agá ĩ ní zī Sáyípūrāsī rĩ ndrezú, 'bá agakí ĩrivé wōḵō ándrélé rú rĩ gélésīla, 'bá ní muzú

Sírīyā gá. 'Bá mukí sīj Táyā gá, vūrā ī ní rizú ngá kúlúmgbá agá rī pi u'duzú ámvé rī gé. ⁴ 'Bá ísúkí 'bá Yésū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi 'dāgá, 'bá adríkí kōpi be caá ú'dú ézīrī. Índrí Uletere rī ású kōpi, kōpi 'yokí Páulū ní kīnī, lē Páulū ā mu Yērúsálémā gá 'dālé ku. ⁵ 'Bávé sá adrizú 'dāgá rī ká deḡ, 'bá ní 'dezú mužú. 'Bá Yésū ā pámvú ūbī' 'bá rī pi ārevú céré, ívé ūkú rī pi be, ívé anjīná rī pi be, kōpi jīkí 'bá fūzú kūrú rī agásī cīmgbá cazú yīj tī gé 'dāá, 'bá ní kúru kūmūcí ūtīzú Múngú rī zizú. ⁶ 'Bá ní kúru kōpi eḡizú, 'bá ní tuzú kúlúmgbá agá, kōpi ní ī újázú gōzú 'bēḡí.

⁷ 'Bá ní ngazú Táyā gá 'dāgá, 'bá ní 'dezú mužú, 'bá mukí sīj Pētōlēmīsī gé, 'bá ní 'bá ḡḡpījī Yésū rī ē'yī' 'bá gí rī pi eḡizú, 'bá adríkí kōpi be 'dāgá 'yēḡá ú'dú ālu. ⁸ Kā mužú adrii drū 'dīni, 'bá ní 'dezú mužú kūrú Sizerīyā vé rī gé, 'bá mukí adrii Pílípū vé āngá. Pílípū rī 'bá ú'dúkó múké Múngú vé rī ūlūpi ni, īri 'bá ī ní ūpēé ézīrī rī' 'bá ānyāngā awa' 'bá Yērúsálémā gá 'dālé rī pi vé ḡḡpījī. ⁹ Pílípū rī anjī ūkú be su, kōpi céré āḡō ākó, kōpi rī tā Múngú ní ūlūú kōpi ní rī ūlū 'bá rī pi ní.

¹⁰ 'Bá adríkí kūrú Sizerīyā vé rī agá 'dāá ú'dú be kárakarā, nēbī āzi rú ni Āgábū 'i, íbī ímú āngū Yūdáyā vé rī gélesī. ¹¹ Áḡó rī ká ímú 'bá ndrengará gá, í'dú Páulū vé gō rī 'yī úpīlḡ gá rī, úmbé 'i pá ānī, āzini 'i drī ānī, īri ní 'yozú kīnī, "Índrí Uletere rī lū má ní kīnī, 'Ambugu Yāhūdī rī pi vé Yērúsálémā gá rī pi ímú gō nōri vé é'dīpa ru, kōpi īri úmbé, kōpi īri sē 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi drīgé.' "

¹² 'Bá ká tā 'dīri yīj, 'bá 'bá Yésū rī ē'yī' 'bá gí rī pi, 'bá adri' 'bá āngū

'dāri agá rī pi be, 'bá mākí Páulū rī, 'bá kīnī, ā mu Yērúsálémā gá 'dāá ku.

¹³ Kúru Páulū ní újázú kīnī, "Ngá īmi ní rizú ngozú rī ā'di? Āzini ngá īmi ní rizú īzāngā sēzú mā éšī agá 'dīni rī ā'di? Á lē 'bá āzi ā uga ma ku. Má ā'yī úmbéngará rī rá, āzini má ā'yī mužú drāá Yērúsálémā gá Úpí Yésū vé rú ā tā sī rá." ¹⁴ 'Bá ká ndree 'bá ícókí Páulū rī ugaá 'bā ku, 'bá ní kúru īri oḡuzú. 'Bá ní 'yozú, "Úpí ā 'o tā rī sū 'i éšī ní lēé rī tīnī."

¹⁵ Tā 'dīri ā vūdrī gé, 'bá ní 'bávé ngá pi ūdrōzú, 'bá ní 'dezú mužú Yērúsálémā gá. ¹⁶ 'Bá Yésū ā pámvú ūbī' 'bá adri' 'bá kūrú Sizerīyā vé rī agá rī pi ā urukō jīkí 'bá mužú Mēnēsónā vé āngá. Mēnēsónā íbī ímú Sáyīpūrāsī gélesī, īri ínḡḡsī 'bá Yésū rī ē'yīpi gí ni.

Páulū ca Yērúsálémā gá

¹⁷ 'Bá ká caá Yērúsálémā gá 'dāá, 'bá édrīpījī, āzini 'bá ḡmvúpījī é'yīkí 'bá drī īrī sī. ¹⁸ Kā mužú caá drū 'dīni, 'bá ní ngazú mužú Páulū pi be Yókóbū rī ndrezú, 'bá cakí ísú 'bá ambugu rī pi céré 'dālé anigé. ¹⁹ Páulū ní kōpi eḡizú, īri ní tā Múngú ní 'oó 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi āsámvú gé, ú'dúkó múké 'i ní ūlūú rī ā tā sī rī ūlūzú kōpi ní céré.

²⁰ 'Bá rī pi ká tā 'dīri yīj, kōpi íngúkí Múngú rī rá. Kúru kōpi ní 'yozú Páulū ní kīnī, " 'Bá édrīpī, 'i ndre drī ká, Yāhūdī élifū kárakarā é'yīkí Yésū rī rá, kōpi céré 'bākí éšī rizú táimbī Mósē vé rī 'duzú ngazú. ²¹ Yāhūdī Yésū rī ē'yī' 'bá gí Yērúsálémā gá nōḡó rī pi yīkí kīnī, mi rī Yāhūdī adri' 'bá 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku rī pi āsámvú gé rī pi ímbá kīnī, kōpi ā 'dukí táimbī Mósē vé rī ngaá ku, kōpi ā sēkí ívé anjīná rī pi ā áḡélé ē tī ūlī

ku, dōku kōpi ā 'duki mērē Yāhūdī rī pi vé rī ngaa ku. ²² 'Bo nōni kōpi yiki kinī, mi ícá nōgó gí, 'bā 'okí rí íngóni? ²³ Lē mi 'du tā 'bá ní lūu mí ní rī ngaanga. Āgō urukō 'bée su 'bá āsámvú gé nōgó sōkí ándúru ūyō* Múngú endreṭi gé. ²⁴ Īmi ngakí muṭú āgō 'dī'bée be trū, ĩmi 'okí lā'bī rú' 'bá ūjīzú adrizú uletere rī kōpi be trū. Mí ūfē mūfēngā ī ní kōpi ē drī' 'bī fazú rī ūfēfē, 'bá ālu ālu ā nī rí 'yozú kinī, tā ī ní 'yoó mī tā sī 'dīri adri tā áda ku, mi 'bá riipi Mósē vé tāimbī 'duṭpi ngáapi ni.

²⁵ "Bá sīkí kōkōbī sēē 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku Yēsū ri ē' 'yī' 'bá gí rī pi ní. 'Bá kinī, lē kōpi ā nyakí inyá ī ní sēē ngá ī ní úde múngú rú rī pi ní rī ku, kōpi ā nyakí ānyāpá ī ní āri ní līi dāá vūgá kuyé rī ku, kōpi ā nyakí ānyāpá ī ní umbe ní piī drāá drī sī rī ku, kōpi ā 'bāki ōwū ku."

²⁶ Kuru kā muṭú adrii drū 'dini, Páulū pi ní ngazú muṭú āgō su 'dī'bée be trū, kōpi ní lā'bī rú' 'bá ūjīzú ule rī 'ozú. Kuru Páulū ní 'dezú muṭú Jó Múngú vé rī agá 'dāá, ĩri ní ú' 'dú rú' 'bá ūjīzú rī vé dengárá ā tā lūzú kōpi ní, ā zāki rí 'bá ālu ālu ní rōbōñō.

Páulū vé rúngará

²⁷ Ú' 'dú ézīrī rú' 'bá ūjīzú rī kā lēē deḗde, Yāhūdī urukō íngá' 'bá āngū Ēzīyā vé rī gé rī pi ndrekí Páulū ri Jó Múngú vé rī agá 'dāá. Kōpi íngakí Páulū drīgé, kōpi rukí ĩri, ²⁸ kōpi ní í' 'dózu útrézú ú' 'dú' 'kó be uru 'dāá kinī, "Īmi 'bá Īsērélē vé 'dī'bée, ĩmi kokí 'bā īzā! Ágó 'dīri ímbá 'bá rī pi āngū rī pi agásí céré kīnī, 'bávé 'bá rī pi ūnjí, āzini 'bávé tāimbī rī ūnjí, āzini 'bávé Jó Múngú vé uletere nōri ūnjí. Íjī 'bá adri' 'bá Yāhūdī rú ku

rī pi ímú Jó Múngú vé rī ā bóró gá nōo ímú vūrā uletere rī izaá ícá āzāvū rú." ²⁹ Ā'diātāsīyā kōpi ndrekí ándúru Tōrōfīmū Ēfēsōgú rī rikí adrii Páulū be trū kūrú agá 'dāá, kōpi ūsūkí déna Páulū íjī Tōrōfīmū rī ímú Jó Múngú vé rī agá nī.

³⁰ 'Bá kūrú agá rī pi ārēvú céré íngakí Páulū drīgé ūnjí ūnjí, 'bá rī pi ínjúkí vūrā āndiāndí ni pi agásí, kōpi rukí Páulū ri, ízékí ĩri ífúú Jó Múngú vé rī agásí āmvé. Koro kōpi ní kēṭi kání rī vé rī pi ūpīzú. ³¹ 'Bá rī pi kā lēē kōdō Páulū ri 'dīi drāá, koro ú' 'dú' 'kó ní cazú ūgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé† íngápi Rómā gá rī vúgá 'dāá kinī, 'bá Yērúsálémā vé rī pi ígānyākí kuú ūnjí ūnjí. ³² Koro ĩri ní ívé ūgalaku rī pi zizú āngáráwá rī pi be, kōpi ní njuzú muṭú 'bá bītrīká rī pi āsámvú gé 'dāá. 'Bá ígānyā' 'bá rī pi kā ūgalaku āmbúgú rī ndreé ívé āngáráwá rī pi be, kōpi kukí Páulū vé fungára ānī.

³³ Ūgalaku āmbúgú rī ní Páulū ri ruzú, ĩri ní tāimbī sēzú kīnī, ā úmbékí Páulū ri ímvē ĩrī sī. ĩri ní 'bá rī pi zizú kīnī, "Ágó nōri ā'di 'i? Ágó rī 'o ā'di ā tā?" ³⁴ 'Bá rī pi urukō ngakí rií útré ú' 'dú' 'kó be uru 'dāá létī be āndiāndí. 'Bá rī pi ní rií útré ú' 'dú' 'kó be uru 'dāá rī sī, sē ūgalaku āmbúgú rī ísú tā pīri Páulū vé tā sī kuyé. ĩri ní tāimbī sēzú kīnī, ā jīkí Páulū ri vūrā āngáráwá rī pi ní adrizú rī gé 'dāá. ³⁵ Páulū kā muṭú caá vūrā ī ní rizú tuṭú muṭú urugégé 'dāá rī gé, 'bá bītrīká rī pi ígānyākí ūnjí ūnjí, āngáráwá rī pi ní Páulū ri 'duzú muṭú kīdī sī, 'bá bītrīká rī pi ā 'okí rí ĩri ūnjí ku. ³⁶ 'Bá bītrīká 'dekí muṭú Páulū ā vūdrī gé sī,

* **21:23** 21:23 Sōkí ándúru ūyō: 'Í lā tā Yāhūdī rī pi ní ūyō sōzú rī búkú Kālāfe vé rī agá. Kālāfe 6:1-27. † **21:31** 21:31 Ūgalaku āmbúgú āngáráwá rī pi vé rī: ĩri āngáráwá élifū ālu rī pi ē drī koópi ni.

kôpi rikí útré ú'dúkó be uru 'dāá kīnī, “Ā 'dikī ĩri drāá rá, ā 'dikī ĩri drāá rá!”

Páülū átá ívé tā 'bá bītríká rī pi endreṭi gé

³⁷ Āngáráwá rī pi kâ léé Páülū ri jī fi vūrā āngáráwá rī pi ní adrizú rī gé 'dāá, Páülū ní ũgalaku āmbúgú rī zizú kīnī, “Mi nyo ícô ma ā'yī átángá átá rá?”

Āmbúgú rī ní 'yozú Páülū ní kīnī, “Mi ícô átángá rī átá Ğirīkī ṭi sī rá? ³⁸ Mí adri nyo Ējēpétōgú ándúru waápi áse agá ārī'bágú rú 'bá āngū ú'dī'bá ní pi be élfū su (4,000) rī 'i kuyé?”

³⁹ Páülū ní újázú kīnī, “Ma Yāhúđīgú, ṭikí ma kūrú Tārāsísā vé rī agá, āngū Kīlīkiyā vé rī agá, kūrú 'dīri ā rú kuku. Mí ā'yī ma, mā átá 'bá rī pi ní.”

⁴⁰ Ūgalaku āmbúgú rī ní 'yozú Páülū ní kīnī, “Mí átá.” Kúru Páülū ní pá tuzú vūrā ĩ ní rizú tuzú muzú urugégé rī gé 'dāá, ĩri ní drī 'bázú 'bá bītríká rī pi ā ũjīkī kīri. 'Bá rī pi kâ újī kīri gí, ĩri ní kúru átázú kôpi ní Ārāmáyīkī ṭi sī.

22

¹ Páülū ní 'yozú 'bá bītríká rī pi ní kīnī, “Má édrīpījī má étépījī, ĩmi yīkī drī ma ká, mā ũlū mávé tā ĩmi ní.” ² Kôpi kâ yījī Páülū átá ĩ ní tā rī Ārāmáyīkī ṭi sī, kôpi újīkī céré kīri. Kúru Páülū ní 'yozú kīnī,

³ “Ma Yāhúđīgú, ṭikí ma kūrú Tārāsísā vé rī agá, āngū Kīlīkiyā vé rī agá, á mba Yērúsálémā agá nōgó. Gāmāliyélē ímbá ma, á nī tāimbī 'bá é'bīpījī vé rī múké múké, āzini á 'bā éšī céré rizú Múngú ri ĩnjīzú, sū ĩmi ní rī ĩnjījī āndrū nōri ṭīnī. ⁴ Má ȳcū 'bá Yēsū á pámvú ũbī'bá rī pi ũnjī ũnjī, ú'dīkī urukō'bée ũdrāá rá. Má uru ũkú rī pi āgō rī pi be íjī ímú ú'bé jó āngū ũ'yīzú rī agá.

⁵ Átálágú āmbúgú atala rī pi drīgé rī, āzini 'bá ri'bá tā lī'bá rī pi be, kôpi ícô tā má ní rīi njeé nōri éṭī rá. Ā'diātāsīyā á mu kōkōbī é'yī kôpi vúgá jījī muzú drīkoma adri'bá Dāmāsékē agá rī pi ní, má mu rí 'bá Yēsū ri é'yī'bá gí rī pi uruú íjī ímú ȳcū Yērúsálémā gá.

⁶ “Má ní rīi mungará gá létī gé 'dīgé, má kâ caá ĩnyīná Dāmāsékē gá 'dāá, ācī ní dīzú 'bū gé 'dāásī má gārā ĩngbērēzú kūrū. ⁷ Má ní ngazú í'dézú vúgá, má ní ú'dúkó yizú, ú'dúkó rī ní 'yozú má ní kīnī, 'Sáülā! Sáülā! Ngá mí ní rizú ma ȳcūzú 'dīni rī ā'di?' ⁸ Má ní zizú, 'Úpī, mi ā'di 'i?' ĩri ní újázú kīnī, 'Bá mí ní rīi ȳcū rī, ĩri ma 'i Yēsū Nāzērētāgú rī.' ⁹ 'Bá má ní rīi muú kôpi be trū rī pi ndrekī ācī dīpī rī rá, 'bo kôpi yīkī ú'dúkó rīpi átápi má be rī kuyé.

¹⁰ “Má ní kúru zizú, 'Úpī, má 'o ā'di?' Úpī ní 'yozú kīnī, 'Í nga uru, 'í mu Dāmāsékē gá. 'Í ca dō 'dālé gí, tā ĩ ní léé mī 'o rī, ĩ ũlū mí ní rá.' ¹¹ Ācī dīpī āngū ĩngbērēpi má gārā gá sī 'dīri, sē má mī éšī rá, 'bá mu'bá má be trū rī pi sekī ma muzú Dāmāsékē gá 'dāá nī.

¹² “Ágó āzi rú ní Ānāniyā 'i, ĩri ri adri Dāmāsékē gá 'dāá. ĩri 'bá Múngú ri ĩnjījī ĩnjīnī ni, 'du tāimbī Mósē vé rī ngaá ĩndī, Yāhúđī adri'bá 'dālé rī pi ārēvú céré ĩnjīkī ĩri ĩnjīnī. ¹³ Ágó rī ní ímúzú pá tuzú má gārā gá, ĩri ní 'yozú kīnī, 'Má édrīpī Sáülā, mī mī ē zī 'i!' Sā 'dāri gé, koro má mī ní 'i zīzú āngū ndrezú.

¹⁴ “Īri ní 'yozú má ní kīnī, 'Múngú 'bá é'bīpījī vé rī ĩpē mī, mī nī rí tā 'i éšī ní léé rī, mī ndre rí Yēsū 'Bá tā be Pīrī rī, āzini mī yī rí ĩrivé átángá ĩri ní átá rī. ¹⁵ Mí mu rí tā mí ní ndreé mī mī sī, āzini mí ní yījī mī bī sī rī ũlūú 'bá rī pi ní céré. ¹⁶ Ngá nóni mí ní rīi téé

rî â'di? 'Í nga uru, â sêkí mí ní bātízīmū, mí ũjī mívé ũnjikānyā rá, 'í zî Múngú ri.'

17 "Má kã ma újã gōó Yērūsālémã gá 'dãá, á fi Jó Múngú vé rî agá Múngú ri zîj, á ndre ìndrîlîkî, 18 á ndre Úpí ri ìndrîlîkî rî agá 'dãá, ìri ní 'yozú má ní kîñî, "Í ku Yērūsālémã ri mbêlê, ã'diātāsīyã mávé tâ mí ní ũlūú rî, 'bá nōgó rî pi ã'yîkî ku.'

19 "Má ní újázú ìri ní, 'Úpí Yésū, 'bá 'dî'bée nîkî rá 'yozú kîñî, á ri éci Jó Múngú ri Zizú rî pi agásî, á ri 'bá Yésú ri ê'yî'bá gí rî pi uruú ũ'yî jó āngū ũ'yîzú rî agá, á ri kōpi ũgbãã ũñjî ũñjî. 20 Lókî ï ní Sētēfānō mívé tâ ũlūúpi rî 'dizú drázú rî gé, á tu pá 'dālê, má ã'yî tâ ni ma 'i, á ri 'bá Sētēfānō ri 'dî'bá rî pi vé bōngó ũtēé ma 'i.'

21 "Úpí ní kúru 'yozú má ní kîñî, 'Í mu, á lē mi pēé mužú rará rú 'bá adri'bá Yāhūdî rú ku rî pi ãsámvu gé.' "

22 'Bá bîtrîkã rî pi 'bákî bî rizú tâ Páulū ní rií átã 'dîri yizú cîmgbã cazú Páulū ní ívé átángã 'dîri átázú dezú rî gé. Kúru kōpi ní í'dózú útrézú ũ'dúkó be uru 'dãá, "Á 'dîkî ìri drãã 'dîisî rá, 'bá 'dîni 'dîri ícókî ìri kuú adri'ídri rú ku!" 23 'Bá bîtrîkã 'dî'bée rikî útré, kōpi unjekî ívé bōngó akoó rûkû rî pi ũsî 'dîisî rá, āzini kōpi rikî fûrîndî ũmvú yîi uru 'dãá.

Páulū pi āngáráwã āmbúgú Rómã vé rî be

24 Ūgalaku āmbúgú āngáráwã rî pi vé rî ní tãimbî sēzú, ā jîkî Páulū ri mužú vûrã āngáráwã rî pi ní adrizú rî gé 'dãá. Kîñî ã gbãkî Páulū ri, ã gōkî ìri zîj, ã lū rî tâ 'bá rî pi ní rizú útrézú ívé tâ sî rî. 25 Āngáráwã rî pi kã Páulū ri úmbé, lēé ìri gbãã, Páulū ní ũgalaku rî zizú kîñî, "Tãimbî ã'yî nyo kîñî ï Rómãgú gbã ïsú

ākūdê nîkî ìrivé ũnjikānyã kuyé 'dîni rá?"

26 Ūgalaku rî kã tâ 'dîri yîj 'dîni, ìri ní 'dezú mužú ũgalaku āmbúgú rî vúgã 'dãá, ìri ní 'yozú kîñî, "Ágó 'dîri Rómãgú píri, 'í lē ã 'okî ìri íngóni?"

27 Ūgalaku āmbúgú rî ní 'dezú mužú Páulū vúgã 'dãá, ìri ní Páulū ri zizú kîñî, "Í lū má ní, mi Rómãgú?"

Páulū ní újázú kîñî, "Ē, ma Rómãgú."

28 Ūgalaku āmbúgú rî ní 'yozú kîñî, "Má ũfē mûfēngã āmbúgú, má ní ma újázú ícázú Rómãgú rú āñî."

Páulū ní újázú kîñî, "Tîkî ma Rómãgú rú."

29 Āngáráwã lē'bá Páulū ri uzî'bá rî pi kã yîj kîñî, Páulū ri Rómãgú, kōpi unjekî ï mužú 'dîisî rá. Ūgalaku āmbúgú rî kã nîjî ámã 'yozú kîñî, 'í 'yî Páulū ri ímvê sî gî, sê ũrî gō fîi éşî ni gé ambamba.

Jîkî Páulū ri Yāhūdî tâ lî'bá rî pi endreṭî gé

30 Kã mužú adrii drû 'dîni, ũgalaku āmbúgú āngáráwã rî pi vé rî lē tâ Yāhūdî rî pi ní Páulū ri tōzú rî nîjî, ìri ní Páulū ri oyuú, ìri ní tãimbî sēzú atala atala rî pi drîgé rî pi ní 'bá tâ lî'bá rî pi be, kōpi ã úmúkî ï céré vûrã ālu gé. Ìri ní kúru Páulū ri íjizú pá tuzú kōpi endreṭî gé.

23

1 Páulū ní āngū ndrezú 'bá tâ lî'bá rî pi vúgã 'dãá, ìri ní 'yozú kîñî, "Má édrîpîjî, á nga êzî Múngú ní éşî be múké cîmgbã ícázú ũ'dú āndrû rî gé."

2 Koro átalágú āmbúgú Ānānîyã ní 'yozú 'bá pá tu'bá Páulū ã gārã gá rî pi ní kîñî, kōpi ã sakî Páulū é tî. 3 Páulū ní 'yozú

İri ní kīnī, “Mí índré sũ ābi ī ní njōó búya imve sī rī tīnī!” Múngú ri mi sa rá. Mí úrí mávé tā līj sũ tāĩmbj rī ní lēé rī tīnī, ‘bo mi mī ngúlupī sī, ‘ī nō tāĩmbj rī gí, mí ní ‘yozú ā sakí ma ānī!”

4 ‘Bá pá tu‘bá Páulū ā gārā gá rī pi ní ‘yozú kīnī, “Mí lē ‘dīri átálágú āmbúgu Múngú vé rī ‘daá?”

5 Páulū ní újázú kīnī, “Má édrípīj, á nī kuyé ‘yozú kīnī ágó ‘dīri átálágú āmbúgu, ā‘diātāsīyā sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, ‘Lē mī átá átángá ūnjī ĩmivé drīkoma ĩmi ruḗpī rī ní ku.”

6 Páulū nī áamá rá ‘yozú kīnī, ‘bá tā lī‘bá rī pi ā uruḗkō Sādókē, uruḗkō‘bée Fārúsī, ĩri ní átázú ú‘dúkkó be uru ‘daá kīnī, “Má édrípīj, ma Fārúsīgú, má étépī ri Fārúsīgú. ĩmi ri tā lī má drīgé má ní éšī ‘bāá íngángará ídri rú drāngará gálésī rī drīgé rī sī.”

7 Páulū kā tā rī ‘yoó ‘dīni, tā ‘dīri ĩjī āgátá Fārúsī rī pi āsámuvú gé Sádókē rī pi be. 8 Sádókē rī pi kīnī, ‘bá rī drā dō gí, gō íngá ídri rú ku, kōpi kīnī, mālāyīkā ‘dāáyo, índrī kpá ‘dāáyo, ‘bo Fārúsī rī pi é‘yīkí ívé rī kīnī, ngá ‘dī‘bée cére anigé. 9 ‘Bá rī pi ní í‘dózú útrézú ú‘dúkkó be uru ‘daá, Fārúsī tāĩmbj ímbá‘bá rī pi ā uruḗkō ungakí uru, kōpi í‘dókí rīi āgátá gāá ūkpō sī kīnī, “‘Bá ísúkí tā ūnjī ágó ‘dīri ru‘bá gá kuyé. Sā āzi sī, índrī, dōku mālāyīkā átá ĩri be nī.” 10 Ágátá rī gō ícá ūnjī, sē ūgalaku āmbúgu āngáráwá rī pi vé rī ní ūrī, ūsū kōpi Páulū ri ūndī kpélékpélé. ĩri ní tāĩmbj sēzú āngáráwá rī pi ní, kōpi ā múkí Páulū ri ípá ‘bá ‘dī‘bée drīgé sī, kōpi ā jīkí ĩri gōó vúlé vūrā āngáráwá rī pi ní adrizú rī gé ‘dāá.

11 ĩnījā ‘dāri sī, Úpí Yésū ní ‘i i‘dazú Páulū ní, ĩri ní ‘yozú kīnī, “Páulū, lē mī ‘o ūrī sī ku. Mí ūlū mávé tā Yērúsálēmā gá nōgó gí, lē mī mu kpá ūlūú Rómā gá ‘dālé.”

Yāhūdī rī pi líkí Páulū vé tā lēzú ĩri ‘dīzú

12 Kā muḗ adrii drū ‘dīni, ū‘būtījā rī sī, Yāhūdī rī pi úmúkí í cére vūrā ālu gé, kōpi sōkí ūyō kīnī, ĩ nyakí ngá ku, āzini ĩ mvúkí ngá ku, ūdū ni, ĩ ‘dīkí dō Páulū ri drāá ūgbále gí ká. 13 ‘Bá ĩ úmú‘bá Páulū ā tā lī‘bá rī pi vé kālāfe aga pūkú sū rī rá. 14 Kōpi ní ngazú muḗzú atala atala rī pi drīgé rī pi vúgá ‘dāá, āzini ‘bá ambugu rī pi vúgá ‘dāá, kōpi ní ‘yozú kīnī, “‘Bá sōkí ūyō, ‘bá kīnī, ‘bá ícókí ngá nyaá ku, ūdū ni, ‘bá ‘dīkí dō Páulū rī drāá ūgbále gí ká. 15 Kúru ĩmi ‘bá tā lī‘bá rī pi, lē ĩmi zīkí ūgalaku āmbúgu rī, ē ĩjī Páulū ri ĩmi endreḗj gé. Lē ĩmi ‘bākí ĩmi sū ĩmi lēkí ĩrivé tā uzīj nīj múké múké rī tīnī. ‘Bá lēkí ĩri ‘dīj, ísū ícá drī vūrā tā līzú rī gé nōgó kuyé.”

16 ‘Bo Páulū ómvúpi vé mvá ágó rú rī kā tā ĩ ní Páulū ā tā līzú ‘dīri yīj, ĩri ní njuzú muḗzú vūrā āngáráwá rī pi ní adrizú rī gé ‘dāá, ĩri ní tā rī ūlūzú Páulū ní.

17 Kúru Páulū ní ūgalaku ālu āngáráwá rī pi vé rī zīzú ímúzú ‘í vúgá nōó, ĩri ní ‘yozú kīnī, “‘Í jī mvá ágó ‘dīri muḗ ūgalaku āmbúgu rī vúgá ‘dāá, mvá ágó rī tā be, lē lūú ĩri ní.” 18 Kúru ĩri ní mvá ágó rī jīzú ūgalaku āmbúgu rī vúgá ‘dāá.

Ūgalaku rī ní ‘yozú kīnī, “Páulū ĩ ní ‘yī rī zī ma muḗ ‘í vúgá ‘dāá, kīnī, mā ĩjī mvá ágó rī mí vúgá nōó, ā‘diātāsīyā ĩri tā be, lē lūú mí ní.”

19 Ūgalaku āmbúgu rī ní mvá ágó rī ē drī ruḗzú, ĩri sezú gārā gá,

* 23:3 23:3 Ābi ī ní njōó búya imve sī rī: ĩri ‘bá ‘i ‘bāapi ‘bá pīrī rú, ‘bo rīipi ūnjīkányā ‘oopi ni. 23:5 23:5 Wūngará 22:28

İri ni mvá ágó rî zizú kînî, “Tâ mí ní lée lûú má ní rî íngóni?”

²⁰ Páülû ómvúpi vé mvá rî ní 'yozú İri ní kînî, “Ambugu Yâhúdî vé rî pi lêkî ímú mí zîjî drû sî, mî jî rî Páülû ri pá tuú 'bá tâ lî' 'bá rî pi ęndreṭi gé, kôpi lêkî î 'bâá sũ kôpi lêkî İrivé tâ uzîjî nîjî múké múké rî ṭîjî. ²¹ 'Bo lè mî ä'yî kôpivé tâ 'dîri ku, ä'diätäsîyâ 'bá rî pi cekî İri kú lèṭi gé 'dâá'dâ, kôpivé kâlâfe ágá pũkú sũ rî rá. Kôpi sôkî ũyô kînî, î nyakî ngá ku, äzini î mvukî ngá ku, ũḍḍî ni, î 'dîkî dô İri drâá ũgbále gî ká. Kôpi útúkî î kú ũrê, kôpi ri tē yî, dô mi tâ rî újâ íngóni.”

²² Ūgalaku ämbúgú rî ní mvá ágó rî pēzú mužú, İri ní 'yozú mvá ágó rî ní kînî, “Ä lûkî 'bá äzi ní 'yozú kînî, mí ũlû má ní tâ rî gî 'dîni ku.”

Pêkî Páülû ri mužú Sîzerîyâ gá

²³ Kúru ũgalaku ämbúgú ängáráwá rî pi vé rî ní ívé ũgalaku İrî ni pi zizú ímúzú 'î vúgá nõó, İri ní 'yozú kôpi ní kînî, “Lè İmi ũpêkî ängáráwá müḍürŭlŭ İrî, İmi ũpêkî kpá ängáráwá nju' 'bá hūsánî sî ni pi pũkú ézîrî, äzini İmi ũpêkî ängáráwá ôjû be muž' 'bée pá sî ni pi müḍürŭlŭ İrî, kôpi ä adrikî kuú ũrê, kâdô caá sâ ũrômî İnjîná vé ni gé, lè kôpi ä 'dekî mužú Sîzerîyâ gá.

²⁴ İmi sêkî Páülû ní hūsánî, İmi jîkî İri mužú gávânâ Félêkîsî vúgá 'dâá, İmi ütêkî İri mužú múké.”

²⁵ Ämbúgú ängáráwá rî pi vé rî ní kôkôbî sîzú 'dîni kînî,

²⁶ Ma Kâlâwüdiyô Lîsîyâ 'î, Gávânâ Félêkîsî İ ní İnjîjî İnjî rî, á sê mí ní mōdó.

²⁷ Yâhúdî rî pi rukî ágó 'dîri, kôpi lêkî kōdō İri 'dîjî'dî, má ní ícázú mávé ängáráwá rî pi be, má kâ nîjî áamá İri Rómâgú, má ní İri érijú kôpi drîgé sî. ²⁸ Ä lè

nîjî kôpi tōkî dô İri äsî, kúru má ní İri jîzú kôpivé 'bá tâ lî' 'bá rî pi ęndreṭi gé. ²⁹ Má İşú nîjî kînî, tōkî İri tâjmbî İvé rî ä tâ sî, 'bo tâ äzi İ ní ícózú İri 'yîzú, dôku İri 'dîzú ni 'dâáyo. ³⁰ Kâ ũlûú má ní kînî, Yâhúdî rî pi likî İri ä tâ, kôpi lêkî İri 'dîjî, koro má ní İri pēzú mužú mí vúgá 'dî. Ä 'yo 'bá İri tō' 'bá rî pi ní, má kînî, lè kôpi ä ũlûkî tâ kôpi ní İri tōzú rî mí ęndreṭi gé.

³¹ Kúru ängáráwá rî pi ní tâ rî 'duzú ngazú sũ İ ní eziî İ ní rî ṭîjî, kôpi ní Páülû ri jîzú mužú İnjîná rî sî cîmgbá cazú Änîṭipätîrisî gé. ³² Kâ mužú adrii drû 'dîni, ängáráwá éçî' 'bá pá sî rî pi ní İ újázú İgōzú vulé vürâ ängáráwá rî pi ní adrizú rî gé nõó, kôpi kukî ängáráwá nju' 'bá hūsánî sî rî pi jîkî Páülû ri mužú nî. ³³ Kôpi kâ mužú caá Sîzerîyâ gá 'dâlé, kôpi ní kôkôbî rî sēzú gávânâ ní, kôpi ní Páülû ri sēzú drî ni gé. ³⁴ Gávânâ ní kôkôbî rî lâzú, İri ní Páülû ri zizú kînî, “Mî íbî íngá ängü ngōri gé?” Kâ mužú nîjî áamá 'yozú kînî Páülû íbî íngá Kîlîkiyâ gá, ³⁵ İri ní 'yozú kînî, “Ma ímú mívé tâ yî, İşú äküdê 'bá mi tō' 'bá rî pi ícákî nõgó gî.” Kúru İri ní tâjmbî sēzú kînî, ä jîkî Páülû ri jó ämbügü vé Êródê† ní óṭú sîjî rî ágá, ä ütêkî İri ütêṭê.

24

Tōkî Páülû ri Félêkîsî ęndreṭi gé

¹ Kâ mužú adrii ú'dü tōwú ä vüdrî gé, átalágú ämbúgú Änânîyâ pi ambugu Yâhúdî rî pi vé rî pi ä uruqo' 'bée be, Têrîṭulâ tâjmbî nîjîpi ambamba rî be, kôpi ní ngazú mužú Sîzerîyâ gá 'dâá, kôpi ní tâ İ ní Páülû ri tōzú rî ũlûzú gávânâ Félêkîsî ní. ² İ ní Páülû ri zizú fizú jó ágá 'dâá, Têrîṭulâ ní tâ İ ní Páülû ri tōzú

† 23:35 23:35 Êródê: Êródê 'dîri 'bâgú sâ İ ní Yēsü ri tîzú rî gé rî. 'Í lâ Mätáyo 2:1-18.

rĩ njezú Félèkĩsĩ ɛndrɛtj gé, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Félèkĩsĩ ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ rĩ, 'í sê 'bávè āngũ adri kĩri lóki be āco, mí ní adriĩ ũmĩ be rĩ sĩ, mí újá nóni 'bávè āngũ ícá múké gĩ. ³ Āmbúgú 'bávè rĩ, 'bā āyĩkō sĩ āmbúgú tā mí ní 'oó 'dĩri sĩ. ⁴ Á lē sēē mĩ ri āndéé kárakará 'dĩni ku, á mā mi, lē mĩ 'bā ɛsĩ múké 'bávè tā yizú sǎjá be mādā.

⁵ “Bā ĩsúkĩ nĩĩ áamá 'yozú kĩnĩ, ágó 'dĩri 'bā tā ũnjĩ 'oópi nĩ, ĩri rĩ 'bā rĩ pi ĩcĩcĩkĩ, sē Yāhúdĩ rĩ pi rĩ tā ũnjĩ 'o mužú vũ drĩgē sĩ céré. ĩri drĩkoma 'bā ri 'bā Yēsũ Nāzēretāgú rĩ ā pámvú ũbĩ 'bā rĩ pi vé ni. ⁶ ĩri rĩ Jó Múngú vé rĩ iza, 'bā ní ĩri ruzú ānĩ. ('Bā lēkĩ ĩrivé tā lĩ sũ tāĩmbĩ 'bávè rĩ ní lēē rĩ tĩnĩ. ⁷ 'Bo āngáráwá rĩ pi vé āmbúgú Lísiyā ímú ũkpō be ĩri paá 'bā drĩgē sĩ nĩ. ⁸ Sē tāĩmbĩ 'bā ĩri tō 'bā rĩ pi ní kĩnĩ, kōpi ē ímúkĩ tā rĩ ũlũú mí ɛndrɛtj gé nōgō.)^{*} Lē mĩ uzĩ ĩri, mi ícó nĩĩ áamá 'yozú kĩnĩ tā 'bā ní ĩri tōzú rĩ, ĩri tā áda.”

⁹ Yāhúdĩ rĩ pi ngakĩ céré ā'yĩĩ kĩnĩ, tā Tērítulá ní 'yoó 'dĩri, ĩri tā áda.

Páulũ nje ívé tā Félèkĩsĩ ɛndrɛtj gé

¹⁰ Kúru gávānā ní drĩ suzú Páulũ vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, ā átá átángá rĩ. Kúru Páulũ ní 'yozú kĩnĩ, “Á nĩ rá íli kárakará, mi 'bā riipi tā lĩpi ni āngũ nōri agá, ma āyĩkō sĩ mávè tā njezú mí ɛndrɛtj gé.

¹¹ “Mĩ ícó nĩĩ áamá rá 'yozú kĩnĩ, mávè cangará Yērúsālēmā gá 'dālē rĩ vudrĩ ni vũ drĩ caá ú'dú mudrĩ drĩ ni ĩrĩ kuyé, á mu 'dālē Múngú ri zĩjĩ. ¹² 'Bā ma tō 'bā rĩ pi ĩsúkĩ ma āgátá gāngará gá 'bā āzi be Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá kuyé, á 'yo tā ũnjĩ 'bā rĩ pi ní ĩgānyāzú ānĩ Jó Múngú ri zizú rĩ agá 'dāá kuyé,

dōku kũrũ agá 'dāá kuyé. ¹³ Ngá āzi lũupi 'yozú kĩnĩ tā kōpi ní ma tōzú 'dĩri, ĩri tā áda 'dĩni 'dāayo.

¹⁴ “Mā ā'yĩ rá 'yozú kĩnĩ, ma rĩ lɛtj Úpi Yēsũ vé rĩ ā pámvú ũbĩ, 'bo kōpi kĩnĩ lɛtj má ní ũbĩ 'dĩri adri lɛtj áda rĩ kuyé. 'Bo ma ri Múngú 'bā ɛ'bípiĩ vé rĩ ĩnjĩ, ma kpá ri tāĩmbĩ Mósē vé rĩ 'du nga, āzini tā nēbĩ rĩ pi ní sĩĩ rĩ 'du nga.

¹⁵ Á 'bā ɛsĩ Múngú drĩgē, sũ 'bā 'dĩ'bée ní 'bāá rĩ tĩnĩ, Múngú ri úmvúlēsĩ 'bā tā 'o'bā piĩ rĩ pi inga drāngará gálēsĩ rá, āzini ĩri kpá 'bā tā 'o'bā piĩ ku rĩ pi inga rá.

¹⁶ Ā'diātāsīyā ú'dú céré ma ri ɛsĩ 'bā tā piĩ 'ozú Múngú ɛndrɛtj gé, āzini 'bā rĩ pi ɛndrɛtj gé.

¹⁷ “Mā adri āmvé 'dāá íli be kárakará, má ní kúru ímvízú ĩgōzú mávè 'bā rĩ pi vúgá Yērúsālēmā gá nōó, má ĩjĩ mũfēngā ímúzú ĩndĩ mávè 'bā ngá ākó rĩ pi ē ĩzā kozú, āzini má ímú Múngú ní rōbōñō zāá. ¹⁸ 'Bā ma tō 'bā rĩ pi ká ma ĩsú Jó Múngú vé rĩ ā bóró 'dāá, ĩsú ākūdē á de lā'bĩ mērē vé adrizú ānĩ ule rĩ vé tā gĩ. 'Bā bĩtrĩká rĩ pi má gārā gá 'dāayo, 'bā rĩ pi ĩgānyākĩ kuyé.

¹⁹ “'Bo sā 'dāri gé, Yāhúdĩ urukō anigé āngũ Ẹzīyā vé rĩ agá 'dāá, lē kōpi ē ímúkĩ ma tōó nĩ, lē kōpi ē ímúkĩ pá tuú mí ɛndrɛtj gé nōgō, kōpi ē ímúkĩ rĩ tā ũnjĩ ĩ ní ma tōzú rĩ 'yoó nĩ. ²⁰ Lē mĩ zĩ 'bā nō'bée, kōpi ā lũkĩ rĩ mí ní tā Yāhúdĩ rĩ pi vé 'bā tā lĩ 'bā rĩ pi ní ĩsú má rĩ 'bā gá ũnjĩ rĩ. ²¹ Sā āzi sĩ, kōpi ícó ma tō mí ɛndrɛtj gé, tā má ní átá ú'dúkō be urũ 'dāá, má ní 'yoó, “Bā ũdrā 'bā gĩ rĩ pi íngá gō ídri rú rá rĩ sĩ.”

²² Félèkĩsĩ ní Yēsũ vé tā nĩĩ múké múké rĩ sĩ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Āngáráwá rĩ pi vé ũgalaku āmbúgú Lísiyā ícá dō gĩ ká, ma íbĩ mívè tā lĩ ndō.” Kúru ĩri ní

* 24:8 24:8 Átángá vérɛsĩ 6-8 agá 'dĩ'bée, búkũ Ẹzĩ vé ĩ ní sĩĩ Gĩrĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dāayo, 'bo gōkĩ sĩĩ búkũ Ẹzĩ vé vúlē rĩ agá rá.

átangá rī ā 'yongará ugazú. ²³ Īri ní tǎimbǐ sēzú ũgalaku āngaráwá rī pi vé rī ní kīnī, ā ũtēkǐ Páulū ri múké, 'bo ā oyukǐ Īri ēcǐ āmvé ĩndī, ĩrivé ũndī rī pi ē ēcǐkǐ rī ĩri ndreé, ā kokǐ rī ĩri ē ĩzā bēsīnī.

'Yíkǐ Páulū ri jó ĩ ní rizú āngū ũ'yǐzú rī agá

²⁴ Ū'dú mādā ā vúdri gé, Félēkīsī pi ní imúzá ũkú ni Dūrūsílā Yāhūdǐzǐ rī be. Īri ní Páulū ri zǐzú imúzá, kōpi ní bǐ 'bāzú rizú tā Páulū ní rǐi átá tā Kúrísitō Yēsū ri ē'yǐzú rī vé rī yǐzú. ²⁵ Páulū kā rǐi átá kōpi be tā 'ongará pǐrǐ rī vé tā sī, tā 'bá rī ní 'i ũtēzú rī vé tā sī, āzini ū'dú ĩ ní imú tā lǐzú rī vé tā sī, sē Félēkīsī ní ũrǐ. Īri ní 'yozú kīnī, "Tā 'diri ca gǐ! 'Í mu 'dǐisǐ rá, má ĩsú dō tā 'diri tā áda, ma íbǐ mi zǐ ndō." ²⁶ 'Bo ēsǐ ni gé 'dāá, ũsū Páulū ā je 'i drǐ mǔfēngā sī, ri Páulū ri zǐi imú 'i vúgá nōó dǐi dǐi, ri átá ĩri be.

²⁷ Íli ĩrǐ ā vúdri gé, gōkǐ Pōrōsǐyāsī Fésītō ri 'bāá gávānā rú Félēkīsī ā vūrā gá, 'bo Félēkīsī oyū Páulū ri jó āngū ũ'yǐzú rī agásǐ kuyé, ā'diātāsǐyā lē Yāhūdǐ rī pi ē ēsǐ ā adri rǐ 'i ní múké.

25

Páulū tu pá Fésītō ęndreṭi gé

¹ Kā Fésītō ri 'bāá gávānā rú gǐ, ū'dú na ā vúdri gé, ĩri ní ngazú kūrú Sizerǐyā vé rī agásǐ, ĩri ní 'dezú mužú Yērūsálémā gá. ² Fésītō kā mužú caá 'dálé, atala atala rǐ pi drǐgé rǐ pi, ambugu Yāhūdǐ rǐ pi vé rī ā urukō'bée be, kōpi ní tā ĩ ní Páulū ri tōzú rǐ ũlūzú ĩri ní. ³ Kōpi ní Fésītō ri mǎzú, ā ā'yǐ ívé tā, lē ē ĩjǐkǐ Páulū ri imúzá Yērūsálémā gá nōó, ā'diātāsǐyā kōpi lēkǐ ĩ útú Páulū ri 'dǐi dráá lēṭi gé 'dǐgé. ⁴ Fésītō ní újázú kōpi ní kīnī, "Yíkǐ Páulū ri kú jó āngū ũ'yǐzú

rǐ agá kūrú Sizerǐyā vé rī agá 'dāá'dā, ēsǐ mādā, á lē 'deé mužú 'dāá. ⁵ Lē ambugu ĩmivé rǐ pi urukō, 'bá mužú kōpi be trǐ, Páulū 'o dō tā āzi ũnjǐ ní rá, kōpi ā mužú rǐ ĩri tōó 'dálé."

⁶ Fésītō adri Yērūsálémā gá 'dāá ū'dú ārō, dōku ū'dú mužrǐ, ĩri ní kúru 'dezú mužú Sizerǐyā gá 'dāá, kā mužú adrii drǐ 'dǐni, ĩri ní kúru ũrǐzú jó tā lǐzú rǐ agá 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnī, ē ĩjǐkǐ Páulū ri imú pá tuú 'i ęndreṭi gé. ⁷ Páulū kā ĩfǐ jó agá nōó, Yāhūdǐ imú'bá Yērūsálémā gálēsǐ rǐ pi tukǐ pá ĩri ā gārā gá, kōpi tōkǐ ĩri tā ũnjǐ ũnjǐ ni pi sǐ. Tā kōpi ní ĩri tōzú 'dǐ'bée ícó lūú 'yozú kīnī, tā 'dǐ'bée tā áda ku.

⁸ Páulū gá tā ĩ ní 'i tōzú rǐ, kīnī, "Á 'o tā ũnjǐ Yāhūdǐ rǐ pi vé tǎimbǐ űōzú kuyé, dōku má átá Jó Múngú vé rǐ ā tā ũnjǐ kuyé, dōku má átá 'bāgú āmbúgú Rómā vé rǐ ā tā ũnjǐ kuyé."

⁹ Fésītō lē ambugu Yāhūdǐ vé rǐ pi ē ēsǐ ā adri 'i ní múké. Kúru ĩri ní Páulū ri zǐzú kīnī, "Mǐ ā'yǐ mužú Yērūsálémā gá 'dálé rá, mǐ mužú rǐ pá tuú má ęndreṭi gé, má lǐ rǐ mǐvé tā 'dálé?"

¹⁰ Páulū ní újázú kīnī, "Á tu nóni pá jó ĩ ní rizú tā lǐzú 'bāgú āmbúgú Rómā vé rǐ ā rǐ sǐ rǐ agá, lē ā lǐkǐ mávé tā nōgó. 'Í nǐ múké múké 'yozú kīnī, á 'o tā āzi ũnjǐ Yāhūdǐ rǐ pi ní kuyé. ¹¹ Á 'o té dō tā ũnjǐ ĩ ní ícózú ma 'dǐzú ni rá, má ícó té 'dǐngará rǐ vé tā gāá ku. 'Bo dō tā Yāhūdǐ imú'bá 'dǐ'bée ní ma tōzú rǐ adri tā áda kuyé, 'bá āzi ícó ma sēē kōpi drǐgé ku. Á lē mávé tā jǐi 'bāgú āmbúgú Rómā vé rǐ ęndreṭi gé, ā lǐ rǐ mávé tā nǐ."

¹² Fésītō kā tā rǐ átá ívé 'bá tā lǐ'bá rǐ pi be, ĩri ní 'yozú Páulū ní kīnī, "Mǐ lē 'bāgú āmbúgú Rómā vé rǐ ā lǐ mǐvé tā nǐ. Mǐ ícó mužú 'bāgú Rómā vé rǐ vúgá 'dāá rá."

'Bāgú Āgīrīpā mu Fésītō vúgá

¹³ Kā muḡ adrii ú'dú mādā ā vúdrī gé, 'bāgú Āgīrīpā pi ómvúpi Bērīnīkē be, kōpi ní 'dezú muḡú Fésītō ri ndrezú Sizériyā gá 'dāá. ¹⁴ Kōpi ní adrii 'dālē ú'dú be kárakarā rī sī, Fésītō ní tā ī ní Páulū ri tōzú rī ūlūzú 'bāgú rī ní. Īri ní 'yozú kīnī,

“Félēkisī ku ágó āzi ī ní 'yīī rī kú jó āngū ū'yīzú rī agá nō. ¹⁵ Má kā muḡ Yērúsálémā gá 'dāá, atala atala rī pi drīgē rī pi, 'bá ambugu Yāhūdī vé rī pi be, kōpi ūlūkī tā ī ní Páulū ri tōzú rī, kōpi kīnī, mā lī tā drī ni gé. ¹⁶ Má ní 'yozú kōpi ní, má kīnī, ‘Tāimbī Rómā vé rī ā'yī ī ní tā lizú 'bá āzi drīgē ĩsú nje drī ívé tā kuyé 'dīni ku.’ Drīdrī ni, 'bá rī pá tu 'bá 'i tō'bá rī be 'bá tā lī'bá rī pi ɛndrɛtj gé, ĩri ívé tā nje ūgbále, ĩ íbī ĩrivé tā lī ndō.

¹⁷ “Kōpi ká ícá má vúgá nōó, má iza sá kuyé, kā muḡ adrii drū 'dīni, má ní átázú má kīnī, ā ĩjīkī Páulū ri má vúgá vūrā ī ní rizú tā lizú rī gé nōó. ¹⁸ 'Bá ĩri tō'bá rī pi ká tā rī njeé, tā kōpi ní ĩri tōzú rī adri sū má ní ūsū rī tñi kuyé. ¹⁹ Tā má ní ĩsú rī, kōpi rikí āgátá gāá ī āsámvú gé sī ĩvé mērē Yāhūdī vé rī ā tā sī, āzini kōpi rikí āgátá gāá ágó rú be Yēsū, drāápi gí, Páulū ní 'yoó ĩri ídri rú rī vé tā sī.

²⁰ “Á ndā létj tí tā 'dīri uzizú nīzú ānī, kúru má ní Páulū ri zizú, dō lē rá, ā muḡi ĩrivé tā līj Yērúsálémā gá. ²¹ 'Bo Páulū ní zizú kīnī, ā 'yīkī 'i kú jó āngū ū'yīzú rī agá nōgó, cīmgbá 'bāgú rī ā lī rī ívé tā nī. Kúru má ní átázú má kīnī, ā 'yīkī ĩri kú nōgó, cīmgbá cazú ú'dú má ní ímúzú ĩri pēzú muḡú 'bāgú āmbúgu Rómā vé rī vúgá rī gé.”

²² Kúru Āgīrīpā ní 'yozú Fésītō ní kīnī, “Á lē ágó 'dīri vé tā yīj má bī sī.” Fésītō ní újázú Āgīrīpā ní kīnī, “Mí ícá ĩrivé tā yj drū sī rá.”

Páulū tu pá Āgīrīpā ɛndrɛtj gé

²³ Kā muḡ adrii drū 'dīni, Āgīrīpā pi ní ímúzú Bērīnīkē be, kōpi ní ífízú jó tā lizú rī agá nōó, 'bá rī pi ngakí céré kōpi ĩnjī ambamba, kōpi ímúkí ūgalaku āngáráwá rī pi vé rī pi be, 'bá ambugu ambugu kūrú agá rī pi be trū. Fésītō ní átázú kīnī, ē ĩjīkī Páulū ri ífī jó agá nōó. ²⁴ Fésītō ní 'yozú kīnī, “'Bāgú Āgīrīpā, ĩmi 'bá ímú'bá rī pi be céré, ĩmi ndrekí drī ágó 'dīri ká! Yāhūdī adri'bá Yērúsálémā gá, āzini Sizériyā gá rī pi be céré, ímúkí kuú má vúgá nō, kōpi lēkī ā 'dīkī Páulū ri drāá 'dīisī rá. ²⁵ 'Bo má ĩsú tā ūnjī ī ní ícózú ĩri 'dizú drāzú rá ni kuyé. 'Bo ĩri ní lēé 'bāgú Rómā vé rī ā lī ívé tā nī rī sī, má ūsū, á lē ĩri pēé muḡú Rómā gá. ²⁶ 'Bo má ĩsú tā ā pá má ní kōkōbī sīzú sēzú 'bāgú rī ní kuyé. Nóni má ĩjī ĩri ímú pá tuú ĩmi ɛndrɛtj gé, agaápi rá rī, 'bāgú Āgīrīpā, má ĩjī ĩri mí ɛndrɛtj gé, mí uzj rī ĩri, mā ĩsú rī tā má ní lēé sī rī ānī. ²⁷ Ā'diātāsīyā á pē dō 'bá ī ní 'yīī rī 'bāgú rī vúgá 'dāá ĩsúzú sīkī ĩrivé tā kuyé, tā 'dīri adri múké ku.”

26

Páulū átá ívé tā 'bāgú Āgīrīpā ɛndrɛtj gé

¹ Āgīrīpā ní 'yozú Páulū ní kīnī, “Má ā'yī rá, mí átá mívé tā.” Kúru Páulū ní drj suzú uru, ĩri ní 'dózu átázú kīnī,

² “'Bāgú Āgīrīpā, ma āyīkō sī mí ní ma ā'yīī ú'dú āndrū rī gé tā Yāhūdī rī pi ní ma tōzú rī átázú mí ɛndrɛtj gé rī sī. ³ Á nī rá mí nī 'bávé mērē Yāhūdī vé rī rá, āzini mí nī tā 'bá ní ɛ'yīī sēepi 'bá ní 'bá acozú Yāhūdī rú rī rá. Kúru á mā mí drī ĩrī sī, lē mí 'bá bī mávé tā yizú ɛsj mādā sī.

⁴ “Yāhūdī rī pi ārēvú céré nīkī ma rá 'dózu ānjīnā gá 'dāá. Kōpi

nīkí tā má ní ríí 'oó 'bávé āngū agá, āzini Yērusālémā agá rī rá. ⁵ Kòpì nīkí mávé tā caá lókí be aco, kòpì ícò mávé tā ũlū rá, dō kòpì ā'yīkí rá. Kòpì ícò lū mí ní kīnī, ma Fārúsīgú, ma ri mērē 'bávé rī ā tā 'du nga rá. ⁶ Āndrū sī á tu pá nō, lēkí mávé tā līj, ā'diātāsīyā má ní éšì 'bāá tā Múngú ní eziī 'bá é'bípiī ní rī 'duyú ngaá rī sī.

⁷ "Súrú mudrī drī ni ĩrī Īsērélē vé rī pi 'bākí éšì rizú tā ĩri ní eziī rī ũtēzú, ānī sē kòpì ri Múngú ri ĩnī ũtúná pi ĩnīná be. Á 'bāgú, éšì má ní 'bāá rī sī, Yāhúđī rī pi ní ma tōzú ānī. ⁸ Ngá ĩmi ní ũššú kīnī, Múngú ícò 'bá ũdrā 'bá gí rī pi ídrí gōó ídri rú ku rī ā'di?

⁹ "Ándúrú má ũššú, á lē tā rī pi 'oó, ā oᵛukí rí Yēsū Nāzērētāgú rī ā rú ānī. ¹⁰ Tā 'điri á 'o Yērusālémā gá 'dāá rá. Atala atala rī pi drīgé rī pi sēkí má ní ũkpō, má uru 'bá Yēsū ri é'yī' 'bá gí rī pi ĩjī ímú ú'bé jó āngū ũ'yīzú rī agá, kádō lēé kòpì ú'dī, ma kpá ri tā ni ā'yī, ā ú'díkí kòpì ũdrāá rá. ¹¹ Á ri écì jó Múngú rí zizú rī pi agásī, á ri 'bá Yēsū ri é'yī' 'bá gí rī pi ọcūú, kòpì ē idekí rí Yēsū ri ānī. Á ri kpá écì kūrú urukọ āmvé rī pi agásī, má ọcū kòpì ũnjí ũnjí.

¹² "Ŭ'dú álu, atala atala rī pi drīgé rī pi sēkí má ní ũkpō rá muzú ānī Dāmāsékē gá. ¹³ Á 'bāgú, ma kā ríí muᵛú lētí gé sī, ũtú mgbímgbi gé 'dīgé, á ndre ācì đī íngázú 'bū gélésīla, ĩmgbērē mā gārā, āzini 'bá má ní écì kòpì be rī pi ā gārā kūrú, ĩrivé đingará āngū ĩmgbērēepi rī ndē ũtú vé đingará rá. ¹⁴ 'Bá ní céré u'dezú vūgá, má ní ũ'dúkọ yizú íngázú 'bū gélésī, ĩri ní 'yozú má ní Ārāmáyīkí tī sī kīnī, 'Sáŭlā, Sáŭlā! Ngá mí ní rizú ma ọcūzú 'dini rī ā'di? Ūmbā mí ní ríí fuᵛú má be 'điri, ĩri tā azakaza vé ní.'

¹⁵ "Má ní zizú, má kīnī, 'Úpí, mí ā'di 'i?"

"Úpí ní újázú kīnī, 'Bá mí ní ríí ọcūú rī, ĩri ma 'i Yēsū 'i. ¹⁶ Mí íngá pá tuú uru sī. Má i'da ma mí endretī gé, á lē mi ĩpēé adrií ātí' 'bá mávé ni, mí mu rí mávé tā mí ní ndreé mí mī sī rī ũlūú, āzini tā má ní úmvúlésí ímú ũlūú mí ní rī ũlūú 'bá rī pi ní. ¹⁷ Ma ímú mi pa 'bá ĩmivé rī pi drīgé sī rá, āzini 'bá adri' 'bá Yāhúđī rú ku rī pi drīgé sī rá. Ma mi pē mu 'bá adri' 'bá Yāhúđī rú ku rī pi vúgá 'dāá, ¹⁸ mí mu rí kòpì ē mī zīī, kòpì ē ĩfúkí rí tā ĩnīná vé rī agásī rá, kòpì ā adrikí rí ũtúná agá, kòpì ē ĩfúkí rí ũkpō Sātánā vé rī agásī āmvé, kòpì ā adrikí rí 'bá Múngú vé ni, Múngú ā trū rí kòpì ĩvé ũnjīkānyā agásī rá. Kòpì é'yīkí dō ma gí, kòpì ĩ újá adri uletere 'bá Múngú vé ni.'

¹⁹ "Bāgú Āgīrīpā, ĩndrīlīkí íngápí 'bū gélésīla 'điri, á 'du tā ni ngaá rá. ²⁰ Má i'dó tī Múngú vé rī ũlūú 'bá Dāmāsékē vé rī pi ní, 'bá Yērusālémā vé rī pi ní, āzini má ũlū āngū Yūdáyā vé rī agásī céré, á gō kpá caá 'bá adri' 'bá Yāhúđī rú ku rī pi āsámvú gé, á 'yo, má kīnī, lē kòpì ā kúkí ũnjīkānyā ānī, kòpì ē é'yīkí Múngú rí áyu, tā kòpì ní 'oó rī, ā lū rí 'yozú kīnī kòpì újákí éšì gí.

²¹ "Ŭ'dúkọ múké má ní ũlūú 'điri sī, Yāhúđī rī pi rukí ma Jó Múngú vé rī ā bóro gá 'dāá, kòpì lēkí kōdō ma 'dīī. ²² 'Bo Múngú ko mā ĩzā cīmgbá ícázú ũ'dú āndrū rī gé, á tu pá nōgó, á lē tā rī ũlūú 'bá rī pi ní céré, i'dózú 'bá ĩ ní ndreé kuú éžī ākó rī pi ní, āzini 'bá ĩ ní ĩnjī ĩnjī rī pi ní. Má ímbá tā āzi túngú ni kuyé, má ímbá tā nēbī rī pi ní ũlūú rī, āzini tā Mósē ní 'yoó ĩri ímú 'i nga drīdrī 'dilé rī. ²³ Má kīnī, Kúrísitō ri úmvúlésí ímú ĩzāngā nya rá, ĩ ímú ĩri inga

drāngará gálésī drīdrī, ịri ímụ dī ụtúná rú ívé 'bá rī pi āsámvú gé, ązini 'bá adri 'bá Yāhūdī rú ku rī pi āsámvú gé.”

²⁴ Páülü ká rií átá, Fésītō ní trezú ụ'dúkò be ụru 'dāá kīnī, “Páülü! Mí drī ábá gí, mívé lāngará ambamba rī sē mī drī ábá nī.”

²⁵ Páülü ní újázú kīnī, “Āmbúgú Fésītō, mà drī ábá kuyé. Tā má ní átá 'dīri, ịri tā áda, ịri ífífí be.

²⁶ 'Bāgú Āgīrīpā nī tā má ní átá 'dī'bée céré rá, sē má ní rizú átázú ụrī ákó 'dī. Tā 'dī'bée ní rizú ị ngazú rī gé, nī rá, ǎ'diātāsīyā tā 'dī'bée nga 'i ụgúzā rú kuyé.

²⁷ 'Bāgú Āgīrīpā, mí ẹ'yī nyo nēbī rī pi vé tā rá? Á nī rá mí ẹ'yī rá.”

²⁸ Āgīrīpā ní Páülü ri zizú kīnī, “Mí ụsū, mi ícò ma úbé ícá Kūrīsītīyānī rú sá mādānjá nōri agá rá?”

²⁹ Páülü ní újázú kīnī, “Mí dō mi újá sànjá nōri agá rá yā, dō mi íbī mī újá ndō yā, ma Múngú rī zị mí ní, ązini 'bá mávé tā yī 'bá ǎndrū nō'bée ní, ịmi ícákí rí sū má tịnị, adri 'yozú kīnī sū ị ní ma 'yī nōri tịnị ku.”

³⁰ 'Bāgú Āgīrīpā, gávānā Fésītō, Bērīnīkē, 'bá jó agá rī pi be céré, kōpi ní ngazú ụru. ³¹ Kōpi ká rií fūú mụzú ǎmvé 'dāá, kōpi rikí átá ị āsámvú gé sī kīnī, “Ágó 'dīri 'o tā ǎzi ị ní ícózú ịri 'dịzú drāzú ni kuyé, 'o kpá tā ǎzi ị ní ícózú ịri 'yīzú ni kuyé.”

³² Āgīrīpā ní 'yozú Fésītō ní kīnī, “Ágó 'dīri ǎ 'yo dō 'bāgú ǎmbúgú Rómā vé rī ǎ lị ívé tā nī 'dīni ku, ị té ịri trū rá.”

27

Páülü 'de mụzú Rómā gá kúlúmgbā sī

¹ Āgīrīpā ká 'yoó 'bá 'dekí mụj kúlúmgbā sī Ítálīyā gá, ị ní Páülü pi eziú 'bá ụrukò ị ní ụ'yī rī pi be

kú ụgalaku Júlīyāsī drīgé. Júlīyāsī rī ụgalaku ǎngaráwá ị ní zīl ngúlúmū 'bāgú ǎmbúgú Rómā vé rī pi vé ní. ² 'Bá ní tuzú kúlúmgbā íbipi íngápi Ādrāmātīyō gá rī agá, kúlúmgbā rī lē ẹcị mụzú vūrā ịri ní pá tuzú rī pi gé sī, ǎngū Ẹzīyā vé rī agá. 'Bá tūkí Mākēdōnīyāgú be trú, ágó rī ǎ rú Ārīsītārúkō 'i, íbī íngá Tēsālōnīkē gá.

³ Kā mụj adrii drū 'dīni, 'bá ní cazú kūrú Sīdónā vé rī gé, Júlīyāsī 'bā ẹsị múké Páülü ní, ǎ'yī Páülü rī mụj ívé ụndī rī pi vú, kōpi ǎ sēkí rí ịri ní ngá ịri ní lēé rī.

⁴ 'Dāgá 'bá gōkí fīi kúlúmgbā agá dī, ụlī ní ívīzú 'bá vúgá nōlé ụkpò be, 'bá ní kúru 'dezú mụzú, 'bá agakí ǎngū 'i līpi kú ngu Sáyipūrāsī vé rī ǎ gārā gá sī, ụlī vīpi ụkpò be 'dīri ǎ 'o rí 'bā ụnjí ku. ⁵ 'Bá mụkí yī tafu rī agāsī, 'bá agakí ǎngū Kīlīkiyā vé rī ǎ gārā gá sī, ązini 'bá agakí ǎngū Pāmīfīlīyā vé rī ǎ gārā gá sī, 'bá ní kúru cazú kūrú Mírā vé rī gé, ǎngū Lísīyā vé rī agá.

⁶ Ụgalaku rī ịsụ kúlúmgbā ǎzi íbī íngá Ālēkīzāndāriyā gá, lē mụj Ítálīyā gá, ịri ní 'yozú kīnī, 'bá tūkí kúlúmgbā rī agá.

⁷ 'Bá rikí mụj kúlúmgbā rī sī mādā, 'du ụ'dú kárakarā, 'bá nyakí ịzāngā ambamba. 'Bá ká rií 'bāá caá ịnyīnā Kīnīdō gé, ụlī rī vé vīngará sē 'bá útrúkí 'bā mụzú drīdrī kuyé. Kúru 'bá ní 'bá újázú mụzú wōkò ǎndrélé rú rī gé, cazú ǎngū 'i līpi kú ngu yī agá Kūrété vé rī gé. 'Bá agakí kūrú Sālīmōnē vé rī ǎ gārā gá sī. ⁸ 'Bá agakí mụzú Kūrété ǎ gārā gá sī, 'bá nyakí ịzāngā ambamba, 'bá ní kúru cazú vūrā kúlúmgbā rī pi ní pá tuzú rī gé, ịnyīnāgá kūrú Lásīyā vé rī gé.

⁹ 'Bá izakí sá ambamba, ǎ'diātāsīyā sá kílóngóro vé rī gé, ụlī rī vī ụkpò be ambamba, kúlúmgbā rī ícò mụj ǎnī bā ku,

ã'diātāsīyā Ẹ'dú í ní rizú ãnyāngā A'bizú* rī aga gí. Páulū ní 'yozú ũgalaku kúlúmgbá agá rī pi ní kīnī,

¹⁰ “Āgō 'dī'bée, á nī rá 'bá útrúki dō 'bá mụzú kúlúmgbá rī sī drīdrī, 'bávé kúlúmgbá, 'bávé oḡu kúlúmgbá agá rī pi, 'bá ngúlú be céré, 'bá drīlè ùnjí ísú rá.” ¹¹ 'Bo ũgalaku rī ã'yī tā Páulū ní 'yoó rī kuyé, ã'yī tā kúlúmgbá é'dípa ní 'yoó rī, āzini ágó kúlúmgbá újipi rī ní 'yoó rī áyu.

¹² Vūrā 'dīri kúlúmgbá rī pi ní rizú pá tuzú rī, ĩri vūrā ùnjí, ã'diātāsīyā lóki kílongóro vé rī ùnjí†, 'bá ícókí adrii 'dāgá bā ku, 'bá kárakarā pi ũsūki kīnī, lè 'bá 'dekí mụzú kúlúmgbá rī sī Fōyīnikē gé, ã'diātāsīyā ĩri vūrā múké kúlúmgbá rī pi ní mụzú pá tuzú ní, lóki kílongóro vé rī gé 'bá mụki rí adrii 'dāgá. Vūrā kúlúmgbá rī pi ní pá tuzú 'dīri Kūrété gá, ĩri vūrā útú ní 'dengará gálé rú rī gé, vūrā 'dāri gé, 'bá rī pi ícó āngū ndre ándrélé rú, āzini úrúlé rú.

Ūlí vīpi ũkpō be yīi tafu rī agá rī

¹³ Ūlí rī ká í 'dó vīi ũkpō be mādā ándrélésīla, 'bá kúlúmgbá újī' bā rī pi ũsūki kīnī, í ícó mụ rá. Kōpi ní ũmgbū rī ísézú yīi agá 'dāásī, kōpi ní mụzú āngū 'i līpi kú ngu yīi agá Kūrété vé rī ã gārā gá sī. ¹⁴ Kā mụy adrii mādā, ūlí ní ívīzú ímúzú 'bá vúgá nōlè ũkpō be, ūlí rī íbī ívī āngū 'i līpi kú ngu yīi agá rī gé 'dāásī, āsámví āngū úrúlé rī pi vé útú ní ífūzú rī be rī gélésīla. ¹⁵ Ūlí rī vī ũkpō be, sē 'bá ícókí

kúlúmgbá rī jīi bā ku. 'Bá kukí ūlí rī rī kúlúmgbá rī vīi mụzú ní.

¹⁶ 'Bá agakí āngū 'i līpi kú ngu yīi agá í ní zīi Kāwūdā rī ã gārā gá sī, vūrā 'dāri gé, ūlí ícó vīi ũkpō sī ku. 'Bá ũ'bīki kúlúmgbá ídri pazú rī ísé, 'bá ísúki ízāngā āní ambamba. ¹⁷ 'Bo 'bá íséki kúlúmgbá ídri pazú rī kúlúmgbá āmbúgú rī agá nōó rá. 'Bá kúlúmgbá újī' bā rī pi ũ'yīki bāákú kúlúmgbá rī ã rú' bā gá sī kúrū, kúlúmgbá rī úmbézú, ã adri rí āní ũkpó ũkpó. Kōpi 'okí ũrī sī, ūlí rī ní lēé kōpi vīi mụzú āngū cínýáfā rú í ní zīi Sārātīsī rī gé rī sī, kōpi u'dúkí ngá í ní úmbé kúlúmgbá rú' bā gá bāákú sī rī pi ú'bé yīi agá, kúlúmgbá rī ã mụ rí āní mādā. Ūlí rī rī kúlúmgbá rī vīi mụzú ní.

¹⁸ Ūlí rī vī ũkpō be, kā mụy adri drū 'dīni, kōpi u'dúkí ngá kúlúmgbá agá rī pi ú'bé yīi agá. ¹⁹ Kā mụy caá ú'dú na ní gé, kōpi u'dúkí ngá ẹzī ngazú kúlúmgbá agá rī pi ú'bé céré yīi agá. ²⁰ Ūlí vīpi ũkpō be 'dīri vī caá ú'dú be kárakarā, ọzū útú rī è mī, āzini ọzū línýā rī pi, sē kōpi índréki ku, 'bá ũsūki 'bá ícókí ídri ku.

²¹ 'Bá adriki ú'dú be kárakarā, 'bá nyakí ngá kuyé. Páulū ní ngazú pá tuzú uru sī, ĩri ní 'yozú kīnī, “Āgō 'dī'bée, ĩmi yīki té dō tā má ní 'yoó rī rá, 'bá ícókí té ífūú Kūrété agá 'dāásī ku, ngá 'dī'bée ícókí té ábá ku. ²² 'Bo á lè nóni 'yoó ĩmi ní kīnī, lè ĩmī ẹsī ã adri ũkpó ũkpō, ã'diātāsīyā ĩmi āsámví gé 'dīgé, 'bá āzi ícó drāá ālunāni ku, kúlúmgbá rī 'yéngá ábá ní.

* 27:9 27:9 Ẹ'dú í ní rizú ãnyāngā A'bizú rī: Ẹ'dú 'dīri ílī álu agá, átalágú āmbúgú rī fī Jó Múngú vé rī agá 'dāá vú be álu, ĩri mụ ári uya Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá, 'bá Ísérélè vé rī pi trúzú āní ívé ùnjikānyā agásí, 'bá Ísérélè vé rī pi rī ãnyāngā 'a'bi Ẹ'dú 'dīri gé. † 14 Lèwītíkā 16; Èbéré 9-10. † 27:12 27:12 Lóki kílongóro vé rī: Āngū Ísérélè vé rī gé 'dāá, lóki kílongóro vé rī gé, ẹçí tungará ũkpó ũkpó, ã'diātāsīyā yīigó rī 'dī ambamba, sē āngū rī igbe igbe. Sā 'dāri gé, ūlí rī vī ũkpō be, sē kúlúmgbá ícó pá tuú 'dāgá ku.

23 “Ma 'bá Múngú vé ni, ma ri Múngú ri ìnjì. Ìnìnjá ájée rì sī, ìpè ívé mālāyíkā ìmụ pá tuú má gārā gá, 24 ìri ní 'yozú má ní kīnī, 'Páulū, mī 'o ùrī sī ku, mī mụ pá tu 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ẹndrẹtị gé rá. Mí tã sī, Múngú vé ẹsị múké rī sī, ìri 'bá kúlúmgbā agá rī pi ídrí céré rá.’ 25 Āgō 'dī'bée, ìmi 'okí ùrī sī ku, má ẹ'yī tã Múngú ní 'yoó rī rá, tã rī ìmụ 'i nga sū ìri ní 'yoó má ní 'dīri tịni. 26 Ụlì rī ìmụ kúlúmgbā rī vị mụ pá tu āngū 'i lịpi kú ngụ yīi agá 'dāri gé.”

27 Ụlì vị yīi tafu rī drịgé sī ùtúnjā pi ìnìnjá be, caá ù'dú mụdrị drị ni sụ, kã mụy caá ìnì ágágá, 'bá kúlúmgbā rī újì'bá rī pi ní nịzú ámázú 'yozú kīnī, ì 'bākí caá yīi tafu Ádīrīyā vé rī tị gé āngū nyōókú rú rī gé gí. 28 Kọpi ní aya āzi í'dúzá 'yīzú bāā sī, 'bezú yīi agá 'dāá, yīi rī vé kungará ámázú ānī, Kọpi ìsúkí nīi, yīi rī vé kungará ca pá ágélé mūdūrūlū ālu pūkú ìrī (120). Kọpi kã ì útrú mụzú drīdrī, kọpi ìsúkí nīi, yīi rī vé kungará ca pá ágélé pūkú úrōmī (90). 29 'Bá kúlúmgbā újì'bá rī pi 'okí ùrī sī, kọpi ùsúkí kīnī, 'bá mụ 'bā ẹsị ìrā rụ'bá gá, kọpi u'dukí ùmgbū ì ní ù'yīi sụ kúlúmgbā rụ'bá gá rī pi ú'bé yīi agá, kọpi zíkí Múngú rī kīnī, lē āngū rī ówú ì ní mbēlē mbēlē. 30 'Bá kúlúmgbā rī újì'bá rī pi lēkí kōdō ngaá ápá kúlúmgbā rī agásí rá, kọpi í'dúkí kúlúmgbā ídrí pazú rī suú yīi agá 'dāá, 'bá rī pi ā ùsúkí rī kīnī ì rī ùmgbū ú'bé yīi agá 'dāá, kúlúmgbā rī ẹndrẹtị gé. 31 Páulū ní 'yozú ūgalaku rī ní, āzini āngáráwá rī pi ní kīnī, “'Bá kúlúmgbā rī újì'bá rī pi dō kúlúmgbā rī agá nōó 'dāáyo, ìmi ícókí ídrí ku.” 32 Kúru āngáráwá rī pi ní bāákú kúlúmgbā ídrí pazú rī ù'yīzú rī pi úlízú, kọpi ní kúlúmgbā rī kuzú 'dezú yīi agá

'dāá.

33 Āngū rī kã 'bāā rīi ówú, Páulū ní kọpi mázú, lē kọpi ā nyakí ínyá. Ìri ní 'yozú kīnī, “'U'dú mụdrị drī ni sụ 'dī'bée agá, ìmi ríkí adrii ìzāngā sī, ìmi nyakí ngá kuyé. 34 Á mā ìmi, lē ìmi nyakí ngá, ìmi adrikí rī ídrí rú. Ìmi 'okí dō 'dīni, 'bá āzi ícókí ádrá ìmi āsámvú gé 'dīgé ku.” 35 Páulū kã tã rī átá 'dīni, ìri ní pánga í'dúzá, ìri ní ówō'difō sēzú Múngú ní 'bá rī pi ẹndrẹtị gé 'dīgé. Ìri ní pánga rī āndīzú, ìri ní í'dózú nyazú. 36 Tã 'dīri ìmbá kọpi ē ẹsị, kọpi gōkí ngá nyaá rá. 37 'Bávé kālāfe mūdūrūlū ìrī pūkú ẹzīrī drī ní áziyá (276) kúlúmgbā agá 'dāá. 38 'Bá rī pi kã ngá rī nyaá ẹpízú gí, kọpi u'dukí ānyāngā rī ē ìmbítā ú'bé yīi agá, kúlúmgbā rī ē ẹnjī rí ku.

Ụlì ùkpō be ni vị kúlúmgbā rī ùjōó kpélékpélé

39 Āngū rī kã ówú, kọpi nīkí āngū nyōókú rú rī amá kuyé, 'bo kọpi ní āngū cínýáfā rú ni ndrezú yīi gārā gá 'dāá, kọpi ní ùsūzú, ì lēkí kúlúmgbā rī jīi mụzú āngū cínýáfā rú rī gé 'dāá. 40 Kúru kọpi ní bāákú ì ní ùmgbū rī pi úmbézú rī pi úlízú, ùmgbū rī pi ní u'dezú yīi ā ndúgé 'dāá, kọpi ní kpá ngá kúlúmgbā rī újízú rī oyuzú. Kọpi ní bōngó kúlúmgbā rī ẹndrẹtị gé ùlì ní rīi vīi anigé kúlúmgbā rī vīipi mụzú rī sezú uru, ùlì ní kúlúmgbā rī vizú mụzú yīi tị gé 'dāá. 41 'Bo kúlúmgbā rī mụ 'i ẹsīi āngū cínýáfā rú rī gé 'dāá, áwí atee āngū nyōókú rú rī gé. Kúlúmgbā rī vé ùmvu tī atee mgbé, ícókí mụy bā ku. Ụlì ùkpō be ni ní íngázú, ìri ní yīi rī vizú úvázú ngūyá ngūyá, ùlì rī vé ùkpō ùjō kúlúmgbā rī vé só kpélékpélé.

42 Āngáráwá rī pi lēkí 'bá ì ní ù'yīi rī pi ú'dí 'dūsí rá, ā'diātāsīyā

kôpi ã gbâkî rî yîî rî ápá mužú ku. ⁴³ 'Bo ũgalaku ãngáráwá rî pi vé rî lê ã 'dîkî Páulũ rî ku, ã'yî tâ ãngáráwá rî pi ní lêé 'oó 'dîri kuyé. Ìri ní átázú kînî, 'bá nî 'bá yîî gbã 'bée ìndî rî pi ã úwákî kúlúmgbá rî agásî drîdrî, kôpi ã mukî ãngũ nyôókú rú rî gé. ⁴⁴ Ìri ní 'yozú uruko 'bée ní kînî, kôpi ã útúkî úrí kúlúmgbá rî vé ìrîkó ùñóopî gí 'dîri drîgé. Kúru 'bá rî pi ãrêvú céré cakî ãngũ nyôókú rú rî gé 'dálé múké.

28

Páulũ ca Málátã gá

¹ 'Bá cakî yîî tî gé 'dálé múké, 'bá mukî nîî ámá ãküdê 'bá cakî ãngũ 'i lîîpi kú ngu yîî agá ì ní zîî Málátã rî gé gí. ² 'Bá adri 'bá ãngũ 'i lîîpi kú ngu rî agá 'dálé rî pi é'yîkî 'bã éşî be múké. Kôpi ùdêkî ácí, é'yîkî 'bã úrí ácí rî tî gé, ã'diátásiyã sã 'dãri gé, yîîgô rî 'dî nî, ãngũ rî igbegbe.

³ Páulũ ní ìjã u'duzú, ìri ní ù'bázú ácí mî gé 'dãá, ácí rî vé kongárã sî, ìñî ní ìkpúzú Páulũ ê drî cizú. ⁴ 'Bá rî pi kã ndree ìñî rî ci Páulũ ê drî, ònjú kuú drî ni gé tîî, kôpi ní átázú ì ãsámvú gé sî kînî, "Ágó 'dîri 'bã ãngũ ú'dîpi ni, 'de yîî agá 'dãá rá, 'bo drã kuyé, 'bávê múngú rî pi vé ãzi ãlu, lî tâ drî ni gé gí, lê ã 'dîkî ìri drãá 'dîîsî rá."

⁵ 'Bo Páulũ ní ìñî rî yazú 'í drîgé sî 'dezú ácí mî gé 'dãá, ìñî rî 'o ìri ùnjî kuyé. ⁶ 'Bá rî pi ùşûkî déna Páulũ ê drî rî pî rá, dôku ìri koro nga í'dé, ìri drã rá, kôpi têkî ndree sã be ãco, kôpi kã ndree ìñî rî 'o ìri ùnjî kuyé, kôpi gôkî ũşû kînî, ágó 'dîri múngú.

⁷ Gávãná ãngũ 'i lîîpi kú ngu yîî agá 'dãri vé rú Pübêlîyô 'i, ìri nyôókú be ãngũ 'dãri gé. É'yî 'bã ívé ãngá, adri 'bã be múké cazú ú'dú na. ⁸ Sã 'dãri gé, Pübêlîyô

étêpî ri drã rú, rú' 'bá ni koko, ìri ri sūsũ. Páulũ ní fizú mužú ìri ndrezú, ìri ní Múngú rî zizú, ìri ní 'î drî 'bázú drî ni gé, drã rî ní kúru dezú rú' 'bá ni gé sî rá. ⁹ Tã 'i ngaápi 'dîri ã vùdrî gé, 'bã céré drã be adri 'bã ãngũ 'i lîîpi kú ngu yîî agá 'dálé rî pi ímúkî Páulũ vúgá, drã rî de kôpi rú' 'bã gá sî rá. ¹⁰ Tã 'dîri sê 'bã rî pi céré ìnjîkî 'bã ìnjînjî, lóki 'bã ní lèzú mužú rî kã ícô, 'bã rî pi sêkî 'bã ní ngá 'bã ní lêé rî pi ãrêvú céré rá.

Páulũ ca Rómã gá

¹¹ Mbãã na ã vùdrî gé, sã kílongóro vé rî kã deé, 'bã ní tuzú kúlúmgbá pá tuúpi kú Málátã gá rî agá, 'bã ní 'dezú mužú. Kúlúmgbá rî íbî ímú Ìlêkizãndãriyã galésî, údékî ngá múngú rú ìrî kú endreî ni gé, ãlu rî ã rú Kãsîtorê, ãzi rî Pólêkîsî. ¹² 'Bá mukî pá tuú kûrú Sîrãkúsã vé rî gé, 'bã adrikî caá 'dãgá ú'dú na. ¹³ 'Dãgá 'bã ní tuzú kúlúmgbá agá, 'bã ní 'dezú mužú, 'bã ní mužú cazú Rêgîyúmũ gé. Kã muú adrii drũ 'dîni, ùlî ní í'dózú vîzú ímúzú ándrêlésîla, kã kpá muú adrii drũ 'dîni, 'bã ní cazú Pütêyólî gé. ¹⁴ 'Dãgá 'bã íşúkî 'bã Yêsũ ri é'yî 'bã gí ni pi, kôpi é'yîkî 'bã ívé ãngá, kînî 'bã adrikî ì be caá Sêbîî ãlu. Vùdrî ni gé, 'bã ní kúru mužú Rómã gá.

¹⁵ 'Bá Yêsũ ri é'yî 'bã gí Rómã gá 'dálé rî pi kã yîî kînî 'bã ri ímú 'dîî'dî, kôpi ímúkî 'bã drî ütêé jôkônî Ápîyô vé rî gé, uruko 'bée ütêkî 'bã vûrã ãzi gé, vûrã 'dãri gé, jó na anigé ùmú vé ni. Páulũ kã ágô rî 'bã ì ütê' 'bã rî pi ndree, sê Páulũ ê éşî mba ãní rá, sê Múngú ní ôwô 'dîfô. ¹⁶ 'Bã kã muú caá Rómã gá 'dálé, ã'yîkî Páulũ rî laá ívé jó agá ó'dúkúlegúsî, 'bãkî ãngáráwá ìri ütêé.

Páulũ sê tî Múngú vé rî Rómã gá

17 Kã muụ caá ụ'dụ na ã vùdrị gé, Páulũ ní dríkoma Yāhúdị rī pi vé rī zizú ímúzú vūrā álu gé. Kòpi kã ĩ úmú, Páulũ ní 'yozú kòpi ní kīnī, “Má édrìpìì, mà 'o dō tā āzi ùnjí mávé 'bá rī pi ní kuyé drāāāsīyā, dōku mà 'yo dō 'bávè mērè 'bá é'bìpìì vé rī ã tā ùnjí kuyé drāāāsīyā, ručí ma Yērúsālémā gá 'dāá, sēkí ma āngáráwá Rómā vé rī pi drìgé. 18 Kòpi uzíkí ma, kòpi lēkí kōdō ma oyyú rá, ā'diātāsīyā á 'o tā āzi ùnjí ĩ ní ícózú ma 'dizú drāzú ni kuyé. 19 'Bo Yāhúdị rī pi kã gāá sī, má ní 'yozú, á lē 'bāgú āmbúgú Rómā vé rī ã lì mávé tā nī. 'Bo á lē tā ùnjí 'yoó 'bá mávé rī pi ní ku. 20 Tā 'dīri sē mà ní ĩmi zizú ímúzú, átázú ĩmi be ānī. 'Yīkí ma Māsīyā Īsērélē rī pi ní ẹsì 'bāa drī ni gé rī vé tā sī.”

21 Yāhúdị rī pi ní újázú kīnī, “Bá ísúkí kòkòbì íngázú Yūdáyā gálésì kuyé mí tā sī, dōku 'bá ímú' 'bá 'dāásī nōgó rī pi āsámvú gé, 'bá āzi ùlũ 'yozú kīnī mí 'o tā ùnjí rá 'díní āluṅáni kuyé. 22 'Bo 'bá lēkí yīì mí tị gé, mí dō 'yo ngóni, ā'diātāsīyā 'bá rī pi ārēvú céré ri átá ùnjí ngúlúmú Yēsū ã pámvú ùbī' 'bá rī pi vé tā sī.”

23 Kòpi gòkí ụ'dụ āzi ìpēé ímúzú Páulũ ri ndrezú. Ụ'dụ 'dāri gé, 'bá rī pi úmúkí ĩ kárákará vūrā ĩri ní adrizú rī gé. Páulũ ri kòpi ní mālūngā Múngú vé rī ã tā ùlũú í'dózú ụ'bùtị cīmgbá cazú ùndrēgá gá, ri Yēsū vé tā ĩ ní sīí tǎimbì Mósè vé rī agá rī ímbá, āzini nēbī rī pi ní sīí rī ímbá, kòpi ē ẹ'yīkí rí Yēsū ri ānī. 24 'Bá rī pi ã urukọ ẹ'yīkí tā ĩri ní 'yoó 'dīri rá, 'bo urukọ' 'bée ẹ'yīkí kuyé. 25 Kòpi ní rizú āgátá gázú ĩ āsámvú gé sī. Kòpi ní í'dózú ayizú mužú, Páulũ ní tā ụdụ átázú kòpi ní kīnī, “Tā Índrì Uleterē rī ní átá ĩmi é'bìpìì

ní rī tā áda, átá tā 'dīri nēbī Īsáyā tị gé, kīnī,

26 “ ‘Í mu 'bá 'dī' 'bée vúgá 'dāá, 'í 'yo kòpi ní,

“Īmi mávé ụ'dúkọ yì rá, 'bo ĩmi ícókí íffí ní nīì á má ku, ĩmi tā má ní 'oó rī ndre rá, 'bo ĩmi ícókí tā ní nīì á má ku.”

27 Á 'diātāsīyā 'bá 'dī' 'bée ē ẹsì tete, kòpi ē bì yì tā ku,

kòpi bīkí ĩ mì cí, kòpi ã bīkí té dō ĩ mì cí ku, kòpi ē mì ri té āngū ndre rá, kòpi ē bì ri té tā yì rá, kòpi ē ẹsì ri té tā nī á má rá, kòpi ã újákí dō ẹsì rá, ma té kòpi ídrí rá.’

28 “Kúru á lē ĩmi nīkí 'yozú kīnī, Múngú lē 'bá adri' 'bá Yāhúdị rú ku rī pi ē ísúkí pangará. Kòpi tā rī ā'yī rá.” 29 Kã muụ átá 'dīri tịni, Yāhúdị rī pi ní ngazú mužú, kòpi rikí āgátá gāá ĩ āsámvú gé sī.*

30 Páulũ áwí adrii 'dālē ílì ĩrī, ri adrii ívé jó ĩri ní rīi ũfēé mūfēngā sī rī agá, ẹ'yì 'bá céré ri' 'bá ímú' 'bá 'i ndre' 'bá rī pi rá. 31 Páulũ ri tị sēé ụrī ākó, ri mālūngā Múngú vé rī ã tā ùlũú, āzini ri 'bá rī pi ímbá Úpí Yēsū Kúrísitō vé tā sī. 'Bá āzi uga ĩri āluṅáni kuyé.

28:27 28:27 Īsáyā 6:9-10 * 28:29 28:29 Átángá vērēsì 29 agá 'dīri, búkú Ězị vé ĩ ní sīí Ĝīrīkì tị sī drīdrī rī agá 'dāáyo, 'bo gòkí sīí búkú Ězị vé vúlè rī agá rá.

Kòkòbì Páulũ ní sǐ sěe
'bá
Rómã
vé rĩ pi ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ ã
ũlũngará

Páulũ sǐ kòkòbì 'dĩri sěe 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí kũrũ Rómã vé rĩ agá rĩ pi ní, lě ụ'dúkọ múké 'í ní sěe vũrã ụrụkọ' 'bée agásĩ rĩ vé tã ũlũ kòpi ní. Páulũ ũlũ ụ'dúkọ múké Yēsũ ní 'daa rĩ vé lẹtì kǐnĩ, Múngú sě 'bá rĩ pi ícá piri 'í ẹnđrẹtì gé ągũ rĩ pi agásĩ céré, kòpi ní ẹsì 'báa tã Múngú ní 'oó 'í ní rĩ drĩgé rĩ sǐ. Páulũ 'i'da Yāhúdĩ Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ní kǐnĩ, ụ'dúkọ 'dĩri kpá Búkũ Múngú vé Ũndĩ Ụkũ rĩ ruzú rĩ agá anigé. 'I'da kpá 'bá adri' 'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi ní kǐnĩ, kòpi gò adri 'bá Múngú vé ni, kòpi ní ụ'dúkọ múké ri ẹ'yĩ' rĩ sǐ. Ũlũ kǐnĩ, Múngú sě 'bá ícá piri 'í ẹnđrẹtì gé, 'bá ní 'í ẹ'yĩ' gí rĩ sǐ, adri 'yozú kǐnĩ, 'bá ní tǎimbì rĩ 'duy ngaa rĩ sǐ kuyé. Índrĩ Uletererĩ dō rĩ 'bá drĩ ko 'bávé adringará agá nĩ, 'bá ícá adri sũ Múngú ní lěe rĩ tĩnĩ rá.

Búkũ rĩ vé ụđũ gé, cápítã 12-15 agá, Páulũ ímbá lẹtì 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gí rĩ pi ní adrizú rĩ. Ũlũ kǐnĩ, lě 'bá lěkí 'bá ọgũpì lělē, 'bá lěkí 'bá ri' 'bée ągátá gā' 'bée 'bá be rĩ pi lělē, āzini 'bá lěkí 'bá ri' 'bá 'bá ọcũ' 'bá rĩ pi lělē. Āzini ũlũ 'bá ambugu 'bá rụ' 'bá rĩ pi vé ññngará ã tã. Ụđũ ni gé, cápítã 16 agá, Páulũ sě mōdó ívé ũndĩ Rómã gá rĩ pi ní, ri kòpi zì rụ sǐ.

¹ Ma Páulũ 'i, átì' 'bágú riipi ẹzì ngaa'pi Kúrísitō Yēsũ ní rĩ, Múngú

ĩpē ma 'bá áyúáyũ ní rú, pē ma muy Múngú vé ụ'dúkọ múké rĩ ũlũ. ² Múngú ẹzì ụ'dúkọ múké rĩ vé tã kú ñnógòsì nẹbì rĩ pi tì gé, sǐkí tã ní kú Búkũ Uletererĩ Múngú vé rĩ agá. ³ Ụ'dúkọ múké 'í ní sǐ 'dĩri, sǐkí tã Múngú Mvọpì vé rĩ. Tìkí ñri 'bá áda rú úyú 'bágú Dāwúđĩ* vé rĩ agá. ⁴ Yēsũ Kúrísitō Úpí 'bávé rĩ, ímúkí ñri nñĩ áamá Mv Múngú vé ni, lókí Múngú ní ñri ingaa gōo ídri rú ũkpō Índrĩ Uletererĩ vé rĩ sǐ rĩ gé. ⁵ Yēsũ 'bá ẹsì múké 'bá ní, ụpē 'bá 'bá 'í ní rii áyúáyũ ní pi rú, 'bá mukí tì sěe 'bá adri' 'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi ní, kòpi ã újákí rí ẹsì Múngú ri ẹ'yĩzú, kòpi ã 'dukí rí tã ñri ní ẹzì rĩ ngaa, āzini kòpi ē íngúkí rí Yēsũ ri. ⁶ Īmi 'bá adri' 'bá Rómã gá 'dĩ' 'bée, Múngú zì ĩmi ímú adrii 'bá Yēsũ Kúrísitō vé ni.

⁷ Īmi 'bá Rómã vé Múngú ní lělē, ñri ní zì 'bá ívé ni rĩ pi, á sǐ kòkòbì 'dĩri sěe ĩmi ní nĩ.

Ẹsì múké, āzini tākiri 'bá Ẹtẹpì Múngú vé rĩ, āzini Úpí Yēsũ Kúrísitō vé rĩ ã adri ĩmi be.

Páulũ lě 'deé muy Rómã gá.

⁸ Drĩdrĩ ni, á lě ọwō'difō sěe Múngú ní rú Yēsũ Kúrísitō vé rĩ sǐ ĩmi tã sǐ, ã'diātāsīyā ẹsì ĩmi ní 'báa Múngú drĩgé 'dĩri vé tã ayi muzú vũ drĩgé sǐ céré. ⁹ Múngú má ní rii ẹzì ngaa ñri ní ẹsì be céré, má ní rii ụ'dúkọ múké Mvọpì vé rĩ ũlũ rĩ, nñĩ tã má ní rii zì ĩmi ní nñĩ 'dĩri céré rá. ¹⁰ Ụ'dũ céré, má kãdō rii Múngú ri zì, ma ri zì tì ni gé, ã'yĩ dō rá, ã zì má ní lẹtì muzú ĩmi ndrezú Rómã gá 'dĩlē.

¹¹ Á lě muy ĩmi ndreé, mǎ zì rí Múngú ri, ã sě rí ĩmi ní fěfě Índrĩ Uletererĩ vé rĩ, ĩmi adriki rí ũkpó ũkpó ĩmivé ẹ'yĩngará agá. ¹² 'Bá

* **1:3** 1:3 Dāwúđĩ: Múngú ĩpē Dāwúđĩ ri adrii 'bágú Ísērélē rĩ pi vé ni, ẹzì kǐnĩ, 'bágú ụ'dĩ ri ímú ĩfũ ñrivé úyú agá, ñri mǎlũngā rĩ rụ muzú 'dání'dání, 'bágú rĩ Yēsũ Kúrísitō 'i. 'Í lã Sāwúmã 132:11-12; Ẹzì 2:30. Tìkí Dāwúđĩ ri ñsú ãkūdē ílĩ rĩ ca ẹlífũ ǎlu (1,000) gí, ílĩ 'dāri gé, ñsú tìkí drĩ Yēsũ Kúrísitō rĩ kuyé. 'Í lã 1 Sāmüélē 16-30; 2 Sāmüélē 1-24; 1 'Bágú 1-2.

kãdõ 'bã úmú ìmi be trù, mávé ò'yìngará ri ìmí èsì ímbá, ìmivé ò'yìngará ri kpá má èsì ímbá. ¹³ Má èdrípìjì má òmvúpìjì má ní lèlè rì pi, má útú ma kòdò lèzú mužú ìmi ndrezú vù be tré, tã urukò 'bée ugakí má lètì cí cìngbá ícázú àndrù sī. Á lè mužú èzì ngaa ìmi àsámvú gé, sù má ní èzì ngaa vùrã urukò 'bée agá 'bá adri' bá Yãhúdì rú ku rì pi àsámvú gé rì tìjì, ìmi è'yìkí rì Yèsù Kúrisítò rì.

¹⁴ Á 'bã ú' dükò múké Múngú vé rì ã tã àmbúgú má èsì agá, á lè mužú ùlùú Gírìkì rì pi ní, àzini 'bá adri' bée Gírìkì rú ku rì pi ní, 'bá úmí be rì pi ní, àzini 'bá azakaza rú rì pi ní. ¹⁵ Tã ni sī, má ní lèzú mužú ú' dükò múké rì ùlùzú ìmi ní Rómã gá 'dìlè àní.

¹⁶ Má drì ícò njaá ú' dükò múké rì vé ùlùngará ã tã sī ku, à' diātāsīyã ìri ùkpò Múngú vé ni, ìri 'bá Yèsù ri è'yì' bá gí rì pi pa ìvé ùnjìkányã agásì rá. Drìdrì ni, ì Yãhúdì rì pi pa, ì kúru 'bá adri' bá Yãhúdì rú ku rì pi pa ndò. ¹⁷ Ú' dükò múké rì, ìri lètì 'bá rì ní adrizú pìrì Múngú èndrètì gé rì i' da nì. Múngú rì sē 'bá rì ícá pìrì 'í èndrètì gé è'yìngará sī, àzini 'bá rì adri mužú pìrì Múngú èndrètì gé è'yìngará vé tã sī, sù Búkù Múngú vé rì ní 'yoó rì tìjì, "Bá tã be pìrì Múngú èndrètì gé rì, ìrivé è'yìngará rì sē ìri tã 'o pìrì."

Ùnjìkányã ri sē Múngú ã 'a ri vé ùnjì ùnjì

¹⁸ Múngú ã 'a ve 'bù gé 'dãá ùnjì ùnjì 'bá rì 'bée ùnjìkányã 'o' bá, tã áda rì gã' bá sī rì pi ní. ¹⁹ 'Bá ùnjìkányã 'o' bá 'dìni 'dì' bée, kòpi nìkí tã áda Múngú vé rì rá, à' diātāsīyã Múngú i' da tã rì kòpi ní rá. ²⁰ Á' diātāsīyã ì ní 'bù pi gbizú vù be rì gé, 'bá rì pi ndrekí Múngú ã rù' bá kuyé, ngá kòpi ní

ndree rì vù Múngú ní gbií rì, àzini 'bù ìri ní gbií rì. Kòpi ndrekí ìrivé ùkpò adriipi mužú 'dání' dání rì, àzini kòpi nìkí ìrivé òšúkã áma ngá ìri ní gbií rì pi ã rù' bá gá. Kòpi ícókí 'yoó kìnì, ì nìkí Múngú rì kuyé 'dìni ku.

²¹ Kòpi ã nìkí dõ Múngú rì rá drããāsīyã, kòpi íngúkí Múngú rì àlunãni ku, kòpi sèkí kpá ìri ní òwò' dífò ku, kòpi rì tã azakaza vé ni pi ùsù, à' diātāsīyã kòpivé yìkì tã pìrì 'ozú rì ábá gí. ²² Kòpi ã 'yokí dõ kìnì, ì 'bá tã nì' bá ni pi drããāsīyã, kòpi 'bá azakaza rú ni pi. ²³ Kòpi gākí Múngú adriipi mužú nyonyo Ùkpò 'Dipa rì ìnjìgá sī, kòpi rì ngá ì ní úde drì sī sù 'bá áda tìjì, àrìnjá tìjì, ànyãpá tìjì, ìnjì tìjì rì pi ìnjìjì áyu.

²⁴ Kúru Múngú adi kòpi 'í drìgé sī ríí tã ùnjì ùnjì ì èsì ní lèé rì pi 'dùjé ngaa mužú. Tã kòpi ní ríí 'oó rì, ìri drìnjá sē, kòpi rì ì rù' bá áyu rizú òwù 'bázú mužú ì ògùpìjì sī. ²⁵ Kòpi gākí tã áda Múngú vé rì è'yìgá sī, kòpi à'yìkí tã ùnjò vé rì áyu. Kòpi gókí ríí ngá Múngú ní úde rì pi ìnjìjì áyu, kòpi gākí Múngú 'bù pi gbiípi vù be ì ní ríí íngú mužú 'dání' dání rì ìnjìgá sī. Àmĩnã.

²⁶ Tã kòpi ní ríí 'oó 'dìri sī, Múngú adi kòpi 'í drìgé sī ríí ì rù' bá áyu tã ùnjì 'ozú mužú, ùkú rì pi kukí lètì rizú adrizú àgò be rì àní, kòpi gókí ríí laá ì sī ùkú rú.

²⁷ Àgò rì pi kpá 'dìni, kòpi kukí lètì rizú adrizú ùkú be rì àní, kòpi gókí kpá ríí laá ì sī àgò rú. Kòpi ríí tã drìnjá sēepi ni 'oó mužú ì àsámvú gé sī ì drìkã sī, ùnjìkányã kòpi ní 'oó 'dìri sī, ìrìnjákí kòpi àní rá.

²⁸ Kòpi ní gãá Múngú vé tã è'yìgá sī rì sī, Múngú adi kòpi 'í drìgé sī, sē kòpi ríí tã ùnjì ìvé úmí àbápi gí rì ní lùú kòpi à 'okí rì 'oó mužú, kòpi ríí tã ì ní ícò 'oó ku

ni pi 'oó mužú. ²⁹ Tã ũnjí ga kôpi ě ěsí agá tré tré, kôpi ri tã āzāvũ rú ni pi 'o, kôpivé ěsí āmbúgú ngá drĭgé, kôpi ri 'bã 'bã āzi vé ngá drĭgé, kôpi ri ěsí 'bã 'bã āzi vé ngá drĭgé, kôpi ri āngũ ú'dĭ'dĭ, kôpi ũmbá rú, kôpi ri 'bã rĭ pi ě mĭ ũ'bã, kôpi ri tã ũsũ 'bã uruko drĭgé ũnjí, kôpi ri āngũ 'yo'yo. ³⁰ Kôpi ri átángá ũnjí 'yo 'bã rĭ pi rú'bã gá, kôpi arĭ'ba Múngú vé ni, kôpi ri 'bã rĭ pi u'da'da, kôpi ri ĩ íngú kĭnĭ, ĩ ndĕkĭ 'bã rĭ pi cére nĭ, kôpi āfú rú, kôpi ri tã ũnjí 'o mužú, kôpi ĩnjĭkĭ 'bã ĩ tĭ'bã rĭ pi ku. ³¹ Kôpi ũsũkĭ tã pĭrĭ ku, ě'yĭngará kôpi ě ěsí agá 'dãáyo, kôpi lĕkĭ āngũ ku, kôpi 'bãkĭ ěsí múké 'bã āzi drĭgé ku. ³² Kôpi nĭkĭ tã pĭrĭ Múngú ní 'yoó rĭ rá kĭnĭ, 'bã rĭ 'o dō tã ũnjí, ĩri drã rá, 'bo 'bã rĭ pi ri tã rĭ 'o mužú ākã, kôpi ri 'bã rĭ pi ímbá, 'bã rĭ pi ā 'okĭ tã ũnjí 'dĭ'bée mužú.

2

Múngú ri tã lĭ pĭrĭ

¹ ĩmi ri 'bã uruko'bee tō, ĩmi kĭnĭ, tã kôpi ní 'oó rĭ adri múké ku, 'bo tã ĩmi ní 'oó 'dĭri, ĩmi ícókĭ ĩmi úná tĭ ni gé sĭ bã ku. ĩmi lĭkĭ dō tã 'bã rĭ pi drĭgé kĭnĭ, kôpi ri tã ũnjí 'o, ĩmi ri tã lĭ ĩmi drĭgé ũgōgōlé rú, ā'diātāsĭyã ĩmi kpá ri tã ālu ālu kôpi ní 'oó 'dĭri 'o ĩndĭ. ² 'Bã nĭkĭ rá, Múngú lĭ dō tã 'bã rĭ drĭgé ũnjĭkãnyã ĩri ní 'oó rĭ sĭ, tã ĩri ní lĭjĭ rĭ, ĩri pĭrĭ. ³ ĩmi 'bã áda 'dĭ'bée, ĩmi lĭkĭ dō tã 'bã ĩmi ní tōó 'dĭ'bée drĭgé, ísúzá ĩmi ri tã ālu ālu kôpi ní 'oó 'dĭri 'o, ĩmi ũsũkĭ ĩmi ícókĭ ĩmi úná tã Múngú ní ímú lĭjĭ ĩmi drĭgé rĭ sígé sĭ rá? ⁴ ĩmi nĭkĭ ámá 'yozú kĭnĭ, Múngú ri ěsí be múké, ĩri tã 'du mužú ěsí be mādã, ícókĭ tã lĭjĭ ĩmi drĭgé mbĕlĕnjã ku 'dĭni kuyé? ĩmi ndrekĭ tã 'dĭ'bée kú ězĭ ākók? ĩmi

nĭkĭ ámá 'yozú kĭnĭ, Múngú ku ĩmi ní lókĭ, ĩmi újákĭ rĭ ěsí ĩmivé ũnjĭkãnyã agásĭ 'dĭni kuyé?

⁵ 'Bo tã fi ĩmĭ ěsí agá ku, ĩmi gãkĭ Múngú ri ě'yĭgá sĭ. 'U'dú Múngú ní ímúzá tã lĭzá pĭrĭ rĭ kãdō ícá, Múngú ā 'a ri ímú ve ĩmi ní rá. ⁶ Múngú ri ímú tã lĭ 'bã ālu ālu drĭgé ĩrivé tã ĩri ní 'oó rĭ vú sĭ. ⁷ 'Bã tã 'o'bã mužú múké āndĕngará ākók rĭ pi, kôpi 'bãkĭ ěsí rizú ĩnjĭngará, ĩngúngará, adringará mužú nyonyo rĭ ndázú ísúzá. Múngú ri ímú kôpi ní ídri 'dãni'dãni rĭ sĕ rá. ⁸ 'Bo 'bã ri'bã ĩ tã ũsũ'bã áyu, ũnjĭkãnyã ku'bã ku, tã áda rĭ gã'bã sĭ rĭ pi, Múngú ri ímú kôpi ĩrĭnjã rá. ⁹ 'Bã riipi ũnjĭkãnyã 'oópi rĭ, ĩ ímú ĩri ĩrĭnjã ũnjí ũnjí. Drĭdrĭ ni, ĩ í'dó Yãhúdĭ rĭ pi ĩrĭnjã, ĩ kúru íbĭ 'bã adri'bã Yãhúdĭ rú ku rĭ pi ĩrĭnjã ndō. ¹⁰ 'Bo 'bã cére tã 'o'bã pĭrĭ rĭ pi, Múngú rĭ sĕ ĩ ímú kôpi íngúngũ, ĩ kôpi ĩnjĭnjĭ, āzini kôpi tãkĭri ísú rá. Drĭdrĭ ni, ĩ í'dó Yãhúdĭ rĭ pi vúgá, ĩri ca 'bã adri'bã Yãhúdĭ rú ku rĭ pi vúgá. ¹¹ Ā'diātāsĭyã Múngú ěndrĕtĭ gé, 'bã rĭ pi cére trōtrō.

¹² 'Bã adri'bã Yãhúdĭ rú ku rĭ pi ā nĭkĭ dō tãĭmbĭ Múngú ní ězĭjĭ 'dĭ'bée kuyé drããsĭyã, kôpi 'okĭ dō ũnjĭkãnyã, Múngú ri kôpi ĩrĭnjã ũnjĭkãnyã kôpi ní 'oó rĭ sĭ. Yãhúdĭ tãĭmbĭ Múngú vé rĭ nĭ'bã rá rĭ pi 'okĭ dō ũnjĭkãnyã, Múngú ri kôpi ĩrĭnjã kôpi ní tãĭmbĭ rĭ nĕó rĭ sĭ. ¹³ 'Bã Múngú vé tãĭmbĭ yĭ'bã kú bĭ sĭ, tã ni 'du'bã nga'bã ku rĭ pi, kôpi adrikĭ 'bã pĭrĭ ku Múngú ěndrĕtĭ gé. 'Bo 'bã Múngú vé tãĭmbĭ 'du'bã nga'bã rá rĭ pi, kôpi 'bã pĭrĭ Múngú ěndrĕtĭ gé. ¹⁴ 'Bã adri'bã Yãhúdĭ rú ku rĭ pi ě ísúkĭ dō tãĭmbĭ Múngú vé rĭ yĭjĭ kuyé drããsĭyã, kôpi ní rĭi tã 'oó pĭrĭ rĭ sĭ, 'dĭri lũ 'yozú kĭnĭ, tãĭmbĭ rĭ

kôpi ê êsí agá 'dãá anigé. ¹⁵ 'Dĩri lũ 'yozú kînĩ, tãĩmbĩ Múngú vé rĩ kôpi ê êsí agá 'dãá anigé. Tã kôpi ní riĩ ùsũjú rĩ, ìri lũ kôpi ní, tã ì ní riĩ 'oó rĩ ùnjĩ, dõku tã ì ní riĩ 'oó rĩ pĩrĩ. ¹⁶ 'Dũ' ù' dũ ì ní ìmúzá tã lizú 'dãri kãdõ ícã, Múngú ri ìmú Kúrísítõ Yésũ rĩ ìpê tã lĩ 'bã drĩgê tã ùnjĩ 'bã ní riĩ ùzũjú kuú 'bã êsí agá 'dĩ'bée ã tã sĩ, 'dĩri ù'dúkõ múké má ní ùlũú rĩ.

Yãhũdĩ rĩ pi vé tã ãzini tãĩmbĩ Mósê vé rĩ

¹⁷ Ìmi ri 'yo ìmi Yãhũdĩ, ìmi ri tãĩmbĩ rĩ vé tã 'dũ nga, ãzini ìmi ri ìmi íngú 'yozú kînĩ, ìmi nĩkĩ Múngú ri rá, ¹⁸ ìmi nĩkĩ tã Múngú ní lée ìmi 'okĩ rĩ rá, ìmi nĩkĩ tã múké rĩ pi tã ùnjĩ rĩ be rá, ã'diãtãsiyã ímbákĩ ìmi ní tãĩmbĩ rĩ gĩ, ¹⁹ ìmi ùsũkĩ ìmi ri 'bã mĩ ãkõ rĩ pi ê drĩ ko mužú, ìmi ri ka ùtũnjã rú 'bã ri' 'bã ùnjĩkãnyã 'o' 'bã ìnjĩnjã agá rĩ pi ní, ²⁰ ìmi ùsũkĩ, ìmi kînĩ, ìmi ri 'bã azakaza rú ni pi ímbã, ãzini ìmi ri anjĩnjã rĩ pi ímbã tã Múngú vé rĩ sĩ, ã'diãtãsiyã ìmi kînĩ, ìmi nĩkĩ tãĩmbĩ rĩ gĩ, ìri ìmi ní tã ñĩngará sê, ãzini ìri sê ìmi tã áda rĩ ñĩ rá.

²¹ 'Bo ìmi ìni ri 'bã urũkõ'bée ímbã rá pĩrĩ, tã ìmi ní ímbã rĩ, ìmi 'dukĩ ngaá ku ãsĩ? Ìmi ri 'bã urũkõ'bée ímbã kînĩ, ã ùgũkĩ ngã ku, 'bo ìmi ri ngã ùgũ ãlé? ²² Ìmi ri lũ 'bã rĩ pi ní õwũ 'bãngará ri ùnjĩ pĩrĩ, ìmi dí ri õwũ 'bã ìndĩ ãsĩ? Ìmi kînĩ, ngã ì ní údé drĩ sĩ múngú rú 'dĩ'bée ùnjĩ pĩrĩ, ngã ìmi ní rizú 'bã Múngú ri ñĩ'bã kuyé rĩ pi vé ngã jó kôpi ní rizú ìvé múngú rĩ pi ìnjĩzú rĩ agá rĩ pi ùgũzú rĩ ã'di? ²³ Ìmi ri ìmi íngú tãĩmbĩ rĩ sĩ pĩrĩ, ngã ìmi ní tãĩmbĩ rĩ ñõzú rá rĩ ã'di? Ngã ìmi ní Múngú ri ìnjĩzú

ku rĩ ã'di? ²⁴ Sũ ì ní sĩ sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tĩnjĩ, "Ìmi sêkĩ 'bã adri' 'bã Yãhũdĩ rú ku rĩ pi idekĩ Múngú ri ìmi tã sĩ."

²⁵ Yãhũdĩ tãĩmbĩ rĩ vé tã 'dũ' 'bã nga' 'bã rĩ pi vũgã 'dãá, ágélé ê tĩ lĩngará* ri múké. 'Bo 'bã rĩ ñõ dõ tãĩmbĩ rĩ gĩ, ìndré sũ 'bã ì ní ágélé ni ê tĩ lĩ kuyé rĩ tĩnjĩ. ²⁶ 'Bã rĩ adri dõ Yãhũdĩgú ku, lĩkĩ dõ ìrivé ágélé ê tĩ kuyé drãããsiyã, 'dũ dõ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ ngaá rá, ìri adri mvã Múngú vé ni. ²⁷ 'Bã adri' 'bã Yãhũdĩ rú ku, ì ní kôpi ágélé ê tĩ ùlĩ kuyé 'dĩ'bée, kôpi 'dukĩ dõ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ ngaá rá, ìmi adri' 'bã Yãhũdĩ 'dĩ'bée, kôpi tã lĩ ìmi drĩgê rá, ã'diãtãsiyã ìmi nĩkĩ tãĩmbĩ rĩ rá, ãzini ùlĩkĩ kpã ìmĩ ágélé ê tĩ rá, 'bo ìmi ñõkĩ tãĩmbĩ rĩ rá.

²⁸ Tĩkĩ dõ mi Yãhũdĩgú, lĩkĩ dõ mĩ ágélé ê tĩ gĩ, 'bo 'í 'dũ dõ tãĩmbĩ rĩ ngaá kuyé, mí adri Yãhũdĩgú áda ku. ²⁹ 'Bã rĩ ní adrizú Yãhũdĩgú áda rú, lã Ìndrĩ Uletererĩ ã sê ã újã êsí. Ágélé ê tĩ lĩngará, ìri tã rũ' 'bã vé ni, lĩngará áda rĩ, ìri êsí újãngará, adri tãĩmbĩ ì ní sĩ drĩ sĩ rĩ kuyé. Ìngúngará múké rĩ, lã Múngú ê íngú 'bã ñĩ, adri 'yozú kînĩ, 'bã áda ri 'bã íngú ni kuyé.

3

Múngú ri ícõ tã 'í ní ezĩ rĩ 'dũ nga rá

¹ Mi dõ Yãhũdĩgú, ngã múké mí ní ìsú adringará Yãhũdĩgú rú rĩ agá 'dĩgê rĩ ã'di? Lĩkĩ dõ mĩ ágélé ê tĩ rá, ngã múké mí ní ìsú 'a ni gé 'dĩgê rĩ ã'di? ² Mi dõ Yãhũdĩgú, tã múké kárakarã anigé mí ní ícõ ìsú rá ni pi. Drĩdrĩ ni, ù'dúkõ múké Múngú vé rĩ sêkĩ Yãhũdĩ rĩ pi ní.

2:24 2:24 Ísáyã 52:5; Êzêkélê 36:22 * 2:25 2:25 Ágélé ê tĩ lĩngará: Múngú lũ Æbũramã ní kînĩ, anjĩ agõ Æbũramã vé rĩ pi adriki dõ caá ù'dũ ãrõ gĩ, lã ã ùlĩkĩ kôpi ã ágélé ê tĩ rá, lüzú kînĩ, kôpi anjĩ Múngú vé ni. 'Bã rĩ ã'yi dõ 'í ágélé ê tĩ sêê lĩjĩ gĩ, ìri tãĩmbĩ Mósê vé rĩ 'dũ nga. 'Í lã 'Ídõngará 17:9-14; Êzĩ 15:1-5.

3 Ádarú Yāhūdī uruḵo'bee ē'yīkī ū'dūkō múké Múngú vé rī kuyé, kōpi ní tā Múngú ní eziī rī ē'yīi kuyé rī sī. 'Diri nyo lū kīnī, Múngú ícō tā 'i ní eziī rī 'dujú ngaá ku 'dīni rá? 4 Kuyé! 'Bá rī pi dō céré ūnjō rú drāáāsīyā, tā Múngú ní 'yoó rī, ĩri tā áda, sū ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī tīnī, “Múngú, tā mí ní átá rī, ĩri adri pīrī,

tā mí ní līj rī, ĩri adri pīrī.”

5 Ūnjīkānyā 'bá ní rīi 'oó rī, ĩri dō i'da 'bá rī pi ní 'yozú kīnī, Múngú ri tā be pīrī pīrī, ngá 'bá ní 'yozú kīnī, Múngú ĩrīnā dō 'bá, ĩri ūnjī rī ā'di? (Ma ri átá yīkī 'bá áda vé ni sī.) 6 'Bo adri 'dīni ku! Múngú lī dō tā pīrī ku, ĩri ícō tā lī 'bá adri'bá vū drīgé nōgō rī pi drīgé íngóni? 7 'Bá āzi ri ícō 'yo, “Ūnjō má ní ūlī rī, ĩri dō lū kīnī, tā Múngú ní átá rī, ĩri tā áda, ĩ dō Múngú ri íngú āní rá pīrī, ngá ĩ ní 'yozú kīnī, ma 'bá ūnjī rī ā'di?” 8 'Bá uruḵo'bee rīkī 'yoó kīnī, 'bá kīnī, “Lē 'bá 'okī ūnjīkānyā, 'bá ĩsúkī rī tā múké.” 'Bá 'bá ide'bá 'dīni 'dī'bee, ĩri múké Múngú ní tā līzú kōpi drīgé.

'Bá āzi tā be pīrī ni 'dāáyo

9 Kúru 'bá 'yokī rī ngóni? 'Bá 'yokī rī kīnī, 'bá Yāhūdī rú 'bá múké, 'bá ndēkī 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi rá 'dīni? Adri 'dīni kuyé, 'bá 'yokī drīdrī rá, 'bá kīnī, Yāhūdī rī pi 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi be, 'okī céré ūnjīkānyā rá. 10 Sū ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī tīnī kīnī, “'Bá tā be pīrī Múngú ɛndrɛtī gé ni 'dāáyo.

11 'Bá tā Múngú vé rī ní fīi drī ni gé ni 'dāáyo, 'bá úvá 'bāápi Múngú ri ndāápi ni 'dāáyo.

12 'Bá rī pi céré gākī Múngú ri sī,

kōpi ícákī kuú Múngú ɛndrɛtī gé ɛziī ākō,

'bá tā 'oópi pīrī ni 'dāáyo, āluḵáni 'dāáyo.”

13 “Átángá rīipi ĩfūupi kōpi tī gé sī rī ūnjīkānyākānyā, adri sū āvū nmaápi ngūupi ūnjī 'bú agálésīla rī tīnī, kōpivé ádra ri céré átángá ūnjō vé ni átá.”

“Átángá rīipi ĩfūupi kōpi tī gé sī rī, sū kícú ĩnī vé rī tīnī.”

14 “Átángá kōpi tī gé rī céré ūkɛngɛlī, kōpi ri āngū wāwā.”

15 “Kōpi nju mbēlēnā mu 'bá rī pi vé ārī dā.

16 Vūrā kōpi ní rizú ɛcízú rī agásī céré, kōpi ri ngá rī pi iza mužú, 'bá rī pi ri ngo mužú āní ngongo.

17 Adringará tā be kīri rī, kōpi nīkī kuyé.”

18 “Kōpi rukī Múngú ri ku.”

19 'Bá nīkī rá 'yozú kīnī, tāimbī ĩ ní sīi 'dīri, sīkī 'bá ĩ 'bā'bee tāimbī rī ā palé gá rī pi ní. 'Bá āzi ícō āgátá gāá tāimbī rī vé tā sī ku, 'bá vū drīgé rī pi céré ímú pá tu Múngú ɛndrɛtī gé, ĩ tā lī kōpi drīgé ūnjīkānyā kōpi ní 'oó rī sī. 20 Múngú ícō 'bá rī ā'yīi adrii pīrī 'i ɛndrɛtī gé 'yéná tāimbī ĩri ní 'dujú ngaá rī sī ku, ā'diātāsīyā 'bá rī ícō tāimbī rī 'dujú ngaá céré ku, tāimbī rī, ĩri ūnjīkānyā 'bá rī ní 'oó rī i'da nī.

E'yīngará ri sē 'bá adri anji Múngú vé ni

21 Nóni Múngú i'da 'bá ní lɛtī āzi 'bá ní adrizú āní pīrī 'i ɛndrɛtī gé ni gī, ícókī 'bá 'bāá adrii 'bá pīrī 'bá ní tāimbī Mósē vé rī 'dujú ngaá rī sī ku. Lɛtī ū'dí pīrī ĩ ní i'daá 'dīri, sīkī tāimbī Mósē vé rī agá rá, āzini nɛbī rī pi ūlūkī kpá rá. 22 'Bá céré Yésū Kúrísītō ri

ẽ'yĩ' bá gí, ẽsì 'bã' bée ìri drĩgè rĩ pi, Múngú ri kòpì ã'yĩ adri 'bá pìrì 'í ẽndrètì gé. Létì àzi túngú 'bá rĩ ní adriú pìrì Múngú ẽndrètì gé ní 'dãáyo. ²³ 'Bá céré 'okí ùnjìkányã rá, 'bá àzi ícòpì tã céré Múngú ní lée 'bá rĩ pi ã 'okí rĩ pi 'oòpì ni 'dãáyo. ²⁴ Múngú vé ẽsì múké rĩ sī, ã'yĩ 'bá pírini adriú 'bá pìrì ni pi, ipè Kúrísitò Yèsù ri ímù 'bá drì jéé 'bávè ùnjìkányã agásì. ²⁵ Múngú ipè Yèsù ri ímù drãá ròbòñò rú, ìrivé àri dã 'bã trüzú àní 'bávè ùnjìkányã agásì. 'Dìri i'da kìnì, Múngú 'o tã pìrì, 'bá ẽsì mādã ìrĩñã 'bã ùnjìkányã 'o' bá òtù ìnógósì rĩ pi kuyé. ²⁶ Múngú 'o tã 'dìri 'dìni, 'í i'da rí ívé tã pìrì rĩ lókí àndrù nòri gé, ìri 'bá Yèsù rĩ ẽ'yĩ' bá gí rĩ pi ã'yĩ adri pìrì.

²⁷ 'Bã nyo ícò 'bã íngú 'yozú kìnì, Múngú ri 'bã 'bã adri pìrì 'bã ní tãimbì rĩ 'duyú ngáá rĩ sī 'dìni rá? Adri 'dìni kuyé. Trükí 'bã tã múké 'bã ní 'oó rĩ sī kuyé, trükí 'bã tã 'bã ní Yèsù ri ẽ'yĩ' gí rĩ sī. ²⁸ 'Bã adri pìrì Múngú ẽndrètì gé, 'bã ní Yèsù ri ẽ'yĩ' gí rĩ sī, adri 'yozú kìnì, 'bã ní tãimbì rĩ 'duyú ngáá rĩ sī kuyé. ²⁹ Múngú ri nyo 'yéná Yãhúdì rĩ pi vé ni ò' dükùlè? Adri 'bã adri' bá Yãhúdì rú ku rĩ pi vé ni ìndì kuyé? Múngú ri 'bã adri' bá Yãhúdì rú ku rĩ pi vé ni ìndì. ³⁰ Múngú ri 'yéná àlu, ìri 'bã ì ní kòpì ã ágélé è tì ùlì gí rĩ pi ã'yĩ adri 'bã pìrì ívé ẽ'yĩngará ã tã sī, ìri kpá 'bã ì ní kòpì ã ágélé è tì ùlì kuyé rĩ pi ã'yĩ ívé ẽ'yĩngará ã tã sī.

³¹ 'Bã ní Yèsù ri ẽ'yĩ' gí rĩ sī, 'bã nyo ícò tãimbì rĩ 'duyú 'be vùgá rá? Adri 'dìni kuyé, 'bã rúkì tãimbì rĩ vé tã títì.

4

E'yĩngará sī Ābūrāmã ri 'bá pìrì

* **4:1** 4:1 Ābūrāmã: Múngú zì Ābūrāmã ri kìnì, ã ku ívé 'bã 'bètì àsámuvú gé rĩ pi, ã ku ívé àngù, ã 'de muý àngù àzi ú' dì ni gé. Ābūrāmã ri ẽ'yĩ' Yãhúdì rĩ pi vé rĩ, tìkì ìri ìlì élifù àlu mùdùrùlù àrò (1,800) gé, ìsù tìkì drì Yèsù ri kuyé. 'Í lã Ì' dóngará 12-25. **4:3** 4:3 Ì' dóngará 15:6 **4:8** 4:8 Sãwùmã 32:1-2

¹ Ngá sèepi Múngú ní 'bá ẽ'yĩ' bípì Ābūrāmã* ri 'duzú 'bãzú 'bã pìrì rú rĩ ã'di? ² Múngú 'bã té dō Ābūrāmã ri adriú pìrì ẽzì múké ìri ní ngáá rĩ sī, Ābūrāmã ri té 'i íngú rá, 'bo Ābūrāmã íngú 'i Múngú ẽndrètì gé kuyé, ã'diātāsīyã Múngú 'bã 'bã rĩ adriú pìrì ẽzì ìri ní ngáá rĩ ã tã sī ku. ³ Búkù Múngú vé rĩ lù 'bã ní tã ngóni? Kìnì, "Ābūrāmã ẽ'yĩ' Múngú ri rá, Múngú ã'yĩ ìri adriú 'bã pìrì 'í ẽndrètì gé."

⁴ 'Bã rĩ nga dō ẽzì 'bã àzi vùgá, mũfèngã ì ní ìri ùfèzú rĩ adri 'yozú kìnì, sèkì ìri ní fèfè rú kuyé, ì ìri ùfè ẽzì ìri ní ngáá rĩ sī. ⁵ Múngú ri 'bã rĩ ã'yĩ adri 'bã pìrì adri 'yozú kìnì, ẽzì ìri ní ngáá rĩ sī kuyé, Múngú ri 'bã ùnjìkányã 'oòpì rĩ ã'yĩ adri pìrì, ìri ní 'i ẽ'yĩ' gí rĩ sī. ⁶ Búkù Múngú vé rĩ agá, 'bãgú Dãwúdì átá kpá 'dìni kìnì, Múngú ri 'bã rĩ pi ã'yĩ adri pìrì 'í ẽndrètì gé, adri 'yozú kìnì, ẽzì kòpì ní ngáá rĩ sī kuyé.

⁷ " 'Bã ì ní kòpìvé ùnjìkányã trüú gí rĩ pi, àzini 'bã ì ní kòpìvé ùnjìkányã ùjì gí rĩ pi, kòpì tãkìri ìsù rá.

⁸ 'Bã Úpí ní ìrĩñãá ìrivé ùnjìkányã ã tã sī kuyé rĩ, ìri tãkìri ìsù rá, Úpí gò ìrivé ùnjìkányã ã tã ígá dđì ku."

⁹ Tãkìri Múngú ní sèé 'bã rĩ pi ní 'dìri, sèkì nyo 'yéná Yãhúdì ì ní kòpì ã ágélé è tì ùlì gí rĩ pi ní, dòku sèkì kpá 'bã adri' bá Yãhúdì rú ku ì ágélé è tì ùlì 'bã kuyé rĩ pi ní ìndì? 'Bã rikì 'yoó, Múngú ã'yĩ Ābūrāmã ri adriú 'bã pìrì, Ābūrāmã ní ìri ẽ'yĩ' gí rĩ sī.

¹⁰ Múngú ã'yĩ Ābūrāmã ri adriú

'bá piri lóki ngōri gé? Ā'yī ĩri ĩsú liki ágélé ni ē ti gi yā, dōku ĩsú liki drī ágélé ni ē ti kuyé? Múngú ā'yī Ābūrāmā ri adrii 'bá piri ĩsú liki drī ágélé ni ē ti kuyé. ¹¹ Ābūrāmā ā'yī 'i ágélé ē ti sēe lii, ā adri ri bilēmī rú lūzú kīnī, Múngú ā'yī 'i ĩnógósí, 'i ní Múngú ri ē'yīi gi rī sī, Múngú ā'yī ĩri 'bá piri 'i endreṭi gé, ĩsú drī liki ágélé ni ē ti kuyé. 'Bá céré Múngú ri ē'yī 'bá gi, sē 'bá i ágélé ē ti uli 'bá kuyé rī pi, kōpi céré anji Ābūrāmā vé ni. I kōpi lā céré 'bá piri, kōpivé ē'yīngará ā tā sī. ¹² Ābūrāmā ri kpá étēpi 'bá i ní kōpi ā ágélé ē ti uli gi rī pi vé ni, kōpi ūbīkí dō Ābūrāmā ā pámvú Múngú ri ē'yīzú sū Ābūrāmā ní Múngú ri ē'yīi ĩsúzú liki drī ágélé ni ē ti kuyé rī tīni rá.

¹³ Múngú ezi kīnī, 'i imú āngū rī sē Ābūrāmā pi ní úyú ĩrivé rī pi be. Tā ĩri ní ezi 'dīri adri 'yozú kīnī, Ābūrāmā ní tāimbī rī 'duú ngaá rī sī kuyé, ĩri ní Múngú ri ē'yīi gi rī sī, Múngú 'bā ĩri adrii piri 'i endreṭi gé. ¹⁴ Múngú ezi té dō āngū rī 'yéná 'bá tāimbī rī 'du 'bá nga 'bá rī pi ní, ē'yīngará ri té adri ezi ākó, tā Múngú ní ezi rī, ífífi ni ri adri 'dāáyo. ¹⁵ 'Bá rī nō dō tāimbī rī gi, Múngú ri ĩri ĩrīnā ānī rá. Tāimbī ā adri té dō 'dāáyo, tā āzi lūupi kīnī, 'bá rī nō tāimbī gi 'dīni 'dāáyo.

¹⁶ Múngú ri tā ezi 'bá 'i ē'yī 'bá gi rī pi ní ívé ezi múké rī sī. Ezi tā ri úyú Ābūrāmā vé rī pi ní céré, ezi 'yéná 'bá tāimbī rī ru 'bá rī pi ní kuyé, ezi kpá 'bá ē'yīngará be Ābūrāmā vé rī tīni rī pi ní ĩndī. Ābūrāmā ri étēpi 'bá ē'yī 'bá gi rī pi vé ni céré. ¹⁷ Sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, "Á 'bā mi adrii étēpi sūrú kárakarā pi vé ni." Ābūrāmā ri 'bá étēpi Múngú endreṭi gé 'dāá, ē'yī Múngú āvū sēepi idripi

gōo idri rú, āzini ngá rī pi gbiipi ĩfūupi ngá adriipi 'dāáyo ni agási rī rá.

¹⁸ Ābūrāmā ā ūsū dō 'i ícō mvá tīi ku drāāsiyā, 'bā ezi tā Múngú ní 'yoó, "Mivé úyú ri imú izú kárakarā," 'dīri ē'yīzú rá.

¹⁹ Ābūrāmā ā dē dō, ĩrivé íli lē dō kōdō caá mūdūrūlū ālu, ūkú ni Sárā ā adri dō úndó rú drāāsiyā, Ābūrāmā vé ē'yīngará ísi ĩgōo vúlé kuyé. ²⁰ Ābūrāmā 'bā 'i ezi céré kuú tā Múngú ní ezi 'i ní 'dīri drīgé. Ádarú Ābūrāmā tu pá tīti ívé ē'yīngará agá, ĩrivé ē'yīngará 'dīri sē ĩngúkí Múngú ri ānī rá.

²¹ Ābūrāmā nī amá uletere 'yozú kīnī, Múngú ri ūkpō be, ĩri tā 'i ní ezi rī 'du nga rá. ²² Ābūrāmā ní Múngú ri ē'yīi gi rī sī, Múngú ā'yī ĩri adrii 'bá piri 'i endreṭi gé.

²³ Múngú 'bā Ābūrāmā ri adrii 'bá piri 'i endreṭi gé, ĩri ní Múngú ri ē'yīi gi rī sī, tā Múngú ní 'yoó 'dīri adri 'yéná Ābūrāmā ní kuyé, ²⁴ Múngú 'yo kpá tā 'dīri 'bá ní ĩndī, 'bá ní Múngú Úpí Yēsū ri ĩngápi gōopi idri rú drāngará gálésí rī ē'yīi gi rī sī, 'bávé ē'yīngará 'dīri sē Múngú ní kpá 'bā ā'yī adrii piri 'i endreṭi gé ānī. ²⁵ Múngú sē Yēsū ri drāá 'bávé ūnjikānyā ā tā sī, inga ĩri gōo idri rú, 'i ā'yī ri 'bā adrii piri 'i endreṭi gé.

5

E'yīngará ri āyīkō sē

¹ 'Bá ní Múngú ri ē'yīi gi rī sī, Múngú sē 'bā ícá piri 'i endreṭi gé, 'bá nóni adri tā be kīri Múngú endreṭi gé, tā múké Úpí Yēsū Kúrísítō ní 'oó 'bá ní rī sī. ² Yēsū íjī 'bā i'daá Múngú endreṭi gé, ā'yī 'bā ícá piri ezi múké ívé rī sī, āzini 'bá ní 'i ē'yīi gi rī sī. 'Bá nīkí amá uletere 'yozú kīnī, 'bā āyīkō sī, 'bā

ri ɛ̀ʂí 'bã læzú Múngú vé ðĩngará pŵwŵpŵwĩ 'dãri ʂʂúú. ³ 'Bã kpá ðzãngã ʂʂú rá, 'bo ðzãngã rĩ agá, 'bã adri ãyĩkõ sĩ, ã'diãtãsiyã 'bã ɛ̀ʂí úmbé ðzãngã rĩ ã nyangará gá. ⁴ ɛ̀ʂí úmbéngará ðzãngã nyazú rĩ, ʂri sê 'bã adri ũkpó ũkpó, Múngú ri 'bã ã'yĩ rá, adringará ũkpó ũkpó 'dĩni 'dĩri, ʂri sê 'bã ɛ̀ʂí 'bã tã ĩ ní ímú 'bã pazú rĩ drĩgê. ⁵ ɛ̀ʂí 'bã ní 'bãã tã drĩdrĩ 'dĩlê rĩ drĩgê 'dĩri, 'bã úvá ícõ fũú ãní ku, ã'diãtãsiyã Múngú ĩpê Índri Uleterê rĩ ímú ívé længará sêé 'bã ɛ̀ʂí agá nĩ.

⁶ Kúrísitõ ímú drãá 'bã paá sã pĩrĩ rĩ gé, sã 'dãri gé, 'bã ũnjikãnyã agá, 'bã ícókĩ 'bã paá ũnjikãnyã rĩ agásĩ bã ku. ⁷ ʂri ũkpó ũkpó 'bã ãzi ní 'i adizú drãzú 'bã tã be pĩrĩ Múngú ɛ̀ndrɛ̀tĩ gé rĩ ã tã sĩ. Sã ãzi ní sĩ, 'bã ãzi rĩ ícõ 'i adĩ sê drã 'bã tã be múkê rĩ ã tã sĩ rá. ⁸ 'Bã adrikĩ dõ ũnjikãnyã agá drããsiyã, Múngú i'da ívé længará 'bã ní ãmbúgú, ĩpê Kúrísitõ ri ímú drãá 'bã tã sĩ.

⁹ Múngú ã'yĩ 'bã adrii pĩrĩ 'i ɛ̀ndrɛ̀tĩ gé Yèsũ vé ãrí dãápi rĩ sĩ, tã agaápi rá rĩ, ʂri tã úmvúlésĩ Yèsũ ní 'bã pazú jĩkó Múngú ní tã lizú 'bã drĩgê rĩ agásĩ rĩ. ¹⁰ 'Bã adrikĩ dõ ãndúru ari'ba Múngú vé ní drããsiyã, Múngú údé 'bã ãsãmvú 'i be rĩ ícã múkê Mvõpĩ vé drãngará sĩ gĩ. Tã agaápi rá rĩ, Múngú ri ímú 'bã pa 'i Mvõpĩ ní ídri gĩ rĩ sĩ. ¹¹ 'Bo tã rĩ adri 'yénã 'dĩ kuyé, 'bã nóni ãyĩkõ sĩ, ã'diãtãsiyã Múngú ĩpê Úpĩ Yèsũ Kúrísitõ ri ímú 'bã ãsãmvú údé Múngú be.

Ádãmã pi vé tã Kúrísitõ be rĩ

* **5:14** 5:14 Ádãmã: Ádãmã ri 'bã Múngú ní í'dó gbiũ drĩdrĩ rĩ. ʂri ɛ̀tɛ̀pĩ 'bã vũ drĩgê rĩ pi vé ni cére. ʂrivé úkú Èvã ri ɛ̀ndrɛ̀pĩ 'bã vũ drĩgê rĩ pi vé ni cére. 'Í lã í'dóngará 1-5. † **5:14** 5:14 Mõsê: Yõsépã kã drãá gĩ, 'bãgú Èjɛ̀pétõ vé rĩ 'bã anjĩ ʂsêrêlê vé rĩ pi ɛ̀zĩ ngaã tũgɛ̀rĩ rú caã ílĩ mũdũrũlũ sũ (400). Kúru Múngú ní Mõsê ri ĩpêzũ ímúzũ anjĩ ʂsêrêlê vé rĩ pi pazú adringará tũgɛ̀rĩ rú rĩ agásĩ. Múngú sê tãĩmbĩ rĩ Mõsê ní, ã lũ anjĩ ʂsêrêlê vé rĩ pi ní, sêzũ ĩ ní tãĩmbĩ rĩ zizũ tãĩmbĩ Mõsê vé ní ãní. Tĩkĩ Mõsê ri ʂʂú ãkudê ílĩ rĩ ca mũdũrũlũ sũ (1,400), ʂʂú ãkudê tĩkĩ drĩ Yèsũ ri kuyé. 'Í lã Wũngará 2-24.

¹² Ádãmã kã ũnjikãnyã 'oó gĩ, sê ũnjikãnyã ĩmũlũ 'bã vũ drĩgê rĩ pi cére, 'bã rĩ pi ní rĩ ũnjikãnyã 'oó rĩ sĩ, sê nóni 'bã rĩ pi cére ri ũdrãdrã. ¹³ Drĩdrĩ ní, ĩ ní drĩ tãĩmbĩ Mõsê vé rĩ sêzũ kuyé rĩ gé, ʂʂúú 'bã rĩ pi ri ũnjikãnyã 'o vũ drĩgê nõgó. Tãĩmbĩ ã adri té dõ 'dãayo, tã ãzi lũúpi kĩnĩ, 'bã rĩ nõ tãĩmbĩ gĩ 'dĩni 'dãayo. ¹⁴ Í'dózũ lókĩ Ádãmã* vé rĩ gé 'dãã, cĩngbã ícãzũ lókĩ Mõsê† vé rĩ gé, 'bã rĩ pi cére rikĩ ũdrãdrã. Átã 'bã ũnjikãnyã 'o'bã sũ Ádãmã ní 'oó Múngú vé tãĩmbĩ nõzũ rĩ tĩnĩ kuyé rĩ pi ũdrãkĩ rá. Ádãmã ri 'bã ãlu, ĩjĩ ũnjikãnyã 'bã drĩgê cére, Kúrísitõ ri kpá 'bã ãlu, ímú 'bã paá ũnjikãnyã agásĩ cére.

¹⁵ 'Bo fêfê Múngú ní sêé 'bã rĩ pi ní ɛ̀ʂí múkê sĩ 'dĩri, ãsãmvú ní aco 'i ũnjikãnyã Ádãmã ní 'oó rĩ be rá. ũnjikãnyã 'bã ãlu ní 'oó 'dĩri sĩ, ĩjĩ drã 'bã kárãkarã pi drĩgê. 'Bo tã agaápi rá rĩ, ʂri fêfê Múngú ní sêé, ʂri ní 'bã ãlu Yèsũ Kúrísitõ rĩ ʂsêzũ ɛ̀ʂí múkê sĩ 'bã rĩ pi trüzũ ívé ũnjikãnyã agásĩ rĩ. ¹⁶ ũnjikãnyã Ádãmã ní 'oó 'dãri sê ĩrĩñãkĩ 'bã rĩ pi ãní cére. Fêfê Múngú ní sêé 'bã rĩ pi ní rĩ, ãsãmvú ní aco 'i ũnjikãnyã Ádãmã ní 'oó rĩ be rá. 'Bã rikĩ dõ ũnjikãnyã 'oó muzú ðĩjĩ ðĩjĩ drããsiyã, 'bã Yèsũ rĩ ɛ̀'yĩ 'bã gĩ rĩ pi, fêfê Múngú ní sêé 'bã ní rĩ, ʂri sê 'bã adri pĩrĩ ʂri ɛ̀ndrɛ̀tĩ gé. ¹⁷ ũnjikãnyã 'bã ãlu ní 'oó 'dĩri sê drãngará ɔ̀rũ 'bã rĩ pi ɛ̀ drĩ cére. 'Bo tã agaápi rá rĩ, 'bã Múngú ní ɛ̀ʂí múkê 'bãã kõpi ní, ʂri ní kõpi sêé adrii pĩrĩ 'i ɛ̀ndrɛ̀tĩ gé rĩ pi, kõpi ímú mãlũngã rũ 'bã

ãlu 'dĩri vé tâ sĩ, sã kôpi ní muzú adrizú 'bũ gé 'dãá rĩ gé, 'bã 'dĩri Yēsũ Kúrísitô 'i.

¹⁸ Ūnjĩkãnyã ãlu Ādãmã ní 'oó rĩ sĩ, ĩ té kôdô 'bã rĩ pi ĩrĩñã céré, 'bo Kúrísitô 'o tâ ãlu pĩrĩ, sē Múngú ri ícô 'bã rĩ pi ãrēvú ã'yĩ céré adri pĩrĩ 'í ęndręti gé, kôpi ícô idri 'dãni'dãni rĩ ĩsú rá. ¹⁹ Ādãmã ri 'bã ãlu, ĩri ní tâ Múngú vé rĩ 'duú ngaá kuyé rĩ sĩ, sē 'bã kárakarã fiki ūnjĩkãnyã 'oó. 'Bo Yēsũ ri 'bã ãlu, 'du tâ Múngú vé rĩ pi ãrēvú ngaá céré, sē Múngú ri ímũ 'bã kárakarã ã'yĩ adri pĩrĩ 'í ęndręti gé.

²⁰ Múngú sē tãĩmbĩ rĩ pi 'bã rĩ pi ní céré, 'bã rĩ pi ã ámakĩ rĩ ūnjĩkãnyã ĩ ní 'oó rĩ ãní. 'Bo 'bã rĩ pi ní riĩ ūnjĩkãnyã 'oó muzú dđĩ dđĩ rĩ sĩ, Múngú vé ęsĩ múké ĩri ní 'bãã 'bã ní 'dĩri gô tĩ muzú drĩgélé. ²¹ Ūnjĩkãnyã órũ 'bã drĩ, ĩjĩ drãngará 'bã drĩgé, 'bo nóni Múngú vé ęsĩ múké tâ be agaápi rá 'dĩri pa 'bã rĩ pi nĩ, ĩri sē 'bã ícã 'bã pĩrĩ Múngú ęndręti gé. 'Bã ę'yĩkĩ dō Úpĩ Yēsũ Kúrísitô rĩ gĩ, ĩri 'bã ní idri 'dãni'dãni rĩ sē rá.

6

Kúrísitô ndē ũkpō ūnjĩkãnyã vé rĩ gĩ

¹ 'Bã 'yokĩ rĩ ngóni? 'Bã rikĩ nyo ūnjĩkãnyã 'oó muzú Múngú ã 'bã rĩ ívé ęsĩ múké 'bã trüzú 'bávė ūnjĩkãnyã agásĩ 'dĩni? ² Adri 'dĩni kuyé! 'Bã índrėkĩ sũ 'bã ũdrã'bã gĩ ni pi tĩñĩ, ūnjĩkãnyã gô tâ ãzi 'oó 'bã rũ'bã gã ku, 'bã ícô ri áwĩ ūnjĩkãnyã 'o muzú 'dĩni ãlé? ³ ĩmi nĩkĩ kuyé 'yozú kĩnĩ, kã 'bã ní bãtizĩmũ sēé, 'bã drãkĩ Kúrísitô Yēsũ be trũ gĩ 'dĩni kuyé? ⁴ Bãtizĩmũ ĩ ní sēé 'bã ní rĩ sĩ, 'bã ũdrãkĩ, sĩkĩ 'bã sũ ĩ ní Kúrísitô ri sđĩ rĩ tĩñĩ, Kúrísitô íngã gôo idri rũ rá, 'bã kpã gô íngã idri rũ sũ Kúrísitô ní íngã idri rũ ętępĩ vé ũkpō sđĩ rĩ tĩñĩ.

⁵ 'Bã drãkĩ dō sũ Kúrísitô ní drãá rĩ tĩñĩ, ĩ kpã ímũ 'bã ingã gôo idri rũ, sũ ĩ ní ĩri ingãá gôo idri rũ rĩ tĩñĩ. ⁶ 'Bã nĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, 'bávė rũ'bã ūnjĩkãnyã vé nōri gbãkĩ pęti alambaku sđigé Kúrísitô be trũ gĩ, ūnjĩkãnyã ę ĩsũ rĩ ũkpō ęzĩ ngazú 'bã rũ'bã gã ku, 'bã gôkĩ adriĩ tũgęrĩ ūnjĩkãnyã vé ni ku. ⁷ Drãngará Kúrísitô vé rĩ ní 'bã úmũ ícã 'í be ngã ãlu rĩ sĩ, sē nóni ūnjĩkãnyã ícô ęzĩ ngaá 'bã rũ'bã gã ku.

⁸ 'Bã ní drãá Kúrísitô be trũ rĩ sĩ, 'bã ę'yĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, 'bã kpã ícô idri ú'dĩ ĩsũ Kúrísitô be trũ rá. ⁹ 'Bã nĩkĩ rá Kúrísitô íngã gôo idri rũ drãngará galėsila rá, ícô gôo drãá dđĩ ku, drã ícô ĩrivė ũkpō ndēé ku. ¹⁰ Kúrísitô kã drãá, drã vũ ãlu ūnjĩkãnyã vé ũkpō ndēzũ, ĩri nóni idri rũ rĩ ęzĩ Múngú vé rĩ nga.

¹¹ Lē ĩmi nĩkĩ 'yozú kĩnĩ, ĩmi drãkĩ gĩ, ūnjĩkãnyã ícô ęzĩ ngaá ĩmĩ rũ'bã gã ku, 'bo Kúrísitô Yēsũ sē ĩmi ní idri rĩ gĩ, ĩmi 'bã Múngú vé ni. ¹² Lē ĩmi kukĩ ūnjĩkãnyã ã órũ ĩmĩ rũ'bã drãápi drãdrã 'dĩri ku, tâ ūnjĩ rũ'bã nōri ní lēé rĩ pi, lē ĩmi kukĩ ãní. ¹³ Lē ĩmi rikĩ ĩmĩ rũ'bã áyũ rizũ ūnjĩkãnyã 'ozú ku. Ngã múké rĩ, lē ĩmi sėkĩ ĩmĩ rũ'bã Múngú ní, sũ ĩ ní 'bã ũdrã'bã gĩ rĩ pi ingãá gôo idri rũ rĩ tĩñĩ. Kúru lē ĩmi áyũkĩ ĩmĩ rũ'bã tâ pĩrĩ 'ozú, ĩmi adrikĩ pĩrĩ Múngú ęndręti gé. ¹⁴ Lē ĩmi kukĩ ūnjĩkãnyã ã ri ĩmĩ drĩ órũ ku, ã'diãtãsiyã ĩmi adrikĩ tãĩmbĩ rĩ ã pálé gã kuyé, 'bo ęsĩ múké Múngú vé rĩ sē ĩmi ní drĩwãlã gĩ.

Tũgęrĩ tâ 'o'bã pĩrĩ rĩ pi

¹⁵ Tã pĩrĩ ĩ ní lēé ã 'okĩ rĩ íngōri? ęsĩ múké Múngú vé rĩ sĩ, Múngú oyu 'bã tãĩmbĩ rĩ agásĩ gĩ, 'dĩri lũ nyo 'yozú kĩnĩ, 'bã rikĩ ūnjĩkãnyã 'oó muzú 'dĩni? Adri 'dĩni kuyé! ¹⁶ ĩmi nĩkĩ 'yozú kĩnĩ, ĩmi dō tũgęrĩ

'bá äzi vé ni, ïmi ïrivé tã 'du nga, ïmi dô túgêrĩ ùnjikãnyã vé ni, ïri ïmi jì fi drã agá, 'bo ïmi dô túgêrĩ Múngú vé ni, ïri sê ïmi tã pìrì ni 'du nga 'dini kuyé? ¹⁷ Ùnjikãnyã ándúru ïmi ní 'oó rĩ sĩ, sê ïmi adrikí kuú áni túgêrĩ ùnjikãnyã vé ni. 'Bo á sê Múngú ní òwò'difò àmbúgú, ïmi ní tã ï ní ïmbá ïmi ní rĩ è'yĩ èsì be céré rĩ sĩ. ¹⁸ Nóni oyukí ïmi ùnjikãnyã ïmi ní 'oó rĩ agásì gí, äzini ïmi újákí nóni ïmi ícá túgêrĩ èsì 'bã'bée tã pìrì 'ozú ni pì gí.

¹⁹ Má ù'bĩ ïmivé tã, tã túgêrĩ rĩ pì vé rĩ sĩ, ïmi nĩkí rĩ ùkpò ùnjikãnyã vé rĩ áni. Drĩdrĩ ni, ïmi adrikí túgêrĩ tĩni ùnjikãnyã ïmi ní rĩ 'oó mužú ñjì ñjì 'dĩri sĩ. Kúru nóni lè ïmi kukí ùnjikãnyã áni, ïmi 'okí tã pìrì, ïmi adrikí rĩ ule Múngú èndrètì gé. ²⁰ Ándúru ïmi ní adrizú túgêrĩ rú ùnjikãnyã agá rĩ sĩ, ïmi ásíkí tã pìrì 'ongará sĩ kuyé. ²¹ Tã múké ïmi ní ïsú ùnjikãnyã ïmi ní 'oó drĩnjá sèépi 'dĩri agá rĩ à'di? Tã ùnjì ïmi ní 'oó 'dĩ'bée, kòpi drã ïjì ïmi drĩgè. ²² 'Bo nóni oyukí ïmi ùnjikãnyã ïmi ní 'oó rĩ agásì gí, ïmi nóni àtì'bá Múngú vé ni. Nóni ïmi ícákí ule Múngú èndrètì gé gí, ïmi ïdri 'dani'dani rĩ ïsú rá. ²³ 'Bá ùnjikãnyã 'oópi rĩ, ï ïri ùfè drã sĩ, 'bá rĩ è'yĩ dô 'bávè Úpí Yèsù Kúrísitò rì gí, Múngú rì ïmù ïri ní ïdri 'dani'dani rĩ sê pírini.

7

Ù'bĩkí àjè ùkú jezú rĩ vé tã

¹ Má èdrípìjì má ómvúpìjì má ní lèélè rĩ pì, ïmi nĩkí tãimbì Mósè vé rĩ rá, 'bá ïdri rú rĩ, ïri adri tãimbì rĩ á pálè gá, tãimbì rĩ drĩ ni òrú sã ïri ní adrizú ïdri rú rĩ gè. ² Lè má ù'bĩ ïmi ní tã àjè vé rì ùlùú, ágó je dô ùkú, ïri dô drĩ ïdri rú, tãimbì rĩ kĩnĩ, ùkú rĩ ïrivé ni, 'bo

ágó rĩ drã dô gí, tãimbì rĩ à'yĩ rá, ágó äzi rì ícò òwúzì rì è'yì 'í ní ùkú rú rá. ³ Ùkú 'dĩri je dô ágó äzi, ïsúzú ïrivé ágó rĩ drĩ ïdri rú, ùkú 'dĩri 'bã òwù gí. 'Bo ágó ni drã dô gí, tãimbì rĩ à'yĩ rá, ïri ícò ágó äzi je rá, ícókí ïri zìjì òwù'bá ku.

⁴ Má èdrípìjì má ómvúpìjì má ní lèélè rĩ pì, tã rĩ, ïri 'dini, ïmi è'yìkí nóni Kúrísitò rì gí, ïmi ïndrékí sù 'bá ùdrã'bá gí rĩ pì tĩni, nóni tãimbì rĩ vé ùkpò nga èzì ïmì rù'bá gá ku. Kúrísitò ï ní ingáá gòò ïdri rú drãngará gálèsì rĩ sê nóni ïmi ícákí 'bá ívé ni pì gí, ïri sê ïmi tã múké ni pì 'o Múngú à rù sĩ. ⁵ Lókí ùnjikãnyã ní 'bã ásúzú gí rĩ gè, tãimbì rĩ sê 'bá rikí èsì 'báá rizú ùnjikãnyã 'ozú. Ùnjikãnyã 'bá ní 'oó rĩ ïjì drãngará 'bá drĩgè. ⁶ 'Bo 'bá ïndrékí sù 'bá ùdrã'bée gí ni pì tĩni, nóni tãimbì rĩ gò èzì ngaá 'bã rù'bá gá ku. 'Bã nóni Múngú ní èzì nga létì ú'dí ïndrí Uleterè rĩ ní lùú 'bá ní rĩ sĩ, adri létì ùkú tãimbì ï ní sù rĩ vé rĩ sĩ ku.

Tãimbì Múngú vé rĩ, ïri 'bávè ùnjikãnyã ì'da àmvè

⁷ Má 'yo rì íngóni, má 'yo rì tãimbì rĩ ùnjikãnyã ïjì? Adri 'dini kuyé! Tãimbì té dô 'dãáyo, má ícò té mávé ùnjikãnyã nĩjì áamá ku. Má ícò té nĩjì áamá 'yozú kìnĩ, èsì 'bãngará 'bá äzi vé ngá drĩgè rĩ ùnjì 'dini ku. 'Bo tãimbì rĩ kìnĩ, "Lè mí 'bã èsì 'bá mí gãrá gá rĩ vé ngá drĩgè ku." ⁸ Ùnjikãnyã ïsú létì tãimbì rĩ áyúzú, má 'bã rì èsì 'bá äzi vé ngá drĩgè ñjì ñjì. 'Bo tãimbì té dô 'dãáyo, ùnjikãnyã rì té adri ùkpò ákó. ⁹ Má ní drĩ tãimbì rì nĩzú kuyé rĩ gè, á rì adrii bãdãrú, 'bo vùdrì ni gè, má kã nĩjì áamá 'yozú kìnĩ, tãimbì anigé, sê á nĩjì áamá 'yozú kìnĩ, ùkpò ùnjikãnyã vé rĩ ású ma gí, sê á fi létì drãngará vé ni agá. ¹⁰ Má

ĩsú nĩĩ á má 'yozú kínĩ, táĩmbĩ álu álu kōdō ídri sēepi rĩ, sē Múngú lì mávé tá ũnjĩ, ñjĩ drāngará má drĩgē.

¹¹ Ũnjĩkãnyã ĩsú lētĩ táĩmbĩ rĩ áyúzá, má mĩ ũ'bázú ānĩ, ñjĩ drāngará má drĩgē. ¹² 'Bo táĩmbĩ Múngú vé rĩ uletere, ĩri pĩrĩ, ĩri múké. ¹³ Táĩmbĩ adriĩpi múké 'dĩri, ĩri nyo ícō drāngará ñjĩ má drĩgē rá? Ícō ñjĩ āluñani ku! Múngú áyú táĩmbĩ adriĩpi múké 'dĩri, lüzú má ní kínĩ, ũnjĩkãnyã rĩ ũnjĩ.

Ē'dĩ 'dĩngará ũnjĩkãnyã be rĩ

¹⁴ Táĩmbĩ rĩ Múngú sē nĩ, 'bo ma 'bã áda, má ícã kuú túgērĩ rú ũnjĩkãnyã drĩgē. ¹⁵ Á nĩ tá má ní riĩ 'oó rĩ kuyé. Tá pĩrĩ má ní kōdō lēé 'oó rĩ, á 'o ku, 'bo tá má ní kōdō gāá sĩ rĩ, ma ri 'o rá. ¹⁶ Mã 'o dō tá pĩrĩ ku drāããsiyã, á nĩ rá tá má ní riĩ 'oó rĩ ũnjĩ, má ā'yĩ rá táĩmbĩ rĩ múké. ¹⁷ Adri 'yozú kínĩ, ma ri tá ũnjĩ 'dĩri 'o ākã yã 'dĩni kuyé, ũnjĩkãnyã fiĩpi kú má ěsĩ agã nōri sē ma ri tá ũnjĩ 'dĩri 'o nĩ. ¹⁸ Á nĩ rá tá āzi múké má ěsĩ agã āluñani 'dãáyo, á lē dō kōdō tá múké 'oó, ānĩ sē má ícō 'oó bã ku. ¹⁹ Á lē kōdō tá múké 'oó, 'bo má ícō 'oó ku. Á lē kōdō tá ũnjĩ 'oó ku, 'bo ma ri tá ũnjĩ rĩ 'o rá. ²⁰ Ma ri tá ma ní kōdō ícō 'oó ku ni 'o muzú, 'dĩri lũ 'yozú kínĩ, á 'o tá rĩ ākã kuyé, ũnjĩkãnyã fiĩpi má ěsĩ agã rĩ sē ma ri tá rĩ 'o nĩ.

²¹ Táĩmbĩ rĩ i'da má ní uletere, má kãdō lēé kōdō tá múké 'oó, ma gō rĩ ũnjĩkãnyã 'o muzú áyu. ²² Á lē táĩmbĩ Múngú vé rĩ ěsĩ be céré. ²³ 'Bo táĩmbĩ āzi anigé, ĩri rĩ ězĩ nga mã rĩ 'bã gá, ĩri rĩ ě'dĩ 'dĩ táĩmbĩ Múngú vé rĩ be mã ěsĩ agã. Táĩmbĩ 'dĩri ru má ícã kuú túgērĩ ũnjĩkãnyã vé ni, ĩri sē ma ri ũnjĩkãnyã 'o nĩ. ²⁴ Á, ĩzãngã mávé nōri! Ā'di ri ícō ma pa ũnjĩkãnyã ma jĩpi fiĩpi drã agã nōri drĩgē sĩ

nĩ? ²⁵ Á sē ōwō'dĩfō Múngú ní, Úpĩ Yēsũ Kúrísitō ní 'bã paá 'bávé ũnjĩkãnyã agãsi rĩ sĩ.

Mávé úmĩ gé nōlé, ma túgērĩ riĩpi táĩmbĩ Múngú vé rĩ 'duĩpi ngaapi ni, 'bo ũnjĩkãnyã má ní riĩ 'oó rĩ sĩ, má ícã nōni kú túgērĩ ũnjĩkãnyã vé ni.

8

Índri Uletere rĩ 'bã ní idri sē nĩ

¹ Nōni 'bã Kúrísitō Yēsũ rĩ ě'yĩ 'bã gĩ rĩ pi, ícōkĩ tá lìjĩ kōpi drĩgē ku, ² ā'diãtãsiyã Índri Uletere ũkpō be ídri íngapi Kúrísitō Yēsũ vúgã rĩ sēepi ĩmi ní rĩ, oyũ ĩmi ĩfũũ ũkpō ũnjĩkãnyã riĩpi ĩmi jĩpi fiĩpi drã agã rĩ sĩgē sĩ gĩ. ³ Táĩmbĩ Mósē vé rĩ ícō 'bã ní idri sēé ku, ā'diãtãsiyã ũnjĩkãnyã riĩpi 'bã drĩ ōrũpi 'dĩri sē 'bã ícãkĩ kuú ũkpō ākō. 'Bo Múngú ĩpē ívé Mvã, ímũkĩ ĩri tĩjĩ 'bã áda rú, sũ 'bã vũ drĩgē nōgō ũnjĩkãnyã be rĩ tĩjĩ, adi 'i sēé drãã 'bávé ũnjĩkãnyã tĩ gé. Múngú sē Kúrísitō rĩ drãã tá lüzú ũnjĩkãnyã drĩgē. ⁴ Múngú 'o tá 'dĩri 'dĩni, 'bã 'okĩ rĩ tá pĩrĩ sũ táĩmbĩ Mósē vé rĩ ní lēé rĩ tĩjĩ, 'bã 'bãkĩ rĩ ěsĩ tá ũnjĩ rĩ 'bã nōri ní lēé rĩ pi drĩgē ku, 'bã 'duki rĩ tá Índri Uletere rĩ ní lēé rĩ pi ngaá áyu.

⁵ 'Bã ěsĩ 'bã'bee ũnjĩkãnyã rĩ 'bã nōri vé rĩ drĩgē rĩ pi, kōpi rĩ ěsĩ 'bã céré tá rĩ 'bã nōri vé rĩ drĩgē. 'Bo 'bã ěsĩ 'bã'bee Índri Uletere rĩ drĩgē rĩ pi, kōpi rĩ ěsĩ 'bã céré tá Índri Uletere rĩ ní lēé ā 'okĩ rĩ drĩgē. ⁶ 'Bã ěsĩ 'bãapi kú céré ũnjĩkãnyã drĩgē rĩ, ĩrivé ũdũ drāngará. 'Bo 'bã ěsĩ 'bãapi tá Índri Uletere rĩ ní lēé ā 'okĩ rĩ drĩgē rĩ, ĩri idri 'dãni 'dãni rĩ ĩsũ rá, āzini ĩri tãkĩri ĩsũ rá. ⁷ 'Bã ěsĩ 'bãapi kú ũnjĩkãnyã drĩgē rĩ, ĩri āri 'bã Múngú vé ni. 'Bã sũ 'dĩri tĩjĩ 'dĩri, gã táĩmbĩ Múngú vé rĩ sĩ, ícō táĩmbĩ rĩ ngaá ku. ⁸ 'Bã ěsĩ

'bã'bée ũnjĩkãnyã rụ'bánõri vé rĩ drĩgè rĩ pi, sè Múngú ní àyĩkò ku.

⁹ Nóni ũnjĩkãnyã ícò ìmĩ drĩ ọrụ ku. 'Bo Índrí Múngú vé rĩ dō ìmĩ ẹsị agá anigé, ìri ìmĩ drĩ ko nĩ. Índrí Kúrísítò vé rĩ dō 'bã rĩ ẹ ẹsị agá 'dãáyo, 'bã 'dĩri adri Kúrísítò vé ni ku. ¹⁰ Kúrísítò ri dō ìmĩ ẹsị agá anigé, ìmivè rụ'bánõri dō ícò drã rá ìmi ní ũnjĩkãnyã 'oó rĩ sī drãããsiyã, ìmivè índrí ri áwí adri ídri rú, ã'diãtãsiyã Yésũ sè ìmi ícákí pĩrĩ Múngú ẹndrètĩ gé gí. ¹¹ Múngú Yésũ ri ingaapi gòò ídri rú drãngará gálésĩ rĩ, ìrivè Índrí dō ìmĩ ẹsị agá anigé, ìri ívè Índrí Uleterè ìmĩ ẹsị agá rĩ áyú ìmivè rụ'bánõri drãapi gí rĩ újã ícã gòò ídri rú.

¹² Má ẹdrĩpĩjĩ má ọmvúpĩjĩ má ní lèlèlè rĩ pi, lè 'bã 'okí tã múké, lè 'bã ríkí ũnjĩkãnyã rụ'bánõri ní lèè rĩ 'oó ku. ¹³ Ìmi áwíkí dō ríi ũnjĩkãnyã rụ'bánõri ní lèè rĩ 'oó, ìmivè ụdũri ri adri drãngará. 'Bo Índrí Uleterè rĩ dō ìmĩ ẹsị agá anigé, ìri ìmi ìzã ko ìmi ugazú, ìmi gòkí rí ũnjĩkãnyã 'oó dđĩ ku, Índrí Uleterè rĩ kúru ìmi ní ídri 'dání'dání rĩ sè. ¹⁴ 'Bã Índrí Uleterè Múngú vé rĩ ní ríi kòpi ẹ drĩ koó rĩ pi, kòpi anji Múngú vé ni. ¹⁵ Índrí Múngú vé rĩ sè ìmi adrikí tũgèrĩ ụrĩ rú ni pi kuyé, ìmi ịsúkí Índrí Múngú vé rĩ gí, ìmi nóni anji Múngú vé ni. Índrí Múngú vé rĩ sè 'bã ri Múngú ri zĩ "Ábã, 'Bã Ẹtèpi." ¹⁶ Índrí Múngú vé rĩ, ìri sè 'bã nĩ ámã uleterè 'yozú kínĩ, 'bã anji Múngú vé ni. ¹⁷ Nóni 'bã ní adrii anji Múngú vé ni rĩ sī, 'bã drĩlè múké ìri ní sèé Kúrísítò ní rĩ ịsú rá, 'Bã nyakí dō ìzãngã sũ Kúrísítò ní nyaã rĩ tĩnĩ, Múngú ri kpã ìmụ 'bã ìngú sũ ìri ní Kúrísítò ri ìngú rĩ tĩnĩ.

'Bã Múngú vé rĩ pi úmvúlésĩ tã múké ịsú rá

¹⁸ Á nĩ ámã múké, ìzãngã 'bã ní nyaã àndrũ nõri, ìri anigé, 'bo ìngúngará úmvúlésĩ Múngú ní ìmụzú 'bã ìngúzũ rĩ, tã ni aga rá. ¹⁹ Ngá ãrèvú céré Múngú ní gbii vũ drĩgè nògò rĩ pi, kòpi ri ẹsị 'bã rizú ụ'dụ Múngú ní úmvúlésĩ 'bã adri'bée anji ívè ni pi rú rĩ i'dazú rĩ ùtèzú. ²⁰ Ngá Múngú ní gbii rĩ pi ẹ drĩ ábákí céré, adri 'yozú kínĩ, kòpi lèkí nĩ yã 'dĩni ku, Múngú lè tã rĩ ã 'o 'i 'dĩni nĩ. Ngá ì ní údé rĩ pi ìmụ ẹsị 'bã 'yozú kínĩ, ²¹ ì ìmụ ì pa drã sīlè gá sī rá, ãzini ì ícókí ñmaá ku, ì ìmụ drĩwālã ịsú fizú anji Múngú vé dđngará pòwũpòwũ rĩ ịsú'bánõri pi àsámvú gé rá.

²² Ngá ãrèvú céré vũ drĩgè nògò rĩ pi, kòpi ri drĩ cị ambamba cĩngbã lókí àndrũ rĩ gé, sũ ùkú ríipi mvã tũpi rĩ ní ríi drĩ cị rĩ tĩnĩ. ²³ Adri 'yèngã ngá 'dĩ'bée ri drĩ cị nĩ kuyé, 'bã Yésũ ri ẹ'yĩ'bánõri gí nõ'bée, 'bã kpã ri drĩ cị ìndĩ, tã 'bã ní ríi ụ'dụ Múngú ní ìmụzú 'bã ã'yĩzú adrizú anji ívè ni rú rĩ ùtèzú rĩ sī, Índrí Uleterè rĩ sè 'bã nĩkí tã 'bã ní ríi ùtèè rĩ gí, ãzini sè 'bã nĩkí tã Múngú ní ìmụzú 'bã rụ'bánõri újãzú ícázú ú'dí, 'bã rụ'bánõri gòzú drãzú dđĩ ku rĩ gí. ²⁴ Tã 'bã ní ẹsị 'bãzú drĩ ni gé rĩ, ìri 'bã pa nĩ. Nóni 'bã ri ẹsị 'bã drĩwālã ì ní ìmụ sèè 'bã ní rĩ ùtèzú, 'bo 'bã ịsúkí drĩ kuyé. 'Bã ãzi ícò ẹsị 'bãã ngá 'í ní ịsú gí rĩ ã tã ụsũzú ku. ²⁵ 'Bo 'bã dō ri ẹsị 'bã ngá 'bã ní drĩ ịsú kuyé rĩ drĩgè, lè 'bã 'bãkí ẹsị mädã rizú ùtèzú.

²⁶ 'Bã ní adrii tã be múké kuyé rĩ sī, Índrí Uleterè rĩ 'bã ìzã ko nĩ. ã'diãtãsiyã 'bã nĩkí ngá 'bã ní lèè ẹ'yĩ Múngú vùgã rĩ zĩbe ku, Índrí Uleterè rĩ 'bã ní Múngú ri zĩ ìzãngã be àmbúgú 'í ẹsị agá, 'bã ãzi ícò tã ni átã bã ku. ²⁷ Múngú ríipi 'bã ẹsị ndrèepi rĩ nĩ ùmĩ Índrí Uleterè rĩ vé rĩ rá, ã'diãtãsiyã Índrí Uleterè rĩ ri Múngú ri zĩ 'bã

ẽ'yĩ' bá gí rĩ pi ní, sũ Múngú ní lée rĩ tĩjĩ.

Tã äzi 'bã gũúpi ämvé Múngú vé lêngará agásĩ ní 'dãáyo

²⁸ Bá nĩkĩ kpá rá 'yozú kìnĩ, tã ri' bá 'bã ãsũ' bée rĩ pi agásĩ, Múngú ri tã múké 'o 'bã 'i lè' bá lèlè rĩ pi ní nĩ, tã ni íbĩ íngá ẽsĩ ni agá, ùpè íngá 'bã 'dĩ' bée nĩ. ²⁹ Múngú nĩ 'bã 'dĩ' bée ínogósĩ, ùpè kòpi ímù adrii sũ 'i Mvòpĩ tĩjĩ, Yésũ ri kòpi ní Mvã kãyú Múngú vé anji kárakarã rĩ pi äsámvú gé. ³⁰ Múngú ä'yĩ 'bã 'i ní ùpèè 'dĩ' bée nĩ, zĩ kpá 'bã 'dĩ' bée nĩ, kòpi ẽ ímùkĩ rĩ adrii 'bã ívé ni, 'bã kòpi adrii 'bã pĩrĩ 'i ẽndrètĩ gé, zĩ kòpi, ẽ ímùkĩ rĩ kòpi íngú sũ 'i ní 'i íngú rĩ tĩjĩ.

³¹ Tã 'dĩ' bée ä tã sĩ, 'bã átákĩ rĩ íngónĩ? Múngú ri dõ 'bã be trũ, 'bã äzi ri nyo ícõ 'bã 'o ùnjĩ rá?

³² Múngú uga ívé Mvã 'bã tã sĩ kuyé, ìpè ìrĩ 'bã ní rá. Múngú 'o dõ tã 'bã ní 'dĩri tĩjĩ, ícõ nyo 'bã ní ngá ärevú sée cére pírinĩ ku? ³³ Múngú 'yo dõ kìnĩ 'bã ívé 'i ní ùpèè 'dĩ' bée anji ívé ni, äzini 'bã kòpi adrii 'bã pĩrĩ 'i ẽndrètĩ gé gí píri, ä'di ri ícõ tã íjĩ kòpi drĩgé, kòpi tözú 'yozú kìnĩ kòpi ùnjĩ nĩ? ³⁴ Ä'di ri ícõ 'yo kòpi ùnjĩ nĩ? Kúrísitõ Yésũ drã kòpi ä tã sĩ, íngákĩ ìrĩ gõõ ídri rú, nóni úrĩ Múngú vé drĩ ẽndèpĩ gé, ìrĩ ri Múngú ri zĩ kòpi ní.

³⁵ Ngá äzi nyo ícõpi 'bã äsámvú acoópi Kúrísitõ be lêngará Kúrísitõ ní 'bã lèzú 'dĩri agásĩ ni anigé? Tã ùkpõ ùkpõ, Ìzàngã, ọcũngará, ẹbĩrĩ, bõngó äkõ, tã ùnjĩ drã íjĩpi ni, tã 'i ní ùlää 'dĩ' bée, kòpi nyo ícõ 'bã äsámvú aco Kúrísitõ be rá? ³⁶ Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnĩ,

“Mĩ tã sĩ, ù' dũ älu älu, 'bã rĩ pi lèkĩ rĩ 'bã ú' dũ, 'bã ìndrékĩ sũ kãbĩlõ 'i ní rĩi ùlĩlĩ rĩ pi tĩjĩ.”

³⁷ Tã äzi 'bã gũúpi ämvé ni 'dãáyo. Tã ùnjĩ 'dĩ' bée kádõ 'bã ãsũ, 'bã ícõ pá tu tĩtĩ ùkpõ Kúrísitõ 'bã lèepi lèlè rĩ vé rĩ sĩ. ³⁸ Má ẹpĩ tã 'dĩri sĩ múké múké 'yozú kìnĩ, drängará, dõku ídri, dõku mãlâyíkã, dõku ìndri ùnjĩ rĩ pi, * dõku tã nóni ri' bá 'i nga' bée rĩ pi, dõku tã ùmvúlèsĩ ímù' bá 'i nga' bá drĩdrĩ 'dĩlè rĩ pi, dõku ùkpõ urukõ' bée, ngá 'dĩ' bée ícõkĩ 'bã äsámvú acoó Múngú 'bã lèepi lèlè rĩ be ku. ³⁹ Ùkpõ íngá' bá 'bũ gélèsĩ rĩ pi, dõku ùkpõ vũ drĩgé nõgõ ängũ wĩlĩwĩlĩ rú rĩ agá rĩ pi, ngá Múngú ní gbii rĩ pi, ícõkĩ 'bã äsámvú acoó lêngará Múngú ní 'i' daã 'bã ní Kúrísitõ Yésũ 'bávè Úpĩ ä rù' bá gá 'dĩri agásĩ ku.

9

Múngú ìpè Ìsèrelè rĩ pi nĩ

¹ Kúrísitõ nĩ rá, tã mã ní átã rĩ, ìrĩ tã äda, adri ùnjõ ku, yĩkĩ mãvé rĩ, äzini Ìndri Uleterè rĩ lũ kpá mã ní kìnĩ, tã mã ní átã rĩ tã äda.

² Ìzàngã fi mã ẹsĩ agá, sè mã ẹsĩ nõ ambamba ³ mã ẹ' dípáa Yähüdü rĩ pi ä tã sĩ. Ä lè Múngú ä tri ma, ä aco 'bã äsámvú Kúrísitõ be, mã ẹ' dípáa Yähüdü rĩ pi ẽ ãsũkĩ rĩ pangará bèsinĩ. ⁴ Kòpi 'bã Ìsèrelè vé ni, Múngú ùpè kòpi adrii anji ívé ni. Múngú 'i' da ívé ñngará põwũpõwũ rĩ kòpi ní, Múngú rü ùndĩ kòpi be, ẹzĩ ívé tãimbĩ kòpi ní. Kòpi ä rikĩ 'i ñnjĩ Jõ Múngú vé rĩ agá, äzini kòpi ẽ ãsũkĩ rĩ tã 'i ní ẹzĩ rĩ bènĩ. ⁵ Äbürãmã pi, Ìsákã be, Yökõbũ sĩ, kòpi Yähüdü rĩ pi vé ẹ' bĩpĩ drĩdrĩ rĩ pi, tĩkĩ Yésũ Kúrísitõ ri 'bã äda rú, íbĩ ìfũu úyú

8:36 8:36 Säwumã 44:22 * **8:38** 8:38 Ìndri ùnjĩ rĩ pi: Ìndri ùnjĩ rĩ pi ändúru mãlâyíkã Múngú vé ni 'bũ gé 'dãã, kòpi nõkĩ tãimbĩ Múngú vé rĩ, Sätãnä ri kòpivè ämbúgú. Múngú ídrõ kòpi 'bũ gé 'dããsĩ vũgã nõõ, kòpi gókĩ ufuú ìndri ùnjĩ, kòpi ri 'bã rĩ pi ní Ìzàngã sè vũ drĩgé nõgõ. 'I lã 'l' dangará 12:7-9.

Īsērélē vé rī agá, Yēsũ Kúrísitō ri Múngú 'i, ĩri ngá ārēvú drĭgē sĭ céré āmbúgú, ē ĩngúkĭ ĩri mužú 'dáni'dáni! Āmĭnã.

⁶ Īcókĭ 'yoó tã Múngú ní eziĭ Yãhúđĭ rĭ pi ní rĭ, 'du tã ni ngáá ku yã 'dĭni ku. Adri 'yozú kĭnĭ, 'bã Īsērélē vé rĭ pi céré nĭkĭ Múngú ri rá yã 'dĭni kuyé. ⁷ Úyú Ābūrámã vé rĭ pi* adrikĭ céré anĭ Ābūrámã vé ni kuyé. Múngú 'yo ívé búkũ agá kĭnĭ, "Úyú mívé rĭ pi ímú ĩfũ Īsákã† rú'bán gá." ⁸ Tã 'điri lũ 'yozú kĭnĭ, anĭ Ābūrámã ní tĭĭ rú'bán rú'bán rĭ pi adrikĭ anĭ Múngú vé ni ku, anĭ Múngú ní tã ni eziĭ rĭ, kōpi adri anĭ Múngú ní 'duđ 'bãã anĭ Ābūrámã vé ni rú ni pi. ⁹ Tã Múngú ní eziĭ rĭ 'dĭni kĭnĭ, "Ma ímú ĩgō sã nōri tĭni rĭ gé, ĩlĭ drĭ rĭ agá, Sárã ri ímú mvã ágó tĭ rá."

¹⁰ Īsákã ri 'bávé é'bĭpi, je Rēbékã ri 'í ní ũkú rú, Rēbékã tĭ ĩri ní anĭ ágō é'tĭ rú, ¹¹ 'bã nĭkĭ rĭ 'yozú kĭnĭ, létĭ Múngú ní 'bã ĩpēzú rĭ piĭrĭ. Sã Rēbékã ní drĭ kōpi tĭzú kuyé, dōku kōpi ní drĭ tã múké 'ozú kuyé, dōku tã ũnjĭ 'ozú kuyé rĭ gé, ¹² Múngú 'yo Rēbékã ní kĭnĭ, "Mvã kãyú rĭ ímú eziĭ nga mvã ũđú rĭ ní." Múngú 'yo tã rĭ 'dĭni lüzú kĭnĭ, ĩpē 'bã rĭ eziĭ ĩri ní ngáá múké rĭ ã tã sĭ ku. ¹³ Sĭkĭ Búkũ Múngú vé rĭ agá kĭnĭ, "Á lē Yōkóbũ† ri áyu, á gã Īšōwũ rĭ sĭ."

¹⁴ 'Bã 'yokĭ rĭ ngóni? 'Bã 'yokĭ rĭ kĭnĭ, tã Múngú ní 'oó 'điri adri piĭrĭ ku? Adri 'dĭni kuyé! ¹⁵ Múngú 'yo Mósē ní kĭnĭ, "Má eziĭ ri adri ĩdrĭkĭdri 'bán má ní ĩpēé rĭ ní,

ma ícō 'bán má ní lēé rĭ ē ĩzã ko rá."

¹⁶ Tã 'đĭ'bée nga 'i tã 'bán áda ní lēé rĭ sĭ ku, dōku ũkpō 'bán áda vé ni sĭ ku, ĩri 'i nga eziĭ ĩdrĭkĭdri Múngú vé rĭ sĭ. ¹⁷ Sĭkĭ Búkũ Múngú vé rĭ agá, Múngú 'yo 'bãgú Ĕjēpētō vé rĭ ní kĭnĭ, "Ma sē mi ícã 'bãgú rú, ma mávé ũkpō 'i'da mí ní, kúru 'bán vũ drĭgē rĭ pi céré ímú nĭ ámã 'yozú kĭnĭ, ma Múngú 'i."
¹⁸ Múngú vé eziĭ ri adri ĩdrĭkĭdri 'bán ĩri ní ĩpēé lēé eziĭ ĩdrĭkĭdri 'bãã ĩri ní rĭ ní. Múngú ũsũ dō 'i lē 'bán rĭ ē drĭ ē ícã ũkpō ũkpō, ĩri ícō 'o rá.

¹⁹ 'Bã āzi ri ícō 'yo, "Múngú lē dō 'bã 'okĭ tã rĭ sũ 'í ní lēé rĭ tĭni píri, ngá ĩri ní 'yoó 'bã ũnjĭ rĭ ã'đi? Á'đi ri ícō tã Múngú ní ũtĭĭ gĭ rĭ nō nĭ?" ²⁰ 'Bo mi ã'đi 'i átángá 'yoopi Múngú ní 'dĭni? Ngá ĩ ní údé rĭ, ĩri nyo ícō 'yo 'bán 'i údépi rĭ ní, "Mí údé ma 'dĭni ãsĭ 'dĭni rá?" ²¹ 'Bã riipi ũdrĭ gbiipi rĭ, ũrŭtē álu álu 'điri sĭ, ĩri ícō ũdrĭ rĭ āzi gbi, ĩri ĩgĭrĭ múké múké, ĩri āzi rĭ gbi ĩgĭrĭ ku.

²² Múngú lē ívé jĭkō 'i'daá, āzini ívé ũkpō 'i'daá 'bán ĩ ní lēé ú'đĭ rĭ pi ní tã lĭzú ānĭ kōpi drĭgē, 'bo ĩri tã ni 'du mužú eziĭ be mādã. ²³ Múngú ri kpã ívé đĭngará pōwŭpōwŭ rĭ 'i'da 'bán 'i ní ũpēé lēé eziĭ múké 'bãã kōpi ní rĭ pi ní rá, ²⁴ 'bán ĩri ní ũpēé rĭ 'bán 'i, Yãhúđĭ rĭ pi, āzini 'bán adri'bán Yãhúđĭ rú ku rĭ pi. ²⁵ Búkũ nēbĭ Ōsáyã ní sĭi rĭ agá, Múngú 'yo 'bán adri'bán Yãhúđĭ rú ku rĭ pi ní kĭnĭ, "Īmi adri'bée 'bán mávé ni kuyé 'đĭ'bée, nóni ma ĩmi zĭ 'bán mávé ni.

* 9:7 9:7 Úyú Ābūrámã vé rĭ pi: Múngú ĩpē úyú Ābūrámã vé rĭ pi céré adrii anĭ ívé ni kuyé. ĩpē 'yēnã úyú Sárã pi ní tĭĭ Ābūrámã be rĭ pi áyu, ĩpē Īsĭmãélē Āgárã ní tĭĭ Ābūrámã be rĭ kuyé. † 9:7 9:7 Īsákã: Īsákã ri mvã Múngú ní eziĭ Ābūrámã ní rĭ. 'Í lã ĩ'dóngará 17-35.

9:7 9:7 ĩ'dóngará 21:12 9:9 9:9 ĩ'dóngará 18:10, 14 9:12 9:12 ĩ'dóngará 25:23 ‡ 9:13 9:13 Yōkóbũ: Yōkóbũ ri Ābūrámã mvōpi Īsákã vé mvã, ĩri anĭ be mužđĭ đĭrĭ ni ĩrĭ, Múngú újã rú ni zĭĭ Īsērélē, úyú ĩrivé rĭ zĭkĭ anĭ Īsērélē vé ni. Sã Yēsũ vé rĭ gé, zĭkĭ kōpi Yãhúđĭ. 'Í lã ĩ'dóngará 25-50. 9:13 9:13 Málákĭ 1:2-3 9:15 9:15 Wŭngará 33:19 9:17 9:17 Wŭngará 9:16 9:20 9:20 Īsáyã 29:16; 45:9 9:25 9:25 Ōsáyã 2:23

Īmi 'bá má ní ándúru lēe ku
'dī'bée, ma ímú Īmi lēlē.”

26 Búkū Múngú vé rī 'yo kpá 'dini
kīnī,

“Vūrā ālu ālu ándúru má ní 'yoó
īmi ní kīnī,

‘Īmi adrikí 'bá mávé ni ku
'dīri,’

nóni ma 'yo,

‘Īmi ímú adri anji mávé ni, ma
Múngú adriipi idri rú rī 'i.’

27 Nébī Īsáyā átá 'bá Īsērélē vé
rī pi ā tā sī 'dini,

“‘Bá Īsērélē vé rī pi ā adrikí dō
kárakarā cínýáfā yīi agá rī
tīnī drāáāsīyā,

'yéngá ī ímú kōpi ē ĩmbītā ī
ní kuú kīnīkīniṅá 'dī'bée pa
áyu.

28 Úpí ri ímú 'bá vū drīgé rī pi ĩrīṅā
rá,

īri kōpi ĩrīṅā mbēlēṅá.”

29 Tā rī ímú 'i nga sū Īsáyā ní
'yoó drīdrī rī tīnī,

“Úpí Múngú ā ku té dō 'bá rī pi vé
úyú ē ĩmbītā ku,

'bā té ūdrā céré sū 'bá kūrú
Sōdómōš vé rī agá rī pi
ní ūdrāá 'bá kūrú Gōmórā vé
rī agá rī pi be rī tīnī.”

*Īsērélē rī pi ẹ'yīkí Múngú ri
kuyé*

30 'Bā 'yokí rí ngóni? 'Bá ándúru
adri 'bá Yāhúdī rú ku, tā 'o 'bá pīri
ku 'dī'bée, kōpi újákí nóni ī ícá
'bá pīri Múngú ẹndrēti gé, kōpi
ní ĩri ẹ'yīi gí rī sī. 31 'Bo 'bá
Īsērélē vé 'yo 'bá kīnī, ī lēkí ícá pīri
Múngú ẹndrēti gé tāimbī rī vé tā
sī 'dī'bée, tāimbī rī sē kōpi ícákí
'bá pīri kuyé. 32 Kōpi ísúkí tā pīri
kuyé āsī? Kōpi ísúkí kuyé, kōpi ní
adrii ẹ'yīngará ākó rī sī, kōpi 'bākí

ẹsī rizú tāimbī rī 'duzú ngazú áyu.
Kōpi adrikí sū 'bá rī 'bá ī ūsī 'bá írā
'i alaápi kú lētī agá rī ā rú 'bá gá rī
tīnī. 33 Síkí Búkū Múngú vé rī agá
kīnī,

“Á 'bā írā* kú Sīonā† gá 'dāá'dā,
'bá rī pi rī ī ūsī rú 'bá ni gé,
írā rī sē kōpi ri u'de vūgá,
'bá ĩri ẹ'yīipi rá rī, ícó drīṅjá ísú
ku.”

10

1 Má ẹdrīpīi má ọmuvúpīi má ní
lēélē rī pi, tā mā ẹsī agá nōlé má
ní lēzú Múngú ri zizú 'bá Īsērélē
vé rī pi ní rī, Múngú ā pa rí kōpi
bēnī. 2 Á nī rá, kōpi 'bākí úvá
Múngú ri ĩṅjizú, 'bo tā Múngú
ní lēé kōpi ā 'okí rī fi kōpi drīgé
kuyé. 3 Kōpi ní lētī Múngú ní
'bá rī ā'yīzú adrizú pīri 'í ẹndrēti
gé rī nīi kuyé rī sī, kōpi gākí lētī
Múngú ní 'bá rī ā'yīzú adrizú pīri
'í ẹndrēti gé 'dīri 'dugá ngagá sī,
kōpi gōkí lētī ĩvé ni túngú ni 'duú
ngaa áyú. 4 Kúrísítō 'du tāimbī rī
ngaa fūú tī ni gé gí, ānī 'bá céré ĩri
ẹ'yī 'bá gí rī pi, Múngú ri kōpi ā'yī
adri 'bá pīri 'í ẹndrēti gé.

*'Bá Kúrísítō ri ẹ'yī 'bá gí rī pi,
Múngú ri kōpi pa rá*

5 Mósē kīnī, 'bá rī 'du dō tāimbī
rī ngaa rá, ĩri adri Múngú ẹndrēti
gé pīri. Sī kīnī, “‘Bá tā 'oópi 'dini
rī, lē ā 'du tā rī ngaa sū tāimbī rī
ní lēé rī tīnī.” 6 'Bo 'bá adriipi pīri
Múngú ẹndrēti gé ẹ'yīngará be rī,
ĩri 'yo, “Lē mī ri 'yoó mí ẹsī agá
'dālē, 'Á'di ri nga mu 'bū gé 'dālē
Kúrísítō ri ĩjī vūgá nōó nī?” 'dini
ku, 7 dōku, mī ri 'yoó 'Á'di ri ícó
fi mu 'bū ĩndrī 'bá ūdrā 'bá gí rī
pi ní adrizú rī agá 'dāá Kúrísítō

9:26 9:26 Ōsáyā 1:10 9:28 9:28 Īsáyā 10:22-23 § 9:29 9:29 Sōdómō āzini Gōmórā:
Múngú iza kūrú 'dī'bée ūnjikányā 'bá kūrú 'dī'bée agá rī pi ní 'oó rī sī lókí Ābūrámā vé rī
gé. 'Í lā 'Í dōngará 18:20-33; 19:1-28. 9:29 9:29 Īsáyā 1:9 * 9:33 9:33 Írā: Írā 'dīri Yēsū 'i.
† 9:33 9:33 Sīonā: Sīonā rī ī kpá zī Yērúsálēmā. 9:33 9:33 Īsáyā 8:14; 28:16 10:5 10:5
Lẹvītíkā 18:5 10:6 10:6 Dětōrōnómē 30:12 10:7 10:7 Dětōrōnómē 30:13

ri inga gō ídri rú drāngará gálésī nī?’ ‘díní ku.” ⁸ Búkū Múngú vé rī ‘yo kīnī, “Ū’dúkó rī ìnyinǎǎ mí be, ìri ifū mí tì gé, āzini mí ẹ̀sì agálésī.” Ū’dúkó ‘bá ní ùlúú ‘dīri, ‘bá ri tā ẹ̀yīngará vé rī ùlú. ⁹ Mí ‘yo dō mí tì sī, “Yésū ri Úpí,” āzini mí ǎ’yī dō mí ẹ̀sì agá ‘dālé ‘yozú kīnī, Múngú inga ìri gōó drāngará gálésīla ídri rú rá, Múngú ri mi pa rá. ¹⁰ Mí ẹ̀yī dō Kúrísítō ri mí ẹ̀sì agá ‘dālé gí, mi adri ‘bá pīrī Múngú ẹ̀ndrẹ̀tì gé, āzini mí ‘yo dō mí tì sī kīnī, mi ‘bá Kúrísítō vé ni, Múngú ri mi pa rá. ¹¹ Búkū Múngú vé rī kīnī, “Bá ìri ẹ̀yīpí rá rī, ícò drīnjá ìsú ku.” ¹² Mí dō Yāhúđìgú yā, mí adri dō Yāhúđìgú ku yā, adri tā rú ku, ǎ’diātāsīyā Yésū ri Úpí ‘bá rī pi vé ni céré, ‘bá ‘yoópi kīnī ā ko ‘í ìzā rī, ìri ‘bá ‘dīri ē ìzā ko aga rá. ¹³ Síkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, “Bá céré Úpí ǎ rú zì ‘bá rá rī pi, Úpí ri kòpi pa rá.”

¹⁴ Kòpi ẹ̀yīkí dō Úpí ri kuyé, kòpi ícò ìri ǎ rú zì ngóni? Kòpi yìkí dō ú’dúkó múké ìrivé rí kuyé, kòpi ícò ìri ẹ̀yī ngóni? ‘Bá āzi ùlú dō kòpi ní ú’dúkó múké ‘dīri kuyé, kòpi ícò yì ngóni? ¹⁵ Pèkí dō ‘bá āzi muú ú’dúkó múké rī ùlúú kuyé, kòpi ícò ú’dúkó múké rī ùlú íngóni? Síkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, “Ngá múké rī, lè ‘bā ndrekí ‘bá ú’dúkó múké rī ìjì ‘bá ùlú ‘bá rī pi ‘bā mì sī.”

¹⁶ ‘Bo Īsērélē rī pi ǎ urukò ẹ̀yīkí ú’dúkó múké rī kuyé. Nẹ̀bī Īsáyā ‘yo ‘díní kīnī, “Úpí, ǎ’di ẹ̀yī ú’dúkó múké ‘bá ní ùlúú rī rá nī?” ¹⁷ ‘Bá rī yì dō ú’dúkó múké rī gí, ìri kúru ẹ̀yī. Ū’dúkó múké rī, ìri tā Kúrísítō vé rī. ¹⁸ ‘Bo á lè

zìj, ẹ̀ndẹ̀pì Īsērélē rī pi yìkí nyo ú’dúkó múké rī kuyé? Kòpi yìkí rá. Síkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī,

“Ū’dúkó Múngú vé rī ayi muzú vū drìgé sī céré,

átangá ì ní átá rī, ayi kpá muzú vū drìgé sī céré.”

¹⁹ Ẹ̀ndẹ̀pì tā rī fi nyo ‘bá Īsērélē vé rī pi drìgé rá? È, fi rá. Mósē sī tā Múngú ní átá Īsērélē rī pi vé tā sī rī ‘díní kīnī,

“Ma sē ìmi ìmú ǎ’yā ‘bā tākiri má ní sēé ‘bá āngū urukò agá rī pi ní rī sī.

Má kādō tākiri sēé ‘bá adri ‘bá Yāhúđì rú ku tā ní fií kòpi drìgé kuyé rī pi ní, ìmī ẹ̀sì ri ìmú ve kòpi ní ùnjí ùnjí.”

²⁰ Īsáyā gō átá ũrī ākó kīnī, Múngú kīnī,

“Bá ma ndǎ ‘bée kuyé rī pi, ìsúkí ma rá.

‘Bá mávé tā zì ‘bá kuyé rī pi, má ‘da ma kòpi ẹ̀ndrẹ̀tì gé rá.”

²¹ ‘Bo Īsáyā kīnī, “Múngú átá ‘bá Īsērélē vé rī pi ǎ tā sī kīnī,

“Dụ ú’dú ǎcò, á ri kòpi mǎá kòpi ē ìmúkí rí má vúgá,

‘bo kòpi ē drī ũkpó ũkpó, kòpi gǎkí ma ẹ̀yīgá sī.”

11

Múngú ‘bā ẹ̀sì múké ‘bá Īsērélē vé rī pi ní

¹ Kúru á lè zìj ‘díní, Múngú gā nyo ívé ‘bá rī pi gí? Múngú gā kuyé! Lè ìmi nḱí múké ‘yozú kīnī, ma Īsērélégú, ma úyú Ābūrámā vé ni, má íbí ìfíú sùrú Bēnyēmīnē vé rī agá. ² Múngú gā ívé ‘bá ‘í ní ũpēé ‘dóngará gá ‘dǎá rī pi kuyé. Ìmi nḱí rá Búkū

10:8 10:8 Dětōrōnómē 30:14 **10:11** 10:11 Īsáyā 28:16 **10:13** 10:13 Yōélē 2:32 **10:15** 10:15 Īsáyā 52:7 **10:16** 10:16 Īsáyā 53:1 **10:18** 10:18 Sǎwǔmǎ 19:4 **10:19** 10:19

Dětōrōnómē 32:21 **10:20** 10:20 Īsáyā 65:1 **10:21** 10:21 Īsáyā 65:2 * **11:2** 11:2 Ēlīyā: Ēlīyā ri nẹ̀bī, Múngú ‘dụ ìri muzú ‘bū gé ídri rú, drǎ kuyé. Tìkí ìri ākūdē ìlī rī ca mūdūrūlū ūrōmī (900), ìsú ākūdē tìkí drī Yésū ri kuyé. ‘Í lǎ 1 ‘Bǎgú 17-21; 2 ‘Bǎgú 1-3.

Múngú vé rĩ kīnī, nēbī Ēlīyā* unu Múngú ɛndrɛtī gé Īsērélē rĩ pi vé tā sī kīnī, ³ “Úpí, kōpi ú'díkí mívé nēbī rĩ pi, āzini kōpi ũñōkí mívé vūrā rōbōñō zāzú rĩ pi rá, 'bá 'yénjā ī ní kuú rĩ ma 'i. Kōpi nōni rĩ lɛtī ndā lɛzú ma 'dizú.”

⁴ Múngú újā Ēlīyā ní ngóni? Újā Ēlīyā ní kīnī, “Ma 'bá be élífū ɛzīrī (7,000), kōpi ũtīkí kūmūcī Bálā† rĩ ĩñjīzú kuyé.” ⁵ Īri nyo adri lókí āndrū nōri vé rĩ tīnī, Múngú vé ɛsī múké rĩ sī, ũpē 'bá mādāñāñá Īsērélē rĩ pi āsámví gé adrii 'bá ívé ní. ⁶ Múngú rĩ 'bá rĩ pi ũpē ívé ɛsī múké rĩ sī, ā ũpē té dō 'bá rĩ pi ɛzī kōpi ní ngaá rĩ sī, ĩrivé ɛsī múké rĩ té adri ɛzī ākō.

⁷ Dīri lū 'yozú kīnī, Īsērélē rĩ pi ndéé ní pi ĩsúkí Múngú vé ɛsī múké kōpi ní rīi ndāá rĩ kuyé, 'bo mādāñāñá Múngú ní ũpēé rĩ pi ĩsúkí ɛsī múké Múngú vé rĩ nī. 'Bo ndéé ní pi ē drī ũkpō ũkpō. ⁸ Búkū Múngú vé rĩ kīnī,

“Múngú sē kōpi ā úmī ja 'i rá,
kōpi ā ámákí rí tā rĩ ku,
ōzū kōpi ē mī,
kōpi ā ndrekí rí tā ívé rĩ ku,
āzini ōzū kōpi ē bī,
kōpi ā yīkí rí tā ku
ícázú címgbá ú'dú āndrū nōri gé.”
⁹ Bāgú Dāwúdī ní 'yozú kīnī,
“Kōpi kádō rīi ī úmú ũmū nyaá, lē
ā urukí kōpi,
ē ĩrīñākí kōpi, ā uzekí kōpi
u'déé vūgá.
¹⁰ Lē kōpi ē mī ē ɛsī, kōpi ā ndrekí
rī āngū ku,
lē kōpi ā úgóró ā ɔtrú áwí kú
nyonyo.”

Ī 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rĩ pi pa rá

¹¹ Á lē gōo zīj dīj, Yāhūdī rĩ pi u'dekí dō vūgá gí, kōpi gōkí nyo íngá uru ku? Adri 'díní ku. Kōpi ní lɛtī Múngú vé ī ní adriuzú pīrī rĩ gāá sī rĩ sī, ĩri sē Īsērélē rĩ pi adri ā'yā sī 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rĩ pi ní pangará ĩsú Yésū vūgá rĩ sī. ¹² Yāhūdī rĩ pi ní Múngú rĩ gāá sī rĩ sī, sē 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rĩ pi ĩsúkí drīlɛ múké Múngú vé rĩ rá. Yāhūdī rĩ pi kádō ímú Múngú rĩ ɛ'yīj, kúru ĩri sē Múngú rĩ ímú drīlɛ múké sē 'bá rĩ pi ní aga rá. ¹³ Īmi 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku 'dī'bée, agaápi rá rĩ, ma rĩ tā 'dīri átá ĩmi ní. Múngú ĩpē ma 'bá áyúāyū ní rú ĩmi ní, ma rĩ ɛzī nga ũkpō sī Múngú ní, ¹⁴ ā 'diātāsīyā á lē mávé 'bá Īsērélē vé rĩ pi ā 'bākí ā'yā ĩmi sī, kōpi ā uruko ē ĩsúkí rí pangará ānī. ¹⁵ Yāhūdī rĩ pi ní Múngú rĩ gāá sī rĩ sī, sē 'bá vū drīgɛ rĩ pi újákí ɛsī gí. Kōpi kádō ímú Múngú rĩ ɛ'yīj, kōpi gō íngá adri ídri rú drāngará gálésī. ¹⁶ Ābūrámā pi ní adrii ɛ' bīpīj uruko' bée be ule rĩ sī, kōpivé úyú rĩ pi kpá adri ule, ānyāngā uruko ī ní ĩjī sēé Múngú ní rĩ dō ule, ānyāngā ɔmvú agá rĩ pi céré ule, pɛtī rĩ vé úlá dō ule, ĩrivé drītī pi kpá adri ule.

¹⁷ Pɛtī rĩ vé drītī pi ũñōkí dō gí drāāāsīyā, ĩmi 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku 'dī'bée, ĩmi pɛtī rĩ vé drītī ī ní ugaá pɛtī ɔlívē āzi rú'ba gá ni, ĩ jī ũdrō pɛtī múké ni ā rú'ba gá. Pɛtī úlá be múké ɔlívē† vé rĩ, ĩri ídri sē ĩmi ní, ĩmi adri'bee drītī rú 'dī'bée. ¹⁸ Lē ĩmi ríkí ĩmi íngú 'yozú kīnī, ĩmi ndékí drītī ī ní ũñō 'dī'bée rá 'díní ku. Īmi íngúkí dō ĩmi rá, ĩmi ũsúkí tā 'dīri, ĩmi kókí pɛtī úlá rĩ ē ĩzā nī ku, pɛtī úlá rĩ ĩmi ĩzā ko nī. ¹⁹ Īmi ícō

11:3 11:3 1 'Bāgú 19:10, 14 † **11:4** 11:4 Bálā: Bálā rĩ ngá ī ní údé múngú rú ní. 'Í lā 'Bá Tā Lī'ba rĩ pi 6:25-32. **11:4** 11:4 1 'Bāgú 19:18 **11:8** 11:8 Dɛtōrōnómé 29:4; Īsáyá 29:10

11:10 11:10 Sāwúmā 69:22-23 † **11:17** 11:17 Ōlívē: Pɛtī ɔlívē vé rĩ ĩri 'a ũ'a be, ī ícō nya rá, ī ĩrivé ũ'a zo ũdu rú, Yāhūdī rĩ pi rĩ tībī á'dí ũdu rĩ sī, āzini kōpi rĩ tō lāmbá agá, áci 'yuzú ānī.

ũsũ 'yozú kînĩ, “Peṭi rĩ ẽ drĩṭi ĩ ní gaá ú'bé vŭgá gí 'dĩ'bée, ĩri lẹṭi zĩ 'bá ní fizú adrizú kôpi ā vŭrā gá.”

²⁰ Tã 'dĩri tā áda. 'Bo ũṅókí kôpi gí, ā'diātāsīyā kôpi ẹ'yĩkí Yēsũ ri kuyé, ĩmi tukí pá tĩṭi, ĩmi ní Yēsũ ri ẹ'yĩ gí rĩ sĩ. Lě ĩmi íngúkí ĩmi ku, 'bo lě ĩmi adrikí ũrĩ sĩ. ²¹ Múngú ga dō peṭi ẽ drĩṭi drĩdrĩ 'dã'bée vŭgá rá pírí, ícò nyo ĩmi gaá vŭgá ku?

²² Lě ĩmi nĩkí amá múké 'yozú kînĩ, Múngú ri ẹṣí be ĩdríkídri ĩmi ní, 'bo ĩri tā lĩ Yāhúḍĩ ĩri ẹ'yĩ 'bá kuyé rĩ pi drĩgé. 'Bo lě ĩmi ā'yĩkí ĩrivé ẹṣí ĩdríkídri rĩ vé tā mužú nyonyo, ĩmi ā'yĩkí dō ku, ĩ kpá ĩmi uga vŭgá rá. ²³ Yāhúḍĩ rĩ pi újákí dō ẹṣí Múngú ri ẹ'yĩzú rá, Múngú ri kôpi ā'yĩ rá, ĩri kôpi 'bã gō vŭlé, sũ ĩri ní peṭi rĩ ẽ drĩṭi 'bãá gōo peṭi rĩ ā rŭ'bá gá ũzi rĩ tĩṅi. ĩri ũkpō be tā 'dĩri 'duzú ngazú. ²⁴ ĩmi adri'bá Yāhúḍĩ rú ku 'dĩ'bée, ĩmi ĩndrėkí sũ peṭi òlívě vé rĩ ẽ drĩṭi ĩ ní ugaá mužú 'bãá peṭi āzi túngú ní ā rŭ'bá gá rĩ tĩṅi. 'Bo Yāhúḍĩ lě 'bá ĩ újá'bá Múngú ri ẹ'yĩ 'bá rĩ pi, adrikí sũ peṭi ẽ drĩṭi drĩdrĩ 'dã'bée tĩṅi, Múngú ri ũkpō be peṭi ẽ drĩṭi drĩdrĩ 'dãri újázú 'bázú peṭi rĩ ā rŭ'bá gá 'dãá ũzi.

'Bá Īsērélē vé rĩ pi gō Múngú ri ẹ'yĩ dī

²⁵ Má ẹdrípĩ má ọm vúpĩ, á lě ĩmi nĩkí tā ĩ ní ũzũũ kuú mŭdŭmŭdũ rú 'dĩ'bée, lě ĩmi íngúkí ĩmi ku, 'bá Īsērélē vé rĩ pi uruko gākí Múngú ri ẹ'yĩgá sĩ, 'bo kôpi ütē 'dĩni cĩmgbá ĩmi adri'bá Yāhúḍĩ rú ku Múngú ní ũpěé 'dĩ'bée ní ímúzú Kúrísítō ri ẹ'yĩzú rĩ gé. ²⁶ Kúru ĩ ímú 'bá Īsērélē vé rĩ pi pa céré, sũ ĩ ní sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ tĩṅi, “‘Bá ímúpi kôpi paápi rĩ, ĩri íbí ímú írā Siónā vé rĩ gélésĩ,

ĩri ímú úyú ĩfũ'bá Yōkóbũ agá rĩ pi vé ũnjĩkányā ũjĩ kôpi ā rŭ'bá gá sĩ céré.

²⁷ Ũndĩ má ní ímú rujú kôpi be rĩ, ma kôpi trũ ívé ũnjĩkányā agásĩ céré.”

²⁸ 'Bá Īsērélē vé rĩ pi nděé ni pi ícákí ari'ba Múngú vé ni, ĩmi 'bá adri'bá Yāhúḍĩ rú ku rĩ pi ẽ ẹ'yĩkí rĩ ú'dŭkó múké rĩ ānĩ. 'Bo Múngú lě 'bá Īsērélē vé rĩ pi lělē, ā'diātāsīyā ĩri ní kôpívě ẹ'bĩpĩ Ābŭrámā ri ĩpěé Ísákā be āzini Yōkóbũ be rĩ ā tā sĩ. ²⁹ ĩmi ndrėkí drĩ ká, Múngú sē dō 'bá rĩ ní fěfě gí, āzini zĩ dō ĩri gí, ícò ívé yĩkĩ újá ku. ³⁰ ĩmi 'bá adri'bá Yāhúḍĩ rú ku 'dĩ'bée, ándúrú ĩmi gākí Múngú ri sĩ, 'bo Múngú gō ívé ẹṣí múké rĩ 'bãá ĩmi ní, ā'diātāsīyā 'bá Īsērélē vé rĩ pi nóni gākí Múngú ri sĩ. ³¹ Yāhúḍĩ kárakarā rĩ pi ẽ drĩ ícákí nóni ũkpō ũkpō, 'bo Múngú ri ímú ívé ẹṣí múké rĩ 'bá kôpi ní, ā'diātāsīyā ĩmi ísúkí rĩ ẹṣí múké Múngú vé rĩ ānĩ. ³² Múngú adi 'bá rĩ pi 'í drĩgé sĩ, ku kôpi rĩ ũnjĩkányā 'oó sũ kôpi ní lěé rĩ tĩṅi, 'í 'bá rĩ ívé ẹṣí múké rĩ kôpi ní céré bēsĩnĩ.

Ōwō'dīfō sēngará Múngú ní

³³ Ũmĩ Múngú vé rĩ, āzini tā nĩngará Múngú vé rĩ aga rá, 'bá āzi ícò ĩrivé tā ũlũũ bā ku, dōku 'bá āzi ícò tā ĩri ní 'oó rĩ ũlũũ bā ku.

³⁴ “‘Ā'di nĩ ũmĩ Úpí Múngú vé rĩ rá nĩ?

Dōku ā'di ũlũ ĩri ní tā rá nĩ?”

³⁵ “‘Bá ngá sēepi Múngú ní, Múngú ní gōo ngá újá sēé ĩri ní rá rĩ ā'di 'i?”

³⁶ Múngú gbĩ ngá rĩ pi ārěvú céré nĩ,

kôpi ri adri ĩrivé ũkpō sĩ, gbĩ kôpi ẽ íngúkí rĩ 'í ānĩ.

Ē íngúkí Múngú ri mužú nyonyo! Āmĩnā.

12

Lě 'bã adrikí uletere Múngú endreṭi gé

¹ Má édrípji ma ómvúpji, Múngú i'da éšj idríkídri ívé rĩ ĩmi ní gĩ. Tã ni sĩ, á mã ĩmi drj ĩrj sĩ, lě ĩmi sěki ĩmi rj'ba Múngú ní rōbōṅṅó rú, ã adri uletere, ã sě rĩ Múngú ní ãyĩkō. 'Dĩri létj áda Múngú ri ĩnjžú rĩ. ² Lě ĩmi rikí ĩmi újã tã 'oó sũ 'bã nyōókũ nōri vé rĩ pi ní rii tã 'oó rĩ tĩṅi ku, lě Múngú á újã ĩmivé yĩkĩ ícã ú'dí. Kúru ĩmi ícō tã Múngú ní lěé ĩmi 'okí rĩ nĩ ámá rá, āzini ĩmi ícō tã múké, āzini tã ãyĩkō sěépi Múngú ní, ĩri ní lěé rĩ nĩ ámá rá.

³ Éšj múké Múngú ní 'bãã má ní 'dĩri sĩ, á lě 'yoó ĩmi ní céré, lě ĩmi ũsũkĩ 'yozú kĩnĩ, ĩmi nděkĩ tã sĩ céré nĩ 'dĩni ku. Lě ĩmi ámákĩ ĩmivé adringárã, é'yĩngárã Múngú ní sěé ĩmi éšj agã rĩ sĩ. ⁴ 'Bã rj'ba ĩgélé be ãndiãndĩ, ĩgélé ãlu ãlu ri ívé ězj be túngú túngú. ⁵ 'Bã adrikí dō karãkarã drããsiyã, 'bã úmúkĩ 'bã ícã rj'ba ãlu Kúrisitō ã rj'ba gã, 'bã ãlu ãlu ri pá tu ógúpj sĩ. ⁶ Múngú 'bã éšj múké 'bã ní, sě 'bã ní fěfě tã 'ozú rĩ pi céré ãndiãndĩ. Fěfě 'bã rĩ vé rĩ, ĩri dō rizú tã Múngú ní i'daã rĩ ũlũzú 'bã rĩ pi ní, lě ã ũlũ ú'djúkó Múngú vé rĩ 'bã rĩ pi ní, ĩrivé é'yĩngárã ã adri ãmbúgú. ⁷ Múngú sě dō mĩ ri ězj ngaã 'bã urukō ní, lě mĩ nga ězj rĩ mužú múké, Múngú sě dō mĩ ri 'bã rĩ pi ímbã, lě mĩ ímbã 'bã rĩ pi mužú múké. ⁸ Múngú sě dō mĩ ní ězj rizú 'bã rĩ pi ě éšj ũmĩzú, lě mĩ ũmĩ nyo 'bã rĩ pi éšj mužú. Múngú sě dō mĩ ri ngã sěé 'bã rĩ pi ní, lě mĩ sě ngã rĩ éšj be céré. Múngú sě dō mĩ adri drĩkoma rú, lě mĩ rj 'bã rĩ pi mužú múké. Múngú sě dō mĩ ní éšj idríkídri

adrizú 'bã rĩ pi be, lě mĩ sě kōpi ní ngã rĩ ãyĩkō sĩ.

Lěngárã

⁹ Lěngárã ĩmivé rĩ ã adri lěngárã áda ni. Lě ĩmi gãkĩ tã ũnjĩ rĩ pi céré sĩ, lě ĩmi 'okĩ tã múké ni pi mužú áyu. ¹⁰ Lě ĩmi lěkĩ ĩmi ógũpji lělě, āzini lě 'bã ãlu ãlu ě ĩnjĩ 'í ógũpji ri agaã rá. ¹¹ Lě ĩmi 'bãkĩ ũvũ tã Múngú vé rĩ sĩ ku, 'bo lě ĩmi ngakĩ ězj Úpĩ ní éšj be céré. ¹² ĩmi kádō rii tã drĩdrĩ 'dĩlé rĩ ã tã ũsũj, lě ĩmi adrikĩ ãyĩkō sĩ. ĩmi dō ri ĩzãngã nya, lě ĩmi adrikĩ éšj be mãdã, lě ĩmi 'bãkĩ éšj rizú Múngú ri zizú. ¹³ Lě ĩmi ãlěkĩ ngã 'bã Múngú vé ngã ãkō rĩ pi be trj. 'Bã ĩmi ní nĩj kuyé ni pi ífikĩ dō ícã ĩmivé 'bětj ãsãmvú gé, ĩmi é'yĩkĩ kōpi drj ĩrj sĩ.

¹⁴ 'Bã ĩmi 'o'bã ũnjĩ rĩ pi, ĩmi sěkĩ kōpi ní tãkĩri, ã trikĩ kōpi ku. ¹⁵ 'Bã rĩ pi dō ri ãyĩkō 'bã, ĩmi 'bãkĩ ãyĩkō rĩ kōpi be trj, 'bã rĩ pi dō ri ãvũ ngo, ĩmi ngokĩ ãvũ rĩ kōpi be trj. ¹⁶ Lě ĩmi adrikĩ tã be kĩri ĩmi ãsãmvú gé sĩ. Lě ĩmi rikĩ ĩmi íngú ku, 'bo lě ĩmi rukĩ ũndĩ 'bã ĩ ní ndreé kú mĩlé gã ězj ãkō rĩ pi be, lě ĩmi ũsũkĩ 'yozú kĩnĩ ĩmi nděkĩ 'bã urukō rá 'dĩni ku.

¹⁷ 'Bã āzi 'o dō ĩmi ũnjĩ, lě ĩmi 'okĩ ĩri ũnjĩ sũ ĩri ní ĩmi 'oó ũnjĩ rĩ tĩṅi ku. Lě ĩmi 'okĩ tã ĩndrēpi 'bã rĩ pi mĩlé gã múké ni áyu. ¹⁸ Lě ĩmi 'bãkĩ úvã adrizú 'bã rĩ pi be céré tã be kĩri. ¹⁹ Mávě ũndĩ rĩ pi, 'bã rĩ 'o dō ĩmi ũnjĩ, lě ĩmi újãkĩ ĩri ní tã ũnjĩ ku, ĩmi kukĩ tã rĩ Múngú drigé, Múngú ã ũfě nĩ, ã'diãtãsiyã siki Búkũ Múngú vé rĩ agã, Úpĩ Múngú kĩnĩ, "Ma ímũ tã 'dĩri ũfě nĩ." ²⁰ 'Bo lě ĩmi 'okĩ tã rĩ sũ Búkũ Múngú vé rĩ ní 'yoó rĩ tĩṅi, "Āri' bã mivé rĩ ěbĩrj fũ dō ĩri nĩ, lě mĩ sě ĩri ní ngã nyaã, yĩj úvã ndě dō ĩri nĩ, 'í sě ĩri ní yĩj mvuũ.

Í 'o dô ìri múké, ìri ívé ùnjikányã
nĩ áamá rá, ìri drĩnjã ísú.”

²¹ Lē ìmĩ kúkĩ ùnjikányã ã ndē ìmivé ùkpõ ku, 'bo lē ìmĩ 'okĩ tã múké, ìmĩ ndēkĩ rĩ ùnjikányã vé ùkpõ ãnĩ.

13

*Lē ã 'dukĩ tã 'bã ambugu ãngũ
rũ'bã rĩ pi vé rĩ ngaánga*

¹ Lē 'bã céré ã 'dukĩ 'bã ambugu ãngũ rũ'bã rĩ pi vé tã ngaánga, ùkpõ èzĩ ngazú rĩ Múngú rĩ sē 'bã ambugu rĩ pi ní nĩ, ázini 'bã céré ì ní ù'bãá 'bã ambugu rú rĩ pi Múngú 'bã kòpi nĩ. ² 'Bã rĩ owu dô 'bã ambugu rĩ pi vé tã gĩ, owu 'dĩri tã Múngú ní èzĩ rĩ, 'bã tã 'o'bã 'dĩni 'dĩ'bée, ì tã lì kòpi drĩgē. ³ 'Bã tã 'o'bã pĩrĩ rĩ pi, kòpi ícókĩ adrii ùrĩ sĩ 'bã ambugu rĩ pi sĩ ku, 'bo 'bã tã 'o'bã pĩrĩ ku rĩ pi, kòpi adrii ùrĩ sĩ. 'Í lē dô adrii 'bã ambugu rĩ pi sĩ ùrĩ sĩ ku, lē mĩ 'o tã pĩrĩ, ìri sē kòpi mĩ íngúngũ. ⁴ 'Bã ambugu rĩ pi átĩ'bã Múngú vé ni, kòpi 'bã rĩ pi ã èzĩ ko tã múké sĩ. 'Bo 'bã riipi tã ùnjĩ 'oópi rĩ, ìri adrii 'bã ambugu rĩ pi sĩ ùrĩ sĩ, ã'diātāsīyã kòpi ùkpõ be 'bã tã ùnjĩ 'o'bã rĩ pi ìrĩñázú Múngú vé jìkó 'i'dazú ãnĩ.

⁵ Lē ìmĩ 'dukĩ 'bã ambugu ãngũ rũ'bã rĩ pi vé tã ngaánga, adrii 'yozú kìnĩ, ìmi 'yéñã kòpivé tã 'du nga ì ní lēé ìmi ìrĩñáá rĩ sĩ yã 'dĩni ku, ìri tã pĩrĩ ìmi ní kòpivé tã 'duú ngaá rĩ sĩ.

⁶ Tã ã pá ì ní rizú mũfēngã ùfēzú rĩ 'dĩ, 'bã ambugu 'dĩ'bée átĩ'bã Múngú vé ni, kòpivé èzĩ ngaá rĩ rizú 'bã rĩ pi ã tã mbazú céré. ⁷ Lē ìmi ùfēkĩ ngá 'bã ambugu rĩ pi ní lēé ìmi vúgã rĩ ùfēfē. Dō ngá rĩ mũfēngã umbe jezú rĩ ã ùfēngará, ìmi ùfēkĩ kòpi ní. Lē ìmi rukĩ kòpi ruru, ìmi ìnjĩkĩ kpá kòpi ìnjĩnjĩ.

Lē ìmi lēkĩ ìmi ògũpũ lēlē

⁸ Lē mĩ adrii mēri 'bã ázi vé ni be ku, ngá múké ì ní lēé rĩ, lē ìmi lēkĩ ìmi lēlē. 'Bã 'í ògũpũ rĩ lēépi lēlē rĩ, 'du tãimbĩ rĩ vé tã ngaá gĩ. ⁹ Tãimbĩ rĩ 'yo 'dĩni, “Lē mĩ 'bã òwũ ku, lē mĩ 'dĩ 'bã ku, lē mĩ ùgũ 'bã ázi ã ngá ku, lē mĩ 'bã èsĩ 'bã mĩ gārã gá rĩ vé ngá drĩgē ku.” Tãimbĩ ì ní ùlãá 'dĩ'bée, ùmúkĩ kòpi céré ícã ngá ãlu kìnĩ, “Lē mĩ lē 'bã mĩ gārã gá rĩ sũ mí ní mĩ rũ'bã lēé rĩ tĩnĩ.” ¹⁰ Lēngará rĩ sē 'í 'o mí ògũpũ rĩ ùnjĩ ku. 'Bã rĩ dô lēngará be èsĩ agá, 'bã rĩ 'du 'dĩri tãimbĩ rĩ vé tã ngaá gĩ.

¹¹ Lókĩ ìmi ní tã pĩrĩ 'ozú rĩ, ìri adriipi nõ. Lē ìmi arukĩ ú'dú gélésĩ, ã'diātāsīyã 'bã nĩkĩ rá lókĩ ì ní lēzú 'bã pazú ùnjikányã agásĩ rĩ, ìri ìnyĩñã, ìrivé tã ndē lókĩ ándúru 'bã ní Kúrísítõ rĩ è'yĩzú drĩdrĩ 'dãri rá. ¹² Èsĩ mādã, tã ìñĩñã vé rĩ pi dēdē, ãngũ rĩ ìlókõ ícã ùtũñã rú. Lē 'bã kúkĩ tã ìñĩñã vé rĩ ã 'ongará ãnĩ, lē 'bã úsúkĩ ngá è'dĩ vé rĩ pi, 'bã adrikĩ rĩ ùtũñã agá. ¹³ Lē 'bã adrikĩ múké, sũ 'bã rĩ'bã ècĩ'bã ùtũñã agá rĩ pi tĩnĩ. Lē 'bã 'okĩ tã ìñĩñã vé rĩ pi ku, lē 'bã rikĩ íwã mvuú ìmērēzú ku, lē 'bã rikĩ 'bã úmú vūrã ãlu gé rii tã ùnjĩ 'oó ku, lē 'bã 'bãkĩ òwũ ku, lē 'bã 'okĩ tã drĩnjã sēépi ní ku, lē 'bã adrikĩ ùmbá rú 'bã ãsámvú gé sĩ ku, lē 'bã adrikĩ ã'yã sĩ ku. ¹⁴ Lē ìmi è'yĩkĩ Úpĩ Yēsũ Kúrísítõ rĩ áyu, lē ìmi kúkĩ tã ùnjĩ rũ'bã nõri ní lēé rĩ pi rá.

14

Ã 'yokĩ 'bã ázi ã tã ùnjĩ ku

¹ Lē ìmi è'yĩkĩ 'bã adriipi è'yĩngará be mũnyámunya rĩ ífĩ ìmi ãsámvú gé, lē ìmi 'bãkĩ ãgátã tã 'bã uruḱo ní ndreé múké ázini 'bã uruḱo ní ndreé ùnjĩ rĩ ã tã sĩ ku. ² 'Bã ázi rĩ ùsũ, 'i ícõ ngá rĩ pi ãrēvú nya céré rá, 'bo 'bã adriipi

ẽ'yĩngará be mũnyámúnya rĩ, ĩri ũsũ, 'í lē 'yéná tĩbĩ nĩi nyaá áyu. ³ 'Bá 'yoópi 'í lē ngá ārevú nyaá céré rĩ, lē ē ide 'bá riipi tĩbĩ nĩi nyaápi áyu rĩ ku, lē kpá 'bá tĩbĩ nĩi nyaápi áyu rĩ, ē ide 'bá ngá ārevú nyaápi céré rĩ ku, ā'diātāsīyā Múngú ā'yī 'bá rĩ pi ārevú céré. ⁴ Mĩ ā'di 'i ícópĩ 'bá āzi vé ātĩ'bá ā tā 'yoópi ũnjĩ? Dō 'o tā múké yā, dō 'o tā ũnjĩ yā, Úpĩ ri íngá ĩrivé tā lĩ nĩ. Úpĩ ri ímụ ĩri ē ĩzā ko, sē ĩri tā nĩngará ĩpē tā pĩrĩ 'ozú ānĩ.

⁵ Ú'dú ĩ ní Múngú ri ĩnjĩzú rĩ ā tā sī, 'bá ālu ri ũsũ 'yozú kīnĩ, ĩpēkĩ ú'dú āzi ālu ĩrivé tā ndē agaá rá, 'bo 'bá āzi ri ũsũ, ú'dú rĩ pi céré ĩ ícó Múngú ri ĩnjĩ ānĩ rá. Lē 'bá ālu ālu ā ũsũ tā ĩrĩ 'dĩ'bée āsámvú, ngōri múké nĩ, ā 'dụ rĩ ngaá. ⁶ 'Bá ú'dú āzi ālu ni 'duúpi 'bāápi tā āmbúgú rú rĩ, ĩri tā 'dĩri 'o 'dĩni Úpĩ Múngú ri ĩnjĩzú. 'Bá riipi ngá ārevú nyaápi céré rĩ, ĩri 'dĩri ri Múngú ri ĩnjĩ, ā'diātāsīyā ĩri ri Úpĩ ní ōwō'difō sē. 'Bá riipi tĩbĩ nĩi nyaápi áyu, zāá nyaápi ku rĩ, ĩri ri Úpĩ ri ĩnjĩ, ā'diātāsīyā ĩri kpá ri Múngú ní ōwō'difō sē. ⁷ 'Bávé adringará ídri rú rĩ, ũkpō ni adri 'bá drígé kuyé, āzini 'bávé drāngará, ũkpō ni adri 'bá drígé kuyé. ⁸ 'Bā dō ri adri ídri rú, 'bá Úpĩ Múngú ri ĩnjĩ, 'bá ũdrākĩ dō gĩ, 'bá adri 'bá Úpĩ vé ni. Dō 'bā ri adri ídri rú yā, dōku 'bā ũdrādrā yā, 'bā 'bá Úpĩ vé ni.

⁹ Tā 'dĩri sī, Kúrísitō drā 'bā tā sī, gō íngá ídri rú, 'í ímụ rĩ adrii Úpĩ rú 'bá ídri rú rĩ pi vé ni, āzini 'bá ũdrā'bá gĩ rĩ pi vé ni. ¹⁰ Lē mĩ átá mí ógúpĩ Yēsũ ri ẽ'yĩpi gĩ rĩ vé tā ũnjĩ ku, lē mĩ ide mí ógúpĩ Yēsũ ri ẽ'yĩpi gĩ rĩ ku, 'bá rĩ pi céré ímụ pá tu Múngú ẽndrẹtĩ gé,

Múngú ri kōpivé tā lĩ nĩ. ¹¹ Sĩkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá,

“Úpĩ Múngú kīnĩ, ‘Ma Múngú 'i, 'bá rĩ pi céré ímụ kũmũcí ũtĩ má ẽndrẹtĩ gé,

kōpi ímụ 'yo ĩ tĩ sī, ma Úpĩ Múngú 'i.’ ”

¹² 'Bá ālu ālu ri ímụ ívé tā ũlũ 'ĩ tĩ sī Múngú ẽndrẹtĩ gé.

¹³ Kúru lē 'bā kukĩ tā lĩngará 'bā ógúpĩ drígé rĩ ānĩ, lē mĩ ózũ létĩ 'bá lē'bá ímụ'bá Kúrísitō ri ẽ'yĩ'bá gĩ rĩ pi ní ku, kōpi ā 'bekĩ ri ívé ẽ'yĩngará ĩ drígé sī vũgá ku. ¹⁴ Á nũ rá Úpĩ Yēsũ Kúrísitō ā rú sī, ngá nyanya āzi ũnjĩ ni 'dāáyo, 'bá rĩ ũsũ dō kīnĩ ngá nyanya 'dĩri ũnjĩ, ĩri vúgá ngá nyanya 'dĩri ũnjĩ. ¹⁵ Ngá nyanya mí ní rií nyaá rĩ, ĩri dō ri mí ógúpĩ Yēsũ ri ẽ'yĩpi gĩ rĩ ní ízāngā sē, lē mĩ nya ĩri ā gārā gá ku, 'í nya dō ĩri ā gārā gá, 'í lē ĩri kuyé. Ngá mí ní nyaá rĩ ā sē ízāngā 'bá Kúrísitō ní drāā ĩrivé tā sī 'dĩri ní ku. ¹⁶ Kúru ngá mí ní ũsũ kīnĩ, ĩri múké 'dĩri, lē mĩ sē ā átákĩ drĩ ni gé ũnjĩ ku. ¹⁷ Á'diātāsīyā fĩngará mālũngā Múngú vé rĩ agá rĩ adri 'yozú kīnĩ, ĩri ngá nyanya ā tā, dōku ngá ĩ ní rií mvuúmvu rĩ pi ā tā 'dĩni ku, ĩri tā ĩ ní 'oó pĩrĩ, tā be kĩri, āyĩkō sī rĩ. Tā 'dĩ'bée Índri Uleteré rĩ ri sē nĩ. ¹⁸ 'Bá rĩ 'o dō tā 'dĩri tĩnĩ Kúrísitō ā rú sī, ĩri Múngú ní āyĩkō sē, 'bá rĩ pi nga ẽtĩ kīnĩ, tā ĩri ní 'oó 'dĩri múké.

¹⁹ Lē 'bá Yēsũ ri ẽ'yĩ'bá gĩ rĩ pi, tākĩri ā adri kōpi āsámvú gé, kōpi ā útúkĩ rĩ ĩ ícá ũkpó ũkpó ívé ẽ'yĩngará agá. ²⁰ Ē izakĩ Múngú vé ẽzĩ ngá nyanya ā tā sī ku. Ngá nyanya rĩ pi ārevú céré ĩ ícó nya rá, lē mĩ sē 'bá āzi ā 'de fĩi ũnjĩkānyā agá ngá nyanya mí ní nyaá rĩ sī ku. ²¹ Ngá mí ní

14:11 14:11 Ísáyá 45:23 * **14:21** 14:21 Zāá: Lókĩ Páulũ vé rĩ gé, zāá urũko ĩ ní jeé jōkōnĩ agá rĩ, āzini zāá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ pi ní rĩ, Kúrísitĩyānĩ urũko ũsũkĩ kīnĩ ĩ nyakĩ dō zāá 'dĩri gĩ, ĩri lũ kīnĩ ĩ ri ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ pi ĩnjĩ. Ānĩ sē kōpi nyakĩ zāá ku. 'Í lã 1 Kōrĩnĩtō 8:1-13.

ĩpěe nyaá rĩ dō zāá*, dōku íwá mvungará, dōku tā āzi 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩpi gí rĩ sěpi 'depi ùnjikānyā agá nĩ, lē mĩ ku ngá 'dĩ'bée ārěvũ céré ānĩ.

²² Ānyāngā vé tā, āzini ụ'dụ uruko 'bāzũ āmbúgú rĩ vé tā ā adri 'yéná ĩmi āsámvú gé Múngú be. 'Bá rĩ nĩ dō ámá rá, tā ĩ ní 'oó rĩ pĩrĩ, ẹsĩ nĩ ā ütĩ tā 'í ní 'oó rĩ sĩ ku. ²³ 'Bá rĩ ā yĩkĩ awa dō 'i ĩrĩ ngá ĩ ní nyaanya rĩ ā tā sĩ, 'bo nya dō ngá rĩ ākā, 'bá 'dĩri lĩkĩ tā drĩ ni gé gĩ, ā'diātāsīyā 'o tā 'dĩri ẹ'yĩngará ākó. Tā 'bá rĩ ní 'oó rĩ, ẹ'yĩ dō 'í ẹsĩ agá 'dāā ĩri tā pĩrĩ kuyé, 'o 'dĩri ùnjikānyā.

15

'Bā rikĩ 'yéná 'bā tā ụsũú áyu ku

¹ 'Bā adri' 'bá ẹ'yĩngará be ũkpó ũkpó nō'bée, lē 'bā kokĩ 'bá ẹ'yĩngará be mũnyámũnya rĩ pi ẹ izā koko, 'bā rikĩ 'yéná 'bā tā ụsũú áyu ku. ² Lē 'bā 'okĩ tā múké 'bā ọgũpĩ ní, ā sē rĩ kọpi ní āyĩkō, kọpi ā adrikĩ rĩ ũkpó ũkpó ĩvé ẹ'yĩngará agá. ³ Kúrísítō 'o 'yéná tā rĩ 'í ní āyĩkō sězú ọ'dúkúlegúsĩ kuyé. Síkĩ Kúrísítō vé tā Búkũ Múngú vé rĩ agá kīnĩ, "Á Múngú, 'bá mĩ u'da' 'bá rĩ pi, u'dakĩ kpá ma rá." ⁴ Tā 'dĩ'bée síkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá ínógósĩ 'bā ĩmbázú, 'bā úmbékĩ dō ẹsĩ izāngā nyazú rá, Búkũ Múngú vé rĩ 'bā ẹsĩ ũmĩ, ĩri sē 'bā ẹsĩ 'bā tā Múngú ní ẹziĩ 'bā ní drĩdrĩ 'dĩlé rĩ ütězú.

⁵ Múngú sěpi ĩmi ní rĩ ẹsĩ úmbé izāngā nyangará gá, āzini rĩpi ĩmĩ ẹsĩ ũmĩpi rĩ, ā sē ĩmi úmúkĩ ĩmi adrii ngá ālu, ĩmi kádō rĩ Kúrísítō Yēsũ ā pámvú ũbĩ. ⁶ Kúru lē ĩmi úmúkĩ ĩmi céré trũ, ĩmi íngúkĩ 'bávé Úpĩ Yēsũ Kúrísítō vé Ẹtẹpi Múngú rĩ.

⁷ ĩmi adrikĩ ĩmi āsámvú gé sĩ ẹsĩ be ālu, sũ Kúrísítō ní adrii ĩmi be ẹsĩ be ālu rĩ tĩnĩ, ẹ íngúkĩ rĩ Múngú rĩ ānĩ. ⁸ Á lē lūú ĩmi ní kīnĩ, Kúrísítō ímũ Yāhúdĩ rĩ pi āsámvú gé átí' 'bá rú, ímũ tā Múngú ní ẹziĩ Yāhúdĩ rĩ pi vé ẹ' 'bĩpĩ* ní rĩ 'i' daá kīnĩ, ĩri tā áda.

⁹ Ānĩ 'bá adri' 'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi ẹ íngúkĩ rĩ Múngú rĩ ẹsĩ ĩdrĩkĩdri ĩrivé rĩ ā tā sĩ. Síkĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá kīnĩ,

"Ma ímũ mi íngú 'bá adri' 'bá Yāhúdĩ rú ku 'dĩ'bée āsámvú gé,
ma ímũ úngó ngo mĩ rú íngúzú."

¹⁰ Gōkĩ kpá sĩ Búkũ Múngú vé rĩ agá dĩ kīnĩ,

"Īmi 'bá adri' 'bá Yāhúdĩ rú ku 'dĩ'bée,
ĩmi 'bākĩ āyĩkō mụzú 'bá Múngú vé rĩ pi be trũ."

¹¹ Gōkĩ kpá sĩ dĩ kīnĩ,

"Īmi 'bá adri' 'bá Yāhúdĩ rú ku 'dĩ'bée,
lē ĩmi íngúkĩ Úpĩ Múngú rĩ íngúngũ,

'bá céré vũ drĩgé rĩ pi,
lē ĩmi íngúkĩ Múngú rĩ íngúngũ."

¹² Nẹbĩ Ísáyā 'yo kīnĩ,

"Mvā āzi rĩ úmvúlēsĩ ímũ ĩfũ úyú 'bāgú Dāwúdĩ Yēsē mvọpi vé rĩ agá,
ĩri ímũ adri 'bāgú rú āngũ rĩ pi drĩgé céré,

'bá adri' 'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi ímũ ẹsĩ 'bā ĩri drĩgé."

¹³ Múngú ĩmi ní rĩ ẹsĩ 'bāá drĩ ni gé 'dĩri, ā sē āyĩkō ā fi ĩmĩ ẹsĩ agá, āzini ā sē tākĩrĩ ĩmi ní, ĩmi ní ĩri ẹ'yĩ gí rĩ sĩ, ũkpó Índrĩ Uleteré rĩ vé rĩ ā ga ĩmĩ ẹsĩ agá trétré, ĩmi 'bākĩ rĩ ẹsĩ tā drĩdrĩ 'dĩlé rĩ ütězú.

15:3 15:3 Sāwũmā 69:9 * 15:8 15:8 Yāhúdĩ rĩ pi vé ẹ' 'bĩpĩ: Kọpi Ābūrāmā 'i, Ísākā 'i, āzini Yōkóbũ sĩ. 15:9 15:9 2 Sāmūélē 22:50; Sāwũmā 18:49 15:10 15:10 Dětōrōnómē 32:43 15:11 15:11 Sāwũmā 117:1 15:12 15:12 Ísáyā 11:10

*Páulũ nga ẽzi 'bá adri'ba
Yãhũđĩ rú ku rĩ pi ãsámvú gé*

14 Má édrípĩ má ómvúpĩ, á nĩ rá 'yozú kìnĩ, nóni ìmi nĩkĩ tã Múngú vé rĩ pi céré múké gí, kúru ìmi ícò ìmi ògũpĩ ìmbá rá. 15 Kòkòbĩ má ní sũ ìmi ní 'dĩri, á sũ ìmi ní tã rĩ ũrĩ ákò, ìmi ígákĩ rĩ tã rĩ pi ãní bènĩ, ã sũ tã 'dĩri 'dĩni, ã'diãtãsiyã Múngú sã má ní ẽsĩ múké, 16 mã nga rĩ ẽzi Kúrísitò Yèsũ ní ãtĩ'ba rú, mã nga rĩ ẽzi átalágú rú 'bá adri'ba Yãhũđĩ rú ku rĩ pi ãsámvú gé. Ẹzi má ní ngaá átalágú rú rĩ, rizú ụ'dúkó múké rĩ ùlũzú 'bá adri'ba Yãhũđĩ rú ku rĩ pi ní, Índrĩ Uletererĩ ã sã rĩ kòpi adrii ròbòñò rú, ã sã rĩ Múngú ní ãyĩkò.

17 Ma ãyĩkò sũ ãmbúgú ẽzi má ní ngaá Múngú ní Kúrísitò Yèsũ ã rú sũ rĩ sũ. 18 Má ícò mã íngú tã má ní 'oó rĩ sũ ku, mã 'yéná tã Kúrísitò ní 'daá mã ní, mã ãjĩpi 'bá adri'ba Yãhũđĩ rú ku rĩ pi ãsámvú gé rĩ ùlũ áyu. Kòpi 'dukĩ tã Múngú vé mã ní ùlũú rĩ ngaá rá. 19 Má ùlũ tã 'dĩri, ãzini á 'o tã ãyãzú ãyãyã 'dĩ'bee ùkpò Índrĩ Uletererĩ vé rĩ sũ, sã mã ùlũ ụ'dúkó múké Kúrísitò vé rĩ í'dózú kũrũ Yẽrusãlémã vé rĩ gé. 20 Ẹzi mávé rĩ, mã ri ụ'dúkó múké Kúrísitò vé rĩ ùlũ mụzú vũrã 'bá rĩ pi ní Kúrísitò vé tã yizú kuyé rĩ pi agásĩ, á lã mụzú vũrã 'bá ãzi ní Kúrísitò vé tã ùlũzú gí rĩ agá ku. 21 Siki Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnĩ,

“Bá ì ní ìrivé tã ùlũú kòpi ní kuyé rĩ pi, kòpi ìmú tã rĩ ndre rá, ãzini 'bá ìrivé tã yì'ba kuyé rĩ pi, kòpi ìmú ìrivé tã nĩ ámá rá.”

22 Tã mã ní mụzú ìmi ndrezú kuyé rĩ, á ri ụ'dúkó múké Kúrísitò vé rĩ ùlũú mụzú ãngũ rĩ pi agásĩ.

*Páulũ lã mụzú 'bá Rómã vé rĩ pi
vúgá*

23 'Bo nóni á de ẽzi má ní ngaá ãngũ nõ'bee agá rĩ pi céré gí. Ílĩ kárakarã agá, á ri ũsũ, á lã mụzú ìmi ndreé. 24 Má útú tã ni 'dĩni, mã kãdò 'deé mụzú ãngũ Sípénĩ vé rĩ gé 'dãá, á lã pá tuú ìmi ndreé ụ'dú be mãdã, ìmi kúru mã ní ngá so, ã ko rĩ mã ìzã, mã 'de rĩ mụzú mávé ẽcĩ rĩ gé 'dãá. 25 'Bo nóni á lã 'deé mụzú Yẽrusãlémã gá 'bá Múngú vé rĩ pi ã ìzã koó. 26 'Bá Múngú ri nĩ'ba gí ãngũ Mãkẽdõniyã vé rĩ agá, ãzini ãngũ Ìkãyã vé rĩ agá rĩ pi sokĩ ngá ẽsĩ be céré sãé mụzú 'bá Yèsũ ri ẹ'yì'ba gí Yẽrusãlémã gá 'dãá ngá ãkò rĩ pi ã ìzã kozú. 27 Ádarú ngá kòpi ní soó rĩ, tã ni ìbĩ íngá kòpi ã ẽsĩ agá, kòpi sokĩ ngá rĩ sãé Yãhũđĩ Yèsũ ri ẹ'yì'ba gí ngá ãkò rĩ pi ní. Ì'diãtãsiyã Yãhũđĩ rĩ pi ùlũkĩ ụ'dúkó múké Kúrísitò vé rĩ 'bá adri'ba Yãhũđĩ rú ku rĩ pi ní, 'bá adri'ba Yãhũđĩ rú ku rĩ pi sokĩ ìvé rĩ ngá sãé Yãhũđĩ Yèsũ ri ẹ'yì'ba gí rĩ pi ní. 28 Mã kãdò ngá ì ní soó sãé mã drĩgé rĩ jĩ mụzú sãé 'bá ngá ãkò rĩ pi ní, mã gò 'de mụ ìmi ndre, mã kúru gò aga mụzú Sípénĩ gé 'dãá. 29 Á nĩ rá 'yozú kìnĩ, mã kãdò caá ìmi ãsámvú gé 'dĩlé, Kúrísitò ri ìvé tãkiri rĩ sã mã ní, tãkiri Kúrísitò ní sãé mã ní 'dĩri, ìmi ãsũ ìndĩ.

30 Má édrípĩ má ómvúpĩ, á lã 'yoó ìmi ní Úpĩ Yèsũ Kúrísitò ã rú sũ, ãzini lẽngará Índrĩ Uletererĩ vé rĩ sũ, á lã ìmi zĩkĩ mã ní Múngú ri ẽzi ùkpó ùkpó mã ní rĩ ngaá rĩ ã tã sũ. 31 Ìmi zĩkĩ mã ní Múngú ri, 'bá Yèsũ ri gã'ba sũ ãngũ Yũdáyã vé rĩ agá rĩ pi ã 'okĩ rĩ mã ùnjĩ ku, ngá ì ní soó sãé mã drĩgé rĩ, mã kãdò jĩ sãé 'bá ẹ'yì'ba gí Yẽrusãlémã gá rĩ pi ní, kòpi ã ẹ'yìkĩ rĩ ngá rĩ bènĩ. 32 Múngú ã'yì

dô rá, ma mu ĩmi vúgá 'dílê äyĩkô be, 'bâ mukí rí 'bâ êşî ũmũ ĩmi be trú. ³³ Múngú riipi tákiri sêpi rĩ â adri ĩmi be céré. Amĩnã.

16

Páũlũ sê mōdó 'bá Yēsũ ri ê'yĩ' 'bá gí rĩ pi ní

¹ Á lē ĩmi ní Fāyũbe vé êżi ngaa múké rĩ â tâ ũlũũ, ĩri âti' 'bá, ĩri ri êżi nga kãnisã* kũrũ Kēnikũriyã vé rĩ agá. ² ĩmi ê'yĩkí ĩri Úpí â rú sĩ, sũ ĩmi ní 'bá Múngú vé rĩ pi ê'yĩ rĩ tĩņ, ngá âzi ndē dô ĩri nĩ, ĩmi sēkí ĩri ní ngá ĩri ní lēé rĩ, â'diātāsīyã ko 'bá kárakarã pi ê ĩzã rá, āzini ko kpã mã ĩzã rá.

³ Á lē ĩmi jiki mōdó sēē Ákúwĩlã pi ní ũkú ni Pĩrĩsĩlã be, 'bá 'dĩ' 'bée mã ógũpi, 'bá riki êżi Kúrĩsĩtō Yēsũ vé rĩ ngaa kōpi be trú ãlu.

⁴ Kōpi adiki ĩvé ídri ĩzãngã nyaa mã tâ sĩ. Á sē ōwō'difō kōpi ní, āzini 'bá adri' 'bá Yãhũdĩ rú ku Yēsũ ri ê'yĩ' 'bá gí āngũ āndiãndĩ rĩ pi agásĩ rĩ pi sēkí kpã kōpi ní ōwō'difō. ⁵ ĩmi sēkí kpã mōdó 'bá Yēsũ ri ê'yĩ' 'bá gí, ri' 'bá ĩ úmũ' 'bá kōpivé 'bētĩ āsãmvú gé rĩ pi ní.

ĩmi sēkí mōdó mávé ũndĩgō Ēpēnētō ní, ĩri 'bá drĩdrĩ í'dópi êşĩ újãpi Kúrĩsĩtō ri ê'yĩpi āngũ āmbúgu Ēżiyã vé rĩ agá rĩ.

⁶ ĩmi sēkí mōdó Mārīyã ní, nga ándúrú ĩmi ní êżi ũkpō sĩ.

⁷ ĩmi sēkí mōdó Ādrōnikã pi ní Yũniyã be, 'bá 'dĩ' 'bée mávé máríté, ũ'yĩkí ándúrú 'bã kōpi be trú jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ agá. Yēsũ vé 'bá áyũyũ rĩ pi āsãmvú gé, 'bá 'dĩ' 'bée ã rú kũ ambamba, kōpi ê'yĩkí Kúrĩsĩtō ri mã sĩ drĩdrĩ.

⁸ ĩmi sēkí mōdó Āpilīyātã mã ní lēlé rĩ ní, â'diātāsīyã ê'yĩ Úpí ri rá.

⁹ ĩmi sēkí mōdó Ūrãbãnã ní, ĩri 'bã ógũpi, ĩri ri êżi nga Kúrĩsĩtō

nĩ, āzini ĩmi sēkí mōdó mávé ũndĩ Sītãkĩsã ní.

¹⁰ ĩmi sēkí mōdó Āpélē ní, ũ'bĩkĩ ĩri ĩrivé ê'yĩngará ã tâ sĩ. ĩmi sēkí mōdó 'bã adri' 'bã Ārĩsĩtōbúlã vé 'bētĩ āsãmvú gé rĩ pi ní.

¹¹ ĩmi sēkí mōdó Ērōdīyōnĩ ní, ĩri máríté mávé ní.

ĩmi sēkí mōdó 'bã Úpí Yēsũ ri ê'yĩ' 'bã gí, adri' 'bã Nãrĩkĩsō vé 'bētĩ āsãmvú gé rĩ pi ní.

¹² ĩmi sēkí mōdó Tũrũpãyinã pi ní Tũrũpãsã be, ũkú 'dĩ' 'bée ngakĩ êżi Úpí ní ũkpō sĩ.

ĩmi sēkí mōdó mávé ũndĩ Pērēsĩsĩ mã ní lēlé rĩ ní, ũkú 'dĩri nga êżi Úpí vé rĩ ũkpō sĩ.

¹³ ĩmi sēkí mōdó Rũfãsi Úpí ní ĩpéé adrii 'bã ívé ni rĩ ní, ĩmi sēkí kpã mōdó ĩrivé éndrēpi adriipi mã ní sũ éndrēpi tĩņ rĩ ní.

¹⁴ ĩmi sēkí mōdó Āsēnikũrĩtō ní, Pĩlĩgōnã ní, Hērēmē ní, Pãtōróbã ní, Hērēmãsi ní, āzini 'bã édrĩpiĩ 'bã ómvũpiĩ Yēsũ ri ê'yĩ' 'bã gí adri' 'bã kōpi be trú rĩ pi ní.

¹⁵ ĩmi sēkí mōdó Pĩlōlógō ní, Jũlĩyã ní, Nērĩyãsã pi ní ómvũpi be, Ōlĩmbãsi ní, āzini 'bã céré Yēsũ ri ê'yĩ' 'bã gí, adri' 'bã kōpi be trú rĩ pi ní.

¹⁶ ĩmi u'dekĩ ĩmi eziĩ bēdrĩ sĩ.

'Bã Yēsũ Kúrĩsĩtō ri ê'yĩ' 'bã gí kãnisã āndiãndĩ rĩ pi agásĩ rĩ pi céré sēkí ĩmi ní mōdó.

Páũlũ vé tĩ ã ũdũ

¹⁷ Mã édrĩpiĩ mã ómvũpiĩ, á lē lũũ ĩmi ní 'dĩni, lē ĩmi adriki mũ be kōwũ 'bã lē' 'bã āngũ aco' 'bã 'dĩ' 'bée sĩ, āzini 'bã lē' 'bã 'bã ê'yĩ' 'bã gí rĩ pi ê drĩ ja' 'bã ĩvé ê'yĩngará agásĩ gārã gá 'dĩ' 'bée sĩ, kōpi ri tâ ĩ ní ĩmbã ĩmi ní 'dĩ' 'bée újã ũlũ létĩ be túngú. Lē ĩmi úmúkĩ ĩmi adrii kōpi be trú ku. ¹⁸ 'Bã 'dĩni 'dĩ' 'bée, kōpi ngakĩ êżi Úpí Kúrĩsĩtō vé rĩ ku, kōpi ri 'yēńã tâ ĩ êşĩ ní lēé

* **16:1** 16:1 Kãnisã: Kãnisã ri 'bã Yēsũ Kúrĩsĩtō ri ê'yĩ' 'bã gí rĩ pi. **16:13** 16:13 Mãrãkō 15:21

rĩ 'du nga áyu. Kôpi ri átángá múké múké ni pi átá, āzini kôpi ri 'bá tâ nĩ' 'bá múké kuyé rĩ pi ē mĩ ũ'bā. ¹⁹ 'Bá céré yĩkĩ rá 'yozú kìnĩ, ĩmi 'duki tā Úpí vé rĩ ngaá múké rá. Tā ĩmi ní 'oó rĩ sē má ní āyĩkō ambamba. Á lē ĩmi adrikí tā nĩngará be, ĩmi 'okí tā pĩrĩ, lē ĩmi fikí tā ũnjĩ 'oó ku. ²⁰ Ẹsĩ mādā, Múngú riipi tākĩri sēepi rĩ, ĩri ímú Sātánā ri tu ínĩ pá sĩ, ĩri ímú adri ĩmi pálé gá. Ẹsĩ múké Úpí Yēsũ Kúrísitō vé rĩ ā adri ĩmi be.

²¹ Má ógúpĩ Tímōtáyō 'bá ní rii ēzĩ ngaá ĩri be trũ rĩ, sē ĩmi ní mōdó, āzini mávé māríté Lũkiyā pi Yāsónā be, Sōsĩpātā sĩ, sēkĩ kpá ĩmi ní mōdó.

²² Ma Tēřētĩyō 'i, á ko Páũlũ ē ĩzā, á sĩ kōkōbĩ ĩrivé nōri nĩ, á sē ĩmi ní mōdó Úpí Yēsũ Kúrísitō ā rú sĩ.

²³ Gáyō ma ẹ'yĩpi ívé 'bětĩ āsámvú gé, āzini 'bá Yēsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gĩ rĩ pi ẹ'yĩpi ívé 'bětĩ āsámvú gé rĩ, sē ĩmi ní mōdó. Ērésitō riipi mũfēngā kũrũ agá rĩ ũtēepi rĩ, sē ĩmi ní mōdó, āzini 'bá ẹdrĩpĩ Kũráyitō sē ĩmi ní mōdó.

²⁴ Ẹsĩ múké Úpí Yēsũ Kúrísitō vé rĩ ā adri ĩmi be céré.†

²⁵ Lē 'bá íngúkĩ Múngú ri! Ụ'dúkó múké Yēsũ Kúrísitō vé má ní tâ ni ũlũú 'bá rĩ pi ní rĩ, ā sē ĩmi tukĩ pá ũkpó ũkpó ĩmivé ẹ'yĩngará agá. Ụ'dúkó múké Kúrísitō vé ótũ ĩ ní ũzũúzũ rĩ, i'dakĩ nóni ĩri āmvé gĩ, ²⁶ nēbĩ rĩ pi ũlũkĩ tā 'dĩri nĩ, Múngú adriipi mužú 'dáni'dáni rĩ ezi tā rĩ nĩ, 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ārēvú céré ē ẹ'yĩkĩ rĩ ĩri, āzini kôpi ā 'duki rĩ ĩrivé tā ngaá. ²⁷ Múngú ri 'yēnā ālu, nĩ tā ambamba, ē íngúkĩ ĩri mužú 'dáni'dáni rũ Yēsũ Kúrísitō vé rĩ sĩ. Āmĩnā.

† 16:24 16:24 Átángá vērēsĩ 24 agá 'dĩri, búkũ Rómã vé ĩ ní sũ Gĩrĩkĩ tĩ sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dāayo, 'bo gōkĩ sũ búkũ Rómã vé vúlé rĩ agá rá.

**Kōkōbī ālu ni Pāulū nī
sī sēē 'bá
Kōrínitō
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī ā
ūlūngará**

Pāulū sī kōkōbī 'dīri sēē 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí Kōrínitō gá rī pi ní, Kōrínitō ri kūrū āmbúgú āngū Gīrīkī vé rī agá. Pāulū ūlū ụ'dúkọ Múngú vé rī Kōrínitō agá 'dālé aga ílī ālu rá (Ezị 18), 'bá kárákará ẹ'yīkí Yēsū ri rá. 'Bo Pāulū ká fūú kūrū Kōrínitō vé rī agásī, tā ūnjí ūnjí ni pi gōkí ífí 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi āsámvú gé, sē Pāulū ní kōkōbī 'dīri sízú sēzú kōpi ní ānī, tā ūnjí 'dī' bēe ā de rí kōpi āsámvú gé sī rá.

Kōkōbī 'dīri agá, Pāulū ūlū kīnī, 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi rikí dō ī acoó rīí āgátá gāā ī āsámvú gé sī, īri ūnjí (cápītā 1-4). Pāulū 'yo kōpi ā urukọ ní tā ūkpó ūkpó kīnī, lē kōpi ā rikí ọwū 'bāā sū 'bá Múngú ri nī' 'bá kuyé rī pi tịnị ku (cápītā 5-6). Ímbá kōpi ní lẹtị 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ní adrizú ívé ūkú pi be rī, ūkú rī pi ní adrizú ívé āgō pi be rī, āzini tā kōpivé 'bẹtị āsámvú gé rī (cápītā 7). Ímbá kpá kōpi kīnī, kōpi dō 'bá rī' 'bá múngú ī ní úde drị sī rī ñnjī' 'bá rī pi āsámvú gé, lē tā kōpi ní 'oó rī ē i'da lūzú kīnī, ádarú kōpi 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí ni pi, āzini kōpi kádō rīí ī úmú, lē ē i'da lūzú kīnī, ádarú kōpi ri Múngú ri ñnjī. Pāulū ímbá tā Índrī Uleteré rī ní kōpi ní ūkpō sēzú rī, agaápi rá rī, tā lēngará vé rī (cápītā 13), ā ko rí kōpi ē ízā, kōpi ē ñnjīkí rí Múngú ri ānī ñnjīnjī, āzini kōpi ā adrikí rí ānī 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí ni pi rá. Lū kōpi ní kīnī, Kúrísitō ní íngá gōō ídri rú drāngará gálésīla gí rī sī,

kōpi nīkí rá 'yozú kīnī, Múngú ri kpá úmvúlésī sē 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi íngá gō ídri rú rá.

Pāulū sē mōdó

¹ Ma Pāulū 'i, Múngú ìpè ma adrii 'bá Kúrísitō Yēsū vé áyúāyū ni rú, 'bá sīkí kōkōbī 'dīri sēē 'bá ógúpí Sōsīténī Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī be.

² 'Bá sīkí sēē ìmi 'bá Múngú vé kánísā Kōrínitō agá rī pi ní, Múngú ūpè ìmi adrii 'bá ívé ni uleteré ni pi Kúrísitō Yēsū ā tā sī, sū ìri ní 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi ūpèé vūrā gá sī cére rī tịnị, Yēsū Kúrísitō ri kōpivé Úpí, āzini 'bávé Úpí.

³ Ẹsị múké, āzini tākiri 'bá Ẹtẹpí Múngú vé rī, āzini Úpí Yēsū Kúrísitō vé rī ā adri ìmi be.

Pāulū sē ọwō'difō Múngú ní

⁴ Ụ'dụ cére ma ri ọwō'difō sē Múngú ní ìmi tā sī, ā'diātāsīyā ìri ní ìmi ní ẹsị múké sēē, ìmi ní Kúrísitō Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī sī. ⁵ Ìmi ní adrii Yēsū Kúrísitō agá rī sī, Múngú sē ìmi ní tā rī pi ārēvú cére gí, sē ìmi ní tā ñngará, sē ìmi ri átá múké. ⁶ 'Dīri lū 'yozú kīnī, tā Yēsū Kúrísitō vé 'bá ní ūlū ìmi ní rī tā áda. ⁷ Ìmi ní rizú 'bávé Úpí Yēsū Kúrísitō ri ūtēngará gá, Múngú sē ìmi ní fēfē Índrī Uleteré rī vé rī gí, ìmi ísúkí rí ūkpō ẹzị ívé rī pi ngazú ānī. ⁸ Ìri sē ìmi adri ūkpō ūkpō cīmgbá cazú ụ'dụ ụ'dụ vé rī gé, ē ísúkí rí ìmi ūnjīkányā ākó ụ'dụ 'bávé Úpí Yēsū Kúrísitō ní ígōzú rī gé. ⁹ Múngú zị ìmi, ìmi úmúkí rí ìmi adrii ívé Mvā Yēsū Kúrísitō 'bávé Úpí be trụ, ìri ẹsị 'bá tā 'í ní lēé 'oó rī 'dụ nga rá.

Kánísā agá lē ā adrikí trụ

¹⁰ Má ẹdrípụjị má ọmvụpịjị, á mã ìmi 'bávé Úpí Yēsū Kúrísitō ā rụ sī, lē ìmi yīkí ìmi yiyị, ìmi acokí ìmi ku, ìmi úmúkí ìmi adrii ngá ālu,

yīkī be ālu, lē ĩmivé tã ũsũngárá
ã adri ngá ālu. ¹¹ Má édrípījī
má ómvúpījī, má ĩsú ú'dúkó 'bá
adri'bée Kilóè vé āngá rī pi vúgá
kínī, ĩmi ri āwã ĩmi ásámvú gé sī
āwāwã. ¹² ĩmi ásámvú gé 'dīgé,
'bá uruḱo ri 'yo, “Ma 'bá Páũlũ
vé ni,” uruḱo'bée ri 'yo, “Ma 'bá
Āpólō vé ni,” uruḱo'bée ri 'yo, “Ma
'bá Kéfã* vé ni,” uruḱo'bée ri 'yo,
“Ma 'bá Kúrísítō vé ni.”

¹³ Kúrísítō aco nyo 'i rá? Ma
Páũlũ rú, gbákí nyo ma peṭī alam-
baku sígè ĩmi tã sī rá? Sēkí nyo
ĩmi ní bātízĩmũ mâ rú sī rá? ¹⁴ Ma
ōwō'difō sī āmbúgú, ã'diātāsīyã á
sē mâ bātízĩmũ ĩmi ní kuyé, á sē
'yèṅá bātízĩmũ rī Kúrísípō pi ní
Gáyō be, ¹⁵ 'bá āzi ícō 'yoó kínī
sēkí ĩmi ní bātízĩmũ mâ rú sī 'díní
ku. ¹⁶ (Ádarú, á sē kpá bātízĩmũ
'bá Sētēfánásī vé āngá rī pi ní rá,
'dĩri ã vúdřĩ gé, á nĩ kuyé dō á sē
bātízĩmũ 'bá āzi ní rá.) ¹⁷ Kúrísítō
ĩpē ma ímú bātízĩmũ sēé kuyé, ĩpē
ma ímú ú'dúkó múké Múngú vé rī
ũlũú, 'bo ú'dúkó múké má ní ũlũú
rī, mâ ũlũ té dō tã nĩngárá mávé
rī sī ĩmi úbézú, ĩmi ní Yēsũ ri
è'yĩzũ āní, ĩri té lũ kínī drāngárá
Kúrísítō vé peṭī alambaku† sígè rī
èzĩ ākó, ícō āngũ paá ku.

*Ūkpō Múngú vé rī āzini úmĩ
ĩrivé rī*

¹⁸ Kúrísítō vé drāngárá peṭī
alambaku sígè rī vé tã ĩ ní átá rī
índré 'bá úmvúlésĩ fi'bá drāngárá
'dání'dání rī agá rī pi vúgá 'dãá
tã azakaza vé ni, 'bo 'bã ĩ ní paá
gí nõ'bée, drāngárá Kúrísítō vé rī
ĩ'da ũkpō Múngú vé āngú pazú rī.
¹⁹ Sīkí Búkũ Múngú vé rī agá kínī,
“Bá 'yo'bá kínī ĩ úmĩ be 'dĩ'bée,
ma úmvúlésĩ sē kōpivé tã
nĩngárá ri āvĩ kōpi drĩgè sī
rá,

āzini ma sē kōpivé úmĩ rī ábá
rá.”

²⁰ 'Bá 'yoópi kínī 'i úmĩ be rī
íngãá? 'Bá 'yoópi kínī 'i nĩ tã
ambamba rī íngãá? 'Bá vũ drĩgè
nōgó 'yoópi kínī 'i nĩ átángá átá
be ambamba rī íngãá? Múngú sē
nyo 'bá úmĩ be vũ drĩgè nōgó rī
pi vé úmĩ ícá azakaza rú gí kuyé?
²¹ Múngú ri úmĩ be, lē 'bá vũ drĩgè
nōgó rī pi ã nĩkĩ 'i áamá úmĩ ívé rī
sĩ ku. 'Bá tĩ 'bá ní sēé azakaza rú rī
è'yĩ'bá rá rī pi, Múngú pa kōpi rá.
²² Yãhúđĩ rī pi lēkĩ tã āyãzũ āyãyã
ni ndreé, Gĩřĩkĩ rī pi lēkĩ ívé rī tã
nĩngárá ĩsú. ²³ 'Bo 'bã ri Kúrísítō
vé gbāngárá peṭī alambaku sígè
rī vé tã ũlũ, tã ni sē Yãhúđĩ rī pi
è èšĩ ve āní rá, āzini 'bá adri'bá
Yãhúđĩ rú ku rī pi kínĩ tã 'dĩri
azakaza vé ni. ²⁴ 'Bo Yãhúđĩ, āzini
Gĩřĩkĩ Múngú ní zĩjĩ rī pi nĩkĩ rá
'yozú kínĩ, drāngárá Kúrísítō vé
rī i'da ũkpō Múngú vé rī, āzini
i'da úmĩ Múngú vé rī. ²⁵ Múngú
vé tã è índré dō kú 'bá rī pi mĩlé
gá azakaza rú drããsīyã, ĩrivé tã
nĩngárá ndè 'bá rī pi vé rī rá. Tã
Múngú ní 'oó rī è índré dō 'bá rī pi
mĩlé gá ũkpō ākó drããsīyã, ĩrivé
ũkpō ndè 'bá rī pi vé rī rá.

²⁶ Má édrípījī má ómvúpījī, lē ĩmi
ũsũkĩ ĩmivé adringárá ótũ Múngú
ní ĩmi zĩzũ rī gé 'dãri. 'Bá nyõõkũ
nõri vé rī pi ũsũkĩ kínĩ ĩmi ásámvú
gé 'dīgé, 'bá tã nĩ'bá rī pi adrikĩ
tré ku, 'bá ũkpō be rī pi adrikĩ
tré ku, āzini 'bã ĩ ní ĩnjĩjĩ ĩnjĩ rī pi
adrikĩ tré ku. ²⁷ 'Bo Múngú ũpē
'bá adri'bá azakaza rú nyõõkũ
drĩgè nōgó rī pi, ã sē rĩ drĩnjã
'bá 'yo'bá kínĩ ĩ úmĩ be rī pi ní.
Múngú ũpē 'bá ũkpō ākó nyõõkũ
drĩgè nōgó rī pi, ã sē rĩ drĩnjã 'bá
ũkpō be nyõõkũ drĩgè nōgó rī pi
ní. ²⁸ Múngú ũpē 'bã ĩ ní ndreé

* **1:12** 1:12 Kéfã: 'Bá Kéfã 'dĩri Sĩmõná Pétērõ 'i. ĩrivé rĩ Èbèrè tĩ sĩ Kéfã, Gĩřĩkĩ tĩ sĩ Pétērõ.

† **1:17** 1:17 Peṭī alambaku: 'Bá Rõmã vé rĩ pi ri 'bã tã 'o'bã ũnjĩ rĩ pi gbã müsũmãrĩ sĩ peṭī
alambaku sígè, ĩri sã 'dũ áco kōpi íbĩ drã ndõ, kōpi izāngã nya ambamba drāngárá rĩ gé.

1:19 1:19 ĩsáyã 29:14

kuú ẹ̀jì àkó nyòòkú drìgè nògò rī pì, àzini ì ní ríí ideede rī pì, tā 'bá vū drìgè rī pì ní 'dujú 'bāá tā àmbúgú rú 'dīri ē ícá rí ẹ̀jì àkó, ²⁹ á sè rí 'bá àzi ē íngú rí 'i Múngú ẹ̀ndrẹ̀tì gé ku. ³⁰ Múngú sè ìmi adrii Kúrísítò Yésù agá nī, à'diātāsīyā ìpè Kúrísítò rí ímú 'bá paá, àzini ímú 'bá ní úmī tā nīngará vé ni sèé, à'yī 'bá adrii pìrì Múngú ẹ̀ndrẹ̀tì gé, sè nóni 'bá ícákí uletere gí. ³¹ Sù ì ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī tìni kīnī, “Bá rī lè dō 'i íngú, lè ē íngú 'i tā Úpí ní 'oó 'í ní rī sī.”

2

¹ Má ẹ̀drípìi má ómvúpìi, má ní ándúrú mužú ù'dúkò Múngú vé rī ùlúzu ìmi ní rī gé, má átá tā ùkpó ùkpó fípi ìmi drìgè ku ní mávé tā nīngará sī kuyé. ² À'diātāsīyā á 'bá ma kú sù 'bá tā nīpi kuyé ni tìni, á rí 'yéńá Yésù Kúrísítò vé tā ùlúú, àzini tā ì ní ìri gbāzú pẹ̀tì alambaku sígè rī vé tā ùlúú. ³ Má ká caá ìmi vúgá 'dílé, má ícá kuú ùkpò àkó, ùrì fù ma, má rù'bá rí yááyá. ⁴ Tā má ní átá, àzini tì má ní ùlúú ìmi ní rī, adri 'yozú kīnī á nī tā ambamba, àzini ma rí ìmi úbé yā 'dínì ku, 'bo á rí tā rī ùlúú ùkpò Índrí Uletere rī vé rī sī, ⁵ ìmi 'bākí rí ẹ̀sì tā nīngará 'bá áda vé rī drìgè ku, ìmi 'bākí rí ẹ̀sì ùkpò Múngú vé rī drìgè.

Tā nīngará Múngú vé rī

⁶ Bā rí átángá tā nīngará vé rí átá 'bá ẹ̀yīngará be ùkpò ùkpò rí pì àsámvú gé, 'bo tā nīngará 'dīri adri 'bá nyòòkú drìgè nògò rī pì vé ni kuyé, dōku adri tā nīngará 'bá àngū rù'bá nyòòkú drìgè nògò ímú'bá ùdrā'bée ùdrādrā rí pì vé ni kuyé. ⁷ Bā rí Múngú vé tā nīngará ìri ní zùjú kuú mùdùmùdù rú, 'bá àzi ní nīi kuyé 'dāri vé

tā ùlú. Múngú ùsù tā nīngará 'dīri vé tā kú ìnògòsì ísù gbi drī vū rí kuyé, tā nīngará 'dīri sè 'bá ímú dīngará ísù rá. ⁸ 'Bá àngū rù'bá vū drìgè nògò rī pì nīkí tā nīngará 'dīri áamá kuyé, kòpì à nīkí té dō rá, kòpì ícókí té Úpí ì ní ríí íngúngú 'dīri gbāá pẹ̀tì alambaku sígè ku. ⁹ 'Bo sù ì ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī tìni,

“Tā Múngú ní útú 'bá 'i lè'bá rá rī pì ní rī,
'bá àzi ndre kuyé,
'bá àzi yì kuyé,

tā ni fi 'bá àzi drìgè kuyé.”

¹⁰ 'Bo Múngú i'da 'bá ní tā 'dīri ùkpò Índrí Uletere rī vé rī sī. Índrí Uletere rī, ìri tā rī pì àrèwú i'da cére àmvé, ìri Múngú vé tā ùzùzù rī i'da àmvé. ¹¹ 'Bá àzi ícò tá 'bá àzi ní ríí ùsùjú 'í ẹ̀sì agá 'dálé rī nīi ku, 'yéńá 'dìpa nī íngá nī. Ìri kpá adri sù 'dīri tìni, 'bá àzi ícò tá Múngú vé ríí ùsùjú rī nīi ku, 'yéńá Índrí Múngú vé rī tā Múngú ní ríí ùsùjú rī nī áamá nī. ¹² Tā 'bá ní ríí ùsùjú rī adri sù 'bá nyòòkú drìgè nògò rī pì ní ríí ùsùjú rī tìni ku, Índrí 'bá ní rizú tá ùsùzú rī íbí íngá Múngú vúgálésì, ìri sè 'bá ícò ngá Múngú ní sèé 'bá ní pírìni rī pì nī áamá àní rá. ¹³ Tā 'bá ní ríí átá rī, 'bá úmī be ni ímbá 'bá ní nī kuyé, Índrí Múngú vé rī ímbá 'bá ní nī. Índrí àlú àlú 'dīri sè 'bá rí ù'dúkò tá áda vé rī ùlú 'bá rí pì ní. ¹⁴ 'Bá Índrí Múngú vé rī ní fíí ẹ̀sì ní agá kuyé rī, à'yī tá Índrí rī ní ímbá rī ku, à'diātāsīyā ìri índré ìri ní tá azakaza vé ni, tá rí fi drì ní gé 'dāá ku, à'diātāsīyā Índrí Uletere rī tá 'dī'bée vé ífíí i'da nī. ¹⁵ 'Bá Índrí rī ní fíí ẹ̀sì ní agá gí rī, ìri ícò tá Múngú vé rī nī áamá rá, 'bo 'bá àzi ícò tá ìri ní nīi áamá 'dīri nīi áamá ku.

16 “Ā'di nī ūmī Ūpí Múngú vé rī rá nī
 'yozú kīnī 'i ícō ĩri ímbá rá?”
 'Bo 'bávé ūmī sū Kúrísítō vé rī tīnī.

3

Lē ā ngakí ězī Múngú vé rī trú

1 Má édrīpīi má ómvúpīi, ĩmi ri tā 'o sū 'bá nyōókú nōri vé rī pi ní rií 'oó rī tīnī, sē má ní rizú átázú ĩmi ní sū 'bá Índrī ní fī kōpi ěsī agá kuyé ni pi tīnī ānī. Īmivé adringará Kúrísítō agá rī gé, ĩmi índrékī sū ūdéná tīnī. 2 Má úcé ĩmi lé sī, adri 'yozú kīnī ínáyā sī kuyé, ā'diātāsīyā ĩmi ícókí drī ínáyā nyaá ku. Ádarú ĩmi ícókí drī kuyé. 3 Īmi drī ri tā nyōókú nōri vé rī 'du nga. Ā'diātāsīyā ĩmi āsámvú gé sī, ógúpī ā tā ri 'de ógúpī ě ěsī agá ūnjī, āzini ĩmi ri āwāwā. 'Dīri lū 'yozú kīnī Índrī rī ású drī ĩmi kuyé, ĩmi ri tā 'o sū 'bá nyōókú nōri vé rī pi ní rií 'oó rī tīnī.

4 Īmi āsámvú gé, 'bá ūrukō ri 'yo, “Ma 'bá Páulū vé ni,” ūrukō ni pi ri 'yo, “Ma 'bá Āpólō vé ni.” Īmi nyo ri tā 'o sū 'bá nyōókú nōri vé rī pi ní rií 'oó rī tīnī kuyé? 5 Āpólō ri 'bá íngóni ni? Páulū ri 'bá íngóni ni? 'Bá 'dī'bée ātī'bá Múngú vé ni, Múngú sē 'bá kokí ĩmi ĩzā Ūpí ri ě'yīzú nī. Ūpí sē 'bá ālu ālu ní ězī nī. 6 Á sa úri rī nī, Āpólō ri úri rī ūsūú yīī sī nī, 'bo Múngú sē úri rī dujú nī. 7 'Bá úri rī saápi rī pi, 'bá úri rī ūsūúpi yīī sī rī be, tā kōpi ní 'oó rī adri tā āmbúgú rú kuyé, 'bo Múngú sē úri 'dī'bée dujú nī. 8 'Bá úri saápi rī pi, 'bá úri rī ūsūúpi yīī sī rī be, ězī kōpi ní ngaá rī ālu rī. Ī ímú 'bá ālu ālu ūfē ězī ĩri ní ngaá rī sī. 9 'Bá ri ězī nga Múngú ní, ĩmi

ómvú Múngú vé ni, āzini ĩmi jó Múngú ní rií sīi rī.

10 Múngú 'bá ěsī múké má ní, sē má ní ūmī jó rī ā ndūú ā'bāzú ānī múké múké, nóni 'bá āzi ri jó rī sī má ní ndūú ni ā'bāá 'dīri drīgé. 'Bo 'bá jó rī sīpi rī ā ndre múké, ā sī jó rī múké múké. 11 'Bá āzi ícō gōó jó āzi ā ndūú ā'bāá dīī ku, ā'diātāsīyā jó ā ndūú ĩ ní ā'bāá gī rī, ĩri Yésū Kúrísítō 'i. 12 'Bá āzi sī dō jó ĩ ní ndūú ni ā'bāá 'dīri drīgé dábū sī, aya ógú' 'bá ógú'gú ni pi sī, írā ājē be āmbúgú ni pi sī, peṭī sī, ásé sī, 13 kādō muú caá ú'dú tá lizú rī gé, ĩ 'bá ālu ālu vé ězī 'i'da rá, ā'diātāsīyā ú'dú 'dāri gé, ācī ri ímú tá rī 'i'da nī, ĩ ímú 'bá ālu ālu vé ězī ĩri ní ngaá rī ū'bī ācī sī, dō ĩrivé ězī ngaá rī íngóni. 14 'Bá jó sīpi rī vé jó ve dō kuyé, ĩ ímú ĩri ūfē rá. 15 'Bo 'bá jó sīpi rī vé jó ve dō rá, ísú ngá āzi ku. Ī 'bá jó sīpi rī pa rá, 'bo ĩri adri sū 'bá ápápi ācī agásī rī tīnī.

16 Īmi nīkī 'yozú kīnī ĩmi jó Múngú vé ni, Índrī Múngú vé rī ri adri ĩmi agá 'dīni kuyé? 17 'Bá rī ūñō dō jó Múngú vé rī arí vūgá, Múngú ri ímú ĩri ĩrīñā ūnjī ūnjī, ā'diātāsīyā jó Múngú vé rī, ĩri uletere, ĩmi jó Múngú vé ni.

18 Lē 'bá āzi ā ū'bā 'i mī ūgōgōlé rú ku. 'Bá rī kīnī dō 'í nī tá vū drīgé nōgó rī ambamba, lē ā 'bā 'i adrií azakaza rú, ā újā rī 'i adrií 'bá tā nīpi ni. 19 Ā'diātāsīyā tā nīngará nyōókú nōri vé rī, ĩri tā azakaza vé ni Múngú endreṭī gé. Sīkī Búkū Múngú vé rī agá kīnī, “'Bá 'yo'bá kīnī ĩ nīkī tá ambamba rī pi, Múngú ri kōpi mbā uru ívé tá nīngará ambamba 'dīri ā tā sī.” 20 Búkū Múngú vé rī 'yo kpá 'dīni kīnī, “Ūpí nī rá 'yozú kīnī kōpivé tá nīngará 'dīri ězī ākō.” 21 Kuru lē 'bá āzi ě íngú 'i tá 'bá āzi ní rií 'oó rī sī ku! Ngá rī pi ārēvú céré ĩmivé

ni. ²² Í'dózú Páulū 'i, Āpólō 'i, Kéfā ī ní zīj Pétērō 'i, vū nōri, ídri rī, drā rī, lókí āndrū rī, āzini lókí drúzī rī, nga 'dī'bée ārēvū céré ĩmivé ni, ²³ ĩmi 'bá Kúrísitō vé ni, Kúrísitō ri Múngú vé ni.

4

Kúrísitō vé 'bá áyúāyū rī pi āt' 'bá

¹ Kúru lē 'bá rī pi ā nīkī 'yozú kīnī 'bá ātī'bá Kúrísitō vé ni, sēkī 'bá ní ězī, 'bá ri tā Múngú vé 'i zūjūpi kú mūdūmūdū rú rī ūlū.

² 'Bá ī ní ězī sēē drī ni gé rī, lē ā adri 'bá ězī ī ní sēē drī ni gé rī ngaāpi pīrī ni. ³ ĩmi átákí dō mávé tā ūnjí, dōku 'bá tā lījī rī átá dō mávé tā ūnjí, má ūsū mā drī ni gé ku. Má ícō mávé tā līj ūgōgōlé rú ku. ⁴ Má ūsū tā má ní 'oó rī pīrī, 'bo ícō lūū 'yozú kīnī ma tā ākó 'dīni ku. Úpī ri mávé tā lī nī. ⁵ Lē 'bá āzi ā lī ógūpī vé tā ku, cīmgbá Úpī ní ícázú rī gé. Īri ímú tā ī zū'bá ĩnīnā agá rī pi i'da, āzini tā 'bá rī pi ē ěsī agá rī pi i'da céré āmvé. Sā 'dāri gé, Múngú ri ímú 'bá ālu ālu íngú rá.

⁶ Má ědrīpījī má ómvūpījī, má í'dú 'bá 'bāā Āpólō be ū'bītā rú, ĩmi nīkī rī tā ī ní 'yoó, "Īmi 'dukī tā ī ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī ngaā áyu" 'dīri vé ífīfī 'bá vúgá. Īri sē ĩmi ícókí 'bá āzi íngú 'bá āsámvū gé nōgō 'yozú kīnī ĩrivé āmbūgū ndē ógūpī vé rī rá 'dīni ku. ⁷ Ngá sēēpi mī ícō adri 'bá rī pi āsámvū gé sī túngú rī ā'di? Ngá mī ní ĩsū 'dī'bée agá, ngá Múngú ní sēē mī ní kuyé rī ā'di? Ngá mī ní ĩsū rī, Múngú sē dō nī pīrī, ngá mī ní adrizú āfū sī 'yozú kīnī mī 'o tā rī mī 'i rī ā'di?

⁸ ĩmi ūsūkī kīnī ĩmi nīkī tā ĩndrī vé ĩmi ní lēē rī pi ārēvū céré gī! ĩmi ūsūkī kīnī ĩmi ĩsūkī úmī ĩndrī Uleterē rī ní sēē 'bá rī pi ní rī ārēvū céré gī! ĩmi ūsūkī kīnī ĩmi

nóni 'bāgú! 'Bo 'bá adrikī 'bāgú ku! Ádarú á lē ĩmi ā adrikī 'bāgú, 'bá rukī rī mālūngā rī ĩmi be trū.

⁹ Ā'diātāsīyā ĩndrē má vúgá nōlé, 'bá 'bá áyúāyū nō'bée, Múngú 'bá 'bá adrii ūdūmbītā rú, 'bá adrikī sū 'bá ī ní ū'yī, ī ní lēē jījī ú'dī'dī rī pi tīnī. Mālāyīkā rī pi 'bá vū drīgē rī pi be céré ri mī 'bā 'bā ndrezú.

¹⁰ 'Bá ní rīi ězī ngaā Kúrísitō ní rī sī, 'bá rī pi ūsūkī kīnī 'bá azakaza rú, 'bo ĩmi ūsūkī kīnī ĩmi nīkī tā Kúrísitō vé rī nī! 'Bá rī pi kīnī 'bá ūkpō ākó, 'bo ĩmi kīnī ĩmi ūkpō be! 'Bá rī pi ri ĩmi ĩnjījī ĩnjī, 'bo 'bá rī pi ĩnjīkī 'bá ku! ¹¹ Cīmgbá āndrū sī, 'bá ri adri ēbīrī sī, yījī úvá ri 'bá ndē, bōngó dē 'bá rú'bá gá sī céré, 'bá rī pi ri 'bá 'o ūnjí, 'bá vūrā adrizú ní ākó. ¹² 'Bá ri ězī nga ūkpō sī 'bá drī sī. 'Bá rī pi kádō rīi 'bá trīi, 'bá ri kōpi ní tākīri sē. Kádō rīi 'bá ócūy, 'bá ri tā ní ta mužú ěsī mādā sī. ¹³ 'Bá rī pi kádō rīi 'bá rú izaá, 'bá ri tā rī újā kōpi ní ěsī múké sī. Cīmgbá āndrū sī, 'bá vū drīgē rī pi mī gé 'dālē, 'bá ĩndrēkī sū kúrūnyā ī ní rīi dāā kī'dīrō drīgē rī tīnī.

¹⁴ Á sī tā 'dīri ĩmī drī ĩnjázú kuyé, á sī tā 'dīri ĩmi ĩmbázú ānī sū anjī má ní lēēlē rī pi tīnī, ĩmi 'okī rī tā pīrī. ¹⁵ 'Bá ĩmi ĩmbá'bá Kúrísitō Yēsū vé tā sī rī pi ā adrikī dō élifū mužrī (10,000) drāāāsīyā, ĩmivé étēpī 'yēnā ma 'i, ā'diātāsīyā má í'dó ĩmi ĩmbá Kúrísitō vé tā sī nī, ĩmi ní ĩri ě'yīzú ānī. ¹⁶ Kúru á lē 'yoó ĩmi ní 'dīni, lē ĩmi 'okī tā sū má ní 'oó rī tīnī. ¹⁷ Tā 'dīri sī, á lē Tīmōtéyō ri pēē mužú ĩmi vúgá 'dīlé, Tīmōtéyō adri sū mā mvá tīnī, á lē ĩri lēlē, 'bā ívé ěsī céré kuú Úpī drīgē. Īri mu mávé adringárā Kúrísitō Yēsū agá rī vé tā ūlū ĩmi ní, āzini ĩri tā má ní ĩmbá kánīsā rī pi agāsī rī vé tā ūlū ĩmi ní nī.

¹⁸ ĩmi urūko'bée ūsūkī kīnī á mu ĩmi ndrēē ku, sē kōpi ē drī gō

íca ũkpó ũkpó. ¹⁹ Úpí ã'yī dō rá, ma ca ĩmi vúgá 'dílé mbêlêjá, ma kuru mu 'bá drī be ũkpó ũkpó rī pi vé tā rií átá rī yī, dō kōpi rī átá ngóni, āzini kōpi dō rī ězí rī nga à'di vé ũkpō sī. ²⁰ Mālūngā Múngú vé rī átákí tā ni 'yéjá tī sī ku, lē ũkpō Múngú vé rī. ²¹ Má kādō caá ĩmi vúgá 'dílé, ĩmi lēkí má 'o ĩmi íngóni? ĩmi lēkí má átá ĩmi ní átángá ũkpó ũkpó ni pi, dōku má lē ĩmi lēlē, āzini má átá ĩmi ní átángá rī ěsí mādā sī?

5

Lē 'bá kānīsā vé rī pi ā 'bākí ōwŭ ku

¹ Á yī kīnī ĩmi ri ōwŭ 'bā ĩmi āsámvú gé sī, tā ĩmi ní rií 'oó 'dīri aga pāgánō rī pi ní rií 'oó rī rá. Ágó āzi la étépī vé ũkú sī. ² ĩmi ri ĩmi íngú āní íngúngū. 'Bá tā 'oópi 'dīni 'dīri, ĩmi té adri āní ízāngā sī, ĩmi té ĩri dro fū ĩmi āsámvú gé sī rá. ³ Má adri dō ĩmi be trŭ kuyé drāāāsīyā, índri ágá, 'bā ĩmi be trŭ. Má adri dō ĩmi āsámvú gé 'dílé 'dāayo drāāāsīyā, á lī tā ágó 'dīri drŭgé gí. ⁴ ĩmi kádō ĩmi úmú vŭrā ālu gé 'bávé Úpí Yēsŭ ā rŭ sī, índri ágá, 'bā ĩmi be trŭ, ũkpō 'bávé Úpí Yēsŭ vé rī ĩmi āsámvú gé anigé. ⁵ ĩmi sēkí ágó 'dīri Sātānā drŭgé, ĩrivé rŭ 'bá rizú ũnjīkányā 'ozú 'dīri ímŭ ízāngā nya ambamba, 'bo ĩ ímŭ ĩrivé índri pa ú'dŭ Úpí Yēsŭ ní ígōzú rī gé.

⁶ ĩmivé íngúngará 'dīri adri múké ku. ĩmi nīkí kuyé 'yozú kīnī ākŭfī mādānjá rī sē íwá rī dra íngá āní kōfŭtō be 'dīni kuyé? ⁷ Lē ĩmi drokí 'bá ũnjīkányā 'oópi rī ĩmi āsámvú gé sī rá, ĩmi adrikí rí ule,

sŭ ĩmi ní adrií ule Múngú ágá rī tŭnjī. Kúrísítō ri Kābīlō Mvā* ú'dŭ Múngú ní Ēlízú Jó rī pi tī gé sī rī vé rī, drā 'bá ní rōbōñō rŭ. ⁸ 'Bá kádō ũmŭ rī nyaá, lē 'bá adrikí ũnjīkányā be sŭ pánga ĩ ní á'dí ākŭfī sī rī tŭnjī ku, 'bo lē 'bá 'okí tā áda, 'bā adrikí ule sŭ pánga ĩ ní á'dí ākŭfī ākó rī tŭnjī.

⁹ Á sī sēé ĩmi ní kōkōbŭ mávé rī ágá 'dīni, lē ĩmi úmúkí ĩmi adrií 'bá ōwŭ rŭ rī pi be trŭ ku. ¹⁰ Tā 'dīri adri 'yozú kīnī ma rī átá 'bá nyōókŭ nōri vé adri 'bá ōwŭ rŭ, dōku ěsí be āmbúgú ngá drŭgé, dōku 'bá āngŭ ali'bá, dōku 'bá rī 'bá ngá ĩ ní údé drŭ sī múngú rī pi ĩnjī 'bá rī pi ā tā sī ku. Té dō ma rī átá kōpi ā tā sī, ĩmi té adringará vŭ drŭgé nōgō rī ku rá, ĩmi adrikí té 'bá 'dīni 'dī'bée be trŭ ku. ¹¹ 'Bo tā má ní sī sēé ĩmi ní rī ágá, má kīnī, 'bá 'yoópi kīnī 'í ě'yī Kúrísítō ri gí, 'bo ísŭ ĩri ri ōwŭ 'bā, dōku ĩri ěsí be āmbúgú ngá drŭgé, dōku ĩri 'bá riipi ngá ĩ ní údé múngú rŭ rī ĩnjīpi ni, dōku 'bá āngŭ u'daápi u'da'da ni, dōku 'bá riipi ímèrèépi íwá sī ni, dōku 'bá riipi āngŭ aliipi ni, lē ĩmi úmúkí ĩmi adrií ĩri be trŭ ku. 'Bá 'dīni 'dīri lē ĩmi nyakí ngá ĩri be trŭ ku.

¹² Má ícō 'bá ě'yī 'bá kuyé rī pi vé tā lŭjī nŭ ku, 'bo 'bá ícō 'bá Yēsŭ ri ě'yī 'bá gí rī 'bá ũnjīkányā 'o'bá rī pi vé tā lŭ rá. ¹³ Múngú ri 'bá ě'yī 'bá kuyé rī pi vé tā lŭ nŭ. 'Bá riipi ũnjīkányā 'oópi rī, lē ĩmi drokí ĩri ĩmi āsámvú gé sī rá.

6

Ā jīkí 'bá Múngú ri nŭipi gí rī tōó 'bá tā lŭipi rī endrēti gé ku

¹ Mi dō tā be mí ógŭpŭ Yēsŭ ri ě'yīpi gí rī be, mi té kōdō ĩri jī tō

* 5:7 5:7 Kābīlō Mvā: Múngú sē táimbŭ Mósē ní kīnī, 'bá rī pi ā zākí kābīlō Múngú ní rōbōñō rŭ, ā trŭkí ri kōpi ívé ũnjīkányā agásí rá. Sē ĩ ní Yēsŭ ri zizŭ Kābīlō Mvā Múngú vé ni āní, ā'diātāsīyā Múngú ípē ĩri ímŭ drāá 'bávé ũnjīkányā ũjī. 'Í lā Wŭngará 12:17-28; Mārākō 14:12; Lúkā 22:7; Yŭwání 1:29-35; 1 Pétērō 1:19. 5:12 5:12 Dētōrōnómē 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7

'bá Múngú ri nǐ' 'bá gí rǐ pi ɛndrɛtǐ gé. Ngá mí ní ìri jízú tōzú 'bá Múngú ri nǐ' 'bá kuyé rǐ pi ɛndrɛtǐ gé rǐ ǎ'di? ² Ìmi nǐkí 'yozú kǐnǐ 'bá Múngú vé rǐ pi ímú tā lì 'bá nyōòkú nōri vé rǐ pi drǐgɛ nǐ 'dǐni kuyé? Ìmi dō tā lì 'bá nyōòkú nōri vé rǐ pi drǐgɛ rá píri, tā mādā mādā ìmi ǎsámvú gé sǐ 'dǐ'bée, ìmi ícókí nyo údé ìmi ǎsámvú gé sǐ ku? ³ Ìmi nǐkí kuyé 'yozú kǐnǐ 'bá úmvúlésǐ ímú tā lì mǎlāyíkā rǐ pi drǐgɛ nǐ? Tā rǐ dō 'dǐri tǐnǐ, ádarú 'bá ícó tā 'bá ní izaá 'bá ǎsámvú gé sǐ vū drǐgɛ nōgó rǐ pi lì rá. ⁴ Ìmi dō tā be ìmi ǎsámvú gé sǐ, ngá ìmi ní rizú tā rǐ jízú lizú 'bá Múngú ri nǐ' 'bá kuyé kǎnísǎ ní kōpi ìnjǐ ku rǐ pi vúgá rǐ ǎ'di? ⁵ Á 'yo tā 'dǐri ìmi drǐ ìnjázú ǎní. Ádarú 'bá nyo kǎnísǎ agá 'dǐgɛ úmǐ be ícó' 'bá ìmivé tā lì' 'bá ni pi 'dǎáyo? ⁶ Ngá ìmi ní rizú ìmi ògǔpǐjǐ jízú tōzú 'bá Múngú ri nǐ' 'bá kuyé rǐ pi ɛndrɛtǐ gé rǐ ǎ'di?

⁷ Ìmi ri ìmi ògǔpǐjǐ jǐ tō 'bá Múngú ri nǐ' 'bá kuyé rǐ pi ɛndrɛtǐ gé, 'dǐri lū 'yozú kǐnǐ tā ndé ìmi gí. 'Bá rǐ 'o dō ìmi ùnjǐ, lē mǐ jǐ ìri tōó ku, mǐ ku tā rǐ ǎ adri 'dǐni. ⁸ Ìmi ri tā ùnjǐ 'o ìmi ɛdrǐpǐjǐ ní, ǎzini ìmi òmvúpǐjǐ ní, ìmi ri kōpivé ngá u'du mǐ mbamba sǐ.

⁹ Ìmi nǐkí 'yozú kǐnǐ 'bá ùnjǐkǎnyā 'o' 'bá rǐ pi fíkí mǎlūngā Múngú vé rǐ agá ku 'dǐni kuyé? Lē ìmi ù'bákí ìmǐ mǐ ku. 'Bá rǐ' 'bá òwǔ 'bá' 'bée rǐ pi, dōku 'bá rǐ' 'bá ngá ì ní údé drǐ sǐ múngú rú rǐ ìnjǐ' 'bá rǐ pi, dōku 'bá rǐ' 'bá la' 'bá ògǔpǐjǐ vé ùkú sǐ rǐ pi, ǎgō rǐ' 'bá la' 'bá ì ògǔpǐjǐ ǎgō rú rǐ pi sǐ rǐ pi, ¹⁰ ùgǔ' 'bá rǐ pi, 'bá ɛsǐ be ǎmbúgú ngá drǐgɛ rǐ pi, 'bá ìmērē' 'bá íwá sǐ rǐ pi, 'bá ǎngū u'da' 'bá u'da' 'da rǐ pi, 'bá ògǔpǐjǐ vé ngá u'du' 'bá mǐ mbamba sǐ rǐ pi, kōpi ícókí fǐ mǎlūngā Múngú vé rǐ agá

ku. ¹¹ ǎndúrú ìmi uruḳo' 'bée rikí tā 'oó sǔ 'dǐri tǐnǐ. 'Bo nóni ùjǐkí ùnjǐkǎnyā ìmivé rǐ, ìmi ícákí uletere gí, ìmi ícákí pǐrǐ Múngú ɛndrɛtǐ gé rǐ Úpí Yésǔ Kúrísítō vé rǐ sǐ, ǎzini Ìndrí Múngú vé rǐ vé ùkpō sǐ.

Lē ǎ 'bákí òwǔ ku

¹² Ìmi uruḳo' 'bée ri 'yo, "Ngá 'bá ní lēe rǐ pi ǎrǐvú céré 'bá ícó 'o rá," 'bo á 'yo ìmi ní 'dǐni, ngá rǐ pi ǎrǐvú céré ícó ìzā koó ku, 'bo á lē adrií tǔgǐrǐ ngá rǐ pi vé ni ku. ¹³ Ìmi ri 'yo, "A lē ìnyá, ìnyá lē fǐ 'a agá." 'Bo á lē 'yoó ìmi ní 'dǐni, Múngú ri ngá 'dǐ' 'bée iza ìrǐtró. Lē 'bá áyúkí 'bá rǐ' 'bá òwǔ 'bázú ǎní ku, rǐ' 'bá 'bávé rǐ, lē 'bá ngakí ɛzǐ ǎní Úpí ní, Úpí ri rǐ' 'bá 'bávé rǐ ùtē nǐ. ¹⁴ Múngú ri ímú 'bá ingá gō ídri rú drǎngará gálésǐ ùkpō ívé rǐ sǐ, sǔ ìri ní Úpí Yésǔ ri ingá gōó ídri rú rǐ tǐnǐ. ¹⁵ Ìmi nǐkí 'yozú kǐnǐ rǐ' 'bá ìmivé rǐ, ìri Kúrísítō vé ni 'dǐni kuyé? 'Bá áyúkí dō rǐ' 'bá Kúrísítō vé nōri rizú òwǔ 'bázú ǎní, ìri nyo múké? Adri 'dǐni kuyé! ¹⁶ Ìmi nǐkí 'yozú kǐnǐ 'bá rǐ la dō ùkú òwǔ rú ni sǐ, kōpi úmúkí ì ícá rǐ' 'bá ǎlu gí 'dǐni kuyé? ǎ'diǎtǎsǐyā Búkū Múngú vé rǐ kǐnǐ, " 'Bá ìrǐ 'dǐ' 'bée ì úmú adri rǐ' 'bá ǎlu." ¹⁷ 'Bo 'bá 'i úmúpi ícápi Úpí be ngá ǎlu rǐ, Ìndrí Kúrísítō vé rǐ adri ìri be trǔ. ¹⁸ Lē ǎ 'bákí òwǔ ku. ùnjǐkǎnyā uruḳo 'bá rǐ ní 'oó kárákará rǐ pi, iza ìrívé rǐ' 'bá ku, 'bo 'bá rǐ 'bá dō òwǔ, ìri ùnjǐkǎnyā ìjǐ rǐ' 'bá ni gé. ¹⁹ Ìmi nǐkí 'yozú kǐnǐ, ìmi ǎsámvú gé 'dǐgɛ, 'bá ǎlu ǎlu vé rǐ' 'bá ìri Jó Múngú vé ni, Ìndrí Uletere rǐ ri adri 'a ni gé 'dǐni kuyé? Ìmi nǐkí ǎmá 'yozú kǐnǐ Múngú sǐe ìmi ní Ìndrí Uletere rǐ nǐ 'dǐni kuyé? Ìmi ri adri ìmivé ùkpō sǐ kuyé. ²⁰ Múngú je ìmi ǎjē

be āmbúgú, kúru lē ĩmi áyúkí ĩmí rú'bán Múngú ri ĩnjžú.

7

Ūkú jengárá

¹ Kúru tā ĩmi ní sīi kōkōbī agá ma zizú āní 'dīri, ma újā ĩmi ní 'dīni, múké ni, lē ágó ā je ūkú ku. ² 'Bo 'bá rī pi ní adrii ǫwũ be ambamba rī sī, lē ágó ā adri ūkú ívé ni be, ūkú ā adri ágó ívé ni be. ³ Ágó rī pi ūkú rī be, lē kōpi ā úmúkí ĩ adrii trú, ǫgúpī ā uga 'i ǫgúpī ní ku. ⁴ Rú'bán ūkú rī vé rī adri 'yéná ĩrivé ni ǫ'dúkúlegúsī kuyé, ĩri kpá ágó rī vé ni. Rú'bán ágó rī vé rī adri 'yéná ĩrivé ni ǫ'dúkúlegúsī kuyé, ĩri kpá ūkú rī vé ni. ⁵ 'Bá āzi ā uga 'i rú'bán ǫgúpī ní ku. ĩmi lēkí dō Múngú ri zīj, lē ĩmi ǫ'yīkí trú 'yozú kīnī ĩmi kukí sá mādā Múngú ri zizú. ĩmi zīkí dō Múngú ri gí, ĩmi gōkí kúru ĩmi úmú, ā'diātāsīyā ĩmi ní ícó ĩmi a'bií bā ku rī sī, Sātánā ā ũ'bī ri ĩmi ku. ⁶ Tā má ní 'yoó 'dīri ĩri yīkí mávé rī, 'bo á 'bā ĩri tāimbī rú kuyé. ⁷ 'Bá rī pi céré ā adrikí té dō sū má tīnī ūkú ākó, ĩri té adri múké. 'Bo Múngú sē 'bá ālu ālu ní fēfē tā 'ozú rī nī, sē 'bá āzi ní fēfē adrizú ūkú ākó, dōku ágó ākó, āzini sē 'bá āzi ní fēfē ǫzī ngazú Múngú ní, ĩri adri ūkú be, dōku ágó be.

⁸ Á lē 'yoó 'bá ūkú ākó, dōku ágó ākó, āzini 'bá ǫwuzi rú rī pi ní 'dīni, lē kōpi ā adrikí sū má ní adrii rī tīnī, ūkú ākó, dōku ágó ākó. ⁹ 'Bo kōpi ícókí dō ĩ a'bií bā ku, lē kōpi ā jekí ūkú, dōku ā jekí ágó, ā'diātāsīyā mí ní rizú drázú ūkú úvá sī, dōku ágó úvá sī, múké ni, lē mí je ūkú, dōku mí je ágó.

¹⁰ Á lē 'yoó ūkú ágó be rī ní 'dīni, lē ūkú ágó be rī ā ku ágó ívé rī ku. 'Bo tā 'dīri á 'yo nī kuyé, Úpí 'yo nī. ¹¹ Ūkú ágó be rī ku dō ágó ívé rī gí, lē ā áwí adrii ágó ākó,

dōku ā újā 'i gōó ágó ívé rī vúgá 'dāā ūzi. Lē ágó ā dro ūkú ívé rī ku.

¹² Á lē 'yoó ĩmi urukō'bée ní 'dīni, 'bá rī je dō ūkú Yēsū Kúrísitō ri ǫ'yīpi kuyé ni, ūkú rī ā'yī dō adrii ĩri be rá, lē 'bá rī ā dro ūkú rī ku. Á 'yo tā 'dīri nī, adri 'yozú kīnī Úpí 'yo nī kuyé. ¹³ Ūkú rī je dō ágó Yēsū Kúrísitō ri ǫ'yīpi kuyé ni, ágó rī ā'yī dō adrii ĩri be rá, lē ūkú rī ā ku ágó rī ku. ¹⁴ Ágó Yēsū Kúrísitō ri ǫ'yīpi kuyé rī, Múngú ri ícó ĩri ndre 'bá ívé ni rú ĩrivé ūkú Yēsū ri ǫ'yīpi gí rī ā tā sī, ūkú Yēsū Kúrísitō ri ǫ'yīpi kuyé rī, Múngú ri ícó ĩri ndre 'bá ívé ni rú ĩrivé ágó Yēsū ri ǫ'yīpi gí rī ā tā sī. Á adri dō 'dīni ku, anjīná kōpivé rī ícókí té adrii uletere Múngú ǫndretī gé ku, 'bo nóni Múngú ri kōpi ndre anjī ívé ni pi rú.

¹⁵ Ágó rī dō 'bá Yēsū Kúrísitō ri ǫ'yīpi kuyé ni, lē dō ūkú rī droó, lē ūkú rī ā 'de mužú ĩyí, dōku ūkú rī dō 'bá Yēsū Kúrísitō ri ǫ'yīpi kuyé ni, lē dō ágó rī kuú, ágó rī ā ku ā 'de mužú ĩyí. Ágó Yēsū Kúrísitō ri ǫ'yīpi gí, dōku ūkú Yēsū Kúrísitō ri ǫ'yīpi gí rī, kōpi ícókí adrii 'bá 'dīni 'dīri be ku, Múngú lē ā adrikí āsámví gé sī tā be kīri. ¹⁶ Mí ūkú rī, mí ícó nī ámá íngóni 'yozú kīnī mí ícó sē ágó mívé rī Yēsū ri ǫ'yī rá? Dōku mí ágó rī, mí ícó nī ámá íngóni 'yozú kīnī mí ícó sē ūkú mívé rī Yēsū ri ǫ'yī rá?

¹⁷ Lē 'bá ālu ālu ā adri sū Úpí Yēsū ní ĩri ĩpēé gí rī tīnī, āzini lē ā adri sū Múngú ní ĩri zīj ímú adrii 'bá ívé ni rú rī tīnī. Tāimbī 'dīri má ní lēé 'bá kánísá vé rī pi ārēvú céré ā 'dukí ngáá rī. ¹⁸ 'Bá rī ǫ'yī dō Yēsū rī gí, līkí dō ĩri ā ágélé é

tj* ʔsũ ākũdē ẽ'yĩ drĩ Yēsũ ri kuyé, lē ā áwí adrii 'bá ĩ ní ágélé ni ē tj lĩj gí rĩ rú. 'Bá ĩ ní ágélé ni ē tj lĩj kuyé rĩ ẽ'yĩ dō Yēsũ ri gí, lē ā sē 'ĩ ágélé ē tj lĩj ku. ¹⁹ Lĩkĩ dō 'bá rĩ ā ágélé ē tj gí yā, dō lĩkĩ kuyé yā, adri tā rú ku. Tā āmbúgú rĩ, lē 'bá rĩ ā 'dũ tāĩmbĩ Múngú vé rĩ ngaá. ²⁰ 'Bá Múngú ri ẽ'yĩpi gí rĩ, lē ā áwí adrii sũ Múngú ní ĩri ĩpēé gí rĩ tĩnĩ. ²¹ Mi dō tũgērĩ, lē mi adri ĩzāngā sĩ ku, mi ʔsũ dō drĩwālā gí, lē mi ā'yĩ drĩwālā rĩ vé tā. ²² Mi dō tũgērĩ, Úpĩ zĩ dō mi adrii 'bá ívé ni, ɔyũ mi mívé ũnjĩkānyā agásĩ gí. Mi adriipi tũgērĩ ku rĩ, Úpĩ zĩ dō mi adrii 'bá ívé ni, mi adri tũgērĩ Kúrísitō vé ni. ²³ Múngú je ĩmi ājē be āmbúgú. Lē ĩmi adriki tũgērĩ nyōókũ nōri vé ni ku. ²⁴ Má ẽdrĩpĩj má ɔmvúpĩj, ĩmi nóni anji Múngú vé ni, sũ má ní átá drĩdrĩ rĩ tĩnĩ, lē ĩmi áwĩki adrii sũ ĩmi ní ándúru adrii sá ĩmi ní Yēsũ Kúrísitō ri ẽ'yĩzũ rĩ gé rĩ tĩnĩ.

²⁵ Anji ũkũ adri'bée kácáná rú rĩ pi, Úpĩ lũ má ní kōpivé tā kuyé. 'Bo Úpĩ vé ẽsĩ múké rĩ sĩ, sē má ní tá nĩngará, ma ícõ átá ĩmi ní, ĩmi ícõ mávé tā yĩ rá. ²⁶ ĩzāngā ní nóni adrii ambamba rĩ sĩ, lē ĩmi áwĩki adrii sũ ĩmi ní ándúru adrii rĩ tĩnĩ. ²⁷ 'Í je dō ũkũ gí, lē ĩmi ā ayikĩ ũkũ rĩ be ku. 'Í je dō ũkũ kuyé, lē mi je ũkũ ku. ²⁸ 'Bo 'bá rĩ je dō ũkũ, adri ũnjĩkānyā ku, mvá ũkũ kácáná rú rĩ je dō ágó, adri ũnjĩkānyā ku. 'Bo 'bá ĩ je 'bá gí rĩ pi, kōpi tā ũkpõ ũkpõ ni pi ʔsũ rá ívé adringará agá. Á lē ĩmi ʔsũkĩ ĩzāngā ku.

²⁹ Má ẽdrĩpĩj má ɔmvúpĩj, Úpĩ ri ĩgõ ú'dikĩrĩnā nōgó. Á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, ājē vé tā adri tā āmbúgú ku. ³⁰ 'Bá ri 'bá āá ngo 'bá rĩ pi,

ā adriki sũ 'bá āá ngo 'bá kuyé rĩ pi tĩnĩ, 'bá āyĩkõ 'bā'bée rĩ pi, ā adriki sũ 'bá āyĩkõ 'bā'bée kuyé rĩ pi tĩnĩ, 'bá ngá je 'bá rĩ pi, ā adriki sũ 'bá ngá ākõ rĩ pi tĩnĩ. ³¹ Ngá múké mi ní ʔsũ vũ drĩgé nōgó rĩ ā adri dō gbā ngõpĩ, dõku mi lē dō kōpi ambamba, tā āzi múké mi ní ʔsũ 'a ní gé 'dĩgé ni 'dāáyo. 'Bá nĩkĩ rá 'yozũ kĩnĩ, tā ārēvũ céré nyōókũ nōri vé rĩ pi ĩmũ dē rá.

³² Á lē ĩmi rikĩ ĩmi ũsũũ drāá tā sĩ kárakarā 'dĩni ku. 'Bá ũkũ jeepi kuyé rĩ, ĩri ẽsĩ 'bā ẽzĩ ngazũ Úpĩ ní, ā sē rĩ ĩri ní āyĩkõ. ³³ 'Bo 'bá ũkũ jeepi gí rĩ, ĩri ẽsĩ 'bā tā nyōókũ nōri vé rĩ ũsũzũ, 'ĩ 'o tā āyĩkõ sēepi ní ívé ũkũ ní. ³⁴ ĩrivé yĩkĩ ri 'i aco ĩrĩ. ũkũ ágó jeepi kuyé rĩ, dõku mvá ũkũ adriipi kácáná rú rĩ, ĩri ívé ẽsĩ 'bā céré rizũ ẽzĩ Úpĩ vé rĩ ngazũ. ĩri 'i ũtē adri uletere, ri ẽzĩ nga Úpĩ ní. 'Bo ũkũ ágó jeepi gí rĩ, ĩri ẽsĩ 'bā tā nyōókũ nōri vé rĩ ũsũzũ, āzini ĩri 'yégá ri ẽsĩ 'bā ẽzĩ ngazũ ágó ni ní āyĩkõ sēzũ. ³⁵ Ma ri tā 'dĩri lũ ĩmi ní, ĩmi adriki rĩ ānĩ múké, má uga ĩmi ní ũkũ jengará ku. Á lē ĩmi ĩzā koõ, ĩmi ngakĩ rĩ ẽzĩ Múngú vé rĩ ānĩ múké, ĩmivé yĩkĩ ā aco rĩ 'i ĩrĩ ku.

³⁶ 'Bá rĩ vé ẽsĩ lē dō kĩnĩ 'ĩ lē ũkũ kácáná rú ni jeé, ũkũ rĩ adri dō ĩlĩ be ācõ jekĩ kuyé, 'bā dō ẽsĩ ũkũ rĩ jezũ, ā je ĩri ĩyĩ, adri ũnjĩkānyā ku. ³⁷ 'Bo 'bá rĩ ũsũ dō ívé yĩkĩ gé 'dālé kĩnĩ, 'ĩ je mvá ũkũ rĩ ku, ĩri dō ícõ ẽbĩrĩ rĩ 'bá vé rĩ a'bi rá, ā je mvá ũkũ rĩ ku, tā ĩri ní 'oó 'dĩri múké. ³⁸ 'Bá ũkũ kácáná rú rĩ jeepi rĩ, 'o 'dĩri múké, 'bo 'bá ũkũ kácáná rú rĩ jeepi kuyé rĩ, 'o 'dĩri múké agaá rá.

³⁹ ũkũ ágó be rĩ, ágó rĩ dō drĩ ĩdri rú, lē ā adri ágó rĩ be, ā ku ágó rĩ ku. Ágõ rĩ drā dõ gí, ĩri ícõ

* 7:18 7:18 Ágélé ē tj lĩngará: Múngú lũ Ābũrāmā ní kĩnĩ, anji āgõ Ābũrāmā vé rĩ pi adriki dõ caá ú'dũ ārõ gí, lē ā ũlĩkĩ kōpi ā ágélé ē tj rá, lüzũ kĩnĩ, kōpi anji Múngú vé ni. 'Bá rĩ ā'yĩ dõ 'ĩ ágélé ē tj sēé lĩj gí, ĩri tāĩmbĩ Mósē vé rĩ 'dũ nga. 'Í lā ĩ'dóngará 17:9-14; Ẽzĩ 15:1-5.

ágó āzi je rá. 'Bo ágó ĩri ní lēé jeé rī, ā adri 'bá Úpí ri ẽ'yīpi gí ní. ⁴⁰'Bo yīkī mávé rī agá, gō dō ágó āzi jeé dīi kuyé, ĩri múké aga rá. Má ũsũ tā má ní 'yoó 'dĩri, Índrĩ Múngú vé rī lū má ní nĩ.

8

Ínyá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ní rī

¹'Bá nīkí ínyá ĩ ní ríi sēé nyaá ngá ĩ ní údé drī sī múngú rú rī pi ní rī vé tā rá. 'Bá nīkí rá 'bá tā nīngará be, tā nīngará rī sē 'bá ri 'bá íngungũ, 'bo lēngará rī sē 'bá 'bá ōgũpīi ẽ ízā ko rá. ²'Bá 'yoópi kínĩ 'í nĩ tā ambamba rī, nĩ drī tā rī caá sũ ĩri ní lēé rī tĩnĩ kuyé. ³'Bo 'bá Múngú ri lēépi rá rī, Múngú nĩ ĩri rá.

⁴Ínyá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé drī sī múngú rú rī pi ní rī vé tā, 'bá nīkí rá 'yozú kínĩ, ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi céré ẽzĩ ákó vũ drīgé nōgó, 'bo Múngú ri 'yēná ālu. ⁵Ngá kárakará 'bũ gé 'dálé rī pi, āzini vũ drīgé nōgó rī pi ĩ kōpi zĩ múngú, āzini úpí, 'bá urukọ ri múngú kárakará rī pi ĩnjĩ, āzini úpí kárakará rī pi ĩnjĩ. ⁶'Bá nīkí rá Múngú ri 'yēná ālu, ĩri Ẽtēpi, gbi ngá rī pi ārēvú céré nĩ, 'bá ri adri ídri rú ẽzĩ nga ĩri ní. 'Bávé Úpí ĩri 'yēná Yēsũ Kúrísitō 'i. Gbi ngá rī pi ārēvú céré nĩ, sē 'bá ní ídri rī nĩ.

⁷'Bo 'bá Yēsũ ri ẽ'yī' 'bá gí rī pi ā urukọ nīkí ngá ĩ ní údé drī sī múngú rú ẽzĩ ákó rī pi vé tā kuyé. 'Bá rī pi ā urukọ ũsũkí kínĩ, ngá ĩ ní údé drī sī múngú rú rī pi ũkpō be, kōpi ri 'o ũrĩ sī, kōpi ũsũkí ĩ nyakí dō ínyá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé drī sī múngú rú rī pi ní rī gí, 'dĩri lū kínĩ 'í okí ũnjikānyā gí. ⁸Ádarú Múngú ā'yī 'bá ānyāngā ā tā sī ku, 'bá nyakí dō ngá kuyé drāāāsīyā, ícọ adrii ũnjĩ ku, 'Bá nyakí dō rá,

ícọ lūu 'yozú kínĩ 'bá múké 'dĩni ku.

⁹Īmi ndrekí múké, yīkī ĩmivé ngá a'bizú ku 'dĩri sī. Lē ĩmi sēkí 'bá yīkī be ũrĩ rú rī pi fíi ũnjikānyā agá ku. ¹⁰'Bá yīkī be ũrĩ rú rī pi ndrekí dō mi ri ínyá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ní rī nya úrĩ jó agá 'dāá, ícọ nyo fíi muú ínyá ĩ ní sēé ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ní 'dĩri nyaá ĩndĩ ku? ¹¹Tā nīngará mívé 'dĩri, ĩri sē mi 'bá ẽ'yīngará be mādā Kúrísitō ní drāá ĩri ā tā sī rī iza rá. ¹²Īmi sēkí dō 'bá yīkī be ũrĩ rú rī fíi ũnjikānyā agá, 'dĩri lū kínĩ ĩmi 'okí Kúrísitō ri ũnjĩ. ¹³'Bo zāá má ní nyaá rī sē dō má édrīpĩ dōku má ọmvúpĩ ri fíi ũnjikānyā agá, má ícọ gōó zāá nyaá dīi ālujāni ku, má sē rí ĩri 'deé ũnjikānyā agá ku.

9

Ẽzĩ ĩ ní ā'yī Páulū ā nga rī

¹Má ísú drīwālā gí. Ma 'bá áyúāyū ni. Á ndre 'bávé Úpí Yēsũ ri má mĩ sī rá. Ẽzĩ má ní ngaá rī sē ĩmi ẽ'yīkí Úpí ri gí. ²'Bá urukọ' 'bée ũsũkí kínĩ má adri 'bá áyúāyū ni ku, ádarú ĩmi mĩ gé 'dálé ma 'bá áyúāyū ni! Á'diātāsīyā ĩmi ní tā má ní átá rī yīi rá, āzini ĩmi ní Yēsũ ri ẽ'yīi rá rī sī, 'dĩri lū kínĩ ma 'bá áyúāyū Úpí vé ni.

³'Bá rī pi kádō ríi ẽzĩ ĩ ní ā'yīi má nga rī vé tā uziĩ, á ri újā kōpi ní 'dĩni. ⁴'Bá Bārúnábā be, 'bá ícókí nyo ānyāngā nyaá, āzini ngá mvuú ĩndĩ ku? ⁵'Bá nyo ícọ ũkú Yēsũ ri ẽ'yī' 'bá gí rī pi je 'bá ní ũkú rú jĩ muzú 'bá vú sī ĩndĩ sũ 'bá áyúāyū urukọ' 'bée ní jeé, Úpí édrīpĩ ní jeé, āzini Pétēró ní jeé rī tĩnĩ rá? ⁶'Bá 'yēná Bārúnábā be, ẽzĩ 'bá ízā kozú rī 'bá ríkí nyo ngaá 'bá drī sī?

⁷'Bá āzi ri nyo ícọ ẽzĩ nga āngaráwá rú, ĩri 'i ũfē ũgōgólé

rú rá? 'Bá rĩ sa dō peṭi vinyō vé rĩ pi, ícō nyo ũ'a ni itĩi nyaá ku? 'Bá rĩ dō ri kãbilō úcé, ícō nyo lé ni zoó mvũjũ ku? ⁸ Má átá tâ 'dĩri yĩkĩ 'bá áda vé ni sĩ kuyé. Tãimbĩ Múngú vé rĩ átá nyo tâ rĩ sũ 'dĩri tĩjĩ. ⁹ Ā'diātāsīyā sīkĩ tãimbĩ Mósē* vé rĩ agá kīnĩ, "Tĩ mēēnīgō riipi ānyāngā ā fi coópi rĩ,† lē mĩ úmbé tĩ ni cí ku," Īmi kádō ũsũjũ Múngú ri 'yéná tĩ rĩ pi ā tâ mba áyu? ¹⁰ Ádarú Múngú átá nyo tâ 'dĩri 'bá tâ sĩ kuyé? Átá tâ 'dĩri 'bá tâ sĩ rá, ā'diātāsīyā 'bá ómvũ 'áápi rĩ, ĩri eṣĩ 'bá ómvũ rĩ 'ázú, āzini 'bá ānyá trijpi rĩ, ĩri eṣĩ 'bá ānyá rĩ ā fi údézú, kōpi ri eṣĩ rĩ ālē ĩ āsámvú gé sĩ, ĩ ikūnākĩ ri ānyá rĩ bēnĩ.

¹¹ 'Bá rikĩ dō ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũu ĩmi āsámvú gé sũ ĩ ní úri riĩ rĩ tĩjĩ, 'bá ícókĩ nyo ngá múké ĩsũ é'yĩ ĩmi vugá ku? ¹² Īmi dō ri ngá sē 'bá uruko'béé ní rá, kōpi ní tĩ Múngú vé rĩ sēé ĩmi ní rĩ sĩ, 'bá kokĩ ĩmi ĩzā, ndē 'bá uruko vé rĩ rá, ĩmi ũsũkĩ ĩri ũnjĩ ĩmi ní ngá sēzũ 'bá ní? 'Bo 'bá 'bákĩ eṣĩ ngá ĩmivé rĩ drĩgé kuyé, 'bá úmbékĩ eṣĩ rá, ā'diātāsīyā 'bá lēkĩ ú'dúkó múké Kúrísitō vé rĩ ā létĩ ugaá ku.

¹³ Īmi nĩkĩ 'yozú kīnĩ 'bá eṣĩ nga' 'bá Jó Múngú vé rĩ agá rĩ pi ĩvé ānyāngā ĩsũ Jó Múngú vé rĩ agá 'dĩgé ũgōgō 'dĩni kuyé? Īmi nĩkĩ ámá 'yozú kīnĩ 'bá ri' 'bá rōbōṅō zā' 'béé vūrā rōbōṅō zázú rĩ gé rĩ pi ĩvé ngá ĩsũ íngázú rōbōṅō ĩ ní riĩ zāá rĩ gé 'dĩni kuyé? ¹⁴ Úpĩ eṣĩ kpá 'dĩni kīnĩ, 'bá ri' 'bá ú'dúkó múké rĩ ũlũ' 'bá rĩ pi, kōpi ĩvé ngá rú' 'bá

nōri ā tâ mbazú rĩ pi ĩsũ ú'dúkó múké ĩ ní riĩ ũlũu rĩ sĩ.

¹⁵ 'Bo ú'dúkó múké má ní ũlũu ĩmi ní rĩ sĩ, á zĩ ngá rú' 'bá nōri ā mbazú ni ĩmi vugá kuyé. Á sĩ kōkō' 'bĩ 'dĩri sēé ĩmi ní 'yozú kīnĩ ĩmi sēkĩ má ní ngá 'dĩni ku. Má drā té dō 'dĩisĩ rá múké, 'bá āzi ā újā rĩ létĩ má ní tâ rĩ ũlũzú mũfēngā ākó rĩ túngú ku. ¹⁶ Má ícō ma íngú ú'dúkó múké má ní ũlũu rĩ vé tâ sĩ ku, ā'diātāsīyā Múngú ĩpē ma ú'dúkó múké rĩ ũlũu nĩ, má ũlũ dō ku, lē má ĩsũ drĩlé ũnjĩ! ¹⁷ Má ũlũ dō ú'dúkó múké rĩ pírikĩni drāāāsīyā, ma āndēma ni ĩsũ rá. Múngú ĩpē ma ú'dúkó múké rĩ ũlũngará gá nĩ, má ĩpē ma nĩ kuyé. ¹⁸ Dō tâ rĩ sũ 'dĩri tĩjĩ, mávé āndēma ri adri ā'di? ĩri drĩlé múké má ní ú'dúkó múké rĩ ũlũzú pírikĩni, á lē 'yoó kīnĩ ā ũfēkĩ ma ũfēfē ú'dúkó múké má ní ũlũu rĩ sĩ 'dĩni ku.

¹⁹ Má adri dō ātĩ' 'bá ku drāāāsīyā, má újā ma adrii' ātĩ' 'bá rú 'bá rĩ pi ní céré, kōpi ā újákĩ rĩ eṣĩ Kúrísitō rĩ e'yĩzũ ānĩ bēnĩ. ²⁰ Ma dō Yāhūdĩ rĩ pi āsámvú gé, ma ma újā tâ Múngú ní lũu Yāhūdĩ rĩ pi ā 'okĩ rĩ 'du nga, kōpi e'yĩkĩ rĩ Yēsũ Kúrísitō rĩ ānĩ. Má ícō dō tãimbĩ Mósē vé rĩ 'dujũ ngaá céré ku drāāāsīyā, má e'yĩ tãimbĩ rĩ 'dujũ ngaá rá, 'bá tãimbĩ rĩ 'du' 'bá nga' 'bá rĩ pi ē e'yĩkĩ rĩ Kúrísitō rĩ ānĩ. ²¹ Ma dō 'bá adri' 'bá Yāhūdĩ rú ku rĩ pi āsámvú gé, ma ma újā adri sũ kōpi tĩjĩ, á 'du tãimbĩ Yāhūdĩ rĩ pi vé rĩ ngaá ku, 'bá tãimbĩ rĩ 'du' 'bá nga' 'bá ku 'dĩ' 'béé ā újákĩ rĩ ĩ Kúrísitō rĩ e'yĩ. 'Bo má 'du dō tãimbĩ 'dĩ' 'béé

* **9:9** 9:9 Mósē: Yōsépā kā drāá gĩ, 'bāgũ Ējēpētō vé rĩ 'bā anjĩ Īsērélē vé rĩ pi eṣĩ ngaá tũgēřĩ rú caá ĩlĩ mũdũrũlũ sũ (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ĩpēzũ ĩmũzũ anjĩ Īsērélē vé rĩ pi pazú adringará tũgēřĩ rú rĩ agásĩ. Múngú sē tãimbĩ rĩ Mósē ní, ā lũ anjĩ Īsērélē vé rĩ pi ní, sēzũ ĩ ní tãimbĩ rĩ zizũ tãimbĩ Mósē vé ni ānĩ. Tĩkĩ Mósē ri ĩsũ ākūdē ĩlĩ rĩ ca élifũ ālu mũdũrũlũ sũ (1,400), ĩsũ ākūdē tĩkĩ drĩ Yēsũ rĩ kuyé. † **9:9** 9:9 Mēēnīgō riipi ānyāngā ā fi coópi rĩ: Yāhūdĩ rĩ pi ri ĩvé tĩ mēēnīgō rĩ pi áyũ rĩ peṭi use ānyāngā ĩ ní lēé coó rĩ drĩgé sĩ, tĩ mēēnīgō rĩ pi kúru ānyāngā rĩ ā fi co lũ sũ ní gé sĩ. **9:9** 9:9 Dētōrōnōmē 25:4 **9:13** 9:13 Lēvītĩkā 7:32-34

ngaá ku drāáasiyā, ma ri Kúrísitō vé tǎimbī 'du nga. ²² Ma dō 'bá ẹ'yīngará be mūnyámunya rī pi ǎsámvú gé, ma kpá ma újá adri sū kōpi tīni, kōpi ā újǎkí rí ẹsī Kúrísitō ri ẹ'yīzú āni. Má kǎdō adrii 'bá ǎndiǎndí rī pi ǎsámvú gé, ma ri tā rī 'o lẹti be ǎndiǎndí, ā sē rí 'bá kárakarǎ ẹ ẹ'yīkí rí Yésū ri āni. ²³ Á 'o tā 'dī'bée 'dīni ú'dúkó múké rī ā tā sī, má ịsú rí kpá tǎkiri ịndi.

²⁴ Īmi nīkí rá 'yozú kīnī 'bá kárakarǎ pi ịcọ ọngú nju, 'bo 'yẹná 'bá ǎlu rí nju aga, ịri ǎndēma ni ịsú nī 'dīni kuyé? 'Bo lē ĩmi njukí ọngú rī, ĩmi ịsúkí rí ǎndēma rī āni. ²⁵ 'Bá ọngú nju 'bá rī pi, kōpi ri ĩ ímbá ọngú rī ā njungará sī. Kōpi ọngú rī nju, ĩ kōpi ní kǎlǎ adriipi caápi ịlǐ be ǎco ku ni sē, 'bo ọngú 'bá ní njuú rī, ịri sē 'bá kǎlǎ adriipi muzú nyonyo ni ịsú. ²⁶ Kúru á nju ọngú rī muzú yīkí ǎkó ku. Ma dō ụmbǎ fụ, á dī 'bá rī koro ku. ²⁷ Ma ri ma ímbá, má ụtē rí má rú 'bá āni. Má kǎdō ú'dúkó múké rī ụlūú 'bá rī pi ní, á lē tā ụnjí 'oó ku, Múngú ā gǎ rí ma āni ku.

10

Lē ẹ ịnjǎkí ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ku

¹ Má ẹdrípíi má ọmvúpíi, lē ĩmi ǎvíkí tā 'i ngaápi 'bá ẹ'bípíi rú 'bá gá ǎngū ǎ'wí cínýáfǎ rú rī agá 'dāri sī ku, Múngú ịpē ịrībítí ímú kōpi ẹ drī ọzūú, kōpi ní kúru zozú yīi tafu rī agásí. ² Sēkí kōpi ní bātízimū ịrībítí rī agá 'dǎá, ǎzini yīi tafu rī agá 'dǎá, kōpi gōkí ịcá 'bá Mósē ā pámvú ụbǐ 'bá ni pi. ³ Kōpi ǎrēvú céré nyakí ịnyá ǎlu ǎlu ịngápi Múngú ịdri sēepi rī vúgá rī, ⁴ ǎzini kōpi mvúkí yīi Múngú ní sēe ịdipi ịfúúpi ịrá agásí

rī, ịrá 'dāri 'de muzú kōpi be trú, ịrá 'dāri Kúrísitō 'i. ⁵ 'Bo 'bá 'dǎ'bée ndēe ni pi Múngú adri kōpi sī ǎyīkō sī kuyé. Kōpivé ǎvū u'dekí kuú ǎngū ǎ'wí cínýáfǎ rú rī agásí céré.

⁶ Tǎ 'i ngaápi kōpi rú 'bá gá 'dāri, ịri ǎngū ímbá, ā sē rí 'bá fíkí rí tā kōpi ní 'oó ụnjí 'dāri 'oó ịndí ku. ⁷ Lē ĩmi ríkí ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ịnjíi ku, sū ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī tīni, “'Bá 'dǎ'bée úríkí vúgá, kōpi ríkí ngá nyaá, ǎzini kōpi ríkí ngá mvúú, kōpi gōkí ngaá uru rii ụngó págánó vé rī tuú.” ⁸ Lē 'bá ríkí ọwú 'bǎá sū 'bá 'dǎ'bée urukó ní 'bǎá rī tīni ku, sē ú'dú ǎlu agá, 'bá rī pi ụdrǎkí caá ẹlífū púkú ịrī drī na (23,000). ⁹ Lē 'bá ụ'bǐkí Úpí ri sū kōpi ā urukó ní ụ'bǐi, ịnjí rī pi ní kōpi ugaá ụdrǎá rī tīni ku. ¹⁰ Lē ĩmi ríkí unuú sū kōpi ā urukó ní unuú, sēzú mǎlǎyíkǎ ǎngū ú'dipi rī ní kōpi ú'dí ụdrǎá rī tīni ku.

¹¹ Tǎ 'dīri nga 'i kōpi ā rú 'bá gá 'bá ní ụ'bítǎ rú. Síkí tā 'dīri Búkū Múngú vé rī agá, 'bá adri 'bá ca 'bá cǐmgbá ú'dú ụdú vé rī gé rī pi ímbázú āni. ¹² Tǎ ǎzi ụ'bǐi dō mi, mí ụsú dō kīnī mi ịcọ pá tu ụkpó ụkpó rá, lē mí ndre múké, mí fi rí ụnjíkányá agá ku. ¹³ Ụ'bǐngará ĩ ní ĩmi ụ'bǐzú 'dīri adri nyo sū ĩ ní 'bá urukó ụ'bǐi rī tīni, 'bo Múngú ri ẹsí 'bǎ céré ku tā 'i ní lée 'oó rī drígé, ịcọ ǎdróko ri sēe ĩmi ụ'bǐi ịmivé ụkpó ndézú ku. 'Bo ụ'bǐkí dō ĩmi, ịri ĩmi ní lẹti lū, ĩmi tukí rí pá āni títí.

Ịnyá ĩ ní sēe ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ní rī, ǎzini ịnyá Úpí vé rī

¹⁴ Īmi mávé ụndí má ní lēlélé rī pi, lē ĩmi ịnjǎkí ngá ĩ ní údé rii ịnjíi múngú rú rī pi ku. ¹⁵ Īmi 'bá tā nǐ 'bá gí ni pi, lē ĩmi ámákí tā má ní rii átá ĩmi ní 'dīri múké

múké. ¹⁶ 'Bá kādō rií Múngú ri zīī ā 'bā tākiri kópō rī drīgé, āzini 'bá kādō rií vīnyō rī mvuú, 'dīri adri 'yozú kīnī 'bá nyo ri āri Kúrísītō vé rī mvu kuyé? Āzini 'bá kādō rií pānga ri ūndīī ālēé 'bá āsámvu gé sī, 'dīri adri 'yozú kīnī 'bá nyo ri rú 'bá Kúrísītō vé rī nya kuyé? ¹⁷ 'Bá kādō rií pānga ālu 'dīri ālēé 'bá āsámvu gé sī, īri lū kīnī, 'bá adri 'bá kárákará nō 'bée, 'bá rú 'bá ālu.

¹⁸ Īmi ūsūkí drī 'bá Īsērélē vé rī pi vé tā ká, kōpi kádō rií ī úmú vūrā rōbōñō zázú rī gé ngá ī ní zāā rōbōñō rú rī ā nyangará gá, kōpi ri Múngú ri ĩnjī. ¹⁹ Mā 'yo rí kīnī rōbōñō ī ní rií zāā ngá ī ní údé drī sī múngú rú 'dīri ní rī, īri nyo ězī be? Dōku ngá ī ní údé drī sī múngú rú 'dīri, īri nyo ězī be? ²⁰ Adri 'dīni kuyé, tā má ní 'yoó rī, īri 'dīni, rōbōñō pāgánō rī pi vé rī, kōpi ri sē índrī ūnjí rī pi* ní, adri Múngú ní kuyé. Á lē Īmi úmúkí Īmi tā 'oó índrī ūnjí rī pi be ku. ²¹ Īmi ícókí rií ngá mvuú kópō Úpí vé rī agá, ísú ākūdē Īmi kpá ri ngá mvu kópō índrī ūnjí rī pi vé rī agá ĩndī 'dīni ku, Īmi ícókí úri ngá nyaá mísá Úpí vé rī drīgé, ísú ākūdē Īmi kpá ri ngá nya índrī ūnjí rī pi vé mísá drīgé ĩndī 'dīni ku. ²² 'Bá 'okí dō sū 'dīri tīnjī, tā 'dīri sē nyo jīkó 'de Úpí agá ku? Īmi kádō ūsūú, 'bá ndēkí nyo Úpí ri ūkpō sī rá?

'Bá Yēsū ri ě'yī' 'bá gí rī pi drīwālā ísú rá

²³ Īmi ūrukō 'yokí kīnī "Bā ícó tā ārēvú 'bá ní lēé rī pi 'dū nga rá." 'Bo á lē 'yoó Īmi ní 'dīni, tā rī pi ārēvú céré ngakí adrií múké ku,

dōku ícókí Īmi ĩzā koó ku. ²⁴ Lē 'bá rikí 'yéjā 'bá tā ūsūú áyu ku, lē 'bá ūsūkí 'bá ūrukō ā tā ĩndī.

²⁵ Zāā Īmi ní jeé jōkōñī gé rī, † lē Īmi nyakí ĩri nya nya. Lē Īmi zīkí 'yozú kīnī zāā nōri íbíkí ĩjī ngōósila yā 'dīni ku. ²⁶ Búkū Múngú vé rī 'yo kīnī, "Vū nōri, ĩri Úpí Múngú vé ni, āzini ngá 'a ni gé rī pi céré Úpí vé ni."

²⁷ 'Bá Múngú ri nījī kuyé rī zi dō Īmi muú ínyá nyaá, Īmi lēkí dō muú rá, Īmi mukí ĩyí. Īmi nyakí ngá ī ní sēé Īmi ní rī. Lē Īmi zīkí 'yozú kīnī ínyá nōri íbíkí ĩjī ngōósila yā 'dīni ku. ²⁸ 'Bo 'bá āzi 'yo dō Īmi ní kīnī zāā 'dīri zākí ĩri rōbōñō rú ngá ī ní údé múngú rú rī pi ní, lē Īmi nyakí ku, ā 'diātāsīyā 'bá 'dīri ní lūú Īmi ní gí rī sī, ā sē rí 'bá 'dīri ní ĩzāngā ku. ²⁹ Tā má ní 'yoó 'dīri adri 'yozú kīnī á 'yo 'yéjā Īmi tā sī kuyé, á 'yo 'bá tā rī 'yoópi Īmi ní 'dīri vé tā sī ĩndī. Īmi ūrukō 'yokí kīnī, "Ma ícó ngá rī pi ārēvú nya céré rá, 'bá āzi ūsū dō kīnī má nya ngá āzi ku, ngá 'bá 'dīri ní ūsūú 'yozú kīnī má nya ngá 'dīri ku rī ā 'di? ³⁰ Ngá má ní lēé nyaá rī, ma dō ri Múngú ní ōwō 'dīfō sē āní rá, ā 'di ri ícó 'yo kīnī tā má ní 'oó 'dīri ūnjí ní?" ³¹ Īmi dō ri ngá nya, Īmi dō ri ngá mvu, āzini Īmi dō ri ězī nga, tā Īmi ní 'oó rī, ā sē ē íngúkí ri Múngú ri āní. ³² Lē Īmi ugakí 'bá ūrukō ní létī ku, Yāhúdī rī pi ní létī ku, Gīrīkī rī pi ní létī ku, dōku ā ugakí 'bá kánísā Múngú vé rī agá rī pi ní létī ku. ³³ Ma ri sē 'bá kárákará pi ri āyīkō ísú. Tā má ní 'oó rī adri 'yozú kīnī ĩri 'yéjā āyīkō sē má ní ó' dūkūlē kuyé, ĩri āyīkō sē 'bá rī pi ní céré, kōpi ē ísúkí rí pangará

* **10:20** 10:20 Índrī ūnjí rī pi: Índrī ūnjí rī pi ándurú mālāyīkā Múngú vé ni 'bū gé 'dāá, kōpi nōkí tājmbī Múngú vé rī, Sātānā ri kōpivē āmbúgú. Múngú ídró kōpi 'bū gé 'dāásī vūgá nōó, kōpi gókí ufuú índrī ūnjí, kōpi ri 'bá rī pi ní ĩzāngā sē vū drīgé nógó. † lē 'dangará 12:7-9.

† **10:25** 10:25 Zāā Īmi ní jeé jōkōñī gé rī: 'Bá rī pi ri zāā ī ní rií sēé rōbōñō rú ngá ī ní rií údé múngú rú rī pi ní rī ūzī jōkōñī 'dāri agá. **10:26** 10:26 Sāwumā 24:1

ānī.

11

¹ Lē ĩmi 'duki tā rī ngaá, sũ má ní tā Kúrísitō vé rī 'dujú ngaá rī tĩnī.

Létì Múngú ri ĩnjĩzú rĩ

² Ma ri ĩmi íngú, ā'diātāsīyā ú'dú céré ĩmi ní ríi má tā ũsũú, āzini ĩmi ní ríi tá má ní ímbá ĩmi ní rī 'dujú ngaá rá rī sī. ³ Á lē ĩmi nĩkí áamá 'yozú kīnī, āgō rī pi āmbúgú ũkú rī pi drĩgē, Kúrísitō ri āmbúgú āgō rī pi drĩgē, Múngú ri āmbúgú Kúrísitō drĩgē. ⁴ Ágō riipi Múngú ri zĩpi, dōku riipi tá Múngú ní i'daá rī ũlũupi 'ĩ drĩ ōzũupi bōngó sī cí rī, ĩri 'ĩ ní drĩnjá sē. ⁵ Ūkú riipi Múngú ri zĩpi, dōku riipi tá Múngú ní i'daá rī ũlũupi 'ĩ drĩ ōzũupi bōngó sī kuyé rī, ĩri 'ĩ ní drĩnjá sē, ĩri índré sũ fakí drĩ'bí ni gí tĩnī. ⁶ Ūkú 'ĩ drĩ ōzũupi bōngó sī cí kuyé rī, lē ā fa 'ĩ drĩ'bí rá. Drĩ'bí fangará rī dō ĩri ní drĩnjá sē, lē ā ōzũ 'ĩ drĩ bōngó sī cí. ⁷ Lē ágó ā ōzũ 'ĩ drĩ bōngó sī cí ku, ā'diātāsīyā Múngú gbi ĩri sũú 'ĩ tĩnī, ē íngúkí rí Múngú ri ānī. 'Bo ũkú ri sē ĩ 'bá ágó ri íngú ānī íngúngũ. ⁸ Ágó ri gbikí ĩri íngázú ũkú ā rĩ'vá gá kuyé, 'bo gbikí ũkú ri íngázú ágó rĩ'vá gá. ⁹ Í'dóngará gá 'dāá, gbikí ágó ri ũkú ē ĩzā koó kuyé, 'bo gbikí ũkú ri ágó ē ĩzā koó. ¹⁰ Lē ũkú ā ōzũ 'ĩ drĩ bōngó sī cí, ĩri lũ kīnī 'dú ágó ní vé tãĩmbĩ ngaá rá, mālāyikā rī pi adri ānī āyĩkō sī.

¹¹ 'Bá Úpí ri ě'yĩ'vá gí rī pi āsámví gé, lē ágó pi ũkú be, kōpi ē ětĩkí ĩ ílébe ílébe. ¹² Ádarú ũkú ĩ ní gbií drĩdrĩ rī, gbikí ĩri ífũú ágó rĩ'vá gá, ũkú rī pi tĩkí āgō rī pi nĩ. 'Bo Múngú gbi ngá rī pi ārēvú céré nĩ.

¹³ Lē ĩmi ámakí tá 'dĩri, ũkú ri dō Múngú ri zĩ, ōzũ dō 'ĩ drĩ

bōngó sī kuyé, ĩri nyo múké? ¹⁴ Ádarú ágó ku dō 'ĩ drĩ'bí dújú āco, sē nyo ĩri ní drĩnjá ku? ¹⁵ Ūkú vé drĩ'bí dú dō āco, ĩri sē ĩri adri ānī ũnyĩ be, ĩrivé drĩ'bí āco 'dĩri sēkí ĩri ní drĩ ōzũú ānī. ¹⁶ Tá 'dĩri ĩri létì ĩ ní rizú tá 'ozú ānī kānisā Múngú vé rī agá rī, lē 'bá āzi ā 'bā āgátá tá má ní 'yoó 'dĩri sī ku.

Tā ĩ ní ũtĩ 'bá rĩ pi úmúkí dō ĩ vinyō mvungará gá rĩ

¹⁷ Tá má ní lēē ězĩ ĩmi ní 'dĩri adri 'yozú kīnī ma ri ĩmi íngú 'dĩni kuyé, ā'diātāsīyā ĩmi kádō ríi ĩmi úmú, ĩmi ri tá ũnjĩ 'o, ĩmi lēkí tá múké 'oó ku. ¹⁸ ĩmi 'bá kānisā vé 'dĩ'bee, á yĩ kīnī, ĩmi kádō ríi ĩmi úmú, ĩmi ri ĩmi acoco. Á nĩ áamá rá, tá urũkō má ní yĩ 'dĩ'bee ĩri tá áda. ¹⁹ Á nĩ rá 'yozú kīnī, acongará anigé ĩmi āsámví gé, Múngú ri ícō tá pĩrĩ rī lũ ĩmi ní nĩ.

²⁰ ĩmi kádō ríi ĩmi úmú vūrā ālu gé ínyá nyangará gá, āzini vinyō mvungará gá, ĩmi 'duki tá ni ngaá pĩrĩ ku. 'Dĩri lũ 'yozú kīnī ĩmi ri ínyá Úpí vé rī nya 'dĩni ku. ²¹ Sā ínyá nyazú rĩ gé, 'bá ālu ālu ri í'dó ívé ngá nya ō'dũkũlē, tē ōgũpi ri ku. 'Bá urũkō ri adri ěbĩrĩ sī, 'bá urũkō ri ĩmērē ĩmērē. ²² ĩmi jó ākó ĩmi ní rizú ngá nyazú, āzini ngá mvuzú? ĩmi ri kānisā Múngú vé rī ide, āzini ĩmi ri drĩnjá sē 'bá ngá ākó rī pi ní kuyé? Má 'yo rí ĩmi ní tá íngóni? ĩmi lēkí má íngú ĩmi? Má ícō ĩmi íngú tá 'dĩri sī ku.

Ínyá Úpí vé uletere rī vé nyangará

(Mātayo 26:26-29; Mārākō 14:22-25; Lúkā 22:14-20)

²³ Tá má ní ímbá ĩmi ní 'dĩri má íbĩ ísú Úpí Yēsũ vugá. ĩnjā ĩ ní ĩri ā ũlĩ 'bezu 'dāri gé, í'dú pánga, ²⁴ ĩri ní ōwō'difō sēzú Múngú ní, ĩri ní pánga rī āndízú. ĩri ní 'yozú kīnī, "Dĩri mávē rĩ'vá ĩ ní sēē ĩmi

ní rī. Īmi 'okí 'díní, ĩmi ígákí rí má tā āní.”²⁵ Īnyá rī ā vùdrī gé, ĩri ní kópō rī í'djúzú, ĩri ní 'yozú kīnī, “Kópō 'dīri ĩri ũndī ú'dí ĩ ní ruú mávé āri sī rī, Īmi mvukí ĩri, Īmi ígákí rí má tā āní.”²⁶ Sā céré sī, ĩmi kādō ríi pánga rī nyaá, āzini ĩmi kādō ríi vinyō kópō agá rī mvuú, ĩmi ri Úpí vé drāngará ā tā ũlú 'bá rī pi ní cīngbá cazú lókí ĩri ní ĩgōzú rī gé.

²⁷ 'Bo 'bá ríipi pánga rī nyaápi, āzini kópō Úpí vé rī mvuúpi létì be pìrì ku rī, 'o 'dīri tā ũnjí Úpí vé rù'bá ā tā sī, āzini ĩrivé āri ā tā sī.²⁸ Tā 'dīri sī, lē mī áamá mī ũgbále, mī íbì rí vinyō rī mvuú ndō.²⁹ 'Bá pánga rī nyaápi, āzini vinyō rī mvuúpi ũnjikānyā drīgé, nīipi áamápi 'yozú kīnī 'i rù'bá Kúrísitō vé ni kuyé rī, ĩ tā lì drī ni gé rá.³⁰ Tā 'dīri sī, ĩmi āsámvú gé, sē drā fi 'bá kárakarā pi ā rù'bá gá, kōpi ícákí ũkpō ákó, urukō'bée ũdrákí rá.³¹ 'Bo 'bá ámákí dō 'bávé tā ũgbále gí, ícókí tā lì 'bá drīgé ku.³² Úpí ĩrīnā dō 'bá, ĩri 'dīri 'bá útú adri pìrì, sē ā líkí rí tā 'bá drīgé sū ĩ ní lì 'bá vū drīgé rī pi drīgé rī tìni ku.

³³ Má édrípìjì má ómvúpìjì, ĩmi kādō ĩmi úmú ĩnyá Úpí vé rī ā nyangará gá, āzini vinyō rī ā mvungará gá, lē ĩmi tēkí ĩmi ògùpìjì ē ícákí céré ũgbále.³⁴ Èbìrì fù dō mī káyì, lē kōdō mī nya ĩnyá mívé āngá 'dāá ũgbále, ĩmi kādō ĩmi úmú, ā líkí rí tā ĩmi drīgé ku.

Má kādō caá ĩmi vúgá 'dilé, ma kúru mu ĩmi ní tā urukō'bée ũlū ndō.

12

Ūkpō Índrí Uleterē rī ní sēé 'bá rī pi ní rī

¹ Má édrípìjì má ómvúpìjì, á lē fēfē Índrí Uleterē rī ní sēé 'bá rī pi ní rī vé tā ímbá ĩmi ní, ĩmi nīkí rí tā ni múké.² Īmi nīkí rá 'yozú

kīnī, ĩmi ní drī ótù adrizú pāgánō rú rī gé, ũ'bākí ĩmī mī, sē ĩmi kúkí létì ũnjí gé, ĩmi rikí ngá ĩ ní údé mungú rú átá'bá ku rī pi ĩnjī.³ Á lē lūú ĩmi ní 'díní, Índrí Mungú vé rī dō ri ĩmī drī ko nī, ĩmi 'yo Yēsū ri Úpí, ĩmi ícókí Yēsū ri u'daá ku.

⁴ Fēfē Índrí Uleterē rī ní sēé 'bá rī pi ní rī céré āndiāndí, 'bo Índrí ālu ālu 'dīri ri ũkpō rī sē nī.⁵ Èzì 'bá ní ríi ngáá rī pi céré āndiāndí, 'bo 'bá ri èzì rī nga Úpí ālu 'dīri ní.⁶ Èzì 'bá ní ríi ngáá rī pi céré āndiāndí, 'bo Mungú ālu 'dīri, ĩri úmī sē 'bá céré pi ní èzì ngazú nī.

⁷ Sēkí Índrí Uleterē rī 'bá ní, 'bá kókí rí 'bá izá āní 'bá āsámvú gé sī.⁸ Índrí Uleterē rī sē 'bá urukō ní úmī átángá átázú 'bá āzi ní, sē kpá 'bá urukō ní tā nīngará tā 'i zūpì zūzú ni átázú, Índrí Uleterē ālu ālu 'dīri ri 'bá rī pi ní úmī sē nī, āzini tā nīngará sē nī.⁹ Índrí Uleterē ālu ālu 'dīri, ĩri sē 'bá rī adri è'yīngará be 'í èsì agá, ĩri ũkpō sē 'bá urukō'bée ní 'bá drā be rī pi ídrízú,¹⁰ ĩri ũkpō sē 'bá urukō ní tā āyāzú āyāyā ni 'ozú, 'bá urukō ní, ĩri ũkpō sē tā Mungú ní 'daá rī pi ũlūzú, 'bá urukō ní, ĩri ũkpō sē Índrí rī pi ámázú, 'bá urukō ní, ĩri ũkpō sē kōpi átá tì āndiāndí sī, 'bá urukō ní, ĩri ũkpō sē kōpi tì āndiāndí rī vé ífífi újā āní.¹¹ Índrí Uleterē rī ũkpō sē 'bá ālu ālu ní tā 'dī'bée 'ozú nī, ĩri sē sū 'í ní lēé rī tìni.

Rù'bá ri ĩgélé be āndiāndí

¹² Rù'bá ri ālu, ĩri ĩgélé be kárakarā. ĩgélé rī pi ā adrikí dō āndiāndí drāāsiyā, kōpi ri èzì nga rù'bá ālu gé. Rù'bá Kúrísitō vé rī ĩgélé be kárakarā, kōpi ri èzì nga ĩri ā rù'bá gá.¹³ Bā Yāhūdī rī pi, 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi, tūgērī rī pi, 'bá adri'bá tūgērī rú ku rī pi be céré, sēkí 'bá ní bātízīmū adrizú Kúrísitō rù'bá gá

Índrí Uleterē rī vé ũkpō sī, 'bá céré ri Índrí Uleterē 'dīri ālē.

¹⁴ 'Bávé rŭ' 'bá adri ĩgélé be ālu kuyé, kōpi ĩgélé be kárakará. ¹⁵ Pá 'yo dō, "Má adri drī 'i ku, má adri ĩgélé rŭ' 'bá vé ni ku," ěndépi pá adri nyo ĩgélé rŭ' 'bá vé ni ku? ¹⁶ Bī 'yo dō, "Má adri mī 'i ku, má adri ĩgélé rŭ' 'bá vé ni ku," ěndépi bī adri nyo ĩgélé rŭ' 'bá vé ni ku? ¹⁷ Rŭ' 'bá ā adri dō 'yéná mī 'i, 'bá rī ícō tā yī íngóni? Dōku rŭ' 'bá ā adri dō 'yéná bī 'i, 'bá rī ícō ngá ngŭ íngóni? ¹⁸ 'Bo Múngú 'bā ĩgélé āndiāndí 'bā rŭ' 'bá gá, sŭ ĩri ní lēé rī tŭni. ¹⁹ ĩgélé rī té dō 'yéná ālu, rŭ' 'bá ri té adri 'dāayo. ²⁰ ĩgélé rī pi kárakará, 'bo kōpi úmúki í ícá rŭ' 'bá ālu.

²¹ Mī ícō 'yoó drī ní, "Ma ícō ězi nga mī ākó rá" 'dīni ku! Āzini drī ícō 'yoó pá ní, "Ma ícō ězi nga mī ākó rá" 'dīni ku! ²² ĩgélé rŭ' 'bá vé índré' 'bá kú ũkpō ākó 'dī'bée, kōpi céré ězi be. ²³ ĩgélé rŭ' 'bá vé ĩ ní ndreé kuú ězi ākó 'dī'bée, ĩ sŭ kōpi rŭ' 'bá gá sŭsŭ. ĩgélé rŭ' 'bá vé ĩ ní ndreé bādāru ku 'dī'bée, 'bā kōpi ōzŭ cí, ²⁴ 'bo ĩgélé urukō' 'bée ícókí kōpi ōzŭ cí ku. 'Bo Múngú údé rŭ' 'bá rī ālu, ā sē rī ě ĩnjíkí rī ĩgélé urukō ĩ ní ndreé kuú ězi ākó rī pi āní. ²⁵ Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, ĩgélé rī pi ā acókí rī ĩ ku, ógŭpi ě ětī rī ógŭpi rī. ²⁶ ĩgélé ālu 'bā rŭ' 'bá gá rī dō ĩzāngā nya, ĩgélé rī pi céré ĩzāngā nya ĩndī, íngúkí dō ĩgélé ālu rī íngúngŭ, ĩgélé rī pi céré nga adri āní āyīkō sī.

²⁷ ĩmi úmúki ĩmi ícá ālu rŭ' 'bá Kúrísitō vé ni, 'bá ālu ālu rī ĩgélé ĩfŭúpi Kúrísitō rŭ' 'bá gá ni. ²⁸ Kānisā agá, drīdrī ni, Múngú ũpē 'bá áyúáyŭ rī pi, ĩrī ni, ũpē nébī* rī pi, na ni, ũpē 'bá āngŭ ímbá' 'bá rī pi, āzini ũpē kpá 'bá tā āyázú āyāyā ni 'o' 'bá rī pi,

'bá āngŭ ídrí' 'bá rī pi, 'bá ícō' 'bá ĩ ōgŭpī ě ĩzā ko' 'bá rī pi, 'bá drīkoma rú rī pi, āzini 'bá átá' 'bá tī āndiāndí sī rī pi. ²⁹ 'Bá ícókí céré adrii 'bá áyúáyŭ ni pi rú ku. 'Bá ícókí céré adrii nébī rú ku. 'Bá ícókí céré adrii 'bá āngŭ ímbá' 'bá ni pi ku. 'Bá ícókí céré tā āyázú āyāyā ni 'o' 'o' ku. ³⁰ 'Bá ícókí céré 'bá drā be rī pi ídrí ku. 'Bá ícókí céré átá tī āndiāndí sī ku. 'Bá ícókí céré tī rī pi vé ífífi újá ku. ³¹ Á lē ĩmi 'bāki ěsī fēfē tā be āmbúgú rī ĩsúzá ězi ngazú 'bá rī pi ě ĩzā kozú.

Nóni á lē ĩmi ní létī múké ni lŭú.

13

Lěngará

¹ Ma dō ri átá tī 'bá rī pi ní átázú rī sī, āzini mālāyīkā rī pi ní átázú rī sī, 'bo ma dō lěngará ākó, átángá má ní rīi átá 'dīri ífífi ākó, ĩri 'u sŭ ĩ ní rīi ngiringiri coó rī tŭni. ² Fēfē ĩ ní sēé má ní rī, ĩri dō rizú tā Múngú ní i' daá rī ũlŭzú, āzini á nī dō tā Múngú vé ũzŭŭzŭ rī pi céré rá, ma dō tā nŭngará be āmbúgú, āzini ma dō ě'yīngará be ícózú ĩrā rī pi gŭzú muzú vŭrā āzi gé rá, 'bo ma dō lěngará ākó, ma ězi ākó. ³ Á sē dō mávé ngá ārēvú céré 'bá ngá ākó rī pi ní, āzini á sē dō mávé rŭ' 'bá zāā rōbōŋō rú, 'bo ma dō lěngará ākó, má ícō ngá āzi ĩsŭ ku.

⁴ Lěngará ri ĩ tā ni 'du ěsī mādā sī, lěngará ri sē ĩ adri āní ěsī be múké. Lěngará sē 'í 'bā ěsī 'bá āzi vé ngá drīgé ku, lěngará sē 'bá rī íngŭ 'i ku, dōku lěngará sē 'bá āzi ícō 'yoó kíní 'í ndē 'bá rī pi céré nī 'dīni ku. ⁵ Lěngará ri sē 'bá rī adri gbórókó rú ku, lěngará ri sē 'bá rī ũsŭ 'yéná 'i tā ō'dúkúlegúsí ku, lěngará ri sē 'bá rī vé ěsī ve tā sī mbēlěná ku, ĩri sē 'bá rī 'bā 'bá āzi vé tā 'í ěsī agá ũnjí ku. ⁶ Lěngará

* **12:28** 12:28 Nébi: Múngú ri ívé tá átá nébī rī pi ní, kōpi kúru ĩrivé ũ'dúkŭ rī ũlŭ 'bá rī pi ní.

ri sē 'bá rī adri īzāngā sī tā ūnjí sī, 'bo īri sē 'bá rī adri āyīkō sī tā ī ní 'oó áda rī sī. ⁷ Lēngará ri sē 'bá rī ícó 'í ógúpì ē īzā ko rá lóki be céré, īri sē 'bá rī ógúpì vé tā ā'yī éśì be céré, īri sē 'bá rī éśì 'bā tā drīdrī rī ūtēzú, īri sē 'bá rī éśì úmbé tā rī ā 'ongará gá.

⁸ Lēngará dẹ ku. 'Bo tā Múngú ní i'daá rī pi vé ūlūngará, kòpi ímú dẹ rá, átángá tì āndiāndí sī rī ícókí ímú átá ku, āzini tā nīngará ri ímú dẹ rá. ⁹ 'Bá nīkí tā rī pi ārēvú céré kuyé, āzini tā Múngú ní i'daá rī pi, 'bā ūlūkí céré kuyé. ¹⁰ Ụ'dụ ụdụ vé rī kādō ícá, ngá rī pi céré ímú adri múké, 'bo ngá adri 'bée ūnjí rī pi ímú dẹ 'diīsí rá.

¹¹ Má ní ándúrú adrií mváná rú rī gé, á ri átá sụ mváná mādānā ni tịni, á ri átá sụ mváná mādānā ni tịni, á ri átá sụ mváná mādānā ni tịni, āzini mávé yīkí tā ámázú rī sụ mváná vé rī tịni. 'Bo má kã mbaá ícá āmbúgú, á ku tā ānjīnā vé rī pi céré rá. ¹² Sā nōri gé, 'bā ri Múngú vé índrīlīkí ndre múndūrā agá, índré uletere ku, úmvúlésí 'bā ímú īri ndre 'bā mị sī. 'Bá nīkí ngá rī pi ārēvú céré kuyé, 'bo úmvúlésí 'bā ímú nī rá, sụ Múngú ní 'bā nīí rá rī tịni.

¹³ Ngá na 'dī'bée adri mụzú nyonyo, ẹ'yīngará, éśì 'bāngará tā drīdrī rī drīgé, āzini lēngará. 'Bo ngá na 'dī'bée āsámvú gé, agaápi rá rī, īri lēngará.

14

Átángá ī ní átá tị ī ní nīí kuyé rī sī rī, āzini tā Múngú ní i'daá rī vé ūlūngará

¹ Lē īmi 'bākí lēngará vé tā āmbúgú, lē īmi 'bākí úvá rizú fēfē Índrí Uletere rī vé rī ndázú, agaápi rá rī, lē īmi 'bākí úvá tā Múngú ní i'daá īmi ní rī ūlūzú. ² 'Bá riipi átápi tị ī ní nīí kuyé rī sī rī, átángá īri ní átá rī, Múngú ri nī rá, 'bo 'bá rī pi ícókí tā īri ní átá

rī nīí ku, tā īri ní ūlūú 'dīri, Índrí Uletere rī ūlū tā ī ūzū 'bá ūzūzū rī pi īri ní nī. ³ 'Bá riipi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi rī, īri sē 'bá rī pi adri ūkpó ūkpó Úpí agá, īri kòpi ē éśì ímbá, īri kòpi ícīcīkí, āzini īri kòpi ē éśì ūmī. ⁴ 'Bá riipi átápi tị 'bá rī pi ní nīí kuyé rī sī rī, átángá īri ní átá rī, īri 'yéná ri īri ē īzā ko, 'bo 'bá riipi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi rī, īri 'bá kánísá vé rī pi ē īzā ko. ⁵ Má ā'yī rá 'yozú kīnī, īmi ícó átá tị ī ní nīí kuyé ni sī rá, 'bo agaápi rá rī, á lē īmi ūlūkí tā Múngú ní i'daá īmi ní rī. 'Bá riipi tā Múngú ní i'daá rī ūlūúpi rī, ndē 'bá riipi átápi tị ī ní nīí kuyé rī sī rī rá. Ngá múké rī, lē 'bá ázi ā újá tā rī vé ífífí, ā ko rí 'bá kánísá vé rī pi ē īzā.

⁶ Má édrípìí má ómvúpìí, á mụ dō átá īmi ní tị īmi ní nīí kuyé ni sī, īri nyo ícó īmi īzā ko rá? Má ūlū dō īmi ní tā Múngú ní i'daá má ní urobí agá rī, dōku tā nīngará Múngú ní sēé má ní rī, dōku má ūlū dō tā Múngú ní i'daá má ní rī, dōku má ímbá dō tā Múngú vé rī, tā 'dī'bée ícókí nyo īmi īzā koó ku? ⁷ Ngá úngó ngozú sụ jēlégú tịni, dōku kụ'dí tịni, kòpivé ụ'dúkó dō ālu, 'bá rī ícó úngó rī vé ụ'dúkó nī áamá ngóni? ⁸ Vukí dō jēlégú rī vé ụ'dúkó 'uú múké kuyé, āngaráwá rī pi ícó nī áamá ngóni 'yozú kīnī zīkí ī mụú ẹ'dí gé? ⁹ Tị vé átángará īri kpá adri sụ 'dīri tịni, īmi átákí dō tị 'bá rī pi ní nīí kuyé ni sī, ā'di ri ícó tā īmi ní átá rī vé ífífí nī áamá rá nī? Īmi 'dīri ri átá ku ūlí agá 'dīgé. ¹⁰ Tị rī pi kárakará vū drīgé nōgó, kòpi céré ífífí be. ¹¹ 'Bo á nī dō tị 'bá ázi ní átá rī vé ífífí ku, 'bá átángá rī átápi rī, īri jākāgú, īri mị gé 'dálé, ma kpá jākāgú. ¹² Īmi lēkí dō fēfē Índrí Uletere rī ní rii sēé ẹzị ngazú rī pi, lē īmi ipēkí fēfē 'bá kánísá vé rī pi ní ícózú mbazú ni.

¹³ 'Bá rī dō ri átá tị ī ní nīí kuyé

ni sī, lē ā zī Múngú ri, ā újā rī tā 'í ní átá rī vé ífíí āní 'bá rī pi ní. ¹⁴ Ā-diātāsīyā ma dō ri Múngú ri zī tī má ní nī kuyé ni sī, índri má agá rī ri tā rī zī nī, 'bo á nī tā má ní zī rī vé ífíí kuyé. ¹⁵ Kúru mâ 'o rī ā'di? Índri má agá rī sī, ma ícō Múngú ri zī rá, ma kpá ícō Múngú ri zī úmī sī rá. Índri má agá rī sī, ma úngó ngo rá, ma kpá úngó ngo úmī sī rá. ¹⁶ Mi dō ri 'yéná Múngú ri íngú índri mí agá rī sī tī í ní nī kuyé ni sī, 'bá tī rī nī 'bá kuyé rī pi ícō "Āmīnā" rī ā'yī íngóni, ísúzó kōpi nīkí tī mí ní rizú átázú rī kuyé. ¹⁷ Mi kōdō ri ōwō'difō sē Múngú ní múké, 'bo ko 'bá uruko 'bée ē ízā ku.

¹⁸ Á sē ōwō'difō Múngú ní má ní tī í ní nī kuyé rī pi átá ĩmi ndēé rī sī. ¹⁹ 'Bo ma dō kánisā agá, lē kōdō mâ átá átángá ā fíí tōwú 'bá rī pi ní ícō nī rá ni pi kōpi ímbázú āní, ndē má ní átángá ā fíí átázú cazú élífū mūdri (10,000) tī 'bá āzi ní nī kuyé ni sī rī.

²⁰ Má édrípīi má ómvúpīi, lē ĩmivé yīkī tā ūsūzú rī ā adri sū anjiná rī pi vé rī tīnī ku, lē ĩmivé yīkī tā ūsūzú rī ā adri sū 'bá ambugu rī pi vé rī tīnī. Lē ĩmi adrikí sū anjiná nyíríná ūnjikānyā ākó rī pi tīnī. ²¹ Sīkí Búkū Múngú vé rī agá,

“Úpí kīnī,

'Ma átángá rī átá jākā ĩ ní kōpivé tī nī kuyé rī pi tī gé, kōpi átángá rī átá 'bá mávé rī pi ní tī í ní nī kuyé ni sī,

'bo 'bá mávé rī pi ícókí tā ma ní átá rī yīi ku.’ ”

²² 'Bá rī átá dō tī í ní nī kuyé ni sī, ĩri ūkpō Múngú vé rī i'da 'bá Yēsū ri ē'yī 'bá kuyé rī pi ní, i'da 'bá Yēsū ri ē'yī 'bá gí rī pi ní ku. Tā Múngú ní átá nēbī tī gé rī, ĩri átá 'bá Yēsū ri ē'yī 'bá gí rī pi ní, átá 'bá Yēsū ri ē'yī 'bá kuyé rī pi ní

ku. ²³ 'Bá kánisā vé rī pi úmúkí dō ĩ céré vūrā ālu gé, 'bá ālu ālu i'dó dō rīi átá tī 'bá āzi ní nī kuyé ni sī, 'bá tī rī nī 'bá ku rī pi, āzini 'bá Yēsū ri ē'yī 'bá kuyé ni pi ífíki dō kōpi āsámvú gé, kōpi ícókí 'yoó ĩmī drī ábá gí 'dini ku? ²⁴ 'Bo ĩmi dō céré ri tā Múngú ní i'daá rī ūlū, 'bá Yēsū ri ē'yī 'bá kuyé rī pi, 'bá tā Múngú vé rī nī 'bá kuyé rī pi be, ífíki dō ĩmi āsámvú gé, tā ĩmi ní átá 'diri ĩri fi kōpi ē ēšī agá, kōpi nī ámá 'yozú kīnī ĩ 'okí ūnjikānyā gí, úmvúlésī ĩ ímú tā lī ĩ drīgé rá. ²⁵ Kōpi gō tā ūnjī ĩ zū 'bá kú ĩ ēšī agá rī pi ūlū āmvé. Kōpi kūmūcí ūtī vūgá, kōpi Múngú ri ĩnjī, kōpi 'yo, “Ádarú Múngú ri ĩmi āsámvú gé anigé!”

Ezī Múngú ri zizú rī vé ūtīngará

²⁶ Má édrípīi má ómvúpīi, ĩmi kádō ĩmi úmú Múngú ri zingará gá, lē 'bá āzi ā ūlū úngó, 'bá āzi ē ímbá 'bá rī pi, 'bá āzi ā ūlū tā Múngú ní i'daá urobí agá rī, 'bá āzi ā átá tī í ní nī kuyé ni sī, 'bá āzi ā ūlū tī í ní nī kuyé rī vé ífíí. Lē tā 'dī 'bée céré ā 'du 'i ngaánga, ā sē rī 'bá rī pi ā adrikí rī ūkpó ūkpó kánisā agá. ²⁷ 'Bá lē 'bá átá 'bá tī 'bá āzi ní nī kuyé ni sī rī pi, lē kōpi ā adrikí 'bá ĩrī dōku 'bá na, kōpi ā adrikí tré ku, lē kōpi ā átákí ālu ālu, 'bá āzi ā té rī tā kōpi ní átá rī újā. ²⁸ 'Bá āzi dō tī rī újapi ni 'dāáyo, lē mí újí kírí kánisā agá 'dāá, mí átá mīngá tā rī mí ngúlúpi ní āzini Múngú ní.

²⁹ Lē nēbī ĩrī dōku na ā ríkí tī rī ūlūú ní, 'bá uruko ā tēkí rī tā kōpi ní ūlūú rī vé āsámvú áamá.

³⁰ 'Bo Múngú i'da dō ívé ú'dúkó 'bá āzi úrīpi vūgá rī ní, 'bá átapi drīdrī rī ā újí kírí. ³¹ ĩmi céré nga ú'dúkó ímúpi Múngú vúgálésī rī ūlū, 'bo ĩmi ūlúkí muzú ālu ālu, ā sē rī 'bá rī pi ā nīkí rī tā rī, kōpi ā adrikí rī ūkpó ūkpó ívé ē'yīngará

agá. ³² Nēbī ri'ba ú'dúkọ Múngú vé rī ūlū'ba rī pi, lē kōpi ā rōkí átángá rī rōrō. ³³ Múngú ri ívé tā ũtīfī, ĩri Múngú tákiri vé ni.

'Bá Múngú vé rī pi úmúki dō ĩ kánisā agá, ³⁴ lē ũkú rī pi ā újiki kíriri kánisā agá 'dāá. Lē kōpi ā átákí átángá ku, 'bo lē kōpi ā 'dukí tā rī ngaá sū tǎimbī Mósē vé rī ní 'yoó rī tīni. ³⁵ Ūkú rī pi lēki dō tā āzi nīi, lē kōpi ā zīkí tā rī ívé āgō rī pi tī gé 'bētī 'dāá, ā'diātāsīyā ĩri drīnjá rú ũkú ní átázú kánisā agá.

³⁶ ĩmi í'dókí ú'dúkọ Múngú vé rī nī kuyé, āzini ú'dúkọ rī ca 'yēná ĩmi vúgá ọ'dúkúle kuyé. ³⁷ 'Bá rī ũsū dō kīnī 'i nēbī, dōku kīnī dō Índrī Uleterē rī ású 'i gí, lē ā ā'yī 'yozú kīnī tā má ní sīi ĩmi ní 'dīri, Úpí ẹzi má ní tā ni nī. ³⁸ 'Bá rī ā'yī dō tā 'dīri ku, ícókí ĩri ā'yīi ku.

³⁹ Má édrípīi má ómvúpīi, lē ĩmi 'bākí úvá ú'dúkọ Múngú vé rī ūlūzú, āzini lē ĩmi ugakí 'bá átá 'bá tī ĩ ní nīi kuyé rī sī rī pi ku. ⁴⁰ 'Bo lē ĩmi 'okí tā rī pi ārēvú céré mužú múké, āzini lē ĩmi ũtīkí tā rī pi ũtīfī.

15

Kúrísitō vé íngángará drāngará gálésīla rī

¹ Má édrípīi má ómvúpīi, á lē ĩmi ígákí ú'dúkọ ọtú má ní ūlūú ĩmi ní, ĩmi ní ẹ'yīi, ĩmi ní pá tuzú títí ĩmivé ẹ'yīngará agá 'dāri. ² ĩmi 'dukí dō ú'dúkọ múké má ní ūlūú ĩmi ní 'dīri 'bāá ĩmi ẹsī agá rá, ĩmi pangará ísú rá, ĩmi 'dukí dō 'bāá ĩmī ẹsī agá kuyé, ẹ'yīngará ĩmivé rī adri ẹzī ākō.

³ Ú'dúkọ múké tā be agaápi rá ĩ ní ūlūú má ní rī, má ūlūú ĩmi ní rá. Ú'dúkọ múké tā be agaápi rá rī kīnī, Kúrísitō drā 'bávé ũnjikānyā

ā tā sī, sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tīni, ⁴ sīkí ĩri 'bú agá, ú'dú na ni gé, íngá gōó ídri rú drāngará gálésīla rá, sū ĩ ní sīi Búkū Múngú vé rī agá rī tīni.

⁵ Índré Pētērō ẹndrētī gé, āzini índré ĩrivé 'bá mudrī drī ni ĩrī rī pi ẹndrētī gé. ⁶ 'Dīri ā vūdrī gé, gō índré 'bá ĩri ā pámvú ũbī'ba rī pi ẹndrētī gé, 'bá rī pi vé kālāfe aga mūdūrūlū tōwú rī rá. 'Bá 'dī'bée āsámvú gé, 'bá kárakarā ni pi drī ídri rú, 'bo urukọ'bée ũdrákí gí.

⁷ ĩri ní kpá gōzú índrészú Yōkóbū ẹndrētī gé.* Kúru ĩri ní gōzú índrészú 'bá áyúāyū rī pi ẹndrētī gé céré. ⁸ Ūdū ni gé, ĩri ní kpá gōzú índrészú má ẹndrētī gé,† má adri sū mváná ĩ ní tīi, mbāá ni ícópí kuyé rī tīni.

⁹ Mávé tā índré kuú mādāngāngá 'bá áyúāyū rī pi āsámvú gé, ícókí ma zīi 'bá áyúāyū ni ku, ā'diātāsīyā á sē ízāngā 'bá Múngú vé rī pi ní ambamba. ¹⁰ 'Bo Múngú vé ẹsī múké rī sī, sē má ní ícázú 'bá áyúāyū ni rú nóni āní, ĩrivé ẹsī múké ĩri ní 'bāá má ní rī drā kána kuyé. Á nga ẹzī ũkpō sī, aga 'bá áyúāyū urukọ'bée vé rī rá, 'bo á nga ẹzī rī mā ngúlúpí sī nī kuyé, ẹsī múké Múngú vé rī sē ma ẹzī rī ngaá nī. ¹¹ Má ūlūú dō ú'dúkọ Múngú vé rī nī, dōku kōpi ūlūkí dō nī, 'bā céré ri ú'dúkọ Múngú vé ālu ālu 'dīri ūlū, ĩmi ní ẹ'yīi gí 'dī.

'Bá ũdrā'ba gí rī pi vé íngángará gōó ídri rú drāngará gálésīla rī

¹² 'Bá ūlūkí dō kīnī Kúrísitō íngá gōó ídri rú drāngará gálésīla rá pírí, ĩmi urukọ ri 'yo 'bá ũdrā'ba gí rī pi ícókí íngá gōó ídri rú ku āsī? ¹³ 'Bá āzi ícókí dō íngá drāngará gálésí ku, ícókí

* **15:7** 15:7 Yōkóbū: Yōkóbū cápítā 'dīri agá rī ĩri Yēsū vé édrípí, ĩri 'bá Yēsū ri ẹ'yī'ba gí Yērūsálēmā gá rī pi vé drīkoma. 'Í lá Ẹzī 15:12-21; 21:18-19; Gálātīyā 1:19. † **15:8** 15:8 ĩri ní kpá gōzú índrészú má ẹndrētī gé: Yēsū 'i da 'i Páulū ẹndrētī gé ísú ākūdē ĩri ri 'bá Yēsū ā pámvú ũbī'ba rī pi ọcū. 'Í lá Ẹzī 9:1-6.

té Kúrísitō ri ingaá gōó idri rú drāngará gálésila ku. ¹⁴ 'Bo ē ingakí té dō Kúrísitō ri gōó idri rú drāngará gálésila kuyé, tì 'bá ní ũlúú 'dīri ēzì ākó, āzini ĩmivé ē'yīngará 'dīri ēzì ākó. ¹⁵ 'Bá ũdrā'ba gí rī pi ingakí dō kōpi gōó idri rú drāngará gálésī ku, tā 'bá ní 'yoó Múngú inga Kúrísitō ri gōó idri rú drāngará gálésila gí 'dīri, ĩri té adri ũnjō. Múngú ē inga té dō ĩri kuyé, ingakí té 'bá ũdrā'ba gí rī pi ku. ¹⁶ 'Bá ũdrā'ba gí rī pi ingakí dō kōpi gōó idri rú ku, ĩri lū kīnī ingakí Kúrísitō ri gōó idri rú kuyé. ¹⁷ Ingakí dō Kúrísitō ri gōó idri rú drāngará gálésī kuyé, ĩmivé ē'yīngará 'dīri ēzì ākó, ĩmi drī ĩmivé ũnjikānyā agá ũgōgō. ¹⁸ ĩri té lū kīnī 'bá ũdrā'ba Kúrísitō agá rī pi mụ ácí gé. ¹⁹ 'Bá 'bākí dō ẹsì Kúrísitō drīgē 'yẹnā 'bá ní āyīkō ĩsúzú ānī vū drīgē nōgó, ĩzāngā 'bávé rī aga rá, ĩri 'bá vū drīgē nōgó rī pi vé rī ndé.

²⁰ 'Bo ádarú Múngú inga Kúrísitō ri gōó idri rú drāngará gálésila rá, adri sū úri ĩfūúpi drīdrī rī tīnī, 'dīri lū 'bá ní uletere 'yozú kīnī, ĩri ĩmú 'bá ũdrā'ba gí rī pi inga gō idri rú rá. ²¹ 'Bá ālu ĩjī drā vū drīgē nōgó nī, 'bá ālu zī 'bá ní lẹtī ũmvúlésī 'bá ingazú gōzú idri rú drāngará gálésī rī nī. ²² Ādāmā† ĩjī drā 'bá drīgē, 'bá céré ũdrādrā, kúru Kúrísitō ā tā sī, ĩ ĩmú 'bá inga gō idri rú drāngará gálésila rá. ²³ 'Bo 'bá ri íngángará rī vé sá tē, Kúrísitō íngá gōó idri rú drāngará gálésī drīdrī gí, ũmvúlésī kādō ĩgōó, ĩ ĩmú ĩrivé 'bá rī pi inga gō idri rú. ²⁴ Kúru Kúrísitō kādō ĩmú ũkpō índrī ũnjī rī pi vé rī ndéé céré, vúdrī ni gé, ũ'dú ũdū vé rī kúru ícá, ĩri kúru mālūngā rī ẹzì gō

Ētẹpī Múngú drīgē. ²⁵ Kúrísitō ri mālūngā rī rụ cīngbá cazú ĩri ní pá 'bázú ívé ari'ba rá rī pi drīgē céré. ²⁶ Ārī'ba ũdū ĩ ní ĩmú 'dīi drāá rī, ĩri drā 'i. ²⁷ Ā'diātāsīyā sīkí bükū Múngú vé rī agá kīnī, “Múngú sē ĩri ní ũkpō adrizú āmbúgú ngá rī pi drīgē céré.” Tā 'dīri lū uletere 'yozú kīnī, Múngú adri Kúrísitō ā pálé gá ku, ā'diātāsīyā Múngú 'bá ngá rī pi ārěvú céré Kúrísitō ā pálé gá nī. ²⁸ Ngá rī pi ārěvú céré 'bākí dō Mvā Múngú vé rī ā pálé gá gí, Mvā rī gō 'i 'bā Múngú ngá rī pi ārěvú 'bāápi céré 'i ā pálé gá rī ā pálé gá. Kúru ũkpō Múngú vé rī gō adri ngá rī pi drīgē vūrā gá sī céré.

²⁹ Ingakí dō 'bá ũdrā'bée gí rī pi gōó idri rú drāngará gálésī ku pírí, ngá ĩ ní rizú bātízīmū sězú 'bá rī pi ní 'bá ũdrā'bée gí rī pi pazú rī ā'di? 'Bá ũdrā'ba gí rī pi íngakí dō gōó idri rú drāngará gálésī ku pírí, ngá ĩ ní rizú bātízīmū sězú 'bá rī pi ní kōpi ā tā sī rī ā'di? ³⁰ Ngá 'bá ní rizú 'bá sězú ĩzāngā nyazú sá céré sī rī ā'di? ³¹ Má ẹdrīpīi má ọmvúpīi, ádarú ũ'dú céré ma ri ĩzāngā nya drādrā ē tī ĩsú. Má ā'yī drāngará rá, ā'diātāsīyā ma āyīkō sī tā Kúrísitō Yẹsū 'bávé Ūpí ní 'oó ĩmi ní rī sī. ³² Á 'dī dō ẹ'dī 'bá Ēfēsō gá sū'ba ngá átra tīnī 'dī'bée be yīkī 'bá áda vé ní sī, tā múké má ní ĩsú 'a ní gé 'dīgē rī ā'di? Dō ingakí 'bá ũdrā'bée gí rī pi gōó idri rú drāngará gálésī ku, “Lē 'bá nyakí ínyá, āzini 'bá mvúkí ngá, ā'diātāsīyā drū sī 'bá ũdrādrā.” ³³ Lē 'bá āzi ā ũ'bā ĩmī mī ku. “Ūndī rųngará 'bá ũnjī be rī, ĩri adringará múké rī izaza.” ³⁴ Lē ĩmi újákí ĩmivé yīkī tā múké 'ozú,

† 15:22 15:22 Ādāmā: Ādāmā ri 'bá Múngú ní í'dó gbii drīdrī rī. ĩri ẹtẹpī 'bá vū drīgē rī pi vé ní céré. ĩrivé ũkú Ēvā ri ẹndrẹpī 'bá vū drīgē rī pi vé ní céré. 'Í lā í'dóngará 1-5. 15:27 15:27 Sāwūmā 8:6 15:32 15:32 Ísáyā 22:13

īmi kuki ūnjikānyā 'ongará āni, ā'diātāsīyā īmi āsāmvú gé, 'bá urukō nīkí Múngú ri kuyé. Á 'yo tā 'dīri 'dīni, ā sē rí īmi ní drīnjá.

'Bá íngápi gōó ídri rú rī vé rú'bán

³⁵ 'Bá āzi ri ícō zī kīnī, "Ī ímú 'bá ūdrā'bán gí rī pi íngá gō ídri rú íngóni? Kōpi ā rú'bán ri ímú adri íngóni?" ³⁶ 'Bá tā zīipi 'dīni rī azakaza rú! Ūri 'bá rī ní saá nyōōkú agá rī, īri ŋma ūgbále, īri íbī ífū ndō. ³⁷ Mi dō ngá sa, 'í sa ngá dūpī ínogósí gí ní ku, mi ūri ní sa. Sā āzi ní sī, mi ūri ūndú vé ní sa, dōku mi ngá āzi vé ní sa. ³⁸ 'Bo Múngú ri ūri rī pi sē dū índré rú'bán be sū 'í éší ní lēé rī tīnī, īri sē ūri ālu ālu ri índré rú'bán be ívé ōsūkā vú sī. ³⁹ Ngá ídri be rī pi vé rú'bán índrékí céré trū ku, 'bán áda vé rú'bán túngú, ānyāpá rī pi vé rú'bán túngú, āriṅá rī pi vé rú'bán túngú, 'bī rī pi vé rú'bán túngú.

⁴⁰ Ngá 'bū gé 'dālē rī pi rú'bán be, āzini ngá vū drīgé nōgō rī pi rú'bán be, 'bo rú'bán 'bū gé 'dālē rī pi vé đīngará túngú, rú'bán vū drīgé nōgō rī pi vé đīngará túngú. ⁴¹ Ūtū vé đīngará túngú, mbāá vé đīngará túngú, línýá vé đīngará túngú, línýá rī pi vé đīngará céré āndiāndí.

⁴² Íngángará drāngará gálésīla rī, īri kpá adri sū 'dīri tīnī. Rú'bán ĩ ní sī 'bū agá rī, īri ŋmaṅma, kádō ingáá gōó ídri rú, gō drāá ku, āzini gō ŋmaá ku. ⁴³ Ī rú'bán drāápi gí rī sī 'bū agá, ĩnjīkí īri ku, kádō īri ingáá gōó ídri rú, ĩ gō īri ĩnjīnī, ĩ īri sī ku ūkpō ákó, kádō īri ingáá gōó ídri rú, īri gō adri ūkpō be. ⁴⁴ Ī rú'bán vū drīgé nōgō rī sī, ĩ īri ingá gō rú'bán 'bū gé 'dālē rī rú. Rú'bán

vū drīgé nōgō rī, īri gō 'i újá rú'bán 'bū gé 'dālē rī rú.

⁴⁵ Sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, "Bá Múngú ní 'dó gbīi drīdrī rī Ādámā 'i, Ādámā gō ícá ídri rú," 'bo Ādámā adriipi vulé rú rī, īri Kúrísitō 'i, Índrí ĩrivé rī ri ídri sē ní. ⁴⁶ Rú'bán 'bū gé 'dālē rī ímú drīdrī kuyé, rú'bán vū drīgé nōgō rī gbíkí drīdrī, vúdrī ní gé, rú'bán 'bū gé 'dālē rī ní ímú. ⁴⁷ Ágō ĩ ní gbīi drīdrī rī Ādámā 'i, ĩtīkí īri nyōōkú gé, ágō vulé rī Kúrísitō 'i, íbī ímú 'bū gélésīla. ⁴⁸ 'Bá vū drīgé nōgō rī pi ārēvú céré, kōpi ā rú'bán sū Ādámā vé rī tīnī, 'bán 'bū gé 'dālē rī pi vé rú'bán ri ímú adri sū Kúrísitō vé rī tīnī. ⁴⁹ 'Bá adriki sū Ādámā ĩ ní gbīi nyōōkú sī rī tīnī, 'bo 'bán ímú adri sū Kúrísitō ímúpi 'bū gélésīla rī tīnī.

⁵⁰ Má édrīpīi má ómvúpīi, á lē 'yoó īmi ní 'dīni, 'bávé rú'bán īri āri be, īri ngá ŋmaápi ŋmaṅma ní, ícō fīi mālūngá Múngú vé adriipi nyonyo rī agá ku. ⁵¹ Īmi yīkí drī ma ká, á lē tā ĩ ní ūzūzū rī pi ūlū īmi ní. 'Bá ícókí ūdrāá céré ku,* 'bo ĩ ímú 'bán rú'bán újá rá. ⁵² Tā 'dīri ímú 'i nga mbēlēná, sū mī ní gaá rī tīnī, ūmvúléšī kádō ímú jēlēgú vūú ū'dū ū'dū vé rī gé, 'bán ūdrā'bée gí rī pi ímú íngá gō ídri rú, 'bán kōpi be céré, 'bán rú'bán ri gō 'i újá túngú, 'bán gókí rī drāá đīi ku. ⁵³ 'Bávé rú'bán drāápi ŋmaápi ŋmaṅma rī pi gō ĩ újá rá, kōpi gókí drāá ku, dōku kōpi gókí ŋmaá ku. ⁵⁴ 'Bávé rú'bán drāápi drādrā nō'bée újákí dō ĩ ícá rú'bán drāápi ku ní gí, tā ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī kúru 'i nga fū tī ní gé. "Ndēkí drā vé ūkpō gí."

15:45 15:45 Ídóngará 2:7 S 15:50 15:50 Átángá vērēšī 'dīri agá rī lū 'bán ní kīnī, lē 'bán ísúkí rú'bán 'bū gé 'dālē rī, 'bán fíkí rī mūi adrii mālūngá Múngú vé rī agá. * 15:51 15:51 'Bá ícókí ūdrāá céré ku: Yēsū kádō ūmvúléšī ímvi ígōó vū drīgé nōó, 'bán drī adri'bán ídri rú rī pi ícókí ūdrāá céré ku. 15:54 15:54 Ísāyá 25:8

55 “Drā, mívē ũkpō 'bā ndēzú rī íngāá?

Drā, mívē ũkpō rizú 'bā ú'djízú rī íngāá?”

56 Ūnjikānyā ri ũkpō be, ĩri sē drā ri 'bā ú'djī ānī, tāimbī ri sē ūnjikānyā ri ũkpō ísú nī. 57 'Bá sēkí ōwō'dīfō Múngú ní, ĩri ní Úpí Yēsū Kúrísitō ri ĩpēē ímú 'bá ní ũkpō sēē, 'bá ní ūnjikānyā vé ũkpō ndēē rī sī.

58 Má édrīpījī má ómvúpījī, lē ĩmi tukí pá títī. Lē tā āzi ā jī ĩmi fūú āmvé ku. Ú'djé céré lē ĩmi ngakí ězī Úpí ní ěsī be céré. Lē ĩmi nĭkí 'yozú kínī ězī ĩmi ní ngaá Úpí ní rī drā kána ku.

16

Mūfēngā songará 'bá Múngú vé ngá ākó rī pi ní rī

1 ĩmi kádō mūfēngā soó Múngú vé 'bá ngá ākó rī pi ní, á lē ĩmi 'okí tā rī sū má ní ězījī 'bá kánisā Gālātīyā vé rī agá rī pi ní rī tīnī.

2 Yīngā ālu ālu, 'bá ālu ālu ē í'djé mūfēngā 'í ní ísú rī ā urukō, ā 'bā kú jēlé gá, ā mba tā ni cīmgbá sá má ní cazú rī gé, má kádō caá, 'bá āzi ā gō rī ngá soó ku. 3 Kúru lē ĩmi ũpēkí 'bá ĩmi ní ndreé múké ni pi, á ca dō ĩmi vúgá 'dīlé gí, ma kúru kōpi pē mužú Yērúsālēmā gá 'dāá, kōpi ā jĭkí rī mūfēngā ĩmi ní sēē rī mužú, ma kōkōbĭjī sī sē kōpi drīgē lūzú kínī ĩmi ā'yīkí kōpi mūfēngā rī jĭjī mužú nī. 4 ĩmi ũsūkí dō kínī má mu ĩndī, 'bá ícō mu kōpi be trų rá.

Páulū ũtĭ ívé ěčĭ ā tĭ

5 Á mu dō ěčĭ āngū Mākēdōnīyā vé rī agásĭ gí, ma ĩgō ímú ĩmi

ndre rá, ā'diātāsīyā má útú, á lē mužú ěčĭ āngū Mākēdōnīyā vé rī agásĭ. 6 Ma adri ĩmi be sá be mādā, dōku ma adri ĩmi be lóki kílongóro vé rī* gé, ĩmi kokí rí má ĩzā ěčĭ má ní lēē mužú rī gé. 7 Á lē ku má ní mužú ĩmi ndrezú sĕná be mādā koro agazú agaga. Á 'bā ěsĭ, úmvúlēsĭ ma ĩgō ímú ĩmi vúgá 'dīlé rá, ma ímú adri sá be āco, Úpí lē dō rá. 8 Á lē adrií Ēfēsō gá nōgó cīmgbá cazú Ú'djé Pēnītĭkósĭtā vé rī gé,† 9 ā'diātāsīyā ĩri drĭlē múké má ní ězĭ ngazú nōgó, 'bo 'bá kárakarā lēkĭ ězĭ má ní ngaá rī ku.

10 Tĭmōtēyō ca dō ĩmi vúgá 'dīlé gí, lē ĩmi ē ě'yĭkĭ ĩri múké. ĩri ri ězĭ Úpí vé rī nga sū má ní ngaá rī tĭnĭ. 11 Lē 'bá āzi ā gā ĩri ku. Lē ĩmi ĩpēkĭ ĩri ĩgōó má vúgá nōlé tākĭri sĭ. Á lē ē ímú má vúgá nōlé 'bá Yēsū ri ě'yĭ' 'bá gí rī pi ā urukō' bée be.

12 Má ũ'bĭ ũkpō sĭ, á 'yo 'bá édrīpĭ Āpólō ní, lē kōpi ā mukĭ ĩmi ndreé 'bá Yēsū ri ě'yĭ' 'bá gí rī pi ā urukō' bée be. ěsĭ ní ā'yĭ drĭ mužú sá nōri sĭ kuyé, 'bo ĩri úmvúlēsĭ mu ĩmi ndre rá.

Páulū vé átángá ā ũdŭ

13 Lē ĩmi adrikĭ mĭ be kōwŭ, ĩmi tukĭ pá títĭ ĩmivé ě'yĭngárá agá, ĩmi adrikĭ ũrĭ ākó, ĩmi adrikĭ ũkpó ũkpó. 14 Tā ārēvú céré, lē ĩmi 'okĭ lēngárá sĭ.

15 ĩmi nĭkĭ rá Sētēfānásĭ pi ívé 'bá 'bĕtĭ āsámvú gé rī pi be, kōpi í'dókĭ ěsĭ újā drĭdrĭ āngū Ākáyā vé rī agá 'dālē nĭ, kōpi ngakĭ ězĭ 'bá Múngú vé rī pi ní ěsĭ be céré. Má

15:55 15:55 Ōsēyā 13:14 * 16:6 16:6 Lóki kílongóro vé rī: Āngū Īsērēlē vé rī gé 'dāá, lóki kílongóro vé rī gé, ěčĭ tungárá ũkpó ũkpó, ā'diātāsīyā yĭgĭ rī 'djé ambamba, sē āngū rī igbe igbe. † 16:8 16:8 Ú'djé Pēnītĭkósĭtā vé rī: Ú'djé Múngú ní Ēlĭzŭ Jō rī pi tĭ gé sĭ rī ká mužú caá ú'djé pŭkŭ tōwŭ, vŭdrĭjī ní gé, Ú'djé Pēnītĭkósĭtā vé rī ní ícázú. Ú'djé 'dāri gé, Yāhŭdĭ rī pi rī ānyāngā ĩ ní ĩkūnāá ívé ómvŭ agá rī pi ĩjĭ Yērúsālēmā gá sē Múngú ní, āzini kōpi ri ú'djé Múngú ní tāimbĭ sēzŭ Mósē ní Īrā Sínáyĭ vé rī drĭgē 'dāri vé tā ígá. Kŭrĭsĭtĭyānĭ rī pi ri ú'djé ĩ ní ĩndrĭ Uleterē rī ĩpēzŭ 'bá Yēsŭ ri ě'yĭ' 'bá gí rī pi ásúzŭ Ú'djé Pēnītĭkósĭtā vé rī gé 'dāri vé tā ígá. 'Í lā Kālāfe 28:26-31; ězĭ 2:1-4.

édripīi má ómvúpīi, á lē lūu īmi ní 'dīni, ¹⁶ lē īmi ĩnjīkī 'bá drīkoma rú sū Sētēfānāsī pi tīni rī pi ĩnjīnjī, āzini lē īmi ĩnjīkī 'bá ʊrukō ẹzi nga'bée ũkpō sī īmi be trū rī pi ĩnjīnjī. ¹⁷ Ma āyīkō sī Sētēfānāsī vé ícángará sī, Pōrūtūnátō vé ícángará sī, āzini Ākāyīkō vé ícángará sī, ā'diātāsīyā kōpi kókí mā ízā sū īmi ní koó rī tīni. ¹⁸ Kōpi sēkí mā ẹsī ịsụ āyīkō rá, sū kōpi ní sēe īmí ẹsī ní āyīkō ịsụ rī tīni. 'Bá 'dīni 'dī'bée, lē īmi ĩnjīkī kōpi ĩnjīnjī.

¹⁹ 'Bá kānīsā vé āngū Ẹzīyā vé rī agá rī pi sēkí īmi ní mōdó. Ákúwílā pi Pīrīsílā be, 'bá ĩ úmú'bá Múngú ri zī'bá kōpivé 'bētí āsámvú gé rī pi be, sēkí īmi ní mōdó Úpí Yēsū ā rụ sī. ²⁰ Má édrípīi má ómvúpīi adri'bée nōgó rī pi, sēkí cére īmi ní mōdó. Lē 'bá ālu ālu ā u'de ọgúpí ri ẹzīi bẹdrī sī.

²¹ Ma Páŭlū 'i, á sī mōdó 'dīri sēe īmi ní má drí sī.

²² 'Bá rī lē dō Úpí ri ku, ĩ ĩri tri rá. Úpí, mí ímụ mbēlē!

²³ Ẹsị múké Úpí Yēsū vé rī ā adri īmi be.

²⁴ Īmi Kúrísítō Yēsū ri ẹ'yī'bá gí 'dī'bée, á lē īmi cére lēlē.

**Kōkōbị ịrị ni Páulū ní
sị sēé 'bá
Kōrinitō
vé rị pi ní rị
Tā búkū rị vé rị ả
ũlũngára**

Páulū sị kōkōbị 'dịri kūrú Ēfēsō vé rị agá, lókí ịri ní rizú mužú Kōrinitō gá rị gé. Sị kōkōbị rị sēé mužú drịdrị 'bá Yēsū ri ẹ'yị 'bá gí Kōrinitō gá rị pi ní. Kōrinitō ri kūrú ảmbúgú ảngū Gịrịkị vé rị agá. Páulū í'dó kánisá 'dálé, mụ kọpi ndreé, ảzini sị kōkōbị sēé kọpi ẹ ẹsị ảmbázú ảnị, 'bo tá ảnị rị pi áwíkí kuu kọpi ảsámvú gé ảgōgō. Kuru sị kōkōbị rị sēé kịnị, ả útúkí tá rị cére ícá múké ảkūdē 'í ca drị 'dả kuyé.

Índré sụ 'bá urukọ tókí Páulū ri kịnị Páulū áyú mụfengá kánisá vé rị létị múké ni sị kuyé, kọpi kịnị Páulū adri 'bá áyúáyū tá 'oópi pịrị ni kuyé. Kōkōbị 'dịri agá, ảngú 'i tá kárakará sị ẹzị í ní ứ'dúkọ múké Yēsū vé Múngú ní 'i zị ảmụ ảlũũ rị vé tá sị. Páulū ảmbá 'bá Yēsū ri ẹ'yị 'bá gí rị pi ní létị múké kọpi ní ícózú 'bá Múngú vé rị pi ẹ ảzả kózú rị, ảzini ảmbá kpá kọpi ní létị í ní ẹzị kánisá vé rị ngazú vura urukọ 'bée agásí rị (cápítá 9-10).

1 Ma Páulū 'i, Múngú ní ảpēé adrii Kúrísítō Yēsū vé 'bá áyúáyū ni rú rị, 'bá sịkí kōkōbị 'dịri Tímōtéyō Yēsū ri ẹ'yịpi gí rị be.

'Bá sịkí sēé 'bá Múngú vé adri 'bá kánisá kūrú Kōrinitō vé rị agá rị pi ní, ảzini 'bá Yēsū ri ẹ'yị 'bá gí ảngū ảkáyả vé rị agá rị pi ní cére.

2 Ẹsị múké, ảzini tákiri 'bá Ẹtẹpi Múngú vé rị, ảzini Úpí Yēsū Kúrísítō vé rị ả adri ảmi be.

Múngú ri 'bá rị pi ẹ ẹsị ảmị nị

3 Lē 'bá ảngúkí Múngú 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō Ẹtẹpi rị, ảri ri 'bávé ảzảngả 'bả nị, ảzini ảri ri 'bá ẹsị ảmị nị. 4 Tá ảkpó ảkpó kảdō rịi 'bá ảsụ, Múngú ri 'bá ẹsị ảmị nị. ảri sē tá ảkpó ảkpó ảsụ dō 'bá rị pi, 'bá ảmịkí rị kọpi ẹ ẹsị, sụ Múngú ní 'bá ẹsị ảmị rị tịnị. 5 'Bá nyakí dō ảzảngả Kúrísítō ả rụ sị, ảzảngả 'bá ní nyaá rị agá, Kúrísítō ri 'bá ẹsị ảmị aga rá. 6 ảzảngả 'bá ní rịi nyaá ẹzị Múngú vé rị agá nōri, ảri sē 'bá ícọ ảmị ẹsị ảmị, ảmi pangára ảsụ ảnị rá. ảzảngả 'bá ní rịi nyaá rị pi sị, Múngú ảmị dō 'bá ẹsị rá, ảri kpá ảmị ẹsị ảmị rá, sụ ảri ní 'bá ẹsị ảmị rị tịnị. ảmi ảmụ ẹsị ảmbé ảzảngả rị ả nyangára gá, sụ 'bá ní nyaá rị tịnị. 7 'Bá 'bákí ẹsị cére ảmi drịgé, ả'diảtảsịyả ảzảngả ảmi ní nyaá rị sụ nyo 'bá ní nyaá rị tịnị, 'bá nịkí ảmả rá, Múngú ri ícọ ảmị ẹsị ảmị rá, sụ ảri ní 'bá ẹsị ảmị rị tịnị.

8 ảmi 'bá ảgụpịi Yēsū ri ẹ'yị 'bá gí 'dị 'bée, 'bá lẹkí ảmi nịkí tá ảkpó ảkpó 'bá ní ảzảngả nyazú ảngū ảmbúgú Ẹzịyả vé rị agá rị. ảzảngả 'bá ní nyaá 'dảri ndē 'bá ảkpō rá, 'bá nyakí ảzảngả ảnị ảnị, 'bá ảsụkí déna 'bá ảdrả rá. 9 Ádarú 'bá ảsụkí déna 'bávé sả drảngára vé rị ícọ gí. 'Bo 'bá 'okí tá rị 'bávé ảkpō sị 'yozú kịnị, 'bá ícókí gí 'dịni kuyé, 'bá 'bákí ẹsị Múngú ảvũ ảdrịpi ảndị rị drịgé. 10 Múngú pa 'bả drả sịlẹ gá sị rá, ảri ícọ 'bả pa mužú đị đị. Lē 'bá 'bákí ẹsị drị ni gé, ả pa rị 'bả mužú đị đị. 11 'Bá 'bákí ẹsị ảmi drịgé, ảmi zíkí 'bá ní Múngú ri. 'Bá tré pi zíkí dō 'bá ní Múngú ri nị, 'bá tré pi kpá ảmụ ảwō'difō sē Múngú ní, ảri ní zịngára rị yị rá rị sị.

12 'Bả ri 'bả ảngú tá 'bá ní 'oó pịrị rị sị, ảzini tá áda 'bá ní 'oó 'bả rị pi ẻndretị gé rị sị, agaapi rá rị, tá pịrị 'bá ní 'oó ảmi ảsámvú gé rị sị. 'Bả rikí 'bả ẻtị Múngú rụ 'bả

gá, ìrivé ẹ̀sì múké rī sī, adri 'yozú kìnī, 'bávè tā nīngará nyòókù nōri vé rī sī kuyé. ¹³ Tā 'bá ní sī sēé ìmi ní rī, 'bá sīkí átángá rī ē mī uletere, lāngará nì mba ku, ìri fì ìmi drīgé mbēlēñá. Má ụ̀sū ìmi ícò tā 'bávè rī nī múké, ¹⁴ 'bo tā rī ã fì dō ìmi drīgé āndrū múké kuyé drāāāsīyā, ìmi ìmụ́ tā rī nī múké ụ́'dụ́ Ụ́pí Yésū Kúrísítō ní ìgòzú rī gé, ìmi céré ìmụ́ 'bá ìngú, 'bá kpá ìmụ́ ìmi ìngú ụ́'dụ́ 'dāri gé.

Páulū ūlū tā 'í ní lēzú mụzú Kōrínítō gá rī

¹⁵ Má ní ma útúzú lēzú mụzú ìmi ndrezú drīdrī rī gé, á nī uletere 'yozú kìnī, ìmi 'bākí ẹ̀sì céré kuú 'bá drīgé, ìmi té kōdō drīlè múké ị̀sụ́ rá. Mā gō té dō mụ́ ìmi ndreé rá, ìmi té gō drīlè múké āzi ị̀sụ́ dījī. ¹⁶ Má útú mávè tā 'dínì, má kādō lēé mụ́ ǎngū ǎmbúgú Mākēdōniyā vé rī gé 'dāá, ma pá tu ìmi ndre ụ̀gbále, má kādō gōó ìmvi Mākēdōniyā gá 'dāásī, ma kpá gō áwí ìmi ndre dījī. Ìmi kúru ma pē, mā 'de rí mụ́ ǎngū Yūdáyā vé rī gé 'dāá. ¹⁷ Ìmi ícò ụ̀sū 'yozú kìnī, má újá mávè tā má ní útú rī rá ǎsī. Ìmi ụ̀sūkí má útú mávè tā múké múké kuyé? Ìmi ụ̀sūkí má adri sū 'bá ụ̀rụ̀kọ́'bée tā útú 'bá 'yo'bée ma mụ́ rá, dōku á mụ́ ku rī pì tị̀nị?

¹⁸ Ádarú Múngú rí ẹ̀sì 'bá céré ku tā 'í ní lēé 'oó rī drīgé, 'bávè ụ́'dúkó múké 'bá ní ūlū rī újá 'i ku, ūnjō 'a nì gé 'dāáyo. ¹⁹ ǎ'diātāsīyā Yésū Kúrísítō Múngú Mvọ́pí 'bá ní ìrivé tā ūlū ìmi ní Sílá be, Tīmōtéyō sī rī, ìri rí nījī tā áda Múngú vé rī 'o. Ìrivé tā 'bá ní ūlū rī, ìri tā áda, ūnjō 'a nì gé 'dāáyo. ²⁰ Tā céré Múngú ní ẹ̀zị́ 'bá ní rī pì, nga 'i fūú tị̀ nì gé rá Kúrísítō ã rụ́ sī. 'Bá rí tā áda Kúrísítō vé rí átá, ē ìngúkí rí Múngú rí ǎnì. ²¹ Nóni Múngú sē 'bá ní ụ̀kpō ìmi be, sē

'bá ní pá tuzú títí 'bávè ẹ̀'yīngará agá Kúrísítō ã rụ́ sī ǎnì. Múngú ụ̀pē 'bá ìmi be ²² ìmụ́ adrii 'bá 'i ẹ̀'yī 'bá áda áda nì pì rú. Múngú ìpē ívé Índrì Uletere rī ìmụ́ adrii 'bá ẹ̀sì agá, lūzú 'bá ní kìnī, ádarú 'i tā múké 'í ní ẹ̀zị́ rī sē 'bá ní rá.

²³ Ádarú á 'yo ìmi ní 'dínì, tā má ní 'oó rī pì Múngú nī rá. Tā ã pá má ní mụzú Kōrínítō gá 'dīlè kuyé rī, mā mụ́ rí átángá ụ̀kpó ụ̀kpó ìzāngā sēepi nì átá ìmi drīgé ku. ²⁴ Tā 'bá ní lūú ìmi ní kìnī ìmi ẹ̀'yīkí Yésū rí 'dīri, adri 'yozú kìnī 'bá rí 'bá ìngú, 'bá ndēkí céré nī 'dínì kuyé, 'bá rí ẹ̀zị́ nga ìmi be, ã sē rí ìmi ní ǎyīkō, ǎ'diātāsīyā ìmi tukí pá títí ìmivé ẹ̀'yīngará agá.

2

¹ Má ụ̀sū má ẹ̀sì agá nōó, á gō ma ẹ̀ndījī mụ́ ìmi ndreé dījī ku, ã sē rí ìmi ní ìzāngā ku. ² 'Bo á sē dō ìmi ní ìzāngā, ǎ'di rí má ní ǎyīkō sē nī? 'Bá má ní ǎyīkō sē 'bá rī pì, ìri adri 'yéná ìmi má ní ìzāngā sēé ìmi ní rī pì. ³ Tā má ní kòkòbì ụ́dūmbítā 'dīri sīzú sēzú ìmi ní rī, ìri 'dínì. Má kādō lēé mụ́ ìmi ndreé, tā ìmi ní rīi 'oó rī ã sē rí ìzāngā má ẹ̀sì agá ku, lē tā ìmi ní 'oó rī ã sē má ní ǎyīkō, ã sē kpá ìmi ní ǎyīkō ìndī. Á nī rá ìmi ícò tā pìrì 'o rá, ìri má ní ǎyīkō sē, ìri kpá ìmi ní ǎyīkō sē. ⁴ Sā má ní kòkòbì rī sīzú rī gé, ìzāngā ñō má ẹ̀sì, mīndreé alá má mị rá. Adri 'yozú kìnī, ìmi ní ìzāngā sēzú ku, ã lū rí kìnī, lēngará má ní ìmi lēzú rī, tā nì ǎmbúgú má ẹ̀sì agá.

'Bá ūnjīkānyā 'oópi rī ã trūkí ìri ìrivé ūnjīkānyā agāsī rá

⁵ 'Bá rī sē dō 'bá āzi ní ìzāngā, sē ìzāngā 'dīri má ní kuyé, sē ìzāngā 'dīri ìmi ní céré, á lē átángá rī átá ìmi drīgé ụ̀kpō sī ku. ⁶ 'Bá ūnjīkānyā 'oópi 'dīri, ìmi átákí ìrivé ūnjīkānyā ã tā drī nì gé, tā ì ní ìri ìrīñāzú 'dīri ca gí. ⁷ Nóni ìri

sâ ĩmi ní ĩri trūzú ĩrivé ũnjĭkānyā agásĭ, āzini ĩmi ní ĩri ē ẹsĭ ũmĭzú, ā'diātāsiyā ĩzāngā ā gō rĭ ẹsĭ ni ñōó dĭi ku. ⁸ Adarú á lē 'yoó ĩmi ní, lē ĩmi i'dakí ĩmivé lēngará 'bá ũnjĭkānyā 'oópi rĭ ní. ⁹ Á sĭ kōkōbĭ 'dĭri sēé ĩmi ní, á lē ñĭi dō ĩmi ícó tã má ní ẹziĭ ĩmi ní 'dĭ'bée 'du nga rá. ¹⁰ 'Bá rĭ 'o dō tã ũnjĭ, ĩmi trūkí dō ĩri tã ũnjĭ ĩri ní 'oó rĭ agásĭ gĭ, ma kpá ĩri trū rá. Ma ĩri trū ĩmi tã sĭ Kúrísitō ẹndrẹti gé, ¹¹ ā'diātāsiyā Sātánā ē ĩsú rĭ lẹti ímúzá 'bá drĭ izazú ku. 'Bá ñĭkí tã Sātánā ní rií 'bá drĭ izazú rĭ ámá múké múké gĭ.

'Bá ẹzi ũndĭ ú'dí rĭ vé rĭ nga'ba rĭ pi

¹² Má kã mujĭ caá kŭrŭ Tŭrówā vé rĭ gé 'dāá, Úpí zĭ má ní lẹti ú'dúkó múké Kúrísitō vé rĭ ũlŭzú 'bá rĭ pi ní. ¹³ 'Bo má ní 'bá ógúpĭ Tĭtō Yēsŭ ri ẹ'yĭpi gĭ rĭ ĩsú 'dálé kuyé rĭ sĭ, mà ũmĭ tu pá kuyé. Kúru má ní 'bá Yēsŭ ri ẹ'yĭ'ba gĭ rĭ pi kuzú, má ní 'dezú muzá Tĭtō ri ndāzú āngŭ āmbúgú Mākēdōniyā vé rĭ gé 'dāá.

¹⁴ Ōwō'difō Múngú ní, ĩri ní 'bá drĭ kozú ẹ'dĭ ndēzú Kúrísitō ā rŭ sĭ rĭ sĭ, āzini ĩri ní sēé 'bá ní ú'dúkó múké Kúrísitō vé rĭ ũlŭzú muzá 'bá rĭ pi ní āngŭ rĭ pi agásĭ rĭ sĭ. Kúru ú'dúkó múké 'bá ní ũlŭú 'dĭri ayi muzá āngŭ rĭ pi agásĭ sŭ ũdu ẹjĭ be ngŭúpi ndrĭndrĭ rĭ tĭni. ¹⁵ 'Bá kã ú'dúkó múké Kúrísitō vé rĭ ũlŭú 'bá rĭ pi ní, ú'dúkó rĭ íni kōpi ní sŭ ũdu ẹjĭ be ngŭúpi ndrĭndrĭ rĭ tĭni. 'Bá ú'dúkó rĭ ẹ'yĭ'ba rá rĭ pi, Yēsŭ Kúrísitō pa kōpi ívé ũnjĭkānyā agásĭ rá. 'Bo 'bá ú'dúkó rĭ gā'ba ẹ'yĭgá sĭ rĭ pi, Múngú ri kōpi ĩrĭnā rá. ¹⁶ 'Bá gā'ba ú'dúkó múké rĭ ẹ'yĭgá sĭ rĭ pi, kōpi fi ĩzāngā deępi ku rĭ agá, 'bá ú'dúkó múké rĭ ẹ'yĭ'ba rá rĭ pi, kōpi ídri 'dáni'dáni rĭ ĩsú rá. Ā'di ri ũkpō be tã 'dĭri 'du nga nĭ?

'Bá ícókí tã 'dĭri 'dujĭ ngaá bá ku. ¹⁷ 'Bá kárakará pi ri tĭ Múngú vé rĭ ũlŭ rizú ā'bú ĩsúzá áni. 'Bo 'bá 'bá tĭni nō'bée, 'bá Múngú vé 'bá áyúáyŭ ni pi, 'bá ri tã áda Múngú vé rĭ ũlŭ, 'bá ri ú'dúkó múké rĭ ũlŭ Kúrísitō vé ũkpō sĭ, Múngú ri ú'dúkó múké 'bá ní rií ũlŭú rĭ tē ndre nĭ.

3

Ūndĭ ĩ ní rujĭ ú'dí rĭ vé tã

¹ 'Bá íngúkí 'bá 'yozú kĭnĭ 'bá ndĕkí 'bá rĭ pi cére nĭ yā 'dĭni kuyé. ĩmi lĕkí 'bá āzi ā sĭ kōkōbĭ 'bávé tã múké rĭ lŭzú sŭ 'bá Ƴrukō'bée ní lĕé rĭ tĭni? Dōku ĩmi lĕkí kōkōbĭ sĭ 'bávé tã múké rĭ lŭzú 'bá Ƴrukō'bée ní? ² ĩmi 'dĭ'bée, ĩmi kōkōbĭ 'bávé rĭ. Ẹzi múké 'bá ní ngaá rĭ, ĩ ndre ĩmĭ rŭ'ba gá 'dĭgé. 'Bá rĭ pi cére ícó kōkōbĭ ní lā rá. ³ ĩmi kōkōbĭ Kúrísitō ní sĭ rĭ, kōkōbĭ Kúrísitō vé 'dĭri lŭ ẹzi 'bá ní ngaá múké rĭ vé tã. 'Bo ĩmi adrikí kōkōbĭ ĩ ní sĭ gālāmŭ sĭ ni kuyé, dōku tãĭmbĭ Mósē vé ĩ ní sĭ ĩrā kpōlō'bu rŭ'ba gá rĭ kuyé. Múngú adripi idri rŭ rĭ vé Índrĭ sĭ ĩmivé tã kú 'bá ẹsĭ agá nĭ.

⁴ 'Bá ñĭkí ámá múké, 'bá ní Kúrísitō ri ẹ'yĭ gĭ rĭ sĭ, 'bá ícó fi mu adri Múngú be trŭ rá. ⁵ 'Bá ícókí 'yoó, tã 'bá ní 'oó rĭ, 'bá 'okí ũkpō 'bávé rĭ sĭ 'dĭni kuyé. Ūkpō 'bá ní ẹzi ngazú 'dĭri, íbĭ íngá Múngú vŭgá. ⁶ Múngú sē 'bá ní ũkpō rizú ũndĭ ú'dí rĭ vé ẹzi ngazú. 'Bo tãĭmbĭ ú'dí 'dĭri síkí tã ni kōkōbĭ agá kuyé, Índrĭ Uletere rĭ ũlŭ tã ni 'bá ẹsĭ agá nĭ. Tãĭmbĭ ũku ĩ ní sĭ 'dĭri, ĩri drā íjĭ, 'bo Índrĭ uletere rĭ idri sē nĭ.

⁷ Ā síkí dō tãĭmbĭ Mósē vé rĭ ĩrā kpōlō'bu rĭ ā rŭ'ba gá múké múké drāāsiyā, ĩri drā íjĭ 'bá drĭgé. Múngú kã tãĭmbĭ rĭ sēé

Mósē* ní, đingárá Múngú vé rĩ sē Mósē ɛndrɛtị đĩ ógú p̄w̄w̄p̄w̄w̄. Đingárá p̄w̄w̄p̄w̄w̄ 'dāri ā ri dō áfiāfi drāáasiyā, 'bá Īsērélē vé rĩ pi ícókí mị 'bāā ndrezú s̄a be aco ku. ⁸ Tāimbị rĩ vé sēngárá sē Mósē ɛ ɛndrɛtị đĩ ógú p̄w̄w̄p̄w̄w̄, 'bo Índrí Uletere rĩ vé ógúngárá ndē ógúngárá t̄aimbị rĩ vé rĩ rá. ⁹ Tāimbị Mósē vé 'bá j̄iipi f̄iipi drā agá 'd̄iri, ĩ dō ri íngú s̄ũ 'd̄iri t̄inị p̄irị, ũndĩ ú'dí 'bá ní adrizú ānị Múngú ɛndrɛtị gé p̄irị 'd̄iri, ícókí nyo ĩri íngú agaá rá ku? ¹⁰ Tāimbị Mósē vé rĩ ícókí íngú s̄ũ ĩ ní ũndĩ ú'dí rĩ íngú rĩ t̄inị ku. ¹¹ Tāimbị Mósē vé ĩ ní ót̄u rii íngúngũ rĩ nóni ri đeđe, 'bo ũndĩ ú'dí rĩ ĩ íngú m̄uzú nyonyo.

¹² 'Bá ní ɛsị 'bāā ũndĩ ú'dí rĩ đr̄igé rĩ s̄ĩ, sē 'bá sēkị t̄i Múngú vé rĩ ũr̄ĩ ākó. ¹³ 'Bá adrikị s̄ũ Mósē bōngó í'd̄upi 'i ɛndrɛtị ɔ̄z̄ũz̄ú cí, 'i ndre rĩ Múngú vé đingárá p̄w̄w̄p̄w̄w̄ 'dāri ku rĩ t̄inị kuyé. Tā Mósē ní 'i ɛndrɛtị ɔ̄z̄ũz̄ú bōngó s̄ĩ cí 'd̄iri, lē Īsērélē rĩ pi ā ndrekị Múngú vé đingárá p̄w̄w̄p̄w̄w̄ 'd̄iri vé áfingárá ku. ¹⁴ Īsērélē rĩ pi ɛ ɛsị tete, kádō rii ũndĩ ũk̄u Mósē vé rĩ lāá k̄opi ní, ngá āzi ní k̄opi ā úm̄ĩ ɔ̄z̄ũz̄ú cí rĩ s̄ĩ, sē k̄opi n̄kị tā áda rĩ áamá kuyé. K̄opi ɛ'ȳkị dō Kúrísitō ri gí, Kúrísitō ri ím̄u ngá k̄opi ā úm̄ĩ ɔ̄z̄ũz̄úpi 'd̄iri z̄ĩ rá. ¹⁵ C̄imgbá āndr̄ũ s̄ĩ, kádō rii t̄aimbị Mósē vé rĩ lāá k̄opi ní, ngá āzi ri k̄opi ā úm̄ĩ ɔ̄z̄ũz̄ú cí, sē tā rĩ fi k̄opi đr̄igé 'dāá ku. ¹⁶ 'Bo 'bá rĩ új̄á dō ɛsị Úpí Yēsũ ri ɛ'ȳiz̄ú gí, ngá úm̄ĩ ni ɔ̄z̄ũz̄úpi 'd̄iri, ĩri đe úm̄ĩ ni gé s̄ĩ rá. ¹⁷ Úpí ri Índrí, Índrí Úpí vé rĩ ású dō 'bá rĩ gí, ĩri sē 'bá rĩ đr̄iwālā

is̄ú tā múké 'ozú. ¹⁸ 'Bo Úpí Yēsũ ów̄ú bōngó 'bá ɛndrɛtị ɔ̄z̄ũz̄úpi rĩ 'bá ɛndrɛtị gé s̄ĩ gí, sē nóni 'bá ícókí Índrí Úpí vé đ̄iipi p̄w̄w̄p̄w̄w̄ rĩ ndre rá, s̄ũ 'bá ní 'bá ndreé múndūrā agá rĩ t̄inị. Nóni Índrí Úpí vé rĩ új̄á 'bá adrii Yēsũ t̄inị, ĩrivé đingárá ā đĩ rĩ p̄w̄w̄p̄w̄w̄ 'bá agá m̄uzú 'dāni'dāni.

4

Ídri adriipi r̄u'ba ũdr̄i t̄inị rĩ agá rĩ

¹ Múngú vé ɛsị múké rĩ s̄ĩ, sē ɛz̄i āmbúgú nōri 'bá đr̄igé n̄i, 'bá ícókí ɛz̄i rĩ adii 'bá đr̄igé s̄ĩ ku. ² 'Bá 'okí tā ĩ ní rii 'oó k̄iri k̄iri riipi đr̄inj̄á sēepi ni pi ku. 'Bá ũ'bākị 'bá āzi ɛ mị ku, 'bá új̄ákị ú'd̄úkó Múngú vé rĩ ũl̄ũ ũ'dũ be túngú ku. Múngú n̄i rá 'bá ri tā áda ũl̄ũ, 'bá tā be p̄irị rĩ pi n̄kị áamá rá 'bá ri tā áda ũl̄ũ. ³ Ú'd̄úkó múké 'bá ní ũl̄ũ 'd̄iri fi dō 'bá rĩ đr̄igé kuyé, 'd̄iri l̄ũ k̄in̄i, 'bá 'd̄iri m̄u fi ĩzāngā đeđepi ku rĩ ā nyangárá gá. ⁴ Sātānā 'i 'bāapi kú Múngú āzi ru v̄ũ đr̄igé nōgó rĩ, ɔ̄z̄ũ 'bá Yēsũ ri ɛ'ȳi' 'bá kuyé rĩ pi ā úm̄ĩ gí, sē ú'd̄úkó múké Kúrísitō vé riipi đ̄iipi 'd̄iri fi k̄opi đr̄igé ku. Sē k̄opi n̄kị áamá 'yozú k̄in̄i, Kúrísitō s̄ũ Múngú t̄inị 'd̄ini ku. ⁵ Tā 'bá ní rii ũl̄ũ 'd̄iri, adri tā 'bávé ni kuyé, 'bá ri Yēsũ Kúrísitō vé tā ũl̄ũ 'yozú k̄in̄i, ĩri Úpí. 'Bá át̄i' 'bá ĩmivé ni Yēsũ ā r̄u s̄ĩ. ⁶ Múngú ót̄u 'yoópi k̄in̄i, "Lē ũt̄uj̄á ā đĩ āngũ b̄iipi n̄iipi c̄ic̄i rĩ agá" rĩ, sē ũt̄uj̄á ívé rĩ ri đĩ 'bá ɛsị agá. Ũt̄uj̄á 'd̄iri l̄ũ 'bá ní Múngú vé đingárá p̄w̄w̄p̄w̄w̄ 'bá ní ndreé Kúrísitō ɛndrɛtị gé rĩ. ⁷ Ngá múké ũnyĩ be ambamba 'd̄iri, ĩri adri 'bávé r̄u'ba ũdr̄i t̄inị

* 3:7 3:7 Mósē: Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Ēj̄epétō vé rĩ 'bā anj̄i Īsērélē vé rĩ pi ɛz̄i ngaá t̄uḡɛr̄i r̄u caá íli m̄ũđ̄ur̄ũl̄ũ s̄ũ (400). Kuru Múngú ní Mósē ri ĩp̄ez̄ú ím̄uz̄ú anj̄i Īsērélē vé rĩ pi pazú adringárá t̄uḡɛr̄i r̄u rĩ agás̄i. Múngú sē t̄aimbị rĩ Mósē ní, ā l̄ũ anj̄i Īsērélē vé rĩ pi ní, s̄ez̄ú ĩ ní t̄aimbị rĩ z̄iz̄ú t̄aimbị Mósē vé ni ānị. T̄ikị Mósē ri is̄ú ākūdē íli r̄i ca élif̄ũ ālu m̄ũđ̄ur̄ũl̄ũ s̄ũ (1,400), is̄ú ākūdē t̄ikị đr̄i Yēsũ ri kuyé. 'Í l̄ũ W̄ũngárá 2-24. 4:6 4:6 Í'dōngárá 1:3

oƆuƆpi oƆu oƆu rī agá, 'dīri lū kīnī ngá múké ũnyī be ambamba 'dīri vé ũkpó íbī íngá Múngú vúgá, adri 'yozú kīnī, íbī íngá 'bá vúgá kuyé. ⁸ 'Bá nyakí ìzāngā lẹ̀tì be àndiàndí, 'bo ìzāngā rī agásì 'bá agakí rá. Ìzāngā 'bá ní nyaá 'dīri ē iza dō 'bā drī izaza drāáāsīyā, 'bá kukí ẹ̀zì rī kuyé. ⁹ 'Bá rī pi ọ̀cūkí 'bā ambamba, 'bo Múngú ku 'bā kuyé. Kọ̀pi ũgbákí 'bā u'deé vúgá, 'bo 'bá ũdrákí kuyé. ¹⁰ 'Bā rī ìzāngā nya sū Yēsū ní nyaá ívé drāngará gá 'dāri tīnī, ā ndrekí rí ídri Yēsū vé rī ānī 'bā rú' 'bá gá bēnī. ¹¹ 'Bá ní rī ẹ̀zì Yēsū vé rī ngáá rī sī, sē 'bā rī ìzāngā nya ũnjí ũnjí drādrā ē tì ísù, ídri Yēsū vé rī ē 'dā rí 'i 'bā rú' 'bá ímúpi drāápi drādrā rī gé. ¹² Kúru 'bā rī ìzāngā nya ũnjí ũnjí ụ́' dūkó múké 'bá ní rī ũlúú rī ā tā sī, ími ísúkí rí ídri 'dānī' dānī rī ānī.

¹³ Síkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, “Má ẹ̀'yī Múngú rī gí, má átá tā rī ma 'i.” Ẹ̀'yīngará ālu ālu 'dīri ní adrii 'bá ẹ̀sì agá anigé rī sī, sē 'bá átákí kpá tā 'dīri nī, ¹⁴ ā'diātāsīyā 'bá nīkí rá, Úpí Yēsū ká drāá, Múngú inga ĩri gōó ídri rú ũzi. 'Bá kādō ũdrāá, Múngú rī kpá úmvúlésì 'bā inga gōó ídri rú ũzi, sū ĩri ní Yēsū rī ingáá gōó ídri rú rī tīnī. Múngú rī úmvúlésì 'bā 'dụ ími be, jì mụ adri 'í be trú, vūrā ívé adrizú rī gé. ¹⁵ Ìzāngā 'bá ní nyaá kárákará 'dī' bée, 'bá ríkí nyaá ími tā sī, ā sē rí 'bá kárákará ā nīkí rí ẹ̀sì múké Múngú vé rī ānī, kọ̀pi ā sēkí rí ōwō 'dīfō Múngú ní, āzini kọ̀pi ē íngúkú rí Múngú rí ānī.

Ẹ̀sì 'bāngará Múngú drīgé rī

¹⁶ Rú' 'bá 'bávé nōri, ĩri dō rú' 'bá ímúpi n̄maápi n̄maṇma ní drāáāsīyā, lē 'bā adriki ụ̀rī sī ku, ụ́'dụ́ céré Múngú rī sē 'bávé índrī rí adri muzú ũkpó ũkpó.

¹⁷ Ìzāngā 'bá ní rī nyaá nōri, ĩri mādā, ũdū ní anigé, ĩri 'bá ní lẹ̀tì zì fizú muzú dīngará deępi ku adriipi muzú 'dānī' dānī rī ísúú. Dīngará 'dīri ndē ìzāngā 'bá ní nyaá rī rá. ¹⁸ Lē 'bā ríkí 'bā ũsūú drāá ìzāngā 'bá ní rī nyaá lókí nōri agá rī sī ku, múké ní, lē 'bā 'bákí ẹ̀sì tā 'bá ní drī ndree kuyé 'dā' bée ũsúú, ā'diātāsīyā ìzāngā 'bá ní rī nyaá rī ũdū be. 'Bo tā múké 'bá ní ndree 'bā mī sī kuyé, 'bá ní mụú ísú drīdrī 'dālé rī, ĩri ũdū ākó.

5

Rú' 'bá 'bá ní muzú adrizú 'bū gé 'dāá rī

¹ 'Bá nīkí rá 'yozú kīnī, rú' 'bá 'bá ní rizú adrizú ānī vū drīgé nōgó rī, adri sū mōrōgó 'bá ní rizú adrizú 'a ní gé rī tīnī. Ídri 'bávé rī fū dō rú' 'bá rī agásì gí, Múngú rī 'bá ālu ālu ní jó sī muzú adrizú 'a ní gé. Jó ĩ ní sīj 'dīri, 'bá áda sī nī kuyé. Jó 'dīri, ĩri rú' 'bá ú'dí 'bá ní muzú adrizú ānī 'bū gé 'dāá nyonyo rī. ² 'Bá āndēkí nóni rú' 'bá nōri vé tā sī gí, 'bá lēkí mụú adrii jó Múngú ní sīj 'bá ní 'bū gé 'dāá rī agá, 'bā ísúkí rí rú' 'bá ú'dí bēnī. ³ 'Bū gé 'dālé, 'bā adri rú' 'bá be, 'bá ícókí adrii índrī rú rú' 'bá ākó ku. ⁴ 'Bá āndēkí nóni rú' 'bá mōrōgó rú nōri vé tā sī gí, 'bā rī tā ẹ̀n̄j̄j̄n̄j̄ 'dụ, ā'diātāsīyā 'bá lēkí adrii rú' 'bá mōrōgó tīnī nō' bée agá ku, 'bá lēkí adrii rú' 'bá drāápi drādrā nō' bée be ku, 'bá lēkí mụú adrii jó 'bū gé 'dāá rī agá, ā újákí rí 'bá ní rú' 'bá ú'dí drāápi ku 'dāri sēé áyu. ⁵ Múngú útú 'bá ní tā rú' 'bá ú'dí rī vé rī nī. Īpē ívé Índrī Uleterē rī ímú adrii 'bá ẹ̀sì agá, lūzú 'bá ní kīnī, ádarú 'i tā múké 'í ní ẹ̀zìj̄ 'dī' bée sē 'bá ní rá. ⁶ Sā céré sī, 'bá nīkí amá uleterē 'yozú kīnī, 'bá ní drī adrizú 'bávé

rú' bá nō' bée agá rĩ gé, 'bá āsámvú vū Úpí be rará rú. ⁷ 'Bá ri tā rĩ 'dụ nga 'bávé ẹ'yĩngará sī, adri tā 'bá ní ndree rĩ pi sī ku. ⁸ 'Bá nĩkí á má uletere 'yozú kínĩ, 'bá lēkí 'bávé ídri ā fū 'bávé rú' bá adri' bá mōrōgó tĩnĩ nō' bée agásĩ rá, 'bá lēkí mụú adrií Úpí Yēsū be trụ jọ ỉri ní sị 'bá ní 'bũ gé 'dǎá rĩ agá. ⁹ 'Bá dō ri adri nōgó, dōku 'bũ gé 'dǎlé, 'bá ẹsị 'bá tā 'ozú ǎyĩkō sězú Úpí Yēsū ní. ¹⁰ Tā 'bá ní rii 'oó vū drĩgé nōgó rĩ, dō múké yā, dō ũnjĩ yā, 'bá ǎlu ǎlu ri ímụ pá tu Kúrísítō ẹndrẹtị gé, ỉri 'bávé tā lị nĩ.

Lẹtị 'bá rĩ pi ǎsámvú ícízú Múngú be rĩ

¹¹ 'Bá ní rii Úpí ri ỉnjĩ rĩ sī, sē 'bá ri 'bá rĩ pi úbé, kọpi ā újákí rĩ ẹsị Múngú ri ẹ'yĩzú ǎnĩ. Múngú nĩ rá 'yozú kínĩ, 'bá ri tā 'o pịrị. Mā ũsụ ỉmi nĩkí kpá rá 'yozú kínĩ, 'bá ri tā 'o pịrị. ¹² 'Bá lēkí 'yoó ỉmi ní kínĩ 'bá múké yā 'dĩni ku. 'Bá ụrụkọ ǎnigé 'okí tā pịrị ku, kọpi ri 'yo, ỉvé tā rii 'oó rĩ múké, kọpi ri ỉ ینگú ǎnĩ. Ỉmi kádō rii adrií 'bá 'dĩni 'dĩ' bée ǎsámvú gé, 'bá lēkí ỉmi 'yokí kọpi ní, 'bávé tā 'ongará múké. ¹³ 'Bá drĩ ábá dō gí, ábá tā Múngú vé rĩ sī, 'bávé yĩkí dō pịrị, 'bávé yĩkí pịrị 'dĩri ỉmi tā sī. ¹⁴ Kúrísítō vé lēngará ỉri ní 'bá lězú 'dĩri, ỉri 'bá ní úvá sē tā ǎrēvú 'dụzú ngazú ǎnĩ céré. 'Bá nĩkí á má rá 'yozú kínĩ, ádarú Kúrísítō ri ǎlu, drā 'bá céré pi vé ũnjikǎnyā ā tā sī, 'dĩri lū 'yozú kínĩ 'bá ụdrákí céré gí. ¹⁵ Kúrísítō drā 'bá céré pi ā tā sī. 'Bá Kúrísítō ri ẹ'yĩ' bá gí rĩ pi, kọpi ídri ú' dí rĩ ịsụ rá, 'bá ỉri ẹ'yĩ' bá gí rĩ pi gōkí adrií sū ọtụ ụkụ rĩ tĩnĩ ku. Kọpi tukí pá ỉ sī ọ' dũkụlẹgúsĩ ku, kọpi gō Kúrísítō drǎapi kọpi ā tā sī, gōopi ینگapi idri rú rĩ vé tā 'o.

¹⁶ Kúru í' dǎzú ǎndrū mụzú drĩdrĩ, lē 'bá rikí 'bá rĩ pi vé tā lị yĩkí 'bá áda vé ni sī ku. Ọtụ 'bá rikí Kúrísítō vé tā lị sụ 'dĩri tĩnĩ, 'bo nóni 'bá lịkí ỉrivé tā sụ 'dĩri tĩnĩ ku. ¹⁷ Kúru 'bá rĩ ẹ'yĩ dō Kúrísítō ri gí, Múngú újá nóni ỉri ícá 'bá ú' dí rú ni gí, ỉrivé tā rii 'oó ụkụ rĩ dẹ 'i gí, ỉri nóni ri tā ú' dí ni 'o. ¹⁸ Múngú 'o tā 'dĩ' bée céré nĩ, ỉpē Kúrísítō ri ímụ 'bá ǎsámvú údé 'í be nĩ. Múngú sē nóni 'bá ní ẹzị rizú 'bá rĩ pi ǎsámvú ícízú 'í be. ¹⁹ Tā 'bá ní 'yoó rĩ, ỉri 'dĩni, Múngú ỉpē Kúrísítō ri ímụ 'bá rĩ pi ǎsámvú údé 'í be, trũ kọpi ỉvé ũnjikǎnyā agásĩ gí. Múngú sē nóni 'bá ní ẹzị rizú 'bá rĩ pi ǎsámvú ícízú 'í be. ²⁰ 'Bá 'bá ri' bá Kúrísítō vé ú' dũkọ múké rĩ ũlũ' bá ỉri ā vūrā gá ni pi, Múngú ri 'bá áyú ri ú' dũkọ rĩ ũlũ ỉmi ní. 'Bá mǎkí ỉmi drĩ ỉrĩ sī Kúrísítō ā rú sī, lē ỉmi ícíkí ỉmivé ǎsámvú Múngú be rĩ. ²¹ Kúrísítō 'o ũnjikǎnyā kuyé! 'Bo Múngú 'dụ ỉrivé tā 'bǎa sụ 'bá ũnjikǎnyā 'oópi ni tĩnĩ 'bá tā sī, 'bá adriki rĩ ǎnĩ pịrị Múngú ẹndrẹtị gé.

6

¹ 'Bá ri' bá ẹzị nga' bá Múngú ní ỉmi be nō' bée, 'bá mǎkí ỉmi drĩ ỉrĩ sī, ẹsị múké Múngú vé ỉ ní tā ni ũlũú 'dĩri, lē ỉmi gǎkí ku. ² Síkí Búkũ Múngú vé rĩ agá, Múngú kínĩ, "Sá má ní lězú mí ỉzā kozú rĩ gé, á yị mí rá, ú' dũ pangará vé rĩ gé, á ko mí ỉzā rá." Ỉmi ndrekí drĩ ká! Sá rĩ ícá nóni gí, sá nōri ỉ ní ỉmi pazú ỉmivé ũnjikǎnyā agásĩ rĩ.

Páulũ nya ỉzǎngā

³ Ẹzị 'bá ní ngaá rĩ agá, 'bá lēkí ẹ ịsúkí ũnjikǎnyā 'a ni gé ku, ā uga rĩ lẹtị 'bá lē' bá Kúrísítō ri ẹ'yĩ' bá

rī pi ní ku. ⁴ 'Bâ átí' 'bá Múngú vé ni, ẹ̀zì 'bá ní ríí ngaá Múngú ní rī, ịri lū 'yozú kīnī, ádarú 'bá ri tā Múngú vé rī 'dụ nga. Ịzāngā 'bá ní nyaá kárakará rī pi agásí, tā ũkpó ũkpó 'bá ní ịsụ rī pi agásí, 'bá ríkí ẹ̀sị úmbé ịzāngā rī ã nyangará gá. ⁵ Ūgbākí 'bá ũnjí ũnjí, ú'békí 'bá jó rizú āngū ũ'yízú rī agá, 'bá nyakí ịzāngā 'bá bítíká rī pi drígé ambamba, 'bá ngakí ẹ̀zì ũkpó sī, 'bá āndēkí ambamba, 'bá ríkí adrií ẹ̀bírí sī, 'bá kokí ú'dụ kuyé. ⁶ Ịzāngā 'bá ní ịsụ kárakará 'dī'béé agásí, 'bá adrikí ẹ̀sị be ule, 'bá nīkí tā ambamba, 'bá 'bākí ẹ̀sị mādā, 'bá adrikí ẹ̀sị be múké. Índrī Uleteré rī, ịri 'bá be trú, lēngará 'bá ẹ̀sị agá rī, ịri lēngará áda. ⁷ Tị 'bá ní sēé rī, ịri tā áda. Múngú sē 'bá ní ũkpó ẹ̀zì rī ngazú. 'Bá rúkí tā pịrì rī drì ịrì sī, ẹ̀'dì 'dizú ānì. ⁸ 'Bá rī pi dō rī 'bá ịnjì rá yā, dō kọpì 'bá idede yā, kọpì dō rī 'bá ịngú rá yā, dō kọpì rī 'bá tritri yā, 'bá rī ẹ̀zì nga Múngú ní. 'Bo 'bá urukọ'béé rī 'yo kīnī, 'bá ngakí ẹ̀zì Múngú vé rī ku. ⁹ 'Bá urukọ'béé nīkí 'bá kuyé, 'bo ịmi nīkí 'bá rá. 'Bá ịsúkí ịzāngā ũnjí ũnjí, 'bo 'bá drī ídri rú. Ọcúkí 'bá ũnjí ũnjí, 'bo ú'díkí 'bá kuyé. ¹⁰ Ịzāngā 'bá ní nyaá kárakará rī agásí, āyikō 'bávé rī de 'bá ẹ̀sị agásí kuyé. 'Bá adrikí dō ngá ākó drāāsiyā, tị 'bá ní sēé rī sē tā múké Múngú vé rī ga 'bá rī pi ẹ̀ ẹ̀sị agá trétre. 'Bá ngá ākó, 'bo tā múké Múngú vé rī pi ārēvú céré 'bávé ni.

¹¹ Má ẹ̀drípìí má ọmvpùpìí adri' 'bá kūrú Kōrinitō vé rī agá 'dílè rī pi, 'bá lēkí lūú ịmi ní uleteré 'yozú kīnī, 'bá lēkí ịmi ambamba. ¹² Lēngará 'bá ní ịmi lēzú rī, 'bá kukí kuyé, 'bo ịmivé lēngará ịmi ní 'bá lēzú rī, ịsị nóni

kú mādā gí. ¹³ Átángá má ní ríí átá ịmi ní nōri, ma ri átá sū má ní átá anjì mávè rī pi ní rī tịnị. Lē ịmi 'bākí ẹ̀sị 'bá lēzú úgúsílè be céré.

Lē ịmi úmúkí ịmi 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá rī pi be ku

¹⁴ Lē ịmi úmúkí ịmi 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá rī pi be ku. 'Bá tā 'o' 'bá pịrì rī pi vé tā úmú 'i 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá rī pi vé rī be trú ku. Tā ũtúná vé rī pi úmúkí ì tā ịnjá vé rī be ku. ¹⁵ Kúrísitō pi nyo tā ālè 'dụ nga Bēliyálā* be trú rá? 'Bá Yēsū rī ẹ̀'yīpi gí rī vé tā ri nyo 'i rụ 'bá Yēsū rī ẹ̀'yīpi kuyé rī vé rī be trú rá? ¹⁶ Ngá ì ní údé múngú rú rī pi vé tā úmú 'i Jó Múngú vé rī be ku. 'Bá ní adrií jó Múngú ídri rú rī vé ni rī sī, Múngú ní 'yozú kīnī, "Ma adri 'bá 'dī'béé āsámvú gé, ma ẹ̀cì kọpì be trú. Ma adri Múngú kọpivé ni, kọpì adri 'bá mávè ni."

¹⁷ Úpí Múngú ní gōzú 'yozú kīnī, "Tā kọpivé ũnjí 'dī'béé ịmi kukí ānì, ngá āzāvū rú rī pi ã úlókí ku. Ma kúru ịmi ẹ̀'yì ímú adri má be trú."

¹⁸ Úpí Múngú Ūkpō 'Dịpa ní 'yozú kīnī, "Ma adri Ẹ̀tépì ịmivé ni, ịmi adri anjì āgō mávè ni, āzini ānjì ũkú mávè ni."

7

¹ Ịmi mávè ũndí má ní lēlèlè rī pi, Múngú ẹ̀zì 'bá ní tā 'dī'béé ní. Lē 'bá ũjīkí ngá āzāvū rú rī pi 'bá rú' 'bá gá sī, āzini 'bá ẹ̀sị agásí rá. Lē 'bá ịnjīkí Múngú rī, 'bá adrikí uleteré Múngú tịnị.

Páulū ẹ̀ ẹ̀sị ịsụ āyikō

* **6:15** 6:15 Bēliyálā: Rụ Bēliyálā 'dīri, ịri rú āzi Sātānā vé rī, ịri āmbúgú índrī ũnjí rī pi drígé. **6:16** 6:16 Lēvítíkā 26:11-12; Yērēmíyā 32:38; Ẹ̀zékélè 37:27 **6:17** 6:17 Ịsáyá 52:11; Ẹ̀zékélè 20:34, 41 **6:18** 6:18 2 Sāmúélè 7:8, 14

² Lē ĩmi 'bāki ɛsɪ 'bā lɛzú. 'Bá 'okí 'bá āzi ũnjí kuyé, 'bá sɛkí 'bá āzi fíí tã ũnjí agá kuyé, 'bá 'dukí 'bá āzi ā ngá má mbamba sɪ kuyé. ³ Á 'yo tã 'dĩri 'dĩni adri 'yozú kɪnĩ, ĩmi tōzú, ā 'okí rí ĩmi ũnjí yã 'dĩni kuyé. Sũ má ní 'yoó drĩdrĩ rĩ tɪnɪ, 'bá lɛkí ĩmi lɛlɛ. 'Bã dō rĩ adri ídri rú, 'bã adri mužú ĩmi be trũ, dō drã ícá nĩ, 'bã ũdrã ĩmi be trũ. ⁴ Á 'bã ɛsɪ céré kú ĩmi drĩgɛ. Sɛ má íngú ma ambamba ĩmi tã sɪ. Īzãngã rĩ 'bã ma ɪsú 'bã kárakarã rĩ pi, sɛ má ní ɛsɪ mbangárã, āzini sɛ má ní āyĩkō.

⁵ 'Bã kã caá āngũ Mākēdōniyã vé rĩ gɛ 'dālɛ, 'bã ɪsúkí sã uvuzú ní kuyé. Tã ũnjí ũnjí ní pi ɪsúkí 'bã lɛtɛ be āndiāndí. 'Bã rĩ pi rikí útrɛ 'bã drĩgɛ, sɛ ũrĩ fi 'bã ɛsɪ agá ambamba. ⁶ 'Bo Múngú riipi 'bã Īzãngã nya 'bã rĩ pi ɛ ɛsɪ ũmĩpi rĩ, ĩpɛ Títō rĩ ímú, Títō vé ícángará ũmĩ 'bã ɛsɪ rá. ⁷ 'Bã āyĩkō sɪ Títō vé ícángará sɪ. Tã 'bã ní āyĩkō sɛɛpi rĩ, Títō ní tã ĩmi ní 'í ɛsɪ ũmizú rĩ ĩjĩ ũlũú 'bã ní rĩ sɪ. Ũlũ 'bã ní tã ĩmi ní rizú mã Īzãngã 'bãzú rĩ, āzini ɛsɪ ĩmi ní 'bãá rizú mã tã ũsũzú rĩ. Tã 'dĩri sɛ má ní āyĩkō ambamba.

⁸ Kõkõbɪ má ní sɪ sɛ ĩmi ní 'dĩri ā sɛ dō ĩmi ní Īzãngã ambamba drãāāsɪyã, má vú nɔlɛ, adri ũnjí kuyé. Drĩdrĩ ni, mã ɛsɪ nō rá, ā'diātāsɪyã á nĩ rá kõkõbɪ má ní sɪ sɛ ĩmi ní rĩ sɛ ĩmi ní Īzãngã ambamba ĩmĩ ɛsɪ agá lókɪɲã be mãdã, 'bo nóni mã ɛsɪ adri Īzãngã sɪ ku. ⁹ Nóni mã ũnjí ɛsɪ agá, adri 'yozú kɪnĩ, ĩmĩ ɛsɪ ní nōó rĩ sɪ kuyé, ā'diātāsɪyã ɛsɪ ĩmivɛ nōópi rĩ ā vudrĩ gɛ, ĩmi újákí ɛsɪ rá. Īzãngã ĩmi ní nyaá 'dĩri, Múngú ā'yĩ tã ni nĩ, adri ĩmi ní ũnjí kuyé. ¹⁰ Múngú sɛ dō 'bã rĩ Īzãngã nyaá, Īzãngã 'bã rĩ ni nyaá 'dĩri, ĩri sɛ 'bã rĩ ɛsɪ újã, ĩri ídri 'dãni'dãni rĩ ɪsú rá, ícó ɛsɪ 'bãá rizú Īzãngã 'í ní nyaá rĩ ā tã ũsũzú ku. 'Bo 'bã riipi

ĩzãngã nyõõkú nōri vé rĩ nyaápi, ɛsɪ újãpi ku rĩ, ĩri drãngárã ĩjĩ drĩ ni gɛ.

¹¹ ĩmi ndrekí drĩ kã, Īzãngã Múngú ní sɛ ĩmi ní 'dĩri, sɛ ĩmi rĩ tã 'o 'dĩni: ĩmi úvã be tã múké 'duzú ngazú āyĩkō sɛzú Múngú ní. ĩmi lɛkí lũú 'yozú kɪnĩ, ĩmi tã ũnjí ākó. ĩmĩ 'a ve kõkõbɪ rĩ ā tã sɪ rá, sɛ ĩmi ní ũrĩ, sɛ ĩmi 'bãki ɛsɪ lɛzú ma ndrezú, ĩmi 'bãki úvã tã pɪrɪ 'ozú, ĩmi lɛkí 'bã ũnjikãnyã 'oópi rĩ ĩrĩñãã. Tã ĩmi ní 'oó rĩ i'da uletere lũzú kɪnĩ, ĩmi rĩ tã pɪrɪ 'o. ¹² Tã má ní kõkõbɪ 'dĩri sɪzú rĩ adri 'yozú kɪnĩ, 'bã āzi 'o tã ũnjí, dõku 'okí tã ũnjí 'bã āzi rɪ 'bã gá yã 'dĩni kuyé. Á sɪ kõkõbɪ 'dĩri sɛ ĩmi ní, Múngú ɛ i'da rĩ ĩmi ní kɪnĩ, ĩmi lɛkí 'bã ambamba. ¹³ Tã 'dĩri ĩmbã 'bã ɛsɪ ambamba.

Āyĩkō gō kpá fíí 'bã ɛsɪ agá āmbúgú Títō ní adrii āyĩkō sɪ rĩ sɪ, ā'diātāsɪyã tã pɪrɪ ĩmi ní 'oó rĩ ĩmbã Títō ɛ ɛsɪ rá. ¹⁴ Drĩdrĩ ni, mã íngú ĩmivɛ tã Títō ní rá, tã ándúru mã ní ũlũú Títō ní rĩ, ĩmi 'dukí ngaa múké, ĩmi sɛkí mã ní Īzãngã kuyé. 'Bã rikí ándúru ĩmi ní tã áda rĩ ũlũú, íngúngará mã ní ĩmivɛ tã íngúzú ĩri ní rĩ tã áda. ¹⁵ Títō lɛ ĩmi agaá rá, agaápi rá rĩ, rĩ tã ĩmi ní 'í tɪ yizú yɪyɪ 'dãri ā tã ígã, āzini tã ĩmi ní 'i ɛ'yizú ĩnjĩngárã be rĩ ā tã ígã. ¹⁶ Ma nóni āyĩkō sɪ āmbúgú, ā'diātāsɪyã tã céré sɪ, á 'bã ɛsɪ céré kú ĩmi drĩgɛ.

8

Ngá sɛngárã ɛsɪ be céré rĩ

¹ Mã ɛdrĩpɪjĩ mã ómvúpɪjĩ, 'bã lɛkí ĩmi nĩkí ɛsɪ múké Múngú ní sɛ ĩmi 'bã Yɛsũ rĩ ɛ'yĩ 'bã gí, adri 'bã kãnisã āngũ Mākēdōniyã vé rĩ agá rĩ pi ní rĩ. ² Kõpi á rikí dō Īzãngã nyaá, āzini kõpi ā adrikí dō ngã ākó drãāāsɪyã, kõpi rikí ngá sɛ ɛsɪ be céré 'bã Yɛsũ rĩ ɛ'yĩ 'bã gí rĩ pi ɛ Īzã kozú. ³ Á lɛ lũú ĩmi ní kɪnĩ,

kōpi sēki ngá kōpi ní ícò sēé rī pi rá, kōpi sēki āndō be. Ngá kōpi ní sēé 'dī'bée, tā ni íbì íngá kōpi ē ẹ̀sì agá. ⁴ Kōpi mākí 'bá úvá be céré kíní, í lēkí mǔfēngā soó sēé 'bá Yēsū ri ẹ̀'yī' 'bá gí, adri 'bá ngá ākó kūrú Yērúsalémā vé rī agá rī pi ní ìndī. ⁵ Mǔfēngā kōpi ní sēé rī, kōpi sēki ẹ̀sì be céré, aga 'bá ní lēé rī rá. Drīdrī ni, kōpi sēki ívé rú' 'bá tā 'ozú Úpí ní, āzini tā 'ozú 'bá ní, sǔ Múngú ní lēé rī tǐnì.

⁶ Títō í'dó ándúrú mǔfēngā rī ā songará ā tā ùlúú ìmi ní drīdrī nī, kúru 'bá mākí Ìri, ā újā 'i gōó muṣú ẹ̀zì ìmi ní mǔfēngā sozú ẹ̀sì múké sī rī deḗ. ⁷ Tā ìmi ní 'oó rī ndē 'bá ọ̀rukọ' 'bée vé rī rá. Ìmivé ẹ̀'yīngará āmbúgú, tā ìmi ní ríí átá rī pi múké, ìmi úmí be, ìmi úvá be tā Múngú vé rī 'ozú, ìmi lēkí 'bá ambamba. Nóni mǔfēngā ìmi ní lēé sēé rī, lē ìmi sēki ẹ̀sì múké sī, ā ndē 'bá ọ̀rukọ' vé rī rá.

⁸ Tā má ní 'yoó ìmi ní 'dīri, adri 'yozú kíní ma ri mī ìmi ní ùkpō sī yā 'dínì ku. Á lē nǔí ádarú dō lēngará ìmí ẹ̀sì agá rī, sǔ 'bá ọ̀rukọ' mǔfēngā so' 'bá úvá sī rī pi vé rī tǐnì. ⁹ Ìmi nǐkí rá 'bávé Úpí Yēsū Kúrísitō vé ẹ̀sì múké, ā adri dō ngá be ambamba drāáasiyā, ìmi tā sī, gō adrií ngá ākó,* ā sē rí ìmi adriki rí ngá be ambamba.

¹⁰ Tā má ní lēé lúú ìmi ímbázú rī, ìri 'dī, lē ìmi 'dúkí tā rī ngaá, sǔ ìmi ní ngaá ílì ájée rī agá rī tǐnì. Ílì ájée rī sī, ìmi kíní, ìmi lēkí í'dó ngá rī sēé drīdrī nī, ádarú ìmi í'dókí sēé drīdrī rá. ¹¹ 'Bo nóni lē ìmi útúkí ìmi ngá sēé, sǔ ìmi ní í'dó sēé drīdrī rī tǐnì, lē ìmi sēki sǔ ìmí ẹ̀sì ní ọ̀sǔú lēé sēé rī tǐnì. ¹² Fēfē ìmi ní lēé sēé rī, tā ni íbì dō íngá ìmí ẹ̀sì agá, ìri múké. Ngá ìndrēpi ìmi dríge rī, lē ìmi ọ̀sǔkí

sēé sǔ ìmí ẹ̀sì ní lēé sēé rī tǐnì, dō ìmi dríge 'dāáyo ká.

¹³ Tā má ní 'yoó 'dīri vé ífífí, adri 'yozú kíní, ìmi sēki 'bá ọ̀rukọ' ní ngá, ìmi ā adriki ngá ākó yā 'dínì ku, lē ìmi adriki ngá be, sǔ 'bá ọ̀rukọ' 'bée vé rī tǐnì. ¹⁴ Nóni ìmi ngá be tré, ìmi ícò 'bá ngá ākó rī pi ē ìzā ko ānì rá. Vúlé 'dīí, ngá de dō ìmi dríge sī gí, kōpi gō ìmi ìzā ko nī. Ìmi 'okí dō sǔ 'dīri tǐnì, ìmi ìmú ngá ālē ìmi āsámvú gé sī trú, ¹⁵ sǔ Búkú Múngú vé rī ní 'yoó rī tǐnì, “'Bá ānyāngā rī ìkūnāapi āmbúgú rī, ìmbítá ni ku 'i kuyé, 'bá ānyāngā rī ìkūnāapi mādāngá rī, ìrivé ānyāngá ca ìri ní rá.”

Pēkí Títō ri muṣú Kōrinitō gá.

¹⁶ Á sē Múngú ní ọ̀wō'difō, ìri ní Títō ní úvá sēé ẹ̀sì 'bázú ìmi dríge, sǔ má ní ẹ̀sì 'báá ìmi dríge rī tǐnì rī sī. ¹⁷ 'Bá ká 'yoó Títō ā mu ìmi ndrēé, ā'yī kíní, 'i mu rá. Ìrivé mungará ìmi vúgá 'dílé rī, 'bá tā ni kú 'í ẹ̀sì agá ìnógósì. ¹⁸ 'Bá lēkí 'bá āzi Yēsū ri ẹ̀'yīpi gí ni pēé muṣú Títō be ìmi vúgá 'dílé. 'Bá 'dīri 'bá kánisā vé rī pi ārēvú céré íngúkí ìri kíní, ìri 'bá riipi ù'dúkọ' múké rī ùlúupi ni. ¹⁹ 'Bá kánisā vé rī pi ìpēkí ìri nī, ā mu rí 'bá be trú, 'bá jíkí rí mǔfēngā í ní sēé rī pi muṣú Yērúsalémā gá 'dálé. Ngá í ní soó 'dīri, í Úpí ā rú íngú ānì, ìri lū 'yozú kíní, 'bá 'bákí ẹ̀sì rizú 'bá ngá ākó rī pi ē ìzā kozú. ²⁰ Tā kōpi ní muṣú tré rī, 'bá āzi ē ìmú rí ùnjō ùlì mǔfēngā ìmi ní soó tā ni íngápi ìmí ẹ̀sì agá 'dīri vé tā sī ku. ²¹ 'Bo 'bá lēkí tā pìrì 'oó Úpí Múngú ẹ̀ndrēṭì gé, 'bá céré ā nǐkí rí 'yozú kíní, 'bá ri tā pìrì 'o.

²² 'Bá lēkí kpá 'bá āzi pēé Títō pi rú' 'bá gá 'bá í ní ìpēé drīdrī 'dāri be, kōpi ā muṣú rí í be trú. 'Bá

* **8:9** 8:9 Ā adri dō ngá be ambamba drāáasiyā, ìmi tā sī, gō adrií ngá ākó: Yēsū ri ngá be ambamba 'bù gé 'dāá, ku ívé adringará múké 'bù gé 'dāá rī, ìmú adrií vù dríge nógó 'bá áda rú, nya ìzāngá ìmi tā sī, ìmi ọ̀sǔkí rí tá múké agaápi rá ni bēnì. **8:15** 8:15 Wǔngará 16:18

'dīri, 'bá ā'yīkī ĩrivé tā rá. Ádarú 'bá 'dīri, 'bá nīkī ĩrivé tā áamá vú be kárakará lūzú kīnī, ĩri 'bá lēépi ĩzā koópi ní. Nóni ngá ĩri ní lēé sēé ĩzā kozú rī aga ándúru ĩri ní sēé drīdrī rī rá, ā'diātāsīyā 'bá ívé éšī céré kuú ĩmi drīgé. ²³ Tītō ri má ógúpī, 'bá ri ézī nga ĩri be trū ĩmi ĩzā kozú. 'Bá édrīpī 'dī'bée, 'bá kánísā vé rī pi pēkī kōpi muzú nī, kōpi ri Kúrísitō ri íngú. ²⁴ Kúru lē ĩmi i'dakī ĩmivé lēngará kōpi ní, 'bá kánísā vé rī pi ā nīkī rí áamá 'yozú kīnī, tā 'bá ní rizú ĩmi íngúzú rī, ĩri tā áda.

9

Sokí mūfēngā jīi Yērúsālēmā gá

¹ Ícó ku má ní kōkōbī sīzú sēzú ĩmi ní mūfēngā ĩmi ní lēé soó jīi mužú Yērúsālēmā gá 'bá Múngú vé rī pi ē ĩzā kozú rī ā tā sī, ² ā'diātāsīyā á nī rá ĩmi úvá be lēzú ngá sēzú ĩzā kozú. ĩmi 'bá adri'bá āngū Ākáyā vé rī agá rī pi, má íngú ĩmi ānī rá, á lū tā ĩmi ní ĩmi útúzu caá lí álu lēzú ngá sēzú 'bá Mākēdōnīyā gá rī pi ní rá. Úvá ĩmi ní 'bāá ngá sēzú 'dīri, sē kōpi ní úvá ngá sēzú. ³ Tā má ní lēzú Tītō ri pēzú mužú 'bá ĩrī be ĩmi vú 'dīlé rī, á lē ĩmi sokí mūfēngā rī kú ĩnógósī rīi kōpi tēé, sū má ní ézīi ĩmi ní rī tīnī. 'Dīri lū 'yozú kīnī, tā 'bá ní ĩmi íngúzú rī adri ũnjō ku.

⁴ 'Bá Yēsū ri ē'yī' 'bá gí āngū Mākēdōnīyā vé rī agá rī pi ē ímúkí té dō má vú sī ĩndī, kōpi ísúkí té dō ĩmi sokí mūfēngā rī ĩnógósī gí kuyé, ísúzú á lū ĩmi ní gí, ma té drīnjá ísú rá, 'bo ĩmi tē drīnjá ísú ambamba. ⁵ Kúru má ũšū, á lē Tītō ri pēé 'bá urukō'bée be mužú ĩmi vúgá 'dīlé, kōpi ā muží rí ísú mūfēngā ĩmi ní ā'yī sēé rī, ĩmi sokí kú ĩnógósī gí. Mūfēngā ĩmi ní lēé sēé rī, lē tā ni ē íngá ĩmī éšī

agá, adri 'yozú kīnī, ĩ tā ni lū ĩmi ní ũkpō sī 'dīni ku.

Úri ĩ ní rīi āmbúgú rī

⁶ ĩmi ndrekí tā 'dīri múké, “Bá ómvú 'āápi kīnīkīnījā rī, ĩri ānyāngā ni ísú kīnīkīnījā, 'bá ómvú 'āápi āmbúgú rī, ĩri ānyāngā ni ísú āmbúgú.” ⁷ 'Bá lēépi ngá sēépi rī, tā ni ē íbī íngá éšī ni gé, mi dō ri ngá sē, lē mí sē éšī be céré, adri 'yozú kīnī ĩ mí mí ní ũkpō sī 'dīni ku. Múngú lē 'bá ngá sēépi éšī be céré rī lēlé. ⁸ Múngú ri éšī be múké, ngá ĩmi lēé rī pi ārēvú céré, ĩri sē ĩmi ní rá, ĩmi adri ngá be ambamba, ĩmi ícó sē 'bá urukō'bée ē ĩzā kozú rá, ⁹ sū Búkū Múngú vé rī ní 'yoó rī tīnī,

“Múngú ri ngá sē 'bá ngá ākó rī pi ní, sū éšī ni ní lēé rī tīnī,

ĩri tā 'o mužú pīrī ũdū ākó.”

¹⁰ Múngú ri 'bá ómvú 'ā'bá rī pi ní úri awa nī, ĩri 'bá rī pi ní ānyāngā awa nī. ĩri ĩmi ní úri saása ni sēé nī, ĩri sē ĩmivé ngá ri va va, ĩmi ngá sē ambamba 'bá ngá ākó rī pi ní. ¹¹ Ádarú Múngú ri ĩmi ní ā'bú sē létī be āndiāndī, ĩmi sēkí rí ngá 'bá rī pi ní éšī be céré. ĩmi sēkí dō ĩmivé ngá 'bá ngá ākó rī pi ní, ĩri sē kōpi ōwō'difō sē Múngú ní.

¹² Ngá ĩmi ní sēé 'bá Múngú vé adri'bá ngá ākó rī pi ní 'dī'bée, ĩmi sēkí éšī be céré agaá rá, ĩri sē 'bá kárakará pi ímú Múngú ní ōwō'difō sē. ¹³ 'Bá rī pi ímú Múngú ri íngú ngá ĩmi ní sēé 'dī'bée sī. Ngá ĩmi ní sēé kōpi ní 'dī'bée, ĩri lū kīnī, ĩmi ē'yīkī ũ'dúkó múké Kúrísitō vé rī ā tā 'duú ngaá rá. ¹⁴ Kōpi Múngú ri zī ĩmi ní éšī be céré, Múngú ní ĩmi ní éšī múké sēé ĩ ĩzā kozú rī sī. ¹⁵ Ōwō'difō Múngú ní, ĩri ní ívé Mvā sēé fēfē rú tā be āmbúgú āmbúgú rī sī. Tā 'bá ní rīi átá ĩrivé tā sī 'dīri, tā ni aga rá.

10

Páulū átá ívé ẹ̀zì ã tã

¹ Ma Páulū 'i, á mã ìmi Kúrísítò ẹ̀sì be múké àzini tã be mādã rĩ ã rù sĩ. Ìmi ùsũkí kìnĩ, má ní adringárá gá ìmi àsámwú gé, ma ri 'o ùrĩ sĩ, má kãdō fūú ìmi rù' bá gá sĩ rárá rù, ma íbí adri ùrĩ ãkó ndō. ² 'Bá urukọ' bée 'yokí ùnjò sĩ kìnĩ, 'bã ri tã 'o sũ 'bã Múngú ri nĩ' bá kuyé rĩ pi tĩnì, sè má átá kọpi drìgè ùkpò sĩ. 'Bo má kãdō caá ìmi vùgá 'dìlé, lè ìmi 'okí tã múké, mã átá rĩ ìmi drìgè ùkpó sĩ sũ má ní átá 'bã tã ùnjí 'o' bá rĩ pi drìgè rĩ tĩnì ku. ³ 'Bã rikí dō adrii nyòókú drìgè nōgò drããsiyã, 'bã 'dìkí ẹ̀' dì sũ 'bã nyòókú drìgè rĩ pi ní rií 'dìjì rĩ tĩnì ku. ⁴ Ngá ẹ̀' dì vé 'bã ní rizú ẹ̀' dì 'dìzú ari' ba Múngú vé rĩ pi ndèzú àní nō' bée, adri ngá 'bã nyòókú nōri drìgè rĩ pi ní rizú ẹ̀' dì 'dìzú rĩ pi kuyé, 'bã ri ùkpò Múngú vé rĩ áyú rizú ẹ̀' dì 'dìzú ari' ba Múngú vé rĩ pi ã ùkpò ndèzú àní. ⁵ 'Bã lèkí àfú, àzini àgátá rìpi létì Múngú ri nìzú rĩ ugaápi rĩ izaá 'dìisĩ rá, 'bã lèkí 'bã yìkí be 'dìni 'dì' bée ã újákí ìvé yìkí, kọpi ã 'dúkí rĩ tã Kúrísítò vé rĩ ngaá. ⁶ Lè ìmi 'dúkí tã Kúrísítò vé rĩ ngaá ẹ̀sì be céré, ã' diãtãsiyã 'bã Kúrísítò vé tã 'du' bá nga' bá ku rĩ pi, 'bã kọpi ìrĩnã rá.

⁷ Ìmi ri 'bã rĩ ndre rù' bá gá kìnĩ, ìri 'bã Kúrísítò vé ni. Ìmi 'yokí dō kìnĩ, ìmi ádarú 'bã Kúrísítò vé ni, lè ìmi nìkí 'yozú kìnĩ, 'bã ádarú 'bã Kúrísítò vé ni, sũ ìmi tĩnì. ⁸ Ma dō ri ma íngú ùkpò Úpí Yésù ní sèé má ní rĩ sĩ ambamba drããsiyã, ùkpò 'dìri, ìri sè ìmi pá tu ìmivé ẹ̀' yìngará agá ùkpò ùkpó, ìmivé ẹ̀' yìngará gò isì vùlé ku. Àní sè má adri drìnjá sĩ ku. ⁹ Kọkọbì má ní sĩ sèé ìmi ní rĩ pi, á lè ã sè ìmi ní ùrĩ ku. ¹⁰ Ìmi àsámwú gé, 'bã urukọ ri 'yo,

“Kọkọbì Páulū ní sĩ rĩ pi agá, sĩ tã 'a ni gé 'dãá ùkpó ùkpó, ùkpó ni ambamba. 'Bo rù' bá gálésì, Páulū ri ùkpò ãkó, ìrivé tã átá rĩ pi ẹ̀zì ãkó.” ¹¹ 'Bã 'dìni 'dì' bée ã nìkí áamá múké 'yozú kìnĩ, á ca dō ìmi vùgá 'dìlé gí, ma tã rĩ 'o sũ má ní sĩ sèé ìmi ní kọkọbì agá àngū vùrá gálésì rĩ tĩnì.

¹² 'Bã urukọ' bée ri ì íngú 'dìgè kìnĩ, ì ndèkí tã sĩ céré nì, 'bo 'bã ícókí 'bã íngú sũ kọpi ní rií ì íngú rĩ tĩnì ku. ¹³ 'Bo 'bã íngúkí 'bã ùkpò ì ní sèé 'bã ní kuyé rĩ sĩ ku, 'bã lèkí 'bã íngú ẹ̀zì Múngú ní sèé 'bã ní, 'bã ní rií ngaá rĩ sĩ. Ẹ̀zì 'bã ní ngaá rĩ, 'bã àlè ìmi be trù àlu. ¹⁴ 'Bã lèkí 'bã íngú muzú bãdàrú ku, ã' diãtãsiyã 'bã íjìkí àndúrú ú' dúkó múké Kúrísítò vé rĩ ùlúú ìmi ní rá. ¹⁵ Lè 'bã íngúkí 'bã tã 'bã urukọ' bée ní 'oó rĩ sĩ ku. 'Bã 'bãkí 'bã ẹ̀sì agá 'dálé 'yozú kìnĩ, ìmi dō ùkpó ùkpó ìmivé ẹ̀' yìngará agá, ìri sè ẹ̀zì 'bávè ìmi àsámwú gé rĩ, ìri mba muzú drìdrì. ¹⁶ Kúru 'bã ícò ú' dúkó múké rĩ jì mụ ùlú àngū ìmi gārã gá sĩ rárá rù, 'bã àzi ní drì mụú ẹ̀zì ngaá 'a ni gé kuyé rĩ agá. ¹⁷ Búkú Múngú vé rĩ kìnĩ, “‘Bã rĩ lè dō 'i íngú, lè è íngú 'i tã Úpí ní 'oó 'i ní rĩ sĩ.” ¹⁸ 'Bã 'yoópi kìnĩ 'i 'bã múké rĩ, ìrivé tã 'yoó 'dìri ẹ̀zì ãkó. Ngá múké rĩ, lè Úpí Yésù Kúrísítò ã 'yo ìrivé tã kìnĩ, ìri 'bã múké nì.

11

Páulū pi 'bã áyúũyũ ùnjó rù rĩ pi be

¹ Ma dō ri átángá azakaza vé ni átá, lè ìmi 'bãkí bì rizú tã má ní rií átá rĩ yìzú ẹ̀sì be mādã. Lè ìmi 'bãkí bì tã rĩ yìzú. ² Á 'bã ìmivé tã má ẹ̀sì agá àmbúgú, sũ Múngú ní ìmivé tã 'bã àmbúgú 'i ẹ̀sì agá rĩ tĩnì. Á lè ìmi ã' yìi sèé jeé Kúrísítò ní, sũ ì ní mvá

ūkúná kácáná rú ni ã'yī sēe jeé ágó ālu ní rī tīnī. ³ 'Bo ma ũrī sī, ã'diātāsīyā 'bá urukō 'bée ímú ímī mī ũ'bā, sē ímivé yīkī ri 'i újá ícá ũnjí, sū ĩnī ní Évā* ē mī ũ'bā rī tīnī, sē ímī Kúrísítō ri gā sī. ⁴ 'Bá ũlūkī ímī ní tā Yēsū vé rī gí, Índrí Uleterē rī ású ímī rá, ímī ẽ'yīkī ú'dúkó 'bá ní ũlūú rī múké. 'Bo 'bá āzi ímú tā Yēsū vé rī újá ũlūú ímī ní ũ'dū be túngú, ímī ã'yīkī nóni índrí túngú ni vé tā, ímī gākī ú'dúkó múké 'bá ní ándúrú ũlūú ímī ní drīdrī 'dāri sī. ⁵ 'Bá áyúáyū ũnjó rú 'yo'bá kīnī, ĩ ndēkī 'bá rī pi tā sī céré nī 'dī'bée, ẽzī má ní ngaá rī ndē kōpivé rī rá. ⁶ Átángá má ní rīí átá rī índré sū 'bá ĩ ní ímbá kuyé ni tīnī, 'bo á nī tā ambamba. 'Bá ũlūkī ímī ní tā rī pi ārēvú céré uleterē.

⁷ Á 'o ũnjí má ní ma 'bāzú kú mādā ímī ĩnjīzú rizú ú'dúkó múké Múngú vé rī ũlūzú ímī ní kána? ⁸ Má ní rizú ẽzī ngazú ímī āsámvú gé rī gé, má u'du mūfēngā 'bá kánísá urukō 'bée agá rī pi vúgá ẽzī rī ngazú ānī. ⁹ Lóki má ní adrizú ímī be trū rī gé, má adri dō ngá ākó drāāāsīyā, á zī ngá ímī tī gé āluñáni kuyé, ã'diātāsīyā 'bá Yēsū ri ẽ'yī 'bá gí ímú 'bá āngū Mākēdōnīyā vé rī gélésīla rī pi sēkī má ní ngá ma ndē 'bá rī pi nī, á gō ngá āzi zīí ímī tī gé dīí ku. ¹⁰ Áda ádarú Kúrísítō vé tā áda rī ní adrií má ẽsī agá anigé rī sī, 'bá āzi āngū Ākáyā vé rī† agá 'dīgé ícōpi 'yoópi kīnī, mā íngú ma tā 'dīri sī ku 'dīni 'dāáyo. ¹¹ Adri 'yozú kīnī, á lē ímī ku 'dīni kuyé, Múngú nī rá, á lē ímī lēlē. ¹² Á lē tā rī 'oó mužú sū má ní rīí 'oó nīí rī tīnī, ā uga rī 'bá rī 'bá ĩ íngú 'bá 'yo'bá kīnī ĩ rī ẽzī nga sū 'bá tīnī 'dī'bée vé ẽzī ā ngangará

rá. ¹³ 'Bá áyúáyū ũnjó rú 'dī'bée, kōpi 'bá ũnjó rú ni pi, kōpi ri ẽzī nga ũnjō sī, kōpi 'dukí ĩ 'bāa kuú Kúrísítō vé 'bá áyúáyū ni pi rú. ¹⁴ 'Bo mā ẽsī tī tā 'dīri sī āluñáni kuyé! Ā'diātāsīyā Sātánā 'du 'i 'bāa sū mālāyīkā ũtúná vé rī tīnī. ¹⁵ Sātánā vé ātī 'bá rī pi ā 'dukí dō ĩ 'bāa 'bá tā 'o'bá pīrī ni pi tīnī drāāāsīyā, tā 'dīri sē mā ẽsī tī ānī āluñáni ku. Ūdū ni gé, ĩ ímú kōpi ĩrīñā tā ũnjí kōpi ní 'oó rī sī rá.

Páulū íngú 'i ĩzāngā 'i ní nyaá rī sī

¹⁶ Á lē ẽndīí 'yoó ímī ní dīí, 'bá āzi ā ũsū 'yozú kīnī, ma azakaza rú 'dīni ku. Ímī ũsūkī dō kīnī, ma azakaza rú, ā adri sū ímī ní 'yoó ma azakaza rú rī tīnī, mā íngú rī ma íngúngū. ¹⁷ Ádarú tā má ní átá 'dīri adri 'yozú kīnī, tā Úpí ní lēé mā átá ri kuyé, íngúngará má ní ma íngúzú 'dīri, ĩri lū kīnī, ma ri átá sū 'bá azakaza rú ni tīnī. ¹⁸ 'Bá urukō 'bée dō ri ĩ íngú tā ĩ ní ngaá rī sī, ma kpá ma íngú sū kōpi tīnī. ¹⁹ Ímī ũsūkī kīnī, ímī nīkī tā rá, 'bo ímī ri 'bá azakaza rú ni pi vé tā yī. ²⁰ Ímī ri sē 'bá rī pi ri ímī 'bā áamá sū túgē rī tīnī, kōpi ri ímivé ngá ali ímī drīgé sī, kōpi ri ímivé ngá ali ímī drīgé sī mī mbamba sī, kōpi ri ĩ íngú, 'bo kōpi ri ímī ide. ²¹ Má ã'yī rá, tā ĩ ní 'oó 'dī'bée tīnī 'dīri, ĩri drīnjá sē! Tā 'dīni 'dī'bée ndē 'bā ũkpō rá.

Ma nóni ri átá sū 'bá azakaza rú ni tīnī, kōpi dō ri ĩ íngú, ma kpá ma íngú rá. ²² Kōpi kīnī dō ĩvé súrú Ēbéré, ma kpá Ēbérégú, kōpi kīnī dō ĩvé súrú Īsērélé, ma kpá Īsērélégú, kōpi kīnī dō ĩ úyú

* 11:3 11:3 Évā: Évā ri ũkú Múngú ní í'dó gbií drīdrī rī. ĩri ẽndrēpī 'bá vū drīgé rī pi vé ni céré. ĩnī ũ'bā Évā ē mī, nya peṭī ā ũ'a Múngú ní 'yoó á nyakī ku ri. 'Í lā í'dóngará 3:1-19.

† 11:10 11:10 Āngū Ākáyā vé rī: Kūrú Kōrinitō vé rī ĩri āngū Ākáyā vé rī agá.

Ābūrāmā† vé ni, ma kpá úyú Ābūrāmā vé ni. ²³ Kōpi kīnī 'dīri ī nyo ri ēzī nga Kúrísitō ní? Á nī rá, ma ri átá sū 'bá drī be ábápi gí ni tīnī. Á nga ēzī Kúrísitō ní ũkpō sī kōpivé rī ndéé rá, ríkí ma ũ'yī jó ī ní rizú āngū ũ'yízú rī agá vú be kárákará, ríkí ma ũgbáá ũnjí ũnjí vú be kárákará, á nya īzāngā drādrā ē tī ísú vú be kárákará. ²⁴ Yāhúdī rī pi ũgbākí ma zāá lā 'bú ī ní údé āngū ũgbázú ni sī caá vú be tōwú, vú ālu ālu kōpi ríkí ma ũgbáá caá pūkú na drī ni úrōmī. ²⁵ Ūgalaku Rómā vé rī pi ũgbākí ma kēlīnā sī caá vú na, mávé ari'ba rī pi úvíkí ma írā sī, kúlúmgbā āndíāndí na má ní rizú éczú rī pi ríkí ī ũsī írā rú'ba gá, ānī sē kōpi ríkí ũtī yī ā ndúgé, sē má adri yī tafu rī agá 'dāá ínī be rā, ũtú nījī. ²⁶ Ēcī má ní tuú muj rará rú vú be kárákará 'dī'bée agá, má é'dípáa Yāhúdī rī pi, 'bá adri'ba Yāhúdī rú ku rī pi be, kōpi sēkí má ní īzāngā ambamba, má ísú īzāngā 'bá rī'ba āngū ali'ba rī pi drīgé, āzini á nya īzāngā yī āmbúgú dīpi dīdī rī agá 'dālé. Kūrú rī pi agāsī, āngū ā'wí cínýáfā rú rī pi agāsī, yī bālālā rī pi agāsī, 'bá 'yo'ba kīnī, ī nīkí Úpí Yēsū ri gí 'dī'bée drīgé, á nya īzāngā ambamba. ²⁷ Má ũ'bī ēzī ngaá tā ũkpó ũkpó ni pi agāsī, ínīnā kárákará á ko ú'dú kuyé. Má adri ēbírī sī, yī úvá ndé ma, ngá má ní nyaanya ni 'dāáyo. Īgbē fū ma ambamba, bōngó má ní suú sēepi mâ rú'ba ní kozú ni 'dāáyo. ²⁸ Īzāngā má ní rī nyaá kárákará 'dī'bée agá, ú'dú ālu ālu, 'bá Yēsū ri ē'yī'ba gí vūrā āndíāndí agāsī rī pi vé tā ri fíí má ésí agá, sē á ri kōpi ā tā ũsū. ²⁹ 'Bá rī dō ũkpō ākó,

ma ĩrivé tā 'dú 'bā má ésí agá tā āmbúgú rú. 'Bá āzi úbé dō 'bá uruko 'deé ũnjīkānyā agá, ĩri sē mâ ésí ri veve.

³⁰ Ma dō ma íngú, ma ri ma íngú má ní adrií ũkpō ākó rī sī. ³¹ Múngú 'bávé Úpí Yēsū Kúrísitō vé Ētēpi nī tā má ní rīí átá 'dī'bée rá, adri ũnjō ku, ē íngúkí Múngú ri mužú nyonyo. ³² Lókí má ní adrizú kūrú Dāmāséké vé rī agá 'dālé rī gé, gávānā adriipi 'bāgú Ārétā ā pálé gá rī 'bā āngaráwá rī pi rīí kēētī kání vé rī pi ũtēé, kōpi ā rúkí rí ma. ³³ 'Bo 'bá uruko kókí mâ īzā, 'dukí ma suú wūrūgū agá, kōpi sukí ma kūrú rī vé kání rī vé ũlě gá sī mužú vūgá 'dāá, má ápá mâ náké.

12

Yēsū i'da tā Páulū ní ĩndrīlīkí agá

¹ Ma ma íngú mužú íngúngū, á nī rá íngúngará má ní ma íngúzú 'dīri, ngá āzi má ní ícó ísú 'a ni gé 'dāáyo, 'bo ma ma íngú mužú ĩndrīlīkí, āzini tā Úpí Yēsū ní i'daá má ní rī sī mužú drīgélé. ² Ma Páulū 'i, má ē'yī Kúrísitō ri gí, ĩndrīlīkí agá, 'dukí ma jīi mužú adrií vūrā Múngú vé 'bū gé 'dālé rī agá, vūdrī ni 'dú nóni caá ílī mužrī drī ni sū. Ī ní ma 'dúzú mužú rī gé, 'dukí dō ma mužú mâ rú'ba be 'bōrō yā, dō 'dukí mâ ĩndrī mužú yā, á nī kuyé, Múngú nī íngá nī.

³ 'Dukí dō ma mužú mâ rú'ba be 'bōrō yā, dō 'dukí mávé ĩndrī mužú áyu yā, Múngú nī íngá nī. ⁴ 'Dukí ma mužú vūrā Múngú ní adrizú rī gé, á ca mužú tā ũnyī be ambamba ī ní ícó tā ni ũlūú bā ku nī yī. ⁵ Ma ri ma íngú tā 'dāri sī, adri 'yozú kīnī, ma ri mâ ngúlúpi

† 11:22 11:22 Ābūrāmā: Múngú zī Ābūrāmā ri kīnī, ā ku ívé 'bá 'bētī āsámvú gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de mužú āngū āzi ú'dí ni gé. Ābūrāmā ri é'bīpī Yāhúdī rī pi vé rī, tīkí ĩri ílī élifū ālu mužūrūlū ārō (1,800) gé, ísú tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā í'dóngará 12-25.

íngú yā 'díní ku, tā má ní ícǒ ma íngúzú rī, ĩri 'yéǵá tā má ní adrií ũkpō ākó rī sī. ⁶ Mā íngú dō ma íngúngū drāáāsīyā, má ícǒ adrií azakaza rú ku. Ma tā áda rī átá mužú áyu. 'Bo á lē rií átá mužú bādárú ku, 'bá āzi ā ũsū rī 'yozú kīnī, tā má ní 'oó, āzini má ní átá rī, á ndē tā sī nī 'díní ku.

⁷ Ma nóni ri má ẹsī 'bā rizú tā āyāzú āyāyā má ní ndree 'dāri ā tā ũsūzú. Īpēkī Sātáná vé índrī ũnjí áyúáyū ní ímú má ní ĩzāngā sēē ũnjí ũnjí, má íngú rí ma ānī ku. ⁸ Á mā Úpí Yēsū ri caá vú be na, ā 'dú ĩzāngā má ní rií nyaá rī má rú' 'bá gá sī rá. ⁹ 'Bo ĩri ní újázú má ní kīnī, “Ngá 'yéǵá mí ní lēē rī, ĩri ẹsī múké mávé rī. Mí dō ũkpō ākó, mávé ũkpō ri ẹzī nga mī rú' 'bá gá rá.” Kúru má ní adrií ũkpō ākó rī sī, ma ānī āyīkō sī, ma ma íngúngū, Kúrísítō ā sē rí má ní ũkpō bēnī. ¹⁰ Mā adri dō ũkpō ākó, ā rikí dō ma u'daá, má nya dō ĩzāngā, ā ọcūkí dō ma ũnjí ũnjí, āzini má rí dō tā ẹnjīnī 'dụú drāáāsīyā, á nī rá, ĩri múké Kúrísítō vé tā sī. Ma dō ũkpō ākó, Kúrísítō ri má ní ũkpō sē rá.

Páulū 'bā ẹsī 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí Kōrinitō agá rī pi drīgē

¹¹ Mā índrē sū 'bá azakaza rú ní tīnī, ĩmi sēkí ma índrē azakaza rú nī. ĩmi té kōdō ícǒ ẹzī má ní ngaá múké rī vé tā átá nī. 'Bá áyúáyū ũnjó rú 'yo' 'bá kīnī, ĩ ndēkí 'bá rī pi tā sī cére nī 'dī' bée, ẹzī má ní ngaá rī ndē kọpívé rī rá. ¹² Mā ní rizú ẹzī ngazú ĩmi āsámví gé rī gé, á 'bā ẹsī mādā ẹzī ngazú ũkpō sī, á 'o tā āyázú āyāyā ní pi, āzini tā ambugu ambugu índrē' 'bá índrēndrē ní pi. Tā má ní 'oó ũ'dū be túngú túngú 'dī' bée, ĩri mávé ẹzī má ní ngaá adrizú Yēsū vé 'bá áyúáyū ní rú rī vé tā lū nī. ¹³ Ngá má ní 'oó 'bá kánísá vé rī pi ā ụrụkọ ní rá, má ní 'oó ĩmi ní kuyé rī ā'di? Ngá má ní 'oó kuyé

rī, 'yéǵá á zī mūfēngā ĩmi vúgá kuyé. ĩmi trūkí ma tā ũnjí má ní mūfēngá zízú ĩmi vúgá kuyé 'dīri ā tā sī rá.

¹⁴ Nóni mávé mungará má ní lēzú mužú ĩmi ndrezú nōri, ĩri vú na ní, 'bo á lē ọgụ 'bāā ĩmi drīgē ku, ā'diātāsīyā á lē ngá ĩmi vúgá kuyé, á lē ĩmi 'dụkí tā Kúrísítō vé rī ngaá mužú áyu. ĩmi ndrekí drī ká, anjíná nyíríná rī pi ícókí 'bá ĩ tī' 'bá rī pi ā tā mbaá ní ku, 'bá anjíná rī pi tī' 'bá rī pi anjíná rī pi ā tā mba ní. ¹⁵ Ma adri āyīkō sī má ní lēē ma adrií ĩmi tā sī rī sī. Á lē ĩmi agaá rá, 'bo ĩmi lēkí ma ku āsī? ¹⁶ ĩmi ā'yīkí rá 'yozú kīnī á 'bā ọgụ ĩmi drīgē kuyé, 'bo 'bá ụrụkọ' bée ũsūkí kīnī, ma rí ma nje mụ ngá upa ĩmi drīgē sī mị mbamba sī. ¹⁷ 'Bá má ní pēē mụú ĩmi vúgá 'dī' bée 'dụkí nyo ngá ĩmi drīgē sī mị mbamba sī rá? ¹⁸ Á pē Títō pi 'bá Yēsū ri ẹ'yīpi gí ní be mụú ĩmi ndree, 'bo Títō 'dú ngá āzi ĩmi drīgē sī mị mbamba sī kuyé. 'Bá 'dụkí tā rī ngaá sū Títō ní 'dụú ngaá rī tīnī.

¹⁹ ĩmi ri ũsū, tā 'bá ní rií átá 'dīri, 'bā nyo rí 'bā ẹrī? 'Bā rí tā 'dīri ũlū ĩmi ní Múngú ẹndrētí gé, sū ātí' 'bá Kúrísítō vé ní pi tīnī. ĩmi ũndī mávé rī pi, tā ārēvú cére 'bá ní rií 'oó rī, 'bá lēkí ĩmi útú, ĩmi adrikí rí ũkpó ũkpó ĩmivé ẹ'yīngará agá. ²⁰ Ma rí 'o ụrī sī, sá āzi ní sī, má kādō mụú ĩmi ndree, tā ĩmi ní rií 'oó rī sē má ní āyīkō ku, tā má ní rií 'oó rī sē kpá ĩmi ní āyīkō ku. Tā má ní ụrī sēepi ĩmi tā sī rī, āgátá ĩmivé rī, ā'yā, 'a vengará, acongará, ũnjō úlīngará 'bá āzi drīgē, ā'yóngará, 'bá u'dangará, āfú, āzini íngángará tā sī mgbārāsī rī. ²¹ Ma adri ụrī sī, má kādō gōó mụú ĩmi ndree dīi, á mụ dō ísú 'bá ụrụkọ ĩmi āsámví gé, kọpi drī rí ũnjíkányā 'o mužú, rí ọwụ 'bá mužú bādárú, 'okí tā pīrī ku, kọpi rí ẹbīrī rú' 'bá nōri

vé rī vé tā 'du nga áyu, ma adri drīnjá sī Múngú ɛndreṭi gé, kōpi ní ɛṣi újā kuyé rī sī.

13

Tā ũdũmbītā Páulū ní átá ũkpó ũkpó rī

¹ Mávé mungará ĩmi vúgá ĩmi ndrezú nōri, ĩri vú na ni. Sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, “Tōkí dō 'bá, lēkí dō ĩrivé tā līj, lē 'bá ĩrī, dōku 'bá na tā rī ndre' 'bá ĩ mī sī rá ni pi ā adrikí ĩndī.” ² Ándúru má ní muzú ĩmi ndrezú vú ĩrī rī gé, má átá ĩmi ní ũkpó ũkpó, má kīnī, 'bá ũnjikānyā kuúpi ku rī, ma ĩri ĩrīñā rá. Nóni má ní drī adrizú ĩmi gārā gá sī rará rú rī gé, á lē tā 'dīri endīj lūú ĩmi ní dīj. Má kādō ma újā gōó ĩmi vúgá 'dīlé, 'bá ándúru ũnjikānyā 'o'bá rī pi 'bá urukō ũnjikānyā 'o'bá vulé rú rī pi be, ma kōpi ĩrīñā rá. ³ ĩmi lēkí nīj 'yozú kīnī, Kúrísitō ri sē ma ri tā rī átá nī. Kúrísitō adri ũkpō ákó kuyé, ĩri ũkpō be 'bá ũnjikānyā 'o'bá ĩmi ásamvú gé rī pi ĩrīñázú. ⁴ ĩ ní ĩri gbázú peṭi alambaku sígé rī gé, ĩri ũkpō ákó, ĩri nóni ri adri ũkpō Múngú vé rī sī. 'Bá ándúru ũkpō ákó, sū Kúrísitō ní ándúru adrii ũkpō ákó rī tīni, 'bo ĩmi ímú ndre 'bá ímú adri ũkpō Múngú vé rī sī, sū Kúrísitō ní adrii rī tīni.

⁵ Lē 'bá álu álu ā ũ'bī 'i áamá ɛ'yī dō Yésū ri rá. ĩmi nīkí áamá 'yozú kīnī, Kúrísitō Yésū ri adri ĩmi agá 'dīni kuyé? ĩmi ɛ'yīkí dō ĩri kuyé, ĩmi í'dé ũ'bīngará 'dīri sī rá. ⁶ Má ũsū ĩmi ícō nī áamá rá 'yozú kīnī, 'bá agakí ũ'bīngará rī gí. ⁷ 'Bá 'okí dō tā rī fūú pīri kuyé drááásīyā, 'bá ri Múngú ri zī, ĩmi 'okí rī ũnjikānyā ku. 'Bá zīkí Múngú ri, adri 'yozú kīnī, 'bá índrékí rī ání múké yā 'dīni ku, ĩmi 'okí rī tā pīri.

⁸ Lē 'bá oṣukí tā áda rī ku, 'bá 'dukí tā áda rī ngaंगा. ⁹ 'Bá

adrikí dō ũkpō ákó drááásīyā, 'bá áyīkō sī ĩmi ní adrii ũkpō ũkpō Kúrísitō agá rī sī, ázini ĩmi ní ĩrivé tā 'duj ngaá rī sī. 'Bá Múngú ri zī ĩmi ní, ĩmi 'okí rī tā 'dīri muzú drīgélé. ¹⁰ Má ní drī cazú ĩmi vú 'dīlé kuyé rī gé, á lē tā 'dī'bée sī sēé ĩmi ní drīdrī, má kādō caá ĩmi vú 'dīlé, má átá rī ĩmi drīgē ũkpō sī ku. Úpí sē má ní ũkpō 'dīri ĩmi ĩzā kozú, adri 'yozú kīnī, ĩmi 'ozú ũnjí ku.

Páulū vé mōdó ā ũdũ sēé rī

¹¹ Má ɛdrīpīj má ɔmvúpīj Kúrísitō ri ɛ'yī' 'bá gí rī pi, lē ĩmi újákí ĩmivé adringará ɛ ícá múké, lē ĩmi yīkí tā má ní sī kōkōbī 'dīri agá rī yīyī. Lē ĩmi adrikí múké yīkí be álu, tākíri ā adri ĩmi be. Múngú 'bá lēépi lēlé, riipi tākíri sēépi 'bá ɛṣi agá rī ā adri ĩmi be.

¹² Lē ĩmi u'dekí ĩmi ɛzīj bēdrī sī. ¹³ 'Bá Múngú vé rī pi céré sékí ĩmi ní mōdó.

¹⁴ ɛṣi múké Úpí Yésū Kúrísitō vé rī, lēngará Múngú vé rī, ázini ũkpō Índrí Uletere 'bá úmúpi trū rī vé rī ā adri ĩmi be céré.

Kòkòbì Páulū ní sī sēē
'bá
Gälätiyā
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī ā
ūlūngará

Gälätiyā ri ágágá āngū nóni ī ní zījī Tákí rī agá. Páulū pi Bārúnábā be, kòpì sēkí ù'dúkò múké Yēsū vé rī kūrú Gälätiyā vé rī pi agásì, sē 'bá kárakarà újákí èsì Yēsū ri è'yīzú rá (Èzì 13-14). Páulū kīnī, 'bá ícókí Múngú ní āyīkò sēē èzì 'bá ní ngaá rī sī ku. 'Bā 'yéngá adri pīrì Múngú èndrètì gé è'yīngará sī, sū Yāhūdī rī pi vé è'bìpì Ābūrāmā tīnì. Cápītā 5-6 lū 'bá ní kīnī, 'bā Yēsū ri è'yī' 'bá gí rī pi, lē Índrì Uleterè rī ā ūlū 'bá ní tā pīrì 'bá ní adrizú Kūrīsītīyānī rú rī nī, ā sē rī 'bā 'dúkí rī tām̀bì Múngú vé rī ngaá, āzini 'bā lēkí rī 'bá uringò lēlē.

Páulū sē mōdó Kūrīsītīyānī Gälätiyā gá rī pi ní

¹ Ma Páulū ī ní zījī ímù èzì ngaá Yēsū Kūrīsītō vé 'bá áyúāyū ní rú rī 'i. Mávè zingará nōri íbì íngá 'bá áda vúgá kuyé, íbì íngá Yēsū Kūrīsītō vúgá, āzini Ètèpì Múngú ìri ingaapi gōopì ídri rú drāngará gálésì rī vúgá. ² 'Bā má ògūpìjì Yēsū Kūrīsītō ri è'yī' 'bá gí, adri' 'bá má be trù nō' bée be, 'bá sēkí ìmi ní mōdó.

Ìmi 'bá Yēsū ri è'yī' 'bá gí kánisā āndiāndí āngū Gälätiyā vé rī agá rī pi, á sī kòkòbì 'dìri sēē ìmi ní nī.

³ Tákiri, āzini èsì múké 'bá Ètèpì Múngú vé rī, āzini Úpí Yēsū Kūrīsītō vé rī ā adri ìmi be. ⁴ Úpí Yēsū Kūrīsītō sē 'i drāā rōbòhò rú 'bávè ùnjikānyā ā tā sī, 'bá pazú tā ūnjì nyòókù nōri vé rī agásì, sū 'bá Ètèpì Múngú ní tā ní ūtījì rī

tīnì. ⁵ È íngúkí Múngú ri mužú nyonyo. Āmīnā.

Ū'dúkò múké áda rī, ìri 'yéngá ālu

⁶ Mā èsì ísù ízāngā, ìmi ní koro Múngú ìmi zījìpì èsì múké Kūrīsītō vé rī sī rī kuú rá, ìmi ní gōō ìmi újá ù'dúkò túngú ní vé tā 'dujé ngaá áyú rī sī. ⁷ 'Bá uringò ímùkí ìmì drī izaá, kòpì újákí ù'dúkò múké 'dìri ūlūú gōrōhò rú, 'bo ù'dúkò 'dìri adri ù'dúkò múké Kūrīsītō vé ni ku. ⁸ Ū'dúkò múké 'bá ní ándúru ūlūú ìmi ní gí 'dāri, 'bá āzi ímù dō újá ūlūú túngú, dō ìri mālāyíkā íngápi 'bù gélésì ní yā, dō 'bá āzi yā, dō ma 'i yā, Múngú ā lì ìrivé tā ūnjì. ⁹ Ándúru á 'yo ìmi ní rá, á lē gōō èndijì 'yoó ìmi ní dījì, 'bá āzi ímù dō ù'dúkò múké ìmi ní ándúru è'yījì gí 'dāri újá ūlūú túngú, Múngú ā lì ìrivé tā ūnjì.

¹⁰ Ìmi kádò ūsūú, tā má ní rīí átá 'dī' bée, ma rī átá āyīkò sēzú 'bá áda ní? Tā má ní rīí átá 'dī' bée adri 'yozú kīnī, āyīkò sēzú 'bá áda ní kuyé, ìri āyīkò sēzú Múngú ní. Mā ri té dō tā 'dìri átá āyīkò sēzú 'bá áda ní, má ícò té adrií ātí' 'bá Kūrīsītō vé ni ku.

Múngú zì Páulū ri ní

¹¹ Mā èdrìpìjì má óm̀vúpìjì, á lē ìmi nīkí múké 'yozú kīnī, ù'dúkò múké má ní ūlūú ìmi ní 'dìri íbì íngá 'bá áda vúgá kuyé. ¹² Ū'dúkò 'dìri 'bá āzi ímbá ma ānì nī kuyé, dōku 'bá áda ūlū má ní nī kuyé. Yēsū Kūrīsītō 'i' da 'i má ní ìndrìlìkì agá, ūlū má ní tā rī nī.

¹³ Ìmi nīkí rá, á ri mēre Yāhūdī rī pi vé rī 'dujé ngaá. Á ri 'bá Múngú vé rī pi òcūjì ūnjì ūnjì, á lē kōdò kánisā rī izaá. ¹⁴ Mēre Yāhūdī rī pi vé má ní ūnjì rī, béré mávè rī gé, 'bá āzi Yāhūdī rī pi āsámvú gé 'dīgè ma ndēepi ní 'dāāyo, mēre má è'bìpìjì pi ní ímbá 'bá ní rī, á 'dujé tā ní 'bāā ūkpó ūkpó. ¹⁵ 'Bo Múngú 'bā èsì múké má ní, ìpè ma ísù tìkí drī ma kuyé.

Múngú ūsū, ¹⁶ i'da 'i Mvopī Yēsū ri má ní, má mu ri ú'dúkó múké Yēsū vé tá sī rī ūlūú 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rī pi ní. Tā 'diri má řsú íngázú 'bá áda vúgá kuyé. ¹⁷ Á mu Yēsū vé 'bá áyúāyū adri'ba má sī drīdrī Yērūsālémā gá 'dālé rī pi zīj tā sī āluḡāni kuyé, á 'de muḡ āngū Árābī rī pi vé rī gé. Vúdrī ni gé, má ní gōzú ma újázú muzú vulé kūrū Dāmāsékē vé ándúru má ní adrizú rī gé.

¹⁸ Ílí na ā vúdrī gé, má ní 'dezú muzú Pétéro ri ndrezú Yērūsālémā gá 'dālé, 'bá adrikī ři be caá ú'dú muḡrī drī ni tōwú. ¹⁹ 'Bo má řsú Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ā ūrūko kuyé, 'bá má ní řsú ndree rī 'yéná Úpī Yēsū édrīpi Yókóbū* 'i. ²⁰ Á 'yo řmi ní Múngú endreḡi gé, tā má ní sī sēé řmi ní 'diri adri ūnjō kuyé. ²¹ Vúdrī ni gé, má ní gōzú 'dezú muzú āngū Sírīyā vé rī gé, āzini āngū Kílīkiyā vé rī gé. ²² 'Bo 'bá Kúrisitō ri é'yī'ba āngū Yūdáyā vé rī agá 'dālé rī pi nķi ka kuyé. ²³ Kōpi yīkī 'yéná tā má ní rīi 'oó rī ā kúbī, 'bá rī pi rikī 'yoó kīnī "Ágó ándúru rīpi 'bá ōcūpi ūnjī ūnjī rī, ři nóni ri ú'dúkó múké ři ní kōdō lēé izaá rī ūlū 'bá rī pi ní." ²⁴ Kōpi íngúkī Múngú ri ānī rá má tā sī.

2

Yēsū vé 'bá áyúāyū rī pi ā'yīkī tā Pāulū ní ūmbā rī rá

¹ Kúru ílí muḡrī drī ni su ā vúdrī gé, á gō muḡ Yērūsālémā gá 'dāá dīj, 'bá muķī Bārúnábā be, á jī Tītō ri muzú řndī. ² Á 'de muḡ 'dāá, ā'diātāsīyā Múngú i'da má ní nī kīnī, má mu. Á ca muḡ drīkoma Yāhūdī rī pi vé Yēsū ri é'yī'ba gī

rī pi řsú Yērūsālémā gá 'dāá, má ní ú'dúkó múké má ní rīi ūlūú 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rī pi ní rī ūlūú kōpi ní. Á 'du tā 'diri ngaá 'dīni lūzú kīnī, ú'dúkó má ní ūlūú 'diri 'bá āzi ā owu rī ku, éjī má ní ngaá 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rī pi āsámvú gé rī ā drā rī kána ku. ³ Tītō 'bá ní muḡ ři be rī adri Yāhūdīgú kuyé, ři Gřīķīgú, lķī ágélé ni ē tī kuyé, 'bo drīkoma rī pi mķi ři sēé ágélé ni ē tī lī ūkpō sī kuyé.* ⁴ Á mu Yērūsālémā gá 'dāá, ā'diātāsīyā Yāhūdī ūrūko ūsū'ba kīnī, ī é'yīkī Kúrisitō Yēsū ri gī rī pi ífķi 'bā āsámvú gé, drīwālā Yēsū Kúrisitō ní sēé 'bá ní rī izaá 'dīisī rá, kōpi lēkī 'bā 'bāá adrii túgērī rú rīi tāĩmbī Yāhūdī rī pi vé rī 'duḡ ngaá. ⁵ 'Bo 'bá ā'yīkī kōpivé tā 'diri āluḡāni kuyé, 'bá lēkī ú'dúkó múké áda 'diri ā áwī adrii řmī éřī agá.

⁶ 'Bá ní 'bā úmúngará gá Yērūsālémā gá 'dāá, 'bá drīkoma rú rī pi 'bākī tró tā āzi tā má ní ūlūú 'dī'bée drīgé kuyé. Múngú mīlė gá, 'bá rī pi cére trōtrō, kúru á 'du drīkoma rī pi vé tā 'bāá tā āmbúgú rú kuyé. ⁷ Kōpi ā'yīkī rá kīnī, Múngú pē ma muḡ ú'dúkó múké rī ūlūú 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rī pi ní, sū ři ní Pétéro ri pēe muḡ ú'dúkó múké ālu ālu 'diri ūlūú Yāhūdī rī pi ní rī řni. ⁸ Múngú Pétéro ri pēepi muḡpi ú'dúkó múké rī ūlūpi Yāhūdī rī pi ní 'diri, ři nóni ri ma áyú ú'dúkó múké rī ūlū 'bá adri'ba Yāhūdī rú ku rī pi ní. ⁹ Yókóbū pi Pétéro be, Yūwānī sī, kōpi ágófe kānisā vé rī, kōpi yīkī éřī múké Múngú ní sēé má ní rī vé tā rá, kōpi éřīkī 'bā Bārúnábā be drī řrī sī. Lūzú kīnī, kōpi ā'yīkī tā

* **1:19** 1:19 Yókóbū: Yókóbū cápītā 'diri agá rī ři Yēsū vé édrīpi, ři 'bá Yēsū ri é'yī'ba gī Yērūsālémā gá rī pi vé drīkoma. 'Í lā Éjī 15:12-21; 21:18-19. * **2:3** 2:3 Ágélé ē tī língará: Múngú lū Ābūrāmā ní kīnī, anji āgō Ābūrāmā vé rī pi adrikī dō caá ú'dú ārō gī, lē ā ūlķī kōpi ā ágélé ē tī rá, lūzú kīnī, kōpi anji Múngú vé ni. 'Bá rī ā'yī dō 'i ágélé ē tī sēé līj gī, ři tāĩmbī Mósé vé rī 'du nga. 'Í lā ř'dóngará 17:9-14; Éjī 15:1-5.

Yēsū Kúrísítō vé 'bá ní ímbá rī rá, āzini kōpi ẹ̀fíkí rá kínī, 'bá ūlūkí ú'dúkó múké rī muzú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní, ī ívé rī ūlū muzú Yāhūdī rī pi ní. ¹⁰ Tā kōpi ní zījī rī, kōpi kínī, ícọ dō rá, lē 'bá kókí Kūrīsītīyānī adri'bá Yērūsālemā gá, ngá ākọ rī pi ē īzā, tā 'dīri má ẹ̀sī agá nōlé anigé má ní lēé 'oó rī.

Páulū átá tā Pétēro drīgē ūkpó ūkpó

¹¹ Pétēro kā ícá Ānītīyókā gá nōlé, á 'yo tā rī drī ní gé, ā'diātāsīyā tā īri ní 'oó rī ūnjí. ¹² 'Bá ímú' 'bá Yókóbū vé āngalésī rī pi ní drī ícázú kuyé rī gé, Pétēro rī ínyá nyaá† 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi be trū. 'Bo 'bá 'dī' bée ká ícá, gō 'i njeé fūú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi āsámuvú gé sī rá, ā'diātāsīyā 'o ūrī sī Yāhūdī 'yo' 'bá kínī, Kūrīsītīyānī adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi ā ūlūkí kōpi ā ágélé ē tī rá rī sī. ¹³ Yāhūdī urukọ adri'bá Kūrīsītīyānī rú rī pi í' dókí tā rī 'oó sū Pétēro ní 'oó rī tīnī, kōpi gōkí ínyá nyangará 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi be rī kuú rá. Tā kōpi ní 'oó 'dīri sē Bārūnābā 'de kpá rīi tā rī 'oó sū kōpi ní 'oó rī tīnī.

¹⁴ Má kā muṣu ndree kōpi 'dukí ú'dúkó múké áda rī vé tā ngaá pīrī kuyé, má ní 'yozú Pétēro ní kōpi ẹ̀ndrẹtī gé 'dīgē, "Mí Yāhūdīgú, 'bo mí rī tā rī 'du nga sū 'bá adri'pí Yāhūdī rú ku rī tīnī. Ngá mí ní rizú Kūrīsītīyānī adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi mīzú mēre Yāhūdī rī pi vé rī 'duzú ngazú rī ā'di?

¹⁵ "Bá nō' bée, Yāhūdī rī pi tīkí 'bá nī, 'bá adrikí sū 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku ūnjikānyā 'o' 'bá rī pi tīnī ku. ¹⁶ 'Bá nīkí á má rá 'yozú kínī, 'bá āzi ícọ adri' pīrī Múngú ẹ̀ndrẹtī gé īri ní tǎimbí rī

'duṣú ngaá rī sī ku, 'bá rī ícọ adri pīrī Múngú ẹ̀ndrẹtī gé, īri ní Yēsū Kúrísítō 'bá paápi rī ẹ̀'yīī rī sī. Tā ni sī, 'bá ní kpá ẹ̀sī 'bázú Kúrísítō Yēsū drīgē ānī, 'bá adrikí rī ānī pīrī Múngú ẹ̀ndrẹtī gé, adri 'yozú kínī 'bá ní tǎimbí rī 'duṣú ngaá rī sī kuyé. Ā'diātāsīyā 'bá rī ícọ adri' pīrī īri ní tǎimbí rī 'duṣú ngaá rī sī ku.

¹⁷ "Bá 'bākí dō ẹ̀sī Kúrísítō rī ẹ̀'yīzú, īri sē 'bá adri pīrī Múngú ẹ̀ndrẹtī gé, 'bo 'bá drī rī ūnjikānyā 'o, 'dīri nyo lū 'yozú kínī, Kúrísítō sē 'bá fíí ūnjikānyā 'oó nī? Adri 'dīni ku! ¹⁸ 'Bo á gō dō fíí tǎimbí Yāhūdī rī pi vé rī 'duṣú ngaá īndī, tǎimbí rī lū 'yozú kínī, á 'o ūnjikānyā gí, ā'diātāsīyā á 'du tǎimbí rī ngaá céré kuyé. ¹⁹ Ọtú á rī adri' tǎimbí rī ā pálé gá, 'bo ká ma ọyọú tǎimbí rī agásī, á gō tā Múngú vé rī 'duṣú ngaá rá. ²⁰ Yēsū Kúrísítō kā drāá pẹtī alambaku sígē 'dāá, 'du mávé rú' 'bá ūnjikānyā 'ozú nōri gbāá pẹtī alambaku sígē 'dāá īndī. Má adri nóni sū má ní adri' ūku rī tīnī ku. Nóni Kúrísítō rī adri má agá. Má ní rizú adrizú vū drīgē nōgó rī gé, ma rī ẹ̀sī 'bá Múngú Mvọpí ma lēepi lēlé rī drīgē, āzini drāápi mávé tā ūnjí sī rī drīgē. ²¹ Má ícọ ẹ̀sī múké Múngú ní 'bá pazú ūnjikānyā agásī 'dīri gáá ku, té dō adringará pīrī Múngú ẹ̀ndrẹtī gé rī ī ịsú tǎimbí Mósē vé rī ā 'dunгарá ā tā sī, drāngará Yēsū Kúrísítō vé rī té adri ẹ̀zī ākó."

3

Tǎimbí ícọ sēé 'bá rī ícá pīrī nī ku

¹ Īmi 'bá Gālātīyā vé 'dī' bée, Īmi azakaza rú! 'Bá Īmī drī izaápi 'dīnī rī ā'di 'i? Má ūlū Īmī ní Yēsū Kúrísítō vé gbāngará pẹtī

† 2:12 2:12 Ínyá nyangará: Tǎimbí Mósē vé rī ā'yī Yāhūdī rī pi ā nyakí ānyāpá urukọ' bée ku. Tā 'dīri sē Yāhūdī rī pi ní ínyá nyazú 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi be ku ānī. 'Í lā Dětōrónómē 14:1-21, ẹ̀zī 10:9-15.

alambaku sigé rī vé ifífi uletere rá. ² Á lē ĩmi lūki má ní, ĩmi ĩsúki Múngu vé Índrí Uletere rī ĩmi ní tǎimbĭ Yǎhúďĭ rī pi vé rī 'dujŭ ngaá rī sī yā, dōku ĩmi ní tǎ Yēsŭ Kúrísitō vé ĩ ní ũlūu rī yĭĭ, ĩmi ní ĩri ẹ'yĭĭ rī sī? ³ Ngá sēepi ĩmi ní adrizú azakaza rú 'dĭni rī ā'di? ĩmi 'bá Yēsŭ ri ẹ'yĭ' 'bá gí 'dĭ'bée, ĩmi kǎ tǎ rī í'dó, Índrí Uletere rī ri ĩmi drĭ koó nĭ múkényā rú. Ngá ĩmi ní gōo ĩmi 'bázú adrizú pĭrĭ ũkpō ĩmivé rī sī rī ā'di? ⁴ ĩmi nyakí ĩzāngā Yēsŭ ā rŭ sī ambamba, ĩzāngā ĩmi ní nyaá 'ďiri ā drǎ rí kuú kána? ⁵ Múngu sē ĩmi ní Índrí Uletere rī nĭ, āzini 'o tǎ āyázú āyāyā ĩmi āsámvú gé nĭ. 'O tǎ 'ďiri 'dĭni, ĩmi ní tǎimbĭ Yǎhúďĭ rī pi vé rī 'dujŭ ngaá rī sī yā, dōku ĩmi ní tǎ Yēsŭ Kúrísitō vé ĩ ní ũlūu rī yĭĭ, ĩmi ní ĩri ẹ'yĭĭ rī sī?

⁶ Búkŭ Múngu vé rī átá Ābŭrámā* vé tǎ 'dĭni, "Ābŭrámā ẹ'yĭ Múngu ri rá, sē Múngu ā'yĭ ĩri adrii 'bá pĭrĭ 'í ẹndrĕti gé." ⁷ Lē ĩmi nĭkĭ á má múké 'yozú kĭnĭ, 'bá ẹsĭ 'bǎápi Múngu drĭgé, sŭ Ābŭrámā ní 'bǎá rī tĭnĭ rī, ĩ ĩri zĭ mvá Ābŭrámā vé nĭ. ⁸ Sĭkĭ tǎ 'ďiri kú ĩnógósĭ Búkŭ Múngu vé rī agá kĭnĭ, 'bá adri' 'bá Yǎhúďĭ rú ku ẹsĭ 'bǎ'bée Múngu drĭgé rī pi, Múngu ri kōpi 'bá adri pĭrĭ, kōpi ní ẹ'yĭĭ gí rī sī. Múngu átá ú'dúkó múké 'ďiri Ābŭrámā ní kĭnĭ, "Bá āngŭ rī pi agásĭ rī pi ārĕvú céré ũmvúlesĭ tǎkĭri ĩsŭ ĩngázú mí vúgá." ⁹ 'Điri lŭ 'yozú kĭnĭ, 'bá ẹsĭ 'bǎápi Múngu drĭgé rī, ĩri tǎkĭri ĩsŭ, sŭ Ābŭrámā ní ĩsŭ rī tĭnĭ, ā'diātāsĭyā Ābŭrámā

'bá ẹsĭ Múngu drĭgé.

¹⁰ 'Bo 'bá 'yo' 'bá kĭnĭ Múngu ri ĩ 'bá adri 'bá pĭrĭ ĩ ní rií Yǎhúďĭ rī pi vé tǎimbĭ 'dujŭ ngaá rī sī rī pi, ĩ ĩmŭ kōpi tri rá, ā'diātāsĭyā sĭkĭ búkŭ Múngu vé tǎimbĭ vé rī agá kĭnĭ, "Bá céré tǎimbĭ rī 'du' 'bá nga' 'bá pĭrĭ ku rī pi, ĩ ĩmŭ kōpi tri rá." ¹¹ Ádarú 'bá rī ícó adrii pĭrĭ Múngu ẹndrĕti gé tǎimbĭ rī vé tǎ sī ku, ā'diātāsĭyā sĭkĭ Búkŭ Múngu vé rī agá kĭnĭ, "Bá tǎ be pĭrĭ Múngu ẹndrĕti gé rī, ĩrivé ẹ'yĭngará ri sē ĩri tǎ 'o pĭrĭ." ¹² Lĕti ẹ'yĭngará vé rī, ĩri túngŭ. Lĕti tǎimbĭ vé rī, ĩri kpá túngŭ, ā'diātāsĭyā búkŭ tǎimbĭ vé rī kĭnĭ, "Bá tǎimbĭ rī 'dujŭpi ngaápi rá rī, ĩri tǎimbĭ rī rŭ tĭtĭ." ¹³ Kǎ Yēsŭ Kúrísitō ri gbǎá pĕti alambaku† sigé gí, pa 'bǎ tǎ tǎimbĭ rī ní 'yoó kĭnĭ ĩ 'bǎ tri rá rī agásĭ gí, 'du tǎ ĩ ní 'bǎ trizú rī 'bǎá 'í rŭ' 'bá gá gí, ā'diātāsĭyā sĭkĭ Búkŭ Múngu vé rī agá kĭnĭ, "Bá ĩ ní 'yĭĭ drǎá pĕti sigé rī, trikĭ ĩri gí." ¹⁴ Yēsŭ pa 'bǎ, 'bǎ ĩsŭkĭ rĭ tǎkĭri Múngu ní ọtŭ sēē Ābŭrámā ní 'ďari, 'bá adri' 'bá Yǎhúďĭ rú ku rī pi ẹ ĩsŭkĭ rĭ kpá ĩndĭ, kúru 'bǎ Yēsŭ ri ẹ'yĭ' 'bá gí rī pi, 'bǎ ĩsŭkĭ rĭ Índrí Uletere ĩ ní ẹziĭ 'ďari bĕnĭ.

Tǎimbĭ Mósē vé rī āzini tǎ Múngu ní ẹziĭ rī

¹⁵ Má ẹdrĭpĭĭ má ọmvŭpĭĭ, á lē tǎ má ní átá 'ďiri ũ'bĭĭ ĩmi ní tǎ 'bá rī pi ní rií 'oó rī sī, 'bá ĩrĭ pi rŭkĭ dō ũndĭ, 'bá āzi ícó ũndĭ rī ņóó ku, dōku ícó āzi ní 'bǎá drĭ ni gé ku, ĩri áwĭ adri sŭ kōpi ni rŭjŭ gí rī tĭnĭ. ¹⁶ Múngu ẹzi tǎ rī Ābŭrámā ní, āzini mvá ĩrivé úyú agá rī ní. Búkŭ Múngu vé rī agá, Múngu ẹzi tǎ rī "bá kǎrákǎ pi

* 3:6 3:6 Ābŭrámā: ĩri kŭkŭrĭ Yǎhúďĭ rī pi vé ni. 'Í lá Í'dóngará 12-25. 3:6 3:6 Í'dóngará 15:6 3:8 3:8 Í'dóngará 12:3; 18:18; 22:18 3:10 3:10 Dĕtōrōnómĕ 27:26 3:11 3:11 Ābǎkŭkǎ 2:4 3:12 3:12 Lĕvĭtĭkǎ 18:5 † 3:13 3:13 Pĕti alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi ri 'bá tǎ 'o' 'bá ũnjĭ rī pi gbǎ mŭsŭmǎrĭ sĭ pĕti alambaku sigé, ĩri sǎ 'du ācō kōpi íbĭ drǎ ndō, kōpi ĩzāngā nya ambamba drǎngará rĭ gé. 3:13 3:13 Dĕtōrōnómĕ 21:23 3:16 3:16 Í'dóngará 12:7; 13:15; 24:7

ni” kuyé, ezi “mvá ìrivé úyú agá rī ni” ifífi ni 'bá álu, 'bá rī Kúrísitō 'i. ¹⁷ Tā má ní átá rī, ìri 'dini, tǎimbī rī ímúkí sēé ílí mǔdǔrǔlǔ sū pǔkú na (430) ā vǔdrǔ gé, ísǔzú ākǔdē Múngú rǔ ũndī Ābūrámā be drǔdrǔ gí. Tǎimbī ī ní sēé vǔlé rú rī ñō ũndī Múngú ní rǔyú Ābūrámā be rī ku, tǎimbī rī újá tā Múngú ní eziġ Ābūrámā ní rī ku. ¹⁸ Té dō 'bā tǎkírī ídri 'dání'dání vé rī ísǔ 'bá ní rǔ tǎimbī rī 'duyú ngaá rī sī, Múngú ezi té Ābūrámā ní ídri 'dání'dání rī vé tā ku. 'Bo Múngú ezi tā rī Ābūrámā ní ívé eší múké rī sī.

¹⁹ Údéki tǎimbī rī ā'di ā tā sī? Údéki tǎimbī rī ē 'da rí tā ũnjī 'bá rī pi ní rǔ 'oó rī. Tǎimbī Múngú ní údé 'dīri adri ca lóki Yēsū Kúrísitō ní ícázú rī gé, ìri mvá Múngú ní tā ni eziġ Ābūrámā ní rī. Múngú áyú mǎlǎyíkā rī pi tǎimbī rī jīi sēé Mósē drǔgé, Mósē ní kúru tǎimbī rī sēzú 'bá rī pi ní. ²⁰ 'Bá 'bá ĩrǔ pi āsámvú ícipi rī, 'du 'bá álu vé tā ngaá ó'dúkúle ku, ìri kǒpivé tā 'du nga ĩrǔtró. 'Bo Múngú rī 'yéná álu.

²¹ Tǎimbī Múngú ní údé rī pi tā ìri ní eziġ rī be, kǒpi nyo ī āsámvú gé sī ari'ba rǔ? Kǒpi adriki ari'ba rǔ ku. Dō tǎimbī ī ní údé rī, 'bá rī pi ē ĩsúkí rí ídri 'dání'dání rī āní, 'bá rī pi té kǒdō ícó adri pirǔ Múngú endretǔ gé kǒpi ní tǎimbī rī 'duyú ngaá rī sī. ²² 'Bo Búkū Múngú vé rī lū 'bá ní uletere kīnī, 'bá vū drǔgé rī pi ārēvú céré ũnjikanyā ású kǒpi gí, kúru lē kǒpi ē ē'yǔkí Yēsū Kúrísitō rī, Múngú ā sē rí ídri 'dání'dání 'i ní tā ni eziġ rī kǒpi ní.

²³ 'Bá ní drǔ Yēsū rī ē'yǔzú kuyé rī gé, tǎimbī rī 'yī 'bā pá tǔtǔ, cǐmgbá lóki Múngú ní tā 'bá ní Yēsū Kúrísitō rī ē'yǔzú rī 'idazú rī gé. ²⁴ Tǎimbī rī rī 'bā ímbá nī, ìri rī 'bá drǔ ko muzú Yēsū Kúrísitō vúgá nī, āní 'bá adriki rī

'bá pirǔ, 'bá ní Yēsū rī ē'yǔkí gí rī sī. ²⁵ Nóni 'bá ē'yǔkí Yēsū Kúrísitō rī gí, tǎimbī Mósē vé rī ícó 'bá drǔ koó nī ku.

'Bá Yēsū Kúrísitō rī ē'yǔ' bā gí rī pi nóni anji Múngú vé ni

²⁶ Īmi 'bá Kúrísitō Yēsū rī ē'yǔ' bā gí 'dī'bée, ĩmi nóni anji Múngú vé ni. ²⁷ Īmi rǔkí dō bǎtizímū gí, ĩmi ĩkpákí nóni ĩmi tǔtǔ Yēsū Kúrísitō ā rǔ' bā gá gí. ²⁸ 'Bá rī dō Yāhǔdǔgú yā, dō Ģrǔkǔgú yā, dō tǔgērǔ yā, dō adri tǔgērǔ ku yā, dō 'bá ágó yā, dō 'bá ũkú yā, ĩmi céré 'bá álu Kúrísitō Yēsū rǔ' bā gá. ²⁹ Īmi ní nóni adrii 'bá Kúrísitō vé ni rī sī, ĩmi nóni anji Ābūrámā vé ni, ĩmi tā Múngú ní eziġ Ābūrámā ní rī ísǔ rá.

4

¹ Á lē tā rī 'yoó 'dini, mváná rī vé étépi drā dō ísǔ mváná rī drǔ mǎdāná, mváná 'dīri gō étépi vé ngá rī pi ē tǔ rǔ céré nī. Ngá étépi vé rī pi ā adriki dō ìrivé ni drāāāsīyā, vǔlé nǒlé, mváná 'dīri adri sǔ tǔgērǔ tǔni. ² Ā'diātāsīyā mváná rī, ìri adri 'bá ìri úcépi rī drǔgé, cǐmgbá lóki tā ótǔ étépi ní eziġ, ìri ímú ngá rī pi ē tǔ rǔ nī rī gé. ³ Tā 'dīri sǔ nyo riipi 'i ngaápi 'bá rǔ' bā gá rī tǔni. Yēsū ní drǔ ícázú kuyé rī gé, 'bā Yāhǔdǔ rǔ, 'bá adriki sǔ mváná mbaápi 'bá āzi drǔgé rī tǔni, 'bá adriki tǎimbī rī drǔgé sǔ tǔgērǔ tǔni, 'bá rikí yǔkǔ 'bá áda vé ni ũbǔi muzú áyu. ⁴ Sā Múngú ní útú rī kā ícó, ĩpē ívé Mvā Yēsū rī, 'bá ũkú tǔ ìri nī. Tǔkí ìri Yāhǔdǔgú rǔ tǎimbī Mósē vé rī ā pǎlé gá. ⁵ Īmú nóni 'bá paá adringará tǎimbī rī drǔgé tǔgērǔ rǔ rǔ agásí gí, 'bá anji rǔ, 'bá ísúkí rí ngá Múngú ní lēé sēé 'bá ní rī pi ārēvú céré. ⁶ Nóni ĩmi ní adrii anji Múngú vé ni rī sī, Múngú ĩpē 'i Mvǒpi vé Índri

ímú fií adrií ĩmî sĭ agá, Ĩndrĭ rĭ lŭ 'bá ní kĭnĭ, “Múngú, mi 'bá tpĭ.”
 7 Ānĭ ĩmi adrikĭ nnĭ tŭgrĭ ku, ĩmi anji Múngú vé ni. ĩmi ní adrií anji Múngú vé ni rĭ sĭ, Múngú ri ngá rvŭ 'í ní zĭ ĩmi ní rĭ s rá.

L ĩmi kukĭ ĩmi kŭ tĭmbĭ Ms vé rĭ drĭg tŭgrĭ rŭ ku

8 ĩmi adri'bá Yhŭdĭ rŭ ku 'dĭ'b, ĩmi ní ndŭrŭ Múngú ri nĭĭ kuy rĭ g, ĩmi adrikĭ kuŭ tŭgrĭ rŭ úrĭ ĭ ní ĩnĭĭ mŭngŭ rŭ rĭ pi drĭg. 9 'Bo nnĭ ĩmi nĭkĭ Múngú ri gĭ, dku ma 'yo, Múngú nĭ ĩmi gĭ. Ngá ĩmi ní lzŭ ĩmi újázŭ gzŭ tŭgrĭ rŭ t 'dĭ'b 'dŭzŭ ngazŭ, zini úrĭ nykŭ nri vé rĭ pi vé t 'dŭzŭ ngazŭ rĭ 'dĭ? 10 ĩmi ri Yhŭdĭ rĭ pi vé ũ'dŭ ũrŭkŭ'b ĩnĭĭ, mb ũrŭkŭ'b ĩnĭĭ, lkĭ ũrŭkŭ'b ĩnĭĭ, zini ĩlĭ ũrŭkŭ'b ĩnĭĭ. 11 M sĭ ĩsŭ ĩzng t ĩmi ní rĭí 'o 'dĭ'b sĭ, ĩndrzŭ m iza m s zĭ ngazŭ ĩmi ní.

12 M drĭpĭĭ m mŭvŭpĭĭ,  m ĩmi drĭ ĩrĭ sĭ, l ĩmi ĩnĭkĭ ĩmi ĩfŭŭ tĭmbĭ Ms vé rĭ agsĭ mŭv, adrií sŭ m tĭnĭ, 'ditsĭy m ĩnĭ ma ĩfŭŭ tĭmbĭ rĭ agsĭ, ĩmŭ adrií sŭ ĩmi ní ndŭrŭ adrií, ĩmi ní tĭmbĭ rĭ nĭĭ kuy rĭ g rĭ tĭnĭ. tŭ ĩmi 'okĭ ma ũnĭ kuy. 13 M ní ũ'dŭkŭ mŭk Kŭrĭsĭtŭ vé rĭ ĭzŭ ũlŭzŭ ĩmi ní drĭdrĭ rĭ g, darŭ ĩmi nĭkĭ r 'yozŭ kĭnĭ, ma dr be. 14 M ũsŭ m kĭnĭ tn m ní adrií dr rŭ rĭ sĭ, ĩri ĩmi ní ĩzng s ĩmĭ sĭ ag, 'bo ĩmi gkĭ ma kuy, ĩmi 'yĭkĭ ma sŭ mlyĭk Múngú vé ni tĭnĭ, zini Kŭrĭsĭtŭ Ysŭ tĭnĭ. 15 ndŭrŭ yĭkŭ ga ĩmĭ sĭ ag tr tr, 'bo nnĭ ĩmĭv yĭkŭ gŭ adrií 'dy sĭ?  nĭ r ndŭrŭ ĩmi lkĭ ma ag r, t  ĩcŭ dŭ r, ĩmi t ĩmĭ mŭ un s m ní, m ndr rĭ ngŭ nĭ. 16 M ní t d rĭ ũlŭŭ

ĩmi ní rĭ sĭ, ĩmi ní nnĭ ma 'dŭzŭ 'bzŭ rĭ'b ĩmĭv ní rŭ nĭ?

17 'B ngŭ ĩmb'b ltĭ ũnĭ sĭ, l'b ĩmi ũbĭkĭ Yhŭdĭ rĭ pi vé tĭmbĭ yŭ 'dĭ'b, kŭpi ũv be lzŭ ĩmi ũbzŭ, 'bo t kŭpi ní l ĩmi 'okĭ 'dĭri adri mŭk ku. Kŭpi lkĭ ĩmi gŭŭ 'b rŭ'b g sĭ mŭv, kŭpi lkĭ nd ní ĩmi rikĭ ĩv t yĭĭ yŭ. 18 Mŭk ni, l ĩmi 'bkĭ ũv rizŭ t mŭk 'ozŭ s be c, adri 'yozŭ kĭnĭ, ĩmi m rŭ'b ndr ũgbl k 'dĭnĭ ku. 19 M anji rĭ, m ri ĩzng nya ĩmi t sĭ, sŭ ũkŭ mŭv tŭpi rĭ vé 'a ní sŭ, ĩri ní ĩzng nya nĭ rĭ tĭnĭ, m ĩzng rĭ nya cĭmgbá ĩmi ní t Kŭrĭsĭtŭ vé rĭ 'dŭzŭ ngazŭ sĭ be lŭ rĭ g. 20 L t kŭdŭ ndrŭ m adri ĩmi smŭvŭ g 'dĭĭ ĩndĭ, m ũj rĭ mv ũ'dŭkŭ m ní tzŭ rĭ, t ĩmi ní 'o rĭ fi m drĭg kuy,  nĭ kuy má 'o rĭ ĩmi ĩngŭnĭ?

Npĭ gr pi vé Sr be rĭ

21 ĩ ndrkĭ drĭ k, ĩmi ũrŭkŭ wĭkĭ sĭ 'b kuŭ tĭmbĭ Ms vé rĭ drĭg, ĩmi nĭkĭ nyo t tĭmbĭ rĭ ní 'yo rĭ r? 22 Bŭkŭ tĭmbĭ vé rĭ ag sĭkĭ kĭnĭ, bŭrm ri anji gŭ be ĩrĭ, mŭv zi rĭ vé ndrpĭ tŭgrĭ gr 'i, zi rĭ vé ndrpĭ jŭ 'dĭpa Sr 'i, adri tŭgrĭ ku. 23 Mŭv lŭ rĭ, ũkŭ tŭgrĭ rŭ rĭ tĭ yĭkĭ 'b d vé ni sĭ. Mŭv zi rĭ, ũkŭ jŭ 'dĭpa rĭ tĭ nĭ, 'ditsĭy Múngú zĭ t ni nĭ.

24 T ũkŭ ĩrĭ 'dĭ'b vé rĭ lŭ ũndĭ Múngú ní rŭŭ ĩrĭ rĭ pi vé t. ũndĭ lŭ rĭ, Múngú ní t ni lŭŭ Ms ní ĩr Sĭnyĭ vé rĭ drĭg 'd rĭ, ũndĭ rĭ s tĭkĭ anĭn rĭ pi tŭgrĭ rŭ, sŭ ũkŭ tŭgrĭ rŭ gr ní mŭv tĭĭ tŭgrĭ rŭ rĭ tĭnĭ. 25 ũkŭ tŭgrĭ rŭ gr vé t lŭ ĩr Sĭnyĭ adriipi ngŭ rbĭ rĭ pi vé rĭ ag 'dri vé t. ĩr Sĭnyĭ ĩndr sŭ Yrŭslm ndrŭ Yhŭdĭ rĭ pi ní rĭí adrií 'a ni g tŭgrĭ rŭ tĭmbĭ rĭ drĭg rĭ tĭnĭ.

26 'Bo ũkú āzi rī jó 'dīpa Sārā 'i, ĩrivé tā lū Yērūsālémā ú'dí 'bū gé 'dāá rī vé tā, adri tųğērī ku. ĩri ěndrępi 'bá céré Yęsŭ rī ě'yī' 'bá gı rī pi vé ni. 27 Búkŭ Múngú vé rī 'yo kınī,

“Mi ũkú adriipi úndó rú mvá tıpi kuyé 'dīri, mí adri āyīkō sī, mi ũkú mvá tıngará āzó 'bııpi kuyé 'dīri, 'ı tre ú'dúkó be ırŭ 'dāá āyīkō sī,

ā'diātāsīyā ũkú ĩ ní adii adi rī, ĩri anji be ndē ũkú ágó be rī rá.”

28 ĩmi má ědrıpiı má ımvpııı, ĩmi újaki nóni ĩmi ícá ú'dí rú gı tā Múngú ní eziı Ābŭrámā ní rī sī, sŭ Sārā vé mvá ĩsákā* Múngú ní tā ní eziı rī tıni. 29 'Bo 'bá lē' 'bá ĩmi 'dúkı taimbı rī ngaá áyu rī pi, kōpi ri nóni ĩmi ıçŭ, sŭ ĩsımāélē ĩ ní tıı yıkı 'bá áda vé ni sī rī ní riı ĩsákā ĩ ní tıı ũkpō ĩndrı Uleterē rī vé rī sī rī ıçŭŭ rī tıni. 30 'Bo Búkŭ Múngú vé rī kınī, “'ı dro ũkú tųğērī rú 'dīri ívé mvána rī be rá, ĩrivé mvána rī ā ru rı ā'bú mí ní ımŭ kuú ũkú jó 'dīpa rī vé mvána ní rī ku.” 31 Má ědrıpiı má ımvpııı, 'bá adriki anji ũkú tųğērī rú rī vé ni ku, 'bā anji ũkú jó 'dīpa rī vé ni.

5

Kúrısıtō sē 'bá ní drıwālā

1 Kúrısıtō oyu 'bā, sē 'bá ní drıwālā gı. Nóni lē ĩmi tukı pá tıtı, lē ĩmi újaki ĩmi gōó adriı tųğērī rú taimbı rī drıgé dıı ku.

2 ĩmi yıkı drı ma ká, ma Páŭlŭ 'ı, á lē lŭŭ ĩmi ní 'dını, ĩmi sėki dō ĩmı ágélē ě tı ũlı, Múngú ā 'ā'yı rı ĩmi āni, Kúrısıtō vé drāngará 'dīri ĩmi ní eziı ākó. 3 Á lē ěndıı 'yoó ĩmi ní dıı, 'bá 'ı ágélē ě tı sēępi

lııpi gı rı, lē ā 'du taimbı Yāhŭdı rı pi vé rı ārėvú ngaá céré. 4 ĩmi 'bá ri' 'bá taimbı Yāhŭdı rı pi vé rı ũ'bı' 'bá nga' 'bá Múngú ā 'bā rı ĩmi adriı āni 'bá pıri rú 'dı' 'bée, gŭki ĩmi Kúrısıtō ā ru' 'bá gá sı āmvé gı, nóni ĩmi apiki eşi múké Múngú vé rı sı gı. 5 ĩndrı Uleterē rı ású 'bā gı, 'bā e'yıkı rá, 'bā ri eşi 'bā rizú tā Múngú ní eziı 'yoó kını, 'ı ımŭ 'bā 'bā adri pıri 'dāri ũtėzú. 6 'Bá Kúrısıtō Yęsŭ ri e'yııpi gı rı, lıki dō ágélē ni ě tı gı yā, dō lıki kuyé yā, kōpi céré trōtrō. Tā āmbúgu agaapi rá rı, ĩri e'yıngará ĩmi ní Yęsŭ ri e'yızú rı, ĩri sē ĩmi ĩmi lēlē.

7 ĩmi ándŭrú ri Yęsŭ ā pámvú ũbı múkėnyā rú, 'bā ĩmı drı izaapi sėzú ĩmi ní ĩrivé tā áda rı ũbızú ku rı ā'di 'ı? 8 'Bá ĩmı drı izaapi 'dīri ĩbı ımŭ Múngú ĩmi zııpi rı vúgálėsı kuyé. 9 ĩmbāngará ũnjō vé 'dīri adri sŭ ākúfı mādāņā ĩ ní dāá íwá agá, íwá rı ıngá āni kōfŭtō be rı tıni. 10 Á nı ámá rá 'yozú kını, Úpi Yęsŭ Kúrısıtō ri sē tā má ní átá nōri ĩmi ícá e'yı rá, 'bā ĩmı drı iza' 'bā 'dı' 'bée, Múngú ri ımŭ tā lı kōpi drıge céré. 11 Má ědrıpiı má ımvpııı, ma dō ri ĩmi ní ágélē ě tı lıngará vé tā átá, Múngú ā 'ā'yı rı ĩmi āni pıri, ngá 'bā ĩmı drı iza' 'bā rı pi ní ma ıçŭzú 'dını rı ā'di? Má ĩmbá té dō 'bā rı pi kını, ā ũlıki kōpi ágélē ě tı rá, ú'dúkó múké má ní ũlŭŭ Yęsŭ vé drāngará peıı alambaku sıge rı sē kōpi ě eşi ve té ku. 12 Á lē 'bá ri' 'bā ĩmı drı iza' 'bā 'yo' 'bá kını, ā ũlıki ĩmı ágélē ě tı rá 'dı' 'bée, lē ā udıki kōpi ā ágélē, kōpi ě ícaki rı 'bāņá rú.

13 Má ědrıpiı má ımvpııı, zıki ĩmi ĩfŭŭ taimbı Mósē vé rı agası ımŭ drıwālā ĩsŭ gı. Lē ĩmi í'dúkı drıwālā ĩmi ní ĩsŭ 'dīri rizú tā ru' 'bā nōri ní lēē rı 'duzú ngazú

4:27 4:27 ĩsáyā 54:1 * 4:28 4:28 ĩsákā: ĩsákā ri mvá Múngú ní eziı Ābŭrámā ní rı. 'ı lā í'dóngará 17-35. 4:30 4:30 í'dóngará 21:10

āni āyu ku. Múké ni, lē ĩmi ngakí ěži ĩmi āsámvú gé sī lēngará sī. ¹⁴ Tāimbj Mósē vé rī pi ārēvú céré ĩ ní úmú ícá ālu 'dī. Tāimbj ālu rī kīnī, “Lē mī lē 'bá mī gārā gá rī, sū mī ní mī rj' 'bá lēé rī tñj” ¹⁵ ĩmi rikí dō ĩmi úcí sī sī, sū ũcógú pi ní rií ĩ úcí rī tñj, ĩmi ndrekí múké, ĩmi ímú ĩmi íré ĩmi āsámvú gé sī rá.

Tā Índri Uleterē rī vé rī, āzini tā rj' 'bá vé rī

¹⁶ Á lē lūú ĩmi ní kīnī, lē Índri Uleterē rī ā ko ĩmī drj ní, ĩri sē ĩmi ícókí tā rj' 'bá nōri ní lēé rī 'duj ngaa ku. ¹⁷ Á 'yo 'dini, ā'diātāsīyā tā rj' 'bá vé rī pi úmúki ĩ tā Índri Uleterē rī vé rī be ku. Tā Índri Uleterē rī vé rī pi úmúki ĩ tā rj' 'bá vé rī be ku. Ōgúpi lē ōgúpi vé tā ku, ĩri sē tā múké mī ní kōdō ũsūú lēé ngaa rī pi mī ícō ngaa ku. ¹⁸ 'Bo mī dō ri ězi nga Índri Uleterē rī vé ũkpō sī, mī adri tāimbj Mósē vé rī ā palé gá ku.

¹⁹ Tā rj' 'bá nōri vé rī pi índrekí bá kōpi 'dī: Ōwū 'bāngará, mī 'bāngará 'bá āzi vé ũkú sī, dōku 'bá āzi vé ágó sī, tā 'oó drjnjā sēepi ni, ²⁰ mungú ĩ ní údē drj sī rī pi ĩnjngará, ěndrj ndrjngará, ěsī 'bāngará 'bá āzi drjgē ũnjī, āwāngará, ā'yā, jīkó, ĩndrā, acongará, ²¹ ũlē, mérā, úmúngará vūrā ālu gé rizú tā ũnjī 'ozú rī, āzini tā urjko ũnjī 'bá rī pi ní rií 'oó sū 'dī' 'bée tñj rī pi. Á 'yo ĩmi ní tā 'dīri sū ándúrú má ní 'yoó ĩmi ní drjdrj rī tñj, 'bá tā 'o' 'bá 'dini 'dī' 'bée, kōpi ícókí ídri 'dáni'dáni rī ĩsú mālūngā Mungú vé rī agá 'dāá ku.

²² 'Bo ũ'a Índri Uleterē rī vé rī, ĩri lēngará, āyīkō, tākiri, tā tangará mādā sī, ěsī ídríkídri, adringará múké, tā 'ongará mužú pñj, ²³ tā 'ongará ěsī be mādā, āzini ũtēngará. Tāimbj 'yoópi

tā 'dī' 'bée ũnjī ní 'dāáyo. ²⁴ 'Bá Kúrísitō Yēsū ri ě'yj' 'bá gí rī pi gbākí ívé ěbírj rj' 'bá nōri vé rī pñj alambaku ĩ ní Yēsū ri gbázú rī sǐgē gí. ²⁵ Nóni Índri Uleterē rī ní 'bá ní ídri ú'dí sēé gí rī sī, lē 'bá 'duki tā Índri Uleterē rī ní ũlūú 'bá ní rī ā vjdrj ũbī mužú āyu. ²⁶ Lē 'bá íngúkí 'bá 'yozú kīnī, 'bá ndēkí 'bá urjko' 'bée rá 'dini ku, āzini ě ilekí 'bá āzi tā ũnjī sī ku, lē 'bá 'bākí ěsī ũnjī 'bá āzi vé ngá sī ku.

6

Īmi kokí ĩmi ĩzā ĩmi āsámvú gé sī

¹ Má ědrjpi má ōmvúpi, 'bá āzi 'de dō tā ũnjī agá, ĩmi 'bá Índri Uleterē rī ní ású gí 'dī' 'bée, lē ĩmi kokí 'bá 'dīri ě ĩzā létj múké ni sī, ĩri útúzú ícázú pñj. 'Bo mī ndre múké, mī 'de rī ũnjikānyā agá ku bēnī. ² Tā ěnjñj 'í'dé dō ĩmi drjgē, lē ĩmi kokí ĩmi ĩzā ĩmi āsámvú gé sī koko. Īmi kokí dō ĩmi ĩzā ĩmi āsámvú gé sī rá, tā ĩmi ní 'oó 'dīri, ĩri tāimbj Kúrísitō ní lēé ā 'duki ngaa rī. ³ 'Bá rī dō ri 'i íngú kīnī, 'i ícō gí, ĩsúzó ícō kuyé, 'bá 'dīri ri 'i mī ũ'bā ũgōgōlé rú. ⁴ Lē 'bá ālu ālu ā amá tā 'i ní rií 'oó rī ā pámvú amámā, ě íngú rī 'i tā múké 'i ní 'oó rī sī, ā ũ'bī ívé tā 'i ní 'oó rī 'bá āzi vé 'oó rī sī ku. ⁵ Lē 'bá ālu ālu ā adri ũkpō ũkpō ězi ívé rī ngangará gá.

⁶ Īmi ĩ ní rií ímbá tā Mungú vé rī sī 'dī' 'bée, lē ĩmi sēkí ĩmivé ngá 'bá ĩmi ímbápi rī ní ĩndī.

⁷ Īmi sēkí 'bá āzi ā ũ'bā ĩmī mī ku, 'bá āzi ícō tā Mungú ní lñj 'bá rī pi drjgē rī ideé ku, ā'diātāsīyā 'bá rī úri 'i ní rií ĩfūúpi kaapi rī ĩkūnā. ⁸ 'Bá úri ũnjikānyā 'ozú rī riipi, 'i rj' 'bá ě ĩsú rī āyīkō ānī rī, ĩri úri ĩzāngā nyazú mužú 'dáni'dáni rī ĩkūnā, 'bo 'bá úri múké Índri Uleterē rī ní āyīkō sēepi rī riipi rī, ĩri úri ídri

'dāni'dāni rī vé rī ĩkūnā. ⁹ Lē 'bā āndēkī tā múké 'ongárá sī ku, ānī 'bā ímú úri kaápi múké rī ĩkūnā sâ múké rī gé, 'bá kukí dō ězī rī ā ngangárá kuyé. ¹⁰ 'Bá ní drīlé múké ĩsú gí rī tīni, lē 'bā 'okí tā múké 'bá rī pi ní céré, agaápi rá rī, lē 'bā 'okí tā múké 'bá Yēsū ri ě'yī' 'bá gí rī pi ní.

Tā Páulū ní ězī ũdũmbītā rī

¹¹ ĩmi ndrekí tāfi má ní sīi mī be 'wārā mâ drī sī kōkōbī 'dīri agá 'dī'bée.

¹² 'Bá 'yo'bá kīnī ā úlíkí ĩmī ágélé ě tī rá 'dī'bée, kōpi ũsūkí kīnī, ĩ ndēkí ĩmi tā sī céré nī. Kōpi lēkí ĩ ĩsúkí ĩzāngā ĩ ní rīi tā Kúrísítō vé drāzú peṭi alambaku sīgé rī ā tā ũlūzú rī sī ku. ¹³ Úlíkí ĩni kōpi ā ágélé ě tī rá, 'bo kōpi 'dúkí tāĩmbī Mósē vé rī ngaá céré kuyé, kōpi ri 'yo, ā úlíkí ĩmī ágélé ě tī rá, úlíkí dō gí, ĩri sē kōpi ĩ íngú ānī íngúngū. ¹⁴ Má ícō ma íngú tā āzi sī āluṅáni ku, ma 'yéṅá ma íngú 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō vé drāngárá peṭi alambaku sīgé rī sī. Yēsū vé drāngárá peṭi alambaku sīgé rī vé tā sī, tā nyōókú nōri vé rī pi índrékí má ní ězī ākó, āzini tā mávé rī índré kpá 'bá nyōókú nōri vé rī pi ní ězī ākó. ¹⁵ Líkí dō 'bá rī ā ágélé ě tī gí, dō líkí ágélé ni ě tī kuyé drāāsiyā, adri tā āmbúgú rú ku, tā agaápi rá rī, ĩri mí ní mī ěsī újázú ú'dí adrizú 'bá Yēsū vé ni. ¹⁶ ĩmi tā ĩ ní ězī 'dīri 'dú' 'bá nga' 'bá rá rī pi, ĩmi adri 'bá pīri Múngú vé ni pi, Múngú ri ěsī ĩdríkídri 'bā ĩmi ní, āzini ĩri ĩmi ní tākíri sē.

¹⁷ Lē 'bá āzi ā sē má ní ĩzāngā 'dīni ku, ũgbākí ma, āzini úvīkí ma írā sī, āzó bílé ni mâ rú' 'bá gá anigé, má ní Yēsū ri ě'yī gí rī sī.

¹⁸ Má ědrípīi má ómvúpīi, ěsī múké 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō vé rī ā adri ĩmi be. Āmīnā.

Kōkōbī Páulū ní sī sēé
'bá
Ēfēsō
vé rī pi ní rī
Tā bŭkŭ rī vé rī ā
ŭlŭngará

Ēfēsō ri kŭrŭ āmbúgú āngŭ ī ní zīj Tākī rī ā jēlé gá ŭtŭ ní 'dengará gálé rú. Páulū adri caá āngŭ rī agá 'dálé ílí na, ri tŭ Múngú vé rī sēé 'bá rī pi ní (Ēzī 19). 'Bá kárakarā āngŭ rī agá rī pi, 'bá kŭrŭ rī ā gārā rī pi be, ẽ'yīkí Yēsŭ ri rá. Vŭdrī ni gé, Páulū kā rī adrii jŏ āngŭ ŭ'yīzú rī agá Rŏmā gá 'dāá, sī kōkōbī 'dīri sēé 'bá kánisā vé Ēfēsō gá rī pi ní, lŭzú kōpi ní kīnī, ẽsī kōpi ní 'bāá Kúrísítŏ drīgē 'dīri, Múngú ŭtŭ tā ni nī kīnī, Úpí Kúrísítŏ ri adri āmbúgú ngá vŭ drīgē nŏgŏ rī pi drīgē, āzini ngá 'bŭ gé 'dāá rī pi drīgē.

Cápītā 1-3 agá, Páulū ŭlŭ 'bá Múngú ní ŭpēé gí rī pi vé tā, āzini ŭlŭ tā Múngú ní kōpi pazú ívé ŭnjīkānyā agāsī, ĩri ní kōpi úmúzá ícázú Kúrísítŏ be ngá ālu ĩrivé drāngará sī rī vé tā, āzini ŭlŭ ĩrivé íngángará ídri rú drāngará gálésī rī vé tā. Cápītā 4-6 agá, lŭ 'bá rī pi ní lētŭ kōpi ní ī úmúzá ícázú ngá ālu Kúrísítŏ rŭ' 'bá gá rī.

¹ Ma Páulū 'i, Múngú ĩpē ma adrii Kúrísítŏ Yēsŭ vé 'bá áyúāyŭ ní rú.

Á sī kōkōbī 'dīri sēé 'bá adri' 'bá Ēfēsō gá ẽsī 'bā' bée Kúrísítŏ Yēsŭ vé ẽzī nga' 'bá rī pi ní.

² Ẽsī múké, āzini tākiri íngápi 'bá Ẽtēpi Múngú vúgá, āzini Úpí Yēsŭ Kúrísítŏ vúgá rī ā adri ĩmi be.

Múngú sē 'bá ní tākiri Kúrísítŏ ā rŭ sī

³ Lē 'bá íngúkí 'bávé Úpí Yēsŭ Kúrísítŏ Ẽtēpi Múngú ri, ĩri ní 'bá ní tākiri sēé adriú Kúrísítŏ agá rī sī, Kúrísítŏ ĩjī 'bá ní tākiri rī 'bŭ gélésīla. ⁴ Drīdrī ni, Múngú ní drī 'bŭ pi gbizú vŭ be kuyé rī gé, ĩpē 'bá adrii uletere 'bá ívé ni pi rú ŭnjīkānyā ākŏ, Yēsŭ Kúrísítŏ ā rŭ sī. Múngú vé lēngará sī, ⁵ 'dŭ 'bá 'bāá anji ívé ni pi rú Yēsŭ Kúrísítŏ ā rŭ sī, tā ni íbī íngá ĩri ẽ ẽsī agá. ⁶ Lē 'bá íngúkí Múngú ri ẽsī múké ĩri ní 'bāá 'bá ní āmbúgú tā ĩrivé Mvā ĩri ní lēlé rī ní 'oŏ 'bá ní rī sī.

⁷ Kúrísítŏ vé ārí dā 'bá tā sī, 'bá drī jezú, trŭkí 'bá ānī 'bávé ŭnjīkānyā agāsī gí, Múngú vé ẽsī múké rī ā tā sī. ⁸ Múngú ẽ ẽsī ní adrii 'bá ní múké rī sī, sē 'bá ní úmī, āzini tā nīngará. ⁹ Múngú vé tā ándúrú ĩri ní úcí kuú 'í ẽsī agá rī, 'i' da nŏnī 'bá ní ānvé. Tā ni íbī íngá ẽsī ni agá, 'i' da tā rī Kúrísítŏ ā rŭ' 'bá gá. ¹⁰ Tā Múngú ní ŭtŭ rī, ĩri 'dīni, sá ni kādŏ ícŏ, ĩri ímŭ ngá 'bŭ gé rī pi íkŭnā ngá vŭ drīgē rī pi be céré vŭrā ālu gé, Kúrísítŏ ri ímŭ adri kōpi drīgē nī.

¹¹ Múngú ŭpē 'bá adrii anji ívé ni pi rú Kúrísítŏ agá. Ũpē 'bá ótŭ ínŏgŏsī 'í' dŏngará gá 'dāá, tā rī pi ī nga, sŭ Múngú ní ŭtŭ rī tŭnī.

¹² Múngú 'o tā 'dīri 'dīni, 'bá ẽsī 'bā' bée Kúrísítŏ drīgē drīdrī rī pi, 'bá íngúkí rī Múngú ri ānī. ¹³ ĩmi ní Kúrísítŏ vé ŭ' dŭkŏ múké áda rī yīj rá rī sī, ŭ' dŭkŏ múké ĩmi ní ẽ'yīj gí 'dīri pa ĩmi nī. ĩmi ní Kúrísítŏ ri ẽ'yīj gí rī sī, sē ĩmi ní Índrí Uletere ĩri ní tā ni ẽzīj rī, lŭzú kīnī ĩmi 'bá Kúrísítŏ vé ni. ¹⁴ Tā Múngú ni Índrí Uletere rī sēzŭ 'bá ní rī, lŭ 'bá ní uletere 'yozú kīnī, ngá Múngú ní ẽzīj ívé 'bá rī pi ní, 'bá ní rī ŭtēé rī, ĩri ímŭ sē 'bá ní rá. Kúru Múngú ri ímŭ 'bá ní drīwālā sē, 'bá kúru ĩri ĩnjī, āzini 'bá ĩri íngú.

Páulū zī Múngú ri

15 Á yì tã ìmi ní Úpí Yèsũ ri ẹ'yìzú rí rá, àzini ã yì tã ìmi ní 'bá Múngú vé rí pi lèzú céré rí rá. 16 Ụ'dụ céré má kãdõ rií Múngú ri zìjì, ma ri ìmivé tã lù Múngú ní, ma ri òwõ'difõ sê ìri ní ìmi tã sī. 17 Ma ri Múngú 'bávè Úpí Yèsũ Kúrísítõ vé Ẹtèpì ì ní ìnjìjì ìnjì rí zìjì ìmi ní, ã sê rí ìmi ní Índrì tã nìzú nì, ẹ i'da rí ìmi ní tã Múngú vé rí, ìmi nìkí rí Múngú ri ãní múké múké. 18 Ma ri Múngú ri zìjì ìmi ní, ã zìjì rí ìmivé úmì, ìmi 'bákí rí ẹsì tã áda ìri ní ìmi zìzú rí nìzú ãní, àzini ìmi nìkí rí ñngará úm̀vùlèsì ìmi ní ñzú 'bá Múngú vé rí pi be trù ̃lu 'dãri ãní. 19 'Bá lèkí ìmi nìkí Múngú vé ùkpõ ̃mbúgú ìri ní sèé 'bã ìri ẹ'yì 'bá gí nõ'bée ní rí. Ùkpõ 'dìri ìri ní áyú 20 Kúrísítõ ri ingazú gõzú ídri rú drãngará gálèsìla rí, sê ìri úrí ívé drì ̃ndèpì* gé 'bũ gé 'dãá. 21 Kúru Kúrísítõ ri ̃mbúgú málâyìkã rí pi drìgè, ìndrì ùnjì rí pi drìgè, 'bã tãimbì sè'bã rí pi drìgè, 'bã ùkpõ be rí pi drìgè, àzini 'bã àngũ rù'bã rí pi drìgè, adri 'yènjá béré àndrũ nõ'bée drìgè kuyé, ìri adri ̃mbúgú cazú lókí ìmùpi drìdrì 'dìi rí gé. 22 Múngú 'bã ngá rí pi àrèvú céré ìri ã pálé gá, Múngú ìpè ìri adrii ̃mbúgú ngá rí pi drìgè céré 'bã kãnisã† vé rí pi ní. 23 'Bá Kãnisã vé rí pi rù'bã Kúrísítõ vé nì. Kúrísítõ ri ẹzì nga kãnisã ívé rí agá nì. Ìri ívé ùkpõ sê 'bã kãnisã vé rí pi ní nì.

2

Kúrísítõ ri sê 'bã idri ìsù rá

1 Ìmi ní ándúru Múngú vé tã gãá sī, àzini ìmi ní rií ùnjìkãnyã 'oó rí sī, ìndrì agá, ìmi àsámvú rará rú Múngú be, ìmi ìndrèkí sũ 'bã ùdrã'bã gí rí pi tìnjì. 2 Lókí 'dãri

gé, ìmi rikí tã ùnjì nyõõkú nõri vé rí 'dujù ngaá, ìmi rikí Sátãná adriipi ̃mbúgú ìndrì ùnjì rí pi drìgè rí vé tã 'dujù ngaá. Sátãná ̃lu ̃lu 'dìri ri 'bã Múngú ri gã'bã sī rí pi ẹ m̀jì ù'bã 'de tã ùnjì agá nì. 3 Ọtù 'bã rikí céré tã 'oó sũ 'bã ùnjìkãnyã 'o'bã rí pi tìnjì, 'bã rikí tã rù'bã nõri ní lèé rí pi 'dujù ngaá, àzini tã 'bã ẹsì ní lèé rí 'dujù ngaá. Tã rù'bã nõri vé rí sī, Múngú ã 'a ve 'bã ní ùnjì ùnjì, sũ ìri ã 'a ní veé 'bã urukõ ùnjìkãnyã 'o'bã rí pi ní rí tìnjì. 4 'Bo Múngú ní 'bã lèé agaá rá rí sī, 'bã ívé ẹsì ìdrìkídri agaápi rá rí 'bã ní rá. 5 'Bã ní ùnjìkãnyã 'oó rí sī, 'bã adrikí dõ sũ 'bã ùdrã'bã gí rí pi tìnjì drããsiyã, Kúrísítõ sī, ìndrì agá, 'bã gõkí ícá ìdri rú. Ìmi ndrèkí drì ká, ìrivé ẹsì múké rí sī, pa ìmi gí. 6 Múngú inga 'bã gõó ìdri rú Kúrísítõ be trù, sê 'bã ní vùrã m̀zú úrízú Kúrísítõ Yèsũ be trù ívé málũngã 'bũ gé rí agá. 7 Múngú 'o tã 'dìri 'dìni lùzú kìnì, ìrivé ẹsì múké agaápi rá rí sī, ìri ìmù 'bã ní tã múké sê, 'bã ní Kúrísítõ Yèsũ ri ẹ'yìjì gí rí sī. 8 Múngú pa ìmi ẹsì múké ívé rí sī, ìmi ní Yèsũ ri ẹ'yìjì gí rí sī. Tã ni ìbí ingá ìmi vùgá kuyé, Múngú sê ìmi ní fèfè rú ẹsì múké ívé rí sī. 9 Múngú pa ìmi ẹzì ìmi ní ngaá rí sī kuyé, 'bã àzi ẹ ìngú rí 'i pangará 'dìri sī ku. 10 'Bávè adringará Kúrísítõ Yèsũ agá nõri, Múngú sê 'bã ícá nóni nì, Múngú sê 'bã ní ìdrì ú'dí tã múké 'ozú, útú tã múké 'dìri vé tã kú ìnõgõsì, 'bã rikí ngaá m̀zú.

'Bã ngá ̃lu Kúrísítõ agá

11 Ìmi 'bã adri'bã Yãhùdì rú ku rí pi, lè ìmi ígákí tã Yãhùdì ì

* 1:20 1:20 Drì ̃ndèpì rí: Drì ̃ndèpì vé ífífí, ìri vùrã Múngú vé ì ní ìnjìjì ìnjì rí, àzini vùrã ùkpõ sèzú rí. † 1:22 1:22 Kãnisã: Kãnisã ri 'bã Yèsũ Kúrísítõ ri ẹ'yì 'bã gí rí pi.

íngú' bá ívé ágélé ē tị úlǐngárá* ā tā sī, 'yo' bá kǐnī ĩmi pāgánō, úlǐkí ĩmī ágélé ē tị kuyé 'dāri. ¹² Lē ĩmi nǐkí á má múké 'yozú kǐnī, lókí drǐdrǐ 'dāri gé, ĩmi rikí adrii Kúrísítō rụ' bá gá sī rárá rú, gǔkí ĩmi Múngú vé 'bá Īsērélē vé rī pi āsámvú gé sī āmvé, ĩmi nǐkí ũndī Múngú ní rụ' bá Īsērélē vé rī pi be rī kuyé. ĩmi ní rizú adrizú vū drǐgē nōgó rī gé, Múngú adri ĩmivé ni kuyé, āzini ĩmi 'bākí ẹsị drǐ ni gé kuyé. ¹³ Ándúrú ĩmi āsámvú Múngú be rárá rú, 'bo nóni Kúrísítō vé drāngárá úmú ĩmi ícá ngá ālu Kúrísítō Yēsū be gí, ĩmi ní ĩri ẹ'yǐ gí rī sī, ĩmi nóni Múngú be ĩnyinjā.

¹⁴ Kúrísítō ĩjǐ tākiri 'bā āsámvú gé 'bá adri' bá Yāhūdǐ ku rī pi be, ícǐ 'bā āsámvú ícá ngá ālu, sē ngūngárá ũnjǐ 'bá ní 'bá acozú rī gō de ẹ rá. ¹⁵ Kúrísítō vé drāngárá ímú tǎimbǐ Yāhūdǐ rī pi vé í ní 'bá adri' bée Yāhūdǐ rú ku rī pi gǔzú āmvé 'dǐri fu ẹ drāá rá. Tā ā pá ĩri ní ímú zú rī, ímú kōpi úmú ícá ngá ālu, ĩjǐ tākiri ícá kōpi āsámvú gé. ¹⁶ Kúrísítō vé drāngárá pe ẹti alambaku† sǐgé rī, úmú Yāhūdǐ rī pi 'bá Yāhūdǐ ku rī pi be ícá ngá ālu, sē kōpivé āsámvú Múngú be rī gō ícá múké, sē tā kōpi ní ĩ ngúzú ũnjǐ rī gō de ẹ rá. ¹⁷ Kúrísítō ímú ụ' dǔkọ múké tākiri vé rī ũlúú ĩmi 'bá adri' bée Yāhūdǐ rú ku Múngú ri nǐ' bá kuyé rī pi ní, āzini 'bā Yāhūdǐ rú Múngú ri nǐ' bá rá rī pi ní. ¹⁸ Nóni 'bā Yāhūdǐ rī pi, āzini 'bá adri' bá Yāhūdǐ rú ku rī pi ícá ca 'bá ẹtẹpi Múngú vúgá 'dāá ũkpō Índrǐ Uleteré ālu ālu 'dǐri vé rī sī, āzini tā Kúrísítō ní 'oó 'bá ní rī sī.

* 2:11 2:11 Ágélé ē tị úlǐngárá: Múngú lū Ābūrámā ní kǐnī, anjǐ āgō Ābūrámā vé rī pi adriki dō caá ụ' dǔ ǎrō gí, lē ā úlǐkí kōpi ā ágélé ē tị rá, ā lū rī 'yozú kǐnī, kōpi anjǐ Múngú vé ni. 'Bá rī ā'yǐ dō 'í ágélé ē tị sē lǐjǐ gí, ĩri tǎimbǐ Mósē vé rī 'dụ nga. 'Í lá 'dóngárá 17:9-14; ẹzǐ 15:1-5.

† 2:16 2:16 Pe ẹti alambaku: 'Bá Rómā vé rī pi ri 'bá tā 'o' bā ũnjǐ rī pi gbā mūsūmǎrǐ sǐ pe ẹti alambaku sǐgé, ĩri sá 'dụ āco kōpi íbǐ drā ndō, kōpi ịzāngā nya ambamba drāngárá rī gé.

¹⁹ Nóni ícókí ĩmi zǐjǐ jākā ku, āzini ícókí 'yoó kǐnī, ĩmi adriki āngū 'dípáa kuyé 'dǐni ku, 'bo ĩmi nóni āngū 'dípáa 'bá Múngú vé rī pi be trǔ, āzini ĩmi nóni anjǐ Múngú vé ni ĩrivé 'bẹtǐ āsámvú gé. ²⁰ ĩmi adriki sǔ jó í ní sǐjǐ rī tǐnjǐ, nẹbǐ rī pi, Yēsū vé 'bá áyúáyū rī pi be, kōpi írá anjǐ ĩ ní ũtǐjǐ 'dózú jó sǐzú ānǐ rī tǐnjǐ, Kúrísítō Yēsū ri ívé rī írá sēepi jó rī ní pá tuzú ānǐ ũkpō ũkpō rī. ²¹ 'Bá Yēsū ri ẹ'yǐ 'bá gí rī pi úmúkí ĩ ícá ngá ālu Yēsū be, kōpi gōkí ícá Jó uleteré Úpí vé ni. ²² ĩmi 'bá adri' bá Yāhūdǐ rú ku 'dǐ' bée, Kúrísítō úmú ĩmi ícá Yāhūdǐ rī pi be ngá ālu, ĩmi adriki rí vūrā Índrǐ Múngú vé rī ní adrizú ni.

3

Páulū ũlū ụ' dǔkọ múké Múngú vé rī

¹ Ma Páulū 'i, 'bekí ma jó rizú āngū ũ'yǐzú rī agá, má ní ụ' dǔkọ múké Kúrísítō Yēsū vé rī ũlúú ĩmi 'bá adri' bá Yāhūdǐ rú ku rī pi ní rī ā tā sī.

² Ádarú ĩmi yǐkí rá, ẹsị múké Múngú vé rī sī, sē má ní ẹzǐ rizú ụ' dǔkọ múké rī ũlúú ĩmi ní ānǐ.

³ Múngú 'i' da tā 'í ní ũtǐjǐ kuú mūdūmūdū rú rī má ní, sǔ má ní sǐ kōkōbǐ drǐdrǐ rī agá ẹlǐnǎ rī tǐnjǐ. ⁴ ĩmi kádō kōkōbǐ rī lǎá, ĩmi nǐ á má uleteré 'yozú kǐnī, á nǐ tā Kúrísítō vé Múngú ní ũtǐjǐ kuú mūdūmūdū rú rī rá. ⁵ Múngú 'i' da tā 'í ní ũzǔjǐ kuú mūdūmūdū rú 'dǐri 'bá ótǔ drǐdrǐ 'dā' bée ní kuyé, 'bo nóni 'i' da tā rī 'bá Yēsū Kúrísítō vé áyúáyū uleteré rī pi ní, āzini nẹbǐ rī pi ní Índrǐ Uleteré rī vé ũkpō sī. ⁶ Tā ĩ ní ũzǔjǐ kuú

müdümmüdü rú rĩ, ĩri 'dĩni, 'bá adri'bán Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ẽ'yĩkĩ ỳ'dũkọ múké rĩ rá, kúru kọpi imụ ỳ'umú ỳcá ngá ̃lu Yēsũ be. Tã 'dĩri sĩ, kọpi Yāhūdĩ rĩ pi be, kọpi céré tã múké Múngú ní lée sée ívé 'bá rĩ pi ní rĩ ỳsụ rá. Kọpi drĩlẹ múké Múngú ní ẹzi Kúrísitō Yēsũ ̃ rú sĩ 'dĩri ỳsụ Yāhūdĩ rĩ pi be trụ ̃lu.

7 Ẹsị múké Múngú vé rĩ sĩ, sē má ní fēfē rizú ỳ'dũkọ múké rĩ ỳlüzú, ̃zini sē má ní ỳkpō ẹzi rĩ ngazú nĩ. ⁸ 'Bá Múngú vé rĩ pi ̃sámvú gé, mã adri dō kọpivé ỳdũ* drā̃sīyā, Múngú vé ẹsị múké rĩ sĩ, ĩpē ma ỳ'dũkọ múké Kúrísitō vé tã be agaapi rá rĩ ỳlũú 'bá adri'bán Yāhūdĩ rú ku rĩ pi ní. ⁹ Múngú ngá rĩ pi ̃rēvú gbiipi céré rĩ ĩpē ma nĩ, mã ỳlũ rĩ tã 'í ní ọtụ ỳtĩ müdümmüdü rú rĩ. ¹⁰ Múngú lē ívé umĩ tã 'ozú rĩ lũú mālāyikā 'bũ gé 'dǎá rĩ pi ní, ̃zini ĩndrĩ ỳnjĩ rĩ pi ní. Kọpi imụ tã 'dĩri ndre lókĩ Yāhūdĩ rĩ pi ní ĩ umúzá 'bá Yāhūdĩ ku rĩ pi be trụ ívé k̃nīsā agá rĩ gé. ¹¹ Múngú ỳtĩ tã 'dĩri ọtụ ỳnógosị, tã 'dĩri nga 'i fũu tị ni gé gí, Kúrísitō Yēsũ 'bávé Úpí 'du tã ni ngaá nĩ. ¹² 'Bá ní adrii Yēsũ Kúrísitō agá, ̃zini 'bá ní ĩri ẽ'yĩ gí rĩ sĩ, ĩri 'bá ní drĩwālā sē, 'bá fi mužú Múngú ẹndrẹtị gé 'dǎlé ỳrĩ ̃kó. ¹³ Á mã ĩmi drĩ ĩrĩ sĩ, ĩzāngā má ní nyaá ĩmi tã sĩ rĩ sĩ, lē ĩmĩ ẹsị ̃ adri ĩzāngā sĩ ku, ĩzāngā má ní nyaá 'dĩri sē Múngú rĩ ĩmi ỳngú ̃nĩ.

Páulũ zị Múngú rĩ 'bá Efesõ vé rĩ pi ní

¹⁴ Má kǎdō rii tã Múngú ní 'oó 'dĩ'bée ỳsũ, ma rĩ kũmũcĩ ỳtĩ, ma rĩ 'bá Ẹtẹpi rĩ zị. ¹⁵ Ma rĩ Múngú rĩ zị, Múngú rĩ Ẹtẹpi 'bá céré pi vé ni, 'bá 'bũ gé rĩ pi vé ni, ̃zini 'bá vũ drĩgé rĩ pi vé ni. ¹⁶ Ma rĩ Múngú 'bá Ẹtẹpi d̃ĩpi pọwụpọwũ

rĩ zị, ĩrivé ĩndrĩ ̃ sē rĩ ĩmi ní ỳkpō ĩmivé ẹsị agá, ¹⁷ ̃nĩ Kúrísitō ẽ ỳsụ rĩ vũrā fizú adrizú ĩmĩ ẹsị agá, ĩmi ní ĩri ẽ'yĩ gí rĩ sĩ. Ma rĩ Múngú rĩ zị ĩmi ní, ĩmi lēkĩ rĩ Kúrísitō rĩ ẹsị be céré, ̃ sē rĩ ĩmi tukĩ rĩ pá ỳkpō ỳkpō. ¹⁸ Lē ĩmi ỳsũkĩ umĩ tã ñzú ̃mázú, sũ 'bá Múngú vé rĩ pi ní ỳsụ rĩ tịni, ĩmi ñkĩ rĩ lēngará Kúrísitō ní ĩmi lēzú ambamba 'dĩri ̃má ̃nĩ. ¹⁹ Á lē ĩmi ñkĩ tã Kúrísitō ní ĩmi lēzú ambamba 'dĩri, lēngará 'dĩri ỳcókĩ ỳ'bĩ bā ku. ĩmi ñkĩ dō lēngará 'dĩri rá, ĩmi adri tã be p̃rĩ, sũ Múngú vé rĩ tịni.

²⁰ Lē ẽ ỳngúkĩ Múngú ỳkpō be riipi ẹzi ngaapi 'bá rụ'bán gá rĩ, ĩri ỳcó tã ̃rēvú 'o aga, tã 'bá ní zị, ̃zini 'bá ní riĩ ỳsũ rĩ pi drĩgé sĩ céré. ²¹ Lē 'bá k̃nīsā vé rĩ pi ẽ ỳngúkĩ Múngú rĩ, ẽ ỳngúkĩ Kúrísitō Yēsũ rĩ, ̃zini ỳyú drĩdrĩ 'd̃ilē rĩ pi ẽ ỳngúkĩ Múngú rĩ mužú 'dáni'dáni! ̃mĩnā.

4

Adringará trụ Kúrísitō agá rĩ

¹ 'Yĩkĩ ma jó ̃ngũ ỳ'yĩzú rĩ agá, má ní ẹzi Úpí vé rĩ ngaá rĩ sĩ, á mã ĩmi drĩ ĩrĩ sĩ, lē ĩmi 'okĩ tã múké ni pi mužú ̃yú, ̃'diātāsīyā Múngú zị ĩmi adrii 'bá ívé ni pi rú. ² Lē ĩmi ỳngúkĩ ĩmi ku, ĩmi adrikĩ tã be mǎdā. ĩmi 'dũkĩ tã rĩ mužú ẹsị be mǎdā, ĩmi 'dũkĩ tã rĩ ngaá ĩmi ̃sámvú gé sĩ lēngará sĩ. ³ Lē ĩndrĩ Uleterē rĩ ̃ umú ĩmi adrii ngá ̃lu, ĩmi adrikĩ tã be k̃rĩ ĩmi ̃sámvú gé sĩ. ⁴ ĩmi umúkĩ ĩmi céré ỳcá rụ'bán ̃lu gí, ĩndrĩ ĩmi ní ỳsụ rĩ, ĩri ̃lu ̃lu 'dĩri, Múngú zị ĩmi céré, ĩmi 'bākĩ rĩ ẹsị tã drĩdrĩ 'd̃ilē rĩ ỳtēzú. ⁵ Úpĩ rĩ 'yēná ̃lu, ẽ'yĩngará rĩ ̃lu, bātízīmũ rĩ ̃lu, ⁶ Múngú rĩ 'yēná ̃lu, ĩri Ẹtẹpi 'bá rĩ pi vé ni céré, ĩri ̃mbúgú 'bá drĩgé céré, ĩri rĩ

* 3:8 3:8 Mã adri dō kọpivé ỳdũ: Páulũ átá tã 'dĩri 'dĩni, ̃'diātāsīyā ọcũ 'bá Yēsũ ̃ pámvú ỳbĩ'bán rĩ pi. 'í lā búkũ Ẹzi vé rĩ. Ẹzi 8:1-3.

'bâ áyú céré ri ẹ̀zị́ nga, ị́ri ri adri
'bá agásí céré.

7 'Bo Kúrísítō sē 'bá ̄lu ̄lu ní
fēfē ívé ẹ̀sị́ múké vé rī ẹ̀zị́ ngazú
ānī 'í ní. 8 Tā ị́ ní sī́ Búkū Múngú
vé rī agá rī kīnī,

“Kā tų́ múzú urugégé 'dāá,
jị́ ívé ari'ba rī pi múzú ị́ndī,
í'dụ́ ngá kárákará awaá ívé
'bá rī pi ní.”

9 Tā ị́ ní 'yoó kīnī, tų́ múzú
urugégé 'dīri vé ífífí ̄dī? Ị́ri
lū́ 'yozú kīnī, drīdrī ní, Kúrísítō
ímú adrii vū drīgé nōgó, vūdrī ní
gé, ị́ri ní kúru tų́zú múzú 'bū́ gé
'dāá. 10 'Bá ímúpi vū drīgé nōgó
rī, ị́ri 'bá ̄lu ̄lu ngaápi muúpi
urugégé 'bū́ gé 'dāá rī 'i, ị́ri ímú
adri ̄mbúgú ngá rī pi drīgé céré.

11 Kúrísítō ụ̀pē 'bá rī pi ̄ uruḳo
adrii 'bá áyúáyū ní pi, uruḳo'bee
nébī, uruḳo'bee 'bá Kúrísítō vé tā
ūlū́ 'bá 'bá Kúrísítō ri ẹ̀'yị́ 'bá kuyé
rī pi ní ni pi, uruḳo'bee vé ẹ̀zị́
adrizú atala* rú, uruḳo'bee 'bá
āngū́ ímbá'ba ní pi. 12 'Bá 'dī'bee
vé ẹ̀zị́, kōpi ri 'bá Múngú vé rī pi
ímbá, kōpi ̄ ngakí rí ẹ̀zị́ Kúrísítō
ní, kōpi ̄ adrikí rí ụ̀kpó ụ̀kpó
ívé ẹ̀'yị́ngára agá, kōpi ̄ úmúki
rí ị́ adrii rụ́'ba ̄lu Kúrísítō vé ni,
13 cīmgbá 'bá ní 'bá úmúzá ícázú
ngá ̄lu, 'bá ní Múngú Mvópi ri
ẹ̀'yị́zú, ̄zini 'bá ní ị́rivé úmī 'dúzú
tā ngazú, 'bá adrikí rí ụ̀kpó ụ̀kpó
'bávé ẹ̀'yị́ngára agá, tā céré sī, 'bá
adrikí rí sū́ Kúrísítō tị́nị.

14 Lē 'bá rikí tā 'oó sū́ anjị́nà
nyírínà rī pi tị́nị ku. Lē 'bá
āngū́ ímbá'ba ūnjō sī rī pi vé
ímbángará ̄ ri ị́mī úmī újá sū́
ūlī ní rii kúlúmgbá úvị́ yī́ drīgé
sī ngálá ngálá rī tị́nị ku. 15 Ngá
múké rī, lē 'bá lēkí 'bá lēlē, 'bá
átákí tā áda 'bá ̄sámví gé sī áyu,
'bávé ẹ̀'yị́ngára ̄ mba rí ícá ụ̀kpó

ụ̀kpó Kúrísítō adrii pi kánisā drīgé
rī agá. 16 Kúrísítō úmú 'bá céré
'í rụ́'ba gá, sū́ ị́gélé ̄ndiāndí rī
pi ní ị́ úmú adrii rụ́'ba ̄lu gé rī
tị́nị. Ị́gélé ̄ndiāndí 'dī'bee ngakí
dō céré ẹ̀zị́ múzú múké, kōpi ị́
lēlē, ị́ri sē rụ́'ba rī mba ícá ụ̀kpó
ụ̀kpó.

Esị́ újángará

17 Ụ́pí ̄ rú sī, á lē 'yo ị́mi ní 'dini,
lē ị́mi rikí adrii sū́ págánō tā nị́'ba
ku rī pi tị́nị ku. 18 Ọ́zúki kōpívé
úmī tā nị́zú rī gí, kōpi gū́kí ị́ rará
rú ị́dri Múngú ní sēē rī agásí,
̄diātāsīyā kōpi gākí Múngú vé tā
sī, kōpi ̄ drī ụ̀kpó ụ̀kpó. 19 Tā rī
dō múké yā, dō ūnjí yā, kōpi ụ́sū́kí
ku. Kōpi lēkí tā drīnjá sēpi ní 'oó
múzú áyu, ̄zini kōpi ri tā ̄zāvū
rú ní pi ẹnđị́ 'o múzú dī́ dī́.

20 'Bo tā Kúrísítō vé ị́ ní ímbá
ị́mi ní rī adri 'dini kuyé. 21 Ádarú
ị́mi yíkí Yēsū́ vé tā rá, ̄zini
ímbákí ị́mi ní tā áda Yēsū́ vé
rī rá. 22 Ímbákí ị́mi kīnī, lē
ị́mi kukí lētị́ ụ̀kụ́ ̄ndúrú ị́mi
úbépi fípi ūnjikānyā 'ozú 'dāri
ānī, lē ị́mi kukí tā ̄ndúrú ị́mī
mị́ ū'bāápi, ị́mi iza'bee izaza rī pi
ānī. 23 Ímbákí ị́mi kīnī, lē ị́mivé
yíkí tā 'ozú rī ̄ újá 'í ícá ú'dí.
24 Lē ị́mi újákí ị́mivé adringará ícá
ú'dí sū́ Múngú ní ị́mi gbii sū́ 'í tị́nị
rī tị́nị, ádarú ị́mi adri tā be pị́rị,
̄zini uletere.

25 Kúru lē 'bá ̄lu ̄lu ̄ ku
ūnjō ānī, lē ̄ átá tā áda rī áyu
'í ọ́gū́pị́ Yēsū́ ri ẹ̀'yị́ 'bá gí rī pi
ní, ̄diātāsīyā 'bá úmúki 'bá céré
adrii rụ́'ba ̄lu Kúrísítō vé ni gí.
26 “Ímī 'a ve dō gí, ̄ sē ị́mi fíí
ūnjikānyā 'oó ku.” Ímī 'a ve dō gí,
lē ị́mi kukí 'a vengará 'dīri ̄ ca ụ́tụ́
ní 'dengará gá ku. 27 'A vengará ri
sē ̄dróko† ri vūrā ị́sú úrízú ị́mī

4:8 4:8 Sāwumā 68:18 * 4:11 4:11 Atala rī pi: Atala 'dī'bee zākí rōbōņọ ku. Kōpi ri 'bá
kánisā vé rī pi ímbá. 4:26 4:26 Sāwumā 4:4 † 4:27 4:27 ̄dróko: ̄dróko vé rụ́ Sātánā 'i,
ị́ri ̄mbúgú ị́ndrī ūnjí rī pi drīgé, gā tā Múngú vé ri 'duḡá ngagá sī 'bū́ gé 'dālē. Múngú ị́dró
̄dróko ri ị́ndrī ūnjí rī pi be 'bū́ gé 'dāásī nī. 'Í lā l'dangará 12:7-9.

ésí agá. ²⁸ 'Bá ázi dō ĩmi āsámvú gé 'dígé ũgú rú, lē ā ku ũgũ ā vúgú āní. Lē ā nga ězí 'í drī sī, ē ísú rí ngá, ā ko rí 'bá ngá ākó rī pi ē ízā āní.

²⁹ Lē átángá ũnjí ē ĩfũ ĩmi tị gé sī ku, 'bo lē ĩmi átákí tā múké 'bá rī pi ē ízā koópi ni áyu, ā ko rí 'bá tā rī yì 'bá rī pi ē ízā.

³⁰ Lē ĩmi sēkí Múngú vé Índrí Uleterē rī ní ízāngá ku, Múngú sē ĩmi ní Índrí Uleterē rī, ā nĭkí rí ĩmi áamá āní kĭnĭ, ĩmi 'bá ívé ni, cazú ũ'dú 'í ní úmvúlésĭ ĩmi oyuzú ũnjĭkānyā agāsĭ rī gé. ³¹ ěsí ũká ũká rī, ũ'dúkó āsĭrā rú rī, jĭkó rī, āwāngará āsámvú gé sĭ rī, u'dangará rī, āzini tā ārēvú céré rī 'olé ũnjí ũnjí rī pi, lē ĩmi kukí āní. ³² Lē ĩmi adrikí múké ĩmi āsámvú gé sĭ, ĩmi lēkí ĩmi lēlē, ĩmi trūkí ĩmi ōgũpĭjĭ ĩmi 'o'bá ũnjí rī pi, sũ Múngú ní ĩmi trūú Kúrísitō vé tā sĭ rī tĭjĭ.

5

Lē ĩmi adrikí sũ Múngú ní lēē rī tĭjĭ

¹ Lē ĩmi 'okí tā pĭrĭ sũ Múngú ní 'oó rī tĭjĭ, ā'diātāsĭyā ĩmi anji Múngú vé ĩri ní lēlē ni pi. ² Lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē, sũ Kúrísitō ní 'bā lēē rī tĭjĭ, adi 'i sēē drāā rōbōjō rú 'bā tā sĭ, sē Múngú adri āní āyĭkō sĭ.

³ ĩmi anji Múngú vé ni, lē ĩmi 'bākí ōwũ āluṅani ku, ĩmi 'okí tā āzāvũ rú ni ku, ĩmi 'bākí ěsí āmbúgú ngá drĭgé ku, ā'diātāsĭyā anji Múngú vé uleterē rī pi 'okí tā ũnjí 'dĭ'bée ku. ⁴ Lē ĩmi rikí átángá ũnjí ũnjí ni pi átá ĩmi āsámvú gé sĭ ku, dōku ĩmi rikí tā azakaza vé ni pi átá ku, dōku ĩmi rikí átángá rīí átá áví agá ũnjĭkānyā ĭjĭpi ni pi átá ku. Tā 'dĭ'bée adri múké ku. Ngá múké rī, lē ĩmi rikí ōwō'difō sēē Múngú ní. ⁵ ĩmi nĭkí rá, 'bá riipi ōwũ 'bāapi muúpi bādāru, āzini riipi

tā ũnjí 'oópi, ěsí 'bāapi āmbúgú ngá drĭgé rī, 'bá 'dĭri ri ngá ĭ ní údé múngú rú ni ĭnjĭ, ícó fĭí mālūngā Kúrísitō pi vé Múngú be rī agá ku. 'Bá ěsí 'bāapi ngá drĭgé āmbúgú rī, ĩri ri ngá vũ drĭgé nōgó rī ĭnjĭ múngú rú.

⁶ Lē 'bá āzi ā ri átángá azakaza vé ni átá ĩmĭ mĭ ũ'bázú ku, ā'diātāsĭyā tā 'dĭni 'dĭ'bée sē Múngú ri 'bá tā 'o'bá drĭ ũkpó sĭ 'dĭ'bée ĩrĭnā rá. ⁷ Lē ĩmi fikí tā 'bá 'dĭ'bée ní rīí 'oó rī 'oó ĩndĭ ku.

⁸ Ándúrú ĩmi rikí adrii ĭnjĭnā agá, 'bo nóni ĩmi ũtĭjĭnā agá, ā'diātāsĭyā ĩmi úmúkí ĩmi ícá Úpí Yēsũ Kúrísitō be trĭ ngá ālu gĭ. Kúru lē ĩmi adrikí sũ 'bá adri'bá ũtĭjĭnā agá rī pi tĭjĭ. ⁹ 'Bá adri'bée ũtĭjĭnā agá rī pi, kōpi ri tā múké 'o, tā pĭrĭ 'o, āzini tā áda 'o.

¹⁰ Lē ĩmi nĭkí tā Úpí ní āyĭkō sēēpi rī. ¹¹ Lē ĩmi fikí tā ějĭ ákó ĭ ní rīí 'oó ĭnjĭnā agá rī pi 'oó ku, lē ĩmi i'dakí tā 'dĭ'bée āmvé kĭnĭ, tā 'dĭ'bée ũnjĭ. ¹² Tā ũnjĭ 'bá Múngú ri nĭ'bá kuyé rī pi ní rīí 'oó kĭri kĭri 'dĭ'bée, ā rikí tā ni 'bāā tĭ gé ku, ĩri drĭjĭnā sē. ¹³ 'Bo ũtĭjĭnā agá, tā ũnjĭ rī pi céré ĩndrē ku uleterē, ¹⁴ ā'diātāsĭyā ũtĭjĭnā ri sē ĭ ngá rī pi ārēvú ndre céré uleterē. ĩ ní 'yozú āní kĭnĭ,

"Mi riipi ũ'dú koópi rī, lē mĭ íngá ũrũ,

mĭ 'bá drāapi gĭ rī, lē mĭ ídri gōō ídri rú ũzi,

Kúrísitō ri ímũ dĭ mi drĭgé ũtĭjĭnā rú."

¹⁵ ĩmi kādō rīí adrii, lē ĩmi adrikí mĭ be kowũ, lē ĩmi ā adrikí sũ 'bá tā nĭ'bá ku rī pi tĭjĭ ku, lē ĩmi adrikí úmĭ be. ¹⁶ ĩmi ísúkí dō drĭlé múké tā 'ozú ni gĭ, lē ĩmi 'okí tā múké ni pi muzú áyu, ā'diātāsĭyā lókí nōri, ĩri lókí ũnjĭ. ¹⁷ Lē ĩmi adrikí azakaza rú ku, lē ĩmi nĭkí tā Úpí ní lēē ĩmi 'okí rī. ¹⁸ Ā mvukí íwá ĩmērēzú bādāru ku, ē iza rí ĩmivé adringará ku,

ngá múké rī, lē Índrí Uleterē rī ā ású ĩmi nī. ¹⁹ ĩmi kádō ĩmi úmú vūrā ālu gé, lē ĩmi ngokí úngó Sāwúmā vé rī pi, ĩmi ngokí úngó Múngú ā rú sī. Lē ĩmi ngokí úngó Úpí Múngú ri ĩnjīzú ẹsī be céré. ²⁰ Ú'dú céré, lē ĩmi sēkí ōwō'dīfō 'bá Ẹtẹpi Múngú ní tā céré ĩri ní 'oó ĩmi ní rī sī, 'bávé Úpí Yẹsū Kúrísitō ā rú sī.

Ūkú rī pi ívé āgō rī pi be

²¹ Lē ĩmi adrikí yingará sī ĩmi āsámvú gé sī, ā'diātāsīyā ĩmi 'dīri ri Kúrísitō ri ĩnjī. ²² Lē ūkú rī pi ā yīkí ívé āgō rī pi ē tị yiyi, sū kọpi ní Úpí ē tị yī rī tịni. ²³ Ā'diātāsīyā ágō ri āmbúgú ūkú drīlẹ gá nī, sū Kúrísitō ní adrii āmbúgú kánisā drīlẹ gá rī tịni, Kúrísitō ri 'bá rī pi pa ívé ũnjikānyā agāsī nī. ²⁴ Kúru lē ūkú rī pi ā yīkí ívé āgō rī pi ē tị yiyi tā céré sī, sū kánisā ní Kúrísitō ē tị yī rī tịni.

²⁵ Lē āgō rī pi ā lēkí ívé ūkú rī pi lēlē, sū Kúrísitō ní 'bá kánisā vé rī pi lēé, ĩri ní 'i adii sēé drāá kọpi ā tā sī rī tịni, ²⁶ 'bá kánisā vé rī pi ā adrikí rí uleterē, ā ũjī rí 'bá kánisā vé rī pi adrii ũnjikānyā ākó, ú'dúkọ múké rī ā ũjī rí 'bá kánisā vé rī pi ícá uleterē. ²⁷ Kúrísitō vé drāngará sī, 'du 'bá kánisā vé rī pi 'bāā 'bá ívé ni, adi 'i sēé drāá, 'bá kánisā vé rī pi ā adrikí rí uleterē, tā ākó, āzāvū ākó, ũnjikānyā ākó, tā āzi ākó. ²⁸ Kúru lē āgō rī pi ā lēkí ívé ūkú rī pi lēlē, sū kọpi ní 'i rú'bá lēé rī tịni. 'Bá rī lē dō ívé ūkú lēlē, 'bá 'dīri lē 'i rú'bá lēlē. ²⁹ 'Bá āzi ālujání 'i rú'bá gāapi sī ni 'dāáyo, ĩri sū 'i rú'bá gá sūsu, ĩri 'i rú'bá ütētē, sū Kúrísitō ní 'bá kánisā vé rī pi ütēé rī tịni. ³⁰ 'Bā 'bá Kúrísitō vé ni, 'bā ĩrivé rú'bá ĩgélé.

³¹ Sīkí Búkū Múngú vé rī agá kīnī, "Tā 'dīri sī, 'bá ágō ri ívé ẹtẹpi ku, ĩri ívé ẹndrẹpi ku, kọpi

'i úmú ūkú ni be, 'bá ĩrī 'dī'bée 'i úmú adri rú'bá ālu." ³² Átángá 'dīri mbamba, ícá fíí 'bá āzi drīgé múké ku, 'bo á lē tā 'dīri vé ífíí ũlúu uleterē, átángá 'dīri lū kpá tā Kúrísitō pi vé 'bá kánisā vé rī pi be rī. ³³ Kúru lē 'bá ālu ālu ā lē ívé ūkú sū 'i ní 'i rú'bá lēé rī tịni, āzini lē ūkú rī ē ĩnjī ívé ágō ĩnjīnī.

6

Anjiná rī pi vé tā 'bá tị'ba rī pi be rī

¹ Anjiná rī pi, lē ĩmi 'dukí tā ĩmi ẹtẹpi vé rī, āzini ĩmi ẹndrẹpi vé rī ngaánga, ā'diātāsīyā ĩmi 'okí dō 'dīni, ĩri múké. ² "Lē mí ĩnjī mí ẹtẹpi pi mí ẹndrẹpi be ĩnjīnī." Tāimbī ālu rī 'dīni, Múngú kīnī, 'bá rī 'du dō tā rī ngaá sū 'dīri tịni, ĩri tā múké ísú rá. ³ "Mí ĩnjī dō mí ẹtẹpi pi mí ẹndrẹpi be ĩnjīnī, mí drīlẹ ri adri múké, mi adri ílī be āco vū drīgé nōgō."

⁴ ĩmi anji ẹtẹpi, lē ĩmi átákí átángá anjiná rī pi ní ú'dúkọ ũkpó ũkpó ni sī ku, ĩmi ímbákí kọpi létị múké sī, ĩmi ũlúkí tā Úpí vé rī kọpi ní.

Túgẹrī rī pi 'bá ambugu t drīlẹ gá rī pi be

⁵ ĩmi túgẹrī rī pi, lē ĩmi yīkí 'bá ambugu ĩmi ní ríi ẹzị ngaá kọpi ní vū drīgé nōgō rī pi ē tị yiyi, āzini lē ĩmi rukí kọpi ruru. Lē ĩmi ngakí kọpi ní ẹzị rī ẹsī be céré, sū ĩmi ní ngaá Kúrísitō ní rī tịni. ⁶ ĩmi ngakí ẹzị rī ũkpō sī, ā adri 'yozú kīnī, 'bá ĩmi ní ríi ẹzị ngaá kọpi ní rī pi ní ríi mị 'bāā ĩmivé ẹzị ndrezú gōgō rī sī ku, ĩmi ngakí ẹzị rī, sū túgẹrī Kúrísitō vé ni pi tịni, lē ĩmi ngakí ẹzị rī, sū Múngú ní lēé rī tịni. ⁷ ĩmi ngakí ẹzị rī ẹsī be céré, sū ĩmi ní ríi ngaá Úpí ní rī tịni, adri 'yozú kīnī, sū ĩmi ní ríi ngaá 'bá áda ní rī tịni ku, ⁸ ā'diātāsīyā

ĩmi nĩkĩ rá, 'bá rĩ dō tũgērĩ yā, adri dō tũgērĩ ku yā, ẽzĩ múké ĩri ní ngaá rĩ sĩ, Úpĩ ri ĩri ũfē rá.

⁹ ĩmi 'bá ambugu tũgērĩ rĩ pi ní riĩ ẽzĩ ngaá ĩmi pálé gá rĩ pi, lē ĩmi rukĩ ĩmivé tũgērĩ rĩ pi múké létĩ ǎlu ǎlu 'ďĩri sĩ, ǎ 'okĩ kōpi ũnjĩ ku. Lē ĩmi ĩmgbēkĩ kōpi ẽ mĩ ku, lē ĩmi nĩkĩ amá múké 'yozú kĩnĩ, ĩmi céré ri ẽzĩ nga Múngú 'bávé ǎmbúgú 'bũ gé 'dǎá rĩ ní, ĩri ẽndreṭĩ gé, 'bá rĩ pi céré trōtrō.

Ngá Múngú vé ẽ'dĩ 'dizú ǎdróko be rĩ.

¹⁰ Átángá rĩ ǎ ũďũ kĩnĩ, lē ĩmi adrikĩ ũkpō ũkpó Úpĩ vé ũkpō agaápi rá rĩ sĩ. ¹¹ Lē ĩmi úsúkĩ ĩmi ngá Múngú vé ẽ'dĩ 'dizú rĩ pi sĩ, ĩmi ndēkĩ rĩ ǎdróko riĩpi mĩ ũ'bǎápi rĩ ǎnĩ. ¹² Ɛ'dĩ 'bá ní riĩ 'ďĩ rĩ, 'bá 'ďĩkĩ 'bá áda pi be ku, 'bá ri ẽ'dĩ rĩ 'ďĩ ĩndrĩ ũnjĩ ũkpō be ǎngũ ru 'bá rĩ pi be, ĩndrĩ ũkpō be adri 'bá ĩnĩná agá rĩ pi be, ǎzini ĩndrĩ ũnjĩ ũkpō be uru 'dǎá rĩ pi be. ¹³ Kúru lē ĩmi úsúkĩ ngá Múngú vé ẽ'dĩ 'dizú rĩ pi ĩmĩ rụ'bá gá, ũ'dũ ǎdróko ní ĩmũzú ẽ'dĩ 'dizú ĩmi be rĩ gé, ĩmi tukĩ rĩ pá ũkpó ũkpó, ẽ'dĩ rĩ kǎdō deḡ, ĩmi áwíkĩ rĩ pá tuú kuú ũkpó ũkpó. ¹⁴ Lē ĩmi tukĩ pá ũkpó ũkpó, ĩmi ũ'yĩkĩ gō tā áda vé rĩ ĩmi úpĩlé gá tĩtĩ, ĩmi útúkĩ rĩ ĩmi kú ũrē ẽ'dĩ 'dizú ǎdróko be, ǎzini ĩmi ũ'yĩkĩ aya kpōlo 'bu tā pĩrĩ vé rĩ ĩmi bēdrĩ gé, ĩmi ũtēkĩ rĩ ĩmĩ rụ'bá ǎnĩ. ¹⁵ ĩmi adrikĩ ũrē muú ũ'dũkó múké tǎkĩri vé rĩ ũlũú, sũ ĩmi ní ngá pá gá úsú muú ǎnĩ ẽ'dĩ 'dizú rĩ tĩnĩ. ¹⁶ ĩmi ẽ'yĩkĩ Múngú ri, ǎ adri rĩ ĩmi ní sũ kũkũrũkũ tĩnĩ, ǎ ũgbú rĩ í'yé ǎdróko vé ǎcí ǎcí rĩ ĩmĩ rụ'bá gá sĩ rá. ¹⁷ Lē ĩmi rukĩ pangará rĩ vé tā tĩtĩ, sũ ĩmi ní sǎpú aya rú rĩ úsú ĩmi drĩgé rĩ tĩnĩ, ǎzini lē ĩmi rukĩ ĩlĩ ǎco ĩndrĩ Uleterere vé rĩ ĩmi drĩgé, ĩlĩ ǎco 'ďĩri, ĩri ũ'dũkó Múngú vé rĩ.

¹⁸ Lē ĩmi zĩkĩ Múngú ri sǎ be céré ũkpō ĩndrĩ Uleterere rĩ vé rĩ sĩ, lē ĩmi adrikĩ mĩ be kōwũ, ǎzini lē ĩmi zĩkĩ 'bá Múngú vé rĩ pi ní céré létĩ be ǎndĩǎndĩ muú ũďũ ǎkó. ¹⁹ ĩmi zĩkĩ kpá má ní Múngú ri ĩndĩ, Múngú ǎ sē rĩ átángá pĩrĩ má tĩ gé, má ũlũ rĩ ũ'dũkó múké Múngú vé rĩ 'bá rĩ pi ní ũrĩ ǎkó, kōpi ǎ nĩkĩ rĩ ĩrivé tā múké. ²⁰ ǎ 'bekĩ dō ma jó ǎngũ ũ'yĩzũ rĩ agá má ní ũ'dũkó múké rĩ ũlũú rĩ ǎ tā sĩ drǎǎsĩyǎ, lē ĩmi zĩkĩ má ní Múngú ri, má ũlũ rĩ ũ'dũkó múké rĩ muú drĩdrĩ ũrĩ ǎkó, sũ má ní lēé rĩ tĩnĩ.

Páulũ vé mōdó sēlé ũďũ gé rĩ

²¹ Má ẽdrĩpĩ Tũkĩkō má ní lēlélē, ẽzĩ ngaápi ẽsĩ ǎlu sĩ Úpĩ ní rĩ, ĩri mávé tā ũlũ ĩmi ní nĩ, ĩmi nĩkĩ rĩ mávé adringará, ǎzini ẽzĩ má ní riĩ ngaá rĩ. ²² Tǎ ǎ pá má ní lēzú ĩri pēzú muú ĩmi vugá 'ďilē rĩ, ĩri 'ďĩ, ĩmi nĩkĩ rĩ tā 'bá drĩgé bēnĩ, ǎ mu rĩ ĩmĩ ẽsĩ ĩmbá, ĩmi adrikĩ rĩ ũkpó ũkpó.

²³ Má ẽdrĩpĩ má ǎmvũpĩ, 'bá Ɛtēpĩ Múngú, ǎzini Úpĩ Yēsũ Kúrĩsītō ǎ sē ĩmi ní tǎkĩri, lēngará, ǎzini ẽ'yĩngará. ²⁴ Ɛsĩ múké Múngú vé rĩ ǎ adri 'bá céré 'bávé Úpĩ Yēsũ Kúrĩsītō ri lē'bá muú ũďũ ǎkó rĩ pi ẽ ẽsĩ agá.

Kòkòbì Páulū ní sī sēē
'bá
Pīlipóyī
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī ā
ūlūngará

Kūrū Pīlipóyī vé rī āngū Mākēdōniyā vé rī agá, Mākēdōniyā ri āngū Ġīrīkī vé rī agá, wòókò úrúlé rú rī gé. Páulū sē tī Múngú vé rī kūrū Pīlipóyī vé rī agá (Ezī 16). Í'dó kánisā 'dālē. Ílí kárakarā ā vúdri gé, gōkí Páulū ri 'beé jó āngū ū'yízú rī agá. 'Bá kánisā Pīlipóyī vé rī agá rī pi sēkí Páulū ní mūfēngā. Páulū sī kòkòbì 'dīri sēē ōwō'difō sēzú kòpi ní.

Kòkòbì rī agá, 'yo Kūrīsītīyānī rī pi ní kīnī, 'í ru drāngará ku. Gō kòpi ē ēsī ímbá kīnī, 'bá rī pi dō ri kòpi ōcū ūnjí ūnjí, lē kòpi ā tukí pá títí ívé ē'yīngará agá. 'Yo kòpi ní kīnī, lē kòpi ē íngúkí í ku, kòpi ā adríkí ēsī be mādā, sū Kūrīsītō vé rī tīnī. Lū kòpi ní kīnī, kòpive adringará Kūrīsītō agá 'dīri, Múngú sē kòpi ní nī. Kúru gō 'yoó kòpi ní kīnī, 'bá ūnjó rú rī pi ri āngū ímbá 'yo kīnī, mērē Yāhūdī rī pi ní ríí 'dujú ngáá rī, Múngú lū kòpi ní nī. 'Bo lē kòpi ā 'dukí 'bá ūnjó rú 'dī'bée vé tā ngáá ku.

¹ Ma Páulū 'i, 'bá ĩrītró Tīmōtéyō be átí'bá Kūrīsītō Yēsū vé ní, á sī kòkòbì 'dīri sēē 'bá Yēsū ri ē'yī'bá gí, adri'bá kūrū Pīlipóyī vé rī agá rī pi ní, drīkoma rī pi ní, āzini dīkōnī rī pi ní. ² Ēsī múké āzini tākírí 'bá Ētépī Múngú vé rī, āzini 'bávē Úpí Yēsū Kūrīsītō vé rī ā adri ími be.

Páulū zī Múngú ri 'bá Pīlipóyī vé rī pi ní

³ Sā céré má kādō ríí ĩmi tā ūsū, má ri Múngú ní ōwō'difō sē. ⁴ Ū'dú céré má kādō ríí Múngú ri zīí ĩmi ní, ma ri zī āyīkō be má ēsī agá, ⁵ ā'diātāsīyā má ní rizú ū'dúkó múké Kūrīsītō vé rī ūlūngará gá, ĩmi ríkí ma ētīí nī, í'dózú ū'dú ĩmi ní ēsī újázú rī gé 'dāá, cīngbá āndrū sī. ⁶ Á nī áamá múké 'yozú kīnī, Múngú í'dó ríí tā múké 'oó ĩmi ēsī agá gí, ĩri tā múké 'dīri 'o muzú ĩmi ēsī agá dīí dīí, cīngbá ū'dú Kūrīsītō Yēsū ní ĩgōzú rī gé.

⁷ Á lē ĩmi ambamba, ĩri pīrī má ní rizú ĩmi tā ūsūzú 'dīnī ānī. 'Yīkí ma jó í ní rizú āngū ū'yízú rī agá, má ní ū'dúkó múké Kūrīsītō vé rī ūlūú 'yoó kīnī, ĩri tā áda rī ā tā sī, 'bá ālēkí ēsī múké Múngú vé rī ĩmi be trū. ⁸ Múngú nī rá 'yozú kīnī, ádarú á lē ĩmi ambamba, sū Kūrīsītō Yēsū ní ĩmi lēé rī tīnī.

⁹ Ma ri Múngú ri zī ĩmi ní, lē Múngú ā sē ĩmi lēkí ĩmi lēlē ĩmi āsámvú gé sī, ā sē ĩmi ní tā nīngará, ĩmi áamá rí tá múké pi āsámvú tá ūnjí be rī ānī, ¹⁰ ā sē rí ĩmi ĩpēkí rí tá pīrī rī áyu, ĩmi adríkí rí ule, ūnjīkányā ākó, cīngbá ū'dú Yēsū Kūrīsītō ní ĩgōzú rī gé. ¹¹ Yēsū Kūrīsītō ā sē ĩmi adríkí 'bá tā 'o'bá pīrī ní pi, ē íngúkí rí Múngú ri, āzini ē ĩnjīkí rí ĩri ānī bēnī.

Páulū vé 'yīngará

¹² Má édrípīí má ómvúpīí má ní lēlē rī pi, á lē lūú ĩmi ní kīnī, ā 'yīkí dō ma jó í ní rizú āngū ū'yízú rī agá drāāāsīyā, ēzī í ní rizú ū'dúkó múké Kūrīsītō vé rī ūlūzú rī tu pá ālujānī kuyé, 'bá kárakarā ísúkí ū'dúkó múké Kūrīsītō vé 'dīri yīí rá. ¹³ Sē 'bá Rómā gá rī pi, āzini āngaráwá ri'bá 'bāgú vé āngū ūtē'bá rī pi nīkí áamá rá 'yozú kīnī, 'yīkí ma jó í ní rizú āngū ū'yízú rī agá, má ní ríí ū'dúkó múké Kūrīsītō vé rī ūlūú rī sī. ¹⁴ Ā 'yīkí dō ma

kú jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ agá drāáāsīyā, 'bá Úpí Yēsũ ri ẽ'yĩ' 'bá gí rĩ pi rikí ụ'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ ũlũu muzú ụrĩ ākó.

¹⁵ 'Bá uruko' 'bée rikí ụ'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ ũlũu, ā'diātāsīyā kōpi lēkí 'bá ĩ pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ā ndē mávé rĩ rá, 'bo 'bá uruko' 'bée rikí ũlũu muzú ẹsị múké sī. ¹⁶ 'Bá Kúrísítō vé tā ũlũ' 'bá ẹsị múké sī rĩ pi lēkí ma lēlē, kōpi nīkí rá 'yozú kīnī, 'yīkí ma jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ agá, má ní ụ'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ ũlũu rĩ sī. ¹⁷ 'Bá ẹsị 'bā' 'bée má drīgē ũnjí rĩ pi rikí Kúrísítō vé tā ũlũu, ā 'dukí rí ívé tá 'bāā āmbúgú mávé rĩ ndēé. Kōpi rikí tā rĩ 'oó 'dīnī, mā nya rí ĩzāngā jó ĩ ní rizú āngũ ũ'yĩzú rĩ agá ānī. ¹⁸ 'Bá 'dī' 'bée dō ri Kúrísítō vé tā ũlũ ẹsị múké sī yā, dōku ẹsị ũnjí sī yā, kōpi ā ũlũkí muzú ìyí. Ma adri āyīkō sī, ā'diātāsīyā kōpi ri ụ'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ ũlũ muzú. ¹⁹ ĩmi ní má ní Múngú ri zīj rĩ sī, āzini Índrī Yēsũ Kúrísítō vé rĩ ní má ĩzā koó rĩ sī, ĩri sē Múngú ri ĩmụ ma oyu tá ũkpó ũkpó ma ịsụpi rĩ agásí rá.

²⁰ Á 'bā mā ẹsị agá nōlé, á lē tā má ní drīnjá sēepi ni 'oó ku, dō ngá rĩ drāngará yā, dō ídrīngará yā, á lē adrii ụrĩ sī ku. Ma nóni átá ụrĩ ākó, ẽ ĩnjĩkí rí Kúrísítō ri ānī tā má ní 'oó rĩ sī. ²¹ Mávé adringará ídri rú nōri, ma ri Kúrísítō ri ĩnjĩ, á drā dō gí, ma tā múké ịsụ rá. ²² Ma dō ri adri muzú ídri rú, ĩri sē ma ẹzị Kúrísítō vé rĩ nga muzú ānī múké. Á nī ngá má ní lēé ĩpēé rĩ kuyé. ²³ Tā ĩrĩ 'dī' 'bée agá, á nī kuyé, ma dō tā ngōri ĩpē. Á lē má drā rá, mā mụ rí adrii Kúrísítō be. ²⁴ 'Bo ĩri múké má ní adrizú ídri rú, mā ko rí ĩmi ĩzā. ²⁵ Á nī ámá múké 'yozú kīnī, ma ícọ adri muzú ídri rú rá, mā ko rí ĩmi ĩzā, ĩmi tukí rí pá tĩtĩ ĩmivé ẹ'yīngará agá, ĩmi adrikí rí āyīkō sī. ²⁶ Kúru

má kādō gōo ma ẹndīj mụy ĩmi ndreé, ĩmi adri āyīkō sī āmbúgú tā Kúrísítō Yēsũ ní 'oó má ní rĩ sī.

²⁷ Tā āmbúgú agaapi rá rĩ, lē ĩmivé adringará ā adri múké, ẽ ĩnjĩkí rí ụ'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ ānī. Á mụ dō ĩmi ndreé rá, dōku á mụ dō drī ĩmi ndreé kuyé, mā yī 'yozú kīnī, ĩmi ri tā 'du nga trụ yīkí ālu sī, 'bá rĩ pi ĩjzú ụ'dúkọ múké Kúrísítō vé rĩ ẹ'yĩzú. ²⁸ Ari'ba rĩ pi ĩngbēkí dō ĩmī mī, lē ĩmi 'okí ụrĩ sī ku. 'Dīri lū kōpi ní kīnī, Múngú ri úmvúlēsī ĩmụ sē kōpi ĩzāngā nya muzú ụdụ ākó, 'bo Múngú ri ĩmi pa ĩzāngā 'dīri agásí rá. ²⁹ Múngú sē ĩmi ní drīlé múké 'dīri Kúrísítō ri ẹ'yĩzú 'yéná áyu kuyé, drīlé múké ĩ ní sēé ĩmi ní 'dīri agá, ĩmi kpá ĩzāngā nya ĩndī Kúrísítō ā tā sī. ³⁰ ĩmi ndrekí ándúrú ĩzāngā má ní nyaá ĩrivé tā sī rĩ rá, ĩmi yīkí rá, ma ri ĩzāngā rĩ nya muzú drīdrī, ĩmi kpá nóni ri ĩzāngā má ní nyaá rĩ nya.

2

Lē ĩmi adrikí sũ Kúrísítō tĩnị

¹ Kúrísítō ri ĩmī ẹsị ímbá nĩ, lēngará ĩrivé rĩ, ĩri ĩmī ẹsị ímbá nĩ, Índrī Múngú vé rĩ, ĩri ĩmi úmú nĩ, ĩri sē ĩmi ẹsị 'bā rizú ĩmi ọgụpịj ẽ ĩzā kozú. ² Nóni lē ĩmi 'okí tā má ní āyīkō sēepi ni, ĩmi yīkí ĩmi yiyi ĩmi āsámvú gé sī, ĩmi lēkí ĩmi lēlē. Yīkí ĩmivé tā 'ozú rĩ ā adri ngá ālu. ³ Lē ĩmi 'dukí ĩmivé tā 'bāā āmbúgú ĩmi ọgụpịj vé rĩ ndēé ku, lē ĩmi íngúkí ĩmī ku, lē ĩmi 'dukí ĩmi ọgụpịj vé tā 'bāā āmbúgú, ā ndē ĩmivé rĩ rá, lē ĩmi 'bākí ĩmi adrii mādā. ⁴ Lē 'bá ālu ālu ā rí 'í tā ụsụ ọ́ áyu ku, lē ā ụsụ 'bá uruko' 'bée ā tā ĩndī.

⁵ Lē yīkí ĩmivé tā 'ozú rĩ, ā adri sũ Kúrísítō Yēsũ vé rĩ tĩnị.

⁶ Yēsũ ā ngúlúpí ā adri dō Múngú 'i drāáāsīyā, 'du ívé tā 'bāā Múngú be trōtrō kuyé,

- 7 'bo 'du ívé íngúngará ã tâ 'bãá mādānájá,
'du 'i 'bãá kuú átí' bá rú,
tíkí ìri ífúú 'bá áda rú.
- 8 Ká ìri tìj ífúú 'bá áda rú,
'bã 'i kú tâ be mādānájá, 'du
tā Múngú vé rí ngaá rá,
adi 'i sée drāá peṭi alambaku*
sígé.
- 9 Múngú sē ìri ícá āmbúgú 'bũ gé
'dāá tâ 'dìri sī,
sē ìri ā rú kú ndē 'bá rī pi vé
rī céré.
- 10 Yésū ã rú sī, 'bá 'bũ gé rī pi, vū
drīgé rī pi, āzini 'bá ī ní sī
nyōókú agá rī pi ārēvú céré
ímú kūmūcí ūtī vūgá.
- 11 'Bá rī pi ārēvú céré ímú 'yo,
Yésū Kúrísitō ri Úpí,
ìri sē ī ímú Ètèpí Múngú ri
íngúngū.

Adringará ūtúnjá agá rī

- 12 Ìmi mávé ūndī má ní lēlēlē rī
pi, lóki má ní adrizú ìmi be trú rī
gé, ìmi 'dukí tâ má ní ezi ìmi ní
rī ngaá rá, nóni ma dō 'dāayo ìmi
āsámvú gé, lē ìmi 'dukí tâ rī ngaá
ándúrú ìmi ní ngaá drīdrī 'dāri
ndéé. Lē ìmi ngakí èzì Múngú
vé rī ūkpō sī, ìmi adrikí ūrī sī
Múngú sī, lē ìmi èsì ā yāyā ìrivé
tā sī, Múngú ā pa ri ìmi ānī bēnī.
- 13 Múngú ri èzì nga ìmi èsì agá,
ìri ri ìmi ní úvá sē èzì ívé rī 'duzú
ngazú nī.
- 14 Lē tâ ārēvú céré ìmi 'okí mužú
unungará ākó, dōku āgátá ākó,
15 ā'diātāsīyā 'bá āzi ā oṣu rí ìmi
ku. Ìmi kádō ríi adrii 'bá vū drīgé
rī pi āsámvú gé, lē ìmi adrikí anji
Múngú vé ni pi rú, ūnjikānyā ākó.
Lē ìmi adrikí uletere 'bá ūnjí rī
pi èndrèṭi gé, sū línýā ní dīi rī
tìj. 16 Lē ìmi ūlúki ú'dúkó múké
ídri 'dání'dání rī ísúzá rī kōpi ní,

ú'dú Kúrísitō ní ígōzú 'dāri kādō
íca, mā íngú rí ma 'yozú kíní,
èzì má ní ngaá rī drā kána kuyé.
17 È'yīngará ìmivé rī sē ìmi ní
ìmivé ídri adizú sēzú rōbōṅō rú
èzì ngazú Múngú ní ānī. Á drā dō
ìmivé tâ sī rōbōṅō rú gí, ma adri
ānī āyikō sī. 18 Ìmi kpá adri āyikō
sī má sī.

Tīmōtéyō pi Èpāfūrōditā be

19 Úpí Yésū Kúrísitō ā'yī dō rá,
má ūsū, á lē Tīmōtéyō ri pēé mužú
ìmi vúgá 'dīlé, kādō ímví ígōó má
vúgá nōlé, ē ímú rí tâ ìmi ní ríi
'oó rī ūlúú má ní, mā èsì ē ísú
rí āyikō ānī. 20 'Bá āzi má ní ísú
úvá be sūpi Tīmōtéyō tìj ìmivé
tā ūsūpi ni 'dāayo. 21 Ā'diātāsīyā
'bá ālu ālu lē úvá 'bāá rizú tâ 'i ní
lēé rī 'ozú, 'bá úvá tâ Yésū Kúrísitō
vé rī 'ozú ku. 22 'Bo ìmi níki á má
rá 'yozú kíní, Tīmōtéyō ícō gí ívé
È'yīngará agá, ā'diātāsīyā 'bá rikí
ú'dúkó múké rī ūlúú ìri be trú, sū
mvá pi ní èzì ngaá ètèpí be trú rī
tìj. 23 Má ūsū, á lē ìri pēé mužú
mbēlējá ìmi vúgá 'dīlé, á nī dō
tā ímúpi 'i ngaápi má rú' bá gá rī
ūgbále gí ká. 24 Á nī rá, Úpí ri
ā'yī má ní rá, ma muž ìmi ndre
mbēlējá nōgō rá.

25 Má ūsū, á lē Èpāfūrōditā ìmi
ní ípēé ímú má ízā koó rī pēé gōó
ìmi vúgá 'dīlé ūzi. Ìri má oḡúpi,
āngaráwá Úpí Yésū Kúrísitō vé
ni, 'bá rikí èzì ngaá ìri be trú,
ìmi ípēkí ìri ímú má tâ mbaá.
26 Èpāfūrōditā 'bá 'i èsì céré lēzú
mužú ìmi ndrezú, 'bo adri yíkí sī,
ìri ní yīi 'yozú kíní, ìmi yíkí kíní,
drā ru 'i nī rī sī. 27 Ádarú drā ru
ìri ūnjí ūnjí, ìri kōdō drādrā, 'Bo
Múngú ndre ìrivé ízāngā, Múngú
ídri ìri rá. Múngú ndre ìrivé

* 2:8 2:8 Peṭi alambaku: 'Bá Rómá vé rī pi ri 'bá tâ 'o'ba ūnjí rī pi gbā mūsūmārī sī peṭi alambaku sīgé, ìri sá 'du āco kōpi íbī drā ndō, kōpi ízāngā nya ambamba drāngará rī gé.

† 2:27 2:27 Ízāngā āzi: Ízāngā āzi 'dìri, té dō Èpāfūrōditā drā rá, Páulū ē èsì ri té ízāngā nya rá. Páulū ri drī ri ízāngā nya jó í ní rizú āngū ū'yīzú rī agá. 'Í lā Piipóyí 1:13.

īzāngā ọ'dụkụlẹ kuyé, ndre kpá
īzāngā má ẹsị agá rī rá, má ẹsị ả
gō rī īzāngā ảzi† nyaá ku.

28 Á 'bā má yīkī céré
Ēpāfūrōditā ri pēzú gōzú īmi
vúgá 'dīlé, īmi kádō īri ndreé,
ảyīkō ri īmi fụ ambamba, īzāngā
má ẹsị agá rī gō dẹ rá. 29 Lē
īmi ẹ'yīkī īri ảyīkō sī Úpí ả rú
sī, īmi ỉn̄jīkī īri ỉn̄jīn̄jī. Īri múké
īmi ní 'bá ẹzị nga 'bá Kúrísítō ní
sụ Ēpāfūrōditā ní ngaá rī tịnị
rī pi ỉn̄jīzú ỉn̄jīn̄jī. 30 Īmi ỉn̄jīkī
Ēpāfūrōditā ri, ả'diātāsīyā drā
kōdō ẹzị Kúrísítō vé rī ả tã sī gí,
adi 'i rii ẹzị īmi ní kōdō lēé imụ
ngaá má tã mbazú rī ngaá má be
trú. ảngū rī ní adrii rárá rú rī sī,
īmi ícókí imụ ẹzị rī ngaá ku.

3

'Bá Múngú ní ícọ ả'yīl rá rī

1 Má ẹdripijị má ọm vúpijị má ní
lēélē rī pi, Úpí agá, lē īmi adriki
ảyīkō sī! Má ícọ ảndēé tã rī ả
úlūngará īmi ní đjị đjị rī sī ku, ma
ri tã rī ẹnđị ũlū 'dini, ả ko rī īmi
īzā múké.

2 Īmi zīkī imi mị 'bá tã 'o'bá sụ
úcógú tịnị 'dī'bée sī! Kọpi 'bá
ri 'bá ũnjīkányā 'o'bá ni pi, kọpi
ri si 'bá Yēsū ri ẹ'yī 'bá gí rī pi vú
sī kīnī, lē kọpi ả úlīkī ī ágélé ẹ
tị rá.* 3 'Bo 'bá ri 'bá Múngú ri
ỉn̄jī 'bá ũkpō Índrī Uleterē rī vé rī
sī nō'bée, 'bá ri Kúrísítō Yēsū ri
íngú, ẹsị agá, lịkī 'bá gí,† rụ 'bá vé
lịngará, 'bá ícókí ẹsị 'báá drịgẹ ni
gé ku. 4 Ma té kōdō ícọ ma íngú
tã má ní 'oó rī pi sī rá. 'Bá rī ũsụ

dō kīnī, 'i 'i íngú tã 'i ní ngaá rī sī
rá, ma kpá ma íngú aga rá. 5 Ká
ma tii, má adri caá ú'dụ ảrō, ī ní
má ágélé ẹ tị lizú. Ma Īsērélégú,
sụrụ Běnyẹmịnẹ vé rī agá. Ma
Ēbérégú, Ēbérégú tị ma nī. Má
ní adrii Fārúsi† rī sī, ma ri taimbị
Mósē vé rī 'dụ nga. 6 Má ní ẹsị 'báá
Múngú drịgẹ rī ả tã sī, á ri 'bá Yēsū
ri ẹ'yī 'bá gí rī pi ọcụjụ ũnjị ũnjị,
ả 'bá ẹsị rizú taimbị Mósē vé rī
'dụzú ngazú pịrị, ũnjīkányā ảkó.

7 Má ũsụ tã ảndúrú má ní rii
'oó rī pi múké, 'bo nóni má ní
Kúrísítō ri ẹ'yī gí rī sī, á ndre
tã ảndúrú má ní 'oó rī pi kú ẹzị
ảkó. 8 Má kádō tã ảndúrú má ní
'oó rī pi ảsámvú ảmá, tã má ní
Kúrísítō Yēsū ri ẹ'yīzú Úpí mávé
ni rú rī be, tã má ní Yēsū ri ẹ'yīzú
rī ndē tã ảrēvú céré rá. ảdarú tã
ảndúrú má ní 'oó rī pi céré ẹzị
ảkó, nóni ảndrē má ní ảzāvū rú,
ả ku kọpi ảrēvú céré gí, má 'bá rī
ẹsị Kúrísítō drịgẹ, 9 má adri rī 'bá
irivé ni. Má ícọ ícá pịrị Múngú
ẹnđrẹtị gé, má ní rii taimbị Mósē
vé rī 'dụú ngaá rī sī ku, ma ícá
pịrị Múngú ẹnđrẹtị gé, má ní Yēsū
Kúrísítō ri ẹ'yī gí rī sī. Múngú
ri 'bá ả'yī adri pịrị 'i ẹnđrẹtị gé,
'bá ní Yēsū ri ẹ'yī gí rī sī. 10 Á
lē Kúrísítō ri n̄jī, ảzini ũkpō īri
ní íngázú gōzú ídri rú drāngará
gálésila rī n̄jī, á lē īzāngā nyaá sụ
īri ní nyaá rī tịnị, ảzini á lē drāá
sụ īri ní drāá rī tịnị, 11 má kádō
drāá, Múngú ẹ inga rī ma gōó ídri
rú.

*Á lē ũ'bīl ũkpō sī ọngú rī njuu
caá ũđđ gẹ*

* 3:2 3:2 Ágélé ẹ tị lịngará: Múngú lū ảBūrámá ní kīnī, anjī ảgō ảBūrámá vé rī pi adriki dō
caá ú'dụ ảrō gí, lē ả úlīkī kọpi ả ágélé ẹ tị rá, lūzú kīnī, kọpi anjī Múngú vé ni. 'Bá rī ả'yī dō
'i ágélé ẹ tị sēé lị gí, īri taimbị Mósē vé rī 'dụ nga. 'Í lā 'dóngará 17:9-14; Ẽzị 15:1-5. † 3:3
3:3 Ẽsị agá lịkī 'bá gí: 'Bá rī újá dō ẹsị, ẹ'yī dō Yēsū ri gí, ẹsị újángará 'diri, īri sē 'bá rī adri
'bá Múngú vé ni, sụ ágélé lịngará ní sēé 'bá Īsērélé vé rī pi ní adrii 'bá Múngú vé ni rī tịnị.
Páulū zị ẹsị újángará 'diri lịngará ẹsị agá ni. ‡ 3:5 3:5 Fārúsi: Fārúsi rī pi ngúlumū Yāhúdī
rī pi vé taimbị Mósē vé rī rụ 'bá tịt rī pi. Kọpi 'dụkí ảndrī rī pi vé tã, ảzini māláyīkā rī pi vé
tã 'báá tã ảmbúgú rú, kọpi ẹ'yīkī rá 'yozú kīnī, 'bá ũdrā 'bá gí rī pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lā Ẽzị
23:8.

12 Tã má ní 'yoó 'dĩri, adri 'yozú kíní, má ìsú tã 'dĩ'bée gí yã 'díní kuyé, dōku ā'yīkí ma 'bá tã 'oópi pìrì ní gí yã 'díní kuyé. 'Bo á lē òngú rī njuú ùkpō sī, mà adri rī sū Kúrísítō Yēsū tìjì, sū ìrì ní lēé rī tìjì. 13 Má édrípìjì má ómvúpìjì, má ícò 'yoó kìnì, á nga tã rī fūú tìjì ní gí yã 'díní ku. 'Bo má àvī tã àndúrú má ní 'oó aga'bée gí 'dã'bée sī gí, ma rì ù'bì ùkpō sī, tã rī nga mụzú drīdrī. 14 Á lē ù'bìjì ùkpō sī Kúrísítō ā vùdrī ùbī cìngbá cazú ùdũ gé, mà ìsú rī àndēma Múngú ní ma zìzú fizú 'bù gé rī, má ní Kúrísítō Yēsū rì ẹ'yī gí rī sī.

15 'Bã Yēsū rì ẹ'yī'bá gí, pá tu'bá tìtì nō'bée, lē 'bã ā'yīkí tã 'dĩ'bée. Ìmivé yīkì kù dō túngú tã ụrụkọ'bée sī, Múngú rì ìmì ní tã rī ē mī lū uletere. 16 Lē 'bã nīkí áamá múké 'yozú kìnì, tã 'bá ní ídó ngáá múké gí 'dĩ'bée, 'bã 'dụkí ngáá mụzú áyu.

17 Má édrípìjì má ómvúpìjì má ní lēélē rī pi, lē ìmì ùbīkí tã má ní 'oó rī ā pámvú mụzú, ìmì ùnīkí tã múké 'bá ní ímbá 'bá ụrụkọ ní rīi 'dụú ngáá rī pi, ìmì 'dụkí rì ngáá sū kọpi ní ngáá rī tìjì. 18 Má ùlū àndúrú tã 'dĩri ìmì ní rá, má kìnì, 'bá kárakarà pí ìmù adri ari'ba Kúrísítō ì ní gbáá pẹtì alambaku sígè rī vé ni, 'bo á lē gōó ẹndìjì lūú ìmì ní dījì, tã 'dĩri sē ìzāngā nō má ẹsì, mīndrẹ alá má mī céré. 19 'Bá 'díní 'dĩ'bée, kọpívè ùdũ, ì kọpi 'dụ ú'bé vūrā ì ní ìzāngā nyazú ùdũ àkó rī agá. Tã kọpi ní 'bãá àmbúgú ìvé múngú rú rī, ìrì tã rù'bá nōri vé rī, kọpi rì ì íngú tã drīnjá sē'bá ni pí sī, kọpi 'bākí ẹsì céré tã nyọkù nōri vé rī drīgè. 20 'Bo àngū Úpí Kúrísítō ní adrizú 'bù gé 'dãá rī, ìrì àngū 'bávè ni. 'Bã rì ẹsì 'bã rizú 'bávè Úpí Yēsū Kúrísítō 'bá

Paapi rī vé ìgōngará ùtèzú. 21 Ìrì ùkpō be ngá àrèvú drīgè céré, ìrì ùmvúlèsì 'bávè rù'bá nma'bée nmanma nō'bée újá ógù sù ívé rī tìjì.

4

1 Má édrípìjì má ómvúpìjì má ní lēélē rī pi, ma úvá be lèzú mụzú ìmì ndrezú. Ìmì sēkí àyīkō ga má ẹsì agá ambamba, àndēma mávé má ní ìsú rī, ìrì ìmì 'i. Kúru lē ìmì áwíkí tã 'oó pìrì Úpí ẹndrètì gé.

Páulū ímbá 'bá Úpí Yēsū rì ẹ'yī'bá gí rī pi

2 Ẹwōdìyā, ìmì Sūtúkè be, ìmì 'bá Úpí rì ẹ'yī'bá gí ní pi, á mã ìmì drī ìrì sī, lē ìmì kúkí àgátá àní.

3 Má ógúpì,* 'bã rì ẹzì nga mí be trù, á mã mī, lē mī kō ùkú mã ìzā kō'bá ú'dúkó múké rī ã ùlūngará sī 'dĩ'bée ē ìzā koko, kọpi ríkí mã ìzā kōó Kèlémēnì be, àzini 'bá 'bá ní rīi ẹzì ngáá kọpi be trù rī pi be, 'bá 'dĩ'bée àrèvú céré, sīkí kọpívè rù búkú ídri vé rī agá rá.

4 Ìmì 'bá Úpí rì ẹ'yī'bá gí 'dĩ'bée, lē ìmì adríkí àyīkō sī. Á lē kpá ẹndìjì 'yoó ìmì ní dījì, lē ìmì adríkí àyīkō sī. 5 Lē tã ìmì ní 'oó mụzú ẹsì mãdã sī rī ē ìndrè 'bá rī pi ẹndrètì gé 'dálé múké. Ụ'dụ Úpí ní ìgōzú rī ícá ìnyináná gí.

6 Tã ùkpó ùkpó ìsú dō ìmì, lē ìmì ríkí ìmì ùsùú drãá ku. Lē ìmì zíkí Múngú rì, ìmì 'bākí ìmivé tã céré ẹndrètì ní gé, ìmì sēkí ìrì ní òwō'dífō, ìmì mākí ngá ìmì ní lēé rī vù ní gé 'dálé. 7 Kúru ìmì ní Kúrísítō Yēsū rì ẹ'yījì gí rī sī, ìmì ícò tākíri Múngú vé rì ìsú rá, tākíri 'dĩri tã be àmbúgú, 'bá áda ícò tã ní nījì áamá bã ku. Tākíri 'dĩri, ìrì ìmì ìzā kō, sē ìmì adri ùrì àkó, ìzāngā fì àní ìmì ẹsì agá ku.

* 4:3 4:3 Má ógúpì: Má ógúpì 'dĩri vé rù sã àzi sī, ìrì ícò adri Súzūgō.

8 Má ɛdrípījī má ɔmvúpījī má ní lēélē rī pi, kōkōbī nōri vé ūdū gé, á lē ĩmi ní tā āzi lūú, lē ĩmi 'bākí ĩmivé yīkī tā áda ni drīgé, tā ĩ ní ĩnjī ĩnjī ni drīgé, tā pirī ni drīgé, tā uletere ũnjikānyā ākó ni drīgé, tā 'bá rī pi ní lēélē ni pi drīgé, tā 'bá rī pi ní rīí ɛsí 'bāá céré kú drī ni gé rī pi drīgé. Lē ĩmi 'bākí ɛsí tā adri'bée múké múké ni pi drīgé, āzini tā ĩ ní íngungū ni pi drīgé. 9 Tā ĩmi ní yījī má vúgá, ĩmi ní ũnjī má vúgá, ĩmi ní ísú má vúgá, ĩmi ní ndree má ní 'oó rī, lē ĩmi 'dukí tā 'dī'bée ngaánga. Kúru Múngú rīipi tākiri sēepi rī ā adri ĩmi be.

Páulū sē ɔwō'dīfō ngá ĩ ní sēé rī sī

10 Ma āyīkō sī āmbúgú ĩmi ní gōó má tā ūsūú ngá sī dījī rī sī, sē má íngú Úpí ri āní rá. Á nī rá drīdrī ni, ĩmi 'bākí ɛsí ĩmivé rī céré kuú má drīgé, 'bo ĩmi ísúkí drī drīlé múké ĩmi ní ícózú má ĩzā kozú ngá sī ni kuyé. 11 Tā má ní átá 'dīri adri 'yozú kīnī, á lē ngá ĩmi vúgá yā 'dīni kuyé. Tā má ní nījī áamá rī, ngá má ní adrii ĩri be rī, dō ĩri mādāŋá yā, dō āmbúgú yā, ca má ní gí. 12 Ízāngā ngá ākō vé rī, á nī rá, adringará ngá be rī, á nī rá. Tā rī dō 'i nga má rī' 'bá gá íngóni, á nī rá. Adringará ɛpí sī rī, á nī rá. Adringará ɛbīrī sī rī, á nī rá. Adringará ngá be tré dōku ngá ākó rī, á nī rá. 13 Ma ícó tā rī pi ārēvú 'o céré ũkpō Kúrísitō ní sēé má ní rī sī.

14 'Bo ĩmi 'okí múké ĩmi ní má ĩzā koó tā ũkpō ũkpó agá rī sī. 15 ĩmi 'bá Pīlīpōyī vé 'dī'bée, ĩmi nīkí rá, má ní íngázú āngū Mākēdōnīyā vé rī gélésī, ímúzú ĩmi ní ū'dúkó múké rī í'dózú ũlúzú rī gé, ĩmi sokí ngá má ĩzā kozú nī, kānisā† ázi túngú ni 'o sū

'dīri tīnjī kuyé. 16 Má ní drī adrizú kūrú Tēsālōníkē vé rī agá 'dāá rī gé, ĩmi sokí má ní ngá sēé vú be kárakará. 17 Á 'yo tā 'dīri 'dīni adri 'yozú kīnī, á lē ĩmi sokí má ní ngá sēé fēfē rú yā 'dīni kuyé, tā má ní lēé rī, á lē Múngú ā sē ĩmi ní drīlé múké, ĩmi ní má ĩzā koó rī sī.

18 Nóni ngá má ní lēé rī pi ārēvú céré má ísú gí, ngá má ní ísú rī pi aga ngá má ní lēé rī pi rá. Ngá ĩmi ní ĩpēé má ní Ēpāfūrōdītā drīgé 'dī'bée ca má ní gí. Ngá ĩmi ní sēé 'dī'bée, ɛjī ni ngū ndrīndrī sū rōbōŋō ĩ ní zāá Múngú ní rī tīnjī, Múngú ā'yī tā ni ɛsí be céré, sē ĩri ní āyīkō āmbúgú. 19 Ma Múngú rī zī ĩmi ní, ā sē rí ĩmi ní ngá ĩmi ní lēé rī pi. Ngá Múngú ní ímú sēé ĩmi ní rī, ĩri drīlé múké íngápi Kúrísitō Yēsū vúgálésī rī. 20 Ē íngúkí Múngú 'bá ɛtépī ri muzú nyonyo. Āmīnā.

Páulū sē mōdó 'bá Pīlīpōyī vé rī pi ní.

21 ĩmi sēkí mōdó 'bá Kúrísitō Yēsū ri ɛ'yī' 'bá gí rī pi ní. 'Bá Yēsū ri ɛ'yī' 'bá gí adri' 'bá má be trū nō'bée, sēkí kpá ĩmi ní mōdó. 22 'Bá céré Yēsū ri ɛ'yī' 'bá gí rī pi sēkí ĩmi ní mōdó, agaápi rá rī, 'bá ri' 'bá ɛzī nga' 'bá 'bāgū āmbúgú Rómā vé rī† vúgá rī pi sēkí céré ĩmi ní mōdó. 23 ɛsí múké Úpí Yēsū Kúrísitō vé rī ā adri ĩmi be. Āmīnā.

† 4:15 4:15 Kānisā: Kānisā ri 'bá Yēsū Kúrísitō ri ɛ'yī' 'bá gí rī pi. † 4:22 4:22 'Bāgū āmbúgú Rómā vé rī: 'Bá Rómā vé rī pi ívé 'bāgū āmbúgú rī zī ívé tī sī Kāyísārā. ĩri 'bāgū āmbúgú 'bāgū āngū āndīāndī rī pi agá rī pi drīgé, āngū Yūdáyá vé rī drīgé, āngū Gállíláyá vé rī drīgé, āzini āngū Yāhūdī rī pi vé rī drīgé.

Kõkõbĩ Páulũ ní sũ sěé
'bá
Kõlõsáyĩ
vé rĩ pi ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ ã
ũlũngará

Kõlõsáyĩ ri kũrũ wõókõ ùtũ ní 'dezũ rĩ gé, āngũ Ẹzĩyā vé rĩ agá, zĩkĩ nónĩ āngũ 'dĩri Tákĩ. Páulũ ĩ ní áyúáyũ rĩ ca āngũ 'dāri agá kuyé. Páulũ ʒsũ yĩ kĩnĩ, 'bá āngũ ímbá'bá ũnjõ sĩ ni pi anigé, kõpi ri 'bá kǎnísá vé rĩ pi ímbá tã ũnjõ vé ni sĩ. Tã 'dĩri fi Páulũ ã ẹsĩ agá ambamba. 'Bá ri' 'bá āngũ ímbá'bá rĩ pi ímbákĩ 'bá Yẹsũ ri ẹ'yĩ' 'bá gĩ rĩ pi kĩnĩ, lě kõpi ã ũlĩkĩ ĩ ágélě ẽ tĩ rá, āzini lě kõpi ẽ ĩnjĩkĩ mǎláyĩkǎ rĩ pi áyu, ã sě rĩ Múngú ní āyĩkõ. Kúru Páulũ ní kõkõbĩ 'dĩri sízũ sězũ kõpi ní kĩnĩ, Kúrísítõ vé drǎngará pa kõpi nĩ, Kúrísítõ ri nónĩ 'bũ gé, ĩri mǎláyĩkǎ rĩ pi drĩgé, índrĩ rĩ pi drĩgé gé, āzini vũ drĩgé cééré. Kúru lě kõpi ã ã'yĩkĩ tã mērě āzi vé ni ku, dõku ímbángará ũnjõ vé ni ku, lě kõpi ẽ ĩnjĩkĩ 'yẹná Kúrísítõ ri áyu. Lũ kpá kõpi ní kĩnĩ, lě kõpivé adringará ẽ índrě kõpi rũ' 'bá gá, ã lũ rĩ kĩnĩ, kõpi 'bá Múngú ní ùpěé gĩ ni pi.

Páulũ sĩ kõkõbĩ sěé 'bá Kõlõsáyĩ vé rĩ pi ní

¹ Ma Páulũ 'i, Kúrísítõ Yẹsũ vé 'bá áyúáyũ Múngú ní ĩpěé rĩ, á sĩ kõkõbĩ 'dĩri sěé ĩmi ní nĩ, 'bá sĩkĩ kõkõbĩ rĩ 'bá ẹdrĩpĩ Tĩmõtéyõ Yẹsũ ri ẹ'yĩpi gĩ rĩ be trũ. ² 'Bá sĩkĩ kõkõbĩ rĩ sěé 'bá ẹdrĩpĩ, āzini 'bá ỏmvũpĩ Kúrísítõ ri ẹ'yĩ' 'bá gĩ, ri' 'bá adri' 'bá kũrũ ámbúgũ Kõlõsáyĩ vé rĩ agá rĩ pi ní. Ẹsĩ múké, āzini tǎkĩri 'bá Ẹtẹpi Múngú vé rĩ ã adri ĩmi be.

Páulũ zĩ Múngú ri, āzini sě ỏwõ'dĩfõ

³ Lókĩ cééré sĩ, 'bá kǎdõ rĩi Múngú ri zĩ ĩmi ní, 'bá ri 'bávé Úpĩ Yẹsũ Kúrísítõ vé Ẹtẹpi Múngú ní ỏwõ'dĩfõ sě, ⁴ ã'diǎtǎsĩyā 'bá yĩkĩ kĩnĩ, ĩmi 'bǎkĩ ẹsĩ cééré kuú Kúrísítõ Yẹsũ drĩgé, āzini ĩmi lěkĩ 'bá Múngú vé rĩ pi cééré lělé. ⁵ ĩmi ri tã 'dĩri 'o 'dĩni, ĩmi lěkĩ úmvúlěsĩ ānděma ĩ ní 'bǎá kuú ĩmi těé 'bũ gé 'dǎá rĩ ʒsũ, ã'diǎtǎsĩyā ĩmi ẹ'yĩkĩ ỳ'dũkõ múké Kúrísítõ vé áda rĩ gĩ.

⁶ ỳ'dũkõ múké Kúrísítõ vé 'dĩri ayi muzũ vũ drĩgé sĩ cééré, sě 'bá rĩ pi újǎkĩ ẹsĩ rá, sũ ĩri ní ícǎ ĩmi ǎsǎmvũ gé drĩdrĩ, ỳ'dũ ĩmi ní tã áda Múngú vé ẹsĩ múké vé rĩ yizũ, ĩmi ní ẹsĩ újǎzũ ǎnĩ rá rĩ gé rĩ tĩnĩ. ⁷ Ẹpǎfũrǎ 'bá ẹdrĩpĩ 'bá ní lělé, 'bá ní rĩ ẹzĩ ngǎá ĩri be trũ rĩ, jĩ ỳ'dũkõ múké 'dĩri muỳ ũlũú ĩmi ní nĩ. ĩri ǎtĩ' 'bá, 'bá ẹsĩ cééré rizũ ẹzĩ Kúrísítõ vé rĩ ngazũ ĩmi ǎsǎmvũ gé 'bá vũrǎ gá. ⁸ Ẹpǎfũrǎ ũlũ 'bá ní lěngǎrá Índrĩ Uletere rĩ ní suú ĩmi ẹsĩ agá rĩ rá.

⁹ ỳ'dũ 'bá ní ĩmivé tã yizũ rĩ gé, 'bá rikĩ nyo Múngú ri zĩ ĩmi ní, Índrĩ Uletere Múngú vé rĩ, ã sě rĩ ĩmi ní tã nĩngǎrá. ¹⁰ 'Bá ri Múngú ri zĩ ĩmi ní, ĩmi 'okĩ rĩ tã pĩrĩ Úpĩ ẹndrẹtĩ gé, ã sě rĩ ĩri ní āyĩkõ, ĩmi kokĩ rĩ 'bá rĩ pi ẽ ĩzǎ tã cééré agásĩ, ĩmi nĩkĩ rĩ tã Múngú vé rĩ múké múké. ¹¹ 'Bá ri Múngú ri zĩ ĩmi ní, ã sě ĩmi ní ívé ũkpõ agaǎpi rá rĩ, ĩmi úmbékĩ rĩ ẹsĩ ĩzǎngǎ rĩ ã nyangǎrá gá, ĩmi nyákĩ rĩ ĩzǎngǎ rĩ muzũ ẹsĩ be mǎdǎ. ĩmi 'okĩ dõ sũ 'dĩri tĩnĩ, ĩmi āyĩkõ ʒsũ rá. ¹² ĩmi sěkĩ Múngú ní ỏwõ'dĩfõ, ĩri ní sěé ĩmi ní fĩí ívé mǎlũngǎ adrizũ ǎnĩ ỳtũná agá rĩ ǎlěé 'bá ívé rĩ pi be trũ rĩ sĩ. ¹³ Múngú pa 'bá tã ũnjĩ Sǎtǎnǎ vé rĩ agásĩ, sě 'bá fĩí mǎlũngǎ 'i Mvõpĩ 'i ní lělé rĩ vé rĩ agá gĩ. ¹⁴ Múngú sě 'i Mvõpĩ

vé ári dáá 'bâ drî jezú, ázini 'bâ trúzú 'bávê ùnjikányâ agásî.

Kúrisítô ri âmbúgu tâ drîgé sî céré

¹⁵ Kúrisítô adri sî Múngú î ní ndree ku rî tîni. Îri âmbúgu ngá céré î ní gbiî rî pi drîgé. ¹⁶ Kúrisítô gbi ngá rî pi ârêvú céré nî, gbi ngá 'bû gé rî pi, ngá vû drîgé rî pi, ngá î ní rû'ba ni ndree ku rî pi, ngá î ní rû'ba ni ndree îndî rî pi, 'bâ mâlûngâ rû'ba rî pi, ázini 'bâ ùkpô be ângû rû'ba rî pi, gbi ngá rî pi ârêvú céré nî, gbi ngá rî pi ârêvú céré êzî ngáá 'í ní. ¹⁷ Î ní drî ngá rî pi gbizú kuyé rî gé, Yésû ri ìnogósî anigé, îri ri sê ngá rî pi ârêvú céré ri êzî nga muzú trû. ¹⁸ Kúrisítô ri âmbúgu kânísâ* drîgé céré. Kúrisítô ri 'bâ Múngú ní í'dó ingaá drîdrî 'bâ ùdrâ'ba gí rî pi âsámvú gé sî rî 'i, â adri rî âmbúgu ngá rî pi drîgé céré. ¹⁹ Múngú ri âyîkô sî, Kúrisítô ní adrii 'í tîni tâ gá sî céré rî sî. ²⁰ Múngú ri âyîkô sî Yésû ri sêzú tâkiri ijîzú 'bâ rî pi âsámvú údézú Múngú be ári Yésû vé dáapi peṭi alambaku† sígé rî sî, ê ícî rî ngá 'bû gé rî pi, ázini ngá vû drîgé rî pi âsámvú Múngú be trû.

²¹ Ándúru îmi gâkî Múngú ri sî, îmi ari'ba Múngú vé ni, îmi ní riî ùnjikányâ 'oó rî sî. ²² 'Bo Múngú údé nóni ìmivé âsámvú 'í be rî ícá múké gí, îri ní Yésû ri sêé drâá ìmivé ùnjikányâ â tâ sî rî sî. Îmi ícákî nóni uletere, ùnjikányâ âkó Múngú endreṭi gé gí, 'bâ âzi ícô nóni îmi tóó ku. ²³ 'Bo lê îmi tukî pá tîṭi ìmivé ê'yîngará agá. Êsî îmi ní 'bâá ú'dúkô múké rî ísúzu yîzú drîdrî 'dâri, lê îmi kukî ku. Ú'dúkô múké 'dîri ùlûkî 'bâ vû drîgé rî pi ní céré, ma Páulû 'i,

* **1:18** 1:18 Kânísâ: Kânísâ ri 'bâ Yésû Kúrisítô ri ê'yî'ba gí rî pi. † **1:20** 1:20 Peṭi alambaku: 'Bâ Rómâ vé rî pi ri 'bâ tâ 'o'ba ùnji rî pi gbâ müsûmâri sî peṭi alambaku sígé, îri sâ 'du âco kôpi íbî drâ ndô, kôpi îzângâ nya ambamba drângará rî gé.

âtî'ba Múngú ní îpêé riî ú'dúkô múké rî ùlûú 'bâ rî pi ní rî 'i.

Páulû nga êzî 'bâ Yésû ri ê'yî'ba gí rî pi ní

²⁴ Ma âyîkô sî má ní mâ rû'ba sêé riî îzângâ nyaá îmi tâ sî rî sî, ma ri îzângâ Kúrisítô ní nyaá rî nya, ma ri nya îrivé rû'ba â tâ sî, rû'ba 'dîri 'bâ kânísâ vé rî pi. ²⁵ Múngú 'bâ ma âti'ba riîpi êzî ngaapi kânísâ agá ni, êzî mávé rî rizú ṭi Múngú vé rî sêzú îmi ní. ²⁶ Ú'dúkô múké 'dîri úcîkî kuú müdûmüdü rû íli be tré 'bâ ùku drîdrî 'dâ'bée ní, 'bo nóni i'dakî îri kú âmvé 'bâ Múngú vé rî pi ní. ²⁷ Múngú 'o tâ 'dîri 'dîni, â'diâtâsîyâ îmi 'bâ adri'ba Yâhûdî rû ku rî pi, îmi nîkî rî tâ múké ándúru î ní ùzûú 'dâri áamá âní. Tâ î ní ùzûú rî, îri Kúrisítô vé adringará îmi êsî agá rî, îri sê îmi êsî 'bâ dîngará Múngú vé rî drîgé.

²⁸ 'Bâ ri ú'dúkô Kúrisítô vé rî ùlû muzú 'bâ rî pi ní céré. Tâ nîngará 'bávê rî sî, 'bâ ri 'bâ rî pi ímbá muzú céré, â sê rî 'bâ Kúrisítô ri ê'yî'ba gí rî pi â adrikî rî ùkpô ùkpô ívé ê'yîngará agá. ²⁹ Tâ 'dîri sî, ma ri êzî nga ùkpô sî, ùkpô Kúrisítô ní sêé má ní rî sî.

2

¹ Á lê îmi nîkî êzî má ní ngáá îmi ní ùkpô sî rî, ázini êzî má ní ngáá 'bâ kûrû Lâwôdîkiyâ vé rî agá rî pi ní rî, ázini má ní ngáá 'bâ vûrâ urûko agá mâ rû'ba ndre'ba drîdrî kuyé rî pi ní rî. ² Tâ â pá mávé âmbúgu rî, ma ri 'bâ rî pi ê êsî ímbá, ázini kôpi úmú, kôpi â lêkî rî î lêlê, kôpi â nîkî rî tâ Múngú vé ándúru î ní ùzûú kuú müdûmüdü rû rî áamá bēñî. Tâ Múngú vé ándúru îri ní ùzûú kuú

müdüümüdü rú rĩ, tã rĩ Kúrísítõ 'i. ³ Kúrísítõ ri sê 'bã rĩ adri umĩ be tã Múngú ní ùzũú kuú müdüümüdü rú rĩ nĩzú. ⁴ Ma ri tã rĩ 'yo ìmi ní 'dĩni, ã'diãtãsiyã 'bã äzi ã átã rĩ ìmi ní átãngã ádra múké sĩ ìmi mĩ ù'bãzú ku. ⁵ Ma dô ìmi gãrã gã sĩ rãrã rú drããsiyã, á 'bã ësĩ kuú ìmi drĩgã. Ma äyĩkõ sĩ ìmi ní rii tã rĩ 'duj ngaã mužú múké rĩ sĩ, äzini ìmi ní Kúrísítõ ri ẽ'yĩ, ìmi ní pá tuú tĩtĩ ìmivã ẽ'yĩngãrã agã rĩ sĩ.

Kúrísítõ ri idri sã nĩ

⁶ Ìmi ní Úpĩ Kúrísítõ Yësũ ri ẽ'yĩ gĩ rĩ sĩ, lã ìmi riki ìrivã tã 'duj ngaã äyu. ⁷ Ìmi Kúrísítõ ri ẽ'yĩ 'bã gĩ 'dĩ'bãe, ìmivã ẽ'yĩngãrã agã, lã ìmi ùlã ã fifi, sũ ì ní ìmi ìmbã drĩdrĩ rĩ tĩnĩ. Lã ìmi sãkĩ òwõ'difõ mužú dũ dũ.

⁸ Lã ìmi sãkĩ 'bã äzi ã ri átãngã ẽzi ãkõ ni ìmbã rizú ìmĩ mĩ ù'bãzú ku, ìmbãngãrã 'dĩni 'dĩri, ìbí ìngã yĩkĩ 'bã áda vé ni vúgã, äzini ìndrĩ ùnjĩ rĩ pi vúgã, ìbí ìngã Kúrísítõ vúgã kuyã.

⁹ Kúrísítõ ní adrizú vũ drĩgã nõgõ 'bã áda rú rĩ, ìri ã ngúlúpĩ Múngú 'i. ¹⁰ Ìmi ní ìmi úmú Kúrísítõ be gĩ rĩ sĩ, ìmi nõni 'bã Kúrísítõ vé ni gĩ. Kúrísítõ ri Úpĩ 'bã ängũ ru'bã rĩ pi drĩgã, äzini ìndrĩ ängũ ru'bã rĩ pi drĩgã. ¹¹ Sã ìmi ní Kúrísítõ ri ẽ'yĩzú rĩ gã, lĩkĩ ìmi gĩ,* sũ ì ní ágélã ẽ tĩ lĩ rĩ tĩnĩ, 'dukĩ ìmivã ùnjĩkãnyã ìmĩ rú'bã gã sĩ gĩ, adri 'yozú kĩnĩ, lĩkĩ rú'bã

ìmivã rĩ kuyã, Kúrísítõ lĩ ìmivã ùnjĩkãnyã ämvã gĩ. ¹² Lókĩ ì ní ìmi ní bãtĩzimũ† sãzú rĩ gã, sĩkĩ ìmivã ùnjĩkãnyã Kúrísítõ be trũ gĩ. Ìmi ní ẽ'yĩ kĩnĩ Múngú ingã Kúrísítõ ri gõõ idri rú gĩ rĩ sĩ, nõni ingã ìmi gõõ idri ú'dĩ ìsũ gĩ.

¹³ Ùnjĩkãnyã ìmi ní 'oó rĩ sĩ, ìmi ìndrĩkĩ sũ 'bã ùdrã'bã gĩ ni pi tĩnĩ, 'bo nõni Múngú sã ìmi ní idri ú'dĩ, ìmi ní Kúrísítõ ri ẽ'yĩ gĩ rĩ sĩ. Múngú trũ 'bã 'bãvã ùnjĩkãnyã agãsi cãrã gĩ. ¹⁴ Tã ì ní kõdõ sũ lãzú 'bã ìrĩngãzú rĩ, Múngú lĩ ämvã gĩ, 'duj ùnjĩkãnyã rĩ gbãã pãtĩ alambaku sigã gĩ.† ¹⁵ Múngú ndã ìndrĩ ùnjĩ rĩ 'bã drĩ ọrũ'bã rĩ pi vé ùkpõ, ìri ní Yësũ ri sãã drãã pãtĩ alambaku sigã rĩ sĩ. Múngú sã kõpi ní drĩnjã 'bã trã äsãmvú gã, ndã kõpivã ùkpõ Yësũ ní drãã pãtĩ alambaku sigã rĩ sĩ.

¹⁶ Lã 'bã äzi ã 'yo, ngã ìmi ní rii nyaã, dôku rii mvũ rĩ ã tã ùnjĩ ku, dôku lã 'bã äzi ã 'yo ìmi ní, ìmi riki ù'dũ ùmũ nyazú rĩ ìnjĩ ìlĩ be cãrã§ 'dĩni ku, dôku ìmi riki ùmũ mbãã sũ ní igãzú rĩ 'bãã nyaã ku, dôku ù'dũ Sãbãtã vé rĩ ã tã 'duj 'bãã tã ämbúgũ rú ku.* ¹⁷ Tã ì ní ùlãã 'dĩ'bãe ìndrĩkĩndrĩ tã ìmũpi 'i ngaãpi drĩdrĩ 'dĩlã rĩ vé rĩ, tã rĩ vé áda, ìri Kúrísítõ 'i. ¹⁸ Lã ìmi sãkĩ ìmĩ mĩ ù'bãã 'bã ì 'bã'bãe kũ tã be mãdã rĩ 'bã mãlãyĩkã ìnjĩ'bã 'dĩ'bãe ní ku, kõpi ri ì ìngũ ì ní rii ìndrĩlĩkĩ ndrãe rĩ sĩ. 'Bo tã kõpi ní 'oó 'dĩ'bãe

* **2:11** 2:11 Lĩkĩ ìmi gĩ: Múngú lũ Äbũrãmã ní kĩnĩ, anjĩ ägõ Äbũrãmã vé rĩ pi adrikĩ dô caã ù'dũ ärõ gĩ, lã ã ùlĩkĩ kõpi ã ágélã ẽ tĩ rã, lüzú kĩnĩ kõpi anjĩ Múngú vé ni. † **2:12** 2:12 Bãtĩzimũ: Lókĩ Yũwãni ní bãtĩzimũ sãzú rĩ gã, ìri 'bã rĩ su yĩ agã 'dãã, ìri gõ 'bã rĩ ru ingã ämvã nõõ. Sungãrã yĩ agã rĩ, sũ ì ní 'bã rĩ sũ 'bũ agã rĩ tĩnĩ, ingãngãrã ämvã nõõ rĩ, sũ ì ní 'bã rĩ ingãã gõõ idri rú drãngãrã galãsĩlã rĩ tĩnĩ. ‡ **2:14** 2:14 'Du ùnjĩkãnyã rĩ gbãã pãtĩ alambaku sigã gĩ: Tã 'dĩri vé ìfĩfĩ, kã Yësũ ri gbãã pãtĩ alambaku sigã, nya Izãngã 'bãvã ùnjĩkãnyã ã tã sĩ, tã ì ní kõdõ lãzú 'bã ìrĩngãzú 'bãvã ùnjĩkãnyã ã tã sĩ rĩ dã gĩ. § **2:16** 2:16 Ù'dũ ùmũ nyazú rĩ ìnjĩ ìlĩ be cãrã: Yãhũdĩ rĩ pi ri tã Múngú ní 'oó ì ní rĩ ã tã igã, kõpi ri ùmũ nya ù'dũ urũkõ'bãe gã, sũ ù'dũ Múngú ní Elizú Jõ rĩ pi tĩ gã sĩ, äzini Ù'dũ Pãnĩtikõsĩtã vé rĩ gã rĩ tĩnĩ. * **2:16** 2:16 Ùmũ mbãã vé rĩ, dôku ù'dũ Sãbãtã vé rĩ: Yãhũdĩ rĩ pi ri Múngú ri ìnjĩ mbãã sũ igãpi ù'dĩ rú rĩ gã, kõpi ri änyãpã ùlĩ kãrãkãrã zã rõbõnõ rú. Sãbĩtĩ älu älu, kõpi ri ù'dũ Sãbãtã vé Múngú ní uvuzú 'dãri igã. † **1** lã 1 Kõrõnikõl 23:30-31; 2 Kõrõnikõl 2:4; 2 Kõrõnikõl 8:12-13; 2 Kõrõnikõl 31:3; Nãmãyã 10:33; Ösãyã 2:11.

céré tá azakaza vé ni, ã'diātāsīyā kôpivé tá ríi ũsũú rĩ 'yéṅá kôpi ri i tá ũsũ áyu. ¹⁹ 'Bá 'díní 'dĩ'bée adrikí Kúrísitō adriipi drĩlê rú rĩ vé ni ku, Kúrísitō ri ũkpō sē 'bá i ĩkũnã'bá 'i rú' 'bá gá rĩ pi ní nĩ, ĩri kôpi úmú trũ vũrã ãlu gé, Múngú ri kôpi ní ũkpō sē, kôpi ã mbakí rĩ ícá ũkpō ũkpō ívé ẽ'yĩngará agá.

²⁰ ĩmivé ũnjĩkãnyã ĩmi ní 'oó drĩdrĩ 'dã'bée, Kúrísitō drã 'du muzú ĩndĩ gĩ pirĩ, ngá ĩmi ní áwízú ẽsí 'bãzú tãĩmbĩ 'bá áda ní ũtĩĩ 'yoó kĩnĩ, ²¹ "Ã 'dukĩ ngaá ku, ã nyakĩ ngá urukō'bée ku, dōku ã úlókĩ ku" 'dĩ'bée 'duzú ngazú rĩ ã'di? ²² Tãĩmbĩ 'dĩ'bée nyōókũ nōri vé ni, kôpi ũdũ be. ĩmi 'dukĩ dō tá 'dĩ'bée ẽzĩ ngazú, ĩmi 'dĩri ri tãĩmbĩ 'bá áda ní ũtĩĩ, ĩri ní ĩmbá rĩ ã vudrĩ ũbĩ muzú. ²³ 'Bá rĩ pi ũsũkĩ kĩnĩ, 'bá tãĩmbĩ rĩ ũtĩ' 'bá 'dĩ'bée, kôpi úmĩ be, tãĩmbĩ rĩ sē 'bá rĩ Múngú ri ĩnjĩ ãnĩ, āzini ĩri sē 'bá rĩ 'i a'bi ãnĩ tá rú' 'bá nōri vé rĩ sĩ a'bia'bi. 'Bo tãĩmbĩ i ní ũtĩĩ 'dĩ'bée ícá tá ũnjĩ rú' 'bá nōri ní lēē rĩ pi ē sĩ ífũ bã ku.

3

Ídri ú'dí Kúrísitō agá rĩ

¹ Nóni ingakĩ ĩmi ídri ú'dí ĩsũ Kúrísitō be trũ gĩ, lē ĩmi 'bākĩ ẽsí vũrã Kúrísitō ní muzú úrizú Múngú vé drĩ ẽndépi gé 'bũ gé 'dãá rĩ ã tá ũsũzú. ² Lē ĩmi 'bākĩ ẽsí rizú ngá 'bũ gé 'dãá rĩ pi ã tá ũsũzú, ã 'bākĩ ẽsí rizú ngá nyōókũ drĩgé nōgó rĩ pi ã tá ũsũzú ku. ³ ã'diātāsīyã ĩmi ũdrákĩ gĩ, nóni zũkĩ ĩmivé ídri Kúrísitō rú' 'bá gá Múngú agá. ⁴ Kúrísitō ĩmi ní ídri sēēpi rĩ kãdō ímũ 'i i'daá, i kpá ímũ ĩmi i'da, ĩmi ímũ ĩrivé dĩngará pōwũpōwũ 'dãri ãlē ĩri be trũ.

⁵ Lē ĩmi rikĩ ĩmĩ rú' 'bá áyu tá ũnjĩ 'ozú ku. Lē ã 'bākĩ ówũ ku, ã rikĩ tá āzãvũ rú ní pi 'oó ku, ã adrikĩ ũlē ãkó, ã adrikĩ yĩkĩ ũnjĩ

ãkó, ã 'bākĩ ẽsí ãmbúgú ngá drĩgé ku, 'bá ẽsí be ãmbúgú ngá drĩgé rĩ pi ri ẽsí 'bã tá 'dĩ'bée ĩnjĩzú múngú rú. ⁶ 'Bá rĩ' 'bá tá 'o'bá 'díní 'dĩ'bée, kôpivé tá 'dĩ'bée sē Múngú ã 'a ri ve ãnĩ ambamba. ⁷ Ándúrú ĩmi ní adrizú 'bá 'díní 'dĩ'bée ãsãmvú gé rĩ gé, ĩmi rikĩ tá 'oó sũ kôpi ní 'oó rĩ tĩnĩ. ⁸ 'Bo nóni lē ĩmi kukĩ tá ũnjĩ 'dĩ'bée rá, jĩkó, ẽsí ũká, 'bá ndrengará ũnjĩ, 'bá āzi ã rú izangará, āzini átangá ũnjĩ, lē ĩmi kukĩ tá 'dĩ'bée rá. ⁹ Lē ĩmi rikĩ ũnjō ũlĩ ĩmi ōgũpiĩ drĩgé ku, ã'diātāsīyã ĩmi kukĩ ũnjĩkãnyã ándúrú ĩmi ní 'oó rĩ gĩ.

¹⁰ ĩmi újákĩ nóni ĩmi ícá ú'dí rú gĩ, Múngú rĩ sē ĩmivé újángará ícázú ú'dí rú 'dĩri, ĩri adri muzú nyonyo, ĩmi Múngú ĩmi gbiĩpi sũ 'i tĩnĩ rĩ nĩ ãnĩ múké. ¹¹ Ídri ú'dí ĩmi ní ĩsũ 'dĩri agá, 'bá rĩ dō Yãhũdĩ yã, dō adri Yãhũdĩ ku yã, dō ágélé ni ē tĩ líkĩ gĩ yã, dō líkĩ kuyé yã, dō 'bá rĩ nĩ Gĩrĩkĩ tĩ ku yã, dō 'bá ẽsí be draapi dradra ni yã, dō túgẽrĩ yã, dō adri túgẽrĩ ku yã, Kúrísitō ri tá drĩgé sĩ céré, ĩri ri adri 'bá agá.

¹² Múngú lē ĩmi rá, ũpē ĩmi adrii 'bá ívé ni uletere. Kúru lē ĩmi kokĩ 'bá rĩ pi ē ĩzã, ĩmi adrikĩ ẽsí be múké, ĩmivé ẽsí ã adri tá sĩ mãdã, lē ĩmi 'okĩ tá múké 'bá rĩ pi ní, lē ĩmi 'dukĩ tá rĩ ngaá muzú ẽsí be mãdã. ¹³ ĩmi dō tá be ĩmi ãsãmvú gé sĩ ĩmi ōgũpiĩ be, lē ĩmi úrikĩ kôpi be trũ, ĩmi trũkĩ ĩmi ĩmi ãsãmvú gé sĩ rá, sũ Kúrísitō ní ĩmi trũũ rĩ tĩnĩ. ¹⁴ Tá agaapi rá rĩ, lē ĩmi lēkĩ ĩmi lēlē, ã'diātāsīyã lēngará ri sē ĩmi ĩmi úmú adri trũ, ĩmi tá 'du nga ẽsí be ãlu.

¹⁵ Lē tãkĩri Kúrísitō vé rĩ ã fi ĩmĩ ẽsí agá, ã'diātāsīyã ĩmi ní adrii rú' 'bá ãlu rĩ sĩ, zĩkĩ ĩmi ímũ adrii tá be kĩri ĩmi ãsãmvú gé sĩ. Lē ĩmi sēkĩ ōwō'dĩfō Múngú ní. ¹⁶ Lē ú'dúkō múké Kúrísitō vé rĩ ã fi adrii ĩmĩ ẽsí agá, ã sē ĩmi ní úmĩ,

Ìmi ìmbákí rí Ìmi Ìmi àsámvú gé sī Ìmi ògùpìì be. Ìmi ngokí úngó Sāwúmā vé rī, àzini Ìmi ngokí úngó Múngú rí íngúzú àní, Ìmi sèkí Múngú ní òwò'dífò Ìmì èsì agá 'dāá. ¹⁷ Tā Ìmi ní ríí 'oó, àzini Ìmi ní ríí átá rī, lē Ìmi 'okí Úpí Yésù ā rú sī, lē Ìmi sèkí òwò'dífò 'bá Ètépì Múngú ní Yésù ā rú sī.

'Bá Yésù rí è'yì'bá gí rī pi vé adringará ìvé 'bētì àsámvú gé rī

¹⁸ Ìmi ùkú rī pi, lē Ìmi yìkí Ìmivé àgò rī pi ē tì yìyì, ā lū rí 'yozú kìnī, Ìmi è'yìkí Úpí Yésù rí gí.

¹⁹ Ìmi àgò rī pi, lē Ìmi lēkí ùkú Ìmivé rī pi lēlē, ā átákí kòpì ní òjògò sī ku.

²⁰ Ìmi anjíná rī pi, lē Ìmi yìkí 'bá Ìmi tì'bá rī pi ē tì yìyì tā céré sī, Ìri sē Úpí rí adri àní àyìkò sī.

²¹ Ìmi anjì ètépìì, Lē Ìmi átákí átángá anjíná rī pi ní ú'dùkò ùkpó ùkpó ní sī ku, ā sē rí kòpì ní ìzàngā ku.

²² Ìmi tùgèrì rī pi, lē Ìmi yìkí 'bá Ìmi ní ríí èzì ngāá kòpì vúgá rī pi ē tì yìyì, ā adri 'yozú kìnī, kòpì ní ríí mì 'bāá Ìmivé èzì ndrezú gògò rī sī ku, Ìmi ngakí èzì rī èsì àlu sī, ē Ìnjìkí rí Úpí rí àní. ²³ Lē Ìmi ngakí èzì rī èsì be céré, sù Ìmi ní ríí èzì ngāá Úpí Yésù ní rí tìnjì, adri 'yozú kìnī, Ìmi ní ríí ngāá 'bá áda ní rī tìnjì ku. ²⁴ Lē Ìmi nìkí áamá múké 'yozú kìnī, èzì Ìmi ní ngāá rī agá, Kúrísítò rí Ìmi ùfè rá, ā'diātāsīyā èzì Ìmi ní ríí ngāá rī, Ìmi rí ngā Ìmivé Úpí Kúrísítò ní. ²⁵ 'Bá tā ùnjí 'oópì rī, Múngú rí Ìri Ìrìñā Ìrivé ùnjìkányā Ìri ní 'oó rī sī. Múngú rí 'bá rī pi vé tā lị céré pìrì.

4

¹ Ìmi 'bá ambugu tùgèrì rī pi vé rī, lē Ìmi sùkí tùgèrì Ìmivé rī pi ā rú'bá gá sùsù, Ìmi rùkí

kòpì múké, ā'diātāsīyā Ìmi nìkí rá 'yozú kìnī, 'Bá Àmbúgú Ìmì drìlè gá anigé 'bù gé 'dāá.

Lē 'bá rī pi ā zìkí Múngú rí

² Lē Ìmi 'bákí èsì rizú Múngú rí zìzú, Ìmi adrikí mì be mgbò, Ìmi sèkí Ìri ní òwò'dífò. ³ Ìmi zìkí 'bá ní Múngú rí, Múngú ā sē rí 'bá ní drìlè múké, 'bá ùlùkí rí ú'dùkò múké Kúrísítò vé rī muzú, àzini 'bá ùlùkí rí tā Kúrísítò vé Ì ní àndúrú ùzùú kuú mùdùmùdù rú rī muzú 'bá rī pi ní. 'Yìkí ma kú jó Ì ní rizú àngù ù'yìzú rī agá nògò ú'dùkò múké má ní ùlùú rī ā tā sī. ⁴ Ìmi zìkí Múngú rí, ā sē rí má ùlù rí ú'dùkò múké rī muzú àní múké. ⁵ Ìmi dō rí adri 'bá Múngú rí nì'bá kuyé rī pi àsámvú gé, tā Ìmi ní ríí 'oó rī, lē Ìmi 'okí muzú tā nñngará be. Lē Ìmi ù'bìkí lètì ndāá 'bá 'dì'bée ē ìzā kozú. ⁶ Lē átángá Ìmi ní ríí átá kòpì àsámvú gé rī, Ìmi átákí èsì múké sī, ā sē rí kòpì ní úvā, ā'diātāsīyā 'bá àzi zì dō Ìmi tā sī, Ìmi újákí rí Ìri ní átángá rī múké.

Páulū vé àngù ìmbángará ā ùdù àzini mòdò sèngará

⁷ Tùkìkò rí mávè tā ùlù Ìmi ní nī. Ìri èdrìpì má ní lēlèlè rī, 'bá èsì rizú èzì rī ngazú átì'bá rú má be trù Úpí agá. ⁸ Tā ā pá má ní lèzú Ìri pèzú muzú Ìmi vúgá 'dìlè rī, ā mụ rí mávè tā ùlùú Ìmi ní, àzini ē ìmbá rí Ìmì èsì. ⁹ Tùkìkò pi mụ Ònésìmù 'bávè èdrìpì èsì 'bāápi èzì ngāápi èsì be céré rí be, Ònésìmù rí 'bá Ìmivé ní, kòpì tā 'ì ngāápi 'bá rú'bá gá nòlè rī pi ùlù Ìmi ní nī.

¹⁰ Àrìsītárùkò Ì ní 'yì kuú má be trù rī, sē Ìmi ní mòdò, àzini Māràkò Bārúnábā vé mārítè sē kpá Ìmi ní mòdò. Àndúrú ùlùkí Māràkò vé tā Ìmi ní rá. Kādò caá Ìmi vúgá 'dìlè, Ìmi è'yìkí Ìri drì Ìrì sī. ¹¹ Yésù Ì ní zì Yúsítò rī, sē kpá Ìmi ní mòdò. Yāhùdì Yésù rí

ē'yī' bá gí, 'bá ní rií ēzī ngaá kōpi be trú mālūngā Múngú vé rī ā tā sī rī pi, kōpi 'yéḡá 'dī, kōpi kókí mā īzā ambamba. ¹² Ēpāfūrā ĩmi ógúpì adriípi átí' bá Kúrísitō Yēsū vé rī, sē ĩmi ní mōdó. Īri ri Múngú ri zī ĩmi ní ũkpō sī, ĩmi nīkí rí tā Múngú ní lēé ĩmi 'okí rī, ĩmi 'dukí rí ngaánga, ĩmi tukí rí pá títí ĩmivé ē'yīngará agá. ¹³ Á ndre Ēpāfūrā 'bā ésí céré rizú ēzī ngazú ĩmi ní, āzini 'bá Yēsū ri ē'yī' bá gí kūrú Lāwōdīkiyā vé rī agá rī pi ní, āzini kūrú Hīrāpólīsī vé rī agá rī pi ní. ¹⁴ Lúkā 'bávé ũndī riípi dāwā sēépi 'bá ní lēélē rī, sē ĩmi ní mōdó, āzini Dema sē kpá ĩmi ní mōdó. ¹⁵ ĩmi sēkí mōdó 'bá édrípì, āzini 'bá ómvúpì Yēsū ri ē'yī' bá gí Lāwōdīkiyā gá rī pi ní, āzini ĩmi sēkí mōdó 'bá ómvúpì Nūfā ní, āzini 'bá kánísā vé ī úmú' bá ĩrivé 'bētì āsámvú gé rī pi ní.

¹⁶ Lākí dō kōkōbì 'dīri ĩmi ní gí, ĩmi pēkí muú 'bá kánísā Lāwōdīkiyā vé rī agá rī pi ní, kōpi ā lākí. Kōkōbì má ní sī sēé 'bá Lāwōdīkiyā vé rī pi ní rī, lē ĩmi zíkí, kōpi ē ĩsēkí, ĩmi lākí kpá ĩndī.

¹⁷ ĩmi lūkí Ārīkípō ní, lē ā nī múké 'yozú kīnī, ēzī Úpí Yēsū ní sēé drī ni gé rī, ā 'du ngaánga.

¹⁸ Ma Páulū 'i, mōdó ũdūmbítā rú 'dīri, ā sī kōkōbì ni má drī sī nī. ĩmi nīkí rá 'yozú kīnī, ma kú jó ī ní rizú āngū ũ'yízú rī agá nōónō, ĩmi zíkí má ní Múngú ri. Ésí múké Múngú vé rī ā adri ĩmi be.

**Kōkōbī ālu ni Páulū ní
sī sēé 'bá
Tēsālōnikē
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī ā
ūlūngará**

Páulū í'dó kánisā āngū Tēsālōnikē vé rī agá (Ēzī 17). Tēsālōnikē ri kūrú āmbúgú āngū Mākēdōniyā vé rī agá, āngū ī ní zī Ġirikī rī vé wōkō úrúlé rú rī gé. Páulū nga mbēlēná muḡ 'daāsī rá, ā'diātāsīyā Yāhúđi urukō ní lēé ĩri ruḡ rī sī. Vúdrī ní gé, Tīmōtéyō riipi ĩri ē ĩzā koopi rī ní lūzú ĩri ní kīnī, kōpi ā rikí dō Kūrīsītīyānī rī pi ōcūū drāāsiyā, kōpi 'bākí ēsī kuú Múngú drīgé. Páulū sī kōkōbī 'điri kōpi ē ēsī ímbázú, āzini tā kōpi ní zī rī újázú.

Kōkōbī 'điri agá, Páulū sē Múngú ní ōwō'difō Kūrīsītīyānī Tēsālōnikē agá rī pi vé ē'yīngará ā tā sī, āzini kōpivé lēngará ā tā sī. Ūlū kpá kōpi ní ívé adringará Kūrīsītīyānī rú kōpi āsámvú gé rī vé tā. Ūlū kpá kōpi ní tā úmvúlésī ímúpi 'i ngaápi Kūrīsītīyānī rī pi ā rú'ba gá kōpivé drāngará ā vúdrī gé rī vé tā, āzini ūlū tā úmvúlésī ímúpi 'i ngaápi sá Yēsū ní ímúzá ímvízú rī gé rī vé tā. Ímbá kōpi ní létī adrizú ānī múké cīngbá cazú ú'dú Yēsū ní ímvízú rī gé rī vé tā.

Páulū sē mōdó 'bá Tēsālōnikē vé rī pi ní

¹ Ma Páulū 'i, 'bá Sílā be Tīmōtéyō sī, 'bá sīkí kōkōbī 'điri sēé ĩmi ní, ĩmi 'bá kánisā vé adri'ba kūrú Tēsālōnikē vé rī agá, Múngú 'bá Ētēpi ri ē'yī'ba gí, āzini Úpí Yēsū Kúrīsītō ri ē'yī'ba gí rī pi. Ēsī múké Múngú vé rī, āzini tākiri ĩrivé rī ā adri ĩmi be.

Ē'yīngará 'bá Tēsālōnikē gá rī pi vé rī

² Ú'dú ālu ālu, 'bá ri ōwō'difō sē Múngú ní ĩmi tā sī céré, 'bá kādō rī Múngú ri zī, 'bá ri zī ĩmi ní ĩndī. ³ 'Bá kādō rī 'bá Ētēpi Múngú ri zī ĩmi tā sī, 'bá ri zī ēzī ĩmi ní ngaá ēsī be céré ē'yīngará be rī ā tā sī, āzini 'bá ri zī ēzī ĩmi ní ngaá lēngará be rī ā tā sī, āzini 'bá ri zī ĩmi ní ēsī 'bāā 'bávé Úpí Yēsū Kúrīsītō drīgé rī ā tā sī.

⁴ Má ēdrīpi má ōmvúpi, 'bá nīkí rá 'yozú kīnī Múngú lē ĩmi rá, ūpē ĩmi adrii 'bá ívé ni pi. ⁵ Ā'diātāsīyā 'bá ní ú'dúkó múké rī jizú ūlūzú ĩmi ní rī gé, 'bá ūlúki 'yēná átangá 'bá tī gé rī ō'dúkúle kuyé, ú'dúkó múké 'bá ní jīi ūlū rī ūkpō be, Índri Uletere rī i'da ĩmi ní 'yozú kīnī, tā 'bá ní ūlū ĩmi ní rī, ĩri tā áda. ĩmi nīkí 'bávé adringará ĩmi āsámvú gé ĩmi ĩzā kozú rī rá. ⁶ ĩmi nyakí dō ĩzāngā ú'dúkó múké rī ā tā sī ambamba drāāsiyā, Índri Uletere rī vé ūkpō sī, ĩmi ē'yīkí ú'dúkó rī āyīkō be ambamba. 'Điri ĩmi ūbīkí tā 'bá ní 'oó rī ā pámvú, āzini Úpí Yēsū ní 'oó rī ā pámvú.

⁷ Tā 'điri sī, ĩmi ufukí adrii ū'bīta rú 'bá Yēsū ri ē'yī'ba gí āngū Mākēdōniyā vé rī agá, āzini āngū Ākáyā vé rī agá rī pi ní. ⁸ ĩmivé tā sī, sē ú'dúkó múké Úpí Yēsú vé tā sī rī kú muzú āngū Mākēdōniyā vé rī agásī, Ākáyā vé rī agásī, āngū rī pi agásī céré. Ē'yīngará ĩmi ní Múngú ri ē'yīzú rī vé tā kú muzú āngū rī pi agásī céré gí, 'bá lēkí tā ni átá ĩmi ní đīi ku. ⁹ Ā'diātāsīyā kōpi ūlúki tā ĩmi ní 'bá ē'yīzú ēsī be céré rī vé tā rá, āzini kōpi ūlúki tā ĩmi ní gāzú ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ĩnjīgá sī rī vé tā rá, āzini kōpi ūlúki tā ĩmi ní ēsī újázú Múngú áda ĩdri rú ĩmi ní ēzī ngaá ĩri ní rī vé tā rá, ¹⁰ āzini kōpi ūlúki tā ĩmi ní ēsī

'bāzú Múngú vé Mvá ĩri ní ingaa gōó idri rú drāngará gálēsila rĩ vé ĩgōngará 'bũ gelésĩ rĩ vé tā rá. Mvá 'dĩri Yēsũ 'i, ĩri úmvúlēsĩ ĩmũ 'bā pa Múngú vé jĩkó tā lĩzú rĩ agásĩ nĩ.

2

Ezĩ Páũlũ ní ngaá Tēsālōnikē agá rĩ

¹ Má édrĩpĩĩ má ómvúpĩĩ, ĩmi nĩkĩ rá 'yozú kɪnĩ, ẽcĩ 'bá ní tuú mužú ĩmi vúgá 'dĩlé rĩ drā kána kuyé. ² ĩmi nĩkĩ ĩzāngā 'bá ní nyaá kárakarā ĩ ní 'bā u'dazú kũrũ Pĩlipópũ vé rĩ agá 'dāá, ĩsúzú 'bá cakĩ drĩ ĩmi vúgá 'dĩlé kuyé rĩ rá. 'Bo Múngú 'bávé rĩ sē 'bá ní ũkpō ívé ũ'dũkō múké rĩ ũlũzú ĩmi ní ũrĩ ákō, 'bá 'bā tā lē'bá ku rĩ pi, ā cekĩ dō 'bā gārā kũrũ drāáāsĩyā, ³ 'bá ní rizú ũ'dũkō múké rĩ ũlũzú ĩmi ní rĩ gé, 'bá ũlĩkĩ ũnjō kuyé, 'bá ũlũkĩ ũ'dũkō múké rĩ ẽsĩ múké sĩ, 'bá ũ'bākĩ ĩmĩ mĩ kuyé. ⁴ ũ'dũkō múké 'bá ní ũlũú rĩ, Múngú ā'yĩ 'bá ní tā ni nĩ. ũ'dũkō múké 'bá ní ũlũú rĩ, adri 'yozú kɪnĩ, āyĩkō sēzú 'bá áda ní kuyé, ĩri āyĩkō sēzú Múngú ní. Múngú nĩ tā 'bá ẽsĩ agá rĩ nĩ. ⁵ ĩmi nĩkĩ rá 'yozú kɪnĩ, 'bá átákĩ ĩmi ní tā múké ĩmi íngúzú ĩmĩ mĩ ũ'bāzú ānĩ kuyé, dōku lēzú ngá āzi ĩsúzú ĩmi vúgá ānĩ kuyé, tā 'bá ní 'oó rĩ, Múngú nĩ rá. ⁶ Adri 'yozú kɪnĩ, 'bá rikĩ lētĩ ndāá, ĩmi íngúkĩ rĩ 'bá ānĩ dōku 'bá urũkō ẽ íngúkĩ rĩ 'bá ānĩ yā 'dĩnĩ kuyé.

'Bā Kúrísítō vé 'bá áyúāyũ nō'bée, 'bā té kōdō ícō ngá zĩ ĩmi tĩ gé rá, ⁷ 'bo 'bá adrikĩ ĩmi āsámvú gé ẽsĩ be mādā, sũ anjĩ éndrēpĩ ní rĩĩ ívé anjĩnā ā tā mbaá rĩ tĩnĩ. ⁸ 'Bá lēkĩ ĩmi ambamba, 'bá ní ĩmi ní ũ'dũkō múké Múngú vé rĩ ũlũzú ānĩ, āzini 'bá ní úvá 'bāzú tā rĩ ũlũzú ĩmi ní ānĩ. ⁹ Má édrĩpĩĩ má ómvúpĩĩ, ĩmi nĩkĩ ẽzĩ 'bá ní ngaá ũkpō sĩ ĩmi āsámvú gé rĩ rá.

'Bá ní rizú ũ'dũkō múké Múngú vé rĩ ũlũzú ĩmi ní rĩ gé, 'bá rikĩ ẽzĩ ngaá ũtũnā pi ĩnĩnā be ngá ndāzú 'bā ĩzā kozú, 'bā 'bākĩ rĩ oḡu 'bā āzi drĩgé ku.

¹⁰ Tā 'bá ní 'oó rĩ, ĩmi ndrekĩ ĩmĩ mĩ sĩ rá, Múngú ndre kpá rá, ĩmi 'bá Yēsũ ri ẽ'yĩ 'bá gĩ 'dĩ'bée, 'bá ní rizú adrizú ĩmi āsámvú gé rĩ gé, 'bá rikĩ adrii tā be piĩrĩ, 'bá āzi ẽdĩ 'bā rũ tā ũnjĩ sĩ kuyé. ¹¹ ĩmi nĩkĩ rá 'bá ní rizú adrizú ĩmi be rĩ gé, 'bá rũkĩ ĩmi múké sũ anjĩ ẽtēpĩ ní ívé anjĩ ruú múké rĩ tĩnĩ, ¹² 'bá ímbákĩ ĩmĩ ẽsĩ, āzini 'bá ũmíkĩ ĩmĩ ẽsĩ, ĩmi adrikĩ rĩ múké Múngú ẽndrētĩ gé, ā'diātāsĩyā Múngú zĩ ĩmi ífĩ ívé mālũngā ũnyĩ be ambamba rĩ agá gĩ.

¹³ 'Bā ri Múngú ní ōwō'dĩfō sē sā céré sĩ, ā'diātāsĩyā 'bá kā ũ'dũkō múké Múngú vé rĩ ũlũú ĩmi ní, ĩmi ẽ'yĩkĩ rá, ĩmi ẽ'yĩkĩ rá 'yozú kɪnĩ, ũ'dũkō rĩ Múngú vé ni, adri 'bá áda vé ni kuyé. ĩmi 'bá Múngú ri ẽ'yĩ 'bá gĩ 'dĩ'bée, ũ'dũkō rĩ ĩmi agá anigé, ĩri ri ẽzĩ ngangá. ¹⁴ Má édrĩpĩĩ má ómvúpĩĩ, ĩmi 'dũkĩ tā rĩ ngaá sũ 'bá Múngú vé kánísā Yũdáyā gá rĩ pi ní 'duú ngaá rĩ tĩnĩ rá. ĩmi nyakĩ ĩzāngā 'bá ĩmivé āngũ agá rĩ pi drĩgé, sũ 'bá Kúrísítō Yēsũ ri ẽ'yĩ 'bá gĩ Yũdáyā gá rĩ pi ní nyaá Yāhũdĩ rĩ pi drĩgé rĩ tĩnĩ.

¹⁵ Yāhũdĩ rĩ pi 'dĩkĩ Úpĩ Yēsũ ri, kōpi ú'dĩkĩ kpá nēbĩ rĩ pi, āzini kōpi údrókĩ 'bā āngũ rĩ agásĩ rá. Tā kōpi ní 'oó rĩ sē Múngú ní āyĩkō kuyé, āzini kōpi ẽ ẽsĩ ũká ũká 'bá rĩ pi ní céré. ¹⁶ ĩmi ndrekĩ drĩ ká, kōpi lēkĩ 'bā ũlũkĩ ũ'dũkō múké rĩ 'bá adri' bā Yāhũdĩ rú ku rĩ pi ní ku, ā'diātāsĩyā kōpi lēkĩ 'bá adri' bā Yāhũdĩ rú ku rĩ pi ẽ ĩsúkĩ pangará ku. Tā Yāhũdĩ rĩ pi ní 'oó 'dĩnĩ 'dĩri, sē kōpivé ũnjĩkanyā tĩ mužú drĩgélé, ānĩ jĩkō rĩ 'de Múngú agá, ĩri ĩmũ kōpi ĩrĩnā rá.

Páulū ri úvá be lē muų 'bá Tēsālōnikē vé rī pi ndree

¹⁷ Má édrípīi má ómvúpīi, 'bá ní 'bá acozú ĩmi be, 'bá ní ĩmi kuzú lóki be mādā rī gé, 'bávé éşī céré adri kú ĩmi drīgé, 'bá rikí ũ'bīi ũkpō sī lēzú gōzú muųú ĩmi ndrezú, ĩmi úvá ní 'bā ndéé ambamba rī sī. ¹⁸ 'Bá lēki kōdō muų ĩmi vúgá 'dīlé éşī álu sī. Sū mâ úlungu Páulū tīni, má ũ'bī ũkpō sī, á lē kōdō gōó muų ĩmi ndree đīi, 'bo Sātānā ala 'i 'bá ęndreŕi gé cí. ¹⁹ Agaápi rá rī, Yēsū kādō ĩmvi ĩgōó, 'bá 'bá ní ĩmú éşī 'bāá kōpi drīgé, 'bá ní ĩmú adrii āni āyīkō sī, āzini 'bá ĩ ní ĩmú 'bá ní kŭlá sēzú āni rī, ĩri adri ā'di pi? Adri ĩmi 'i ku? ²⁰ Ádarú ĩmi sē 'bá ĩmú đī pōwŭpōwŭ, āzini 'bá ĩmú adri āyīkō sī.

3

Pēki Tīmōtéyō ri muų Tēsālōnikē gá

¹ 'Bá ká ũ'dū ndāá tí muųú, 'bá ũşŭkí múké ni, lē 'bā áwíki adrii kŭrŭ Átēnésī vé rī agá nōgō. ² 'Bá pēki 'bá édrípī Tīmōtéyō riipi ęzi Múngú vé rī ngaápi 'bá be trŭ rī muų ĩmi vú 'dīi áyu, ā mu rí ũ'dŭkō múké Kúrisítō vé rī ũlŭú ĩmi ní, ē ĩmbá rí ĩmī éşī, ĩmi adriki rí ũkpó ũkpó ĩmivé ę'yīngará agá, ³ ĩmi āsámvú gé 'dīgé, 'bá āzi vé ę'yīngará ā adri rí ĩdrikiđri ęcŭngará 'dī'bée sī ku. ĩmi nŭki rá 'yozú kīnī, 'bá ícókí ápá ęcŭngará 'dī'bée agásī bā ku. ⁴ 'Bá ní rizú adrizú ĩmi be rī gé, 'bá lŭki ĩmi ní rá, 'bá kīnī, ĩ ĩmú 'bā ęcŭ rá. Sŭ ĩmi ní nŭi rá rī tīni, ęcŭkí 'bá rá. ⁵ Má ká ũ'dū ndāá tí muųú ĩmi vúgá 'dīlé, má ní Tīmōtéyō ri pēzú muųú āni, ā mu rí ĩmi ndree, dō ĩmi áwíki adrii ũkpó ũkpó ĩmivé ę'yīngará agá ũgōgō. Má éşī ri ũtīti, má ũşŭ ádroko ĩmú ĩmi ũ'bīi gí, ęzi 'bá ní ngaá

kárakará 'điri ĩri déna ĩmú drā kána.

⁶ 'Bo nóni Tīmōtéyō ĩmvi ĩmi vúgá 'dīsī, ícá 'bá vúgá nōó gí, ĩjī 'bá ní ũ'dŭkō múké ni ũlŭú, ũlŭ ę'yīngará ĩmivé rī ā tā, āzini lēngará ĩmivé rī ā tā. Ũlŭ 'bá ní kīnī, tā 'bá ní 'oó ĩmi āsámvú gé āyīkō sī 'đari, āvī ĩmi agásī álujāni kuyé, sē ĩmi ri 'bā úvá úyī, ĩmi lēki ĩmú 'bā ndree, sŭ 'bá ní ĩmi úvá úyī, lēé muų ĩmi ndree rī tīni.

⁷ Má édrípīi má ómvúpīi, ā rikí dō 'bā ęcŭú nóni drāāsīyā, tā Tīmōtéyō ní ĩmú ũlŭú 'bá ní kīnī, ĩmi tukí pá tīti ĩmivé ę'yīngará agá rī sī, sē 'bā éşī úri gí. ⁸ ĩmi ní pá tuú tīti Úpi agá rī sī, sē 'bá ní āyīkō. ⁹ Āyīkō ĩmi ní sēé 'bá ní nōri sī, 'bā sēki rí Múngú ní ęwō'difō ni gbā ngōpi? ¹⁰ 'Bā ri Múngú ri zī ĩmi ní ũtŭná pi ĩnŭná be, ā zī rí 'bá ní létŭ muųú ĩmi ndrezú đīi, 'bá mukí rí ĩmi ĩzā koó, ĩmi ĩmbá tā ũrŭko ĩmi ní nŭi kuyé rī pi sī, ĩmi adriki rí ũkpó ũkpó ĩmivé ę'yīngará agá.

¹¹ Lē Múngú 'bá ętēpi pi 'bávé Úpi Yēsū Kúrisítō be, kōpi ā zīki 'bá ní létŭ muųú ĩmi vúgá 'dīlé. ¹² Lē Úpi Yēsū ā sē lēngará ĩmivé rī ā mu drŭđrŭ, ĩmi lēki ĩmi lēlé ĩmi āsámvú gé sī, āzini ĩmi lēki kpá 'bá rī pi lēlé, sŭ 'bá ní ĩmi lēé rī tīni. ¹³ Lē Úpi Yēsū ē ĩmbá ĩmī éşī, ĩmi adriki rí ũnŭkányā ákó, ĩmi adriki rí ule 'bá ętēpi Múngú ęndreŕi gé, ũ'dŭ 'bávé Úpi Yēsū ní ĩgōzú ĩmúú ívé 'bá uletere rī pi be rī gé.

4

Adringará múké āyīkō sēepi Múngú ní rī

¹ Má édrípīi má ómvúpīi, 'bá lŭki ĩmi ní rá, lē ĩmi 'okí tā pŭri Múngú ní āyīkō sēepi ni, sŭ 'bá ní ĩmbá ĩmi ní rī tīni. 'Bá nŭki rá ĩmi

ri tā rī 'o piri, 'bá mākí ĩmi ẹsì be céré, lē ĩmi 'okí tā piri rī muzú dīi dīi. ² Ā'diātāsīyā ĩmi nīkí tā 'bá ní ímbá ĩmi ní ũkpō Úpí Yēsū vé rī sī rī gí.

³ Múngú lē ĩmi adrikí uletere 'í ẹndreṭi gé, lē ĩmi 'bākí ọwū muzú bādārú ku. ⁴ Lē 'bá ālu ālu ā ütē 'í rú' 'bá ütētē,* ā adri rí ũnjikānyā ākó, ē ĩnjikí rí ĩri ĩnjĩnjĩ, ⁵ ā ri ọwū 'bāá sū pāgánō Múngú ri nī' 'bá kuyé rī pi tĩni ku. ⁶ 'Bá āzi ā 'o ũnjikānyā lēzú lazú ẹdrípì vé ũkú sī ku. Tā ũnjí ĩri ní 'oó 'í ẹdrípì ní 'dĩri sī, Úpí Yēsū ri ĩri ĩrĩñā rá, sū 'bá ní ũlūú ĩmi ní rī tĩni. ⁷ Múngú zì 'bá ímú ũnjikānyā 'oó kuyé, zì 'bá ímú adrií uletere. ⁸ 'Bá tā ĩ ní ímbá 'dĩri gāápi sī rī, gā 'dĩri 'bá áda kuyé, gā Múngú Índrì Uletere rī sēepi rī.

⁹ Múngú ímbá ĩmi ní tā ĩmi ní ĩmi lēzú ĩmi ẹdrípìi be rī ìnógòsì gí, 'bá ícókí tā ní sīi sēé ĩmi ní ku. ¹⁰ Ádarú lēngará ĩmi ní ĩmi ọgūpìi Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí adri' 'bá āngū Mākēdōniyā vé rī agá rī pi lēzú rī aga rá. Má ẹdrípìi má ọmvúpìi, lē ĩmi lēkí ĩmi muzú lēlē.

¹¹ Lē ĩmi adrikí tā be kírì 'bá rī pi āsámvú gé, ĩmi rikí fíi 'bá urukọ vé tā agá ku. 'Bá ālu ālu ā 'bā ẹsì rizú ívé ẹzì ngazú 'í drì sī, sū 'bá ní lūú ĩmi ní rī tĩni, ¹² 'bá Kúrísítō ri ẹ'yī' 'bá kuyé rī pi ē ĩnjikí rí ĩmi ĩnjĩnjĩ, āzini ĩmi zìkí rí ngá 'bá āzi tì gé ku.

Yēsū vé ìgōngará

¹³ Má ẹdrípìi má ọmvúpìi, 'bá lēkí ĩmi ní 'bá ũdrā' 'bá, Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi vé tā ũlūú, lē ĩmi rikí kọpi ngoó sū 'bá ẹsì 'bā' 'bēe tā drīdrī 'dílé rī drīgé kuyé rī pi tĩni ku. ¹⁴ 'Bá ẹ'yīkí rá 'yozú kíní, Yēsū drā rá, 'bo íngá gōó ídri rú drāngará gálésila rá, 'bá ẹ'yīkí

kpá rá 'yozú kíní, 'bá ũdrā' 'bá, Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi, Múngú ri ímú kọpi inga gō ídri rú Yēsū be trú. ¹⁵ 'Bá lēkí tā Úpí Yēsū ní 'yoó rī lūú ĩmi ní kíní, 'bā drī adri' 'bēe ídri rú cīmgbá lókí 'í ní ímúzú ímvízú rī gé nō' 'bēe, 'bá ícókí ngāá muṣ 'bá ũdrā' 'bá gí rī pi sī drīdrī ku, 'bá ũdrā' 'bá gí rī pi nga drīdrī nī. ¹⁶ Úpí Yēsū ri ímú ísì 'bū gé 'dāásì vūgá nōó, ĩri tǎimbì sē 'bá rī pi ní ọ' 'dúkọ be uru 'dāá, mālāyíkā adriipi mālāyíkā rī pi drīgé céré rī nga átá ọ' 'dúkọ be uru 'dāá, ĩri dībe tā áyú be, Múngú vé gūké āngū zizú rī dībe ọ' 'ú be. 'Bá ũdrā' 'bá Yēsū Kúrísítō ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi, kọpi í' 'dó íngá ífū ívé 'bú agá 'dāásì drīdrī nī. ¹⁷ Tā 'dĩri ā vūdrī gé, 'bā drī adri' 'bá ídri rú ĩ ní kuú vūgá nō' 'bēe, 'bá kúru nga mu 'bā úmú kọpi be trú ìrībìtì agá 'dāá, 'bá 'bá úmú Úpí Yēsū be trú ũlì agá 'dāá. 'Bá áwí adri Úpí Yēsū pi be trú muzú nyonyo. ¹⁸ Kúru lē ĩmi 'dúkì tā 'dī' 'bēe rizú ĩmì ẹsì ímbázú ĩmi āsámvú gé sī.

5

Īmi adrikí ũrē, ĩmi ütēkí Yēsū vé ìgōngará

¹ Má ẹdrípìi má ọmvúpìi, 'bá ícókí sá, dōku ọ' 'dú Úpí Yēsū ní ímvízú rī vé tā sīi sēé ĩmi ní ku, ² ā'diātāsīyā ĩmi nīkí rá 'yozú kíní, Úpí ri ímú ícá* dū, sū ũgú' 'bá ní ímú ngá ũgūú ìnĩñā sī rī tĩni. ³ 'Bá rī pi kádó 'bāá ríí átá, "Nóni tākiri anigé, āngū rī nóni múké," tā ũnjí ri koro í' 'dé kọpi drīgé, sū ũkú mvá tĩpi rī ā 'a ní í' 'dó ásó mbēlēñā rī tĩni, kọpi ícókí ápá ālunáni ku.

⁴ Má ẹdrípìi má ọmvúpìi, ĩmi adrikí ìnĩñā agá kuyé, ĩmi nīkí tā rī gí, ānì ĩmi ícókí āyāá Úpí vé ícángará dū sū ũgú' 'bá tĩni 'dĩri ā

* 4:4 4:4 Lē 'bá ālu ālu ā ütē 'í rú' 'bá ütētē: Tā 'dĩri vé ífíí, lē 'bá rī ā adri 'yéná ũkú ívé rī be. * 5:2 5:2 Úpí ri ímú ícá: Gĩrìkì tì sī, Ọ' 'dú Úpí ní ímúzú ìgōzú rī.

tā sī ku. ⁵ Īmi céré anji ūtūná vé ni, āzini ūtū āmgbáraká vé ni. 'Bá adrikí anji ĩnĭná vé ni kuyé, āzini āngū bípi nĭpi cĭcĭ rĭ vé ni kuyé. ⁶ Lē 'bá ríkí ū'dú koó bādāru sŭ 'bá uruko ní rĭi ū'dú koó rĭ tĭnĭ ku, lē 'bá adrikí mĭ be mgbō, āzini lē 'bá ūtēkí 'bá ūtētē. ⁷ 'Bá rĭ 'bá ū'dú ko'bá rĭ pi, kōpi rĭ ū'dú ko ĩnĭ sĭ. 'Bá rĭ 'bá íwá mvu 'bá ĩmērēzú rĭ pi, kōpi rĭ íwá rĭ mvu ĩmērēzú ĩnĭ sĭ. ⁸ 'Bá anji ūtūná vé ni, lē 'bá 'bākí ẹ'yĭngará rĭ, āzini lēngará rĭ kŭkŭrŭkŭ rŭ, 'bá ūtēzú ānĭ, āzini 'bá 'bākí pangará rĭ vé tā 'bá ẹsĭ agá, sŭ sāpú aya rŭ ĩ ní suu drĭgē rĭ tĭnĭ.

⁹ Múngú ūpē 'bá 'yozú kĭnĭ 'bá ĩmŭkí rĭ ĩzāngā ĩsŭ 'í drĭgē yā 'dĭnĭ kuyé, ūpē 'bá 'bávē Úpí Yēsŭ Kúrĭsítō ē ĩmŭ rĭ 'bá paá ūnjĭkānyā agásĭ. ¹⁰ Yēsŭ drā 'bávē tā sĭ. Kādō ĩmvĭ, ĩrĭ dō 'bá ĩsŭ ídri rŭ yā, dō ĩrĭ ĩsŭ 'bá ūdrākí gĭ yā, 'bá ĩmŭ adri ĩrĭ be trŭ mŭzú 'dání'dání. ¹¹ Īmi ĩmbákí ĩmĭ ẹsĭ, āzini ĩmi ĩmbákí ĩmi adrii ūkpó ūkpó, sŭ ĩmi ní rĭi 'oó rĭ tĭnĭ.

Tā Páulŭ ní ĩmbá rĭ vé ūdŭ

¹² Má ẹdrĭpĭi má ọmvŭpĭi, 'bá mākĭ ĩmi, lē ĩmi ĩnjĭkĭ ĩmivē drĭkoma rĭ 'bá ẹzĭ nga 'bá Úpí Yēsŭ ní rĭ pi ĩnjĭ ĩnjĭ. Kōpi rĭ ẹzĭ nga ūkpó sĭ ĩmi āsámvú gé, āzini kōpi rĭ ĩmi ĩmbá, ĩmi 'okí rĭ tā ūnjĭ ku. ¹³ Lē ĩmi ĩnjĭkĭ 'bá drĭkoma rŭ rĭ pi ĩnjĭnjĭ ẹzĭ kōpi ní rĭi ngaá rĭ sĭ, ĩmi lēkĭ kōpi lēlē. Lē ĩmi adrikí tā be kĭrĭ ĩmi āsámvú gé sĭ. ¹⁴ Má ẹdrĭpĭi má ọmvŭpĭi, 'bá mākĭ ĩmi ẹsĭ ālu sĭ, ĩmi lŭkĭ 'bá ūvú rŭ ẹzĭ nga 'bá ku rĭ pi ní, lē kōpi ā ngakí ẹzĭ, ĩmi ĩmbákí 'bá ūrĭ rŭ rĭ pi vé ẹsĭ, kōpi ē ẹsĭ ā adri rĭ ūkpó ūkpó, ĩmi kókĭ 'bá ẹ'yĭngará be mādānjá rĭ pi ē ĩzā, ĩmi adrikí tā be mādā 'bá rĭ pi be céré. ¹⁵ 'Bá āzi 'o dō tā ūnjĭ ọgŭpĭ ní, 'bá ĩ ní 'oó ūnjĭ 'dĭrĭ, ā ūjā ọgŭpĭ rĭ 'oó

ūnjĭ ku. Ū'dú céré lē ĩmi ū'bĭkĭ tā múké 'oó ĩmi āsámvú gé sĭ, āzini ĩmi 'okí tā múké 'bá uruko 'bée ní.

¹⁶ Sā céré sĭ, lē ĩmi adrikí āyĭkō sĭ. ¹⁷ Īmi ríkĭ Múngú rĭ zĭjĭ, lē ĩmi āndēkĭ ĩrĭ zĭngará sĭ ku. ¹⁸ Lē ĩmi sēkĭ Múngú ní ọwō'dĭfō tā ārēvú sĭ céré. Īmi ní Kúrĭsítō Yēsŭ rĭ ẹ'yĭ gĭ rĭ sĭ, Múngú lē ĩmi 'okí sŭ 'dĭrĭ tĭnĭ.

¹⁹ Ẹzĭ Īndrĭ Uleterē rĭ ní lēé ngaá rĭ, 'bá āzi ā uga ku. ²⁰ 'Bá Īndrĭ Uleterē rĭ ní ású gĭ rĭ sē dō tĭ, ā ọwŭkĭ tĭ ĩrĭ ní sēé rĭ ku. ²¹ Īmi ámákĭ tā céré ĩrĭ ní átá rĭ pi múké múké ūgbále, ĩmi 'dŭkĭ múké rĭ ẹzĭ ngazú ānĭ. ²² Lē ĩmi fĭkĭ ūnjĭkānyā agá ku.

Páulŭ sē 'bá rĭ pi ní tākĭrĭ

²³ Múngú rĭipi tākĭrĭ sēepĭ rĭ, ā ūjĭ ĩmivē ẹsĭ, āzini ā ūjĭ ĩmĭ rŭ 'bá, ĩmi adrikí rĭ uleterē ūnjĭkānyā ākó, cazú ū'dú 'bávē Úpí Yēsŭ Kúrĭsítō ní ĩmvĭzú rĭ gé. ²⁴ Múngú zĭ ĩmi adrii 'bá ívé ni, ĩrĭ tā 'í ní 'yoó rĭ 'dŭ nga rá sŭ 'í ní 'yoó rĭ tĭnĭ.

²⁵ Má ẹdrĭpĭi má ọmvŭpĭi, ĩmi zĭkĭ 'bá ní Múngú rĭ. ²⁶ Īmi sēkĭ mōdó 'bá ẹdrĭpĭi ní, āzini 'bá ọmvŭpĭi ní, ĩmi u'dekĭ kōpi ẹzĭi bēdrĭ sĭ. ²⁷ Á mā ĩmi Úpí Yēsŭ ā rŭ sĭ, lē ĩmi lākĭ kōkōbĭ 'dĭrĭ 'bá Yēsŭ rĭ ẹ'yĭ 'bá gĭ rĭ pi ní céré.

²⁸ Ẹsĭ múké 'bávē Úpí Yēsŭ Kúrĭsítō vé rĭ ā adri ĩmi be.

**Kōkōbī ĩrī ni Páulū ní
sī sēé 'bá
Tēsālōnikē
vé rī pi ní rī
Tā búkū rī vé rī ā
ūlūngará**

Páulū sī kōkōbī 'dīri sēé Kūrīsītīyānī Tēsālōnikē vé rī pi ní, ĩsú ākūdē sī kōkōbī drīdrī 1 Tēsālōnikē rī gí. Sī kōkōbī 'dīri sá mādāṅá agá, 'du caá mbāá kárakará kuyé. Sī kōpi ní kīnī, ā rikí dō Kūrīsītīyānī rī pi ọcūú drāāāsīyā, lē kōpi ā tukí pá títí ívé ẹ'yīngará agá. 'Bá uruko'bée rikí ūlūú kōpi ní kīnī, Kúrísitō ímví ịgōó gí, dōku ĩri ímví ịgō ú'díkírīṅá nōgó, lē kōpi ā ngakí ẹzị ku. 'Bo Páulū 'yo kōpi ní kīnī, kōpi ā yíkí 'bá 'díní 'dī'bée vé tā ku. 'Yo kōpi ní kīnī, lē Kūrīsītīyānī rī pi ā adrikí ūvú rú ku, ā'diātāsīyā Kúrísitō ní drī ícázú kuyé rī gé, tā ūnjí ri ímụ ga ambamba vū drīgégé nōgó, drīkoma adriipi ūnjí rī, ĩri 'bá Múngú vé rī pi ẹ drī úcị, kōpi Múngú ri gā ānī sī.

Páulū sē mōdó 'bá Tēsālōnikē vé rī pi ní

¹ Ma Páulū 'i, 'bá Sílā be Tīmōtéyō sī, 'bá síkí kōkōbī 'dīri sēé 'bá adri'bá kānīsā kūrú Tēsālōnikē vé rī agá, Múngú 'bá Ẹtẹpi ri ẹ'yī'bá gí, āzini Úpí Yẹsū Kúrísitō ri ẹ'yī'bá gí rī pi ní.

² Ẹsị múké, āzini tākiri 'bá Ẹtẹpi Múngú vé rī, āzini Úpí Yẹsū Kúrísitō vé rī ā adri ĩmi be.

Páulū zị Múngú ri 'bá Tēsālōnikē vé rī pi ní

³ Má ẹdrípịi má ọmvúpịi, ú'dú céré 'bá ri ọwō'dífó sē Múngú ní ĩmi tā sī, ā'diātāsīyā ímivé ẹ'yīngará, āzini ímivé lēngará ĩmi āsámvú gé sī rī ní rií mvụ drīdrī

rī sī. ⁴ 'Bá kānīsā vé rī pi āsámvú gé, 'bá ri ĩmí rú ịngú, ā'diātāsīyā ú'dú ĩ ní ĩmi ọcūzú, āzini ĩmi ní ịzāngá nyazú kárakará rī gé, ĩmi úmbékí ẹsị ịzāngá rī ā nyangará gá rá.

⁵ Ẹsị ĩmi ní úmbé ịzāngá nyazú 'dīri lū 'yozú kīnī, Múngú ri tā lị pịrị, ĩri ĩmi ā'yī fi ívé mālūngá agá 'dāá rá. ⁶ Múngú ri tā lị pịrị, ĩri ímụ 'bá ĩmi 'o'bá ūnjí rī pi ĩrīṅá rá, ⁷ ĩmi 'bá ịzāngá nya'bá rī pi, Múngú ri sē ĩmí rú'bá ri ímụ ndrī rá, ĩri kpá sē 'bá rú'bá ri ímụ ndrī rá. Tā 'dīri ímụ 'i nga lókí Úpí Yẹsū ní úmvúlésí ímúzú 'bū gélésí, 'i 'dazú ācị be ívé mālāyíkā ūkpō be rī pi be rī gé. ⁸ Múngú ri ímụ 'bá 'i nī'bá kuyé rī pi ĩrīṅá rá, āzini ĩri ímụ 'bá 'bávé Úpí Yẹsū vé ú'dúkó múké rī gā'bá sī rī pi ĩrīṅá rá. ⁹ ĩ ímụ 'bá 'dī'bée ĩrīṅá mvuzú ūdú ākó. ĩ kōpi dro Úpí Yẹsū ā gārā gá sī rará rú, kōpi ícókí adrii írivé dīngará pōwūpōwū ūkpō be 'dīri ā gārā gá ku. ¹⁰ Ú'dú Úpí Yẹsū ní ímvízú rī gé, írivé 'bá uletere rī pi ímụ ĩri ịngú rá, āzini 'bá Yẹsū ri ẹ'yī'bá gí rī pi céré ímụ āyāyā. ĩmi kpá Yẹsū ri ịngú rá, ā'diātāsīyā ĩmi ní tā 'bá ní ūlūú ĩmi ní rī ẹ'yī gí rī sī.

¹¹ ĩmi ní ẹ'yī gí rī sī, 'bá ri Múngú ri zị ĩmi ní ú'dú céré, ā ko rí ĩmi ịzā, ĩmi adrikí rí sū ĩri ní lēé rī tịnị. Āzini 'bá ri Múngú ri zị, ā sē rí ĩmi ní ūkpō, ā ko rí ĩmi ịzā tā múké ĩmi ní lēé rī pi 'ozú, ĩmi ngakí rí ẹzị ĩmi ní í'dó ngāá ímivé ẹ'yīngará agá rī mvuzú drīdrī. ¹² 'Bá ri Múngú ri zị 'díní, ĩmi 'bá Yẹsū ri ẹ'yī'bá gí rī pi ẹ ịngúkí rí 'bávé Úpí Yẹsū ri ịngúngú, Yẹsū ẹ ịngú rí kpá ĩmi ịngúngú. Tā 'dīri 'i nga ẹsị múké Múngú vé rī ā tā sī, āzini ẹsị múké Úpí Yẹsū Kúrísitō vé rī ā tā sī.

2

Yēsū vé ŷgōngará

¹ Má édrípīi má ómvúpīi, 'bá lēki ĩmi nīkī tā 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō ní úmvúlēsī ímvízú rī, āzini ĩmi nīkī tā ĩri ní úmvúlēsī ímúzú 'bá úmúzú trū rī. ² Tā 'bá rī pi ní 'yoó kīnī, ú'dú Úpí ní ímvízú rī ícá gí 'dīri, lē ĩmi éśī ā adri ānī ŷāngā sī ku, āzini lē ĩmi éśī ā yā ānī ku. Kōpi ícō 'yo kīnī, Índrī Uleterē rī lū tā 'dīri ĩ ní nī, dōku 'bá āzi lū ĩ ní nī, dōku ĩ lāki kōkōbī 'bá ní sēē rī agá. ³ Lē ĩmi sēki 'bá āzi ā ũ'bā ĩmi mī tā 'dī'bēē sī ku, ā'diātāsīyā ú'dú Úpí ní ímvízú rī ícō drī ícá ku. Ú'dú 'dāri tē cīngbá ca ú'dú Sātānā ní ágó āzi ũnjī ni ĩpēzú ímúzú 'bá rī pi ē mī ũ'bāzú 'dezú ũnjīkānyā agá rī gé. Ágó ũnjī 'dīri kādō ímú 'i i'daá, 'bá kárakarā pi ímú Múngú ri gā sī. Ú'dú ũdū vé rī gé, ĩ kúru ímú ĩri ĩrīñā ŷāngā nya mužú ũdū ākó. ⁴ Ágó riipi mī ũ'bāapi 'dīri, ĩri ímú 'i íngú, ĩri ngá céré 'bá rī pi ní zī Múngú kōpi ní rií ĩnjī rī pi ówówó, ĩri mū úrī Jó Múngú vé rī agá, ĩri 'yo 'i Múngú 'i.

⁵ ĩmi ícókí nyo tā má ní ũlūú ĩmi ní lókí 'bá ní adrizú ĩmi be trū rī gé 'dāri ígá ku? Ándúru má ũlū ĩmi ní tā ímúpi 'i ngaápi drīdrī 'dīi rī vé tā rá. ⁶ ĩmi nīkī ngá riipi ágó ũnjī rī ugaápi rī rá, 'bo ágó ũnjī rī ímú 'i i'da lókí Múngú ní ā'yī gí rī gé. ⁷ Ūkpō ágó ũnjī 'dīri vé ĩ ní ndreé ku rī anigé, ĩri ri ēzī nga vū drīgé nōgó, ĩri ēzī nga ca cīngbá ú'dú ĩ ní ágó ũnjī 'dīri drozú létī rī gé sī āmvé rī gé. ⁸ Kúru ágó ũnjī rī ímú ífū 'i i'da, 'bo Úpí Yēsū ri ímú ĩri 'dī drā ēvīvī ífūupi 'i tī gélésī sī rī sī. Úpí ri ímú ũkpō be, ĩri dī pōwūpōwū, ĩri ímú ágó rī vé ũkpō ndē rá.

⁹ Ágó adriipi tā be ũnjī 'dīri, ĩri ímú Sātānā vé ēzī 'du nga,

ĩri Sātānā vé ũkpō áyú rizú tā āyāzú āyāyā ni pi ngazú. ¹⁰ ĩri ímú tā ũnjī ũnjō vé ni pi ũlū 'bá Múngú rī ē'yī'bá kuyé rī pi ē mī ũ'bāzú, ā'diātāsīyā kōpi gākí tā áda ímúpi kōpi paápi ũnjīkānyā agásī rī ā'yīgá sī. ¹¹ Kōpi ní gāá tā áda rī ē'yīgá sī rī sī, Múngú adi kōpi, sē kōpi rikí ũnjō ā tā yī. ¹² ĩri ímú tā lī kōpi drīgé rá, ā'diātāsīyā kōpi ní tā áda rī ē'yī kuyé rī sī, āzini kōpi ní lēē rií ũnjīkānyā 'oó áyú rī sī.

Īmi tukí pá tītī ĩmivé ē'yīngará agá

¹³ Má édrípīi má ómvúpīi Úpí ní lēlé rī pi, lē sá céré sī 'bá rikí ówō'dīfō sēē Múngú ní ĩmi tā sī, ā'diātāsīyā Múngú ũpē ĩmi ní í'dóngará gá 'dāá, pa ĩmi ní ĩmivé ũnjīkānyā agásī, ā'diātāsīyā Índrī Uleterē rī újā ĩmi ícá pīrī gí, āzini ĩmi ē'yīkí tā áda rī gí. ¹⁴ Múngú zī ĩmi ímú 'i vúgá ú'dúkó múké 'bá ní ũlūú rī sī, ĩmi ālēki rī dīngará pōwūpōwū 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō vé rī. ¹⁵ Má édrípīi má ómvúpīi, ĩmi tukí pá ũkpō ũkpō, ĩmi rúkí tā 'bá ní ímbá ĩmi ní tī sī, dōku 'bá ní sīi ĩmi ní kōkōbī agá rī pi.

¹⁶ 'Bávé Úpí Yēsū Kúrísítō, āzini 'bá Ētēpī Múngú 'bā lēēpi agaápi rá, éśī be múké, 'bā éśī ũmīpi mužú 'dáni'dáni, éśī 'bāapi 'bá drīgé tā múké drīdrī 'dīlē rī ā tā sī rī, ¹⁷ lē kōpi ā ũmīkí ĩmi éśī, āzini kōpi ā sēki ĩmi ní ũkpō tā múké 'ozú, āzini átángá múké átázú.

3

Īmi zīkí 'bá ní Múngú ri

¹ Tā rī vé ũdū 'dī, má édrípīi má ómvúpīi, lē ĩmi zīkí 'bá ní Múngú ri, ú'dúkó múké Úpí Yēsū vé 'bá ní ũlūú rī ē íré rī mužú mbēlēñá āngū rī pi agásī céré, 'bá rī pi ā 'dukí rī ĩri 'bāá tā āmbúgú rú,

sū ándúró ūmi ní tā ni 'duú 'bāá āmbúgú rī t̄ñi. ² Ūmi z̄íkí 'bá ní Múngú rī, 'bá pakí rī 'bá 'bá tā be ūnjí áwí 'bá kú ūnjíkānyā agá rī pi dr̄igé sī, ā'diātāsīyā 'bá rī pi ā uringo ẽ'ȳíkí Yēsū rī kuyé. ³ 'Bo Úpí rī tā 'í ní 'yoó rī 'du nga rá, ĩri ūmi ní ūkpó sē rá, āzini ĩri ūmi ūtē ādróko dr̄igé sī rá. ⁴ 'Bá 'bākí ẽsí Úpí dr̄igé 'yozú k̄inī, ūmi rī tā 'bá ní ímbá rī 'du nga rá, āzini ūmi ícó tā 'bá ní ímbá rī 'du nga mužú dr̄idr̄i rá. ⁵ Lē Úpí ē 'i da lēngará Múngú vé rī ĩmí ẽsí agá, āzini ē 'i da tā Kúrísítō ní ẽsí úmbézú ĩzāngā nyazú rī ĩmí ẽsí agá.

Ā adrikí ūvú rú ku

⁶ Má ẽdr̄ip̄i má óm̄v̄up̄i, 'bá 'yo ūmi ní Úpí Yēsū Kúrísítō ā r̄ú sī 'd̄ini, lē ūmi úm̄úkí ūmi 'bá adri 'bá ūvú rú ẽz̄i nga 'bá ku rī pi be ku, 'bá 'd̄ini 'd̄i 'bée 'dukí tā 'bá ní ímbá rī ẽz̄i ngazú kuyé. ⁷ Ā'diātāsīyā ūmi n̄íkí rá 'yozú k̄inī, lē ūmi 'dukí tā rī ngaá sū 'bá ní ngaá rī t̄ñi. Sā 'bá ní adrizú ūmi be rī gé, 'bá adrikí ūvú rú kuyé. ⁸ 'Bá rikí ẽz̄i ngaá ūkpō sī ūt̄uná pi ĩn̄iná be, ānī sē 'bá 'bākí tā ẽnj̄iẽnj̄i ūmi dr̄igé kuyé. 'Bá 'dukí kpá 'bá āzi ā ngá nyaá píriní kuyé. ⁹ 'Bá té kōdō ícō ānyāngā z̄i ūmi t̄i gé ūr̄i ākó, 'bo tā 'bá ní z̄izú kuyé rī, 'bá lēkí ūmi ímbá, ūmi ngakí rī ẽz̄i rī sū 'bá ní ngaá rī t̄ñi. ¹⁰ 'Bá ní rizú adrizú ūmi be rī gé, 'bá 'yokí ūmi ní 'd̄ini, 'bá k̄inī, “Bá ẽz̄i ngaá pi ku rī, ā sēkí ĩri ní ngá nyaá ku.”

¹¹ 'Bo 'bá ȳíkí k̄inī, 'bá uringo ūmi āsámvú gé 'd̄ilé ūvú rú, k̄opi gākí ẽz̄i ngagá sī, k̄opi rī fi 'bá āzi vé tā agá. ¹² 'Bá lēkí 'yoó 'bá 'd̄ini 'd̄i 'bée ní Úpí Yēsū Kúrísítō ā r̄ú sī, lē k̄opi ā kukí tā 'd̄iri ā vúgú ānī. K̄opi ā újákí ĩvé ȳíkí ẽz̄i ngazú ĩ dr̄i sī, k̄opi ā nyakí rī ngá ĩvé ūr̄unde sī. ¹³ Má ẽdr̄ip̄i má óm̄v̄up̄i, á lē

'yoó ūmi ní 'd̄ini, lē ūmi āndēkí tā m̄úké 'ongará sī ku.

¹⁴ 'Bo 'bá rī gā dō tā 'bá ní ímbá k̄ok̄ob̄i 'd̄iri agá rī 'dugá ngagá sī, ūmi ndrekí 'bá 'd̄iri vé tā m̄úké, 'bá 'd̄ini 'd̄iri, lē ūmi úm̄úkí ūmi ĩri be ku, ē ĩsú rī dr̄injá. ¹⁵ 'Bo lē ūmi 'dukí ĩri 'bāá ār̄i 'bágú rú ku, lē ūmi 'yokí ĩri ní tā rī sū ūmi ní 'yoó ūmi ẽdr̄ip̄i ūmi ní lēléle rī ní rī t̄ñi.

Páulū vé tā ūd̄ū 'yoó rī

¹⁶ Úpí tākiri sēepi rī ā sē ūmi ní tākiri mužú sá be céré. Úpí ā adri ūmi be.

¹⁷ Ma Páulū 'i, á sī mōdó k̄ok̄ob̄i agá 'd̄iri mā dr̄i sī, ā'diātāsīyā mávé k̄ok̄ob̄i má ní s̄i rī pi agásī céré, á rī s̄i 'd̄ini, ūmi n̄íkí rī amá 'yozú k̄inī, ẽndep̄i k̄ok̄ob̄i rī á sī ma 'i.

¹⁸ ẽsí m̄úké 'bávé Úpí Yēsū Kúrísítō vé rī ā adri ūmi be céré.

**Kõkõbì álu ni Páulũ ní
sĩ sêe
Tímõtéyõ
ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ ã
ũlũngará**

Tímõtéyõ ri kërĩmvá, ílí kárakará kõi rikí éçì Páulũ be, ri Páulũ ẽ ìzã koó ú'dúkó múké Kúrísítõ vé rĩ ã ùlũngará sĩ. Vùdrĩ ni gé, Páulũ pẽ Tímõtéyõ ri muý adrii 'bá kãnisã vé rĩ pi ní drĩkoma rú kũrú Êfésõ vé rĩ agá.

Páulũ sê kõi kõi 'dĩri Tímõtéyõ ní ìri ímbázú ãní létì 'bá kãnisã vé rĩ pi ní rizú Múngú ri ìnjĩzú rĩ sĩ, ãzini 'bá ãngũ ímbá'bá ùnjõ sĩ rĩ pi vé tã sĩ. Kõi kõi rĩ ímbá létì ì ní rizú 'bá ùpèzú 'bã drĩkoma rú rĩ vé tã, ãzini ímbá létì drĩkoma kãnisã vé rĩ pi ní èzì ngazú ngúlúmũ ãndiãndí rĩ pi ãsãmvú gé, kërĩanji rĩ pi ãsãmvú gé, 'bá ãrãkã rú rĩ pi ãsãmvú gé, ãzini õwuzì rĩ pi ãsãmvú gé rĩ vé tã.

¹ Ma Páulũ Kúrísítõ Yèsũ vé 'bá áyúáyũ rĩ 'i, Múngú 'bã Paápi rĩ, ãzini Kúrísítõ Yèsũ 'bá ní èsì 'bãá drĩ ni gé rĩ, kõi ipèkí ma adrii 'bá áyúáyũ ni rú nĩ. ² Tímõtéyõ mã mvá rĩ, mi Kúrísítõ Yèsũ ri è'yĩpi gĩ rĩ, á sĩ kõi kõi 'dĩri sêe mí ní nĩ. Èsì múké, èsì ìdríkídri, ãzini tãkírì 'bá Ètèpi Múngú vé rĩ, ãzini 'bávè Úpí Kúrísítõ Yèsũ vé rĩ ã adrii ìmi be.

Páulũ ímbá Tímõtéyõ ri 'bá rĩ'bá tãĩmbì ímbá'bá ùnjõ sĩ rĩ pi vé tã sĩ

³ Mã ní ngazú muýú Mãkèdõniyã gá rĩ gé, mã èzì mí ní, mã kĩnĩ, mã adri Êfésõ gá 'dãgá, mã uga ri 'bá rĩ'bá tã ùnjõ vé ni ímbá'bá rĩ pi, kõi ã kúkì rì ímbãngará ùnjõ vé 'dĩ'bée ãní.

⁴ Mĩ ku kõi ã rikí sã izaá rizú ú'dógú'dógú èzì ãkó ni pi átá rizú ãgátá ìjĩzú ì ãsãmvú gé sĩ ku, ãzini kõi ã rikí ívé è'bípìjì ã rú ùlũú muýú ku, tã 'dĩ'bée ri ãgátá ìjì ãsãmvú gé sĩ. ãgátá 'dĩri sê 'bá rĩ pi è'yĩkì Múngú ri ãní ku.

⁵ Tã mã ní mi ímbázú rĩ ìri 'dĩni, lè 'bá Yèsũ ri è'yĩ' 'bá gĩ rĩ pi ã lèkì ì lèlè. Lẽngará 'dĩri íngá èsì adriipi uletere, yĩkì adriipi múké, ãzini è'yĩngará adriipi áda rú rĩ agá.

⁶ 'Bo 'bá rĩ' 'bá ãngũ ímbá' 'bá rĩ pi ã urukõ kúkì tã 'dĩ'bée gĩ, kõi nóni ri átãngá èzì ãkó ni pi átá áyu.

⁷ Kõi lèkì 'bá rĩ pi ã nĩkì 'yozú kĩnĩ, ì ri tãĩmbì Mósè vé rĩ ímbá, 'bo kõi nĩkì tã ì ní rii átá rĩ kuyé, kõi ícókì tã ì ní átá rĩ vé íffí ùlũú ku.

⁸ 'Bá nĩkì rá tãĩmbì rĩ múké, 'bá rĩ 'du dõ tã ni ngaá pĩrì. ⁹ 'Bá nĩkì kpá rá, sèkì tãĩmbì rĩ 'bá tã 'o'bá pĩrì rĩ pi ã tã sĩ kuyé, sèkì tãĩmbì rĩ 'bá tãĩmbì rĩ ñõ' 'bá, 'bá wa' 'bá ari' 'ba rú, 'bá Múngú ri ñĩ' 'bá ku, ãzini 'bá ùnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi ã tã sĩ, ãzini sèkì 'bá ì ètèpìjì ú'dì' 'bá, dõku ì èndrèpìjì ú'dì' 'bá, ãzini 'bá 'bá rĩ pi ú'dì' 'bá rĩ pi ã tã sĩ. ¹⁰ Sèkì tãĩmbì rĩ 'bá õwú rú rĩ pi ã tã sĩ, ãzini ãgõ rĩ' 'bá la' 'bá ãgõ sĩ rĩ pi ã tã sĩ, dõku ùkú rĩ' 'bá la' 'bá ùkú sĩ rĩ pi ã tã sĩ, dõku sèkì 'bá rĩ' 'bá 'bá uru' 'bá uzi' 'bá tũgèrì rú rĩ pi ã tã sĩ, 'bá ùnjõ rú rĩ pi ã tã sĩ, ãzini 'bá ùnjõ úlì' 'bá mãkãtã vũrã gá rĩ pi ã tã sĩ, ãzini 'bá rĩ' 'bá tã ùnjì urukõ 'o'bá ímbãngará múké rĩ vé tã újã' 'bá tũngú rĩ pi ã tã sĩ. ¹¹ Ímbãngará múké 'dĩri, ìri ú' 'dúkó múké mã ní ùlũú rĩ, Múngú ì ní íngũngũ rĩ sê tã ni mã drìgè nĩ.

Páulũ sê õwõ'difõ Múngú ní

¹² Á sê õwõ'difõ 'bávè Úpí Yèsũ Kúrísítõ ní, sê mã ní ùkpõ èzì ívé rĩ ngazú nĩ, ndre á 'bã èsì ívé èzì ngazú, ìri ní mã ìpèzú ívé

ëzî ngazú ânî. ¹³ Ándúró á ri dô Kúrisító ri ideé, á ri dô ìrivé 'bá òcúú ùnjí ùnjí, ázini má éşî á adri dô úká úká draáásiyā, Múngú 'bá éşî ìdríkídri má ní rá, á'diātāsīyā á ri tā rī 'oó ënjākō sī, ázini má ní Yésū ri ë'yī kuyé rī sī. ¹⁴ 'Bávé Úpí Kúrisító Yésū 'bá éşî múké má ní āmbúgú, sē má ë'yī ìri rá, ázini sē má ní lēngará.

¹⁵ Kúrisító Yésū ímú vū drīgé nōgó 'bá ùnjikānyā be rī pi paá ívé ùnjikānyā agásí. Tā í ní 'yoó 'dīri tā áda, lē 'bá céré ē ë'yīkí tā 'dīri. Mávé ùnjikānyā aga 'bá uruko'bée vé rī rá. ¹⁶ Ma ùnjikānyā be agaápi rá nōri, Múngú 'bá éşî ìdríkídri má ní, Kúrisító Yésū ā 'bā rí ma adriú ũ'bītā rú ívé éşî mādā rī ā tā 'daá 'bá ímú'bá 'i ë'yī'bá rī pi ní, ázini 'bá ímú'bá ídri 'dání'dání rī íşú'bá rī pi ní. ¹⁷ 'Bāgú adriípi mužú 'dání'dání, draápi ku, í ní rú'bá ni ndree ku, adriípi 'yéǵá Múngú 'i rī, lē ē ñjīkí ìri ñjīnjī, ázini ē íngúkí ìri mužú 'dání'dání. Āmīnā.

¹⁸ Timôtéyô mâ mvá rī, tā má ní ezií mí ní 'dīri, ìri tā nēbī rī pi ní ándúró 'yoó mí tā sī rī, 'í 'dú dô tā 'dīri ngaá rá, ìri sē mí ë'dí 'dī múké Úpí ā rú sī, sū āngaráwá ní ë'dí 'dī rī tñi. ¹⁹ Lē mí tu pá títí mívé ë'yīngará agá, mí 'o tā adriípi piri ní áyu. 'Bá uruko gākí tā 'dīri sī, sē kōpi kukí ívé ë'yīngará í drīgé sī gí. ²⁰ 'Bá 'dī'bée āsámvú gé, 'bá rī Āmīnáyī pi Ālēkizándā be, á sē kōpi kú Sātánā drīgé, kōpi ā nīkí rí tā, kōpi ē idekí rí Múngú ri ku.

2

Paúlū ímbá lēti ī ní Múngú ri zizú rī

¹ Tā drīdrī má ní lēé ezií ìmi ní rī 'dī, lē ìmi zíkí Múngú rī 'bá rī pi ní céré. Ìmi mākí Múngú rī, ìmi zíkí ìri, ā ko rí kōpi ē izā, ìmi sēkí ōwō'dīfō Múngú ní. ² Ìmi zíkí Múngú ri 'bāgú rī pi ní, ázini 'bá drīkoma rú rī pi ní, 'bá adrikí rí 'bá āsámvú gé sī tā be kírí, éşî be mādā 'bá Múngú vé ni pi rú, 'bá 'okí rí tā piri, 'bá ñjīkí rí Múngú ri ñjīnjī. ³ 'Bá zíkí dô Múngú ri 'dīni, ìri múké, ìri Múngú 'bā Paápi rī ní āyīkō sē. ⁴ Múngú lē ā pakí 'bá rī pi céré, ázini lē kōpi ā nīkí tā áda rī. ⁵ Múngú ri 'yéǵá ālu, 'bá 'bā āsámvú ícipi Múngú be rī Kúrisító Yésū 'i. ⁶ Yésū sē 'i 'dīi draá 'bá rī pi ē drī jezú ânî, Múngú ũlū tā 'dīri sá múké ni gé. ⁷ Múngú ipē ma 'bá áyúāyū ní rú ríi ú'dúkó múké rī ũlū 'bá rī pi ní. Ma ri tā áda rī ũlū, má ũlū ùnjō ku, ma ri tā áda ë'yīngará vé rī ũlū 'bá adri'bá Yāhūdī rú ku rī pi ní.

⁸ Vūrā céré 'bá rī pi ní rizú ī úmúzu Múngú ri zizú rī gé, á lē 'bá adri'bá uletere rī pi kádō ríi Múngú ri zīi, kōpi ē íngakí ī drī suú uru, ógúpi ē éşî ā ve ógúpi ní ku, kōpi ā gākí āgátá ī āsámvú gé sī ku.

⁹ Á lē kpá ũkú rī pi ā úsúkí ī bōngó índrépi múké ni sī, bōngó drīnjá sēepi ku ni sī, ázini bōngó rú'bá ōzūpi céré ni sī. Lē ũkú rī pi ā sēkí ī drī'bí tíi ku, dōku kōpi ā 'yīkí ngá ī ní údé dábū sī ni pi ī rú'bá gá ku, dōku kōpi ā 'yīkí māyākā ógú'bá ógúōgū ājē be āmbúgú ī ní zīi pālī rī pi* ku, dōku kōpi ā sukí bōngó ī ní jeé ājē be āmbúgú ni ku. ¹⁰ Ūkú 'yo'bá kínī ī ñjīkí Múngú ri rá rī pi, lē kōpi ā 'okí tā índrépi múké ni 'bá rī pi endreṭi gé.

¹¹ Ī dô ri 'bá rī pi ímbá, lē ũkú rī pi ā újíkí kírí, kōpi ē ñjīkí 'bá

* 2:9 2:9 Māyākā ógú'bá ógúōgū ājē be āmbúgú ī ní zīi pālī rī pi: Pālī índré sū írá ógúpi ógúōgū ũnyī be ājē be āmbúgú rī tñi. Títíríkó ri kōpi údé ní ívé kókó'bō agá.

ãngũ ímbá'ba rĩ pi ññĩñĩ. ¹² Má ã'yĩ ku ùkú rĩ pi ní ãgô rĩ pi ímbázú, dõku ùkú rĩ pi ní átázú ùkpô sĩ ãgô rĩ pi drĩgé, lè kôpi ã újĩkĩ kĩrĩ, ã 'bákĩ bĩ tá rĩ yizú. ¹³ Á'diātāsīyā Múngú gbi Ādāmā† rĩ drĩdrĩ, vúdrĩ ní gé, ĩrĩ ní Ēvā‡ rĩ gbizú. ¹⁴ 'Bá Sātánā ní mĩ ni ù'bāá rĩ adri Ādāmā 'i kuyé, 'bá rĩ Ēvā 'i, ĩ ní mĩ ni ù'bāá rĩ sĩ, sē 'de ùñjĩkányā agá. ¹⁵ Ūkú rĩ pi dō ẽ'yĩngará be, lēngará be, tá be uletere, āzini kôpi dō rĩ tá 'o múké, ĩ kôpi pa kôpi ní anji tĩ rĩ sĩ. §

3

'Bá drĩkoma rú kánisā vé rĩ pi

¹ Ádarú 'bá rĩ 'bā dō ẽsĩ lēzú adrizú drĩkoma rú kánisā agá, 'bá 'dĩrĩ lē ẽzĩ múké ní ngaá. ² 'Bá lēepi adriipi drĩkoma* rú rĩ, lē ã 'o tá pĩrĩ, ã je 'yēnā ùkú ālu, 'a ní ã ve tá sĩ mbēlēnā ku, lē ã ūtē 'i ūtētē, ã adri 'bá ĩ ní ññĩñĩ ññĩ ni, lē ẽ ẽ'yĩ ūmũ rĩ pi ívé ãngá ẽsĩ be céré, ã adri 'bá ãngũ ímbápi ni, ³ lē ã mvu íwá ñmērēzú ku, ã adri gbórókó rú ku, ã adri ẽsĩ be mādā, ã adri ūmbá rú ku, āzini ã 'bā ẽsĩ ãmbúgú mũfēngā drĩgé ku. ⁴ Lē ã mba ívé 'bá 'bētĩ āsámvu gé rĩ pi ã tá múké, lē anjĩnā ĩrivé rĩ pi ẽ ññĩkĩ ĩrĩ ññĩñĩ, āzini ã 'dukĩ ĩrivé tá ngaá. ⁵ 'Bá rĩ ícō dō 'bá ívé 'bētĩ āsámvu gé rĩ pi ã tá mbaá ku, ĩrĩ ícō 'bá kánisā vé rĩ pi ã tá mba ngóni?

⁶ 'Bá ĩ ní 'bāá drĩkoma rú rĩ, lē ã adri 'bá Yēsũ rĩ ẽ'yĩpi ú'dĩ rú ni ku, ã'diātāsīyā ĩrĩ 'i íngúngũ, ĩ

ímú ĩrivé tá lĩ sũ ĩ ní ãdróko† vé tá lĩ rĩ tĩñĩ. ⁷ Lē 'bá Múngú rĩ nĩ 'bá ku rĩ pi ẽ ññĩkĩ ĩrĩ ññĩñĩ ĩrivé tá 'o múké rĩ sĩ, 'bá rĩ pi ẽ ẽdĩkĩ rĩ rú ni tá ùñjĩ sĩ ku, ã 'yĩ rĩ bāákú ãdróko ní pũ rĩ gé ku.

⁸ Dĩkõñĩ rĩ pi, lē ẽ ññĩkĩ kôpi ññĩñĩ, lē tá kôpi ní átá rĩ ã adri tá pĩrĩ, kôpi ã rĩkĩ íwá mvuũ ñmērēzú ku, lē kôpi ã 'bákĩ ẽsĩ ãmbúgú mũfēngā drĩgé ku. ⁹ Lē kôpi ã 'dukĩ tá ẽ'yĩngará vé rĩ 'bāá ĩ ẽsĩ agá tĩtĩ, lē kôpivé yĩkĩ ã adri pĩrĩ. ¹⁰ Drĩdrĩ ni, lē ã ū'bĩkĩ kôpi ūgbále, ĩsúkĩ dō tá āzi kôpi rú 'bá gá ùñjĩ kuyé, kúru ã 'bákĩ kôpi ẽzĩ ngaá dĩañĩ rú.

¹¹ Lē ẽ ññĩkĩ kôpivé ùkú ññĩñĩ, lē ùkú kôpivé rĩ ã 'yókĩ 'bá ku, kôpi ã mvukĩ íwá ku, kôpi ã 'bákĩ ẽsĩ tá 'ozú pĩrĩ.

¹² 'Bá dĩañĩ rú rĩ, lē ã je ùkú ālu, ã mba ívé anjĩnā rĩ pi ã tá múké, āzini ã mba ívé 'bá 'bētĩ āsámvu gé rĩ pi ã tá múké. ¹³ Dĩañĩ ẽzĩ nga'ba múké rĩ pi, 'bá rĩ pi kôpi ññĩ rā, kôpi ní Kúrísitō Yēsũ rĩ ẽ'yĩ gĩ rĩ sĩ.

¹⁴ Má ūsũ, á lē kōdō mvuũ mĩ ndree ú'dĩkĩrĩnā nõgō, 'bo á sĩ kōkōbĩ 'dĩrĩ sēé mĩ ní mĩ ímbázú ānĩ, ¹⁵ ã'diātāsīyā á ca dō mbēlēnā kuyé, lē mĩ nĩ múké 'yozú kĩnĩ, lē anji Múngú vé rĩ pi ã adrikĩ tá be pĩrĩ. Kánisā Múngú ídri rú rĩ vé rĩ tu pá ùkpó ùkpó, ĩrĩ tá áda rĩ ūlũ 'bá rĩ pi ní.

¹⁶ Ádarú tá ãmbúgú ãmbúgú Múngú ní ūzũũ kuũ mūdũmūdũ rú rĩ, ĩrĩ 'dĩni,

Kúrísitō rĩ tĩkĩ ĩrĩ ĩfũũ 'bá áda rú,

† 2:13 2:13 Ādāmā: Ādāmā rĩ 'bá Múngú ní 'dō gbi drĩdrĩ rĩ. ĩrĩ ẽtēpĩ 'bá vū drĩgé rĩ pi vé ni céré. ĩrivé ùkú Ēvā rĩ ẽndrēpĩ 'bá vū drĩgé rĩ pi vé ni céré. † 2:13 2:13 Ēvā: Ēvā rĩ ùkú Múngú ní 'dō gbi drĩdrĩ rĩ. ĩrĩ ẽndrēpĩ 'bá vū drĩgé rĩ pi vé ni céré. † 2:13 2:13 ĩrĩ: ĩrĩ rĩ, Múngú rĩ ùkú rĩ pi pa Yēsũ vé tĩngará sĩ, na rĩ, Múngú rĩ ùkú adri'ba múké ẽndrēpĩ rú rĩ pi pa. * 3:2 3:2 Drĩkoma: 'Bá ĩ ní zĩjĩ drĩkoma 'dĩrĩ, ĩrĩ bĩsōp. † 3:6 3:6 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánā 'i, ĩrĩ ãmbúgú índri ùñjĩ rĩ pi drĩgé, gā tá Múngú vé rĩ 'dugá ngagá sĩ 'bũ gé 'dālé. Múngú ídrō ãdróko rĩ índri ùñjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dāásĩ nĩ. † 12:7-9.

Índrí Uleterē rī 'da kīnī, ĩri
'bá pīri.
Mālāyikā rī pi ndrekí ĩri rá,
'bá rī pi ũlúkí ĩrivé tā muzú
āngū rī pi agásī céré,
'bá rī pi ẹ'yīkí ĩrivé tā vū drīgé sī
céré,
Múngú 'du ĩri muzú 'bū gé gí.

4

*Páulū ímbá Timōtéyō ri 'bá
āngū ímbá'ba ũnjō sī rī pi vé tā sī*

¹ Índrí Uleterē rī lū uleterē
kīnī, úmvúlēsī 'bá urukō ímū ívé
ẹ'yīngará ku rá, kōpi índrí ũnji*
mī ũ'bā'bée rī pi vé tā 'du nga
áyu, āzini kōpi tā índrí ũnjí rī pi
ní ímbá rī 'du nga áyu. ² Tā 'bá
'dī'bée ní ímbá rī pi, kōpi ri tā
ũnjō vé ní ímbá, kōpivé yīkí ábá
gí. ³ Kōpi ri 'bá rī pi uga kīnī,
kōpi ā jekí ũkú ku, āzini kōpi ā
nyakí ānyāngā urukō'bée ku. 'Bo
Múngú gbi ānyāngā 'dī'bée nī, 'bá
Múngú ri ẹ'yī'ba gí, āzini ĩrivé
tā áda rī nī'ba rá rī pi, ā nyakí
ānyāngā 'dī'bée, ā sēkí ōwō'difō
ĩri ní. ⁴ Ā'diātāsīyā ngá Múngú
ní gbi rī pi ārēvú céré múké, lē
'bá āzi ā gā ku, lē 'bá rī ē ẹ'yī
ānyāngā rī nyaá, ā sē ōwō'difō.
⁵ Ā'diātāsīyā ú'dúkó Múngú ní átá
rī, āzini zīngará ĩ ní zī rī sē
ānyāngā rī ícá uleterē gí.

Ātí'ba múké Kúrisitō Yēsū vé rī

⁶ Mí ímbá dō tā 'dī'bée 'bá Yēsū
ā pámvú ũbī'ba rī pi ní rá, mī ímū
adri ātí'ba múké Kúrisitō Yēsū
vé ni, mī adri ũkpó ũkpó mívé
ẹ'yīngará agá, tā áda mī ní ẹ'yī,
mī ní rīi 'duyú ngáá 'dīri, ĩri sē mī
'bá rī pi ímbá muzú ānī múké.
⁷ Lē mī fi átángá ẹzī ákó 'bá rī pi ní
rīi átá rī átá ĩndī ku, āzini lē mī fi
ú'dógú'dógú ũnjí ũkú áká rī pi ní
rīi átá rī átá ĩndī ku, lē mī ímbá mī

adrii 'bá Múngú vé ni. ⁸ Mí ímbá
dō mī rú'ba adrizú ũkpó ũkpó, ĩri
múké, 'bo agaápi rá rī, lē mī ímbá
mī tā múké ní 'oó, ā sē rí Múngú
ní āyīkō, ĩri í'dó mī ĩzā ko mī ní
adringará gá vū drīgé nōgó, āzini
mī kpá úmvúlēsī ídri 'dání'dání rī
ísú rá, Múngú ní ẹzī rī tīnī.

⁹ Tā 'dīri tā áda, lē 'bá rī pi
céré ā ā'yīkí tā 'dīri. ¹⁰ Tā 'dīri sē
'bá ũ'bīkí ẹzī ngáá ũkpō sī, sē 'bá
'bākí ẹsī Múngú adriipi ídri rú 'bá
rī pi Paápi rī drīgé, agaápi rá rī, ĩri
'bá 'i ẹ'yī'ba gí rī pi pa.

¹¹ Mí ímbá tā 'dī'bée 'bá rī pi ní,
'í sē táimbī, lē kōpi ā 'dukí tā rī
ngaánga. ¹² Lē mī sē 'bá āzi ā ọwú
mī ku, ā'diātāsīyā mī drī kērīmvá.
Lē mī átá tā áda 'bá rī pi ní, mívé
adringará ā adri múké, mī lē 'bá
rī pi lēlē, lē mī ẹ'yī Yēsū rī ẹsī be
céré, lē mī adri ule, 'bá ẹ'yī'ba gí
rī pi ā 'dukí rí tā rī ngáá sū mí
ní ngáá rī tīnī. ¹³ Lē mī lā búkū
Múngú vé rī 'bá rī pi ní, mī sē tī
Múngú vé rī, āzini mī ímbá 'bá rī
pi cīngbá má ní cangará gá.

¹⁴ Fēfē Índrí Uleterē rī ní sē mí
ní ẹzī Múngú vé rī ngazú, nēbī rī
pi ní tā ni 'yoó sá drīkoma rī pi
ní drī tīzú mí drīgé rī gé 'dāri, lē
mī gā ku. ¹⁵ Lē mī 'bā ẹsī tā 'dīri
'dūzú ngazú, 'bá rī pi ā ndrekí rí
'yozú kīnī ẹzī mívé rī ri mū múké.
¹⁶ Tā mí ní rīi ngáá rī agá, āzini tā
mí ní rīi ímbá rī agá, lē mī ũtē mī
ūtētē. 'Í 'du dō tā rī ngáá sū 'dīri
tīnī, mī pangará ísú rá, āzini 'bá
mī yī'ba rī pi kpá pangará ísú rá.

5

*Páulū ímbá Timōtéyō ri lētī 'bá
rī pi ā tā mbazú rī ā tā sī*

¹ Lē mī ĩrīnā 'bá āmbúgú mī
agaápi ílī sī rá rī ú'dúkó ũkpó

* 4:1 4:1 Índrí ũnjí rī pi: Índrí ũnjí rī pi ándúrú mālāyikā Múngú vé ní 'bū gé 'dāá, kōpi nōkí
tāimbī Múngú vé rī, Sātánā rī kōpivé āmbúgú. Múngú ídró kōpi 'bū gé 'dāásí vūgá nōó, kōpi
gókí ufuú índrí ũnjí, kōpi rī 'bá rī pi ní izāngá sē vū drīgé nōgó. 'Í lā 'dangará 12:7-9.

ũkpó ni sī ku, lē mī átá átángá rī ĩri ní ĩnjīngará be, sū mī ní rīi átá mí étépi ní rī tīni. Lē mī átá kēriñaji rī pi ní átángá rī sū mī ní rīi átá mí édrípīi ní rī tīni. ² Lē mī átá ũkú ambugu rī pi ní átángá rī ĩnjīngará be, sū mī ní rīi átá mí éndrépi ní rī tīni, lē mī átá anji ũkú rī pi ní átángá rī éśi ule sī, sū mī ní rīi átá mí ómvúpīi ní rī tīni.

³ Lē mī mba ɔwuzi ĩ ní kuú líkicó rú rī pi ā tā múké. ⁴ 'Bo ɔwuzi rī dō anji be, dōku ĩrivé anjīná rī pi vé anji dō anigé, lē anjīná rī pi ā ũnīkī tā Múngú vé rī 'dujú ngaá, kōpi ā mbakí ĩ étépi, āzini ĩ éndrépi ā tā múké, āzini kōpi ā mbakí ĩ é'bīpi, āzini ĩ ĩdrépi ā tā múké, kōpi 'okí dō 'dīni, ĩri sē Múngú ri adri āni āyīkō sī.

⁵ 'Bo ɔwuzi adriipi líkicó rú, 'bá ākó rī, ĩri éśi 'bā céré Múngú drígé. ĩri Múngú ri zī ũtúná pi ĩñiná be, Múngú ā ko rī 'ī ĩzā bēni. ⁶ 'Bo ɔwuzi riipi āyīkō nyōókú nōri vé rī ā tā ũsūpi áyu rī, ā adri dō ĩdri rú drāāsīyā, agalésī ĩrivé ĩndri drā gí. ⁷ Mī ímbá tā 'dīri 'bá kánisā vé rī pi ní, 'bá āzi ā 'yo rí, kōpi 'okí tā ũnjí 'dīni ku. ⁸ 'Bá rī sē dō ngá ívé maríté rī pi ní ku, agaápi rá rī, sē dō ngá ívé 'bá 'bētī āsámvú gé rī pi ní ku, 'bá 'dīri gā é'yīngará vé tā sī, tā ũnjí ĩri ní 'oó rī ndē 'bá é'yīpi kuyé rī vé rī rá.

⁹ ɔwuzi rī vé íli ca dō pūkú áziyá kuyé, ā sīkí ĩrivé rú búkú ĩ ní rizú ɔwuzi rī pi ā rú sízú rī agá ku, ɔwuzi ĩ ní sī rī, lē ā adri ũkú ándúru ívé ágó ĩnjīpi ĩnjīni, ¹⁰ ā adri ũkú 'bá rī pi ní nū rá 'yozú kīnī, ĩri tā 'o múké ni, ũkú ívé anjīná úcépi mbaápi múké ni, ũkú ũmú é'yīpi ni, ũkú riipi ézi ngaápi 'bá é'yī 'bá gí rī pi ní éśi be mādā ni, ũkú riipi 'bá tā ní ĩsú rī

pi ē ĩzā kōpi ni, ũkú riipi ívé éśi 'bāápi céré tā múké 'ozú ni.

¹¹ ɔwuzi drī adri 'bá ízóná rú rī pi, ā sīkí kōpi ā rú búkú ɔwuzi rī pi ā rú sízú rī agá ku, ā 'diātāsīyā ébīri rú 'bá nōri vé rī drī kōpi rú 'bá gá ũgōgō, ĩri sē kōpi ézi Kúrísitō vé rī ā ngangará ku rá, kōpi éśi 'bá āgō jezú. ¹² Kōpi 'okí dō sū 'dīri tīni, ĩ kōpivé tā lī ũnjí, ā 'diātāsīyā kōpi nōkí ũyō* ĩ ní sōo drīdrī 'dāri gí. ¹³ Sīkí dō kōpi ā rú gí, ĩri sē kōpi adri ũvú rú, ri éci ngalanji jó rī pi tī gé sī, ri āngū 'yo be mužú, āzini kōpi fi 'bá rī pi vé tā agá, kōpi tā ĩ ní kōdō ícō átá ku ni pi átá mužú. ¹⁴ Á lē 'yoó ɔwuzi ízóná rú rī pi ní, lē kōpi ā jekí āgō, kōpi ā tīkí rí anji, kōpi ā mbakí rí ívé 'bētī ā tā, ārí 'bágú rī ā ɔwuzi rī āngū ku. ¹⁵ ɔwuzi rī pi ā urukō kúkí gārā gá gí, kōpi nóni ri Sātānā vé tā 'du nga áyu.

¹⁶ ũkú Yēsū ri é'yīpi gí rī vé 'bētī āsámvú gé 'dāá, 'bá ɔwuzi rú ni pi dō anigé, lē ũkú rī ā sē ɔwuzi rī pi ní ngá kōpi ē ĩzā kozú, ā ku ɔgu rizú kōpi ē ĩzā kozú rī kú kánisā drígé ku, kánisā ā ko rí ɔwuzi líkicó rú, 'bá ākó rī pi ē ĩzā.

¹⁷ Lē ā ũfēkí drīkoma kánisā vé rī pi múké múké, agaápi rá rī, lē ā ũfēkí 'bá rī 'bá Múngú vé tī sē 'bá rī pi, āzini 'bá rī 'bá āngū ímbá 'bá rī pi. ¹⁸ Á 'diātāsīyā Búkú Múngú vé rī kīnī, "Tī mēñīgó riipi ānyāngā ā fī coópi rī, lē mī úmbé tī ni cí ku," āzini "Bá ézi ngaápi rī, lē ā ũfēkí ĩri ũfēfē."

¹⁹ 'Bá āzi tō dō 'bá drīkoma rú kánisā vé ni, lē mī yī 'bá ĩri tōópi rī vé tā ku, 'bá ĩrī dōku 'bá na éfīkí dō ĩrivé tā nī ká. ²⁰ 'Bá ũnjīkányā 'o 'bá rī pi, lē ā 'yokí kōpivé tā kōpi útúzu āni 'bá kánisā vé rī pi éndrēti gé, ā sē rí 'bá urukō ní ũrī, kōpi ā 'okí rí ũnjīkányā ku.

* 5:12 5:12 ũyō: ũyō 'dīri, kōpi kīnī ĩ gōkí ágó jéé ku, ĩ ézi nga Kúrísitō ní. 5:18 5:18 Dētdrōnómē 25:4 5:18 5:18 Lúkā 10:7

²¹ Múngú ɛndrɛtj gé, āzini Kúrísító Yésũ ɛndrɛtj gé, āzini mālāyíkā ī ní ũpéé rī pi ɛndrɛtj gé, á lē mí ímbá, lē mí 'du tā rī ngáá sũ 'dīri tīnjī, lē mí rī 'bá ɔrũko'béé lēé 'bá ɔrũko'béé ndéé ku, lē mí lē 'bá rī pi céré.

²² Mí ndre dō 'bá āzi kánísā agá 'dīgé, 'í lē dō ā adri drĩkoma rú, ā tĩkĩ drĩ drĩ ní gé mbēlējā ku, mí fi rī 'bá 'dīri vé ũnjĩkānyā agá ku, lē mí adri uletere Múngú ɛndrɛtj gé.

²³ Mí rī 'yéná yĩĩ mvu áyu ku, lē mí mvu vinyō kínikiniñā ĩndĩ, ā'diātāsīyā mí 'a ní rii ásósó rī sī, āzini mí ní nĩjĩ rii adrii āzō rú rī sī.

²⁴ 'Bá ɔrũko vé ũnjĩkānyā i'da 'i kú āmvé, ĩri sē ī tā lī ānĩ kōpi drĩgē rá. 'Bo 'bá ɔrũko vé ũnjĩkānyā nĩkĩ ámá ku, ī ímũ nĩ ámá vúlé vúlé rú. ²⁵ ĩri kpá adri sũ 'dīri tīnjī, tā múké 'bá ɔrũko ní 'oó rī, ĩri ĩndré uletere, āzini tā múké 'bá ɔrũko ní 'oó rī, ícókĩ nĩjĩ ámá ku, ī ímũ nĩ ámá vúlé vúlé rú.

6

¹ Túgērĩ Yésũ rī ɛ'yĩ' 'bá gĩ rī' 'bá ɛzĩ nga' 'bá ívé ambugu rī pi ní rī pi, lē kōpi ē ĩnjĩkĩ ívé ambugu rī pi ĩnjĩnjĩ, ā ɔwukĩ rī rú Múngú vé rī ānĩ ku, āzini ā ɔwukĩ tā 'bá ní rii ímbá rī ku. ² Lē 'bá ambugu Yésũ rī ɛ'yĩ' 'bá gĩ túgērĩ rī pi ní rii ɛzĩ ngáá kōpi ní rī pi ā ɔwukĩ túgērĩ rī pi ku, ā'diātāsīyā kōpi ɛ'yĩkĩ Yésũ rī gĩ. Lē túgērĩ rī pi ā ngakĩ ɛzĩ rī ũkpō sī, ā'diātāsīyā 'bá kōpi ní rii ɛzĩ ngáá kōpi ní 'dĩ' 'béé, kōpi ɛ'yĩkĩ Yésũ rī gĩ, kōpi lēkĩ túgērĩ rī pi lēlē. Lē mí ímbá kōpi, āzini mí ícĩcĩkĩ kōpi ā 'dukĩ tā mí ní ímbá 'dīri ngáá.

'Bá āngũ ímbá' 'bá ũnjō sī rī pi vé tā, āzini ā' bú vé tā

³ 'Bá āzi ímbá dō tā āzi túngú 'i rũpĩ 'bávé Úpĩ Yésũ Kúrísító

vé rī be ku ní, āzini ímbá dō tā 'i rũpĩ Múngú vé rī be ku ní, ⁴ 'bá 'dīri ē drĩ ũkpō ũkpō, nĩ tā āzi kuyé. ĩrivé yĩkĩ tā 'ozú rī céré āgátá vé ní, ĩri āgátá gā tā ī ní sīi bũkũ Múngú vé rī agá rī sī, ĩri adri ā'yā rú, ũmbá rú, ĩri āngũ u'da'da, ĩrivé yĩkĩ rii ũsũũ 'bá āzi drĩgē rī, ĩri sē ɛsĩ ní rī ũtītĩ, ⁵ ĩri tā ũnjĩ íjĩ 'bá rī pi āsámvú gé, ĩri sē kōpi adri āgátá rú. Kōpivé yĩkĩ tā 'ozú rī adri múké ku, kōpi kukĩ tā áda rī ā 'ongará gĩ, kōpi ũsũkĩ adringará Múngú agá rī ī ā' bú ĩsũ ānĩ.

⁶ Adringará Múngú agá rī, āndēma ní āmbúgu aga rá, ngá mí ní ĩsũ rī, mí adri ānĩ āyĩkō sī. ⁷ Ā'diātāsīyā sá ī ní 'bá tĩzú vũ drĩgē nōgō rī gé, tĩkĩ 'bá ngá ākó, 'bá kādō dráá, 'bá jĩkĩ ngá āzi mužú ĩndĩ ku. ⁸ Kúru 'bá dō ānyāngā be, āzini bōngó be, lē 'bá adrikĩ ānĩ āyĩkō sī. ⁹ 'Bá ɛsĩ 'bá' 'béé céré lēzú ā' bú ĩsúzú rī pi, kōpi fi tā ũnjĩ agá, kōpi ā'yĩ bāákú tā ũnjĩ vé rī agá, kōpi tā azakaza vé ní 'o, tā ũnjĩ rī kōpi ĩsũ, kōpi ĩzāngā nya mužú ũdũ ākó. ¹⁰ Ā'diātāsīyā 'bá rī lē dō mũfēngā ambamba, mũfēngā rī ulá ũnjĩkānyā vé ní. 'Bá ɔrũko' 'béé lēkĩ mũfēngā ambamba, sē kōpi kukĩ ívé ɛ'yĩngará ĩ drĩgē sī gĩ, āzini sē ĩzāngā nō kōpi ē ɛsĩ ambamba.

Lē mí tu pá tĩtĩ mívé ɛ'yĩngará agá

¹¹ 'Bo Tímôtéyō, mí 'bá Múngú vé ní, lē mí ugo mí tā ũnjĩ sī ugo. Mí ũbĩ 'yéná tā pĩrĩ, āzini tā múké rī áyu. Mí ũbĩ tā pĩrĩ Múngú ní āyĩkō sēepĩ rī, mí ɛ'yĩ Múngú rī, mí lē āngũ lēlē, mí úmbé ɛsĩ ĩzāngā rī ā nyangará gá, āzini mí adri ɛsĩ be mādā. ¹² Lē mí 'dĩ ɛ'dĩ ɛ'yĩngará vé rī mužú múké. Lókĩ mí ní tā Yésũ vé rī ɛ'yĩzú mí tĩ sī 'bá tré pi ɛndrɛtj gé rī gé, Múngú

sê mí ní ídri 'dáni'dáni rĩ gí, lē mí 'du tā ídri rĩ vé rĩ 'bāá tā āmbúgú rú. ¹³ Á 'yo mí ní, Múngú ídri sēepi ngá rĩ pi ní céré rĩ ẹndrẹti gé, āzini Kúrísítô Yésũ 'í tị njeépi uletere Pónítiyô Pilátô ẹndrẹti gé rĩ ẹndrẹti gé, ¹⁴ lē mí 'du tā Yésũ ní 'yoó 'dĩri ngáa létì múké sī, 'bá āzi ē ẹdì rí mī rú tā ũnjí sī ku, cĩngbá cazú ụ'dụ 'bávé Úpí Yésũ Kúrísítô ní ímvízú rĩ gé. ¹⁵ Múngú ri úmvúlésí ímú Yésũ ri i'da sá múké 'í ní lēé rĩ gé. Múngú ĩ ní íngúngũ rĩ, ĩri Ūkpô 'Dịpa, ĩri 'Bāgú 'bāgú rĩ pi drĩgé céré, ĩri Úpí úpí rĩ pi drĩgé céré. ¹⁶ ĩri Múngú, ĩri adri mụzú 'dáni'dáni, drā ku, ĩri adri vūrā dīpi imvesírílí rĩ gé, 'bá āzi ícô ĩri ndreé ku. Lē ē ĩnjĩkí ĩri, āzini ē ĩnjĩkí ũkpô ĩrivé rĩ mụzú 'dáni'dáni. Āmīnā.

¹⁷ Timôtéyô, 'í 'yo 'bá ā'bú be nyōókú drĩgé nōgó rĩ pi ní, kọpi ā adríkí āfú sī ku, āzini kọpi ā 'bākí ẹsị ĩvé mūfēngā ímúpi deépi dede 'dĩri drĩgé ku, ngá múké rĩ, lē kọpi ā 'bākí ẹsị Múngú 'bá ní ngá sēepi 'bá ní āyĩkō ĩsúzú rĩ drĩgé. ¹⁸ 'Í lū kọpi ní, lē kọpi ā áyúkí ĩvé mūfēngā tā múké 'ozú ānī. Lē kọpi ā 'okí tā rĩ mụzú ẹsị be múké, kọpi ā ríkí ngá ālēé sēē ĩ āsámvú gé sī. ¹⁹ Kọpi 'okí dō 'díní, kọpi ri ngá 'bā ku ĩ ní, sũ ĩ ní í'dó jó ā ndụ ā'bāá rĩ tịnị, ĩri kọpi tē ụ'dụ ímúpi drĩdrĩ rĩ gé 'dālé, ĩri sē kọpi úmvúlésí ídri 'dáni'dáni áda rĩ ĩsú ānī rá.

²⁰ Timôtéyô, lē mí ũtē tā Múngú vé ĩ ní ẹzị mí ní 'dĩri ẹsị be céré. Lē mí ri átángá Múngú ní āyĩkō sēepi ku ni pi átá ku, āzini 'bá mī ọwụ'bá 'yo'bá kíní ĩ nịkí tā ambamba rĩ pi, ā fíkí kọpivé tā agá ku. ²¹ 'Bá rĩ pi ā ụrụkọ kúkí ívé ẹ'yĩngará gí, ā'diātāsīyā kọpi ẹ'yĩkí 'bá 'yo'bá kíní ĩ nịkí tā ambamba rĩ pi vé tā rá.

Múngú ā 'bá ẹsị múké ĩmi ní.

**Kõkõbî ïrî ni Páulũ ní
sĩ sêe
Tĩmôtéyõ
ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ ã
ũlũngará**

Páulũ sî kõkõbî 'dĩri ïşú ãkũdê ïri jó ãngũ ù'yĩzú rĩ agá, ñĩ rá 'yozú kinĩ, êşĩ mādã, ï ímũ 'i 'dĩ drã rá, kúru lē Tĩmôtéyõ ē ímũ 'i vúgã nõõ mbêlê. Drĩdrĩ ni, Tĩmôtéyõ ko Páulũ ē ïzã ambamba, ãní sē Páulũ lē ïri sũ 'i mvã tĩñi.

Kõkõbî Páulũ ní sũ 'dĩri lũ êşĩ ïri ní 'bãã Kũrisitĩyanĩ ïzãngã nya' bá rĩ pi drĩgē rĩ vé tã. Ímbã Tĩmôtéyõ rĩ, lē Tĩmôtéyõ ē 'yĩ ỳ' dũkõ múkē Kũrisitõ vé 'dĩri, lē ã ùlũ ỳ' dũkõ múkē 'dĩri sã ïzãngã vé rĩ agá ỳrĩ ãkõ, ãzini lē ē ïrĩñã 'bã ãngũ ímbã' bá ùnjõ sĩ rĩ pi ïrĩñã ïrĩñã.

Páulũ sē mōdõ Tĩmôtéyõ ní

¹ Ma Páulũ 'i, Múngú ïpē ma adrii Kũrisitõ Yēsũ vé 'bã áyũâyũ ni rú, sē má ní ídri 'dání'dání ïri ní tã ni eziĩ 'bã Yēsũ ri 'yĩ' bá gĩ rĩ pi ní rĩ gĩ. ² Tĩmôtéyõ, mã mvã mã ní lēlê rĩ, á sĩ kõkõbî 'dĩri sēe mí ní ni.

Êşĩ múkē, êşĩ ïdrikídri, tãkĩri 'bã Êtēpi Múngú vé rĩ, ãzini Kũrisitõ Yēsũ Úpĩ 'bávē rĩ vé rĩ ã adri mí be.

Páulũ kinĩ lē Tĩmôtéyõ ã ùlũ ỳ' dũkõ múkē rĩ mužú ỳrĩ ãkõ

³ Á sē Múngú ní õwõ'difõ mí tã sĩ. Ma ri êziĩ nga Múngú ní sũ 'bã 'bĩpĩi ní ngaá rĩ tĩñi yĩkĩ be uletere. Ỳtũñã sĩ, ãzini ïñĩñã sĩ, mã kãdõ riĩ Múngú ri zĩi, ma ri Múngú ri zĩ mí ní ïndĩ. ⁴ Ma ri ngongará mí ní ngoó mĩĩndrē be sã 'bã ní 'bã acozũ mí be rĩ gé 'dãri ã tã ígã, ãní ma úvã be lēzũ

mĩ ndrezũ. Úmvúlēsĩ 'bã kãdõ ímũ 'bã ïşũ mí be, ãyĩkõ ri ma fũ ambamba.

⁵ Á ñĩ rá mí íkõ 'yĩngará mí ïdrēpi Lõyĩşĩ vé rĩ, ãzini mí 'ēndrēpi Yũñşĩ vé rĩ, 'i 'bã 'ēşĩ 'céré kuú Yēsũ drĩgē. ⁶ Ání lē mí áyũ fēfē Múngú ní sēe mí ní sã mã ní drĩ tĩzũ mí drĩgē rĩ gé 'dãri 'ēziĩ ngazũ, lē mí uvu 'ãcí ní ã dĩdĩ. ⁷ Á'diãtãşiyã Múngú sē 'bã ní ïndrĩ ỳrĩ vé ni kuyē, sē 'bã ní ïndrĩ 'ũkpõ sēepi ni, ïndrĩ lēngará vé ni, ãzini 'ēşĩ 'bã ní 'bã 'a'bizũ tã sĩ ni.

⁸ Lē mí drĩ ã nja 'bávē Úpĩ vé tã ùlũngará sĩ ku. Ázini lē mí drĩ ã nja ï ní mã 'yĩ jó ãngũ ù'yĩzú rĩ agá rĩ sĩ ku. Ỳkpõ Múngú ní sēe mí ní 'dĩri sĩ, lē mí ùlũ ỳ' dũkõ múkē rĩ mužú 'bã rĩ pi ní, ãzini mí nya ïzãngã sũ mã ní ïzãngã nyaá ỳ' dũkõ múkē rĩ ã ùlũngará ã tã sĩ rĩ tĩñi. ⁹ Múngú pa 'bã, ãzini zĩ 'bã adrii 'bã ule ívé ni pi, adri 'yozú tã 'bã ní 'oó rĩ ã tã sĩ kuyē, pa 'bã 'ēşĩ múkē ívé rĩ ã tã sĩ. 'Bávē adringará Kũrisitõ Yēsũ agá nõri, Múngú ỳtĩ ỳtũ tã ni kú ïnõgõşĩ ïşũ údēkĩ drĩ 'bũ pi vũ be kuyē. ¹⁰ Nõni Yēsũ Kũrisitõ ímũ 'bã ní Múngú vé 'ēşĩ múkē rĩ 'i' daá gĩ. Kũrisitõ Yēsũ 'bã Paapi rĩ ndē drã vé 'ũkpõ rá, ïjĩ 'bã ní ỳ' dũkõ múkē. Ỳ' dũkõ múkē rĩ dĩ ãngũ ïmgbērē ỳtũñã rú, ïri ïdri 'dání'dání deşpi ku rĩ 'i' da 'bã ní. ¹¹ Múngú ïpē ma riĩ ỳ' dũkõ múkē rĩ áyũ, ãzini 'bã áyũâyũ ni rú riĩ ỳ' dũkõ múkē rĩ ùlũú, ãzini riĩ ỳ' dũkõ múkē rĩ ímbã. ¹² Tã 'dĩri sē mã ní rizũ ïzãngã nyazũ jó ãngũ ù'yĩzú rĩ agá ãní. 'Bo mã drĩ nja ãní kuyē, ã'diãtãşiyã á ñĩ 'bã mã ní 'ēşĩ 'bãã drĩ ni gé rĩ gĩ. Á ñĩ 'ámã múkē 'yozú kinĩ, Múngú ri 'íçõ sē ỳ' dũkõ múkē 'dĩri vé ùlũngará ri 'i' nga mužú drĩdrĩ, cĩmgbã cazũ ỳ' dũ Yēsũ ní ímvízũ rĩ gé.

13 Lē mī ru tā piri má ní ímbá mí ní 'dīri múké, mī tu pá títí mívé ẹ̀yīngará agá, āzini lēngará Kúrísitō Yēsū vé rī agá. 14 Índri Uletere riipi adriipi 'bá ẹ̀sí agá rī, ā sē mí ní ũkpō, mī mba tā má ní ẹ̀zī mí ní 'dī'bée ā tā múké.

15 'Í nī rá 'yozú kīnī, 'bá céré Yēsū ri ẹ̀'yī' 'bá gí íngá' 'bá āngū Ẹ̀zīyā vé rī gélésīla rī pi adikí ma rá, Pūgélō pi Hērēmōgénē be adikí kpá ma rá.

16 Úpí Yēsū ā 'bá ẹ̀sí múké 'bá Ōnēsifórō vé jó āsámvú gé rī pi ní, ā'diātāsīyā ri ẹ̀cī ma úndré, ri mā ẹ̀sí ímbá nī, drī ni nja ī ní ma 'yī jó āngū ũ'yīzú rī agá rī sī kuyé. 17 Kā ícá Rómā gá nōlé, 'de rī ma ndāá, cīngbá ĩri ní ma ísúzá. 18 Úpí Yēsū kādō ímví, ē i'da ívé ẹ̀sí múké rī Ōnēsifórō ní. 'Í nī rá, ko má ízā Ẹ̀fēsō gá 'dālē lẹ̀tī be āndiāndī.

2

Lē Timōtéyō ā nga ẹ̀zī Múngú vé rī ẹ̀sí ālu sī

1 Timōtéyō mā mvá rī, lē mī adri ũkpó ũkpó ẹ̀sí múké Múngú ní sēé mí ní Kúrísitō Yēsū agá rī sī.

2 Tā má ní ímbá 'bá kárákará pi andregá sī, mí ní yīí rá 'dī'bée, lē mī ímbá 'bá urukō ícō' 'bá tā rī ímbá' 'bá urukō ní rá rī pi ní.

3 Mí ní adrií āngáráwá múké Kúrísitō Yēsū vé ni rī sī, lē mī úmbé ẹ̀sí ízāngā rī ā nyangará gá sū 'bá ní nyaá rī tīnī. 4 'Bá adriipi āngáráwá rú rī ícō fíí tā 'bá 'bẹ̀tī rī pi ní rīí 'oó rī 'oó ĩndī ku, ā'diātāsīyā lē āyīkō sēé ívé ũgalaku 'í drīlẹ́ gá rī ní. 5 'Bá ọ̀ngú njuúpi rī, lē ā ũbī tāímbī ī ní ọ̀ngú njuzú rī, ũbī dō ku, ícō āndēma ísú ku. 6 'Bá ọ̀mvú 'áápi ũkpō sī rī,

ĩri ānyāngā í'dó nya drīdrī. 7 'Í 'bā dō tā má ní rīí 'yoó mí ní 'dī'bée mí ẹ̀sí agá rá, Úpí Yēsū Kúrísitō ri tā 'dī'bée sē fi mí drīgé rá.

8 Lē mī 'bá ẹ̀sí céré kuú Yēsū Kúrísitō drīgé! Yēsū íbī ũfūú úyú 'bāgú Dāwúđī* vé rī agá, Múngú inga ĩri drāngará gálésīla, sū ú'dúkọ múké má ní ũlūú rī tīnī.

9 Má ní rīí ú'dúkọ múké Yēsū vé rī ũlūú rī sī, 'yīkí ma jó āngū ũ'yīzú rī agá, 'okí ma ũnjí, sū 'bá tā ũnjí 'oópi ni tīnī. 'Bo ú'dúkọ múké Múngú vé rī 'yīkí ĩndī kuyé. 10 Á lē ẹ̀sí úmbé ízāngā nyaá 'bá Múngú ní ũpéé gí rī pi ā tā sī, Kúrísitō Yēsū ā pa rí kōpi, kōpi ā đīkí rí pōwūpōwū muzú 'dání'dání.

11 Tā 'dīri tā áda:

'Bá drākí dō Yēsū be trú ālu,

'bá kpá adri idri rú ĩri be trú,

12 'bá úmbékí dō ẹ̀sí ízāngā nyaá Yēsū ā tā sī rá,

'bá kpá úmvúlésī mālūngā ru ĩri be trú.

'Bá gākí dō ĩri sī,

ĩri kpá 'bá gā sī,

13 'Bá 'bākí dō ẹ̀sí Kúrísitō drīgé kuyé drāāāsīyā,

ĩri ẹ̀sí 'bā 'bá drīgé rá,

ā'diātāsīyā ícō 'i gāá ku.

'Bá Múngú ní ā'yī ẹ̀zī nga'bée múké rī pi

14 Mí ímbá kōpi ní tā má ní ũlūú mí ní 'dī'bée. 'Í 'yo kōpi ní, kōpi ā ríkí āgátá gāá tā ī ní rīí átá rī pi sī ku. Ágátá 'díní 'dī'bée ẹ̀zī ākó, ĩri 'bá tā rī yī' 'bá rī pi iza rá.

15 Lē mī nga ẹ̀zī ũkpō sī mī i'dazú Múngú ẹ̀ndrẹ̀tī gé, Múngú ā ā'yī rí mí 'yozú kīnī mí 'bá múké. Lē mī adri 'bá ẹ̀zī ngaápi drīnjá ākó ni, āzini ú'dúkọ múké tā áda vé rī ũlūúpi piri ni. 16 Lē mī ri āgátá ẹ̀zī ākó ni pi gāá ku, ā'diātāsīyā

* 2:8 2:8 Dāwúđī: Múngú ĩpē Dāwúđī ri adrií 'bāgú Ísērélē rī pi vé ni, ẹ̀zī kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímú ĩfū ĩrívé úyú agá, ĩri mālūngā rī ru muzú 'dání'dání, 'bāgú rī Yēsū Kúrísitō 'i. 'Í lā Sāwúmā 132:11-12. Tīkí Dāwúđī ri ísú ākūdē ílī rī ca ẹ̀lífū ālu (1,000) gí, ílī 'dāri gé, ísú tīkí drī Yēsū Kúrísitō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmúélē 16-30; 2 Sāmúélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2.

'bá ri' 'bá ágátá ězī ākó rī gā' bée 'dīni 'dī' bée, kōpi ri tā āyīkō sēēpi Múngú ní ku rī pi 'o mužú drīgélé. 17 Ágátá 'dīni 'dīri, ĩri tų mužú drīgélé sŭ āzō ní rīi atēē rī tŭni. 'Bá ri' 'bá ágátá gā' 'bá rī pi āsámví gé 'dāá, Āmīnáyī pi Fēlētásī be anigé. 18 Kōpi kukí lētī áda rī gí, kōpi nóni ri tā ũnjō vé ni ũlŭ, kōpi ri 'yo, íngángará drāngará gálésila rī nga 'i gí, kōpi sēki 'bá urukọ kukí ívé ě'yīngará gí.

19 'Bo tā áda Múngú vé rī tu pá ũkpó ũkpó sŭ írā ĩ ní jó ā ndú ā' bázú rī tŭni, Múngú sī tā írā rī ā rŭ' 'bá gá kīnī, "Múngú nī 'bá ívé rī pi ārēvú céré rá," āzini, "'Bá 'yo' 'bá kīnī ĩ 'bá Múngú vé ni rī pi, ā kukí ũnjīkānyā rá."

20 Jó ě tŭ āmbúgú rī agá, ngá rī pi urukọ údéki dábŭ sī, āzini aya ógú' 'bá ógú' ógŭ ní pi sī, urukọ ni pi údéki párángi sī, dōku ũtrētrē sī. Ngá 'dī' bée urukọ ĩ áyú ũmŭ āmbúgú ní gé, 'bo urukọ ni pi ĩ áyú 'bētī āsámví gé 'dīgé ú' dŭ céré. 21 'Bá rī ku dō ũnjīkānyā 'ongará gí, Múngú ri ĩri áyú tā pŭrī 'o sŭ 'í ní lēē rī tŭni, tā ĩri ní 'oó rī āyīkō sē Múngú ní, Múngú ri ĩri áyú ězī múké ni pi nga.

22 Lē mī fi tā ũnjī ĩ ní rīi 'oó kēřīñā sī rī 'oó ĩndī ku. Lē mī 'o tā pŭrī, mī ě'yī Múngú ri, mī adri lēngará be, āzini lē mī adri tā be kīri. Lē ĩmi 'okí tā múké 'dī' bée 'bá Úpí Múngú ri zī' 'bá ěsī be ule rī pi be trŭ. 23 Á lē 'yoó mí ní dŭjī, ā fīkí ágátá azakaza vé ni gāa ku, ā' diātāsīyā ágátá 'dī' bée ũmbā ĩjī. 24 Lē Úpí Múngú vé ātí' 'bá ā adri ũmbá rŭ ku, lē ā adri ěsī be mādā 'bá rī pi be céré, ā adri 'bá āngŭ ímbápi ĩndī ni, ā 'bā tā 'í ěsī agá ku. 25 'Bá ĩri ọwŭ' 'bá rī pi, lē ě ímbá kōpi ú' dŭkó be mādā, ā 'bā ěsī Múngú drīgé, Múngú ā sē rī

kōpi ā újákí rī ěsī tā áda rī nŭzú ānī, 26 kōpivé yīkī ri ímŭ ícá pŭrī, ānī kōpi ímŭ ápá fŭ bāā ādróko vé rī agásí rá, ā' diātāsīyā ādróko úmbé kōpi tŭtŭ rīi ívé tā 'í ní lēē rī ngāá.

3

Ūnjīkānyā 'bá rī pi ní ímŭ 'oó lókí ũdŭ vé rī gé rī

1 Timōtéyō, lē mī nŭ 'yozú kīnī lókí ũdŭ vé rī ímŭ adri tā be ũkpó ũkpó. 2 'Bá ālu ālu ri 'yéǵá ĩ ngúlŭpí lē áyú, kōpi ěsī 'bā āmbúgú mŭfēngā drīgé, kōpi ĩ íngungŭ, kōpi adri āfŭ rŭ, kōpi āngŭ u'da'da, yīkī 'bá ĩ tŭ' 'bá rī pi ě tŭ ku, kōpi sēki kpá ōwō' dīfō tā múké 'bá rī pi ní 'oó ĩ ní rī sī ku, kōpi ĩnjīkí Múngú ri ku. 3 Kōpi lēki āngŭ ku, kōpi trŭkí 'bá ũnjīkānyā 'o' 'bá rī pi ku, kōpi ri ātángá ũnjī rŭ izazú ni pi átá 'bá rī pi rŭ' 'bá gá. Kōpi a' bīkí ĩ tā sī ku, kōpi adri gbórókó rŭ, kōpi lēki tā múké ku. 4 Kōpi ĩ ógŭpŭjī ā ũli 'be, kōpi rōkí tā ku, kōpi adri āfŭ rŭ, kōpi lēki āyīkō nyōókŭ nōri vé rī ambamba, ndē Múngú ri rá. 5 Kōpi tā 'o sŭ 'bá Múngú rī nŭ' 'bá rá ni pi tŭni, ísŭzú kōpi gāki ũkpō Múngú vé ícōpi kōpi újāpi ufuúpi 'bá Múngú vé ni rŭ rī sī. Lē mī fi 'bá 'dīni 'dī' bée āsámví gé ku.

6 'Bá 'dī' bée urukọ ri ěcī 'bá rī pi vé jó tŭ gé sī, kōpi ri ěcī ũkú yīkī be mŭnyámŭnya rī pi ndā, ĩ ũ' bākí rī kōpi ě mī. ĩ ícō ũkú 'dīni 'dī' bée ě mī ũ' bā tā sī mbēlēñá, ā' diātāsīyā kōpi ri ũnjīkānyā 'o, kōpi gāki ũnjīkānyā kugá sī. 7 Lókí céré sī, ũkú 'dīni 'dī' bée lēki tā ú' dŭ ũnŭjī, 'bo tā áda rī ícō fīi kōpi drīgé ku. 8 'Bá ri' 'bá mŭ ũ' bā' bée 'dī' bée, kōpi ri lētī ndā tā áda Múngú vé rī ọwŭzú, sŭ Yénā pi Yámbērē be,*

2:19 2:19 Kālāfe 16:5 * 3:8 3:8 Yénā pi Yámbērē be: Kōpi újógú ějēpētō gá ni pi, kōpi ọwŭkí tā Mósé vé rī rá, 'bo kōpi ndēki Mósé vé ũkpō kuyé. 'Í lā Wŭngará 7:11-12; 8:7-19.

kôpi ní Mósê† ri oʷuʷi rî tîjî. 'Bá 'dî'bée vé amî ábá gí, ání kôpivé ê'yîngará adri pîrî kuyé. ⁹ 'Bo 'bá ri'bá mî ù'bâ'bá 'dî'bée ícókí tâ 'dîri 'oó muzú drîdrî ku. Ú'dú âzi sî, 'bá rî pi cére ímú tâ kôpi ní rîi ímbá 'dîri nî áamá 'yozú kînî, ìri tâ azakaza vé ni, ìri adri sù tâ Yénâ pi ní átá Yámbêrê be rî tîjî.

Páulû kîñî Tîmôtéyô ã nga êzî ùkpô sî

¹⁰ Tîmôtéyô, tâ má ní ímbá rî pi 'dî, mávé adringará, ê'yîngará mávé rî, lêngará mávé rî, êsî má ní úmbé ìzàngâ nyazú rî, tâ má ní mâ rû'bá adizú rî, 'í nî cére gí. ¹¹ Ìzàngâ má ní nyaá, âzini ôcûngará ì ní ma ôcûzú ambamba má ní êsî úmbézú 'dîri, 'í nî rá. Ôcûngará 'bá rî pi ní ma ôcûzú Ânîtîyókâ gá, Ìkónîyômû gé, âzini Lêsíturâ gá rî pi, 'í nî rá. 'Bo Úpí Múngú ko má ìzâ tâ 'dî'bée agásî cére. ¹² Ádarú 'bá lèépi tâ Kúrísitô Yésû vé rî 'duʷipi ngaápi rî, ì ímú ìri ôcû rá. ¹³ 'Bá tâ 'o'bá ùnjî rî pi, 'bá ùnjô rú rî pi be, kôpi nyo ri 'bá rî pi ê mî ù'bâ muzú drîgélé, 'bá rî pi ã ʷruxo kpá kôpi ê mî ù'bâ ìndî.

¹⁴ 'Bo tâ má ní ímbá mí ní ê'yîi gí 'dîri, lè mî rux tîjî. Tâ 'dî'bée tâ áda, ã'diâtâsîyâ 'í nî 'bá mí ní tâ 'dîri ísú ùñî kôpi vúgá rî gí. ¹⁵ Í'dókí mi ímbá tâ Búkû Múngú vé uletere rî agá rî sî ãnjîñâ gá 'dâá, sê 'í nî tâ mí ní Kúrísitô Yésû ri ê'yîzú ì ní mi pazú rî ambamba. ¹⁶ Tâ cére ì ní sîi Búkû Múngú vé rî agá rî íbî ífúú Múngú tî gélésî. Ìri múké ãngû ímbázú ání, ãngû ìrîñázú ání, ãngû útúzú tâ 'ozú ání pîrî, âzini ãngû ímbázú tâ pîrî 'ozú ání. ¹⁷ Tâ ífúupi Múngú tî

gélésî 'dîri, ìri 'bá Múngú vé rî pi útú tâ múké rî pi ãrêvú 'duʷú ngazú cére.

4

¹ Múngú endretî gé, âzini Kúrísitô Yésû úmvúlésî ímúpi 'bá ídri rú rî pi vé tâ lîpi, âzini 'bá ùdrâ'bá gí rî pi vé tâ lîpi, úmvúlésî 'í i'daápi ívé málungâ rúngará gá rî endretî gé, á lè mí ní táimbî sêé 'dîni, ² lè mí útú mi tî Múngú vé rî ùlúú lókí múké rî agá, âzini lókí ùnjî rî agá. Lè mí útú 'bá rî pi tâ 'oó pîrî, mí ìrîñâ kôpi, 'í 'bâ êsî mādâ kôpi ímbázú ání. ³ ã'diâtâsîyâ lókí âzi rî ímú 'dîi'dî, 'bá rî pi yîkí tâ ì ní ímbá pîrî rî ku. Kôpi tâ ì êsî ní lée rî pi 'du nga áyu, kôpi ì úmú 'bá ãngû ímbá'bá rî pi ã gārā gá, kôpi bí 'bā rizú tâ kôpi ní ímbá rî yîzú. ⁴ Kôpi gā tâ áda rî yîgá sî, kôpi bí 'bā rizú tâ êzî ákó rî pi yîzú áyu.

⁵ 'Bo tâ cére agásî, lè mí umî ã adri pîrî, lè mí úmbé êsî ìzàngâ nyazú tâ ùkpô ùkpô rî pi agásî, mí ùlú tî Múngú vé rî muzú 'bá rî pi ní, 'í nga êzî Múngú vé ì ní sêé mí drîgé rî muzú.

⁶ Sâ mávé drázú rî ícô gí, sâ má ní mávé ídri sêzú Múngú ní rî ícô gí. ⁷ Á 'dî ê'dî Kúrísitô vé rî múké, á nju óngú rî caá ùdû gé gí, má áwí kuú mávé ê'yîngará agá ùgôgô. ⁸ Múngú ri má ní kùlâ 'bā ma tē 'bū gé 'dāá, tâ má ní 'oó pîrî rî sî. Úpí Yésû tâ lîpi pîrî rî, ìri ímú má ní kùlâ sê ú'dú ìri ní ímvízú ìgôzú vû drîgê nôgô rî gé. Ìri kpá ímú kùlâ sê 'bá lè'bá ìrivé ìgôngará ùtē'bá rî pi ni.

Átángá ùdû Páulû ní ezî rî

† 3:8 3:8 Mósê: Yôsépâ kâ dráá gí, 'bāgú Êjêpétô vé rî 'bā anjî Ísêrélê vé rî pi êzî ngaá tûgêrî rú caá ílî mûdûrûlû sù (400). Kúru Múngú ní Mósê ri ípêzú ímúzu anjî Ísêrélê vé rî pi pazú adringará tûgêrî rú rî agásî. Múngú sê táimbî rî Mósê ní, ã lû anjî Ísêrélê vé rî pi ní, sêzú ì ní táimbî rî zîzú táimbî Mósê vé ni ání. Tîkí Mósê ri ísú ákudê ílî rî ca élifû álu mûdûrûlû sù (1,400), ísú ákudê tîkí drî Yésû ri kuyé. 'Í lã Wûngará 2-24.

⁹ Lē mī ndā lētī ímúzú má vúgá nōlé mbēlē. ¹⁰ Dema ní tā nyōókú nōri vé rī lēe ambamba rī sī, ápá má má rú'bá gá sī mužú Tēsālōnikē gá gí. Kūrisénīsī muž Gālātīyā gá gí, Tītō muž ívé rī Dālāmātīyā gá. ¹¹ 'Bá má be nōgó rī 'yéná Lúkā 'i. Mí kādō ímú, mí íjī má ní Mārākō ri ímúzú ĩndī, ē ímú rí má ĩzā koó. ¹² Á pē Tūkíkō ri muž Ēfēsō gá. ¹³ Mí kādō ímú, mí íjī mávé bōngó akoó rúkú má ní kuú Kāpāsī vé āngá Tūrōwā gá 'dālē rī ímúzú ĩndī. Mí íjī mávé búkū traátra rī pi ímúzú ĩndī, agaápi rá rī, lē mī íjī búkū lā'bu rú rī pi.

¹⁴ Ālēkīzandā ũndógó úká dīpi rī 'o tā ũnjí má rú'bá gá ambamba, 'bo Úpí Múngú ri ímú ĩrivé tā lī tā ĩri ní 'oó má rú'bá gá nōri sī ndō. ¹⁵ Lē mī adri mī be kowu ĩrivé tā sī, ā'diātāsīyā ĩri ri ú'dúkó múké 'bá ní ũlūu rī owu ambamba.

¹⁶ Lókí ĩ ní ma íjízú 'bá tā lī'bá drīdrī rī pi endreṭi gé rī gé, 'bá āzi ēṭi ma kuyé. 'Bá rī pi ārēvú céré ápákí má rú'bá gá sī rá. Mávé éṣi agá, á lē ā 'bákí tā 'dīri kōpi rú'bá gá tā ũnjí rú ku. ¹⁷ 'Bo Úpí Yēsū ri má be trú, sē má ní ũkpō, má ũlū rí ú'dúkó múké rī 'bá adri'bá Yāhúđi rú ku rī pi ní, kōpi ā yīkí rí céré. Múngú ípá ma drā sígē sī rá. ¹⁸ Ádarú Úpí Múngú ri ma pa tā ũkpó ũkpó lē'bá ma ísú'bá rī pi agásí rá, tā āzi ícōpi ma ugaápi fingará ĩrivé mālūngā 'bū vé rī agá ni 'dāáyo. Ē íngúkí Múngú ri mužú 'dání'dání. Āmīnā.

Páulū sē mōdó

¹⁹ 'Í sē Pīrisílā pi ní Ákúwílā be mōdó, āzini 'í sē 'bá Ōnēsífōrō vé āngá rī pi ní céré mōdó. ²⁰ Ērésitō áwí adrii kuú Kōrínitō gá 'dāá'dā. Tōrōfīmū ri drā rú, á ku ĩri kú Mīlétō gá 'dāá'dā.

* 4:21 4:21 Lókí kilóngoro vé rī: Āngū Īsērélē vé rī gé 'dāá, lókí kilóngoro vé rī gé, ēcī tungará ũkpó ũkpó, ā'diātāsīyā yīgō rī 'dī ambamba, sē āngū rī igbe igbe.

²¹ Mí íngá ímú mbēlē, ísú ākūdē lókí kilóngoro vé rī* ícá drī kuyé. Yūbūlúsī pi Pūdénī be, Līnō be, Kālāwūdíyā be, āzini 'bā ōgūpī uruko 'dī'bée be céré, sēkí mí ní mōdó.

²² Úpí Múngú ā adri mí be, ā 'bā éṣi múké ĩmi ní.

Kõkõbị Páulũ ní sũ sěe
Títõ
ní rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ ã
ũlũngará

Títõ ri Gĩrĩkĩgũ, újá 'i ícá Kúrĩsĩtĩyānĩ rú. Páulũ ní ẹ́cĩngará gá, Títõ ko Páulũ ẹ́ ịzā rá, kọpi ríkí ẹ́cị Páulũ be trú lókí Páulũ ní rizú ụ́'đúkọ múké Yẹsũ Kúrĩsítõ vé rĩ ũlũzú rĩ gé. Vúdrĩ ni gé, Páulũ ní muzú Kúrétē gá, mu adrii drĩkoma rú ąngũ Kúrétē vé rĩ agá 'dǎá.

Kõkõbị 'dĩri agá, Páulũ lũ Títõ ní kĩnĩ, Títõ ã ùpē 'bá tā 'o'bá pịrị ni pi, kọpi ã kókí 'bá kǎnĩsǎ vé rĩ pi ẹ́ drị. Lũ kpá ịri ní lẹ́tị pịrị, ẹ́ ịmbá rí ngúlúmũ ąndiǎndi kǎnĩsǎ vé rĩ pi, ągō ąkǎ rú rĩ pi, ụkú ąkǎ rú rĩ pi, kẹ́riani rĩ pi, túgẹ́rị rĩ pi be. Ụđụ ní gé, gō ẹnđị 'yoó Títõ ní kĩnĩ, lē Kúrĩsĩtĩyānĩ rĩ pi ã adrikí tā be kírí ị ǎsámvú gé sĩ, kọpi ã lẹ́kí ị lẹ́lẹ́, lē kọpi ã kúkí tā kọpi ní rizú ị ndrezú ụnjí rĩ rá, kọpi ã ríkí ągátá gǎá ị ǎsámvú gé sĩ ku, kọpi ã acokí ị ku.

Páulũ sē mōdó Títõ ní

¹ Ma Páulũ 'i, ma ri ẹ́zị nga Múngú ní, Yẹsũ Kúrĩsítõ vé 'bá áyúáyũ ni rú, 'bá Múngú ní ùpēé rĩ pi vé ẹ́'yĩngará ã adri rí ụkpó ụkpó, kọpi ã nĩkí rí tā ąda adrizú pịrị Múngú agá rĩ ąnĩ. ² Ẹ́'yĩngará, ązini tā ąda rĩ sē 'bá rĩ ẹ́sị 'bǎ ịdri 'dǎni'dǎni, Múngú ụnjō ąkó rĩ ní tā ni ẹ́zị ọ́tụ ịnógósị ịsúzú gbi drị 'bụ pi vũ be kuyé 'dǎri ã tā ụsúzú. ³ Múngú 'bá Paápi rĩ 'i'da ívé ụ́'đúkọ múké 'dĩri sǎ múké ni gé, ą'yĩ ma ívé ụ́'đúkọ múké rĩ ũlũú

'bá rĩ pi ní nĩ, sũ ịri ní ẹ́zị má ní rĩ tịni. ⁴ Títõ, 'bá ní Yẹsũ ri ẹ́'yĩ mí be gí rĩ sĩ, mí sũ má mvá tịni. Ẹ́sị múké, ązini tǎkírí ịngápi Múngú 'bá Ẹ́tẹ́pi vúgá, ązini Kúrĩsítõ Yẹsũ 'bá Paápi rĩ vúgá rĩ, ã adri mí be.

Ẹ́zị Títõ ní ngaá Kúrétē gá rĩ

⁵ Títõ, tā má ní mi kuzú kú Kúrétē gá 'dílẹ́ rĩ, mi dẹ́ rí ẹ́zị rĩ ẹ́ ịmbítǎ, ązini mi ùpē rí drĩkoma ũ'bǎá 'bá Yẹsũ ri ẹ́'yĩ 'bá gí rĩ pi drĩgé kũrú ąlu ąlu agásĩ, sũ má ní ẹ́zị mí ní rĩ tịni. ⁶ Lē 'bá ị ní ịpēé 'bǎá drĩkoma rú rĩ, ã adri 'bá ị ní rú ni ẹ́đị tā ụnjí sĩ ąlunąni ku ni, ã adri ụkú be ąlu, ịrívẹ́ anjị ã adrikí 'bá Yẹsũ ri ẹ́'yĩ 'bá gí ni pi, ã zíkí kọpi ã rú tá ụnjí sĩ ku, kọpi ã adrikí drị be ụkpó ụkpó ku. ⁷ Drĩkoma ị ní 'bǎá 'bá Yẹsũ ri ẹ́'yĩ 'bá gí rĩ pi drĩgé rĩ, ịri ri ẹ́zị nga Múngú ní, lē ã zíkí rú ni tá ụnjí sĩ ku, ã adri 'bá ẹ́zị ã tá lũúpi ọ́jgọ́ sĩ ni ku, 'a ni ã ve tá sĩ mbẹ́lẹ́nǎ ku, ã adri 'bá riipi íwá mvuúpi ịmērẹ́zú ni ku, ã adri ụmbá rú ku, ã adri 'bá riipi mi ũ'bǎápi 'i ịsú rí mǔfẹ́ngǎ ąnĩ ni ku. ⁸ Ngá múké rĩ, lē drĩkoma rĩ ã adri 'bá ụmú ẹ́'yipi ívé ąngá 'dǎlẹ́ múké ni, ã adri 'bá tá múké lẹ́epi ni, ã adri 'bá yĩkí be múké ni, ã adri 'bá tá 'oópi pịrị ni, ã adri 'bá tá be ule ni, ã adri 'bá 'i a'biipi tá ụnjí sĩ a'bia'bi ni. ⁹ Lē ã ru ụ́'đúkọ ąda ị ní ịmbá 'i ní 'dĩri tịtị, sũ ị ní ịmbá ịri ní rĩ tịni, ẹ́ ịmbá rí 'bá uruķo ẹ́ ẹ́sị tá ąda rĩ sĩ, ịmbángará 'dĩri ã ko rí kọpi ẹ́ ịzǎ, ązini ã útú rí 'bá ụ́'đúkọ rĩ ọwụ 'bá ọwụọwụ rĩ pi.

¹⁰ ǎ'diǎtǎsĩyǎ 'bá uruķo kǎrǎkǎrǎ anigé, kọpi gũkí ị fũú kú túngú, kọpi ri tá ịfifí ąkó ni pi átá, ązini kọpi ri 'bá rĩ pi ẹ́ mi ũ'bǎ, agaápi rá rĩ, 'bá 'dĩ'bée ri 'bá

* **1:10** 1:10 ǎgélẹ́ ẹ́ tị ịngǎrá: Múngú lũ ǎbũrǎmǎ ní kĩnĩ, anjị ągō ǎbũrǎmǎ vé rĩ pi adrikí dō caá ụ́'đụ ǎrō gí, lē ã ụlĩkí kọpi ã ągélẹ́ ẹ́ tị rá, lũzú kĩnĩ, kọpi anjị Múngú vé ni. 'Bá rĩ ą'yĩ dō 'i ągélẹ́ ẹ́ tị sěe ịjị gí, ịri tǎjmbị Mósẹ́ vé rĩ 'dụ nga. 'I lǎ ị'dóngǎrá 17:9-14; Ẹ́zị 15:1-5.

'yo'ba, lē 'bá rī ā lī 'í ágélé ē tī,* ē ışı́ rí pangará ānī rī pi. ¹¹ Lē mí uga 'bá 'dī'bée, kōpi ā újiki kírí, ā'diātāsīyā kōpi rí 'bá jó āsámuvú gé rī pi iza ímbángará gōrōjō rú kōpi ní ríí ímbá 'dī'bée sī. 'Bá 'dī'bée rí 'bá rī pi ē mī ũ'bā 'díní, í ışı́kí rí mūfēngā ānī. ¹² Tā 'dīrī kōpivé nēbī ālu 'yo ótú kīnī, “Bá 'bá Kūrētē vé rī pi, 'bá ũnjó rú, 'bá ేశí ũká ũká, 'bá ũvú rú, 'bá rí ngá nya ambamba.” ¹³ Tā ĩrī ní 'yoó 'dīrī tā áda. Kúru lē mí átá kōpi ní tā rī ũkpó ũkpó, kōpi ā adríkí rí ũkpó ũkpó ívé ē'yīngará agá, ¹⁴ āzini kōpi ā 'bākí rí ేశí rizú Yāhūdī rī pi vé ú'dógú'dógú ũnjō vé 'dī'bée yizú ku, āzini kōpi ā 'bākí rí ేశí rizú 'bá tā áda rī vé tā gā'ba sī rī pi vé tā'imbī yizú ku.

¹⁵ 'Bá ేశí be ule rī pi, kōpivé tā rí adrí ule. 'Bo 'bá tā 'o'ba pīrī ku, āzini ē'yīngará ākó rī pi, kōpi adríkí ule ku, ā'diātāsīyā kōpivé yīkí, āzini kōpivé tā ũsūngará ábá gí. ¹⁶ 'Bá 'díní 'dī'bée kīnī ĩ nīkí Múngú rí rá, 'bo tā kōpi ní ríí 'oó rī lū uletere 'yozú kīnī, kōpi nīkí Múngú rí kuyé. 'Bá 'díní 'dī'bée kōpi ē drī ũkpó ũkpó, ícókí tā múké ní 'oó āluñáni ku, ānī Múngú gā kōpi sī.

2

Páulū ezi Títõ ní kīnī, 'bá rī pi ā adríkí pīrī

¹ Títõ, lē mí ímbá tā pīrī Múngú vé rī áyu. ² Mí ímbá āgō āká rú rī pi, lē kōpi ā a'bíkí ĩ tā sī a'bia'bi, kōpi ā adríkí 'bá tā 'o'ba pīrī ni pi, 'bá rī pi ní ĩnjī ĩnjī ni pi. Lē kōpi ā adríkí ũkpó ũkpó ívé ē'yīngará agá, lē kōpi ā lēkí 'bá rī pi lēlē, āzini kōpi ā adríkí 'bá ేశí úmbé'ba ĩzāngā nyangará gá ni pi.

³ Lē mí 'yo kpá ũkú āká rī pi ní, kōpi ā 'okí tā Múngú ní āyīkō sēepi ní. Lē kōpi ā adríkí 'bá āngū 'yo'ba 'yo'yo ni pi ku, kōpi ā adríkí 'bī'bīñā íwá vé ni ku, lē kōpi ē

ímbákí 'bá rī pi ní lētī adrízú ānī múké ní. ⁴ ĩrī sē kōpi ícó ũkú āgō je'ba ú'dí rú rī pi ímbá, kōpi ívé āgō rī pi lēlē, āzini kōpi ívé aninjá rī pi lēlē. ⁵ Lē kōpi ē ímbákí ũkú āgō je'ba ú'dí rú rī pi 'yozú kīnī, lē kōpi ā a'bíkí ĩ tā sī a'bia'bi, kōpi ē ేశí ā adrí uletere, kōpi ā ngakí ేశí ívé 'bētī āsámuvú gé, kōpi ā adríkí ేశí be múké, kōpi ē ĩnjīkí ívé āgō rī pi ĩnjīnjī, 'bá āzi ā oᵛu rí ú'dúkó múké Múngú vé rī ku.

⁶ Lē kpá mí ímbá kēriñāni rī pi, kōpi ā a'bíkí ĩ tā ārēvú sī cére a'bia'bi. ⁷ Lē mí adrí 'bá rī pi ní ũ'bītā rú, mí 'o tā múké ní pi áyu. Mí kādō ríí kōpi ímbá, lē mí 'o tā áda, āzini lē mí ímbá tā rí múké, 'bá rī pi ē ĩnjīkí mí ānī ĩnjīnjī. ⁸ Mí dō rí āngū ímbá, lē mí ímbá tā áda rī áyu, 'bá āzi ā oᵛu rí tā mí ní ímbá rī ku, 'bá mí oᵛu'ba rī pi ē ışı́kí rí drīñjá, ā'diātāsīyā tā āzi kōpi ní ícó 'yoó 'bá rí'ba ũnjí ni 'dāayo.

⁹ Mí ímbá túgērī rī pi, lē kōpi ā 'dukí tā ívé ambugu rī pi ní lūú ĩ ní rī ngaána, ā sē rí kōpi ní āyīkō. Lē kōpi ā újakí átángá ívé ambugu rī pi ní drī ũkpó sī ku, ¹⁰ āzini lē kōpi ā ũgūkí ívé ambugu rī pi vé ngá ku, ā lū rí 'yozú kīnī kōpi rí tā 'o pīrī, ĩrī sē Múngú 'bá paápi rī vé tā ĩ ní ríí ímbá rí, 'bá rī pi cére nga ā'yī rá.

Múngú lē 'bá cére ē ışı́kí pangará

¹¹ Múngú i'da ívé ేశí múké āngū pazú ũnjīkānyā agásí rī 'bá rī pi ní cére. ¹² Múngú ímbá 'bá, 'bá gākí rí tā ũnjí Múngú ní lēe ku rī pi ānī, āzini 'bá gākí rí tā 'bá vū drīgē rī pi ní lēe rī ānī. Múngú lē 'bá a'bíkí 'bá a'bia'bi, āzini lē 'bá 'okí tā múké 'í ní āyīkō sēepi ni vū drīgē nōgó. ¹³ Lē 'bá 'bākí ేశí rizú ú'dú Yēsū Kúrísítō adríipi 'bávē Múngú āmbúgá 'bá Paápi rī vé ĩgōngará dīngará be pōwūpōwū 'dāri ũtēzú. ¹⁴ Yēsū adi 'í sēe

'dij̄ dráá 'bâ dr̄j̄ jezú 'bâ tr̄zú
'bávê ùnjikányá agásí, ùj̄ 'bâ kú
uletere, 'bâ adrikí rí 'bá ívé ní, 'bâ
'bákí rí ẹ̀s̄í céré tã múké 'ozú àní.
15 Títõ, lè mí ímbá 'bá r̄i pí ní tã
'd̄i'bée, mí ímbá k̄opi ẹ̀ ẹ̀s̄í, mí átá
k̄opi ní ùkpó s̄í, k̄opi útúzó àní.
Lè mí s̄e 'bá àzi ã ọ̀wụ mí ku.

3

Lè 'bá r̄i pí ã 'okí tã p̄ir̄j̄

1 Títõ, lè mí lū 'bá Yēsū rí ẹ̀'ȳi' 'bá
gí r̄i pí ní, k̄opi ã 'd̄ukí tã 'bá
ambugu ǎngū rụ' 'bá r̄i pí ní 'yoó
r̄i ngaanga, k̄opi ã útúkí ì r̄i tã
múké 'oó. 2 Lè k̄opi ã ríkí ùnjõ úl̄i
'bá àzi ã rụ izazú ku, k̄opi ã adrikí
'bá tākírí ij̄j̄' 'bá r̄i pí ǎsámvú
gé ní, k̄opi ã adrikí tã be mādā,
k̄opi ã 'okí 'bá r̄i pí múké. 3 Ọt̄j̄
'bá azakaza rú, 'bá dr̄j̄ ùnjí. 'Bá
uruk̄o'bée ù'bākí 'bá m̄j̄, s̄e 'bá
ẹ̀b̄ir̄j̄ be ǎmbúgú tã rụ' 'bá n̄ori vé
r̄i 'd̄uzú ngazú. 'Bá rí ẹ̀s̄í 'bá 'bá
r̄i pí 'ozú ùnjí, 'bá ǎ'ȳá rú, 'bá l̄eki
'bá ku 'bá ǎsámvú gé s̄í.

4 'Bo 'bávê Múngú 'bá Paápi r̄i
kã ívé ẹ̀s̄í múké, ǎzini ívé l̄engará
i'daá, 5 ìri ní 'bá pazú 'd̄i, pa 'bá,
tã p̄ir̄j̄ 'bá ní 'oó r̄i s̄í kuyé, pa 'bá
ẹ̀s̄í ìdrikídri ívé r̄i s̄í. Múngú ùj̄j̄
'bá ùkpõ Índrí Uletere r̄i vé r̄i s̄í,
s̄e t̄ikí 'bá ícá ú'dí gí, ǎzini s̄e 'bá
ícákí n̄oni ḡoó múké gí. 6 Múngú
ìp̄e Índrí Uletere r̄i 'bá dr̄j̄gé ẹ̀s̄í be
céré Yēsū Kúrísit̄o 'bá Paápi r̄i vé
tã s̄í. 7 Ẹ̀s̄í múké Yēsū vé r̄i s̄í, ǎ'ȳi
'bá adrii' 'bá p̄ir̄j̄ Múngú vé ní, s̄e
'bá ní ẹ̀s̄í 'bázú idri 'dáni'dáni r̄i
vé tã ụ̀s̄zú àní. 8 Tã má ní lūú mí
ní 'd̄iri, ìri tã ẹ̀gb̄i. Á lè mí ímbá tã
'd̄iri 'bá Múngú rí ẹ̀'ȳi' 'bá gí r̄i pí
ní, k̄opi ã 'bákí rí ẹ̀s̄í tã múké ní
p̄i 'ozú áyu. Tã 'd̄i'bée ìri múké,
ìri 'bá céré ẹ̀ ìzã ko.

9 Títõ, lè mí rí fíí ǎgátá azakaza
vé ì ní r̄ií gǎá ẹ̀'b̄i ã tã s̄í r̄i gǎá

ìndí ku, ǎzini mí rí fíí ǎgátá ì ní
r̄ií gǎá tǎimb̄j̄ Yāhūd̄j̄ r̄i pí vé r̄i
ǎ tã s̄í r̄i gǎá ìndí ku, ǎ'diātās̄iyā
ǎgátá 'd̄i'bée ẹ̀z̄j̄ ǎkó, ko 'bá ìzã
ku. 10 'Bá àzi rí d̄o tã acongará vé
ní ij̄j̄ ìmi ǎsámvú gé, mí ìr̄inā ìri
caá vú ìr̄j̄, gǎ d̄o s̄í, mí adi ìri ìmi
dr̄j̄gé s̄í. 11 Lè mí n̄j̄ 'yozú k̄iní, 'bá
'd̄ini 'd̄iri adi tã áda r̄i 'í dr̄j̄gé s̄í gí,
ùnjikányā ìrivé r̄i lū uletere 'yozú
k̄iní, tã ìri ní 'oó r̄i ùnjí.

Paúlú vé átángá ã ụ̀d̄j̄

12 Á p̄e d̄o ǎr̄itēmā rí, d̄oku
Tūkík̄o rí muj̄ mí vú 'd̄il̄é, 'bá
'd̄i'bée ǎlu ní ca d̄o mí vúgá
'd̄il̄é gí, mí ụ̀'b̄j̄ ùkpõ s̄í muj̄
ma ìs̄ú k̄ur̄ú Ník̄opól̄is̄i gé 'd̄agá,
ǎ'diātās̄iyā á lè lókí k̄ilóngoro vé
r̄i* ã d̄e ma ìs̄ú 'd̄agá. 13 Mí
ụ̀'b̄j̄ ùkpõ s̄í Z̄enás̄i tǎimb̄j̄ n̄j̄p̄i
ambamba r̄i ẹ̀ ìzã koó, ǎzini ǎpól̄o
ẹ̀ ìzã koó, mí s̄e ngá k̄opi ní l̄éé r̄i
p̄i ǎr̄evú céré, k̄opi ã 'd̄ukí rí muj̄ú
ìndí ẹ̀c̄j̄ k̄opi ní l̄éé muj̄ r̄i gé 'd̄aá.
14 Lè 'bávê 'bá r̄i pí ã 'bákí ẹ̀s̄í rizú
tã múké 'ozú, ụ̀'d̄j̄ ǎlu ǎlu, k̄opi ã
kokí 'bá ngá ǎkó r̄i pí ẹ̀ ìzã ngá s̄í,
lè k̄opi ẹ̀ izakí s̄á rizú tã ẹ̀z̄j̄ ǎkó ní
p̄i 'ozú áyu ku.

15 'Bá 'bá ní adrizú k̄opi be tr̄j̄
r̄i pí s̄ekí céré ìmi ní m̄od̄o. 'Í s̄e
kpá 'bá Yēsū rí ẹ̀'ȳi' 'bá gí 'bá l̄e' 'bá
l̄e' r̄i pí ní céré m̄od̄o. Ẹ̀s̄í múké
Múngú vé r̄i ã adri ìmi be.

* 3:12 3:12 Lókí k̄ilóngoro vé r̄i: ǎngū Ìs̄er̄el̄é vé r̄i gé 'd̄aá, lókí k̄ilóngoro vé r̄i gé, ẹ̀c̄j̄
tungará ùkpó ùkpó, ǎ'diātās̄iyā ȳij̄ḡo rí 'd̄j̄ ambamba, s̄e ǎngū r̄i igbe igbe.

Kòkòbì Páulū ní sī sēē Fīlīmónā ní rī Tā búkū rī vé rī ā ūlūngará

Páulū sī kòkòbì 'dīri sēē Fīlīmónā ní, Fīlīmónā rī 'bá Kúrísítō vé ni, ĩri ā'bú be ambamba. Fīlīmónā vé tūgērī āzi rú ni Ōnésīmū 'i, nga ápá rá, vùdrī ni gé, gō 'i újā ícá 'bá Kúrísítō vé ni, ko Páulū ē ĩzā lókí ĩri ní adrizú jó āngū ũ'yízú rī agá 'dāā nī. Páulū pē Ōnésīmū rī muú vúlé Fīlīmónā vú 'dāā, sī kòkòbì sēē Ōnésīmū drīgé Fīlīmónā ní ĩndī. Kòkòbì rī agá, Páulū sī 'dīni, tāĩmbì Rómā vé rī ā ā'yī dō 'yozú kīnī 'bá rī dō tūgērī, ápá dō gí ā 'dīkí ĩri drāā rá drāāāsīyā, lē Fīlīmónā ā trū Ōnésīmū rī rá. Páulū 'yo kpá Fīlīmónā ní kīnī, lē Fīlīmónā ē 'yī ívé tūgērī Ōnésīmū rī adrií 'í ní édrípì rú Kúrísítō agá.

Páulū sē Fīlīmónā ní mōdó

¹ Ma Páulū 'i, 'yíkí ma ụ'dúkò múké Kúrísítō Yēsū vé rī ā ũlūngará ā tā sī. 'Bá sīkí kòkòbì nōri 'bá édrípì Tīmótēyō be. 'Bá ógúpì Fīlīmónā 'bá ní lēlē rī, 'bá sīkí kòkòbì 'dīri sēē mí ní, ² āzini 'bá ómvúpì Ápíyā ní, Ārīkípō 'bá ógúpì ē 'dì 'dīpì 'bá be trú Yēsū ā rú sī rī ní, āzini 'bá kánísá vé ĩ úmú 'bá mívé 'bētī āsámvú gé rī pi ní. ³ Èsì múké, āzini tākiri Múngú 'bá Ètēpì vé rī, āzini Úpí Yēsū Kúrísítō vé rī ā adri ĩmi be.

Páulū zì Múngú rī āzini sē ōwō'difō

⁴ Fīlīmónā, ụ'dú céré má kādō ríí Múngú rī zì, ma rī ĩri ní ōwō'difō sē mí tā sī, ma rī Múngú rī zì mí ní, ⁵ ā'diātāsīyā á yì kīnī, mí 'bā mívé èsì céré kuú Úpí Yēsū

Kúrísítō drīgé, āzini mí lē 'bá Múngú vé rī pi céré lēlē. ⁶ Ma rī Múngú rī zì mí ní, mí ũlū rí tā mí ní Yēsū rī è'yízú rī 'bá rī pi ní, āzini mí nī rí tā múké 'bá ní ĩsù Kúrísítō agá rī ānī. ⁷ Lēngará mívé rī sē má ní āyīkō ambamba, ímbá mā èsì gí, ā'diātāsīyā má édrípì, 'í sē 'bá Múngú vé rī pi ē èsì ndrī gí.

Páulū mā Fīlīmónā rī Ōnésīmū vé tā sī

⁸ Kúrísítō agá, mā adri dō ũkpō be tāĩmbì sēzú Ōnésīmū vé tā sī drāāāsīyā, ⁹ á mā mí èsì lēngará vé rī sī. Ma Páulū 'i, ma ākà rú, 'yíkí ma kú jó āngū ũ'yízú rī agá èzì má ní ngaá Kúrísítō Yēsū vé rī ā tā sī. ¹⁰ Fīlīmónā, á mā mí drī ĩrī sī mávé mvá Ōnésīmū ā tā sī. Ōnésīmū ufu sū má mvá tīnì sá má ní adrizú jó āngū ũ'yízú rī agá rī gé. ¹¹ Ándúrú Ōnésīmū ĩndré mí mī gé 'dálé èzì ākó, 'bo nóni újā 'í ícá 'bá ní mí be èzì be ambamba.

¹² Á lē ĩri agaá rá, á lē ĩri pēē gōó vúlé mí vúgá 'dílē ũzi. ¹³ Á lē kōdō ĩri 'bāá adrií má be nōgó, ríí má ĩzā koó mí vūrā gá má ní rizú adrizú jó āngū ũ'yízú rī agá nōgó ụ'dúkò múké rī ā ũlūngará ā tā sī rī gé. ¹⁴ 'Bo á lē Ōnésīmū rī 'bāá adrií má be nōgó mí tì ākó ku, lē tā ni ē íngá mí èsì agá. ¹⁵ Sā āzi sī, Múngú sē Ōnésīmū rī ápá mí rú 'bá gá sī sànjá be mādā, mí 'yī rí rī ĩri gōó adrií mí be muzú nyonyo. ¹⁶ 'Bo lē mí 'bā Ōnésīmū rī adrií 'yénjá kuú tūgērī rú ku, ĩri 'bá ní édrípì Kúrísítō agá, ndē adringará tūgērī rú rī rá. Á lē ĩri ambamba, 'bo lē mí lē ĩri ma ní ĩri lēé rī agaá rá. ĩri 'bá áda, āzini ĩri 'bá Úpí Yēsū rī è'yīpì gí ni.

¹⁷ Mí ā'yī dō rá 'yozú kīnī, ma mí ógúpì èzì ngaápi Kúrísítō agá ní, mí 'yī ĩri sū mí ní té kōdō lēé ma 'yī rī tīnì. ¹⁸ 'O dō mí ũnjí rá,

dōku 'dụ dō ngá āzi mívé ni rá, 'í ku tā ni má dríjé, ma ũfē mí ní rá. ¹⁹ Ma Páulū 'i, á sī tā 'dīri mâ drí sī nī. Ōnésīmū ũgū dō ngá mívé ni rá, ma ũfē gō mí ní rá, Yēsū sē mí ní ídri 'dání'dání rī gí, ā'diātāsīyā ụ'dúkọ múké má ní ũlúú mí ní rī sī. ²⁰ Má édrípì, mi riipi Úpí ã pámvú ũbīipi rī, lē mī 'bā ẹsì múké mâ ìzā kozú Ōnésīmū vé tā sī, āzini lē mī ímbá mâ ẹsì adrizú āní édrípì rú Kúrísítō agá.

²¹ Á nī rá, tā má ní sī sēé mí ní rī, mi tā ni 'dụ nga má ní zị rī ndē rá. ²² Tā rī āzi 'dī, lē mī údé má ní jó má ní mụzú lazú ni, ma mụ 'dī, ā'diātāsīyā má ũsū Múngú ri ícọ ìmivé zingará yì rá, ìri sē 'bā gō mvi ca ìmi vúgá 'dilé mbēlēnā nōgó rá.

Páulū vé átángá ã ũdū

²³ Ēpāfūrā ĩ ní 'yī kuú má be trụ Kúrísítō Yēsū vé tā sī rī sē mí ní mōdó. ²⁴ Āzini 'bá 'bá ní rií ẹzì ngaá kọpi be trụ, Mārākō pi Ārīsītārúkō be, Dema be, Lúkā sī, kọpi sēkí mí ní mōdó. ²⁵ Ẹsì múké Úpí Yēsū Kúrísítō vé rī ã adri ìmi be.

Kōkōbī ī ní sī sēē 'bá
Ēbērē
vé rī pi ní rī
Tā bŭkŭ rī vé rī ā
ŭlŭngará

Bŭkŭ Ēbērē* vé rī, 'bá sīpi rī nīkí kuyé, 'bo nīkí áamá uletere kīnī, 'bá bŭkŭ rī sīpi rī, ĩri drĭkoma āzi Kŭrīsītīyānī rī pi drĭgé, ĩri ŭkpō be 'bá kānīsā vé rī pi āsámvú gé, lókí Páulŭ ní kōkōbī rī pi sīzú sēzú 'bá kānīsā vé rī pi ní rī gé. Sīkí kōkōbī 'dīri sēē Yāhŭdī uruḳo éšī újá' 'bá Kŭrīsītīyānī rú rī pi ní. 'Bá kōkōbī sīpi rī lē kōpi ā tukí pá tītí ĩvé ě'yīngará agá, ā'diātāsīyā Yāhŭdī uruḳo ŭ'bīkí kōdō kōpi, kōpi ā kukí ĩvé ě'yīngará ī ní Yēsŭ rī ě'yīzú rī rá.

Kōkōbī 'dīri lŭ āmbŭgŭ Yēsŭ vé rī Kŭrīsītīyānī rī pi ní céré. Lŭ kīnī, ĩri Mvá Múngú vé ni, ĩrivé ŭkpō ndē mālāyíkā Yāhŭdī rī pi ní ě'yī rī rá. ĩrivé āmbŭgŭ ndē nēbī Bŭkŭ Múngú vé Ũndī Ūḳu rī ružú rī agá rī pi vé rī rá, ndē Mósē tāimbī sēepi Yāhŭdī rī pi ní rī vé rī rá. 'Bá tā sīpi rī lŭ kpá kīnī, Yēsŭ ndē atala Yāhŭdī rī pi vé rī pi āmbŭgŭ sī rá, ā'diātāsīyā 'o ũnjīkānyā kuyé, adi ívé rŭ' 'bá sēē drāá rōbōŋō rú, 'bá céré pi vé ũnjīkānyā ā tā sī sá rī pi agásī céré.

'Bá kōkōbī sīpi rī lŭ Yāhŭdī rī pi vé ě' 'bī ā tā, kōpivé ú'dógú'dógú rī pi Bŭkŭ Múngú vé Ũndī Ūḳu rī ružú rī agá. Kōpi ní éšī 'bāá Múngú drĭgé rī sī, sē Múngú adri kōpi sī āyíkō sī. Lŭ Kŭrīsītīyānī rī pi ní kīnī, lē kōpi ā rikí éšī 'bāá

muzú Múngú drĭgé, lē kōpi ā āvīkí tā Yēsŭ ní 'oó āzini ímbá 'dīri sī ku.

Yēsŭ ri āmbŭgŭ mālāyíkā rī pi drĭgé céré

¹ Ūtŭ ĩnógósī nēbī rī pi rikí tā Múngú ní 'i'daá ī ní urobí agá, āzini ĩri ní 'i'daá ī ní ĩndrĭlĭkí agá rī ŭlŭú 'bá ě' 'bīpījī ní. ² 'Bo ŭdŭ ni gé, ŭ'dŭ nō'bée agá, Múngú ĩpē 'i Mvópi ri ímŭ ŭ'dŭkó ívé rī ŭlŭú 'bá ní nī. Múngú áyú 'i Mvópi ri 'bŭ pi gbízú vŭ be. Ū'dŭ ālu Múngú ri ímŭ ngá rī pi ārēvú sē céré drĭ ni gé. ³ Mvá Múngú vé 'dīri, ī ímŭ ĩri íngú, sŭ ī ní Ĕtēpi Múngú ri íngú rī tĭnī. Mvá rī vé dĭngará, ĩri dī sŭ Ĕtēpi vé rī tĭnī. ĩri átá ŭkpō be, ĩri ngá rī pi sē ri ězī nga muzú múké nī. Mvá rī kā 'bávē ũnjīkānyā ŭjŭ gí, nga muŭ úri Múngú ě drĭ ěndēpi gélésīla. ⁴ Múngú 'bā ívé Mvá adrií mālāyíkā rī pi drĭgé 'bá āmbŭgŭ rú. Rŭ Múngú ní 'daá ĩri ní rī, ndē rŭ Múngú ní 'daá mālāyíkā rī pi ní rī rá.

⁵ Ā'diātāsīyā Múngú 'yo nyo mālāyíkā rī pi ní,
 "Mi Mvá mávé ni,
 āndrŭ sī ma adri mí Ĕtēpi"
 'dīni rá?

Dōku 'yo,
 "Ma adri ĩrivé Ĕtēpi,
 ĩri adri mā Mvá" 'dīni rá?
⁶ Múngú kā ívé Mvá tā be agaápi rá 'dīri ĩpēé ímŭzú vŭ drĭgé nōó, ĩri ní 'yozú kīnī,
 lē ívé mālāyíkā rī pi céré ě ĩnjīkí ĩri ĩnjīnjī.†

⁷ Múngú kādō rií átá ívé mālāyíkā rī pi ā tā sī, ĩri 'yo 'dīni,
 "Ma mālāyíkā rī pi sē unga ŭlí rú,
 ma mávé átí' 'bá rī pi újá dī ācí rú."

* : Ēbērē: Rŭ Ēbērē 'dīri ĩri rŭ āzi Yāhŭdī rī pi vé rī, ā'diātāsīyā kōpi ri átá Ēbērē tĭ sī. **1:5** 1:5 Sāwŭmā 2:7 **1:5** 1:5 2 Sámŭélē 7:14; 1 Kōróníkōl 17:13 **1:6** 1:6 Dětōrōnómē 32:43
 † **1:6** 1:6 ĩnjī: Múngú kīnī mālāyíkā rī pi ě ĩnjīkí ívé Mvá Úpí ívé ni rú, sŭ kōpi ní 'i ĩnjījī ívé Múngú rú rī tĭnī. **1:7** 1:7 Sāwŭmā 104:4

8 'Bo átá Mvòpì vé tã 'dínì kīnī,
 “Mí Múngú 'í, mí ímú mǎlūngā rī
 rụ tã be pìrì.

Mí mǎlūngā rī rụ mụzú ny-
 onyo.

9 Mí lē tã 'oó pìrì, mí gā tã ũnjí sī,
 kúru ma mívé Múngú, má ìpē
 mí 'bāá àmbúgú mívé ùndī
 rī pì drìgé, mí adri rí àyìkò
 sī.”

10 Múngú gō kpá 'yoó Mvòpì ní
 kīnī,

“Úpí, í'dóngárá gá 'dǎá,
 mí gbi 'bụ pi vū be nī.

11 'Bụ pi vū be, kòpì ímú de
 rá, 'bo mí ímú adri mụzú
 'dání'dání.

Kòpì ímú dē sū bōngó ní dēé
 rī tñì.

12 Mí ímú kòpì tra sū í ní bōngó
 akoóko rùkù rī traá rī tñì,
 mí ímú kòpì újá sū í ní bōngó
 újá rī tñì.

'Bo mí áwí adri ídri rú
 àzini mí adri mụzú
 'dání'dání.”

13 Múngú 'yo 'í Mvòpì ní kīnī,
 “Mí úrì má drì ëndèpì gé,
 vūrā má ní mǎlūngā rụzú rī
 gé

cīmgbá á 'bā dō mívé ari'ba rī pi
 mí pálé gá gí ká.”

'Bo 'yo mǎlāyíkā āzi ní 'dínì kuyé.

14 Mǎlāyíkā rī pi índrì, ìpèkì kòpì
 ímú 'bá í ní lēé paá rī pi ā tã mbaá,
 kòpì ē ìsúkí rí ídri 'dání'dání rī ānì
 bēnī.

2

Lē 'bā gākí tã Múngú vé rī ku

1 Kúru lē 'bā 'bākí èsì céré
 rizú tã 'bá ní yìi rī 'dụzú ngazú,
 ā'diātāsiyā ù'dụkọ tã áda vé 'bá
 ní yìi 'dīri, ā āvì rí 'bā èsì agásì
 ku. 2 Ù'dụkọ mǎlāyíkā rī pi ní ìjì
 ùlūú 'bá é'bípìi drīdrī 'dā'bée ní
 rī tã áda. 'Bá tã 'dīri gā'bá sī rī pi,
 Múngú rí ímú kòpì ìrīnā létì pìrì
 sī. 3 'Bá 'dụkì dō tã pangárá vé

í ní ùlūú 'bá ní 'dīri ngaá kuyé, ì
 'bā ìrīnā rá. Úpí Yèsù ùlū pangárá
 'dīri vé tã drīdrī nī. 'Bá ù'dụkọ
 'dīri yì'bá rī pi ùlúkí tã ìri ní átá rī
 'bá ní rá. 4 Múngú í'da ívé ù'dụkọ
 lūzú kínì ù'dụkọ rī tã áda rī, tã
 àyāzú àyāyā ní pi sī, tã ù'dū be
 túngú túngú ní pi sī, tã bílémì
 rú ní pi sī, àzini awa fēfē Índrì
 Uleterè rī vé rī 'bá 'í ní ùpéé rī pi
 ní, kòpì ā ngakí rí èjì rī ānì.

5 Vū ú'dí Múngú ní ímú gbií, 'bá
 ní ríi tã ní átá, 'bá rī pi ní ímú
 adrii 'a ní gé rī, úmvúlésì Múngú
 'bā mǎlāyíkā rī pi adrii 'bá rī pi
 drìgé ambugu rú ku. 6 'Bá āzi sī
 Búkú Múngú vé rī agá kīnī,

“Múngú, ngá mí ní 'bá áda vé tã
 'dụzú 'bāzú àmbúgú rī ā'di?
 Dòku mí rì 'bá mvá vé tã mba
 'dínì āsì?”

7 Ándúrú 'í 'dụ ìrivé tã 'bāá
 mǎdānānā,
 mǎlāyíkā rī pi ndèkí ìri tã sī
 rá,

'bo nóni mí sē íngúkí ìri gí.

8 Mí sē ìri ní ùkpò adrizú
 àmbúgú ngá rī pi drìgé
 céré.”

Múngú 'bā ngá rī pi àrèvú céré ìri
 ā pálé gá. 'Bo 'bá ndrekí drī ìrivé
 àmbūgū adrizú ngá rī pi drìgé
 céré rī kuyé. 9 'Bo 'bá ndrekí Yèsù
 vé tã rá, 'bākí ìri adrii lókíná be
 mǎdā mǎlāyíkā rī pi ā pálé gá,
 'bo nóni mí sē íngúkí ìri gí, ìri
 ní ìzāngā nyaá ívé drāngárá gá
 rī sī. Èsì múké Múngú vé rī sī,
 sē Yèsù rí drāá 'bá céré pi vé tã
 sī. 10 Múngú gbi ngá rī pi àrèvú
 céré nī, ngá rī pi àrèvú céré gbikí
 ùkpò Múngú vé rī sī, Múngú 'o
 tã múké ìri ní Yèsù tã be múké
 rī sèzú ìzāngā nyazú, Yèsù ē ìjì
 rí anjì kárakará 'í vùdrī ùbī'bá rī
 pi pangárá ìsú, àzini íngúngárá
 Múngú vé rī àlèé. 11 Yèsù pi 'bá
 ìri ní újá ícá pìrì gí rī pi be, kòpì

nóni anji Múngú vé ni. Īri ní kòpi újá ícá pìrì rī sī, Īri ní adrizú drīnjá àkó kòpi zìzú 'í èdrìpìjì āzini 'í òm̀v̀p̀j̀j̀ àní. ¹² Yēsũ ní 'yozú Múngú ní kīnī,

“Bá má pámvú ūbī' bá rī pi úmúki dō ĩ mi ĩnjīngará gá, ma úngó ngo mī rú íngúzú àní kòpi àsámvú gé.”

¹³ Yēsũ gō kpá 'yoó kīnī,

“Ma èsì 'bā Múngú drìgé.”
Gō kpá ẹnđìjì 'yoó đđì kīnī,

“Bā nōgó anji Múngú ní sēé má ní rī pi be.”

¹⁴ 'Bá ní adrii rú' bá be, āzini ārī be rī sī, sē ĩ ní Yēsũ ri tìzú 'bá áda rú àní, Īrivé drāngará ē iza rí àdróko* adriipi ūkpō drā vé rī be rī vé ūkpō 'dīisī rá. ¹⁵ Īrivé drāngará oꝝu nóni 'bá adri' bá tǔgèrī rú rī pi gí, 'du ũrī drāngará vé rī kòpi ē èsì agásī gí. ¹⁶ Yēsũ ímú mālāyíkā rī pi ē ĩzā koó kuyé, ímú úyú Ābūrámā† vé rī pi ē ĩzā koó. ¹⁷ Yēsũ ní ímú 'bá rī pi ē ĩzā koó rī sī, sēzú ĩ ní Īri tìzú 'bá áda rú 'dī, Īri adri èsì be ĩdríkídri, āzini Īri adri átálágú āmbúgú‡ rú ri èsì 'bā èzì ngazú Múngú ní, Īri 'í adì sē drā rōbōṅṅó rú, Múngú ā trū rī 'bá rī pi ívé ũnjikānyā agásī bēnī. ¹⁸ Ādróko ní Yēsũ ri ũ' bījì rī sī, Yēsũ nya ĩzāngā rá, Yēsũ ri ícò 'bá àdróko ní ũ' bījì rī pi ē ĩzā ko rá.

3

Yēsũ ndē Mósē ri āmbūgū sī rá

¹ Īmi má ògūpìjì Yēsũ ri è' yì' bá gí, Múngú ní ũpēé ímú adrii 'bá ívé ni rú 'dī' bée, lē ĩmi 'bāki èsì Yēsũ Múngú ní ĩpēé 'bá ní tā ni áyú 'yoó kīnī, Īri 'bá áyúāyū ni, āzini átálágú āmbúgú rī drìgé.

² Yēsũ nga èzì Múngú ní sēé 'í drìgé rī èsì ālu sī, sũ Mósē* ní èzì ngaá 'bá Múngú vé rī pi àsámvú gé èsì ālu sī rī tìjì. ³ Múngú 'du Yēsũ vé tā 'bāā āmbúgú, ĩnjī Īri Mósē ri agaá rá, sũ ĩ ní 'bá jó sījì rī íngú jó Īri ní sījì rī ndēé rī tìjì.

⁴ Jó rī pi ārēvú céré, 'bá ri sī nī, 'bo Múngú údé ngá rī pi ārēvú céré nī.

⁵ Mósē 'bā èsì rizú èzì ngazú Jó Múngú vé rī aga áti' bá rú, ri tā ímúpi 'i ngaápi drīdrī 'dīlè rī ũlūú 'bá rī pi ní. ⁶ 'Bo Kúrísitō ri Mvá rú, 'bā èsì èzì ngazú jó Múngú vé rī aga 'bá āmbúgú rú. 'Bā jó Múngú vé ni, 'bá tukí dō pá títì, āzini 'bá 'bāki dō èsì tā drīdrī 'dīlè rī drìgé rá, 'bá adri 'bá Múngú vé ni.

Múngú átá átángá ūkpó ūkpó 'bá 'i gā' bá sī rī pi drìgé

⁷ Īndrī Uleterē rī ní 'yozú kīnī, “Āndrū ĩmi yìkí dō ú' dükò Múngú vé rī,

⁸ lē ĩmi 'bāki èsì tete, sũ ĩmi è' bípìjì ní èsì tete 'bāā ma gāzú āngū ā' wí cínýáfā rú rī aga 'dālè rī tìjì ku.

2:12 2:12 Sāwúmā 22:22 **2:13** 2:13 Īsáyā 8:17 **2:13** 2:13 Īsáyā 8:18 * **2:14** 2:14 Ādróko: Ādróko vé rú Sātánā 'i, Īri āmbúgú ĩndrī ũnjí rī pi drìgé, gā tā Múngú vé ri 'duḡá ngagá sī 'bū gé 'dālè. Múngú ídró àdróko ri ĩndrī ũnjí rī pi be 'bū gé 'dāāsī nī. 'Í lā I'dangará 12:7-9. † **2:16** 2:16 Ābūrámā: Múngú zì Ābūrámā ri kīnī, ā ku ívé 'bá 'bētì àsámvú gé rī pi, ā ku ívé āngū, ā 'de muḡ āngū āzi ú'dí ni gé. Ābūrámā ri è' bípì Yāhūdī rī pi vé rī, tìkí Īri ílì élifū ālu mūdūrūlū ārō (1,800) gé, ísú tìkí drī Yēsũ ri kuyé. 'Í lā I'dóngará 12-25. ‡ **2:17** 2:17 Átálágú āmbúgú rī: Átálágú āmbúgú rī ndē atala rī pi céré, ā'diātāsīyā Īri 'yéṅá fi Jó Múngú vé rī aga Vūrā Uleteretere rī aga 'dāā nī, Īri fi vú ālu ílì ālu aga. Īri ārī rōbōṅṅó vé rī jì ũnjikānyā ũjìzú. 'Í lā Lēvītíkā 16; Ēbērē 9. * **3:2** 3:2 Mósē: Yōsépā kā drāā gí, 'bagú Ējēpētō vé rī 'bā anji Īsērélè vé rī pi èzì ngaá tǔgèrī rú caá ílì mūdūrūlū sū (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ĩpēzú ímúzu anji Īsērélè vé rī pi pazú adringará tǔgèrī rú rī agásī. Múngú sē tǎjimbì rī Mósē ní, ā lū anji Īsērélè vé rī pi ní, sēzú ĩ ní tǎjimbì rī zìzú tǎjimbì Mósē vé ni àní. Tìkí Mósē ri ísú ākudè ílì rī ca élifū ālu mūdūrūlū sū (1,400), ísú ākudè tìkí drī Yēsũ ri kuyé. 'Í lā Wūngará 2-24.

9 Īmi ẹ̀'bìpìjì ríkí ma ideé, āzini ríkí
má ẹ̀sì ũ'bījì,
kòpì ndrekí tã āyāzú āyāyā
má ní 'oó kòpì ní ílì pùkù sù
agá 'dīri rá.

10 Āní sē má 'a ve úyú lókí 'dāri vé
rī pì ní rá.

Á 'yo kòpì ní, má kīnī, 'Kòpì
gākí mávè tã yìgá sī,
āzini kòpì nīkí tã má ní 'oó rī
kuyé.'

11 Mā 'a ní veé gí rī sī, má ní ũyō
sōzú, má kīnī,
'Kòpì ícókí fíí vūrā mávè
uvuzú rī agá ku.' "

12 Má ẹ̀drípìjì má ọ̀m̀vúpìjì, ĩmi
ndrekí múké! Á adríkí ẹ̀sì be ũnjí
ẹ̀'yīngará ākó Múngú adrípì ídri
rú rī gāzú sī ku. 13 'Bo ụ'dụ́ cére, lē
ĩmi ríkí ĩmí ẹ̀sì ímbá ĩmi āsámvú
gé sī, sã cére sī, lē ĩmi ímbákí ĩmí
ẹ̀sì, 'bá āzi ā fí rí ũnjíkānyā mī
ũ'bāápi rī agá Múngú rí gāzú ku.
14 'Bá ũtēkí dō tã rī mužú pìrì,
āzini 'bá tukí dō pá títì ẹ̀sì 'bāzú
Múngú drìgè cìmgbá cazú ụ'dụ́ gé,
sū 'bá ní 'bāá drìdrì rī tìnjì, 'bá ímù
adri 'bá Kúrísítò vé ní. 15 Sū ĩ ní
'yoó drìdrì rī tìnjì,

"Āndrū, ĩmi yìkí dō ụ'dụ́kọ
Múngú vé rī,
lē ĩmi 'bākí ẹ̀sì tete,
sū ĩmi ẹ̀'bìpìjì ní ẹ̀sì tete 'bāá ma
gāzú rī tìnjì ku."

16 'Bá tã rī yì'bá rá, gō'bá tã
Múngú vé rī ọ̀wụ́'bá rá rī ā'di
pì? Adri 'bá Mósè ní íjì ĩfūú āngū
Ējēpétò vé rī agásí rī pi kuyé?

17 Múngú ẹ̀ ẹ̀sì ve ílì pùkù sù ā'di
pì ní? Ẹ̀sì ní ve nyo 'bá ũnjíkānyā
'o'bá, ũdrā'bá āngū ā'wí cínýáfā
rú rī agá rī pi ní kuyé? 18 Múngú
sō ũyō ā'di pi ní 'yozú kīnī, kòpì
ícókí fíí mužú uvuú ívé vūrā uvuzú
rī gé ku? Adri 'bá ĩrivé tãĩmbì
n̄ò'bá gí rī pi kuyé? 19 'Bá nīkí á má
rá 'yozú kīnī, kòpì ní tã Múngú

vé rī ẹ̀'yījì kuyé rī sī, sēzú Múngú
ní kòpì ā'yīzú fízú vūrā ívé rizú
uvuzú rī gé kuyé ānì.

4

*Múngú rí ívé 'bá rī pi ā'yī muž
uvungará gá rá*

1 Nóni Múngú ẹ̀zì 'bá ní kīnī,
'bá ícò fí muž uvu vūrā ívé rizú
uvuzú rī agá rá. Kúru lē 'bá
ndrekí múké, 'bá āzi ĩmi āsámvú
gé 'dīgè, ā apì rí uvungará 'dīri
sī ku. 2 'Bá yìkí ụ'dụ́kọ́ múké ĩ
ní ũlūú 'bá ní rī rá, sū ọ̀tụ́ 'bá
Īsērélē vé rī pi ní ụ'dụ́kọ́ múké
rī yījì rá rī tìnjì. 'Bo ụ'dụ́kọ́ kòpì
ní yījì 'dīri índre kòpì mīlè gá ẹ̀zì
ākó, ā'diātāsīyā kòpì ní ẹ̀'yījì kuyé
rī sī, kòpì gākí tã Múngú vé rī sī.

3 Nóni 'bá Yēsù rí ẹ̀'yījì 'bá gí n̄ò'bée,
'bá fí muž uvu vūrā Múngú vé rizú
uvuzú rī agá rá. Múngú átá 'bá 'i
gā'bá sī rī pi vé tã kīnī,

"Mā 'a ní veé gí rī sī, má ní ũyō
sōzú, má kīnī,

'Kòpì ícókí fíí vūrā mávè uvuzú rī
agá ku,' "

átá Múngú ā údé dō uvungará rī
vé tã ĩrì ní 'bù pi gbizú vū be rī
gé 'dāá. 4 Búkù Múngú vé rī lū tã
ụ'dụ́ ẹ̀zìrì vé rī 'dínì kīnī, "Kúru
ụ'dụ́ ẹ̀zìrì gé, Múngú ní uvuzú."

5 Múngú ẹ̀ndì tã 'í ní átá drìdrì
'dāri dījì kīnī, "Kòpì ícókí fíí vūrā
mávè uvuzú rī agá ku."

6 'Bá ụ̀rụ̀kọ́'bée ícò fí muž uvu
vūrā Múngú vé rizú uvuzú rī agá
rá, 'bo 'bá ụ'dụ́kọ́ múké rī yì'bá
drìdrì rá rī pi, kòpì fíkí mužú uvuú
vūrā Múngú vé rizú uvuzú rī agá
kuyé, ā'diātāsīyā kòpì gākí ụ'dụ́kọ́
múké Múngú vé ĩ ní ũlūú rī yìgá
sī. 7 Múngú gō ụ'dụ́ āzi ìpèé dījì
'bá rī pi ní fízú mužú uvuzú ívé
vūrā uvuzú rī gé, ụ'dụ́ 'dīri āndrū
rī. Gō ílì 'duḅú āco, Múngú gō

átá 'bāgú Dāwúđí* ní sū 'í ní átá dr̄dr̄ rī t̄n̄i k̄n̄i,

“Ándrū sī, ĩmi ȳkí dō ú'dúkó Múngú vé rī,

lè ĩmi 'bākí ẹ̀sì tete ku.”

8 Yósūwā† ā sē té dō k̄p̄i ní uvungará rá, Múngú ícó té ḡoó uvungará dr̄dr̄ 'd̄ilé rī vé tā 'yoó đ̄j̄ ku. 9 'Bo ú'dú āzi dr̄ anigé v̄ulé 'd̄í'd̄í 'bá Múngú vé rī pi ní ím̄úzú uvuzú ni, sū Múngú ní uvuú ú'dú ẹ̀z̄r̄† gé rī t̄n̄i. 10 'Bá f̄ípi m̄ūpi uvuúpi v̄ūrā Múngú ní rizú uvuzú rī agá rī, ĩri kpá m̄u uvu ẹ̀z̄ 'í ní ngaa rī ā v̄údr̄í gé, sū Múngú ní uvuú ívé ẹ̀z̄ ngaa rī ā v̄údr̄í gé rī t̄n̄i. 11 Lè 'bā ù'b̄kí ùkp̄o sī f̄í m̄ū v̄ūrā Múngú ní údé uvungará vé rī gé 'd̄āā. 'Bo 'bá ḡākí dō tā Múngú vé rī sī sū 'bá Īs̄er̄élè vé rī pi ní ḡāā rī t̄n̄i, 'bá ícókí f̄í m̄ū v̄ūrā uvungará vé rī gé 'd̄āā ku.

12 Ā'diātāsīyā t̄i Múngú vé rī, ĩri ídri rú, ĩri ùkp̄o be. Ci sū íl̄i ciipi cici rī t̄n̄i, ĩri fi 'bā ẹ̀s̄i agá, āzini 'bávè índr̄i agá, ĩri úf̄i 'bā f̄ā agásī, āzini ús̄o 'bā f̄ā agá rī agásī, ĩri tā 'bá ní r̄íí ũs̄ū 'bá ẹ̀s̄i agá rī pi i'da céré āmvé. 13 Tā āzi ĩ ní íc̄o ũz̄ū Múngú sī b̄ā ni 'd̄āāyo. Ngá ār̄évú céré i'da 'i kú Múngú ẹ̀ndr̄et̄i gé āmvé. 'Bā ím̄ú pá tu tā 'bá ní 'oó rī ũlū Múngú ẹ̀ndr̄et̄i gé 'bā t̄i sī.

Yēsū ri átálágú āmbúgú

14 Kuru Yēsū Múngú Mv̄op̄i ní adrii 'bávè átálágú āmbúgú, ĩri ní f̄í m̄ū adrii Ẹ̀t̄ep̄i Múngú v̄úgá 'b̄ú gé 'd̄ālè rī sī, lè 'bā tukí pá t̄it̄i 'bávè ẹ̀ȳngará agá. 15 Yēsū

'bávè Átálágú āmbúgú 'd̄iri n̄i 'bávè ùkp̄o āk̄o rá, ĩrivé ẹ̀s̄i n̄o 'bávè ùnj̄k̄anyā ā tā sī rá. Ù'b̄kí ĩri lét̄i be āndiāndi, sū ĩ ní 'bā ũ'b̄j̄ rī t̄n̄i, 'bo 'o ùnj̄k̄anyā kuyé. 16 Lè 'bā 'okí ũr̄ī sī ku fizú m̄uzú Úp̄i Múngú ẹ̀s̄i be múké rī vé v̄ūrā m̄ālūngā ruzú rī gé 'd̄āā, āní ā 'bā rī ẹ̀s̄i ĩdr̄ík̄idri āzini ẹ̀s̄i múké, s̄ā 'bá ní íz̄ākoma lèzú rī gé.

5

1 Átálágú āmbúgú rī, ĩ ĩri ĩp̄e ĩvé 'bá rī pi ās̄ámvú gé, ĩri ẹ̀z̄i nga 'bá rī pi ās̄ámvú gé, rī tā 'bá rī pi vé rī ũlū Múngú ní. Ẹ̀z̄i ĩrivé rī rizú r̄ōb̄ōn̄o z̄ázú, āzini rizú ngá 'bá rī pi ní s̄ēe rī 'd̄uzú s̄ezú Múngú ní, ùnj̄k̄anyā k̄ōp̄ivé rī ũj̄z̄ú. 2 'Bá adriipi átálágú āmbúgú rú rī, ĩri ẹ̀s̄i 'bā m̄ādā rizú 'bá tā n̄i 'bā áamá 'bá ku, ĩ ní k̄ōp̄i ē m̄i ũ'b̄ā f̄í ùnj̄k̄anyā 'oó rī pi ē íz̄ā kozú, ā'diātāsīyā ĩri ùkp̄o āk̄o, ĩri 'bá ùnj̄k̄anyā 'oópi ĩnd̄i ni. 3 Tā 'd̄iri s̄ē ĩri ní rizú r̄ōb̄ōn̄o z̄ázú ívé ùnj̄k̄anyā ũj̄z̄ú, āzini 'bá rī pi vé ùnj̄k̄anyā ũj̄z̄ú āní 'd̄i.

4 'Bá āzi íc̄o 'i ĩp̄e adrii átálágú āmbúgú ní rú ē ĩnj̄k̄i rī 'i āní 'd̄ini ku, Múngú rī ĩri z̄i ẹ̀z̄i rī gé n̄i, sū Múngú ní Ār̄onā rī z̄i rī t̄n̄i. 5 Kúrísit̄o íngú 'i 'yozú k̄in̄i 'i átálágú āmbúgú 'd̄ini kuyé. Múngú 'yo ĩri ní k̄n̄i,

“Mi Mv̄á má vé ni,
āndrū sī ma mí Ẹ̀t̄ep̄i.”

6 Múngú ḡo 'yoó đ̄j̄ k̄n̄i,
“Mi adrii átálágú rú m̄uzú nyonyo,

* 4:7 4:7 Dāwúđí: Múngú ĩp̄e Dāwúđí ri adrii 'bāgú Īs̄er̄élè rī pi vé ni, ẹ̀z̄i k̄n̄i, 'bāgú ú'di rī ím̄ú ĩf̄u ĩrivé úyú agá, ĩri m̄ālūngā rī r̄u m̄uzú 'd̄ani'd̄ani, 'bāgú rī Yēsū Kúrísit̄o 'i. 'Í lā Sāwúmā 132:11-12. T̄ik̄i Dāwúđí rī ís̄ú āk̄udé íl̄i rī ca élif̄u ālu (1,000) ḡi, íl̄i 'd̄ari gé, ís̄ú t̄ik̄i dr̄i Yēsū Kúrísit̄o rī kuyé. 'Í lā 1 Sām̄uélè 16-30; 2 Sām̄uélè 1-24; 1 'Bāgú 1-2. 4:7 4:7 Sāwúmā 95:7-8 † 4:8 4:8 Yósūwā: Mósè k̄ā dr̄āá ḡi, Múngú ĩp̄e Yósūwā rī 'bá rī pi ē dr̄i koó m̄uzú āngū Kānánā vé rī gé. 'Í lā W̄ūngará 17-24; Yósūwā 1-24. ‡ 4:9 4:9 Múngú uvu ú'dú ẹ̀z̄r̄† gé: Múngú ḡbi ngá rī pi ār̄évú céré 'd̄u caá ú'dú áz̄iyá, ú'dú ẹ̀z̄r̄† ni gé, ĩri ní kuru uvuzú. 'Í lā Í'dóngará 2:2. 5:5 5:5 Sāwúmā 2:7 * 5:6 5:6 M̄el̄k̄iz̄edék̄e: M̄el̄k̄iz̄edék̄e rī 'bāgú Sālēmū vé ni, s̄ē t̄āk̄iri Ābūrāmā ní n̄i. 'Í lā Í'dóngará 14:18-20; Èbèrè 7:1-17. 5:6 5:6 Sāwúmā 110:4

sū Mēlēkīzēdekē* ní adrii átalágú rú rī tīni.”

7 Yēsū ní adringará gá nyōókú drīgé nōgó rī gé, mā Múngú rī, ngo Múngú ɛndrētī gé izāngā izāngā rú, Múngú ā pa rī 'i drā agāsī bēnī. Múngú yī ĩrivé zīngará rá, ĩri ní 'i 'bāā vūgá Múngú ɛndrētī gé, ĩri ĩnjī rī sī. 8 Yēsū ā adri dō Mvā Múngú vé ní drāāsiyā, izāngā ĩri ní nyaá rī agá, 'du tā Múngú vé rī ngaá céré rá. 9 İzāngā Yēsū ní nyaá rī agá, Múngú mīlė gá 'dāá, Yēsū ri átalágú āmbúgú múké ni, ĩri 'bá céré ĩrivé tā 'du'ba nga'ba rī pi pa ĩvé ũnjīkānyā agāsī muzú 'dāni'dāni. 10 Múngú ĩpē ĩri ĩmú adrii átalágú āmbúgú sū Mēlēkīzēdekē tīni.

Ā 'deki ũnjīkānyā agá ku

11 Tā kárakarā anigé 'bá ní kōdō lēē ũlūū ĩmi ní, 'bo tā rī vé ũlūngará mbamba, ícó fī ĩmi drīgé ku. 12 ĩmivé ɛ'yīngará agá, ĩmi úlá fi drī kuyé, ĩmi té kōdō ĩmi ōgūpī ĩmbá tā Múngú vé rī sī nī. 'Bo ĩmi lėkī ē ĩmbákī ĩmi ní tā Múngú vé rī sū 'bá riipi Múngú vé tā 'dópi ũnjīpi ú'dí rú rī tīni, ĩmi ĩndrékī sū ũdėnā ĩ ní tīi ú'dí rú riipi bā ndrúupi áyu, ĩnyá ũkpó ũkpó ni nyaápi ku rī tīni. 13 'Bá riipi bā ndrúupi ndrundu rī ĩndré sū ũdėnā tīni, nī tā pīri rī amá be ku. 14 'Bá mba'ba ícó'ba gí rī pi rī ĩnyá ũkpó ũkpó rī nya nī, ā'diātāsīyā kōpi nīkī tā múké pi āsámvu acoo tā ũnjī be gí.

6

1 Lē 'bā áwikī adrii sū 'bá riipi 'dópi tā Kúrísitō vé rī ũnjīpi ú'dí rú rī tīni ku, lē 'bā adrikī sū 'bá mbaapi ícópi gí rī tīni. Lē 'bā rikī 'yėnā ri ĩmi ĩmbá ɛsī újāngará ũnjīkānyā 'bá ĩipi fiipi drā agá rī vé tā sī, āzini tā Múngú ri ɛ'yīzú rī vé tā sī dīi ku. 2 Lē 'bā rikī ĩmi

ĩmbá bātízīmū vé tā sī, drī tīngará vé tā sī, 'bá ũdrā'ba gí rī pi vé ĩngāngará gōzú ĩdri rú rī vé tā sī, āzini tā Múngú ní ĩmú ĩjī 'bá rī pi drīgé muzú 'dāni'dāni rī vé tā sī dīi ku. 3 Múngú ā'yī dō rá, 'bā ĩmi ní tā ɔrūkō'bee ĩmbá muzú rá.

4 'Bá ĩ ní tā Múngú vé rī ũlūū kōpi ní gí, āzini ĩndrī Uletere rī ní kōpi ású gí rī pi, 'dėkī dō ĩvé ɛ'yīngará agāsī gí, 'bá āzi gō kōpi ĩjī ɛsī újā dīi ku. 5 Ū'dúkó múké Múngú vé rī, kōpi ĩsúkī ũnyī ní rá, kōpi nīkī ũkpō Múngú vé úmvúlesī ĩmúzá tā 'ozú drīdrī 'dīlė rī amá rá. 6 'Bá 'dīni 'dī'bee kúkī dō gārā gá gí, 'bá āzi gō kōpi ĩjī ɛsī újā dīi ku. Tā kōpi ní riī 'oó 'dīri, ĩri adri sū kōpi ní riī Múngú vé Mvā gbāā gōó pētī alambaku sīgė dīi rī tīni, kōpi ri drīnjā sē ĩri ní 'bá rī pi ɛndrētī gé.

7 Nyōókú yīigó ní riī 'dīi drī ni gé ānyāngā ní kazú ānī kaka rī, nyōókú 'dīri, ĩri nyōókú múké 'bá ōmvú 'aapi rī ní. Nyōókú 'dīni 'dīri, Múngú 'bā tākīri drī ni gé gí. 8 Nyōókú ũcėkúcé ní duú amuu 'a ni gé rī, ĩri ɛzī ākó, Múngú ri ĩri tri rá, ũdū ni, ĩ ĩri zā ve āci sī 'dīisī rá.

9 'Bá ɛdrīpīi 'bá ōmvúpīi 'bá ní lēlė rī pi, 'bá lėkī lūū ĩmi ní 'dīni, 'bá nīkī amá múké 'yozú kīnī, ĩmi ri tā 'bá rī pi ní 'oó pangará ĩsúzá ānī rī 'o. 10 Múngú ri tā ĩjī pīri, tā ĩmi ní rizú 'bá Múngú vé rī pi ē ĩzā kozú, āzini rizú kōpi ē ĩzā kozú muzú dīi dīi 'dīri, ĩri lū kīnī, ĩmi ri ĩmivé lėngará 'da Múngú ɛndrētī gé, tā ni āvī Múngú agāsī ku. 11 Tā āmbúgú 'bá ní lēē rī, lē ĩmivé ɛsī lėngará vé 'dīri ā mu drīdrī cīmgbá cazú ũdū gé, ĩmi ĩsúkī rī ngá múké Múngú ní ũyō ni sōo lēē sēē ĩmi ní ɛsī 'bāzú rī bēsīnī. 12 'Bá lėkī ĩmi ā adrikī ũvú rú ku. 'Bá lėkī ĩmi 'okī tā rī sū 'bá ɛ'yī'ba gí adri'ba ɛsī be mādā

úmvlúlsī ímú' bá tā Múngú ní ẹziṣí
rī ịsú' bá rī pi ní 'oó rī t̄n̄j̄.

Tā Múngú ní ẹziṣí rī

¹³ Múngú k̄ā tā rī ẹziṣí Ābūrámā ní, 'bá āzi āmbúgú Múngú ní ícó ùyō s̄ōó ịrī ā r̄j̄ s̄ī ní ní adrií 'd̄āáyo rī s̄ī, Múngú ní ùyō rī s̄ōzú Ābūrámā ní 'í r̄j̄ s̄ī ùgōgōl̄é rú 'd̄ī. ¹⁴ K̄īn̄ī, “Ma mí ní t̄āk̄írī s̄ē, mí ímú t̄j̄ ízú ambamba.” ¹⁵ Kúru Ābūrámā tē ẹs̄j̄ mādā s̄ī, ịsú ngá Múngú ní ùyō ní s̄ōó l̄éé s̄ēé 'í ní r̄á.

¹⁶ 'Bá rī pi kádō rī ùyō s̄ōó ùndī ruzú, k̄ōpi rī 'bá āmbúgú ĩ nd̄ēepi rá ní ā r̄j̄ ẹd̄j̄ ùyō rī s̄ōzú. Ùyō k̄ōpi ní s̄ōó rī, k̄ōpi ñk̄í k̄u, 'bá āzi ḡō āgátá 'bāā ān̄í k̄u. ¹⁷ Múngú l̄ē tā 'í ní ẹziṣí rī 'í daá 'bá ímú' bá tā rī ịsú' bá rī pi ní uletere k̄ín̄ī, 'í ícó tā 'í ní ẹziṣí rī ñōó k̄u. Kúru s̄ō ùyō tā 'í ní ẹziṣí rī 'duzú ngazú. ¹⁸ Múngú s̄ō ùyō, āzini ẹziṣí tā, ícókí tā ịr̄j̄ 'd̄ī' b̄éé új̄á k̄u, ā' diātās̄iyā Múngú úl̄j̄ ùñj̄ō k̄u. Nóni 'bā ápá' b̄éé 'bā z̄j̄' b̄éé Múngú ā p̄alé gá ḡí n̄ō' b̄éé, l̄ē 'bā 'bāk̄í ẹs̄j̄ rizú tā Múngú ní ẹziṣí l̄éé 'oó 'bá ní rī ùt̄ēzú, tā Múngú ní ẹziṣí rī pi, k̄ōpi 'bā ẹs̄j̄ ímbá ambamba. ¹⁹ Ẹs̄j̄ 'bāngárá Múngú dr̄j̄ḡé rī, ịrī s̄ē 'bā pá tu t̄j̄t̄j̄, s̄j̄ ĩ ní aló ipaá t̄j̄t̄j̄ rī t̄j̄n̄j̄. Ẹs̄j̄ 'bá ní 'bāā rī, ịrī 'bā j̄j̄ fi m̄uzú b̄ōngó ĩ ní J̄ó Múngú vé rī ā 'a ẹl̄j̄zú rī* agásí V̄ūrā Uleteretere Múngú ní rizú adrizú rī agá agalésí 'd̄āā. ²⁰ Ẹs̄j̄ fi m̄uj̄ adrií V̄ūrā Uleteretere rī agá 'd̄āā 'bā tā s̄ī dr̄j̄dr̄j̄ ḡí. Ịrī n̄óni átálágú āmbúgú m̄uzú nyonyo, s̄j̄ M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē t̄j̄n̄j̄.

7

Átálágú M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē vé tā

¹ M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē 'd̄īrī, ịrī 'bāgú S̄ālēmū vé ní, āzini ịrī átálágú Múngú āmbúgú 'bá dr̄j̄ḡé cére rī vé ní. M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē pi ịsúk̄í ĩ Ābūrámā be l̄ēt̄j̄ ḡé, ịsú āk̄ūd̄ē Ābūrámā íb̄í ímú ẹ' d̄j̄ ịrī ní 'd̄j̄j̄ 'bāgú rī pi nd̄ezú rī ḡélés̄īlā, M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē k̄ā Ābūrámā rī ịsú, s̄ē ịrī ní t̄āk̄írī. ² Kúru ngá Ābūrámā ní ẹr̄j̄ ẹ' d̄j̄ ḡélés̄ī rī pi, ngá m̄udr̄j̄ agá, í' d̄j̄ álu ní s̄ēé M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē ní. Rú M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē rī vé íf̄íff̄í “'Bāgú tā p̄j̄r̄j̄ vé ní,” āzini 'bāgú S̄ālēmū vé ní, íf̄íff̄í ní “'Bāgú t̄āk̄írī vé ní.” ³ Ịrī ẹt̄ép̄j̄ āk̄ó ẹndr̄ép̄j̄ āk̄ó, ịrī úyú āk̄ó, ú' d̄j̄ ĩ ní ịrī t̄j̄zú, āzini ịrī ní dr̄azú rī, 'bá āzi ñ̄j̄ k̄uyé, adri s̄j̄ Múngú Mv̄ōp̄j̄ t̄j̄n̄j̄. Ịrī áwí adri k̄u átálágú rú nyonyo.

⁴ ĩ ndrekí dr̄j̄ M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē vé āmbúgú ká! 'Bá Ịs̄ēr̄él̄é vé rī pi vé ẹ' b̄j̄p̄j̄ Ābūrámā í' d̄j̄ ngá 'í ní ẹr̄j̄ ẹ' d̄j̄ ḡé 'd̄āā rī pi, ngá m̄udr̄j̄ agá, í' d̄j̄ álu ní s̄ēé ịrī ní. ⁵ T̄āj̄mb̄j̄ Mós̄ē vé rī l̄ē atala* úyú L̄év̄j̄ vé rī agá rī pi ā sokí ngá ívé ẹdr̄j̄p̄j̄j̄ Ịs̄ēr̄él̄é vé rī pi dr̄j̄ḡé s̄ī. K̄ōpi ā adrik̄í d̄ō cére úyú Ābūrámā vé ní dr̄āā s̄iyā, k̄ōpivé ngá m̄udr̄j̄ agá, l̄ē k̄ōpi ẹ í' d̄j̄k̄í álu ní s̄ēé.† ⁶ 'Bo M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē ā adri d̄ō úyú L̄év̄j̄ rī pi vé ní k̄u dr̄āā s̄iyā, Ābūrámā vé ngá m̄udr̄j̄ agá, í' d̄j̄ álu ní s̄ēé M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē ní. M̄ēl̄ēk̄iz̄ēd̄ék̄ē s̄ē t̄āk̄írī Ābūrámā Múngú ní tā ẹziṣí ịrī ní rī ní. ⁷ 'Bá t̄āk̄írī s̄ēepi rī, ịrī āmbúgú úkp̄ō be, nd̄ē 'bá t̄āk̄írī

6:14 6:14 Í' d̄óngárá 22:17 * **6:19** 6:19 B̄ōngó ĩ ní J̄ó Múngú vé rī ā 'a ẹl̄j̄zú rī: B̄ōngó 'd̄īrī ẹl̄j̄k̄í V̄ūrā Uleterere rī pi ās̄ám̄vú V̄ūrā Uleteretere rī be rī ān̄í. Átálágú āmbúgú rī 'ȳéná aga fi b̄ōngó rī agásí V̄ūrā Uleteretere rī agá 'd̄āā n̄ī, ā' diātās̄iyā Múngú rī adri V̄ūrā Uleteretere d̄j̄p̄j̄ p̄ōw̄p̄ōw̄j̄ rī agá 'd̄āā. 'Í lā L̄év̄j̄t̄j̄k̄ā 16; M̄átáyo 27:51; M̄ārák̄ō 15:38; L̄úk̄ā 23:45; Ēbērē 6:19-20; Ēbērē 9:1-7. **7:1** 7:1 Í' d̄óngárá 14:17-20 * **7:5** 7:5 Atala rī pi: 'Bá Ịs̄ēr̄él̄é vé rī pi ās̄ám̄vú ḡé, 'ȳéná átálágú rī r̄ōb̄ōñj̄ z̄ā J̄ó Múngú vé rī agá 'd̄āā n̄ī. Atala rī pi rī íf̄j̄ úyú L̄év̄j̄ vé rī agá. † **7:5** 7:5 Ngá m̄udr̄j̄ agá, ịm̄i rī álu ní í' d̄j̄ s̄ē: T̄āj̄mb̄j̄ Mós̄ē vé rī 'yo k̄ín̄ī, l̄ē 'bá Ịs̄ēr̄él̄é vé rī pi ẹ í' d̄j̄k̄í ngá m̄udr̄j̄ agá, álu ní s̄ēé Múngú ní. 'Í lā L̄év̄j̄t̄j̄k̄ā 27:30-33; K̄ālāf̄e 18:21-24; D̄ēt̄ōr̄ōn̄óm̄ē 12:5-19; 14:22-29.

ísúpi rĩ rá, 'bá rĩ pi ārevú céré nĩkĩ tā 'dĩri rá. ⁸ Atala ri 'bá ngá mụdrĩ agá, ālu ni u'dụ 'bá rĩ pi, kọpi 'bá ūdrā 'bá ūdrādrā ni pi, 'bo Mēlēkīzēdēkē ndē kọpi āmbūgū sī rá, ā'diātāsīyā lūkĩ 'bá ní kīnī, ĩri adri mụzú nyonyo. ⁹ Úyú Léví vé rĩ pi ri ngá ĩkūnā 'bá rĩ pi drígé sī, ngá kọpi ní ĩkūnā rĩ, ngá mụdrĩ agá, 'bá rĩ pi ālu ni í'dụ sē. Ābūrámā kā ngá ālu mụdrĩ agá í'dụ sē Mēlēkīzēdēkē ní, adri sū úyú Léví vé ĩfū 'bá úyú Ābūrámā vé rĩ agá rĩ pi ní ngá ālu mụdrĩ agá í'dụ sē Mēlēkīzēdēkē ní rĩ tịnị, ¹⁰ ā'diātāsīyā Mēlēkīzēdēkē pi ní í ísúzú Ābūrámā be rĩ gé, ísú ākūdē tịkĩ drī Léví ri kuyé, ímúkĩ ĩri tị vúlé vúlé rú ĩfū Ābūrámā vé úyú agá.

Yēsū adri sū Mēlēkīzēdēkē tịnị

¹¹ Tāimbị Mósē vé rĩ 'yo kīnī, 'bá atala rú rĩ pi ĩfū súrú Léví† vé rĩ agá. 'Bo atala rĩ pi té dō sē 'bá rĩ pi vé ũnjikānyā ri dẹ rá, ícókĩ té átálágú āzi sū Mēlēkīzēdēkē tịnị ni lēé dī ku, átálágú Ārónā vé úyú agá rĩ ca té gí.

¹² Tā ĩ ní rizú átálágú ĩpēzú rĩ újákĩ dō gí, lē ā újákĩ kpá taimbị rĩ rá. ¹³ 'Bá 'bá ní rii tā ni átá 'dĩri, ĩri 'bávé Úpí 'i. Súrú ĩ ní Úpí ri tịzú rĩ agá, 'bá āzi drī ĩfūúpi ēzị ngaapi átálágú rú vūrā rōbōñō zāzú rīš gé ni 'dāayo. ¹⁴ 'Bá ālu ālu nī amá rá 'yozú kīnī, Úpí íbĩ ĩfūú súrú Yūdā vé rĩ agá. Mósē 'yo 'i tị sī 'yozú kīnī, átálágú āzi ri íbĩ ĩfūú súrú 'dāri agá 'dĩni kuyé.

¹⁵ Átálágú āzi ĩfū dō Mēlēkīzēdēkē tịnị, 'bá nĩkĩ rá 'yozú kīnī, tā Múngú ní rizú atala rĩ pi ũpēzú rĩ újā 'i gí. ¹⁶ Átálágú

'dĩri ĩpēkĩ ĩri súrú ĩrivé rĩ ā tā sī kuyé, 'bo ĩpēkĩ Átálágú 'dĩri, ā'diātāsīyā ĩri ímú adri mụzú nyonyo. ¹⁷ Búkū Múngú vé rĩ 'yo 'dĩni kīnī,

"Mi adri átálágú rú mụzú nyonyo, sū Mēlēkīzēdēkē ní adrii átálágú rú rĩ tịnị."

¹⁸ Tāimbị ũku rĩ 'dukĩ 'bāá jēlé gá gí, ā'diātāsīyā ícá nóni kú ũkpō ākó, āzini ēzị ākó, ¹⁹ ā'diātāsīyā taimbị Mósē vé rĩ ícá sēé 'bá rĩ adrii ũnjikānyā ākó nī ku. 'Bo nóni 'Bá múké rĩ ícá gí, 'bā ri ēsị 'bā drī ni gé, ĩri sē 'bá 'bā útrú ānī ĩnyīnā Múngú vúgá.

²⁰ Múngú sō ũyō 'Bá múké 'dĩri ĩpēzú átálágú rú nī, 'bo atala uruko ĩ ní ũpēé rĩ pi Múngú sō ũyō ni nī kuyé. ²¹ 'Bo Múngú 'bā Yēsū ri adrii átálágú rú ũyō ĩri ní sōo rĩ sī, sō ũyō rĩ 'dĩni kīnī,

"Úpí Múngú sō ũyō rĩ gí,

ícá 'i ũmĩ újā ku,

'Mi adri átálágú rú mụzú nyonyo.'

²² Tā Múngú ní ēzị, ĩri ni ũyō ni sōo rĩ, sē nóni Yēsū ĩjī ũndĩ múké agaapi rá ni, sō ũyō ũkpó ũkpó kīnī, ā ũtēkĩ ũndĩ rĩ vé tā ũtētē.

²³ Atala kárakarā ngakĩ ēzị mụzú drīdrī kuyé, ā'diātāsīyā kọpi ūdrákĩ úyé. ²⁴ 'Bo Yēsū ri áwí adri mụzú nyonyo. Kúru ĩri áwí adri mụzú átálá rú nyonyo. ²⁵ Kúru 'bá ímú 'bá Múngú vúgá Yēsū ā tā sī rĩ pi, Yēsū ri kọpi pa ívé ũnjikānyā agásī nyonyo, ā'diātāsīyā ĩri njī ri Múngú ri mā kọpivé tā sī nī.

²⁶ Yēsū ri átálágú āmbúgú riipi ngá 'bá ní lēé rĩ sēepi 'bá ní rĩ, ĩri uletere, ĩri ũnjikānyā ākó, gūkĩ ĩri kú túngú 'bá ũnjikānyā be rĩ pi āsámvú gé sī. Múngú jī ĩri mụú

† **7:11** 7:11 Léví: Atala ĩsērēlē rĩ pi vé rĩ ārevú céré íbíkĩ ĩfūú úyú Léví vé rĩ agá. **§ 7:13** 7:13 Vūrā rōbōñō zāzú rī: Vūrā rōbōñō zāzú ni anigé Jó Múngú vé rĩ ā bóró gá 'dāá, átálágú rĩ ri rōbōñō zā ānī Múngú ní 'bá rĩ pi trūzú ívé ũnjikānyā agásī. Vūrā ējīngūrú zāzú ni anigé Vūrā Uletere rĩ gé Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, átálágú rĩ ri ējīngūrú zā ānī Múngú ní ũ'būtīnā sī, āzini ũndrēnā sī sā Múngú ri zjzú rĩ gé. **7:17** 7:17 Sāwūmā 110:4 **7:21** 7:21 Sāwūmā 110:4

adrii vùrā ívé ìnjī ìnjī 'bū gé 'dāá rī gé. ²⁷ Yésū vé rōbōṅṅō adri sū rōbōṅṅō atala ambugu rī pi ní ríi zāá ú'dú álu álu rī tñi ku. Kōpi ri í'dó rōbōṅṅō rī zā ívé ùnjikānyā ūjizú drīdrī. Vúdrī ni gé, kōpi kúru rōbōṅṅō 'bá rī pi vé ùnjikānyā ūjizú rī zā ndō. 'Bo Yésū sē 'i drāá rōbōṅṅō rú vú álu 'bá rī pi ní céré. ²⁸ Tāimbī Mósē vé rī lū kīnī, 'bá rī ā 'o dō ùnjikānyā ìndī drāāsiyā, í ícò ìri ìpē 'bá átálágú āmbúgu ni rú rá. 'Bo Múngú sē tāimbī rī drīdrī, vúdrī ni gé, ìri ní ūyō sōzú 'í Mvōpī ri ìpēzú. Múngú ìpē ívé Mvā adrii átálágú āmbúgu rú tā be piri mužú nyonyo.

8

Kúrisitō ri átálágú āmbúgu ùndī ú'dí rī vé rī

¹ Tā ā pá āmbúgu rī, ìri 'dī, 'bávé átálágú āmbúgu rī mu úri vùrā ìnjī ìnjī rī gé 'bū gé 'dāá Múngú vé drī èndépi gé. ² 'Bāki ìri èzì ngaá átálágú āmbúgu rú Gākū Múngú vé rī agá. Gākū 'dīri, ìri Jó áda, Úpí Múngú sī nī, adri 'yozú kīnī, 'bá áda sī nī kuyé.

³ Atala ambugu rī pi ārēvú céré, kōpivé èzì rizú fēfē 'duzú sēzú Múngú ní, āzini rizú rōbōṅṅō zāzú. Lē átálágú āmbúgu Yésū ā sē kpá ngá āzi Múngú ní rōbōṅṅō rú ìndī.

⁴ Yésū ā adri té dō nyōókú drīgé nōgó anigé, ícò té adrii átálágú rú ku, ā'diātāsiyā atala urukō ọtú ìnógósí anigé kōpi ri rōbōṅṅō zā sū tāimbī Mósē vé rī ní 'yoó rī tñi.

⁵ 'Bo gākū Múngú vé* kōpi ní rizú èzì ngazú 'a ní gé vū drīgé nōgó rī, i'da ìndríkīndrī Jó Múngú vé 'bū gé 'dāá rī. Mósē kā í'dó Gākū Múngú vé rī sīj, Múngú átá ìri ní tā ni ūkpó ūkpó kīnī, “Lē mī údé

ngá rī pi ārēvú céré sū má ní i'dáá mí ní írā Sīnáyī vé rī drīgé 'dāá rī tñi.” ⁶ 'Bo Múngú ìpē Yésū ri nī, èzì ìri ní ngaá rī ndē èzì atala ūku 'dā'bée ní ngaá rī rá, ā'diātāsiyā ùndī ìri ní ruḡ 'bá āsámvú ícízú Múngú be rī, ìri múké, ndē ùndī ọtú ūku 'dāri rá.

⁷ Ùndī Múngú ní ruḡ drīdrī 'dāri ā adri té dō múké, Múngú ícò té gōó ùndī āzi ruḡ dīj ku. ⁸ 'Bo Múngú ndre tā 'bá rī pi ní 'oó rī adri múké ku, ìri ní 'yozú kīnī,

“Sā āzi ri ímú 'dī'dī,
ma ímú ùndī ú'dí ru
'bá Īsērélē vé rī pi be,
āzini 'bá Yúdā vé rī pi be.

⁹ Ùndī má ní lēé ruḡ 'dīri adri sū ùndī

má ní ọtú ruḡ kōpi é'bípīj,
má ní kōpi ē drī ruḡ
kōpi ìjì ífūú āngū Ējēpétō vé
rī agāsī rī tñi ku,
ā'diātāsiyā kōpi 'dukí ùndī má ní
ruḡ rī vé tā ngaá kuyé,
má adi kōpi má drīgé sī gí,
ma Úpí 'i, á 'yo tā 'dīri nī.

¹⁰ Ma Úpí 'i, á 'yo nī,
ùndī má ní lēé ruḡ 'bá Īsērélē
vé rī pi be rī, ìri 'dīni.

Lókí 'dāri ā vúdrī gé,
ma ímú mávé tāimbī sē fi kōpi ā
úmí gé,
āzini ma ímú mávé tāimbī sī
kōpi ē èsì agá.

Ma ímú adri Múngú kōpivé ni,
kōpi ímú adri 'bá mávé ni.

¹¹ 'Bá āzi gō 'bá 'í gārā gá rī ímbá
ku,
dōku 'bá āzi gō 'í èdrīpī ri
ímbá 'yozú kīnī, 'Mí nī Úpí
Múngú ri' 'dīni ku,
ā'diātāsiyā kōpi céré ímú ma nī
rá,

* **8:5** 8:5 Gākū Múngú vé rī: Múngú èzì Mósē ní kīnī, Mósē ā sī Gākū āngū ā'wí cínýafā rú rī agá 'dāá, ā 'bāki rī tāimbī Múngú vé rī 'a ní gé 'dāá, 'bá rī pi ā ríkí u'duḡ mužú vùrā rī pi gé sī. Sōlómōnā sī Jó Múngú vé rī Yērūsálēmā gá 'dāá, ícókí u'duḡ ku. Atala rī pi ri rōbōṅṅō zā Múngú ní vùrā ìrī 'dī'bée agāsí. 'Í lā Èzì 7:44-45. **8:5** 8:5 Wùngará 25:40

í'dózú 'bá ĩ ní ndree kuú ězi
ákó rĩ pi vúgá cĩngbá cazú
'bá ambugu rĩ pi vú.

12 Ma kôpi trũ ívé ũnjĩkãnyã agásĩ
rá,
á gô kôpivé ũnjĩkãnyã ã tâ
'bãá áwĩ mã ěsĩ agá ku."

13 Ũndĩ ú'dí Múngú ní rĩĩ tâ ni
átá 'dĩri lũ 'yozú kĩnĩ, ũndĩ ótú 'í
ní ruú drĩdrĩ 'dãri nga nóni ězi ku,
ěsĩ mãdã, ĩri ímú adri 'dãáyo.

9

*Gākũ Múngú vé ĩ ní rizú ĩri
ĩnjĩzú vũ drĩgé nōgó rĩ*

1 Ũndĩ drĩdrĩ Múngú ní ruú 'bá
Īsērēlē vé rĩ pi be rĩ gé, ũtĩ tãĩmbĩ
kôpi ní rizú 'í ĩnjĩzú ni, āzini kôpi
ã adrikĩ Gākũ Múngú* rĩ ĩnjĩzú
ni be vũ drĩgé nōgó. 2 Sĩkĩ Gākũ
Múngú vé rĩ, ělĩkĩ 'a ni ĩrĩ. Gākũ
rĩ ã 'a tĩ gélēsĩ rĩ, ĩri Vūrã Uleterere
ni, 'bãkĩ aya ĩ ní údé ācĩ ũ'yüzú
sĩ ni gé sĩ ni kú 'a ni gé 'dãá,
āzini 'bãkĩ misá, 'bãkĩ pánga ĩ ní
sēé Múngú ní rĩ kú misá rĩ drĩgé
'dãá. 3 Jó rĩ vé 'a āzi agalésĩla
ĩ ní 'a ni ělĩ bōngó sĩ cí rĩ,
ĩri Vūrã Uleteretere ni. 4 Vūrã
Uleteretere rĩ agá 'dãá, 'bãkĩ ngá
ĩ ní údé dábũ sĩ rizú ějĩngũrũ
zãzú ni, āzini 'bãkĩ kpá sōndũkũ
ũndĩ vé rĩ, njōkĩ rũ'bá ni dábũ
sĩ. Sōndũkũ ũndĩ vé rĩ agá 'dãá,
ũ'bãkĩ ngá ã õsũkã caá na, ngá ĩ
ní ũ'bãá rĩ pi, ũdrĩ ĩ ní gbĩú dábũ
sĩ ĩ ní rizú mánã† 'bãzú rĩ, Ārónã
vé túré rũ'bá be rũúpi kú ĩbĩbĩ rú
rĩ, āzini írã kpõlõ'bũ ĩ ní tãĩmbĩ
mũdrĩ ũndĩ ruú rĩ sũ rũ'bá ni gé
rĩ. 5 Údékĩ ĩndrĩlĩkĩ ĩrĩ mālãyĩkã
vé ni, kôpi ásũkĩ sōndũkũ rĩ rãpã

ĩ ũpėlé'bĩ ã ndúgé, kôpivé ũpėlé'bĩ
ē ĩndrĩkĩndrĩ õzũ sōndũkũ rizú
ũndĩ ruú rĩ ē drĩ, vūrã 'dĩri
átalágú ãmbúgú rĩ ní rizú ārĩ
uyazú 'bá rĩ pi vé ũnjĩkãnyã ũjĩzú
rĩ, 'bo ícókĩ tâ rĩ vé íffĩ ũlũú muúú
'dé'dé lókĩ nōri gé ku.

6 Atala rĩ pi kádō ngá ĩ ní ũlãá
'dĩ'bée ũ'bãá 'dĩri tĩnĩ gĩ, ú'dú céré
kôpi rĩ fi Gākũ Múngú vé rĩ ã 'a
tĩ gélēsĩ rĩ agá, rĩ ězi ĩ ní sēé ĩ
drĩgé rĩ nga. 7 'Bo 'yénã átalágú
ãmbúgú† rĩ fi Gākũ Múngú vé ĩ
ní ělĩ agalésĩla Vūrã Uleteretere
rĩ agá 'dãá nĩ, lílĩ ãlu agá, ĩri 'yénã
fi vú ãlu. ĩri fi mu ányãpã ārĩ uya
ívé ũnjĩkãnyã ũjĩzú, āzini 'bá rĩ
pi vé ũnjĩkãnyã ũjĩzú. ũnjĩkãnyã
'bá rĩ pi ní rĩĩ 'oó 'dĩri, kôpi nĩkĩ
ámá 'yozú kĩnĩ ĩ rĩ ũnjĩkãnyã 'o
'dĩni kuyé. 8 Tã ĩ ní ũlãá 'dĩ'bée
sĩ, Īndrĩ Uleterere rĩ 'da 'bá ní kĩnĩ,
Gākũ rĩ ní drĩ adrizú anigé rĩ
gé, zĩkĩ kĕtĩ ĩ ní fizú ãnĩ Vūrã
Uleteretere rĩ agá 'dãá rĩ kuyé.
9 Tã ĩ ní ũ'bĩjĩ 'dĩ'bée, ĩri 'bá ní tâ
lókĩ āndrũ nōri vé rĩ ũlũ. ĩri lũ
kĩnĩ, ānyãngã, āzini ngá ārĩ be ĩ
ní rĩĩ sēé zãá Múngú ní rōbõñõ
rú rĩ pi, ícókĩ 'bá rĩ 'bá Múngú rĩ
ĩnjĩ 'bá rĩ pi ē ěsĩ újã ícã uleterere ku.
10 Tã ũkũ rĩ, ĩri 'yénã rizú ínã pi
ã tâ 'duúú ngazú, ngá mvungará
be, āzini rizú tãĩmbĩ rũ'bá ũjĩzú
rĩ ã tâ 'duúú ngazú. Tã ĩ ní ũlũú
'dĩ'bée céré rizú rũ'bá nōri vé tâ
'duúú ngazú rĩ. Tã 'dĩ'bée ímú ĩ
újã ícã múké, cĩngbã lókĩ Múngú
ní ímúúú ũndĩ ú'dí rĩ ruúú rĩ gé.

Kúrĩsītō vé ārĩ dã rōbõñõ rú

11 Kúrĩsītō kã ícã ímú adrii
átalágú ãmbúgú, ĩjĩ tâ múké vũ

8:12 8:12 Yērēmíyã 31:31-34 * **9:1** 9:1 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yénã ãlukúta Yērúsalémã gá 'dãá. Atala rĩ pi 'yénã rĩ rōbõñõ zã Jó rĩ agá 'dãá nĩ, sũ tãĩmbĩ Mósé vé rĩ ní 'yoó rĩ tĩnĩ. Múngú rĩ dĩ Vūrã Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá. † **9:4** 9:4 Mánã: Mánã rĩ ãnyãngã Múngú ní isēé 'bá Īsērēlē vé rĩ pi ní rĩ. Isē sã kôpi ní adrizú ãngũ ã'wĩ cĩnyáfã rú rĩ agá 'dãá lílĩ pũkũ sũ rĩ gé. † **9:7** 9:7 Átalágú ãmbúgú rĩ: Átalágú ãmbúgú rĩ fi Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá vú be ãlu, ĩri mu ārĩ uya Vūrã Uleteretere rĩ agá 'dãá, 'bá Īsērēlē vé rĩ pi trũzũ ãnĩ ívé ũnjĩkãnyã agásĩ, 'bá Īsērēlē vé rĩ pi rĩ ãnyãngã a'bĩ ú'dú 'dĩri gé. † ĩlã Lĕvĩtĩkã 16.

drìgé nōgó. Gō fíi muų adrií Gākū Uleteretere 'bū gé rī agá 'dāá, Gākū 'dīri 'bá áda sī ní kuyé, āzini adri Gākū vū drìgé nōgó ní kuyé. ¹² Kúrísítō fī muų adrií Vūrā Uleteretere 'bū gé 'dāri agá vū ālu 'bá céré ní. Sē ívé āri dāá 'bā pazú 'bávé ūnjikānyā agāsī nyonyo, adri ndrīī āri sī dōku tī mváná āri sī kuyé. ¹³ Tāimbī Mósē vé rī agá, 'bá ūnjikānyā 'o'bá rī pi, ī ndrīī āri uya, dōku tī āri uya kōpi ā rụ' 'bá gá sī, āzini ī tī kājōná rú ni zā ve úfúrágú rú, ī kōpi ā rụ' 'bá fu āní, kōpi ā rụ' 'bá ē ícá rí ule. ¹⁴ Īmi ndrēkí drī ká, āri Kúrísítō vé rī, Īri 'bávé ūnjikānyā ūjī ndē āri ānyāpá vé rī rá. 'Bo Yēsū ri ūnjikānyā ākó, Índrī Múngú vé adriípi 'dání'dání rī vé ūkpō sī, Yēsū sē 'i drāá rōbōñō rú Múngú ní, 'bā pazú drā agāsī, 'bā ngakí rí ẹzị Múngú ídri rú rī ní.

¹⁵ Kúrísítō ri 'bá rī pi āsámvú údé Múngú be nī ūndī ú'dí ī ní rụ' rī sī, 'bá Múngú ní zị rī pi, kōpi ímú tā ī ní ẹzị adriípi muųú 'dání'dání rī ísú rá. 'Bá ūnjikānyā 'o'bá ūndī ī ní rụ' drīdrī gé rī pi, Kúrísítō vé drāngará pa kōpi gí. ¹⁶ 'Bá āzi ẹzị dō ívé ā'bú lée sēé mváná ívé rī ní, mváná rī ícá drī ā'bú rī 'duų 'í ní ku, étẹpi ri drā ūgbále ká. ¹⁷ Mváná rī ā'bú étẹpi ní ẹzị rī rụ ísúú étẹpi drā gí. 'Bá tā rī ẹzịpi rī dō drī ídri rú, tā Īri ní ẹzị 'dīri ícá drī ẹzị ngaá ku.

¹⁸ Sēzú ī ní ānyāpá āri dāzú rōbōñō rú ūndī drīdrī 'dāri ruzú āní. ¹⁹ Mósē kā tāimbī rī ūlūú 'bá rī pi ní céré gí, Īri ní peṭi í 'dúzá, Īri ní 'bābī ūdrōzú bāákú ika ní sī peṭi rī sígē, Īri ní suzú āri tī mváná vé ī ní usaá yị sī rī agá, Īri ní uyazú

'bá rī pi ā rụ' 'bá gá sī, āzini búkū tāimbī vé rī ā rụ' 'bá gá. ²⁰ Mósē ní 'yozú 'bá rī pi ní kīnī, "Āri 'dīri Múngú ní ūndī ruzú ĩmi be, Īri ní 'yoó ĩmi 'dúkí tā ni ngaánga rī. S" ²¹ Mósē ní āri uyazú Gākū Múngú vé rī ā rụ' 'bá gá, āzini ngá ārēvú céré ī ní áyú Múngú rī ĩnjizú rī pi ā rụ' 'bá gá sī. ²² Tāimbī Mósē vé rī 'yo kīnī, lē ngá rī pi ārēvú céré ā uyakí āri kōpi ā rụ' 'bá gá sī, kōpi ē ícákí rí ule. Āri dā dō kuyé, trūkí 'bá rī pi ívé ūnjikānyā agāsī āluñáni ku.

²³ Ngá Gākū Múngú vé rī agá 'dī' 'bée, kōpi índrīkíndrī ngá 'bū gé 'dāá rī pi vé rī, ī kōpi ūjī ícá ule āri ānyāpá vé ni sī. 'Bo ngá 'bū gé 'dāá rī pi, ī kōpi ūjī ícá uletere āri Yēsú vé rī sī, āri Yēsú vé rī ndē āri ānyāpá vé rī rá. ²⁴ Īmi nīkí rá 'yozú kīnī, Kúrísítō fī ẹzị ngaá Gākū Múngú vé 'bá áda ní sī vū drìgé nōgó rī agá kuyé, Gākū Múngú vé vū drìgé nōgó 'dīri i'da índrīkíndrī Jó Múngú vé 'bū gé 'dāá rī vé rī. Kúrísítō fī Vūrā Uleteretere 'dīri agá 'dāá ó'dúkúlegúsī, fī muų adrií Múngú be trú 'bā tā sī. ²⁵ Yēsú ẹndi 'i fī 'bū gé 'dāá 'i sēé drāá dī dī sū átalágú āmbúgú riipi 'i ẹndīpi úfipi dī dī Vūrā Uleteretere rī agá 'dāá ílī ālu ālu, riipi ānyāpá āri uyaápi rī tịni kuyé. ²⁶ Tā rī ā adri té dō 'dīri tịni, Kúrísítō rī té 'i ẹndi sē 'dī drā dī dī í'dózú lókí ī ní vū rī gbizú rī gé 'dāá. 'Bo Īri ní adrií sū 'dīri tịni kuyé rī sī, ímú 'yéná vú ālu lókí ūdú vé rī gé, ímú 'i sēé 'dī drā rōbōñō rú 'bávé ūnjikānyā ā de rí āní.

²⁷ Vū drìgé nōgó, 'bá ri drā 'yéná vú ālu, 'bá rī drā dō gí,

§ 9:20 9:20 Āri 'dīri Múngú ní ūndī ruzú ĩmi be rī: Āri 'dīri 'bá rī pi vé ūnjikānyā ūjī, Īri sē kōpivé ūndī Múngú be rī adri múké. 'Bá Ísérélē vé rī pi rikí tī, āzini ndrīī zāá Múngú ní rōbōñō rú, ā ūjī rī ívé ūnjikānyā, ī adrikí rí ule. Rōbōñō í ní zāá 'dīri i'da Yēsú vé drāngará peṭi alambaku sígē sū Kābīlō Mvā Múngú vé rī tịni rī. Āri Yēsú vé dāápi rōbōñō rú 'dīri, Īri 'bá céré Īri ẹ'yī' 'bá gí rī pi trū ívé ūnjikānyā agāsī. 'Í lā Wūngará 24:8; Lẹvītíkā 16:11-19; Mátáyo 26:28; Mārākó 14:24.

ī kúru ĩrivé tā ļī. ²⁸ Īri 'dīni, Kúrísitō drā kpá vú ālu, 'bá kárakará pi vé ũnjikānyā ā de rí āní. Īri gō ímú dīļ, ĩrivé ímungará 'dīri adri 'yozú kīnī, ĩri ímú ũnjikānyā sē de 'dīni ku, ĩri ímú 'bá rī' 'bá ĩri ũtē' 'bá rī pi pa ĩvé ũnjikānyā agásī.

10

Kúrísitō drā rōbōņō rú vú ālu 'bá rī pi ní céré

¹ Tāimbī Mósē vé rī, ĩri índrikíndrī tā múké ímúpi drīdrī 'dīlē rī vé rī. Tāimbī 'dīri adri tā múké ímúpi rī kuyé, ā'diātāsīyā rōbōņō ĩ ní rīi zāá ílī āpī 'dīri, ícō 'bá ímú' 'bá Múngú rī ĩnī' 'bá rī pi vé ũnjikānyā ũjī deđe kōpi ā rų' 'bá gá sī céré ku. ² Rōbōņō ĩ ní rīi zāá 'dīri ā ũjī té dō 'bá rī' 'bá Múngú rī ĩnī' 'bá rī pi vé ũnjikānyā uletere rá, gōkī té rīi rōbōņō āzi zāá dīļ dīļ ũnjikānyā ũjīzú āní ku, ĩ té 'bá Múngú rī ĩnī' 'bá rī pi vé ũnjikānyā ũjī vú ālu, kōpi gōkī té rīi ũnjikānyā ā tā ũsūū dīļ ku. ³ Rōbōņō ĩ ní rīi zāá ílī āpī 'dīri lū kīnī, ũnjikānyā anigé, ⁴ ā'diātāsīyā tī ágó ārī dōku ndrīī ārī ícō ũnjikānyā ũjī ku.

⁵ Kúrísitō kā ímú vū drīgé nōgō, 'yo Múngú ní kīnī, "Ngá mí ní lēé má vúgá rī adri rōbōņō zāngará, āzini ānyāngā sēngará kuyé, 'bo mí lē má sē má rų' 'bá rōbōņō rú āyu.

⁶ Rōbōņō ĩ ní rīi zāá, āzini ngá uruko ĩ ní rīi sēé ũnjikānyā ũjīzú rī, sē mí ní āyīkō ku. ⁷ Má ní kúru 'yozú, 'Ma anigé, Múngú, ma ícō tā mí ní lēé rī 'o rá, sū ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá rī tīnī.' "

⁸ Yēsū ní 'yozú Múngú ní kīnī, "Rōbōņō ĩ ní rīi zāá rī, āzini ānyāngā ā fīfī ĩ ní rīi sēé ũnjikānyā ũjīzú rī mí ā'yī ku, dōku mí adri ānī āyīkō sī ku," 'Bo tāimbī Mósē vé rī lē ā 'okī tā rī 'dīni. ⁹ Yēsū ní 'yozú Múngú ní kīnī, "Ma nō, má ímú tā mí ní lēé ā 'okī rī 'dujī ngāá." Yēsū ku lēti drīdrī ĩ ní rizú rōbōņō zāzú 'dāri rá, í'dú ú'dí rī ēzī ngazú āyu. ¹⁰ Yēsū Kúrísitō ní tā Múngú ní lēé ā 'okī rī 'dujī ngāá, ĩri ní 'i sēé drāá vú ālu 'bā tā sī rī sī, sē 'bá ní adrizú ānī ule nō.

¹¹ Ū'dú ālu ālu, atala rī pi rī pá tu uru sī rī rōbōņō endī zā, rōbōņō kōpi ní rīi endī zāá 'dīri ũnjikānyā de ānī ku. ¹² 'Bo Kúrísitō sē 'i drāá rōbōņō rú 'bá rī pi vé ũnjikānyā ũjīzú ānī vú ālu, nóni mų úrī Múngú vé drī ēndēpi* gélésīla. ¹³ Īri adri 'dālē cīngbá Múngú ní ímúzú sēzú ĩri ní ívé ari'ba rī pi 'bāzú 'i ā pālē gá rī gé. ¹⁴ Īrivé drāngará vú ālu rōbōņō rú rī sī, oyu 'bá ũnjikānyā agá rī pi, újā kōpi adri 'bá Múngú vé ni mųzú nyonyo.

¹⁵ Drīdrī ni, Índrī Uletere rī lū 'bá ní tā 'dī' bēe nī kīnī,

¹⁶ "Ma Úpī 'i, á 'yo nī, ũndī má ní lēé ímú rųjī kōpi be rī, ĩri 'dīni, sâ ni kādō ícō, ma mávē tāimbī sē fi kōpi ā úmī gé, ma mávē tāimbī sī kōpi ē éśī agá."

¹⁷ Índrī Uletere rī gō 'yoó kīnī, "Kōpivé ũnjikānyā, āzini tā ũnjī kōpi ní 'oó rī á gō tā ni 'bāá má éśī agá ku."

¹⁸ Múngú trū dō 'bá rī ũnjikānyā agásī gī, ícō rōbōņō sēé zāá ũnjikānyā ũjīzú ku.

10:7 10:7 Sāwumā 40:6-8 **10:8** 10:8 1 Sāmūélē 15:22-23 * **10:12** 10:12 Drī ēndēpi rī: Drī ēndēpi vé ífífī, ĩri vūrā Múngú vé ĩ ní ĩnījī ĩnī rī, āzini vūrā ũkpō sēzú rī. **10:16** 10:16 Yērēmíyā 31:33 **10:17** 10:17 Yērēmíyā 31:34

Lě 'bâ útrúkí 'bâ muú ìnyinǎ Múngú vúgá 'dǎá

¹⁹ Má édrípíí má ómvúpíí, ári Yésù vé dǎápi rí sǐ, 'bâ nóni ícò fi ca Múngú ẹndrẹti gé Vürā Uleteretere rí agá 'bū gé 'dǎá ũrī ākó. ²⁰ Yésù vé drāngará zī 'bá ní létì ú'dí idri vé rí nī, sē 'bâ ícò fi bōngó ì ní Jó Múngú vé rí ā 'a ẹlìzú rí agásí, mužú Vürā Uleteretere ì ní ìnjíí ìnjí rí agá 'dǎá rá.

²¹ 'Bá átalágú āmbúgú adriípi Jó Múngú vé rí dríge 'bá āmbúgú rú ni be, ìri 'bá Múngú vé rí pi dríge 'bá āmbúgú rú nī. ²² Lě 'bâ útrúkí 'bâ muú ìnyinǎ Múngú vúgá 'dǎá, 'bâ 'bākí ẹsì céré drī ni gé, ũjīkí ũnjīkǎnyā 'bá ẹsì agá rí Yésù vé ári sǐ gí, 'bâ ẹsì ícá nóni ule gí, āzini ũjīkí 'bá rú 'bá yíí ule ni sǐ gí. ²³ Lě 'bâ 'bākí ẹsì tǎ 'bá ní 'yoó 'bá ẹ'yīkí gí rí dríge, ā'diātāsīyā 'bá nīkí rá 'yozú kíní, Múngú rí tǎ 'í ní ũyō ni sōó gí rí 'dú nga rá. ²⁴ Lě 'bâ 'bākí úvá rizú 'bá ìzā kozú 'bâ āsámvú gé sǐ, lě 'bâ lēkí 'bâ lēlē, 'bâ 'okí tǎ múké mužú áyu. ²⁵ 'Bá uruko 'bée lēkí ì úmú rií Múngú rí ìnjíí ku, 'bo lě 'bâ 'okí sū kōpi ní rií 'oó rí tǐnì ku. Lě 'bá ríkí 'bâ úmú 'bâ ímbá 'bá āsámvú gé sǐ, 'bávé ẹ'yīngará ā adri rí ānī ũkpó ũkpó, ā'diātāsīyā ìmi nīkí rá ú'dú Yésù vé ìmvízú rí ícá ìnyinǎgá gí.

²⁶ 'Bá áwíkí dō rií ũnjīkǎnyā 'oó mužú ākǎ, ísúzú 'bá nīkí tǎ áda Yésù vé rí gí, rōbōṅō āzi ícópí 'bávé ũnjīkǎnyā ũjípí dīí ni 'dǎáyo. ²⁷ Tǎ ímúpi 'i ngaápi rí, ìri tǎ ũkpó ũkpó ũrī sēepi ni, Múngú rí ímú tǎ lì ívé ari'ba rí pi dríge, ìri kōpi 'dú ú'bé ve ācí ciípi kú nyālú rí agá. ²⁸ 'Bá rí gǎ dō tǎimbí Mósē vé rí 'duǎgá ngagá sǐ, 'bá ìrī dōku 'bá na tōkí dō ìri, 'bá 'dī'bée dō ẹsì ìdrikídri ākó, ì 'bá 'dīri 'dī drā rá. ²⁹ 'Bá Múngú Mvópí rí

owuúpi owuowu, āzini ũndí ì ní ũyō ni sōó rí vé ári dǎápi 'bá ũjípí ule rí owuúpi rí, ì ìri ìrīnǎ ũnjí ũnjí 'bá Mósē vé tǎimbí gǎápi sǐ rí vé rí ndē. 'Bá 'dīni 'dīri owu Índrī Uleteretere Múngú vé ẹsì múké rí 'i'dǎápi 'bá ní rí. ³⁰ 'Bá nīkí Múngú tǎ rí 'yoópi rí rá kīnī, "Ma ímú tǎ 'dīri ũfē nī," gōkí kpá 'yoó dīí kíní, "Úpí ri ímú tǎ lì ívé 'bá rí pi dríge nī." ³¹ Kōpívé bǎá kǎdō ímú 'deé Múngú ídri rú rí dríge, kōpi ímú ìzāngá nya aga rá.

³² Lě ìmi āvíkí ìzāngá ìmi ní ótú nyaá kárakarǎ lókí ìmi ní Yésù rí ẹ'yízú rí gé, ìmi ní pá tuzú títí ìmívé ẹ'yīngará agá 'dǎri sǐ ku. ³³ Sǎ 'dǎri gé, ríkí ìmi u'dǎá, āzini ríkí ìmi ọcǔú 'bá bítříkǎ rí pi ẹndrẹti gé, ìmi adíkí kpá ìmi sēé rií ìzāngá nyaá 'bá Yésù rí ẹ'yí 'bá gí, ìzāngá nya 'bá 'dǎ'bée be trú. ³⁴ Ìmi ríkí ìzāngá nyaá 'bá ì ní ũ'yíí jó agá 'dǎ'bée be trú. Kǎ ìmívé ngá upaá ìmi dríge sǐ, ìmi ríkí adrií āyíkó sǐ, ā'diātāsīyā ìmi nīkí rá 'yozú kíní, ngá múké múké ìmívé agaápi rá ni pi anigé, adri'ba mužú nyonyo ni pi.

³⁵ Ẹsì ìmi ní 'bǎá Múngú dríge 'dīri, lě ìmi kukí ku, ì ímú ìmi ũfē aga rá. ³⁶ Ìmi dō rí ẹzì Múngú ní lēé rí nga, lě ìmi úmbékí ẹsì ẹzì rí ā ngangará gá, ìmi ícò ngá ìri ní ẹzì rí ísú rá. ³⁷ Kǎdō adrií lókí mǎdǎ ā vudrì gé,

“'Bá riípi ímúpi rí ícò áwí ku, ìri ímú mbēlēnǎ.

³⁸ Mávé 'bá tǎ 'oópi pìrì rí, ìri tǎ 'o pìrì, ìri ní ma ẹ'yíí gí rí sǐ,

'bo 'bá rí újǎ dō 'i gōó vúlé, má adri ìri sǐ āyíkó sǐ ku.”

³⁹ 'Bo 'bá adrikí sū 'bá ì újǎ 'bá gō 'bá vúlé, āvī 'bá létì sǐ gí rí pi tǐnì ku, 'bá 'bākí ẹsì Múngú dríge, 'bá nīkí rá ìri 'bá pa rá.

11

'Bá Múngú ri ẹ'yī' 'bá gí rī pi vé tã

¹ Ádarú ẹ'yīngará ri sē 'bá ẹsị 'bã tã 'bá ní ndree kuyé rī drīgé. ² 'Bá ẹ' bīpījī drīdrī 'dã' bée ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī, sē Múngú adri kōpi sī āyīkō sī.

³ 'Bá ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī, sē 'bá nīkí áamá rá 'yozú kīnī, Múngú gbi 'bū pi vū be nī, ri átá tị sī. 'Bá nīkí kpá áamá rá 'yozú kīnī, Múngú ī ní rú' 'bá ni ndree ku rī gbi ngá ārēvú céré 'bá ní rīi ndree 'dī' bée nī.

⁴ Ēbélē ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī, sē Múngú ní rōbōjō múké ndē Káyīnā vé rī rá. Ẹ'yīngará sī, Múngú ā'yī kīnī, Ēbélē ri 'bá pīrī, ā'diātāsīyā Múngú ā'yī Ēbélē vé ngá sēé 'í ní rī rá. Ēbélē ā drā dō gí drāāsiyā, īrivé ẹ'yīngará sē nóni 'bá ri ẹsị 'bã Múngú drīgé.

⁵ Ēnókā ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī, drā kuyé, Múngú 'du īri muzu 'bū gé 'dāā ídri rú, 'bá āzi gō īri ndree kuyé, ā'diātāsīyā īrivé ẹ'yīngará sē Múngú ní āyīkō. ⁶ 'Bá rī ẹ'yī dō Múngú ri kuyé, Múngú adri īri sī āyīkō sī ku. 'Bá rī lē dō Múngú ri nījī, lē ē ẹ'yī 'yozú kīnī, Múngú ri anigé. 'Bá Múngú ri ẹ'yīpi ẹsị be céré rī, Múngú ri īri ní āndēma sē rá.

⁷ Núwā* ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī, yī tã Múngú ní átá 'í ní, ímúpi 'i ngaápi ūnjī, īri ní drī ndree 'i mī sī kuyé rī rá. 'Du tã Múngú ní lūū 'í ní rī ngaá rá, údé kúlúmgbá mōngú ívé 'bá 'bētī āsāmúvé gé rī pi pazū ānī drā sígé sī. Núwā ẹ'yī Múngú ri rá, līkī tã 'bá vū drīgé nōgó rī pi drīgé. Múngú 'du īri

'bāá adrii 'bá pīrī, īri ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī.

⁸ Ābūrāmā ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī, Múngú kã īri zījī, ā mụ adrii āngū 'í ní lēé ímú sēé īri ní rī gé 'dāā, ā'yī mụú vūrā 'í ní nījī kuyé 'dāri gé rá. ⁹ Ābūrāmā ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī, 'de mụú adrii jākā rú āngū Múngú ní ezījī īri ní 'dāri rī agá rá. Sị gākū, ri adrii 'a ni gé, Ísákā† pi Yōkóbū‡ be rikí kpá adrii gākū agá. Múngú ẹzi kpá Ísákā pi ní Yōkóbū be kīnī, 'i ímú āngū ālu ālu 'dīri sē kōpivé 'bá rī pi ní. ¹⁰ Ābūrāmā 'bá ẹsị rizú kūrū Múngú ní tã ni ũtījī, īri ní sījī, adriipi muzu nyonyo 'dāri ūtēzú.

¹¹ Ābūrāmā pi ūkú ni Sārā be ā dēkí dō ícá ārākā rú gí drāāsiyā, āzini Sārā vé ílī mvá tizú rī aga dō gí drāāsiyā, kōpi ní Múngú ri ẹ'yī gí rī sī, tã Múngú ní ezījī rī sī, sē kōpi tīkí mvá rá. Ābūrāmā 'bá ẹsị Múngú drīgé kīnī, Múngú ri ícá tã 'í ní ezījī rī 'du nga rá. ¹² Ābūrāmā ní dēé ícá ārākā rú gí rī sī, īrivé sã kōdō mvá tizú rī aga gí, 'bo 'bá ālu 'dīri tị anjī ízú kárakarā sū línā 'bū gé rī tīnī, īrivé anjī rī pi ízúkí sū cínýáfā yījī gārā gá rī tīnī, ícókí lāā bā ku.

¹³ 'Bá ūdrā' 'bá gí 'dã' bée céré ẹ'yīkí Múngú ri rá. Kōpi ē ísúkí dō ngá Múngú ní ezījī rī kuyé drāāsiyā, kōpi nīkí rá ngá ī ní ezījī rī pi ímú ī nga drīdrī 'dīlé rá, kōpi ā'yīkí tã rī āyīkō sī. Kōpi ā'yīkí rá 'yozú kīnī, ī jākā nyōókú drīgé nōgó. ¹⁴ 'Bá ri' 'bá átá' 'bá 'dīnī 'dī' bée, kōpi ri āngū ndā, āngū rī ā adri rī ívé ni. ¹⁵ Kōpi ā rikí té dō ẹsị 'bāā āngū ívé ī ní kuú gí 'dāri ā tã ũsūjū, kōpi té ī újā gō

* **11:7** 11:7 Núwā: Núwā adri sã 'bá rī pi ní ūnjīkānyā 'ozú ūnjī 'dāri gé rá, kuru Múngú ní īri zizú ā údé kúlúmgbá, yījī rī kãdō ímú tījī, ā pa rī īrivé 'bá rī pi īrivé ānyāpá rī pi ā uruko pi be. 'Í lã í' dōngará 5-9. † **11:9** 11:9 Ísákā: Ísákā ri mvá Múngú ní ezījī Ābūrāmā ní rī. 'Í lã í' dōngará 17-35. ‡ **11:9** 11:9 Yōkóbū: Yōkóbū ri Ābūrāmā mvōpī Ísákā vé mvá, īri anjī be mūdri drī ni īrī, Múngú újā rú ní zījī Ísērélē, úyú īrivé rī zīkí anjī Ísērélē vé ni. Sã Yēsù vé rī gé, zīkí kōpi Yāhūdī. 'Í lã í' dōngará 25-50.

'a ni gé 'dāá vúlé. ¹⁶ 'Bo kòpi riki èsì 'bāá vūrā múké agaápi rá 'bũ gé 'dāá rī ndāzú, Múngú ícò adrii dr̄njā sī kòpi ní 'i zīj Múngú ívé ni rī sī ku, ā'diātāsīyā Múngú sị kòpi ní kūrū rī gí.

¹⁷ Múngú kā Ābūrāmā ri ũ'bīī ā sē ívé mvá Īsákā ri zāá 'í ní rōbōñō rú, Ābūrāmā ní tā Múngú ní ezīj rī è'yīī rá rī sī, ā'yī ívé mvá ālukúta Īsákā ri sēé zāá rōbōñō rú rá. ¹⁸ Múngú 'yo Ābūrāmā ní kīnī, “Úyú mívé rī úmvúlésī ímú ífū Īsákā ā rú'ba gá.” ¹⁹ Ābūrāmā ũsū 'í èsì agá 'dālé kīnī, Īsákā drā dō gí, Múngú riipi 'bá ingaápi gōó ídri rú drāngará gálésī rī, Īri ícò Īsákā ri inga gō ídri rú drāngará gálésī rá. Sū ĩ ní 'yoó rī tịnị, Múngú inga Īsákā ri gōó ídri rú drāngará gálésī rá.

²⁰ Īsákā ní Múngú ri è'yīī gí rī sī, Īsákā sē tākiri Yōkóbū pi ní édrīpi Īsōwū be, kòpi ā dr̄lélé ā adri rī múké.

²¹ Yōkóbū ní Múngú ri è'yīī gí rī sī, sá Īri ní í'dózú drāzú rī gé, ètī 'i ívé túré rizú éczízú rī sī, sē Yōsépā S enjipīī ní tākiri, Īri ní Múngú ri injizú.

²² Yōsépā ní Múngú ri è'yīī gí rī sī, sá Īri ní í'dózú drāzú rī gé, átá tā Múngú ní ímúzú 'bá Īsērélé vé rī pi è dr̄i kozú füzú Ējēpétō agásī rī vé tā. Īri ní 'yozú 'bá Īsērélé vé rī pi ní kīnī, 'í drā dō gí, kòpi ā 'dúkí ívé fā jīī mұzú ĩndī.

²³ Mósē étēpi pi éndrēpi be, kòpi ũzūkí ívé mvá Mósē ri caá mbāá be na, ā'diātāsīyā kòpi ndrekí ívé mváná rī ũnyī be ambamba, kòpi rukí tām̄bī 'bāgú rī ní sēé rī kuyé.

11:18 11:18 Í'dóngará 21:12 **§ 11:21** 11:21 Yōsépā: Yōsépā ri Yōkóbū vé mvá Īri ní léélé rī, édrīpi sēkí Īri jeé tūgēr̄ rú āngū Ējēpétō vé rī gé. Múngú sē Īri ícá āmbúgú, ko ívé 'bá rī pi è ízā mұū adrii āngū Ējēpétō vé rī agá nī. Sā 'dāri gé, èbīr̄j 'de caá ílī ézīr̄j. 'Í lā í'dóngará 30-50. * **11:25** 11:25 Ūnjikānyā: Mósē ā adri té dō 'bāgú Ējēpétō vé rī vé 'bēt̄j ásámvú gé 'dāá, ícò té 'i 'bāá adrii 'bá Múngú vé ni ku, ā adri té dō 'dāá, tā 'diri ūnjikānyā.

²⁴ Mósē ní Múngú ri è'yīī gí rī sī, Mósē kā mbaá ícá āmbúgú, lē ā zíkí 'i 'bāgú Ējēpétō vé rī vé mvá ūkúná ā mvá ku. ²⁵ Mósē ā'yī ĩzāngā nyaá 'bá Múngú vé rī pi be tr̄j, ndē āyīkō ĩ ní rīi 'bāá ūnjikānyā* 'ozú lókí be mādānjá 'diri. ²⁶ Mósē 'bá èsì rizú ĩzāngā nyazú Kúrísítō ā rú sī, 'í ísú rí āndēma 'bũ gé rī ānī bēnī. Èsì Īri ní rīi 'bāá ĩzāngā nyazú 'diri, ndē āyīkō Īri ní 'bāá ā'bú Ējēpétō vé rī sī rī rá. ²⁷ Īri ní Múngú ri è'yīī gí rī sī, nga fūū Ējēpétō agásī, ru ōjōgō 'bāgú rī vé rī āluñáni kuyé, ā'diātāsīyā 'bā 'í mị rizú Múngú ĩ ní rú'ba ni ndrēé ku 'diri tēzú ndrēzú. ²⁸ Īri ní Múngú ri è'yīī gí rī sī, 'dụ tā Ū'dụ Múngú ní Ełízú Jó rī pi tị gé sī rī vé tā 'bāá tā āmbúgú rú. 'Bá Īsērélé vé rī pi rikí ári uyaá kēēt̄ilé gá sī. Mālāyíkā léēpi anjī kāyú rī pi ú'dipi rī ā ú'dj rí 'bá Īsērélé vé rī pi vé anjī ĩ ní tị kāyú rī pi ku.

²⁹ 'Bá Īsērélé vé rī pi ní Múngú ri è'yīī gí rī sī, kòpi zókí yīī tafu mị be ika rī agásī füzú āngū ā'wí rī agásī álé 'dāá, 'bo 'bá Ējēpétō vé rī pi ká léé kōdō kòpi ā vudr̄j bīi mұzú, yīī rī ĩmülū kòpi, 'dụ kòpi mұzú úyé.

³⁰ 'Bá Īsērélé vé rī pi ká rīi éci ĩ áná Yér̄īkō ā gārā gá sī kūrū ú'dú be ézīr̄j, Múngú ní kání ĩ ní sịj ābi sī Yér̄īkō vé kūrū ā gārā gá sī rī ũñōzú u'dezú céré vūgá.

³¹ Ūkú ōwū rú Rábā ní Múngú ri è'yīī gí rī sī, 'dikí Īri drāá 'bá Múngú ri gā'ba sī rī pi be kuyé, ā'diātāsīyā Īri ní 'bá āngū úmí'ba rī pi é'yī ímú ívé jó agá rī sī.

32 Mâ gô rí tâ ngóni ni átá? Ma sá ákó Gǐdónā vé ẹ̀'yingará ã tâ ùlüzú, Bârákâ vé rĩ ã tâ ùlüzú, Sâmusónâ vé rĩ ã tâ ùlüzú, Yèpétâ vé rĩ ã tâ ùlüzú, Dâwúđí vé rĩ ã tâ ùlüzú, Sâmüelê vé rĩ ã tâ ùlüzú, âzini nêbĩ rĩ pi vé rĩ ã tâ ùlüzú. 33 'Bá ĩ ní ùlää 'dĩ'bée ní Múngú ri ẹ̀'yĩ gí rĩ sī, kôpi ẹ̀ríkí mǎlũngā rujú rá, kôpi rují mǎlũngā rĩ tâ be pĩrĩ, kôpi ịsúkí ngá Múngú ní ẹ̀ziĩ ĩ ní rĩ rá, kôpi ọ̀zũkí kẹ̀mĩrọ̀ rĩ pi ẹ̀ tị rá. 34 Kôpi ní Múngú ri ẹ̀'yĩ gí rĩ sī, ácí ẹ̀đĩpi sị be kaápi nyanya 'dĩri gô ícá kuú ịdríkídri. Kôpi ápákí drā ari'ba rĩ pi ní lészú ĩ ú'djízú ịlĩ áco sī rĩ sịgé sī rá. Kôpi ã adríkí dō ùkpō ákó drāáásiyā, kôpi gōkí ícá ùkpō be ẹ̀'dí 'djízú, ndékí ari'ba rĩ pi rá, sē ari'ba rĩ pi ngakí ápá kôpi dríge rá.

35 Ūkú rĩ pi ẹ̀'yíkí ìvé 'bá kōdō ũdrā'ba gí, gō'bée ịdrí'bée ịdri rú rĩ pi rá. 'Bá 'dĩ'bée urukọ ẹ̀'yíkí Múngú ri rá, ọ̀cũkí kôpi ǎní ũnjí ũnjí, kôpi lẹkí ǎ oyukí ĩ ku, ĩ 'bekí rí ìvé ẹ̀'yingará vugá ku. Kôpi nĩkí rá 'yozú kìnĩ, 'bá ũdrā'ba gí rĩ pi kádō ímú íngá gōó ịdri rú, kôpi ímú ịdri 'dání'dání rĩ ịsú rá. 36 'Bá rĩ pi urukọ ríkí kôpi ẹ̀ drĩ ịnjá, ríkí kôpi ũgbǎá jó ĩ ní rizú ǎngũ ũ'yízú rĩ agá 'dǎá, úmbékí kôpi céré cí. 37 Ọ̀cũkí kôpi, kôpi nyakí ịzǎngā ũnjí ũnjí. Úvĩkí urukọ'bée ũdrāá ịrǎ sī, ǎsĩkí urukọ'bée ǎ 'a ịrĩ, ú'díkí urukọ'bée ũdrāá ịlĩ áco sī. Urukọ'bée ngá ákó, kôpi ndrǎkí kǎbĩlọ̀ lǎ'bu dōku ndrĩĩ lǎ'bu ĩ rú'ba gá áyu. 38 'Bá 'dĩ'bée 'bá múké, tâ ni sī, 'bá vū dríge rĩ pi gákí kôpi sī. 'Bá 'dĩ'bée ríkí ẹ̀cị mụzú ǎngũ ǎ'wí cínýáfǎ rú rĩ agásĩ, ịrǎ dríge sī, ríkí úfí adriú ụjĩ agásĩ, ǎzini 'bú agásĩ.

39 'Bá 'dĩ'bée ní Múngú ri ẹ̀'yĩ gí rĩ sī, sē Múngú ǎ'yĩ kôpi rá. 'Bo 'bá 'dĩ'bée ịsúkí ngá Múngú ní ẹ̀ziĩ rĩ kuyé. 40 Múngú ịsú, ụjĩ 'bá ní tâ múké ni gí, 'bo kôpi ịcókí drĩ tâ múké 'dĩri ịsú ku. 'Bá kǎdō ímú 'bá úmú kôpi be trụ, 'bá tâ múké† 'dĩri ịsú kôpi be rá.

12

Múngú ri ìvé anjì 'í ní lèlèlè rĩ pi ịrĩnǎ rá

1 Kúru 'bá bĩtríká Yésú ri ẹ̀'yĩ'ba gí rĩ pi ní 'bá gǎrǎ traá kúrũ rĩ sī, lē 'bá kúkí tâ riipi 'bá ní lẹtí ugaápi rí rá, agaápi rá rĩ ũnjikǎnyǎ 'bá ní riĩ 'oó rĩ, lē 'bá kúkí rá. Lē 'bá úmbékí ẹ̀sị ọ̀ngú rĩ ã njungará gá. 2 Lē 'bá 'bǎkí mị rizú ǎngũ ndrezú mụzú Yésú vugá,* ǎ'diǎtǎsīyǎ ĩ'dó 'bá ní ẹ̀'yingará rĩ vé tâ nĩ, ǎzini sē 'bávé ẹ̀'yingará ícá ùkpó ùkpó nĩ, ịrivé drǎngará peṭi alambaku† sịgé rĩ ã adri dō drĩnjá rú drāáásiyā, úmbé ẹ̀sị ịzǎngā rĩ ã nyangará gá rá, ǎyĩkó ịri ní úmvúlésĩ muj ịsú drĩdrĩ 'dǎá rĩ ã tâ sī. Nóni fi muj úrĩ Múngú vé drĩ ẹ̀ndẹpị gélésila lúpá Múngú ní mǎlũngā rujú rĩ ã gǎrǎ gá. 3 Lē ĩmi ịsúkí ịzǎngā Yésú ní nyaá 'bá ũnjí ẹ̀sị be ũká ũká rĩ pi dríge 'dǎri ã tâ, ĩmi úvá ǎ fū rí ĩmivé ẹ̀'yingará ĩmi ní ẹ̀sị 'bǎzú Múngú dríge rĩ kuzú ĩmi dríge sī ku.

4 ĩmi ní rizú ẹ̀'dí 'djízú ũnjikǎnyǎ be rĩ gé, ĩmi ǎsámvú gé 'dígé, 'díkí drĩ 'bá ǎzi drǎá kuyé. 5 'Bo nóni ĩmi ǎvĩkí tâ Múngú ní ĩmi ẹ̀sị ịmbázú 'í anjì rú rĩ sī gí, Úpí Múngú kìnĩ,

“Mǎ mvá rĩ, Úpí ri dō mi ịrĩnǎ, lē mĩ 'du tâ ni 'bǎá áví rú ku,

† 11:40 11:40 Tǎ múké: Tǎ múké kôpi ní ímú ịsú 'dĩri, Yésú vé drǎngará kôpi ã tâ sī rĩ.

* 12:2 12:2 Lē 'bá 'bǎkí mị rizú ǎngũ ndrezú mụzú Yésú vugá: Tǎ 'dĩri vé ịfífí, lē 'bá ẹ̀'yíkí Yésú ri, 'bá 'dukí ịrivé tâ ngǎá. † 12:2 12:2 Peṭi alambaku: 'Bá Rómá vé rĩ pi ri 'bá tá 'o'ba ũnjí rĩ pi gbǎ mūsúmǎrĩ sī peṭi alambaku sịgé, ịri sǎ 'du áco kôpi ịbí drǎ ndō, kôpi ịzǎngā nya ambamba drǎngará rĩ gé.

àzini 'bā dō tā ũkpó ũkpó mí drìgé, lè mí úvá ā fū ku.

6 *Ā*'diātāsīyā Úpí rí 'bá 'í ní lèlèlè rī pi ìrīnā rá,

āzini ìri anji 'í ní ā'yíí gí ri pi ìrīnā sū 'í anji tìnjì."

7 Múngú rì dō ìmi ìrīnā, lè ìmi úmbéki ési, Múngú rì ìmi ìrīnā sū anji ívé ni tìnjì. Mvā étèpì ívé mváná ìrīnāápi ku rī ā'di 'i? 8 Mvā étèpì rì ívé anjíná rī pi ìrīnā rá. Ìrīnāki dō ìmi kuyé, ìmi anji ì ní tìjì ālímvá rú ni pi, ìmi adrikí anji áda ìrivé ni kuyé. 9 'Bā rì 'bá étèpìjì vū drìgé nōgó rì'bá 'bā ìrīnā'bée rī pi ìnjì rá píri, 'bá ícókí nyo 'bá Ètèpì 'bū gé 'dāá ívé Ìdri sēepi 'bá ní adrizú muzú āní nyonyo rī vé tā 'dujù ngāá ku?

10 'Bá étèpìjì 'bā tì'bá rī pi 'bā ìrīnā lókí be mādā kòpi ní ũsūú lèé 'bā ìrīnāá rī tìnjì, 'bo Múngú rì 'bā ìrīnā, 'bā adrikí rí āní pìrì, āzini 'bā ā adrikí rí ule sū 'í tìnjì. 11 Kádō 'bā ìrīnāá, āzō ni rì fi 'bā rú'bá gá 'dāá fifi, sē 'bá ní āyīkō ku. 'Bo ìrīnāngará 'dìri, ìri 'bā ímbá, ìri sē 'bā tā 'o pìrì, āzini 'bā adri tā be kírì.

12 Kúru lè ìmi ingakí ìmì drì ũrō'bá gí 'dì'bée uru, lè ìmi tukí pá ũkpó ũkpó, ìmì kùmūcí ā adri kpòlũkpòlũ ku. 13 "Lètì ìmi ní ècízú rī, lè ìmi údékí ā adri pìrì," 'bá pá be ábá'bée gí rī pi ā ũsìkí rí ì pá ngá āzi ā rú'bá gá ku, kòpi è ìsùkí rí ìdrínárá.

Lè ìmi ā'yíkí tā Úpí Múngú ní átá rī

14 Lè ìmi adrikí tā be kírì 'bá rī pi be. Ìmi adrikí uletere ũnjikānyā ākó, ìmi adrikí dō uletere kuyé, 'bá āzi ìmi āsámvú gé 'dìgè ìsù Úpí Múngú rì ndree ku. 15 Ìmi ndrekí múké, lè 'bá āzi ā api ési múké Múngú vé rī sī ku. 'Bá apiipi Múngú vé ési múké rī

sī rī, adri sū peṭi dujupi 'aápi ũ'a be ũkèngelì rī tìnjì, ìri 'bá Múngú vé rī pi ā uruko sē u'de ũnjikānyā agá rá. 16 Ìmi ndrekí múké, lè 'bá āzi ā adri òwú rú ku, āzini ā adri sū Ìsòwú Múngú rì ìnjìipi ku rī tìnjì ku. Sē ívé āmbūgū ì ní 'i tizú káyú rī jeé édrìpì ní ínyá sákānì ālu sī. 17 Ìmi nìkí rá, vúlé vúlé rú, Ìsòwú lè kòdò étèpì ā sē 'í ní tākìri, 'bo étèpì gā sēgá ìri ní sī. Ìsòwú ā mā dō étèpì rì mīndrè be mì gé drāāāsīyā, ndā lètì tì étèpì vé úmì újázú 'í ní tākìri sèzú.

18 Ìmi cakí írā Sínáyì ì ní ícò úló drì sī rá, riipi dīipi ācì rú, āngū bíipi niipi cìcì, ùlì ní vùjì ũkpò be rī gé 'dālè kuyé, 19 dōku ìmi cakí ú'dúkó 'uúpi jèlégú rú, 'bá Ìsèrèlè vé rī pi ní yìjì, kòpi ní mādā drì ìrì sī kìnì, Múngú ā gō átá ì ní dījì ku rī gé 'dālè kuyé, 20 ā'diātāsīyā kòpi ní tām̀bì rī vé tā 'dujù ngāá kuyé rī sī, Múngú kìnì, "Bá dōku ānyāpá írā rī ā rú'bá úlópi rī, ā úvìkí ìri írā sī drāá rá." 21 Tā Mósè ní ndree írā Sínáyì drìgé 'dāri sē Mósè ní ũrì ambamba, Mósè kìnì, "Ūrì ìmvú ma ambamba, ma rì yā āní yāyā."

22 'Bo ìmi ícákí nóni írā Siónā† gá gí, ìmi ícákí Múngú adriipi ìdri rú rī vé kūrú Yērúsalémā adriipi 'bū gé rī gé gí. Ìmi ícákí mālāyíkā ì tra'bá kú bītríkā rī pi āsámvú gé gí. 23 Ìmi ífíkí nóni ícá 'bá Múngú ní ũpèé anji káyú rú rī pi āsámvú gé gí, síkì 'bá 'dì'bée ā rú kú 'bū gé 'dāá'dā, ìmi ícákí Múngú 'bá rī pi vé tā līpì céré rī vúgá gí, ìmi ífíkí nóni ícá ìndrì 'bá rī pi vé tā 'o'bá pìrì 'bū gé 'dāá rī pi vúgá gí. 24 Ìmi ícákí nóni Yésū 'bā āsámvú ícìpi Múngú be ívé ũndì ú'dí rī sī rī vúgá gí, ìmi ícákí ìrivé ārì dāápi 'bā trúzú ũnjikānyā agāsì rī

12:6 12:6 Nāpí 3:11-12 12:13 12:13 Nāpí 4:26 12:20 12:20 Wùjngará 19:12-13 12:21 12:21 Dètòrònómè 9:19 † 12:22 12:22 Siónā: Siónā rì ì kpá zì Yērúsalémā.

gé gí. Yésũ vé ári dāápi 'dĩri múké múké, ndĕ Ēbélĕ vé ári rá. §

²⁵ Īmi ndrekí múké, lĕ ĩmi gākí ú'dúkó Múngú ní átá 'dĩri ku. Mósĕ ká átá 'bá Īsĕrĕlĕ vé rĩ pi ní írā Sínáyĩ drĭgé 'dálé, kôpi ká gāá Mósĕ ĕ tị yigá sĭ, ĩrĭñákí kôpi tã ũkpó ũkpó ni sĭ rá, kôpi ápákí kuyé. Īmi kádō ũsũú, ĩmi ní gāá ú'dúkó átápi 'bũ gélésĩ rĩ yigá sĭ rĩ, ĩmi ícó ápá tã ũkpó ũkpó ímũpi ĩmi ísũpi 'dĩri agásĩ rá?

²⁶ Múngú ká átá írā Sínáyĩ drĭgé 'dāá, ĩrivé ú'dúkó sĕ āngũ rĩ aya 'i dĭngídĭngí. Múngú gō ũyō āzi sōó dĭj kĭnĭ, “Ma gō sĕ vũ rĩ 'i aya dĭj, āzini 'bũ rĩ kpá 'i aya ĩndĩ.”

²⁷ Tã 'dĩri lũ kĭnĭ, Múngú ri ngá nyōŏkú drĭgé rĩ pi aya, ĩri kôpi unje ú'bé vŭgá, ngá ĩ ní ayaá ku rĩ pi ā adrikí rí mužú nyonyo.

²⁸ Lĕ 'bá sĕkí ōwō'difō, ĩ ní 'bá ní mālŭngā 'i ayaápi ku ni sĕé ruú rĩ sĭ. Mālŭngā ĩ ní sĕé ruú 'bá ní 'dĩri sĭ, lĕ 'bá ĩñjĭkí Múngú ri, 'bá íngúkí ĩri, āzini 'bá rukí ĩri ruru.

²⁹ Ádarú Múngú 'bávĕ rĩ adri sũ ācí āngũ zāápi veépi mgbĭlĭmgbĭlĭ rĩ tĭnĭ.

13

Ēzĭ Múngú ní āyĭkō sĕépi rĩ

¹ Lĕ ĩmi lĕkí ĩmi ĩmi ōgũpĭj Yésũ ri ĕ'yĭ' 'bá gí rĩ pi be lĕlĕ.

² Lĕ ĩmi ĕ'yĭkí ũmú ímũ' 'bá ĩmivĕ āngá vŭrā āzi gélésĩ rĩ pi drĭ ĩrĭ sĭ, ā'diātāsĭyā 'bá urukọ ká 'oó 'dĩri tĭnĭ, kôpi ĕ'yĭkí mālāyĭkā rĩ pi ũmú ívé ni rú, kôpi nĭkí amá 'yozú kĭnĭ, ũmú ĩ ní ĕ'yĭ 'dĩ'bĕé mālāyĭkā 'dĩni kuyé. ³ Lĕ ĩmi ũsũkí 'bá Yésũ Kúrísítō ri ĕ'yĭ' 'bá gí ĩ ní ũ'yĭ kúú jó āngũ ũ'yízú rĩ

agá rĩ pi ā tã ĩndĩ, āzini lĕ ĩmi 'bákí ĕsĭ 'bá ĩ ní rĭí ōcũú ĩzāngā nyaá rĩ pi drĭgé, ĩzāngā ĩ ní rĭí kôpi ōcũú rĩ, ā fi ĩmi ĕsĭ agá, sũ ĩ ri ĩmi ōcũú rĩ tĭnĭ.

⁴ Ágó pi ũkú be jekí dō ĩ gí, lĕ kôpi ĕ ĩñjĭkí ājĕ rĩ vé tã ĩñjĭjĭ, kôpi ā rikí mĭ ú'bĕ bādābādā ku, ā'diātāsĭyā Múngú ri ímũ tã lĭ 'bá rĭipi mĭ ú'bĕpi bādābādā rĩ drĭgé, āzini ĩri tã lĭ 'bá ōwũ rú rĩ pi drĭgé. ⁵ Lĕ ĩmi 'bákí ĕsĭ āmbúgú mŭfĕngā drĭgé ku. Ngá ĩmivĕ anigé rĩ pi, ca ĩmi ní gí, lĕ ĩmi adrikí ānĭ āyĭkō sĭ, ā'diātāsĭyā Múngú kĭnĭ,

“Á ku ĩmi ālunĭni ku, má adi ĩmi ālunĭni ku.”

⁶ Sĕzú 'bá ícó tã ada átá 'yozú kĭnĭ, “Úpi ri mĕ ĩzā ko nĭ! Ngá má ní adrizú ũrĭ sĭ rĩ ā'di?

'Bá ada ri ícó 'dĭgé má ní ā'di ā tã 'o?”

⁷ Lĕ ĩmi ũsũkí ĩmivĕ drĭkoma tị Múngú vé rĩ ũlũ' 'bá ĩmi ní 'dā'bĕé vé tã. Lĕ ĩmi ũsũkí kôpivĕ adringará múké 'dāri vé tã. Lĕ ĩmi ĕ'yĭkí Yésũ ri sũ kôpi ní ĕ'yĭ rĩ tĭnĭ.

⁸ Ídózú ájĕe, ícázú āndrũ, mužú 'dāni'dāni, Yésũ Kúrísítō áwí kuú vŭgú rĩ vú sĭ, újá 'i ku.

⁹ 'Bá āzi ĩjĭ dō ĩmi ní tã āzi ú'dí ũ'dũ be túngú ni ímbá, lĕ ĩmi ĕ'yĭkí ku. Ngá múké rĩ, lĕ Múngú vé ĕsĭ múké rĩ ā adri 'bá ĕsĭ agá, ā sĕ rí 'bá ní ũkpō. Ānyāngā 'bá rĩ pi ní rĭí nyaá, ĩ ní rĭí lā'bĭ ni sooso 'dĩ'bĕé ko kôpi ĩzā ku.

¹⁰ 'Bā vŭrā rōbōņō vé ni be* anigé 'bũ gé 'dāá, atala ĕzĭ nga' 'bá Jó Múngú vé rĩ agá vũ drĭgé nōgó rĩ pi ícókí rōbōņō ĩ ní zāá 'dāri nyaá ku. ¹¹ Átalágú āmbúgú rĩ,

§ 12:24 12:24 Yésũ vé ári dāápi 'dĩri múké múké, ndĕ Ēbélĕ vé ári rá: Yésũ vé ári ri 'bá rĩ pi pa ívé ũnjĭkanyā agásĩ, Ēbélĕ vé ári ri ngo ā ũfĕkí 'i ārigó. Tã 'dĩri lũ 'yozú kĭnĭ, Yésũ vé ári dāápi 'dĩri múké múké, ndĕ Ēbélĕ vé ári rá. 'Í lā ĩ'dóngará 4:1-16. 12:26 12:26 Hāgáyĭ 2:6 12:29 12:29 Dĕtōrōnómĕ 4:24 13:5 13:5 Dĕtōrōnómĕ 31:6 13:6 13:6 Sāwŭmā 118:6-7

* 13:10 13:10 'Bā vŭrā rōbōņō vé ni be: Vŭrā rōbōņō vé 'dĩri, ĩri 'bũ gé 'dāá'dā. ĩri vŭrā 'bávĕ Yésũ átalágú āmbúgú rĩ ní ívé ári sĕé dāá 'bā trŭzú 'bávĕ ũnjĭkanyā agásĩ rĩ.

Īri ānyāpá āri 'du mužú Vūrā Uleterere rī agá 'dāá rōbōṅṅō rú ūnjikānyā ūjizú. 'Bo ānyāpá ĩ ní úlí rōbōṅṅō rú 'dī'bée, ĩ ngúlú ni pi zā vūrā 'bá rī pi ní adrizú rī gé āmvélésīla. ¹² Yēsū nya kpá ĩzāngā kūrú rī gé āmvélésīla, 'dīkí ĩri drāá kūrú rī agá 'dāá kuyé, 'dīkí ĩri drāá kūrú rī gé āmvélésīla, ĩrivé āri ā ūjī rí 'bá rī pi vé ūnjikānyā. ¹³ Kúru lē 'bā fūkí mužú kūrú rī agāsī āmvé Yēsū vúgá 'dāá, 'bā mukí rí ĩzāngā ĩri ní nyaá rī ālées ĩri be trú. ¹⁴ Vū drīgé nōgó, kūrú āzi 'bá ní áwí adrii 'a ni gé nyonyo ni 'dāáyo, 'bo 'bá rí ẹsī 'bá rizú kūrú āzi úmvúlésī 'bá ní mužú adrizú 'bū gé 'dāá nyonyo rī ütē.

¹⁵ Lē 'bā sēkí ngá múké 'bá ní rizú Múngú rí ingúzú mužú nyonyo ni Yēsū ā rú sī. ¹⁶ Lē ĩmi rikí 'bá uruko'bée ē ĩzā koó mužú koko, āzini lē ĩmi rikí ĩmivé ngá ālées ĩmi āsámvú gé sī kōpi be trú. ĩmi 'okí dō sū 'dīri tīnī, ĩri adri sū rōbōṅṅō ĩmi ní sēé Múngú ní, āyīkō sēépi ĩri ní rī tīnī.

¹⁷ Lē ĩmi yīkí ĩmivé 'bá drīkoma rú rī pi ē tī yiyi, ĩmi 'dukí tā kōpi ní lūú ĩmi ní rī ngaánga, ā'diātāsīyā kōpi rí ĩmivé ídri ā tā mba nī, kōpi tā ĩ ní 'oó ĩmi ní rī ūlū Múngú ní nī. Lē ĩmi sēkí kōpi ní ĩzāngā ku, kōpi ā ngakí rí ẹzī ĩmi ütēzú rī āyīkō sī, kōpi ā adrikí rí ĩzāngā sī ku. ĩmi sēkí dō kōpi ní ĩzāngā, ĩri sē kōpi kokí ĩmi ĩzā múké ku.

¹⁸ Lē ĩmi zīkí 'bá ní Múngú rí. 'Bá nīkí rá 'yozú kīnī, 'bá 'okí tā ūnjí kuyé, ú'dú céré 'bá rí tā 'o pīrī. ¹⁹ Á lē ĩmi ẹ'yī, ĩmi zīkí má ní Múngú rí, má gō rí muú ĩmi vúgá 'dīí ú'díkírīnā nōgó.

²⁰ Múngú tākiri sēépi rī, inga 'bávé Úpí Yēsū Kúrísītō rí gōó ídri rú drāngará gálésīla gí, ĩri Āmbúgú Kābīlō Úcépi ni, údé 'bā āsámvú Múngú be ívé ārí dāápi

ūndī ĩ ní ruú mužú 'dáni'dáni rī sī. ²¹ Ma Múngú rí zī ĩmi ní, ā sē ĩmi ní tā ĩmi ní lée rī pi ārēvú céré, ĩmi 'dukí rí tā ĩri ní lée rī pi ngaá ānī. Lē Yēsū ā ko ĩmi ĩzā, ĩmi 'okí rí tā Múngú ní āyīkō sēépi ni, ē ingúkí Yēsū Kúrísītō rí mužú 'dáni'dáni. Āmīnā.

²² Má ẹdrīpīi má ómvúpīi, á sī kōkōbī ẹlīnā 'dīri sēé ĩmi ní ĩmi ímbázú. Má ẹ'yī ĩmi, lē ĩmi 'bākí úvá tā má ní átá ĩmi ní 'dīri yizú.

²³ Á lē lūú ĩmi ní 'dīni, ĩmi nīkí rí 'yozú kīnī, ĩtrūkí 'bá ógúpī Tīmōtéyō rī jó āngū ū'yīzú rī agá 'dāásī āmvé gí. Ícá dō má vúgá nōgó mbēlējā rá, má kādō muú ĩmi ndrengará gá 'dīlé, ma ĩri jī mužú ĩndī.

²⁴ ĩmi sēkí mōdó drīkoma ĩmivé rī pi ní, āzini 'bá Múngú vé rī pi ní. 'Bá Múngú rí ẹ'yī 'bá gí Ítālīyā vé rī pi sēkí ĩmi ní mōdó.

²⁵ Múngú vé ẹsī múké rī ā adri ĩmi be céré.

Kòkòbì
Yökóbù
ní sī rī
Tā búkù rī vé rī ã
ũlũngará

Yökóbù sī kòkòbì 'dìri nī. Yökóbù ri Yēsù édrìpì, Yērúsalémā gá 'dāá, ìri ándúru drìkoma rú 'bá kánísā vé rī pi drìgè. Sī kòkòbì rī sēē Kúrísītīyānī Yērúsalémā vé ī ní íré mužú kūrú rī pi agásī, āzini āngū rī pi agásī rī pi ní.

Tā ā pá āmbúgú Yökóbù ní kòkòbì rī sīzú rī, lē lūú Kúrísītīyānī rī pi ní 'yozú kīnī, tā kòpi ní 'oó múké, āzini kòpivé adringará múké rī, ìri lū 'yozú kīnī, kòpi è'yìkì Kúrísitō rī gí. Kúru ímbá kòpi kīnī, tā āfú vé rī, tā èsì 'bāzú āmbúgú ngá drìgè rī, òwù 'bāngará, āzini āwāngará, lē kòpi ā kukí tā ũnjí 'dī'bée rá. Āzini ímbá kòpi tā 'bá rī pi ní rīí ũsūũ ũnjí rīpi kòpi ũ'bīpì fizú tā ũnjí 'ozú rī vé tā sī, ímbá kpá kòpi lē 'bá ngá be rī pi ā kokí 'bá ngá ákó rī pi ē ízā ngá sī.

Ímbá kpá kòpi adringará uletere rī vé tā sī, adringará tā be mādā rī vé tā sī, Múngú rī zingará vé tā sī, tā 'dūngará èsì be mādā rī vé tā sī, āzini adringará úmī be Kúrísitō agá rī vé tā sī.

¹ Ma Yökóbù 'i, ātī'bá Múngú vé ni, āzini Úpí Yēsù Kúrísitō vé ni. Īmi sūrú mužrì drī ní ìrī ī ní íré mužú āngū rī pi agásī rī pi, á sī kòkòbì 'dìri sēē ĩmi ní.

Módó ĩmi ní céré.

Tā ũkpó ũkpó rī'bá 'bávè è'yīngará ũ'bī'bá rī pi

² Má édrìpìjì má óm vúpìjì, tā ũkpó ũkpó ũ'bī dō ĩmi, ĩmi adrikí ānī āyīkō sī, ³ ā'diātāsīyā ĩmi nīkí rá 'yozú kīnī, ũ'bīkì dō ĩmivé è'yīngará, ìri sē ĩmi pá tu ũkpó

ũkpó ĩmivé è'yīngará agá. ⁴ Tā ũkpó ũkpó ĩmi ìsúpi 'dìri, ìri sē ĩmi adri ũkpó ũkpó ĩmivé è'yīngará agá, ĩmi adri ānī Múngú agá, tā āzi ĩmi ní ícò lēé ni 'dāáyo.

⁵ ĩmi āsám vú gé 'dìgè, 'bá rī nì dō tā kuyé, lē ā zì tā nīngará Múngú rīpi ngá sēepi 'bá rī pi ní bādāru rī vúgá, ìri tā nīngará rī sē 'bá rī ní rá, ícò 'yoó 'bá rī zì tā rī ũnjí 'dīni ku. ⁶ 'Bo 'bá rī dō ngá zì Múngú vúgá, lē è 'yī 'yozú kīnī Múngú rī ngá rī sē 'í ní rá, lē úmī ni ā awa 'i ìrī ku, ā'diātāsīyā úmī ni awa dō 'i ìrī, ìri adri sū yīl ũl ní vīl úvapi ngūyá ngūyá rī tīnī. ⁷ 'Bá yīkì be 'dīni 'dìri, ā ũsū 'yozú kīnī Úpí rī 'í ní ngá sē rá 'dīni ku, ⁸ ā'diātāsīyā ìrivé yīkì aco 'i ìrī, ìrivé tā 'oó rī pi agásī céré yīkì ni tu pá vūrā ālu gé ku.

⁹ 'Bá Múngú vé adriipi ngá ākó rī, lē ā adri āyīkō sī, ā'diātāsīyā Múngú 'dù ìrivé tā 'bāā āmbúgú. ¹⁰ 'Bo lē 'bá ā'bú be rī ā adri āyīkō sī, Múngú ní ìrivé tā 'dūjì 'bāā mādānjá rī sī, ā'diātāsīyā 'bá ā'bú be rī ímú drā sū pèjì ā fū ní 'wií lūjì vūgá rī tīnī. ¹¹ Útú koopi gbírílí rī, ìri sē pèjì rī 'wi, ìrivé fū ũnyī be rī 'wi lūjì vūgá. 'Bá ā'bú be rī kpá ímú drā sē ìri ní rízú ívé èzì ngazú rī gé.

¹² Tā ũkpó ũkpó rī dō 'bá rī ũ'bī, lē ā tu pá títì, Múngú rī ìri ní tākíri sē rá, ā'diātāsīyā aga dō ũ'bīngará 'dìri agásí rá, Múngú rī ídri 'dání'dání 'í ní tā ni èzìjì 'bá 'i lē'bá lēlè rī pi ní rī sē ìri ní rá.

¹³ Tā ũkpó ũkpó ũ'bī dō 'bá rī, lē 'bá rī ā 'yo, "Múngú rī ma ũ'bī nī" 'dīni ku. Ā'diātāsīyā tā ũnjí ícò Múngú rī ũ'bījì ku, dōku Múngú ícò 'bá āzi ũ'bījì tā ũnjí sī ku. ¹⁴ Tā ũnjí 'bá rī ní rīí ũsūũ rī, ìri 'bá rī ũ'bī nī, ìri 'bá rī se fī tā ũnjí agá. ¹⁵ Tā ũnjí 'bá rī ní rīí ũsūũ rī ga dō èsì ní agá tré gí, ìri sē 'bá rī fī tā ũnjí 'o, tā 'bá rī ní 'oó ũnjí rī ga dō ícá ambamba gí, ìri drāngará íjì.

16 Má édrípíjì má óm vúpíjì má ní lèlèlè rí pi, lè 'bá ázi ā ũ'bā ìmì mị ku. 17 Fèfè múkè múkè rí pi íbíkí íngá 'bù gélésí, íngákí 'bá Ètépí ngá ñí'béé ñí' bụ gé 'dāá rí pi gbiípi rí vùgálésí, Múngú újá 'i sù índríkíndrī ní ríí 'i újá rí tñjì ku. 18 Múngú ùpè 'bá adrií 'bá ívé ni, ìpè ívé ú'dúkò áda rí 'bá ní, ā tìkí rí 'bá ícá ú'dí, ngá céré ìri ní gbií rí pi àsám vú gé, 'bá adrikí rí anjì ìrivé ni, sù ànyāngá kaápi drīdrī rí tñjì.

Tā yingárá āzini tā 'ongárá

19 Má édrípíjì má óm vúpíjì má ní lèlèlè rí pi, lè ìmì nīkí tā 'dī'béé ámá múkè, lè ìmì 'bākí bí tā yizú mbèlèñá, lè ìmì rōkí átángá rí rōrō, ìmì íbíkí átá ndō, lè ìmì 'a ā ve tā sī mbèlèñá ku. 20 Ā'diātāsīyā 'bá rí 'a ve dō gí, ícò tā pìrì Múngú ní lèé ā 'o rí 'oó ku. 21 Lè ìmì kukí tā āzāvú rú rí pi ā 'ongárá rá, dōku ìmì kukí tā ùnjí rí pi ā 'ongárá rá, lè ìmì 'bākí ìmì vūgá, ìmì ā'yīkí ú'dúkò múkè ì ní ùlūú ìmì ní rí, ìri ícò ìmì pa rá.

22 Lè ìmì yīkí ú'dúkò múkè rí kú bí sī ku, lè ìmì 'dukí tā ni ngaánga. ìmì 'dukí dō tā ni ngaá kuyé, ìmì ri ìmì mị ũ'bā. 23 'Bá ú'dúkò múkè rí yīpi kú bí sī, tā ni 'dùpí ngaápi kuyé rí, índré sù 'bá 'i ndréepi múndūrā agá, 24 kādō 'i ndréé múndūrā agá 'dāá, ìri gō 'de mụ 'dīisí rá, ìri āvī ívé índrīlīkí 'í ní ndréé múndūrā agá 'dāri sī rá rí tñjì. 25 'Bo 'bá rí 'bā dō 'i mị rizú tām̄bì múkè drīwālā sēpi rí lāzú, 'o dō tā rí mụzú 'dīri 'dīni, āvī dō tā 'í ní yījì rí sī kuyé, Múngú ri ìri ní tākiri sē tā ìri ní 'oó rí sī rá.

26 'Bá rí ùsù dō kīnī 'i 'bá Múngú vé ni, rō dō 'i ádra ku, ìri 'i mị ũ'bā, ñjīngárá ìri ní rizú Múngú ri ñjīzú 'dīri èzì ákò. 27 Ñjīngárá Múngú 'bá Ètépí ni ā'yī adriípi múkè, ùnjīkānyā ákò rí, ìri 'dīni, lè 'bá rí ā ko ìmváanji rí pi ē

ìzā ngá sī, āzini ā ko ọwuzì ri 'bá ìzāngā nya 'bá rí pi ē ìzā ngá sī. Lè 'bá Múngú vé rí pi ā rikí tā āzāvú rú nyōòkú nōri vé rí 'oó ìndī ku.

2

Ā rikí tā múkè 'oó 'yéná 'bá urukò ní ku

1 Má édrípíjì má óm vúpíjì 'bávè Úpí Yésū Kúrisítò ógúpí pōwūpōwū rí è'yī 'bá gí rí pi, lè ìmì rikí tā múkè 'oó 'yéná 'bá urukò'béé ní, 'bá urukò'béé gāzú sī 'dīni ku. 2 'Bá ázi ífí dō ìmì àsám vú gé vūrā ìmì ní ìmì úmúzá rí gé, úsú dō 'i bōngó ùnyī be ni sī, 'yī dō kátrī dábū rú ni 'i drī mvānā gá, 'bá ngá ákò ni ífí dō kpá ìmì àsám vú gé, úsú dō 'i bōngó ñrīkò rú ni sī, 3 'í 'dù dō 'bá 'i úsúpi bōngó ùnyī be ni sī rí vé tā 'bāá āmbúgú, 'í 'yo dō ìri ní, "Mí ìmú úrì lúpá múkè nōri drīgè," 'bo 'bá ngá ákò rí, 'í 'yo dō ìri ní, "Í mụ pá tuú 'dāgá," dōku "Í mụ úrì nyōòkú gé vūgá," 4 mị dō rí 'bá rí pi ùpè sù 'dīri tñjì, mị adri nyo 'bá tā līpi yīkí ùnjí sī ni kuyé?

5 Má édrípíjì má óm vúpíjì má ní lèlèlè rí pi, ìmì yīkí drī ma ká, Múngú ùpè 'bá ngá ákò 'bá vū drīgè rí pi ní ndréé èzì ákò rí pi adrií è'yīngárá be āmbúgú, kōpi ícò fi mālūngā ìri ní tā ni èzìjì 'bá 'i lè 'bá lèlè rí pi ní rí agá rá. 6 'Bo ìmì ri 'bá ngá ákò rí pi idede. ìmì nīkí 'yozú kīnī, 'bá ā'bú be rí pi 'bākí pá ìmì drīgè, kōpi ri ìzāngā sē ìmì ní 'dīni kuyé? Kōpi ìmì jì mụ pá tu 'bá tā lī 'bá rí pi èndrètì gé nī kuyé? 7 'Bá 'dī'béé adrikí 'bá ri 'bá Úpí ìmì ní è'yījì rí ā rú iza 'bá rí pi kuyé?

8 ìmì ñjīkí dō tām̄bì agaápi rá ì ní sīí Búkú Múngú vé rí agá 'yoópi kīnī, "Lè mī lè 'bá mī gārā gá rí sù mī ní mī rú 'bá lèé rí tñjì" rí rá, ìri

lũ kînĩ ìmi ri tã pìrì 'o. ⁹ 'Bo ìmi dō ri tã múké 'o 'yéná 'bá urukọ'bée ní, ìri lù kînĩ, ìmi 'okí tã ùnjí gí, ìmi ñòkí tãimbí rĩ gí.

¹⁰ 'Bá riipi tãimbí rĩ vé tã 'dujúpi ngaápi rĩ ñò dō tãimbí àlu ni gí, ìri lù 'yozú kînĩ ñò tãimbí rĩ pi céré gí. ¹¹ Múngú 'yoópi, "Lě mí 'bã òwũ ku rĩ," 'yo kpá kînĩ, "Lě mí 'dì 'bá ku." 'Í 'o dō òwũ kuyé, 'bo 'í 'dì dō 'bá dráá rá, ìri lù 'yozú kînĩ, 'í ñò tãimbí rĩ gí.

¹² Tã ìmi ní átá, àzini tã ìmi ní 'oó rĩ, lě ìmi ñíkí 'yozú kînĩ, ì tãimbí rĩ áyú ìmivé tã lizú, ìmi drìwālā ìşú àní. ¹³ 'U'djú Múngú ní ìmúzá tã lizú rĩ gé, 'bá ẹsì ìdríkídri 'bãápi ógúpì ní ku rĩ, Múngú 'bã kpá ẹsì ìdríkídri ìri ní ku. Múngú kädō tã lị 'bá rĩ pi drìgé, ìri ẹsì ìdríkídri 'bã 'bá ẹsì ìdríkídri 'bã'bée ìvé ógúpì ní rĩ pi ní rá.

È'yìngára àzini tã múké 'ongará

¹⁴ Má ẹdrìpì má ómvúpì, 'bá rĩ kînĩ 'i dō ẹ'yìngára be, 'bo 'o dō tã àzi lùúpi kînĩ ìri ẹ'yìngára be ni kuyé, tã múké ìri ní ìşú 'a ni gé 'dìgé rĩ à'di? È'yìngára 'dìri nyo ícò ìri pa rá? ¹⁵ Mí ẹdrìpì, dōku mí ómvúpì ri dō bōngó àkó, àzini ànyāngā àkó, ¹⁶ 'í 'yo dō ìri ní, "Í mụ, lě mí mụ múké, ìgbē ā fụ mi ku, mí nya ànyāngā ẹpìzú àní ẹpìpì," 'bo 'í sē dō ìri ní ngá ìri ní lěe rĩ pi kuyé, tã múké mí ní 'oó 'bá 'dìri ní rĩ à'di? ¹⁷ 'Bá ẹ'yìpì gí rĩ 'o dō tã múké ẹ'yìngára rĩ 'dazú kuyé, ìrivé ẹ'yìngára 'dìri ìri ngá dráápi gí ni.

2:11 2:11 Wùngára 20:14; Dětōrōnómē 5:18

* **2:19** 2:19 Ìndrí ùnjí rĩ pi: Ìndrí ùnjí rĩ pi àndúru málāyíkā Múngú vé ni 'bù gé 'dāá, kọpi ñòkí tãimbí Múngú vé rĩ, Sātānā ri kọpivé àmbúgú. Múngú ìdró kọpi 'bù gé 'dāásì vùgá nòó, kọpi gòkí ufuú ìndrí ùnjí, kọpi ri 'bá rĩ pi ní ìzāngā sē vù drìgé nògò. 'Í lā 'l'dangára 12:7-9.

† **2:21** 2:21 Àbūrāmā: Múngú zì Àbūrāmā ri kînĩ, ā ku ìvé 'bá 'bētì āsāmvú gé rĩ pi, ā ku ìvé àngū, ā 'de mụpì àngū àzi ú'dí ní gé. Àbūrāmā ri ẹ'bìpì Yāhūdì rĩ pi vé rĩ, tìkì ìri ìlì ẹlìfù àlu mụdìrùlù àrò (1,800) gé, ìşú tìkì drì Yēsù ri kuyé. 'Í lā 'l'dóngára 12-25. ‡ **2:21** 2:21 Ìsākā: Ìsākā ri mvá Múngú ní ẹzì Àbūrāmā ní rĩ. 'Í lā 'l'dóngára 17-35. **2:23** 2:23 'l'dóngára 15:6

¹⁸ 'Bo 'bá àzi ri ícò 'yo, "Bá urukọ'bée ẹ'yìngára be, 'bá urukọ'bée ri ẹzì nga múké."

'Bo má ní 'yozú má kînĩ, "Í 'o dō tã múké ku, ìri ícò lù ìngóni 'yozú kînĩ mi ẹ'yìngára be? Ma ícò mávé ẹ'yìngára 'i'da mí ní tã múké má ní 'oó rĩ sī." ¹⁹ Mí kînĩ, mí ẹ'yì rá Múngú ri àlu. Ìri múké! Ìndrí ùnjí rĩ pi* ẹ'yìkì kpá sù 'dìri tịni, ùrì sī, kọpi ri yā àní yāyā.

²⁰ Mí azakaza rú! Mí nĩ 'yozú kînĩ, ẹ'yìngára mí ní ẹzì ni ngaá kuyé rĩ ìri ẹzì àkó 'dínì kuyé? ²¹ Múngú ā'yì 'bá ẹ'bìpì Àbūrāmā† ri adrii 'bá pìrì ìri ní ìvé mvá Ìsākā‡ ri sēe zāá rōbōñò rú vūrā rōbōñò zāzú rĩ gé rĩ ā tã sī. ²² 'Í ndre drì ká, Àbūrāmā ẹ'yì Múngú ri rá, àzini 'dù tã Múngú ní lùú ìri ní rĩ ngaá rá. Tã ìri ní 'oó rĩ lù 'yozú kînĩ, ìrivé ẹ'yìngára ìri áda. ²³ Tã 'í ní sī Búkū Múngú vé rĩ agá rĩ nga 'i fūú tị ni gé gí, Búkū Múngú vé rĩ kînĩ, "Àbūrāmā ẹ'yì Múngú ri rá, Múngú ā'yì ìri adrii 'bá pìrì 'í ẹndrètì gé." Gòkì Àbūrāmā ri zì ùndì Múngú vé ni. ²⁴ Ìmi ndrekì drì ká, 'bá adri pìrì Múngú ẹndrètì gé tã múké 'bá ní 'oó rĩ sī, adri 'yéná ẹ'yìngára 'bávé rĩ sī ku.

²⁵ Rábā ri ùkú òwú rú ni, ìrivé tã 'oó ri Múngú ẹndrètì gé pìrì, à'diātāsīyā ìri ní 'bá àngū úmì 'bá rĩ pi ẹ'yì 'bāá ìvé jó agá, ìri ní kọpi pēe mụpì létì túngú ni gé sī rĩ sī. ²⁶ Ìndrí dō 'bá rĩ agá 'dāáyo, 'bá 'dìri drā gí, ẹ'yìngára ri ngakí dō ẹzì ni ku, ẹ'yìngára 'dìri drā gí.

3

Lē ìmi ùtēkí ìmî ádra ùtētē

¹ Má édrípíjì má ómvúpíjì, ìmi àsámvú gé 'dìgè, lē ku 'bá kárakarà pi ní èsì 'bázú fízú àngū ìmbázú, à'diātāsīyā ìmi nīkí rá 'yozú kíní 'bâ ri 'bá àngū ìmbá' 'bá nō'béé, ì imú 'bávè tã lì 'bá uruko'béé vé rī ndē. ² 'Bâ céré, 'bá 'okí tã ùnjí ni pi kárakarà. 'Bá rī átá dō átángá ùnjí àlunáni kuyé, 'bá 'dìri 'bá pìrì ùnjìkányā àkó ni, ìri ícò 'í rú' 'bá ütē múké.

³ 'Bá ásúkí dō ngá aya rú ni pi hūsání rī pi tì gé, ìri sē kòpi tã 'bá ní lēé rī 'dù nga rá, kòpi 'bá jì mužú múké vūrā 'bá ní lēzú mužú rī gé. ⁴ Ìmi ndrekí drī kúlúmgbà ri ká, ìri àmbúgú àmbúgú, ùlì ā ri dō ìri vī mužú nī drāāsīyā, 'bá kúlúmgbà rī újìpi rī kúlúmgbà àmbúgú àmbúgú 'dìri sō mužú pētì mādāṅá rizú kúlúmgbà sōzú rī sī. ⁵ Ìmi ndrekí drī ká, ádra ri mādāṅáṅá, 'bo ìri tã ambugu ambugu ni pi átá.

Ádra adri sū ācì kúlúlú mādāṅá rī tñjì, ìri àngū ásé be àmbúgú àmbúgú rī zā ve céré. ⁶ Ádra sū ācì tñjì. Ìgélé 'bá rú' 'bá gá rī pi àsámvú gé, ìri ri ùnjìkányā ìjì nī, ìri 'bá rī vé adringará iza rá, ìri sē 'bá rī fi ve ācì agá, tã ùnjí ádra ní átá rī íbì ìfūú ācì vezú àní ùdū àkó rī* agásì. ⁷ Ānyāpá rī pi ārēvú céré, ārīṅá rī pi, ngá écì' 'bá bēdrī sī rī pi, āzini ngá adri' 'bá yījì agá rī pi, ì ícò kòpi íwí adri málímáli, ì ícò kòpi ütē rá, 'bá ri kòpi íwí nī, ìri kòpi ütē nī. ⁸ 'Bo 'bá āzi ícò ádra ri ütēé bā ku. Ádra àndē tã ùnjì 'ongará sī ku, tã ùnjì ádra ní ríí átá rī adri sū kícú ì ní rizú 'bá ú'dízú rī tñjì.

⁹ Ádra ri, 'bâ ri 'bávè Úpí 'bá Ètèpì ri íngú àní, ádra ri, 'bâ kpá ri 'bá Múngú ní gbíi sū 'í tñjì rī pi

tri àní. ¹⁰ Tì àlu àlu 'dìri sī, 'bâ ri Múngú ri íngú àní, 'bâ kpá ri 'bá rī pi tri àní. Má édrípíjì má ómvúpíjì, lē 'bâ 'okí tã 'dìri tñjì ku. ¹¹ Yījì ule rī pi yījì è'yì rú rī be, kòpi nyo ícò ì úmú ídì ìfū vūrā àlu gé sī rá? ¹² Má édrípíjì má ómvúpíjì, pētì ì ní zìjì fìgì rī, ìri nyo ícò 'i újā 'a òlívè rú rá? Dòku pētì vinyò vé rī, ìri nyo ícò 'i újā 'a fìgì rú rá? Yījì è'yì rú rī, ìri nyo ícò 'i újā ícá yījì ule rú rá?

Úmī tã nīzú rī íbì íngá Múngú vúgá

¹³ 'Bá ìmi àsámvú gé 'dìgè úmī be, āzini tã nīngará be rī ā'dì 'i? Lē 'bá 'dìri ā 'o tã pìrì, ā lū rí 'yozú kíní, ìri úmī be, āzini nī tã rá, lē ā 'o tã mužú èsì be mādā, úmī tã nīngará vé ni sī. ¹⁴ 'Bo mí èsì dra dō dra dra, 'í lē dō 'bá ku, āzini mì dō ìndrá rú, lē mì rī mì íngú àní ku, dòku mì ri ùnjò ùlì 'yozú kíní, mì ri tã áda 'o 'dìni ku. ¹⁵ Úmī tã 'ozú 'dìni 'dìri, íbì íngá 'bū gélésì kuyé, ìri úmī nyòkú nōri vé ni, Índrí Múngú vé rī sē úmī 'dìri nī kuyé, ìri úmī àdròko vé ni. ¹⁶ 'Bá rī dō ri èsì 'bâ 'bá āzi vé ngá drìgè, ìri dō ri 'i íngú 'bá àmbúgú rú, ìri tã ìzāngā sēepi ni ìjì, ìri tã 'o mužú bādā rú, èsì ùká ùká sī.

¹⁷ 'Bo tã nīngará íngápi 'bū gélésìla rī, ìri sē 'bá rī adri uletere, 'bá rī tākíri lēlē, 'bá rī èsì 'bâ 'bá rī pi è ìzā kozú, 'bá rī 'bá ambugu rī pi ìnjìnjì, 'bá rī adri èsì be múké, 'bá rī tã múké 'o, 'bá rī 'bá rī pi è ìzā ko tròtrò, āzini ìri sē 'bá rī tã áda 'o. ¹⁸ 'Bá rī' 'bá tākíri ìjì' 'bá 'bá rī pi àsámvú gé rī pi, kòpi ri tã pìrì ìjì 'bá rī pi àsámvú gé.

4

Lē ìmi ìnjìkí Múngú ri ìnjìnjì

¹ Ngá sēepi ìmi ní rizú āgátá gāzú, āzini ìmi ní rizú ùmbā fuzú

* 3:6 3:6 Ācì vezú àní ùdū àkó rī: Múngú ri úmvúlésì 'bá 'i è'yì' 'bá ku rī pi 'dù ú'bé ācì 'dìri agá. 'Í lē ì'dangará 20:7-15.

ĩmi ǎsámvú gé sǐ rĩ ǎ'di? Tǎ ũnjí
ĩmi ní ríí ũsũú ĩmĩ ɛsí agá rĩ, ĩri
ri ũmbā fụ ĩmĩ ɛsí agá nĩ. ² ĩmi
lěkí kōdō ngá, 'bo ĩmi ĩsúkí ngá
rĩ kuyé. ĩmi ri 'bá ú'dj, ĩmi ĩsúkí
rí ngá ǎní, 'bo ĩmi ĩsúkí ngá ĩmi
ní lěé rĩ kuyé. ĩmi ri ǎwā, ǎzini
ĩmi ri ũmbā fụ, 'bo ĩmi ĩsúkí ngá
ĩmi ní lěé rĩ kuyé, ǎ'diǎtǎsiyā ĩmi
zíkí ngá ĩmi lěé rĩ Múngú vúgá
kuyé. ³ ĩmi kádō ríí ngá zj Múngú
vúgá, Múngú sē ĩmi ní ngá rĩ ku,
ǎ'diǎtǎsiyā ĩmi zíkí ngá rĩ létj be
pĩrj kuyé, ĩmi lěkí ngá rĩ pi ĩsú
rizú ǎyĩkō 'bázú.

⁴ ĩmi 'bá Múngú ri gǎ'bá sǐ
'dĩ'bée, ĩmi nĩkí ǎmá kuyé 'yozú
kĩnĩ, ĩmi lěkí dō tǎ nyōókú nōri vé
rĩ áyu, ĩmi ari'ba Múngú vé ni?
'Bá tǎ nyōókú nōri vé rĩ lěépi rĩ,
ĩri ǎrĩ'bá Múngú vé ni. ⁵ Tǎ Búkũ
Múngú vé rĩ ní 'yoó, "Múngú ri
índrĩ 'í ní sēé fíí 'bá ɛsí agá rĩ ǎ tǎ
mba ni 'dĩri" fi drĩ ĩmi drĩgé kuyé?
⁶ 'Bo Múngú ri ívé ɛsí múké rĩ sē
muzú ĩmi ní dj dj. Sězú Búkũ
Múngú vé rĩ ní 'yozú kĩnĩ,

"Múngú gǎ 'bá ĩ íngú'bá íngúngũ
rĩ pi sǐ,
'bo ĩri ɛsí múké 'bā 'bá tǎ bē
mǎdǎ rĩ pi ní."

⁷ Lē ĩmi ĩnjĩkí Múngú ri ĩnjĩnjĩ.
Lē ĩmi gǎkí tǎ ǎdróko vé rĩ sǐ, ĩri
sē ǎdróko ri nga ǎpá ĩmĩ rj'bá
gá sǐ rá. ⁸ Lē ĩmi ítrúkí ĩmi
ĩnyinǎ Múngú vúgá, ĩri kpá 'i
ítrú ĩnyinǎ ĩmi vúgá. ĩmi 'bá
ũnjikǎnyā be 'dĩ'bée, lē ĩmi ũjĩkí
ĩmivé ũnjikǎnyā rá. ĩmi 'bá yĩkĩ
be ĩrĩ 'dĩ'bée, lē ĩmi ũjĩkí ĩmĩ ɛsí.
⁹ Lē ĩmi adrikí ĩzǎngǎ sǐ, ĩmi ngokí
ngongo, ĩzǎngǎ ǎ ñō ĩmĩ ɛsí. ĩmi
kukí ǎgúngǎrá ǎní, ĩmi í'dókí ǎá
ngoó, lē ĩmivé ǎyĩkō ǎ újǎ 'i ĩzǎngǎ
rú. ¹⁰ Lē ĩmi 'bákí ĩmi adrii tǎ be
mǎdǎ Úpí ɛndrɛtj gé, ĩri ímú ĩmi
íngú rá.

ǎ 'yokí 'bá ǎzi vé tǎ ũnjí ku

¹¹ Má ɛdrĩpĩ má ómvúpĩ, lē
ĩmi rikí ĩmi ógũpĩ ǎ rj izaá ku.
'Bá riipi átapi ógũpĩ ní ũnjí, dōku
ógũpĩ vé tǎ 'yoopi ũnjí rĩ, ĩri ri
tǎĩmbj Múngú vé rĩ ide. ĩmi idekí
dō tǎĩmbj Múngú vé rĩ, ĩmi 'dukí
tǎĩmbj rĩ vé tǎ ngaá kuyé, ĩmi
ri tǎ lj, ĩmi kĩnĩ, tǎĩmbj rĩ ũnjí.
¹² Múngú ri 'yénǎ ri tǎĩmbj sē nĩ,
ǎzini ĩri kpá ri tǎ lj nĩ. ĩri ũkpō
be 'bá rĩ pazú, ǎzini 'bá rĩ 'dizú
drǎzú. 'Bo mi ǎ'di 'i mí ógũpĩ vé
tǎ ljipi?

*Lē mí íngú mi ú'dj drj rĩ vé tǎ
sǐ ku*

¹³ ĩmi yĩkĩ drĩ ká, ĩmi ri'bá
'yo'bá, "ǎndrũ, dōku drj 'bá mụ
adri ílí ǎlu kũrũ 'dǎri agá, 'bá
ngá Ƴzj, 'bá mũfēngǎ ĩsú ǎní am-
bamba 'dĩ'bée!" ¹⁴ ĩmi ícō tǎ 'i
ngaapi ĩmĩ rj'bá gá ú'dj drj rĩ
gé rĩ nĩ ǎmá íngóni? ĩmi adrikí
sũ sǎsǎlí 'deépi sǎ be mǎdǎ, ĩri gō
áfí 'dĩisĩ rá rĩ tĩnĩ. ¹⁵ Lē ĩmi 'yokí
'dĩni, "Múngú lē dō rá, 'bá ícō adri
ídri rú rá, 'bá ícō tǎ nōri 'o rá,
dōku 'bá ícō tǎ 'dǎri 'o rá." ¹⁶ 'Bo
ĩmi ri ĩmi íngú tǎ ĩmi ní lěé 'oó rĩ
sǐ. Tǎ ĩmi ní rizú ĩmi íngúzú 'dĩri
ũnjí. ¹⁷ 'Bá rĩ nĩ dō tǎ múké 'i ní
kōdō lěé 'oó rĩ rá, 'bo 'o dō tǎ rĩ
kuyé, ĩri ũnjikǎnyā.

5

*Lē 'bá ǎ'bú be rĩ pi ǎ ndrekí
múké*

¹ ĩmi 'bá ǎ'bú be rĩ pi, lē ĩmi
ngokí, ǎzini ĩmi gǎkí lǎlǎlǎ tǎ ũkpō
ũkpō úmvúlésĩ ímú'bá ĩmi ĩsú'bá
drĩdrĩ 'dĩ rĩ pi sǐ. ² ĩmivé ǎ'bú
pi ímú ǎbá ĩmi drĩgé sǐ rá, ǎzini
jĩjĩrĩkō ri ímú ĩmivé bōngó ũnyĩ
be 'dĩ'bée mbe ícá ku ĩrĩkō rú.
³ ĩmivé dǎbũ, ǎzini aya ógũ'bá
ógũógũ rĩ pi údrĩkí ícá ũnjí gí.
Ĩmivé ǎ'bú 'dĩ'bée ímú ĩmi zǎ ve
sũ ǎcí ní ngá zǎá veé rĩ tĩnĩ. ǎ'bú

ĩmi ní traá kuú kárakará 'dĩ'bée, ĩmivé ā'bú 'dĩ'bée ĩmú tā lì ĩmi drĩgé ú'dú ũdũ vé rĩ gé. ⁴ ĩmi ndreki drĩ ká! 'Bá ĩmi ní 'bāá ězĩ ngāá ĩmivé ómvú agá rĩ pi, ĩmi gāki kòpivé āndēma ězĩ ngazú rĩ ũfēgá sī, kòpivé āndēma ĩmi ní gāá ũfēgá sī 'dĩ'bée ri ngo ĩmĩ rụ'ba gá. Úpí Ũkpō 'Dĩpa yĩ 'bá ānyāngā ĩkūnā'ba rĩ pi vé ngongará gí. ⁵ ĩmi ní adringará gá vū drĩgé nōgó, ĩmi rikí āyĩkō 'bāá, āzini ĩmi rikí ĩmĩ 'a ā tā ũsũú áyu. Nóni ĩmĩ rụ'ba usekí kuú mgbúmgbú sũ tĩ ĩ ní lée mụú úlĩlĩ rĩ pi tĩnĩ. ⁶ ĩmi lìkĩ 'bá tā ākó rĩ pi vé tā ũnjĩ, āzini ĩmi ú'dĩkĩ kòpi ũdrāá rá, kòpi újákĩ ĩmi ní tā āzi ũnjĩ ni kuyé.

Īzāngā agá lē ĩmi adrikĩ ěsĩ be mādā

⁷ Má édrípĩĩ má ómvúpĩĩ, lē ĩmi adrikĩ ěsĩ be mādā cĩngbá Úpí ní ícángará gá. ĩmi ndreki drĩ ká, 'bá ómvú 'áapi rĩ, ĩri ěsĩ 'bā mādā rizú yĩĩgó 'dĩipi ěézũ sī ānyāngā ní kazú rĩ ũtēzú. ⁸ Lē kpá ĩmi adrikĩ ěsĩ be mādā, ĩmi tukĩ pá ũkpó ũkpó, ā'diātāsīyā lókĩ Úpí ní ĩgōzú rĩ ícá ĩnyĩnā gí. ⁹ Má édrípĩĩ má ómvúpĩĩ, lē ĩmi unukĩ ĩmi ógũpĩĩ rụ'ba gá ku, ā lìkĩ rĩ tā ĩmi drĩgé ku. 'Bá tā lìipi rĩ tu pá kuú kēētilé gá 'dĩ!

¹⁰ Má édrípĩĩ má ómvúpĩĩ, lē ĩmi ũbĩkĩ nēbĩ átá'ba Úpí ā rụ sī rĩ pi ā pámvú, kòpi ká rĩ ĩzāngā nyaá, kòpi nyakĩ ĩzāngā rĩ mụzú ěsĩ be mādā. ¹¹ Sũ ĩmi ní nĩĩ rá rĩ tĩnĩ, 'bá ĩzāngā nya'ba ěsĩ be mādā rĩ pi, 'bá kòpi ā rụ ĩngú kòpi ní ĩzāngā rĩ nyaá ěsĩ be mādā rĩ sī. ĩmi yĩkĩ ĩzāngā Ēyóbũ ní nyaá rĩ rá. Ũdũ ni gé, Úpí ko ĩri ē ĩzā rá. Úpí 'o tā 'dĩri 'dĩni, ā'diātāsīyā ĩri Múngú

riipi 'bá rĩ pi ē ĩzā koopi ĩzāngā agá ni, ěsĩ ni múké.

¹² Má édrípĩĩ má ómvúpĩĩ, tā agaápi rá rĩ, lē ĩmi ē ědĩkĩ 'bũ ā rụ, dōku vū ā rụ, dōku ngá āzi ā rụ ũyō sōzú ānĩ ku. Tā rĩ dō ē, ĩmi 'yokĩ ē, tā rĩ dō kuyé, ĩmi 'yokĩ kuyé, ā lìkĩ rĩ tā ānĩ ĩmi drĩgé ku.

Múngú vé zĩngará ě'yĩngará sī rĩ

¹³ Tā ũkpó ũkpó ĩsũ dō mi nĩ, lē mĩ zĩ Múngú ri. Āyĩkō fi dō mí ěsĩ agá, lē mĩ ngo úngó Múngú ri ĩngúzú. ¹⁴ Drā rụ dō mi nĩ, lē mĩ zĩ 'bá ambugu kánisā* vé rĩ pi ĩmú mí ní Múngú ri zĩ. 'Í zĩ kòpi, kòpi ē ĩmúkĩ rĩ ũdu bēé mĩ rụ'ba gá Úpí ā rụ sī. ¹⁵ 'Bá ě'yĩngará be rĩ pi zĩkĩ dō Múngú ri 'bá drā be rĩ ní, drā rĩ ícá dē rụ'ba ni gé sī rá, Úpí ri ĩri inga uru rá. 'O dō tā ũnjĩ, Múngú ri ĩri trũ ĩrivé ũnjĩkányā agásĩ rá. ¹⁶ Lē ĩmi ũlũkĩ ĩmivé ũnjĩkányā, ógúpĩ ā ũlũ ívé rĩ ógúpĩ ní, ógúpĩ ā zĩ Múngú ri ógúpĩ ní, ĩmi ā adrikĩ rĩ ule. 'Bá tā be pĩrĩ rĩ zĩ dō Múngú ri, ĩrivé zĩngará ũkpō be, ĩri 'bá rĩ ē ĩzā ko rá.

¹⁷ Ēlĩyā† ri 'bá sũ 'bá tĩnĩ, zĩ Múngú ri ěsĩ be céré kĩnĩ, yĩĩgó ā 'dĩ ku, ílĩ na ělĩ sī, yĩĩgó 'dĩ kuyé.

¹⁸ Ēlĩyā gō Múngú rĩ zĩ dī, yĩĩgó gō 'dĩ rá, ānyāngā ka nyōŋkũ drĩgé nōgó rá. ¹⁹ Má édrípĩĩ má ómvúpĩĩ, 'bá rĩ ku dō tā áda rĩ ā 'ongará gí, lē 'bá āzi ā lũ ĩri ní, ā gō tā áda rĩ 'oó áyu. ²⁰ 'Bá rĩ újā dō 'bá ũnjĩkányā 'oópi rĩ ĩfũú ívé ũnjĩkányā agásĩ āmvé gí, pa 'bá 'dĩri drā agásĩ gí, trũkĩ ĩri ívé ũnjĩkányā kárakará 'dĩ'bée agásĩ gí.

* 5:14 5:14 Kánisā: Kánisā ri 'bá Yēsũ Kúrísitō ri ě'yĩ'ba gí rĩ pi. † 5:17 5:17 Ēlĩyā: Ēlĩyā ri nēbĩ, Múngú 'dũ ĩri mụzú 'bũ gé ídri rú, drā kuyé. Tĩkĩ ĩri ākūdē ílĩ rĩ ca mūdũrũlũ ũrōmĩ (900), ĩsũ ākūdē tĩkĩ drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lē 1 'Bāgũ 17-21; 2 'Bāgũ 1-3.

Kòkòbì ãlu ni
Pétēró
ní sī rī
Tã búkũ rī vé rī ã
ũlũngará

Pétēró sī kòkòbì 'dīri sēé Kūrīsītīyānī adri'ba āngũ Tákí agá rī pi ní. Sī kòkòbì 'dīri sēé kòpi ímbázú ĩ ní ríi kòpi òcũú kòpivé ẹ'yīngará ã tā sī rī sī. Lũ kòpi ní kīnī, Yēsũ Kūrísitō nya ĩzāngā, 'okí kpá ĩri ũnjí, kúru lē Kūrīsītīyānī rī pi ã 'bákí ẹsì nīzú kīnī, kòpi ímú ĩzāngā nya rá. Ímbá kòpi kīnī, ĩzāngā kòpi ní nyaá 'dīri agá, kòpi tukí dō pá títí ívé ẹ'yīngará agá, Múngú rī kòpi ã'yī adri anji ívé ni, úmvúlésī ĩri kòpi úfē rá. Pétēró kīnī, lē Kūrīsītīyānī rī pi ã áwíkí adrii 'bá Múngú vé ni.

¹ Ma Pétēró 'i, Yēsũ Kūrísitō vé 'bá áyúáyũ rī.

Á sī kòkòbì nōri sēé 'bá Múngú vé ĩ ní íré kpélékpélé adri'ba jákà rú āngũ Pónītō vé rī agá, Gálātīyā agá, Kāpādōkiyā agá, Ẹzīyā agá, āzini Bītūnīyā agá rī pi ní. ² Múngú 'bá Ẹtẹpi ụsũ ímivé tā 'i ẹsì agá ịnógòsì, ụpē ĩmi nī. Írivé Índrí Uletere rī újá ĩmi ícá uletere. ĩmi ní Írivé tā 'duụ ngaa rá rī sī, ári Yēsũ Kūrísitō vé rī ụjī ĩmi gí.

Ẹsì múké Múngú vé rī, āzini tákíri Írivé rī ã adri ĩmi be mužú nyonyo.

Òwō' dīfō sēngará

³ 'Bá íngúkí 'bavé Úpí Yēsũ Kūrísitō vé Ẹtẹpi Múngú rī. Írivé ẹsì ní adrii Ídríkídri 'bá ní rī sī, lē 'bá 'bákí ẹsì ídri ú'dí ĩri ní sēé 'bá ní rī drīgē, ã'diātāsīyā Múngú ní Yēsũ Kūrísitō rī ingaa gōó ídri rú drāngará gálésīla rī vé tā sī. ⁴ Múngú 'bā ĩmi ní ngá múké kuú

'bũ gé 'dāá'dā, ngá rī ícò ábá ku, ícò ụ'bí ku. ⁵ Ngá múké 'dīri 'bákí kuú ĩmi tēé, ã'diātāsīyā ĩmi ní Yēsũ Kūrísitō rī ẹ'yī gí rī sī. 'Bá Yēsũ rī ẹ'yī'ba gí rī pi, ụkpō Múngú vé rī kòpi útē ca cīngbá ĩ ní ímúzá pangará rī vé tā 'dazú ụ'dú ụdũ vé rī gé rī gé. ⁶ Nóni tā kárakarà ni pi ã ríkí dō ĩmi ụ'bī ríi ĩzāngā nyaá 'dīni drāāāsīyā, ĩmi ímú āyīkō ịsú drīdrī 'dílē rá pangará rī ã tā sī. ⁷ ĩzāngā ĩmi ní ríi nyaá 'dī'bée, ĩ rī ímivé ẹ'yīngará ụ'bī, nīzú ámázú ĩmi dō pá tu títí ímivé ẹ'yīngará agá rá. ĩ rī ĩmi ụ'bī sũ ĩ ní dábũ ụ'bī zāá ácí sī rī tīnī. Ímivé ẹ'yīngará ndē dábũ ábápi índī 'dīri rá. Ẹ'yīngará rī sē ĩmi adri ụkpó ụkpó ĩzāngā ĩmi ní ríi nyaá rī agá, Múngú rī sē ĩ ímú ĩmi íngúngú, āzini ĩmi ímú dī pòwùpòwù ụ'dú Yēsũ Kūrísitō ní ícázú rī gé. ⁸ ĩmi ndrekí dō ĩri kuyé drāāāsīyā, ĩmi lēkí ĩri rá, āzini ĩmi ẹ'yīkí ĩri rá, ĩmi rī ĩri íngú āyīkō be āmbúgú, āyīkō 'dīri ícókí tā ni 'yoó bā ku. ⁹ ĩmi ní ĩri ẹ'yī gí rī sī, ĩmi pangará ịsú rá.

¹⁰ Pangará 'dīri, nẹbī rī pi ụlũkí ọtú tā ni kīnī, Múngú rī ímú ẹsì múké 'bā ĩmi pazú, kòpi 'bákí ẹsì rizú pangará 'dīri vé tā nīzú ámázú. ¹¹ Índrí Kūrísitō vé rī ụlũ nẹbī rī pi ní kīnī, Kūrísitō rī úmvúlésī ímú ĩzāngā nya, vùdrī ni gé, ĩri dī ógú pòwùpòwù, sē kòpi ní rizú sà, āzini létí tā 'dīri ní ímúzá 'i ngazú rī ndázú ānī. ¹² 'dákí tā 'dīri nẹbī rī pi ní kīnī, kòpi rī ẹzī rī nga ĩ ní ụgògòlé rú kuyé, kòpi rī nga ĩmi ní. Tã kòpi ní ụlũú ĩmi ní rī, kòpi ụlũkí Índrí Uletere ĩ ní ípēé 'bũ gélēsī rī vé ụkpō sī, mālāyīkā rī pi 'bákí kpá ẹsì rizú tā 'dīri nīzú ámázú.

Lē ĩmi adrikí uletere

¹³ Lē ĩmi útúkí ímivé yīkí tā 'ozú rī ã adri pīrī. Lē ĩmi 'bákí ẹsì rizú ẹsì múké Múngú ní ímú 'bāá ĩmi

ní lókí ìri ní ìmúzá Yésũ Kúrísítò rí i'dazú rĩ gé 'dāri ùtēzú. ¹⁴ Lē ìmi adrikí sũ anji Múngú vé tì yì'bá yìyì rĩ pi tìnjì, lē ìmi újákí ìmi gòò ùnjikānyā ótú ìmi ní 'oó ẹ̀nìákò sī 'dā'bée agá ñjì ku. ¹⁵ 'Bo Múngú ìmi zìpì rĩ, ìri uletere, lē ìmi adrikí kpá uletere tā céré ìmi ní rii 'oó rĩ agá, ¹⁶ ā'diātāsīyā siki kīnī, "Lē ìmi adrikí uletere, ā'diātāsīyā ma uletere."

¹⁷ Ìmi ri Múngú 'bá rĩ pi vé tā lǐpì pìrì rĩ zì ìmi Ẹ̀tèpì, lē ìmi ìnjìkí ìri ìnjìnjì ìmi ní drī adrizú jākā rú vū drīgè nōgò rĩ gé. ¹⁸ Ìmi nǐkí rá 'yozú kīnī, Múngú je ìmì drī ìfūzú lètì ùnjì ìmi ẹ̀'bìpìjì ní 'oó rĩ agásì ngá ábá'bá ábábā sũ dábū tìnjì ni sī kuyé, dōku aya ógúpì ógúògù nì sī kuyé, ¹⁹ je ìmì drī āri tā be agaápi rá Kúrísítò adriipi kābīlò mvá* uletere ùnjikānyā ākó rĩ vé rĩ sī. ²⁰ Múngú ipè Kúrísítò rí kú ìnógòsì ìsú ākūdè gbikí drī vū rí kuyé, 'bo i'dakí ìri ù'dù ùdù vé nō'bée gé ìmivé tā sī. ²¹ Kúrísítò ā tā sī, ìmi ẹ̀'yìkí Múngú Kúrísítò rí ingaápi drāngará gálésì, Kúrísítò rí ingúpi rĩ gí. Kúru ìmi ẹ̀'yìkí Múngú rí rá, āzini ìmi 'bákí ẹ̀sì Múngú drīgè rá.

²² Ìmi ní ù'dúkò áda rĩ ẹ̀'yìjì gí rĩ sī, ùjìkí ìmi uletere gí. Kúru lē ìmi lèkí ìmi lèlè ìmi āsámvú gé sī ìmi ẹ̀drìpìjì be, ìmi ómvúpìjì be ẹ̀sì be céré. ²³ Ā'diātāsīyā tìkí nóni ìmi ú'dí rú gí, ìmivé tìngará 'dīri adri 'yozú kīnī rù'bá ñmaápi ñma ñma nōri vé nì kuyé, ìri rù'bá drāápi ku ni, ù'dúkò Múngú ní átá adriipi mụzú nyonyo 'dīri sē kòpì tìjì ícá ú'dí rú nī. ²⁴ Sũ nẹ̀bì rĩ ní 'yoó rĩ tìnjì kīnī,

“‘Bá rĩ pi adrikí sũ ásé tìnjì, kòpì drā mbèlènjá,
kòpivé ùnyì rí ábá mbèlènjá sũ pẹ̀tì ásé agá rĩ pi vé fū ní ábá rĩ tìnjì,
ásé ẹ̀ bí rí ùnyù rá, fū ni ri kpá lǔ 'dīisì rá.
²⁵ 'Bo ù'dúkò Úpí vé rĩ áwí adri mụzú nyonyo.”
Ù'dúkò 'dīri, ìri ù'dúkò múké Múngú vé ì ní ùlúú ìmi ní rĩ.

2

¹ Kúru lē ìmi kukí tā 'dī'bée rá, ẹ̀sì ùnjì 'bāngará 'bá āzi drīgè, ùnjò, mị ù'bāngará, ẹ̀sì ùnjì 'bāngará 'bá āzi vé ngá sī, āzini átángá átá 'bá āzi ā rù izazú rĩ, lē ìmi kukí rá. ² Lē ìmi adrikí sũ anji ùdènjá rí'bée bā ndru'bá rĩ pi tìnjì. Lē ìmi mvukí lé Índrì Uletere rĩ ní sēé ìmi ní rĩ, ìmi mbakí rí ānì ùkpò be, ìmi ìsùkí rí pangará ānì. ³ Nóni ìmi nǐkí ámá gí 'yozú kīnī, Úpì rí múké.

Írā adriipi idri rú rĩ, āzini 'bá Múngú ní ùpèé rĩ pi

⁴ Ìmi ìmùkí Írā adriipi idri rú* 'bá rĩ pi ní gāá sī, Múngú ní ipèé, ìri ní tā ni 'dujù 'bāá āmbúgú rĩ vúgá. ⁵ Ìmi adrikí kpá sũ írā adri'bá idri rú Índrì Uletere rĩ ní rizú jó Múngú vé rĩ sizú ānì rĩ tìnjì, ìmi atala uletere rí'bá ròbònjò Múngú ní ā'yìí rá rĩ sē'bá Múngú ní Yésũ Kúrísítò ā rù sī ni pi. ⁶ Tā ì ní sīí búkū Múngú vé rĩ agá rĩ kīnī,
“Ìmi ndrekí drī ká, á 'bā írā kú Siónā† agá,
má ipè írā rĩ 'bāá tā be āmbúgú.

1:16 1:16 Lẹ̀vítìkà 11:44-45; 19:2; 20:7 * **1:19** 1:19 Kābīlò mvá: Múngú sē tāimbì Mósè ní kīnī, 'bá rĩ pi ā zākí kābīlò Múngú ní ròbònjò rú, ā trūkí rí kòpì ivé ùnjikānyā agásì rá. Sē ì ní Yésũ rí zizú Kābīlò Mvā Múngú vé nì ānì, ā'diātāsīyā Múngú ipè ìri ìmù drāá 'bávè ùnjikānyā ùjì. 'Í lā Wùngará 12:17-28; Mārākò 14:12; Lúkà 22:7; Yūwání 1:29-35; 1 Kōrīnītò 5:7. **1:25** 1:25 Ísáyà 40:6-8 * **2:4** 2:4 Írā adriipi idri rú: Írā adriipi idri rú rí Yésù 'i. † **2:6** 2:6 Siónā: Siónā rí ì kpá zì Yẹ̀rùsàlémā. **2:6** 2:6 Ísáyà 28:16

'Bá ìri è'yìpi rá rĩ, ícò drĩnjá ìsù ku."

7 Ìmi írã rĩ è'yì'bée rá rĩ pi, ìmi vùgá 'dálé írã rĩ vé tã àmbúgú. 'Bo 'bá írã rĩ gã'bá sĩ rĩ pi vùgá 'dãá,

"Írã ándúró 'bá jó sị'bá rĩ pi ní gãá sĩ rĩ,
újá nóni 'i ícá írã sēepi jó rĩ ní pá tuzú àní ùkpó ùkpó ni."

8 "Á 'bã írã, 'bá rĩ pi ri i ùsị rụ'bá ni gé,
írã rĩ sē kòpi ri u'de vùgá."

Kòpi ri i ùsị rụ'bá ni gé, à'diātāsīyā kòpi lēki tā Múngú vé rĩ yìi ku, tā i ní ùtịi rĩ nga 'i kòpi à rụ'bá gá rá.

9 'Bo ìmi adriki 'dini kuyé, Múngú ùpē ìmi nĩ. Ìmi atala 'bágú rĩ pi vé ni, sùrú uletere ni, 'bá Múngú vé ni pi. Múngú zị ìmi ifúú ìnjá agá 'dãásĩ ìmú adrii ùtúná ñipi uletere rĩ agá, ìmi ùlùkí rí tá múké Múngú ní 'oó ìmi ní rĩ pi 'bá rĩ pi ní. 10 Ándúró ìmi adriki 'bá Múngú vé ni kuyé, 'bo nóni ìmi 'bá Múngú vé ni. Ándúró Múngú 'bá èsị ìdríkídri ìmi drìgé kuyé, 'bo nóni 'bá èsị ìdríkídri ìmi drìgé gí.

11 Ìmi mávé Ùndĩ má ní lēlé rĩ pi, ìmi jākā, àzini ìmi rámbá rú nyòòkú drìgé nògò, á mã ìmi drì ìrĩ sĩ, tá ùnjí riipi ùmbā fupipi ìmi èsị agá 'dĩri, lē ìmi kuki àní.

12 Lē ìmivé tā à adri múké 'bá págánò rú rĩ pi àsámuvú gé, kòpi kádò ùnjò ùlì ìmi drìgé 'yozú kìnĩ ìmi ri tá ùnjí 'o, kòpi à ndrekí rí tá múké ìmi ní 'oó rĩ, kòpi è ìngúkí rí Múngú ri ù'dù ìri ní ìmúzú 'bá vùgá nòlé rĩ gé.

Lē è ìnjìkí 'bá drìkoma rú rĩ pi ìnjìnjì

13 Úpi lē ìmi ìnjìkí 'bá i ní ù'bãá ìmì drìlé gá rĩ pi àrèvú cére ìnjìnjì. Lē ìmi ìnjìkí 'bágú rĩ pi ìnjìnjì, à'diātāsīyā kòpi 'bá ambugu 'bá rĩ

pi drìgé cére. 14 Àzini lē ìmi ìnjìkí gávānā rĩ pi ìnjìnjì, à'diātāsīyā ùpèkí kòpi rií 'bá tá 'o'bá ùnjí rĩ pi ìrĩnāá, àzini rií 'bá tá 'o'bá múké rĩ pi ìngú. 15 Múngú lē ìmi 'okí tá pìrì, 'bá adri'bá azakaza rú tá nì'bá ku rĩ pi à 'yokí rí tá àzi ìmi ní ku. 16 Ìmi ìsúkí drìwālā gí, 'bo drìwālā ìmi ní ìsú 'dĩri, lē ìmi 'okí tá ùnjí àní ku. Lē ìmi adriki àtì'bá Múngú vé ni. 17 Lē ìmi ìnjìkí 'bá rĩ pi cére ìnjìnjì, ìmi lēki ìmi ògùpìi Yēsù ri è'yì'bá gí rĩ pi lēlé. Ìmi rukí Múngú ri, àzini ìmi ìnjìkí 'bágú rĩ pi ìnjìnjì.

18 Ìmi 'bá adri'bá tùgèrì rú 'dì'bée, lē ìmi ìnjìkí ìmivé 'bá ìmi ní rií èzì ngaá kòpi à pálé gá rĩ pi ìnjìnjì. Adri 'yozú kìnĩ, ìmi 'yéjā 'bá tá be múké rĩ pi ìnjì áyu 'dini ku, lē ìmi ìnjìkí 'bá èsị be ùká ùká rĩ pi ìndì. 19 'Bá rĩ 'o dō mi ùnjí drāāāsīyā, Múngú ri mí ní tākiri sē rá, à'diātāsīyā mi 'bá Múngú vé ni. 20 Ùgbāki dō ìmi tá ùnjí ìmi ní 'oó rĩ sĩ, ìmi takí dō tā ni mãdā, ngá múké ìmi ní ìsú àní gé 'dìgé rĩ à'di? 'Bo ìmi nyakí dō ìzāngā tá múké ìmi ní 'oó rĩ sĩ, ìmi takí dō ta ni mãdā, Múngú ri adri ìmi sĩ àyikò sĩ. 21 Múngú ní ìmi zìi ìmú Kúrísitò à pámvú ùbĩ rĩ sĩ, ìmi ìmú ìzāngā nya sù Kúrísitò ní nyaá ìmi tá sĩ rĩ tịnì, ìri ìmi ní ù'bītā rú, ìmi ùbĩkí rí ìri à pámvú àní.

22 "O ùnjìkānyā àlunāni kuyé,
ù'bā 'bá àzi è mị kuyé."

23 'Bá rĩ pi kã ìri u'daá, u'da kòpi kuyé. Kã rií ìzāngā rĩ nyaá, èrì 'i òjògò sĩ àlunāni kuyé. Ìzāngā ìri ní nyaá rĩ agá, 'bã ívé èsị cére Múngú tá lìpi pìrì rĩ drìgé.

24 Kúrísitò 'dù 'bávè ùnjìkānyā mụzú 'i rụ'bá gá pètì alambaku sịgé gí, 'bã kuki rí ùnjìkānyā, 'bã adriki rí ìdri rú, 'bã 'okí rí tá pìrì áyu. Ìzāngā ìri ní nyaá rĩ sē

ídríkí ìmi gí. ²⁵ Ándúró ìmi adríkí sù kábílò àvì'bá gí, rì'bá ányá' bá mụ'bá bádàrú rí pi tịnị, 'bo nóni ìmi ìmvíkí ìgòò 'bá riipi ìmi úcépi, àzini ìmivé ídri à tã mbaápi rí vúgá gí.

3

Ūkú rí pi vé adringára ìvé ãgò rí pi be rí

¹ Ūkú rí pi, lè ìmi ìnjìkí ìmivé ãgò rí pi ìnjìnjì, ìmi 'dúkí tã kòpi ní lùú ìmi ní rí ngaánga. Ægò rí pi ẹ'yìkí dō ú'dúkò múké rí kuyé, ūkú rí pi vé tã 'oó múké rí sī, ūkú rí pi à ūlúkí dō ú'dúkò múké rí ìvé ãgò rí pi ní kuyé drááàsīyā, ãgò rí pi ú'dúkò múké rí ẹ'yī rá. ² Ægò rí pi ndrekí dō ūkú rí pi rí tã 'o múké, kòpi kúru 'de Kúrísítò à pámvú ūbī. ³ Lè ku ìmi ní rizú ẹsì 'bázú céré ūnyī rụ' bá nōri vé rí à tã ūsūzú áyu, àzini rizú drī'bí tizú ū'dū be túngú túngú, dōku gālágála dábū rú ni pi ū'yīzú ìmi bí gé sī, àzini bōngó àjé be àmbúgú ni pi úsúzá. ⁴ Múké ni, lè ìmivé ūnyī à adri ìmì ẹsì agalésīla. Ūnyī 'dìri à adri rí muzú nyonyo, ìmivé ẹsì à adri rí kírí, àzini tã be mādā. Ūnyī 'dìri tã be àmbúgú Múngú ẹndrẹtị gé 'dāá. ⁵ Ūkú ọtú Múngú rí ìnjì' bá rí pi 'okí tã rí sū 'dìri tịnị. Kòpi 'bākí ẹsì céré Múngú drīgé, kòpi rí ì údé ūnyī be. Kòpi rí ìvé ãgò rí pi vé tã 'du nga rá. ⁶ Sárā ní ágó ni Ābūrāmā* rí ìnjì' ìnjì rí sī, zị ágó ni rí ìvé àmbúgú. Ìmi 'okí dō tã pịrị ũrī àkó, ìmi anjì ūkú Sárā vé ni.

⁷ Ìmi ãgò ūkú be rí pi, lè ìmi ìnjìkí ìmivé ūkú rí pi ìnjìnjì, ìmi rụkí kòpi múké, ìmi ūsūkí létì múké kòpi ẹ ìzā kozú àní, kòpi dō ūkpò àkó drááàsīyā, Múngú vé ẹsì

múké rí sī, sē ìmi ní fēfē ídri ú'dí rí vé rí céré tròtrò, àní à uga rí ìmi ní létì Múngú rí zìzú rí ku.

Ìzāngā nyangará tã múké 'ongará sī rí

⁸ Í'yó ẹsìzú rí 'dī, lè ìmivé yìkì à adri céré àlu. Ìmi kúkí ìmi ọgùpị rí ìzāngā nyaá ọ'dúkùlẹ ku. Lè ìmi lèkí ìmi lèlè adrizú ẹdrìpị rú àzini ọmívùpị rú. Ìmi adríkí ẹsì be múké, àzini ìmi adríkí tã be mādā. ⁹ 'Bá àzi 'o dō ìmi ùnjí, lè ìmi 'okí ìri ùnjí ku, 'bá àzi 'da dō ìmi, lè ìmi 'dákí ìri ku, múké ni, lè ìmi zìkí ìri ní Múngú rí, à sē ìri ní tākírí, à'diātāsīyā ìmi 'okí dō 'díní, Múngú rí ìmi ní tākírí sē rá. ¹⁰ À'diātāsīyā síkí búkú Múngú vé rí agá kìnì,

“Bá rí lè dō adrii àyìkò sī, àzini lè dō adrii muzú múké, lè à ütē ìvé ádra, à rí átángá ùnjí átá ku, àzini à rí ùnjò úlí ku.

¹¹ Lè ẹ ìfū ùnjìkányā agāsí rá, à 'o tã múké, lè à ndā létì tākírí ìjízú, à 'du tākírí rí vé tã ngaánga.

¹² À'diātāsīyā Úpí Múngú rí mị 'bā 'bá tã 'o' bá pịrị rí pi ndrezú àzini ìri bí 'bā kòpivé zingará yìzú, 'bo ìri úgóró újá 'bá tã 'o' bá ùnjí rí pi ní.”

¹³ Ìmi dō rí úvá 'bā tã múké 'ozú, à'di rí ícò ìmi 'o ùnjí nī?

¹⁴ 'Bo ìmi dō rí ìzāngā nya tã ìmi ní 'oó pịrị rí sī drááàsīyā, Múngú rí ìmi ní tākírí sē rá. “Lè ìmi rúkí ngá kòpi ní ruú rí ku, lè ìmi à adríkí ũrī sī ku.” ¹⁵ Lè ìmi ìnjìkí Kúrísítò rí ìmì ẹsì agá 'dālè 'yozú kìnì, ìri ìmivé Úpí. 'Bá àzi zì dō ìmi tã ìmi ní rizú ẹsì 'bázú Kúrísítò drīgé rí à tã sī, lè ìmi útúkí ìmi kú ìnọgòsì, ìmi újákí rí

* **3:6** 3:6 Ābūrāmā: Múngú zì Ābūrāmā rí kìnì, à ku ìvé 'bá 'bētì àsámvú gé rí pi, à ku ìvé àngū, à 'de mụy àngū àzi ú'dí ni gé. Ābūrāmā rí ẹ'bìpì Yàhùdì rí pi vé rí, tìkí ìri ìlì ẹlìfū àlu mūdūrùlù àrò (1,800) gé, ịsú tìkí drī Yẹsù rí kuyé. 'Í lā 'dóngárá 12-25. **3:12** 3:12 Sāwumá 34:12-16 **3:14** 3:14 Ísáyá 8:12

tā ĩri ní zĭj 'dĩri ānĭ múké. 'Bo lē ĩmi újákĭ tā rĭ ú'dúkó adriúpi mādā nĭ sĭ, ĩnjĭngárá be. ¹⁶ Lē tā ĩmi ní újā rĭ ā adri pĭrĭ, ā'diātāsĭyā 'bā rĭ'bā átángá ũnjĭ 'yo'bā ĩmĭ rŭ'bā ĩmi ní rĭi ězĭ Kúrĭsĭtō vé rĭ ngaa múké rĭ ā tā sĭ rĭ pi ē ĩsŭkĭ rĭ drĭnjā bēsĭnĭ. ¹⁷ 'Bā rĭ dō rĭ ĩzāngā nya tā múké ĩri ní 'oó rĭ sĭ, Múngú lē dō tā rĭ ā 'o 'i 'dĭni, ĩri múké. 'Bā rĭ dō rĭ ĩzāngā nya tā ũnjĭ ĩri ní 'oó rĭ sĭ, adri múké ku. ¹⁸ Kúrĭsĭtō drā vŭ ālu 'bávē ũnjĭkānyā ā tā sĭ, ĩri tā be pĭrĭ ũnjĭkānyā ākó, drā 'bā ũnjĭkānyā be rĭ pi vé tā sĭ, ā újā rĭ ĩmi ícá anji Múngú vé ni. 'Dĭkĭ ĩri drāá rá, 'bo Ĩndrĭ Múngú vé rĭ sē ídrĭ gōó rá. ¹⁹ Kúrĭsĭtō mu tĭ sēē índrĭ ĩ ní 'bāá kuú jó āngŭ ũ'yĭzŭ rĭ agá rĭ pi ní. ²⁰ Ĩndrĭ 'dĭ'bēe gākĭ ọtŭ Múngú vé tā sĭ, sā Núwā† ní rizú ívé kŭlŭmgbā mōjŭngŭ rĭ sĭzŭ rĭ gé, 'bo Múngú rĭ tēē ẹsĭ be mādā. Yĭj tĭjpi rĭ agá 'dāá, 'yéná 'bā ārō ídrĭkĭ nĭ. ²¹ Yĭj tĭjpi 'dĩri i'da íffĭ bātízĭmŭ vé rĭ, nóni ĩmi paápi 'dĭ. 'Bo bātízĭmŭ vé íffĭ adri 'yéná ũndĭ rŭ'bā gá rĭ ā ũjĭngárá kuyé, ĩrivé íffĭ, ĩmi ní ẹsĭ újázú ule Múngú rĭ ẹ'yĭzŭ, ā'diātāsĭyā Yēsŭ Kúrĭsĭtō íngá gōó ídri rŭ drāngárá gálésĭla gĭ. ²² Nóni Yēsŭ Kúrĭsĭtō mu 'bŭ gé 'dāá gĭ, úrĭ kuú Múngú vé drĭ ẹndẹpĭ gé, Múngú 'bā mālāyĭkā rĭ pi 'bā āngŭ rŭ'bā rĭ pi be adrii ĩri ā pálé gá.

4

Adringárá pĭrĭ Múngú agá rĭ

¹ Kúrĭsĭtō ní 'ĭ rŭ'bā adrii sēē ĩzāngā nyaá rĭ sĭ, lē kpá ĩmi adikĭ ĩmĭ rŭ'bā ĩzāngā nyaá sŭ ĩrivé rĭ tĭjĭ, ā'diātāsĭyā 'bā rĭ adi dō 'i ĩzāngā nyaá Kúrĭsĭtō ā tā sĭ rá, ĩri lŭ 'yozú kĭnĭ, 'bā rĭ ku ũnjĭkānyā

'ongará gĭ. ² ĩri lŭ 'yozú kĭnĭ, ĩmi ícókĭ lókĭ ĩmi ní adrizú nyōókŭ drĭgé nōgó rĭ izaá rizú tá ũnjĭ rŭ'bā nōri vé rĭ ngazú ānĭ ku, ĩmi ẹsĭ 'bā rizú tá Múngú vé rĭ 'duzú ngazú. ³ Ọtŭ ĩmi izakĭ sā ambamba, ĩmi rikĭ tā págánō rĭ pi ní rĭi 'oó rĭ pi 'duú ngaa: ĩmi rikĭ tā drĭnjā sēēpi ni 'oó, ĩmi rikĭ ọwŭ 'bāá, ĩmi rikĭ ĩmērēē ũnjĭ ũnjĭ, ĩmi rikĭ ũmŭ 'bāá rizú íwá mvuzú ĩmērēzú tá drĭnjā sēēpi ni pi 'ozú, āzini ĩmi rikĭ múngú ũnjĭ ĩ ní údé drĭ sĭ rĭ pi ĩnjĭi. ⁴ Nóni ĩmivé ũndĭ ándúrú rĭ pi ē drĭ ábá céré céré, ĩmi ní ĩmi úmú adrii ĩ be trŭ ku rĭ sĭ, sē kọpi nóni rĭ ĩmi u'da'da. ⁵ 'Bo kọpi ímŭ pá tu Múngú úmvúlésĭ 'bā ídri rŭ, āzini ũdrā 'bā gĭ rĭ pi vé tā lĭjpi rĭ ẹndrẹtĭ gé. ⁶ Tā 'dĩri sē ĩ ní rizú ú'dúkó múké rĭ ũlŭzú 'bā ũdrā 'bā gĭ rĭ pi ní ĩndĭ ānĭ. Kúru ĩ tā lĭ kọpi drĭgé tá kọpi ní 'oó nyōókŭ drĭgé nōgó rĭ sĭ, kọpivé índrĭ rĭ kúru mu adri Múngú be trŭ.

⁷ Ẹsĭ mādā, ngá rĭ pi ārēvŭ céré ímŭ adri 'dāáyo. Kúru lē ĩmi adrikĭ mĭ be kowŭ, ĩmi a'bikĭ ĩmi tā sĭ a'bia'bi, ĩmi zĭkĭ Múngú rĭ. ⁸ Agaápi rá rĭ, lē ĩmi lēkĭ ĩmi ẹsĭ ālu sĭ, ā'diātāsĭyā 'bā āzi 'o dō ĩmi ũnjĭ, lēngárá rĭ sē ĩmi 'bákĭ ĩrivé tá ĩmi ẹsĭ agá ũnjĭ ku. ⁹ Lē ĩmi ẹ'yĭkĭ 'bā rĭ pi ĩmivé 'bẹtĭ āsámvŭ gé lēngárá sĭ, unungárá ākó. ¹⁰ Múngú rĭ ẹsĭ be múké, sē ĩmi ní fēfē céré āndĭāndĭ. ĩmi áyúkĭ fēfē āndĭāndĭ ĩri ní sēē ĩmi ní 'dĭ'bēe 'bā urŭkọ ē ĩzā kozú ānĭ. ¹¹ Mívé ẹzĭ dō rizú tĭ sēzú, lē mĭ rĭ tĭ Múngú vé rĭ sēē 'bā rĭ pi ní. Mívé ẹzĭ dō rizú 'bā rĭ pi ē ĩzā kozú ngá sĭ, lē mĭ rĭ kọpi ē ĩzā koó muzú ũkpō Múngú ní sēē mĭ ní rĭ sĭ, ē íngúkĭ rĭ Múngú đĭjpi pōwŭpōwŭ, āzini ũkpō be rĭ ānĭ Yēsŭ Kúrĭsĭtō

† **3:20** 3:20 Núwā: Núwā adri sā 'bā rĭ pi ní ũnjĭkānyā 'ozú ũnjĭ 'dāri gé rá, kúru Múngú ní ĩri zĭzŭ ā údé kŭlŭmgbā, yĭj rĭ kádō ímŭ tĭj, ā pa rĭ ĩrivé 'bā rĭ pi ĩrivé ānyápá rĭ pi ā urŭkọ pi be. 'Í lā í'dóngárá 5-9.

ã rú sî mužú nyonyo. Āmīnā.

5

Īzāngā nyangará adringará Kūrīsītīyānī rú rī vé tā sī rī

¹² Īmi mávé ūndī má ní lēlé rī pi, tā ūkpó ūkpó riipi ĩmi ũ'bīipi ĩmi ní rizú Īzāngā nyazú ānī 'dī'bée, lē ĩmī éšī ā ūtī ānī ku, tā ĩmi ũ'bīipi 'dīri ē índré ĩmi ní tā ú'dí rú ni ku. ¹³ 'Bo lē ĩmi adrikí āyikō sī Īzāngā ĩmi ní rií nyaá 'dī'bée sī, ā'diātāsīyā Īzāngā Kūrīsītō ní nyaá rī ĩmi ní nóni rií nyaá 'dī. Kádō ímú ĩri i'daá đingará be pōwŭpōwŭ, ĩmi kúru ímú āyikō ísú aga rá. ¹⁴ U'dakí dō ĩmi, ĩmi ní Kūrīsītō ri ē'yīi gí rī sī, ĩmi tākiri ísú rá, ā'diātāsīyā Múngú vé Índri Uletere đīipi pōwŭpōwŭ rī adri ĩmi be trú. ¹⁵ ĩmi dō ri Īzāngā nya, lē Īzāngā ĩmi ní rií nyaá rī ā adri 'bá 'dizú ni ku, dōku ngá ũgŭzú ni ku, dōku tā ūnjí 'ozú ni ku, dōku 'dezú tā agá yāyā ni ku. ¹⁶ Mi dō ri Īzāngā nya mí ní adrii Kūrīsītīyānī* rú rī sī, lē mí drī ā nja ku, lē mí íngú Múngú ri mí ní rií Kūrīsītō ā pámvú ūbīi rī sī. ¹⁷ Ā'diātāsīyā lókí tā lizú rī ícá gí, ĩ í'dó anji Múngú vé rī pi vé tā lì. Dō ĩ í'dó 'bávé tā lì drīdrī píri, kúru 'bá ũ'dúkó múké Múngú vé rī yí'bá, gá'bá tā ni 'du'bá ngagá sī rī pi vé tā ā adri rí íngóni? ¹⁸ Búkū Múngú vé rī kīnī,

“Īri dō ūkpó ūkpó 'bá tā be piri rī pi ní ídringará ísúzá,
'bá ūnjikānyā 'o'bá, āzini Múngú ri ĩnjī'bá ku rī pi ā 'okí rí kōpi íngóni?”

¹⁹ Kúru 'bá ri'bá Īzāngā nya'bée ēzī Múngú vé rī ā tā sī rī pi, lē kōpi ā tukí pá títí, kōpi ē ē'yīkí Múngú ūyō sōopi, tā ni 'du'upi ngaápi rá, ĩ gbiipi rī, āzini kōpi ā rikí tā múké 'oó mužú.

'Bá Múngú vé rī pi vé ímbángará

¹ ĩmi má ōgŭpi drīkoma rú kánisā vé rī pi, á ndre Īzāngā Kūrīsītō ní nyaá rī rá, āzini á ndre ĩrivé đingará pōwŭpōwŭ ĩ ní ímú i'daá, 'bá ní úmvúlésí ímú āléé trú rī rá. Á lē átá ĩmi ní 'dīni. ² ĩmi drīkoma kánisā vé 'dī'bée, lē ĩmi úcékí kábīlō Múngú vé adri'bá ĩmi āsámvú gé 'dī'bée. Lē ĩmi ā adrikí drīkoma rú, ĩmi ūtēkí kōpi. 'Bo ā adri ūkpō sī ku, ā adri sŭ ĩmī éšī ní lēé rī tīni, Múngú lē ĩmi 'okí 'dīni. 'Bo lē ĩmi 'bākí éšī āmbúgú mŭfēngā drīgē ku, lē ĩmi 'bākí úvá ēzī rī ngazú. ³ 'Bá ĩmi ní rií ūtēé rī pi, lē ĩmi 'bākí tā ēnjīnjī kōpi drīgē ku, lē ĩmi adrikí kōpi āsámvú gé ũ'bīitá rú. ⁴ Kūrīsītō adriipi 'bá kábīlō úcé'bá rī pi drīgē rī kádō 'i i'daá, ĩmi ímú kŭlá đingará adriipi pōwŭpōwŭ de'epi ku rī vé rī úsú ĩmi drīgē.

⁵ ĩmi kēri'anjī rī pi, lē ĩmi yīkí 'bá ambugu rī pi ē tī yiyi. ĩmi ārēvú céré, lē ĩmi adrikí ĩmi āsámvú gé sī éšī be mādā, ā'diātāsīyā “Múngú gā 'bá ĩ íngú'bá íngúngŭ rī pi sī,
'bo ĩri éšī múké 'bā 'bá tā be mādā rī pi ní.”

⁶ Lē ĩmi adrikí tā be mādā Múngú adriipi ūkpō be rī endreṭi gé, ĩri ímú sē ĩ ĩmi ĩnjīnjī lókí ĩri ní íngá ípēé rī gé. ⁷ Tā ĩmi ní rií ĩmi ũsŭzú drázú ānī 'dīri, lē ĩmi kukí céré kuú Múngú drīgē, ā'diātāsīyā Múngú ri ĩmi tā mba rá.

⁸ ĩmi adrikí úmī be, āzini ĩmi adrikí mī be kōwŭ, ā'diātāsīyā ĩmivé ārī'bá ādróko ri éci āngŭ mbā sŭ kēmīrō riipi líipi lēépi 'bá ndāápi nyaápi rī tīni. ⁹ ĩmi tukí pá títí ĩmivé ē'yīngará agá, ĩmi

* **4:16** 4:16 Kūrīsītīyānī: 'Bá 'dī'bée ē'yīkí rá 'yozú kīnī, Yēsŭ ri Kūrīsītō, pa ĩ nī. Zīkí kōpi Kūrīsītīyānī, ā'diātāsīyā kōpi ri Yēsŭ Kūrīsītō ā pámvú ūbī. **4:18** 4:18 Nāpi 11:31 **5:5** 5:5 Nāpi 3:34

sěkí ādróko ā ũ'bā ĩmî mị ku.
 Ā'diātāsīyā ĩmi nĭkí rá ĩmi ǒgǔpĭi
 Yēsũ ri ẹ'yĭ'báná gí vũ drĭgé nǒgó rĭ
 pí nyo ri ĩzāngā nya sũ ĩmi ní rĭi
 nyaá 'dĭri tĭnĭ.

¹⁰ 'Bo ĩmi kádō ĩzāngā rĭ nyaá
 lókíná be mādā, vŭdrĭ ni gé,
 Múngú ẹsĭ be múké ĩmi zĭpĭi
 ĩmŭpĭ dĭngará 'dání'dání rĭ ālēēpĭ
 Kúrísitō agá rĭ, ĩri sē ĩmi gō adri
 múké rá, ĩri ĩmi ní ũkpō sē rá, ĩri
 sē ĩmi pá tu tĭtĭ ĩmivé ẹ'yĭngará
 agá. ¹¹ Ŭkpō Múngú vé rĭ ā adri
 mŭzú nyonyo. Āmĭnā.

Pétěró vé átángá ũdũ

¹² Kǒkǒbĭ má ní sĭ ẹlĭjńá nǒri,
 Sílā má ní ẹsĭ 'bāá drĭ ni gé ẹdrĭpĭi
 rŭ Yēsũ Kúrísitō agá rĭ ko má
 ĩzā sĭngará ni gé nĭ. Tā má ní
 kǒkǒbĭ rĭ sĭzú rĭ, á lē ĩmĭ ẹsĭ ĩmbá,
 āzini á lē lŭú ĩmi ní 'yozú kĭnĭ,
 ádarú Múngú vé ẹsĭ múké. Lē ĩmi
 tukí pá tĭtĭ ẹsĭ múké Múngú vé rĭ
 agá. ¹³ Ngúlúmũ Yēsũ ri ẹ'yĭ'bée
 gí Bābēlónā gá Múngú ní ũpěé sũ
 ĩri ní ĩmi ũpěé rĭ tĭnĭ rĭ pí sēkí ĩmi
 ní mōdó, āzini má mvópĭ Mārākō
 sē kpá ĩmi ní mōdó. ¹⁴ ĩmi adri'báná
 Kúrísitō agá rĭ pí, ĩmi u'dekí ĩmi
 ẹzĭi bēdrĭ sĭ, lēngará be céré,
 Múngú ā 'bā tākĭri ĩmi drĭgé.

Kòkòbì ìrì ní
Pétêró
ní sù rì
Tã búkù rì vé rì ã
ùlũngára

Pétêró sī kòkòbì 'dìri sêé Kùrisitìyānī urukò ní, lókí ìrì ní n̄zú ámázú 'yozú kìnī, 'bá urukò lèkí 'i 'dì' 'dì rì gé. Lē lūú Kùrisitìyānī rī pi ní 'yozú kìnī, lē adringára kòpívé rī ã sē àyìkò Múngú ní. Kòkòbì 'dìri agá, sī kìnī, tã n̄ngára Múngú ní sêé kòpi ní, àzini Yèsù Kùrisitò ní sêé kòpi ní, àzini kòpi ní ìsù 'bá urukò' bée vùgá rī, lē kòpi ã kúkú ku. 'Yo kòpi ní kìnī, lē kòpi ã adrikí m̄i be kowu 'bá ímù' 'bá àngū ímbá' 'bá ùnjò sī 'bá kànīsá vé rī pi àsámvú gé rī pi vé tã sī. 'Bá àngū ímbá' 'bá ùnjò sī rī pi, kòpi rì 'bá rī pi ímbá tã ùnjí sī, àzini kòpi rì 'yo, Kùrisitò ìgò ku. 'Bo Pétêró 'yo kìnī, Kùrisitò rì ìgò rá, Múngú rì ngá 'í ní gbíí lókí n̄ori vé rī pi ú' 'dí rā. Ìrì gò ngá ú' 'dí gbì ùkú rī ã vùrā gá, kòpi adri ùnjikānyā ákó.

¹ Ma Sìmónā Pétêró 'i, átí' 'bágú, àzini Yèsù Kùrisitò vé 'bá áyúáyū ni.

Á sī kòkòbì 'dìri sêé 'bá Yèsù rì è' 'yí' 'bá gí sù 'bá ní è' 'yí' rī t̄n̄jì rī pi ní. È' 'yìngára 'dìri tã be àmbúgú, sèkí ìmi ní tã p̄rì Yèsù Kùrisitò 'bávè Múngú 'bá Paápi rī vé tã sī.

² Èsì múké, àzini tákiri Múngú vé rī ã ga ìmì èsì agá tré tré. Lē ìmi 'bákí èsì rizú tã Múngú vé rī ùn̄zú, àzini Úpí Yèsù vé rī ùn̄zú m̄zú ñí ñí.

Adringára Múngú agá rī

³ Múngú vé ùkpò sī, sē 'bá ní ngá àrèvú céré 'bá ní tã 'ozú àní múké àyìkò sèépi ìrì ní rī pi gí. Sē 'bá ní ngá 'dì' 'bée, 'bá ní ìrì n̄jì gí rī sī. Múngú zì 'bá, 'bá

ímúkí rì ívé ñngára p̄w̄w̄p̄w̄w̄ rī àlèé, àzini ívé adringára múké 'dìri àlèé 'í be trú. ⁴ Múngú èzì 'bá ní tã àmbúgú, 'bá íkókí rì ívé adringára múké rī àní, àzini 'bá kúkú rì èsì 'bá ní rii 'báá tã ùnjí 'ozú rī rá, àzini 'bá kúkú rì èsì àmbúgú 'bá ní rii 'báá ngá dr̄gè nyòòkú dr̄gè n̄gò rī àní.

⁵ Lē ìmi rúkí ìmivé è' 'yìngára rī t̄t̄t̄. È' 'yìngára rī ã vùdr̄jì gé, lē ìmi 'okí tã múké, tã múké rī ã vùdr̄jì gé, lē ìmi adrikí tã n̄ngára be, ⁶ tã n̄ngára rī ã vùdr̄jì gé, lē ìmi ùtèkí ìmi ùtètè tã ùnjí sī, ùtèngára rī ã vùdr̄jì gé, tã èn̄j̄l̄en̄j̄ agá, lē ìmi úmbékí èsì, èsì úmbéngára rī ã vùdr̄jì gé, lē ìmi 'okí tã Múngú ní àyìkò sèépi ní, ⁷ tã 'ongára Múngú ní àyìkò sèépi rī ã vùdr̄jì gé, ìmi èdr̄p̄j̄i rú, lē ìmi lèkí ìmi lèlè ìmi àsámvú gé sī, lèngára rī ã vùdr̄jì gé, lē ìmi lèkí 'bá rī pi àrèvú céré.

⁸ Ìmi 'dukí dō tã 'dì' 'bée àrèvú ngáá céré rá, ìrì lū 'yozú kìnī, èsì ìmi ní 'báá 'bávè Úpí Yèsù Kùrisitò rì n̄zú rī, ù' a ni rì ìndré ìmì rù' 'bá gá bá, pámvú ni rì ìndréndrè.

⁹ 'Bo 'bá tã 'dì' 'bée 'duj̄p̄i ngáápi ku rī, ìndré sù 'bá m̄i be ès̄j̄p̄i gí, àngū ndrèpi ku rī t̄n̄j̄. 'Bá tã 'oópi 'dìni 'dìri, tã ì ní ìrì tr̄zú ìrivé ùnjikānyā agásì rī àvì èsì ní agásì gí.

¹⁰ Kuru má èdr̄p̄j̄i má ómvúp̄j̄i, lē ìmi 'okí tã lūúpi 'yozú kìnī, ádarú Múngú ùpè ìmi n̄j̄, àzini zì ìmi ímù adrii 'bá ívé ni. Ìmi 'dukí dō tã 'dì' 'bée ngáá sù 'dìri t̄n̄j̄, ìmi ícókí 'í' dé ìmivé è' 'yìngára agásì ku. ¹¹ 'Bávè Úpí Yèsù Kùrisitò 'bá Paápi rī ímù ìmi è' 'yí dr̄j̄ ìr̄j̄ sī fi mālũngá adrizú àní 'dání' 'dání rī agá rá.

Tã Búkù Múngú vé rì ní átá rī

¹² Ìmi n̄kí dō tã rī gí, àzini ìmi tukí dō pá tã áda rī agá t̄t̄t̄ dr̄áásiyā, á lē tã 'dì' 'bée ènd̄j̄j̄ ùlūú ìmi ní ñí ñí. ¹³ Má ní dr̄j̄

adrizú idri rú rĩ gé, má ũsũ ĩri múké má ní tã 'dĩ'bée ũlũzú ĩmi ní, tã ní ã ãvĩ rĩ ĩmi ẹsĩ agásĩ ku. ¹⁴ ã'diātāsīyā á nĩ rá 'bávé Úpí Yēsũ Kúrísitò lũ má ní uletere kīnĩ, ma ílókò drādrā. ¹⁵ Kúru á lē ũ'bĩ ũkpò sī tã 'dĩ'bée ímbá ĩmi ní, lókí má ní adrizú 'dāáyo rĩ gé, ĩmi 'bākí rĩ tã 'dĩ'bée áwí kuú ĩmi ẹsĩ agá.

¹⁶ Ú'dógú'dógú 'bá ní ũlũú ĩmi ní 'bávé Úpí Yēsũ Kúrísitò vé ĩgōngará ũkpò be rĩ ã tã sī 'dĩri, adri 'yozú kīnĩ, 'bá āzi ígá tã ní 'í drĩgé yā 'dĩni kuyé, 'bā rĩ āmbūgũ Yēsũ vé 'bá ní ndree 'bā mĩ sī rá rĩ ã tã ũlũ. ¹⁷ Ẹtẹpí Múngú sē ĩri ní āmbūgũ, āzini íngú ĩri rá. Múngú ũkpò 'Dipa kīnĩ, "Mvā 'dĩri mávé má ní lēlē rĩ, ma adri ĩri sī āyikò sī." ¹⁸ 'Bá yíkí ú'dúkọ rĩ íbĩ íkú 'bũ gélésīla, ísú 'bā Yēsũ pi be trũ írá uletere rĩ drĩgé 'dāá.

¹⁹ Tã nẹbĩ rĩ pi ní ũlũú 'bá ní 'dĩ'bée tã áda. Kúru lē ĩmi 'bākí ẹsĩ rizú ú'dúkọ kọpi ní ũlũú 'dĩ'bée yizú múké múké, ã adri rĩ sũ ĩmi ní lāmbā 'yũú dījĩ ĩnĩ sī rĩ tĩnĩ. Lē ĩmi 'bākí tã ní adrii kuú ĩmĩ ẹsĩ agá, cĩngbá ũtũ rĩ ní ífūngará gá, āzini mārābā ũ'būtĩjā vé rĩ* ní dīzú ĩmĩ ẹsĩ agá. ²⁰ 'Bo lē ĩmi nĩkí ámá múké 'yozú kīnĩ, tã nẹbĩ rĩ pi ní ũlũú, ĩ ní sīi Búkú Múngú vé rĩ agá 'dĩ'bée, adri 'yozú kīnĩ, 'bá āzi ígá 'í drĩgé yā 'dĩni kuyé. ²¹ ã'diātāsīyā tã nẹbĩ rĩ pi ní ũlũú rĩ, 'bá āzi ígá tã ní 'í drĩgé kuyé, 'bá Múngú ní ũpéé nẹbĩ rú rĩ pi ríkí Múngú vé ú'dúkọ ũlũú ũkpò Índrĩ Uletere rĩ vé rĩ sī.

2

'Bá tã ímbá'bá ũnjò sī rĩ pi

1:17 1:17 Mātáyo 17:5; Mārākò 9:7; Lúkà 9:35

ũ'būtĩjā vé rĩ Yēsũ 'i. * **2:5** 2:5 Núwā: Núwā adri sá 'bá rĩ pi ní ũnjikānyā 'ozú ũnjí 'dāri gé rá, kúru Múngú ní ĩri zizú ã údé kúlúmgbā, yījĩ rĩ kādò ímú tĩjĩ, ã pa rĩ ĩrivé 'bá rĩ pi ĩrivé ānyāpá rĩ pi á ũrụkọ pi be. 'Í lá f'dóngará 5-9.

¹ Ọtú nẹbĩ ũnjó rú ni pi anigé ĩsērélē rĩ pi āsámvú gé. 'Bá rĩ' 'bá tã ímbá' 'bá ũnjò sī ni pi kpá ímú ĩ ínjé ífí ĩmi āsámvú gé, tã kọpi ní ímú ímbá rĩ, ĩri 'bá izaza, kọpi Úpí ĩ paápi tã ũnjí agásĩ rĩ gá sī, kọpi drā ĩjĩ ĩ drĩgé ũgōgólé rú. ² 'Bá tré pi ímú kọpivé ímbángará ũnjí, āzini tã kọpi ní ríi 'oó drĩnjá sēepi rĩ 'dụ nga áyu, ĩri sē 'bá rĩ pi tã áda Múngú vé rĩ idede. ³ Kọpivé ẹsĩ 'bāá āmbúgú ngá drĩgé rĩ sī, ĩri sē kọpi ĩmi úbé ú'dúkọ múké sī lēzú ĩmivé mūfēngá u'duzú ĩmi drĩgé sī rá. 'Bá 'dĩni 'dĩ'bée, Múngú lĩ tã kọpi drĩgé ínọgósí gí, kọpivé drāngará 'dụ sá ku.

⁴ Mālāyikā ũnjikānyā 'o' 'bá rĩ pi, Múngú ku kọpi kána kuyé, úmbé kọpi ú'bé izāngā nyaá 'bú 'a be nĩpĩ cịcị rĩ agá, cĩngbá lókí ĩ ní ímúzú tã lizú kọpi drĩgé rĩ gé. ⁵ Lókí Núwā* vé rĩ gé, 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá rĩ pi, Múngú ẹ ẹsĩ ícá kọpi ní ũká ũká, Múngú sē yījĩ tĩjĩ kọpi ĩmūlūú, kọpi ũdrākí céré. Múngú pa Núwā tã pĩrĩ rĩ ũlũúpi rĩ ívé 'bá ẹzĩrĩ rĩ pi be drā agásĩ rá. ⁶ 'Bá ũnjikānyā 'o' 'bá kūrú Sódómò vé rĩ agá, āzini Gómórā vé rĩ agá rĩ pi, Múngú zā kọpi veé ācĩ sī, kọpi cíkí kuú úfúrágú rú. Múngú 'o tã 'dĩri 'dĩni, 'bá 'i nĩ' 'bá ku rĩ pi ã nĩkí rĩ ámá 'yozú kīnĩ, 'i kpá ímú kọpi zā ve ācĩ sī sũ 'dĩri tĩnĩ. ⁷ Múngú ípá Lótò rĩ ācĩ agásĩ ĩri ní tã 'oó pĩrĩ rĩ sī. ũnjikānyā 'bá Sódómò gá rĩ pi ní 'oó drĩnjá sēepi 'dĩri, sē Lótò ní āyikò ālunāni kuyé. ⁸ Lótò rĩ 'bá tã 'oópi pĩrĩ ni, rĩ adrii 'bá rĩ' 'bá ũnjikānyā 'o' 'bá 'dĩ'bée āsámvú gé, ú'dú álu álu, ĩri rĩ ũnjikānyā kọpi ní ríi 'oó rĩ ndre, āzini átángá ũnjí ũnjí kọpi ní ríi

* **1:19** 1:19 Mārābā ũ'būtĩjā vé rĩ: Mārābā

átá rī pi yī 'í bī gé, tā 'dī'bée sē ĩri ní āyīkō āluṇāni kuyé. ⁹ Tā rī dō 'dīri tīni, Úpí Múngú ri 'bá tā 'o'bá pīrī rī pi pa tā kōpi ísú' 'bá rī pi agásí rá, 'bo ĩri tā ũkpó ũkpó ní 'bā 'bá ũnjīkānyā 'o'bá rī pi drīgé, cīmgbá cazú lókí ĩ ní ímúzá tā lizú kōpi drīgé rī gé. ¹⁰ 'Bá ri' 'bá ěbīrī rú' 'bá nōri vé rī ā tā 'du' 'bá nga' 'bá, ũnjīkānyā 'o'bá, ũkpō Múngú vé rī gā' 'bá sī rī pi, Múngú ri ímú kōpi ĩrīṅá rá.

'Bá 'dīni 'dī'bée ri tā rī 'o' muzu drī ũkpó sī, kōpi āfú rú, āzini ílékéléná rú, kōpi ri mālāyīkā 'bū gé rī pi u'da ũrī ákó. ¹¹ Mālāyīkā rī pi vé ũkpō ā ndé dō 'bá āngū ímbá' 'bá ũnjō sī 'dī'bée vé rī rá drāāāsiyā, kōpi tōkí 'bá ũnjó rú 'dī'bée kuyé, āzini u'dakí kōpi Úpí Múngú ɛndrɛtī gé kuyé. ¹² 'Bá āngū ímbá ũnjō sī 'dī'bée, kōpi ri tā kōpi ní nī kuyé rī pi ide, kōpi ri tā ĩ ní lée rī 'du' nga ɛñīākó sī. Kōpivé ũmī sū ānyāpá rī pi vé rī tīni, ĩ ímú kōpi ú'dí ũdrā sū ĩ ní ānyāpá rī pi ú'dí ũdrāá rī tīni.

¹³ 'Bá 'dīni 'dī'bée ri ũnjīkānyā rú' 'bá nōri ní āyīkō sēpi ni 'o' andrekelemge ũtūṅá sī, kōpi ri tā ũnjí ũnjí aga'bée rá ni pi 'o' muzu, vūrā 'bá rī pi ní ĩ ímúzá ngá nyazú rī gé, kōpi ri ũnjīkānyā drīnjá sēpi ni 'o' 'bá rī pi āsámvú gé. Tā kōpi ní 'o' ũnjí 'dī'bée sī, Múngú ri ímú kōpi 'o' āní ũnjí. ¹⁴ Tā kōpivé rií 'o' ũnjí 'dī'bée sī, rizú ɔwū 'bázú muzu bādāru, kōpi kukí ũnjīkānyā 'ongará ku. Kōpi 'bá ũmī ákó rī pi ē mī ũ'bā 'de tā ũnjí agá mbéléná, kōpi 'bákí ɛsī āmbúgu ngá drīgé. 'Bá 'dīni 'dī'bée, trikí kōpi gí. ¹⁵ Kōpi kukí tā pīrī rī ā 'ongará āní, kōpi gōkí ríí tā gōrōṅō rú ní 'o' ũnjí, sū Bálámú Bēórā mvópi ní lée mūfēngā ndāá ísú létī ũnjí sī rī tīni. ¹⁶ 'Bo nēbī Bálámú vé dōngí

átá ũnjīkānyā Bálámú ní 'o' ũnjí rī ā tā drī ni gé. Dōngí rī átá sū 'bá áda ní átá rī tīni, sē Bálámú ku ívé tā rií 'o' ũnjí rī ríí 'o' ũnjí ríí.

¹⁷ 'Bá āngū ímbá' 'bá ũnjō sī 'dī'bée adrikí sū kídí njuúpi gí rī tīni, āzini kōpi adrikí sū ĩrībītī yīgō vé ũlī ní vīí 'dīsī rá rī tīni. Múngú údé kōpi ní vūrā ĩzāngā nyazú ambamba ni kú ĩnógósí gí, ĩri ri kōpi tē. ¹⁸ Kōpi āfú rú, kōpi ri átángá 'bá ĩzā kōpi ku ní pi átá, kōpi ri tā rú' 'bá nōri vé rī pi 'o' 'bá rī pi āsámvú gé andrekelemge, kōpi ri tā 'dī'bée 'o' 'dīni, 'bá ɛsī újá' 'bée ú'dí rú ũnjīkānyā agásí rī pi úbézú, kōpi ā fíkí rí tā ũnjí 'o' ũnjí ríí. ¹⁹ Kōpi ri 'yo' 'bá rī pi ní, 'bá rī pi ɛ'yīkí dō tā ĩ ní ímbá rī rá, kōpi ímú drīwālā ísú rá. 'Bo ísúzá 'bá āngū ímbá' 'bá ũnjō sī 'dī'bée, kōpi túgērī ri' 'bá ũnjīkānyā 'o' 'bá ní pi, ā'diātāsiyā 'bá riipi ũnjīkānyā 'o' ũnjí rí, ĩri túgērī ũnjīkānyā rī drīgé. ²⁰ 'Bá āngū ímbá' 'bá ũnjō sī 'dī'bée ɛ'yīkí kōdō 'bávé Úpí Yēsū Kúrísitō 'bá Paapi rī gí, kōpi ífúkí ũnjīkānyā nyōkú nōri vé rī agásí gí, 'bo ũnjīkānyā rī gō kpá kōpi ímúlú dī, sē nóni kōpivé tā rií 'o' ũnjí gō ícá ũnjí drīdrī 'dāri ndéé. ²¹ 'Bá 'dī'bée ā nīkí tē dō létī Múngú vé tā 'ozú pīrī rī kuyé, ĩri tē adri múké, ísúzá kōpi nīkí rá, 'bo kōpi gākí tāimbī Múngú vé uleterē ĩ ní ímbá rī 'dugá ngagá sī. ²² Tā ĩ ní átá 'dī'bée tā áda, "Ūcógú ri úgbé, ĩri gō újá ívé úgbé mbe. Ígá ri 'i ũjī múkényā rú, ĩri kpá gō fi 'i ũnjó ũtrétré sī dīi."

3

Úpí Yēsú vé ĩgōngará

¹ ĩmi mávé ũndī má ní lēlélé rī pi, á sī ĩmi ní kōkōbī rī sē drīdrī ní rá, āzini má ní sī sē ĩmi ní 'dī. Kōkōbī má ní sī sē ĩrī 'dī'bée, á sī

sēē ĩmi ĩmbázú ānĭ, ĩmi kádō lāá, tā ni ā āvĭ rĭ ĩmĭ ěšĭ agásĭ ku. ² Á lē ĩmi 'bākĭ tā nēbĭ Múngú rĭ nĭ' bá rā rĭ pi ní ọtụ átá 'dāri kú ĩmĭ ěšĭ agá, āzini lē ĩmi 'bākĭ tā Úpĭ 'bá Paápi rĭ ní eziĭ ívé 'bá áyúáyū rĭ pi tĭ gé rĭ kú ĩmĭ ěšĭ agá.

³ Drĭdrĭ ni, tā má ní lēē ĩmi nĭkĭ ámá múké rĭ, ĩri 'dĭ, ọ'dú ọdụ vé rĭ gé, 'bá ọrụko pi ímú tá áda ĩmi ní rĭí 'oó rĭ gugu, kọpi tā ũnjĭ ĩ ní lēē rĭ pi 'dụ nga áyu. ⁴ Kọpi 'yo, "Yēsū kĭnĭ, 'i ímvĭ ĩgō rá pírí, ímvĭ dí kuyé āsĭ? Ídózú 'bá é'bípiĭ ní ũdrázú rĭ gé 'dāá, āzini Múngú ní 'bū pi gbizú vū be rĭ gé 'dāá, cĭmgbá āndrū sĭ, tā rĭ pi áwĭkĭ adriĭ kuú ọkụ rĭ tĭni." ⁵ 'Bá 'dĭ' bēē nĭkĭ ámá rá 'yozú kĭnĭ, Múngú gbi 'bū pi vū be nĭ, rĭ átá tĭ sĭ, gbi nyọọkú rĭ yĭ sĭ, aco yĭ rĭ mužú āndĭāndĭ, nyọọkú rĭ ní índrészú, 'bo kọpi āvĭkĭ tā 'dĭri sĭ ākā. ⁶ Múngú gō yĭ 'i ní nyọọkú rĭ gbizú ānĭ 'dāri sēē tĭi, yĭ rĭ ú'dĭ 'bá rĭ pi, ngá ídri be rĭ pi be ũdrāá céré 'dĭsĭ rá. ⁷ 'Bo Múngú átá ĩnógósĭ kĭnĭ, 'bū 'bá ní ndrēē āndrū nōri, āzini vū 'bá ní adriĭ drĭ ni gé nōri, 'i ímú kọpi zā ve ācĭ sĭ, kọpi tē ku 'dĭni, cĭmgbá lókĭ 'i ní ímúzú tā lizú 'bá rĭ pi drĭgé rĭ gé, 'bá 'i nĭ' bá ku rĭ pi, 'i ímú kọpi zā ve ācĭ sĭ.

⁸ ĩmi mávé ũndĭ má ní lēlē rĭ pi, lē ĩmi 'bākĭ ĩmi drĭgé 'yozú kĭnĭ, ọ'dú ālu índrē Úpĭ Múngú vúgá 'dāá ílĭ élifū ālu tĭni, ọ'dú élifū ālu índrē ọ'dú ālu tĭni. ⁹ Tā Úpĭ ní eziĭ 'yoó kĭnĭ, 'i ĩgō rá rĭ, 'bá ọrụko' bēē ọsūkĭ kĭnĭ, ícō ĩgōó mbēlēnā ku. 'Bo adri 'dĭni kuyé, Úpĭ rĭ tā rĭ 'o mužú mādā ĩmi tā sĭ, ā'diātāsĭyā Úpĭ lē 'bá ālu ālu ā ku ũnjĭkānyā 'ongará ānĭ, ā drā rĭ ku.

¹⁰ Ọ'dú Úpĭ ní ímvízú rĭ, 'bá āzi ícō nĭi ku, ĩri ícá āngū ĩsū dū, sū ọgú' bá ní ímú ngá ọgūú rĭ tĭni.

Āngū rĭ ímú lĭ 'bū gé 'dāá kúbi be mgbĭrĭ, 'bū rĭ kuru áfĭ 'dĭsĭ rá, ĩ ngá 'bū gé 'dāá rĭ pi zā ve ācĭ sĭ mgbĭlĭmgbĭlĭ, ĩ kpá vū rĭ zā ve ngá 'a ni gé rĭ pi be mgbĭlĭmgbĭlĭ. ¹¹ Ngá vū drĭgé nōgō rĭ pi, ĩ dō ímú zā ve ācĭ sĭ 'dĭri tĭni, ngá múké rĭ, lē ĩmi ngakĭ ezi Múngú ní, āzini ĩmi ĩnjĭkĭ Múngú rĭ. ¹² Lē ĩmi 'bākĭ mĭ rizú ọ'dú Múngú ní ímúzú tā lizú 'bá rĭ pi drĭgé 'dāri ũtēzú. Lē ĩmi ọsūkĭ 'yozú kĭnĭ, ọ'dú 'dāri vé ícángará vūvū yā 'dĭni ku, ĩri ícá ú'dĭkĭrĭnā nōgō. Ọ'dú 'dāri gé, 'bá 'bū gé 'dāá rĭ pi, ngá 'bū gé 'dāá rĭ pi be, āzini 'bá vū drĭgé nōgō rĭ pi, ngá vū drĭgé nōgō rĭ pi be, ĩ kọpi zā ve ācĭ sĭ mgbĭlĭmgbĭlĭ. ¹³ 'Bo 'bá rĭ eziĭ 'bá 'bū ú'dĭ, āzini vū ú'dĭ Múngú ní eziĭ 'bá ní 'dāri ũtēzú, vūrā rĭ údékĭ ángírĭ 'bá tā 'o' bá pĭrĭ rĭ pi ní.

¹⁴ ĩmi mávé ũndĭ má ní lēlē rĭ pi, ĩmi ní rizú eziĭ 'bázú tā 'dĭri ũtēzú rĭ gé, lē Úpĭ Yēsū ē ĩsū ĩmi uletere, ũnjĭkānyā ākō, tā be kĭri Múngú ẹndrēti gé. ¹⁵ Lē ĩmi 'bākĭ ĩmi drĭgé 'yozú kĭnĭ, tā Úpĭ ní eziĭ 'bázú mādā ícázú mbēlēnā kuyé rĭ, ku 'bá rĭ pi ní sā, 'bá rĭ pi ā újākĭ rĭ eziĭ ānĭ. Tā 'dĭri sū nyo Múngú ní úmĭ sēē 'bá ọgúpi Páulū 'bá ní lēlē rĭ ní, ĩri ní tā rĭ sĭ sēē ĩmi ní rĭ tĭni. ¹⁶ Kọkọbĭ Páulū vé ĩri ní sĭ 'dĭ' bēē agásĭ, átá tā 'dĭ' bēē céré rá, 'bo tā ĩri ní sĭ 'dĭ' bēē ọrụko mbamba, ífĭfĭ ní ícókĭ nĭi bá ku. 'Bá ọrụko tā nĭ' bá ku rĭ pi újākĭ ĩrivé kọkọbĭ sĭ 'dĭri ũlūú ũ'dū be túngú, sū kọpi ní tā Búkū Múngú vé rĭ agá rĭ újā ũlūú ũ'dū be túngú rĭ tĭni.

¹⁷ ĩmi mávé ũndĭ má ní lēlē rĭ pi, sū ĩmi ní tā 'dĭ' bēē nĭi rá rĭ tĭni, lē ĩmi adriki mĭ be kọwū, 'bá rĭ' bá ũnjĭkānyā 'o' bá rĭ pi ā úbékĭ rĭ ĩmi fĭi ũnjĭkānyā 'oó ku. ¹⁸ Eziĭ múké, āzini tā nĭngará íngápi 'bávē Úpĭ Yēsū Kúrĭsitō 'bá Paápi rĭ vúgá rĭ, ā sē ĩmi tukĭ pá ọkpó ọkpó.

Lě ě íngúkí Yēsũ ri mụzú nyonyo!
Ămĩnã.

**Kōkōbī ālu ni
Yūwānī
ní sī rī
Tā bŭkū rī vé rī ā
ūlŭngárá**

Yūwānī Yēsū vé 'bá áyúāyū rī sī kōkōbī 'dīri 'bá uringo adri 'bá Kūrisitīyānī rú rī pi ní, lē kōpi sū anji ívé ni tīni. Kīnī, lē kōpivé āsámvú Múngú be rī, āzini Kūrisitō be rī ā adri múké. 'Yo kōpi ní 'bá āngū ímbá 'bá kánisā agá ũnjō sī rī pi vé tā. Yūwānī kīnī, ótū ī rikí adrii Yēsū be trŭ, 'í nī rá, Yēsū ri 'bá áda, ĩri Mvā Múngú vé ni. Kīnī, kōpi 'bākí dō ęsī Yēsū drĭgę rá, kōpi ídri 'dāni'dāni rī ĩsŭ rá. Kīnī, kōpi Kūrisitīyānī rú, lē kōpi ā lēkí Múngú ri lēlē, āzini kōpi ā lēkí ĩ lēlē ĩ āsámvú gé sī.

'Bá idri sēpi rī

¹ Í 'dóngárá gá 'dāá, Ū'dŭkó ídri sēpi rī, ĩri anigé, 'bá yĭkí ĩrivé ū'dŭkó rá, 'bá ndrekí ĩri 'bā mĭ sī rá, 'bá ūlókí rŭ 'bā ni 'bā drĭ sī rá, 'bá ní rĭi tā ni ūlŭ ĩmi ní 'dĭ. ² 'Bá ídri sēpi rī 'da 'i 'bá ní rá! 'Bá ndrekí ĩri 'bā mĭ sī rá. 'Bā nóni ri ídri 'dāni'dāni ótū adriipi ętępi Múngú be trŭ ĩ ní 'daa 'bá ní rī vé tā ūlŭ ĩmi ní. ³ 'Bā ri ĩmi ní tā 'bá ní ndreé 'bā mĭ sī, āzini 'bá ní yĭ 'bā bĭ sī rī ūlŭ, 'bā úmúkí rĭ 'bā adrii ĩmi be trŭ, āzini 'bā úmúkí rĭ 'bā adrii ętępi be trŭ, āzini Mvópi Yēsū Kūrisitō be trŭ. ⁴ 'Bá sĭkí tā 'dĭ 'bée sē ĩmi ní, 'bā úmúkí rĭ 'bā adrii ĩmi be trŭ, 'bā adrikí rĭ ĩmi be āyĭkō sī.

Múngú ri dĭ sŭ ũtŭná tĭni

⁵ Ū'dŭkó 'dĭri 'bá yĭkí íngázú Yēsū vŭgá, 'bá ní rĭi ūlŭ ĩmi ní 'dĭ kīnī, Múngú ri dĭ āngŭ íngbērē sŭ ũtŭná tĭni, tā āzi índrępi sŭ ínjá tĭni rŭ 'bā ni gé 'dāáyo. ⁶ 'Bá

'yokí dō kīnī, 'bá ícĭkí 'bā āsámvú Múngú be rī ícá ngá ālu gĭ, 'bo 'bá áwikí dō adrii ínjá agá rĭi ũnjĭkányā 'oó, 'dĭri lŭ 'yozú kīnī, 'bā ũnjó rŭ, tā 'bá ní 'oó rĭ adri tā áda ku. ⁷ 'Bo 'bā dō ri adri ũtŭná agá, sŭ Múngú ní dĭi ũtŭná rŭ rĭ tĭni, 'bā 'bā úmú adri 'bā Múngú vé rĭ pi be trŭ. Múngú Mvópi Yēsū vé āri, ĩri 'bávę ũnjĭkányā ũjĭ 'bā rŭ 'bá gá sĭ céré.

⁸ 'Bá 'yokí dō kīnī, 'bā ũnjĭkányā ākó, 'bā ri 'bā mĭ ũ 'bā, tā áda 'bá ęsĭ agá 'dāáyo. ⁹ 'Bá ūlŭkí dō 'bávę ũnjĭkányā Múngú ęndręti gé rá, Múngú ri ęsĭ 'bā tā pĭri 'ozú, ĩri 'bā trŭ 'bávę ũnjĭkányā agásĭ rá, āzini ĩri 'bávę ũnjĭkányā ũjĭ rá. ¹⁰ 'Bá 'yokí dō kīnī, 'bā ũnjĭkányā ākó, 'dĭri lŭ 'yozú kīnī, 'bā ri 'yo, Múngú ri ũnjó rŭ, ĩrivé ū'dŭkó múké 'dĭri 'bá ęsĭ agá 'dāáyo.

2

¹ Má anji rĭ, á sĭ kōkōbī 'dĭri sē ĩmi ní, ĩmi 'okí rĭ ũnjĭkányā ku. 'Bo 'bā rĭ 'o dō ũnjĭkányā, 'bā āzi pá tuŭpi 'bávę tā tĭ gé átapi ętępi be ni anigé, 'bā rĭ Yēsū Kūrisitō adriipi pĭri rĭ 'i. ² Yēsū Kūrisitō adi 'i sēé drāá 'bávę ũnjĭkányā ũjĭzú 'bā rŭ 'bā gá sĭ, ũjĭ 'yęná 'bávę ũnjĭkányā ó'dŭkŭlę ku, ĩri 'bā vŭ drĭgę rĭ pi vé ũnjĭkányā ũjĭ céré.

³ 'Bá 'dŭkí dō tāimbĭ Múngú vé rĭ ngaa rá, 'bā ícá nĭ ámá 'yozú kīnī, ádarú 'bā nĭkí Múngú ri rá. ⁴ 'Bā rĭ 'yo dō kīnī, 'í nĭ Múngú ri rá, 'bo 'dŭ dō tāimbĭ Múngú ní ęjĭ rĭ ngaa kuyé, 'bā 'dĭri ũnjó rŭ, nĭ tā áda Múngú ní ęjĭ rĭ kuyé. ⁵ 'Bo 'bā 'dŭkí dō tā Múngú ní ęjĭ rĭ ngaa rá, tā 'dĭri lŭ 'yozú kīnī, ádarú 'bākĭ lęngárá Múngú vé rĭ adrii 'bá ęsĭ agá gĭ. Kuru 'bā ícá nĭ ámá 'yozú kīnī, 'bávę āsámvú Múngú be rĭ ícá múké gĭ. ⁶ 'Bā rĭ 'yo dō kīnī, 'i 'bā Múngú vé ni, lē ā 'o tā rĭ, sŭ Yēsū ní 'oó rĭ tĭni.

Tāĩmbĩ ú'dí rĩ

⁷ Īmi mávé ũndĩ má ní lēléle rĩ pi, tā má ní sīĩ sēé ĩmi ní 'dĩri adri tāĩmbĩ ú'dí ni kuyé, ĩri tāĩmbĩ ũku ĩ ní ótú sēé ĩmi ní, ĩmi ní Yēsũ ri ẽ'yĩzú rĩ gé 'dāri. Tāĩmbĩ ĩ ní 'yoó kínĩ, lē ā lēkĩ 'bá lēléle 'dĩri, ĩri tāĩmbĩ ĩmi ní ótú yĩ drĩdrĩ 'dāri.

⁸ 'Bo tā má ní sīĩ sēé ĩmi ní rĩ, ĩri ádarú tāĩmbĩ ú'dí ni, Yēsũ vé tā 'oó rĩ lū 'yozú kínĩ, lē kpá ā ndrekĩ tā áda tāĩmbĩ rĩ vé rĩ ĩmĩ rú'ba gá, ā'diātāsīyā tā 'oó ĩnĩná agá rĩ ā vugú de 'i gĩ, ũtũná ri nóni ri ka nĩ.

⁹ 'Bá rĩ 'yo dō kínĩ, 'i ũtũná agá, 'bo 'bā dō ẽsí ũnjĩ ógúpĩ ní, áwĩ 'dĩri adrii kuú ĩnĩná agá. ¹⁰ 'Bá 'í ẽdrĩpĩ ri lēepi lēléle rĩ, ĩri 'bá adriipi ũtũná agá ni, ngá āzi ĩri ẽsí agá sēepi ĩri ní tā ũnjĩ 'ozú ni 'dāáyo. ¹¹ 'Bo 'bá ẽsí ũnjĩ 'bāapi 'í ẽdrĩpĩ ní rĩ, ĩri drĩ kú ĩnĩná agá ũgōgō, ĩri ri ẽçĩ tu ĩnĩná agá, nĩ kuyé 'i dō ri mu ngōlé, ā'diātāsīyā ĩnĩná ọzũ mĩ ni gĩ.

¹² Īmi mávé anji má ní lēléle rĩ pi, á sī tā 'dĩri sēé ĩmi ní, ā'diātāsīyā Múngú trũ ĩmi ũnjĩkányā agásĩ gĩ Yēsũ ā rú sī.

¹³ Īmi má ẽtépĩ, á sī tā 'dĩri sēé ĩmi ní, ā'diātāsīyā ĩmi nĩkĩ Kúrísitō adriipi í'dóngará gá 'dālé anigé rĩ gĩ.

Īmi kērĩanji rĩ pi, á sī tā 'dĩri sēé ĩmi ní, ā'diātāsīyā ĩmi ndēkĩ ādróko ri gĩ.

Īmi mávé anji má ní lēléle rĩ pi, á sī tā 'dĩri sēé ĩmi ní, ā'diātāsīyā ĩmi nĩkĩ 'bá Ẽtépĩ Múngú ri gĩ.

¹⁴ Īmi anji Múngú vé rĩ pi, á sī tā 'dĩri sēé ĩmi ní, ā'diātāsīyā ĩmi nĩkĩ 'bá Ẽtépĩ Múngú ri gĩ.

Īmi má ẽtépĩ, á sī tā 'dĩri sēé ĩmi ní,

ā'diātāsīyā ĩmi nĩkĩ Kúrísitō adriipi í'dóngará gá 'dālé anigé rĩ gĩ.

Īmi kērĩanji rĩ pi, á sī tā 'dĩri sēé ĩmi ní,

ā'diātāsīyā ú'dúkō Múngú vé fiipi ĩmĩ ẽsí agá rĩ

sē ĩmi tukĩ pá ũkpó ũkpó ĩmivé ẽ'yĩngará agá,

sē ĩmi ndēkĩ ādróko ri gĩ.

Ā 'bākĩ ẽsí tā nyōókú nōri vé rĩ drĩgē ku

¹⁵ Lē ĩmi 'bākĩ ẽsí tā nyōókú nōri vé rĩ drĩgē ku, dōku lē ĩmi fikĩ ũnjĩkányā nyōókú nōri vé rĩ 'oó ku. 'Bá rĩ 'bā dō ẽsí tā nyōókú nōri vé rĩ drĩgē, ícō ẽsí 'bāá 'bá Ẽtépĩ ri lēzú ku. ¹⁶ Tā nyōókú nōri vé rĩ, ĩri sē 'bá rĩ tā rú'ba nōri vé rĩ 'du nga áyu, sē ĩri ẽsí 'bā āmbúgú ngá drĩgē, ĩri adri āfú rú. Tā 'dĩ'bée adrikĩ tā 'bá Ẽtépĩ ní lēé ā 'okĩ rĩ kuyé, tā 'dĩ'bée tā nyōókú nōri vé ni. ¹⁷ Tā nyōókú nōri vé rĩ, āzini ẽsí 'bá rĩ pi ní riĩ 'bāá ngá nyōókú nōri vé rĩ pi drĩgē rĩ, ĩri ĩmú de rá. 'Bo 'bá Múngú vé tā 'duyipi ngaápi rĩ, ĩri ídri 'dání'dání rĩ ĩsú rá.

Ari'ba Yēsũ Kúrísitō vé rĩ pi

¹⁸ Mā anji rĩ, ú'dú ũdũ vé rĩ ícá gĩ. Īmi yĩkĩ ĩmĩ bí sī rá kínĩ, āri'bagú Kúrísitō vé rĩ ri ĩmú 'dĩ'dĩ, nóni ari'ba Kúrísitō vé rĩ pi ícákĩ kárakará gĩ. Sē 'bá nĩkĩ ámā ānĩ 'yozú kínĩ, ú'dú ũdũ vé rĩ ícá gĩ. ¹⁹ Ari'ba 'dĩ'bée, kōpi fũkĩ 'bá āsámvú gé nōosĩ, kōpi ẽ'yĩkĩ Yēsũ ri sũ 'bá ní ẽ'yĩ rĩ tĩnĩ kuyé. Kōpi ẽ ẽ'yĩkĩ té dō Yēsũ ri sũ 'bá ní ẽ'yĩ rĩ tĩnĩ rá, kōpi té áwĩ adri 'bá be trũ. Kōpivé fũngará 'bá āsámvú gé sī 'dĩri lū 'yozú kínĩ, kōpi ẽ'yĩkĩ Yēsũ ri sũ 'bá ní ẽ'yĩ rĩ tĩnĩ kuyé.

²⁰ 'Bo Yēsũ ri Uleterē, sē ívé Índrĩ Uleterē rĩ ású ĩmi gĩ, sē nóni ĩmi nĩkĩ tā áda Múngú vé rĩ gĩ.

²¹ Á sī ĩmi ní kōkōbĩ 'dĩri sēé 'yozú kínĩ ĩmi nĩkĩ tā áda rĩ kuyé yā

'dini ku, ĩmi nĭkĭ tā áda rĭ rá, ā'diātāsīyā tā áda Múngú ní i'daá rĭ agá, ũnjō 'dāáyo. ²² 'Bá ũnjó rú rĭ ā'di 'i? 'Bá ũnjó rú rĭ, ĩri 'bá 'yoópi Yēsū adri Kúrísitō ku rĭ 'i. 'Bá 'dĭni 'dĭri, ĩri āri' 'bá Kúrísitō vé ni, 'bá 'dĭri gā Ētēpi Múngú rĭ sĭ, āzini gā Mvópi Yēsū rĭ sĭ. ²³ 'Bá Mvópi Yēsū ri gāapi sĭ rĭ, gā kpá Ētēpi Múngú ri sĭ, 'bá Mvópi Yēsū ri ā'yīpi rá rĭ, ā'yī kpá Ētēpi Múngú ri rá.

²⁴ Kúru ũ'dúkó múké ĩ ní ímbá ĩmi ní i'dóngará gá 'dāá, ĩmi ní yĭi ĩmĭ bĭ sĭ 'dĭri, lē ĩmi 'bākĭ kuú ĩmĭ éšĭ agá. ĩmi 'bākĭ dō tā ni ĩmĭ éšĭ agá rá, ĩmi áwĭ adri ĩmi Ētēpi Múngú agá, āzini Mvópi Yēsū agá. ²⁵ 'Bá áwĭkĭ dō adrii Múngú agá, 'bá ícókĭ idri 'dāni'dāni Kúrísitō ní eziĭ rĭ ísú rá.

²⁶ Á sĭ tā 'dĭri sēé ĩmi ní, ĩmi ā adriki rĭ mĭ be kowu 'bá lē' 'bá ĩmĭ mĭ ũ'bā' 'bá 'dĭ' 'bée vé tā sĭ. ²⁷ 'Bo nóni Kúrísitō sē Índri Uletere rĭ ású ĩmi gĭ, ĩri nóni ri adri ĩmi agá, ĩmi gókĭ nóni ímbángará lēé dĭi ku, Índri Uletere rĭ ĩmi ímbá nĭ. Tā ĩri ní ímbá rĭ adri ũnjō ku, ĩri tā áda. Nóni lē Índri Uletere rĭ ā ású ĩmi, lē ĩmi áwĭkĭ ĩmi íkpāá adrii Kúrísitō ā rŭ' 'bá gá, sŭ Índri Uletere rĭ ní ĩmi ímbá rĭ tĭni.

Anji Múngú vé rĭ pi

²⁸ Má anji rĭ, lē ĩmi áwĭkĭ ĩmi íkpāá adrii Kúrísitō ā rŭ' 'bá gá, Kúrísitō kādō ímvi ĩgōó, 'bá ícókĭ adrii ũrĭ sĭ ku, āzini 'bá ícókĭ adrii drĭnjá sĭ ku ĩri ęndreĭtĭ gé.

²⁹ ĩmi nĭkĭ rá 'yozú kĭnĭ, Kúrísitō ri tā be piĭri, ĩmi nĭkĭ kpá rá 'yozú kĭnĭ, 'bá tā 'oópi piĭri rĭ, ĩri adri Mvā Múngú vé ni.

pi ní 'bā nĭzú ámázú kuyé 'yozú kĭnĭ, 'bā anji Múngú vé ni rĭ, kōpi nĭkĭ Múngú ri kuyé. ² ĩmi mávé ũndĭ má ní lēlé rĭ pi, 'bā nóni anji Múngú vé ni, Múngú ri dō úmvúlésĭ ímú 'bā újā adri íngóni yā, i'da drĭ 'bá ní tā ni kuyé. 'Bo 'bá nĭkĭ rá 'yozú kĭnĭ, Kúrísitō kādō ímvi ĩgōó, 'bā ĩri ndre rá, 'bá ímú adri sŭ ĩri tĭni. ³ 'Bá éšĭ 'bāapi Kúrísitō drĭgĕ rĭ, ĩri adri ule, fi ũnjikānyā 'oó ku, sŭ Kúrísitō ní adrii ule ũnjikānyā ākó rĭ tĭni.

⁴ 'Bá ũnjikānyā 'oópi rĭ, űō tāĭmbĭ Múngú vé rĭ gĭ. ũnjikānyā ri, ĩri Múngú vé tāĭmbĭ űōngará. ⁵ ĩmi nĭkĭ rá 'yozú kĭnĭ, Yēsū ímú 'bávé ũnjikānyā ũjĭ 'bá rŭ' 'bá gá sĭ gĭ. Yēsū 'o ũnjikānyā áluŭáni kuyé. ⁶ 'Bá rĭ íkpā dō 'i kú rŭ' 'bá ni gé, ícókĭ ũnjikānyā 'oó dĭi dĭi ku. 'Bá rĭ dō ri ũnjikānyā 'o muzú, 'bá 'dĭri nĭ ĩri kuyé, ámá ĩri kuyé.

⁷ Má anji rĭ, lē ĩmi sĕkĭ 'bá āzi ā ũ'bā ĩmĭ mĭ ku. 'Bá tā 'oópi piĭri rĭ, Múngú ęndreĭtĭ gé, ĩri 'bá piĭri, sŭ Kúrísitō ní adrii piĭri rĭ tĭni. ⁸ 'Bá riipi ũnjikānyā 'oópi rĭ, ĩri 'bá ādróko vé ni, ā'diātāsīyā ādróko í'dó ũnjikānyā 'oó ĩ ní drĭ 'bŭ pi gbizú vŭ be kuyé rĭ gé 'dāá, 'bo Mvā Múngú vé rĭ ímú ęzi ādróko vé rĭ izaá drĭ ni gé sĭ rá. ⁹ Anji Múngú vé rĭ pi ícókĭ rií ũnjikānyā 'oó ku, ā'diātāsīyā úri Múngú vé rĭ adri kōpi éšĭ agá. Sē kōpi 'okĭ ũnjikānyā ku, ā'diātāsīyā Múngú 'dŭ kōpi 'bāá anji ívé ni pi rú gĭ. ¹⁰ 'Bá anji Múngú vé rĭ pi nĭ ámá rá, 'bá kpá anji ādróko vé tā 'dŭ' 'bá nga' 'bá rĭ pi nĭ ámá rá, ā'diātāsīyā 'bá tā 'oópi piĭri ku, 'í ógŭpi ri lēepi ku rĭ, adri mvā Múngú vé ni ku.

3

¹ 'Bá Ētēpi Múngú lē 'bā am-bamba, ĩ ní 'bā zizú ānĭ Múngú vé anji 'dĭ. Ádarú 'bā anji Múngú vé ni. Tā 'bá nyōókŭ nōri drĭgĕ rĭ

Lē 'bā lĕkĭ 'bā lĕlĕ

¹¹ ũ'dúkó múké Múngú vé ĩmi ní yĭi i'dóngará gá 'dāá rĭ lŭ kĭnĭ, lē 'bā lĕkĭ 'bā lĕlĕ. ¹² Lē 'bā adriki sŭ Kāyĭnā ándurú riipi ādróko vé

tā 'oópi édrípi ri 'díipi draápi rĩ tĩni ku. Káyĩnā 'dĩ édrípi ri āsĩ? Káyĩnā 'dĩ édrípi ri, édrípi ní tā 'oó Múngú ɛndrɛtĩ gé pĩri rĩ sĩ, 'bo tā Káyĩnā ní 'oó rĩ Múngú ɛndrɛtĩ gé ũnjĩ. ¹³ Má édrípĩ má ɔmvúpĩ, 'bá nyɔ́ɔkú drĩgé nɔ́gó rĩ pi ndrekĩ dō ĩmi ũnjĩ, ĩmĩ ɛsí ā tĩ ānĩ ku. ¹⁴ 'Bá lɛkĩ dō 'bá lɛlɛ, ĩri lũ 'yozú kĩnĩ, 'bá ĩfũkĩ drā agāsĩ gĩ, 'bá ĩsũkĩ ĩdri 'dāni'dāni rĩ gĩ. 'Bá édrípi ri lɛépi ku, āzini ɔmvúpĩ ri lɛépi ku rĩ, ĩrivé ĩndrĩ áwĩ draá kuú āvũ rú. ¹⁵ 'Bá ɛsí ũnjĩ 'bāápi ɔgúpĩ Yésũ ri ɛ'yĩpi gĩ rĩ ní rĩ, ĩri 'bá riipi āngũ ú'dĩpi ni. ĩmi nĩkĩ rá 'bá āngũ ú'dĩpi rĩ, ĩsũ ĩdri 'dāni'dāni rĩ ku.

¹⁶ Lɛngará vé tā, ĩri 'dĩni, Yésũ Kúrísitō adi 'i sɛé draá 'bá tā sĩ. Lɛ 'bá adikĩ 'bá sɛé draá 'bá ɔgúpĩ Yésũ ri ɛ'yĩ 'bá gĩ rĩ pi vé tā sĩ, sũ Yésũ ní 'i adĩ sɛé draá rĩ tĩni. ¹⁷ 'Bá rĩ dō ngá be, ndre dō ɔgúpĩ ri ngá ākó, ko dō ɔgúpĩ ɛ ĩzā ngá sĩ ku, lɛngará Múngú ní 'bá rĩ pi lɛzú rĩ ɛsí ni agá 'dāáyo. ¹⁸ Má anjĩ rĩ, ā lɛkĩ āngũ tĩ sĩ kána ku, ádarú lɛ ĩmi lɛkĩ ĩmi ɔgúpĩ lɛlɛ, ĩmi kokĩ kɔpi ɛ ĩzā ngá sĩ koko. ¹⁹ 'Bá lɛkĩ dō 'bá ɔgúpĩ lɛlɛ, 'bá ɛcó nĩ ámá 'yozú kĩnĩ, 'bá ri tā áda 'o, ĩri sɛ 'bá ɛsí ri adri āyĩkō sĩ, 'bá kādō riĩ Múngú vé tā ũsũ. ²⁰ 'Bá ɛsí ā ri dō nɔ́o ũnjĩkānyā 'bá ní 'oó rĩ sĩ draāāsĩyā, Múngú ri āmbúgú, nĩ tā 'bá ɛsí agá rĩ céré rá, tā āzi Múngú ní nĩ kuyé ni ālunjāni 'dāáyo.

²¹ ĩmi mávé ũndĩ má ní lɛlɛ rĩ pi, 'bá ámákĩ dō 'yozú kĩnĩ, 'bá 'okĩ ũnjĩkānyā kuyé, 'bá adri Múngú ɛndrɛtĩ gé ũrĩ ākó. ²² 'Bá zĩkĩ dō ngá Múngú tĩ gé, ĩri sɛ 'bá ní rá, ā'diātāsĩyā 'bá ri tā ĩri ní ɛzĩ 'bá ní rĩ 'dũ nga rá, āzini tā 'bá ní 'oó rĩ, ĩri Múngú ní āyĩkō sɛ. ²³ Múngú ɛzĩ 'bá ní 'dĩni kĩnĩ, 'bá ɛ'yĩkĩ 'ĩ Mvɔ́pi Yésũ Kúrísitō ri, āzini 'bá lɛkĩ 'bá lɛlɛ 'bá āsámvú

gé sĩ, sũ Yésũ ní ɛzĩ rĩ tĩni. ²⁴ 'Bá tām̃bĩ Múngú vé rĩ 'dũ 'bá nga 'bá rá rĩ pi, kɔpi úmúkĩ ĩ adri Múngú be trũ gĩ, Múngú ri adri kɔpi be trũ. Tā 'bá ní nĩzú ámázú 'yozú kĩnĩ, Múngú ri adri 'bá be trũ rĩ, ĩri ní ĩndrĩ Uleterere rĩ ĩpɛé 'bá ásu rĩ sĩ.

4

Lɛ ĩmi ámákĩ ĩndrĩ rĩ pi ámámā

¹ ĩmi mávé ũndĩ má ní lɛlɛ rĩ pi, lɛ ĩmi ɛ'yĩkĩ ĩndrĩ rĩ pi vé tā mužú bādárú ku. Lɛ ĩmi ámákĩ ĩndrĩ rĩ pi ámámā, ĩndrĩ rĩ pi dō Múngú vé ni, dō kɔpi ĩndrĩ āzi túngú ni pi. Ā'diātāsĩyā nɛbĩ ũnjó rú rĩ pi kárakarā, kɔpi ayikĩ mužú vũ drĩgé sĩ, kɔpi ri tā ũnjó vé ni pi ũlũ mužú 'bá rĩ pi ní. ² Tā ĩmi ní ɛcózú ĩndrĩ Uleterere Múngú vé rĩ nĩzú ámázú rĩ, ĩri 'dĩni, nɛbĩ 'yoópi kĩnĩ, tĩkĩ Yésũ Kúrísitō ri ĩfũú 'bá áda rú rĩ, nɛbĩ 'dĩri ĩndrĩ Múngú vé rĩ rũ 'bá ni gé anigé. ³ 'Bo nɛbĩ 'yoópi kĩnĩ, tĩkĩ Yésũ ri 'bá áda rú kuyé rĩ, nɛbĩ 'dĩri ĩndrĩ Múngú vé rĩ rũ 'bá ni gé 'dāáyo, ĩri ārĩ 'bá Kúrísitō vé ni. ĩmi yĩkĩ rá 'yozú kĩnĩ, ārĩ 'bágú Kúrísitō vé rĩ ri ĩmũ 'dĩ' dĩ, nóni ɛcá gĩ, ĩri vũ drĩgé nɔ́gónō.

⁴ Má anjĩ rĩ, ĩmi anjĩ Múngú vé ni, ĩmi ndɛkĩ nɛbĩ ũnjó rú 'dĩ' bée gĩ, ā'diātāsĩyā ĩndrĩ ɛzĩ ngaápi ĩmĩ rũ 'bá gá rĩ, ũkpō ni aga ĩndrĩ ɛzĩ ngaápi nyɔ́ɔkú drĩgé nɔ́gó rĩ vé rĩ rá. ⁵ 'Bá ũnjó rú 'dĩ' bée, kɔpi 'bá Múngú ri nĩ 'bá kuyé ni pi, kɔpi ri tā nyɔ́ɔkú nōri vé rĩ átá, 'bá Múngú ri nĩ 'bá ku rĩ pi ri kɔpivé tā 'dũ ɛzĩ ngazú. ⁶ 'Bá 'bá Múngú vé ni. Tā 'bá ní ɛcózú ĩndrĩ tā áda átápi rĩ nĩzú, āzini ĩndrĩ ũnjó rú rĩ nĩzú ámázú rĩ, ĩri 'dĩni, 'bá Múngú ri nĩ 'bá rá rĩ pi, kɔpi 'bávé tā 'dũ ɛzĩ ngazú rá, 'bo 'bá Múngú ri nĩ 'bá ku rĩ pi, ɛcókĩ 'bávé tā 'dũ ɛzĩ ngazú ku.

Lëngará Múngú vé rī

⁷ Īmi mávé ũndī má ní lëélë rī pi, lë 'bá lëkí 'bá lëlé, ā'diātāsiyā lëngará íbí ingá Múngú vúgá. 'Bá lëkí dō 'bá lëlé, ĩri lū 'yozú kīnī, 'bá anji Múngú vé ni, 'bá nīkí Múngú ri rá. ⁸ 'Bá āngū lëépi ku rī nī Múngú ri kuyé, ā'diātāsiyā Múngú ri 'bá āngū lëépi lëlé ni. ⁹ Múngú i'da ívé lëngará 'bá ní lëti be 'dīni, ĩpë ívé Mvá ālukútañá rī nyōŋkú drīgë nōgó, 'bá ĩsúkí rí idri 'dáni'dáni rī ānī bēnī. ¹⁰ Lëngará agaápi rá rī, ĩri 'dīni, Múngú lë 'bá lëlé, ĩpë ívé Mvá ímú drāá rōbōñō rú 'bá trūzú 'bávë ũnjikānyā agāsī, adri 'yozú kīnī, 'bá lëkí Múngú ri nī 'dīni kuyé. ¹¹ Īmi mávé ũndī má ní lëélë rī pi, sū Múngú ní 'bá lëélë rī tñi, lë 'bá lëkí 'bá lëlé. ¹² 'Bá āzi ndre Múngú ri āluñáni kuyé. 'Bo 'bá lëkí dō 'bá lëlé, Múngú ri adri 'bá agá, ádarú lëngará Múngú ní 'bá lëzú rī, 'bá 'bá ku 'bá éšī agá.

¹³ Múngú sē 'bá ní ívé Índrí Uleterē rī gí, sēzú 'bá ní nīzú ámázú ānī, 'bá adri ĩri agá, ĩri adri 'bá agá. ¹⁴ Ētēpi ĩpë ívé Mvá ímú 'bá rī pi paá ívé ũnjikānyā agāsī. 'Bá ndrekí Mvá rī 'bá mī sī rá, 'bá ní nóni rī ĩrivé tā ũlūú 'bá vū drīgë rī pi ní 'dī. ¹⁵ 'Bá rī ĕ'yī dō kīnī, Yēsū ri Mvá Múngú vé ni, Múngú ri adri ĩri agá, ĩri kpá adri Múngú agá. ¹⁶ Ádarú 'bá nīkí rá 'yozú kīnī, Múngú lë 'bá lëlé. 'Bá ri éšī 'bá Múngú drīgë, ĩri ní 'bá lëé agaá rá rī sī.

Múngú lë 'bá rī pi lëlé. 'Bá rī lë dō 'í ógūpi ri lëlé, ĩri adri Múngú agá, Múngú ri adri ĩri agá. ¹⁷ Ádarú 'bá lëkí dō 'bá lëlé, sū Kúrísitō ní āngū lëé vū drīgë nōgó rī tñi, 'bá ícókí adrii ũ'dú Múngú ní ímúzú tā lizú 'bá rī pi drīgë 'dāri sī ũrī sī ku. ¹⁸ 'Bá āngū lëépi lëlé rī, ícó adrii Múngú sī ũrī sī ku. 'Bá ní ũšūú 'yoó kīnī, Múngú ri 'bá ĩrñā rá rī sī, ĩri sē 'bá adri

ānī ũrī sī. 'Dīri lū kīnī, 'bá ũrī ní fīí éšī ni agá rī, lëngará Múngú vé rī éšī ni agá 'dāáyo. ¹⁹ Múngú ní í'dó 'bá lëé drīdrī rī sī, sē 'bá ri 'bá lëlé 'bá āsámvú gé sī ānī. ²⁰ 'Bá rī 'yo dō 'í lë Múngú ri rá, 'bo ĩri dō ri éšī ũnjī 'bá édrīpi ní, ĩri ũnjó rú. 'Bá 'í édrīpi 'í ní ndreé rá rī lëépi ku rī, ícó Múngú ĩ ní rú' 'bá ni ndreé ku 'dāri lëé ku. ²¹ Tāimbī Múngú ní ezīi 'bá ní rī ĩri 'dīni, lë 'bá lëkí 'í lëlé, āzini 'bá lëkí 'bá ōgūpi lëlé.

5*Lë 'bá ĕ'yīkí Múngú Mvōpi ri*

¹ 'Bá Yēsū ri ĕ'yī' 'bá 'yo' 'bá kīnī, Yēsū ri Kúrísitō 'í rī pi, 'bá 'dī' bée anji Múngú vé ni, 'bá Múngú ri lë' 'bá lëlé rī pi, lëkí kpá anji Múngú vé rī pi lëlé. ² 'Bá lëkí dō Múngú ri lëlé, āzini 'bá 'dukí dō tāimbī ĩrivé rī pi ngaá rá, 'bá nīkí rá, 'bá anji Múngú vé rī pi lëlé. ³ 'Bá 'dukí dō tāimbī Múngú vé rī ngaá rá, ĩri lū 'yozú kīnī, 'bá lëkí Múngú ri lëlé. Tāimbī ĩrivé rī ā ngangará adri ũkpó ũkpó ku, ⁴ ā'diātāsiyā anji Múngú vé rī pi ũkpó be, kōpi tā ũnjī 'bá nyōŋkú drīgë nōgó rī pi ní 'oó rī gā sī. 'Bá ní Yēsū ri ĕ'yī gí rī sī, 'bá ícó tā ũnjī nyōŋkú nōri vé rī gā sī. ⁵ 'Bá Yēsū ri ĕ'yī' 'bá gí, 'yo' 'bá kīnī, Yēsū ri Mvá Múngú vé ni rī, kōpi 'bá tā ũnjī nyōŋkú nōri vé rī pi gā' 'bá sī rī.

⁶ Tā lūúpi kīnī, Yēsū Kúrísitō ri Mvá Múngú vé ni rī, ĩri tā ĩ ní Yēsū ní bātízīmū sēzú yīi agá rī, āzini ārí raápi rú' 'bá ni gé sī pētī alambaku sígë rī. Adri 'yéñá yīi kuyé, ĩri yīi, āzini ārí raápi rú' 'bá ni gé sī rī. Índrí Uleterē rī lū tā 'dīri nī, ā'diātāsiyā tā Índrí Uleterē rī ní lūú rī, ĩri tā áda. ⁷ Ngá tā rī ĕ mī lūúpi rī pi ngá na. ⁸ Ngá rī pi 'dī, Índrí Uleterē, yīi, āzini ārí. Ngá na 'dī' bée, kōpi vé

tā ru 'i ngá ālu. ⁹ 'Bá rī pi kádō ríí 'bá ní tā átá, 'bā ri ẽ'yī rá, 'bo tā Múngú ní átá rī ndē 'bá rī pi ní átá rī rá, ā'diātāsīyā Múngú átá tā rī nī, átá tā 'i Mvópì vé rī. ¹⁰ 'Bá Mvā Múngú vé rī ẽ'yīpi rá rī, ẽ'yī tā Múngú ní átá rī rá. 'Bo 'bá tā Múngú ní átá 'i Mvópì ā tā sī rī ẽ'yīpi ku rī, 'bá 'dīri kīnī, Múngú ri ũnjó rú, ā'diātāsīyā ẽ'yī tā Múngú ní átá 'i Mvópì vé tā sī rī kuyé. ¹¹ Múngú 'yo 'dīni kīnī, 'i sē 'bá ní ídri 'dání'dání rī gí, ídri 'dīri íbì íngá 'i Mvópì vúgá. ¹² 'Bá rī ẽ'yī dō Múngú Mvópì ri rá, ĩri ídri 'dání'dání rī ĩsú rá. 'Bo 'bá rī ẽ'yī dō Mvópì ri kuyé, ĩsú ídri 'dání'dání rī ku.

Ídri 'dání'dání rī vé ĩsúngará

¹³ ĩmi 'bá Múngú Mvópì ri ẽ'yī 'bá gí 'dī'bée, á sī kòkòbì 'dīri sēé ĩmi ní, ĩmi nīkí rí 'yozú kīnī, ĩmi ídri 'dání'dání rī ĩsú rá. ¹⁴ 'Bá nīkí áamá múké múké, 'bá zìkí dō ngá Múngú vúgá, tā ni 'de dō ésí ni gé 'dāá múké, ĩri ícò ngá 'bá ní zī rī sē 'bá ní rá. ¹⁵ 'Bá nīkí dō 'yozú kīnī, 'bá kádō ngá zī Múngú vúgá, ĩri sē 'bá ní rá, ádarú ngá 'bá ní zī rī, Múngú ri sē 'bá ní rá.

¹⁶ 'Bá rī ndre dō ógúpì Yēsū ri ẽ'yīpi gí ni 'o ũnjīkányā, ũnjīkányā ĩri ní 'oó rī ícò dō ĩri jī fí ĩzāngā deępi ku 'dāri agá ku, mí ícò Múngú ri zī ĩri ní rá, 'bá mí ní Múngú ri zī ĩri ní 'dīri, ĩri ícò ídri 'dání'dání rī ĩsú rá. Ũnjīkányā urukọ'bée āngū jì fi ĩzāngā deępi ku 'dāri agá, á 'yo 'yozú kīnī, mí zī Múngú ri 'bá ũnjīkányā 'oópi 'dīri tīnī rī ní kuyé. ¹⁷ Tā 'bá ní ríí 'oó ũnjī ũnjī rī pi cére ũnjīkányā, 'bo ũnjīkányā urukọ'bée anigé, 'bá rī ícò fíí āní ĩzāngā deępi ku 'dāri agá ku.

¹⁸ 'Bá nīkí áamá rá 'yozú kīnī, anji Múngú vé rī pi 'okí ũnjīkányā muzú dī dī ku, ā'diātāsīyā Mvā Múngú vé rī ri kòpi ütē nī, ādróko

íó kòpi 'oó ũnjī ku. ¹⁹ 'Bá nīkí rá 'bā anji Múngú vé ni, 'bo 'bá Múngú ri ẽ'yī 'bá ku rī pi ārēvú cére, ādróko órú kòpi ẽ drī gí. ²⁰ 'Bá nīkí rá 'yozú kīnī, Mvā Múngú vé rī ícá vū drīgé nōgó gí, sē 'bá nīkí Múngú áda rī áamá āní gí, sē nóni 'bá adrikí kuú Múngú áda rī agá, āzini ĩrivé Mvā Yēsū Kúrísitò agá. Múngú 'dīri Múngú áda rī, āzini ĩri Múngú ídri 'dání'dání rī sēepi rī. ²¹ Má anji rī, ĩmi ndrekí múké, ẽ ĩnjīkí ngá ĩ ní údé múngú rú rī pi ku.

**Kōkōbī ĩrī ni
Yūwánī
ní sī rī
Tā búkū rī vé rī ā
ūlūngará**

Yūwánī Yēsū vé 'bá áyūāyū rī sī kōkōbī 'dīri sēé 'bá kánísā vé rī pi ní, kánísā 'dīri Yūwánī zī rú ní "ūkú Múngú ní ĩpēé rī". Yūwánī ri ēzī ngaá kánísā 'dīri agá nī. Ūlū 'bá rī pi ní tā Yēsū ní 'yoó, kōpi ā lēkí ĩ lēlē rī vé tā. 'Yo kōpi ní kīnī, lē tā áda Kúrísitō vé 'bá ʊrʊkʊ'béé ní rīi ímbá, āzini tā 'bá ʊrʊkʊ'béé ní rīi ímbá ũnjō rú rī, lē kōpi ā ámákí āsámvú ni múké múké.

¹ Ma Yūwánī 'i, 'bá āmbúgú 'bá Yēsū ri ē'yī' 'bá gí rī pi drīlé gá rī. Mi ũkú Múngú ní ĩpēé 'dīri, á sī kōkōbī 'dīri sēé mí ní, mívé anji Múngú ri nī' 'bá rá rī pi be. Ádarú á lē ĩmi ārēvú céré lēlē, 'bo adri 'yozú kīnī, á lē 'yéngá ĩmi ó'dúkúlēgúsī nī kuyé, 'bá céré Múngú vé tā áda rī nī' 'bá rá rī pi lēkí ĩmi lēlē. ² 'Bá lēkí ĩmi, ā'diātāsīyā tā áda rī nōni 'bá ēsī agá anigé, ĩri adri 'bá ēsī agá mʊzú nyonyo.

³ Ēsī múké, ēsī ĩdríkídri, āzini tākírī Ētépī Múngú vé rī, āzini Mvópī Yēsū Kúrísitō vé rī, ā adri 'bá be, ā sē rī 'bá 'okí rī tā áda Múngú vé rī, āzini 'bá lēkí rī āngū lēlē.

⁴ Má kā yīi kīnī, anji mívé rī pi ā ʊrʊkʊ'béé ri tā áda 'bá Ētépī ní ēzī rī 'dʊ nga rá, āyīkō fʊ ma ānī ambamba. ⁵ Mi ũkú Múngú ní ĩpēé má ní lēlé rī, tā má ní sī sēé ĩmi ní mívé anjīnā rī pi be 'dīri, adri tā āzi ú'dí ni kuyé, ĩri tā 'bá ní nīi rá í'dóngará gá 'dāá ni. Á lē lūū ĩmi ní 'dīni, lē 'bá lēkí 'bá lēlē. ⁶ 'Bá rī 'dʊ dō tāĩmbī Múngú vé rī ngaá rá, 'dīri lū 'yozú kīnī, 'bá

'dīri lēngará be. Sā ĩmi ní í'dózú Yēsū Kúrísitō ri ē'yīzú rī gé 'dāá, ĩmi yīkí rá Múngú kīnī, lē ĩmi lēkí ĩmi lēlē ĩmi ōgūpī be.

⁷ 'Bá kárákará mī ũ'bā'béé ni pi ayíkí mʊzú nyōókú rī drīgé sī 'dīi'dī, kōpi ri 'bá rī pi ímbá mʊzú ũnjō sī, kōpi kīnī, tīkí Yēsū Kúrísitō ri nyōókú drīgé nōgó 'bá áda rú kuyé. 'Bá 'dīni 'dī'béé, kōpi ũnjó rú, kōpi ari'ba Kúrísitō vé ni. ⁸ ĩmi adrikí mī be kowu tā 'dīri sī, ēzī Múngú vé ĩmi ní ngaá 'dīri, ā drā rī kána ku, Múngú ā ũfē rī āndēma ĩmi ní ēzī rī ngazú rī pi ārēvú céré. ⁹ Lē 'bá āzi ā újā tā Kúrísitō ní ímbá rī ũlūū ũ'dū be tūngú ku, ĩri sē Múngú rī 'bá rī adi ānī í drīgé sī rá. 'Bo 'bá rī áwí dō tā Mvópī ní ímbá rī rʊy títí, Ētépī pi Mvópī be, kōpi adri ĩri be trú. ¹⁰ 'Bá āzi ífí dō ĩmi āsámvú gé, ímbá dō tā áda Kúrísitō vé rī kuyé, lē ĩmi é'yīkí ĩri ĩmivé āngá ku, dōku ē ezíkí ĩri ku. ¹¹ 'Bá rī é'yī dō 'bá 'dīni 'dīri ākā, ĩri fi ũnjīkānyā 'bá 'dīri ní 'oó rī 'o ĩndī. ¹² Ma tā be tré, á lē lūū ĩmi ní, 'bo á lē tā rī sī sēé kōkōbī agá ku. Má ũsū, á lē mʊy ĩmi vúgá 'dīlé ú'díkírīnā nōgó, 'bá úmúkí rī 'bá ĩmi be, 'bá átákí rī trú, 'bá 'bākí rī āyīkō ĩmi be trú.

¹³ Mí ōmvúpī Múngú ní ĩpēé rī vé anji Múngú ri nī' 'bá rá rī pi, sēkí mí ní mōdó.

Kòkòbì na ni Yüwání ní sǐ rǐ Tǎ búkǔ rǐ vé rǐ ǎ ülǔngará

Yüwání Yésǔ vé 'bá áyúáyü rǐ sǐ kòkòbì 'dǐri sǐé Gáyō ní, Gáyō ri àmbúgú 'bá kǎnísǎ vé rǐ pi drǐgé. Yüwání íngú Gáyō ri ìrǐ ní 'bá uruko 'í ní pǐé rǐ pi é'yǐ múké rǐ sǐ. 'Yo Gáyō ní kǐnǐ, lǐ ǎ adri ǔ'bǐtǎ rú Kúrísítǎyǎnǐ rǐ pi ní. Lǔ ìrǐ ní kǐnǐ, lǐ ǎ fi ùnjǐkǎnyǎ 'bá uruko'bée ní 'oó rǐ pi agá ìndǐ ku, ǎzini lǐ ǎ ùbǐ 'bá 'yo'bá kǐnǐ, ì ndǐkǐ tǎ sǐ céré nǐ rǐ pi vé tǎ ku.

Módó sǐngará

¹ Ma Yüwání 'i, 'bá àmbúgú 'bá kǎnísǎ vé rǐ pi drǐgé rǐ. Gáyō mávé ùndǐ má ní lǐélǐ rǐ, á sǐ mí ní kòkòbì 'dǐri sǐé nǐ. ² Mǐ mávé ùndǐ má ní lǐélǐ rǐ, ma ri Múngú ri zǐ mí ní, mǐ rǐ 'bá ǎ adri rǐ múké, mǐ nga rǐ ǐzǐ rǐ mužú múké, ǎzini ǐsǐ mívé rǐ ǎ adri rǐ múké. ³ 'Bá Yésǔ ri ǐ'yǐ 'bá gǐ rǐ pi kǎ ímú ùlǔú má ní kǐnǐ, mǐ ri ǐsǐ 'bá tǎ áda Múngú ní lǐé ǎ 'okǐ rǐ 'du nga rá, ǎzini mǐ ri tǎ áda Múngú ní 'daá mí ní rǐ 'du nga rá, sǐ má ní ǎyǐkò ambamba. ⁴ Á yǐ dō mávé anjǐ Yésǔ Kúrísítō ri ǐ'yǐ 'bá gǐ rǐ pi ri tǎ áda rǐ 'du nga, ma adri ǎnǐ ǎyǐkò sǐ, tǎ ǎzi má ní ǎyǐkò sǐepi 'dǐri agaapi rá ni 'daáyo.

Ezǐ ngangará trǔ rǐ

⁵ Mǐ mávé ùndǐ má ní lǐélǐ rǐ, mǐ ri tǎ 'o pǐrǐ 'bá ǐdrǐpǐ Yésǔ ri ǐ'yǐ 'bá gǐ rǐ pi ní, mǐ nǐ dō kòpi kuyé drǎáásiyǎ, 'í ko kòpi ǐ ìzǎ rá. ⁶ Kòpi ùlǔkǐ mívé lǐngará ǎ tǎ 'bá kǎnísǎ vé rǐ pi ní rá. Lǐ mǐ ko kòpi ǐ ìzǎ, kòpi ǎ 'dekǐ rǐ mužú ǐcǐ ívé rǐ gé, ǎ sǐ rǐ Múngú ní ǎyǐkò.

⁷ Kòpi ri mužú ǔ'dúkó múké Yésǔ Kúrísítō vé rǐ ùlǔ 'bá rǐ pi ní, 'bo kòpi zǐkǐ ngá pǎgǎnō rǐ pi vúgá kuyé. ⁸ Kúru 'bá Yésǔ ri ǐ'yǐ 'bá gǐ rǐ pi, lǐ 'bá sǐkǐ 'bá 'dǐ'bée ní ngá kòpi ǐ ìzǎ kozú, ǐzǐ kòpi ní rizú tǎ áda Múngú ní 'daá rǐ ùlǔzú mužú 'bá rǐ pi ní rǐ, 'bá 'dukǐ rǐ ngaá kòpi be trǔ.

⁹ Á sǐ ǎndúru kòkòbì sǐé 'bá kǎnísǎ vé rǐ pi ní, 'bo Dǐyōtǐrǐfǐ* lǐépi 'i 'báapi tǎ sǐ céré drǐdrǐ rǐ, gǎ 'bávé tǎ ǎ'yǐgá sǐ. ¹⁰ Kúru má kǎdō mužú ìmǐ vúgá 'dǐlé, ma tǎ Dǐyōtǐrǐfǐ ní 'oó rizú 'bá rǐ 'yozú ùnjǐ 'dǐri ùlǔ uletere 'bá Yésǔ ri ǐ'yǐ 'bá gǐ rǐ pi ní. Tǎ ìrǐ ní 'oó rǐ, adri 'yǐngá rizú 'bá rǐ 'yozú ùnjǐ 'dǐri kuyé, gǎ 'Bá Yésǔ ri ǐ'yǐ 'bá gǐ rǐ pi ǐ'yǐgá sǐ. 'Bá Yésǔ ri ǐ'yǐ 'bá gǐ rǐ pi kǎdō lǐé kòdō 'bá rǐ 'bá ǔ'dúkó múké Yésǔ vé rǐ ùlǔ 'bá rǐ pi ǐ'yǐ, ìrǐ kòpi údro fǔ kǎnísǎ rǐ agásǐ ǎmvé.

¹¹ Mǐ mávé ùndǐ má ní lǐélǐ rǐ, lǐ mǐ fi ùnjǐkǎnyǎ 'oó sǔ 'bá rǐ pi ní rǐ 'oó rǐ tǐnǐ ku, mǐ 'o tǎ múké áyu. 'Bá rǐipi tǎ múké 'oópi rǐ, 'bá 'dǐri nǐ Múngú ri rá. 'Bá rǐipi tǎ ùnjǐ 'oópi rǐ, 'bá 'dǐri nǐ Múngú ri kuyé. ¹² 'Bá rǐ pi céré ri 'yo kǐnǐ, Dǐmǐtǐrǐyō ri 'bá múké, ìrǐ ri tǎ áda Múngú ní 'daá rǐ ìmbá. Ma kpá 'yo, ìrǐ 'bá múké, mí nǐ rá, tǎ má ní átá rǐ, ìrǐ tǎ áda.

Kòkòbì rǐ vé dǐngará

¹³ Ma tǎ be trǐ, á lǐ lǔú mí ní, 'bo á lǐ tǎ rǐ sǐí sǐé kòkòbì agá ku. ¹⁴ Má ǔsǔ, á lǐ mužú mí vúgá 'dǐlé ú'dǐkǐrǐngǎ nōgó, 'bá úmúkǐ rǐ 'bá mí be, 'bá átákǐ rǐ trǔ. ¹⁵ Tǎkǐri Múngú vé rǐ ǎ adri mí be. Mǐ ǒgǔpǐ Yésǔ ri ǐ'yǐ 'bá gǐ adri 'bá nōgó rǐ pi sǐkǐ mí ní módó. Mǐ ǐzǐ 'bá Yésǔ ri ǐ'yǐ 'bá gǐ, adri 'bá 'dǐlé rǐ pi mužú ǎlu ǎlu céré.

* 1:9 1:9 Dǐyōtǐrǐfǐ: Dǐyōtǐrǐfǐ pi Gáyō be, kòpi ìrǐtrǔ ri Múngú ri zǐ kǎnísǎ ǎlu gé.

Kòkòbì
Yúdã
ní sǐ rǐ
Tã búkù rǐ vé rǐ ã
ũlũngará

Kòkòbì 'dĩri Yúdã sǐ nǐ, ìri Yésù édrípì vé ãzi. Sǐ kòkòbì 'dĩri sǐ Kùrísítìyànì uruko'béé ní, ã'diātāsìyā 'bá āngũ ímbá'bá ùnjò sǐ rǐ pi ríkí kòpi ē drǐ izaá. 'Bá āngũ ímbá'bá ùnjò sǐ 'dĩ'béé ríkí ɛsǐ múké Múngú vé rǐ újá ímbá létì ùnjí sǐ, kòpi ríkí 'bá rǐ pi ē mǐ ù'bāá kǐnǐ, lē kòpi ã 'okí tã ùnjí, Múngú ícò kòpi ìrĩñāá ānì ku.

Yúdã áyú tã búkù Múngú vé Ùndì Ụkù rǐ ružú rǐ ágá rǐ pi ù'bítá rú, 'yo Kùrísítìyànì rǐ pi ní kǐnǐ, Múngú rǐ ímú 'bá tã ùnjí 'o'bá rǐ pi ìrĩñá rá. Lē kòpi ã ruķí ú'đúkò áda Múngú vé rǐ títì, āzini kòpi ã ruķí ú'đúkò 'bá áyúáyũ Yésù vé rǐ pi ní ùlũú, kòpi ní yì rǐ títì.

Yúdã sē mōdó

¹ Ma Yúdã 'i, ātí'bá Yésù Kùrísítò vé ni, ma Yòkóbũ édrípì.

Ìmi 'bá Múngú 'bá Ẹtépì ní zǐjì adrií 'bá ívé ni pi rú, ìri ní lēlé rǐ pi, ìmi 'bá Yésù Kùrísítò ní ríi ìmi tã mbaá rǐ pi, á sǐ kòkòbì 'dĩri sǐ ìmi ní nǐ.

² Ẹsǐ ìdríkídri, tākíri, āzini lēngará Múngú vé rǐ, ã adri ìmi be mužú nyonyo.

'Bá tã ímbá'bá ùnjò sǐ rǐ pi

³ Ìmi mávé ùndì má ní lēlé rǐ pi, ma kòdò úvá be āmbúgú lēžú ùkpò Múngú ní 'bá pazú ìmi be ùnjikānyā agásǐ rǐ vé tã sǐ sǐ ìmi ní. 'Bo á lē nóni sǐ sǐ ìmi ímbázú, ìmi ruķí rǐ tã áda ì ní ìsǐé vú ālu 'bá Yésù rǐ ɛ'yì' 'bá gǐ rǐ pi ní 'dĩri títì. ⁴ ã'diātāsìyā 'bá uruko'béé Múngú rǐ nǐ' 'bá ku ni pi ùgũkí ì fíi kuú ìmi āsámvú gé

'dĩ'dĩ. 'Bá 'dĩ'béé 'bākí ì kú 'bá Múngú vé ni rú, Kòpi rǐ 'yo, ɛsǐ múké Múngú vé rǐ ã'yì 'bá rǐ ícò ɔwũ 'bá rá, ìrĩñákí ìri ku, kòpi gākí 'bávé Úpí Yésù Kùrísítò ùkpò be āmbúgú 'dĩri sǐ. 'Bo sǐkí Búkũ Múngú vé rǐ agá ìnógòsǐ kǐnǐ, 'bá ùnjikānyā 'o'bá 'dĩni 'dĩ'béé, lǐkí kòpivé tã kú ùnjí gǐ.

⁵ Lē ìmi āvíkí tã ándúru Úpí Múngú ní 'oó Ẹjǐpétò gá 'dāri sǐ ku. Úpí Múngú pa ándúru anjì Ìsǐrélē vé rǐ pi Ẹjǐpétò gá 'dālē rá, 'bo 'bá uruko gǐ' 'bá Múngú rǐ ɛ'yìgá sǐ rǐ pi, Múngú ú'đì kòpi ùdrāá rá. ⁶ Lē ìmi nǐkí 'yozú kǐnǐ, ɛžì ì ní sǐé mālāyíkā rǐ pi drǐgǐ rǐ, mālāyíkā uruko'béé 'đukí ɛžì rǐ ngaa kuyé. Kòpi kúkí ìvé vūrā ɛžì ngazú Múngú ã pálé gá rǐ rá. Múngú úmbé kòpi ímvé adriípi mužú 'dáni'dáni rǐ sǐ, 'du kòpi ú'bé 'bú 'a be nǐpi cǐcǐ rǐ agá, kòpi adri 'bú rǐ agá 'dāá, cǐmgbá ú'đú ì ní ímúžú tã lǐžú rǐ gé. ⁷ Ìmi ùsǐkí drǐ tã ándúru 'i 'oópi kǐrú Sòdómò agá, Gòmórā agá, āzini 'i 'oópi kǐrú rǐ jǐlé gá sǐ rǐ pi agá rǐ ká. 'Bá kǐrú 'dĩ'béé agá rǐ pi ufukí céré ɔwũ rú, kòpi ríkí ɔwũ 'bāá mužú bādāru, kuru Múngú ní 'bá kǐrú agá rǐ pi zázú vezú ācǐ sǐ. 'Dĩri lū 'bá ní 'yozú kǐnǐ, Múngú rǐ ímú 'bá ùnjikānyā 'o'bá rǐ pi zā ve ācǐ đǐpi mužúpi nyo ùđú ākò ni sǐ, sǐ ìri ní 'bá Sòdómò agá rǐ pi zāá veé Gòmórā agá rǐ pi be ācǐ sǐ rǐ tǐnǐ.

⁸ 'Bá rǐ' 'bá āngũ ímbá'bá ùnjò sǐ, rǐ' 'bá urobí ùbǐ' 'bá rǐ pi, kòpi kpá rǐ ì rú' 'bá áyú rizú ɔwũ 'bázú, kòpi gākí āmbūgū Múngú vé rǐ sǐ, kòpi rǐ mālāyíkā rǐ pi u'da'da. ⁹ Mikáyélē āmbúgú mālāyíkā rǐ pi drǐgǐ céré rǐ, kòpi ká rǐ ãgátá

gāā ādróko be āvū Mósē* vé rī
 ā sīngará ā tā sī,† Mīkāyélē 'yo
 átángá ūnjí ādróko rī ā rú izazú
 kuyé, kīnī, “Úpí Múngú ri ímú mi
 írīñā rá!”¹⁰ 'Bo 'bá āngū ímbá' bá
 ūnjō sī 'dī'bée, kōpi ri tā ī ní
 nījī kuyé rī pi u'da'da, Kōpi ri tā
 urukọ'bée 'o ēñíākō sī, sū ānyāpá
 tā nī'bá ku rī pi vé rī tīnī. Tā
 kōpi ní 'oó ēñíākō sī 'dī'bée, ĩri sē
 Múngú ri ímú kōpi írīñā ānī rá.

¹¹ Īzāngā rī ímú adri kōpivé ni.
 Kōpi 'dukí tā Múngú vé rī ngāá
 kuyé, sū Káyīnā ní tā Múngú vé
 rī 'dujú ngāá kuyé rī tīnī. Kōpi ri
 ūnjō ímbá, ĩ ísúkí rí mūfēngā ānī,
 sū Bálámū ní ẹsị 'bāá mūfēngā
 drīgé rī tīnī. Kōpi gākí ūkpō
 Múngú vé rī sī, sū Kórā ní ūkpō
 Múngú vé rī gāá sī rī tīnī. Tā 'dīri
 sē, ĩ ímú kōpi írīñā ūnjí ūnjí.

¹² Īmi úmúkí dō ĩmi ūmū ĩ ní
 rizú Múngú ri ĩnjízú rī ā nyangará
 gá, 'bá 'díní 'dī'bée ífíkí dō ĩmi
 āsámvú gé, kōpi ūmū rī iza rá.
 Kōpi kádō úrí ngá nyaá ĩmi be trú,
 kōpi drīnjá ākó, kōpi kpá átángá
 átá ūrī ākó, kōpi adríkí sū ĩrībítí
 ūlí ní vījī 'dīisī rá, yīigó ní 'dījī
 ānī ku rī tīnī. Kōpi adríkí sū
 peṭī ĩ ní ínjé 'beé vūgá, 'wīipi gí,
 'aápi ku rī tīnī. ¹³ 'Bá ri' bá āngū
 ímbá' bá ūnjō sī 'dī'bée, kōpivé tā
 kōpi ní 'oó ūnjí drīnjá sēepi 'dīri,
 sū kúrūnyá wōvá ní vījī kūjū yījī
 gārā gá rī tīnī. Kōpi sūkí línyā
 āvī' bá ĩvé létí ĩ ní rizú ẹcízú rī sī gí
 rī pi tīnī. Múngú údé 'bá 'dī'bée
 ní vūrā ĩñicị rizú ĩzāngā nyazú
 mụzú ụdụ ākó ni gí.

¹⁴ Í'dózú Ādámā† vúgá, cazú
 Ēnókā vúgá, Ēnókā ri úyú ẹzírī ni.
 Ēnókā átá ándúrú 'bá 'dī'bée vé
 tā rá, kīnī, Úpí ri ímú mālāyíkā
 uletere bītríká ĩ ní ícọ láá bā ku
 rī pi be, ¹⁵ ĩri ímú tā lị 'bá ālu ālu
 drīgé, ĩri ímú 'bá Múngú ri nī'bá
 ku rī pi írīñā rá, ūnjīkānyā kōpi
 ní 'oó rī sī, āzini ĩri 'bá Múngú
 ri nī'bá ku, ri' bá ūnjīkānyā 'o'bá,
 āzini ri' bá átángá ūnjí átá' bá 'i
 tā sī rī pi írīñā rá. ¹⁶ 'Bá ri' bá
 āngū ímbá' bá ūnjō sī 'dī'bée ri nījī
 unu mụzú ununu, kōpi ri átá 'bá
 urukọ'bée ní ūnjí. Kōpi ri ẹsị 'bā
 céré rizú ūnjīkānyā 'ozú. Kōpi ri
 ĩ íngú, āzini kōpi ri 'bá rī pi ẹ drī
 ụcị, ĩ ísúkí rí tā ĩ ní lēé rī pi ānī.

*Ímbángará adrizú ānī ūkpó
 ūkpó ẹ'yīngará agá rī*

¹⁷ Īmi mávé ūndī má ní lēélē rī
 pi, lē ĩmi ūsúkí tā 'bavé Úpí Yēsū
 Kúrísítō vé 'bá áyúāyū rī pi ní ọtú
 ūlūú ĩmi ní kīnī, ĩri ímú 'i nga rá
 'dāri. ¹⁸ Kōpi 'yokí ĩmi ní kīnī,
 “Ū'dú ụdụ vé rī gé, 'bá āngū gụ' bá
 gụgụ rī pi ímú gụ ĩmi sī, kōpi ímú
 āyíkō rú' bá nōri vé rī ā tā 'dụ
 nga áyú.” ¹⁹ 'Bá 'dī'bée nóni ĩmi
 āsámvú gé anigé, kōpi nóni ri sē
 ĩmi ri ĩmi aco ĩmi āsámvú gé sī.
 Kōpi ndēé ni ri tā rú' bá nōri vé rī
 ā tā 'dụ nga áyú, Índrí Múngú vé
 rī kōpi ā rú' bá gá 'dāáyo.

²⁰ Īmi mávé ūndī má ní lēélē
 rī pi, lē ĩmi 'bākí ẹsị tā áda
 uletere ĩmi ní ẹ'yījī rī drīgé, ĩmivé
 ẹ'yīngará ā adri rí ūkpó ūkpó.
 Lē ĩmi zíkí Múngú ri ūkpō Índrí
 Uletere rī vé rī sī. ²¹ Īmi kádō

* **1:9** 1:9 Mósē: Yōsépā kā drāá gí, 'bāgú Ējēpētō vé rī 'bā anjī Īsērélē vé rī pi ẹzị ngāá tųgērī
 rú caá ílī mūdūrūlū sụ (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ĩpēzú ímúzú anjī Īsērélē vé rī pi pazú
 adringará tųgērī rú rī agāsī. Múngú sē tāĩmbị rī Mósē ní, ā lū anjī Īsērélē vé rī pi ní, sēzú ĩ
 ní tāĩmbị rī zízú tāĩmbị Mósē vé ni ānī. Tīkí Mósē ri ísụ ākūdē ílī ri ca ẹlífū ālu mūdūrūlū
 sụ (1,400), ísụ ākūdē tīkí drī Yēsū ri kuyé. 'Í lā Wūngará 2-24. † **1:9** 1:9 Āvū Mósē vé rī ā
 sīngará: Mīkāyélē lē āvū Mósē vé rī jījī sījī vūrā Múngú ní lēé rí gé, 'bo ādróko lē āvū rī jījī
 sījī vūrā 'í ní lēé rī gé. **1:11** 1:11 Í'dóngará 4:1-17 **1:11** 1:11 Kālāfe 22-24 **1:11** 1:11
 Kālāfe 16:1-35 † **1:14** 1:14 Ādámā: Ādámā ri 'bá Múngú ní í'dó gbíjī drīdrī rī. ĩri ẹtépí 'bá
 vū drīgé rī pi vé ni céré. ĩrivé ūkú Évā ri ẹndrēpí 'bá vū drīgé rī pi vé ni céré. 'Í lā Í'dóngará
 1-5. **1:14** 1:14 Í'dóngará 5:19-24 **1:18** 1:18 2 Pétērō 3:3

rií ẹ́sì ìdríkídri 'bávé Úpí Yẹ̀sũ Kúrísítò ní ìmùzú ìmi jìzú mụzú ìdri 'dáni'dáni rī ìsùzú rī ùtēé, lē ìmi áwíkí adrii lèngárá Múngú vé rī agá.

²² Lē ìmî ẹ́sì ã adri ìdríkídri 'bá ẹ̀'yīngárá be mādā rī pi ní. ²³ Lē ìmi ípákí 'bá uruḳo'bée ácí ì ní ìzāngā nyazú àní ùdũ ákó 'dāri agásì. Lē ìmi 'bākí ẹ́sì ìdríkídri 'bá uruḳo'bée ní. 'Bo ìmi ndrekí múké, lē ìmi fíkí rií ùnjikānyā kòpi ní 'oó rī 'oó ìndī ku.

Zīngárá Múngú ri íngúzú rī

²⁴ Múngú 'bá paápi tā ùnjí agásì rī, ìri ícò ìmi ùtē rá, ìmi fíkí rí ùnjikānyā 'oó ku, ìri ìmi íjì 'bā ívé dīngárá pōwũpōwũ rī ẹ̀ndrẹ̀tì gé ùnjikānyā ákó, áyíkò be àmbùgú.

²⁵ Lē ẹ̀ íngúkí 'bávé Múngú 'bá Paápi 'bávé Úpí Yẹ̀sũ Kúrísítò ã tā sī dīngárá be pōwũpōwũ rī, àmbùgũ be rī, ùkpò be rī, àzini ùkpò àmbùgũ ruzú rī be rī, í'dózú ìri ní 'bũ pi gbizú vũ be rī gé 'dāá, ícázú àndrũ sī, mụzú 'dáni'dáni! Àmīnā.

Tã Yēsũ ní I'daá Yūwánĩ ní sǐ rĩ Tã búkũ rĩ vé rĩ ã ũlũngará

Búkũ 'dĩri Yūwánĩ Yēsũ vé 'bá áyúáyũ rĩ sǐ nĩ, sǐ sēē kǎnísǎ ẹ̀zǐrĩ rĩ pi ní, ìri ri kǎnísǎ 'dĩ'bée ndre nĩ. Cápítǎ 2-3 agá, sǐ kǒkǒbǐ ǎndíǎndí sēē kǎnísǎ ẹ̀zǐrĩ 'dĩ'bée ní céré, 'yo kǒpi ní kǐnĩ, kǒpi ã újǎkǐ ẹ̀sǐ ìvé ùnjǐkǎnyǎ agásĩ. Ímbá kǒpi kǐnĩ, ã rikí dǒ kǒpi ọ̀cǔjú 'dĩni drǎáǎsǐyǎ, lē kǒpi ã áwíkí adrii áti'ba Múngú vé ni, kǒpi ã adrikí ùkpó ùkpó ìvé ẹ̀yǐngará agá. Cápítǎ 4-22 agá, Yūwánĩ ùlũ tǎ 'í ní ndreé ìndrǐlǐkǐ agá rĩ pi. Ìndrǐlǐkǐ rĩ pi i'dakí ùkpó Múngú vé rĩ, ǎzini dǐngará Múngú vé rĩ. Ìndrǐlǐkǐ rĩ agá 'daá, Múngú i'da ìvé jǐkó 'bá vũ drǐgé nǒgó rĩ pi ní ùnjǐkǎnyǎ 'ozú rĩ vé tǎ. I'da létǐ Kúrísító ní ímúzá ùkpó ùnjǐkǎnyǎ vé rĩ ndézú rĩ vé tǎ, ǎzini ìri ní ímúzá tǎ lǐzú 'bá tǎ áda rĩ gǎ'ba sǐ rĩ pi drǐgé rĩ vé tǎ. Kúru Múngú ri ímú vũ nǒri iza rá, ìri gǒ vũ ú'dí ni gbi. 'Bá ẹ̀sǐ 'bǎ'bée Kúrísító drǐgé rĩ pi, kǒpi ímú adri ìri be trú vũ ú'dí rĩ agá mǔzú nyonyo.

¹ Tã ì ní sǐ búkũ nǒri agá rĩ pi, Múngú sē kú Yēsũ Kúrísító drǐgé, Yēsũ Kúrísító ē i'da rí tǎ ímúpi 'i ngaápi mbēlēǎ 'dĩri ìvé áti'ba rĩ pi ní. Yēsũ Kúrísító ní mǎlǎyíkǎ ìpēzú ímúzá tǎ rĩ i'dazú ìvé áti'ba Yūwánĩ ní. ² Yūwánĩ ùlũ tǎ ì ní i'daá 'í ní ndreé 'dĩ'bée ǎrēvú céré. Ùlũ ú'dúkó Múngú vé rĩ, ǎzini tǎ Yēsũ Kúrísító ní átá rĩ. ³ 'Bá riipi tǎ ì ní ùlũ ímú'ba 'i nga'ba drǐdrǐ 'dǐlé, ì ní sǐ 'dĩri lǎápi rá, yǐjǐ rá, ǎzini tǎ ni 'dujúpi

ngaápi rá rĩ, ìri tǎkiri ǐsú rá. Lókí tǎ 'dĩri ní ímúzá 'i ngazú rĩ ícá ìnyinjá gí.

Yūwánĩ sē mǒdó kǎnísǎ ẹ̀zǐrĩ rĩ pi ní

⁴ Ma Yūwánĩ 'i, á sǐ kǒkǒbǐ 'dĩri sēē 'bá Yēsũ ri ẹ̀'yǐ'ba gí kǎnísǎ ẹ̀zǐrĩ ǎngú Ẹ̀zǐyǎ vé rĩ agá rĩ pi ní.

Ẹ̀sǐ múké ǎzini tǎkiri íngápi Múngú adriipi ìnógósǐ anigé, ǎndrũ anigé, úmvúlēsí ímúpi rĩ vúgá, ǎzini íngápi índrí ẹ̀zǐrĩ adri'ba ìrivé lúpá ẹ̀ndrētǐ gé rĩ pi* vúgá, ⁵ ǎzini íngápi Yēsũ Kúrísító ú'dú céré riipi tǎ áda Múngú ní ẹ̀zǐrĩ rĩ 'dujúpi ngaápi, tǎ ni ùlũúpi 'bá rĩ pi ní, i'dópi íngápi gǒó ídri rú drǐdrǐ 'bá ùdrǎ'ba gí rĩ pi ǎsámvú gé sǐ, úripi 'bágú rú 'bágú vũ drǐgé nǒgó rĩ pi drǐgé rĩ vúgá rĩ, ã adri ìmi be.

Yēsũ Kúrísító lē 'bá rá, ọ̀yu 'bá 'bávé ùnjǐkǎnyǎ agásĩ ìvé ǎrí dǎápi rĩ sǐ. ⁶ Yēsũ ku nóni mǎlũngǎ rĩ 'bá drǐgé, 'bá ní nóni adrizú ǎní atala rú, 'bá ní rizú ẹ̀zǐ Ẹ̀tépí Múngú vé rĩ ngazú nǒ. Dǐngará pǒwǔpǒwǔ Yēsũ Kúrísító vé rĩ, ǎzini ùkpó ìrivé rĩ ã adri mǔzú nyonyo! ǎmǐnǎ.

⁷ Ìmi ndrekí drǐ ká! Ìri ímú ìgǒ ìrǐbǐtǐ agásĩ,

'bá rĩ pi ǎrēvú céré nga ímú ìri ndre ì mǐ sǐ.

'Bá ǎndúrú ìri ùsǒ'ba ọ̀jú sǐ rĩ pi, kǒpi kpá céré ímú ìri ndre rá.

'Bá vũ drǐgé rĩ pi céré ímú ìri ē ìzǎngǎ 'bá rá.

Ádarú tǎ rĩ ímú 'i nga sǐ 'dĩri tǐnǐ! ǎmǐnǎ.

⁸ Úpí Múngú kǐnĩ, “Ma ǎlǐfǎ 'i, ǎzini ǒmégǎ 'i.† Ma Múngú Ùkpó 'Dǐpa 'i, adriipi ìnógósǐ anigé, ǎndrũ anigé, úmvúlēsí ímúpi rĩ 'i.”

* 1:4 1:4 Índrí adri'ba ẹ̀zǐrĩ rĩ pi: 'Dĩri létǐ ǎzi ì ní Índrí Uleteré rĩ jízú rĩ. † 1:8 1:8 Ma ǎlǐfǎ 'i, ǎzini ǒmégǎ 'i: Gǐrǐkǐ tǐ sǐ, ǎlǐfǎ ri tǎfǐ vé i'dóngará, ǒmégǎ ri tǎfǐ ỳdú gé rĩ. Yēsũ kǐnĩ, i'dóngará gá 'dǎá 'i anigé, ú'dú ỳdú vé rĩ gé, 'i kpá adri anigé.

Yūwánī ndre Yēsū vé tā ĩndrīlīkī agá

⁹ Ma Yūwánī 'i, ĩmi ógúpī, 'bá rikí ĩzāngā nyaá, āzini ẹsī úmbé ĩzāngā rī ā nyangará gá ĩmi be trú, 'bá ní mālūngā Yēsū vé rī ẹ'yī rī ā tā sī. Pēkí ma mužú āngū 'i līpi kú ngu yīl agá, ĩ ní zīl Pátímōsī rī gé, má ní tī Múngú vé rī ũlúú, āzini má ní tā Yēsū vé rī ũlúú rī sī. ¹⁰ Ụ'dú ĩ ní rizú Ụpí Múngú ri ĩnjīzú 'dāri gé, Índrí Uleterē rī ású ma, má ní ụ'dúkọ yizú má vúdri gé 'dāá, átá ụ'dúkọ be uru 'dāá sū jēlēgú ní ọ'ụ rī tīnī. ¹¹ Ụ'dúkọ rī ní 'yozú má ní kīnī, "Í sī tā mí ní ndreé 'dī'bée ārēvú céré búkū traátra rī agá, 'i pē mužú 'bá Yēsū ri ẹ'yī' 'bá gí kānisā kūrú Ēfēsō vé rī agá rī pi ní, kūrú Sēmērínā vé rī agá rī pi ní, kūrú Pārāgāmū vé rī agá rī pi ní, kūrú Tāyītírā vé rī agá rī pi ní, kūrú Sārādīšī vé rī agá rī pi ní, kūrú Filādēlīfiyā vé rī agá rī pi ní, āzini kūrú Lāwōdīkiyā vé rī agá rī pi ní."

¹² Má kā ma újā 'bá átāpi má be rī ndreé, á ndre aya ẹzīrī ĩ ní údé dábū sī ni pi, ũ'bākí tādú'bā ẹzīrī kōpi sīgé. ¹³ Aya ẹzīrī 'dī'bée āsámvú gé 'dāá, á ndre 'bá āzi ĩndré sū 'Bá Mvā† tīnī, su bōngó akoóko rūkū cīmgbá caá pá gá vūgá 'dāá, 'yī 'i ágátí bōngó bāá dábū rú ni sī. ¹⁴ Drī ni, āzini drī'bí ni mve kú imvesírílí, mī ni dī sū ācí ní dī rī tīnī. ¹⁵ Pá ni pi dīkí sū aya ĩ ní vuú kaá úká sī rī tīnī, ụ'dúkọ ni 'ụ sū kúlé ní 'uú rī tīnī. ¹⁶ 'Bá rī ru línā ẹzīrī kú 'i drī ẹndépi gé, ĩlī āco sī be ciipi ílébe ílébe ni ní ĩfuzú tī ni gé sī. Ẹndrētī ni dī pōwūpōwū sū útú ní dī rī tīnī.

¹⁷ Má kā ĩri ndreé, má í'dé ĩri ā palé gá vūgá sū 'bá drāapi gí

ni tīnī. 'Bo ĩri ní 'i drī ẹndépi rī 'bāzú má rụ' 'bá gá, ĩri ní 'yozú má ní kīnī, "Mí 'o ụrī sī ku! Í'dóngará gá 'dāá ma anigé, ụ'dú ũdū vé rī gé, ma kpá adri anigé. ¹⁸ Ma 'Bá adriipi ídri rú rī. Ándúrú á drā rá, 'bo nóni ma adri ídri rú mužú 'dāni'dāni! Á ru mǎfūtá ídrízú drā agásī rī, āzini vūrā 'bá ũdrā' 'bá gí rī pi vé índrí ní mužú adrizú rī kú má drígé nō.

¹⁹ "Í sī tā mí ní ndreé 'dī'bée céré vūgá, 'i sī tā nóni rī' 'bá ĩ nga' 'bá rī pi, āzini tā ímú' 'bá ĩ nga' 'bá drīdrī 'dīlē rī pi. ²⁰ Línā ẹzīrī mí ní ndreé má drī ẹndépi gé, āzini aya dábū rú ẹzīrī ĩ ní tādú' 'bá ũ'yūú ũ'bāá sī ni gé 'dī'bée vé ífífí, ĩri 'dīni. Línā ẹzīrī 'dī'bée, kōpi mālāyīkā kānisā ẹzīrī rī pi vé rī, aya dábū rú ẹzīrī ĩ ní tādú' 'bá ũ'yūú ũ'bāá sī ni gé 'dī'bée, kōpi kānisā ẹzīrī rī pi."

2

Ụ'dúkọ ĩ ní sī sēé kānisā kūrú Ēfēsō vé rī agá rī ní rī

¹ "Í sī kōkōbī sēé mālāyīkā* kānisā kūrú Ēfēsō vé rī agá rī ní.

Ụ'dúkọ 'dīri mávé ni. Ma 'bá línā ẹzīrī ruúpi má drī ẹndépi gé, riipi ẹcipi aya ẹzīrī ĩ ní údé dábū sī ĩ ní tādú' 'bá ẹzīrī ũ'bāá kōpi sīgé rī pi āsámvú gé sī rī 'i. ² Á nū tā ĩmi ní rií 'oó rī pi rá, ĩmi rī ẹzī nga ũkpō sī, ĩmi úmbékí ẹsī ĩzāngā rī ā nyangará gá rá, ĩmi ā'yīkí 'bá ũnjí rī pi vé tā kuyé. 'Bá 'yo' 'bá kīnī, ĩ Yēsū vé 'bá áyúāyū ni pi 'dī'bée, ĩmi ũ'bīkí kōpivé tā nūí áamá, ĩmi ísúkí kōpi ũnjō rú, kōpi adrikí Yēsū vé 'bá áyúāyū ni pi ku.

³ ĩmi nyakí ĩzāngā má tā sī, ĩmi úmbékí ẹsī ĩzāngā rī ā nyangará

† 1:13 1:13 'Bá Mvā: Yēsū zī 'i 'Bá Mvā lüzú kīnī, 'i Kúrísítō 'i, 'i mālūngā rī ru mužú nyonyo. 'Í lā Dányélē 7:13-14. * 2:1 2:1 Mālāyīkā: Vērēšī 1, 8, 12, 18 'dī'bée agá, kōkōbī ĩ ní 'yoó sīkí sēé mālāyīkā rī pi ní 'dīri, sīkí sēé drīkoma kānisā vé rī pi ní.

gá rá, ĩmi kukí ẹ̀zì rĩ ã ngangára kuyé.

⁴ 'Bo ma tā be ĩmi be anigé, ĩmi kukí ĩmivé lēngará ọ̀tú dr̩dr̩ rĩ rĩ gí. ⁵ ĩmi ndrekí dr̩ ká, tā ándúrú ĩmi ní 'oó múké rĩ, ĩmi kukí nóni ĩmi dr̩gé sī gí. ĩmi újákí ẹ̀sì, lē ĩmi gōkí tā 'oó sū ándúrú ĩmi ní rii 'oó dr̩dr̩ rĩ t̩n̩. ĩmi gākí dō ẹ̀sì újágá sī, ma ímụ ĩmivé aya ĩ ní údé áci ù'yúzá s̩ ní gé sī rĩ 'du ĩmi ásámuvú gé sī rá.† ⁶ 'Bo tā ĩmi ní 'oó múké rĩ, ĩri 'd̩ri, ĩmi gākí tā 'bá N̩kōlāwū vé rĩ pi ní rii 'oó rĩ sī sū má ní gāá sī rĩ t̩n̩.

⁷ 'Bá b̩ be rĩ, ã yì 'í ní tā Índr̩ Uleterē rĩ ní 'yoó 'bá k̩n̩s̩á vé rĩ pi ní 'd̩ri. 'Bá tā ùnjí ã ùkpō ndēēpi rá rĩ, ma p̩t̩ r̩ipi ídri sēēpi, adriipi Múngú vé ómvú múké múké rĩ agá rĩ vé ù'a sē nya ĩri ní rá.”

Ū'dúkó ĩ ní s̩i sēē k̩n̩s̩á k̩r̩ú Sēm̩r̩n̩á vé rĩ agá rĩ ní rĩ

⁸ “Í s̩i k̩k̩b̩ sēē m̩l̩y̩k̩ k̩n̩s̩á k̩r̩ú Sēm̩r̩n̩á vé rĩ agá rĩ ní.

Ídóngará gá 'dāá ma anigé, ú'dú ùd̩ú vé rĩ gé ma kpá adri anigé, ma dr̩ápi rá, gōópi íngápi ídri rú rĩ 'i.

⁹ Á n̩ rá 'yozú k̩n̩, ĩmi nyakí ĩzāngā rá, v̩ dr̩gé n̩gó, ĩmi ngá ákó, 'bo 'b̩ gé 'dāá, ĩmi ngá be! Á n̩ 'bá 'yo'bēe k̩n̩, ĩ Yāh̩d̩, ri'bá tā ùnjí 'yo'bēe ĩm̩ r̩ú izazú 'd̩'bēe rá. 'Bo k̩pi adrikí Yāh̩d̩ ku, k̩pi 'bá Sātánā vé ni. ¹⁰ ĩmi ímụ ĩzāngā nya rá, lē ĩmi 'okí ũr̩ sī ku. Á lē l̩ú ĩmi ní 'yozú k̩n̩, ádróko ri ímụ ĩmi uration 'du ú'bé jó ĩ ní rizú āngū ù'yizú rĩ agá,

ĩmi ũ'b̩zú ámázú ān̩. ĩmi ímụ ĩzāngā nya ùnjí ùnjí ca ú'dú be m̩dr̩. ĩmi nyakí dō ĩzāngā rĩ dr̩dr̩ ē t̩ ĩs̩ dr̩áás̩yā, lē ĩmi tukí pá t̩t̩ ĩmivé ẹ̀'y̩ngárá agá, ma ímụ k̩l̩á ídri 'd̩n̩i'd̩n̩i rĩ vé rĩ sē ĩmi ní rá.

¹¹ 'Bá b̩ be rĩ, ã yì 'í ní tā Índr̩ Uleterē rĩ ní 'yoó 'bá k̩n̩s̩á vé rĩ pi ní 'd̩ri. 'Bá tā ùnjí ã ùkpō ndēēpi rá rĩ, ícó f̩i dr̩ngárá v̩ ĩr̩ rĩ agá ku.”

Ū'dúkó ĩ ní s̩i sēē k̩n̩s̩á k̩r̩ú Pār̩gámū vé rĩ agá rĩ ní rĩ

¹² “Í s̩i k̩k̩b̩ sēē m̩l̩y̩k̩ k̩n̩s̩á k̩r̩ú Pār̩gámū vé rĩ agá rĩ ní.

Ū'dúkó 'd̩ri, ĩri 'bá adriipi ĩl̩ áco s̩ be ciipi íl̩be íl̩be rĩ be rĩ vé ni.

¹³ Á n̩ v̩r̩á ĩmi ní rizú adrizú rĩ rá, ĩmi r̩ adri v̩r̩á Sātánā vé m̩l̩ngā ruzú rĩ gé. Ádarú ĩmi áw̩kí r̩ú mávé r̩ r̩ú kuú t̩t̩. Ū'dú ĩ ní Ān̩t̩p̩ pá tuúpi t̩t̩ mávé tā ũl̩ngárá gá rĩ 'd̩zú dr̩zú k̩r̩ú agá v̩r̩á Sātánā vé m̩l̩ngā ruzú 'd̩ri gé rĩ gé, ĩmi tukí pá t̩t̩ ĩmivé ẹ̀'y̩ngárá agá.

¹⁴ 'Bo ma tā be m̩d̩n̩á ĩmi be anigé, 'bá uration ĩmi ásámuvú gé 'd̩l̩e anigé áw̩kí ímbángará B̩l̩ámū vé r̩ r̩ú kuú t̩t̩. B̩l̩ámū ímbá B̩l̩ákā ri, B̩l̩ákā úc̩ 'bá Ís̩er̩l̩ vé r̩ pi ē dr̩ f̩i ũnj̩k̩nyā 'oó, k̩pi rikí ínyá ĩ ní 'bāá kuú ngá ĩ ní údé dr̩ s̩i m̩ngú rú r̩ pi ní r̩ nyaá, k̩pi fikí r̩i ów̩ 'bāá muzú.

¹⁵ 'Bá uration kpá ĩmi ásámuvú gé 'd̩g̩e anigé áw̩kí ónj̩ kuú ímbángará N̩kōlāwū vé ùnjō vé 'd̩ri agá t̩t̩. ¹⁶ Lē ĩmi újákí ẹ̀s̩, ĩmi gākí dō ẹ̀s̩ újágá s̩, ma ca ĩmi v̩gá 'd̩l̩e ú'd̩k̩r̩n̩á n̩gó,

† 2:5 2:5 Aya ĩ ní údé d̩b̩ s̩i ĩ ní t̩d̩ú'bā ũ'bāá s̩ ní gé s̩i r̩ 'du ĩmi ásámuvú gé s̩i rá: Aya ĩ ní t̩d̩ú'bā ũ'bāá s̩ ní gé s̩i r̩ vé 'd̩ngárá k̩pi ásámuvú gé s̩i r̩ vé íf̩f̩i, Y̩s̩u r̩i k̩pi ku adri ó'd̩k̩l̩e, k̩piv̩e k̩n̩s̩á ri gō 'd̩é rá. † 2:11 2:11 Dr̩ngárá v̩ ũr̩ r̩: Dr̩ngárá v̩ ũr̩ r̩, ĩri ĩzāngā nyangárá áci agá muzú 'd̩n̩i'd̩n̩i r̩. 'Í l̩ l̩'dangárá 20:6-14; 21:8. 2:14 2:14 K̩l̩áfe 22-24

ma ẹ̀'dí 'dì 'bá ẹ̀sì új'á'bá kuyé rĩ pi be ɪ́lì áco má tì gé nōri sī.

¹⁷ 'Bá b̄i be rĩ, ǎ yì 'í ní tǎ Índrì Uleterè rĩ ní 'yoó 'bá kǎnísǎ vé rĩ pi ní 'd̄iri. 'Bá tǎ ùnjí ǎ ùkpō ndēepi rá rĩ, ma ímú mánǎ^S ǐ ní zǔjù rĩ pi ǎ ụrụkọ í'dú sē ǐri ní. Ma kpá ǐrǎ mvá imve ǐ ní rụ ú'dí sǐ rụ 'bá ni gé 'bá ǎzi ní n̄jì kuyé 'd̄ari í'dú sē ǐri ní, 'bá ẹ̀'yìpi rĩ 'yéńá n̄ ọ́'dụkùlegúsí."

Ụ'dúkọ ǐ ní s̄s̄ s̄e kǎnísǎ k̄urú Tǎyítirǎ vé rĩ agá rĩ ní rĩ

¹⁸ "Í s̄i k̄ok̄ob̄i s̄e mǎlǎyíkǎ kǎnísǎ k̄urú Tǎyítirǎ vé rĩ agá rĩ ní:

Ụ'dúkọ 'd̄iri, ǐri Mvǎ Múngú vé m̄i be d̄j̄ipi s̄i ǎcì t̄injì, ǎzini pá be d̄j̄ipi s̄i aya ǐ ní vuú kaá úká s̄i rĩ t̄injì rĩ vé ni.

¹⁹ Á n̄jì tǎ ǎrèvú céré ǐmi ní rií 'oó rĩ pi rá. ǐmivé lēngárǎ, ǐmivé ẹ̀'yīngárǎ, ǐmivé ẹ̀jì ngangárǎ, ǎzini ẹ̀sì ǐmi ní úmbé ǐzǎngǎ nyangárǎ gá rĩ, á n̄jì rá. Tǎ ǐmi ní 'oó ǎndrú rĩ ndē ǎndúrú ǐmi ní 'oó dr̄dr̄r̄ rĩ rá.

²⁰ 'Bo ma tǎ be ǐmi be ǎnigé. ǐmi ǎ'yíkí ùkú Yēzēbélí* 'yoópi 'i nēb̄i, mǎvé ǎtí'bá ẹ̀ dr̄j̄i koópi m̄uzú tǎ ùnjí agá rĩ vé tǎ, ǐcìc̄íkí 'bá rĩ pi rií ngá ǐ ní údé dr̄j̄i sí m̄úngú rú rĩ pi ǐnj̄j̄i, s̄e k̄opi rikí ǐnyá ǐ ní rií s̄eé ngá ǐ ní údé m̄úngú rú rĩ pi ní rĩ nyaá, íwí k̄opi ǐcá kuú ọ̀wụ rú. ²¹ Á ku k̄od̄o ǐri ní s̄á ẹ̀sì újázú, ǎ ku rí ọ̀wụ 'í ní rií 'bǎá rĩ rá, 'bo gǎ ẹ̀sì újágá s̄i. ²² Kúru ma ímú ǐri 'be ǐzǎngǎ nya gb̄ol̄o dr̄j̄é 'bá ọ̀wụ 'bǎ'bée ǐri s̄i rĩ pi be, k̄opi újákí d̄o ẹ̀sì ku, k̄opi ímú ǐzǎngǎ nya ùnjí ùnjí. ²³ Ma ǐrivé

ǎnjínǎ rĩ pi ú'dí ùdrǎ rá. 'Bá kǎnísǎ vé rĩ pi céré ímú n̄jì ǎmá 'yozú k̄in̄i, á n̄jì tǎ 'bá rĩ pi ẹ̀ ẹ̀sì agá 'dǎá rĩ rá, ǎzini á n̄jì tǎ 'bá rĩ pi vé úm̄i agá 'dǎá rĩ rá. Ma ímú 'bá ǎlu ǎlu ǔfē tǎ ǐri ní 'oó rĩ vú s̄i. ²⁴ 'Bo á lē 'yoó ǐmi ụrụkọ adri'bá Tǎyítirǎ gá 'd̄ilé ǐrivé ǐmbángárǎ ùnjí 'd̄iri gǎ'bá s̄i, ǎzini S̄átánǎ vé tǎ ǐ ní ùz̄j̄j̄ú kuú m̄úd̄m̄úd̄ú rú rĩ n̄j̄i'bá kuyé rĩ pi ní 'd̄ini, má ǐcò tǎ ẹ̀nj̄j̄ẹ̀nj̄j̄i ǎzi 'bǎá ǐmi dr̄j̄é d̄j̄i ku. ²⁵ Múké ni, lē ǐmi ùb̄íkí má pámvú m̄uzú, c̄imgbá lókí má ní ǐḡozú rĩ gé.

²⁶ 'Bá tǎ ùnjí ǎ ùkpō ndēepi rá, má pámvú ùb̄j̄ipi c̄imgbá ǔd̄j̄ú gé rĩ, ma ùkpō sē ǐri ní, ǐri 'bá rĩ pi ẹ̀ dr̄j̄i ọ̀rụ ǎngū rĩ pi dr̄j̄é s̄i céré, ²⁷ s̄i má ní ùkpō dr̄j̄i ọ̀rụzú rĩ ǐs̄ú má Ẹ̀tẹ̀p̄i vúgá rĩ t̄injì,

" ǐri k̄opi ẹ̀ dr̄j̄i ọ̀rụ túré aya rú ni s̄i,

ǐri k̄opi ùnd̄i kpélékpélé s̄i ùdr̄i ní ọ̀f̄uj̄ rĩ t̄injì."

²⁸ Ma kpá ǐri ní mǎrǎbǎ ǔ'b̄út̄injá vé rĩ sē.†

²⁹ 'Bá b̄i be rĩ, ǎ yì 'í ní tǎ Índrì Uleterè rĩ ní 'yoó 'bá kǎnísǎ vé rĩ pi ní 'd̄iri."

3

Ụ'dúkọ ǐ ní s̄s̄ s̄e kǎnísǎ k̄urú S̄ārǎd̄j̄s̄i vé rĩ agá rĩ ní rĩ

¹ "Í s̄i k̄ok̄ob̄i s̄e mǎlǎyíkǎ* kǎnísǎ k̄urú S̄ārǎd̄j̄s̄i vé rĩ agá rĩ ní.

Ụ'dúkọ 'd̄iri mǎvé ni. Ma ǎmbúgú ǐndr̄i ẹ̀z̄j̄r̄i Múngú vé rĩ pi dr̄j̄é n̄j̄i, ǎzini á rụ l̄inyǎ ẹ̀z̄j̄r̄i rĩ pi má dr̄j̄é.

§ 2:17 2:17 Mánǎ: Mánǎ ri ǎnyǎngǎ Múngú ní ǐs̄eé 'bá ǐs̄erélé vé rĩ pi ní rĩ. ǐs̄e s̄á k̄opi ní adrizú ǎngū ǎ'wí c̄inyáfá rú rĩ agá 'dǎá ǐlì p̄k̄k̄ú s̄u rĩ gé. 'Í lǎ W̄j̄ngárǎ 16:1-36. * **2:20** 2:20 Yēzēbélí: Úkú Yēzēbélí ko 'bá ǐs̄erélé vé rĩ pi ẹ̀ dr̄j̄i m̄úngú ǐ ní údé dr̄j̄i sí rĩ pi ǐnj̄j̄i n̄j̄i. 'Í lǎ 1 'Bǎgú 16:29-31; 18:4-19; 2 'Bǎgú 9:22. **2:27** 2:27 S̄aw̄j̄mǎ 2:9 † **2:28** 2:28 Mǎrǎbǎ ǔ'b̄út̄injá vé rĩ: Yēs̄j̄ k̄in̄i 'i mǎrǎbǎ ǔ'b̄út̄injá vé rĩ. 'Í lǎ I'dangará 22:16. * **3:1** 3:1 Mǎlǎyíkǎ: V̄er̄ēs̄j̄ 1, 7, 14 'd̄i'bée agá, k̄ok̄ob̄i ǐ ní 'yoó s̄íkí s̄eé mǎlǎyíkǎ rĩ pi ní 'd̄iri, s̄íkí s̄eé dr̄j̄koma kǎnísǎ vé rĩ pi ní.

Á nī tā ĩmi ní 'oó rī pi rá. 'Bá rī pi ũsũkí kīnī, ĩmi ídri rú, 'bo ĩmi 'bá ũdrā 'bá gí ni pi. ² ĩmi arukí! ĩmi útúkí ĩmi gōzú ũkpō ĩmivé ẹ'yīngará agá, ĩmivé ẹ'yīngará lè dráadrá. Á'diātāsīyā á ndre tā ĩmi ní rii 'oó rī ícó Múngú mī gé 'dāá kuyé. ³ Lē ĩmi ígákí tā ĩ ní ímbá ĩmi ní yīī 'dāri, lē ĩmi rúkí ĩri tītí, ĩmi újákí ẹsī. 'Bo ĩmi arukí dō ku, ma ícá ĩmi vúgá dū sū ũgū 'bá ní ícá rī tīnī, ĩmi ícókí sá má ní ícázú ĩmi vúgá rī nīí amá ku.

⁴ 'Bá uruko ĩmi āsámuvú gé Sārādīsī gé 'dīgé anigé, 'bo kōpi adrikí tré kuyé, kōpivé adringará pīrī, kōpi gākí tā ũnjí sī, kōpi adrikí sū 'bá ívé bōngó ũtēepi uletere āzāvū ākó rī tīnī. 'Bá 'dī'bée, 'bā ímú ẹcī kōpi be trú, kōpi bōngó imve nī úsú, ā'diātāsīyā kōpivé adringará pīrī. ⁵ 'Bá tā ũnjí ā ũkpō ndēepi rá rī, ma úmvúlésī ĩri úsú bōngó imve nī sī, sū kōpivé rī tīnī. Á lī ĩrivé rú búkū ídri 'dāni'dāni rī vé rī agāsī ku, Ma lū má Ẹtēpī ní, āzini ĩrivé mālāyíkā rī pi ní, ĩri 'bá mávé nī.

⁶ 'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tā Índrī Uletere rī ní 'yoó 'bá kānīsā vé rī pi ní 'dīri."

Ū'dúkó ĩ ní sī sē kānīsā kūrú Fīlādēlīfīyā vé rī agá rī ní rī

⁷ "Í sī kōkōbī sēé mālāyíkā kānīsā kūrú Fīlādēlīfīyā vé rī agá rī ní.

Ū'dúkó 'dīri mávé nī. Ma 'bá uletere, tā ada 'oópi ni, Dāwūdī†

vé mǎfütá ruúpi rī 'i. Á zī dō kēétī rī gí, 'bá āzi ícó ũpī ku, má ũpī dō gí, 'bá āzi ícó zīī bā ku.

⁸ Á nī tā ĩmi ní rii 'oó rī rá. ĩmi ndrekí drī ká, á zī ĩmi ní kēétī rī gí, 'bá āzi ícó ũpī ku. Á nī rá ũkpō ĩmivé rī mādā, 'bo ĩmi 'dukí tā má ní ímbá rī ngaá rá, ĩmi gākí ma kuyé. ⁹ 'Bá Sātánā vé 'yo'bá kīnī, ĩ Yāhūdī 'dī'bée, kōpi ũnjó rú, kōpi adrikí Yāhūdī ku. Ma sē kōpi ímú kūmūcí ũtī ĩmi ẹndretī gé, lūzú kīnī, á lē ĩmi rá. ¹⁰ ĩmi ní mávé tāimbī ruú tītí, ĩmi ní ẹsī úmbé ĩzāngā nyaá ẹsī be mādā rī sī, lókí ĩ ní úmvúlésī 'bá céré vū drīgé nōgó rī pi ũ'bīzú rī gé, ma ícó ĩmi tā mba rá.

¹¹ Ma ímú mbēlēnā. Lē ĩmi 'okí tā múké rī muzú drīdrī, 'bá āzi ā pa rí ĩmivé kŭlā ĩmi drīgé sī ku. ¹² 'Bá tā ũnjí ā ũkpō ndēepi rá rī, ma ĩri 'bā adri ālémbé rú Jó Múngú vé rī agá, ícó Jó Múngú vé rī kuú ku, má ímú Múngú vé rú sī ĩri ā rú 'bá gá, † āzini má ímú Múngú vé kūrú ú'dí Yērúsālémā riipi ímúpi Múngú vúgá 'bū gé 'dāāsī vūgá nōó rī vé rú sī ĩri ā rú 'bá gá, ma kpá mávé rú ú'dí rī sī ĩri ā rú 'bá gá.

¹³ 'Bá bī be rī, ā yī 'í ní tā Índrī Uletere rī ní 'yoó 'bá kānīsā vé rī pi ní 'dīri."

Ū'dúkó ĩ ní sī sē kānīsā kūrú Lāwōdīkīyā vé rī agá rī ní rī

¹⁴ "Í sī kōkōbī sēé mālāyíkā kānīsā kūrú Lāwōdīkīyā vé rī agá rī ní.

† 3:7 3:7 Dāwūdī: Vērēsī 'dīri agá, Yēsū ru Dāwūdī vé mǎfütá 'bāgú rú nī. Múngú ĩpē Dāwūdī ri adrii 'bāgú Ísérélē rī pi vé nī, ẹzī kīnī, 'bāgú ú'dí ri ímú ifū ĩrivé úyú agá, ĩri mālūngā rī ru muzú 'dāni'dāni, 'bāgú rī Yēsū Kúrísitō 'i. 'Í lā Sāwūmā 132:11-12; Ẹzī 2:30 Tīkī Dāwūdī ri ísú ākūdē ílī rī ca ẹlífū ālu (1,000) gí, ílī 'dāri gé, ísú tīkí drī Yēsū Kúrísitō ri kuyé. 'Í lā 1 Sāmúélē 16-30; 2 Sāmúélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2. † 3:12 3:12 Rū sī ĩri ā rú 'bá gá rī: Rū sī ĩri ā rú 'bá gá rī lū 'yozú kīnī, 'bá 'dīri 'bá Múngú vé nī, ĩri adri Yērúsālémā ú'dí rī vé nī, āzini ĩri adri 'bá Yēsū vé nī. § 3:14 3:14 Āminā: Tā Yēsū ní 'i zīzú Āminā 'i rī vé ífīfī 'dīni, Yēsū lū 'bá ní kīnī, Múngú rī tā 'í ní ẹzīī rī pi 'dū nga rá.

Ū'dúkó 'dīri mávé ni, ma Āmīnāš 'i! Ma tā ī ní eziī rī 'du nga rá, āzini ma ri tā áda ūlū, ma āmbúgú ngá Múngú ní gbíi rī pi drīgé nī. ¹⁵ Á nī tā ĩmi ní 'oó rī pi ārēvú céré, ĩmivé tā adri ĩdríkídri kuyé dōku ācí ācí kuyé, ĩmi kú ágágá 'dīgé. Á lē ĩmi adrikí ācí ācí dōku ĩdríkídri! ¹⁶ ĩmi ní adrii ágágá 'dīgé, ĩdríkídri kuyé dōku ācí ācí kuyé rī sī, ma ímú ĩmi we má tī gé sī vūgá. ¹⁷ ĩmi ri 'yo, 'Ma ngá 'dīpa, ma ngá be ambamba, á lē ngá āzi ku.' 'Bo ĩmi nīkí áamá kuyé 'yozú kīnī, ĩmi ri drī cī ngá ākō sī, 'bá rī pi ri ĩmi ĩzāngá 'bā, ĩmi ngá ākó, ĩmi mī ākó, ĩmi rú'ba be ule. ¹⁸ Ma ĩmi ímbá 'dīni, lē ĩmi jekí ĩmi ní dábū ĩ ní ū'bīi zāá ācí sī ícāpi uletere ni má vūgá, ĩmi ufukí rí ícá āní ngá 'dīpa. Lē ĩmi jekí kpá ĩmi ní bōngó imve ni úsú ĩmī rú'ba ule drīnjá sēepi 'dīri ōzūzū āní. Lē ĩmi jekí kpá ĩmi ní dāwā ĩ ní rīi ūtīi mī gé rī ūtīi ĩmi mī gé, ĩmī mī ā ndre ri āngū āní bēnī.

¹⁹ 'Bá má ní lēlē rī, ma ĩri ĩrīnjā, ma 'yo tā ĩri ní 'oó rī ūnjí. Lē ĩmi 'bāki úvá tā pīrī 'ozú, ĩmi újaki éšī ūnjīkānyā agāsī rá. ²⁰ ĩmi ndreki drī ká, á tu pá kuú kēētīlē gá, ma ri kēētī rī ga, 'bá rī yī dō má ū'dúkó, zī dō kēētī rī rá, ma fi ĩrivé jó gá 'dālē rá, 'bá ngá nya ĩri be trū ālu.

²¹ 'Bá tā ūnjí ā ūkpō ndēepi rá rī, ma ĩri 'bā úri má jēlē gá mávé lúpá mālūngā vé rī drīgé, sū má ní tā ūnjí ā ūkpō ndēé gí, má ní nóni úri má Ētēpī be trū ĩrivé lúpá mālūngā vé rī drīgé rī tīni.

²² 'Bá bī be rī, ā yī 'i ní tā ĩndri Uletere rī ní 'yoó 'bá kánisā vé rī pi ní 'dīri."

I'daki Yūwānī ní tā ĩ ní Múngú ri ĩnjīzú 'bū gé 'dāá rī

¹ Tā 'dīri ā vúdri gé, ĩ ní má ní ĩndrīlīkī āzi i'dazú. ĩndrīlīkī rī agá 'dāá, á ndre kēētī 'bū vé rī zīkí kú mgbo. Á yī ū'dúkó ó'ú sū jēlégú vé rī tīni, ū'dúkó rī 'yo má ní kīnī, "Mí ímú má vūgá 'bū gé nōó, á lē mí ní tā āzi ímúpi 'i ngaápi ni ūlū." ² Mbēlēnā ĩndri Uletere rī ní ma ásúzu, má ní 'bá āzi ndrezú úri kuú lúpá drīgé mālūngā 'bū vé rī gé 'dāá. ³ 'Bá úripi lúpá rī drīgé rī, rú'ba ni ĩndré sū ĩrā mālámálá rú ūnyī be ĩ ní zīi jásīpā rī tīni, āzini ĩrā ika ĩ ní zīi kārīnēlyā rī tīni. Gērī ĩndrépi sū ĩrā ĩrībīlī rú ĩ ní zīi ēmērídā rī tīni rī tra lúpá rī ā gārā kúrū. ⁴ Ū'bāki lúpá pūkū ĩrī drī ni sū lúpá mālūngā vé rī ā gārā gá sī kúrū, 'bá ambugu pūkū ĩrī drī ni sū úríki kuú lúpá rī pi drīgé sī. Kōpi úsúki ĩ bōngó imve imve ni pi sī, kūlā kōpi ní úsú ĩ drīgé rī pi údéki ngá dábū rú ni sī. ⁵ Ūvi ní gazú ācí be lókúlókú lúpá mālūngā vé rī gé 'dāá. Ū'yūki tādú'ba ézīrī ū'bāá rīi dīi lúpá mālūngā vé rī endrēti gé, tādú'ba ézīrī 'dī'bée i'da ĩndri ézīrī Múngú vé rī. ⁶ Lúpá Múngú vé rī endrēti gé 'dāá, āngū rī ógú sū mūdūrā tīni.

Á ndre ngá sū ídri rú ni pi ĩnyīnā lúpá rī ā gārā gá sī kúrū, ū'bāki mī ngá sū ídri rú 'dī'bée ā rú'ba gá sī, endrēti gélésī, āzini úgóró gálésī. ⁷ Ngá ālu rī ĩndré sū kēmīrō tīni, ĩrī rī ĩndré sū tī agó tīni, na rī vé endrēti ĩndré sū 'bá áda vé rī tīni, sū rī ĩndré sū bībī rīipi ngaápi nganga rī tīni. ⁸ Ngá sū ídri rú 'dī'bée ārēvú céré ālu ālu ūpelé'bī be áziyá áziyá. Ū'bāki mī kōpi ā rú'ba gá sī kúrū cīmgba cazú kōpi ā ūpelé'bī ā ndúgé sī céré. Ū'dú céré ūtūnjá sī, āzini ĩnīnjá sī, kōpi újiki ku, kōpi ri átá mūzú 'dīni,

“Úpí Múngú Ūkpō 'Dípa ri uletere, uletere, uletere, ĩri ĩnógósí anigé, āndrū anigé, ĩri úmvúlésí ímú rá.”

⁹ Ngá sụ ídri rú 'dĩ'bée rikí 'Bá úrípi lúpá dríge adriípi ídri rú mužú nyonyo rĩ íngú, rikí ĩri ĩnjĩ, āzini rikí ĩri ní ōwō'difō sée. ¹⁰ Sā ālu ālu 'dĩri gé, 'bá ambugu pūkú ĩrĩ drĩ ni sụ rĩ pi céré ũtĩkí kúmūcí 'Bá úrípi lúpá dríge adriípi ídri rú mužú nyonyo rĩ endretĩ gé, kōpi rikí ĩri ĩnjĩ. Kōpi unjekí ívé kũlá ĩ dríge sī ũ'bāá lúpá rĩ endretĩ gé 'dĩge, kōpi rikí 'yo kīnī,

¹¹ “Múngú, mi múké agaápi rá rĩ, mi 'bávé Úpí, mi 'bávé Múngú.

'Bá mi íngú, 'bá mi ĩnjĩ, ũkpō mívé rĩ ā mụ drĩdrĩ,

ā'diātāsīyā ngá rĩ pi ārēvú céré 'í gbi mi 'i,

ngá mí ní gbií rĩ pi nóni anigé, ā'diātāsīyā mí lē kōpi ā adriki sū 'dĩri tĩnī.”

5

Kābīlō Mvā rĩ zĩ búkū traátra rĩ

¹ Kúru á ndre Múngú úrípi lúpá dríge rĩ rụ búkū ĩ ní traátra tā sī 'a ní gé ílébe ílébe, tĩ ni ũmbĩ ísé sī caá ézĩrĩ rĩ kú 'í drĩ endépi gé. ² Má ní mālāyíkā ũkpō be ní ndrezú, mālāyíkā rĩ ní trezú ú'dúkó be uru 'dāá kīnī, “Bá múké agaápi rá ícōpi 'bá ní ísé ĩ ní búkū traátra rĩ ě tĩ ũmbĩzú 'dĩri ũnjĩpi búkū rĩ tĩ gé sī búkū rĩ zĩzú rĩ ā'di 'i? ³ 'Bá āzi 'bū gé 'dāá, dōku vū dríge nōgó, dōku nyōókú ā ndúge 'dĩlé ícōpi búkū ĩ ní traátra tĩ ni ũmbĩ ísé sī cí 'dĩri ě tĩ ũnjĩpi tā búkū rĩ agá rĩ ndrezú ní 'dāáyo.”

⁴ Kúru má ní 'dezú āá gá, á ngo ízāngā ízāngā rú, ā'diātāsīyā 'bá āzi ĩ ní ísú múké agaápi rá ícōpi búkū ĩ ní traá tĩ ni ũmbĩ ísé sī cí 'dĩri ě tĩ ũnjĩpi tā búkū rĩ agá 'dālé rĩ ndrezú ní 'dāáyo. ⁵ Kúru 'bá ambugu rĩ pi vé ālu ní ní 'yozú má ní kīnī, “'Í ngo ku! 'Í ndre drĩ ká, Kēmĩrō íbipi ífũúpi súrú Yúdā vé rĩ agá, úyú Dāwúdí vé rĩ agá rĩ ndē ādróko ā ũkpō gí. ĩri ícō ísé ĩ ní ũmbĩ ézĩrĩ búkū traátra rĩ tĩ gé 'dĩri ũnjĩ búkū rĩ tĩ gé sī búkū rĩ zĩzú nī.”

⁶ Kúru má ní Kābīlō Mvā* ndrezú tu pá kuú lúpá rĩ gé ágágá 'dāá, ngá sụ ídri rú rĩ pi 'bá ambugu rĩ pi be, kōpi trakí ĩri ā gārā kúrũ. Kābīlō Mvā rĩ índré sū ĩ ní lĩ drāá gí ní tĩnī, ĩri ú'yú be ézĩrĩ, mĩ be ézĩrĩ. Mĩ ézĩrĩ 'dĩ'bée 'da índrí adri'bá ézĩrĩ Múngú vé ĩri ní ĩpéé ímú ayí vū dríge sī céré rĩ pi. ⁷ Kābīlō Mvā rĩ ní mužú búkū ĩ ní traátra 'dĩri é'yízú 'bá úrípi lúpá mālūngā vé rĩ dríge rĩ dríge sī. ⁸ Kā búkū rĩ é'yí drĩ ní gé sī, ngá sụ ídri rú 'dĩ'bée, 'bá ambugu pūkú ĩrĩ drĩ ni sụ 'dĩ'bée be, kōpi ní kúmūcí ũtĩzú Kābīlō Mvā rĩ endretĩ gé, 'bá ālu ālu rụ kũ'dí, āzini sákānī ĩ ní údé dábũ sī ní kú 'í dríge, ũdāki éjĩngũrú kú sákānī rĩ pi 'a gá sī tré tré. Éjĩngũrú 'dĩri, ĩri zĩngará 'bá Múngú vé rĩ pi ní rizú Múngú ri zĩzú rĩ. ⁹ Kōpi ní í'dózú rizú úngó ú'dí ngozú kīnī, “Mi múké agaápi rá rĩ, mi ícō búkū traátra rĩ é'yí nī, āzini mi ícō ísé rĩ pi ũnjĩ búkū ĩ ní traátra 'dĩri tĩ gé sī nī, ā'diātāsīyā líkí mĩ drāá gí, mívé ārí dāapi rĩ, je 'bá rĩ pi sēé Múngú ní, tĩ ālu ālu vú sī, súrú rĩ pi gé sī,

* 5:6 5:6 Kābīlō Mvā: Búkū I'dangará vé rĩ agá, Yésũ ri zĩkí Kābīlō Mvā. Múngú sē tǎimbĩ Mósē ní kīnī, 'bá rĩ pi ā zākí kābīlō Múngú ní rōbōñō rú, ā trũkí rĩ kōpi ívé ũnjĩkányā agásí rá. Sē ĩ ní Yésũ ri zĩzú Kābīlō Mvā Múngú vé ní ānī, ā'diātāsīyā Múngú ĩpē ĩri ímú drāá 'bávé ũnjĩkányā ũjĩ. 'Í lā Wũngará 12:13-15; Yũwání 1:29-36.

āngū rī pi gé sī, vū drīgé sī cére.

10 Mí sē kōpi rúkí mālūngā adrizú atala rú, ríi ẹzị ngáá Múngú ní,
kōpi ā rúkí rí mālūngā nyōókú drīgé nōgó rī.”

11 Á 'bā nyo mâ mị rizú ndrezú, má ní ú'dúkó mālāyíkā kárakará pi vé ni yizú, kōpivé kālāfe élífū mụdrị vú be élífū mụdrị. Kōpi trakí ĩ lúpá mālūngā vé rī ā gārā gá sī, ngá sụ ídri rú rī pi ā gārā gá sī, āzini 'bá ambugu rī pi ā gārā gá sī kúrū. 12 Kōpi ríkí úngó ngoó ú'dúkó be ụrụ 'dāá kíní,
“Mí Kābīlō Mvā ĩ ní lị 'dīri, mi

múké,
ádarú mi adri ũkpō be, mi ā'bu ísụ rá,
mi tā nīngará ísụ rá, mi adri ẹvīvī be.

Ĩ mi ĩnị rá, mi dī pōwūpōwū, āzini ĩ mi íngú rá.”

13 Á yị ngá ídri be ĩ ní gbií 'bū gé 'dālē rī pi vū drīgé nōgó rī pi be, adri 'bá nyōókú agá rī pi be, yīi ā ndúgé rī pi be, kōpi ríkí úngó ngoó kíní,

“Íngúngará, ĩnīngará, dīngará, āzini ũkpō

ā adri 'Bá úrípí lúpá drīgé rī ní, āzini Kābīlō Mvā rī ní mụzú nyonyo.”

14 Ngá sụ ídri rú 'dī'bée ní ā'yízú kíní, “Āmīnā.” 'Bá ambugu 'dī'bée ní u'dezú kūmūcí ũtjízú Múngú rī ĩnījízú, āzini Kābīlō Mvā rī ĩnījízú.

6

Kābīlō Mvā rī ũnī ísé ĩ ní búkū traátra rī ē tị ũmbízú rī

1 Á ndre Kābīlō Mvā rī nī ísé ĩ ní búkū traátra rī ē tị ũmbízú ẹzịrī rī vé ālu búkū rī tị gé sī. Kúru á yị ngá sụ ídri rú rī pi vé ālu rí átá ú'dúkó be lī sū ũvi ní lī

rī tịni, kīnī, “Mí ímú!” 2 Á ndre hūsánī imve tu pá kuú 'dāá, 'bá ríipi njuúpi hūsánī rī sī rī rụ ụsụ kú 'í drīgé, sēkí ĩri ní kílā, 'de mụú ẹ'dị 'dị, 'í ndē rí ívé ari'ba rī pi rá.

3 Kābīlō Mvā rī ká ísé ĩ ní ũmbī rī nījī vú ĩrī ní gé, ngá ídri rú 'dī'bée vé āzi 'deēpi drīdrī 'dāri vú sī rī ní 'yozú kīnī, “Mí ímú!”

4 Kúru hūsánī rī āzi ní ífūzú, rú'ba ní ika. 'Bá ríipi njuúpi hūsánī rī sī rī, sēkí ĩri ní ũkpō ẹ'dị íjízú 'bá rī pi āsámvú gé vū drīgé nōgó, 'bá rī pi ā ú'díkí rí ĩ ānī ĩ drīkā sī bēnī. Āzini sēkí drī ni gé ĩlī āco āmbúgu ní.

5 Kābīlō Mvā rī ká ísé ĩ ní ũmbī rī nījī vú na ní gé, ngá ídri rú 'deēpi ĩrī 'dāri vú sī rī ní 'yozú kīnī, “Mí ímú!” Á 'bā nyo mâ mị tēzú rizú ndrezú, má ní hūsánī ĩnī ní ndrezú má ẹndrētị gé 'dāá, 'bá ríipi njuúpi hūsánī rī sī rī rụ kú má ānyāngā ũ'bízú ní kú 'í drīgé. 6 Ngá sụ ídri rú 'dī'bée āsámvú gé, ālu ní ní 'yozú kīnī, ānyáfí kú má ā 'a ālu rī, ājē ní rí adri āmbúgu, ĩri adri mūfēngā fífí ẹnījīpi ẹnījēnī ní ālu, ẹzị 'bá rī ní ngáá ú'dú ālu rī, ĩ ĩri ũfē ānī, āzini ũndúfí kú má ā 'a na rī, ājē ní rí adri āmbúgu, ĩri adri mūfēngā fífí ẹnījīpi ẹnījēnī ní ālu, ẹzị 'bá rī ní ngáá ú'dú ālu rī, ĩ ĩri ũfē ānī.* Ē izakí ũdu rī pi vīnyō rī be bādāru ku.

7 Kābīlō Mvā rī ká ísé ĩ ní ũmbī rī nījī vú sụ ní gé, á yị ngá ídri rú 'deēpi na rī vú sī rī ní 'yozú kīnī, “Mí ímú!” 8 Á 'bā nyo mâ mị rizú ndrezú, má ní hūsánī rú'ba be fōrō ní ndrezú, 'bá njuúpi hūsánī rī sī rī vé rú Drā 'i, āzini 'Bú Āvū rī pi vé rī rí ímú ĩri ā vúdřī gé sī. Sēkí kōpi ní ũkpō 'bá rī pi ú'dízú ũdrāzú nyōókú drīgé nōgó ĩlī āco sī, ẹbīrī sī, wōnyókí āndíāndí sī, āzini nyālāgā nyōókú drīgé nōgó

* 6:6 6:6 Ānyāngā ājē tuúpi 'dīri lū 'yozú kíní, ẹbīrī anigé.

rĩ pi ã ú'dí kôpi ũdrāá, kôpi ã ú'díkí ãlu sụ agá ni pi ũdrāá.

⁹ Kābīlō Mvā rĩ kã ísέ ĩ ní ũmbĩĩ rĩ n̄jĩ vũ tōwũ ní gé, á ndre 'bá ĩ ní ú'dí ũdrāá ívé ẹ'yīngará ã tā sī, āzini Múngú vé ú'dúkó ũlūngará ã tā sī rĩ pi vé índri vūrā rōbōñō zázú rĩ ã ndúgé 'dāá. ¹⁰ Kôpi ní trezú ú'dúkó be urụ 'dāá kīnī, “Úpí Ūkpō 'Dīpa, mi uletere, mi rĩ tā áda 'o, 'í lē 'bá 'bá ú'dí' 'bá ũdrā' 'bá 'dī' bée kuú adrii caá lókí be gbā ngōpí ká mī íbí kōpivé tā lị ndō?” ¹¹ Awakí 'bá 'dī' bée drīgé sī bōngó akoóko rŭkŭ imve imve ni pi, lŭkí kôpi ní kīnī, kôpi ã tēkí drī mādā, tā līngará ri ímú adri ú'díkí dō kōpivé ọgŭpī ẹ'yī' 'bá gí rĩ pi ũdrāá cére gí ká.

¹² Kābīlō Mvā rĩ kã ísέ ĩ ní ũmbĩĩ rĩ n̄jĩ vũ áziyá ní gé, á ndre dīngídīngí aya āngŭ rĩ ũkpō sī. Ūtú rĩ ē mị újá 'i n̄jĩ kuú cịcị sŭ ñn̄já t̄n̄j̄, mbāá rĩ újá 'i kaá ikamgbiri sŭ āri t̄n̄j̄, ¹³ līnyā rĩ pi ngakí cére lŭú 'bŭ gé 'dāásī vŭgá, sŭ peṭi fīgī ũlī vīpī ũkpō be rĩ ní ayaá, ũ'a ní ní lŭú sīgé ní gé sī vŭgá rĩ t̄n̄j̄. ¹⁴ 'Bŭ rĩ tra 'i sŭ búkŭ traátra rĩ t̄n̄j̄, āngŭ ánga rú, āzini āngŭ 'i lịpi kú ngu yīi agá rĩ pi u'dúkí kôpi muzu ívé vūrā gá sī rá.

¹⁵ Kúru 'bāgú nyōókú drīgé nōgó rĩ pi 'bá āngŭ rụ' 'bá rĩ pi be, āngáráwá rĩ pi drīkoma rĩ pi be, 'bá ã' 'bú be rĩ pi, 'bá tŭgērī rú rĩ pi, āzini 'bá drīwālā ĩsŭ' 'bá gí rĩ pi ũzŭkí ĩ kú ũj̄ rĩ pi agásī, āzini ĩj̄gó rĩ pi āsámvú gé sī. ¹⁶ Kôpi rikí írā rĩ pi zīi, āzini ĩj̄gó rĩ pi zīi kīnī, “Īmi íngákí ímú u'déé 'bá drīgé, ĩmi ọzŭkí rí 'bá, 'Bá úrīpi lúpá mālūngā vé rĩ drīgé rĩ ã ndre rí 'bá ku, āzini jīkó Kābīlō Mvā rĩ vé rĩ ē í'dé rí 'bá drīgé ku. ¹⁷ Jīkó Múngú vé rĩ, āzini Kābīlō Mvā rĩ vé rĩ í'dé 'bá drīgé gí, 'bá āzi ícō adrii ídri rú ku, 'bá ũdrā cére.”

7

Ū'bākí bīlēmī 'bá élifŭ mŭdŭrŭlŭ álu pŭkŭ sŭ drī sŭ pi ẹndrẹṭi gé (144,000)

¹ Tā 'dīri ã vŭdrī gé, á ndre mālāyīkā sŭ tukí pá kuú wŏókŏ sŭ vŭ nōri vé rĩ gé sī cére, kôpi ugakí ũlī riipi vīpī nyōókú drīgé sī kālāmbā rú kālāmbā rú rĩ cí, ã vī rí āngŭ rĩ drīgé sī ku, yīi tafu rĩ drīgé sī ku, āzini peṭi rĩ pi drīgé sī ku. ² Má ní kúru gōzú mālāyīkā āzi ndrezú, ĩri ri ísŭ ímŭzú ũtú ní ĩfūngará gálésīla, rŭ Múngú ídri rú rĩ vé ngá rizú bīlēmī ũ'bázú rĩ kú 'í drīgé. ĩri ní trezú mālāyīkā sŭ Múngú ní ĩpéé ímú āngŭ rĩ izaá yīi tafu rĩ be rĩ pi drīgé kīnī, ³ “Īmi izakí drī āngŭ rĩ ku, dōku yīi tafu rĩ ku, dōku peṭi rĩ pi ku, cīmgbá 'bá ũ'bākí dō bīlēmī āti' 'bá Múngú vé rĩ pi ẹndrẹṭi gé gí ká.”

⁴ Á yī kīnī 'bá mālāyīkā rĩ pi ní Múngú vé bīlēmī ũ'bāá kôpi ẹndrẹṭi gé sī rĩ pi vé kālāfe élifŭ mŭdŭrŭlŭ álu pŭkŭ sŭ drī ni sŭ (144,000). 'Bá 'dī' bée sŭrŭ Īsērélē vé mŭdrī drī ni ĩrī 'dī' bée agásī cére:

⁵ Yŭdā vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

Rŭbénā vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

Gádī vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

⁶ Āsérā vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

Nāfātālī vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

Mānāsē vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

⁷ Sīmīyónā vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

Lévī vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

Īsākārā vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

⁸ Jēbŭlúnā vé sŭrŭ agá, 'bá élifŭ mŭdrī drī ni ĩrī (12,000),

Yösépã* vé sùrú agá, 'bá élífũ
mụdrĩ drĩ ní ìrĩ (12,000),
Běnyēmīnē vé sùrú agá, 'bá élífũ
mụdrĩ drĩ ní ìrĩ (12,000).

'Bá b̄trĩká úsúki ĩ céré b̄ngó
imve s̄i

⁹ Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, á ndre 'bá
b̄trĩká ĩ ní ícò láá bã ku ni pi,
'bá 'dĩ'bée íngákí ãngũ rĩ pi agásĩ
ãndiãndí, sùrú rĩ pi agásĩ céré,
ìvè tị vù s̄i ãndiãndí, k̄opi úsúki
ĩ céré b̄ngó imve s̄i, k̄opi rúkí
mbírã b̄i kuú ĩ dr̄igé s̄i, k̄opi tukí
pá Múngú ẹndrẹtị gé Kãbilõ Mvã
rĩ be. ¹⁰ K̄opi ní rizú ọ'úúú ú'dúkó
be uru 'dãá k̄inĩ,

"'Bávè Múngú úrípi lúpá
mãlũngã vé rĩ dr̄igé rĩ,
ãzini Kãbilõ Mvã rĩ,
k̄opi ùkpõ be 'bá rĩ pi pazú."

¹¹ Mãlãyĩkã rĩ pi trakí ĩ Múngú vé
lúpá mãlũngã ruzú rĩ ã gãrã gá
s̄i, 'bá ambugu rĩ pi ã gãrã gá s̄i,
ãzini ngá idri rú s̄i 'dĩ'bée ã gãrã
gá s̄i kúrũ. K̄opi ní kũmũci ùt̄jzú
lúpá rĩ ẹndrẹtị gé, rizú Múngú rĩ
ĩnj̄izú. ¹² K̄opi rikí 'yoó k̄inĩ,

"Ãmĩnã!
Íngúngará, ĩnj̄ingará, d̄ingará,
tã n̄ingará, ùkpõ, ãzini ọwõ'difõ ã
adri 'bávè Úpí Múngú ní mụzú
nyonyo ụdũ ãkó.

Ãmĩnã."

¹³ 'Bá ambugu 'dĩ'bée vé ãlu ní
ma zizú k̄inĩ, "'Bá ĩ úsú'bá b̄ngó
imve s̄i 'dĩ'bée ã'di pi? K̄opi
íngákí ngóos̄ila?"

¹⁴ Má ní újázú ĩri ní, "Ãmbúgú
mávè rĩ, 'í n̄i tã rĩ n̄i."

Īri ní 'yozú má ní k̄inĩ, "'Bá
'dĩ'bée ifũ'bá ọc̄ngará ùnj̄i ùnj̄i rĩ
agásĩ rĩ pi. K̄opi ùj̄ikí ìvè b̄ngó
Kãbilõ Mvã rĩ vé ãrĩ s̄i ícá kuú
imve.†

¹⁵ "Kúru, k̄opi nóni lúpá Múngú
vé rĩ ẹndrẹtị gé,

k̄opi ri ẹz̄i nga Múngú ní Jó
ĩrivè rĩ agá ùt̄j̄ná pi ĩn̄j̄ná
be.

'Bá úrípi lúpá mãlũngã vé rĩ dr̄igé
rĩ,
ĩri ápãlá 'be k̄opi dr̄igé rá.

¹⁶ Ẹb̄ir̄i gō k̄opi f̄uú d̄īi ku,
ȳj̄i úvã gō k̄opi ndeé d̄īi ku,

ùt̄t̄ú vé s̄i k̄opi gb̄ir̄ilí rĩ gō k̄opi
zãá ku.

¹⁷ Kãbilõ Mvã úrípi kú lúpá
mãlũngã vé rĩ gé ágágá
'd̄iri,

ĩri k̄opi úcè n̄i, ĩri k̄opi j̄i mụ
ȳj̄i idri s̄eepi rĩ mvu n̄i,
Múngú ri k̄opivè m̄ĩndrẹ údè
k̄opi m̄i gé s̄i n̄i."

8

Ísè búkũ traát̄ra rĩ ẹ tị mb̄izú vù
ẹz̄ir̄i rĩ

¹ Kãbilõ Mvã rĩ kã ísè ĩ ní ùmb̄ĩ
rĩ n̄j̄i vù ẹz̄ir̄i ní gé, ãngũ rĩ új̄i
kuú k̄iri 'b̄i gé 'dãá caá sã ãlu vé
ẹl̄i agá.

² Má ní mãlãyĩkã ẹz̄ir̄i ndrezú
tukí pá kuú Múngú ẹndrẹtị gé,
awakí j̄el̄égú ẹz̄ir̄i k̄opi dr̄igé s̄i.

³ Kúru má ní mãlãyĩkã ãzi
ndrezú tu pá kuú v̄ũrã r̄õb̄õñ̄õ
zãzú rĩ ã gãrã gá 'dãá, r̄u ngá
óḡup̄i dábũ rú ĩ ní rizú ẹj̄j̄nḡũr̄ú
zãzú ní kú 'í dr̄igé. ĩ ní ẹj̄j̄nḡũr̄ú
í'dúzú ãmbúgú s̄ezú dr̄i ní gé, ĩri
ní ãcí í'dúzú ẹj̄j̄nḡũr̄ú rĩ zãzú ngá
óḡup̄i dábũ rú rĩ dr̄igé 'dãá, ãcigã
rĩ ã úmú rí 'i z̄ingará 'bá Múngú
vé adri'bá v̄ũrã r̄õb̄õñ̄õ zãzú óḡup̄i
dábũ rú rĩ gé rĩ pi ní r̄ii z̄īi rĩ be,
ã nga rí m̄uzú lúpá mãlũngã vé rĩ
gé 'dãá. ⁴ ãcigã ẹj̄j̄nḡũr̄ú rĩ vé rĩ,
ãzini z̄ingará 'bá Múngú vé rĩ pi
ní z̄īi rĩ nga m̄uzú Múngú ẹndrẹtị
gé 'dãá mãlãyĩkã rĩ ẹ dr̄i ágélé gá
s̄i.

* 7:8 7:8 Yösépã: Yösépã ri Yökóbũ vé mvã ĩri ní l̄eél̄é rĩ, ẹdr̄ip̄ij̄i s̄ekí ĩri j̄eé t̄úḡer̄i rú ãngũ
Ẹj̄ep̄et̄ó vé rĩ gé. Múngú s̄e ĩri ícá ãmbúgú, ko ívè 'bá rĩ pi ẹ ìzã m̄uú adrii ãngũ Ẹj̄ep̄et̄ó vé
rĩ agá n̄i. Sã 'dãri gé, ẹb̄ir̄i 'de caá íl̄i ẹz̄ir̄i. 'í lã í'dóngará 30-50. † 7:14 7:14 K̄opi ùj̄ikí ìvè
b̄ngó Kãbilõ Mvã rĩ vé ãrĩ s̄i: B̄ngó ùj̄ingará ãrĩ s̄i rĩ vé íff̄i, tr̄ukí k̄opi ìvè ùnj̄ik̄nyã agásĩ
gĩ.

⁵ Mālāyikā rī ní ngá ógúpi dábũ rú ĩ ní rizú ějngũrũ zāzú 'a ni gé rī í'dúzu vūrā rōbōñō zāzú rī gé 'dāāsī, ĩri ní áci kúlúlu úmvúzu dāzú 'a ni gé, ĩri ní í'bézu vũ drĩgé nōó, āngũ ní lĩzú mgbĩrĩ ũvi tĩnĩ, ógúzu lókúlókú, dīngídīngí ní āngũ rī ayazú.

Mālāyikā ězĩrĩ vukĩ jēlēgú

⁶ Mālāyikā ězĩrĩ ĩ ní jēlēgú awaá kōpi drĩgé sī rī pi ní í útúzu lēzú ívé jēlēgú rī pi vuzú.

⁷ Mālāyikā drĩdrĩ rī ní í'dózu ívé jēlēgú vuzú, fī ní 'dezú, āzini áci usa 'i ārí be, ĩ ní ĩdāzu ímúzu vũ drĩgé nōó. Áci rī zā nyōókú rī vé wōókō ālu na agá rī veé rá, peṭi ālu na agá rī pi vekí rá, áse ĩribĩlĩ rú rī pi vekí céré.

⁸ Mālāyikā ĩrĩ rī ní ívé jēlēgú vuzú, mālāyikā rī ní ngá sũpĩ irā āmbúgu kaápi kú áci rú nyālũ ni í'bézu yĩ tafu rī agá nōó, yĩ tafu rī vé wōókō ālu na agá rī, újá 'i kú ārí rú. ⁹ Ngá ídri be yĩ tafu rī agá rī pi, ālu na agá rī pi ũdrákí rá. Kúlúmgba yĩ tafu rī agá rī pi, ālu na agá rī pi, ĩnānyāki kōpi kpélékpélé.

¹⁰ Mālāyikā na rī ní ívé jēlēgú vuzú, línýā āmbúgu dīpi sũ áci tĩnĩ rī ní í'dézu 'bũ gé 'dāāsī yĩ āmbugu dī'bá dīdĩ rī pi vé wōókō ālu na agá rī pi drĩgé, āzini yĩ kídí vé rī pi vé wōókō ālu na agá rī pi drĩgé. ¹¹ Línýā rī vé rú "Ūkēngelĩ" 'i. Újá yĩ rī vé wōókō ālu na agá rī draá kuú ūkēngelĩ. 'Bá kárakarā yĩ rī mvu'ba rá rī pi ũdrákí rá, yĩ rī ní draá ūkēngelĩ rī sī.

¹² Mālāyikā sũ rī ní ívé jēlēgú vuzú, ũtú rī vé wōókō ālu na agá rī bĩ niĩ kuú cĩcĩ, mbāā rī vé wōókō ālu na agá rī bĩ niĩ kuú cĩcĩ, āzini línýā rī pi vé wōókō ālu na agá rī bĩ niĩ kuú cĩcĩ. Ūtú āmgbáraká rī vé wōókō ālu na agá rī bĩ niĩ kuú cĩcĩ, ĩnĩnā rī vé wōókō ālu na agá rī bĩ niĩ kuú cĩcĩ.

¹³ Má kā āngũ ndree mužú 'bũ gé 'dāá, á ndre bĩbĩ āmbúgu ri ngoó mužú āngũ urugégé mgbō rī agásí ũ'dúkō be uru 'dāá, ĩri ri ngo mužú, "Īzāngā! Īzāngā! Tā āmbugu āmbugu ĩzāngā sé'ba ni pi ímú ĩ nga 'bá vũ drĩgé rī pi ní rá, tā 'dĩ'bée ímú ĩ nga sā mālāyikā ace'bée na rī pi ní ímúzu ívé jēlēgú vuzú rī gé!"

9

¹ Mālāyikā tōwũ rī ní ívé jēlēgú vuzú, kúru má ní línýā ndrezú, í'dé 'bũ gé 'dāāsī vũ drĩgé nōó. Sēki mǎfútá 'bũ kuúpi ũdũ ákó rī ě tĩ zĩzú rī drĩ ní gé. ² Línýā rī ní 'bũ kuúpi ũdũ ákó rī ě tĩ zĩzú. Ácigā ní íkpúzu 'bũ rī agásĩ, sũ áci ĩ ní ú'bé kuú 'bũ agá rī vé ácigā ní rii íkpú rī tĩnĩ. Ácigā rī ōzũ ũtú rī ě mĩ, āzini ōzũ āngũ 'bũ gé rī, āngũ rī bĩ niĩ kuú āní cĩcĩ. ³ Ūmbí bĩtríká ní ífũzu ácigā rī agásĩ, kōpi íngákí ímú vũ rī ě drĩ ímúlúú céré. Sēki kōpi ní ũkpō āngũ zāzú sũ dĩrĩ vé rī tĩnĩ.

⁴ Yokí kōpi ní kinĩ, kōpi ā sēki ĩzāngā áse rī pi ní ku, ngá du'ba rī pi ní ku, peṭi rī pi ní ku, kōpi ā sēki ĩzāngā rī 'yēnā 'bá adri'ba Múngú vé bĩlēmĩ ákó ĩ ěndrēṭi gé rī pi ní. ⁵ Sēki kōpi ní ũkpō āngũ ú'dĩzú ni kuyé, 'bo sēki kōpi ní ũkpō ĩzāngā sēzú 'bá rī pi ní ũnjĩ ũnjĩ cazú mbāā tōwũ. Īzāngā kōpi ní sēé 'bá rī pi ní 'dĩri, āzó ni ri áso sũ ĩwá dīrĩ ní āngũ zāá áso rī tĩnĩ. ⁶ Ū'dú 'dĩ'bée gé, 'bá ālu ālu ri 'yo, 'i drā 'i 'dīisĩ rá, 'bo drā ri kōpi gā sī. 'Bá ālu ālu ri drāngará ndā ũkpō sī, 'bo kōpi drákĩ ku.

⁷ Ūmbí 'dĩ'bée índréki sũ hūsānĩ ĩ ní udé lēzú ě'dĩ 'dĩzú rī pi tĩnĩ. Kōpi úsúkĩ kũlā ĩ ní udé dábũ sī ni pi ĩ drĩgé, kōpivé ěndrēṭi adri sũ 'bá áda vé rī tĩnĩ. ⁸ Kōpivé drĩ'bĩ du sũ ũkú rī pi vé rī tĩnĩ,

kòpivé sị índré sù kẹmíró vé rī tịnị. ⁹ Kòpị úsúkí ngá ị ní údé aya sị ní ị bẹdrị gé cí. Kòpị nga muzú kpòrò be sù àrābíyá hūsánì rī pi ní ríí seé muụ ẹ'dị gé kpòrò be rī pi tịnị. ¹⁰ Kòpivé só ịrị be sù dịrị vé rī tịnị, ịrị āngū zā ásó ca mbāá be tọwụ. ¹¹ Kòpivé 'bāgú, ịrị mālāyíkā āmbúgú 'bụ kuụpi ụdụ ākó rī ụtéepi rī 'i. Mālāyíkā rī vé rú Èberé tị sị Ābādónì, Gịrìkì tị sị Āpòlónì, ifífi ní 'bá riipi āngū ú'dịpi ní.

¹² Tā āmbúgú ịzāngā sēepi drịdrị rī nga 'i gí. Ẹsị nóni tā ambugu ambugu ịzāngā sē'bá ndē'bá rá ni pi ịrị ímụ vúlé 'dī'dī.

¹³ Mālāyíkā áziyá rī ní ívé jēlégú vuzú, má ní ụ'dúkọ yizú, ụ'dúkọ rī íbị íkú ú'yú sụ adri'bá vūrā rōbōnō zāzú dábū rú rī drịgé Múngú ẹndrẹtị gé rī pi agásì.

¹⁴ Ụ'dúkọ rī ní 'yozú mālāyíkā áziyá jēlégú be rī pi ní kìnì, "Mí oyyu mālāyíkā sụ ị ní úmbé kuú yị ị āmbúgú dīpi dịdị Yūfērétā vé rī gé 'dī'bée rá." ¹⁵ Kúru ị ní mālāyíkā sụ ị ní údé kuú ūrē mu'ba 'bá rī pi ú'dị'ba rī pi oyuzú sànjá 'dāri agá, ụ'dụ 'dāri agá, ılı 'dāri agá. Pékí kòpị muụ 'bá rī pi ú'dị, kòpị ú'díkí 'bá rī pi ūdrāá rá, ālu na agá rī pi ūdrákí rá. ¹⁶ Á yị āngáráwá nju'ba hūsánì sị ẹ'dị gé rī pi vé kālāfe ca mīllyōnị mūdūrūlū ịrị (200,000,000).

¹⁷ I'dakí má ní kòpivé hūsánì āzini āngáráwá rī'ba únjú'ba hūsánì sị rī pi ịndrìlìkì agá 'dāá rá. Āngáráwá rī pi úsúkí ngá ị ní údé aya sị ikaka ni pi, kùnìkùnì rú ni pi, āzini mālámālā rú ni pi ị bẹdrị gé sị. Hūsánì rī pi vé drị índré sù kẹmíró vé rī tịnị. Ācí rī dī ụkpú kòpị tị gé sị ācígá be, ngá cípi ācí rú nyālū ni pi ụkpúkí kòpị tị gé sị.

¹⁸ Ngá ịfū'ba hūsánì rī pi tị gé sị rī pi ācí rú, ācígá rú, ngá mālámālā rú ẹjị be ngū ụpi ūnjí ni. Ngá ịfū'ba hūsánì rī pi tị gé sị 'dī'bée ú'dị 'bá rī pi ā urukọ ūdrāá rá, ú'dị ālu na agá rī pi ūdrāá. ¹⁹ Hūsánì 'dī'bée vé ụkpò kòpị tị gé, āzini kòpivé só gá. Kòpivé só adri sù ịnị tịnị, drị be, kòpivé só rī 'bá ga āzó be.

²⁰ 'Bá ūdrā'ba wōnyókí 'dī'bée sị kuyé rī pi, kòpị gākí ẹsị újágá sị ūnjikānyā ị ní 'oó rī agásì. Kòpị kukí ngá ị ní údé drị sị múngú rú rī pi vé ịnjīngará kuyé. Kòpị kukí índrì ūnjí rī pi* vé ịnjīngará kuyé. Ngá ị ní údé múngú rú dábū sị, aya ógú'ba ógúogū ni pi sị, aya mālámālā ni pi sị, ịrā sị, āzini párángi sị rī pi, kòpị ícókí āngū ndree ku, ícókí tā yị ku, ícókí ẹcí ku. ²¹ Kòpị újákí ívé ẹsị rizú āngū ú'dizú rī ālunani kuyé. Kòpivé tā ūjōgū vé rī, ọwụ 'bāngará, āzini ụgū, kòpị kukí ālunani kuyé.

10

Mālāyíkā bükū traátra mādānāná rī ruụpi 'í drịgé rī vé tā

¹ Má ní gōzú mālāyíkā āzi ụkpò be ni ndrezú, ịrị rí ísị ímúzú 'bū gé 'dāásì vūgá nōlé, ịrịbìtì ọzụ rú'ba ni kúrụ, gérì āsò kú drị ní gé, ẹndrẹtị ní ógú pōwūpōwū sù ụtú tịnị, pá ni pi índrékí sù ācí sị dīpi lēlē rī tịnị. ² Mālāyíkā rī ru bükū traátra mādānāná ị ní oyyu gí rí kú 'í drịgé, 'bā 'í pá ẹndẹpi rī yị tafu rī drịgé, pá ịjị rī nyōókú drịgé. ³ Ịrị ní trezú ụ'dúkọ be uru 'dāá sù kẹmíró ní lí rī tịnị, ká treé 'dini, ūvi ní lízú mgbìrì, mgbìrì, vú be ẹzìrì.

⁴ Ūvi rī ká líi caá vú be ẹzìrì, á lē kōdō ūvi rī vé līngará ẹzìrì 'dīri ā tā sī vūgá, koro má ní ụ'dúkọ

* 9:20 9:20 Índrì ūnjí rī pi: Índrì ūnjí rī pi ándúrú mālāyíkā Múngú vé ni 'bū gé 'dāá, kòpị nōkí tājmbì Múngú vé rī, Sātānā rī kòpivé āmbúgú. Múngú ídró kòpị 'bū gé 'dāásì vūgá nōó, kòpị gōkí ufuú índrì ūnjí, kòpị rī 'bá rī pi ní ịzāngā sē vū drịgé nōgó. 'Í lā I'dangará 12:7-9.

yizú íngá 'bũ gélésíla kīnī, “Mí sī tā mí ní yīi 'dīri ku, āzini mī lū kpá 'bá āzi ní ku.”

⁵ Kúru mālāyíkā má ní ndree pá 'bāāpi yīi tafu rī drīgé āzini nyōōkú drīgé rī ní 'í drī ëndépi rī íngazú suzú 'bũ gé 'dāá. ⁶ Īri ní ūyō sōzú Múngú adriipi lēmgbērē rú 'bũ pi gbiipi vū be, yīi tafu rī be, ngá ārēvú céré ídri rú rī pi be rī ā rú sī kīnī, “Tā Múngú ní ūtīi gí rī pi, ícó tēe ku, kōpi koro ī nganga. ⁷ Mālāyíkā ézīrī rī kādō ívé jēlēgú vuú, tā Múngú vé ūtīi kuú íngógósí mūdūmūdū rú rī, ĩri koro 'i nga sū ĩri ní ótú lūú ívé átí'ba nēbī rī pi ní rī tīnī.”

⁸ Kúru ú'dúkó té má ní yīi íngápi 'bũ gélésíla rī ní gōzú átázú má be dīi kīnī, “Í mu búkū traátra mādānāná ī ní oyuyú gí mālāyíkā pá tuúpi yīi tafu rī drīgé, āzini nyōōkú drīgé rī ní ruú kuú 'í drīgé rī 'í'dú.”

⁹ Má ní mužú mālāyíkā rī vúgá 'dāá, má ní ĩri zizú, ā sē má ní búkū traátra mādānāná ī ní oyuyú gí 'dīri, ĩri ní 'yozú má ní kīnī, “Í 'du búkū rī, 'í nya. Mí kādō ĩri nyaá, ĩri ínī mí tī gé 'dāá sū ōnyú tīnī, 'bo mí agá 'dāá, ĩri dra ūkēngeli.” ¹⁰ Kúru má ní búkū traátra mādānāná ī ní oyuyú gí 'dīri é'yizú mālāyíkā rī drīgé sī, má ní nyazú. Tā ni 'a ni gé rī pi ínīkí má tī gé 'dāá ínínī, 'bo tā ni 'a ni gé rī pi gōkí ī újā adrii ūkēngeli má 'a gá 'dāá.

¹¹ Kúru ú'dúkó rī gō kpá átá má ní dīi kīnī, “Mí áyú tā ímúpi 'i ngaápi drīdrī 'dīlé rī pi mužú 'bá rī pi ní, āngū rī pi agásī, tī rī pi vú sī, āzini 'bāgú rī pi ní.”

11

Ādú'ba ĩrī rī pi vé tā

* **11:3** 11:3 Ú'dú élifū ālu mūdūrūlū ĩrī pūkú áziyá: Ú'dú élifū ālu mūdūrūlū ĩrī pūkú áziyá rī, mbāá pūkú sū drī ní ĩrī rī, āzini ílī na ēlī sī rī, kōpi céré trōtrō. † **11:4** 11:4 Pētī ōlívē vé ĩrī rī pi: Búkū Zākāriyā vé rī agá, pētī ōlívē vé ĩrī rī pi ādú'ba ĩrī. † lā Zākāriyā 4:11-14.

¹ Mālāyíkā rī ní má ní pētī ngá 'bezú ni sēzú. Īri ní 'yozú má ní kīnī, “Í mu Jó Múngú vé rī 'beé, āzini vūrā rōbōñō zázú rī 'beé, āzini 'í lā 'bá ímú'ba Múngú rī zī'ba rī pi. ² 'Bo ā 'bekí Jó Múngú vé rī ā bóró ĩndī ku, ā'diātāsīyā sēkí ĩri 'bá adri'ba Yāhúdī rú ku rī pi ní. 'Bá adri'ba Yāhúdī rú ku 'dī'bée ímú kūrú uletere Yērúsalémā vé rī 'du ūkpō sī. Kōpi ímú ízāngā sē 'bá Yērúsalémā vé rī pi ní, ca mbāá pūkú sū drī ní ĩrī. ³ Ma kúru ímú mávé ūkpō sē ādú'ba ĩrī bōngó ízāngā vé rī su'ba rī pi ní, kōpi adri nēbī rú, kōpi ímú tī Múngú vé rī sē ca ú'dú élifū ālu mūdūrūlū ĩrī pūkú áziyá (1,260).”*

⁴ Ādú'ba ĩrī 'dī'bée kōpi pētī ōlívē vé ĩrī rī pi†, āzini kōpi aya ī ní tādú'bā ū'yūú ū'bāá sī ni gé sī ĩrī Úpí adriipi vū nōri drīgé céré rī ëndrētī gé rī pi. ⁵ 'Bá léepi ícápi ārí'ba rú, kōpi 'oópi ūnjí rī, ācí rī ímú ífū ādú'ba ĩrī 'dī'bée tī gé sī ímú kōpivé arí'ba rī pi zā ve ūdrā mgbīlímgbīlī. 'Bá léepi ādú'ba 'dī'bée 'oópi ūnjí rī, ī ímú ĩri 'dī drā sū 'dīri tīnī. ⁶ Ādú'ba ĩrī 'dī'bée ūkpō be ícózú yīigó ugazú sēzú 'dizú ku lókí kōpi ní rizú Múngú vé tī sēzú rī gé. Kōpi ūkpō be yīi újázú ícázú ārí rú, āzini kōpi ūkpō be 'bá rī pi ĩwōnyōzú létī be āndiāndí vū drīgé nōgó sū ī ní lēé rī tīnī.

⁷ Lókí ādú'ba 'dī'bée ní Múngú vé tī ūlúzú dezú rī gé, ĩbīgó rī kúru ífū 'bú kuúpi ūdū ákó 'dāri agásī kōpivé ūkpō ndē, ĩri kōpi ú'dú ūdrā rá. ⁸ Kōpivé āvū rī ímú ula ku kūrú āmbúgú Yērúsalémā vé rī agá, vūrā 'dīri ī ní Úpí rī gbázú pētī alambaku sígé rī, 'bá

kũrú rĩ agá rĩ pi adrikí sũ 'bá kũrú Sódómó† vé rĩ agá rĩ pi tĩni, āzini 'bá āngũ Ējēpētōš vé rĩ agá rĩ pi tĩni. ⁹ Ū'dú na ělĩ sī, 'bá āndiāndí, sũrú āndiāndí ívé tĩ átázú rĩ vú sī, āzini 'bá āngũ rĩ pi agásí rĩ pi ārēvú céré ímú kōpivé āvũ úndré mĩ sī, 'bá āzi ásí ānĩ ku, kōpi ā'yĩkĩ āvũ rĩ pi sēé sījĩ ku. ¹⁰ 'Bá adri'bée nyōókũ nōri drĩgé rĩ pi ímú gũ ādú'bá nēbĩ rú ūdrā'bá ĩrĩ 'dĩ'bée sī gũgũ, āzini kōpi únjĩnjĩ ĩ éšĩ agá, rĩ ngá ālē ĩ ásámvú gé sī, ā'diātāsīyā nēbĩ ĩrĩ 'dĩ'bée sēkĩ 'bá adri'bée nyōókũ nōri drĩgé rĩ pi ní ĩzāngā ambamba.

¹¹ 'Bo ū'dú na ělĩ sī ā vudrĩ gé, ěvĩvĩ Múngú vé ídri sēépi rĩ fĩ ādú'bá ūdrā'bá ĩrĩ 'dĩ'bée agá, sē kōpi ídrikĩ gōō 'bōrō ūzi, ūrĩ ĩmvú 'bá tā 'dĩri ndre'bá rĩ pi ambamba. ¹² Kúru ū'dúkó ní íkúzú kpōrō be 'bũ gé 'dāási, 'yozú ādú'bá ĩrĩ 'dĩ'bée ní kĩnĩ, "Īmi ímúkĩ nōó." Kōpi ní ngazú mužú 'bũ gé 'dāā, arĩ'ba rĩ pi rikĩ kōpi ndreé mužú.

¹³ Sā 'dāri gé, dīngídīngĩ ní āngũ ayazú ūkpō be, sē jó ālu mužrĩ agá ūñōkĩ ári vūgá, ú'dĩ 'bá ūdrāā élifũ ézĩrĩ (7,000). Sē ūrĩ ĩmvú 'bá ūdrā'bá kuyé rĩ pi ambamba, kōpi rikĩ Múngú 'bũ gé 'dāā rĩ íngú.

¹⁴ Tā āmbúgú ĩzāngā sēépi 'i ngaápi vú ĩrĩ rĩ nga 'i gĩ, tā āmbúgú ĩzāngā sēépi na rĩ rĩ ímú 'dĩ'dĩ.

Jēlēgú ézĩrĩ rĩ vé tā

¹⁵ Kúru mālāyĩkā ézĩrĩ rĩ ní ívé jēlēgú vuzú, ū'dúkó ní íkúzú 'bũ gé 'dāási kpōrō be āmbúgú kĩnĩ, "Mālūngā nyōókũ drĩgé nōgó rĩ nóni Ūpĩ Múngú 'bávé rĩ vé nĩ, āzini Kúrísitō ĩrivé rĩ vé nĩ,

Múngú rĩ ímú mālūngā rĩ ru mužú 'dāni'dāni."

¹⁶ 'Bá ambugu pũkũ ĩrĩ drĩ ni su úrĩ'bá ívé lúpá drĩgé Múngú ęndretĩ gé rĩ pi ní kúru kũmũcí ūtĩzú rizú Múngú rĩ ĩnjĩzú. ¹⁷ Kōpi ní 'yozú kĩnĩ,

"Ūpĩ Múngú Ūkpō 'Dĩpa, 'bá sēkĩ mí ní ōwō'difō, mí adriipi ĩnógósĩ anigé, āndrũ anigé rĩ, ā'diātāsīyā mí í'dó mívé ūkpō áyú mālūngā ružú gĩ.

¹⁸ 'Bá āngũ drĩgé sī rĩ pi ā 'a vekĩ rá, sē nóni sā mívé jĩkó ní í'dézú 'bá 'dĩ'bée drĩgé rĩ ícá gĩ.

Sā mí ní 'bá ūdrā'bá gĩ rĩ pi vé tā lizú rĩ ícá gĩ.

Sā mí ní ngá múké sēzú mívé ātĩ'bá nēbĩ rú rĩ pi ní,

āzini mí ní ngá múké sēzú mívé 'bá mí rú íngú'bá rĩ pi ní, í'dózú ézĩ be mādā rĩ pi vúgá, cĩngbá cazú ézĩ be ambugu rĩ pi vúgá rĩ ícá gĩ,

sā 'dĩri gé, mí 'bá ūnjĩkānyā 'o'bá nyōókũ drĩgé nōgó rĩ pi ú'dĩ ūdrā rá."

¹⁹ Kúru ĩ ní Jó Múngú vé 'bũ gé 'dāā rĩ zizú, á ndre sōndúkũ Múngú vé ūndĩ ružú rĩ Jó Múngú vé rĩ agá 'dāā. Á ndre āngũ rĩ ga lókú'lókú, ūvi ní lizú, dīngídīngĩ ní āngũ ayazú, fĩ ní í'dózú dāzú ūnjĩ ūnjĩ.

12

Ūkú rĩ pi vé tā ngá ātra rĩ be rĩ

¹ Tā āyāzú āyāyā ní ní 'i 'i'dazú 'bũ gé 'dāā. Á ndre ūkú āzi su ūtũ kuú 'i rú'bá gá, su kũlā línyā be mužrĩ drĩ ni ĩrĩ kuú 'i drĩgé, 'bā 'i pá kuú mbāā rĩ drĩgé. ² Ūkú rĩ ā 'a mba kílĩkílĩ, lē tĩtĩ, mvá rĩ ká

† 11:8 11:8 Sódómó: Múngú iza Sódómó rĩ ūnjĩkānyā ĩri ní 'o'o ambamba rĩ sī. 'Í lā í'dóngará 19:1-29. § 11:8 11:8 Ējēpētō: Múngú pa ívé 'bá Īsērēlē vé adri'bá tũgērĩ rú rĩ pi, ĩjĩ kōpi ĩfũū āngũ Ējēpētō vé rĩ agásí āmvé rá. 'Í lā Wũngará 12. 11:19 11:19 Ēbērē 9:4-5

í'dó ífũú, tĩngará rĩ vé āzó sĩ, ũkú rĩ ní trezú ú'dúkó be uru 'dāá.

³ Tā āyāzú āyāyā ni āzi ní kpá 'i 'dazú 'bũ gé 'dāá dījī. Á ndre ngá ātra āmbúgú āmbúgú rụ'ba be ika, drī ni pi ézĩrī, ú'yú ni pi mụdrī, úsú kũlá ézĩrī kú 'í drīgē sī.

⁴ Ngá ātra 'dĩri vé só gbā lĩnyā rĩ pi lụú 'bũ gé 'dāásĩ vũ drīgē nōó, gbā ālu na agá rĩ pi lụú. Ngá ātra rĩ tu pá kuú ũkú lēepi mvá tĩpi rĩ ẹndrẹti gé, ri tēé, ũkú rĩ kādō mvá rĩ tĩi, koro 'í te rí ũkú rĩ vé mvá ũdéná rĩ rọlú 'dĩsĩ rá. ⁵ Ũkú rĩ ní mváná rĩ tizú ágóná, mvá 'dĩri ímú adri 'bāgú rú 'bá rĩ pi drīgē, ĩri ímú 'bá āngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi é drī ọrú túré aya rú* āmbúgũ ruzú rĩ sī. 'Dukí mváná rĩ mụú Múngú vúgá 'bũ gé 'dāá ídri rú, mụú 'bāá Múngú vé lúpá mālũngā ruzú rĩ gé. ⁶ Ũkú rĩ nga ápá mụú adrii āngũ ā'wí cínýáfā rú, Múngú ní údé ĩri ní rĩ gé 'dāá. Múngú ri ĩri ā tā mbaá 'dālé ú'dú élfũ ālu mụdřrũlũ ĩrĩ pũkú áziyá (1,260).

Ē'dī 'deépi 'bũ gé 'dāá rĩ vé tā

⁷ Kúru ě'dī ní 'dezú 'bũ gé 'dāá, Míkāyéle pi ívé mālāyíkā rĩ pi be, kọpi ní fizú ě'dī 'dizú ngá ātra rĩ be, āzini ĩrivé mālāyíkā ũnjĩ rĩ pi be. ⁸ 'Bo ngá ātra rĩ pi ívé mālāyíkā ũnjĩ rĩ pi be, kọpivé ũkpō ícọ ku, sē kọpi gōkí vūrā ĩsú adrizú 'bũ gé 'dālé kuyé. ⁹ Ídrókí ngá ātra rĩ ívé mālāyíkā ũnjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dāásĩ rá. Ngá ātra 'dĩri ọtú ĩnjĩ ĩ ní zĩjī ādróko dōku Sātánā rĩ 'i, ĩri 'bá riipi 'bá rĩ pi ē mị ũ'bāapi ni, ĩri sē 'bá rĩ pi ri fi ũnjĩkányā 'o. Ngá ātra rĩ pi ívé mālāyíkā ũnjĩ rĩ pi be, ídrókí kọpi 'bũ gé 'dāásĩ ímú vũ drīgē nōó.

¹⁰ Kúru má ní ú'dúkó yizú íbĩ íkú 'bũ gé 'dāásĩ kpōrō be kīnī,

“Nóni pangará íngápi 'bávé Múngú vúgá rĩ, ũkpō ĩrivé rĩ, mālũngā ĩrivé rĩ, āzini ũkpō Kúrísitō Múngú ní ĩpéé rĩ vé rĩ ícá gí.

Ādróko āndúrú riipi 'bá rĩ pi tōopi Múngú ẹndrẹti gé ńtúná pi ĩnĩnā be rĩ,

í'békí nóni ĩri ímúzú vũ drīgē nōó gí.

¹¹ 'Bá Yēsũ ri ě'yĩ' 'bá gí rĩ pi ndēkí ādróko ri

Kābílō Mvā rĩ vé ārí dāapi rĩ sī,

āzini ú'dúkó Múngú vé kọpi ní ũlũú rĩ sī.

Sē kọpi rúkí āní drāngará ālunāni kuyé.

¹² Īmi 'bá céré adri' 'bá 'bũ gé rĩ pi, lē ĩmi adrikí āyĩkō sī.

Īzāngā rĩ adri 'bá adri' 'bá vũ drīgē rĩ pi ní, āzini yĩjī tafu agá rĩ pi ní,

ā'diātāsīyā ādróko ca ĩmi vúgá vũ drīgē 'dīlē gí.

Īri jĩkó be ambamba, nĩ rá sá 'í ní tā ũnjĩ 'ozú rĩ mādānjā.”

¹³ Ngá ātra rĩ kā ndreé í'békí 'i vũ drīgē nōó gí, í'dó rií ũkú mvá ágó tĩpi 'dāri droó mụzú. ¹⁴ 'Bo sēkí bĩbĩ āmbúgú āmbúgú rĩ vé ũpelé' b'ĩrĩ 'dĩ'bée ũkú rĩ ní, ā nga rĩ āní ĩnjĩ rĩ ā gārā gá 'dĩsĩ rá, ā mụ rí adrii āngũ ā'wí cínýáfā rú,

Múngú ní údé kuú ĩri ní, ĩri ā tā mbazú āní ílĩ na ẹlĩ sĩ rĩ gé 'dāá, ĩnjĩ† rĩ ā 'o rí ĩri ũnjĩ ku. ¹⁵ ĩnjĩ rĩ ní yĩjī wezú 'í tị gé sī tĩjī kuú yĩjī āmbúgú dīpi dīdī rĩ tĩnī, yĩjĩ rĩ ā 'dú rí ũkú rĩ mụzú 'dĩsĩ rá. ¹⁶ 'Bo nyọọkú rĩ ko ũkú rĩ ē izā, zĩ 'í tị kú mgbọ, yĩjī āmbúgú dīpi dīdī ngá ātra rĩ ní weé ífũú 'í tị gé sī 'dĩri dī fĩ mụzú 'a ni gé 'dāá. ¹⁷ Ngá ātra rĩ ā 'a ve ũnjĩ ũnjĩ ũkú rĩ ní,

'de mụú ě'dī 'dījī anjĩ ĩmbítā ũkú rĩ vé rĩ pi be, anjĩ 'dĩ'bée Múngú

ĩnjĩ† rĩ ā 'o rí ĩri ũnjĩ ku. ¹⁵ ĩnjĩ rĩ ní yĩjī wezú 'í tị gé sī tĩjī kuú yĩjī āmbúgú dīpi dīdī rĩ tĩnī, yĩjĩ rĩ ā 'dú rí ũkú rĩ mụzú 'dĩsĩ rá. ¹⁶ 'Bo nyọọkú rĩ ko ũkú rĩ ē izā, zĩ 'í tị kú mgbọ, yĩjī āmbúgú dīpi dīdī ngá ātra rĩ ní weé ífũú 'í tị gé sī 'dĩri dī fĩ mụzú 'a ni gé 'dāá. ¹⁷ Ngá ātra rĩ ā 'a ve ũnjĩ ũnjĩ ũkú rĩ ní,

'de mụú ě'dī 'dījī anjĩ ĩmbítā ũkú rĩ vé rĩ pi be, anjĩ 'dĩ'bée Múngú

ĩnjĩ† rĩ ā 'o rí ĩri ũnjĩ ku. ¹⁵ ĩnjĩ rĩ ní yĩjī wezú 'í tị gé sī tĩjī kuú yĩjī āmbúgú dīpi dīdī rĩ tĩnī, yĩjĩ rĩ ā 'dú rí ũkú rĩ mụzú 'dĩsĩ rá. ¹⁶ 'Bo nyọọkú rĩ ko ũkú rĩ ē izā, zĩ 'í tị kú mgbọ, yĩjī āmbúgú dīpi dīdī ngá ātra rĩ ní weé ífũú 'í tị gé sī 'dĩri dī fĩ mụzú 'a ni gé 'dāá. ¹⁷ Ngá ātra rĩ ā 'a ve ũnjĩ ũnjĩ ũkú rĩ ní,

'de mụú ě'dī 'dījī anjĩ ĩmbítā ũkú rĩ vé rĩ pi be, anjĩ 'dĩ'bée Múngú

* **12:5** 12:5 Túré aya rú rĩ: Túré aya rú 'dĩri, ĩ ímú 'bá ũnjĩkányā 'o' 'bá rĩ pi ĩrĩnā āní. Ụ'dú ụdú vé rĩ gé, Yēsũ ri ímú 'bá ũnjĩkányā 'o' 'bá rĩ pi ĩrĩnā rá. † **12:14** 12:14 ĩnjĩ: ĩnjĩ 'dĩri ngá ātra ũkú rĩ droopi rĩ, ĩri ādróko. 'Í lā 'I'dangará 12:9.

vé tãimbị rụ'ba tịtị, ri'ba tã Yēsũ ní ímbá rĩ ùlũ'ba rĩ pi. ¹⁸Ngá àtra rĩ áwí pá tuú kuú cínýáfá drìgè yĩ tafu rĩ tị gè 'dǎá.

13

Ìbìgò ìfũúpi yĩ tafu rĩ agásĩ rĩ

¹ Má ní gōzú ìbìgò ndrezú, ìri ri ìfũ yĩ tafu rĩ agásĩ, ìri drĩ be ẹ̀zĩrĩ, ú'yú be mudrĩ, ù'yíkí kùlǎ mudrĩ kuú ú'yú ní pi gé sǐ, sǐkí rú Múngú ri idezú ní drĩ 'dĩ'bee rú'ba gá sǐ. ² Ìbìgò má ní ndree rĩ ìndré sũ lígí tịnị, ìrivé pá vǔgá 'dǎá rĩ pi 'bí be, únyófí ní pi zókí kuú ãcoco, tị ní kẹmĩrò vé rĩ tịnị. Ngá àtra rĩ sè ívé lúpá ìbìgò rĩ ní, sè ìri ní ùkpò, àzini ùkpò àngũ ruzú ní. ³ Á ndre Ìbìgò rĩ vé drĩ àlu ní àzó be lè kòdò ìri 'dij drǎadrǎ, 'bo àzó rĩ gò jaá rá. 'Bá vũ drìgè rĩ pi àrèvú céré ngakí àyǎá tǎ 'dĩri sǐ, 'dekí muú vú ní gé sǐ. ⁴ 'Bá rĩ pi céré ngakí rií ngá àtra 'dĩri ìnjĩ àyu, à'diátāsīyǎ ìri ní ívé ùkpò sèè ìbìgò rĩ ní rĩ sǐ. Kòpi 'dekí rií ìbìgò ri ìnjĩ kìnĩ, "'Bá ícòpi 'i ù'bìpi ìbìgò be rĩ à'di 'i? À'di ri ícò ẹ̀'dí 'dì ìri be bǎ nĩ?"

⁵ À'yíkí ìbìgò ri rií átángá àfú vé ní átá, rií Múngú ri ideé, àzini rií tǎ ìri ní lèè drĩ ọ̀rúzá rĩ 'oó caá mbǎá be pũkú sụ drĩ ní ìrĩ. ⁶ Átángá ri ìfũú ìbìgò tị gé sǐ, ri Múngú ri ideé, ri rú ìrivé rĩ u'daá, ri vǔrǎ Múngú ní adrizú rĩ u'daá, àzini ri ìrivé 'bá adri'ba ìri be trú 'bũ gé 'dǎá rĩ pi u'daá. ⁷ Múngú ku ìbìgò rĩ ẹ̀'dí 'dij ívé 'bá rĩ pi be, à ndè rí kòpivé ùkpò. Sèkí ìri ní ùkpò 'bá rĩ pi ẹ̀ drĩ ọ̀rúzá, àngũ rĩ pi agásĩ, súrú rĩ pi gé sǐ, tị àndiándi rĩ pi vú sǐ céré. ⁸ 'Bá céré adri'ba vũ drìgè nǔgò rĩ pi ímú ri ìbìgò ri ìnjĩ àyu, 'bá 'dĩ'bee ì ní 'bũ pi gbizú vũ be rĩ gé 'dǎlé, sǐkí kòpi à rú Kǎbìlò Mvǎ ì ní 'dij drǎá rĩ vé búkú idri vé rí agá kuyé.

⁹ 'Bá bí be rĩ, à yì 'í ní tǎ 'dĩri. ¹⁰ Dò ngá rĩ 'yǎngará,

à 'yíkí mi,
dò 'dìngará,
à 'dìkí mi.

Ìmi 'bá Múngú vé rĩ pi, lè ìmi úmbéki ẹ̀sì ìzàngá rĩ à nyangará gá, lè ìmi adrikí ùkpò ùkpò ìmivé ẹ̀'yǎngará agá.

Ìbìgò ìfũúpi nyòókú agálésĩ rĩ

¹¹ Má ní kpá gōzú ìbìgò àzi ndrezú, ìri ri ìfũ nyòókú agálésìla. Ìri ú'yú be ìrĩ sũ kǎbìlò mvǎ vé rĩ tịnị, 'bo ú'dúkò ní sũ ngá àtra vé rĩ tịnị. ¹² Ìbìgò ú'yú be ìrĩ 'dĩri 'du ìbìgò drĩdrĩ ú'yú be mudrĩ 'dǎri vé ùkpò ẹ̀zì ngazú. Ìbìgò ú'yú be ìrĩ 'dĩri lè 'bá vũ drìgè rĩ pi céré ẹ̀ ìnjĩkí ìbìgò drĩdrĩ àzó be jaápi gí 'dǎri sũ ì ní Múngú ri ìnjĩ rĩ tịnị. ¹³ Ìbìgò ú'yú be ìrĩ 'dĩri 'o tǎ àyǎzú àyǎyǎ ambugu ambugu ní pi rá, sè ácí dīi 'bũ gé 'dǎásĩ ímú vũ drìgè nǔo, 'bá rĩ pi ndrekí rá.

¹⁴ Ìbìgò ú'yú be ìrĩ 'dĩri 'o tǎ àyǎzú àyǎyǎ ambugu ambugu ní pi ìbìgò drĩdrĩ rĩ à vǔrǎ gá, 'bá vũ drìgè nǔgò rĩ pi ẹ̀ mị ù'bǎzú àní. Lè kòpi à údékí ìndrìlìkí ìbìgò drĩdrĩ àzó be adripi ídri rú 'dǎri vé rĩ, kòpi à rikí ìnjĩ sũ Múngú tịnị. ¹⁵ Sèkí ìri ní ùkpò, à vú rí ẹ̀vĩvĩ ìndrìlìkí ìbìgò drĩdrĩ rĩ vé ì ní údé 'dǎri agá, à adri rí ídri rú, à átá rí átátá. 'Bá gǎ'ba ìndrìlìkí rĩ ìnjĩgá sǐ rĩ pi, à ú'dìkí rí kòpi ùdrǎá céré 'dìsì rá. ¹⁶ Ìbìgò ú'yú be ìrĩ 'dǎri mĩ 'bá rĩ pi ùkpò sǐ, sè ù'bǎkí bìlẹ̀mì 'bá rĩ pi ẹ̀ drì ẹ̀ndẹ̀pì gé sǐ, dòku kòpi ẹ̀ ẹ̀ndrẹ̀tì gé sǐ. 'Bá ì ní bìlẹ̀mì ù'bǎzú rĩ pi, 'bá ẹ̀zì be mǎdǎngá rĩ pi, 'bá ẹ̀zì be ambugu rĩ pi, 'bá à'bú be rĩ pi, 'bá ngá àkò rĩ pi, 'bá adri'ba túgèrĩ rú ku rĩ pi, àzini 'bá túgèrĩ rú rĩ pi. ¹⁷ Ù'bǎkí bìlẹ̀mì 'dĩri kòpi ẹ̀ndrẹ̀tì gé sǐ, à'diátāsīyǎ 'bá rĩ dò bìlẹ̀mì ìbìgò drĩdrĩ 'dĩri vé rĩ àkò, ụzì ngá ku, dòku je ngá ku. Bìlẹ̀mì 'dĩri 'i'da ìbìgò rĩ vé rú, dòku ìrivé kǎlǎfe.

18 Tã 'dĩri lě 'bá úmĩ be ni, ĩri ícọ nĩ ámá rá. 'Bá úmĩ be rĩ ǎ 'bĩ drĩ káláfe mụdđūrũlũ áziyá pũkú áziyá drĩ ni áziyá (666) 'dĩri ndáá ịsụ ká, káláfe 'dĩri ĩri rụ Ịbĩgọ drĩdrĩ 'dāri vé rĩ.

14

Kābīlō Mvā rĩ pi ívé 'bá élifū mụdđūrũlũ ǎlu pũkú sụ drĩ ni sụ rĩ pi be (144,000)

1 Kúru má ní Kābīlō Mvā rĩ ndrezú tu pá kuú írǎ Siónǎ* drĩgé 'dǎá, 'bá élifū mụdđūrũlũ ǎlu pũkú sụ drĩ ni sụ tukí pá kuú ĩri ǎ gārǎ gá, 'bá 'dĩ'bée ĩ ní ĩrivé rụ, ǎzini Ẹtẹpi vé rụ sĩ kọpi ẹndrẹti gé rĩ pi. 2 Má ní ụ'dụkọ yizú íbí íkú 'bũ gé 'dǎásĩ, ụ'dụkọ rĩ lĩ sũ kũlé ní rii líi rĩ tịnị, dọku ũvi ní rii líi rĩ tịnị. Ụ'dụkọ má ní yịi rĩ lĩ sũ ĩ ní rii kũ'dị coó líi rĩ tịnị. 3 Kọpi rikí úngó ụ'dí ni ngoó lúpá mǎlũngǎ vé rĩ ẹndrẹti gé 'dǎá, ǎzini kọpi rikí ngoó ngá sụ idri rú rĩ pi ẹndrẹti gé, ǎzini 'bá ambugu rĩ pi ẹndrẹti gé. 'Bá ǎzi ícọ úngó 'dāri ụnịi ngoó ku, 'yéná 'bá élifū mụdđūrũlũ ǎlu pũkú sụ drĩ ni sụ (144,000) ĩ ní paá ụnjikǎnyǎ agásĩ vũ drĩgé nọósĩ rĩ pi ícọ úngó rĩ ngo ní. 4 'Bá 'dĩ'bée 'bá ĩ ní paá ụnjikǎnyǎ agásĩ gí, ọwũ 'bǎ'ba ũkú sĩ ku, ĩ a'bi'ba kú ule, rĩ'ba Kābīlō Mvā rĩ ǎ vudrĩ ũbĩ'ba mụzú rĩ pi. 'Bá 'dĩ'bée ímụ adri Múngú vé ni, ǎzini Kābīlō Mvā rĩ vé ni, kọpi adri sũ ǎnyǎngǎ ẽ drĩ ĩ ní í'dú sée Múngú ní rĩ tịnị. 5 Kọpi ụnjọ ǎkọ, 'bá ǎzi ícọ tǎ ụnjị 'yoó kọpi rụ'ba gá ku.

Mǎlǎyíkǎ na rĩ pi vé tǎ

* 14:1 14:1 Siónǎ: Siónǎ rĩ ĩ kpá zị Yẹrūsǎlémǎ. † 14:8 14:8 Bābēlónǎ: Lókí Núwǎ vé rĩ ǎ vudrĩ gé, 'bá rĩ pi siki lágárǎka Bābēlǎ gá, vudrĩ ni gé, 'bá rĩ pi gókí vūrǎ rĩ zị Bābēlónǎ. Ílǐ kárǎkarǎ ǎ vudrĩ gé, 'bǎgú Nēbǎkǎnézǎ jì 'bá Ísērélé vé rĩ pi ǎ urụkọ muj ǎngũ Bābēlónǎ vé rĩ gé, iza Yẹrūsǎlémǎ rĩ ílǐ mụdđūrũlũ tọwụ pũkú ẹzịrĩ (570) gé, ịsụ ǎkudé tiki drĩ Yẹsũ rĩ kuyé. † 14:8 14:8 Sē 'bá ǎngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi céré mvukí vinyọ ũkú ọwụ rú rĩ vé rĩ ĩmērẹzú ǎni: Tǎ 'dĩri vé íffí, 'bá Bābēlónǎ vé rĩ pi rikí 'bá ǎngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi ụbē ụnjikǎnyǎ ụnjị ni pi 'oó sũ ĩ ní 'oó rĩ tịnị.

6 Má ní gọzú mǎlǎyíkǎ ǎzi ndrezú, ĩri ri nga mụzú uru 'bũ gé 'dǎásĩ, ĩri ri ụ'dụkọ múké adripi ụdđ ǎkọ rĩ ũlũ mụzú 'bá vũ drĩgé rĩ pi ní, 'bá ǎngũ ǎndiǎndí rĩ pi agásĩ rĩ pi ní, súrú ǎndiǎndí rĩ pi ní, 'bá átá'bée tị ǎndiǎndí sĩ rĩ pi ní. 7 ĩri ní átázú ụ'dụkọ be uru 'dǎá kīnĩ. “Īmi ĩnjiki Múngú rĩ, ǎzini ĩmi íngúkí ĩrivé ǎmbũgũ, ǎ'diǎtǎsiyǎ sǎ ĩri ní tǎ lizú rĩ ícọ gí. Īmi ĩnjiki Múngú 'bũ pi gbiipi vũ be, yịi tafu rĩ be, ǎzini kídí rĩ be rĩ.”

8 Vudrĩ ni gé, mǎlǎyíkǎ ĩrĩ ni ní ímụzú drĩdrĩ 'dāri ǎ úgóró gá, ĩri ní áyuzú kīnĩ, “Kūrú ǎmbúgú Bābēlónǎ† adripi sũ ũkú ọwụ rú rĩ tịnị rĩ í'dé gí, Múngú ẽ ẹsị ve ǎní rá, ǎ'diǎtǎsiyǎ sē 'bá ǎngũ rĩ pi agásĩ rĩ pi céré mvukí vinyọ ũkú ọwụ rú rĩ vé rĩ ĩmērẹzú ǎni.”‡

9 Vudrĩ ni gé, mǎlǎyíkǎ na ni ní ímụzú 'dāri ǎ úgóró gá, ĩri ní átázú ụ'dụkọ be uru 'dǎá kīnĩ, “Bá rĩ ĩnjị dọ Ịbĩgọ drĩdrĩ 'dāri, ǎzini ĩnjị dọ ịndrĩlĩkí ĩ ní ụdé sũ Ịbĩgọ drĩdrĩ 'dāri tịnị rĩ, ǎzini ǎ'yí dọ ĩrivé bilẹmị 'bǎá 'í ẹndrẹti gé dọku 'í drĩgé, 10 ĩri sē Múngú vé jikó agaápi rá rĩ ímụ í'dé drĩ ni gé. Í ímụ ĩri zǎ ve ǎcí ciipi kú nyǎlũ rĩ sĩ mǎlǎyíkǎ uletere rĩ ẹndrẹti gé, ǎzini Kābīlō Mvā rĩ ẹndrẹti gé. 11 ǎcí kọpi ní rizú vezú rĩ vé ǎcigǎ rĩ nga mụzú ụdđ ǎkọ. 'Bá Ịbĩgọ rĩ ĩnjị'ba, ǎzini ĩrivé ịndrĩlĩkí ĩnjị'ba, dọku bilẹmị Ịbĩgọ rĩ vé rụ 'í daapi rĩ ǎ'yí'ba rá rĩ pi, kọpi ịzǎngǎ nya mụzú ụtúná pi ịnịná be.” 12 Tǎ 'dĩri sĩ, lě 'bá Múngú vé rĩ pi ǎ úmbékí ẹsị ịzǎngǎ rĩ ǎ nyangǎrá

gá, kôpi ã 'dukí tãimbí Múngú vé rĩ ngaá, āzini kôpi ã 'bākí ẹsì Yẹsù drìgẹ.

¹³ Kúru má ní ụ'dúkọ yìzú íbí íkú 'bũ gé 'dãásì kīnī, "Í sī tā 'dīri vūgá. Tākiri ri adri 'bá ūdrā'bá Úpí ri ẹ'yī'bée gí rĩ pi ní í'dózú āndrū muzú drīdrī."

Índrī Uleterē rĩ ní ā'yīzú kīnī, "Kôpi ímú uvu ívé ẹzì í ní ngaá rĩ ā vùdrī gé rá, í 'bá ālu ālu ūfē ẹzì ĩri ní ngaá rĩ vú sī."

Í 'bá rĩ pi úmú ĩ tā lì kôpi drìgẹ

¹⁴ Má ní ìrìbìtì imvesírìlìlì ní ndrezú má ẹndrẹtì gé 'dãá, 'bá āzi úrì kuú ìrìbìtì rĩ drìgẹ sū 'Bá MváŠ tìnjì, su kùlā dábū rú ní kú 'í drìgẹ, rụ méngèlēsì kú 'í drìgẹ. ¹⁵ Kúru mālāyíkā āzi ní ìfūzú Jó Múngú vé rĩ agá 'dãásì, ĩri ní 'bá úrìpì kú ìrìbìtì drìgẹ rĩ zìzú ụ'dúkọ be uru 'dãá kīnī, "Mí í'dú mívé méngèlēsì mí drìgẹ 'dīri ānyāngā rĩ lizú ānì, ā'diātāsīyā lókí ānyāngā ìkūnāzú nyòókú drìgẹ nōgò rĩ ícá gí." ¹⁶ Kúru 'bá úrìpì kú ìrìbìtì drìgẹ 'dāri ní ívé méngèlēsì í'dúzú ānyāngā rĩ lizú ānì nyòókú drìgẹ nōgò.

¹⁷ Mālāyíkā āzi ní kpá ìfūzú Jó Múngú vé rĩ agá 'bũ gé 'dãásì, ĩri kpá méngèlēsì cìpì cìcì ní be. ¹⁸ Mālāyíkā āzi ūkpō be āngū zāápi ācì sī ní ní ímúzú vūrā rōbōnjō zázú rĩ gé 'dãásì, ĩri ní trezú gbírìlì mālāyíkā méngèlēsì be drìgẹ 'dāri drìgẹ kīnī, "Mí í'dú mívé méngèlēsì, mí úlì vīnyō rĩ vé ū'a vū drìgẹ nōgò rĩ pi ānì,*

ā'diātāsīyā vīnyō rĩ pi vé ū'a ka gí, ĩ tā lì kôpi drìgẹ." ¹⁹ Mālāyíkā rĩ í'dú ívé méngèlēsì, úlì ū'a vīnyō vé rĩ pi céré, 'dú kôpi jìjì muý dāá 'bú Múngú vé jìkó be rĩ agá. ²⁰ 'Bú rĩ kūrú rĩ gé āmvlésìla. Kúru ĩ ní ū'a vīnyō vé rĩ pi utuzú ínyízú pá sī 'bú rĩ agá 'dãá, ārì ní ẹbìzú ìfūzú ū'a vīnyō vé rĩ agásì. Ārì rĩ dī muzú sū yījì āmbúgú dīpì dīdì rĩ tìnjì, kụ mītā ĩrī vūgá 'dãá, dī caá máyìlì† mūdūrūlū ālu pūkú ārō (180).

15

Mālāyíkā ẹzìrī ĩwōnyōkì āngū

¹ Tā 'dīri ā vùdrī gé, má kā āngū ndreé 'bũ gé 'dãá, á ndre ngá āyāzú āyāyā ní. Á ndre mālāyíkā ẹzìrī kôpi ri wōnyōkì ūdū ẹzìrī ūnjì ūnjì ní pi ìjì ímúzú. Wōnyōkì 'dī'bée nga dō 'í dẹg gí, Múngú ẹ ẹsì gō veé dī ku.

² Á ndre ngá āzi ógú sū mūdūrā tìnjì, ĩri dī ācì rú, 'bá urukọ tukì pá kuú gārā ní gé. 'Bá pá tu'bá 'dī'bée, kôpi 'bá ìbìgò drīdrī rĩ gā'bá ĩnjìgá sī, ĩrìvé ìndrìlìkì ĩ ní údé rĩ gā'bá ĩnjìgá sī, āzini kālāfē ĩ ní sīi bīlēmì rú rĩ ā'yī'bá kuyé rĩ pi. Kôpi rúkì kù'dì Múngú ní sēé rĩ kú ĩ drìgẹ sī. ³ Kôpi rikì Mósē* adriipi āt'í'bá Múngú vé rĩ vé úngó ngoó, āzini Kābīlō Mvā rĩ vé úngó ngoó.

"Úpí Múngú Ūkpō 'Dīpa,

'í 'o tā ambugu ambugu ní pi, āzini tā āyāzú āyāyā ní pi. 'Bāgú adriipi āngū rĩ pi drìgẹ rĩ,

Š 14:14 14:14 'Bá Mvā: Yẹsù zì 'í 'Bá Mvā lūzú kīnī, 'í Kúrìsītō 'í, 'í mālūngā rĩ rụ muzú nyonyo. 'Í lā Dānyélē 7:13-14. * 14:18 14:18 Pẹtì vīnyō vé rĩ: Yāhūdī rĩ pi 'dukì pẹtì vīnyō vé rĩ ā tā 'bāā tā āmbúgú rú, kôpi ri ū'a ní zo vīnyō sù rú. Múngú ìpē 'bá Īsērélé vé rĩ pi adrii 'bá ívé ní, kôpi ā adriki rì sù pẹtì vīnyō vé Múngú ní saá 'aápi ū'a be rĩ tìnjì. Nāpì pẹtì vīnyō vé 'dīri, sē 'bá tãimbì ímbá'bá rĩ pi atala atala rĩ pi drìgẹ rĩ pi be nīkì ámá rá 'yozú kīnī Yẹsù ri ívé tā átá. 'Í lā Sāwūmā 80:8-16; Ísáyá 5:1-7; Yērēmíyā 2:21; Mātáyo 21:33-46; Mārākō 12:1-12;

Lúkā 20:9-19. † 14:20 14:20 Māyīlì: 'Bá ri ícò ẹcì tu ca máyīlì na sá ālu agá. * 15:3 15:3 Úngó Mósé vé rĩ: Múngú kā yījì tafu ika rĩ sēé āngáráwā Ẹjẹpétó vé rĩ pi imilūú, Mósé ngo úngó Múngú ri íngúzú, ā'diātāsīyā Múngú ní ĩ paá āngáráwā rĩ pi drìgẹ sī rĩ sī. 'Í lā Wūngará 14-15. 15:3 15:3 Sāwūmā 111:2 15:3 15:3 Sāwūmā 145:17

tã mí ní 'oó rĩ, ĩri piri, āzini
ĩri tã áda!

⁴ Úpí, 'bã ri mi ĩnjĩ, āzini 'bã ri mi
rú íngú.

Mi uletere ó'dúkùlegúsĩ.

'Bá āngũ rĩ pi agá rĩ pi céré ímú
mi ĩnjĩ,

ā'diātāsīyā tã piri mívé rĩ i'da
'i kú āmyé."

⁵ Tã 'dĩri ā vudrĩ gé, á ndre gākũ
ĩ ní tãimbĩ Múngú vé rĩ 'bázú 'a
ni gé rĩ 'bũ gé 'dāá, gākũ 'dĩri Jó
Múngú vé rĩ, tĩ ni zĩ 'i kú mgbo.

⁶ Mālāyikā ézĩrĩ ifũkĩ Jó Múngú vé
'dĩri agásĩ wõnyókĩ be ézĩrĩ. Kõpi
úsúkĩ ĩ bõngó imve uletere ni pi
sĩ, kõpi ũ'yĩkĩ gõ dábũ rú ni pi ĩ
cĩcĩ gé. ⁷ Ngá sũ ídri rú 'dĩ'bée
āsámvú gé, ālu ni i'dú ĩgānā ézĩrĩ
dábũ rú ni pi awaá mālāyikā ézĩrĩ
'dĩ'bée drĩgé sĩ, Múngú adriipi
'dání'dání rĩ dā ívé jĩkó ĩgānā ézĩrĩ
'dĩ'bée agásĩ. ⁸ Jó Múngú vé rĩ ā
'a õzũ céré kú ācigā rú, Múngú
vé ãngará, āzini ũkpõ ĩrivé rĩ
ní 'i i'dazú, 'bã āzi ícõ fĩ ānĩ Jó
Múngú vé rĩ agá 'dāá ku, cĩmgbã
mālāyikā ézĩrĩ 'dĩ'bée ũdākĩ dõ
Múngú vé jĩkó ĩgānā ézĩrĩ 'dĩ'bée
agásĩ rĩ deę gĩ ká.

16

Múngú vé jĩkó

¹ Á yĩ ú'dúkõ íbĩ íkú Jó Múngú
vé rĩ agá 'dāásĩ, ú'dúkõ rĩ 'u uru
'dāá, ĩri ri átã mālāyikā ézĩrĩ rĩ
pi ní kĩnĩ, "Īmi mukĩ, Īmi ũdākĩ
Múngú vé jĩkó tĩpi kú ĩgānā ézĩrĩ
'dĩ'bée agá 'dĩri vũ drĩgé 'dāá."

² Kúru mālāyikā drĩdrĩ rĩ ní ívé
ĩgānā i'dúzá, ĩri ní Múngú vé jĩkó
tĩpi kú ĩgānā agá 'dĩri ĩdāzú vũ
drĩgé nõó, āzó ní i'dózú 'bã ĩbĩgõ
vé bĩlēmĩ be kú ĩ rú'bán gá, ri'bán
ĩri ĩnjĩ'bán rĩ pi ā rú'bán nyazú,
ásóngará ni aga rá.

³ Mālāyikā ĩrĩ rĩ ní ívé ĩgānā
i'dúzá, ĩri ní Múngú vé jĩkó tĩpi

kú ĩgānā agá 'dĩri ĩdāzú yĩ tafu rĩ
agá nõó, yĩ rĩ ě mĩ újã 'i kaá kuú
ārĩ rú sũ 'bán drāapi gĩ rĩ vé ārĩ ní
raa rú'bán ni gé sĩ rĩ tĩnĩ. Ngá ārėvú
céré ĩdri be ęcĩ'bán yĩ agásĩ rĩ pi
ũdrākĩ rá.

⁴ Mālāyikā na rĩ ní ívé ĩgānā
i'dúzá, ĩri ní Múngú vé jĩkó tĩpi
kú ĩgānā agá 'dĩri ĩdāzú yĩ am-
bugu ã'bán ãĩdĩ rĩ pi drĩgé, āzini
kĩdĩ rĩ pi drĩgé nõó, yĩ rĩ pi ě mĩ
újákĩ ĩ céré kuú ārĩ rú. ⁵ Á yĩ
mālāyikā ĩ ní 'bāā āmbúgú yĩ rĩ
pi drĩgé rĩ ní 'yozú kĩnĩ,

"Tã mí ní lĩjĩ 'dĩri ĩri piri,

mi ótũ anigé, mi āndrũ anigé,

mi 'Bá Uletere ni,

ā'diātāsīyā 'i lĩ tã rĩ gĩ.

⁶ 'Bã ũnjĩ vũ drĩgé rĩ pi ú'dĩkĩ 'bán
Múngú vé uletere rĩ pi nebĩ
rĩ pi be,

tã kõpi ní 'oó 'dĩri sĩ,

mĩ ní kõpi ní ārĩ sėzũ mvuzú ānĩ."

⁷ Kúru má ní ú'dúkõ yizú íbĩ íkú
vũrã rõbõnjõ zázú rĩ gé 'dāásĩ kĩnĩ,

"Úpĩ Múngú ũkpõ 'Dĩpa,

tã mí ní lĩjĩ rĩ, ĩri piri, āzini ĩri
tã áda."

⁸ Mālāyikā sũ rĩ ní ívé ĩgānā
i'dúzá, ĩri ní Múngú vé jĩkó tĩpi
kú ĩgānā agá 'dĩri dāzú ũtũ mĩ
gé 'dāá, sē ũtũ rĩ ní ũkpõ kozú
gbĩrĩlĩlĩ kõpi ā rú'bán zázú. ⁹ Ũtũ
rĩ zã kõpi ā rú'bán mārĩmārĩ, kõpi
trikĩ Múngú wõnyókĩ ĩpėepĩ rĩ vé
rú ānĩ rá. Kõpi gākĩ ęsĩ újágã sĩ,
āzini kõpi gākĩ Múngú ri íngúgã
sĩ.

¹⁰ Mālāyikā tõwũ rĩ ní ívé ĩgānā
i'dúzá, ĩri ní Múngú vé jĩkó tĩpi
kú ĩgānā agá 'dĩri ĩdāzú lúpã ĩbĩgõ
drĩdrĩ rĩ vé rĩ drĩgé nõó, ĩnĩnã õzũ
ĩrivé mālũngã céré, 'bán nyõõkũ
drĩgé rĩ pi rikĩ ĩ ádra nyaá ānĩ
ĩzāngã ĩzāngã rú, ¹¹ kõpi trikĩ
Múngú adriipi 'bũ gé rĩ ānĩ rá,
ā'diātāsīyā āzó ĩ rú'bán gã rĩ pi
ní riĩ ásó ambamba rĩ sĩ, 'bo

kôpi gâkí êsî újágá sî, kôpi kuki ùnjîkányã ì ní 'oó rî kuyé.

¹² Mälâyîkã áziyã rî ní ívé ìgãñã í'dújú, ìri ní Múngú vé jîkó tîjîpi kú ìgãñã agá 'dîri ìdãzú yîjî ãmbúgú dîjîpi dîdî Yûfêrêtã agá nõó, yîjî rî nju ãní céré, 'bãgú íngá'bée ùtú ní ìfûngará gálésî rî pi ã zokí rí muzú ívé ãngaráwá rî pi be wôókô ùtú ní 'dezú rî gé 'dãlé. ¹³ Kúru má ní índrí ùnjî ndrezú na, kôpi índrêkí sù ùdrúkúdrú tîjî. Kôpi rîkí ìfûú ngá ãtra 'dîri tî gé sî, ìbîgô drîdrî rî tî gé sî, ãzini nêbî ùnjó rú rî tî gé sî. ¹⁴ Kôpi índrí ùnjî rî 'bã tá ãyãzú ãyãyã ní 'o'bã ní pi, kôpi 'de mu 'bãgú vû drîgé rî pi vúgá, kôpi 'bãgú rî pi tra ê'dî 'dî ú'dú ãmbúgú Múngú Ùkpô 'Dîpa vé rî gé.

¹⁵ Yêsû kîñî, “Ìmi adríkí ùrê, ma ímú ícã dù sù ùgú'bã tîjî. Áyîkô rî adrí 'bã adríipi mî be mgbo, bõngó suúpi 'í rú'bã òzûzú cí, 'í adrí rí rú'bã be ule ku, ãzini 'í drî ã nja rí ku rî ní.”

¹⁶ Kúru índrí ùnjî rî pi ní 'bãgú rî pi trazú vûrã ãlu gé, vûrã ì ní zîjî Èbêrê tî sî Ārãmãgédõñî rî gé.

¹⁷ Kúru mälâyîkã êzîrî rî ní ívé ìgãñã í'dújú, ìri ní Múngú vé jîkó tîjîpi kú ìgãñã agá 'dîri dãzú ùlî agá 'dãá. Ú'dúkó ní íkúzú Jó Múngú vé rî agá 'dãásî kpõrõ be kîñî, “Tã rî 'í ngaápi 'dî.” ¹⁸ Ængû rî ní gazú má'dámá'dá, ãngû ní lîzú mgbîrî, ùvi ní ùfîzú tãárî, tãárî, ãzini dîngídîngí ní ãngû rî ayazú ùnjî ùnjî. Í'dózú ì ní 'bã gbîzú rî gé 'dãá, dîngídîngí aya drî ãngû sù 'dîri tîjî kuyé. ¹⁹ Dîngídîngí rî kã ãngû rî ayaá ùkpô sî, kûrú Bãbêlónã vé ùnjîkányã ní gaá 'a ni gé tré tré 'dîri ùndî 'i caá na, Múngú ígá kûrú Bãbêlónã vé

ãmbúgú 'dîri ã tá, í'dú ívé kópõ jîkó be agá rî sêé mvuú ìri ní.

²⁰ Ængû ì ùlî'bã kú ngu yîjî agá rî pi áfîkí céré rá, ãzini írã rî pi gôkí adríi 'dãáyo. ²¹ Fí ambugu ambugu ni pi ímúkí 'bû gé 'dãásî u'deé 'bã rî pi drîgé, ênjîngará ni kîlõ pûkú tõwú. 'Bã rî pi trikí Múngú rî ãní rá, ã'diãtãsiyã fî rî 'de ùnjî ùnjî.

17

Ûnjîkányã kûrú Bãbêlónã vé rî agá rî

¹ Mälâyîkã êzîrî ìgãñã be drîgé sî 'dî'bée vé ãlu ni ní ímúzó 'yozú má ní kîñî, “Mí ímú, mã í'da rí mí ní tá ì ní lée lîjî ùkú õwú* rú úrîpi kú yîjî kárakarã rî pi drîgé rî. ² 'Bãgú vû drîgé rî pi 'bãkí õwú ùkú õwú rú 'dîri sî, 'bã la'bée ùkú 'dîri sî rî pi ìmêrêkí ùnjîkányã rî sî sù ì ní ìmêrêé vînyõ sî rî tîjî.”

³ Mälâyîkã rî 'du ma ùkpô Índrí Uleterê rî vé rî sî muzú ãngû ã'wí cínýáfã rú rî gé 'dãá, má ní ùkú rî ndrezú úrî kuú ìbîgô ika† ni drîgé, ìbîgô rî drî be êzîrî, ú'yú be mûdrî, síkí rú ì ní Múngú rî idezú rî kú rú'bã ní gé sî kûrú.

⁴ Ùkú rî su bõngó ndrõlûndrõlû rú ni, ãzini bõngó ika ni. Ú'yî mãyãkã dábû rú õgú'bã Ìlî ni pi 'í bî gé, ù'yî írã õgú'bã õgúõgú ni pi 'í umbe gá, ù'yî ngá dîjîpi Ìlî ì ní zîjî pãlî rî pi 'í drîgé, ru kópõ dábû rú ùnjîkányã be agá tré ni kú 'í drîgé. Ûnjîkányã 'dîri ìrivé õwú 'bãzú agaápi rá rî. ⁵ Síkí rú ì ní ífîfî ni nîjî kuyé ni êndrêjî ni gé:

MA KURU ÆMBUGU BABELONA
VÉ RÎ,
MA ENDREPI 'BÁ OWU RÚ RÎ PI
VÉ RÎ,
AZINI MA ENDREPI ÛNJİKANYÄ
BÊ

* 17:1 17:1 Ùkú õwú rú rî: Kûrú Bãbêlónã vé rî, ì zî ùkú õwú rú rî. † 17:3 17:3 ìbîgô ika: ìbîgô ika drî be êzîrî, ú'yú be mûdrî 'dîri ìbî ìfûú yîjî tafu rî agásî. 'Í là I'dangará 13:1.

AGAÁPI VŪ DRĪGÉ NŌGÓ CÉRÉ
RĪ.

6 Á ndre ũkú rī mvu ári 'bá Yēsū vé tā ũlū 'bá ī ní ú 'dī ũdrāá rī pi vé rī ĩmērēzú.

Má kā ĩri ndreé, sē má ní āyāngará. 7 Mālāyíkā rī ní 'yozú má ní kīnī, “Ngá mí ní āyāzú rī ā'di? Ma mí ní tā ũkú rī vé ī ní nī kuyé, āzini ĩbīgó drī be ézīrī ú'yú ve mūdri rīpi ĩri 'duupi 'dāri vé rī ũlū rá. 8 Ọtú ĩbīgó rī anigé, 'bo nóni ĩri 'dāáyo. ĩri ímú ifū 'bú kuyipi ũdú ákó rī agá 'dāásī, ī ímú ĩri 'dī drā rá. 'Bá vū drīgé nōgó ī ní kōpi ā rú sīi búkū ídri vé rī agá kuyé í'dózú ī ní vū rī gbīngará gá 'dāá rī pi, kōpi kádō ĩbīgó drāápi gí rī ndreé ifū gí, kōpi ímú āyā ānī ambamba.

9 “Bá adriipi tā nīngará be rī, ĩri tā 'dīri vé ífífi nī áamá nī. ĩbīgó vé drī ézīrī 'dī'bée vé ífífi, ĩri ánga ézīrī ũkú rī ní úri drī ni gé rī, drī ézīrī 'dī'bée i'da 'bāgú ézīrī rī pi. 10 'Bāgú tōwú rī pi ũdrāki gí, ālu ni ru drī mālūngā rī nī, āzi rī ímú drī kuyé, 'bo kádō ímú, ĩri ímú mālūngā rī ru lókí be mādānjá. 11 ĩbīgó ọtú adriipi ídri rú, drāápi gí, gōopi ifūupi ídri rú 'dīri, ĩri 'bāgú ārō ni, ĩri ézīrī 'dā'bée vé ọgūpi, ī ímú ĩri 'dī drā rá.

12 “Ú'yú mūdri 'dī'bée, ĩri 'bāgú mūdri rī pi, kōpi í'dókí drī mālūngā ru kuyé, ī ímú kōpi ní ũkpō sē adrizú 'bāgú rú mālūngā ru ĩbīgó be trū lókí be mādānjá.

13 'Bāgú mūdri 'dī'bée vé tā rīi ũsūi rī, ĩri céré ālu rī, kōpi ímú ũkpō mālūngā ru rú rī ezi ĩbīgó ní.

14 'Bāgú rī pi ímú ẹ'dí 'dī Kābīlō Mvā rī be, 'bo Kābīlō Mvā rī kōpi ndē rá, ā'diātāsīyā ĩri Úpí upí rī pi drīgé, ĩri kpá 'Bāgú 'bāgú rī pi drīgé. ĩri adri 'bá 'í ní zīi, 'í ní ũpēé, ẹsī 'bā'bée 'í drīgé rī pi be trū.”

15 Kúru mālāyíkā rī ní 'yozú má ní kīnī, “Yīi mí ní ndreé ũkú ọwú rú ũnjīkānyā be rī ní úri drī ni gé 'dīri, i'da 'bá bītrīkā āngū drīgé sī céré rī pi, sūrú rī pi, āzini tī āndīāndí rī pi. 16 ĩbīgó āzi mí ní ndreé, āzini ú'yú mūdri mí ní ndreé 'dī'bée, kōpi ímú ũkú ọwú rú ũnjīkānyā be 'dīri ngū ũnjī. Kōpi ĩri ũtrū ku ru 'bá be ule, kōpi ímú ĩri nya zāá rú, kōpi ĩmbītā ni zā ve ácí sī. 17 Múngú 'bā tā 'dīri kōpi ẹ ẹsī agá, tā 'í ní lée rī ā nga rī 'i ānī bēsīnī, kōpi ẹ ẹzīkí rī ívé ũkpō mālūngā ru rú rī ĩbīgó rī ní, tā Múngú ní átá rī ā 'dú rī 'i ngaá ānī. 18 ũkú ọwú rú mí ní ndreé ĩndrīlīkí agá 'dīri, ĩri kūrú āmbúgú Bābēlōnā vé 'bāgú vū drīgé rī pi ruipi céré nī rī 'i.”

18

Bābēlōnā vé izangará

1 Tā má ní ndreé 'dīri ā vūdrī gé, á gō mālāyíkā āzi ndreé, ĩri rī ifū ímúzú 'bū gé 'dāásī. Mālāyíkā 'dīri ĩpēkí ĩri ímúzú ũkpō be, ĩrivé dīngará ĩngbērē vū rī ẹ drī ĩndré kuú uletere. 2 Mālāyíkā rī ní trezú ú'dúkó be uru 'dāá kīnī,

“Kūrú āmbúgú Bābēlōnā vé rī iza 'í gí káyā!

Kūrú rī újā nóni 'i ícá vūrā ĩndrī ũnjī rī pi ní rizú adrizú ni, ārīnā ī ní gāá sī rī pi ní adrizú ni, āzini ā'wá ũnjī rī pi ní adrizú ni.

3 'Bá āngū rī pi agá rī pi ārēvú céré mvukí

vīnyō ũkú ọwú rú* rī vé rī ĩmērēzú ānī.

'Bāgú vū drīgé rī pi céré lakí ĩri sī rá,

āzini 'bá ngá ọzī 'bá vū drīgé rī pi ícákí

ā'bú be ambamba ĩrivé tā ũnjī rī sī.”

* 18:3 18:3 ũkú ọwú rú rī: Cápītā 'dīri agá, kūrú Bābēlōnā vé rī ī zī ũkú ọwú rú ni, 'bá rī pi ní ũnjīkānyā 'oó rī sī. 'Í lā I'dangará 14:8.

4 Má ní kpá ụ'dụkọ̄ āzi yizú
 íngázú 'bụ̀ gélésíla kīnī,

“Ími 'bá ma ẹ̀'yī' 'bá gí rī pi, ími
 ífúkí Bābēlónā agásí ămvé,
 lē ími fíkí írivé ùnjikānyā
 'dī' 'bée agá ku,
 ẹ̀ írīnākí rī ími írivé
 ùnjikānyā sī ku.

5 Ûkú ọ̀wú rú rí vé ùnjikānyā úmú
 'i gaá ambamba.

Ùnjikānyā íri ní 'oó rī pi vé
 tā 'de Múngú ẹ̀sì agá 'dālé
 ùnjí.

6 Mí írīnā íri sù íri ní tā ùnjí 'oó 'í
 ọ̀gǔpǔ́ rú' 'bá gá rī tǐnì,
 mí ẹnđì íri írīnāá vú írī
 ùnjikānyā íri ní 'oó 'dīri sī,
 'í sē íri ní jíkó Múngú vé
 ígānā agá 'dīri mvụ́ vú írī.

7 Ûkú 'dīri rī 'i íngú
 ā' 'bú ívé 'í ní ísú kárakarā
 'dī' 'bée sī,

lē mī ọ̀cǔ íri ízāngā nyaá ùnjí ùnjí.

Íri rī 'i íngú 'í ẹ̀sì agá 'dāá,
 ‘Má úrí kuú 'bá ămbugú rú,
 má adri ọ̀wúzi kuyé,
 á ngo áá ălunāni ku.’

8 Kúru ụ'dụ̄ ălu, í ímú íri íwōnyō,
 íri ímú drā rá, íri ímú rī áá
 ngo,
 ẹ̀bírí rī ímú íri fụ ùnjí ùnjí,
 ązini íri ímú ve ăcì sī
 mgbílimgbílí.

Úpí Múngú Ûkpō 'Dípa rī ímú tā
 lị drī ni gé nī.”

9 'Bágú vū dríge nōgó rí' 'bá
 la' 'bée úkú rī sī, ązini ăyīkō ísú' 'bá
 ā' 'bú írivé rī sī rī pi, kōpi ímú kǔrú
 Bābēlónā vé rī vé zāngará ndre í
 mị sī, kōpi ímú ngo íri sī mǐndre
 be. ¹⁰ Ízāngā 'bá Bābēlónā vé rī pi
 ní ímú ísú 'dīri sī, ūrī sī, 'bágú rī
 pi ímú pá tu ku rárá rú, kōpi 'yo,
 “Ízāngā! Ízāngā rī ímú adri kǔrú
 Bābēlónā vé
 adripi ămbugú ùkpō be rī ní.

Sānā ălunā agá,
 līkí tā Bābēlónā dríge gí.”

11 'Bá rí' 'bá ngá ụzi' 'bá vū dríge
 nōgó rī pi ímú áá ngo ízāngā
 ízāngā rú kǔrú Bābēlónā vé rī ā tā
 sī, ā' 'diātāsīyā 'bá āzi gōopi kōpivé
 ngá jeépi ní 'dāáyo. ¹² Kōpivé
 dābū, aya ọ̀gú' 'bá ọ̀gú' ọ̀gú rī pi, írā
 ąjē be ụrụ rī pi, māyākā ọ̀gú' 'bá
 ọ̀gú' ọ̀gú ąjē be ụrụ rī pi, bōngó
 ụnyī be rī pi, bōngó ndrōlūndrōlū
 rī pi, bōngó ọ̀gú' 'bá nyilínyilí rī
 pi, bōngó ikaka rī pi, peṭi í ní
 ụsī sù marígó pi tǐnì ikaka rī pi,
 ngá ărēvú í ní údé íwá sị sī rī pi,
 parāngi ąjē be rī pi, aya mālāmāla
 rú rī pi, aya rī pi, írā imve imve
 ąjē be rī pi, ¹³ ngá ẹ̀jì be ngǔ' 'bá sù
 tāngāwúzi tǐnì rī pi, ązini ẹ̀jì be
 ngǔ' 'bá sù íngírīnā tǐnì rī pi, ngá í
 ní ríi zāá ngǔ' 'bá sù ágómvá tǐnì
 rī pi, mǐrē rī pi, ngá ụrụkọ ngǔ' 'bá
 ndrīndrī rī pi, vǐnyō rī pi, ụdu rī
 pi, fúndru mǐnǐmǐnǐ rī pi, ănyá rī
 pi, tǐ rī pi, kābīlō rī pi, hūsānǐ rī pi,
 ărābǐyā í ní ríi useése rī pi, túgērī
 rī pi, 'bá í ní uruú íjì ẹ̀' 'dì gélésíla
 rī pi, kōpivé ngá 'dī' 'bée, 'bá āzi
 jeépi ní 'dāáyo.

¹⁴ 'Bá rí' 'bá ngá ụzi' 'bá rī pi ní
 'yozú 'bá Bābēlónā vé rī pi ní
 kīnī, “Ngá ími ní ríi ẹ̀sì 'bāá drī
 ni gé 'dī' 'bée ăvī nóni ími dríge
 sī gí, ā' 'bú ímivé rī pi, ązini ngá
 ụnyī be rī pi ăvī céré gí, ími gōkí
 ísú ălunāni ku.” ¹⁵ 'Bá rí' 'bá ngá
 ụzi' 'bá kǔrú Bābēlónā vé rī agá
 ā' 'bú ísú' 'bá ambamba rī pi, ūrī
 sī, kōpi fū mụ pá tu ku rárá rú,
 ā' 'diātāsīyā í fíkí rí ízāngā rī agá
 ındí ku. Kōpi ímú áá ngo ízāngā
 ízāngā rú. ¹⁶ Kōpi ngo ụ'dụkọ̄ be
 ụrụ 'dāá,

“Ízāngā! Ízāngā kǔrú ămbugú
 Bābēlónā vé rī ní!

'Bá kǔrú rī agá rī pi úsúkí í bōngó
 ụnyī be nǐ pi sī, bōngó
 ndrōlūndrōlū rú ni pi sī,
 bōngó ikaka ni pi sī,

kōpi ụ'yíkí māyākā dābū rú
 ọ̀gú' 'bá līlī ni pi í bǐ gé, ụ'yíkí
 írā ọ̀gú' 'bá ọ̀gú' ọ̀gú ni pi í

umbe gá, ũ'yíkí ngá dīipi līlī
ĩ ní zīi pālī rī pi ĩ drígé.

17 Mívé ā' bú kárakará 'dī' bée ĩ
ímú iza sâ álu agá.”

Ūgalaku kúlúmgbá ě drī ko' bá
rī pi ārēvú céré, 'bá kúlúmgbá
újī' bá rī pi be, āzini 'bá ěcī' bá
kúlúmgbá sī ngá ẏzī' bá rī pi be
céré, kōpi fū kūrú Bābēlónā vé rī
agāsī ẏrī sī, kōpi mu pá tu rárá
rú. 18 Kōpi kádō ímú ācígā kūrú
Bābēlónā vé rī ní vezú rī ndree,
kōpi útré ú' dūkó be ẏrú 'dāá, kōpi
'yo, “Kūrú āzi nyo kūrú āmbúgú
'dīri ndéepi ni anigé?” 19 Kōpi
nyōókú úmvú ĩ drīgé, kōpi ngo
izāngā izāngā rú ú' dūkó be ẏrú
'dāá, kōpi 'yo,

“Īzāngā! Īzāngā kūrú āmbúgú
Bābēlónā vé rī ní!

'Bá ěcī' bée kúlúmgbá sī yīi tafu rī
agāsī rī pi

ísúkí ā' bú 'a ni gé ambamba.

Izakí kūrú rī sānā álu agá!”

20 'Bo ĩmi mālāyíkā adri' bá 'bū
gé 'dī' bée, lē ĩmi adrikí āyīkō sī.
Īmi 'bá Múngú vé adri' bá ule rī pi
Yésū vé 'bá áyúāyū rī pi be, āzini
nēbī rī pi be, lē ĩmi adrikí āyīkō sī,
ā' diātāsīyā Múngú ĩrīnā 'bá kūrú
Bābēlónā vé rī agá rī pi tā kōpi ní
'oó ĩmi ní ũnjí rī sī.

21 Mālāyíkā āzi ũkpō be ni 'dú
írā āmbúgú, ĩri ní 'bezú yīi tafu rī
agá 'dāá. Īri ní 'yozú kīnī,

“Mí kūrú āmbúgú Bābēlónā vé rī,
Múngú ri ímú mi iza ũkpō sī
rá,

gōkí mi ísú ndree dīi ku.

22 Ú' dūkó kūdī vé ni, ú' dūkó 'bá
úngó ngo' bá ni pi vé ni,
ú' dūkó jēlēgú vé ni, āzini
ú' dūkó gūké vé ni

gōkí yīi mí agá dīi ku.

'Bá úmī be ězī ngaápi mí agá ni
gōkí ísú dīi ku.

Írā ngá 'yízú ni vé ú' dūkó

gōkí yīi mí agá dīi ku.

23 Lāmbā vé ācī gō dīi mí agá dīi
ku.

'Bá ĩ je' bá ú' dī rú rī pi

gōkí mųú adrii mí agá dīi ku.

Mívé 'bá ándúrú ngá je' bá, āzini
ngá ẏzī' bá rī pi

ā rú kųkų vū drīgé nōgó.

Mívé ũjōgū sī, 'í ri 'bá āngū rī pi
agāsī rī pi

ě mī ũ' bāá fī ũnjīkānyā agá.

24 Múngú ĩrīnā Bābēlónā ri,
ā' diātāsīyā

nēbī rī pi, 'bá Múngú vé rī pi,

āzini 'bá Múngú vé ĩ ní ú' dī vū
drīgé nōgó rī pi,

kōpivé āri dā kūrú 'dāri agá.”

19

'Bá 'bū gé 'dālé rī pi íngúkí
Múngú ri

1 Tā 'dī' bée ā vūdrī gé, á yī
ú' dūkó íbī íkú 'bū gélésīla sū 'bá
bītríká pi vé ni tīni. Kōpi rikí átá
ú' dūkó be ẏrú 'dāá kīnī,

“Hālélúyā!

Lē 'bā íngúkí Múngú ri, ũkpō 'bá
rī pi pazú rī, ĩri vúgá.

2 Múngú vé tā lī rī, ĩri tā áda āzini
pīrī.

Īrīnā ũkú ọwú rú rī,

ā' diātāsīyā ĩri ní 'bá vū drīgé
rī pi ě drī izaá ívé ọwū sī rī
sī.

Múngú ri tā lī drī ni gé,

ĩri ní ātī' bá Múngú vé rī pi
ú' dī rī sī,”

3 Kōpi ní ọ' úzú kīnī,

“Hālélúyā!

Ācígā ngaápi kūrú āmbúgú rī
agāsī rī,

ĩri nga mųzú ẏrú 'dāá ẏdū
ākó.”

4 'Bá ambugu pūkú ĩrī drī ni sų,
āzini ngá ídri be sų rī pi ní kūmūcí
ũtīzú vūgá Múngú úrīpi ívé lúpá
mālūngá vé rī drīgé rī ĩnjīzú, kōpi
rikí ọ' ú kīnī,

“Āmīnā, Hālélúyā!”

5 Kuru ú' dūkó ní íkúzá vūrā
lúpá Múngú vé rī gé 'dāásī kīnī,

“Ími ìrivé àtí' bá èzì be mādā, āzini èzì be àmbúgú ìri ìnjì' bá rì pì,

lè ìmi ìngúkí Úpí Múngú ri ìngúngū!”

⁶ Kúru má ní gōzú ú'dúkó āzi yizú ó'ú sù 'bá bítíká pi vé ni tìni, kùlé ní líí rì tìni, dōku ūvi ní gaá líí rì tìni, kòpi ríkí ó'ú kìnì,

“È ìngúkí Múngú ri,

ā'diātāsīyā 'bávè Úpí Múngú Ūkpō 'Dìpa ri āngū ru nì.

⁷ Lè 'bá únjíkí, āzini 'bá adrikí āyīkō sī,

āzini 'bá ìngúkí Múngú ri,

ā'diātāsīyā sà Kābīlō Mvā rì ní lèzú ūkú jezú rì ícá gí,

ūkú òmúrúgó* rì útú 'i kú ūrè gí.

⁸ Sèkí ūkú òmúrúgó rì ní bōngó ule ùnyī be ni suú.”

(Bōngó ule ùnyī be rì vé íffí, ìri tā pìrì 'bá Yèsù ri è'yī' bá gí rì pi ní 'oó rì.)

⁹ Kúru mālāyíkā rì ní 'yozú kìnì, “Í sī tā 'dìri, āyīkō ri adri 'bá ì ní zì ìmú Kābīlō Mvā rì vé ùmū ūkú jezú rì ā nyangará gá rì pi ní.” Mālāyíkā rì ní kpá gōzú 'yozú kìnì, “Tā 'dì'bée tā áda, Múngú átá nì.”

¹⁰ Má ní kúru kūmūcí ūtjzú vūgá mālāyíkā rì ìnjjzú, 'bo ìri ní 'yozú má ní kìnì, “È ìnjjíkí ma ku! Mí ìnjì 'yéjā Múngú ri áyu! Ma àtí' bá sù mí tìni, āzini 'bá cérè Yèsù ri è'yī' bá gí ìrivé tā ūlū' bá rì pi tìni. Ūkpō Índrì Uleterè rì vé rì ású dō 'bá rì gí ká, ìri íbì Yèsù vé tā ūlū ndō.”

'Bá njuúpi hūsánì imve sī rì

¹¹ Á ndre 'bū rì zì 'ì tì kú mgbo, hūsánì imve tu pá kuú 'dālè. 'Bá njuúpi hūsánì rì sī rì† rú ni “'Bá èsì 'bāapi tā drìgé āco ni,” āzini

“'Bá riipi tā áda 'oópi ni.” Ìri tā lì pìrì, āzini ìri 'bá è'dì 'dìpi ni. ¹² Mì ni rì dī sù áci tìni, úsú kùlā kú 'í drìgé kárakarā, sīkí rú rú' bá ni gé, 'bo 'bá āzi nì rú rì vé íffí kuyé, 'yéjā nì ìngá nì. ¹³ Su bōngó akoóko rùkū ì ní suú āri agá ni, ìrivé rú Ū'dúkó Múngú vé rì 'i. ¹⁴ Mālāyíkā 'bū gé ri' bá únjú' bá hūsánì sī muzú è'dì gé 'dì'bée 'dekí ìri ā vùdrì gé, kòpi úsúkí ì bōngó ule imve imve ni pi sī. ¹⁵ Ìlì āco cípi cici ni íkpú 'bá njuúpi hūsánì rì sī rì tì gé sī, úlì 'bá āngū rì pi drìgé rì pi u'déé vūgá, “Ìri ìmú kòpi è drì órú túré aya rú ni sī.” Ìri jìkó Múngú Ūkpō 'Dìpa vé rì 'i' da ū'a vinyò vé rì pi utuzú ìnyízú 'bú agá 'dāá. ¹⁶ Sīkí rú ìrivé bōngó akoóko rùkū rì ā rú' bá gá, āzini ū'dú ni gé 'dini, “'Bāgú adriipi 'bāgú rì pi drìgé rì, Úpí adriipi úpí rì pi drìgé rì.”

¹⁷ Á ndre mālāyíkā tu pá kuú ūtú drìgé, ri áyú ú'dúkó be uru 'dāá āriñā unga' bá urugégé ūlì agá rì pi ní kìnì, “Ími trakí ìmi ìmú ūmū àmbúgú Múngú ní 'bāā rì ā nyangará gá. ¹⁸ Ìmi nyakí 'bāgú rì pi, ūgalaku rì pi, āngaráwá rì pi, hūsánì rì pi, 'bá únjú' bá hūsánì sī rì pi, 'bá adri'bée tūgèrì ru ku, āzini tūgèrì rú rì pi, 'bá adri' bá èzì be mādāñā, āzini èzì be ambugu rì pi.”

¹⁹ Kúru má ní ìbìgò drìdrì ìfūúpi yī tafu rì agásì rì ndrezú, 'bāgú vū drìgé rì pi be, ìvé āngaráwá rì pi be, kòpi trakí ì, kòpi lèkí è'dì 'dìjì 'bá njuúpi hūsánì imve sī rì be, āzini ìrivé āngaráwá rì pi be. ²⁰ Rukí ìbìgò rì ívé nèbì ūnjó rú rì‡ be, ú'békí kòpi ìrìtró ídri rú áci cípi kú nyālú rì agá. Nèbì 'dìri ándúrú tā āyāzú āyāyā ni 'oópi

* **19:7** 19:7 Ūkú òmúrúgó: Ūkú òmúrúgó 'dìri vé íffí, ìri 'bá Yèsù ri è'yī' bá gí rì pi. † **19:11** 19:11 'Bá njuúpi hūsánì imve sī rì: 'Bá njuúpi hūsánì imve sī rì Yèsù 'i. **19:15** 19:15 Sāwūmā 2:9 ‡ **19:20** 19:20 Nèbì ūnjó rú rì: Nèbì ūnjó rú 'dìri, ì kpá ìri zì ìbìgò ìfūúpi nyòòkú agalésìla ni. 'Í lā ì'dangará 13:11-15.

ĩbĩgó ă vŭră gá rĩ, ũ'bă 'bá rĩ pi ẽ mĩ sêzú ĩ ní bĩlēmĩ ĩbĩgó vé rĩ ũ'bázú kôpi ă rŭ'bá gá sĩ nĩ, ăzini sê 'bá rĩ pi rikĩ ĩbĩgó vé ĩndrĩlĩkĩ ĩ ní údé rĩ ĩnĩĩ. ²¹ Ú'dĩkĩ ĩbĩgó rĩ vé ăngáráwá rĩ pi ẽ ĩmbĩtă ũdrăá céré ĩlĩ ăco ĩfŭúpi 'bá úrípi hŭsání drĩgé 'dări tĩ gélésĩ rĩ sĩ. Ărĩŋă rĩ pi ărêvú céré 'dekĩ rĩ kôpivé ăvŭ teé.

20

'Yĩkĩ ădróko ri ĩlĩ élifŭ ălu

¹ Ă ndre mălăyĩkă ăzi ălu ni ri ĩsĩ ĩmŭzú 'bŭ gé 'dăásĩ vŭgá nŏó, rŭ măfŭtă 'bŭ kuŭpi ũđŭ ăkó rĩ ẽ tĩ zĩzŭ rĩ kú 'ĩ drĩgé, ăzini rŭ ĩmvé kú 'ĩ drĩgé. ² ĩri ní ngă ătra 'dĩri ruzú úmbézú ĩmvé rĩ sĩ ĩlĩ élifŭ ălu. Ngă ătra 'dĩri, ĩri ĩnĩ ọtŭ ũku 'dări, ĩri ădróko 'i, dŏku Sătánă 'i. ³ Mălăyĩkă rĩ ní ngă ătra 'dĩri 'dŭzú 'bezú 'bŭ kuŭpi ũđŭ ăkó rĩ agă, ĩri ní 'bŭ rĩ ẽ tĩ mbĩzú ngă ăzi sĩ mgbé, ădróko ă ũ'bă rĩ 'bá vŭ drĩgé nŏgó rĩ pi ẽ mĩ ku cĩmgbă cazú ĩlĩ élifŭ ălu rĩ vé ũđŭ gé. Tă 'dĩ'bee ă vŭđrĩ gé, ĩ kuru ĩri oyŭ ĩfŭ ămvé lókĩŋă be mădă.

⁴ Kuru má ní lŭpă ũrŭko ndrezú, 'bá úrí'bá lŭpă rĩ pi drĩgé rĩ pi, sėkĩ kôpi ní ũkpŏ tă lĩzú rĩ. Ă ndre 'bá ĩ ní kôpi ẽ drĩ úlĩ Yésŭ vé tă ũlŭngără ă tă sĩ rĩ pi, ăzini ũ'dŭkŏ Mŭngú vé rĩ ă ũlŭngără ă tă sĩ rĩ pi, ĩbĩgó rĩ ĩnĩ'bá kuyé rĩ pi, ăzini ĩrivé ĩndrĩlĩkĩ ĩnĩ'bá kuyé rĩ pi, ĩrivé bĩlēmĩ ă'yĩ'bá ũ'bă'bá ĩ ęndręti gé kuyé, dŏku ĩ drĩ ăgélé gá kuyé rĩ pi, kôpi ĩngákĩ gŏŏ ĩdri rŭ mălŭngă rŭŭ Kŭrĩsĩtŏ be ca ĩlĩ élifŭ ălu. ⁵ 'Dĩri ĩngăngără ĩdri rŭ drĩdrĩ rĩ. 'Bá rĩ pi ẽ ĩmbĩtă ĩngákĩ gŏŏ ĩdri rŭ kuyé cĩmgbă ĩlĩ élifŭ ălu vé ũđŭ gé. ⁶ Tăkĩri ri adri 'bá uletere adri'bá ĩngăngără drĩdrĩ 'dări agă ĩndĩ rĩ pi ní. Drăngără ĩmŭpi vŭlé 'dĩ rĩ, ĩri drăngără ĩrĩ

ĩ ní vezú ănĩ ăcĩ sĩ rĩ, kôpi gŏkĩ fiĩ 'a ni gé ku. Kôpi ĩmŭ mălŭngă rŭ adrizú atala rŭ Mŭngú be, ăzini Kŭrĩsĩtŏ be, ca ĩlĩ élifŭ ălu.

Īrĩŋăkĩ Sătánă ri

⁷ ĩlĩ élifŭ ălu 'dĩri kăđŏ deę, ĩ kuru Sătánă ri oyŭ ĩfŭ 'bŭ kuŭpi ũđŭ ăkó rĩ agăsĩ ămvé. ⁸ ĩri kuru mŭ 'bá rĩ pi ẽ mĩ ũ'bă mŭzú ăngŭ rĩ pi agăsĩ vŭ drĩgé sĩ céré, ăngŭ ĩri ní mŭŭ 'bá rĩ pi ẽ mĩ ũ'bázú 'dĩ'bee ĩ zĩ Gŏgĩ, ăzini Măgŏgĩ. ĩri ĩmŭ kôpi tra mŭ ę'dĩ 'đĩngără gá, kôpivé kălăfe ambamba ĩcŏkĩ lăă bă ku. ⁹ Ă ndre kôpi 'dekĩ mŭŭ ăngŭ ămbúgŭ rĩ agăsĩ, mŭkĩ 'bá Mŭngú vé rĩ pi ceé kŭrŭ Mŭngú vé lėlėlė rĩ agă 'dăă. 'Bo ăcĩ ní ĩngázú 'bŭ gé 'dăásĩ, lŭzú kôpi drĩgé, kôpi zázú vezú mgbĩlĩmgbĩlĩ. ¹⁰ Ădróko kôpi ẽ mĩ ũ'băapi 'dĩri, 'đŭkĩ ĩri 'beé ăcĩ ciĩpi kú nyălŭ 'dĩri agă, ăcĩ 'dĩri ĩ ní ĩbĩgó pi ú'bézú nębĩ ũnjŏ rĩ be 'a ni gé rĩ. Kôpi ĩzăngă nya 'dălė ũtŭŋă pi ĩnĩŋă be ũđŭ ăkó.

Lĩkĩ tă 'bá ũdră'bá gĩ rĩ pi drĩgé

¹¹ Kuru má ní lŭpă ămbúgŭ ĩmvesĩrĩlĩ ní ndrezú, 'bá ăzi úrí kuú drĩ ni gé. 'Bŭ pi vŭ be ngakĩ ápă ęndręti ni gé sĩ rá, kôpi gŏkĩ ĩndré kuyé. ¹² Ă ndre 'bá ũdră'bá gĩ ęzĩ be ămbúgŭ, ăzini ęzĩ be mădăŋă rĩ pi tukĩ pá kuú lŭpă Mŭngú vé rĩ ęndręti gé. ĩ ní búkŭ rĩ pi ũzĩzŭ, ĩ ní kpă gŏzú búkŭ ĩdri vé rĩ zĩzŭ. Lĩkĩ tă 'bá ũdră'bá gĩ rĩ pi drĩgé tă kôpi ní 'oó rĩ vŭ sĩ sŭ ĩ ní sŭ búkŭ rĩ pi agă 'dăă rĩ tĩŋĩ. ¹³ Ăvŭ yĩ tafu agă rĩ pi ní ĩfŭzú ămvé, ăvŭ rĩ pi ĩfŭkĩ vŭră 'bá ũdră'bá gĩ rĩ pi vé ĩndrĩ ní adrizú rĩ agăsĩ ămvé, lĩkĩ 'bá ălu ălu vé tă, tă ĩri ní 'oó rĩ vŭ sĩ. ¹⁴ Dră, ăzini vŭră 'bá ũdră'bá gĩ rĩ pi vé ĩndrĩ ní adrizú rĩ, ĩ ĩmŭ kôpi 'dŭ ú'bé céré ăcĩ ciĩpi kú nyălŭ

'dĩri agá. Ācí ciípi kú nyālū 'dĩri, ĩri drāngará ĩrĩ rĩ. ¹⁵ 'Bá ĩ ní rú ní sī búkú idri vé rĩ agá kuyé rĩ, 'beki ĩri ācí ciípi kú nyālū 'dĩri agá gí.

21

'Bũ ú'dí, āzini vũ ú'dí rĩ

¹ Kúru má ní 'bũ ú'dí ndrezú āzini vũ ú'dí ndrezú. 'Bũ drĩdrĩ rĩ pi vũ drĩdrĩ rĩ be, kòpi áfíkí 'dĩsĩ rá. Yī tafu rĩ áfí kpá rá. ² Má ní kūrú uletere Yērúsálémā ú'dí rĩ ndrezú, ĩri ri ísú ímúzá 'bũ gé Múngú vúgá 'dāásĩ vúgá nōó, sũ òmúrúgò 'i úsúpi kònjúkònjú ícòpi ágó vé ni gí rĩ tĩnì. ³ Á yì ú'dúkò íbì íkú lúpá mālūngā vé rĩ gé 'dāásĩ kpōrō be kīnī, “Í ndre drī ká, Múngú ísú nóni ívé 'bá rĩ pi āsámvu gé gí, ĩri ímú adri kòpi be trū ālu, kòpi ímú adri 'bá ĩrivé ni, ĩri kpá adri Múngú kòpivé ni. ⁴ ĩri ímú kòpivé mīndrē údé kòpi mī gé sī rá, drāngará ri gō adri 'dāáyo. Ízāngā nyangará, āá ngongará, āzini rú' 'bá ásongará ri gō adri 'dāáyo, tā ũkú rĩ ā vúgú 'i deǵepi 'dĩ.”

⁵ 'Bá úrípi lúpá mālūngā vé rĩ drīgé rĩ ní 'yozú kīnī, “Ma ngá ārēvú újá céré ícá ú'dí!” Kúru ĩri ní 'yozú má ní kīnī, “Í sī tā 'dĩri vūgá, ú'dúkò 'dĩri, ĩri tā áda ĩ ícò éşì 'bā drĩ ni gé rá.”

⁶ ĩri ní 'yozú má ní kīnī, “Tā rĩ nga 'i gí. Ma Álífā 'i, āzini Ōmégā 'i, má í'dó tā rĩ pi ārēvú céré nī, ma kpá de nī. 'Bá yī úvá ní ndēé rĩ, ma ĩri ní yī idri sēepi rĩ sē mvu pírinì. ⁷ 'Bá ādróko ri ndēepi rá rĩ, ĩri drīlé múké ísú rá, ma adri Múngú ĩrivé ni, ĩri adri mvá mávé ni. ⁸ 'Bo 'bá adri 'bá ũrĩ rú rĩ pi, 'bá Yēsū ri ē'yī' 'bá kuyé rĩ pi, 'bá yīkī be ũnjí rĩ pi, 'bá āngū ú'dí' 'bá rĩ pi, 'bá òwú rú rĩ pi, 'bá újógú rú rĩ pi, 'bá ngá ĩ ní údé múngú rú rĩ ĩnjī' 'bá rĩ pi, 'bá ũnjó rú rĩ pi be

céré, ĩ kòpi 'be ācí ciípi kú nyālū rĩ agá. 'Dĩri drāngará vú ĩrĩ rĩ.”

⁹ Mālāyikā ézĩrĩ Múngú vé ĩgāná wõnyòkì be agá rĩ ru' bée ĩ drīgé rĩ pi vé ālu ní ímúzá má vúgá nōó, ĩri ní 'yozú kīnī, “Mí ímú, ma mí ní Kābilō Mvā rĩ vé òmúrúgò 'i da rá.” ¹⁰ ĩri ní ma 'dúzá jízú Índrī Uletere rĩ vé ũkpò sī írá zōópí urugégé 'dāá ni drīgé, ĩri ní má ní kūrú uletere Yērúsálémā ú'dí rĩ 'idazú, ĩri ri ísú ímúzá 'bũ gé Múngú vúgá 'dāásĩ vúgá nōó. ¹¹ Dì ógú sũ Múngú ní dīí ógú pòwùpòwù rĩ tĩnì, ĩrivé dīngará sũ írá ũnyī be ógúpi nyilinyilí ĩ ní zīí jásipā rĩ tĩnì, ĩri uletere ógú sũ múndūrā tĩnì. ¹² Sīkí gārā nì kání ābi rú ni sī kūrú urugégé 'dāá, ĩri kēétì be mudrì drĩ ni ĩrĩ, ũ'bākí mālāyikā ālu ālu kēétì mudrì drĩ ni ĩrĩ 'dĩ' bée gé sī céré, sīkí rú sūrú mudrì drĩ ni ĩrĩ Ísērélē vé 'dĩ' bée vé rĩ kú kēétì 'dĩ' bée rú' 'bá gá sī. ¹³ Kēétì na ni pi ũtú ní ífūngará gálésila, na ni pi ũrúlésila, na ni pi ándrélésila, na ni pi ũtú ni 'dengará gálésila. ¹⁴ Kání ābi rú ĩ ní sī kūrú rĩ ā gārā gá sī kūrú rĩ, sīkí írá mudrì drĩ ni ĩrĩ, ĩ ní rizú jó ā ndú ā'bázú ũkpò ũkpò ni pi drīgé. Sīkí Kābilō Mvā rĩ vé 'bá áyúāyū mudrì drĩ ni ĩrĩ rĩ pi vé rú ālu ālu írá 'dĩ' bée rú' 'bá gá sī.

¹⁵ Mālāyikā átápi má be rĩ, ĩri aya dábū rú ngá ũ'bīzú ni be 'í drīgé kūrú rĩ ũ'bīzú ānì, kēétì rĩ pi be, āzini kání ābi rú rĩ be. ¹⁶ Kūrú rĩ cūngā be sū, zōngará ni pi pīngará ni be céré trōtrō. Mālāyikā rĩ ní kūrú rĩ ũ'bīzú aya dábū rú 'í drīgé 'dĩri sī, ũ'bī ĩri caá máyilí élifú ālu mūdūrūlū sū (1,400). Zōngará ni pi pīngará ni be, tūngará ni urulé rú rĩ be kòpi zōkí céré trōtrō. ¹⁷ Mālāyikā rĩ ní kpá aya dábū rú ngá ũ'bīzú rĩ 'í'dúzá kání ābi rú rĩ ũ'bīzú ānì,

kání ābi rú 'dīri vé tengará pá ágélé mūdūrūlū ĩrī mūdri drī ni áziyá (216).

¹⁸ Kání ābi rú 'dīri ũ'bākí ĩri irā ógúpi ógúōgū ĩ ní zī jásipā rī sī. Sīkí kūrú rī dábū áda ógúpi sū múndūrā tīnī rī sī. ¹⁹ Ũ'bākí irā mūdri drī ni ĩrī ógú'ba ógúōgū ni pi irā ĩ ní kūrú rī vé kání ābi rú rī ā ndú ā'bázú rī pi ā rú'ba gá sī. Ālu ri ĩ zī jásipā, ĩrī rī sápirā, na rī kálēsédónī, sū rī ēmērālídō, ²⁰ tōwú rī ónīkīsī, áziyá rī kārīnēliyā, ézīrī rī kīrīsólítē, ārō rī bērilō, úrōmī rī tōpázī, mūdri rī kīrīsōpūrásī, mūdri drī ni ālu rī jásínítī, mūdri drī ni ĩrī rī āmētāsītī. ²¹ Kēētī mūdri drī ni ĩrī 'dī'bée, údékí ngá imve ógú'ba ógúōgū ĩ ní zī pālī ni pi sī. Pālī ālu rī údé kēētī ālu. Lētī āmbúgú kūrú rī vé rī, údékí dábū áda ógúpi múndūrā rú ni sī.

²² Á ndre jó Múngú vé ni kūrú rī agá 'dāá kuyé, ā'diātāsīyā Úpí Múngú Ūkpō 'Dipa ri Kābīlō Mvā rī be, kōpi Jó Múngú vé rī.* ²³ Kūrú rī agá 'dāá, lē ũtú ku, lē mbāá ku, ā'diātāsīyā Múngú rī dī āngū ĩmbērē kūrú rī agá 'dāá nī, āzini Kābīlō Mvā rī dī āngū ĩmbērē uletere kūrú rī agá 'dāá nī. ²⁴ 'Bá vū drīgé rī pi ímú éci kōpi ní dī āngū ĩmbērēé kuú uletere rī sī, 'bāgú vū drīgé rī pi ímú ívé ā'bú íjī Múngú rī ĩnjīzú, āzini Kābīlō Mvā rī ĩnjīzú. ²⁵ Sā céré, kūrú rī vé kání ābi rú rī vé kēētī rī pi adri mgbō, ũpīkí ku, ā'diātāsīyā ĩnjā gō adrii 'a ni gé 'dāá ku. ²⁶ 'Bá vū drīgé rī pi céré ímú ívé ā'bú íjī Múngú rī ĩnjīzú Kābīlō Mvā rī be kūrú rī agá 'dāá. ²⁷ 'Bá ri'ba ũnjīkānyā 'o'ba, tā drīnjā sēepi ni 'o'ba, āzini 'ba ũnjó rú rī pi, ícókí fī kūrú rī agá 'dāá ālujāni ku, 'yéjā 'ba ĩ ní kōpi

ā rú sī Kābīlō Mvā rī vé búkū ídri vé ĩ ní 'bá tā 'o'ba pīrī rī pi ā rú sīzú rī pi ícókí fi nī.

22

Yī āmbúgú dīpi dīdī ídri sēepi rī

¹ Mālāyīkā rī ní má ní yī āmbúgú dīpi dīdī ídri sēepi, adriipi uletere ógúpi múndūrā tīnī rī i'dazú, yī rī íbī ídī ímúzú Múngú vé lúpá Kābīlō Mvā rī be rī gé 'dāásī, ² dī muzú kūrú rī vé lētī āmbúgú rī ā ágáná gá sī. Pētī ídri sēepi rī dū yī āmbúgú dīpi dīdī rī ā gārā gá sī ílébe ílébe. Ílī ālu agá, ĩri 'a vú be mūdri drī ni ĩrī, mbāá ālu agá, ĩri 'a vú sī ālu. 'Bá āngū rī pi agásī rī pi ri 'bá drā be rī pi ídri bī ni sī.

³ Múngú gō 'bá kūrú rī agá rī pi trii ku. Múngú ri Kābīlō Mvā rī be, kōpi úrī ívé lúpá drīgé kūrú rī agá 'dāá, kuru Múngú vé ātī'ba rī pi 'de ri Múngú rī ĩnjī. ⁴ Ātī'ba rī pi Múngú ri ndre ĩ mī sī, ĩ Múngú vé rú sī kōpi endretī gé. ⁵ ĩnjā gō adrii ku, 'bá adri'bée kūrú rī agá 'dālē rī pi ícókí lāmbā lēe ku, dōku ũtú lēe ku, ā'diātāsīyā Úpí Múngú rī dī āngū ĩmbērē kōpi ní nī. Múngú ri mālūngā ru muzú kōpi be ũdū ākó. ⁶ Mālāyīkā rī ní 'yozú má ní kīnī, "Ū'dúkó 'dī'bée tā áda, tā ni 'i 'dū nga rá. Úpí Múngú átá ótú nēbī rī pi ní, ĩpē ívé mālāyīkā ímú tā lēepi 'i ngaápi mbēlējā rī i'daá ívé ātī'ba rī pi ní."

Yēsū vé ĩgōngará

⁷ Yēsū ní 'yozú má ní kīnī, "Í ndre drī ká, Ma ĩgō mbēlējā rá! Tā ímúpi 'i ngaápi drīdrī 'dílē ĩ ní tā ni ũlūú búkū nōri agá rī, 'bá tā ni 'dūpī ngaápi rá rī, ĩri tākíri ĩsú rá."

* **21:22** 21:22 Kōpi Jó Múngú vé rī: Tā 'dīri vé ífífí, Múngú pi Yēsū be, kōpi ri adri kūrú rī agá 'dāá. 'Bá rī pi ícókí kōpi ĩnjī vūrā céré gá sī. **22:3** 22:3 Í'dóngará 3:17

⁸ Ma Yūwánī 'i, á yì tā 'dī'bée ma 'i, āzini á ndre ma 'i. Má kā tā 'dī'bée yīi, āzini ndreé, má ní 'dezú kùmúci ũtǐzú mālāyikā tā 'dī'bée i'daápi má ní rī ñjǐzú.

⁹ 'Bo mālāyikā rī ní 'yozú má ní kīnī, “Lē mī ñjǐ ma ku. Ma ātí'ba mí tǐnī, mí édrǐpǐ nēbǐ rī pi tǐnī, āzini 'bá céré Múngú vé ú'dúkó ĩ ní sǐi búkū nōri agá rī é'yǐ'ba rī pi tǐnī, mí ñjǐ Múngú ri áyu.”

¹⁰ Īri ní gōzú 'yozú má ní kīnī, “Lē mī úci tā ímúpi 'i ngaápi drǐdrǐ 'dǐlé ĩ ní ũlúú, ĩ ní sǐi búkū nōri agá 'dǐri 'bá āzi ní ku, ā'diātāsīyā sá tā 'dǐri ní ímúzá 'i ngazú rī ñnyina. ¹¹ 'Bá bí ākó riipi ñnjikānyā 'oópi rī, ā 'o íngá mužú ĩyǐ, 'bá drǐ be ũnjǐ rī, ā 'o íngá ívé drǐ ũnjǐ rī mužú ĩyǐ, 'bá riipi tā pǐrǐ 'oópi rī, ā 'o tā pǐrǐ rī mužú drǐdrǐ, 'bá uletere rī ā adri mužú uletere.”

¹² Yēsū kīnī, “Īmi ndrekí drǐ ká, ma ĩgō mbēlēñá, ma ímú 'bá ālu ālu ũfē tā ĩri ní 'oó rī vú sǐ. ¹³ Ma Álifā 'i, āzini Ōmégā 'i, í'dóngará gá 'dāá, ma anigé, ú'dú ũdǐ vé rī gé, ma kpá adri anigé, má í'dó tā rī pi ārēvú céré nǐ, ma kpá de nǐ.

¹⁴ “'Bá ívé bōngó āco akoóko rī ũjǐ'ba gí rī pi* tākíri ísú rá, kōpi ícǎ fi mužú kēētǐlé rī gé sǐ kǐrú rī agá 'dāá rá, kōpi ícǎ pētǐ ídri sēepi rī vé ũ'a nya rá. ¹⁵ 'Bá ũnjikānyā 'o'ba má ní ā'yǐi fíi kǐrú rī agá 'dāá ku rī pi, 'bá ǒwú rú rī pi, 'bá

āngū ú'dǐ'ba rī pi, 'bá újógú rú rī pi, 'bá ri'ba ngá ĩ ní údé múngú rú rī ñnjǐ'ba rī pi, 'bá ũnjō ā tā lē'ba ambamba rī pi.

¹⁶ “Ma Yēsū 'i, á pē mávé mālāyikā rī mužú tā 'dī'bée ũlū ĩmi ní, ĩmi 'bá kānisā vé ma é'yǐ'ba gí rī pi. Ma Mvā ĩfūupi 'bāgú Dāwúđǐ vé úyú agá nǐ, ma ri đǐ sǐ mārābā ũ'bútǐnā vé rī tǐnī.”

¹⁷ Índrǐ Uletere rī pi ǒmúrúgǎ rī be, kōpi ní 'yozú Yēsū ní kīnī, “Mí ímú.” ‘Bá tā 'dǐri yǐpi rá rī ā 'yo, “Yēsū, mí ímú.” ‘Bá yǐi úvá ní ndēé gí rī, ē ímú, 'bá lēepi yǐi 'dǐri mvuúpi rá rī, ē ímú yǐi ídri vé ĩ ní ríi sēé kána 'dǐri é'yǐ mvuú.

¹⁸ Ma Yūwánī 'i, á lē 'yoó 'bá rī pi ní céré 'dǐni, 'bá tā ímúpi 'i ngaápi drǐdrǐ 'dǐlé ĩ ní ũlúú ĩ ní sǐi búkū nōri agá rī yǐpi rī, 'bā dō tā āzi túngú nǐ 'a ní gé, Múngú ri ĩri ĩrǐñā wōnyókǐ ĩ ní sǐi búkū nōri agá rī pi sǐ. ¹⁹ 'Bo 'bá rī 'du dō tā ĩ ní sǐi búkū nōri agá rī pi āmvé, Múngú ri 'bá 'dǐri gǐ āmvé, ícǎ fíi kǐrú adriipi uletere ĩ ní tā ni ũlúú búkū nōri agá rī agá ku, āzini ícǎ kpá pētǐ ídri sēepi ĩ ní tā ni ũlúú búkū nōri agá rī vé ũ'a nyaá ku.

²⁰ Yēsū tā 'dī'bée átápi rī kīnī, “Ádarú, ma ímú mbēlēñá.”

Āmīnā. Úpí Yēsū, mí ímú.

²¹ Īmi 'bá Múngú vé rī pi, Úpí Yēsú vé éšǐ múké rī ā adri ĩmi be. Āmīnā.

* **22:14** 22:14 'Bá ívé bōngó ũjǐ'ba gí rī pi: 'Bá 'dī'bée ri ívé bōngó ũjǐ āri Yēsú vé rī sǐ, kōpivé bōngó ri adri ule imvesírǐlǐlǐ, Yēsú ri kōpi trǐ ívé ũnjikānyā agásǐ rá. 'Í lā I'dangará 7:14.